389.

N. Inv. 389

quodlibetū

Quothbetú et Clementinad.

In ista tabula sunt duo numeri distincti primus ostendit in quoto quodlibet sit questio
Secundus ostendit quotus articulus sive questa sit questio illius quodlibet

1 2 Angelus utrum dependeat a
loco corporali secundum suam essentiam
Utrum moveatur de extremo ad
1 7 extremum sine medio
2 1 3 Utrum in angelo sit idem suppositum et natura
2 1 2 Utrum angelus substantialiter sit compositus
ex essentia et esse
3 6 Utrum angelus aliquo modo sit tantum anime racionalis
3 1 Utrum angelus influat in animam humanam
6 7 Utrum omnes suos actus agat per imperium vo-
6 Utrum angeli possint esse in concavo celi empirei
1 3 Utrum angelus cognoscat singularia per luntatis
3 Utrum angeli simplicitas pariatur compositionem
1 1 ex subiecto et accidente
9 6 Utrum angelus sit compositus ex materia et forma
9 1 Utrum angelus simul possit esse in
cognitione matutina et vespertina
9 8 Utrum angeli eodem actu caritatis pote-
runt mereri fruitionem et frui
9 8 Utrum angelus moveatur in instanti
9 9 Utrum angeli possint agere in inferiora corpora
10 2 Utrum duratio angeli habeat prius et posterius
11 2 Utrum motus angeli sit in instanti
12 7 Utrum esse angeli sit accidens eius
Utrum anima adveniente corpore corrumpantur
1 6 omnes alie forme
2 13 Utrum anima possit pati ab igne corporeo
3 3 Utrum anima est sciat infinita
3 20 Utrum anima sit composita ex materia et forma
3 21 Utrum anima separata a corpore cognoscat
alia animam hominis quam noviter in hac vita
3 23 Utrum anima separata possit pati ab igne
8 3 Utrum anima accipiat species quibus corporeo
intelligat a rebus que sunt extra eam
9 11 Utrum anima vegetabilis et sensibilis
sit a creatione + quere prebenda
10 7 Utrum anima sit sue potencie publice
10 6 Utrum anima secundum suam substantiam sit incorru-
10 1 Utrum anima intellectiva omnia que cognoscat
cognoscat in propria virtute
10 8 Utrum anima separata a corpore habeat actus
sensitivarum potenciarum
11 7 Utrum anima sensitiva et intellectiva sint
eiusdem substancie
12 9 Utrum anima perficiat corpus immediate
quere celum intellectus
12 10 Utrum anima sit ex educere quere habitus falsi
2 11 Utrum appetere plantativa sit potentia quere
potentia aqua
2 3 Utrum aque elementares sint super celos quere
Baptismus ablutio sacerdos confessio auricularis
8 7 Alimentum utrum transeat in veritatem humane
nature

7 1 Baptisare vel baptismus utrum inve-
niatur sit baptisandi motus parvulus
6 2 Utrum puer qui nascatur in deserto ubi
non est aqua si moriatur sic baptismo possit in fide matris salvari
6 7 Utrum christianus qui baptisat iudeam cum qua contrahat
fide contrahendo matrimonio si baptisatur cognoscendo
eam postea carnaliter consuet matrimonium
12 18 Utrum baptismus habeat virtutem ad emundacionem
6 17 Utrum qui est baptisatus transmittat peccatum ori-
ginale in prolem
8 19 Beatitudo utrum prius consistat in intellectu
quam in affectu vel econverso
8 20 Utrum beati in gloria prius ferantur ad contemplandum
Christi divinitatem vel humanitatem
1 3 Crux utrum Christus in cruce vere
mortuus fuerit
2 16 Utrum cruce signatus qui moritur antequam
iter arripiat habeat plenam indulgentiam peccatorum
2 11 Utrum vir possit accipere crucem si timeat de
incontinencia uxoris non volentis sequi virum
2 8 Utrum sit idem numero corpus Christi cruci affixum
et iacens in sepulcro quere confirmacio prelatus
1 10 Confiteri vel confessio utrum sufficiat scripto
confiteri
1 11 Utrum confessio possit differri usque ad quadra-
gesimam
1 12 Utrum sacerdos parochialis debeat credere
suo subdito dicenti se alteri esse confessum et dare ei
12 15 Utrum non habens curam animarum possit eucharistiam
absolvere in foro confessionis
12 16 Utrum liceat in aliquo casu prodere confessionem
quere prelatus + sic volunt prenominati prelati
12 30 Utrum aliquis possit confessionem audire de licencia prelati
12 31 Committere vel commissio utrum possit aliquis
vices suas alteri committere quere religiosus
2 8 Consuetudo utrum excusat aliquem ne
decimas solvat
3 26 Consciencia utrum possit errare
3 21 Utrum consciencia erronea liget
11 17 Corripere utrum aliquis in publico vel priva-
to debeat corripere fratrem suum
2 19 Caritas utrum homo absque caritate perfecta
possit se martirio offerre
9 13 Utrum caritas secundum essentiam augeatur quere habitus
6 19 Celum utrum celum empireum habeat in-
fluenciam super inferiora corpora
12 1 Utrum mundus sit eternus quere aqua
12 8 Utrum celum sit animatum
1 8 Deus utrum primus homo in statu innocencie
dilexerit deum super omnia
2 7 Utrum tempus per quod deus movet spiritualem
creaturam secundum augmentum sit idem cum tempore
quod mensuratur motus vere corporalis + forma
3 1 Utrum deus possit facere subsistere materiam sine
3 2 Utrum deus possit facere quod unum corpus sit
localiter sit in duobus locis
2 12 Utrum in deo sint plures ydee

4 2 Vtrum deus possit aliqd in nichilu redige
4 2 v In deo sit virtus 4.2.
4 7 v deus id quod in nichilu redactu e possit idem nuo repare
4 9 v deus sp faciat novam gram in du
5 1 v. deus sciat p̄m instans in q° potuit creare
5 2 v presciti a deo psit demeri
5 3 v deus possit vgine corrupta reparare
5 4 v deus possit peccare si vult
6 16 v vnitas eencie dei pt in nuin cum vnitate psone / mutable boni
6 15 v prius sit aversio a deo ul conversio ad cre:
7 6 v imensitas dei excludat plitate prpe
7 10 v deus possit facere vt albedo ul alia qualitas sit sine quantitate sit in sacramto altaris quantitas e sine subto
8 1 v ydee in mete dei per prius respiciat res q ad nuin singlare ut speciat
9 1 v deus possit facere infinita ee i actu
10 11 v vnitas in divinis aliqd ponit dicat uel remonom tm / deu p eenciaz
10 11 v aliqis intellectus creatus possit videre:
11 1 v. solius dei sit pprii esse vbiqz
12 2 v deus possit facere duo contraria sil ee.
Docere ut doctrina quere predicator ul predicare
Dapnatus quere infernus
Decime vtrum prit pscribi
2 8 Dyabolus vtrum inhitat subalit hoiez
3 8 Dyabolus vtrum inhitat subalit hoiez in quolzt peco mortali
12 16 v. dyabolus cognoscat cogitaces hom
Diligere quere deus xpus
4 1 Essencia diuina vtrum btus videcus diuinaz eenciam vidit quere de intellectu
12 19 Ecclesia v. sit vna ecclia primitiva et que nuc est
Excogitatus vtrum debeat vitari excogitati tota quorum excogitatorum sapientes quia operantur
Elemosina quere religiosus quere peccare
8 6 Eligere vtrum necesse sit sp eligere meliorem ul sufficiat eligere bonum
Episcopatus ul epus quere prelatus
4 1 Filius ul filiacio vtrum filius a sua filiacione distinguatur a spu scto quere xpus
12 7 Fatum vtrum diuina fato subsint
1 21 Gloria sive gloriosus vtrum corpus gloriosum nalr possit esse cu alio corpore no glorioso in eodem loco
1 22 v. hoc possit fieri aliqo mo ul miraculose
8 16 v dapnati videant glam bonorum et maxie post diem iudicii
Quere beatitudo infernus
7 1 Gracia vtrum ho absque gracia possit se ad gram preparare quere deus

10 12 Honorare vtrum q honorat divites propter divicias peccet quere deus prelatus
12 12 Habitus vtrum habitus scie acquisite remaneat in aia post hanc vitam
4 4 Vtrum et quo caritas uel qualzt alius habitus a non habente cognoscatur
10 17 Hereticus vtrum hereticus sit vitandus
6 v. credulitas inhesionis in heretico ul i alio catholico sit actus fidei ul virtutis
10 10 v heretici redeuntes ad fide ab ecclia sint
5 28 Hore canonice vtrum clericus qui / recipiendi est ad horas canonicas / licet ei matutinas sequentis diei in sero dicere
1 9 Infernus vtrum contritus teneatur magis velle ee in inferno q peccare
3 28 Vtrum dapnati in inferno gaudeant de penis inimicorum suorum quos videt secum puniri
8 14 v dapnati in inferno vellet suos proximos esse dapnatos
8 18 v In inferno sit tm pena ignis uel etiam pena aque 12. 18 v. ymagines impssi: i aliq cristallae heant aliqua vim effectiva
7 11 v corpora dapnatorum sit incorruptibilia
7 12 v Resurget dapnati cu difformitatibus suis
7 13 v dapnati in inferno puniantur verme z fletu corporali
9 17 v omnis scti qui sut in ecclia canonisati sit in celo ul aliq corpus sit in inferno
7 1 Intellectus creatus vtrum aliqis intellectus creatus possit videre diuinaz eenciam imediate.
7 2 v. Intellectus creatus possit sil intellige plura
10 14 v aliqis intellectus creatus possit vide deu per essenciam
12 11 v Intellectus humanus cognoscat singularia
9 12 Ignorancia quere peccare
Imperare vtrum sit actus voluntatis ul racionis
4 15 Irregularitas vtrum papa possit dispensare cu irregularitate bigamie
Infamia quere peccatum
Iniuria quere religiosus
Iurare quere religio. peccatum
5 1 Luciferus vtrum sit subiectus ceteris
Liquor quere species
Laus quere gloria deus
6 15 Mortuus uel mortuus vtrum mortuus paratur aliqd de meritis si executor eius differat dare elemosinas quas ipse in testamento dari mandavit
6 14 v. Executor lucre tardare possit distribucione elemosinarum ad hoc ut res melius vendatur
Quere xpus officium revelatio
5 14 v In meliori statu moriatur q morit cundo vltra mare q q moritur redeundo
3 13 Mundus vtrum demonstrative possit probari mundum esse eternum quere celum deus

3 18 Matrimonium. Utrum mulier que per votum continentie emissum contraxit matrimonium in facie ecclesie possit absque peccato viro suo carnaliter commisceri

7 17 Utrum si aliquis desponsaverit aliquam per verba de futuro, et postea carnaliter cognoscat, non tamen consentiens in matrimonium sed solum volens fraudulenter surripere copulam carnalem, si postea contrahit cum alia per verba de presenti, secunda sit uxor eius. vel prima. quere baptisare

8 10 Utrum votum simplex dirimit matrimonium contractum.

10 9 Utrum ille cuius pater non potest sustentari si contrahendo matrimonium accipiat dotem unde patrem nutrire possit teneatur contrahere matrimonium ut contrahendo patrem sustentet.

7 21 Utrum beatus Matheus statim fuerit vocatus de theloneo ad statum apostolatus

6 1 Festum. Utrum liceat celebrare festum conceptionis domine nostre

10 11 Utrum post votum simplex castitatis aliquis matrimonium contrahens reddere possit et exigere

11 10 Utrum maleficia impediunt matrimonium vel debitum

Utrum frigiditas impediat matrimonium vel in actum. quere caritas christus

6 16 Mendacium. quod mendacium sit gravius utrum illud quod fit verbo vel quod fit facto

8 18 Utrum mendacium semper sit peccatum

Motus primus. quere peccatum angeli

Si virtus de motu angelorum

12 13 Utrum verba humana habeant virtutem ad movendum bruta

8 1 Numerus. Utrum denarius numerus quo omnis creature dicitur esse perfecte sit creator vel creatura

7 8 Utrum si Adam non peccasset, idem homines numero salvarentur qui nunc salvantur quere deus

1 8 Nutrix. Utrum nutrix quam aliquis conducit prolem nutrire sit activus vel non

1 13 Officium. Utrum aliquis qui est prebendatus in duabus ecclesiis in die quo diversum officium sit in utraque ecclesia teneatur ad utrumque officium. quere omissio

6 8 Utrum clericus beneficiatus existens in studio debeat dicere officium mortuorum

7 9 Obedire. Utrum filius teneatur obedire parentibus carnalibus quantum ad omnia

8 12 Utrum subditus teneatur obedire prelato propter zelum ad omnes auditi

6 11 Utrum magis meritorium sit obedire prelato vel facere aliquid ad dictum status. quere religiosus

3 Oculus quere predicator christus

3 29 Omissio. Utrum ei qui pretermisit dicere matutinas officium dicere cum tenetur ad ipsum possit imponi alia pena pro tali omissione vel ei sit imponenda quam tenet omissa

3 10 Opinio. Utrum auditores diversorum magistrorum theologie habentes diversitates et contrarietates opiniones excusentur a peccato si sequantur opiniones falsas magistrorum suorum quere excusatio

8 9 Utrum cum sint diverse opiniones de aliquo facto qui sequitur minus tuta peccaret

1 12 Operari. Utrum operari manibus sit in precepto

1 15 Utrum ab hoc precepto excusentur illi qui spiritualibus operibus vacant

8 8 Oratio. Utrum oratio tantum valeat pro alio facta sicut pro se

8 9 Utrum orationes magis prosunt pauperi magis digno vel diviti pro quo specialiter fiunt

8 6 Pater. Utrum eodem verbo dicat et se et creaturam. quere virgo

1 11 Peccare vel peccatum. Utrum peccatum sit natura aliqua

1 18 Utrum privatum sit gravius peccatum quam homicidium

1 19 Utrum peccaret qui per ignorantiam constitutionem pape non servat

2 11 Utrum appetere prelationem sit peccatum

3 12 Utrum peccatum sit predicatori habere oculum ad temporalia

2 17 Utrum peccatum in spiritum sanctum sit irremissibile. quere opinio religio

3 21 Utrum si primus homo non peccasset, tot fuissent mares quot femine

8 16 Utrum homo sine peccato possit appetere scire scientias magicas

8 21 Utrum primus motus semper sit peccatum

8 8 Utrum deus possit peccare si vult. quere minus. prelatus. mendacium

7 16 Utrum mulier accusata de adulterio in iudicio teneatur peccatum suum confiteri

7 18 Utrum aliquis possit peccare nimis ieiunando vel vigilando

7 29 Utrum peccata que sunt contra precepta secunde tabule sint graviora peccatis que sunt contra precepta prime tabule

8 11 Utrum peccaret qui ad ecclesiam vadit propter distributiones quas aliter non vult licet accepit beneficium ut dominus

8 12 Utrum aliquis habens de superfluo vel servaret peccaret si non det pauperi hoc petenti

10 13 Utrum peccaret qui non repellit infamiam

8 17 Utrum quanto aliquis intendit peccare tanto peccaret

10 12 Utrum et honorat divites propter divitias peccaret

10 18 Utrum viri pauperes [illegible] semper sit peccatum

12 20 Utrum peccatum originale traducatur in femine

12 20 Utrum ille qui non dat superfluum quod habet pro deo peccet. quere ablucio baptismale

Patrinus quere sacramentum spes

Pector quere sacerdos religio

Peccatum quere peccare

Peccatum mortale Utrum monachus peccet

1 20 mortaliter comedendo carnes

+mortalia

8 22 Utrum primi motus in infidelibus sit peccata

6 12 Utrum clerici peccent mortaliter si ea que eis superfluunt in elemosinas non largiuntur

9 18 Utrum petrus negando xpm peccavit mortaliter

9 16 Utrum habere plures prebendas sine cura animarum absque dispensatione sit peccatum mortale

11 8 Utrum aliquis audiens missam fornicarii sacerdotis peccet mortaliter

-talis

11 9 Utrum aliquis cunctando excogitans peccet mortaliter

12 32 Utrum consensus in delectationem sit peccatum mortale

12 12 37 Utrum suspicio sit peccatum mortale

Pena Utrum pena duorum qui eadem pena digni sunt unus citius possit liberari a purgatorio quere commissio religionis infusa

-precepta

Penitencia quere commissio sacerdotis

8 28 Preceptum Utrum consilia ordinantur ad precepta

20 Utrum precepta ordinis non excedant consilia quere prelatus

Predestinacio vel presciencia Utrum presciti sint demeriti

7 1

11 3 Utrum predestinacio imponat necessitatem

12 3 Utrum predestinacio sit certa

1 16 Prelatus vel prelacio Utrum frater debeat prelato proprie revelare culpam et culpam alterius fratris quere religiosus

8 11 Utrum prelatus conventualis licite possit conferre beneficium suo consanguineo postposito digniori quere obediencia

7 13 Utrum prelatus debet subditum ab administracione removere propter aliquod beneficium

7 22 Utrum ille qui eligitur canonice in episcopum melius faciat consenciendo electioni vel recusando debitum de se faciat

7 23 Utrum prelatus qui dat beneficium suo consanguineo sperans propter hoc gressum exaltari et ditare committat symoniam

6 9 Utrum episcopus dans beneficium bono pretermisso meliori peccet

8 1 Utrum tali prelati sint honorandi

11 1 Utrum solus episcopus debeat conferre sacramentum confirmacionis

13 14 Utrum liceat appetere episcopatum

Predicator vel predicacio vel predicare quere per religionem immediate

Puer quere baptismus religio

Purgatorium quere pena

9 18 Questio Utrum magister determinans questiones theologicas magis debeat uti racione vel auctoritatibus Xto q18

Quantitas quere deus

11 6 Resurgere vel resurreccio Utrum idem corpus numero resurget quere xpus infernus

1 17 Religio vel religiosus Utrum religiosus teneatur secretum fidei sive commissum revelare suo prelato proprie quere peccatum mortale

3 11 Utrum liceat iuvenes inducere ad religionis ingressum voto vel iuramento

3 12 Utrum obligati voto vel iuramento possint in seculo manere absque peccato

3 13 Utrum liceat pueros ad religionem inducere

3 12 Utrum peccet qui aliquem iurare facit ne intret religionem

3 17 Utrum religiosus qui nichil debet habere in proprio vel communi possit elemosinam facere de hiis que in elemosinam sibi dantur

3 16 Utrum aliquis in religione existens sciens parentes suos gravi necessitate opprimi possit exire absque licencia sui prelati ad subveniendum parentibus

Ex q4 art x
q ex

3 11 Utrum status religionis sit perfectior quam status sacerdotum prochialium et archidiaconorum

8 23 Utrum pueri non exercitati in preceptis sint recipiendi vel obligandi voto vel iuramento vel beneficiis alliciendi ad ingressum religionis

7 26 Utrum religiosi teneantur paciencia tolerare iniurias sibi factas

7 21 Utrum ille qui iuravit se non intraturum religionem possit licite intrare

10 10 Utrum religiosus qui emisit votum obediencie teneatur in omnibus prelato et indifferentibus

13 38 Utrum aliquis debeat expelli de religione propter peccatum si sit paratus corrigi et sustinere penam

2 12 Predicator vel predicacio vel predicare Utrum peccatum sit predicatori habere accionem ad temporalia

3 9 Utrum liceat quod aliquis pro se petat licenciam docendi in theologia

7 28 Utrum ille qui scit propter mane gloriam docuit per primatus possit aureolam recuperare

7 28 Utrum si ex doctrina alicuius aliqui revocentur a meliori bono ille teneatur sua doctrina revocare

12 27 V Anima q(uam) doctores sci dixerunt sunt a spu sancto
12 26 V aliquis possit p(re)dicare p(er) ca(n)cte
12 21 V aliquis prohibitus a principe seculari debeat dimittere p(re)dicatoz
12 28 V liceat p(re)dicatoribus recipe elemosinam ab vsurariis

3 30 **R**euelare Vtr(um) liceat ab aliquo monete requirere q(uod) reuelet statum suum p(er) morte q(ue)re confessio p(re)latus religio
7 11 Restitue. restitucio Vtrum si aliquis mādes in latrones promittat eis pecuniam pro sui liberacione si mutuo eam accipiat restituere teneatur
12 22 V expulsis p(ro)pter parentes debeat restitui bona sua
12 23 V Ille q(ui) mala fide p(re)scribit teneatur ad restitucionem
12 26 V Ille q(ui) rem alienā consumpsit teneatur ad restitucionem

3 28 **S**acerdos V tm sacerdos confiteri dicit / quamuis bo(n)us sit t(ame)n in remissione peccatoz sit satisffactio sacrā(mentalis) q(ue)re confiteri religio
7 12 V liceat sacerdoti dare hostiam no(n) consecratam peccatori z oculto no(n)
6 10 V paup(er) teneatur soluere (pro) penitencia decimas diuiti sacerdoti
7 Sacramentum vl sacrale Vtr(um) forma panis in sacro eukaristie anichiletur q(ue)re prelatus
10 11 V Species que remanent in sacro altaris aly liquori permisceri possit p(os)t consecracionem .10.3.
12 3 V Compaternitas causetur ex preambulis ad sacramenta
9 18 V In sacra(men)to altaris sit accidens sine subiecto
7 21 Status V Vtrum mathe(us) fuit vocatus de theloneo stati ad statum conplatus. q(ue)re religio mors
Species q(ue)re sacramentum. Verbum. xpus
1 18 Salus Vtr(um) aliquis teneatur dimittere studium theologie cum si sit aptus ad alios docendum ad h(oc) ep(iscop)i integat saluti a(n)i(m)arum
12 3x Sors Vtr(um) liceat vti sortibus

12 **S**ensus Vtr(um) p(re)ter sensus literales in v(er)bis sacre scripture alij sensus lateant
12 17 V debeat distingui quatuor sensus sacre scripture
12 16 V isti sensus inueniantur in aliis scripturis
Scriptura q(ue)re sensus

7 10 **T**imor Vtr(um) ea que fiunt ex timore sunt voluntaria
Theologia q(ue)re. salus. q(ue)stio. opinio

2 10 **V**icium Vtr(um) venditor teneatur dicere vicium rei vendende emptori
7 9 Verbum Vtr(um) verbis cordis sit species intelligibilis. q(ue)re pater
12 20 Veritas Vtr(um) veritas sit forcior. inter vinum. regem. et mulierem
voluntarium q(ue)re timor
Vestis p(re)ciosa q(ue)re petrus
12 21 Virtus Vtr(um) virtutes morales sit connexe
6 18 Virgo Vtr(um) aliquis possit esse naturaliter et incorrupte sil' virgo z pr. q(ue)re deus confessio
3 19 Vsura Vtr(um) aliquis possit licite retinere id quod acquirit licite in testamonys de pecunia vsuraria. q(ue)re p(re)dicator

1 2 **X**pus Vtr(um) In xpo sit tm vna filiatio. q(ue) refert ad patrem z ad-
1 3 V xpus in triduo vere mortuus fuit // in re
3 1 V xps in triduo mortis fuit idem h(om)o natura
1 2 V crudelior passio x(ris)ti suffecisset ad redempcionem humani generis sine morte
2 6 V aliquis teneatur credere xpo visibilia miracula non facienti
3 3 V Anima xpi sciat infinita
3 8 V oculus xpi p(os)t morte dicatur oculus equiuoce vel vniuoce
3 7 V post resurreccionem xpus vere comedit cibum sibi incorporando
7 7 V totus sanguis xpi. qui est in passione effusus. in resurreccione eius ad corpus redierit
7 6 V xpus maius signum dileccionis nobis ostendit tradendo se in cibum quam in passionem pro nobis q(ue)re xpus truyo
1 7 V fruicio xpi anime in passione peruenit vsque ad centrum anime
1 8 V Corpus x(ris)ti secundum suā totam quantitatem contineatur sub speciebus panis
1 9 V In eodem instanti sit panis et corpus xpi sub illis speciebus
9 2 V In xpo sit vna ypostasis tm
9 3 V In xpo sit tm vnum esse
9 4 V In eo sit tm vna filiatio

S

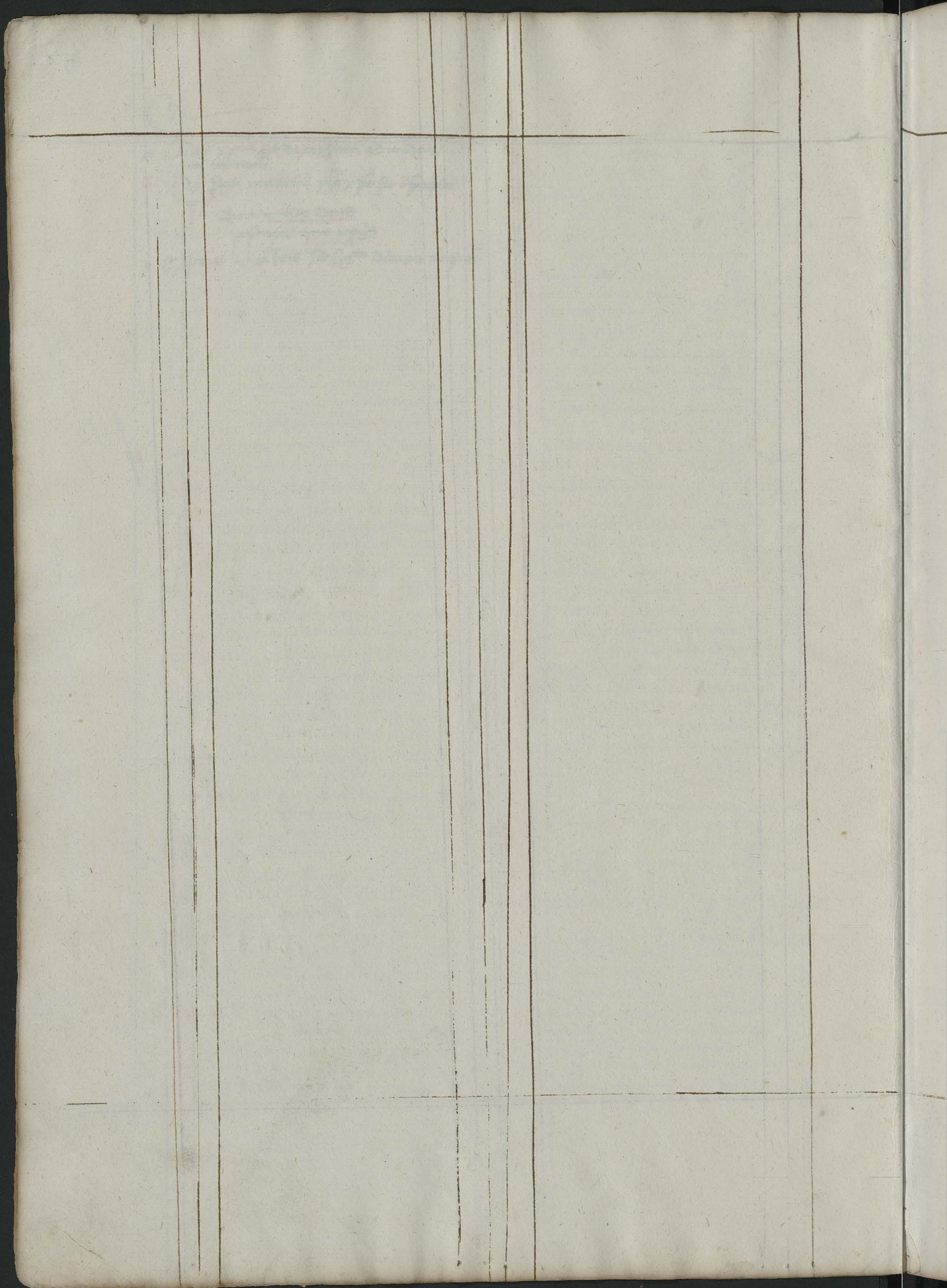
10 2 Utrum xpus sit descensurus ad medium in terram

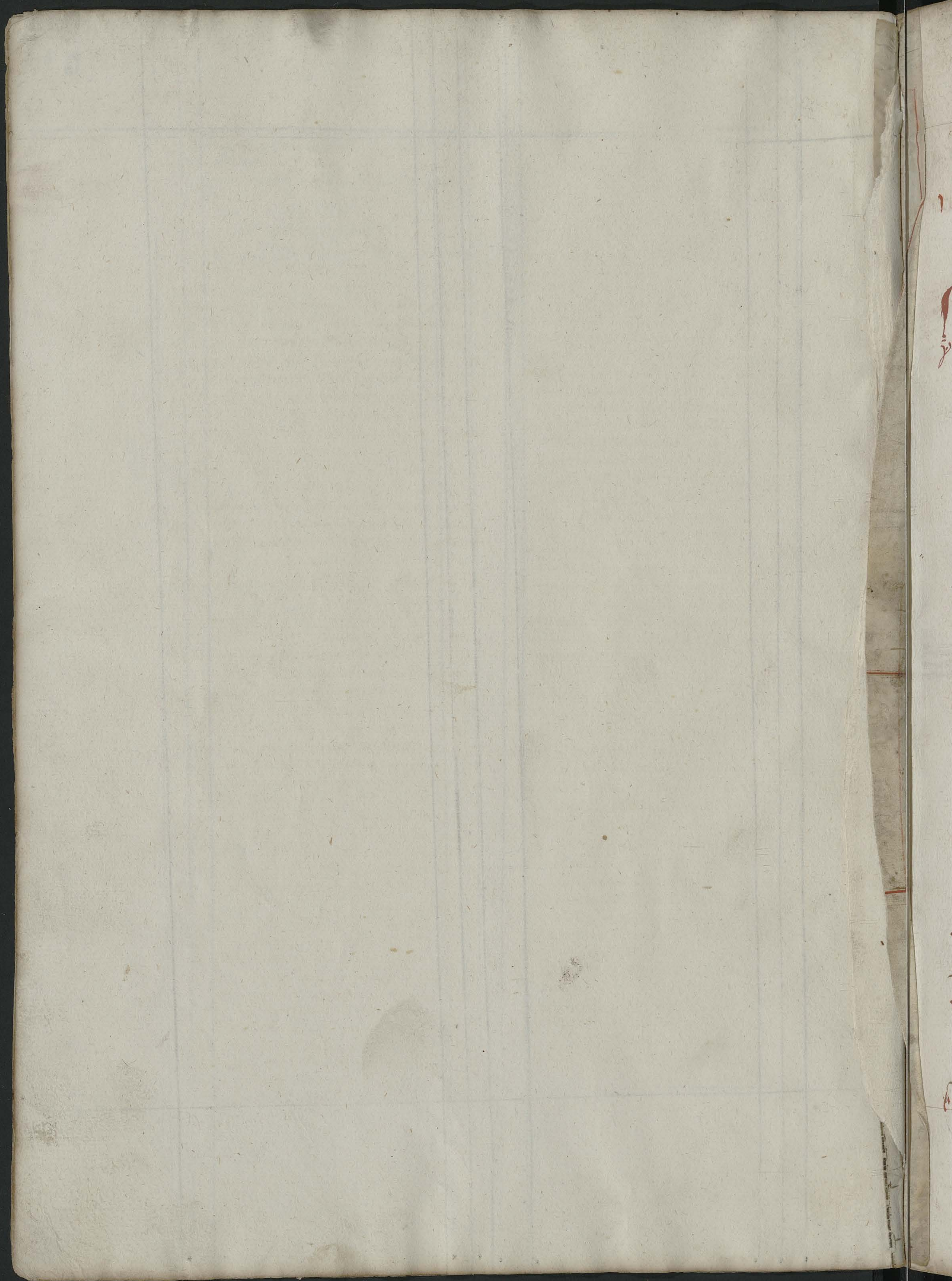
8 20 Si pati martirium pro xpo sit i precepto

V

Deca querere deus
prestasis que xpus

3 30 Utrus Zoter Iris sit sigm diluvii no futu

Questitum est de deo
angelo et homine.
De deo questitu e pro
quantu ad diuinam naturam
2o quantu ad natura
humanam assumptam. Quantum
ad diuinam naturam questitu
e Primo. Vtrum beatus benedictus
in visione qua vidit
totum mundum diuinam
essentiam vidit et ostendebatur quod Dicit enim
Gregorius de hac visione loquens. Anime videnti
angusta sit omnis creatura Sed videre deum
e videre diuinam essentiam ergo beatus Benedictus
vidit diuinam essentiam Preterea ibidem scribit
Gregorius quod totum mundum vidit in diuino lumine.
Sed non e aliud lumen nisi claritas dei quam
ipse deus vt Gregorius dicit et hoc est in glosa Exod.
xxxiiio super illo. Non videbit me homo et
viuet. Ergo beatus Benedictus vidit deum per essentiam
Sed contra est. quod dicit Iohannis i. Deum nemo
vidit vnquam Vbi dicit Glosa Quidam nullus
in mortali carne viuens dei essentiam videre
potest Responsio dicendum Quidam corpus corruptibile
aggrauat animam vt dicit Sapientie ix. Summa autem
eleuatio mentis humane est vt ad diuinam
essentiam videndam pertingat Vnde impossibile
e vt mens humana dei essentiam videat
vt Augustinus dicit xii super Genesim ad literam. Nisi huius
vite mortali funditus homo moreatur vel sic
alienetur a sensibus vt nesciat vtrum sit in
corpore an extra corpus sicut de paulo legitur
ad Cor. xii Beatus autem Benedictus illam
visionem vidit. non huius vite funditus mortuus
erat nec a corporis sensibus alienatus quod patet
per hoc quod dum adhuc in eadem visione persisteret
alium ad idem videndum aduocat Vt Gregorius
refert Vnde manifestum e quod dei essentiam
non vidit Ad primum ergo dicendum Quidam Gregorius
ex quadam comparatione. creature intendit in verbis
illis Si enim videtur dei essentiam in eius
comparatione. tota creatura reputatur paruum
quid ad videndum. Non e mirum si beatus
Benedictus per lumen diuinitatis aliquid amplius
videre potuit. quam homines quiuis videant Ad
secundum dicendum quod lumen dei quo dicitur ipse deus. quandoque
vero aliquid lumen deriuatum ab ipso. secundum illud psalmi
In lumine tuo videbimus lumen. Hic autem accipit pro
lumine deriuato a deo

Deinde querebantur duo. circa naturam
humanam Primo Vtrum fuit in Christo vna
filiatio qua refertur ad patrem et
matrem an due Secundo de morte eius Vtrum
in cruce mortuus fuerit.
De primo et Augustinus dicit Concessum fuit paulo et
moysi videre diuinam essentiam et hoc in raptu

Ad primum sic proceditur. Videtur quod in
Christo sunt due filiationes multiplicata
enim causa relationum multiplicantur re-
lationes Generatio autem e causa filiationis Cum
igitur sit. alia generatio qua Christus natus e eternaliter
a patre Alia qua natus e temporaliter a matre Erit
etiam alia filiatio qua refertur ad patrem et alia
qua refertur ad matrem. Quod recepit ex tempore.
Aliud absolute absque sui mutatione multo magis
absque sui mutatione potest recipere temporaliter aliqua
proprietate relatiuam Sed filius dei ex tempore recepit
aliquid absolute absque sui mutatione Dicitur super
id Luce io Magnus erit et filius altissimi vocabitur
dicit Ambrosius Non ideo erit magnus quod ante
partum virginis magnus non fuerit sed quia potentiam
quam dei filius naturaliter habet homo erat ex tempore
recepturus ergo multo magis ex tempore potuit
recipere dei filius absque sui mutatione nouam
filiationem vt sic ei conueniant due filiationes
vna eterna alia temporalis Sed contra A quo
aliquid habet quod sit tale ab eius vnitate habet
quod sit vnum tale Sed a filiatione aliquis habet quod
sit filius ergo vna filiatione e vnus filius et non
duo. ergo in Christo non sunt due filiationes sed vna
tantum Responsio dicendum Quidam relationes differunt in hoc
ab omnibus aliis rerum generibus quod ea que sunt aliorum
generum ex ipsa ratione sui generis habent quod sint
res nature Sicut quantitates ex ratione quantitatis
et qualitates ex ratione qualitatis Sed relationes
non habent quod sint res nature ex ratione respectus
ad alterum Inueniuntur enim quidam respectus quod non
sunt reales sed rationales tantum Sicut scibile refertur
ad scientiam non aliqua reali relatione in scibili existente
sed potius quia scientia refertur ad ipsum. secundum philosophum
in 5o methaphysice Sed relatio habet quod sit res nature
ex sua causa per quam vna res naturalem ordinem
habet ad alteram. quicquid naturalis et realis ordo
e ipsa relatio Vnde dextrum et sinistrum in animali
sunt relationes reales quia consequuntur quasdam
naturales virtutes In columpna autem sunt respectus
rationis tantum. secundum ordinem animalis ad ipsam.
Ex eadem autem habet aliquid quod sit ens et quod sit
vnum Et ideo conuenit quod sit vna relatio realis
tantum propter vnitatem cause. sicut patet de quantitate propter
vnam enim quantitatem in vno corpore vna est
equalitas tamen quamuis sit respectus multi. scilicet
quorum diuersis corporibus dicitur equale Si autem secundum
omnes illos respectus multiplicaretur realiter
relationes in vno corpore sequeretur quod in vno essent
accidentia infinita vel indefinita Et sicut agger
e vna relatione maior omni quo idem deest quamuis
sint multi respectus Sic etiam et vnus homo
secundum realem filiationem vnam e filius patris sui et
matris quia vna natiuitate vnam naturam ab vtroque
accepit Quamuis igitur hanc rationem Videtur

dicendum quod alia sit filiacio realis in xpo qua re-
fertur ad patrem et alia qua hic a matre sed alia
relacio reformat secundum peractum Hoc enim est
universaliter tenendum quod nulla relacio dei ad
creaturam realiter in deo existit sed est respectus
racionis tantum Quia deus est super omnem ordinem
creature et est mensura omnis creature a qua
dependet omnis creatura et non econverso ideo
magis quam hec generant sensibili respondet sed
in quo ipse habet causas non est relacio re-
alis ad scienciam Est autem considerandum quod subiectum
filiacionis non est natura ut nature pars
aliqua Non enim dicimus quod humanitas sit filius
vel caput vel oculus In xpo autem non ponimus
nisi unum suppositum et unam ypostasim sive et
unam potenciam quod est suppositum eternum In quo
nulla relacio realis ad creaturam esse potest
nisi eternum est Unde relinquitur quod filiacio
qua xpus refertur ad matrem est respectus racionis
tantum Nec propter hoc sequitur quod xpus non sit realis
filius virginis Sicut enim deus est realiter dominus
propter realem potenciam qua continet creaturam
sic realiter est filius virginis propter realem naturam
quam accepit a matre Si autem in xpo essent
plura supposita oportet in xpo ponere duas
filiaciones sed reputatur hic erroneum et in
concilio invenitur dampnatum Unde dico
quod in xpo est una relacio realis tantum que
refertur ad patrem Ad primum ergo dicendum quod
non negamus non esse in xpo realem filiacionem
qua refertur ad matrem quia tamen relacionis de-
ficiat sed quod deficit subiectum talis relacionis
cum non sit in xpo aliquod suppositum creature
vel ypostasis Ad secundum dicendum quod eo modo quo
ille homo accepit ex tempore dei potenciam eo
modo accepit filiacionem eternam inquantum filius
secundum est ut una est persona dei et hominis
ut Ambrosius ibidem subdit Hoc autem non
est secundum per aliquid relatum absolute vel
relatum realiter inherens filio dei Sed per personalem
unionem que realiter existit in natura creata
non autem realiter in ipsa persona assumpta Quod
vero in contrarium obicitur veritatem non habet
Dicit enim aliquis unus qualis propter unum
subalius subiectum licet sint multe qualitates
ut color et sapor in pomo

Ad secundum sic proceditur Videtur quod xpus
in cruce mortuus non fuit Si enim
fuit mortuus aut hoc fuit quia
ipse animam a corpore separavit aut propter vulnera
sed non primo Sic enim sequeretur quod Iudei
xpum non occidissent sed quod ipse ipsius fuerit
homicida quod est inconveniens Et similiter
non secundo modo quia mors que accidit propter

vulnera provenit homini ad supremam
debilitatem premendi que in xpo non fuit
quia exclamans expiravit ergo xpus in cruce nullo
mortuus fuit Preterea natura humana non
fuit in xpo debilior quam in aliis hominibus
sed nullus alius homo moritur propter vulnera
manuum tantum et pedum vulnus autem
lateris fuit ei infixum seu inflictum
post mortem xpus ergo in cruce mortuus
non fuit cum nulla tamen mortis eius videatur esse
Sed contra est quod dicitur Iohannis xix Quod
xpus in cruce pendens inclinato capite
tradidit spiritum per separacionem anime a corpore
ergo xpus in cruce mortuus fuit Respondeo dicendum
quod absque omni dubio confitendum est xpum
in cruce vere mortuum fuisse sed ad videndum
causam mortis eius considerandum est quod cum
xpus fuit deus et homo eius subierat potestati
quicquid pertinet ad humanam naturam in xpo
quod in aliis puris hominibus non contingit Vo-
luntati enim eorum non subiacet quod natura
sit Unde hec tamen assignat quare anima
xpi simul patiebatur et fruebatur sed eo volente
hoc fecit ut non fieret redundancia a su-
perioribus viribus in inferiores ne impediretur
superiores virtutes a suo actu propter passiones
inferiores quod in aliis hominibus contingere non potest
propter naturalem unitatem potenciarum anime
Et sic in proposito est dicendum Mors enim violenta
accidit ex hoc quod secundum naturam resistere potest tardius
mors retardatur Unde in quibus natura est forcior
ex equali causa tardius moriuntur Erat autem secundum
voluntatem xpi quod natura resisteret tormentis illatis
et quando cederet Unde eo volente natura restituta
nocumento illato usque ad finem plus quam in aliis
hominibus possit Ita quod in fine post multam sanguinis
effusionem quasi integer viribus exclamavit voce
magna et statim eo volente natura cessit et tradidit
spiritum et hoc ut se dominum nature et vite et mortis
ostenderet Unde hoc admirans Centurio dixit
Vere hic homo filius dei erat Sic ergo et Iudei
xpum occiderunt nocumentum mortiferum inferentes
et tamen hic ipse animam suam posuit et tradidit
spiritum Quia quando voluit natura nocumento illato
totaliter cessit Nec tamen culpabilis est quasi sui ho-
micida Est enim terminus propter animam et non corporis
Unde iniuria fit anime cum propter nocumentum corporis
illatum de corpore expellitur quasi contra naturalem appetitum
anime licet forte non propter deliberatam voluntatem
ut se interficiens Si si anima sua potestate hec recedere
a corpore quando vellet et tunc adveniret non maioris
esset culpe si corpus desereret quam quod habitator deserit
domum Culpe tamen est quod inde expellatur vulnus Ad
primum patet responsio ad obiecta

Deinde querebantur duo de angelis. Primo utrum angelus dependeat a loco cor-
porali secundum suam essentiam aut sit in
loco secundum operationem tantum. Secundo de motu an-
geli, utrum possit moveri de extremo in extremum
sine medio.

iiii Ad primum sic proceditur. Videtur quod an-
gelus non sit in loco per operationem
tantum. Prius enim est esse quam operari. Ergo
prius est esse in loco quam operari in loco. Sed
posito non est tamen posterius. Ergo operari in loco non
est tamen quare angelus sit in loco. Preterea
duo angeli possunt operari in uno loco. Si igitur
angelus esset in loco solum per operationem sequeretur
quod plures angeli essent simul in uno loco,
quod reputatur impossibile. Sed contra nobilius
non dependet ab ignobiliori. Sed essentia an-
geli nobilior est quam locus corporeus. Ergo non
dependet a loco corporeo. Responsio. Dicendum quod ad videndum qualiter
angelus sit in loco corporeo considerari potest ex
modo quo corpus est in loco. Est enim corpus in
loco per contactum loci contactu autem corporis
est per quantitatem dimensivam, que in angelo
non invenitur cum sit incorporeus. Sed loco eius
est in eo quantitas virtualis. Sicut igitur corpus
est in loco per contactum dimensive quantitatis
ita angelus est in loco per contactum virtutis.
Sicut autem valet virtutis contactum operationem
vocare, patet hoc quod operari est proprius effectus
virtutis. Dicitur quod angelus est in loco per operationem.
Ita tamen quod per operationem non intelligitur sola
motio, sed quecumque unio, qua sua virtute
se corpori unit presidendo vel continendo vel
quocumque alio modo. Ad primum ergo dicendum
nichil prohibet aliquid esse prius alio simpliciter
quod non est prius quantum ad hoc. Sicut corpus subiectum
est simpliciter prius superficie, sed non quantum ad hoc
quod est colorari, et sic prius simpliciter est corpus quam
tactus, tamen est in loco per contactum dimensive
quantitatis, et similiter angelus per contactum virtutis.
Ad secundum dicendum quod, si aliquid movere potest
ab uno motore, non convenit ei ut ab alio
simul immediate moveatur. Unde ratio magis
valet ad oppositum eius quam ad propositum.

v Ad secundum sic proceditur. Videtur quod an-
gelus non potest moveri de extremo ad
extremum quin pertranseat medium. Omne
enim quod movetur prius est in mutari quam in mutato
esse, ut probatur in vi° phisicorum. Sed si angelus movetur
de extremo in extremum, puta de a in b, tunc
est in b mutatum esse. Ergo prius erat in mutari.
Sed non quando erat in a, quia tunc nondum movebatur.
Ergo quando erat in c quod est medium inter a et b.
Ergo oportet quod transeat medium. Preterea si angelus
movetur de a in b sine hoc quod pertranseat medium,
oportet quod corrumpatur in a et crearetur in b.
Sed hoc est impossibile, quia sic non esset idem angelus.
Ergo oportet quod pertranseat medium. Sed contra omne quod
pertransit medium oportet quod prius pertranseat equale
sibi quam maius aut maius, ut dicitur in vi phisicorum.
Sed ad sensum apparet. Sed non potest esse minus spatium
quam angelus, qui est indivisibilis. Ergo oportet quod
pertranseat equale quod est locus indivisibilis et
punctualis. Infinita autem puncta sunt inter quoslibet
duos terminos motus. Sic igitur necesse est quod angelus
in suo motu pertranseat infinita, quod est impossibile.
Responsio. Dicendum quod angelus, si vult, potest moveri de
uno extremo ad aliud absque hoc quod pertranseat
medium, et si vult potest pertransire omnia media. Cuius
ratio est quia corpus est in loco contentum a loco, et
ideo oportet quod in movendo sequatur loci conditionem,
ut scilicet pertranseat media prius quam ad extrema
perveniat. Sed cum angelus sit in loco per contactum
virtutis, non subditur loco. Unde non habet quod sequatur
in suo motu conditiones loci, sed voluntati sue
subest quod applicet se per contactum virtutis huic
loco et illi, et si vult absque medio, sicut et
intellectus potest applicari in intelligendo uni ex-
tremo, puta albo, et postea nigro, in dicit
nichil cognoscendo vel cogitando de mediis
coloribus, quamvis corpus subiectum colori non possit
moveri de albo in nigrum nisi per media. Ad
primum ergo dicendum quod verba philosophi et eius probatio
locum habet in motu continuo. Sed motus angeli
non oportet quod sit continuus, sed ipsa successio ap-
plicationum in diversitate motus eius dicitur, sicut et successio
cogitationum vel affectionum dicitur motus spiritualis
creature secundum Augustinum viii super Genesim ad litteram.
Ad secundum dicendum quod hoc non accidit per corruptionem
angeli a nova creatione, sed quia eius virtus sup-
ervenit loco. Ad illud vero quod in contrarium
obicitur dicendum quod angelus non est in loco per commen-
surationem, sed per applicationem sue virtutis ad locum,
que quandoque potest esse indivisibilis et ad locum divisibilem
et indivisibilem. Unde potest continuo moveri sicut
aliquid in loco divisibili existens continue inc-
ipiendo spatium. Secundum vero quod in loco indivisibili
est non potest esse eius motus continuus nec pertransire
omnia media.

Deinde querebatur de homine. Et primo quantum
ad bona nature. Secundo quantum ad bona
gratie. Tertio quantum ad bonum glorie. vi
Circa primum querebantur tria. Primo de unione
anime ad corpus, utrum scilicet anima adveniente
corpore corrumpantur omnes forme que prius inerant
et substantiales et accidentales. Secundo de potestate li-
beri arbitrii, utrum scilicet homo absque gratia posset
se ad gratiam preparare. Tertio de dilectione
naturali, utrum scilicet homo in statu innocentie dilexit
deum plus quam omnia et sine ipso.

vii

Ad p(ri)m(u)m sic proceditur. Videtur q(uod) per
adventu(m) a(n)i(m)e no(n) excludu(n)tur o(mn)es
forme q(ue) p(ri)us i(n)erant D(icitu)r enim
Gen. i. Formavit d(eu)s ho(m)i(n)em de limo t(er)re. et
inspiravit in facie(m) ei(us) spiraculu(m) vite. Frustra
a(utem) formasset corp(us) si inspirando a(n)i(m)am, for(m)a(m)
q(uam) formando i(n)dideat excluderet. Non ergo
adveniente a(n)i(m)a tollu(n)tur o(mn)es for(m)e p(re)cede(n)tes.
P(reterea) Necesse e(st) q(uod) a(n)i(m)a sit in corpore formato
et disposito. i(n)ntis disposic(i)o(n)ib(us). Si ig(itur) adveniens
a(n)i(m)a o(mn)es p(re)cedentes for(m)as et disposic(i)ones
amovet, sequit(ur) q(uod) in t(ali) a(n)i(m)a totu(m) corp(us)
formatu(m). q(uo)d videt(ur) e(ss)e soli(us) dei. P(reterea) A(n)i(m)a
no(n) e(st) n(isi) in corpore mixto. s(ed) mixtio elementorum
no(n) sit solu(m) s(ecundu)m ma(teri)a(m), s(ed) e(ti)a(m) s(ecundu)m forma(m). Alio-
q(ui)n e(ss)et corruptio. Ergo a(n)i(m)a no(n) excludit o(mn)es
for(m)as in ma(teri)a inve(n)tas. P(reterea) A(n)i(m)a e(st) p(er)fectio
p(er)fectionis aut(em) no(n) e(st) corrup(tiv)e. s(ed) p(er)fec(tiv)e. No(n) ergo
adveniens corpori corru(m)pit formas p(re)existentes.
Sed c(ontr)a. O(mn)is for(m)a adveniens exnti in
actu e(st) for(m)a accidentalis. For(m)a e(ni)m substantialis
facit e(ss)e actu simplic(ite)r. Sed si a(n)i(m)a adveniens
no(n) destruet p(re)existentes formas. s(ed) eis adderet(ur)
seque(re)t(ur) q(uod) adveniens exnti in actu. C(on)tra c(on)t(r)a
for(m)a cu(m) sit actus. facit esse in actu. Ergo a(n)i(m)a
adveniens. excludit for(m)as p(re)existentes. R(e)sp(on)-
deo. d(icen)d(u)m q(uod) e(st) impossibile in uno et eodem
esse plures for(m)as substantiales. Et h(oc) ide(o) q(ui)a
ab eod(em) h(abe)t res e(ss)e. et unitate(m). Manifestu(m)
e(st) aut(em) q(uod) res h(abe)t esse p(er) forma(m). Unde et p(er)
forma(m) h(abe)t unitate(m). Et p(ro)pt(er) h(oc) una queq(ue)
res in qua e(st) multitudo for(m)a(rum), no(n) e(st) unum
simplic(ite)r sic ho(mo) albus no(n) e(st) unu(m) n(isi) a(n)i(m)al
bipes e(ss)et unu(m) simplic(ite)r. si ab alio e(ss)et a(n)i(m)al
et ab alio e(ss)et bipes ut ph(ilosoph)us d(icit). Sed sci(en)d(um)
e(st) q(uod) for(m)e substantiales. se h(abe)nt ad invice(m) sicut
nu(mer)i, ut d(icitu)r in viii metha(phisi)ce. Vel e(ti)a(m) sic(ut)
figure ut d(icitu)r p(ri)m(o) de a(n)i(m)a d(icit) ph(ilosoph)us in s(ecun)do de
a(n)i(m)a. Se(m)p(er) e(ni)m maior nu(merus) vel figura virtute
c(on)tinet in se minorem. Sic q(ui)nari(us) quaternariu(m)
et pentagonu(m) tetragonu(m). Et sil(ite)r p(er)fectior
for(m)a. virtute c(on)tinet in se imp(er)fectiore(m). ut
max(im)e in a(n)i(m)alib(us) patet. A(n)i(m)a e(ni)m intellectiva
h(abe)t virtute(m) ut c(on)ferat corpori h(uman)o. q(ui)cq(ui)d
c(on)fert sensitiva in brutis. Et sil(ite)r sensitiva
facit in a(n)i(m)alib(us) q(ui)cq(ui)d nutritiva in plantis
et ad hoc amplius. Frustra ig(itur) e(ss)et i(n) ho(min)e
a(n)i(m)a sensitiva. p(re)t(er) intellectiva(m), ex q(u)o a(n)i(m)a
intellectiva virtute c(on)tinet intellectiva(m) sensitivam.
Et ad h(ec) amplius Sic(ut) sup(er)addet(ur) quat(er)nario
posito q(ui)nario. Et ead(em) r(ati)o e(st) de o(mn)ib(us) formis
substa(n)tialib(us) usq(ue) ad ma(teri)a(m) p(ri)ma(m). Ita q(uod) no(n) est
in ho(min)e diversitas for(m)ar(um) substa(n)tialium invenire

s(ecundu)m remissa. sed solu(m) s(ecundu)m racio(nem). Sic c(on)sidera(m)us
eu(m) vivere(m) p(er) a(n)i(m)am nutritiva(m). et ut sentiente(m)
p(er) a(n)i(m)a(m) sensitiva(m). et sic de alijs. Manifestu(m)
a(utem) e(st). q(uod) s(icut) advenie(n)te for(m)a p(er)fecta. tollit(ur)
imp(er)fecta Sic e(ti)a(m) adveniente figura pentagoni.
tollit(ur) figura quadrati. Unde dico adveniente
a(n)i(m)a h(uman)a. tollit(ur) for(m)a substantialis. q(ue) p(ri)us
inerat. Alioq(ui)n g(e)n(er)a(ti)o unius. e(ss)et sine
corruptio(n)e alt(er)ius. q(uo)d e(st) impossibile. Et for(m)e
v(er)o accidentales q(ue) p(ri)us inerat. disponentes
ad a(n)i(m)a(m) corru(m)pu(n)t(ur). no(n) q(ui)de(m) p(er) se. s(ed) p(er) ac(ciden)s
ad corruptio(n)e(m) subiecti. Unde manet eade(m) spe-
cie no(n) eade(m) n(umer)o. Sic e(ti)a(m) c(on)ting(i)t circa disposic(i)o(n)es
formar(um). elementaru(m), q(ue) p(ri)mitus n(atur)al(ite)r
advenire apparet. Ad p(ri)m(u)m ergo d(icen)d(u)m s(ecundu)m
Basiliu(m) spiraculu(m) vite d(icit) ibi. gratia(m)
sp(irit)us s(an)cti. et sic cessat obiectio. Sic Aug(ustinus) d(icit).
Spiraculu(m) vite. e(st) ipsa a(n)i(m)a, no(n) oportebit
dicere q(uod) alia for(m)a. formatu(m) sit corp(us) ho(min)is
de limo t(er)re. q(ua)m ipso spiraculo divinitus in-
spirato. Non e(ni)m illa formatio. t(em)p(or)e p(re)cessit
inspiratio(n)e(m). nisi forte velis dicere illam
formatio(n)e(m) referri ad disposic(i)o(n)es accidentales
puta figura(m). et alia h(uius)mo(d)i. q(ue) q(ue)da(m) ordi(n)e
p(re)intelligu(n)t(ur) in corpore. ante a(n)i(m)a(m) intellectiva(m)
sic(ut) n(atur)ales disposic(i)o(n)es. q(ui)bus t(ame)n p(re)intelligi(tur)
ipsa a(n)i(m)a intellectiva. no(n) inq(ua)ntu(m) e(st) intellectiva
s(ed) inq(ua)ntu(m) c(on)tinet in se virtute. q(ua)l(ita)tes de imp(er)-
fectioribus formis. Ad s(ecundu)m d(icen)d(um) q(uod) a(n)i(m)a
cu(m) advenit corpori. no(n) facit esse corp(us) effective.
s(ed) formal(ite)r t(ame)n. Effective a(utem) facit corpora
e(ss)e id q(uo)d dat corpori forma(m) ut p(er)fectio(n)es.
s(ed) disposic(i)o(n)es. ut id q(uo)d p(re)parat(ur) ad forma(m)
paulati(m). et ordi(n)e q(uo)da(m). inducendo ma(teri)a(m)
ad p(ro)pinquiore(m) for(m)a(m) et disposic(i)o(n)e(m). Q(ua)nto .n.
p(ro)pinquior e(st) for(m)a et disposic(i)o. tanto minor
e(st) resistentia. ad introductio(n)e(m) for(m)e. et dis-
posic(i)onis c(om)plete. Facilius e(ni)m fit ignis ex
aere q(ua)m ex aqua, q(uonia)m ab utroq(ue) imme(diate) for(m)a(m)
assit me(dium). Ad t(er)tiu(m) q(uod) Avicenna posuit
for(m)as elementor(um) actu remane(re) i(n) mixto. d(icen)d(um)
q(uod) no(n) p(otes)t e(ss)e q(ui)a for(m)e elementor(um) no(n) p(ossu)nt e(ss)e
in una parte ma(teri)e sil(ite)r. Et sic oportet q(uod)
sint in diversis ma(teri)e p(ar)tib(us) q(ue) distingu(u)nt(ur)
s(ecundu)m dimensione(m) q(ua)ntit(at)is divisio(n)e(m). Et oportebit
q(uod) vel plura corpora sint simul, vel q(uod) no(n) sit
mixtio v(er)a totius ad totu(m). s(ed) mixtio ad se(n)su(m)
s(ecundu)m mi(ni)ma iuxta se posita. Averrois a(utem)
in com(men)to de celo d(icit) q(uod) for(m)e elementor(um) sint
medie int(er) for(m)as accidentales et substantiales. et
q(uod) recipiunt magis et minus. Et formis elementor(um)
q(uod) remissis et quoda(m) mo(do) ad mediu(m) reductis
quoda(m) mo(do) fit mixtio. s(ed) h(oc) mi(n)us possibile
e(st) q(ua)m p(ri)m(u)m. Nam for(m)a substantialis est termin(us)

2

quidam esse transiti. Unde indivisibile est et
vario forme ratio est unum et signum. Nec est im-
possibile ut intendatur et remittatur sed omnis
additio et subtractio facit aliam speciem. Et ideo
aliter est dicendum secundum philosophum in primo de generatione quod
forme mixtibilium non manent in mixto actu
sed virtute. prout scilicet virtus forme substantialis manet
in qualitate elementari licet remissa et quasi ad
medium reducta qualitas enim elementaris
agit in virtute forme substantialis. Alioquin actio
que est per calorem ignis non terminaretur ad formam
substantialem. Ad quintum dicendum quod cum anima cum sit forma
et quedam perfectio predicamenti non autem universalis
et ideo ea adveniente sit aliquid perfectum ut
tamen aliquid cum hoc corrumpatur

viii Ad secundum sic proceditur. Videtur quod homo
absque gratia per solam naturalem arbitrii
libertatem possit se ad gratiam preparare.
Ita ut dicitur Prov. xvi hominis est parare animam.
hoc autem dicitur esse alicuius quod est in eius potestate
constitutum. ergo in potestate hominis est constitutum se
ad gratiam preparare Non ergo indiget ad hoc
auxilio gratie. Preterea Anselmus dicit In libro
de casu diaboli dicit non ideo aliquis caret
gratia quia deus non vult dare sed quia ipse non vult
accipere. Potest ergo si vult se ad gratiam preparare
absque exteriori auxilio Sed dicebat quod homo
indiget in hoc auxilio gratie quantum ad exterius
moventis. Sed contra homo potest moveri ad con-
versionem non solum ex bonis sed etiam a peccatis. Sicut
si aliquis videt aliquem esse horribiliter peccantem
etiam ex horrore peccati ad deum convertitur. Sed peccatum
non est a deo. ergo absque dei cooperatione potest se homo
ad gratiam preparare. Sed contra per hoc ad gratiam
preparamur per quod ad deum convertimur sed ad hoc in-
digemus auxilio divine gratie. Dicitur enim Tren. v
iiiiº Converte nos deus ad te et convertemur ergo
indiget homo auxilio divine gratie. Dicitur enim Jo.
ad Cor. iiiº ad hoc quod se ad gratiam prepararet
Preterea ad nihilum potest se homo preparare nisi cogitando
sed ad hoc indiget homo auxilio gratie. Dicitur enim
ii ad Cor. iii Non sufficientes sumus aliquid
cogitare a nobis quasi ex nobis. ergo indigemus
divina gratia ad hoc quod nos ad gratiam preparemus
Respondeo dicendum dicendum in hac questione cavendus est
error pelagii qui posuit quod per liberum arbitrium
homo poterit adimplere legem et vitam eternam
mereri nec indigebat auxilio divino nisi quantum
ad hoc quod sciret quod faceret secundum illud Ps. Doce me
domine facere voluntatem tuam etc. Sed quia hoc minus
pravum videbatur ut sola sua gratia haberemus
a deo caritatem qua precepta legis im-
plentur habeamus a nobis. Ideo pro modo pelagiani
posuerunt quod initium boni operis est homini ex se
ipso dum consentit fidei per liberum arbitrium

sed consumatio est homini a deo. Preparatio autem ad
initium boni operis pertinet. Unde ad errorem
pelagianum pertinet dicere quod homo possit se ad
gratiam preparare absque auxilio divine gratie. Et est
contra apostolum qui dicit ad Philip. 1º qui incepit in
nobis opus bonum ipse perficiet. Dicendum est ergo
quod homo indiget auxilio gratie non solum ad me-
rendum sed etiam ad hoc quod se ad gratiam prepararet.
Aliter tamen et aliter. Nam meretur homo per actum virtutis
cum non solum bonum agit sed etiam bene ad quod
requiritur habitus ut dicitur in iiº eth. Et ideo
ad merendum requiritur habitualis gratia. Sed ad hoc quod
homo preparet se ad habitum consequendum non indiget
alio habitu quia sic esset procedere in infinitum
Indiget autem divino auxilio non solum ad ex-
teriora moventia prout scilicet ex divina provide[n]tia al' arcetur
homini occasiones salutis puta predicationes
exempla et interdum egritudines et flagella sed
etiam quantum ad interiorem motum prout deus
cor hominis interius movet ad bonum secundum illud Prov.
xix Cor regum in manu dei est quocumque volu-
erit vertet illud. Et quod hoc necessarium sit probat philosophus
in quodam capitulo de bona fortuna. Homo enim agit
voluntate voluntatis autem principium electio
et electionis consilium. Si autem queratur quare consiliatur
incipiat. Non potest dici quod ex consilio consiliari
inceperit. quia sic esset in infinitum procedere. Unde
oportet aliquid exterius principium esse quod moveat
mentem humanam ad consiliandum de agendis. Hoc autem
oportet esse aliquid melius humana mente Non igitur
est corpus celeste quod est inferius intellectualem
virtute sed deus ut philosophus ibidem concludit. Sic igitur
omnibus motibus inferiorum corporum que non semper mo-
ventur principium est motus celi Ita omnium motuum
interiorum mentium principium est a deo movente.
Sic igitur nullus potest se ad gratiam preparare nec aliquid
bonum facere nisi per divinum auxilium Ad pri-
mum dicendum quod per hoc quod hominis est se ad gratiam
preparare per liberum arbitrium non excluditur necessitas
auxilii divini. Sicut nec per hoc quod ignis potest calefacere
excluditur necessitas celestis motus. Ad secundum
dicendum quod deus movet omnia secundum modum ipsorum
Et ideo motio divina a quibusdam participatur cum
necessitate sicut a natura autem rationali cum libertate
propter hoc quod virtus rationalis se habet ad opposita. Et
ideo sic deus movet mentem humanam ad bonum
quod tamen homo potest huic motioni resistere. Et sic ex
deo est quod homo se ad gratiam prepararet sed quod gratia
careat non habet causam a deo sed ab homine secundum illud
Osee xiii Ex te perditio tua Israel tantummodo
ex me auxilium tuum. Ad tertium dicendum quod
licet peccatum non sit a deo tamen deus peccatum aliquando
ordinat ad hoc ut sit alicui salutis occasio.

i

v Ad tertiu sic proce᷒. Videt᷑ q᷒ p᷒9 homo
in statu innocentie. nō dilex᷑t deum
sup oīa. et pl9 qm̄ seipm̄ Sic enim
dm̄ diligere e maxie meritoriu̅ Sz p̄m9 hō
in statu illo. nō hu̅it vnde posset p̄ficere
p̄ meritū vt d᷑ in xxiiii di. sci li. sen᷑t.
Si go p᷒9 hō in statu illo nō dilex᷑t deum
pl9 q̄z seipm̄ et sr̄ oīa Cp. sic dilige deu̅
e maxia p̄paro mētis hu̅ane ad gratia̅
ɔsequenda. p̄m9 at hō in statu illo p᷒ gra̅z
nō h̄uisse. ꝫ sola nālia. go nō dilex᷑t dm̄
pl9 qm̄ seipm̄. et sup oīa Cp. natā inse
recurua e. quia sz. oīa que amat retorq̄t
ad se. Sz ꝑt̄ quod vnu̅ q̄dq̄z. et illud mag᷒.
Ergo nāli dilectiōe. pl9 diligebat seipsu̅.
qm̄ dm̄. go nō diligebat dm̄ sup omnia.
Sed gt si nō diligebat dm̄ pl9 q̄z seipm̄
tunc go inu᷒ se. et equalat sibi Et vtroq̄z
mō seq᷒. q᷒ seipō hō fruet᷑ dei se nō refret
in dm̄ frui at seipō inducit puersitatem
pcti. vt Aug᷒ dt go p̄ma hō. i statu in-
nocentie. iam erat puersa p̄ pctm̄. qd e im-
possibile. Capitul᷒ go q᷒ diliget dm̄ sup oīa
Cp. Ro dd. Cedissi hō fuit factus in gra. vt
ex v̄bis Basilij et Aug᷒ h̄ri pt. iō ista loq
nō ht̄ Manifestu̅ e eni. q᷒ hō exns in
grā per caritate diligit dm̄ sup seipm̄ Sz
qꝛ possibile fuit dō. ut hoiem faceret i pu̅is
nālibꝫ. vtile e ɔsiderare. ad qm̄ se dilectio
nālis extendere possit. Dixerit go qda. q᷒
hō. uel angelus in puris nālibꝫ existens.
diligit dm̄. pl9 qm̄ seipm̄. nāli dilectiōe.
sm̄ amore ɔcupie. q᷒ s. bono dīno. mag᷒
sibi desidat. tanq̄z na᷑ nobiliori z suauiori.
Sz scdm̄ amore amicicie. naturalit᷑ pl9 dilig᷑
seipm̄. qm̄ dm̄ Est eni amor ɔcupie. qo
dicim᷒ amare id. quo velim9 vti vel frui
siue vinu̅. uel equū aliq᷒d Amor at amicie
e qo dicim᷒ amare amicu̅. cui volum9 bonū
Sz ista positio stare nō pt. Dilectio eni nāl
e quedā nālis nālis inclīa nē a dō. Ni-
chil at nāle e puersu̅ Simplr̄ e go q᷒
aliq᷒ nālis inclinacio. uel dilectio sit per-
uersa. puersa at dilectio e. vt aliq᷒s dilectiōe
amicicie. diligat pl9 se q̄z dm̄ Non pt go
talis dilectio ee nālis. Ideo e go q᷒ dilige
dm̄ sr̄ oīa. et pl9 qm̄ seipm̄ e nāle. nō
solu̅ anglo z hōi. s᷒ cuilꝫ creature. s᷒m
q᷒ pt amare. siue sensibilit᷑ siue naturalit᷑
Inclinaciōes nālēs eni. maxie cognosci pnt
in hiis q᷒ nālit᷑ agunt. absq̄z rōnis deli-
beratiōe Sic eni agit vnu̅ q̄dq̄z. in natura
sic aptu̅ natu̅ est agi. Rndet᷑ q᷒ vna

queq̄z pars nāli quadā inclinatiōe opat᷑.
ad bonū tot9. etiā cu̅ piculo al᷒ detrimeto
p̄p̄o. Vt pz. cu̅ aliq᷒s ma᷑m exponit gladio
ad defensiōm capitis. ex q᷒ dependet
salus tot9 corpis Vnd᷒ nāle e. vt queliꝫ
pars. suo mō pl9 amet totu̅ q̄z seipa̅
Vnde z sm̄ hanc nālez inclinacoz. et
sm̄ politica̅ virtute. bonus ciuis. morti
piculo se exponit. pro bono tom̄ cōmūsitat᷒
al᷒ e. q᷒ dō e bonū tot9 vniūsi. qz cōmune
et om̄ parciu̅ ei9 Vnd᷒ queliꝫ creatura
suo mō nālit᷑ pl9 amat dm̄. q̄z seipm̄.
Insensibilia at nālit᷑. bruta vō aīalia
sensitiue. creatura vō racionalis. p intel-
lectuale amore. q᷒ dilectio d᷑ Ad p̄m
go dd. Cedi dilige dm̄. vt e p̄ncipiu̅
tot9 esse. ad nālez dilectioz ptinet. Sz
dilige dm̄. put e obiectum btitudis. est
gratuite dilectiōis. in qua meritu̅ ɔsistit.
ut tn̄ necessariu̅ e. vt in l᷒ sustinea̅ smaz
Augi dicentes. Cedi hō in p᷒ statu nō hu̅it
grām. p qua̅ mereri posset Ad scdm̄ dd.
q᷒ nāli dilectiōe. qua dō sup oīa nālit᷑
diligit᷑. pt aliq᷒s mag᷒ z min9 vti. z qm̄
in summo fuit. tunc e summa p̄paratio ad
gra̅z h̄ndaz Ad tertiu̅ dd. Cedi inclinatio
rei nālis e ad duo sz ad moueri z ad
agere Illa at inclinatio nē. q᷒ est ad
moueri. in seipa̅ recurua e Sic ignis
mouet᷑ sursum. ꝑt̄ sui ɔsuacoz Sz illa
inclinatio nē. q᷒ e ad agere. nō e recurua
ad seipam Nō eni ignis agit. ad gnand᷒
ignē. ꝑt̄ seipm̄. sed ꝑt̄ bonū gnāti
q᷒d e forma ei9. et vltius ꝑt̄ gue. quod
e ɔsiderō spei Vnd᷒ patet. q᷒ nō e vniūsalit᷑
vm̄. q᷒ dilectio nālis sit in se recurua

Deinde querebat᷑ de hiis q᷒ ptinet
ad bonū grē. Et p̄a. de hiis. que
ptinet ad ipm̄ bonū grē Scdo
de hiis q᷒ ptinet. ad malu̅ culpe. quod
ei opponit᷑ Circa bonu̅ grē querebat᷑
p̄mo quid de eo. qd ptinet ad om̄s Scdo
de hiis. q᷒ ptinet ad clicos Tercio de hiis
q᷒ ptinet ad religiosos Circa ea vero
que ad om̄s ptinet. querebat᷑ de duabꝫ
ptibꝫ p̄nie P̄mo de contricōe Vtr̄ ɔtritus
teneat᷑ velle. magis ee in inferno. qm̄
peccare Scdo de Confessiōe

x Ad p̄m sic proce᷒. Videt᷑. q᷒ ɔtritus
nō debeat mag᷒ velle. esse i inferno
q̄z peccare. pena eni inferni e etna.
et irremediabilis. De pctō at pt liberari
p p̄niam. go mag᷒ debet velle peccare. qm̄
in inferno esse Cp. pena inferni includit
culpa̅. Vna eni d᷑ penis inferni. e vmis

1

id est remorsus conscientie de culpa. culpa autem non includit penam inferni. ergo magis est eligenda culpa quam pena inferni. Sed contra est quod Anselmus dicit in libro de similitudinibus. Dicendum aliquis magis deberet eligere esse in inferno sine culpa quam in paradiso cum culpa. Contra innocentes in inferno non sentirent penam et peccator in paradiso non gauderet de gloria. Ad primum dicendum dicendum contritus tenetur in generali velle pati quamcumque penam quam potius (?). Et hoc ideo quia contritio non potest esse sine caritate per quam omnia dimittuntur peccata. De caritate enim plus homo diligit deum quam seipsum. Unde caritas hoc requirit ut qualemcumque penam homo contritus preeligat culpe. Sed in speciali descendere ad hanc penam vel ad illam non tenetur. Immo stulte faceret. Sicut quis seipsum vel alium sollicitaret super hijs particularibus penis. Manifestum enim est quod sensibilia delectabilia plus movent in particulari considerata quam in communi. Ita tribulia plus terrent si in particulari considerantur. Et aliquis est qui in maiori temptatione non cadit qui forte in minori caderet. Sicut aliquis audiens adulterium non incitatur ad libidinem. Sed si per considerationem descenderet ad singulas mulieres magis moveretur. Et similiter aliquis non refugeret pati mortem pro Christo. Sed si descenderet considerando singulas penas magis retraheretur. Et ideo descendere in talibus ad singula est inducere hominem in temptationem et prebere occasionem peccandi. Ad secundum ergo dicendum dicendum culpa etiam mortalis de se peior (?) est. Sed ex sola misericordia dei remedium habet. plus enim ponderat bonum divinum contra quod agit culpa bono nature create cui opponitur pena. quam perpetuitas pene temporalitati culpe. Ad secundum dicendum dicendum remorsus conscientie non est culpa. Sed consequens ad culpam. et posset esse sine culpa. ut in eo qui habet conscientiam errantem de peccato commisso. Sicut si aliquis crederet a se prius commissum esse illicitum. quod tamen licitum erat et ipse dum faceret licitum reputaret.

Deinde circa confessionem querebantur sex. Primo utrum sufficiat quod aliquis scripto confiteatur an oportet quod confiteatur verbo. Secundo an quis teneatur statim confiteri habita opportunitate vel posset expectare usque ad quadragesimam. Tertio utrum presbiter parochialis deberet credere suo parochiano dicenti se esse alii confessum. et dare ei eucharistiam vel non.

Ad primum sic proceditur. videtur quod sufficiat si aliquis confiteatur scripto. Confessio enim requiritur ad manifestationem peccati. Sed peccatum manifestari potest scripto sicut et verbo. ergo sufficit si confiteatur scripto. Sed contra est quod dicitur ad Romanos x. corde creditur ad iustitiam ore autem confessio fit ad salutem. Respondeo dicendum dicendum confessio est quoddam sacramentale. Sicut enim in X

baptismo requiritur aliquid ex parte ministri. scilicet ut abluat et verba proferat. Et aliquid ex parte suscipientis sacramentum. scilicet ut intendat et abluatur. Ita in sacramento penitentie ex parte sacerdotis requiritur quod absolvat sub forma verborum. ex parte vero penitentis requiritur quod se clavibus ecclesie subiciat. peccata sua per confessionem manifestando. De necessitate ergo sacramenti est quod sua peccata manifestet. Et contra hoc nulla dispensatio posset. sicut nec contra baptismum. Sed quod fiat manifestatio verbo non est de necessitate sacramenti. Alioquin nulla necessitate alia posset aliquis effectum huius sacramenti percipere nisi ore confitendo. quod patet esse falsum. Nam mutus vel quicumque qui verbo confiteri non potest sufficit scripto vel nutibus confiteri. Nulla autem necessitate potest aliquis baptizari nisi aqua. propter hoc quod aqua est de necessitate sacramenti. Sed ex institutione ecclesie tenetur homo qui potest ut verbo confiteatur. non solum propter hoc ut ore confitens confitendo magis erubescat ut qui ore peccat purgetur ore. sed etiam quia sicut in omnibus sacramentis accipitur illud quod est communior usus sicut in sacramento ablutionis baptismi accipitur aqua qua homines communius utuntur ad abluendum. Et in eucharistia panis qui est communior cibus. Unde etiam in manifestatione sacramentali peccatorum congruit uti verbis quibus homines communius et expressius suos conceptus significare consueverunt. Et attendendum est quod in hoc sacramento non imprimitur caracter. sed solum confertur gratia ad remissionem peccati. quam remissionem nullus consequitur peccando. peccat autem qui ordinationem ecclesie pretermittit. Unde in baptismo ille qui conservat ea que sunt de necessitate sacramenti pretermittens statuta ecclesie consequitur caracterem sacramenti sed non sacramenti effectum. hic autem nichil consequitur. Rationes autem que ad utramque partem inducuntur non multum cogunt. Nam neque manifestatio ita expresse potest fieri scripto sicut verbo. Neque quod dicitur corde creditur et ore confessio fit ad salutem intelligitur de confessione peccatorum sed de confessione fidei.

Ad secundum sic proceditur. Videtur quod aliquis posset differre confessionem usque ad quadragesimam absque peccato. Nullus enim servat preceptum ecclesie non delinquit. Sed ecclesia statuit quod semel in anno homines propria peccata confiteantur. Ergo si quis expectat usque ad tempus ab ecclesia constitutum non peccat. Praeterea baptismus est sacramentum necessitatis sicut et penitentia. Sed cathecuminus non peccat si differt baptismum usque ad sabbatum sanctum. ergo pari ratione nec contritus peccat si differat confessionem usque ad quadragesimam. Praeterea maioris necessitatis est contritio quam confessio. Contritio autem sine confessione non valet ad salutem. Contritio autem sine confessione potest in aliquo casu valere. Sed ille qui est in peccato non tenetur statim conteri ea intentione ut cesset peccare. Alioquin peccator per singula momenta peccaret. ergo nec contritus tenetur statim confiteri. ita quod peccet si secus agat. XI

Sed contra magis est subveniendum morbo spiri-
tuali quam morbo corporali, sed aliquis subitus morbo
corporali periculo se committeret nisi remedium
medicine quereret quam cito posset et ex negligentia
peccaret et multo ergo magis peccat qui differt
remedium confessionis adhibere contra spirituale morbum
peccati. Responsio dicendum quod laudabile est quod peccator
quam cicius commode potest peccatum suum confiteatur. Tum
quia per sacramentum penitencie confertur gratia que hominem reddit
magis firmum ad resistendum peccato. Tum quia ut
dixerunt quod tenetur confiteri quam cito opportunitas confiten-
di se obtulerit. Ita quod si differat peccat. Sed
hoc est contra racionem precepti affirmativi quod obligat
semper non tamen ad semper sed pro loco et tem-
pore quo est implendum preceptum de confessione. Videtur
tamen imminet aliquis casus in quo necesse est
quod homo sit confessus. Puta si imminet ei mortis
articulus vel necessitas accipiendi eucaristiam
aut sacramentum ordinis vel aliquid huiusmodi ad quod
oportet hominem per confessionem purgatum preparari.
Unde si aliquid horum immineat et aliquis confiteri
pretermittat peccat dummodo opportunitas assit. Et
quia ex precepto ecclesie omnes fideles tenentur saltem
semel in anno in festo pasche sacramentum penitentie communicis
accipere sacramentum ideo etiam ordinatur ut semel saltem
in anno tempore imminet tempus accipiendi eucaristiam
omnes fideles confiteantur. Dico ergo quod differre
confessionem usque ad hoc tempus per se loquendo li-
citum est sed per accidens potest fieri illicitum puta si im-
mineat aliquis casus in quo confessio requiratur
vel si aliquis propter contemptum confessionem differat.
Et similiter per accidens posset esse talis dilatio
meritoria puta si ad hoc differret ut pru-
denciori confiteretur vel devotius propter sacerdotis
peritiam. Ad id vero quod in
contrarium obicitur dicendum quod morbus corporalis nisi
per medicine remedium extinguatur semper invalescit
in peius nisi forte etiam virtute nature sit ex-
tinctus. Morbus autem peccati extinguitur per contricionem
unde non est simile.

XII Ad tercium sic proceditur. Videtur quod sacerdos
parochialis non debeat credere suo subdito
dicenti se alii esse confessum ut propter hoc
ei eucaristiam det. Frequenter enim in ipsa confessione
aliqui mentiuntur quia plus contriti non fuerunt. Sed sacer-
dos debet subditum contritum potest ad communionem inducere.
Ergo videtur quod omnino ab eo expetere debeat quod sibi
confiteatur. Item Proverbiorum xxvii dicitur Pastor enim
diligenter agnoscere vultum pecoris tui. Sed hoc
nullo modo potest melius quam per confessionem. Ergo debet
ab eo exigere quod sibi confiteatur. Sed contra si sibi
confiteretur posset dicere que vellet et crederet ei
ergo etiam de hoc sibi debet credere quod sit confessus.
Responsio dicendum quod in foro iudiciali creditur homini
contra se et non pro se. In foro autem penitentie
creditur ei pro se et contra se. Est ergo di-
stinguendum. Quod duplex est impedimentum quo aliquis
a perceptione eucaristie impediatur. Si enim sit
impedimentum ad forum iudiciale pertinens puta
excommunicatio non tenetur sacerdos suo subdito credere
quem excommunicatum novit nisi ei de absolucione
constet. Si autem sit impedimentum quod ad forum
penitentie pertineat scilicet peccatum tenetur ei credere.
Et iniuste facit si ei deneget eucaristiam
qui exhibet se confessum et absolutum ab eo
qui absolvere potuit vel auctoritate apostolica vel
episcopi. Ad primum ergo dicendum quod licet quidam
homines in confessione confinguntur etiam confitetur
et ille qui confessus se dicit si verum dicit si autem
falsum dicit pari racione posset falsum dicere confitendo.
Item potest aliquis aliter homo auctoritate compelli
ad confitendum peccatum quod alii confessus est qui ab-
solvere potuit. Quia sit iam deletum et con-
fessio peccatorum quia dicitur sacramentale est divino im-
perio subiacens non humano. Ad secundum
dicendum quod spiritualis pastor vultum pecoris
sui debet diligenter agnoscere considerando
exteriorem vitam eius sed per modum confessionis non
potest diligenter perscrutari sed oportet quod credat
ea que sibi a suo subdito dicuntur.

Deinde queruntur duo de hiis que
pertinent ad clericos. Primo de officio
ecclesie. Secundo utrum ille qui est prebendatus
in duabus ecclesiis in die quo diversum officium
fit in utraque ecclesia debet utrumque officium
dicere. Secundo de studio theologie utrum
aliquis teneatur dimittere studium theologie
etiam si sit aptus ad docendum alios ad hoc
quod intendit saluti animarum.

XIII Ad primum sic proceditur. Videtur quod aliquis
in tali casu debeat utrumque officium
dicere. Omnibus enim debet respondere
emolumento. Ille ergo qui habet emolumentum
prebende in duabus ecclesiis debet onus sufferre
utriusque videlicet utriusque ecclesie officium dicat.
Item iustum esse videtur ut si habet maius emo-
lumentum ab una ecclesia in qua forte
cantatur prolixius officium quod etiam maius
onus subeat prolixius dicendo. Non ergo ad
eum pertinet electio sed vel debet utriusque
dicere vel debet officium ecclesie in qua habet
pinguius beneficium sed in contrarium inducitur
consuetudo. Responsio dicendum quod supposito quod aliquis
licite sit prebendatus in duabus ecclesiis scilicet
ex dispensacione considerandum est quod ille qui maius
ecclesia prebendam accipit duobus obligatur
scilicet deo ut ei debitas laudes exsolvat pro
eius beneficiis et ecclesie de qua accipit stipen-

Ea vero que ad ecclesiam pertinent subiacerent
dispensationi prelatorum ecclesie. Et hoc debitum quod
debet ecclesie exsolvere secundum quod statutum est in ecclesia
et hoc scilicet vel per seipsum si sit prebenda que
requirat residentiam, vel per vicarium si hoc suffi-
ciat secundum ecclesie statutum et consuetudinem.
Sed debitum quod debet deo per seipsum debet
exsolvere. Non refert autem quantum ad deum
quibus psalmis vel ymnis dominum laudet, ut
puta utrum dicat in vesperis Dixit dominus
vel Laudate pueri, nisi quantum ad hoc quod homo
debet sequi maiorum traditiones. Et quia laudes
deo debet quasi unus homo, sufficit quod semel officium
dicat secundum consuetudinem alicuius ecclesie que
e eligit. Sed de electione officii rationabile
videtur quod debet dicere officium illius ecclesie in
qua maiorem gradum habet, puta si in una
sit decanus et in alia simplex canonicus, debet
dicere officium eius dignitatis in qua est decanus.
Sed si in utraque sit simpliciter canonicus, debet
dicere officium dignioris ecclesie, vel cuius forte
in minori ecclesia habeat opulentiorem prebendam.
Cum temporalia nullius momenti sint spiritualibus
comparata. Si vero ambe ecclesie fuerint equalis
dignitatis, potest eligere quodcumque officium magis
voluerit. Si vero sit ab utraque ecclesia absens
et sit in aliqua alia ecclesia presens, debet se con-
formare illis cum quibus conversatur. Et per hoc patet
illud ad obiecta.

XIIII

Ad secundum sic proceditur. Videtur quod aliquis
qui potest saluti animarum curam impendere
peccet si circa studium tempus occupat.
Dicitur enim ad Galat. ult. c. Dum tempus
habemus operemur bonum. Nulla enim est deterior
iactura quam temporis. Non ergo debet aliquis
tempus in studio expendere, differens saluti
animarum curam impendere. Preterea perfecti tenentur
ad illud quod melius est. Sed religiosi sunt perfecti.
Ergo maxime religiosi debent dimittere studium
ut saluti animarum insistant. Preterea peius est
errare in via morum quam in via pedum.
Sed prelatus tenetur revocare suum subditum
si videat eum errare in via pedum, ergo multo
magis tenetur eum revocare ab errore qui est in
via morum. Est autem error si homo pretermittat
quod melius est. Ergo prelatus debet subditum cogere
ut saluti animarum intendat studio pretermisso.
In contrarium inducebatur consuetudo et ratio.
Respondeo dicendum quod cum aliqua duo possunt comparari
adinvicem vel simpliciter vel secundum aliquem
casum, nichil autem prohibet illud quod melius
est simpliciter in aliquo casu esse minus eligendum,
sicut philosophari est simpliciter melius quam ditari, sed
in tempore necessitatis ditari est melius eligendum.
Et similiter preciosa margarita est carior uno
pane, sed in instante necessitatis famis panis

preeligetur, secundum id Tren. i: Dederunt preciosa
quaeque pro cibo ad refocillandam animam. Est autem
considerandum quod in quolibet artificio simpliciter
melior est qui disponit de artificio. Et dicitur
architector, quam aliquis manualis qui
opere exequitur secundum quod ei ab alio disponitur.
Unde in edificiis constructoribus maiorem mercedem
conducuntur qui disponunt de edificio, licet manibus
nichil operentur, quam manuales artifices qui dolant
ligna et incidunt lapides. In edificio autem spirituali
sunt quasi manuales operarii qui particulariter insistunt
cure animarum, puta sacramenta ministrando vel
aliquid huiusmodi particulariter agendo. Sed quasi principales
artifices sunt episcopi qui imperant et disponunt qualiter
predicti suum officium exequi debeant, propter quod episcopi
quasi superintendentes dicuntur. Et similiter theologie doc-
tores quasi principales artifices qui inquirunt
et docent qualiter alii debent salutem animarum
procurare. Simpliciter igitur melius est docere sacram doc-
trinam et magis meritorium, si bona intentione
agatur, quam impendere particularem curam saluti
huius vel illius. Unde apostolus de se dicit i ad
Cor. i°: Non enim misit me Christus baptisare
sed evangelizare, cum tamen baptizare sit opus maxime
conveniens saluti animarum. Et ii ad Thess
ii° dicit apostolus: Hec commenda fidelibus hominibus
qui idonei erunt et alios docere. Ipsa enim ratio
demonstrat quod melius est erudire de pertinentibus
ad salutem eos qui in se et in aliis proficere
possunt quam simplices qui in se tantum proficere possunt.
In aliquo tamen casu necessitatis expedit vel im-
minente debent episcopi et doctores pretermisso proprio
officio particulariter intendere saluti animarum. Ad
primum ergo dicendum quod nullam iacturam temporis patitur
qui id quod est melius operatur docendo sacram doctrinam
vel qui ad hoc per studium se disponit. Ad secundum
dicendum quod perfectus dicitur aliquis dupliciter. Uno modo quia habet
perfectionem. Alio modo quia habet statum perfectionis. Perfectio
autem hominis in caritate consistit, que hominem deo et
et proximo coniungit. Unde quantum ad dilectionem dei
dicitur Gen. xvii: Ambula coram me et esto perfectus.
Quantum vero ad dilectionem proximi, postquam dominus dixerat
Diligite inimicos vestros, concludit Matth. v: Estote
ergo perfecti. Statum vero perfectionis habere dicuntur
qui solempniter obligantur ad aliquid perfectioni an-
nexum. Est autem aliquid annexum perfectioni com-
pliciter dupliciter. Uno modo sicut preambulum et preparatorium ad
perfectionem, ut paupertas, castitas et huiusmodi, quibus
homo retrahitur a curis secularium rerum ut liberius
vacet his que dei sunt. Unde huiusmodi magis sunt
quedam perfectionis instrumenta, propter quod Ieronimus ex-
ponens illud verbum Petri Matth. Ecce nos
reliquimus omnia et secuti sumus te, dicit quod non sufficit
Petro dicere Ecce nos reliquimus omnia, sed addit

quod perfectum est. sicut et seculari sicut de clericis qui
vel voluntariam paupertatem vel castitatem servant
sunt quidem parati perfectionis. sed non dicuntur habere
statum perfectionis nisi quis se ex solempni professione
ad hoc obligat. Secundum enim aliquid solempne et
perpetuum dicitur aliquis habere statum sicut patet in statu
libertatis vel servitutis. Et similiter aliud aliquid
est annexum perfectioni caritatis ut effectus ut scilicet
aliquis curam animarum suscipiat. Est enim aliquis
perfecte caritatis ut aliquis propter dei amorem pre-
termittat dulcedinem contemplationis quam magis amaret et
accipiat actiue vite occupationes ad procurandum
proximorum salutem. Verumtamen quod hoc modo saluti pro-
ximorum intendit habet quidem aliquid perfectionis consequens
sed non habet perfectionis statum nisi episcopus qui curam
quandam solempni consecratione suscipit animarum.
Archidiaconi vero et parochiales presbiteri magis
sunt commissa quedam officia quam quod per hoc in aliquo
perfectionis statu ponantur. Sed patet quod religiosi et
episcopi dicuntur perfecti quia statum perfectionis habent.
Unde religiosi sunt episcopi sed non archidiaconi
vel presbiteri curati. Ad illud quod dicitur quod perfecti tenentur
ad illud quod melius est Verum est hoc si intelligatur
de hiis qui dicuntur perfecti propter perfectionem caritatis
huiusmodi obligantur ex lege [illegible] que intrinsece
obligat. Unde ad hoc obligantur secundum men-
suram sue perfectionis quod implent. Si autem intelligatur
de hiis qui dicuntur perfecti propter statum sicut episcopi vel
religiosi, non est verum. Non enim tenentur
episcopi nisi ad quod se extendit cura suscepti re-
giminis. Et religiosi non tenentur nisi ad ea ad
que obligantur ex voto sue professionis. Alioquin
esset obligatio ad infinita. Cum tamen et natura et
ars et omnis res certos terminos habeat. Dato tamen
quod perfecti semper tenentur ad id quod melius est,
non esset ad propositum, sicut ex predictis apparet.
Ad tercium quod dicitur Dicendum licet prelatus teneatur
suum subditum revocare ab omni malo non
tamen tenetur eum inducere ad omne melius. Hoc con-
servato in proposito locum non habet sicut nec alie.

Deinde querebantur duo de hiis que
pertinent ad religiosos. Primo utrum
religiosus teneatur obedire suo prelato
ut revelet ei aliquod secretum quod fidei sue
est commissum. Secundo utrum teneatur ei obedire
ut revelet occultam culpam fratris quam novit.

XV Ad primum sic proceditur. Videtur quod religiosus
teneatur secretum fidei sue commissum
revelare prelato precipienti. Ad obedi-
endum enim prelato obligat se religiosus professione
solempni ad tenendum autem secretum obligat se
simplici promissione. ergo magis debet obedire
quam servare secretum. Sed contra hoc Bernardus dicit
illud quod est institutum pro caritate non militat
contra caritatem. Sed professio obediencie qua religio-
sus subest prelato instituta est pro caritate. ergo non
militat contra caritatem qua quis tenetur servare fidem pro-

Respondeo dicendum quod sicut Bernardus dicit in libro de dispensatione
et precepto sufficiens obediencia est ut religiosus
obediat suo prelato de hiis que ad regulam
pertinent vel directe sicut ea que in regula
scripta sunt vel per reductionem vel sicut ea que ad hoc
reduci possunt sicut iusticia exhibenda fratribus
et pene pro culpis infligende et huiusmodi. Perfecta
autem obediencia est ut simpliciter in omnibus obediat
que non sunt contra regulam vel contra deum. Sed quod
aliquis obediat prelato in hiis que sunt contra
deum vel contra regulam est obediencia indiscreta
vel illicita. Est ergo considerandum in proposito
utrum sit licitum religioso secretum fidei
sue commissum revelare. Circa quod distinguendum
est de secreto. Est enim secretum aliquid quod
illicitum est celare sicut quod in periculum vergit
aliorum quibus aliquis tamen tenetur. Unde et
in iuramento fidelitatis continetur quod huiusmodi secreta
debeant omnino revelare. Ad preceptum ergo
prelati tenetur religiosus tale secretum pandere
etiam si promisit se non revelare dicente
Ysidoro xxii q. iiii In malis promissis rescinde
fidem in turpi voto muta decretum. Nisi forte
in confessione audierit quia tunc nullo modo est
revelandum. Est autem secretum quod de se re-
velari potest sicut peccatum et tale religiosus
prelato precipienti nullo modo pandere debet si sit
sibi commissum. peccat enim frangendo fidem
commissam. Ad primum ergo dicendum quod sollempnior
est obligatio ad servanda ea que sunt fidei et
caritatis que est ex lege naturali et ex promissione
in baptismo facta quam ea que ex professione religionis.

XVI Ad secundum sic proceditur. Videtur quod subditus
debeat prelato precipienti revelare
culpam occultam alterius fratris. Circa autem
Ieronimus dicit Non debet occultari culpa
unius in preiudicium multorum. Sed presumendum est
quod prelatus culpam unius cognoscere velit propter
multitudinis bonum. ergo prelato precipienti
debet culpam alterius revelare. Sed contra est
quod Gregorius dicit quod etsi aliquis propter obedienciam
debeat aliqua bona dimittere, nullo tamen modo
propter obedienciam debemus aliquod malum perpetrare.
Sed malum esse videtur culpam occultam detegendo
alium infamare. Ergo hoc propter obedienciam fieri
non debet. Respondeo dicendum quod religiosus prelatus
in talibus se habet sicut iudex ecclesiasticus in foro
iudiciali. Unde ad ea potest ex precepto
subditos obligare ut ei pandantur propter
que potest iudex ecclesiasticus in foro iudiciali
veritatem exigere. Est ergo sciendum quod in omnibus
triplex est modus procedendi. Unus per denunciationem,
alius per inquisitionem, alius per accusationem.
In via igitur denunciationis intenditur
correctio delinquentis. Et ideo secundum preceptum
domini Mathei xviii debet precedere correctio fraterna

l

vt s(ci)l(icet) corripias eu(m) int(er) te (et) ip(su)m solu(m) q(uo)d
si n(on) audi(er)it te · cora(m) duob(us) (ve)l trib(us) testib(us)
vel vlt(im)o dicat(ur) eccl(es)ie ⸿ caritatis enim est ut
p(ro)c(ur)at f(rat)ri (con)u(er)sio(nem) p(er) Vnd(e) p(ri)us ad hoc
debet initi · ut corrigat (con)t(r)a(ri)am fratris
s(er)uata fama · solitarie admonendo ⸿ et
p(ro)ximo(rum) cora(m) duob(us) (ve)l trib(us) testib(us) · cad(em)
negligenda e fama · ut emende(n)t(ur) (con)t(r)a(ri)a
⸿ et vltio d(icen)d(u)m e(st) eccl(es)ie / in quo est p(ro)fessio
(con)sulit(ur) (con)t(r)a(ri)e ⸿ Nam peccator si a p(r)i(n)cipio vi-
derit se publicatu(m) · amittet v(er)ecundia(m) ·
et obstinatior fiet ad peccandu(m) ⸿ In inquisitio(n)e
v(er)o d(ebe)t p(re)cede(re) infamia ⸿ In accusatione
v(er)o d(ebe)t p(re)cede(re) inscriptio ~~inscriptio~~ · p(er) qua(m)
ip(s)e obligat se ad talionem ⸿ In inquisitio(n)e
a(u)t(em) (et) accusatio(n)e intendit(ur) pena peccantis
p(ro)p(ter) multitudinis bonu(m) ⸿ ut q(uo)d appareat
... (l)iberator in ta(li)b(us) si se obligat ad talio(n)em
p(ro)p(ter) p(re)latu(m) · ex p(re)cepto vitat (con)fessione(m)
exig(er)e sic et iudex eccl(es)iasticus iura(men)tu(m) ⸿ Sil(ite)r
et si p(re)cedat infamia p(ro)p(ter) p(re)latus · p(re)cepto
v(er)itate(m) inq(ui)re(r)e / et subditi tenet(ur) obedire ·
⸿ si a(u)t(em) p(ro)ced(i)t(ur) p(er) viam simplicis denu(n)ciacio(nis)
⸿ ut ... p(ro)ced(i)t(ur) p(er) viam simplicis denu(n)ciacio(nis)
n(on) tenet(ur) religiosus p(re)lato p(re)cipienti crim(en) p(ro)pa(lare)
f(rat)ris reuelare / nisi p(re)cedat monitione
... videat incorrectu(m) ⸿ Imo magis peccaret
si ad p(re)ceptu(m) p(re)lati reuelaret / (con)t(r)a p(re)la(tu)s
b(e)n(e) obedie(n)s e(ss)et q(ua)m p(re)lato / et multo magis
p(re)latus peccaret si subditu(m) induceret ad p(er)-
u(er)tend(u)m ordine(m) (con)t(r)a(r)iu(m) ⸿ Ad t(er)ciu(m) ad p(ri)m(u)m q(uo)d
d(icen)d(u)m ⸿ q(ua)n(d)o de p(e)cc(at)o p(re)t(er)ito · d(e) quo aliquis
iam correctus e(st) ad secreta(m) admonic(i)o(n)em (ve)l
... d(e) quo p(otes)t sp(er)ari corrige(n)d(us) · n(on) (con)t(r)a(r)iu(m) inve-
niat(ur) · n(on) p(otes)t iminere p(er)iculu(m) multitudi-
⸿ sed si de p(e)cc(at)o futuro q(uo)d e(ss)et p(er)iculosu(m)
multitudini (ve)l sp(irit)ualit(er) (ve)l corporalit(er) · p(ro)dit
o(bvi)ct... tunc enim n(on) op(or)tet admonic(i)o(n)e(m) secreta(m)
expectare · s(ed) statim p(er)iculo occurre(re) Vnd(e)
et dicit(ur) non d(icitu)r ⸿ Si peccare intendit in
futuro / s(ed) si pecca(ver)it in p(re)t(er)ito d(e) h(oc) q(ueri)t(ur)
h(uius)mo(d)i quodlib(et) ... q(uaestio) xii et q(uo)dl(ibet) xi q(uaestio) xii

Q(uer)ebant(ur) (con)s(e)q(uen)t(er) q(ua)tuor ad culpa(m)
p(er)tine(n)cia ⸿ P(ri)mo Vtr(um) p(e)cc(atu)m sit n(atur)a
aliq(ua) ⸿ S(ecund)o Vtr(um) p(er)iuriu(m) sit g(ra)ui(us)
p(e)cc(atu)m q(ua)m homicidiu(m) ⸿ T(er)tio Vtr(um) peccet q(ui)
p(er) ig(no)ra(n)cia(m) (con)stitucio(nem) p(ro)p(ri)e n(on) s(er)uat
⸿ Q(ua)rto Vtr(um) monach(us) peccet mortalit(er)
comede(n)do carnes

A(d) p(ri)m(u)m sic p(ro)ced(itu)r · Videt(ur) q(uod) p(e)cc(atu)m
n(on) sit aliqua n(atur)a d(icit) enim Ioh(annis) i(m)o
⸿ si(ne) ip(s)o f(actu)m e(st) nichil · i(d est) p(e)cc(atu)m ·
s(ed) quod e(st) n(atur)a aliq(ua) · n(on) p(otes)t dici nichil
ergo p(e)cc(atu)m · n(on) e(st) n(atur)a aliqua · ⸿ S(ed) cont(ra)
si p(e)cc(atu)m n(on) est n(atur)a aliqua · op(or)tet q(uod) sit
p(ri)uac(i)o pura ⸿ S(ed) p(ri)uac(i)o pura n(on) dicit(ur)
s(ecundu)m magis et minus · ut mors et tenebre /

q(uo)d v(er)u(m) p(e)cc(atu)m · non e(st) g(ra)uius alto (?) q(uo)d e(st) in g(re)ss(u)s
⸿ R(esponde)o d(icen)d(u)m q(uod) p(e)cc(atu)m · maxi(m)e t(ra)nsgressio(ni)s · est
actus inordinatus / ex p(ar)te v(er)o actus p(e)cc(atu)m est
n(atur)a · s(ed) inordinac(i)o e(st) p(ri)uac(i)o / et s(ecundu)m h(oc) p(e)cc(atu)m
d(icitu)r aliqua(n)do nichil / et p(er) h(oc) p(atet) solutio ad obiecta /

xvii

A(d) s(ecundu)m sic p(ro)ced(itu)r · Videt(ur) q(uod) p(er)iuriu(m)
sit g(ra)ui(us) p(e)cc(atu)m · q(ua)m homicidiu(m) · dicit
enim Bon(aventura) ⸿ q(ua)n(d)o cont(ra) p(re)cepta n(on) p(otes)t
dispe(n)sare · n(isi) d(eu)s · n(on) ho(mo) / contra p(re)ceptu(m) a(u)t(em)
s(e)c(un)de tabule · p(otes)t dispe(n)sare d(eu)s · s(ed) n(on) ho(mo) · Ex q(uo)
p(otes)t accipi ⸿ q(uo)d g(ra)ui(us) sit peccare (con)t(ra) p(re)cepta
p(ri)me tabule q(ua)m s(e)c(un)de ⸿ S(ed) p(er)iuriu(m) e(st) (con)t(ra) p(re)ceptu(m)
p(ri)me tabule / q(uo)d e(st) ⸿ Non assumes no(men) dei
tui in vanu(m) / ⸿ Homicidiu(m) a(u)t(em) est (con)t(ra) p(re)ceptum
s(e)c(un)de table ⸿ Non occides / (er)go g(ra)ui(us) p(e)cc(atu)m e(st)
p(er)iuriu(m) · q(ua)m homicidiu(m) ⸿ I(tem) · G(ra)ui(us) e(st) peccare
in d(eu)m · q(ua)m in ho(min)em · s(ed) p(er)iuriu(m) e(st) peccare in
d(eu)m · homicidiu(m) in ho(min)e(m) · (er)go (et)c(etera) ⸿ Sed (con)t(r)a pec(catum)
p(ro)porcionat(ur) culpe · s(ed) g(ra)ui(us) punit(ur) homicidiu(m)
q(ua)m p(er)iuriu(m) / (er)go e(st) g(ra)ui(us) p(e)cc(atu)m ⸿ R(esponde)o d(icen)d(u)m / q(uod)
sic ap(osto)l(u)s d(icit) / ad heb(reos) vi(o) ⸿ homines p(er) maiorem
sui iurat / et o(mn)is (con)t(ro)u(er)sie eo(rum) · finis est
iuramentu(m) ⸿ fru(str)a aut(em) in ca(usa) homicidii · con-
trou(er)sie finis e(ss)et iura(men)tu(m) / si homicidiu(m) e(ss)et
g(ra)ui(us) p(e)cc(atu)m · q(ua)m p(er)iuriu(m) / p(re)sumet(ur) enim q(uod)
q(ui) maiore(m) culpa(m) · homicidii (com)misisset · n(on)
v(er)eret(ur) minore(m) p(er)iurii incurre(re) ⸿ Vnd(e) ex h(oc)
ip(s)o · q(uo)d in ca(usa) homicidii p(e)cc(at)i defert(ur) iuramentu(m)
manifeste ondit(ur) q(uod) p(er)iuriu(m) · p(ro) maxi(m)o p(e)cc(at)o
d(ebe)t h(ab)ri ⸿ Nec immerito / q(ui)a p(er)iurare non
d(ebe)t videt(ur) quedam d(ivi)ni no(min)is denegac(i)o /
⸿ Vnd(e) statim s(ecundu)m loc(u)m p(ost) ydolatria(m) · p(e)cc(atu)m p(er)iurii
tenet ⸿ ut ex ordine p(re)cepto(rum) appar(e)t ⸿ S(ed) et
aput gentiles iuramentu(m) e(ss)et honorabilissim(u)m
vt d(icitu)r in p(ri)mo methaph(isice) ⸿ P(ri)mas v(er)o rac(i)o(n)es
(con)cedim(us) / ⸿ Ad illud v(er)o q(uo)d in (con)t(r)a(r)iu(m) obic(itu)r
d(icen)d(u)m ⸿ q(ua)n(d)o in iudicio h(u)mano · n(on) s(em)p(er) q(ua)ntitat(em)
pene videt q(ua)ntitati culpe ⸿ Iudex enim infligit
maior(em) pena(m) · p(ro) minori culpa · q(ua)n(d)o g(ra)ui(us)
nocume(n)tu(m) imminet ho(min)ib(us) · ex minori culpa /
⸿ S(ed) s(ecundu)m d(ivin)i iudiciu(m) · g(ra)uior · culpa g(ra)uiori
pena punit(ur) ⸿ Vnd(e) ut ostendat(ur) g(ra)uitas ydo-
latrie et p(er)iurii · p(er)ius in p(ri)mo p(re)cepto d(i)-
x(er)at ⸿ Non adorabis ea neq(ue) coles · subd(it)
Exod(i) xx(o) ⸿ Ego su(m) d(omi)n(u)s de(us) tu(us) visitans
p(e)cc(at)a iniq(ui)tates in filios ⸿ Et p(ost)q(ua)m dixerat
Non assumes no(men) dei tui in vanu(m) / subdit(ur)
⸿ nec habeb(i)t insonte(m) d(omi)n(u)s eu(m) · q(ui) assumpsit
nom(en) d(omi)ni d(e)i sui frustra

xviii

A(d) t(er)ciu(m) sic p(ro)cedit(ur) · Videt(ur) q(uod)
q(ui) facit cont(ra) (con)stitucio(n)e(m) p(ro)p(ri)e p(er)
ignora(n)cia(m) n(on) peccet ⸿ Vt enim aug(ustinus)
d(icit) p(e)cc(atu)m adeo e(st) volu(n)tariu(m) · q(uod) si n(on) sit
volu(n)tariu(m) · p(e)cc(atu)m non est ⸿ S(ed) ignora(n)cia
causat involu(n)tariu(m) / vt d(icitu)r in iii(o) eth(icorum)

ergo quod fit per ignorantiam non est peccatum. Ad secundum dicendum quod iura dicunt propter repetere servum suum ordinis propter tempus ...; hoc autem debet computari a tempore ordinationis, non autem a tempore notitie. Ergo obligatio constitutionis propter obligat a tempore notitie. Sed contra ignorantia iuris non excusat; sed constitutio propter facit ius. Ergo qui facit contra constitutionem propter ignorantiam non excusatur. Respondeo dicendum quod ignorantia quedam est causa actus qui fit involuntarium, non excusat, nisi ipsa ignorantia sit peccatum. Est autem ignorantia peccatum quando ignorat quis que potest scire et tenetur. Constitutiones autem propter omnes suo modo tenetur. Ubi ergo aliquis nesciat propter negligentiam scire tenetur, non excusatur a culpa, si contra constitutionem agat. Si vero aliquis habeat sufficiens impedimentum propter quod scire non potuit, puta si fuisset in carcere vel in terris extraneis ad quos constitutio non pervenit, vel propter aliquid simile, talis ignorantia excusat, ut non peccet contra constitutionem propter agens. Et per hoc patet solutio ad obiecta.

XX Ad quartum sic proceditur. Videtur quod monachus peccet mortaliter comedendo carnes. Dicit enim canon de consecratione: Carnes monachi non debent comedere. Etsi contra fecerint, debent in carcerari. Sed talis pena non infligitur nisi pro peccato mortali. Ergo facere contra vetitum est peccatum mortale. Sed monachi ex voto obligantur seruare regulam beati Benedicti, in qua continetur quod monachi a carne abstineant. Ergo monachi peccant mortaliter comedendo carnes. Sed contra nullum peccatum mortale conceditur. Dicit autem Augustinus: In infirmitate licet comedere carnes, conceditur monachis in infirmitatibus. Ergo comedere carnes non est peccatum monacho. Respondeo dicendum quod non est peccatum monacho vel religioso universaliter per se loquendo, quod non sit peccatum mortale aliis, nisi sit contrarium ei ad quod se voto professionis obligavit. Per accidens tamen ratione scandali vel alicuius huiusmodi posset aliquid ei esse peccatum quod non esset aliis peccatum. Est ergo considerandum quid sit illud ad quod se religiosus voto professionis astringit. Etsi aliquis religiosus profitendo vovet se regulam servaturum, videretur se obligare voto ad singula que continentur in regula, et contra quodlibet eorum agendo peccaret mortaliter. Ex hoc sequitur quod religionis status esset religiosis in laqueum peccati mortalis, a quo vix vel numquam possent declinare. Verum ergo predecessores ordines instituentes nolentes hominibus parare hominibus parare laqueum dampnationis, sed magis viam salutis, ordinaverunt tenorem professionis forma. In qua peccati esse non posset. Sunt in ordine fratrum predicatorum est cautissima et securissima forma profitendi, qua non promittit se frater servare regulam, sed obedientiam secundum regulam. Unde ex voto obligatur ad servandum ea que ponuntur in regula tamquam precepta, et que prelatus secundum tenorem regule sibi precipere voluit. Alia vero que non continentur in regula sub precepto non cadunt directe sub voto. Unde contra ea committens non peccat mortaliter. Sed beatus Benedictus statuit monachum profiteri non quidem servare regulam, sed quod profitens promittat conversationem morum suorum secundum regulam. Hoc est dictum ut secundum regulam dirigat suos mores, contra quod facit si vel ea que sunt precepta in regula transgreditur, vel etiam contempnat regulam secundum eam dirigere actus suos omnino recusans. Non autem omnia que in regula continentur sunt precepta. Quedam enim sunt monitiones sive consilia, quedam vero ordinationes sive statuta, ut post completorium nemo loquatur. Huiusmodi autem statuta que in regula continentur non habent vim precepti, sicut nec prelatus statuens aliquid intendit se ad peccatum mortale obligare per preceptum. Est autem prelatus quasi quedam regula animata. Unde stultum esset putare quod monachus frangens silencium post completorium peccaret mortaliter, nisi forte hoc faceret contra preceptum prelati vel ex contemptu regule. Abstinere autem a carnibus non ponitur in regula Benedicti ut preceptum, sed ut statutum quoddam. Unde monachus comedens carnes non ex hoc ipso peccat mortaliter, nisi in casu propter inobedientiam vel contemptum. Ad primum ergo dicendum quod pena illa infligitur monacho comminanti vel inobedienter carnes comedenti. Ad secundum dicendum quod comedere carnes non est contra votum monachi, nisi cum comedit carnes ex inobedientia vel ex contemptu. Ad tertium dicendum quod in contrarium obicitur efficaciam non habet. Procedit enim ratio de hiis que sunt secundum se mala, sicut homicidium, adulterium et huiusmodi, que sunt omnibus illicita, tam sanis quam infirmis. Non autem procedit de hiis que sunt mala quia prohibita. Aliquid enim potest prohiberi sano quod non prohibetur infirmo.

Quinque circa beatam gloriam queruntur de corporibus glorificatis. Primo utrum corpus glorificatum naturaliter possit esse cum alio corpore non glorificato in eodem loco. Secundo utrum hoc possit miraculose fieri utrobique.

XXI Ad primum sic proceditur. Videtur quod corpus glorificatum naturaliter possit esse cum alio corpore in eodem loco. Causa enim quare non autem hoc est propter grossitiem sive corpulentiam aut propter dimensiones. Sed non propter grossitiem seu corpulentiam, quia corpus glorificatum erit spirituale secundum apostolum ad Corinthios XV. Similiter nec propter dimensiones, quia cum sit tangentia sit, que ultra sunt similiter necesse est quod puncto unius corporis naturalis sit simul cum puncto alterius et linea cum linea, et superficies cum superficie. Patet ergo valde corpus cum corpore non esse nisi prohibetur corpus glorificatum, quod naturaliter possit esse cum alio corpore in eodem loco. Sed contra est quod in VIII physicorum dicitur: partes veritatis et

aque, per totum subintrat se invicem propter hoc
quod per totum sunt nunc spiritualia. Sed corpora gloriosa
omnino erunt spiritualia, ut iam dictum est, ergo tota
possunt subintrare alia corpora et sic esse cum
eis. Sed contra glorificatio non tollit naturam,
sed corpus humanum non potest naturaliter simul esse cum alio
corpore in eodem loco in statu isto, ergo nec post-
quam erit glorificatum. Respondeo dicendum quod manifestum est
quod corpus humanum in statu isto non potest esse
cum alio corpore in eodem loco. Si ergo corpus glo-
riosum naturaliter posset esse cum alio corpore in
eodem loco, hoc esset propter aliquam proprietatem
inditam. Illa proprietas aufert hoc propter quod
corpus humanum in statu isto prohibetur esse
cum alio corpore in eodem loco. Restat igitur conside-
randum quid sit hoc quod prohibet. Dicunt autem
quidam hoc esse grossitiem vel corpulentiam
quandam quae tolletur per dotem gloriae quam nominant
subtilitatem. Sed hoc non est intelligibile. Non
enim invenitur quid sit hoc quod dicitur corpulentia vel
grossities. Non enim aliqua qualitas contra-
ria qualitatibus dari potest, qua remota corpus
sit vel possit esse cum eodem corpore in eodem loco.
Similiter non potest esse forma nec materia quae sunt partes
essentiae, quae tamen integre [illegible] corporis humani
non remanent in gloria, quod est haereticum. Et ideo
dicendum quod hoc prohibens nihil aliud est quam
dimensiones quibus substat materia corporalis.
Necesse enim est ut id quod per se sit tantum in uno quam
omnium corporum quae sunt partes [illegible] distinctio autem secundum
situm. Propter hoc et per se convenit quantitati dimensivae quae
diffinitur esse quantitas positionem habens. Unde et
partes in subiecto ex hoc primo distinctionem habent
secundum situm quod sunt subiectae dimensioni. Et sic
est distinctio diversitate partium unius corporis
secundum diversas partes unius loci per dimensiones
secundum diversas. Ita per dimensiones diversa corpora distinguuntur
secundum diversa loca. Duo enim corpora faciunt actualiter
divisionem materiae corporalis, duas autem partes unius
corporis divisibilitatem corporalis. Unde et Philosophus
dicit in iiii physicorum quod sub intrante cubo ligneo
in aquam vel in aerem, oportet quod cedat tantum de
aqua vel de aere. Ita etiam oportet quod cedant
dimensiones separatae si vacuum poneretur. Cum
ergo gloria non tollat dimensiones corporis, dico
quod corpus glorificatum non potest naturaliter esse cum alio
corpore in eodem loco propter aliquam proprietatem inditam.
Ad primum ergo dicendum quod, sicut dictum est, corpus
humanum in statu isto prohibetur esse cum alio
corpore in eodem loco non propter corpulentiam vel
grossitiem quae per gloriam tolletur. Spiritualiter
enim amplius apparet qualiter sumptum corpus
et alimonia indigens, ut Augustinus dicit, non
autem grossitiei vel corpulentiae, sed impeditur
propter dimensiones. Tamen ratio quae in contrarium
obicitur ponitur inter sophisticas rationes
a Philosopho in x physicorum. Puncto enim et lineae
et superficiei non debetur locus sed corpori.

i

Unde non sequitur si termini corporum se tangentium
sunt simul quod propter hoc plura corpora possunt esse in eodem loco.
Ad secundum dicendum quod sicut ibidem dictum est, Christus exivit sub-
intratio illa sit per condensationem et dicitur habere
spiritualem virtutem propter raritatem effectus. Et erroneum
dicere hoc modo quod corpora gloriosa sunt aeri vel ventis
similia, ut patet Gregorius xix moralium.

xviii

Ad secundum sic proceditur. Videtur quod corpus
gloriosum nullo modo posset esse simul cum alio
corpore in eodem loco. Sicut enim se habet
corpus unum ad unum locum, ita duo corpora ad
duo loca. Ergo commutatim sicut unum corpus ad duo
loca, ita duo corpora ad unum locum. Sed unum
corpus nullo modo potest esse in duobus locis, ergo nec
duo corpora in uno loco. Praeterea si duo corpora
sunt in uno loco, sumantur duo puncta in du-
abus extremitatibus loci, sequitur quod inter ista duo
puncta erunt duae lineae rectae duorum corporum
in eodem loco existentium, quod est impossibile. Ergo impossibile
est duo corpora esse in eodem loco. Sed contra est quod
Christus intravit ad discipulos ianuis clausis,
ut habetur Ioh. xx. Quod esse non posset nisi corpus eius
simul cum corpore parietum fuisset in eodem loco.
Potest ergo corpus gloriosum cum alio corpore esse in eodem
loco. Respondeo dicendum quod sicut iam dictum est, duo
corpora esse in eodem loco prohibetur ex dimensionibus
quibus materia corporalis secundum dimensiones dividitur;
dimensiones autem distinguuntur secundum situm. Deus
autem omnium qui est causa prima, potest conservare effectus
in esse sine causis proximis. Unde sicut conservat
in sacramento altaris accidentia sine subiecto, ita potest
conservare distinctionem materiae corporalis et dimen-
sionum in ea absque diversitate situs. Et inde consequitur
quod sic potest quod duo corpora sint in eodem loco. Unde
corpori Christi attribuitur a sanctis quod exivit per clausum
virginis uterum, et quod intravit ianuis clausis
per virtutem divinam. Et similiter dico quod corpus gloriosum
quod erit configuratum claritati corporis Christi poterit
esse cum alio corpore in eodem loco, non propter aliquam
virtutem creatam inditam, sed sola divina virtute
assistente et hoc operante. Sicut et corpus Petri
sua umbra sanabat infirmos, non quidem ex
aliqua virtute naturali indita, sed divina virtute
assistente et miracula faciente. Ad primum ergo dicendum
quod proportio commutata sic est intelligenda: sicut
se habet primum ad secundum, ut duo ad tria, ita se habet
tertium ad quartum; ergo commutatim sicut se habet primum
ad tertium, ut duo ad quattuor, ita se habet secundum ad
quartum, id est tria ad sex. Et secundum hoc ratio sic debet
procedere: sicut se habet unum corpus ad unum locum,
ita duo corpora ad duo loca; ergo sicut unum
corpus ad duo corpora, ita unus locus ad duo loca.
Et tunc non sequitur quod si unum corpus non potest esse in
duobus locis, quod duo corpora non possunt in uno
loco. Unum enim corpus esse localiter in duobus
locis implicat contradictionem, quia de ratione loci
est quod sit terminus locati [illegible] autem locati est.

extra que nichil e rei Unde nichil locati pt
pt ee in loco extiori. qz si ponat in duob
locis sequet qz sit extra siui loci / Et ita
seqr qz sit locatu z non locata Nec e insta-
tia d corpe x. qz no e in sacro altaris locat
s p qusioim ¶ Ad scdm dd qz duas lineas
vetas mathatas ee inf duo pucta e ipgle
qa in eis nulla alia ratio distinctois pt in-
telligi. nisi ex situ Sz duas lineas ee inf
duo pucta e impgle. quod p naz s passible
p miracim. qz veniaet alia ratio distinctois
in lineis duab ex diusite corpm subiectoz
que qseruat vtute dina. etia rmota diusitate situs

Quesitum e de xpo de
anglis de hoib Circa xpm
qsita st duo d passioe eius
Pro Vtz In tduo morte
fuerit ide ho no ¶ Et scdo Vtz quelibet
passio x. sufficisset ad redeptoz huani
generis sine morte

I Ad pmu sic proce Vide qz x fuit
ide ho in tduo d eni Mat xii
sic fuit Ionas in ventre ceti
tbz diebz. et tbz noctibz Ita ecr filius hois
in corde tre / nisi filius hois. q loquebat
sup traz. alioqn x fuisset duo filii. go
fuit ide ho in tduo mortis ¶ P. Ionas fuit
ide ho in ventre ceti. q pus fuat. Sz sic
Ionas fuit in ventre ceti. ita x in corde
tre. go etia x fuit ide ho ¶ Sed gt reosta
fora partis. remo fora tonis. que resultat
ex qpoitide fore z matie Sz in tduo mortis
aia sepata fuit a corpe x go desyt ee huana
nitas. go no fuit ide ho mio in tduo
mortis ¶ Pro dd Cdm in xpo fuerut
treb subie vnite sz corpus. aia diuintas
Sz corp z aia fuerit vnita. no solu i vna
psona. s etia in vna naz. diuintas at
in na quod no potuit vniri nec aie nec
corpi / Cuiua cu sit pfectissia na no pt ee
pars alicuius ne Sz fuit vnita aie z corpi
in vna psona In morte at sepata fuit
aia a corpe calioqn. no fuisset va mors
x. de cuius ratioe e. qz sepat aia a corpe. qd
p aiaz viuificat Sz diuintas no fuit sepata
nec ab aia. nec a corpe. qd patet ex simbolo
fidi In quo de filio di d qd sepultus e. et de-
scendit ad infna Corpe at iacete i sepulcro
z aia ad infos descedete. no attribuent
ista filio di / nisi hec duo eent ei copulata
in vnitate ypostasis ul psone Et ido d xpo
in tduo mortis dupliat loqi possumus Vno
quatu ad ypostasim ul psonam. Et e id mo
simpl q fuit ante Alit quatu ad natura
huana. et sic dupl Vno quatu ad tota naz
que huanitas d Et x no fuit ho in tduo
mortis. Unde nec ide ho nec alius ho s eadez

ypostasis. Aut quatu ad ptes huae nature
Et sic aia quod omnio fuit ead mo / eo qz no e
trasmutata scdm subaz Corpus vo fuit id mo
scdm maz. s no scdm forma subale. que e aia
Unde no pt dici qz x simpl fuit ide mo /
Cu ista qsltz dra subalis. excludit ide simpl
Aia at e dra subalis. que p morte sepat
Et ido mori e corrupi. no altari tm Nec tn
pt dici qz sit simpl ide ul aliud / qz nec e
ide. scdm tota subaz. nec ide e / aut aliud e
Ergo omnio no pt dici qz x simpl fuerit
id mo. qz quelzt dra subalis excludit id
simpl ¶ Ad pmu go dd e / qz e scdm quid
ide. et scdm quid no e ide / Scdm matiaz
eni e ide. scdm vo forma no e id ¶ Ad
scdm dd. Cdm ho e nom nae. s filius e nom
ypostasis Et ido magis in tduo mortis
x pt dici filius hois. qz ho ¶ Ad tertiu
dd. Cdm silitudo no attendit quatu ad oia
s solu quatu ad ypocetoz Naz x fuit mortuus
in corde tre. non at Ionas in ventre ceti

II Ad scdm sic proce Videt qz alia
passio x / no sufficisset ad redeptoz
huani gnis sine morte D ei aptus
ad Galat non Ci ex lege e iusticia. go x
mortuus e gratis i inutilit et sic causa
Sz si alia passio sufficisset. x gratis mortuus
eet. s qr hr Amplius pro magnemeti go
alia passio x. no sufficisset ad redeptoz
gnis huani ¶ P. Illud eni d qz iusto pro
qpat Sz iustu pciu pro pcto pmi parentis
q venditus e in suitute gnis huanu.
esse no pt aliud. qz vita x / que valet
oim hoim vitam. qua p id pctm priuat
Naz p pctm pmi hois. mors in omnes
intrat vt d Ro v / go no potuisset
huanu gnus redemi / p alia passioz xpi
absqz morte ¶ P. Gregorius dt in ix mor
Cdm x morte indebitam sustinuisset
nequaqz nos a morte debita liberasset
go passio alia no sufficisset. ad libandu
huanu gnus. sie morte x ¶ P aptus dt
Ad hebr x Cdm xpus vna oblatoe con-
sumauit inetnu scificatos Et ido no est
locus scde oblatois / s manifestu e qz x
aliq morte. multas passiones sustinuit esuriens
laborans qsputus &c go ille passiones suffe-
cissent. no obtulisset seipm ad mortez
Obtulit at seipm hostia do pro pctis
nris / vt d ad Ephe v. et hr p mortez
go passio x. absqz morte non sufficisset
¶ Sed gt Immunia ul passio aliq. mesura
hr ex digte psone / maiore eni iniuria
patit rex. si pcutiat in facie qz alia pivata
psona Sz dignitas psone x. e infinita / qz e
psona dina go quelzt passio eius. qntuncuqz

sit minima e infinita, et cuiuslibet ergo passio
eius sufficeret ad redemptionem humani generis
et sic morte. Probatur. Unde dicit quod minima
gutta sanguinis Christi sufficeret ad redemptionem
humani generis, potuisset autem aliquam guttam san-
guinis effundi sine morte, ergo etiam sic morte
potuisset per aliquam passionem humanum genus
redimere. Ad secundum dicendum quod ad redemptionem duo
requiruntur, scilicet quantitas pretii et deputatio eius
ad aliquid emendum. Si enim aliquis dat pretium non
equivalens ad rem aliquam acquirendam, non dicitur
simpliciter esse emptio, sed partim emptio, partim
donatio, puta si aliquis emat librum qui valet
xx libras pro x libris, partim emet librum
et partim sibi dabitur. Rursus si daret etiam
maius pretium et non deputaret ad emendum, non
diceretur emere librum. Si ergo loquimur de redemptione
humani generis quantum ad quantitatem pretii, sic etiam
quelibet passio Christi sine morte sufficeret
ad redemptionem humani generis propter infinitam dignitatem
persone. Et procedunt due ultime rationes. Si autem
loquimur quantum ad deputationem pretii, sic dicendum
quod non sunt deputate ad redemptionem humani generis
a deo patre et Christo alie passiones Christi absque
morte. Et hoc triplici ratione. Primo quidem ut
pretium redemptionis humani generis non solum esset
infinitum valore, sed esset eiusdem generis, ut scilicet
nos de morte per mortem redimeret. Secundo ut
mors Christi non solum esset pretium redemptionis, sed
exemplum virtutis, ut scilicet homines non timerent
pro veritate mori. Et has duas causas assignat
Apostolus ad Hebreos ii dicens, ut per mortem destru-
eret eum qui habebat mortis imperium, quantum
ad primum, et liberaret eos qui timore mortis
per totam vitam obnoxii erant servituti, quantum ad
secundum. Tertio ut mors Christi etiam esset sacramentum
salutis, dum nos virtute mortis Christi morimur
peccato et carnalibus concupiscentiis et proprio
affectui. Et hanc causam assignat i Petri iii, Christus
semel pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustis,
ut nos offerret deo, mortificatus quidem
carne, vivificatus autem spiritu. Et ideo humanum
genus non est redemptum per aliam passionem absque
morte. Ad primum ergo dicendum quod non sic causa
deputata est mors ad redemptionem humani generis
quamvis minor passio sufficere potuisset, ut
dictum est. Ad secundum dicendum quod Christus non solum
solvendo vitam suam, sed quamcumque passionem
patiendo sufficienter pretium exsolvisset pro
redemptione humani generis, si minor passio ad hoc
divinitus deputata fuisset. Et hoc propter infinitam
dignitatem persone Christi, ut dictum est. Alie
due rationes procedunt ex hoc quod alie
passiones Christi non fuerunt deputate ad hoc quod
per eas absque morte Christi redimeretur humanum genus.

u

Deinde querebatur de angelis. Et primo
quantum ad compositionem ipsorum. Secundo quantum
ad corpus motum ipsorum. Circa primum querebatur
duo. Primo utrum angelus substantialiter sit com-
positus ex essentia et esse. Secundo utrum in angelis
sit suppositum et natura.

m

Ad primum sic proceditur. Videtur quod angelus
substantialiter non componitur ex essentia et esse.
Esse enim angeli est ipse angelus, quia
bonitas simplex est ipsum simplex. Si ergo angelus
componitur ex essentia et esse, componitur ex seipso
et alio. Hoc autem est inconveniens. Non ergo substantialiter
componitur ex essentia et esse. Praeterea nullum accidens
cadit in substantiale compositionem substantie. Sed esse angeli
est accidens. Dicit enim Boetius, Hilarius
in libro de Trinitate, quod esse non sit accidens ei
sed subsistens veritas. Ergo angelus non est essentialiter
compositus ex essentia et esse. Sed contra est quod dicitur
in commento libri de causis, quod intelligentia
quam dicimus angelum habet essentiam et esse.
Responsio. Dicendum quod dupliciter aliquid de aliquo predicatur,
uno modo essentialiter, alio modo per participationem. Lux
enim predicatur de corpore illuminato per participationem,
sed si esset aliqua lux separata, predicaretur de ea
essentialiter. Secundum hoc ergo dicendum est quod ens predicatur
de solo deo essentialiter, eo quod esse divinum est esse
subsistens et absolutum. De qualibet autem creatura
predicatur per participationem. Nulla enim creatura est
suum esse, sed est habens esse. Sicut et deus dicitur bonus
essentialiter, quia est ipsa bonitas. Creature autem
dicuntur bone per participationem, quia habent bonitatem.
Unumquodque enim in quantum est bonum est, secundum
illud Augustini in primo de doctrina christiana, in quantum sumus
boni sumus. Quandocumque autem aliquid predicatur de altero per
participationem, oportet ibi aliquid esse preter id quod
participatur. Et ideo in qualibet creatura est aliud
ipsa creatura que habet esse, et ipsum esse eius.
Et hoc est quod Boetius dicit de ebdomadibus, quod in omni
eo quod est citra primum, aliud est esse et quod est.
Sed sciendum est quod aliquid participat dupliciter. Uno modo
quasi existens de substantia participantis, sicut genus participatur
a specie. Hoc autem modo non participatur esse a creatura.
Id enim est de substantia rei quod cadit in eius
diffinitione. Ens autem non ponitur in diffinitione
creature, quia nec est genus nec differentia. Unde participatur
sicut aliquid non existens de essentia rei. Et ideo est
alia questio an est et quid est. Unde cum
omne quod est preter essentiam rei dicatur accidens,
esse quod pertinet ad questionem an est accidens est.
Et ideo Commentator dicit in v Metaphysice quod ista propo-
sitio est, est de accidentali predicato, secundum quod
importat entitatem rei vel veritatem propositionis.
Sed verum est quod hoc nomen ens secundum quod importat
rem cui competit huiusmodi esse, sic significat essentiam
rei et dividitur in x genera, non tamen univoce.

essentia non cadit tamen. Competit omnibus esse, sed substantiis per se, aliis autem aliter. Sicut genus in angelo est compositio ex essentia et esse, non tamen est compositio sicut ex partibus substantiae, sed sicut ex substantia et eo quod adheret substantiae. Ad primum ergo dicendum quod aliquando ex hiis quae simul iunguntur resultat alia res tertia, sicut ex anima et corpore constituitur humanitas quae est homo, unde homo componitur ex anima et corpore. Aliquando autem ex hiis quae simul iunguntur non resultat res tertia, sed resultat quaedam ratio composita, sicut ratio hominis albi resolvitur in rationem hominis et in rationem albi; et in talibus aliquid componitur ex seipso et alio, sicut album componitur ex eo quod est album et albedine. Ad secundum dicendum quod esse est actus entis, non quasi pars ... se habens, sed quasi actualitas angeli substantiae. Unde et ipse Deus, qui est sua actualitas, est suum esse.

iii Ad secundum sic proceditur. Videtur quod in angelo idem sit suppositum et natura. Quia in hiis quae sunt composita ex materia et forma differt suppositum et natura, quia suppositum addit supra naturam speciei materiam individualem, quod non potest esse in angelo, si angelus non sit compositus ex materia et forma. Ergo in angelo non differt suppositum et natura. Sed dicendum quod suppositum in angelo differt a natura in quantum suppositum intelligitur ut habens esse, non autem a natura. Sed contra: esse cum sit extra rationem essentiae, sicut non ponitur in diffinitione naturae, ita non ponitur in diffinitione suppositi vel singularis, si suppositum vel singulare diffiniretur. Ergo suppositum per esse a natura non differt. Nullo ergo modo differunt suppositum et natura. Sed contra: in omnibus creaturis natura constituit suppositum, sed nihil constituit se ipsum. Ergo in nulla creatura est idem suppositum et natura. Respondeo dicendum quod ad huius quaestionis intelligentiam oportet considerare quid sit suppositum et quid sit natura. Natura autem, quamvis multipliciter dicatur, tamen uno modo natura dicitur ipsa substantia rei, ut dicitur in V Metaphysicae, secundum quod substantia significat essentiam vel quidditatem rei, vel quod quid est; et ideo nomine naturae, prout hic de natura loquimur, significatur diffinitio. Unde Boetius in libro De duabus naturis dicit: natura est unamquamque rem informans specifica differentia. Differentia enim specifica est completiva diffinitionis. Suppositum autem est singulare in genere substantiae, quod dicitur ypostasis vel substantia prima. Et quia substantiae sensibiles compositae ex materia et forma sunt magis nobis notae, ideo in eis primo videamus quomodo se habeat essentia vel natura ad suppositum. Dicunt enim quidam quod forma partis est idem quod forma totius, quae dicitur essentia vel natura secundum rem, sed differunt sola ratione. Nam forma partis dicitur in quantum facit materiam esse actu; forma autem totius in quantum constituit speciem. Sicut anima dicitur forma partis in quantum facit totum esse in actu, et sic dicitur anima; forma totius in quantum constituit formam humanam, et sic dicitur humanitas. Et secundum hoc in rebus compositis ex materia et forma natura est pars suppositi.

ii Nam suppositum est individuum compositum ex materia et forma, ut dictum est. Sed praedicta positio non videtur esse vera, quia, ut dictum est, natura vel essentia dicitur id quod significat diffinitio. Diffinitio autem in rebus naturalibus non solum significat formam sed etiam materiam, ut dicitur in VII Metaphysicae. Nec potest dici quod materia ponatur in diffinitione rei naturalis sicut non pars essentiae eius. Hoc enim proprium est accidentis ut diffiniatur per id quod non est de essentia eius, sicut per subiectum; et ideo accidentia habent essentiam incompletam, ut dicitur in VII Metaphysicae. Relinquitur ergo quod in rebus compositis ex materia et forma essentia vel natura non sit sola forma, sed compositum ex materia et forma. Restat ergo considerandum, cum suppositum vel individuum naturale sit compositum ex materia et forma, utrum sit idem essentiae vel naturae. Et hanc quaestionem movet philosophus in VII Metaphysicae, ubi inquirit utrum sit idem unumquodque et quod quid est eius. Et determinat quod in hiis quae dicuntur per se, scilicet idem est res et quod quid est rei. In hiis autem quae dicuntur per accidens non est idem. Homo enim nihil est aliud quam quod quid est hominis; nihil enim aliud significat homo quam animal gressibile bipes. Sed res alba non est idem omnino ei quod quid est albi, quod significatur ratione albi. Nam album nihil aliud significat quam qualitatem, ut dicitur in Praedicamentis. Res autem alba est substantia habens qualitatem. Secundum hoc ergo cuicumque potest aliquid accidere quod non sit de ratione suae naturae, in eo differunt res et quod quid est, sive suppositum et natura. Nam in significatione naturae includitur solum id quod est de ratione speciei; suppositum autem non solum includit haec quae ad rationem speciei pertinent, sed etiam alia quae ei accidunt. Et ideo suppositum significatur ut totum, natura autem et quidditas ut pars formalis. In solo autem Deo non invenitur aliquod accidens praeter eius essentiam, quia suum esse est sua essentia, ut dictum est. Et ideo in Deo omnino idem suppositum et natura. In angelo autem non est omnino idem, quia aliquid accidit ei praeter id quod est de ratione suae speciei, quia et ipsum esse angeli est praeter eius essentiam vel naturam, et alia quaedam ei accidunt quae omnia pertinent ad suppositum, non autem ad naturam. Ad primum ergo dicendum quod non solum in compositis ex materia et forma invenitur aliquod accidens praeter essentiam speciei, sed etiam in substantiis spiritualibus quae non componuntur ex materia et forma. Et ideo in utrisque suppositum non est omnino idem quod natura, hoc tamen aliter et aliter. Dupliciter enim aliquid accipitur ut accidens praeter rationem rei. Uno modo quia non cadit in diffinitione significante essentiam, sed tamen est designativum vel determinativum alicuius rei, sive principiorum essentialium; sicut rationale accidit animali, utpote praeter diffinitionem eius existens, et tamen est determinativum essentiae alicuius, unde fit essentiale homini, de ratione eius existens. Alio modo accidit aliquid alicui quia nec est in eius diffinitione, nec est determinativum alicuius principiorum essentialium, sicut albedo accidit homini. Huiusmodi igitur quae sunt

11

composita ex ma͡a et forma· accidit aliquid
preter rationem speciei ex natura utriusque modo Ita enim de
ratione speciei humane sit· quod componatur ex anima
et corpore / determinato corporis et anime est / preter
rationem speciei / et accidit homini inquantum est homo,
quod sit ex hac anima et ex hoc corpore / sed hoc preter
per se sumitur homini / de quo valde esset· si diffi-
niretur· quod esset ex hac anima et ex hoc corpore
sunt de ratione hominis quibus est / quod sit ex anima
et corpore / Accidit etiam compositis ex materia
et forma· preter rationem speciei / alia que non sunt
determinata et commitantia principiorum / substantiis
vero in materiis creatis· accidit quid aliqua
preter rationem speciei que non sunt determinata· esse
semel aliud principiorum ut dictum est / Non
tamen accidit eis aliquid que sunt determinata esse
speciei / cum ipsa natura speciei· non individuatur
per naturam sed per seipsam / ex hoc quod talis forma
non est nata recipi in aliqua materia / Unde
per seipsam non est multiplicabilis· neque predi-
cabilis de pluribus / sed quod non est suum esse
accidit ei aliquid preter rationem speciei· secundum ipsum
esse / et alia quedam que attribuuntur supposito· et
non nature· preter quod suppositum in eis non est
omnino idem cum natura / Ad secundum dicendum quod non
oportet illud, quod accidit alicui preter rationem speciei·
esse determinativum essentie ipsius· ut oportet illud
poni in ratione eius ut dictum est / Et ideo licet
ipsum esse· non sit de ratione suppositi / quia
tamen pertinet ad suppositum / et non est de ratione
nature manifestum est· quod suppositum et natura
non sunt omnino idem in quibuscumque rebus non est suum
esse / Ad illud vero· quod in contrarium obicitur
dicendum quod natura dicitur constitue· suppositum etiam in compositis
ex materia et forma / Non quod natura sit una
res· et suppositum alia res / Sicut enim esset
secundum opinionem antiquorum / quod natura speciei sit
forma / tamen quod constituit suppositum sit totum
et quod secundum modum significandi / natura significatur ut
pars· ratione super dictam / suppositum vero ut
totum / natura significatur ut constituens· et
suppositum ut constitutum

Quinde quesitum est de tempore· per quod
deus monet creaturam spiritualem
secundum augustinum / Utrum sit idem cum tempore
quod mensurat motum rerum corporalium Et vi-
detur quod sic / Ea namque augustinus diversitatem huic tempori
assignat· neque aliquis philosophus Romanus ut videtur
hanc diversitatem tempori assignare / Preterea omne
quod est inquantum est· unum est / Si igitur non sit
unum tempus· sed diversa· non erit ens· quod
est inconveniens· ergo oportet ponere unum tempus
tantum / Sed contra tempus quo mensurantur corporales
motus· est numerus motus primi celi· secundum philosophum
in iiij phisicorum / Sed tempus per quod movetur angelus
non habet aliquem ordinem ad motum· ergo est tempus

est aliud a tempore corporalium rerum / R. Sempiterno et
corruptibilia inchoata est questio / Nisi secundum nominis ut dicitur
in x methaphysice / Sed angeli sunt sempiterni· corpora autem
corruptibilia / non ergo idem tempus est utrorumque / Respon-
deo dicendum / sicut augustinus dicit in xi de civitate dei
Tempora non fuissent / nisi creatura fieret / que aliquid
aliquo mutatione mutaret / cuius mutationis cum
aliud atque aliud quod simul esse non possunt· cedit atque
succedit / sequitur tamen tempus / ex quo accidit
quod etiam philosophus dicit in iiij phisicorum / Et ideo oportet
loqui de tempore· secundum rationem motus Nam tempus est
numerus motus· secundum prius et posterius / Omnes quo
motus qui possunt mensurari· una mensura / habent
unum tempus / que vero non possunt una mensura
mensurari / necesse est quod eorum sit diversum tempus·
Cum autem mensura sit omogenea mensuratis /
ut dicitur in x methaphysice / Est contrarium quod omnia que
sunt unius generis· possunt habere unam mensuram communem
non autem que sunt generum diversorum / Motu autem aliquorum
omnibus continui conveniunt in uno genere / inquantum
sunt commensurabiles / Et ideo possunt habere unicam
mensuram communem / mensuratur enim omnibus simplicissimo
sui generis scilicet velocissimo motu primi celi /
Unde omnium motuum continuorum oportet esse unum
tempus contrarium / quod quidem tempus licet videatur
tempus continuum / quod quidem tempus nullum
esse secundum genus de motu distinctis / quia est numerus
rerum continuarum scilicet motuum sit et ipsum continuum /
sicut dictum supra dictum est / et alio modo est distinctum /
sicut dicitur vulgare partem / est quidem continuum / Di-
scretorum autem et continuorum· non potest esse una me-
sura communis / cum sint diversorum generum inquantum
sunt mensurabilia / Et ideo necesse est si sit motus
aliquis non continuus / quod tempus eorum sit aliud
a motu quo mensuratur· motus continui Ma-
nifestum autem est / quod motus spiritualium creaturarum
de quibus augustinus loquitur dicens / Creaturam
spiritualem movit per tempus / et non per locum / non
sunt motus continui / sed vicissitudines quedam /
discrete Dicit enim quod per tempus movetur amandum
et remittendo / quod oblitus erat / vel discendo
quod nesciebat / vel nolendo quod volebat /
Unde manifestum est quod tale tempus / non potest continuum te-
nisi ex motu / quod tale tempus non est continuum
et quod est aliud a tempore corporalium rerum / Ad primum
ergo dicendum / quod augustinus ex sua differentia
motuum. dat intelligere differentiam temporum /
Ad secundum dicendum quod eo modo aliquid est unum quo
modo est / et dicitur esse / Et dicitur esse secundum speciem
et unum specie / non unum numero / Unde non sequitur
si sint plures homines / quod non sit homo / Et similiter
non sequitur / si sint plura tempora / quod non sit tempus

Deinde quesitum est de homine / Et primo
quantum ad virtutes / Secundo quantum ad
peccata / Tertio quantum ad penas / Circa
virtutes autem fuit quesitum et quantum·

ad res divinas et quantum ad res humanas. Quantum
7 ad res divinas consista sunt tria. Primo circa fidem. Utrum
aliquis teneatur credere Christo visibilia miracula non facienti.
Secundo circa fidei sacramenta. Utrum parvuli iudeorum
sint baptisandi invitis parentibus. Tertio circa determinationes
quae debent iniustis sanctorum. Utrum aliquis
propter consuetudinem possit excusari ne decimas
solvat. Primum sic proceditur. Videtur quod Christo facienti
vi A miracula visibilia homines credere non
tenentur. Circa miracula enim non fuit homo ad
quod teneretur peccat, sed si homines non crederent Christo
miracula non facienti, non peccarent. Dicit enim ipse
Ioh. xv. Si opera non fecissem in eis quae nullus
alius fecit, peccatum non haberent, et loquitur de peccato
infidelitatis, secundum Augustinum. Ergo Christus si non fecisset
visibilia miracula, homines credere non tenerentur.
c Praeterea. Nullus potest mutare legem nisi lator legis
vel eo superior, sed et Christus praedicabat quaedam quae videbantur
pertinere ad veteris legis abolitionem, sicut quod cibi non
inquinarent hominem, et quod liceret in sabbato operari.
Ergo si non probasset se esse legislatorem non fuisset
ei credendum, sed hoc fieri non potuisset nisi per miracula
et cum legislatorem secundum Moysen multa miracula
fecisset. Ergo Christo non erat credendum nisi
miracula fecisset. Sed quanto magis obligatur
homines ad credendum summae veritati quam visibilibus
signis, sed licet Christus miracula non fecisset ipse tamen
verus deus existens summa veritas erat. Ergo etiam si miracula
non fecisset adhuc erat credendum ei.
c Praeterea. Gratia virtutis est maior quam gratia gratum
faciens per adeptionem, sed miracula non sufficiunt
probare gratiam gratum facientem, quia ut habetur
Matth. vii. Multi quum in iudicio Christo dicent. Domine in
nomine tuo multas virtutes fecimus, quibus dicet. Non
novi vos. Ergo multominus miracula sufficiunt
ad probandam gratiam virtutis. Ergo sine miraculis
Christo homines non tenentur, neque cum miraculis facta
tenebantur credere dicenti se esse deum, quod potest esse
al' facerent
falsum. Praeterea credere non tenetur ad horum quod
est supra vires suas nisi per aliquod medium quod fit ei
possibile. Credere autem est supra potentiam hominis
naturalem unde ex dono dei provenit, secundum illud Apostoli
ad Ephes. v. Gratia salvati estis per fidem et hoc non
ex nobis. Dei enim donum est. Et ad Philip. i. dicitur
vobis datum est non solum ut in ipsum credatis,
sed ut pro ipso patiamini. Homo igitur tenetur credere
secundum hoc quod adiuvatur a deo ad credendum. Adiuvatur
autem a deo aliquis ad credendum tripliciter. Primo quidem
per interiorem vocationem Ioh. vi. Omnis qui audivit
a patre et didicit venit ad me. Et ad Rom.
viii. Quos praedestinavit hos et vocavit. Secundo per
doctrinam et praedicationem exteriorem secundum illud Apostoli
ad Rom. x. Fides ex auditu est, auditus autem

ex verbo Christi. Tertio per exteriora miracula. Unde
dicitur i ad Corinth. xiiii. quod signa data sunt infidelibus,
sicut ut per ea provocentur ad fidem. Si autem
Christus visibilia miracula non fecisset adhuc remanebunt
alii modi attrahendi ad fidem quibus homines
tenerentur credere. Tenebantur enim credere auctoritati
legis et prophetarum. Tenebantur etiam interiori vocationi
non resistere. Sicut Isaias dicit se dixisse. Dominus deus
aperuit mihi aurem ego autem non contradico retrorsum
non abii. Sic Stephanus v dicit quibusdam Iudaeis:
Vos autem spiritui sancto resistitis. Ad primum ergo dicendum
quod inter ista opera quae Christus fecit in hominibus connumerari
etiam debet vocatio interior qua
quosdam attraxit sicut Gregorius dicit in quadam
al' mirand
omelia. Quod Christus per misericordiam Magdalenam
traxit intus quam etiam per clementiam suscepit
foris. Petrum connumerari etiam debet eius doctrina
quam etiam dicit: si non venissem et locutus eis
non fuisset peccatum non haberent. Ad secundum dicendum
quod Christus potuit se ostendere esse legislatorem
non solum faciendo miracula visibilia sed etiam
per auctoritatem scripturae et interiorem instinctum.
Ad tertium dicendum quod interior instinctus quo Christus
poterat se manifestare sine miraculis exterioribus
pertinet ad virtutem summae veritatis quae interius
hominem illuminat et docet. Ad quartum dicendum
quod miracula visibilia fiunt virtute divina ad
confirmationem fidei. Unde dicitur Marc. ult. Illi praedicaverunt
ubique domino cooperante et sermonem
confirmante sequentibus signis. Non autem fiunt miracula
semper ad demonstrandam gratiam eius per quem
miracula fiunt. Et ideo potest contingere quod aliquis
gratiam gratum facientem non habens miracula
faciat, sed hoc contingere non potest quod aliquis falsam
doctrinam annuncians vera miracula faciat quae
nisi divina virtute fieri possunt. Sic enim deus esset
falsitatis testis quod est impossibile. Cum igitur
Christus se filium dei diceret et aequalem deo, haec
eius doctrina probabatur miraculis quae faciebat.
Et ideo ostendebatur Christus per miracula quae faciebat
esse deus. Petrus autem licet eadem vel maiora
miracula faceret non probabatur esse deus, quia
per ea probabatur quod Christus esset deus. Quia Petrus
non praedicabat se ipsum, sed ihesum Christum esse deum.
vii A d secundum sic proceditur. Videtur quod pueri
iudeorum sint baptisandi parentibus
invitis. Maius enim est vinculum
matrimoniale quam ius patriae potestatis, quia
ius patriae potestatis potest per hominem solvi cum
filius patrisfamilias emancipetur. Vinculum
autem matrimoniale non potest solvi per hominem secundum illud
Matth. xix. Quod deus coniunxit homo non separet.
Sed propter infidelitatem solvitur vinculum matrimoniale.
Dicit enim Apostolus i ad Cor. vii. Quod si infidelis
discedit, discedat. Non enim est servituti subiectus
frater aut soror aut huiusmodi. Et canon dicit quod si
coniux infidelis non vult cohabitare sine contumelia

creatoris quam alteri cuicumque, non debet ei contrariare; ergo multo magis propter infidelitatem tollitur ius patriae potestatis in filios suos, ut contra eorum voluntatem filii baptizari possint. ¶ Praeterea. Magis debet homo subvenire ei qui periclitatur morte aeterna quam qui periclitatur morte temporali. Sed si aliquis videret hominem in periculo mortis temporalis et ei non praestaret praesidium peccaret. Cum ergo pueri Iudaeorum et aliorum infidelium sint in periculo mortis aeternae si parentibus relinquantur, qui eos in sua infidelitate informant, videtur quod sint auferendi et baptizandi et in fide instruendi. ¶ Praeterea. Filii servorum sunt servi et in potestate dominorum. Sed Iudaei sunt servi regum et principum. Ergo et filii eorum. Reges igitur et principes habent potestatem de filiis Iudaeorum faciendi quod voluerint. Nulla ergo erit iniuria si per eos baptizentur invitis parentibus. ¶ Praeterea. Quilibet homo magis est dei a quo habet animam quam patris carnalis a quo habet corpus. Non est ergo iniustum si pueri Iudaeorum ex carnalibus parentibus auferantur et per baptismum consecrentur. ¶ Praeterea. Baptismus est efficacior ad salutem quam praedicatio, quia per baptismum tollitur statim peccati macula et reatus poenae et aperitur ianua caeli. Sed si periculum sequatur ex defectu praedicationis imputatur ei qui non praedicavit, ut habetur Ezechiel xxxiii° de eo qui vidit gladium venientem et non insonuit tuba. Ergo multo magis si pueri Iudaeorum damnentur propter defectum baptismi imputatur ad peccatum ei qui potuit baptizare et non baptizavit. ¶ Sed contra. Nemini facienda est iniuria. Fieret autem Iudaeis iniuria si eorum filii baptizarentur eis invitis, cum amitterent ius patriae potestatis in filios iam fideles. Ergo eis invitis non sunt baptizandi. ¶ Respondeo dicendum quod maximam auctoritatem habet consuetudo ecclesiae, quae semper est in omnibus aemulanda, quia et ipsa doctrina catholicorum doctorum ab ecclesia auctoritatem habet. Unde magis est standum consuetudini ecclesiae quam auctoritati Augustini vel Hieronymi vel cuiuscumque doctoris. Hoc autem usus ecclesiae numquam habuit, quod Iudaeorum filii invitis parentibus baptizarentur, quamvis fuerint retroactis temporibus multi catholici principes potentissimi ut Constantinus et Theodosius et alii plures quibus familiares fuerunt sanctissimi episcopi, ut Silvester Constantino et Ambrosius Theodosio, qui nullo modo hoc praetermisissent ab eis impetrare si hoc esset consonum rationi. Et ideo periculosum videtur hanc assertionem de novo inducere, ut praeter consuetudinem in ecclesia hactenus observatam Iudaeorum filii invitis parentibus baptizarentur. Et huius ratio est duplex. Una quidem propter periculum fidei. Si enim pueri nondum usum rationis habentes baptismum susciperent, postmodum cum ad perfectam aetatem

pervenirent, de facili possent a parentibus induci ut relinquerent quod ignorantes susceperant, quod vergeret in fidei detrimentum. Alia ratio est quia repugnat iustitiae naturali. Filius enim naturaliter est aliquid patris. Et primo quidem a parente non distinguitur secundum corpus quamdiu in matris utero continetur. Postmodum vero postquam ex utero egreditur, antequam usum liberi arbitrii habeat, continetur sub parentum cura sicut sub quodam spirituali utero. Et sic quamdiu usum rationis non habet puer non differt quantum ad ea quae agit ab animali irrationali. Unde sicut bos vel equus iure gentium vel civili est possessoris ut utatur eo quando voluerit sicut proprio instrumento, ita de iure naturali est quod filius antequam habeat usum rationis sit sub cura patris. Unde contra iustitiam naturalem esset si puer antequam habeat liberi arbitrii usum a cura parentum subtrahatur vel de eo aliquid ordinetur invitis parentibus. Postquam autem incipit habere usum liberi arbitrii iam incipit esse suus et potest quantum ad ea quae sunt iuris divini vel naturalis sibi providere, et tunc est inducendus ad fidem non coactione sed persuasione, et potest etiam invitis parentibus consentire fidei et baptizari, non autem antequam habeat usum rationis. Unde de pueris antiquorum patrum dicitur quod salvabantur in fide parentum, per quod datur intelligi quod ad parentes pertinet providere filiis de sua salute praecipue antequam habeant usum rationis. ¶ Ad primum ergo dicendum quod quia in vinculo matrimoniali uterque coniugum habet usum liberi arbitrii, uterque potest invito altero consentire. Sed hoc non habet locum in puero antequam habeat usum rationis. Sed tunc tenet similitudo si quis voluit. ¶ Ad secundum dicendum quod a morte naturali non est aliquis eripiendus contra ordinem iuris civilis, puta si aliquis a suo iudice condempnetur ad mortem, nullus debet eum violenter eripere. Unde nec aliquis debet rumpere ordinem iuris naturalis quo filius est sub cura patris ut eum liberet a periculo mortis aeternae. Nota quod potest haberi dici quod puer iure divino condempnatus est ad mortem aeternam, sicut et ceteri omnes qui dupliciter morte fuerunt mortui, scilicet temporali et aeterna, ex lapsu primi parentis. Unde non potest eripi nisi per parentes vel per eos qui potestatem iuris parentum habent in ipsis. Hoc quod non est hic nisi de bono esse. ¶ Ad tertium dicendum quod Iudaei sunt servi principum servitute civili, quae non excludit ordinem iuris naturalis vel divini. ¶ Ad quartum dicendum quod homo ordinatur ad deum per rationem, per quam deum cognoscere potest. Unde puer antequam usum rationis habeat naturali ordine ordinatur in deum per rationem parentum, quorum curae naturaliter subiacet, et secundum eorum dispositionem sunt circa ipsos divina agenda. ¶ Ad quintum dicendum quod periculum quod sequitur ex praedicatione omissa illi imminet nisi ei cui commissum est praedicationis officium. Unde in Ezechiele praemittitur: Speculatorem te dedi filiis Israel. Providere autem pueris infidelium de sacramentis pertinet ad parentes eorum. Unde eis imminet periculum si propter subtractionem sacramentorum eorum parvuli detrimentum salutis patiantur.

m

hom

viij Ad tercium sic procedit. Videtur quod propter
consuetudinem aliqui obligant de iure
non reddere decimas. Magis enim accipe-
re decimas quam dare. Sed propter consuetudinem malignam
tres clerici curati accipiunt decimas et hoc ab
ecclesia tollatur. Ergo multo magis propter consuetudinem
aliqui non obligantur ut decimas non solvant
neque solvere teneantur. Sed contra. Quod est iuris divini
non abolet per disuetudinem sed decime debentur
de iure divino. Ergo per disuetudinem non abolet
ius reddendi decimas contra consuetudinem non
obstante. Respondeo dicendum quod ea que sunt de iure
positivo per disuetudinem abolentur. Ea vero
que sunt de iure naturali ut iure divino nulla
disuetudine aboleri possunt. Nulla enim disue-
tudine fieri potest ut sit licitum furari ut mecha-
ri. Est ergo considerandum ad propositum quod solutio dandi
decimas sit vel de iure divino vel de iure
positivo humano. Ius autem divinum in novo
et veteri testamento continetur. Constat quod non apparet
in novo testamento aliquod preceptum datum de
decimis solvendis in doctrina domini cristi vel
apostolorum. Dicit enim dominus Mathei xxiii de solvere
decimarum. Hoc oportuit facere et ista non dimittere.
Et quod dicit phariseus Luce xviii Decimas do
omnium que possideo. Hoc magis videtur ad statum
veteris testamenti pertinere, tamen observantie novi
testamenti formam imponere. In veteri autem testamento
triplex preceptorum genus erat. Quedam enim
erant precepta moralia, quedam iudicialia,
quedam ceremonialia. Precepta moralia sunt
indita naturali ratione ad que homines omni tempore
obligantur. Ut honora patrem et matrem. Non
mechaberis et similia. Precepta autem iudicialia
sunt per que iudicia exercebantur, puta si quis
furetur unam ovem reddat quatuor, et huiusmodi pre-
cepta non sunt indita rationi naturali. Non enim ratio
naturalis hoc dictat quod ille qui furatur ovem magis
reddat quatuor quam tres vel unam. Sed hec per humanum
preceptum determinantur moralis preceptum. Hoc
enim ratio naturalis dictat quod ille qui furatur debeat
puniri. Sed quod tali pena puniatur hoc dictat
preceptum iudiciale. Precepta autem ceremo-
nialia veteris legis sunt que pertinent ad obser-
vantiam divini cultus et sunt ordinata ad figur-
andum aliquid futurorum sicut immolatio agni
paschalis significabat sacrificium Christi. Est ergo
considerandum utrum preceptum de decimis solvendis
sit morale vel iudiciale vel ceremoniale.
Si enim morale esset, ad hoc omnes tenerentur
et omni tempore, illa obstante contraria consuetudine.
Sed hoc non videtur, quia ratio naturalis non dictat
sed hoc non videtur quia ratio naturalis non dictat
magis quod ministris dei detur decima quam vn-
decima vel nona pars fructuum. Si autem
sit preceptum iudiciale non tenentur omnes
ad decimas dandum. Sicut non tenentur omnes ad
iudicialia. Iudicialia enim in lege veteri conscripta. Et una
illa iudicialia precepta sunt specialiter illi populo
data considerata conditionibus eius. Non enim eadem
omnibus expediunt precepta. Si autem sit ceremoniale
non solum non obligaret, sed etiam absolutum
induceret vel peccatum. Peccaret enim si aliquis
agnum paschalem immolaret, quod post adventum
veritatis cessaverit figure. Dicendum ergo sic aliqui
ergo dixerunt quod quedam precepta legis sunt
pure moralia, ut non occides, quedam vero ce-
remonialia ut immolatio agni paschalis, quedam
autem media secundum aliquid sunt moralia et secundum
aliquid sunt ceremonialia. Sicut preceptum de observatione
sabbati est morale quantum ad hoc quod aliquid tempus
quieti deputatur ad vacandum divinis. Hoc enim naturalis
ratio habet. Sed quod dies septima sit deputata
ad hoc, hoc est determinatione dei propter aliquam
figuram. Unde hoc est ceremoniale. Sic igitur
preceptum de decimis persolvendis est quidem
secundum aliquid morale, ut scilicet quod pro toto populo
divino obsequio vacat stipendiis populi sustentetur
sicut et qui in aliis officiis reipublice ser-
viunt a populo sustentetur. Et sic tenent
modi propter hoc preceptum in novo testamento.
Dicit enim dominus Mathei x Dignus est operarius
cibo suo. Et apostolus dicit prima ad Corinthios ix Ita et
dominus ordinavit ut qui evangelium annuntiant de evangelio
vivant. Et qui altari deserviunt de altari vivant.
Sed quantum ad determinandum numerum decime non est
de iure naturali. Neque enim est preceptum morale
sed est ceremoniale in quantum refertur ad consuetudinem
aliquid etiam Christi. Vel est etiam iudiciale secundum
provenientiam ad illum populum in quo multitudo
ministrorum tali taxatione opus erat ad mi-
nistrorum dei sustentationem. Sic igitur quantum ad ius
quod est providendum ministris dei in necessariis vite
est de iure divino quod tamen morale preceptum
et de iure naturali existit. Quod quidem autem pri-
ncipes quod sunt leges condere pertinet ius naturale
atque per ius positivum determinare. Nichil enim
est aliud ius positivum quam determinatio iuris
naturalis. Sicut ius naturale habet quod malefactor
puniatur, sed quod tali pena hoc determinatur
per ius positivum. Ecclesia igitur ecclesia habet potestatem
condendi leges in hiis que pertinent ad cultum
dei potuit per ecclesie statutum taxari
quantitatem certam que sunt danda ministris dei a
populo. Et ut esset consonantia novi et veteris
testamenti statuit ecclesia ut taxatio veteris
testamenti servaretur etiam in novo. Unde omnes
tenentur ad decimas velint nolint et posset autem
ecclesia statuere si causa subesset vel
in maiori vel in minori numero puta quod
daretur octava vel duodecima sicut et quod
detur decima. Patet igitur quod talia consue-
tudine contraria solvit homines ab obligatione reddendi

decimas. Decima obligacio fundatur super ius divinum
et naturale. Unde semper tenentur homines reddere decimas
si ecclesia exigat, etiam contra consuetudinem non
obstante. Et in terris in quibus est consuetudo quod
decime non dantur et ecclesia non petit, videtur
ecclesia dimittere dum dissimulat. Et ideo homines
in terris illis non peccant decimas non dando.
Durum enim est dicere quod omnes homines Ytalie
et orientalium peccando dampnarentur qui decimas
non solvunt. Et hodie argumentum possumus ab
apostolis accipere, cui cum deberent necessaria victus
ab hiis quibus predicabat, tamen non accipiebat,
nec tamen peccabat qui ei non dabat. Aliquin male
cum eis egisset non accipiendo. Conserti cum ipse
dicat Actuum XX: Non enim subterfugi quominus
annunciarem vobis omne consilium dei. Et ideo apostolus
non exigebat quod sibi debebatur, ne daretur aliquod
offendiculum evangelio, ut ipse dicit. Unde non bene
facerent doctores ecclesiarum contrarium si in terris
illis decimas exigerent in quibus non est consuetudo
dandi, probabiliter viderent quod ex hoc scandalum
oriretur. Ad id quod in contrarium obicitur dicendum
quod milites qui accipiunt decimas in aliquibus terris
non habent ex hoc aliquod ius accipiendi decimas.
Hoc enim ius est spirituale debitum ministris dei, unde
non cadit in laycam personam. Sed reges ille temporales
que iure exiguntur ex concessione ecclesie date sunt
aliquibus militibus propter aliquod servicium, que faciunt
ecclesie. Sicut et ecclesia potest remittere ipsos fructus
qui debentur pro decima, non tamen remittit ius
exigendi decimas nec tollit debitum.

Deinde quesitum est de hiis que pertinent
ad virtutes circa res humanas.
Et circa hoc quesita sunt duo. Primo
utrum filius teneatur obedire parentibus carnalibus
indifferenter ad omnia. Secundo utrum venditor teneatur
dicere venditori vicium rei vendite.

Ad primum sic proceditur. Videtur quod filius
teneatur obedire parentibus carnalibus
indifferenter ad omnia. Dicitur enim Deuteronomii XXI:
Si enim genuerit homo filium contumacem et protervum
qui non audiat patris et matris imperium, lapi-
dibus eum obruat populus civitatis. Sed pena talis
non infligeretur nisi graviter peccaret. Ergo filius te-
netur obedire parentibus carnalibus per omnia. Preterea
apostolus dicit ad Colossenses III: Filii tenentur obedire
parentibus per omnia. Contra. Precepta moralia affir-
mativa, quamvis non ad semper obligant, tamen nunquam
contrarium facere licet. Sed preceptum affirmativum est
de honore parentum. Ergo nunquam licet filium irre-
verentem esse parentibus, quod esset si contra mandatum
non obediret. Tenetur filius in omnibus parentibus
obedire. Sed contra: non minus est obediendum patribus
spiritualibus quam carnalibus, sed magis, ut habetur
per apostolum ad Hebreos XIII. Sed patribus spiritualibus
non tenentur subditi obedire indifferenter.
Religiosi enim qui obedienciam profitentur non
tenentur obedire suis prelatis nisi in hiis

que sunt secundum regulam, ut dicit Bernardus in libro de dispensacione
et precepto. Ergo nec parentibus carnalibus filii tenentur
indifferenter obedire. Respondeo dicendum quod obediencia prelato
debetur ad illud se extendit debitum obediencie
ad quod se extendit ius prelacionis. Pater autem carnalis
habet ius prelacionis in filium, presertim quantum ad do-
mesticam curam. Sic enim paterfamilias est in domo
sicut rex in regno. Unde sicut subditi regis tenentur
obedire regi in hiis que pertinent ad gubernacionem
regni, ita etiam filius et alii domestici tenentur
obedire patrifamilias in hiis que pertinent ad di-
spensacionem domus, et precipue quantum ad morum disciplinam.
Unde apostolus dicit ad Hebreos XII: Patres quidem carnis
nostre habuimus eruditores et obtemperabamus eis.
Debet enim pater filio non solum educacionem, sed etiam
disciplinam, ut dicit philosophus. Sed in hiis ergo filius te-
netur obedire patri carnali et non in aliis. Ad primum
ergo dicendum quod loquitur ibi Moyses de precepto patris
quod pertinet ad disciplinam morum. Unde ibidem
dicitur: Monita nostra audire contempnit, comessacionibus
vacat et luxurie atque conviviis. Ad secundum dicendum
quod apostolus dicit obediendum esse parentibus per omnia
ad que ius prelacionis se extendit. Ad tercium
dicendum quod non exhibet reverenciam patri si non
obedit ei in hiis in quibus obedire non tenetur.

Ad secundum sic proceditur. Videtur quod venditor
non teneatur dicere vicium rei vendite
emptori. Contra secundum leges civiles ven-
ditor et emptor se decipere possunt. Nulla autem
possibilis deceptio si venditor rei vendite
vicium emptori teneretur. Non ergo tenetur. Sed dicendum
quod leges non loquuntur secundum forum consciencie, sed magis
videntur loqui secundum forum contencionis. Sed contra,
secundum philosophum in II Ethicorum, intencio legislatoris est
cives facere bonos. Quod ergo licet secundum leges ci-
viles non est contrarium consciencie. Sed contra est secundum leges
civiles, si aliquis vendat animal morbidum,
tenetur de vicio. Ergo tenebatur dicere vicium
emptori. Respondeo. Tullius dicit in libro De officiis
quod ad officium boni viri pertinet ut dicat
emptori illud pro quo res minus vendetur.
Hodie autem est vicium rei vendite. Ergo venditor
vicium emptori rei vendite tenetur dicere. Respondeo
dicendum quod quod pertinet ad bonum virum, ad quod tamen omnis
non tenetur, sicut ad bonum virum pertinet quod
liberaliter bona sua aliis largiatur, quamvis ad
hoc non teneatur. Sed aliquid pertinet ad bonum
virum ad quod tenetur, scilicet quod reddat cuique quod
iustum est. Nam actus iusticie est quod reddat cuique
quod ei debetur. Et ideo vir bonus venditor ad hoc
tenetur ut iustam vendicionem faciat. Non autem ut
faciat vendicionem liberalem dimittens aliquid
de precio iusto. Iusticia autem equalitatem quandam est
ut dicitur in V Ethicorum. Est ergo iusta vendicio quando
precium acceptum ab emente equatur rei vendite.
Iniusta autem si non equatur sed plus accipiat.

Si igr̃ viciu rei vendite faciat rem minꝰ valē
q̃ͣ preciū impositū a venditore · iniusta erit
vendicio / vn̄ ptinet ad litteras vicii Si aut̄
nō faciat rē mīnꝰ valē q̃ͣ preciū impositū
q̄ forte venditor mīnꝰ p̄ciū imposuit ꝓpt
viciū tūc nō peccat tacens viciū · q̄ vēdicio
nō ē iniusta / et forte eēt sibi dāpnosum
si viciū diceret · q̄ emtor vellet hr̄e rē · eciā
pro minori p̄cio q̄ͣ valet / libalit' tn̄ faceret
si dāmū ꝑpriū ꝯtēpneret / ut satisfaceret volūt'
alteri̾ licet ad hoc nō teneat̄ ¶ Ad p̄m ergo
dd' · q̄ ꝑ id dctm̄ legis nō habet̄ q̄ licet
sit venditori · suū decipe emptorē · et ꝯu̾so
s; dr̄ eē aliqd̄ licitū · scdm̄ legē · qd̄ scdm̄
legē nō punit̄ / sic scdm̄ legē veterem lice-
bat libellū repudij ¶ Ad scdm̄ dd' q̄ p̄cepta
legis · sūt directiua ad ꝑfectā v̾tutē / et actꝰ
ꝑfecte v̾tutis nō cadunt · sub p̄cepto legis
humane · s; lex ꝓhibet q̄dā q̄uis a · vt
gradatī hoīes retrahi a malis ꝑ seipos
ad v̾tutis exercitat̄ p̄mittit at q̄ueda
minora pcc̄a · cꝰ penā nō infligens · q̄
sine hiis · nō facile inuenit̄ · hoīm mul-
titudo · et d' talibꝰ ē deceptō · q̄ ē inter
vendentes et ementes · q̄ plurimi sūt q̄ volūt
vilis eme · et care vende / vt d' aug' In
xiij de Trī ¶ Ad illud vō / qd̄ in ꝯtrariū
p̄o obiciat̄ dd' · q̄ id intelligēdū ē · qn̄ do
morbꝰ pecoris · facit pecꝰ mīnꝰ valē
q̄ͣ vendat̄ ¶ Ad tcium dd' · Et dꝰ ea vacare
Tullius dr̄ / q̄ vir bonꝰ nō tacet viciū
rei vendite / ĉtra ad vir̄ bonū · nō ꝑtinet
aliquē decipe · Deceptō at nō est / si id
qd̄ tacet̄ de re vendita / nō faciat rē
mīnꝰ valē · q̄ͣ preciū · quod pro ea accipi-

Deinde q̄situ est de pctīs · Circa
hec q̄sita sūt duo ¶ Pri° vtrū pctīn
sit appetē prelatorē · Scdo vtrū
pctīn sit p̄dicatori habē oculū sup̄ rem
XI temꝑale · Ad p̄m sic p̄cedit̄ · vidē̄ q̄ pctīn sit
appetē p̄latorē · Non em̄ videt̄ q̄ possit
appeti sine pcto illud qd̄ fuit in statu nature
incorrupte s; p̄lacō nō fuit in statu nature
integre · s; incepit eē ꝑ pctīn / vt dctm̄
ē interius · sub vim ꝑtate eius ergo pctīn
ē prelacōm appetē ¶ Pr° · noster appetitꝰ
debet eē de hiis q̄ ꝑtinet ad statū future
glīe / s; in futurō cessabit oīs p̄lacō · scdm̄
glo' sup̄ illud Corinth' j ad Cor' xv · Cū dederit
regnū dō · Cū euacuauerit oēm p̄ncipatū et potes-
tatē / s; illud qd̄ ī ad Thimot' v · Qui bn̄ p̄sunt p̄sbri
dupli honore digni habeant̄ · s; nō est pctīn
appetē id qd̄ reddit̄ honori / q̄ nō debet̄
nisi v̾tuti ergo nō ē pctīn appetē p̄lacōm
¶ Pro° dd' q̄ hanc q̄onem soluit Aug' xix d'
ci · dī · vbi dr̄ · Quod locū sup̄ior · sine quo
ꝑplꝰ regi nō pt̄ / etsi administret ut decet

tn̄ indecent' appetit̄ · Tamq̄ vacō est / q̄ qui
appetit p̄lacōm / aut ē sup̄bꝰ / aut iniustus /
Iniustū em̄ ē · q̄ alicꝰ velit sibi plꝰ de
honore accipe / aut de ꝑtate aut de aliis bonis
q̄ sit maioribꝰ dignꝰ · vt d' in v Ethic'
Cū at alicꝰ estimet se eē magis dign̄
p̄lacōm · omnibꝰ illis · sup̄ quos p̄lacōe
accip̄t · sup̄bie et p̄sūpcōis ē / Vn̄ patꝫ
q̄ quicq̄ prelacōm appetit · aut ē iniustus
aut sup̄bꝰ · Et ideo nullꝰ ꝑ suū appetitum
debet ad p̄lacōm ꝓuenire · s; solo dei iudicio
scdm̄ id apli ad Heb' v · Nemo assumat
sibi honorē · s; q̄ vocat̄ a deo / tamq̄ Aaron ·
Pt̄ tn̄ licite appetē · se esse dignū p̄lacōi operibꝰ et
occupacōibꝰ boni p̄lati / ꝑ quibꝰ debet̄
honor · Vnde patet racō ad vltīm · Ad p̄me
vō dne racōes / nō recte gradiunt̄ / q̄ ea
ea q̄ nō fuerūt in statu innocēcie · nec
erūt in statu glīe / pnt licite appeti · sic
subiti p̄me · et alia huiꝰmōi · Similiter p̄lacō
q̄ntū ad aliqd̄ fuisset in statu innocēcie ·
et futura sit in statu glīe / licet q̄ntū
ad superioritate gradus / et q̄ntū ad gubnac̄ōz
vel regimen · non at q̄ntū ad coactiuā ꝑtate ·
XII Ad scdm̄ sic p̄ced' · vid̄ q̄ pctīn
sit p̄dicatori habē oculū ad temꝑalia
5 d' em̄ luc' xij Querite p̄m regnū
dei Glo' · bona eterna · et h' oīa adicient̄
vob' · glo' · eciā nō querentibꝰ / ergo nō licet
p̄dicatori habē oculū ad terrena ¶ Itē ut q̄
qd̄ ī ad Cor' ix d' · Qui arat in spe debet
arare Glo' stipendiorū temꝑaliū / ergo licet
p̄dicatori · d' quo ibi loquit̄ habē oculū ad
terrena ¶ Pro° dd' q̄ habē oculū ad terrena
ꝯtingit dup̄r · Vno° sic ad mercedem
vel p̄miū · et sic p̄dicatori nō licet habē
oculū ad terrena / q̄ sic faceret ewangeliū
venale · Alio° sic ad stipēdia p̄ necessitate
sustentacōis vite · Et licet p̄dicatori
habē oculū ad terrena · Vn̄ ī ad Thimo' ij
sup̄ id · Qui bn̄ p̄sunt p̄sbri ī · d' Glo'
Aug' · Necessitatis ē accipe vnde viuit
caritatis ē p̄bere · Non tn̄ venale est
ewangeliū pro hiis · Si em̄ sic vendunt magnā
rem · pro vili vendunt p̄cio Ac-
cipiat ergo sustentacōem necessitatis a pp̄lo / mer-
cede dispensacōis a deo · Et ꝑ hoc patꝫ Racō ad obiectū

Deinde q̄situ fuit de penis
pctōrū · Et p̄o d' ipsis penis
Scdo de remissiōe penarū
Circa p̄m q̄sita sūt duo ¶ Pro vtrū aīa
sepata possit pati ab igne corporeo
¶ Scdo vtrū duorū q̄ eadē pena sūt digni
vnꝰ diucius moret̄ in purgatorio q̄ͣ alt'.

pro vidēs aīarū alligar corp'

XIII

Ad primum sic proceditur. Videtur quod anima a corpore separata non possit pati ab igne corporeo. Quia secundum philosophum in 3 physicorum quod non tangit non agit. Sed ignis corporeus non tangit animam separatam a corpore cum non habeat terminos corporales, quae autem se tangunt sunt ultima simul. Ergo anima separata non patitur ab igne corporeo. Praeterea ista quae patiuntur ad invicem communicant in materia. Sed anima non potest communicare cum igne corporeo. Non ergo anima potest pati ab igne corporeo. Praeterea Bernardus dicit quod nihil ardet in inferno nisi propria voluntas. Sed propria voluntas cum sit quoddam spirituale non potest esse materia ignis corporalis. Ergo anima a corpore separata non potest pati ab igne corporeo. Sed contra hoc est quod dicitur Ysa. ult.: Ignis eorum non extinguetur. Respondeo dicendum quod pati multipliciter dicitur. Uno modo pati communiter dicitur idem est quod recipere. Sic enim sentire et intelligere est quoddam pati. Et hoc modo anima coniuncta corpori patitur a rebus corporeis sentiendo et intelligendo. Sed an separata a corpore possit hoc modo a rebus corporeis pati, alterius considerationis est. Propter quosdam qui dicunt quod anima separata a corpore et etiam angelus potest accipere cognitionem a rebus sensibilibus. Sed si etiam secundum opinionem esset verum pati sentiendo et intelligendo est perfici, non puniri, nisi forte per accidens inquantum id quod sentitur aut intelligitur repugnat voluntati. Sed ipsum sentire et intelligere secundum se consideratum penale non est. Alio modo dicitur pati proprie loquendo secundum virtutem agentis vel patientis, prout scilicet pati dicimur cum aliquid nobis advenit quod est contrarium naturae vel voluntati nostrae. Et secundum hoc infirmitates vel tristitiae passiones dicuntur. Et hoc quidem passio duplex esse potest. Uno modo per receptionem formae contrariae, sicut aqua patitur ab igne inquantum calefit et per consequens diminuitur qualitas naturalis eius. Hoc modo non patitur ab igne corporeo quia nec calefieri potest nec desiccari, nec secundum formam aut qualitatem contrariam ignis corporei immutari. Alio modo dicitur pati omne illud quod quodammodo impeditur a suo proprio impetu, sive inclinatione. Sic si dicamus lapidem descendentem pati cum impeditur ne deorsum perveniat. Sic dicimus hominem pati cum detinetur vel ligatur ne vadat quo vult. Et ita per modum ligationis quodammodo anima patitur ab igne corporeo. Unde Augustinus dicit XXI de civitate dei: Non enim hoc est contra naturam spiritum corpori alligari ad vivificandum ipsum. Demones etiam per nigromanticam potestate superiorum demonum alligantur aliquibus imaginibus vel aliis rebus. Unde multo magis potest spiritus alligari divina virtute igni corporeo, non ut det ei vitam, sed ut accipiat penam. Unde Augustinus dicit,

[illegible] alligari corpori

Sed quod quod est minoris virtutis non potest sua virtute ligare id quod est maioris virtutis nisi aliqua superiori virtute. Unde est quod illud corpus potest ligare spiritum qui est maioris virtutis nisi aliqua superiori virtute. Et propter hoc dicitur quod ignis corporeus agit in animam separatam non virtute propria sed inquantum est instrumentum divine iustitiae vindicantis. Ad primum ergo dicendum quod ignis tangit animam non quidem tactu mathematico qui attenditur secundum terminos quantitatis sed magis contactu virtutis, non propriae sed quae est inquantum est instrumentum divinae iustitiae. Ad secundum dicendum quod ratio illa procedit de passione quae est per susceptionem formae contrariae. Ad tertium dicendum quod propria voluntas dicitur ardere in inferno quia meretur ardorem.

XIIII

Ad secundum sic proceditur. Videtur quod duorum qui sunt digni aequali pena unus non possit a purgatorio citius liberari. Quia iudicium enim post mortem non est hominis sed dei, qui secundum veritatem iudicat ut dicitur Jacob ho. Sed contra veritatem iudicantis esset si duobus qui sunt digni aequali pena infligeretur uni gravior pena sensus quam alteri. Dilatio autem gloriae est maior pena quam acerbitas penae sensibilis sicut dicit Crisostomus super Matheum: carere divina visione est maior pena quam quaelibet pena sensibilis. Ergo unus eorum qui digni sunt aequali pena non maiorem dilationem gloriae patietur altero nec liberabitur. Praeterea malum secundum Augustinum dicitur quod nocet. Nocet autem quod adimit bonum. Dilatio autem gloriae adimit magnum bonum scilicet bonum increatum, et sic inducit idem quod prius. Sed contra est quod dicit Augustinus in X Sent. di. xlv [?] quod ille pro quo suffragia sunt plura citius a pena purgatorii liberatur. Constat autem quod pro uno illorum qui digni sunt aequali pena fiunt plura suffragia quam pro alio. Ergo unus citius liberatur. Praeterea in fine mundi morientes aliqui venialia quaedam habentes, eorum dilatio a gloria non erit tam diuturna sicut eorum qui modo venialia deferunt ad purgatorium, quia brevis mora erit inter mortem et resurrectionem, ut Augustinus dicit. Ergo pari ratione et inter eos qui aequalia venialia deferunt unus potest minus differri a gloria quam alius et citius liberari a penis. Respondeo dicendum quod illa quaestio fundatur super virtutem suffragiorum, utrum scilicet suffragia facta pro aliquo valeant illi soli pro quo fiunt ad liberationem. Circa quod quidam dixerunt quod non magis valet illi quam aliis. Immo forte magis valet aliis si sint melius dispositi ad suscipiendum suffragiorum virtutem. Et ponunt exemplum sicut si accendatur cereus in domo pro aliquo divite, illuminat omnes existentes in domo, et forte aliquos magis si habeant lucidiores visus. Et secundum hanc opinionem duorum qui ob aequales culpas in purgatorio detinentur

vnus no pt ali liberari qm alt' Sz hac
opi(n)io(n)em no reputo vam Cui(us) raco e q2
suffragiu vni(us) valet alti ppt' duo Pri(m)o
ppt' vnitate caritatis q2 o(m)es q' st in carita-
te sut vnu corp(us) sut Et ita bonu vni(us) redu-
dat in omes (et) tc mag(is) desiuit toti corpi
Et silr' cq(ue)libz corpis mebro Et s(ecundu)m hoc
q(ui)libz bonu sctm ab aliquo valet cuilibet
in caritate exute s(ecundu)m id ps. Particeps
ego su o(mn)i(um) ti(men)te (et) custo(dien)tiu(m) mad' t' Alio s(ecundu)m
q(uo)d p intencoz alicui(us) alicui(us) acta ei(us) tras-
fert' in altm puta si aliq(ui)s pro alio
soluat debitu aliq(uo)d pro eod(em) hz' ac si
ille soluet pro q(u)o soluit' Pri(m)o ig(itu)r mo
valet op(us) boni vni per mod(um) meriti
cui(us) radix e caritas Sz scdo mo opus
vni(us) valet alti p mod(um) satisfccio(n)is put
vn(us) pro alio satisfface pt si hr' intedat
Et talis valor attendit' in suffragiis
q(ue) ad hc fiut vt p ea hoies libent'
dd' e p a debito pene Et ideo suffragia p illu
mod(um) no valet nisi illis pro q(ui)b(us) fiut
Et s(ecundu)m hc si pro aliquo fiut multa suffra-
gia cici(us) libeat' a pena purgatori q(ua)m
alii pro q(ui)b(us) no fiut etia si equalia pcta
detuleret Concedend(um) tn e q suffragia
pro vno fcta oib(us) valet in q(ua)ntu sz o(mn)es
q' sunt gaudet de bonis q(ue) ex caritate
fiut Et s(ecundu)m hc vm e q illis pro q(ui)bus
fiut pl(us) valet suffragia si sint maioris
caritatis Ad p(r)im(u)m g(o) dd' q pcto veniali
tu no heat aversiom a deo per se loquendo
no debet' pena carene visio(n)is dine n'
simplicit' n' ad tp(u)s Sz q(ui)a per hc aliq(ui)s
retardaret' a visioe diva hc gtigit per
accides Cu(m)a sz q(ua)diu diq(ui) st' aliqua pcta
no pnt pticipare suma felicitate q(ue)
in visione dei gsistit Justicia at respi(ci)t
pena per se debitam pcto Non at ea
q(ue) p accides gseq(ui)t' Et p hc pz' solucio ad
scdm Ad tcium gcedimus at tntu simplr'
Illi tn q(ui) in fine mudi reperient' paucum
hebut d' cremabilib(us) pcedentib(us) cbulacoib(us)
ppurgati Potit etia st' vt acbitas pene
moditi tpis recopenset diuturnitate pene

Unde questium e in aliis
De remissione pctoru Et circa
hc q(ue)sita st' duo Pri(mu)m Utrum pctm
in spm sctm sit irremissibile Scdo Utrum
cruce signat(us) q' morit' antq(ua)m iter
arripiat transmarinu plena heat pctoru
remissioz

XV Ad p(r)im(u)m sic proce' Videt' q pctm
in spm sctm no sit irremissibile
Eadem est em dignitas (et) maiestas
P(atr)is (et) filii (et) sp(iritu)s sct(i) Sz pctm in filium

no est irremissibile D' em Mat' xii Qui-
cu(m)q(ue) vbis gtra filiu hois dixit remittet' ei
g(o) pctm in spm sctm no e irremissibile
Sed cont' e q(uo)d ibid(em) d' q' dixit gt' spm
sctm vbu no remittet' ei n' in hc sclo
n' in futo R(espo)nso dd q d' pcto gt' spm sctm
tripl'r aliq(ui) doctores st' locuti Doctores an
Aug(usti)n(um) intellexert pctm gt' spm s(an)c(tu)m ee blas-
femia gtra spm sctm gmit' sec(un)d(u)m q(uo)d spm
sctm q2 sz deus spus sctus e vt d' Math
iiii pctm at in filiu hois intellexert
blasfemia in xpm s(ecundu)m huiaz naturam
Et vtroq(ue) mo pccabat Judei in xpm Pri(mo)
em mo gtra eu pccabat in q(uan)t(u)m acta q(ue)
p spm sctm et vtute sue deitatis faciebat
pncipi demoniu attribuendo Scdo at mo
gtra eu pccabat dicendo Ecce ho vorax
et potator vini et publicanoru amicus
vt d' Mat' xi Hac g(o) scdaz blasfemia
dixert remissiblez q2 hebat aliquam
excusacoz ppt' infirmitate carnis q(ua)m in
xpo videbant Alia vo blasfemia dixert
irremissiblez q2 nullaz excusacoz hebat
videtes manifesta sig(na) et indicia sp(iritu)s scti
et diuinitatis Et ppt' hc s(ecundu)m Cris(ostomum) pseq(ue)ntib(us)
no fuit remissa blasfemia neq(ue) in hc
sclo neq(ue) in futuo Cu(m)a in hc sclo puiti
st' per romanos et in futo cruciabut'
in inf(er)no Scdm Aug(ustinum) vo spui scto qui
e caritas p(at)ris (et) filii attribuit' remissio
pctoru Ille g(o) cont' spm sctm pccat qui
blasfemat dm vl vbu dei corde ore (et)
ope Et qui hc agit per impenitenciaz
usq(ue) ad fine vite sue no fiat remissio
pctoru Et sic planu est q pctm in
spm sctm no remittit' neq(ue) in hc sclo
neq(ue) in futo Doctores vo moderni dixert
s(ecundu)m q(uo)d q2 patri attribuit' potencia filio
sapia spui scto bonitas pctm ex infir-
mitate e pctm in prez pctm ex ignorancia
e pctm in filiu pctm vo e pctm ex certa
malicia e pctm in spm sctm Quia igit'
ignorancia uel infirmitas excusat pctm
uel in toto vl in parte Dicit q pctm in
prem uel in filiu remittit' uel q2 totalit'
culpa caret vl culpa diminuit' Malicia
vo no excusat s(ed) aggrauat pctm Et ideo pctm
in spm sctm no dimittit' neq(ue) in toto neq(ue)
in parte Cu(m)a no ht in se aliqua racoz
venie p(ro) qua diminuat' culpa Et si ali-
q(ua)ndo remittat' hc magis est ex miia dei
remittentis qui etiam morbos incurabiles
curat q(ua)m ex remissibilitate pcti Et p
hec patet solucio ad obiecta

Ad secundum sic proceditur. Videtur quod cruce signatus
qui moritur antequam iter arripiat xiii
habeat plenam indulgentiam peccatorum
Ad hoc enim quod indulgentia aliquid valeat
requiritur quod sit vere penitens et confessus ut con-
tinetur in littera papali. Sed cruce signatus decedens
ante iter assumptum habet hec omnia que requiruntur
secundum formam littere ad percipiendam plenam in-
dulgentiam peccatorum. Ergo plene percipit eam.
Preterea solus deus remittit peccatum quantum ad cul-
pam. Sed quantum ad necessitatem peccati fit re-
missio per papam. Ergo ille qui accipit crucem secundum
formam littere papalis nullam penam patietur pro
suis peccatis et sic statim evolabit. plena
remissione peccatorum consecuta. Sed contra Augustinus dicit
in xii de Trinitate. Non est idem abstrahere
telum et sanare vulnus peccati. Sed telum abstrahitur
per remissionem peccati. vulnus autem sanatur per refor-
mationem imaginis. que quidem fit per opera satisfactoria.
Sed iste signatus decedens ante iter arreptum.
nullum laborem arripuit ad reformationem
imaginis. Ergo nondum est sanatum vulnus. Et
non potest statim ad gloriam pervenire antequam
penas purgatorii patiatur. Preterea. Quilibet
sacerdos utitur talibus verbis. Ego absolvo te
ab omnibus peccatis tuis. Si igitur iste signatus dece-
dens evolaret. pari ratione quilibet alius a quo-
cumque sacerdote absolutus. quod est inconveniens.
Respondeo dicendum quod ad evidentiam huius questionis ad-
vertendum est quod sicut supra dictum est. opus unius potest
esse satisfactorium pro alio. ad quem pro in-
tentione facientis refertur. Christus autem pro Ecclesia
sua sanguinem suum fudit. et multa alia fecit
et sustinuit. quorum estimatio est infiniti valoris
propter dignitatem persone. Unde dicitur Sapientie vii
Quidam infinitus est thesaurus in illa hominibus.
Similiter omnes alii sancti. intentionem habuerunt
in hiis que passi sunt et fecerunt propter deum.
ut hoc esset ad utilitatem. non solum suam sed
totius ecclesie. Et sic igitur iste thesaurus est
in dispensatione eius qui preest ecclesie generaliter
Unde dominus Petro claves regni celorum commisit
Matthei xvi. Cum igitur utilitas ecclesie vel
necessitas hoc exposcat. potest ille qui preest ecclesie
de ista infinitate thesauri communicare alicui
qui per caritatem sit membrum ecclesie. de predicto
thesauro quantum ei visum fuit optimum. vel
usque ad totalem remissionem penarum vel
usque ad aliquam certam quantitatem. Ita scilicet quod
passio Christi et aliorum sanctorum ei imputetur.
ac si ipse passus esset. quantum sufficeret ad
remissionem sui peccati. sicut contingit cum unus
pro alio satisfacit. ut dictum est. Ad hoc
enim quod indulgentia alicui valeat tria

requiruntur. Primo causa pertinens ad honorem dei vel
necessitatem vel utilitatem ecclesie. Secundo auctoritas in eo
qui facit. papa enim potest principaliter. alii vero in quantum
potestatem ab eo accipiunt vel ordinariam vel commi-
ssam seu delegatam. Tertio requiritur ut sit in statu
caritatis ille qui indulgentiam percipere vult. Et hec
tria designantur in littera papali nam causa conveniens de-
signatur in hoc quod permittit de subsidio terre sancte.
Auctoritas vero in hoc quod fit mentio de auctoritate apostolorum
Petri et Pauli et ipsius pape. Caritas autem requiritur
in hoc quod dicitur omnibus vere penitentibus et confessis. non
dicitur et satisfacientibus. Ista indulgentia non ex-
cusat a contritione et confessione sed cedit in loco
satisfactionis. Est igitur dicendum in questione proposita. quod
si secundum formam papalis littere indulgentia conceditur
accipientibus crucem in subsidium terre sancte. cruce
signatus statim habet indulgentiam etiam si decedat
antequam iter arripiat. Tunc enim sic causa indulgentie
est non iter sed votum itineris. Sed si autem in forma
littere contineatur quod indulgentia detur hiis qui tran-
seunt ultra mare. ille qui ante decedit antequam
transeat non habet indulgentiam quia non habet indul-
gentie causam. Ad primum ergo dicendum quod in hoc ultimo ad p[ri]m
casu deficit in cruce signato decedente. id quod est
principalis causa indulgentie. Ad secundum dicendum 2
quod per auctoritatem solus deus culpam remittit. sed ministerio
etiam sacerdos ministerium exhibet sacramenti remissionis
peccati. puta in baptismo vel in penitentia. Et tamen indul-
gentia non se extendit ad remissionem culpe. quia
non est sacramentalis. Unde non sequitur ordinem sed iuris-
dictionem. Potest enim et non sacerdos indulgentiam
dare et sacerdos si sit ei commissum. Et ideo penam
ei totaliter dimittit si causa subsit. non autem si
causa desit. Ad tertium dicendum quod satisfactio est 3
punitiva in quantum est actus vindicative iustitie.
Et est etiam medicativa in quantum est quedam sanatio. Ex
indulgentia autem supplet locum satisfactionis in quantum
est punitiva. quia scilicet pena quam alius sustinuit
imputatur isti. ac si ipse sustinuisset. Et ideo reatum
pene tollit. Sed non succedit in locum satisfactionis in
quantum est medicativa. quia adhuc remanent pro-
nitates ad peccandum. derelicte ex priori peccato. ad
quod sanandum necessarius est labor satisfactorius. Et ideo
cruce signatus dum vivit consulendum est ut non pretermittat
satisfactoria opera in quantum sunt preservativa a peccatis futuris.
licet reatus pene totaliter sit solutus. Nec ad hoc requiritur
aliquis labor. quia sufficit labor ad hoc passionis Christi et alio-
rum sanctorum. Autem non est necessaria huiusmodi preservatio. Sed solum li-
beratio a reatu pene. Ad quartum dicendum quod verbum sacerdotis
dicentis. Absolvo te etc. non refertur ad penam sed ad culpam
a qua absolutionis ministerium impedit. Non potest autem aliquis
absolvi ab una culpa quin absolvatur ab omnibus.
Pena vero potest totaliter dimitti vel particulariter. particula-
riter quidem in absolutione sacramentali pena dimittitur. totaliter vero
in spirituali gratia indulgentie. Sicut etiam dominus dixit Iohannis viii
mulieri adultere. Nec ego te condempno. vade et amplius noli peccare.

vic

Questitum ē de deo et angelis et
de creatuis pure corporalibȝ. De
deo quesitu ē, et quantū ad natura
diuinā, et quantū ad natura humanā
assumptā. Circa diuinā naturā quesita sūt duo de
potentia dei. Primo utrum deus possit facere quod
materia sit sine forma. Secundo utrum possit facere
quod unum corpus locatū sit in duobus locis simul.

Ad primum sic proceditur. videtur quod deus possit
facere quod materia subsistat sine forma.
Sicut enim materia secundum suum esse dependet
a forma. ita accidens a subiecto. Sed deus potest facere
accidens sit sine subiecto, quod patet in sacramento
altaris. ergo potest facere quod materia sit sine forma.
Sed contra. Deus non potest facere contradictoria esse simul
Sed materiam esse sine forma implicat contradictionem.
Cum quod esse nō importat actū. quod est a forma. non
ergo deus potest facere quod materia sit sine forma. Responsio
Dicendum quod unicuiusque rei virtus activa est consideranda
secundum modum essentie. Eo quod unumquodque agit
inquantum est ens actu. Unde si in aliquo invenitur
forma alicuius vel natura non limitata
seu contracta. erit virtus eius se extendens ad
omnes actus vel effectus convenientes illi
nature. puta si intelligeretur esse color per se
subsistens. vel in aliquo subiecto. quod reciperet
suum. sed totum eius posse. sequeretur quod haberet
virtutem ad producendum omnes effectus et actus
coloris. Si vero aliquod subiectum non reciperet colorem.
sed eius totum posse. sed tamen aliquam contractionem
et limitationem. non haberet virtutem activam
respectu omnium actuum vel effectuum coloris. Cum
autem deus sit ipsum esse subsistens. manifestum
est quod ratio essendi convenit deo infinite. absque
omni limitatione et omni contractione. Respondeo. eius
virtus activa se extendit infinite ad totum ens
et ad omne id quod potest habere entis rationem. Illud
ergo solum patitur excludi a divina potentia. quod
repugnat rationi entis. Et hoc non propter defectum
divine potentie. sed quia ipsum non potest esse ens.
Unde non fieri. repugnat autem rationi entis non
ens simul et secundum idem existens. Respondeo quod aliquid simul
sit et non sit. a deo fieri non potest. nec aliquid
contradictionem includens. Et huiusmodi est materiam
esse sine forma. Omne enim quod est actu. vel est
ipse actus vel potentia participans actum. esse autem
actu repugnat rationi materie. que secundum propriam
rationem. est ens in potentia. Relinquitur quod
non possit esse esse in actu. nisi inquantum
participat actum. Actus autem participatus a materia
nichil aliud est quam forma. Respondeo. idem est dicere
materiam esse in actu. et materiam actu habere formam.
Dicere ergo quod materia sit in actu sine forma est dicere
contradictoria esse simul. Unde a deo fieri non potest. Ad
illud ergo quod in contrarium obicitur. Dicendum quod

accidens secundum suum esse. dependet a subiecto
sicut causa sustentante ipsum. Et quia deus potest producere
omnes effectus. secundarum causarum absque
ipsis causis secundis. potest conservare in esse accidens
sine subiecto. Sed materia secundum suum esse actuale
dependet a forma. inquantum forma est ipse
actus. Unde non est simile.

Ad secundum sic proceditur. Videtur quod deus
possit facere unum corpus simul locatum
in duobus locis. Difficilius enim est
quod hec substantia mutetur in illam substantiam. quam quod
hoc accidens mutetur in illud accidens. Sed in sacramento
altaris. ex hoc quod divina virtute substantia panis
remanentibus eius dimensionibus. sed quia
commensuratur loco quantitate in substantiam corporis
Christi. quod idem corpus Christi sit non idem localiter
secundum commensurationem propriae dimensionis. sed
sacramentaliter in pluribus locis simul. ergo potest facere
quod quantitas dimensionis huius corporis in dimensionem
alterius corporis. Et erit idem corpus locatum
simul in duobus locis. Sed contra omnia loca
distinguuntur ad invicem. secundum aliqua loci
contrarietatem. que sunt sursum. deorsum. ante retro sursum
Sed deus non potest facere quod duo contraria eodem
simul sint. quia contradictionem implicant. ergo idem
de corpore. Responsio Dicendum. quod aliquod corpus esse
locatum in alio loco. nichil aliud est quam
corpus circumscribi. et comprehendi a loco secundum
commensurationem propriae dimensionis. Sed autem
comprehenditur a loco. ita est in ipso loco. quod
nichil eius est extra locum illud. Respondeo :· z tn̄ sit i alio loco
ponere. quod sit locatum in hoc loco. et ponere
contradictoria esse simul. Respondeo secundum premissa hoc
a deo fieri non potest. Ad illud ergo quod in
contrarium obicitur. Dicendum quod difficilius est hoc
accidens. mutare in aliud accidens. quam substantiam
hanc mutari in illam substantiam. tum quia due
substantie conveniunt in subiecto materiali. quod
est pars communis utriusque substantie. tum quia
substantia habet individuationem per se ipsam. accidens
vero non est individuabile. per se ipsum. sed per
subiectum. Unde non potest ei convenire. quod hoc
accidens convertatur in hoc accidens. Dato tamen
quod hec dimensio. convertetur in illam dimensionem
non sequeretur. quod idem corpus esset in duobus
locis simul. sed in uno tantum. Circa sic propria
substantia panis. conversa est in substantiam corporis.
Christi. iam non sunt ibi due substantie. sed una tantum.
Ita etiam si hec dimensio huius corporis converteretur
in illam dimensionem alterius corporis.
iam non essent due dimensiones. sed una
tantum. Et sic non commensuraretur diversis
locis. sed uni tantum.

Deinde quesitum e de deo. quanti
ad huaz naz assuptaz. Et cca h'
ysita st' tria. Pmo. qitu ad aiaz
Vtz sz aia x' sciat infita. Scdo qitu ad
corp9. sz Vtz oculg x' pg morte dicat
equoce oculg. uel vniuoce. Tcio qitu ad
actu qiuctiq e comestio. Vtz sz post
resurrectioz x' ve comedit incorpando b'

Ad pm sic proce. Videt q albun
q aia x' no possit scire infita
Nullu em donu creatu cu sit
finitu. pt eleuare creatura ad id. qd est
pprm dei. q tle e infinitu sz gra vnionis
e donu creatu. cognoscere at infita e pprm
dei. cui9 sapie no e nu'. go aia x' per
gra vnionis. no pt eleuari ad cogscedu
infita. Pt. Dyonisi9 xi ca. cel' Ierar.
ponit ea b' pporconata. q st suba. vtus
et opatio. sz suba aie x' no pt ee infita
go neqz vtus ei9 neqz opatio pt ee in-
fita. vt infita cogscat. Sed gt intellcts
aie x' no e minor. qz volutas ei9. sed
mitu x' qd e actus volutatis aie ei9
e m infitu. q fuit sufficiens ad infitoz
petoz abolitioz. Est em ppiatio pro petis
tocius mudi. vt d' Iohel' i°. Ergo e acty
intellcts aie x' pt ee infinity. ut infita
cogscat. Rno dd' q h' e capus multipl'r
distinde. Pmo em qsidandu e q infinitu
pt dici et sm forma et sm maz. dicit
em infitu ex eo q no finit. finit aut
ma p formaz. inquatu ma q e in potea
ad diuisas spes inmat. cu ad vna spez per
formaz. et fora per maz. inquatu forma
spei. q nata e in plebs indiuidu ee.
singlis recipit in hac ma. deteiat ad h'
indiuiduu. Est go ma sic fora. ht
raom infiniti. ita e fora sic ma. Et ideo
q ipa eentia diuina no e recepibilis
in aliq° ma. nec ht pmixtioz alicui9
potencie. sz e purg acty subsistes. ideo dicit
infita. Et q vnuqdqz cognoscit p formaz
et singli e m actu. ideo infitu sm maz
e sm se ignotu vt d' in iii° phys. Infinitu
at sm formaz e sm se notissimu. sz q ad
nos e ignotu. q excedit nr intellctu ppor-
tione. Et q qntitas e disposicio mathe
et infitu quitis attendit sm potencia
in assuendo vnu. pg altu sz in mando
pte pg parte. ite qsidandu e q vtraqz
qtingit aliqd ee infitu simpl'r ul singls
si em aliqd corp9 sit infitu sm longitudine
no at sm latitudinez. e infitu sm quid
si vo fuit infitu sm oes dimesiones
erit infitu simpl'r. Cum e se intelligat
forma alicui9 spei. esse non in ma. vt plato
posuit. erit infita sm quid. sita tn inquitum
deteiat ad geg e spem sz diuina eentia e simpl'r
infita. q e absoluta ab omi circuscrpcoe generis vel
spei. Itez qsidandu e q dupx e scia. Vna e
q d' scia visionis. p qua cogscut ea q sunt
erut e fuert. Alia scia simplicis notitie. p quaz
cogscut ea q nc sut nc erut nc fuert sz pnt
esse. Ad e go. q deg cognoscedo sua eentiaz
q cophendit. eaz cogscit scia simplicis noti.
infita simpl'r. q cognoscit oia q ipe facere pt.
Non tn cogscit ea i post assuendo sz in mando
vnu pg aliud. sz oia sil'. Aia vo x' no cophe-
hendit eentiaz di. et p ons neqz vtute eius
Vn no pt cognoscere oia q deg facere pt. Et ideo
no cogscit infinita simpl'r. Cophehedit at aia
x' totaz potencia creature. In potencia at creature
st infita. no simpl'r. q potea creature no extedit
se ad oia q deg pt. sz solu aliqd ipo9. sicut
se ad oia q deg pt. sz solu aliqd ipo9. sicut
qtinuu. e in potencia ad infitas dimesiones.
Vn aia x' scia simplicis notitie. cogscit infita
singlia q st in potea creature. et p h' patet
solutio ad obiecta. Naz p' due rones pcedut
de cognicoe infitoz simpl'r. Ad tcau dd' q
volutas aie x' e vtus fita simpl'r. sic e intelltus
eius. meritu at x' ht infitate. inquitu sz e
mitu dei e hominis

Ad scdm sic proce. Videt q oculg x'
pg morte no fuit. equoce oculus
corpis em x' et quctz partiu ei9
sustentat per ypostasi verbi dei. sz ypostasi
dei vbi remasit vnita corpi x'. et ei9 ptib9
pg morte. go fuit idez sm subam corp9 x'
pg morte sic ante. sed toto et sm omes
partes eius. Non go oculg x' fuit eqce oclg
pg morte. Pt phs locu no noueit in d' hoie
puro. sz x' no fuit purg ho. sz ho et deus
go phs d' oclm hois mortui ee eqce oclm
no ht locu in xpo. Sed gt x' vniuoce est
ho. cu alys hoib9. et mors ei9 fuit va. sic e
alioz homi mors. Cu go oculg cuiuslz hois
mortui eqce oculg dicat. videt etia q oclg x'
pg morte. sit eqce oculg. Rno dd' q eqcu
et vniuocu d' sm diffinicoz ratioz. candu ut
no candu. Ratio at diffinicio cuiusl ht spei. sumit
a fora spei ca ipi9. fora at spei ca hois. est
aia racoalis. Vn remota aia racoli non
pt remane ho vniuoce. sz eqce tm. Vt ptet
at accipe in phys. qd est in toto natz sic
aia se ht ad totu corp9. ita pts aie. ht se
ad parte corpis. vt visg ad oclm vt d' in
ii° d' aia. Vn separata aia a corpe. sic no
d' ho n equoce. Ita no d' oculg n eqce. Et h'
indiuiue. siue pstipponat alia fora subalis
in corpe. cu aiaz racoale. vt quida volut.

siue non, ut magis videtur esse conformis veritati.
quodcumque enim essentialium principiorum subtrahatur, tamen
non remanebit eadem ratio speciei. Unde non nomine
dicitur solo, sed hoc modo anima recedente remanebit corpus
humanum, et partes eius secundum eandem rationem speciei si anima
non viviret corpori ut forma, sed hoc sequeretur quod non
per unionem anime esset substantialis generatio, nec per separationem
corruptio. Quod quidem ponere in corpore Christi est heresis.
Dicit enim Damascenus in iii° libro capitulo corruptionis
nomen duo significat. Significat enim humanas has
passiones: famem, sitim, laborem, clavorum perfo-
rationem, mortem scilicet separationem anime a corpore, et quecumque
talia. Significat etiam corruptionem perfectam corporis
in ea ex quibus compositum est scilicet elementa. Destructionem
autem et dissolutionem hanc dicit expressive corpus domini
non habuit, ut ait propheta: Non dabis sanctum tuum videre
corruptionem, id est diafthoram, id est destructionem. Incorruptibile
autem secundum insipientem Julianum et Galenum corpus
domini corruptionem significatione ante resurrectionem impium est.
Si enim incorruptibile est, non omousion, id est consubstantiale
nobis Christus habuit, et non veritate facta que veritate
facta esse evangelium ait, et opinio est, et non veritate
salvati sumus. Sic igitur Christus in triduo mortis per
separationem anime a corpore, que est vera corruptio,
non dicitur fuisse homo unitur, sed homo mortuus. Ita
nec oculus eius in triduo mortis fuit vivus
oculus sed equivoce, sic oculus mortuus. Et eadem
ratio est de aliis partibus corporis. Ad secundum
quod dicitur quod substantia dicitur dupliciter. Quandoque enim sumitur
pro ypostasi. Et tunc unum est quod corpus Christi sustentificatur
tantum manet per ypostasim dei verbi. Non enim
per mortem soluta est unio verbi, neque ad animam
neque ad corpus, et sic remanet idem simpliciter corpus
modo secundum ypostasim sive suppositum quod est
persona verbi. Alio modo accipitur substantia pro essentia
vel natura, et tunc corpus Christi sustentificatur per animam
sicut per suam formam. Non autem per verbum, quia verbum
non unitur corpori ut forma. Hoc enim est hereticum
secundum heresim Arrii et Apollinaris, qui posuerunt
verbum esse in Christo loco anime. Sequeretur etiam quod
esset unio dei et hominis facta in natura, quod
pertinet ad heresim Euticetis. Sic igitur corpus Christi
post mortem est simpliciter idem secundum substantiam
que est ypostasis, non autem secundum substantiam que est
essentia vel natura. Homonoicam autem vel
equivocatio non respicit suppositum sed essentiam
vel naturam quam significat diffinitio. Ad tertium dicendum
quod etsi Christus non sit purus homo, est tamen verus
homo, et mors eius fuit vera mors. Unde
quicquid est verum de homine inquantum est homo
vel de morte hominis, totum verum est et
de morte Christi.

Ad tertium sic proceditur. Videtur quod Christus
post resurrectionem vere comedit cibum
incorporando. Etiam ut dicit Augustinus in libro
lxxxiii questionum: Si fallit, veritas non est.
Unde nulla fictio decet Christum, qui est veritas.
Esset autem fictio si non vere cibum incorporaret
quem ipse videbatur comedere. Vere igitur comedit
incorporando cibum. Sed contra est quod Damascenus
dicit in iiii° libro capitulo: Christus gustavit cibum post
resurrectionem, sed non lege nature sed dispensatione
in veritate credere faciens resurrectionis,
quod hec et eadem caro est que passa est et
resurrexit. Responsio dicendum quod aliquid dicitur esse verum
dupliciter. Uno modo veritate significationis. Alio modo
veritate naturalis speciei. Sic vox vera est
veritate significationis, quando significat esse quod
est. Veritas autem naturalis speciei dependet
ex principiis speciei, non autem ex effectibus vel
ex signis que quocumque modo conveniunt. Unde
vox dicitur vera veritate naturalis speciei, quando formatur
debitis instrumentis et ex ore alicuius profertur
cum quadam imaginatione, etiam si a nullo au-
diatur, quod est effectus constitutivus vocis. Legitur
autem in Genesi xix absque nomine
et angelum comedisse, et Christum post resurrectionem.
Et utraque comestio fuit vera, ut Augustinus
dicit xiii de civitate dei c. xxi, aliter tamen et aliter.
In angelis enim fuit vera veritate significationis
etiam ut Augustinus ibidem dicit: Angeli comedebant
non quia indigebant, sed quia volebant et poterant
ut hominibus quadam suum ministerium humanitate
congruerent. In Christo autem fuit vera comestio veritate
naturalis speciei. Fuit enim ex istis naturalibus
instrumentis ad hunc actum ordinatis. Et etiam
fuit vera veritate significationis, quia significabat
veritatem humane nature in corpore resurgentis.
Sed dicendum quod cibus conversus in corpus est quoddam
consequens comestionem. Unde etiam in nobis
si cibus non convertatur sed statim per vomitum
eiciatur, nichilominus fuit comestio, que processit.
Non autem conveniebat ut in corpus Christi cibus
converteretur, quia iam erat extra statum generationis
et corruptionis. Unde cibus ille fuit virtute
resolutus in preiacentem materiam, non autem in
corpus Christi conversa. Et tamen fuit vera comestio
absque aliqua fictione. Unde patet responsio ad obiecta omnia.

Consequenter consideratum est de angelis. Et circa
hoc consideranda sunt tria. Primo utrum aliquo
modo angelus sit causa anime rationalis.
Secundo utrum angelus influat in animam
humanam. Tertio utrum angelus malus
id est dyabolus inhabitet substantialiter
hominem in quolibet peccato mortali.

AD p̄mum sic procedit̄ videt̄ q̄ angelus
sit cā aīe racōalis. Queciq̄z vi
enim parificant̄ in nā. ita q̄ vnū
eorum p̄us ē alt̄o in ordīe nē. illud qd
ē p̄us ē cā eius qd est posti9. sz aīa
et angelus sunt pares. In officio vō dissi-
les. angelus tn̄ ē p̄us in ordīe nature
q̄ aīa hūana. q̄z ē simplicior. ig̊ an-
gelus ē cā aīe racōalis. Cōz q̄ra aīa
racōalis educit̄ in eē p creatioēz. Sed
creatiē cū sit potēcie infinite. ē solius dei.
Nō ḡo angelus pt̄ eē cā aīe racōal'. Rn̄o
dd̄. q̄d impossibile ē illud. qd p creacōēz
p̄ducit̄ ab alio causari. q̄z a p̄a aīm
cā cuius racō ē. s̄m plaritas q̄ra
q̄nto aliq̄ cā ē supor. tanto ei9 cau-
salitas se ad plura extendit. Vnd̄
opt̄et vt in effectibus id qd ad plura se
h̄et. qd ad supore causa referat̄. Mani-
festū ē aut̄. q̄ in ordīe p̄ncipiorum
[illegible] aliud. q̄nto aliq̄ forā ē posterior.
tanto ē magis q̄tracta. et ad pauciora se
extendit. q̄nto aūt forā est prior
et p̄ncipalior p̄o. tanto opt̄et q̄ ad
plura se extendat. Cōtur ḡo q̄d forē
posteriores sūt ab inferioribus agentibus. p̄ores
vō r q̄muniores a superioribus. Et relinquit̄
q̄ illud. qd ē p̄m subsistet. in vnoq̄z
a p̄a sit om̄ cā. Quelibet aūt alia cā. pret̄
p̄mā opt̄et q̄ agat. p̄ supposito aliquo
qd ē effectus cāe p̄e. Nulla igit̄ causa
alia pt̄ creaē. nisi p̄a causa. que est
deus. Nā creaē ē producē. aliquid. non
p̄supposito subiecto. Queciq̄z igit̄ nō p̄nt
produci in esse. n̄ per creacōm a solo dō
causant̄. hec aūt sut illa. q̄ subsistencia
sūt. et nō sūt q̄posita ex mā et forma.
s̄z sūt forme in suo eē subsistentes. sīt sūt
angeli. vl sūt ea. q̄ et si sūt q̄posita ex
mā r forā. tn̄ mā eorum. nō est in potēcia
n̄ ad vnā forāz. sīc ē in celestibus
corporibus. Talia q̄z enim hec nō producunt̄
absq̄z producē p̄m subsistet. in eis
p̄nt tn̄ alit̄ produci in actū absq̄z pro-
p̄nt tn̄ subiecti. cā q̄posita ex materia
educē p̄m subiecti. cā q̄posita ex materia
r forā. quorum mā ē in potēcia. ad di-
uisas formas. Et in eadē mā p̄nt sibi
q̄ uise forē succedē. tales etiā forē q̄ nō
sūt subsistentes in suo esse. que q̄uidē nō
dicūt̄ eē. q̄z h̄eant esse. s̄z q̄ subiecta
aliquā. h̄nt eē s̄m eā. Vnd̄ n̄ ipse
s̄m se dicūt̄ fi. vel corrumpi. s̄z inquantū
subiecta sunt entia in actu. et nō entia

s̄cdm ipās. Aīa aūt racōal' ē subsistens in
suo eē q̄ aliorum. nō posset h̄re operacōēz. absq̄z
q̄mone sue mat̄ie. Non relinquit̄ q̄ aīa racōalis
nō possit produci in eē. n̄ per creacōēz. Et ita
opt̄et q̄ angelus. nullo mō sit cā ei9. s̄z solus deus.
Ad id vō qd in q̄trariū d̄r. dd̄ q̄ p̄a q̄posicio
inducta. videt̄ includē q̄posita. si enim aīa
et angelus parificant̄ in nā. angelus nō est
prior aīā. s̄m ordīe nature. nisi dicantur
parificari in nā. q̄z q̄ueniunt in nā. nō quidē
q̄uenienciā speci. sed generis. Non aūt opt̄et. q̄d
om̄. q̄ q̄ueniūt in nā generis. illud qd ē p̄us
sit cā om̄ aliorum. Et quidē. inter eadē specie
nō pt̄ vnū eē p̄us alio. p̄e loquendo. ordīe
nāe. q̄ra species p̄dicant̄ equalit̄ de oībus indi-
uiduis vt d̄r in 3o methaph̄e. In gñibus aūt nō ē
sic. Nā inter species vnius generis. vna ē naliter
prior r perfectior altā. Et aūt in indiuiduis vnī
speci. vnū alio t̄pe p̄us. Et q̄tingit indiuiduū
qd ē p̄us t̄pe. sit cā alti9 qd est posteri9. vt
p̄r ē cā filii. sic in obiciendo. tangeba. Nō tn̄
h̄r ē vniūsal' vīn. Non enim om̄s antiquiores
sūt cā om̄ iuniorum. Similit̄ etiā q̄tingit. q̄ illud
qd ē p̄us. inter species eiusdē generis est cā aliorum.
q̄ sūt posterior. vt motus local'. aliorum motuum.
Et r angelus aliarū figurarum rectilinearum. Nō
tn̄ h̄r ē vniūsal' vīn. Non enim hō. q̄ ē per-
fectissia species alīs. ē causa actiua. aliorum
specierum. Vnd̄ nō opt̄et q̄ angelus sit causa
fectiua aīe. Procedit aūt h̄ racō. s̄m opiniōēz
q̄redam poneciū. deū agē p necessitate nāe.
vt sic ab vno simplici. nō fit n̄ vnū imediate.
qd sit cā alti9. Et sic vsq̄z ad vltimā naturā.
Nos aūt ponim9 deū agē oīa p suā sapiā.
p quā ordīe rerum disposit. Et ab ipso
p diuisi grad9 rerum imediate p creacōēz producunt̄.

AD s̄cdm sic procedit̄ videt̄ q̄ angelus vii
nō possit influē. in aīam hūanā.
Duorum enim distanciū. vnū nō in-
fluit in alterū. n̄ per aliquod mediū. Sed
angelus r aīa distāt ab inuicē. Ergo nō
sit dare aliqd mediū. p quod influat
fluxus ab angelo in aīā. Videt̄ q̄ angelus
nō possit influē in aīā. Sed q̄t Dyonisius
dē vno r celestis Ierarchie. hoīes purgantur
illuminant̄ et p̄ficiant̄ ab angelis. sz h̄r nō
sit. n̄ p q̄uendā influxū. ḡo angelus pt̄ in-
fluē in aīā hūanā. Respōdeo dd̄. q̄d vnū
q̄dq̄z agēs. agit s̄m modū sue nē. Et ideo
vbi ignorat̄ modus. nāe rei. necē ē etiā
vt modus actionis eius ignoret̄. Modus aūt
nāe angelice. ē ignotus nobis. s̄m q̄d in
se est. Non enim in hac vita scire possumus

per similitudinem sensibilium rerum. de eis quod sit
scilicet aequale vel grossum de eis hoc possumus ut dicit
Dyonisius primo et sexto cap. Cel. Ierar. Unde etiam
modo attingendi corporum non possumus scire nisi per simili-
tudinem sensibilium agentium. Invenimus autem in sensibilibus
agentibus quod illud quod est actu agit in id quod est
in potentia. Et oportet quod agens conjungatur patienti
secundum situm per corporale contactum. Quia autem natura
in talibus est superior tanto est magis actualis utpote
deo similior qui est actus purus. Unde superiores
angeli possunt agere in inferiores angelos et in animas
nostras sicut id quod est in actu agit in illud quod est
in potentia. Et hujusmodi actio dicitur influxus. Quod autem
in corporalibus est situs in spiritualibus ordo. Ita situs
est quidam ordo partium corporalium secundum locum. Et ideo
ipse ordo substantiarum spiritualium ad invicem sufficit
ad hoc quod una influat in alteram. Nec requiritur
ibi medium corporale seu locale. Quia hujusmodi
actiones sunt supra locum et tempus, quae in corporalibus
sunt. Et per hoc patet solutio ad objecta.

viii Ad tertium sic procedebatur. Respondetur quod dyabolus
substantialiter inhabitet hominem cum quis
mortaliter peccat. Culpa enim mortalis
opponitur gratiae. Sed spiritus sanctus semper inhabitat hominem
cum gratia secundum id, ad Heb. in. Templum dei estis
et spiritus dei habitat in vobis. Ergo et immundus
spiritus semper inhabitat hominem cum culpa mortali.
Sed contra est quod dyabolus per peccatum inhabitat hominem.
Sed non omne peccatum mortale
fit per suam suggestionem sed quoddam a carne et a mundo. Ergo dyabolus
est a dyabolo. Sed quamquam a carne et a mundo, ergo dyabolus
non semper inhabitat hominem cum culpa mortali. Responsio.
Dicendum quod dyabolum inhabitare hominem potest intelligi
dupliciter. Uno modo quantum ad animam. Alio modo quantum ad
corpus. Quantum ad animam hoc non potest dyabolus in-
habitare hominem substantialiter, quia solus deus illabitur
menti. Nec ita dyabolus causat culpam sicut
spiritus sanctus gratiam. Spiritus enim sanctus interius operatur.
Sed dyabolus exterius suggerit vel quantum ad sensum
vel quantum ad imaginationem. Dicitur tamen inhabitare
affectum hominis per affectum malitiae non solum cum homo
ex eius suggestione peccatum perpetrat sed etiam per-
quamcumque mortale peccatum, quia ex quo homo peccato
mortali homo similiter dyabolo subicitur. Sed quantum
ad corpus dyabolus hominem substantialiter potest inhabitare
sicut patet in arrepticiis. Sed hoc magis pertinet
ad rationem poenae quam ad rationem culpae. Poenae autem
corporales hujusmodi vitae non semper consequuntur culpam.
Quandoque enim peccantibus non inferuntur et quandoque non
peccantibus inferuntur ut dicitur Joh. ix de caeco nato. Et
hoc est secundum altitudinem misteriorum insensibilium judiciorum
dei. Unde non cum qualibet culpa mortali dyabolus
inhabitat hominem substantialiter etiam quantum ad corpus.
Et per hoc patet responsio ad objecta.

iii Deinde quaesitum est de hominibus. Et pro-
quaesita sunt quaedam pertinentia ad quosdam pertinentia
homines excellentis status scilicet ad doc-
tores et religiosos. Secundo quaedam pertinentia
ad homines inferioris status scilicet laicos. Tertio
quaedam pertinentia communiter ad omnes homines.
De doctoribus sacrae scripturae quaesita sunt duo.
Primo utrum liceat quod aliquis per se petat
licentiam in theologia docendi. Secundo utrum
auditores diversorum magistrorum theologiae
diversas opiniones habentium exercere debeant a
peccato si sequantur falsas opiniones magistrorum
suorum. Ad primum sic procedebatur. Respondetur quod nemini
ix Ad primum sic procedebatur. Videtur quod nemini liceat per se petere licentiam in theologia
docendi. Doctores enim sacrae scripturae
adhibentur inspectioni verbi dei. Sicut et prelati. Sed
non licet alicui petere prelationem, unde ut Grego
in Registro dicit. Renitentibus dignitates
sanctae sunt concedendae, petentibus autem sunt dene-
gandae. Ergo nec alicui licet petere
cathedram magistralem ad docendum in scriptura
sacra. Praeterea Augustinus dicit xix de ci. dei. Locus
superior sine quo populus regi non potest etsi
administratur ut decet, indecenter tamen
appetitur, et indecenter petitur. Pari ratione
cathedra magistralis quae etiam est locus superior.
Sed contra est quod Grego dicit in pastorali quod
gradus magistrorum est periculosus, gradus autem
discipulorum est securus. Sed hoc videtur ad
perfectionem pertinere ut aliquis propter aliquod bonum
periculo se exponat. Ergo videtur esse laudabile
quod aliquis cathedralem gradum appetat et
per se petat. Responsio. Dicendum quod ad evidentiam
hujus quaestionis oportet considerare differentiam
cathedrae magistralis ad pontificalem, quarum
prima est quod ille qui accipit cathedram magistralem
non accipit aliquam eminentiam quam prius
non habuerat, sed solam opportunitatem communicandi scientiam
quam prius non habebat. Non enim ille qui
licentiat dat aliquam scientiam ei sed auctoritatem
docendi. Ille vero qui accipit cathedram episcopalem
accipit eminentiam potestatis quam prius non
habebat, sed quantum ad hoc in nullo ab aliis
differebat. Secunda differentia est quod eminentia scientiae
quae requiritur ad cathedram magistralem est perfectio
hominis secundum seipsum. Eminentia vero potestatis
quae pertinet ad cathedram pontificalem est
hominis per comparationem ad alium. Tertia differentia est
quod ad cathedram pontificalem fit homo idoneus
per caritatem excellentem. Unde dominus antequam Petro
curam suarum ovium committeret quaesivit ab eo
Simon Johannis diligis me plus his? Ut dicitur
Joh. ult. Sed ad cathedram vero magistralem
redditur homo idoneus ex sufficientia scientiae

m

His igitur consideratis, manifestum est quod appetere aliquid quod pertinet ad perfectionem sui ipsius est laudabile. Unde appetitus scientie est laudabilis dicitur enim Sap. vi. Concupiscentia sapientie perducit ad regnum perpetuum. Appetitus autem potestatis super alios est viciosus. Unde ut dicit Greg. xxi Mor. c. x. Contra naturam superbie est homo hominibus velle dominari. Unde si ille qui dat licentiam ad cathedram magistralem posset eminentiam sapientie dare, sicut qui promovet ad cathedram pontificalem dat eminentiam potestatis, licet simpliciter expetenda, unde tamen petere excellentiam potestatis sit turpe. Unde autem ille qui accipit licentiam ad cathedram magistralem accipit solam oportunitatem communicandi quod habet, petere hanc licentiam commendabile est in se. nullatenus videtur turpitudinem continere. Unde communicare aliis scientiam quam quis habet laudabile est et ad caritatem pertinens, secundum illud Sapie. vii. Quam sine fictione didici et sine invidia communico. Et Gregorius in dialogo quandoque sic accipit gratiam ut illam administrationis per tamen turpitudinem continere valde presumptionis. Que esset si ille qui non est idoneus ad docendum peteret docendi officium. Sed hec presumptio non equaliter est in petentibus licentiam ad docendum et in petentibus pontificatum. Nam scientia per quam aliquis est idoneus ad docendum potest aliquis scire per certitudinem sicut habere caritatem aut per quam aliquis est idoneus ad officium pastorale. non potest aliquis per certitudinem habere sicut scire. Et ideo semper est viciosum pontificatum petere. Non semper autem viciosum est petere docendi licentiam, quamvis honestius sit, quod per alium petatur, nisi forte ex aliqua causa speciali. Et per hoc patet responsio ad primas duas rationes. Ad tertium dicendum quod quamvis non careat periculosa videtur contempnere, id est, tamquam decenter perfecta inducere possunt. Et quod laudabile est quod homo contempnat bona spiritualia propter spiritualia bona. Sed contempnere spiritualia bona est valde viciosum. Et ideo quod aliquis periculis spiritualibus se exponat est valde vituperandum. Imminet autem pericula spiritualia habentibus magisterium loci, sed periculum magisterii cathedre pastoralis non devitat homo per scientiam doctrine, quia nescit homo se per certitudinem habere. Periculum autem magisterii cathedre magistralis devitat homo per scientiam, quia potest homo scire se habere. Unde non est simile de utroque

X

Ad secundum sic proceditur. Videtur quod auditores diversorum magistrorum teneantur diversas opiniones excusentur a peccatis erroris, si opiniones magistrorum suorum sequantur. Dicit enim dominus Matt. xxiii. Super cathedram Moysi sederunt scribe et pharisei omnia que dicunt vobis servate et facite. multo magis servanda sunt illa, que traduntur a doctoribus sacre scripture. Sed ergo non peccant, qui eorum opiniones sequuntur. Sed contra est quod dicitur Matt. xv. Si cecus ceco ducatum prestet, ambo in foveam cadunt. Sed quicumque errat cecus est in aliquo errat. Ergo quicumque sequitur opinionem errantis magistri in foveam cadit peccati. Respondeo dicendum quod diverse opiniones doctorum sacre scripture, siquidem non pertinent ad fidem et bonos mores, absque periculo auditores utramque opinionem sequi possunt. Hic enim habet locum, quod apostolus dicit ad Ro. xiiii. Unusquisque in suo sensu abundet. In hiis vero, que pertinent ad fidem et bonos mores, nullus excusatur, si sequatur erroneam opinionem alicuius magistri. In talibus enim ignorantia non excusat. Aliquin immunes a peccato fuissent, qui secuti fuerunt opiniones Arrii et Nestorii et aliorum hereticorum sive heresiarcharum. Nec potest excusationem habere propter simplicitatem auditorum si in talibus erroneas opiniones sequantur. In rebus enim dubiis non est de facili prestandus assensus. Quinimmo ut Aug. dicit in li. iii. de doc. xana. Consulere debet quis regulam fidei. quam de scripturarum planioribus locis et ecclesie auctoritate percipit. Unde qui consentit opinioni alicuius magistri contra manifestum testimonium scripture, sive contra id, quod publice tenetur secundum auctoritatem ecclesie, non potest ab erroris vicio excusari. Ad illud ergo quod in contrarium obicitur dicendum quod ideo premisit super cathedram Moysi sederunt scribe et pharisei etc. ut quod subdit postea, Omnia quecumque dixerint vobis servate et facite. De illis intelligitur, que ad cathedram pertinent, ad quam non pertinet ea que sunt contra fidem vel contra bonos mores. nestorii et aliorum heresiarcharum

Deinde quesitum est, de hiis que pertinent ad religiosos. Et primo quantum ad ingressum religionis. Secundo quantum ad ea que conveniunt iam in religione existentibus. Circa primum quesita sunt quatuor. Primo utrum liceat iuvenes inducere ad religionis ingressum per obligationem voti vel iuramenti. Secundo utrum obligatus voto vel iuramento possit absque peccato in seculo remanere. Tertio utrum liceat pueros ad religionem inducere. Quarto utrum peccet qui aliquem iurare facit ne religionem ingrediatur.

XI

Ad primum sic proceditur. Videtur quod non liceat inducere iuvenes ad religionem voto vel iuramento. Illicitum est enim contra ecclesie inhibitionem agere. Sed Innocentius quartus prohibuit in quibusdam litteris ad religiosos directis, ne aliqui voti susceptione pertinent qui voto vel iuramento alios ad religionem obligare presumunt. Ut patet extra de regularibus

al' efferat

et trasactis ad religionem c. p° d. Nullus tondeatur
nisi legitima etate et spontanea volun. Sed qui adole:
scentes obligati voto vel iuratus ad religionem
susceperunt, tonsorunt non in legitima etate, neque
spontanea volunte, sed necessitate obligationis voti vel iuram.
ergo videtur esse licitum. Contra. Magis est necessarium
ut aliqui adducantur ad fidem christianam quam aliqua
religionem, sed ad fidem non sunt inducendi necessitate
sed volunte. Dicitur enim d. Iudeis, quod non vi
sed libera animi voluntate et facultate convertendi
suadendi est, ergo multo minus imponenda est necessitas
voti vel iuramenti ut aliqui ad religionem inducantur.
Adolescentes. Item hoc videtur contra honestatem religionis.
Erit enim facilis est ingressus ad religionem. Item
facilis est egressus. Sed ex hoc religionis deshonestum
videtur quod de facili recipiat eos, qui de facili
exeunt, ergo inconveniens videtur adolescentes
ad religionem recipere. Contra. Non sunt facienda bona
ut eveniant mala, sed ex isto bono quod iuvenes
inducuntur ad religionem, sequuntur multa mala,
quod apostatant et illegitimas nuptias contrahunt
et multa alia illicita committuntur, ergo non sunt
ad religionem advocandi. Contra. Mathei xxiii dicitur
Dominus. Ve vobis scribe et pharisei, qui circuitis mare
et aridam, ut faciatis unum proselitum, et cum fuerit
factus, facitis eum filium gehenne duplo quam vos.
Ergo proposito videtur competere. Efficiuntur enim sic intrantes
gehenne filii dupliciter. Primo quidem quia male intrant,
sed contra prohibitionem ecclesie. Secundo etiam quia male exeunt
apostatando. Igitur qui eos inducunt, vindictam
divine maledictionis incurrunt. Item hoc videtur
contra neccessitatem probationis. Dicitur enim I Ioh. iiii°. No-
lite omni spiritui credere, sed probate spiritus an a
deo sint an non. Hoc autem non videtur esse a deo ut
tales religionem ingrediantur, cum frequenter exeant
post ingressum. Dicitur enim Actuum v. Si est ex hominibus
consilium hoc et opus, dissolvetur, si vero ex deo est
consilium, non poteritis dissolvere eos. Ergo videtur
quod contra deum faciant qui eos inducunt. Contra.
Quicumque potest se obligare dyabolo, potest se obli:
gare deo. Sed pueri possunt se obligare dyabolo
peccando, ut dicit Extra De delictis puerorum c. pueri.
Ergo possunt se obligare voto vel iuramento ad
serviendum deo in religione. Contra. xx q. i dicitur Puelle
sua, etc. Virginitatis professio ex quo adulta etas
esse incipit, et que solet apta nuptiis de:
putari, ergo possunt etiam in tali etate aliqui obligari
ad religionem voto vel iuramento. Respondeo. Dicendum quod secundum
actus personales diversos casus variis diversificatur iudicium. Tale
actus personales diversos casus variis diversificatur iudicium. Tale
non possunt. Nec tamen si contingit aliquid in aliquo
casu esse malum, propter hoc est iudicandum esse simpliciter
illicitum. Posset igitur contingere aliquibus casibus

In quo aliquem adolescentem ad religionem
obligare vel etiam recipere illicitum esset, puta
si constaret vel probabiliter crederetur de eius inconstantia,
vel si quid aliud esset huiusmodi. Que diligenter consideranda
in religionibus sunt instituta. Dicere autem quod ma:
lum est recipere adolescentes ad religionem est
dyabolicum. Contra, ut supra dicitur Exodi v. Cur vos
Moyses et Aaron sollicitatis populum ab operibus
suis. Dicit Glossa ordinaria. Hodie si qui Moyses
et Aaron, id est prophetice et sacerdotalis sermo
animas sollicitet ad servicium dei exire de seculo,
renunciare omnibus que possidet, attende legem
et verbo dei, continue audies renuntiantes et
actos pharaonis dicentes. Unde quos se:
ducunt christianos et putant adolescentes
et propterea sic credunt, tunc verba pharaonis
et non anima eius loquuntur. Est enim contra
preceptum. Dicitur enim Mathei xix. Tunc oblati
sunt ei parvuli, ut manus eis imponeret et
oraret. Discipuli autem increpabant eos. Ihesus
autem ait eis, Sinite parvulos et nolite pro:
hibere eos venire ad me. Crisostomus exponens
Originis super Mathei dicit. Cum discipuli nondum
perfectius didicerint regulam iusticie reprehendebant
eos qui pueros et infantes offerebant Christo. Dominus
autem hortatur discipulos suos condescendere
utilitatibus puerorum. Hoc itaque attendere
debemus, ne per eminentiam sapientie excellentis
contemnamus quasi magis pusillos ecclesie pro:
hibentes pueros venire ad Ihesum. Sed et tunc
pueri, maxime cum essent iuvenes, ut nondum
usum rationis haberent, illicitum esset eos ad
religionem attrahere absque consensu parentum.
Non quod etiam pueri infra annos pubertatis
in religionem recipi non possunt, nisi de consensu
parentum, ut dicitur xx q. ii c. Addidisti. Et monachi
et quicumque etiam pueri in infantie annis a parentibus
monasterio tradi possunt. Sed hoc ideo dictum est,
quia pueri quousque ad annos discretionis
perveniant, sub iure naturali in potestate pa:
rentum sunt. Unde sicut mos fuit parvulis non
infidelium filium ad baptismum recipiendi. Ita
etiam non sunt religioni applicandi. Tam vero
usum rationis perceperint, habere
arbitrium sui iuris in hiis que ad animae spectant salutem. Unde inuitis
que ad anime spectant salutem. Unde inuitis
parentibus possunt propter ea et ad baptismum et ad
religionem induci. De voluntate autem parentum
etiam in infantia ad baptismum recipiantur
ex ordinatione apostolorum, ut dicit Dyonisius
ult. c. Ecclesiastice Ierarchie. Et in rebus divinis
pueri nutriantur et non habeant aliam vitam.

XI

nisi divina contemplatione, ut eadem ratione in-
fantes cum libet monasteriis pueri a pa-
rentibus offeruntur ut dictum est. Sed quia in conne-
xione addit de obligatione iuramenti et voti, ne quid
remaneat indiscussum, considerari oportet quod
secundum diversam conditionem [illegible] est in talibus procedendum.
Si enim essent adeo firmi quod non timerent a
religionis proposito resilire, non esset necessarium
eos iuramento vel voto obligare. Et similiter si
essent adeo mobiles quod etiam nec crederentur
iuramento vel voto posse firmari. Sed quia ut
plurimum contingit quod semper propositum de facili
mutatur, obligatio autem voti et iuramenti
omnibus observatur. Unde cum voto vel iuramento
ad statum melioris vite obligatur magnum
beneficium eis prestatur. Unde Augustinus in epistola
ad Armentarium et Paulinam: Non te vovisse
peniteat, immo gaude iam tibi non licere quod
cum tuo detrimento licuisset. Felix est necessitas
que in meliora compellit. Ad primum ergo dicendum
quod sermones in quibus datur licentia ad religiosos
[illegible] incipiunt non solum in sermone
[illegible] sed de statu morum consilio in vite
obedientie sub pena excommunicationis auctoritate primum di-
stricte inhibetur. Nec tamen aliud precatoribus
[illegible] elapsis, quod est maxime in subsidium fragilitatis
[illegible] regularis institutis, quorum ad pro-
fessionem vel ordinis sive ad renunciationem
seculi facienda recipere prohibitum. Credat autem ad
probatorum non recipiant iuvenes vel quod voto
vel iuramento non obligent ad intrandum, sicut
[illegible] temporis et probationis nunquam invenitur
prohibitum. Ad secundum dicendum quod legitima
etatis indicatur tempore pubertatis, ut patet per
casum inductum. Tunc enim maxime incipit
quis liberum usum rationis habere de hiis que pertinent
ad suam salutem. Est autem sciendum quod est duplex
necessitas: quedam excludit voluntatem, scilicet
necessitas coactionis. Et alia que ex voluntate
obligatione causatur et voluntatem non excludit.
Et huiusmodi est obligatio iuramenti vel voti. Unde
per coactionem non sunt attrahendi homines vel ad fidem
vel ad religionem. Sed voto vel iuramento ad hoc
eos obligare nichil prohibet. Et de hac
necessitate Augustinus dicit: Felix necessitas que in
meliora compellit. Et per hoc patet solutio ad
tertium. Ad quartum dicendum quod in rebus voluntariis
sicut et in naturalibus non est indicandum finale quod
accidit paucioribus. Sed quod contingit ut in pluribus,
plures autem intrantes remanent, ut experimento
probatur quam exeant. Ad quintum dicendum quod cum dicitur
non sunt facienda bona ut eveniant mala,
si hoc ut tenetur causaliter est omnino verum.
Peccaret enim si quis ea intentione aliquem
ad intrandum religionem induceret, ut postmodum

apostataret. Si vero hoc ut tenetur occasionaliter
vel consecutive, sic ab omnibus bonis esset abstinendum. Contra-
rium sunt aliqua humana bona ex quibus occasionaliter
non possunt sequi alia mala, ut dicitur Ecclesiastes xi: Qui ob-
servat ventum non seminat, et qui considerat nubes nunquam
metet. Tunc autem solum aliquod bonum esset pretermittendum
propter consequens malum, quando malum consequens esset
multo maius quam bonum, et frequenter accideret. Dominus
autem non pretermisit eligere xii discipulos, ex quibus
erat futurus diabolus, ut habetur Iohannis vi. Nec apostoli
pretermiserunt eligere vii diacones propter Nicolaum
qui ex eis perit. Multo igitur minus religiosi debent
pretermittere multorum salutem propter paucos qui apo-
statare inveniuntur. Ad sextum dicendum quod illi qui
obligati iuramento vel voto religionem intrant, non
faciunt contra prohibitionem Christi, ut ostensum est. Non
ex hoc quod intrant non efficiuntur gehenne filii, sed
filii eterne vite, quia dominus promittit Matthei xix
relinquentibus temporalia propter ipsum. Sed ex hoc quod exeunt
efficiuntur gehenne filii. Sed hoc non
per professionem efficitur gehenne filii. Sed hoc non
prejudicat recipientibus eos, nisi cum ex malis
exemplis sint pejores. Unde signanter dominus dicit
Et facitis eum filium gehenne duplo quam vos, quia
facitis eum filium gehenne. Duplo quam vos. Quia
exemplis malorum magistrorum provocantur ex
ut dicit Crisostomus. Malorum magistrorum provocantur ex-
emplis. Ad septimum dicendum quod ad hoc quod
ratio illa sapit heresim manicheorum. Qui hac voce
ad duas erroneas conclusiones adducuntur. Primo
quidem ad hoc quod omnia corpora corruptibilia non sunt a deo.
Si enim inquiunt a deo essent, non dissolverentur.
Secundo ad hoc quod caritas semel habita nunquam amittitur,
et ita qui perit mortaliter nunquam gratiam habuit.
Si enim inquiunt gratiam habuisset, hoc fuisset opus dei,
et ita dissolutum non fuisset. Quod autem hec ratio
intendit ut scilicet si aliquis non perseveret in religione
quod propositum intrandi religionem a deo non fuerit.
Est igitur sciendum quod verba illa non dicuntur ad ostendendum
quod ea que sunt a deo in perpetuum maneat et cor-
rumpi non possunt. Sed ad ostendendum infallibilitatem
divine providentie. Non enim potest esse ut dei pro-
videntia fallatur. Unde signanter non dicit opus dei
indissolubile, sed consilium. Secundum ergo divinam pro-
videntiam quibusdam datur donum gratie ad presentem
iustitiam, et tamen non datur eis donum perseverantie,
ut patet per Augustinum in libro de bono perseverantie.

XII

Ad secundum sic proceditur. Videtur quod illi qui
obligati sunt voto vel iuramento ad intrandum
religionem non teneantur intrare. Omnibus enim
[illegible] est unum ministerium. Sed dominus non imponebat
necessitatem hominibus, sed hoc relinquebat arbitrio libere
voluntatis. Unde dicebat iudeo, ut habetur Matthei xix:
Si vis ad vitam ingredi serva mandata. Et
iterum: Si vis perfectus esse, vade et vende omnia que habes
et da pauperibus. Et apostolus i ad Corinthios vii de virginibus:
preceptum domini non habeo, consilium autem do. Tunc magis
consilium. Ergo videtur quod non ex necessitate teneatur

intrare religionem ppt iuramentum vel votum. Nullus
pt. iurato uel voto obligari ad aliquid in quo
detrimentum pfectionis paciat, sz p hoc q aliqui ad
religionem intrat. pfectionis detrimentum paciuntur
impediunt enim p religionis obsuancias a visitacione
infirmorum, et collacione elemosinarum. 2 aliis operibus
pietatis. In suma ame religionis qsistit. vt
Ambrosius dicit. sup 1o ad thimotheum v pietas ad omnia
utilis e. ergo illi qui iurauerunt ul voverunt religionem
intrare. non tenentur. Preterea. Prosper dicit in libro
de vita contemplatiua Sic abstinere ul ieiunare
debemus ut nos ieiunandi 2 abstinendi necessitati
subdamus, sz illi qui sunt in religione ex necessitate
voti ul obediencie abstinet. ul ieiunat ergo minus
merentur. Non ergo ad religionis statum aliquis
iurato uel voto obligari pt. Preterea. virtus est
circa difficile bonum. sz difficilius e. bene viuere
in seculo. qz in religione. ergo magis e virtuosum. homo
ergo ad statum religionis. aliquis iurato ul voto.
obligari pt. Preterea. Comunis vtilitas e pferenda
bono priuato. sz p hoc q aliqui religionem intrant
derogatur comuni vtilitati si enim omnes religionem
intrarent. non essent. qui plebium curam agerent.
et ita populus sic rectoribus remaneret. ergo melius
faciunt si non intrant religionem. qz si intrent.
Sed qt e. quod dicitur in psalmo Vouete 2 reddite
dno deo vro. Vbi dicit Glosa Quedam vovere voluntati
consulit. sz post voti pmissionem redditio necessario
exigitur. Preterea Ecclesiastes v dicit Si quod vouisti deo.
exigitur. ne moreris reddere Displicet ei enim infidelis
2 stulta pmissio. Melius e enim deo no vovere.
qz vota promissa. no reddere. Preterea. Augustinus dicit
in epistola ad Armentarium 2 paulinam Quia iam
vouisti. iam te astrinxisti. aliud tibi facere non licet.
prius qz esses voti reus. liberum fuit. qd esses inferior
prius qz non sit gratulanda libertas, qua sit. ut
qui nunc no debeat. quod cum lucro redditur. Respondeo dicendum
no debet. quod cum lucro redditur. Respondeo dicendum
Quidam dicunt. q illi qui voto ul iurato se obligant
ad intrandum religionem no teneantur intrare. est
manifeste hereticum. Quamuis enim dicit. no esse
peccatum illud. quod e qt preceptum dei. hereticum indicatur.
Sic hereticum iudicatur, quamuis dicat, q fornicato
simplex no sit peccatum mortale. Est enim qt hoc
preceptum Non mechaberis. vt sancti exponunt. Quod
preceptum ad excellenda precepta secunde tabule. que ordinantur
ad dilectionem dei. vnde quamuis dicit. q sic peto primi
possit. aliquid ptinens ad precepta prime tabule
e manifeste hereticum. Cum dicit impleto voti p-
tineat ad latriam manifestum e. q quamuis dicit votum
no e implendum. loquitur contra preceptum prime tabule.
quod e de cultu latrie soli deo exhibendo. Et quod vo
dicit iuramentum no esse implendum. loquitur qt preceptum
secunde tabule. quod e Non assumes nomen dei tui in vanum.
Vnde manifeste e hereticum quamuis hoc dicit. Nisi forte
dicat. q intrare religionem sit illicitum sicut iuramenta
enim ul vota facta de rebus illicitis no sunt
obligatoria. secundum illud Isidori In malis pmissis
rescinde fidem. sz hoc etiam est hereticum dicere. Quod
non sit licitum intrare religionem. Est enim ex pfectione
et consilia Vnde quamuis dicit. q ille qui e obligatus
voto ul iurato ad intrandum religionem. pt absqz
peccato in seculo remanere. e manifeste hereticus. secundum
in hoc pertinaciter pseueret. Ad primum ergo dicendum
Quod necessitas voti ul iuramenti. no excludit
voluntatem ut dictum e. Sunt enim aliqui ex lege
qui obligantur ad seruandum dei mandata. que tamen
voluntarie seruant Vnde et dominus dicit Si vis ad
vitam ingredi. serua mandata. Sic ille qui
emisit iuratum ul votum. obligatur ex quadam
puata obligacione. et tamen voluntarie implet
iuratum. uel votum Ita tamen q iuratum ul
votum licitum e ei facere ul non facere Vnde dominus
dicit. Si vis pfectus esse. Et paulus de virginitate
consilium dat. sz post iuramentum ul votum illicitum
e. no implere. Ad secundum dicendum Quod illa racio
continet heresim dampnatam, scilicet q melius est
in seculo remanere. et operibus pietatis vacare
qz religionem intrare. Continetur enim inter
errores vigilancii. contra quem scribens hieronymus
dicit Iste venena pfidie catholice fidei
immiscens. conatur impedire virginitatem. odisse
pudiciciam in conuiuio secularium. contra sanctorum
ieiunia declamare. Et post modum qt singulos
articulos a vigilancio propositos disputans
venit ad istum articulum dicens Quod autem asserit
eos melius facere. qui vtuntur rebus suis. 2 pau-
latim fructus possessionum pauperibus diuidunt
qz illos. qui possessionibus venditis, simul omnia
largiuntur. Non a me ei, sz a deo respondetur
Si vis pfectus esse vade 2 vende omnia. que habes
et da pauperibus. et veni 2 sequere me Iste quem
tu laudas. secundus ul tercius gradus e, quem 2 nos
recipimus. dummodo sciamus. scilicet prima et tercijs
secunda pferenda Et ideo in libro de ecclesiasticis
dogmatibus, ubi aliis erroribus, etiam ille dampnatur
sic dicit. Bonum e facultates cum dispensacione
pauperibus erogare. melius e pro intencione
sequendi. dominum in simul donare. et absolutum
sollicitudine. egere cum xpo. Nec solus status
religionis pfertur elemosinis. quas quis facit
in seculo. sz etiam virginitatem in seculo obseruate
dicit enim Augustinus in libro de virginitate Nemo quantum
puto ausus fuit. virginitati pferre monasterio
Ad tercium dicendum q idem factum ex voto. laudabilius
et magis meritorium est. qz si fiat sine voto,
Quod ex hoc patet. Quia duplex actus. de se tanto
e magis laudabilior 2 meritorius quanto ex
digniori virtute procedit Sic opus iustitie
si fiat ex caritate. laudabilius est. qz si
alia virtute. Sic no aliquis ieiunat absqz
voto. facit actum virtutis. que e abstinencia
Qui autem ieiunat impleto voto actum ab-
stinentie facit. ex latria. que ordinat nos
ad deum. est nobilior virtus qz abstinencia

vel quecumque alia virtus que ordinat nos circa
bona creata. Propter quod et Aug. dicit in li. de virg.
contra non virginitas quia virginitas est honoranda
sed quia est deodicata. quia fovet et servat
continencia pietatis. Cap. Credo ergo prosper dicit.
Sic abstinere vel ieiunare debes. ut non nos
ieiunandi vel abstinendi necessitati subdamus
Intelligendum est de necessitate coactionis que vo-
luntatem excludit. Unde subdit. Ne iam non
devoti sed inviti. rem voluntariam faciamus
Necessitas autem voti. vel iurati. non excludit
voluntatem. ut dictum est. Dicendum est autem ultimum
quod si illi qui ieiunant ex voto. non placet secundum
se ieiunium. placet tamen sibi impletio voti. vel
magis meretur ceteris paribus. quam ille ieiunans
cui placet. et secundum se ieiunium. contra magis
est meritorium delectari in actu latrie quam in
actu abstinencie. Ad quintum dicendum quod duplex
est difficultas. Una est ex arduitate operis.
sicut virginitatem servare. et huiusmodi. et talis
difficultas facit ad augmentum virtutis. Alia
difficultas est ex impedientibus et prohibe-
entibus. et talis difficultas. non facit
ad augmentum virtutis. sed ad diminucionem ipsius.
Non enim videtur esse prudens. nec multum amare
bonum ~~virginitatis~~ virtutis quod pericula non cavet. et
talis difficultas ad virtutes invenitur in seculo
remanentibus. Ad quintum dicendum. Credo illa sunt
verba vigilancii heretici. ut patet per Hieronymum
qui dicit in li. contra vigilancium. Non sunt a
studio suo monachi detrahendi. quomodo autem
lingue vipperee morsus sevissimos pavidat.
qui sic argumentatur. et dicit. Si omnes se
clauserint et fugerint in solitudinem. quis
celebrabit ecclesias. quis seculares homines lucri-
faciat. quis peccantes ad virtutes poterit
exhortari. quis peccatores ad penitenciam poterit re-
vocare. Hoc enim modo si omnes essent fatui
sapiens esse quis posset. et virginitas non erit
approbanda. Si enim omnes virgines fuerint
nuptie non erunt. et peribit humanum
genus. Rara est virtus. nec a pluribus appetitur.
Stultum est igitur huiusmodi timor. Sicut religiosis
bonum sit tam difficile et arduum. ut pauci
religionem intret. in comparacione multitudinis
in seculo remanencium. Sicut si quis timet haurire
aquam. ne fluvius deficeret.

XIII. Ad tercium sic proceditur. Videtur quod
illi qui sunt in seculo peccatores. non sunt
ad religionem attrahendi. sive recipiendi. sive
admittendi. Oportet enim prius exercitari in
operibus preceptorum. quam inducere ad impletionem
consiliorum. ut de minori procedatur ad maius
Contra illi qui sunt peccatores in seculo. non sunt exercitati
in operibus preceptorum. ergo non sunt recipiendi ad religionem
vel attrahendi. in qua oportet servare consilia. Sed contra est
quod est quod Dominus Matheum publicanum ad statum perfectionis
vocavit. ut habetur Math. ix. Dominus autem vero actio est nostra
instructio. ergo eciam et nos debemus peccatores qui sunt in
seculo vocare et recipere. Respondeo dicendum. quod maxime utile
est peccatoribus. ut ad religionem transeant peccatoribus enim
duo sunt necessaria ad salutem. Primo quidem. ut de peccatis
contriti. penitenciam agant. Secundo ut de cetero a peccatis
abstineant. Ad utrumque autem horum maxime operatur religio.
Primo enim status religionis est status perfecte penitencie.
Unde nulla satisfactio adequari potest penitencie re-
ligiosorum. qui et se et sua totaliter dant Deo. Unde
pro nullo peccato imponi potest huiusmodi penitencia. ut re-
ligionem intrare. Sicut in commutacione satisfactionis
quantumcumque gravibus consulitur religionis ingressus.
Extra de con. c. Admonere. Ubi Stephanus
papa quendam qui uxorem interfecerat. induxit ut ingre-
diatur monasterium et humiliatus sub manu abbatis
cuncta consuevit que sibi imperantur. Alioquin iniungit sibi
gravissimam penitenciam. si eligit in seculo remanere.
Secundo autem ad evitandum peccata plurimum valet
religionis status. Difficile enim est quod in seculo
commanentes a rebus mundi non alliciantur. Propter quod
Math. xix. secundum expositionem Crisostomi dominus dicit hoc
esse impossibile. quod divites scilicet qui divicias inhiant
per amorem intrent in regnum celorum. Sed quod divites qui
habent divicias intrent est valde difficile. Unde et
Eccl. xxxi dicitur. Beatus dives qui inventus est sine
macula. Et ad huiusmodi difficultatem commendatorum
subdit dicens. Quis est hic et laudabimus eum. Propter quod
ut dicit Greg. Perfecti viri ut ab illicitis abstineant
eciam licita pretermittunt. Unde manifestum est quod
non peccant. sed laudandi sunt. qui peccatores ad religionem
inducunt. Nam ut Dominus dicit de seipso. Non veni
vocare iustos. sed peccatores ad penitenciam. Ad illud ergo
quod in contrarium dicitur. Dicendum. quod racio illa procedit
et contra racionem doctrine ewangelice. et contra racionem
philosophie. Contra doctrinam quidem ewangelicam. quia consilia
ewangelica ad hoc dantur. ut per ea homo salutem
facilius consequatur. Unde status secularium periculosior
dicitur esse. quam status religionis. Stultum ergo est dicere
quod aliquis qui debilior est. propter peccata que commisit.
non ad securiorem viam fugiendum. Est eciam contra
doctrinam philosophicam. que docet illos. qui sunt ad vicia
proni. in contrarium debere reflecti. Sicut faciunt illi
qui tortuosa lignorum in contrarium dirigunt.

XIIII. Ad quintum sic proceditur. Videtur quod aliquis
absque peccato. possit aliquem iuramento astringere
ad hoc quod religionem non intret. Quod enim
licitum est sibi licitum est iurare. Sed licitum est dare
secularibus quod numquam religionem intret. ergo licite potest hoc
iurare. ergo tali iuramento. si aliquem astringit non
peccat. ipse non facit eum iurare aliquid illicitum.

Sed contra. Propositum intrandi religionem a spiritu sancto est xix q. i duo. Sed resistere instinctui spiritus sancti grave peccatum est, de quo beatus Stephanus reprehendit Iudeos, Actuum vii dicens: Vos semper spiritui sancto resistitis. Ergo ille qui aliquem iuramento astringit ad non intrandum religionem graviter peccat. Respondeo dicendum quod sicut supra dictum est in actibus humanis non est aliquid simpliciter indifferens, licitum vel illicitum, propter id quod accidit in aliquo particulari casu, sed propter illud quod est in pluribus. Sic etiam in rebus naturalibus consideratur quod in pluribus est. Contingit autem in aliquo casu quod absque peccato aliquis potest astringere aliquem iuramento ad hoc quod religionem non intret, puta si esset in matrimonio ligatus et vellet absque consensu uxoris religionem intrare, vel in similibus casibus. Simpliciter autem loquendo inducere aliquem ad iurandum quod religionem non intret, grave peccatum est. Si enim vellet aliquis religionem intrare et invenit opportunitatem temporis et omnes alie circumstantie concurrerent convenienter, et eum ab ingressu religionis prohiberet. Unde dominus Mathei xxiii condempnat Phariseos dicens: Ve vobis Pharisei, qui neque ipsi intratis neque alios intrare sinitis. Cum autem aliquis aliquem iurare facit, quod religionem non intret, impedit eum, quantum in se est, ab ingressu religionis secundum quodcumque tempus et secundum quascumque circumstantias, quia sermo universali includuntur omnia. Et ideo simpliciter magis est quod graviter peccat.

Ad primum ergo dicendum quod in quantum absque peccato tamen licitum sit ab aliquo bono opere abstinere, tamen illicitum est vel sibi vel alteri impedimentum apponere, quominus in illud bonum opus procedere possit. Sicut licitum est non dare elemosinam huic pauperi, illicitum tamen est sibi vel alteri iuramento astringere ad hoc quod alicui elemosina non detur.

Ad secundum dicendum quod pretermittere actum virtutis aliquando est. Et ideo pretermittere actum virtutis quod aliquis absque peccato, eo quod precepta affirmativa non obligant ad semper. Sed de actibus virtutis non obligat ad semper. Sed impedientem alicui apponere boni operis directe virtuti contrariatur. Et ideo cadit sub prohibitione precepti negativi, quod obligat ad semper. Unde omnia talia iuramenta sunt illicita, quia contra consilia. Sed illi qui sic iurant, iurando peccant, sed contra iuramentum eos non obligant, quia sunt contra caritatem dei et proximi. Unde quamvis licitum sit alicui religionem non intrare, illicitum tamen est impedimentum iuramento apponere sibi vel alteri. Est enim contra perfectionem vite et contra consilium.

Quinta decima. Deinde considerandum est de hiis que competunt in religione existentibus. Et primo utrum religiosi qui nichil debent habere in proprio vel in communi possint elemosinam facere. Secundo utrum aliquis in religione existens possit precium vel in communi exire absque licentia prelati sui, ut subveniat parentibus. Tercio utrum status religiosorum sit perfectior quam status sacerdotum, prothaliorum et archidiaconorum.

xv Ad primum sic proceditur. Videtur quod religiosi qui nichil habeant in proprio vel in communi non possunt elemosinam facere quae eis proficiat. Non enim proficit elemosina facienti nisi debito modo fiat. Sed tales religiosi non possunt debito modo elemosinam facere. Debet enim elemosina de proprio fieri secundum illud Thobie iiii: Si multum tibi fuerit, abundanter tribue; si autem modicum, etiam ipsum libenter impertiri stude. Tales enim religiosi qui nichil habent neque in proprio neque in communi non possunt elemosinam facere quae eis proficiat. Sed si qua elemosina de elemosinis eis facta est, proficit alii quibus elemosinam receperit. Sed contra inter alia opera elemosinarum largitio est inter inveniuntur fructuosa. Daniel enim: Peccata tua elemosinis redime. Si ergo religiosi elemosinas facere non possunt, que eis proficiant, videntur esse peioris conditionis quam alii, etiam in spiritualibus bonis, quod est absurdum dicere. Respondeo dicendum quod religiosi quamvis non possint habere proprium, tamen aliquem rerum dispensationem habere possunt, sive de fructibus possessionum, sive etiam de elemosinis eis collatis, ut rest. Quando ad proprium pertinet; vel huiusmodi dispensationem habeant auctoritate sui ordinis vel auctoritate alicuius superioris prelati. Si igitur talibus dispensatio commissa est, possunt mediatione elemosinam facere, que eorum dispensationi committitur, secundum quod eis committitur. Et huiusmodi elemosina meritoria est, et eis qui ministerium exequuntur, et eis quorum usibus huiusmodi res deputate non sunt. Si vero aliquis religiosus sit cui non sit huiusmodi rerum dispensatio commissa, ei non licet elemosinam facere. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

xv Ad secundum sic proceditur. Videtur quod religiosus si videat parentem suum esse in necessitate etiam absque prelati sui licentia possit claustrum exire ad subveniendum parentibus. Non enim pretermittere mandatum dei propter traditiones hominum. Unde dominus Mathei xv contra quosdam dicit: Irritum fecistis mandatum dei propter traditiones vestras. Sed ad subveniendum parentibus homo astringitur per hoc preceptum domini: Honora patrem tuum et matrem tuam. In quo quidem honore intelligitur etiam necessaria subventio. Ergo videtur quod non obstantibus religionis observantiis que sunt hominum statuta debeat religiosus exire claustrum ad subveniendum parentibus secundum preceptum dei.

Sed contra spiritualia sunt preferenda secularibus
quia religiosi se obligaverunt ad obsequium
spiritualis patris scilicet dei cui magis tenentur
secundum illud ad Hebre. xii. Quanto magis obtemperabimus
patri spirituum et vivemus. Non ergo debent dimittere
sui ordinis observantias ut parentibus carnalibus
ministret. Ad quartum dicendum quod aliud est dicendum de illo
qui iam in religione est professus quam nondum religionem
intravit. Et aliud de illo qui iam in religionem
intravit et professus. Ille enim qui nondum religionem intravit
si videat patrem suum in magna necessitate cui
per aliud modum non possit subvenire non debet
religionem intrare sed tenetur parentibus ministrare
maxime si absque peccato periculo possit in seculo
remanere. Si vero per aliud possit suis parentibus
ministrare potest si vult religionem intrare. Unde Crisostomus
exponens illud Dimitte mortuos sepelire mortuos
suos dicit Quoddam malum est abducere hominem a spiritualibus
et maxime si fuerit qui ministrum parentum
placeat. Erant enim aliqui qui complere poterant
illius funeris sepulturam. Postquam vero aliquis est
iam in religione professus est mortuus mundo. Unde
per spiritualem mortem dicitur obligatur a cura impendenda
parentibus sicut etiam deobligatur per mortem
: ad carnalem : corporalem. Et ideo non peccat nec contra preceptum
dei agit si in claustro remaneat sub precepto
prelati sui parentibus ministrare permissa. Est
enim sicut impotens ad reddendum debitum
ministerium absque propria culpa. Debet tamen quantum potest
salva ordinis obedientia satagere ut per se vel
per aliud suis parentibus subveniat si in necessitate
fuerint constituti. Ad id vero quod in contrarium
obicitur dicendum quod religiosus tenetur ad implendum
illud quod ad religionem pertinet non solum ex
traditione humana sed etiam ex precepto divino.
Obligatur enim ex voto emisso ad obediendum
prelatis suis. Implere autem voti cadit sub precepto
divino. XVIII

Ad tercium sic proceditur.
videtur quod presbiteri parochiales et archidiaconi
sint maioris perfectionis
quam religiosi. Dicit enim Crisostomus in suo dyalogo
Si talem in aliquem adducas monachum
qualis ut secundum exaggeratorem dicitur Elias
fuit. Non tamen illi comparandus est qui traditus est
populis et multorum peccata ferre compulsus
immobilis perseveravit et fortis. Et parum post
dicit. Si quis michi proponeret optionem ubi mallem
placere in officio sacerdotali an in solitudine
monachorum sine comparatione eligerem illud quod
prius dixi. Nec cessabam laudare et beatos
praedicare eos qui officium ecclesie bene ministrare
potuerunt et quos laudabam tamen praedicabam
beatum. Non utique refugerem si idoneum me
ad huius gubernacionem viderem. Et in sequenti
capitulo premissis dicit. Tam ingentem ammonuisti
dulcissime. Istorum enim sunt sceleratum ut recordari oportet
cum de sacerdocio sit questio. Verum siquis in consuetudine
multorum ponitur et impletum illud in more plene
sanctitatis et continencie splendore et alia monachorum
bona incorrupta leviter et inviolata servare ac...
et prestandus. Ex quibus omnibus videtur quod presbiteri parochiales
et archidiaconi si bene ministrent ecclesie regant sint ...
etiam religiosis preferendi. Preterea Crisostomus in eodem libro dicit Si
quis bene administrat sacerdotium illius proprium sunt
monachales sudores conferat eis tamen distare
reperies quantum inter privatum et regem. Sed multo
magis est bene exercere regis officium quam neglectis
personis privatis. Ergo multo magis est quod sacerdos
parochialis vel archidiaconus bene se habeat in suo
officio quam religiosus in suo. Preterea Extra sunt in statu
perfectionis quam religiosi. Aliquando non licet de religione
ad episcopatum transire sed presbiteri parochiales
et archidiaconi similiores sunt episcopis quam religiosi
cum sicut episcopus habet curam animarum in suo episcopatu ita
parochiales et archidiaconi in suo archidiaconatu
vel archidiaconatu et presbiteri sunt magis in statu perfectionis
quam religiosi. Preterea Bonum publicum preferendum est
bono privato et vita activa est magis fructuosa
quam contemplativa. Et nullum sacrificium est deo acceptius
quam zelus animarum. Sed archidiaconi et presbiteri intendunt
utilitati communi multitudinis zelo salutis animarum in
activa vita fructificantes. Ergo preferendi sunt religiosis
qui saluti proprie student in vita contemplativa deo serv-
ientes. Preterea Cui amplius a deo commissum est magis
meretur si bene administret. Sed sacerdoti et archidiacono
amplius commissum videtur quam plus ab eo requiritur
in iudicio. Ergo bene administrando amplius meretur.
Sed contra est quod dicitur xix q. i. c. due. Si quis
in ecclesia sua sub episcopo populum regit et seculariter
vivit afflatus spiritu sancto si in aliquo monasterio vel
regulari canonica salvare se voluerit quia lege
privata ducitur nulla racio exigit ut publica
constringatur. Sed lex privata que est lex spiritus sancti ut
ubi subditur nunquam docet homines abstinencias in
corde suo disponere. Ut in psalmo dicitur Ergo status
religiosorum est perfectior quam status presbiterorum. Respondeo
dicendum quod perfectio spiritualis vite ex caritate pensanda est
qua nichil tamen certe spiritualiter melius est. Ut dicitur i ad Cor.
xiii. Et cuius autem perfectione simpliciter aliquis dicitur esse
perfectus. Unde dicitur ad Colo. iii. Super omnia caritatem
habete que est vinculum perfectionis. Amor enim
unitivam transformativam habet quia amans in amatum quodammodo transformatur
quodammodo mo transfertur. Ut dicit Dyonisius iiii c. de divinis nominibus
divinis nominibus. Est autem extasim faciens divinus
amor non sinens sui ipsorum amatores esse sed amatorum.
Illa ergo totum est perfectum et idem ut dicitur i iii phisicorum
Ille perfecte caritatem habet qui totum in deum propter
amorem transformat se ipsum et sua omnia postponens
propter deum. Unde Augustinus dicit xiiii de civitate dei. Duos fecit
civitatem babilonis fecit amor sui usque ad contemptum
dei. Ista civitatem dei facit amor dei usque

M..

ad ꝯceptum sui. Et in li lxxviii hom dicit
q̄d ꝑfectio caritatis ē nulla cupiditas. Greg
etiā sup Ezech. q̄d cū quis aliq̄d suū deo vouet
et aliquid nō vouet sacrificiū ē. cū vero q̄d habet oē
omē q̄d viuit. omē q̄d sapit. oipotēti deo
vouet. holocaustū est. et latiā lingā d̄ incēsū.
Cuiuscūq ḡo meus sit ē affecta interius ut se
ipam et aīa ꝯtēpnat ꝓpt dm̄ sm̄ id apli ad
philipen iiio. Que m aliqn fuerīt lucra
arbitratus sū. vt stercora. ut xpm̄ lucrifaciā.
Iste ꝑfectus ē. siue sit religiosus siue secularis
siue laicus mrio iūctus. Abraham enī erat
mrio iunctus et diues. cui dns dr̄ Gen xvii°
Ambula corā me. et esto ꝑfectus. lȝ qz hoc est
difficile. Ecclia. xxxi° dr̄. Btūs diues. qui
inuētus ē sine macula. et post aurū nō abiit. et
post paucā subdit. q̄ probatus ē in illo. et ꝑfectus
inuentus ē. Sed aduertendū. aliud ē eē ꝑfectum
et aliud eē in statu ꝑfectionis. Sunt etenim aliq
in statu ꝑfectionis. q̄ nōdū sūt ꝑfecti. ſȝ interdū
sūt etiā peccatores. Sunt etiā aliq ꝑfecti. q̄ in statu
ꝑfectionis nō sūt. Et q̄mus status ꝑfectionis multa
significet. ut rectitudinē et firmitatē. et signa sūt
alia hmōi. tn̄ nō dicitur aliquis esse in statu
ꝑfectionis. status accipit pro ꝯdicōe. sm̄ q̄d liber
uel seruus dr̄ status. sicut ꝯsuet dici. ꝑ errorē
ꝑsone ul ꝯdicōis uel status. impediri mrio.
nō ad errorē fortune. aut q̄litatis. Et hoc mō dr̄
status. ii q vi. Si q̄s in causa capitali ul ca
status. interpellatus fuit. nō ꝑ exploratores. v. per
procuratores. ſȝ ꝑ seipos est agendū. Sic igitur
accipiēdo statū. illi ꝓpe in statu ꝑfectionis esse
dicunt. q̄ se seruituti subiiciunt. ad opa ꝑfectionis
adimplēda. manifestū ē aūt q̄d seruitus libertati
apponit. libertas aūt faciendi ꝯditz. ꝑ votum
tollitur. Cum a voluntatis ē vouē. necessitatis est
reddē. vt ibi dictū ē. Unde q̄ se ad aliquid
voto obligat. in quantū necessitati se subicit. quā
mō se ꝯstituit seruū libertate se priuās. Quando
igr aliquis se voto obliget. ad aliquid particlare
opus implendū. ꝯstituit se quodā mō seruū.
nō simplr. ſȝ sm̄ q̄d. respectu scȝ illius ad q̄d
se obligat. Si vero simplr ꝑ votum totā vitā
suā dedicat deo. ad implendū ea q̄ sunt
opa ꝑfectionis ꝓpt dm̄. seipsum simplr suum
ꝯstituit. Unde ꝓpe hoc ponitur in statu ꝑfectionis.
Unde et totū se deo vouendo. holocaustū
offerre dr̄. vt Greg dicit. Hoc aūt mō obligat
totā vitā suā. ad ea q̄ sūt ꝑfectionis. Epi
in sua ꝯsecracōe. ꝑfessionē quādā faciētes.
qua obligant ad curā gregis suscepti. sm̄
id i ad thimot. vlti. Bonum certamē fidei appre-
hende vitā. etiā in qua vocatus es. et ꝯfessus
bonā ꝯfessionē corā multis testibus. aūt in ordinacōe
uel in ꝓmocōe. vt Gloz dicit. Religiosi etiā in
sua professiōe. totā vitā suā obligant
deo. ad ea que sūt ꝑfectionis. vnde et illi serui
dicunt. Dr̄ enī i ad Cor. iiii. Nō enī p̄dicam⁹
nos metipos. ſȝ ihm̄ xpm̄. nos aūt seruū
vrm̄. ꝓpt ihm̄. q̄d ꝑtinet ad epos. Religiosi
etiā serui. uel famuli nōīant. vt dicit dyo
vi c. celest ierar. Et ideo tā religiosi q̄z
epi sūt in statu ꝑfectionis. Unū et vtrisqz in
assūpcōe hmōi status solēnis bndiccio adhibet.
vt ꝑ Dyonis v et vi ca. celest ierar. Sa-
cerdotes aūt ul plebani. nō obligant voto totā
vitā suā ad id q̄d cura gregis requirit.
Unū nec in eorū institucōe. aliq eis bndiccio
adhibet. q̄ exhibet monachis. ꝓpt ꝑfectionē
assūptā vt dr̄ vi c. celest ierar. Et ideo ex
hoc q̄d ꝯmittitur eis. cura parochie ul archi-
diaconatus. quid in actū officiū. nō aūt assumunt
ad statū ꝑfectionis. Alioqui eēnt apostate
dimittēdo parochias. et ꝑbendas. sine cura
in eccliis cathedralibus accipiēdo. Nullus enī
a statu ꝑfectionis discedē pt. nisi mortaliter
peccando. ul apostatando. Et inde ē q̄d
Dyonis in celest ierar. ꝑfectionē attribuit sol⁹
epis. et ꝑfectoribus. et monachis. q̄ ꝑfecti
Illuminationē vero attribuit ꝑsbris. tanq̄ illuminatoribus
ꝑ sacramentorū administracōe. et sacro ꝓplo
tanq̄ illuminando. purgacōe vero dyaconibus
tanq̄ purgatoribus. et ordinē mundorū
tanq̄ purgando. Ad pm̄ ergo dicendū. q̄d
ad omīs illas quid auctes. breuiter
rndēi potest. q̄d nō loquitur de sacerdote
parochiali. ſȝ de Epo. q̄ antonomastice sacerdos
dr̄. q̄ summ⁹ sacerdos. et hȝ modus loquendi
ē plurimū ꝯsuetus. ut sacerdotes epi nōīent.
Et ꝑ hoc ꝓpo videt ꝯgruē. sm̄ interiorē
opis. In quo Grisos. Basilium ꝯsolat de
sua promocōe. vterqz enī erat in epm̄
electus. Ut tn̄ pericula ad singla videam⁹.
Ad sm̄ ergo dicendū. q̄d si q̄s ꝯsidēt vb ho-
rū ꝯsummacōes. nichil ad ꝓpositū faciunt.
permittit enī. si illi. q̄ in secretis habitant.
multorū sermonibus nō mouent. Dicis quid
ē laude patientia. nō tn̄ idoneū argumēto
certe. Cū vero fuit in medijs fluctibus.
et d tempestate nauē liberare potuit. tunc
merito tāquam ꝑfecte gubernator. ab omībus
ꝑmendet. Et tunc ꝯcludit ita igitur et nunc.
Unde si aliquis talē adducatis monachum. qualis
qualis ut sm̄ exaggacōē dicam helias fuit.
ꝓpter dm̄ solus ē. si nō pt'bat. neqz ꝯmouet
peccant ꝯsue. q̄ non habet q̄bus stimulet
atqz exasperet. Non tn̄ illi ꝯparandus ē. qui
traditus est ꝓplis. et multorū peccata fere ꝯpulsus.
inmobilis ꝑseuerat et fortis. Cum a sit in tranquillita-
tem. in tempestate gubernauit. seipsum.

ꝑfectus gubernator

xii

Ubi manifestum est quod non apparet statum statum
sed impeccabilitate impeccabilius. Quod enim mo-
nachus in claustro existens non peccat, non est
ita evidens argumentum virtutis sicut si presbiter vel episcopus
vel quicumque rector populi in medio peccatorum
abstinet a peccato. Sicut non est argumentum tante in-
dustrie si gubernator absque periculo navigaret
in mari tranquillo, ac si navigaret in mari tem-
pestuoso. Et tamen ad industriam naute pertinet
ut mare tempestuosum devitet. Dicitur igitur ex
premissis verbis nichil aliud ostendi preterea nisi quod
periculosior est status habentis curam animarum quam
monachi, et quod in maiori periculo innocenter
se servare maioris virtutis argumentum est. Unde
maior virtus requiritur ad hoc quod aliquis continet
se a peccato immunem inter populos quam in religione,
sed maioris virtutis est vitare pericula religionem
intrando quam pericula non vitare. Quanto enim
aliquis amat plus salutem, tanto magis sue sa-
lutis debet evitare pericula. Et propter hoc postea rursus
ad idem subdit: Non enim dicit quod mallet esse in
officio sacerdotum quam in solitudine monachorum,
sed quod mallet placere in hoc quam in illo. Quilibet
enim sapiens magis vellet habere tantam virtutem
per quam possit etiam inter pericula securus
existere quam talem virtutem qua posset ex periculo
salvari. Sed quia presumptuosum est ut aliquis
talem virtutem se habere presumat, per quam posset
etiam inter pericula esse tutus, virtuosius autem est
quod se extra pericula ponat. Unde ipse subdit:
Et laudabiliter tanto studio et bonam primatuum
sed officium administrationis conantem non ut-
cumque diffugerem, sed ut idoneum ad eius
gubernationem me videam. Providentiam ergo refu-
giebat, quia tantam virtutem per quam idoneus
esset non sibi supplex ascribebat. Et similiter postea
rursus ad idem: Si quis enim in conversatione
multorum positus potest incorruptam castitatem, alia mitiore
plene securitatis et quiescentem splendorem, et
alia monachorum bona incorrupta et in-
concussa servare, omnibus preferendus est. Maioris
enim virtutis videtur esse ut aliquis puritatem
perfectam continet etiam inter pericula puritatis
quam si eam extra pericula conservaret. Sed tamen parum
amare puritatem suam convincitur qui puritatis
pericula non evitat. Unde Ieronimus: difficillimum est
et rarissimum commoda puritate frui. Sed
maxima puritas fuit beate Agnetis, que cum
in lupanari posita virginalem puritatem in-
sultavit. Et tamen quantumcumque puritatis amatrix
esset, numquam in lupanari hanc suam virtutem
ostendere elegisset. Sed quanto magis puram
mentem habebat, tanto magis lupanar propria
voluntate vitasset. Et similiter est in omnibus talibus.

Ad quintum dicendum quod auctoritas illa non pertinet ad perfectam
vitam sed ad ordinem dignitatis. Sicut enim prelatus distat
a rege, sic non habens prelaturam ab habente. Hoc
enim in homine non videtur, quando sit maior dignitate
plebanus habens curam animarum non habente. Ad quintum
dicendum quod alia ratio est de episcopis et plebanis. Nam
episcopi principaliter populi curam habent, plebani autem et
archidiaconi sunt subministratores et coadiutores
eorum. Unde dicitur XVI q. I: Omnibus presbiteris et diaconibus
et ceteris clericis attendendum ut nichil absque episcopi
proprii licentia agant. Non itaque missas sine
eius iussu quisque presbiterorum in sua parrochia
agat, non baptizet, nec quicquam absque eius per-
missione faciat. Et ad Cor. XII dicitur in Glossa:
Quidam opitulatores sunt, qui maioribus ferunt opem,
ut Titus apostolo, vel archiepiscopis episcopi. Gubernatores
vero sunt minorum personarum gubernatores, ut sunt presbiteri.
Unde sicut se habet rector hoc modo regimen curie,
comparantur archidiaconi et plebani ad episcopum sicut
in regimine temporali prepositi et balivi ad regem.
Et ideo sicut rex coronatur et inungitur in regno,
non autem prepositi vel balivi, ita etiam episcopus in curia,
non autem prepositi vel plebani. Et propter hoc episcopatus
est ordo in comparatione ad corpus mysticum, non
autem plebanatus vel archidiaconatus, sed officium.
Item episcopus quoque similes sunt archidiaconi et plebani
sicut coadiutores et ministri. Sed episcopi religiosis
sunt similes in perpetua obligatione, que facit statum
perfectionis. Ad sextum dicendum quod aliqua duo opera
vel in bono vel in malo possunt multiplicari
ad invicem comparari. Uno modo secundum genus sive diversa
continentiam virginalem preferimus in bono continentie
coniugali, in malo vero homicidium furto. Et hoc
modo vita activa est fructuosior quam contemplativa,
sed contemplativa multo maior est quam activa,
ut Gregorius dicit VI Moral. Unde zelus animarum
est sacrificium deo acceptissimum. Si tamen ordinatus
fuit ut scilicet homo primo habeat caritatem salutis sue
et postmodum aliorum. Aliorum nichil prodest
et per quemmodum aliorum lucretur animas vero det-
rimentum patiatur, ut dicitur Matth. XVI. Alio modo
potest aliquis operi comparari in bono vel in malo
non simpliciter, sed in ordine ad aliud actum. Sic
abstinentia preferetur in bono superiori rebus
tamen sumende cibum ab aliquibus propter caritatem preferetur
abstinentie. Et in malo adulterium preferetur
furto, tamen furari gladium ad occidendum est gravius
quam adulterium. Tercio modo preferetur aliquis operi in bono
vel malo ex voluntate facientis. Quod enim prompta
voluntate fit, melius vel peius iudicatur. Si ergo
comparamus opera plebani vel archidiaconi operibus
religiosorum. Tercio modo comparationis, scilicet secundum promptitudinem
voluntatis, nunc utrorumque meritum iudicandum est, quia
ille qui ex ferventiori caritate operatur opera magis meritoria habet.

Si vo q̄pet scda q̄patoe in ordie ad aliquod
aliud opus sic opa religiosoꝝ st̄ incōpabilit
eminentioa opib[us] archidyāni ul ꝑlbm Ea em
que religiosi agunt ad illa radice refert qua
totā vitā suā deo deuouerit Et sic quodāo
q̄pant ad eos q aliqd singlare bonu opus
faciut sic infinitu ad finitu Qui em se
dat alicui ad faciēdu opa q̄ vult i infinitu
magis se dat ei q̄ ille q̄ ille q dat se ei ad
aliqd opꝰ faciēdu Vnd supposito q religiosi
sm exigenciā sue religionis faciat aliquod
opꝰ quod sit puū sm se tn̄ recipit magnā
intencoꝫ ex ordine ad ꝑpam obligacōꝫ qua
se totu deo dedit Si vo q̄pant ipa opa sm se
sm pn̄ modu q̄paconis sic aliqua ꝑclara
opa que ꝑlbm faciūt vel archidiacā sunt
maiora aliqb[us] ꝑclaris opib[us] que religiosi
faciūt Sic magis e intendē saluti alioꝝ
q̄ ieiunaē ul silenciū tene ul aliqa hui[us]modi
Si tn̄ oia oib[us] q̄pent multo maioa st opa
religiosoꝝ Si em penaē salute alioꝝ sit
maius q̄ intendē sibi soli loquēdo in gnēre
tn̄ no quocūqꝫ mō intendē saluti alioꝝ
ꝑfert ei qd e quocūqꝫ mō intendē saluti
sue Si em aliqs totalr ꝑfecte intēdit
sue saluti multo magis e q̄ si aliqs multa
ꝑclara opa agat ad salute alioꝝ si saluti
ꝑpe etsi sufficient no tn̄ ꝑfecte intēdat
Ad viii dd Qꝫ bene ministraē e aliquid
plus q mi[n]us Vnd si illi cui plus q̄missu est
tato sit melior administrato q̄to maius est
qd ei q̄mittit absqꝫ dubitacōe plus meretur
Si vo ille cui mi[n]us q̄mittitur multo plus facit
q̄ ille cui maius q̄mittitur Etia si bn faciat
tn̄ aliq plus meret qd ex reb[us] hmōi apparet
Qui em mi[n]us bn̄ficiū recipit si plus seruat
magis debet ee acceptꝰ q̄ius at habente
curā alioꝝ magis sit q̄missu q̄tu ad
dignitate Cōa tn̄ religiosi maioa opa fat
vt dctm est q̄o magis meret

Deinde q̄uesitu e de hiis q̄ ptinet
ad laicos Et pmo de mro vtrꝫ
mulier que ꝑ votu q̄tinēcie emissu
q̄trahit mrio̅m in facie ecce possit absqꝫ
pcco viro suo carnalit q̄miscē Scdo de
vsura vtrꝫ aliqs possit licite retine id
qd acqrit licitis mercimonys d pecunia vsuaria

XVIII Ad pm sic procr Videtur q mulier
que ꝑ votu q̄tinēcie emissu i facie
ecclie q̄trahit cu aliq mrio̅m possit
ei ꝑ[ri]modu absqꝫ pcco q̄miscēi Qꝫ em sit
aucte ecce caret pcco cu fiat aucte xi sm
id apli ii ad cor ii Nā et ego qd donaui
ppt vos donaui et loqr in psona xi Sꝫ pdicta
mulr exhr ipo qm in facie ecce q̄trahit

mrio̅m ecce aucte ꝑtatē accepit ad actu
mrionii q e carnal copula q̄o no pcat si viro
suo carnaliter q̄misceret Itꝫ qt votu q̄tinēcie
e excellenꝰ q̄ votu abstinēcie Cōa no e
dign⁹ ꝑ[ri]ndāno q̄tinētis acie Vt dr can xxvi
Itꝫ q fat qt votu abstinēcie pcat morta
puta si aliqs frangit ieiu̅m sexte ferie
q[uo]d ꝑr se in sexta fia ieiunaturꝫ vouisset
q̄o multo magis ꝑr pcat mortar si q̄tra
votu q̄tinēcie emissu alti ꝑsone carnar
q̄misceret Pro dd q votu q̄tinēcie e
dupx scꝫ simpx et solēne Solēne aute
votu q̄tinēcie impedit mrio̅m q̄trahēdu
et dirimit ia q̄tractu i fat ut no sit mrio̅m
qd q̄trahit ꝑ votu solēne Vn manifestu
e q ꝑ votu solēne no excusat a pcco
si qs mrio̅m in facie ecce de facto q̄trahit
et carnali copla vtatr Votu vo simpx
impedit qdm mrio̅m q̄trahendu no aute
dirimit q̄tractu Non em fat q mrio̅m
sequens sit nullu Sꝫ saluo q mrio̅m q̄trahēs
mortar pcat Matrimoio em exute mulr
no ht sui corpis ꝑtatē sed vir Et similr
econuso Nullꝰ at pt alti denegaē qd
suu e Et ido mulier mrio̅no iuncta etia
si siplex votu emisisset no pt dnegare
viro suo vsu ꝑprie ꝑsone sicut mrio̅m
ꝑ carnalē copulā q̄suāt Nemo at
faciens qd debet pcat Vn qt ab antiqs
dr q mulier que ꝑ votu simpx q̄tinēcie
mrio̅m q̄tractu carnali copla q̄sūauit
ia no pcat reddēdo debitu viro Sed
an pcat exigēdo debitu Videtr q̄hēdu
dicentib[us] q ea absqꝫ pcco exigē pt Ne
intollabile sit sibi mrionii onꝰ Sed
vꝰ dici videtr q no pcat reddēdo
debitu viro qr ht e necitatis est pcat at
exigēdo qr ht est volutatis que tenetr
astricta ꝑ obligacōꝫ pcedētis voti Huꝰ
at diuersitatis racio est Qꝛa votu solēne
ht promissioꝫ ex quadā tradicōe
Vnd votu q̄tinēcie no solēnisatur
nisi ꝑ susceptoꝫ ordis sacri ꝑ que
ho actualr diuino cultui mancipat vel
ꝑ professioꝫ ad certā regulā et susceptoꝫ
habitꝰ ꝑfessoꝝ Qꝛa eciā sic ho actualr
mancipatr ad seruiēdu deo in religione
Votu at siplex ht pmissioꝫ sic e in eode
manifestu est aute q ꝑ q̄uis aliqs rem
que erat sue ꝑtatis alteri no solu pmisit
sꝫ etia tradit no pt ea vlterius alti dare
puta eqm ul veste 2 silia Etsi ꝑ[ri]modu
alti donaē voluit scda dacio no valet
Vnde ꝑ[ri]mū aliqs per votu solenne

continentie corporis sui deo non solum promisit sed etiam tradidit ad celibem vitam agendam. Non potest illud vlterius coniugi dare, vt sic ex necessitate reddere debitum teneatur. Qui vero promittit aliquid alicui, nondum tamen tradit illud, si postmodum id tradit alteri alii promissionis fidem frangit, tamen secunda dacio valet. Ita quod ille cui datur potest re data vti vt volt. Sic ergo persona que per simplex votum deo corpus suum promisit ad celibem vitam ducendam, si postmodum corporis sui potestatem tradat coniugi actualiter per matrimonium consumatum, peccat quidem voti frangens fidem, tamen donacio tenet et quia habet in eius corpore potestatem. Unde non peccat debitum reddens, vnde oportet vtique quod reddere. Ad primum ergo dicendum quod mulier que emisit votum continentie contrahens in facie ecclesie non accipit ab ecclesia auctoritatem vt carnali copula vtatur. Contra si ecclesie constaret de voto emisso, matrimonium inhiberet. Sed dato quod sciret et dispensaret in voto simplicis continentie auctoritate apostolica, post dispensacionem non peccaret mulier exigendo nec reddendo debitum. Ad secundum quod est in contrarium dicendum quod eadem racio est in voto continentie et in voto abstinentie. Sicut enim persona que per votum simplicis continentie emissum sui ipsius potestatem coniugi tradit absque peccato carnali copula vtitur debitum reddens, ita quod per votum abstinentie sui ipsius potestatem alteri tradit religionem intrando absque peccato potest ieiunium solvere secundum obedienciam prelati et consuetudinem religionis, propter quod voto solempnisatum ab aliis votis absolvatur. XIX

Ad secundum sic proceditur. Videtur quod quicumque aliquis de pecunia vsuraria lucratus fuit reddere teneatur. Dicit enim apostolus ad Thimotheum vi: Sicut radix scientie et ramus, sed radix omnis lucri est infecta et vsuraria, ergo totum est infectum et vsurarium. Non ergo potest huiusmodi lucrum retinere. Sed contra quicumque potest tenere illud quod licite acquisivit. Sed quod accipitur de pecunia vsuraria mediante licite acquiritur, ergo licite potest retineri. Respondeo dicendum quod huius questionis veritas potest apparere si consideretur racio quare vsuram accipere sit peccatum. Non enim est peccatum solum quia est prohibitum, sed quia est contra racionem naturalem, vt dicit Philosophus et in primo Politicorum. Ad cuius evidenciam considerandum quod rerum in vsum humanum venientium quedam sunt quarum vsus non est ipsius rei consumpcio. Si contingit rem deteriorari vel consumi per vsum, hoc est per accidens, sicut domus vestis et huiusmodi. Non enim vti veste est delere eam, neque vti domo est destruere eam. Et in talibus aliud est dare vsum rei et aliud est dare substanciam rei. Et propterea huiusmodi possunt per accomodacionem vsus talis rei alteri concedi non propterea hoc dominium rei transferatur.

Et propterea huiusmodi potest vendi vsus rei, dominio rei manente apud dominum, sicut patet in conducione et locacione, que sunt contractus liciti. Quedam vero res sunt quarum vsus nichil est aliud quam consumpcio ipsarum, sicut pecunia qua vtitur expendendo, vinum ipsum potatur bibendo, et de aliis huiusmodi. In quibus vti re nil est aliud quam consumere ipsam, et ideo in talibus cui conceditur rei vsus per mutuum, transfertur etiam rei dominium. Cum ergo vsus talium non est separabilis ab ipsa re, quicumque vendit vsum talium rerum retinendo sibi obligacionem ad sortem reddendam, manifestum est quod idem vendit bis, quod est contra naturalem iusticiam. Et ideo exigere vsuram est secundum se iniustum. Tenetur ergo aliquis illud quod accipit vltra sortem restituere quia iniuste accepit. Et preterea dampna refundere vsque ad interesse. Sed cum pecunie vsurarie non sit alius vsus quam ipsa eius substancia, racione iam dicta patet consequenter quod ex quo pecuniam vsurariam reddit de vsu pecunie nichil reddere tenetur. Tenetur enim aliquis reddere illud quod lucratus est vel de domo aliena vel de equo vel alio huiusmodi, etiam postquam rem huiusmodi reddidisset, quia in talibus appreciatur res et vsus rei. Ad illud ergo quod in contrarium obicitur dicendum quod pecunia vsuraria non habet se per modum radicis ad lucrum quod de ea fit, sed solum per modum materie. Radix enim aliquatenus habet virtutem cause active ministrando nutrimentum plante. Unde in humanis actibus voluntas et intencio comparantur radici, que si perversa fuerit, opus erit perversum. Non autem hoc necessarium est in eo quod se male habet. Potest enim aliquis malo bene vti.

Deinde quesitum est de hiis que communiter pertinent ad omnes homines. Et primo quantum ad animam, secundo quantum ad corpus, tertio quantum ad actum hominis. Circa animam quesita sunt tria. Primo quantum ad substanciam eius, vtrum sit composita ex materia et forma. Secundo quantum ad cognicionem eius. Et tertio quantum ad penam ipsius. XX

Ad primum sic proceditur. Videtur quod anima sit composita ex materia et forma. Intellectus enim humanus comparatur ad substancias intellectuales superiores per recessum simplicitatis. Sed omne quod recedit a simplicitate incidit in aliquam composicionem. Prima autem composicio est ex materia et forma, ergo anima humana est composita ex materia et forma. Sed contra est quod Philosophus dicit in iii de anima, quod species rerum materialium prout sunt in propriis rebus non sunt intelligibiles actu quia sunt in materia. Non ergo anima humana est composita ex materia et forma. Respondeo dicendum quod si materia dicatur omne id quod est in potencia quocumque modo et forma dicatur omnis actus, necesse est ponere quod anima humana et quelibet substancia creata est composita ex potencia et actu. Manifestum est enim quod solus deus est suum esse, qui essencialiter existens inquantum.

incriatu sz suu ee est sua suba, qd d nullo
alio dici pt. esse em subsistens no pt ee n vnu
sic nc albedo subsistes no pt ee n vni, optet
igr qp quelzt alia res. sit ens p participacoz
ita qp aliud sit in eo suba participas. et aliud
ee ipm participatu sic potencia ht se ad actum
Qua suba cuiuslzt rei create se ht ad suu ee
sic potencia ad actu. Sic igr ois creata suba e
cposita ex potencia z actu .i. ex eo qd est et esse.
vt dt Boe. in li d ebdoa. sic albu cpo. ex
eo qd e albu et albedie. Si vo ma pprie accipi-
atur illud qd e in potencia tm sic inpassibile. est
qp aia humana sit cposita ex ma z fora. Et hc
pt maifestari dupr. Pmo quidm qa est intellectual
subst maifestu e em qp intellectu in actu est
intellectus in actu Intellectu at in actu e aliqd
inqntu e imale Est em aliqd pfecte cognoscibile
inquatu e in actu. no at inqntu e in potencia
vt d in ix metha. Scdo qm ma sit ens in
potencia. fora in ma exns no pt ee pfecte
cognita. ut intellecta in actu Vn scqr qp nulla
suba intellectua cuius pfectio e ipm intellectum in
actu sit malis. eo qp optet pfectiom pporcionari
pfectibili Scdo apparet idem ex hc qp aia sit fora
Cu em fora sit actus. et id qd e in potencia no
possit ee actus. Impossibile e qd aliqd cpositu
sit ex ma z fora. et fm se totu sit forma
Si igit anima que ponit cpom ex materia
et fora. sit fora fm aliqua sui pte. que est
actus. Nunq nlla pars e ma. Scqr qp aie pars
no sit ma. hc em dicim aiaz. qd e actus
pma corpis aiati. Ad illud vero qd i ctrium
obicit. dd qp potencia z actus st pa principia
in gne sube. Materia at z fora st pa pricipia
in gne sube malis. Vnde no optet omem
cpoitoz in gne sube esse ex ma z forma
Sz hc solu necce est. in subis malibz et

xx Quinde qsitum e d aia z mobilibz
qntu ad eius cognicoz. Et cu hc
qsita sint duo. Pmo Vtrz aia separata
a corpe cognoscit alia aiaz hoiu. qua in
hac vita cognouit et videt qd non. Omis
em cognicio est p aliquam silitudinez Sz in
vna aia no fuit expssa alterius aie silitudo
in hac vita que possit in ea pa morte rema-
nere. go vna aia separata pa morte no potest
aliam cognoscere. Pc. Phs dt in pmo d aia
qp corrupto corpe aia no remiscit. No go re-
cognoscet aias quas in hac vita cognouit. Sed gr
est qd dt luc. xvi. Diues in infno fm anima
positus recognouit lazaru in sinu abrahe fm
aiaz existentem Rndeo dd qp cu nlla suba spua
opacione destituat necce est ponere no aiam
intellectuam pa morte remaneat. qz aliquo mo
intelligat. Necce est at ei attribue alterum modorum
intelligendi. ut sz intelligat vl abstrahendo spes
intelligibiles a rebus sic nunc intelligit corpi
vnita. vel p spes intelligibiles in corpe ad-
qsitas et in ea qsuatas pa morte. vel per
illas spes generatas vl qualitercuq desup
influxas. Quedam go dicut qp aie separate
intelligut. abstrahendo spes intelligibiles a
rebz. Sz hc ee no pt. abstractio em spei
intelligibilis a rebz sensibilibz fit mediate
sensu et imaginacoe. cu opacoes cui sint
p organa corpalia. aie separate attribui
no pnt. Vnde alii hc negates dicut vltio
Scdo nc etia p spes acqsitas a rebz sensibilibz
du eet in corpe aia separata intelligit. Po-
nit em Avicenna sequetes. qp spes intelli-
gibiles no qseruant in intellectu pa li. nec
du actu intelligit. Sz qsuant spes pticularum
reru sensibilium solu in imaginatiua. et
rememorativa ad quas du intellectus pa[ssi]bilis
se qutit de nouo influunt in ipm intelligibiles
ab intelligencia agete. Cum igit vis me-
moratiua et imaginatiua corrupantur corpe
corrupto eo qp vtitur organo corporali. Sequit
qp aia nullo mo intellige possit per aliqs
spes a rebus sensibilibz acceptas. Vn
relinqtur fm eos. qz aia separata intelli-
gat. p spes generatas sic z angli. Sed
d. hec quidm posicio irracionabilis videtur
qntu ad vtrqz dictorum. Scdo em spes in-
telligibiles in intellectu possibili no qseruet
e gt racoz. Scdo em in aliquo recipit. e
in eo p modu recipientis. Vnd cu intellectus
possibilis habeat ee stabile z imobile. spes
intelligibiles optet qp in eo recipiat stabili-
ter et imobiliter. Est etia gt Aristotele qui dt
in tcio d aia. qz intellectus pa-libs cu fiat
singula. hc e accipies spes singulorum. vt
sciens .i. vt qret in sciente. vl in eo q ht
sciaz. tuc d fm actu. hc at qtingit cu dt
tu possit opari p seipm. Est qdz igr et
tuc potea quodamo. no tm simpr ante
discere vl inuenire. Ex quibz vbis apparet
qp spes intelligibiles quas st hitu i intellectu
possibili. cuius actu no opet. Illud etia
qd dict. aiaz hre spes intelligibiles creatas
irracionabile d. Si em pt eius vni. du e
corpi vnita. scqr qp possit sic intellige ea
quorum sensu no accipit. vt puta qp cecus
intelligat colores. qd pz ee flm. Si aut
p vnioz ad corpus totalit impedit aia
humana. vt spebz intelligibilibz creatis vti no
possit. Sequit qp vnio corpis z aie no
sit naturalis. Illud em qd est de na rei
no totalr impedit p aliqd qd est ei naturale

iii

Aliogrum natura sequeretur alterum illorum sufficienter. Sed contra dicit quod anima separata intelligit per quedam species intelligibiles quas per sensus a rebus acquisivit dum esset in corpore. Sed iste modus cognoscendi non sufficit, quia multa cognoscit anima separata que nos in hac vita non cognoscimus. Maxime quia impermixtis videtur quod anime illorum qui in matris uteris moriuntur que forte nullum intellectus usum habuerunt et per consequens nec aliquas species intelligibiles acquisitas nichil post mortem intelligant. Unde oportet addere quod anima in sui separatione a corpore recipit influxum rerum intelligibilium a natura superiori scilicet divina secundum ordinem naturalem que exprimitur quod anima humana quanto magis ex corporeis se sibi abstrahit tanto magis fit capax perceptiva superiorum influxuum sicut patet in dormientibus et in alienatis qui et quedam futura previdere. Sic igitur anima separata fit alia animarum cognoscitiva tamen per notitiam quam de ea acquisivit in hac vita vel per aliquam similitudinem a deo naturali influxu. Et per hoc patet visio ad primum. Ad secundum dicendum quod philosophus loquitur quantum ad memoriam et reminiscentiam que est per actus potentie cuiusdam sensitive utentis organo corporali quo corrupto cessat actus talis potentie.

XXII

Ad secundum sic proceditur. Videtur quod non liceat ab aliquo moriente requirere quod revelet statum suum post mortem. Non enim hoc inquirere que deus voluit esse abscondita secundum illud Ecclesiastici iii Altiora te ne quesieris. Sed deus voluit esse absconditum statum anime post mortem quod patet ex hoc quia diviti petenti ut Lazarus mitteretur ad fratres suos viventes hoc est denegatum ut dicitur Luce xvi. Non ergo licet a morientibus aliquid requirere. Sed contra est quod dicitur ii Machabeorum xii Sancta et salubris est cogitatio pro defunctis exorare. Sed homo provocatur per hoc quod cognoscat voluntatem eorum qua habent post mortem. Ergo licitum est et expediens hoc a morientibus requirere. Respondeo dicendum quod in peccatum sit contra naturam ut patet per Damascenum in ii li. Respondere impletionem naturalis desiderii non est peccatum nisi aliqua inordinatio adiungatur sicut patet in sumptione cibi aut potus. Homo autem naturaliter scire desiderat. Unde si requirat aliquis rei notitiam non est peccatum nisi forte per accidens hoc est per aliquam inordinationem adiunctam puta si per studium et inquisitionem alicuius scientie aliquis impediatur ab aliis que tenetur intendere. Puta si predicator impediatur ab officio debito predicationis propter studium geometrie aut etiam si quis inquirat aliquid agnoscere superbe vel presumptuose de sua facultate confidens. Et si qua alia deordinatio circa hoc contingit. Nulla autem inordinatio in hac acquisitione videtur si aliquis requirat a moriente cognoscere statum suum post mortem, supposito tamen quod hoc divino iudicio. Unde nulla ratio videtur quare debeat hoc dici esse peccatum nisi forte ex dubitatione fidei de futuro statu que quis tentando inquirit. Ad primum vero quod in contrarium dicitur quod deus voluit nobis multa sic esse abscondita ut eorum notitiam propriis viribus assequi non possumus que tamen voluit revelare humilibus et pie querentibus secundum illud Mathei xi Abscondisti hec a sapientibus et prudentibus et revelasti ea parvulis. Unde non est mirum si superbus fuit superbi divitis deus aliquid noluit revelare que tamen voluit revelare fidelibus pie et humiliter requirentibus.

Tertium quesitum est de anima quantum ad penam. Et circa hoc quesita sunt duo. Primo utrum anima separata possit pati ab igne corporeo. Secundo utrum dampnati in inferno gaudeant de penis inimicorum suorum quos vident secum puniri.

XXIII

Ad primum sic proceditur. Videtur quod anima separata non possit pati ab igne corporeo. Actio enim agentis est proportionata passioni patientis. Sed actio ignis cum sit corpus physicum est actio naturalis que consistit in movendo. Ergo in [illegible] patitur ab igne corporeo nisi quod movet. Sed anima non movetur cum sit impartibilis. Nichil autem impartibile movetur ut probatur in vi physicorum. Ergo anima non patitur ab igne corporeo. Sed contra est quod dives in inferno existens secundum animam dixit Crucior in hac flamma ut dicitur Luce xvi. Respondeo dicendum quod anima patitur penam ab igne corporeo, sicut fides catholica docet. Quomodo autem ignis corporeus agat in animam separatam hoc non habet ex natura sua sed in quantum est instrumentum divine iustitie. Ut dictum [illegible] considerandum tamen est quod nullum instrumentum agit in virtute superioris agentis nisi exercendo aliquam actionem sibi connaturalem. Alioquin frustra adhiberetur ad effectum. Sicut serra instrumentum est instrumentum artis facit artem secando. Et aqua baptismalis abluit ut instrumentum divine misericordie corporaliter abluendo. Si igitur ignis corporeus agit in animam ut est instrumentum divine iustitie puniens necesse est quod hoc fiat per aliquam actionem igni corporeo congruentem. Non autem potest dici quod ignis alteret animam calefaciendo vel desiccando vel humectando ipsam. Unde relinquitur modus quem Augustinus ponit xxi de civitate dei. Scilicet quod anima separata vel spiritus demonis patiatur penam per alligationem quandam ab igne corporeo. Videmus enim spiritum corpori alligari quod ex natura sic anima alligatur corpori, quod autem quadam superiori virtute sicut per virtutem demonum inferiores demones alligantur certis ingeniis imaginibus vel anulis vel aliis huiusmodi rebus multo igitur virtute divina magis demones vel etiam anime alligari possunt igni corporeo ut ab eo assumant penam. Unde patet visio ad id quod in contrarium obiciebatur quod procedit ab actione ignis que est per alterationem

XXIIII Ad secundum sic proceditur. Videtur quod dampnati
in inferno gaudent et consolantur de penis
inimicorum suorum. quos secundum videt in inferno
puniri contra super. xiiii ysa. omnes principes terre
surrexerunt de soliis suis dicit Glossa iheronimi. quod
solacium est malis multos habere penarum socios. Sed gaudium
omne gaudium diminuit dolorem. ut patet per philosophum
in vii ethicorum. Sed dolor dampnatorum est in infinitum
intensio. tantum quod posset multiplicari multi-
plicatione dampnati in inferno. quod totaliter dolor eius
deleretur. quod est contra diminutionem iusticie. Responsio quod nichil
prohibet idem secundum diversas rationes esse delectabile
et triste. tamen simpliciter aliquid dicitur tale. ab eo. quod
convenit ab eo vero quod est minus dinominatur secundum quid
Ad quod quod pena inimici considerata ab eo qui est
in inferno habet quodam modo rationem delectabilis.
et quodam modo rationem contristabilis. ratione quidem delectabilis
habet in quantum implet voluntatem dampnati de malo
inimici sui. Descendunt enim dampnati ad infernum
cum animis suis et cum affectionibus pravis ut dicitur
Ezechiel. xxxii. Sed ex alia parte habet rationem contristabilis
per duo. Primo quod in quantum per penam inimici impletur
divina iusticia. quam odiunt et blasphemant dampnati
in inferno. secundum illud apocalypsis xvi. estuaverunt homines
estu magno et blasphemaverunt nomen domini. Secundo propter
unitatem consortii. Sicut enim in eis prave affectiones re-
manent. ita tamen de eis dolet ad dampnationem non
ad purgationem secundum illud Sapientie v penitentiam agentes
et per angustiam spiritus gementes. Unde sicut pe-
nitentes in hac vita dolet. et in dolore gaudet
ita dampnati in inferno gaudent de penis inimicorum
suorum. Et tamen de ipso gaudio magis dolet. et
precipue si consisteret eius dampnationis causa. Et
per hoc patet responsio ad obiecta

XXV Deinde quesitum est de hominis generatione ad corpus
consideratur. Utrum scilicet secundum hoc si non peccasset
tot fuissent nati masculi. quot femine
Et videtur quod sic. In paradiso enim ubi secundum Augustinum
fuisset thorus immaculatus et nuptie honorabiles
nulla genuisset sed omnibus membris usi fuissent.
ut impleretur preceptum domini primis hominibus datum
Crescite et multiplicamini et replete terram. ut habetur
Genesis i. Sed in statu innocentie. nulla masculus
fuisset plures uxores. nec aliqua mulier plures
viros. nec aliquis a aliqua morte sensisset. ergo
sequitur quod tot masculi nascerentur quot femine. Sed contra
est quod dicit Gregorius iiii moralium. super illud Nunc enim dor-
miens. silerem dicit. Si parentes primi nulla putredo
inmensa. sileret dicit. nec ex se filios gehenne generaret
peccati corrumperet. neque ex se filios gehenne generarent
sed hii qui nunc per redemptorem salvandi sunt. solum
ab eo electi nascerentur. sed non minus salvandi sunt
non sunt equaliter masculi et femine. ergo nec in statu
innocentie equaliter nascerentur masculi et femine.
Responsio dicendum quod si Adam non peccasset. nec aliquis
de stirpe eius. satis videtur credendum quod tot nascerentur
masculi quot femine. sicut ratio probat. Ad illud vero
quod in contrarium obicitur. potest dici. quod non soli do

cogniti sunt cives numerus electorum. Ignotum est nobis
utrum masculi salvantur mares et femine vel
equaliter tot masculi quot femine. Et si contingat
quod non inequali numero mares salventur et femine
potest dici quod eadem dicuntur hii consequuntur per redemptorem
salvandi sunt et quod hoc primum. hii non secundum personale
deviationem. sed simpliciter hoc non dicitur. hoc est ba
versat in orto meo. ut intelligatur. intellectu
significatum est quod soli salvandi ab eo nascerentur
et nullo nascendo ab eo. traheret dampnationis
causam. Non autem potest dici. quod idem homines
numero nascerentur. qui nunc nascuntur. Manifestum
enim est. quod non potest esse idem esse homo numero.
si ab alio patre vel ab alia matre nascitur.
Item autem multi sunt. qui ex pluribus uxoribus filios
susceperunt. qui salvantur. si status innocentie
plurium uxorum non fuisset impossibile
esset quod idem homines numero nascerentur. qui
nunc salvantur

XXVI Deinde quesitum est de actibus quibus
anime hominis. Et primo de consciencia. Secundo
de penitentia. Circa primum quesita sunt duo
Primo utrum consciencia possit errare. Secundo
utrum consciencia erronea liget
Ad primum sic proceditur. Videtur quod consciencia
errare non possit. Contra ad Romanos
ii dicit Glossa. quod consciencia est lex
intellectus nostri. que est lex nature. Sed lex naturalis
errare non potest. ergo nec consciencia. Preterea Basilius
dicit quod consciencia est naturale indicatorium.
Sed naturale indicatorium. non potest errare ut patet
in primis principiis demonstrationibus. de quibus
homo naturaliter indicat. Ergo consciencia non potest
errare. Sed contra est quod dominus dicit Johannis
xvi discipulis loquens. Venit hora. ut omnis qui
interficiat vos. arbitretur etc. sed hoc non est nisi
consciencia errante etc. Responsio dicendum quod consciencia
sicut ipsum nomen sonat. importat applicationem
scientie vel notitie humane. ad aliquem proprium
actum secundum autem notitiam. quam homo habet. potest
ad suum actum applicare sicut memoria. per ut homo
de consciencia habere testificatorem. quod fecit aliquid
vel non fecit. sive etiam scientiam universale vel
particularem. per quam homo potest cognoscere utrum
aliquid sit faciendum. vel non faciendum. Et similiter
consciencia dicitur urgere vel impedire. Manifestum est
autem. quod si accipiatur diversas cogitationes
in aliqua consciencia. potest esse error. et in aliqua
non. In primis enim principiis naturalibus cognitis
sive sit speculativa sive operativa. nullus
potest errare. Sicut in hoc. Omne totum maius
est sua parte. vel nulli iniuria est facienda
In aliis autem humanis cognitionibus. magis particularibus
sive pertineat ad rationem inferiorem. sive ad partem
sensitivam que considerat humana. sive ad rationem
superiorem. que considerat divina. potest multiplex error

actione. Manifestum est autem quod in applicatione multarum cognitionum ad actum provenit error, quamvis nulla cognitionum fuit erronea. Sicut patet quod falsitas accidit in conclusione, quamvis nulla premissarum fuit falsa. Dico ergo licet in cognitione primorum principiorum iuris naturalis non sit error, tamen quod in aliis principiis iuris civilis vel divini sit error accidere. Ideo quod conscientia hominis errare potest. Sicut patet quod hereticus qui habet conscientiam iniquam iurandi habet conscientiam erroneam, propter hoc quod credit omne iuramentum esse contra preceptum dei, licet in hoc non erraret quando ex conscientia mentiri esset faciendum contra preceptum divinum. Ad primum ergo dicendum quod principia speculativa habent virtutem concludendi ex primis principiis universalibus. Unde conclusio aliorum principiorum a primis principiis sit contraria rationi. Et eadem ratione quod conscientia principalis non dependet ex principiis iuris naturalis, sicut ex primis et per se notis principalis, conscientia dicitur lex naturalis vel naturale indicatorium. Unde patet ad secundum.

xxvii

Ad secundum sic proceditur. Videtur quod conscientia erronea non liget ad peccatum. Ut enim Augustinus dicit contra Faustum, omne peccatum est contra legem eternam que est lex dei. Sed quicquid conscientia errans prohibet id quod non est contra legem dei, sicut patet in hereticis qui conscientia erronea prohibente nolunt iurare vel comedere carnes vel bibere vinum. Non est ergo eis peccatum si contra conscientiam hoc faciunt. Et ita conscientia erronea non obligat ad peccatum. Preterea conscientia erronea quamvis dictat homini quod faciat hoc quod est contra legem dei, sicut hereticus sua conscientia erronea dictat quod predicet contra legem et fidem catholicam, sed faciendo contra legem dei peccat mortaliter, similiter faciendo contra conscientiam erroneam peccaret mortaliter. Sequeretur quod utrobique esset peccatum sive predicaret contra legem dei sive non, et ita esset perplexus, quod videtur esse inconveniens. Alia sequitur quod non pateret ei via salutis, cum tamen omnibus pateat per penitentiam in hac vita. Non ergo conscientia ligat erronea. Sed contra est quod ad Romanos xiiii dicitur: omne quod est ex fide peccatum est, et dicit Glossa quod quicquid fit contra conscientiam edificat ad gehennam. Respondeo dicendum quod sicut actus recipiat speciem ab obiecto, non recipit speciem ab eo secundum materiam obiecti sed secundum rationem obiecti. Sicut visio lapidis non recipit speciem a lapide sed a colore, quod est per se obiectum visus. Omnis autem actus humanus habet rationem peccati vel meriti in quantum est voluntarius. Obiectum autem voluntatis est bonum apprehensum. Et ideo actus humanus iudicatur bonus vel virtuosus vel vitiosus secundum bonum apprehensum, in quod per se voluntas fertur, et non secundum materiale obiectum actus. Unde si aliquis credens occidere patrem occidit cervum incurrit parricidii peccatum. Et econtrario si aliquis venator putans occidere cervum debita diligentia adhibita occidit

casualiter patrem, immunis est a parricidii peccato. Si ergo aliquid secundum se non est contra legem dei ut levare festucam de terra vel iurare, et ratio apprehendat conscientia ut contra dei legem existens, et sic voluntas in ipsum feratur, manifestum est quod voluntas fertur per se loquendo et formaliter in id quod est contra legem dei, materialiter autem in id quod non est contra legem dei. Et ideo materialiter est quando est ibi contemptus dei. Et ideo necesse est quod sit ibi peccatum. Et ideo dicendum quod omnis conscientia sive recta sive erronea, sive in per se malis sive in indifferentibus, est obligatoria, ita quod qui contra conscientiam facit peccat. Ad primum ergo dicendum quod licet hereticus qui iurat conscientia erronea contradicente materialiter loquendo non faciat contra legem, formaliter tamen facit ut dictum est. Ad secundum dicendum quod si alicui dictat conscientia ut faciat id quod est contra legem dei, si non facit peccat. Et similiter si facit peccat, cum ignorantia iuris non excusat a peccato nisi forte sit ignorantia invincibilis, sicut est in furiosis et amentibus, que omnino excusat. Nec tamen sequitur quod sit perplexus simpliciter, sed secundum quid. Potest enim conscientiam erroneam deponere et tunc faciens secundum legem dei existens non peccat. Non est autem inconveniens quod aliquo posito aliquis sit perplexus, sicut sacerdos qui tenetur cantare, si sit in peccato peccat cantando et similiter non cantando. Non tamen est simpliciter perplexus quia potest penitentiam agere et absque peccato cantare. Sic etiam in sillogismis sillogisticus uno inconvenienti dato aliud contingit, ut dicitur primo posteriorum.

Deinde quesitum est de penitentia. Et circa hoc quesita sunt duo. Primo utrum aliquis sacerdos si penitenti dicat quod quicquid boni fecerit sit ei in remissionem peccatorum, sit satisfactio sacramentalis. Secundo utrum ei cui preceptum sit divinum officium dicere tamen tenetur ad ipsum, possit imponi aliqua penitentia pro tali omissione vel sit ei impositum quod iteret quod omisit.

xxviii

Ad primum sic proceditur. Videtur quod predicta satisfactio non sit sacramentalis. Sacramentalis enim satisfactio ad aliquid obligat. Sed ille cui predictus modus satisfactionis indicitur ad nichil ligatur. Igitur videtur quod non est sacramentalis satisfactio. Quia perfecta ad nichil aliud homo tenetur implere. Sed contra: cui sic satisfactio iniungitur a sacerdote, nichil aliud tenetur implere vel nichil aliud sit ei data. Ergo quamvis satisfactio sit sacramentalis. Respondeo dicendum quod hic est quadruplex distinctio. Primo enim considerandum quod peccator est debitor alicuius satisfactionis dupliciter. Uno modo ex iniunctione sacerdotis, alio modo ex peccato commisso. Unde si contingat quod sacerdos minorem satisfactionem imponat penitenti quam sit illa ad quam obligatur ex quantitate sui peccati, subtracto eo quod remittitur virtute clavium et contritionis precedentis, nichilominus penitens ad aliquid ulterius obligatur, quod si in hac vita non perficit in purgatorio exsolvet.

Et e contrario si sacerdos imponat maiorem penitentiam quam penitens facere tenetur, presupposita remissione que est facta per vim clavium et contritione precedente, nichilominus penitens tenetur facere quod sibi est iniunctum si assit facultas. Secundo considerandum est quod opus quod quis facit ex iniunctione sacerdotis penitenti duplicem habet efficaciam et valet penitenti. Uno modo ex natura operis, alio modo ex vi clavium. Cum enim satisfactio a sacerdote absolute iniuncta sit pars penitentie, manifestum est quod in ea operatur vis clavium. Ita quod amplius valet ad expiandum peccatum quam si proprio arbitrio homo faceret idem opus. Tercio considerandum est quod satisfactio ad duo valet. Valet enim ad expiationem culpe preterite, valet etiam ad cautelam culpe future. Cum enim homo ieiunat et per hoc confertur ei remedium contra futuras concupiscencias carnis. Ex isto considerandum est quod sacerdos potest penitenti satisfactionem iniungere vel ex proprio arbitrio vel ex consilio alieno. Est ergo dicendum quod sicut potest sacerdos iniungere satisfactionem penitenti ex arbitrio alieno, ita ex arbitrio ipsius penitentis. Ut si dicatur sanabis hic si potes et si non potes sanabis hic. Et sic videtur quod sacerdos dicit: Quicquid boni feceris sit tibi in remissionem peccatorum. Videtur autem satis conveniens quod sacerdos non arceat penitentem gravi onere satisfactionis, quia sicut quandoque ignis a multis lignis supra positis de facili extinguitur, ita posset contingere quod parvus affectus contritionis in penitente nuper excitatus per onus immense satisfactionis extingueretur, peccatore totaliter desperante. Unde melius est quod sacerdos penitenti indicet quanta pena esset sibi pro peccatis iniungenda, et iniungat ei nichilominus aliquid quod penitens tolerabiliter faciat. Ex cuius impletione assuefiat ut maiora impleat que sacerdos iniungere sibi non attemptasset. Et quia ea que preter iniunctionem expresse facit penitens accipiunt maiorem vim expiandi culpe preterite ex illa generali iniunctione qua sacerdos dicit: Quicquid boni feceris sit tibi in remissionem peccatorum, unde laudabiliter consuevit hoc a multis sacerdotibus dici, licet non habeant maiorem vim ad prebendum remedium contra futuram culpam. Et quantum ad hoc satisfactio talis est sacramentalis, in quantum virtute clavium est culpe commisse expiativa. Et propter hoc unde ad-

XIX Ad sextum sic proceditur. Videtur quod qui obmisit dicere divinum officium sit iniungendum quod iterato dicat. Qui enim tenetur ad aliquod debitum spirituale implendum non potest liberari nisi idem debitum solvat. Si igitur aliquis tenebatur ad hoc debitum scilicet ut divinum officium diceret, videtur quod non possit absolvi nisi hoc debitum solvat. Sed contra est quod penitentie sunt arbitrarie. Ergo pro peccato talis omissionis que est pena secundum arbitrium sacerdotis potest imponi alia. Respondeo dicendum quod in omni divino officio est hoc quod pertinet ad laudem dei et ad suffragium ecclesie. Et distinguitur unum officium ab alio secundum diversitatem temporum et locorum. Rationabiliter enim institutum est ut omni hora deus laudetur secundum congruentiam temporum et locorum. Et ideo sicut in diversis officiis ex solucione obsilada est congruitas locorum, ita et congruitas temporis, que quidem observari non posset si oporteret iniungere omittenti quod horas diceret quas omisit. Forte enim in completorio diceret Iam lucis, et in tempore paschali diceret officium dominice passionis, quod esset absurdum. Et ideo non videtur esse iniungendum ei qui omisit divinum officium quod horas easdem repetat, sed aliquid aliud ad laudem divinam pertinens, puta quod dicat VII psalmos vel unum psalterium vel aliquid amplius secundum quantitatem delicti. Ad id vero quod in contrarium obicitur dicendum quod tempore debito officiorum preeunte iam est impotens ad solvendum tempore debito. Et ideo quia hoc non potest facere iniungenda est ei aliqua alia penitentia.

Deinde quesitum est de materia pene corporali. Et circa hoc quesita sunt duo. Primo utrum sit de arcu nubium qui dicitur iris signum diluvii non futuri. Secundo utrum possit denuntiare pluviam quod nunquam non...

XX Ad primum sic proceditur. Videtur quod arcus nubium non sit signum diluvii non futuri. Illud enim quod fit ex necessitate nature non videtur esse institutum ad aliquid significandum. Sed arcus nubium provenit ex necessitate propter oppositionem solis ad nubem roridam. Ergo non videtur esse signum diluvii non futuri. Preterea huiusmodi apparitiones aeris sicut iris et halo, id est circulus circumstans solem et lunam, et alia huiusmodi causantur precipue ex vaporibus humidis in aere existentibus, ex quibus sequuntur pluvie que diluvium faciunt. Ergo apparitio iridis magis est signum diluvii futuri quam non futuri. Preterea si signum est diluvii non futuri, aut est signum diluvii nunquam futuri aut est signum diluvii non futuri usque ad aliquod tempus. Si autem est signum diluvii nunquam futuri, non oportuisset quod apparuisset nisi semel. Si autem est signum diluvii non futuri ad aliquod tempus, oportet esse determinatum, quod quidem determinari non potest nec auctoritate scripture nec ratione humana. Ergo frustra huiusmodi signum datur. Sed contra est quod dicitur Gen. IX: Arcum meum ponam in nubibus celi et erit signum federis inter me et terram. Et postea subditur: et non erunt ultra aque diluvii ad delendum universam carnem. Respondeo dicendum quod in hiis que in veteri testamento dicuntur quedam observanda est veritas litteralis. Sed quia vetus testamentum est figura novi, plerumque in veteri testamento sic aliquid proponitur ut ipso modo loquendi aliquid significatum designet. Dicendum ergo quod quia cause rerum multe sunt latentes, effectus autem sunt manifestiores, ideo effectus ponuntur in designatione causarum. Est autem considerandum quod pluviarum tria sunt cause, quarum una est sol, materialis vero vapor humidus elevatus de terra et aquis per virtutem solis.

Hec aut duo in cplexi dispositione pnt se hre
q̄nq; em̄ calor solis omnio supiunt vapo
et exsiccat eos et tunc pluvie fieri nō pnt
Vnde in egipto et in terris multum calidis
raro sunt pluvie in estate etia ppt ...
sol sunt pluvie variores in hieme vero
frequentiores q̄nq; vero e cōtrario virtus sol ad hoc
usq; valet ut vapores multiplicat sed hi nō pnt
eos desiccare et tunc supabundat pluvie
et e raro diluvii aquarum q̄nq; vero me-
dio mō se hr scz ut virtus solis nō solum
sufficit ad elevationem vapoꝝ sed etiam hā victo-
riam sup eos et nō tantum multiplicentur
ut diluvium inducere pnt nam etiam ut vapores
omnio desiccet sed pluvia nō sequatur et
ex hac media dispositione ul operatione sol
ad vapores causatur iris que non apparet
vaporibus omnio desiccatis neq; etiam eis in
aere omnio supabundantibus et ideo iris e
signum diluvii nō futuri inquantum procedit
ex tali causa que repugnat diluvio sed
at scriptura tali mō loquendi utitur etiam per
iridem significat Xᵘˢ p quem pregnum a
spuali diluvio Ad pm̄ g° dō q̄ iris
procedit naliter ex talibus causis que repugnat
diluvio et ideo gnrum iris dr signum
diluvii nō futuri Ad scdm̄ dō q̄ pt fieri
pluvias sed nō supabundantes usq; ad hoc
ut fiat diluvium Ad tertium dō q̄ iris
semel apparens significat q̄ tamdiu nō
erit diluvium q̄ diu sol et vapores i eadem
dispositione cōsistunt et ideo nō est supfluum
q̄ frequenter apparet

XXXI

Ad scdm̄ sic procedit q̄ ...
durative pbari possit mundum nō
esse eternum Si em̄ mundus esset eternus
nō posset cōputari initium annorum ab initio
mundi sicut at mūs scribit in paschali cereo
sed g° nō posset paschalis cereus in
eadem bndicti... Ad h° cōpetit cōputatio scdm̄
exercitium annoꝝ lunarium sup annos
solares sed talis exercitia cōputa nō
posset si mundus esset eternus g° mundus nō e
eternus Sed cont° id q° est fidei nō pt
demonstrari q̄ fides est nō apparentium ut
dr ad heb̄ xi sed mundum ex quodam pncipio
pro tpe e fidei articlus Vnde et gphetice
a genese dictum e In pncipio creavit deus
celum et terram ut Greg dr in 1 Omel Ezech
g° mundum nō ee eternum nō pt demonstrari phari
Respo dō q̄ sicut ea que sumpta voluntate divine
subsistunt demonstrari nō pnt ita demonstrative
pbari sicut ut dr 1 ad Cor 2 q̄ que sunt
sidi nemo novit nisi sps dei et talia aut
nō dependet ex alia causa nisi ex sola

dei voluntate Vnde ea que ad pncipium mundi
ptinet demonstrative pbari nō pnt sed sola fide
tenetur gphetice p sprm sctm revelata sunt
sicut aplus ... pmissa ulterius subiungit Nob aut
revelavit deus p sprm sctm Est at cavendum
ne d eis que fidei sunt aliquis demonstrationes adducere
psumat ppt duo Pmo quidem q̄ in hoc dero-
gatur excellentie fidei cuius veritas omnem huanam
rationem excedit sm̄ id Eccliastici iii plurima sup
sensum hoīs ostensa sunt tibi que at demonstrative
probari pnt rationi huane subduntur Scdo
quia plurimi tales rationes inducere solent dant
occasionem irrisionis infidelibus dum putant
q̄ ppt rationes hmōi ... que sunt fidei assentiamus
Et hoc expresse apparet in rationibus hic inductis
que derisibiles sunt et nullius momenti ... em̄
q° inducitur d cereo paschali nō auctoritas e plane
et auctoritas nō e demonstrare pbare sed fidei sp
apudam facit et tamen multo validior est auctoritas
sacre scripture q̄ cerei conscriptio tamen sic assertione
annorum mundi cereus paschalis fundari posset
Non em̄ e d necessitate paschalis cerei talis
assertio Vnde in multis ecclesiis nō est consuetudo
ut aliquid cereo ascribatur Et q° scdo opponitur
derisibile e Non em̄ exercitia annoꝝ lunarium
ad solares cōputatur ab initio mundi sed ab aliquo
determinata radice puta ab aliqua operatione solis
et lune ul ab alio quecunque vul ab aliquo hmōi
sicut modis aliis cōputatoribus astronomicis

Deinde questium est de rebus
divinis et huanis Circa res divinas
questum est pmo de essentialibus
scdo d psonalibus Circa essentialia
questium e pō de sciencia dei scdo d eius potentia
Circa scientiam questium e utrum in deo sit plures
ydee Et videtur q̄ sic Dicit em̄ Aug lxxxiii q° ... ...
q̄ deus singula fecit rationibus ... et aliarum
hoīem alia ratione quod pz rationes reꝝ in
mente divina dicuntur ydee Ergo p Aug ibidem g° sunt
plures ydee Sed contra Scdm hoc sunt aliqua distincta q̄
eꝝ esse distinctum consistit Cognoscat ad alioꝝ
ratione in seipso g° distinctam reꝝ sunt in deo plures
et distincte ydee Sed quia omne nomen q° d i divinis
dr aut e essentiale ut deus aut psonale ut pr
aut notionale ut gnativus sed hoc nomen ydea nō
e psonale neq; notionale q̄ nō gnet ... pprios
g° e nomen essentiale sed nullum essentiale multiplicatur
in divinis g° nō possunt dici q̄ in deo sunt plures
ydee Respo dō q̄ dupx e pluralitas Vna quidem
pluralitas e reꝝ et sm̄ hoc nō sunt ydee plures
Nominat em̄ ydea formam extra rem Est em̄ una
res que est omium exemplar scz divina essentia qua
sicut imitant inquantum sunt et bona sunt Alia vero
pluralitas est sm̄ intelligentie rationem et sm̄ hoc plures
sunt ydee Licet em̄ omnes res inquantum sunt divinam

essenciam imitantur. Non tamen uno vel eodem mo
do omnia imitantur ipsam sed diversimode et secundum diversos
modos. Sic igitur divina essencia, secundum quod est
imitabilis hoc modo ab hac creatura, est propria
racio et ydea huius creature, et similiter de aliis.
Unde secundum hoc sunt plures ydee, secundum quod intelligitur
divina essencia secundum diversos respectus quos
res habent ad ipsam, eam diversimode imitantes.
Huiusmodi autem respectus non solum intelliguntur ab
intellectu creato, sed eciam ab intellectu increato
ipsius dei. Scit enim deus et ab eterno sciuit
quod diverse creature diversimode essent eius essenciam
imitature. Et secundum hoc ab eterno fuerunt in mente
divina plures ydee. Sic raciones rerum intellecte
in deo. Hoc enim significat nomen ydee, ut sit scilicet
quedam forma intellecta ab agente, ad cuius similitudinem
exterius opus producere intendit. Sic edificator
in mente sua precipit formam domus, que est quasi
ydea in materia fienda. Ad primum ergo dicendum quod cum
Augustinus intelligit esse aliud et alia racione secundum
diversitatem respectiuam ut dictum est. Ad secundum dicendum
quod cum dicitur scilicet hoc sunt res distincte, put deus
earum distinctionem cognoscat, hoc locucio est duplex.
Cum enim dicitur secundum quod deus cognoscit, potest referri
ad cognicionem divinam ex parte cogniti vel ex parte
cognoscentis. Si ex parte cogniti sic est vera locucio.
Est enim sensus quod hoc modo res sint distincte
sicut deus cognoscat eas distinctas. Si vero refertur ad
cognicionem ex parte cognoscentis, sic locucio
falsa est. Erit enim sensus quod res cognite illum
modum distinctionis habent in intellectu divino quem
habent in seipsis, quod falsum est, quia in se res sunt
diverse essencie, non autem in intellectu divino. Sic
diverse essencie, non autem in intellectu divino. Sic
eciam res in seipsis sunt materiales, in intellectu autem
divino immateriales. Et in hoc ultimo sensu procedebat
obieccio. Ad tercium dicendum quod racio illa procedit de
pluralitate reali. Talis enim pluralitas in nominibus
essencialibus non invenitur, sed solum pluralitas que
est secundum intelligencie racionem.

Deinde quesitum est de potencia, ad
potenciam dei. Et primo utrum in deo sit
virtus. Secundo de quodam effectu divine virtutis,
utrum scilicet aque sint super celos. Tercio ad quid virtus
divina se extendere possit.

ii Ad primum sic proceditur. Videtur quod in deo
non sit virtus. Quia ut philosophus dicit in primo
de celo, virtus est ultimum potencie. Sed
divina potencia non habet ultimum, cum sit infinita.
Ergo in deo non est virtus. Sed contra divine imme-
diatum operacionis principium virtus est. Operacio
autem a virtute aliqua procedit. Sed in deo est aliquod
immediatum operacionis principium, quia deus immediate
aliqua operatur. Ergo in deo est virtus. Respondeo dicendum quod cum
virtus accipiatur significat potencie complementum.
Et inde est quod virtus uniuscuiusque rei que bonum
facit habentem et opus eius bonum reddit, ut dicitur
in ii° ethicorum. Cum enim ostenditur potencia esse completa
cum et agens est perfectum et actio perfecta. Cum igitur
potencia dei sit maxime completa, potentissime in deo
virtus invenitur. Unde dicitur Sap. xii: virtutem ostendis
tu qui non crederis in virtute consummatus. Et in psalmo:
magnus dominus et magna virtus eius. Ad primum ergo dicendum
quod cum quibus virtutes notificatur non per aliquid quod
de virtute essencia producet sed per illud ad quod virtus
ordinatur et ab eo speciem habet. Sic Augustinus dicit quod fides
est credere quod non vides. Credere enim non est ipsa
fides sed actus ad quem fides ordinatur. Et hoc
modo philosophus diffinit virtutem cum dicit virtus est ultimum
potencie, quia scilicet virtus rei attenditur in ordine
ad hoc in quod ultimum potest. Sic virtus eius qui potest ferre
centum libras, ut ipse ibidem dicit, non consistit in hoc
quod ferat decem, sed in hoc ut ferat illud ultimum. Et
quod potest non respectu paruorum sed respectu totius
quod potest. Virtus igitur divina non potest attendi secundum
aliquod ultimum operis ipsius, quia nullum opus eius
est quod adequet virtutem, ut deus amplius facere
non possit. Sed virtus eius attenditur secundum totum in
quod potest. Hoc autem infinitum est, quia deus infinita
facere potest. Unde et virtus est infinita, et hoc est
ultimum ei infinita posse, sicut virtuti finite
ultimum est aliqua determinata posse.

iii Ad secundum sic proceditur. Videtur quod aque
habentes veram speciem aque elementaris
super celos existant. Hoc enim dicitur innot-
escit propter similitudinem, quia habet cum mundo ma-
iori. Sic videmus quod in corpore humano supponitur
cerebrum quod habet naturam aque, cordi quod habet propter
ignem inquantum in eo est fons naturalis caloris.
Ergo eciam in mundo maiori aqua supponitur
aliis elementis. Et hec racio videtur esse Augustini
in xi de civitate dei, ubi dicit de quibusdam quod ponderibus
elementorum mouentur, et ideo non putant
aquam fluidam grauemque per naturam in superioribus
mundi locis potuisse constitui, quia si secundum raciones
suas, si ipsi homines facere potuissent, non ei
pertinerent ignire flamma dicitur. Et tamquam in
elementis corporis nostri aquarum vice optime
in capite poneret. Sed contra partes mundi
optime et ordinatissime sunt disposite secundum
suam naturam, sed id quod speciem aque habet
naturaliter est ponderosum et ita naturaliter subsidet
corporibus leuibus, aeri et igni. Non ergo aliquid
habens veram naturam aque super celos existit.
Respondeo dicendum quod sacra scriptura, que mentiri non potest,
expresse dicit aquas esse super celum. Dicitur enim
Gen. 1°: Cum divisit deus aquas que sunt sub fir-
mamento ab aquis que sunt super firmamentum.
Et in psalmo dicitur: Aque que super celos sunt laudant
nomen domini. Et ideo sicut Augustinus ii° super Genesim
dicit ad literam, quomodo et quales ibi aque
ibi sint, ibi esse eas minime dubitemus.
Maior quippe est scripture huius auctoritas,

quam omnis humani ingenii capacitas. Sed
sicut Augustinus in primo eiusdem libri dicit: Turpe est
nimis et perniciosum et maxime cavendum, ut christianum
de his rebus, scilicet naturalibus, quasi secundum christianas litteras
loquentem ita delirare quilibet infidelis
audiat, ut quemadmodum toto celo errare
conspiciens risum tenere vix possit. Et non tam
molestum est quod errans homo deridetur, sed quod
auctores nostri ab eis qui foris sunt talia sen-
sisse creduntur, et cum magno eorum exitio quorum
saltem satagimus, tamquam indocti reprehenduntur
atque respuuntur. Et ideo sic ipse subiungit mul-
tiplices expositiones. Videndum est quas ipse
posuit in libris Genesis. Et sic excipiat una
expositio quod aliam expositioni non preiudicet, que
forte melior est quam prima. Quod dicit de aquis super
celos existentibus materialiter potest intelligi. Uno modo
ut per firmamentum vel per celos non intelligatur
firmamentum sed celum in quo sunt sidera, sed hunc aerem
in quo aves dicuntur volare, super quem aerem
aque vaporaliter elevantur et ex inde pluvie
generantur. Et de hac expositione dicit Augustinus in ii°
super Genesim ad litteram: Hanc consideratorem diligentissimi
indicis [?], quod autem dicitur neque contra fidem est et promptum
potius documento credi potest. Tercio aut per firmamentum
vel celos intelligatur firmamentum ubi sunt sidera
posita. Sic sciendum est quod de hoc firmamento diversas
opiniones fuisse: quidam enim posuerunt firmamentum
esse ex quattuor elementis compositum, que videtur
fuisse opinio Empedoclis. Et secundum hoc
nichil prohibet dicere supra celum siderum
esse aquas elementares tamquam simpliciores
et super ignem a quo vocatur celum empireum.
Aliorum autem positio est quod celum vel sit ignee
nature sicut Plato posuit, vel non sit de natura
quattuor elementorum sed habens altiorem naturam
sicut posuit Aristoteles. Utroque horum supposito
inconveniens videtur super firmamentum aquarum
elementarum materialiter esse dispositionem. Nunc enim
sicut Augustinus dicit in ii° super Genesim: Quemadmodum
deus instituit naturas rerum nos convenit querere,
non quid in eis vel ex eis ad miraculum sue
potencie velit operari. Sed tamen aquas aliquales
supra huiusmodi firmamentum ponere possumus. Uno modo ut
per aquas intelligamus totam materiam corporalem,
sicut accipitur in principio Genesis. Et secundum expositionem
Augustini. Secundo secundum huius intellectum aquas esse supra
celos sidereos nichil aliud est dicere quam aliquid
de materia corporali super hos celos existere. Et hoc
etiam a dictis philosophorum modernorum non discordat,
qui ponunt super octavam speram in qua sunt stelle
aliam speram in qua nulla est stella. Et hanc
expositionem ponit Augustinus super Genesim contra Manicheos.
Alio modo potest dici quod sicut celum empireum dicitur
igneum non quia habet speciem ignis sed propter splendorem,
ita etiam aque super celos dicuntur non quia

habeant speciem aque, sed quia habent dyaphaneitatem
ad modum aque, ut firmum celum, secundum quod empireum
dicitur, sit totum splendidum, secundum aut quod hoc quod
aqueum dicitur sit dyaphanum totum, aut celum quod dicitur
sidereum sit partim lucidum et partim dyaphanum.
Dicit igitur: quomodocumque potest veritas sacre scripture salvari,
quolibet modo non est coartandus sensus sacre scripture
ad aliquid horum. Ad primum ergo dicendum quod homo assimilatur
maiori mundo quantum ad aliquid, inquantum scilicet constat
ex corporali et spirituali natura, sicut et totum universum,
non tamen quantum ad omnia assimilatur universo. Ordo enim
partium in homine non est sicut in quodam exigit eorum na-
tura, sed prout exigit ratio finis. Ponitur enim cor in medio
ut ex eo diffundantur operationes vite de facili per
totum corpus. Cerebrum autem ponitur in summo ut operationes
naturales que ibi quodammodo perficiuntur non impediantur
per diversas corporum transmutationes. Sic et ordo
cognitionis humane non est secundum ordinem naturalium
sed quo ad nos. Augustinus autem non induxit quod asserendo
sed obviando hiis qui scripturas prave interpretantur.

Deinde considerandum est de hiis ad que
divina potentia se extendere potest. Et circa
hoc queruntur duo. Primo utrum deus possit
aliquid in nichilum redigere. Secundo si aliquid esset
in nichilum redactum utrum deus posset reparare
illud idem in numero.

Ad primum sic proceditur. Videtur quod deus possit iiii
aliquid in nichilum redigere. Equalis enim
est distantia non entis ad ens et entis
ad non ens. Sed deus potest ex nichilo aliquid facere,
ergo deus potest ex aliquo facere nichil. Sed contra:
deus non potest esse causa defectiva, sed causa que facit
tendere in non esse est causa defectiva, ergo deus non
potest aliquid redigere in nichilum. Respondeo dicendum quod de
potentia dei loqui possumus dupliciter. Uno modo absolute
considerando eius potentiam. Alio modo considerando ipsam in ordine
ad sapientiam vel prescientiam suam. Loquendo igitur absolute
de dei potentia sic potest deus universam creaturam
redigere in nichilum. Cuius ratio est quia creatura
non solum producitur in esse a deo agente sed etiam per eum
conservatur in esse, secundum illud ad Hebreos i°: Portans
omnia verbo virtutis sue. Ut Augustinus dicit x° super Genesim ad litteram:
Virtus dei si aliquando ab eis que creata sunt
regendis cessaret, simul et illorum cessaret species
omnisque creature natura concideret. Sed autem deus propria
voluntate agit et non ex necessitate nature ad rerum
productionem sicut et ad earum conservationem. Et ideo potest subtrahere
suam actionem a rebus conservandis, et hoc ipso omnia in
nichilum decaderent. Si vero loquimur de potentia dei
in ordine ad eius sapientiam vel prescientiam, sic non potest
quod res in nichilum redigantur, quia non habet hoc divina
sapientia. Creavit enim deus ut essent omnia, ut dicitur Sap. i°,
non ut in nichilum caderent. Ad secundum dicendum quod causa
defectiva aliquis potest esse dupliciter. Uno modo ex propria intentione,
sicut ad aliquis abstrahendo lucem causat tenebras.
Et hoc modo non oportet quod sit causa defectiva illud
quod causat per defectum. Sic autem deus potest esse

aliam defectus causa, vel excecationis ut obduracionis vel annichilacionis si vellet. Alio modo aliquid est causa defectus preter intencionem, et sic solum oportet quod causa defectus sit deficiens, quia ex defectu agentis contingit quod non inducat perfectionem in suo effectu. Et deus nullo modo potest esse causa defectus secundum tercium.

v Ad secundum sic proceditur. Videtur In non esse quod deus non possit illud quod in nichilum redactum est idem numero reparare. Dicit enim philosophus in primo de generatione quod ea quorum substantia corrumpitur non reiterantur eadem numero, sed eorum que in nichilum rediguntur substantia corrumpitur, ergo eadem numero reiterari non possunt. Sed contra est quod Augustinus dicit xxii de civitate dei: Si caro humana perisset omnibus modis, ut nulla eius materies in ullis latebris remansisset, unde si vellet eam repararet omnipotens. Sed nulla materia remanente de re corrupta que corrumpitur in nichilum redigitur, ergo quod deus illud quod est in nichilum redactum potest numero reparare. Preterea diversa est causa unitatis sicut Damascenus dicit, sed nullum non facit aliquam diversitatem, quia non entis non sunt species nec differentie secundum philosophum. Ergo illud quod reparatur a deo potest esse unum et idem numero cum eo quod in nichilum fuit redactum. Responsio dicendum quod in hiis que in nichilum redigi possunt est quedam differentia attendenda. Quedam enim sunt quorum unitas in sui racione habet duracionis continuitatem, sicut patet in motu et in tempore. Et ideo interrupcio talium directe contrariatur unitati eorum secundum numerum. Et talia vero que contradictionem implicat non continetur sub numero divine possibilitatis, quia deficiunt a racione entis. Et ideo si huiusmodi in nichilum rediguntur, deus ea non potest eadem numero reparare. Hoc enim esset facere contradictoria simul esse vera, puta si motus interruptus esset unus. Alia vero sunt quorum unitas non habet in sui racione continuitatem duracionis, sicut unitas rerum permanencium, nisi per accidens, inquantum eorum esse subiectum est motui, sic enim et mensuratur huiusmodi tempore, et eorum esse est unum et continuum secundum unitatem et continuitatem temporis. Et quia naturale agens non potest ista producere sine motu, inde est quod naturale agens non potest huiusmodi reparare eadem numero, si in nichilum redacta fuerint. Sed deus potest reparare huiusmodi substantia eorum corrupta, sine motu, quia in eius potestate est quod producat effectus sine causis mediis. Et ideo potest ea eadem numero reparare etiam si in nichilum elapsa fuerint. Unde patet responsio ad primum et ad secundum. Ad tercium dicendum quod nichilum non est differentia alicuius entis, sed per hoc quod aliquid reducitur in nichilum interrumpitur continuacio essendi, que pertinet ad unitatem motus et eorum que continuantur ad motum.

Deinde quesitum est de personalibus que pertinent ad personam filii. Primo quantum ad naturam divinam, secundo quantum ad naturam assumptam. Circa primum quesita sunt duo. Primo utrum pater eodem verbo dicat se et creaturam. Secundo utrum filius sua filiacione distinguatur a spiritu sancto.

vi Ad primum sic proceditur. Videtur quod pater non eodem verbo dicat se et creaturam. Dicere enim se soli patri convenit, ut dicit Augustinus vii de trinitate, sed dicere creaturam convenit toti trinitati. Illa enim que important respectum ad creaturam toti trinitati conveniunt, ut patet per Dyonisium ii c. de divinis nominibus. Ergo pater non eodem verbo dicit se et creaturam. Preterea creatura procedit a deo per modum voluntatis, filius autem qui est verbum quo pater dicit seipsum procedit a deo per modum nature, quia ut dicit Hylarius in libro de synodis omnibus creaturis substanciam voluntas dei attribuit, filio autem dedit natura nativitatem. Ergo non est idem verbum quo pater dicit seipsum et quo dicit creaturam. Responsio dicendum quod sicut Augustinus in xv de trinitate dicit, verbum dei representatur aliqualiter per verbum nostri intellectus, quod nichil aliud est quam quedam accepcio actualis nostre notitie. Illud enim quod simul actu considerando concipimus hoc verum nostri intellectus est, et hoc est quod verbo exteriori signamus. Sed quia nos non totum illud quod habitualiter scimus simul actu mente concipimus, sed de uno intelligibili movemur ad aliud, inde est quod in nobis non est unum solum verbum mentale sed multa, quorum nullum adequat nostram scienciam. Sed deus semper quicquid scit actu intelligit, et ideo in mente eius non succedit verbum verbo, et sic eadem sciencia scit se et omnia alia. Ita etiam eodem verbo exprimit seipsum et omnia alia. Nec esset eius verbum perfectum, ut Augustinus in eodem libro dicit, si aliquid minus esset in eius verbo quam in sciencia. Unde quicquid pater scit totum unico verbo suo dicit. Et sic necesse est quod idem sit verbum quo dicit seipsum et quo dicit creaturam. Ad primum ergo dicendum quod dicere si proprie sumatur est producere verbum, quod soli patri convenit. Et ideo si dicere in divinis proprie sumatur solus pater dicit, quia solus ipse generat verbum. Hoc tamen verbo exprimitur quicquid tota trinitas scit, quia trium personarum una est sciencia. Et ex hac racione verbum importat respectum ad creaturam, inquantum est expressio huius sciencie, quam pater habet communem de aliis personis et creaturis. Ad secundum dicendum quod aliud est verbum, et illud quod dicitur verbo. Hoc enim verbo quod est lapis significatur res que non est verbum sed corpus. Unde nichil prohibet creaturam procedere ex deo per modum voluntatis, verbum autem quo dicitur creatura per modum nature.

vii Ad secundum sic proceditur. Videtur quod filius distinguatur filiacione a spiritu sancto. Eodem enim modo aliquid constituitur et ab alio distinguitur. Sed persona filii constituitur filiacione, que est proprietas personalis constituens personam filii. Ergo filiacione distinguitur a spiritu sancto. Sed contra est quod Boetius in libro de trinitate

Quia sola relatio in divinis multiplicat trinitatem.
Et anselmus dicit in libro de processione spiritus sancti
quia ibi solum distinguuntur persone divine ubi
occurrit relationis oppositio. Sed filius non opponitur
relative spiritui sancto filiatione sed solum patri. ergo filius
non distinguitur filiatione a spiritu sancto. sed solum a
patre. Ad primum dicendum quod sicut modo se habent proprietates
personales in divinis ad distinguendum personas
ita se habent in rebus naturalibus forme substantiales
ad distinguendum species rerum. Sed tamen quod a casu
excepta ad divinam assumpta non omnino similia sunt
in rebus autem naturalibus distinguitur aliquid per formam
suam ab alio dupliciter. Uno modo secundum directam oppositionem
forme ad formam. et hoc modo distinguitur una
quelibet res naturalis ab omnibus speciebus sui generis
que habent formas oppositas. sicut quelibet greges dividuntur
oppositis differentiis. Sicut zaphirus distinguitur
sua forma ab aliis omnibus aliis formis. ut speciebus
lapidum. Alio modo distinguitur res naturalis per
suam formam. tamquam per habere et non habere. Et hoc
modo quod habet formam naturalem distinguitur ab omnibus
non habentibus formam illam. sicut zaphirus per suam
formam naturalem distinguitur non solum ab aliis
generibus lapidum sed a speciebus animalium et plantarum
Sicut igitur dicendum est quod filius sua filiatione di-
stinguitur quidem a patre secundum oppositionem rela-
tivam filiationis ad paternitatem Sed a spiritu sancto
distinguitur filiatione per hoc quod spiritus sanctus non habet
filiationem quam filius habet Et per hoc patet responsio ad obiecta.

xiii

2 Deinde quesitum est de filio. quantum ad
animam assumptam. Et circa hoc quesitum est
utrum fuerit unum numero corpus christi affixum
cruci et iacens in sepulcro. Et videtur quod non
Que differunt specie. differunt numero. sed corpus christi appen-
sum in cruce et iacens in sepulcro differunt specie
modo, quia mortuum et vivum differunt specie. ergo
non est unum et idem numero. Sed contra quecumque sunt
unum et idem supposito vel ypostasi sunt unum
et idem numero Sed corpus christi iacens in sepulcro et
appensum cruci est unum et eadem supposito sive
ypostasi. Et illa ypostasis verbi dei nunquam separata
est ab eius corpore. ergo corpus christi est unum et idem
numero appensum cruci et iacens in sepulcro.
Responsio dicendum quod circa hoc cavende sunt due dam-
pnate hereses. quarum una est Arrianorum
qui cum ponerent christum animam non habuisse. sed verbum
corpori loco anime unitum. per consequens posuerunt
quod verbum separatum est in morte a corpore. sicut
manifeste patet in questione sermonis de Arrianorum
contra quem Augustinus disputat. Alia vero heresis
est Iacobitarum. que est in Generali sinodo
dampnata. qui cum ponerent unam naturam compositam
ex humanitate et divinitate. posuerunt illam
naturam simpliciter incorruptibilem. et ita posuerunt
corpus simpliciter incorruptum non solum corruptione
putrefactionis. sed fides catholica tenet secundum

psalmus Non dabis sanctum tuum videre corruptionem. scilicet
corruptionem que pertinet ad rationem mortis. quod est
impium. quod patet per Damascenum in libro iiiº. Sic igitur
ad excludendum heresim primam. oportet nos ponere iden-
titatem secundum suppositum in corpore christi appenso cruci et posito
in sepulcro. Ad excludendum vero secundam heresim. oportet
nos ponere christi differentiam mortis et vite. quia prima uni-
tas maior fuit. Sed secundum diversa. Ad primum dicendum quod est idem
numero corpus christi appensum cruci et iacens in sepulcro Ad
secundum dicendum quod ratio illa non tenet in corpore christi propter
unitatem ypostasis

xv

Deinde quesitum est de rebus humanis. Et
primo de gratia. secundo de gratie sacramentis
tertio de actibus humanis. Circa primum queritur
utrum deus semper faciat novam gratiam. Et videtur quod
Augustinus enim viii super Genesim ad litteram comparat infusionem
gratie illuminationi. sicut nunquam aer presente luce. nam
factus est lucidus sed fit. quia si factus esset non fieret
et eo ablato lucis. lucidus non maneret. Sic
homo deo sibi presente illuminatur. absente autem continue
tenebratur. A quo non locorum intervallis sed voluntatis
aversione discedit. Sed sol semper facit novum lumen
in aere. ergo deus semper facit novam gratiam in anima
Sed gratia nobilior creatura. nobilius est esse
Sed gratia nobilissima creatura est quia est perfectio nature
rationalis create. ergo eius est esse nobilissimum
non ergo datur solum in momento. Et ita non semper
deus facit novam gratiam. Responsio dicendum quod duplex est
actio quedam est que fit cum motu. Et talis actio
semper est cum aliqua innovatione. quia semper in motu
aliquid fit et aliquid desinit esse. inquantum acceditur
ad terminum et receditur a termino. Et propter hoc philosophus dicit
in viii physicorum. quod in omni motu est quoddam fieri
et corrumpi. Alia autem actio est. que est. sine motu
per simplicem communicationem forme. inquantum scilicet agens
suam similitudinem imprimit recipienti disposito.
Et talis actio in principio quidem est cum innovatione.
scilicet cum de novo acquiritur forma in subiecto. sed continuatur
ipsius actoris. sine ullo hoc motu adiuncto.
sed simplici influxu. sine mutatione. Ita etiam
illam sine innovatione. Et hoc modo causatur gratia
a deo in anima. Unde dicendum quod quamdiu gratia durat
in anima. deus in anima operatur causando eam. non tamen
quod faciat semper novam gratiam. Et quod singulis mo-
mentis existentibus corrumpatur. Sed quod eandem gratiam
quam primo infudit. semper operatur in anima servando
ipsam. quod semper difficile est ad intelligendum
non valentibus abstrahere considerationem suam ab actionibus
que sunt cum motu in quibus semper aliquid innovatur
ut dictum est. Ad primum ergo dicendum quod lumen semper
fit in aere quia semper a calore solis illuminantis actore
conservatur. non quod semper fiat aliud et aliud lumen

Deinde quesitum est de sacramentis. Et primo
de sacramento penitentie utrum per absolutionem
sacerdotis remittatur culpa. Secundo de
sacramento matrimonii utrum vir possit

accipere crucem, si timeatur de incontinentia uxoris non valentis virum sequi.

x Ad primum sic proceditur. Videtur quod per absolutionem sacerdotis culpa remittatur. Dicit enim Hugo de sancto Victore in libro de sacramentis: Sententia petri sequitur sententiam celi; sed sententia celi est de remissione culpe; ergo remissio culpe sequitur per sententiam petri, que est sacerdotis absolventis. Praeterea sacramenta sunt medicina contra peccata, sed per medicinam sanantur vulnera et contritiones; ergo contritio vel vulnus peccati sanatur per sacramentum penitentie, quod consummatur in hoc quod sacerdos dicit: Ego absolvo te, sicut sacramentum baptismi in hoc quod dicit: Ego te baptizo. Ergo per absolutionem sacerdotis dimittitur culpa. Sed contra est quia per solam contritionem dimittitur peccatum, secundum illud Psalmi: Confitebor adversum me iniustitias meas domino, et tu remisisti impietatem peccati mei. Sed contritio precedit absolutionem sacerdotis, quia sacerdos non debet aliquem absolvere nisi esset cum contritione; ergo remissio culpe precedit absolutionem sacerdotis. Quia sacerdos non debet aliquem absolvere, non ergo per absolutionem sacerdotis culpa remittitur. Responsio. Dicendum quod sacramenta dupliciter operantur: uno modo secundum quod exhibentur in actu, alio modo secundum quod habentur in voto. Et hoc ideo quia sacramenta operantur ut instrumenta divine iustitie, que nunc iustificant; deus autem respicit ad hominis cor, secundum illud i Regum xvi: Homines vident ea que apparent, deus autem intuetur cor. Et ideo quamvis ipsi [illegible] non agunt nisi principaliter adhibere sacramenta, tamen agunt etiam secundum quod sunt in voto; sed plenius sacramentalem effectum inducunt cum actu exhibentur. Sicut patet in baptismo: nam cathecuminus, si sit adultus et habeat baptismum in voto, iam consecutus est effectum baptismi quantum ad emundationem a peccato et consecutionem gratie, que est principalis effectus eius; sed cum actu baptismum accipit, suscipit caracterem et dimissionem totius pene. Sed quicumque tamen decet, qui non fuisset [?] habere baptismum in voto quam actu baptizaretur; sic precipue patet in pueris, quibus recipit per baptismum gratiam remittentem culpam et omnem alium sacramentalem effectum. Et hoc contingeret in adulto si sibi cum baptizaretur votum baptismi reciperet. Et idem est etiam in sacramento penitentie, quod consummatur in dispensatione ministri absolventis. Tunc enim aliquis actu absolutus consequitur plenarie sacramenti effectum; sed si antequam absolvatur habeat sacramentum in voto, scilicet quando proponit se subicere clavibus ecclesie, iam virtus clavium operatur in ipso et consequitur remissionem culpe. Si quis tamen in ipsa absolutione incipit conteri et claves ecclesie habere in voto, in ipsa absolutione sacerdotis culpa ei dimittetur per gratiam que infunditur in hoc sacramento, sicut et in aliis sacramentis nove legis. Unde quandoque contingit quod aliquis non perfecte contritus virtute clavium gratiam contritionis consequitur, dummodo non ponat obicem spiritui sancto. Et idem est in aliis sacramentis nove legis in quibus gratia confertur. Videtur tamen esse differentia inter baptismum et penitentiam, quia hoc sacramentum penitentie sic exhibetur adultis, in quibus ut plurimum contritio precedit tempore confessionem et absolutionem; baptismus autem multotiens confertur pueris, in quibus votum baptismi non precedit. Unde ad simile apparet si etiam baptismus exhibetur adultis. Ad primum ergo dicendum quod verbum Hugonis

non sic intelligendum quod sententia petri in sacerdote absolvente precedat tempore sententiam celi, id est dei remittentis culpam, sed quia in sententia petri apparebat sententia dei. Ad secundum dicendum quod medicina sacramentalis operatur non solum actu adhibita sed etiam in proposito existens. Et ideo quandoque sanatio vulneris precedit sacramentalem absolutionem. Ad tertium dicendum quod numquam potest esse vera contritio sine voto clavium ecclesie, quantumcumque sit dolor de peccato preterito et propositum abstinendi in futurum; et ideo in contritione culpa remittitur.

xi Ad secundum sic proceditur. Videtur quod vir possit accipere crucem ad transeundum ultra mare nolente uxore, etsi de eius incontinentia timeatur. Non enim debet homo postponere propriam salutem pro salute aliena; sed homo procurat salutem propriam per hoc quod cruce signatur, consequitur plenam remissionem peccatorum; ergo non debet hoc pretermittere ut provideat saluti uxoris. Sed contra est quod Augustinus dicit: Si abstines sine voluntate uxoris, tribuis ei fornicationis licentiam, et peccatum illius tue imputabitur abstinentie. Sed accipiendo crucem impeditur a reddendo debiti; ergo videtur quod peccatum uxoris, si non contineat, imputabitur viro. Responsio. Dicendum quod ea que sunt necessitatis non sunt pretermittenda propter ea que sunt proprie voluntatis. Unde etiam dominus Matthei xv reprehendit phariseos qui dicebant pretermittere mandatum dei de honorando parentes ut aliqui voluntarie obligationes deo offerant. Est autem necessitatis viro imminens ut gerat curam uxoris, quia caput mulieris est vir, ut dicitur i ad Corinthios xi. Sed quod accipiat crucem ad transfretandum subiacet proprie voluntati. Unde si uxor sit talis que secum non posset propter aliquod licitum impedimentum, et de eius incontinentia timeatur, non est ei consulendum ut accipiat crucem et dimittat uxorem. Secus autem est si uxor voluerit continere, vel velit vel possit secum virum sequi. Ad primum ergo dicendum quod hoc etiam ad salutem propriam viri pertinet ut gerat curam de salute uxoris, que viri regimini committitur.

Deinde quesitum est de his que committuntur actibus humanis. Et primo de actibus pertinentibus ad prelatos; secundo de actibus qui possunt pertinere ad omnes. Pertinet autem ad prelatos precipue dispensare in preceptis, excommunicare rebellantes preceptis, et beneficia ecclesiastica conferre. Unde circa primum queruntur quatuor. Primo de obedientia circa precepta prelatorum: utrum scilicet religiosus teneatur obedire prelato suo precipienti ei in virtute obedientie quod revelet ei crimen fratris occultum. Secundo circa dispensationem: utrum papa possit dispensare in bigamia. Tertio circa excommunicationem: utrum aliquis teneatur vitare excommunicatos illos de quorum excommunicatione est inter peritos diversa sententia, quibusdam dicentibus eos excommunicatos esse et aliis non esse. Quarto circa collationem beneficiorum: utrum prelatus ecclesie licite possit dare beneficium consanguineo suo idoneo, cum si [illegible] sit ei alius et magis idoneus.

Ad p'm sic procedit'. Videt' q subditus XII
no teneat' obedire plato pripienti
revelacoem crimis occulti Nullus em tenet'
obedire alicui in h'. qd no subdit' ei q' iudice
sz occlta no subdunt' iudicio huano. s' soli
iudicio divino. ergo circa eorz revelacoz nullus
tenet' obedire plato pripienti. Sed ct e
q platus in ordine religiosorz pt pripe illud
de quo tenet' statutis. vel consuetudine. pt exige
iuramentu. ab aliquo. ut revelet illud. qd
scit de aliquo occulto. ut dt queda decretal'
de purgacoib'. ergo pari racione platus i casu
pt religioso pripe in virtute obediencie. ut dicat
ei si qd scit de aliquo crimine occulto. Respo dd
qd petm duplr pt ee occultu. Uno mo sic
ita q ad multorz notica nullo mo pveniat
Et tale petm occultu. nocet solu facienti.
Et ideo q tale petm occultu. fratres scit. solu h'
debet intende. ut fris peccantis saluti pviat
Unde institutus e sic a dno ordo correctionis
frne ut pmo qdm corripiat aliqs. frez occulte
peccantez. int se et ipm solu. pxmo adhibeat
duos ut tres testes. et tunc tandm si
no corrigat' dicat ecclie. Contra que ordinez
si platus pripiat. ut petm fris occultu dicat ei
no e obediendu. et ipse peccat pripiendo. Contra
aplet dcm. magis oz deo obedire qm hoib'. Aliq petm
fris. no sit adeo occultu. qn et p aliquas suspi-
ciones in multorz notica pveniat. unde multorz
scandalu oriat'. Tam petm no solu nocet illi
sz multis. Et qz bonum multitudis. pfert' bono
unius. ideo prelatus debet discerne vitate de
facto. ut scandalu sedat multitudis. ut per
pena peccantis. ut p eius excitacoz. Et ideo
in tali casu. pt pripe sub pena cme fris. quod
manifestet. et ille tunc pripit' tenet' plato
obedire. Tunc em tale non sit omnio occultu.
Unde. ptinet ad iudicium plati. Et in h' casu
loquitur decretalis. Non at i pmo mo pt expo. ad:

Ad scdm sic procedit'. Videt' obiectu
q papa no possit dispensare i bigamie
irregularitate. Non em pt ab hoie
dispensari. in hiis que st divinitus instituta. ut
hn dc et in li. de dispensacoe et precepto. Sz
doctrina aplī in qua continet' q bigamus no
pmoueat. utz i ad thimot' iii. Et ecciam ipo
est divinitus pmulgata. scdm id aplī ii ad thi
vlt. An experimentu quitis eius. q' in me loqr'
xc. ergo papa no pt cu bigamis dispensare. Sz
qr ctr qd in decretis dr di l. ergo papa cu
quoda bigamo dispensat. Respo dd q papa ht
plenitudinez ptatis in ecclia. ita q queq st
instituta. p ecclias. ul ecclie platos. st dis-
pensabilia a papa. Ista em st que dicunt' de iure
huano ul positivo. Circa ea vo que st iuris divini
ul iuris naturalis. dispensare no pt. Circa ista
que efficacia ex institucoe divina. iurib' at
divinum est. quod ptinet ad lege nova. vel vetere.
Sz h' e dra. int lege utraqz. Circa lex vetus determinabat
multa. tam in preceptis cerimonialib' ptinentib' ad
cultum dei. qm eciam in preceptis iudicialib' ptinentib'
ad iusticia int hoies. conservanda. Sz lex nova. que
e lex libertatis precepta hmodi determinacoes no ht
sz est contenta preceptis moralib'. naturalis legis.
et articulis fidei. et sacramentis gre. Unde et dicit'
lex fidei. et lex gre. ppt determinacoz articulorz fidei
et efficacia sacramentorz. Cetera vo que ptinent
ad deteracionem. huanorz actuorz. vel ad determinacoz
divini cultus libe pmisit xc. q' est nove legis lator.
platis ecclie. et principib' xpianorz populorz determinanda
Unde omis hmoi determinacoes. ptinet ad ius huanum
in quo papa pt dispensare. In hiis solis vo. que st
de lege nature. et articulis fidei. et sacramentis. nove
legis. dispensare no pt. h' em eet posse pro
vitate contra vitatem. Manifestum est at q bigamum
promoveri. neqz e de lege nature. neqz ptinet
ad articulos fidei. neqz eciam e de necessitate sacramenti.
Qd patet ex h' qz si bigamus ordinet' recipit
ordinis sacramentum. sz h' ptinet ad quanda determinacoz
divini cultus. Unde circa h' papa pt dispensare. licet
dispensare no debeat. nisi ex magna et evidenti causa.
Sicut eciam posset dispensare. circa h'. q aliquis sacerdos
no indutus vestib' sacris conficeret corpus xi. Et eadem
racio de omnib' alijs hmodi. que ex institucoe huana
processerunt. Ad pm ergo dd qd aplus i doctrina
sua duplicit' aliqua proposuit. quedam q'dm sicut
pmulgans ius divinum. Sicut id qd ht' ad Galat'
v. Si circumcidimini xc vob' nichil pderit. Et multa
alia hmodi. Et in h' papa no pt dispensare. quedam
vo sicut papa auctoritate aliqua statuens. Nam ipse dt
i ad cor. xi. Cetera cu venero disponam. Et ibidem
xvi madat ut collecte que fiunt in sanctos. p unam
sabbati fiat. quod no ptinet ad ius divinum. Et silit'
eciam qd dt de bigamo no pmouendo. no e iuris
divini. sz institutum auctoritatis huane. divinitus hoi concesse

Ad terciu sic procedit'. Videt' q no debent XIII
vitari illi excitati. circa quorz excitacoz
sapientes contraria opinant'. Contra scdm Augustinum
sinus no pt auferre baptismum. qd clerico contulit
sine culpa. Sz no minus debet' quo fidelium. cuiuslibet
fideli. q baptismus clerico. Sz ab epo collatum. ergo nec
comunio fidelium e alicui. subtrahenda sine culpa.
Sz qn dubitat' an ea subsit. pnicior debet
ee animus boni vi ad interpretandum. minorem pte.
ergo ex quo dubita' de excitacoe. aliquorz. magis debet
aliquis stare. pro h'. q no st excitati. et ita no
debet eos vitare. Sed ct est. q si aliquis percussa
in bello moriat'. si ignoret' quis eu percussit. quilibet
dubius. qbzt. q' fuit in bello. irregularitatis. ecclesie
scdm curam. ergo a simili. videt' q ex quo dubium est
de aliquib'. an sint excitati. qdm ppt maiorem cau-
telaz sunt vitandi. Respo dd q dubitatio de excitacoe
aliquorz aut precedit senciaz iudicium. aut sequitur.

in procedit. puta cum nondum est declaratum per iudi-
cium consensum aliquos esse excogitatos, non sunt vitandi
quousque certo iudicio conuincantur. In hoc enim casu verum est
quod in meliorem partem interpretetur. Unde Deutero. xvii:
Si difficile et ambiguum apud te iudicium esse
perspexeris, et iudicium inter portas tuas videris verba variari,
venies ad sacerdotes et iudicem, quem ab eis
et facies quodcumque dixerint. Ergo si ambiguum oriatur
per contrarium iudicium determinatum, magis standum est sententie
iudicum duplici ratione. Primo quidem quia iudices solent
discutere negotium plenius propter percipere veritatem,
et ideo si sit minus periti quam alii qui per functione constituuntur
et extraordinarie. Secundo quia hoc esset in magnum
nocumentum utilitatis communis status hominum si sententie
non staretur, sed quilibet pro suo libito vellet sine
calumpnia impugnare, quia sic litigia essent interminabilia.
Et ideo in tali casu magis est standum sententie iudicum
nisi forte sit per appellationem suspensa. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

xv Ad quintum sic proceditur. Videtur quod prelatus
ecclesie non possit curam committere suo con-
sanguineo minus idoneo, postposito meliori.
Pater enim sue filie querit sponsum quem magis putat
idoneum. Et sponsus sue sponse querit fidelissimum in-
tendentem pro posse. Sed maior prelatus ad ecclesiam sibi
subiectam comparatur vel sicut pater ad filiam vel sicut sponsus
ad sponsam. Ergo debet ei de persona idonea prouidere
quantum melius potest. Praeterea. Iohannes Crisostomus maxime fuit
idoneus et tamen consanguineus Christi secundum carnem, et tamen
prohibuit ei petitionem in regnum celi. Ergo et prelatus
si habeat consanguineum eque idoneum non debet ei prouidere
in ecclesia magis quam filio eque idoneo, multo igitur
minus si sit minus idoneus. Sed contra est quod secundum ordinem
caritatis homo plus debet diligere sibi magis coniunctos
quam illos quos magis ex caritate diligit. Ergo magis
debet eis prouidere. Unde cum in melius crescat. Item
ex bona dispensatione ecclesie crescat multum bonum admi-
nistrantis. Videtur quod prelatus magis debeat suis quam
extraneis prouidere etiam si sint minus idonei.
Responsio. Dicendum quod aliud est dicendum de consanguineo prelati
eque idoneo et aliud de minus idoneo. Si enim sit
eque idoneus potest prelatus suum consanguineum preferre,
nisi forte ex hoc scandalum oriatur vel aliquid ex inde
malum exemplum accipiatur, ut probabiliter timeri posset
quod alii prelati hoc exemplo inducantur ad dandum suis
consanguineis etiam minus dignis. Et hoc ideo quia ex quo
nichil deperit utilitati ecclesie, non eque idoneo
prouidetur, licet etiam huiusmodi prouisione etiam amori
naturali satisfacere, quod non est contrarium caritati, sed magis
caritatem informat. Et huiusmodi dicitur Gen. xlvii,
ubi Pharao dixit ad Ioseph de fratribus suis: Si
nosti in eis viros industrios, constitue eos magistros
pecorum meorum. Si vero sit minus idoneus consanguineus
prelati non debet eum preferre ad curam ecclesie postposito
meliori duplici ratione. Primo quidem quia hoc videtur esse
contra fidelitatem quam in bono dispensatore dominus
requirit. Non enim faceret fideliter negotium alicuius
domini qui posset rem eius meliorare si hoc permitteret
ut suis consanguineis satisfaceret. Secundo quia hoc
videtur ad personarum acceptionem pertinere, que consistit
in hoc quod aliquis accipit pro causa conditionem persone
que non facit ad negotium. Sicut si aliquis daret sententiam
pro aliquo, quia diues est, et non iustitiam habet, quia
conditio faciens ad negotium. Ipsa autem consanguinitas
non est aliqua conditio pertinens ad curam ecclesie, que non
optinetur iure consanguinitatis sed diuino munere. Esset
autem conditio faciens ad negotium circa dispensationem
patrimonialium bonorum. Unde si episcopus patrimonialibus
bonis magis prouideat suo consanguineo minus
idoneo non est acceptio personarum. Sed si ratione
consanguinitatis ei prouideat in patrimonio crucifixi
non caret vitio personarum acceptionis. De qua Augustinus
est in epistula de gradibus dispensandis exponens
id quod habetur Iacobi ii: Nolite in personarum accep-
tione fidem domini nostri Iesu Christi habere. Et ut habetur
viii q. i. Exempla(?) ex alia tribu a Moyse eligitur
ut significaret principatum in populo non consanguinitati
deferendum esse sed vite. At nunc e contrario per annos(?)
hanc rem bipartiuntur(?) facere, ut non querant eos in
ecclesia columpnas erigere quos plus cognoscant ecclesie
prodesse, sed quos vel ipsi amant, vel quorum
sunt obsequiis deliniti.

Deinde quesitum est de actibus qui pertinent
ad omnes homines communiter. Et primo de actibus
pertinentibus ad vim intellectiuam. Secundo de
actibus pertinentibus ad vim appetitiuam. Circa
primum quesitum fuit tam. Primo utrum aliquis possit sine
peccato appetere scientias magicas. Secundo utrum commina-
bile quod scitum est verum, per se sit verum. Tertio utrum
magistri determinando questiones theologicas magis
debeat uti ratione vel auctoritate. XVI

Ad primum sic proceditur. Videtur quod homo sine peccato
possit appetere scire scientias magicas.
Non enim est peccatum appetere id per quod perficitur
intellectus hominis in optimo. Scientia vero est bonum
intellectus ut dicitur in vi Ethicorum. Sed contra est quod
potest licite appetere scire quamlibet scientiam. Et ita
sine peccato potest homo appetere scientias magicas. Sed
contra prohibitum non est de licito. Sed scientie magice
sunt prohibite. Ergo illicitum est appetere eas scire.
Responsio. Dicendum quod actus humanus potest dici bonus dupliciter.
Uno modo ex genere. Alio modo ex circumstantia. Ex genere
quidem dicitur actus bonus eo quod actus cadit super
materiam debitam. Debita autem materia appetitus est
bonum. Unde appetere quodcumque bonum est bonum in
genere. Omnis autem scientia siue cognitio veritatis
bonum aliquod est. Alioquin Deus qui nichil mali
ingerit, non haberet omnium scientiam tam bonorum quam malorum.
Unde appetere quamcumque scientiam vel notitiam quarum-
cumque rerum siue bonarum siue malarum est bonum
in genere. Sed tamen secundum diuersas circumstantias ad-
ditas potest esse bonum vel malum, et precipue hoc
diuersificatur secundum intentionem finis. Nam si aliquis
appetat scire scientias magicas ut eis etiam
utatur, est malum. Si autem appetat eas scire
ut eas confutet et reprobet, sic bonum est et licitum.

Similiter etiam ex conditione personae, puta hoc di-
versificari, vel etiam ex modo appetendi. Si enim
aliquis appetat scire huiusmodi scientias ut eas nociva
operetur aliis utilioribus relictis, inordinatus est
appetitus. Et similiter si sit talis persona ad quam
non pertinet huiusmodi scire, inordinate hoc appetit.
Ad primum ergo dicendum quod omnis scientia perficit intellectum
in aliquo suo bono, quia omne verum est quoddam
bonum intellectus; sed non omnis scientia perficit intellectum
in suo optimo, sed illa sola quae est circa veritatem
primam. Hoc etiam verum est quod magicae artes
non sunt scientiae, sed potius sunt quaedam fallaciae daemonum.
Ad secundum dicendum quod huiusmodi artes sunt prohibitae quantum
ad usum. Si vero prohibetur alicui earum
studium, propter periculum vitandi, sicut esset malum quod phi- bitum

xvii

Ad secundum sic proceditur. Videtur
quod non oportet enuntiabile quod semel est
verum semper futurum esse verum. Si enim hoc
esset verum in aliis enuntiationibus praeteritis, hoc esset
verum in enuntiationibus de futuro. Sed in istis non
est verum, quia ut dicit Philosophus in II Perihermeneias, futurorum
contingentium non invenitur; ergo non oportet quod semel
est verum semper esse futurum verum. Si praeterea
sunt eadem et totum est idem, sed partes enuntiabilis
sunt praedicatum et subiectum et compositio, ergo idem est
enuntiabile existente eodem subiecto et praedicato et com-
positione; sed talibus existentibus eodem enuntiabili contingit
quod sit quandoque verum et quandoque falsum, sicut hoc enuntiabile
Sor sedet est verum eo sedente et falsum eo non
sedente, secundum Philosophum in Praedicamentis: ex eo quod
res est vel non est, oratio est vera vel falsa; ergo enun-
tiabile quod semel est verum non semper est verum.
Sed contra, ista enuntiabilia: Sor currit et
Sor cucurrit et Sor fore cursurum non differunt
nisi secundum diversam significationem; sed diversa significatio
non tollit identitatem nominis. Idem enim nomen
dicitur per omnes casus et in singulari et in plurali;
ergo est praedicta tria enuntiabilia sunt
unum enuntiabile. Sed si unum horum sit semel verum,
semper oportet quod aliud horum sit verum, quia si semel est
verum quod Sor currit, prius erat verum quod Sor cursurus est et
postea erit verum quod Sor cucurrit; ergo si enuntiabile aliquod
semel est verum, semper erit verum. Respondeo dicendum quod hic quaestio
dubitationis vis in hoc consistit, ut sciatur
utrum sit idem enuntiabile quod est de praesenti, de praeterito
et futuro. Si enim hoc verum sit, consequens erit verum quod
enuntiabile quod semel est verum, semper erit verum, licet
forte hic dubitatio aliqua esse possit circa
enuntiabilia de futuro contingenti. Sed haec est alterius
inquisitionis. Si vero sunt diversa enuntiabilia de praesenti,
praeterito et futuro, diversitas secundum hoc. Si est aliquod idem
enuntiabile quod est de praesenti, qualitercumque res
se habebat seu habeat, manifestum est quod idem
enuntiabile quandoque est verum, quandoque falsum, secundum
Philosophum in Praedicamentis. Quia eadem oratio et opinio
quandoque est vera, quandoque falsa. Ad huius evidentiam sciendum
est quod secundum Philosophum in Perihermeneias, nomina
quae per ordinem inveniuntur. Nam voces sunt signa
intellectuum, intellectus autem rerum similitudines. Manifestum est
autem quod unitas vocis significativae vel diversitas non de-
pendet ex unitate vel diversitate rei significatae. Alioquin
quia non esset aliquod nomen aequivocum, quia homo hic et eius sic fuit
diversae res, essent diversa nomina, et non idem nomen.
Dependet igitur unitas vel diversitas vocis significativae
sive complexae sive incomplexae ex unitate vel diversitate
vel varietate intellectus, quorum unum scilicet vox est signum, et non
significatum tantum intellectus, quae signum et significatum sic res po-
ssunt. Sed nomen vel enuntiabile esse aliquod diversum vel
propter diversitatem vocis tantum, sicut est in sermonibus in
quibus est diversa vox, sed idem significatum oratio. Sed esset
non diversitate vocis potest esse diversitas intellectuum
sive propter diversitatem rei intellectae, sive propter diversitatem
modi intelligendi. Unde quandoque est diversitas significati
quae sequitur diversum modum intelligendi unam et eandem
rem, et propter hoc apparet in hoc quod possumus admi-
scere operationi intellectus formam apponentes et
dividentes, ut dicitur in III De anima. Et ideo dicendum est quod idem
non est idem enuntiabile Sor sedet et Sor sedisse et
sessurum esse. Sed Sor sedet est idem enuntiabile quod
eadem vox et idem modus significandi. Et ideo patet quod idem
enuntiabile quandoque potest esse verum et quandoque falsum, unde
dico praedicta concedenda. Ad tertium dicendum quod diversitas consi-
gnificationis tollit nominis identitatem intentam, quia
obliqui secundum Philosophum non sunt nomina, sed tamen unum nomen
non simpliciter, sed in quantum conveniunt in uno ordine.

xviii

Ad tertium sic proceditur. Videtur declarationis
quod magister determinans quaestiones theologicas
magis debeat uti auctoritatibus. Contra, in quali-
bet scientia quaestiones determinantur per sua principia. Sed
illius scientiae principia sunt articuli fidei, qui nobis
per auctores innotescunt; ergo maxime quaestiones theologicae
sunt determinandae per auctores. Sed contra est quod dicitur
ad Titum I: ut sit potens exhortari in doctrina
sana, et contradicentes revincere. Sed contradicentes
melius revincuntur rationibus quam auctoritatibus; ergo magis
oportet determinare quaestiones per rationes quam per auctores.
Respondeo dicendum quod quilibet actus exequendus est secundum quod
congruit ad suum finem. Disputatio autem ad duplicem
finem potest ordinari. Quaedam enim disputatio ordi-
natur ad removendum dubitationem an ita sit, et
in tali disputatione theologica maxime utendum est auctoritatibus
quas recipiunt illi cum quibus disputatur, puta si cum
Iudaeis disputatur, oportet adducere auctoritates Veteris
Testamenti; si cum Manichaeis, qui Vetus Testamentum respuunt, oportet
uti auctoritatibus Novi Testamenti; si autem cum schismaticis, qui
recipiunt Vetus et Novum Testamentum, non autem doctrinam sanctorum
nostrorum, sicut sunt Graeci, oportet cum eis disputare ex Novi
et Veteris Testamenti auctoritatibus, et illorum doctorum quos recipiunt.
Si autem nullam auctoritatem recipiunt, oportet ad eos convincendos ad rationes naturales
confugere. Quaedam vero disputatio est magistralis in scholis,
non ad removendum errorem, sed ad instruendum auditores
ut inducantur ad intellectum veritatis quam intendit, et tunc oportet
rationibus inniti investigantibus veritatis radicem, et facientibus scire
quomodo sit verum quod dicitur. Alioquin si nudis auctoritatibus magister quaestionem
determinet, certificabitur quidem auditor quod ita sit, sed nihil scientiae
vel intellectus acquiret, et vacuus abscedet. Ad primum ergo dicendum quod ad-
obiectionem

Deinde quesitum est de rebus pertinentibus ad virtutem appetitivam. Et primo de bonis. Secundo de malis. Circa primum queruntur duo. Primo utrum aliquis absque perfecta caritate possit se martirio offerre. Secundo utrum martirium pati pro Christo sit in precepto.

XVIII Ad primum sic proceditur. Videtur quod aliquis absque caritate perfecta possit se martirio offerre. Contra super illud Psalmi: Quomodo dilexi mandata tua super aurum et topasion, dicit Glossa: Quedam minima caritas plus diligit legem quam milia auri et argenti. Et eadem ratione quam omnia temporalia. Sed illud quod minus diligimus exponimus pro eo quod magis diligimus. Ergo et omnia temporalia et etiam vitam ipsam exponere pro Christo qui habet minimam caritatem. Sed contra si aliquis absque caritate perfecta potest se offerre martirio, ergo potest etiam martirium sustinere absque caritate. Sed videtur esse falsum secundum illud Johannis xv: Maiorem caritatem nemo habet quam ut animam suam ponat pro amicis suis. Sic ergo aliquis absque caritate perfecta non potest se ad martirium offerre. Responsio. Dicendum quod in operibus virtutum duo sunt attendenda, scilicet illud quod fit et modus faciendi. Contingit autem illud factum quod fit secundum perfectionem virtutis fieri etiam non solum ab habente parvam virtutem sed etiam a carente virtute. Sicut aliquis non habens iustitiam potest facere aliquod opus iustitie. Sed si attendatur modus faciendi, ille qui non habet virtutem non potest operari sicut ille qui habet, nec ille qui habet parvam sicut ille qui habet magnam, qui operatur faciliter et prompte et delectabiliter, quod non ita facit ille qui caret virtute vel qui parvam habet. Sic ergo dicendum est quod hoc opus quod est offerre se martirio vel etiam martirium sufferre potest facere non solum caritas perfecta sed etiam imperfecta. Et quod plus est etiam ille qui caret caritate, secundum illud Apostoli I ad Cor. xiii: Si tradidero corpus meum ita ut ardeat, caritatem autem non habeam etc. Sed caritas perfecta hoc facit prompte et delectabiliter, sicut patet de Laurentio et Vincentio qui in tormentis hilaritatem ostenderunt. Hoc autem non potest facere caritas imperfecta vel etiam qui caritate caret. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

XIX Ad secundum sic proceditur. Videtur quod pati martirium propter Christum non sit in precepto. Cuius enim videtur quod quis det sua quam quod proprium corpus ponat, ut dicit Gregorius in Omelia. Ergo superat. Sed dimittere omnia sua propter Christum non cadit sub precepto sed sub consilio dei. Ergo et exponere corpus suum martirio non cadit sub precepto. Sed contra est quod Augustinus dicit xiii de civitate dei: Sicut dictum est hominibus: morere ne si prevaricemini, nunc autem dicitur martiribus: morere ne peccetis. Sed illud quod oportet nos facere ne peccemus cadit sub precepto. Responsio. Dicendum quod aliquid cadit sub precepto dupliciter. Uno modo absolute. Alio modo secundum animi preparationem. Cum enim preceptum importat rationem debiti, illud absolute cadit sub precepto quod est debitum propter aliquid preexistens, sicut preceptum de honore parentum vel de amando deum. Sed quandoque contingit quod id quod facit aliquid esse debitum nondum preexistit sed potest accidere. Unde hoc cadit sub precepto non absolute sed secundum preparationem animi. Ita scilicet ut homo habeat animum paratum ad faciendum illud quod debitum redditur ex aliqua causa adveniente. Et hoc modo exponit Augustinus illa domini precepta que ponuntur Mathei v: Si quis percusserit te in una maxilla, prebe ei et aliam maxillam, quod dicitur: si opus esset et hoc exigeret salus aliorum, homo deberet esse paratus ad hoc faciendum. Et per hunc modum sustinere martirium propter Christum cadit sub precepto. Circa scilicet homo deberet habere animum paratum ut prius permitteret se occidi quam Christum negaret vel mortaliter peccaret. Et etiam relinquere bona propria cadit sub precepto, quia debet esse paratus animus christiani magis sustinere iacturam bonorum suorum quam Christum negare vel mortaliter peccare. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

Deinde quesitum est de malis actibus, scilicet de primis motibus, circa quos quesita sunt duo. Primo utrum primi motus sensualitatis sint peccata. Secundo utrum in infidelibus sint peccata mortalia.

XX Ad primum sic proceditur. Videtur enim quod primi motus sensualitatis sint peccatum. Dicit enim Augustinus xxi di. zi li. Sen.: Quedam tentatio a carne non potest esse sine peccato. Sed primus motus est tentatio a carne. Ergo primus motus non potest esse sine peccato. Sed contra est quod ad Romanos vi dicitur super illud: Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, dicit Glossa: Non prohibet concupiscentiam quam vitare non potest. Sed illud quod non potest vitari non est peccatum. Ergo concupiscentia que est primus motus non est peccatum. Responsio. Dicendum quod motus importat inclinationem quandam ad aliquid; quicquid inclinatur pertinet ad appetitum in quantum actibus. Est autem in homine triplex appetitus. Unus quidem naturalis, secundum quem vis appetitiva pertinet ad animam vegetabilem, sicut est vis digestiva et expulsiva et retentiva. Secundus appetitus est sensualitatis qui movetur secundum apprehensionem sensus. Tertius appetitus est voluntatis qui movetur secundum apprehensionem rationis vel secundum iudicium rationis. Peccatum autem quod habet rationem culpe de quo nunc loquimur non potest esse sine actu voluntario, qui scilicet est aliquo modo in potestate peccantis. Actus autem appetitus naturalis non subiacet imperio rationis, sicut nec actus aliarum potentiarum vegetabilis anime. Et ideo in actu talis appetitus non potest consistere culpa, sicut quod homo esuriat vel sitiat absque culpa est. Et idem dicendum est de aliis huiusmodi. Sed actus appetitus sensitivi subiacet imperio rationis, quia ratio preveniens primum potest ei imperare vel etiam impedire. Et ideo talis motus potest habere rationem culpe. Et si sequatur iudicium rationis potest etiam esse peccatum mortale, sicut et motus exteriorum membrorum imperati a ratione. Qui autem preveniunt iudicium rationis est quidem peccatum [illegible]

in aliquo illicito / quia in potestate hominis fuit ipsum
cohibere. Est tamen veniale peccatum et levissimum. Unde
per Aug. xii de trin. / Et hic dicitur primus motus peccati /
Motus autem superioris appetitus i. voluntatis / consequens
motum sensibilitatis / iam potest esse peccatum mortale secundum
predicta / Ad secundum dicendum quod concupiscentia non potest vitari
sic quod nullus concupiscentie motus surgat / Contra di-
sit quod vitari potest. unde insurgit aliquis, potest tamen vitari
singuli / et ex hoc quilibet habet aliquid de ratione peccati
licet non habeat rationem perfecti peccati / quod est peccatum mortale.

XXII

Ad secundum sic proceditur. Videtur
quod infidelium primi motus sint peccata mor-
talia. Contra sicut Anselmus dicit in libro de
gratia et libero arbitrio / Eos qui non sunt in Christo Ihesu
sequitur dampnatio / si sentiunt concupiscentiam etiam si
non consentiant. Sed sentire concupiscentiam est habere primum
concupiscentie motum / ergo infideles / qui non sunt in Christo
Ihesu, peccant mortaliter secundum primos motus / Contra
dampnatio non debetur nisi peccato mortali / Preterea
quilibet homo debet habere originalem iustitiam secundum
quam concupiscentiam reprimat / quod igitur quod debitum est
quilibet concupiscentie motum, ergo quilibet concupiscentie motus
est peccatum mortale. Omne enim quod est debitum
habet peccati mortalis rationem / Preterea quanto est
altior gradus tanto est casus gravior / sed altior
est gradus fidelis quam infidelis / Contra ergo primi motus
fidelium non sunt peccata mortalia / multominus primi
motus infidelium / Respondeo dicendum quod cum primus motus
sit dictum est motus sensualitatis preveniens deli-
berationem rationis. eadem autem natura sensualitatis est
et rationis in fidelibus et in infidelibus / Ad naturam
autem sensualitatis et rationis pertinet quod motus
sensualitatis / qui est absque deliberatione rationis
non possit esse peccatum mortale. Contra peccatum m-
ortale est quod consistit in aversione a deo / ad
quem converti non potest homo nisi per rationem. Et per consequens
aversio a deo, que constituit peccatum mortale / non
potest esse nisi in ratione. ut patet per Aug. de ci. dei
Et ideo dicendum quod primi motus infidelium non sunt peccata
nisi venialia / Ad primum ergo dicendum / quod dictum An-
selmi dependet ex verbis apostoli. qui concludit ad
Ro. viii capitulo, nichil est dampnationis hiis qui
sunt in Christo Ihesu. qui non secundum carnem ambulant /
videtur ergo quod hiis qui non sunt in Christo Ihesu sit
aliquid dampnationis etiam si non secundum carnem
ambulent motibus carnis consentiendo / Alio-
quin nichil plus haberent hii qui sunt in Christo Ihesu
quam alii. Est ergo aliquid dampnationis hiis qui sunt
in Christo Ihesu, si non sentiant motus carnis. Quamvis
non consentiant. Quod qualiter sit intelligendum
ex processu apostoli apparet / premiserat enim
operationem quam ad mentem licet non quantum ad
carnem / premiserat enim Ego ipse mente quidem
servio legi dei / carne autem legi peccati. scilicet per
legem fomitis / que adhuc manet in corporis mem-
bris. Nec igitur hii qui sunt in Christo Ihesu videntur
adhuc huiusmodi dampnationi subiacere. propter fortes motus

concludit apostolus. quod nichil est dampnationis hiis qui
sunt in Christo Ihesu. si non secundum carnem ambulant / quia vinculo
originalis peccati soluta est per gratiam Christi. Et ideo quamvis actu
remaneat fomes peccati / dampnationem tamen actualis
peccati non incurrunt, qui non ambulant secundum carnem / In infi-
delibus vero manet peccatum originale / non solum actu sed
reatu. Et ideo est eis aliquid dampnationis ex parte ori-
ginalis peccati, non autem ex parte actualis / si concupiscentie non
consentiant. Ex hoc ergo non sequitur quod infidelibus primi
motus inducant dampnationem peccati mortalis / sed sequitur
quod habeant annexam dampnationem originalis peccati / Ad
secundum dicendum quod debitum originalis iustitie / pertinet ad
ipsam personam infidelis. ratione nature quam a
primo parente traxit, cui collata est originalis iustitia
Et ideo id quod pertinet ad defectum originalis iustitie
pertinet ad peccatum nature / sed ad peccatum originale / non autem
ad peccatum actuale / quod est peccatum mortale

XXIII

Quesitum est Utrum pueri non excitati in
preceptis. sint recipiendi vel obligandi voto
vel iuramento / vel beneficiis alliciendi ad ingressum
religionis. Et videtur quod non / perfectio enim consiliorum ad
quam ordinantur religiones. a Christo exordium sumpsit /
sed Christus consilium dedit adolescenti qui precepta servaverat
ut patet Math. xix. ergo soli illi qui sunt excitati in
preceptis sunt ad religionem obligandi et recipiendi / Preterea
Gregorius dicit super Ezechielem / Nemo repente fit
summus sed in bona conversatione a minimis quis inchoan-
dum ut ad magna perveniat. Sed magna sunt consilia que pertinent
ad perfectionem vite / minora autem sunt precepta que pertinent
ad communem iustitiam. ergo pueri debent prius excitari in
preceptis quam ad consilia inducantur / Preterea Exodi xxi dicitur
si quis aperuerit cisternam. ceciderit bos vel asi-
nus in eam / dominus cisterne reddet pretium iumentorum, sed ille
qui aliquem puerum nondum in preceptis excitatum ad
religionem inducit quodam modo aperit ei cisternam /
Contra plerique enim religionem ingredientes cadunt
et in desperationem maduntur quia in quadam spiritualem
cisternam / ergo videtur quod ille qui eum inducat ei hanc
imputetur ad peccatum / Preterea Illud quod est expediens
cuilibet utilitati non est tollendum / sed expedit cuiuslibet uti-
litati quod homines propria libertate utantur ad bonum faciendum
ergo non est aliquibus auferenda talis libertas per obligationem
voti vel iuramenti. Preterea Beatus Benedictus monachorum
institutor almificus in sua regula statuit quod
venientibus ad religionem non sit facilis prebendus
ingressus. sed probandus sit an spiritus a deo sit
ergo multominus sunt aliqui muneribus vel beneficiis alliciendi /
Preterea Gregorius dicit / Et habetur in decretis di. xlviii Sicut
non edificati parietes. non prius tignorum pondus accip-
iunt. nisi novitatis sue humore siccentur, ne si an-
te pondera quam solidentur accipiant. cuncta simul ad terram
fabricam deponant. Sed pueri nondum sunt excitati in
preceptis. sunt quasi parietes nondum desiccati. ergo non sunt
eis imponenda tigna, i. onera legis instituta reli-
gionis / Preterea status religionis est status penitentie. sed
pueri excipiuntur ab omni penitentie coercione, ut habetur
in decretis de penitentia di. iiii. ergo non sunt ad religionem

inducendi. ¶ Preterea. Sicut dicitur xx q. i in c. Quod quis non optat
non eligit, profecto non diligit. sed quae non diligit facile
contempnit. Sed pueri antequam sint exercitati non habent
firmam electionem. ergo nec firmam dilectionem. facile ergo re-
ligionem contempnerent si in tali etate ad religionem
inducerentur. ¶ Preterea. Prov. xiii dicitur Substantia festinata
minuetur. Sed videtur esse nimia festinancia quod quis
ad consilia compellitur nondum in preceptis exercitatus. ergo videtur
quod horum spiritualis substantia de facili minuatur. non ergo sunt
ad religionem inducendi. ¶ Preterea. Non minor cura
est adhibenda in ingressu religionis quam in susceptione
ordinis. Sed in ordinibus prohibetur ad maiores ac-
cedere qui minores non acceperit. ergo eciam non debet aliquis
ad observanciam consiliorum et religionem transire, nisi prius
precepta observat. ¶ Preterea. Duo sunt homini necessaria, scilicet intelli-
gere verum et operari bonum. Sed in intelligendo verum
stultus reputaretur qui prius ad difficiliora se trans-
ferret quam leviora intelligeret. ergo stultum est quod in
operacione boni aliquis transeat ad consilia quam in preceptis
exercitetur. ¶ Preterea. Cultus in religione existit quoniam
curam gerit aliorum vel salutem suscipit. Sed in hiis
qui eliguntur ad aliquam curam ecclesiasticam oportet eligere
meliores. ergo oportet eos qui ad religionem assumuntur eli-
gere meliores. hii autem sunt qui sunt exercitati in preceptis.
ergo tales sunt ad religionem inducendi. ¶ Preterea. Illud quod
est in se bonum, si ex eo fiat peccati occasio est abiciendum
sicut serpens eneus quem Moyses fecerat ex mandato
domini ad sanandos filios Israel, ut habetur Num. xxi. Eze-
chias contrivit, quia ex eo sumebatur ydolatrie occasio.
Sed et quamvis benedictio sit secundum se bona, tamen repre-
henditur si minor puer maiorem benedicat. Cum ergo
aliquis inexercitatis in preceptis sumatur occasio peccati
ex ingressu religionis, ab ea recedentes, sequitur quamvis
religio sit secundum se bona, tamen videtur quod inexercitatos
ad religionem inducere sit vitandum. ¶ Preterea. Greg. dicit et
habetur in decretis di. xlviii. Casum appetit qui ad
summi loci fastigia postpositis gradibus per
abrupta querit ascensum. Sed procedere ad consilia
non observatis preceptis est preponere gradus. ergo videtur
quod hoc sit casum querere, et ita ad hoc non sunt aliqui
inducendi. ¶ Preterea. Damascenus dicit in ii° li. quod non
est utile inexpertum existere et improbatum, incorr-
uptione frui, ut non in superbiam incidat et
in laqueum diaboli. Ergo pari ratione non est utile
improbatos et inexpertos in preceptis ad statum con-
templationis assumi, ad quem religio ordinatur.
¶ Preterea. Greg. dicit in vi Moral. quod post Lye amplexus
ad Rachelem Iacob pervenit, quia perfectus quisque ante
vite active ad fecunditatem iungitur, et post contemplative
ad requiem copulatur. Sed activa quantum ad vitam consistit
in obediencia preceptorum. Status autem religionis pertinet
ad vitam contemplativam. ergo non sunt aliqui ad religionem
inducendi antequam sint in preceptis exercitati. ¶ Preterea. Nulla
promissio est facienda, cuius solucio non est licita.
Sed solvere aliquid alicui pro ingressu religionis non est
licitum. Dicitur enim in decretis i q. ii Hunc legis

discipulos vel eorum ministro quisque quempiam
ad dei cultum aliquos inducere intuitu procurasse.
ergo non sunt aliqui promissionibus ad religionem alliciendi.
¶ Preterea. Nullus qui non est exercitatus in armis secundum
leges est admittendus ad miliciam corporalem. Sed
religio est status milicie spiritualis. ergo non sunt aliqui
recipiendi ad religionem nisi prius exercitati in preceptis
quasi in quibusdam spiritualibus armis. ¶ Preterea. Qui non potest
obligare ad minus, non potest se obligare ad maius,
nisi sit necessarium. Sed pueri ante xiiii annos non
possunt se obligare ad matrimonium quod est minus. ergo
multo minus ad religionem. ¶ Preterea. Legitur Mat. v.
quod dominus demoniacum quem curavit non permisit
secum intrare navem, quae significat crucem et religionem.
Per demoniacum enim curatum significatur homo
a peccatis conversus. ergo non sunt ad religionem accipiendi
peccatores statim conversi, antequam in preceptis ex-
erciteantur. ¶ Preterea. Bonorum operum fructus habere debemus
quam de Egipto exeamus, ut dicit glossa super Exod.
xii. Sed exire de Egipto est exire de mundo re-
ligionem intrando. ergo illi qui volunt religionem
intrare debent prius fructus bonorum operum habere
per observanciam preceptorum. ¶ Preterea. Aug. dicit in li.
de sermone domini in monte, quod omnis presumpcio
est cavenda. Sed magna presumpcio videtur esse
quod aliquis velit ascendere in arcem consiliorum nondum
observatis preceptis. ergo tales sunt cavendi et
non alliciendi ad religionis ingressum. ¶ Preterea.
Aug. dicit in eodem li. quod maiora maioribus
et minora minoribus sunt adhibenda. Sed consilia
sunt maiora. ergo non sunt pueris inexercitatis
exhibenda. Et ita pueri nondum exercitati in
preceptis non sunt ad religionem trahendi. ¶ Sed contra
est quod dicitur xx q. ii c. Si in qualibet, et in parentibus
sane filios religioni tradere non amplius liceat quam
ad xiiii etatis sue annum. Licentia esse potest
postea vero dicat in voluntate parentum eorum aut
sue devocionis sit solitarium votum, erit
filiis licitum religionis assumere cultum. Sed
post xiiii annum non statim sunt homines in preceptis
exercitati. ergo possunt religionem ingredi pueri
antequam sint in preceptis exercitati. ¶ Preterea. Maius
est quod aliquis recipiatur ad regimen sui et aliorum
quam quod recipiatur in religionem, in qua sub regimine
aliorum vivitur. Sed Salomon adhuc puer existens
assumptus est ad regimen sui et aliorum. Unde dicitur
i Paralip. xxix. Locutus est David rex ad
omnem ecclesiam: Salomonem filium meum elegit
deus puerum et tenellum. ergo multo magis
possunt pueri non exercitati in preceptis ad religionem
induci. ¶ Preterea. Votum illud non est illicitum ex cuius
solucione non redditur reus. Sed secundum Ambrosium qui
ponunt continenciam in annis puerilibus non fiunt rei
si votum non exsolvant. ergo non est illicitum quod in
puerilibus ergo ¶ Preterea. Non est illicitum quod quis

xxu

non retrahit a bono sed magis provocat ad
melius. Cum ergo status religiosorum in quo consilia
servantur sit melior quam secularis in quo solum
precepta servantur videtur quod etiam beneficijs induit
decant pueri etc. Extra xx q. i d. Firma tunc est
virginitatis professio ex quo adulta etas iam
esse cepit et que solet apta nuptijs computari
Sed non statim in hac etate viri vel mulieres sunt i
preceptis exercitati quod ambo aliqui in preceptis ex-
ercitantur licite possunt religioni astringi et voto vel
iurato. Extra. Si talis obligatio esset illicita scilicet
quia pueri non exercitati in preceptis voto vel iura-
mento ad religionem obligantur. Aut quia esset quod est secundum
se mala aut quia est prohibita. Sed non est secundum se
mala quia sic executio sive adimpletio promissorum
esset peyor et perseverancia pessima. Nunc contrarium
videmus quia adimplentes ea que promiserunt in
puerilibus annis et in talibus promissis perseverantes
maxime commendantur. Similiter etiam non est illicita
talis obligatio quia prohibita. Non enim prohibetur
in lege veteri. Dicit enim Num. xix. Mulier si quippiam
voverit et astrinxerit iuramento que est in domo patris
sui et in etate adhuc puellari si cognoverit pater
votum quod pollicita est et iuramentum non obligatur. Aut
si nescit et tacuit voti rea erit. Quicquid pollicita est
et iuravit opere complebit. Si autem audierit et contradixerit
pater et vota et iuramenta eius irrita erunt nec obnoxia
tenebitur sponsioni eo quod contradixerit pater. Similiter etiam non
est prohibitum iure canonico. Contra in decreto legis expresse
sed eadem auctoritas inducitur xx q. i. Puelle. Similiter
etiam non est prohibitum lege euangelica que maxime
inducit homines a recedendo a mundo et seruendo
perfectionis opera. Ergo licitum est obligare voto vel iu-
ramento pueros nondum exercitatos in preceptis ad
religionem. Pro Respondeo dicendum quod hoc quod pro parte tertia
inducitur dubitationem non habet nisi quod quidam conte-
nciosi studentes veritatem obnubilare conantur.
Unde hic locum habent verba que Aug. dicit in ii de
Ci. dei. Sed ille est maior et tenacior insipientium
morbus eorum quo instabilem motum etiam suos post
variam plene redditam sic nimia tenacitate que
nec apta veniunt sine obstinatissima putantia quam
etiam ea que veniunt non ferunt tamquam ipsam rationem
veritatem quia defendunt sit nouitatis corporis
defendendi plurimum quam rebus clarere velut etiam
non solum non solum spectantibus intuendam sed
quodammodo tangendam palpitantibus offeramus.
At tamen quod disceptandi finis erit si respondendum
responsionibus existimem vel non possunt intelligere
quod dicitur vel tam duri sunt adversitate mentis
ut etiam si intellexerint non obedient respondent
et loquuntur inertitate atque infatigabiliter. Nam
sunt quorum dicta contraria si totiens velim refellere
quotiens obnixa fronte statuerit non cogitare
quid dicant dum quomodocumque nostris disputationibus
contradicant quam sit infinitum et erumnosum et in-
fructuosum vides. Erit ergo hic modus servandus
et veritas manifeste et quasi palpabiliter ostendatur

Psi in contrarium dicta fuerint que aliquod pondus non habent
contempnantur ne sic optineat molestum eadem replicare
si quis contrarium dicere voluerit sciebat quod dicitur ut alij
intelligentes diiudicare possint. An doceat veritatem
Primo igitur circa propositam questionem ut singula discutiamus
considerandum est. Secundum pueros etiam infra annos pubertatis
in religionem recipi non est secundum se malum immo est
expediens et fructuosum. Contra id quod a pueritia
assuescimus sic perfectius et firmius tenemus secundum id
Prov. xxii. Adolescentulus iuxta viam suam ambulans
et cum senuerit non recedet ab ea. Et ideo Apostoli
instituerunt ut pueri etiam infantes ad christianam reli-
gionem reciperentur ut in ea nutriti firmius et perfectius
ei inhererent. Et hoc est quod Dyonisius dicit in ulti-
mo Ecclesiastice Ierarchie. Sed secundum sacram legem confirmati
infantes ad habitum sacrum habebunt consuetudinem
ab omni remoti errore et immunde vite expertes.
Hoc divinis nostris ducibus id est Apostolis ad mentem
venit et visum est bonum suscipere infantes. Multo
autem magis excedit vita christiana infidelium vitam
quam vita religiosorum secularium vitam presertim cum
in primitiva ecclesia omnium christianorum esset perfectissimus
religiosorum status secundum illud Actuum iiii. Multitudinis
credentium erat cor unum et anima una nec quisquam
eorum que possidebat aliquid suum dicebat. Sed erat
illis ecclesia quia ad eius vite exemplar omnes
religiones sunt institute. Et ideo religionum instituto-
res ex eadem causa qua et Apostoli moti sunt ad reci-
piendum infantes in religionem ut patet de beato
Benedicto qui ut in secundo Dyalogorum legitur recepit
Maurum duodennem et Placidum septennem. Est
tamen quedam differentia circa hoc attendenda. Nam pueri ante
annos pubertatis ex naturali iure sunt sub cura parentum
quia nondum habent usum discretionis perfectum secundum quam possint
per se ipsos regere se ipsos. Et ideo in hac etate possunt quidem
religioni tradi si a parentibus offerantur et erit rata
tradicio. Precipue si cum ad annos pubertatis pervenerint
ratam habuerint paternam oblationem. Unde Greg. dicit et habetur
xx q. i. Addidisti. Si pater vel mater filium filiamve
intra septa monasterij infantie annis sub regulari
tradiderint disciplina utrum liceat eis postquam pubertatis
impleverint annos egredi et matrimonio copulari. Hoc
omnino devitamus. Contra nephas est ut oblati a parentibus
deo filij voluptatis frena relaxent. Si autem in hac
etate ipsa sponte se religioni tradiderit quod quidem
per assensum vel dissimulacionem parentum ratum esse.
Unde dicitur xxii. Si in qualibet minori etate religionis
tonsuram vel religiosam vestem debitam in utroque
sexu filijs aut unus aut ambo parentes dederint aut
forte nolentibus vel nescientibus scilicet parentibus a se
suscepto non mox visum in filijs abdicaverint
sed vel coram se vel episcopo palam quam in quietum consentiunt
filios talia habere permiserint ad secularem redire habitum
filijs capitis quicumque parentibus non licebit. Si vero pueri
annos pubertatis transcenderint possunt etiam invitis parentibus
ad religionem transire nec sunt repellendi immo magis
vocandi. Ut enim Greg. dicit in quadam omelia ad vitam

bona aliqs in pueritia / aliq in adolescentia
aliq in iuventute aliq in senectute / aliq in de-
crepita etate pducit / et si in nulla etate sunt
repellendi, minus tn sunt repellendi in pueritia /
Dt enim Crisostomus sr math. Cuius mens ad appropinquare
xpo, non repellet ab eo simplex infancia / Nam si
sciti futurum est / quid vetatis filium ad patrem venire
Si aut peiores futuri sunt / quod sinatis contemnatoribus
pfecte. antequam culpam videatis / quam qui sinatis
damnatoribus pficit / Aliqui tn dicunt non sunt recipiendi
pueri ad religionem quia exibunt et peiores efficientur
Sz quod addit quidam quod oportet pueros prius exercitari
in preceptis / et postea transferre ad consilia observanda
in religione / ex falso intellectu procedit. Arbitrantur
enim quod preceptorum parat viam ad consilia / Non aut est
sic. immo potius consilia preparant via ad precepta
servanda / contra precepta consilia removentur. Ho a rebus secu-
laris quibus occupatur difficile est quod innocentiam
servet / Vnde Iulianus dicit sr math. Grave onus
subit innocentia inter mentes occupata /
Rem enim solius formidat dei. non sine seculi vigo-
rem obsequatur. Et idem dicit sr math xix Dedi diffi-
cile est qui pecunias habent in regnum celorum. Contra difficile
est quod hoc precepta servet quibus intrat in regnum celorum
nisi sapius consilia divitias reliquat. Et ideo
pueri ad hoc quod innocentiam servare possit. in
observantia mandatorum sunt preparandi / et quodam modo
praemuniendi in exercitio consiliorum / Nec sunt repellendi
quamvis inermi videantur in preceptis. Dt enim Dau-
sr math. Quidam puerile sermone haberes offe-
rentes salvatori pueros et infantes / qui aut videntur
ostenderes. pueris quidem discretis ratione iustitie re/pre-
hendunt / eos qui pueros et infantes adhuc inmaturos
eruditos offerunt xpo. Quibus aut hortatur disci-
pulos suos. condescendere utilitatibus puerorum
hoc aut debemus attendere. ne estimatione sapientie
excellentiis contemnas quia magnum. pusillos contem-
pnentes prohibentes pueros venire ad xpm. Sed quid utrum
quid. An ante religionis ingressum sit voto vel
iuramento ad religionem obligandi / manifeste patet quod
sicut enim in malo quanto voluntas est confirmata ad
malum. tanto peior est sicut in obstinatis patet / et qui
ex malitia peccant. Ita etiam in bonis quanto voluntas
melior est. tanto est magis firmata et astricta ad bonum.
Quod igitur bonum sit quod pueri ad religionem veniant
multo melius est quod eorum voluntas sit ad hoc firmata
quod sit voto vel iuramento. Vnde et David dicebat.
Iuravi et statui custodire iudicia iustitie tue.
Et Aug dicit in epistola ad paulinum et armentarium.
felix necessitas que ad meliora compellit. Vltimo aut
considerandum restat. An sit beneficiis alliciendi / et si quid
conventione vel pacto / pretium alicui det / vel quodcumque
tecum beneficium ut religionem intret / hoc est illicitum
Si aut aliquis aliquid beneficia ei temporalia conferat / vel aufert
impedimenta / quibus impeditur a religionis ingressu
vel etiam ut eum invitet vel dotem firmat / ad hoc quod sit
religioni aptus / hoc non est illicitum / sed laudabile. Similiter
etiam beneficiis temporalibus aliquis aliquem alliciat / ut eum

favorabilem sibi reddat / non intendens gloriam propriam
sed gloriam dei et proximi salutem laudabile est
sicut et apostolus de seipso dicit / ad cor x. per omnia
omnibus placens. Item etiam aliquis temporalibus beneficiis
alliciat ad bene agendum / In ecclesiis etiam quibusdam
temporalium distributionibus alliciuntur aliqui. ad ecclesie
desiderium / non quia ex primum accipiat / sed sunt quedam
salaria allectiva ad serviendum deo. Contra et dicit
dicit math vi. primum querite regnum dei et iustitiam
eius. et hoc omnia sunt necessaria vite adiicientur vobis
Ad primum ergo dicendum. Contra dicendum sicut xpc ad consilia in-
vitat adolescentem in preceptis exercitatum / Ita etiam
vocat matheum publicanum non exercitatum in
preceptis / sed potius peccatis implicatum. Ex quo accipe-
possumus. quod ad consilia observanda in religione
advocandi sunt / non solum exercitati in preceptis. sed etiam
non exercitati. Ad secundum dicendum quod diversitas gra-
duum. dupliciter attendi potest. Vno modo in diversis statibus
sic contradictis. Et non oportet quod qui tendit ad
maiorem statum, vel contradictum / quod prius exerceatur
in minori statu contra videlicet / quod illi qui volunt
fieri milites / non exercitantur prius in lanificio /
sed a pueritia exercitantur in militia Similiter et
qui volunt fieri clerici. non prius exercitantur in vita
laicali. sed clericali / et hoc modo qui volunt reli-
giosi fieri, non oportet quod prius exercitentur in vita
seculari, sed optimum est eis. si a pueritia exercitentur
in vita religionis / quia magis poterunt in ea
proficere Vnde dicitur Trenorum iii Bonum est
viro cum portaverit iugum domini ab adolescentia
sua Alio modo potest accipi diversi gradus. in
eodem statu et conditione / Et hoc modo dicit Gregorius
Quidam in qualibet bona conversatione incipiendum
est. a minoribus ut ad maiora perveniatur
Sic enim milites a rudimentis militie /
et clerici a rudimentis clericature / Ita etiam et re-
ligiosi incipiunt. a rudimentis religionis
ut proficiant usque ad summum Ad tertium
dicendum. quod duplex est occasio. scilicet data et suscepta /
Contra quidam dat alicui occasionem alteri. ruendi
vel in extremam cadendi / quia facit aliquid vel dicit
minus rectum. ex quo datur proximo occasio ruine
Et tunc ruina proximi imputatur dicenti occasionem
Aliquando aut non est occasio data / sed suscepta
puta cum aliquis. inducit aliquem ad bonum
et ipse fit ex hoc deterior Et sic non est reclinat
quedam inductio bona. propter hoc quod ille sumit
inde occasionem ruine Vnde et dominus non dimisit
predicationem veritatis. propter scandalum phariseorum
ut habetur math xv. Et Aug dicit in epistola
ad bonifacium Et habetur xxiii q iiii Ipsa pietas
Et in decretis si plurimi essent in domo ruitura
et inde saltem unus liberari posset / atque dum
illud facere conarem, alii semetipsos pre-
cipitatione necarent. dolemus de ceteris / utique
unius salute consolarem. Ad quintum dicendum quod ex
libertas necessitati coactionis opponitur. que est /

intrat

iiii

necessitas absoluta. Et talis necessitas non est
adhibenda. Sed necessitas que est ex suppositione
finis non opponitur libertati. et tali necessitate
expedit uti ad quorum utilitatem. Aliorum unde
pacta promissionibus firmata vel iuramentis in rebus
humanis fieri debent. Multo autem magis per huiusmodi
expedit homines obligari ad divina. que sunt meliora.
Ad quintum dicendum quod difficultas ingressus tollitur
in religionibus per hoc quod datur intrantibus annus
probationis. in quo difficultates religionis experiuntur.
Ad sextum dicendum quod parenti necessitatem desideranti non est
amor carnalis impendendus. non tamen prohibebitur quin
sit parentes desiderandum. Desiderantur autem parentes
a prauis fautore secularis affectus per religionem.
Et ideo congruit quod pueri existentes aliquando in religione
ante annos pubertatis. a sacris ordinibus impediantur.
Et de hoc omne legitur Gregorii ut patet per capitulum quod predicto
in illo capitulo. et in sexto omne Ezechiel. Ad septimum
dicendum quod status religionis est status penitentie et est
etiam sicut scola perfectionis Unde ad religionem
recipiendi sunt peccatores propter penitentiam et recipiendi sunt
pueri innocentes. quia in scola religionis perfectionis ut
perfectius innocentiam servent. Ad octavum dicendum quod
si omnino inviti pueri ad religionem ducerentur te-
nendum esset de casu facto. Sed ex quo propria voluntate
se obligat et religionem introducitur non habet locum
ratio inducta. Ad nonum dicendum quod sit magnum
et parvum naturaliter paucum. secundum philosophum dicit relative
alterum. festinat sicut velox ad tardum. Nam festinatio
sive velox est quod in parvo tempore multum movetur. illa ergo
festina minuitur que est festinata in respectu ad debitum
modum puta si aliquis aliquem statum a principio
aggressus. contemptis rudimentis illius status
ea que sunt perfectorum in statu illo attentare vellet
Non est autem festina festinata. si exercicium perfectionum
et quasi quandam scolam que est religio a pueritia
aliquis ingrediatur Tantum est enim culmen perfectionum
ut et si a pueritia quis ingrediatur perfectioni aggrediatur
sufficit ut proficiat Sicut et Augustinus dicit de doctrina
christiana Tanta in eis est et tamen profunditas
litterarum ut si in eis proficerem quotidie si eas solas
ab ineunte pueritia usque ad decrepitam senectutem
summo studio melior ingenio conarer addiscere.
Ad decimum dicendum quod diversi ordines sunt qui diversi gradus
communi claustralis vite. et ideo oportet ut a minoribus
incipiat. qui ad maiores tendit. Non autem
oportet quod qui tendit ad sacros ordines exerceatur
in illis qui pertinent ad inferiorem statum laicalis
scilicet vite. Et similiter in vita religionis. oportet quod
a rudimentis eius incipiat qui religionem ingreditur
ut ad summum apicem religionis pertingere possit
non enim oportet eum prius esse exercitatum in seculari
vita. Ad undecimum dicendum quod in intelligibilibus
etiam oportet quod aliquis a minoribus in eadem scientia
incipiat ut ad maiora procedat. Non tamen oportet
quod quicumque vult addiscere aliquam scientiam quod exerceatur
in qualibet minori. Sicut qui volunt addiscere aliquam
scientiam vel artes liberales. non oportet quod prius exerceatur
in mechanicis. Sed solum hoc oportet quod minor
scientia parat viam ad maiorem. Vita autem secularis
non parat viam ad religionem. sed magis ab ea

abducit Unde Gregorius dicit in principio Moralium
Cum adhuc me cogeret animus. presenti mundo quem spectaverunt
deservire. cepit multa contra me ex eiusdem mundi cura succrescere
ut in eo corpore iam non specie. sed quod est gravius mente retinerer
Consuetudo autem observancia consiliorum parat viam ad totam
et perfectam precepta divina observanda. que oportet etiam
in seculari vita observari. Ad duodecimum dicendum quod raro
illa deficiat in multis. Primo quidem. quia ille qui religionem
intrat. non ad hoc eligitur ut sui vel alterius curam gerat
magis quam ante sed magis ut sit sub obedientia et
cura alterius Secundo quia hoc non concedimus ab omnibus quod necesse
sit eligere meliorem ad regimen prelationis. sed secundum quosdam
sufficit eligere bonum Tertio quia si oportet eligere me-
liorem ad prelationem non quidem simpliciter meliorem. sed
meliorem et magis ydoneum. Ad hoc pueri autem et si
non sunt meliores simpliciter quam adulti sunt tamen magis
ydonei ad hoc ut in religione nutriantur Unde An-
selmus in libro de similitudinibus comparat eos qui a pueritia
nutriuntur in religione angelis qui nunquam ceciderunt
scilicet angeli a principio. homines autem post casum tempore. ad
vitam eternam perveniunt Et tamen quod ad ea ipsa non
eligitur sed unus et ideo maior necessitas est quod
melior assumatur quam intrantibus religionem qui plures
accipi possunt. Ad tertiumdecimum dicendum quod non solum illud
quod est peccatum prebet occasionem ruine sed etiam id quod habet
speciem mali Unde et apostolus dicit prima ad Thessalonicenses
ultimo Ab omni specie mali abstinete vos Et quod species
eius et si secundum se esset bonum ex sui institutione
tamen speciem habebat mali propter similitudinem idolatrie
propter quod erat ad ydolatriam pronior non
habita apud eos qui erant ad ydolatriam proni non
erat committendum Sed laudabiliter fuit subtractus
sub intronite autem religionis. Non est secundum se malum nec habet
speciem mali Vendicio autem et si sit de genere suo bona
tamen ad hoc quod sit actus virtutis exigitur quod sit vestita
debita circumstantia id est ut competat et persone
et loco et tempori Non est autem competens persone cum maior
parte maiorem vendiciat. etiam sit dictum ad Hebreos
sexto. sine ulla contradictione quod minus est a maiore
vendicatur Ad quartumdecimum dicendum quod ille qui accedit
ad consilia. non querit ascensum per abrupta postpositis
gradibus. sed magis recedit ab hiis que homines possunt
impedire ab observantia preceptorum. sicut dictum est. Ad
quintumdecimum dicendum quod secundum dictum Damasceni magis
est contrarium congruendum Ideo cum deus hominibus etiam
per regulare incorruptibile non statim addidit. quod
hoc non esset ei utile. sed superbiendi occasio abundantia
enim temporalium et corporalium bonorum est materia superbie Et
ideo utile est homini ad superbiam vitandam ut ad consilia
transeat. temporalium et corporalium bonorum abundantiam
derelinquens. Ad sextumdecimum dicendum quod amplexus Rachelis
significat quietem contemplationis. ad quam etiam consilia
sequentes. non statim a principio perveniunt possunt sed post
longum exercicium mandatorum in vita seculari. Ad
decimumseptimum dicendum quod si venditus temporalibus aliquis alliciatur
ad religionem non pacto. sicut solet fieri in emptione
et venditione. est illicita solutio Et ideo licet post
premissa verba in eodem casu subiungitur. nisi forte.

de pauperum alimento eius indigentie proponat. Et tamen
subtrahendum tamen absit pactio et omnis conventio.
Ad decimamoctavam dicendum quod status religionis quantum ad
eos qui in eo proficiunt est spiritualis militia, quantum vero
ad eos qui de novo intrant est quoddam tirocinii
exercitium, et oportet ad maiorem perfectionem quod a principio
aliquis aliquod exercitium subeat, sicut de exercitio milicie
temporalis Vegetius docet in libro de re militari. Ad
decimamnonam dicendum quod obligatio perfectionis innocentium temporalis
non potest fieri ante annos pubertatis. Cuius obligacionis
solius est professio que fit in religione ad perpetue
remanendum in ea. Sed ante annos pubertatis potest
fieri aliqua sponsio futuri matrimonii sicut est in sponsalibus,
cui assimilatur obligatio que pertinet ad religionem.
Ad vicesimam dicendum quod sicut Glossa dicit ibidem, quod hic de
monomachus curatus voluit esse in navi cum Christo
significat desiderium eorum qui sunt a peccato mundati, qui cupiunt
dissolvi et esse cum Christo. Sed quia non statim eis conceditur
sed oportet quod prius in hac vita laboret annuncians
verbum dei. Unde patet quod non est ad propositum. Ad xxi
dicendum quod quanto magis aliquis exercitatur in bono ex-
ercitio in seculo ad religionem vadit, tanto facilius in
ea proficere potest. Sed quia in seculari vita multa im-
minent pericula quibus aliquod exercitium virtutis impedi-
tur, quod a principio impedita concupiscentiat
per observationem consiliorum. Ad xxii dicendum quod dif-
ficilius est observare precepta in vita seculari
quam in vita religiosa. Magna enim virtus requiritur
ad hoc quod aliquis in seculo vivens se immaculatum a
curis seculi conservet. Unde dicitur Ecclesiastici xxxi Beatus
dives qui inventus est sine macula, et post aurum non abiit
quis est hic et laudabimus eum. Fecit enim mirabilia in vita
sua. Et ideo maioris perfectionis videtur esse, si tamen
sit presumptio quod aliquis in seculo vivens conservet se im-
maculatum. Quia quod tante virtutis se non existimans
ad religionem transeat, ut facilius a peccatis maculam
conservet, ad modum Zachei qui cum statura
pusillus esset, ad hoc ut Christum videret ascendit
arborem sicomorum, id est fatuam, per quam religio
designatur. Ad xxiii dicendum quod in unoquoque statu
maiora maioribus sunt attribuenda, et tamen quia ad maiorem
statum perficere vult, oportet quod in minori primordia illius
status accipiat secundum illud Ecclesiastici xxv Que in iuventute
tua non congregasti, in senectute quomodo invenies. Et ideo
ad hoc quod aliquis perveniat ad perfectionem religionis oportet
quod a principio etatis sue ad hoc huiusmodi assuescat.

xxiii Secundo queritur utrum consilia ordinentur
ad precepta. Et videtur quod non. Illud enim
ad quod ordinatur aliud posterius est. Sed [illegible]
finis prior est in intentione et posterior in executione.
Sed observatio preceptorum precedit esse priorem in executione
quam impletionem consiliorum, ut Matthei xix de adolescente
qui se dicebat servasse legis consilia precepta. Non
ergo consilia ordinantur ad precepta sicut ad finem. Sed
potius econverso. Preterea finis est perfectior hiis que sunt ad
finem. Sed consilia sunt perfectiora preceptis, quia consilia pertinent
ad perfectionis statum. Precepta autem ad quemcumque iusticiam
viventem, et consilia preceptis superadduntur, ut patet per hoc
quod dicitur Matthei xix dicit adolescenti qui precepta
servaverat, adhuc unum tibi deest, si vis perfectus
esse etc. Ergo consilia non ordinantur ad precepta sed
potius econverso. Preterea secundum philosophum in ii physicorum sicut
se habent principia ad conclusiones, ita se habent hec
ad ea que sunt ad finem. Sed talis est habitudo principiorum
ad conclusiones quod positis principiis ponuntur conclusiones,
non autem econverso. Contingit enim ex falsis silogisare
verum. Ergo talis est habitudo finium ad ea que
sunt ad finem quod posito fine ponuntur ea que
sunt ad finem. Sed positis preceptis non ponuntur
consilia. Multi enim observant precepta qui non
observant consilia. Ergo consilia non ordinantur ad
precepta sicut ad finem. Preterea Augustinus dicit in libro de
sancta virginitate Mirabiliter desipiunt qui putant
preceptis solum virginitatem solam esse observandam
commitunt (?). Sed observatio preceptorum pertinet ad
preceptis solum. Ergo consilium virginitatis non est impletivum
preceptorum. Et eadem ratio est de aliis consiliis.
Preterea precepta pertinere videntur ad vitam activam,
consilia autem ad vitam contemplativam, ut patet Matthei
xviii ubi enumerantur precepta legis. Dicit Glossa
Ecce vita activa. Ubi autem postea subditur
si vis perfectus esse etc. dicit Ecce vita contemplativa.
Sed vita activa ordinatur ad contemplativam et non
econverso. Ergo precepta ordinantur ad consilia et non
econverso. Preterea dominus in deserto legitur turbas re-
fecisse, primo quinque milia hominum
ex quinque panibus et duobus piscibus, ut legitur Matthei
xiiii. Secundo de vii panibus et paucis piscibus
saciavit quatuor milia hominum, ut habetur Matthei xvi.
Et dicit Glossa Matthei xiiii quinque milia pro
quinque sensibus corporis, hi sunt qui in seculari habitu
exterioribus recte uti noverunt. Hii quinque panibus
id est legalibus preceptis ad hoc necesse instruuntur. Illa
quia nondum integre renunciant. Quatuor milia sunt
et a vii panibus id est evangelica perfectione sublimes
et spirituali gratia reficiuntur. Sed primo pavit dominus
quinque milia hominum quinque panibus, quam quatuor
milia ex vii. Ergo precepta sunt prima consiliis
et non econverso. Preterea dispositio precedit perfectionem
et ordinatur ad ipsam. Sed precepta sunt dispositiones
ad consilia. Dicit enim Glossa Theodori (?) in principio
Marci quatuor sunt qualitates de quibus sancta
ewangelia contexuntur, precepta, mandata, testimonia,
exempla. In preceptis iusticia, in mandatis
caritas, in testimoniis fides, in exemplis perfectio,
ad quam pertinent consilia. Ergo videtur quod precepta
ordinentur et non econverso. Preterea primo non potest aliquis
prius. Sed sicut dicit quedam glossa super psalmum, caritas
primo movet pedem ad reditum vite, de actu autem
caritatis dantur precepta. Ergo nichil est prius in
vita spirituali quam precepta. Non ergo consilia ordinantur
ad precepta, sed potius econverso. Preterea super illud psalmi
sicut ablactatus super matre sua etc. dicit Glossa decem (?)
quinque tempora notantur in peccatore carnali. Tercium autem

in spirituali. Primo quia tempus est conceptionis, quando
est in utero alicuius ante emissionem; secundum tempus
portationis et lactationis; tertium ablactationis.
Ita ergo et in utero matris ecclesie primo concipiuntur
dum fidei rudimentis instruuntur. Unde isti in utero
aluntur in eisdem primordiis proficientes. Deinde
manibus ecclesie portantur et lacte nutriuntur. Deinde
tertium gradum, scilicet a lacte matris accedamus ad
mensam patris. Et parum post subdit: Multi vero hunc
ordinem pervertunt, ut heretici et scismatici, se ante
tempus a lacte separantes, unde extinguuntur.
Sed separari a lacte est parvulis dimissis ad diffi-
ciliora transire. Cum vero consilia sint difficiliora
quam precepta, videtur quod periculo extinctionis se
exponat qui ad consilia accedit, nisi prius edu-
catus in preceptis. Precepta ergo ordinantur ad con-
silia et non econverso. Preterea Gregorius dicit super Ezechielem
quod ex precepto bonum facere inchoatum, sed id
quod est incipientium ordinatur ad illud quod est
perfectionis et non econverso. Ergo precepta ordinantur
ad consilia et non econverso. Preterea virtus imitatur
naturam, sed natura operatur prius in corpore animalis
ea que pertinent ad esse, sicut membra principa-
lia, quam ea que sunt de bene esse. Ergo in progressu
virtutum priora sunt precepta, que sunt de esse virtutis,
quam consilia, que sunt de bene esse ipsius. Et sic idem
quod prius. Preterea sicut est ordo in edificando, ita et
in operando; sed in edificando oportet incipere a faci-
lioribus ut ad difficiliora perveniatur. Ergo in ope-
rando oportet prius implere precepta que sunt faci-
liora et transire ad consilia. Preterea Matthei v dicit
in Glosa: quasi sermo domini est nobis via qua
currimus, sed sermo domini preordinat precepta
consiliis, videlicet Matthei v ubi primo ponitur illud quod
preceptum est antiquis, et postea superadditur id
quod perfectionis est. Ergo videtur quod observantia pre-
ceptorum sit preordinata observationi consiliorum.
Preterea illud quod est minimum in genere aliquo ordinatur
ad illud quod est maximum in illo genere. Sed nichil
est minus in vita christiana quam observantia preceptorum,
nichil autem maius quam observantia consiliorum. Ergo
precepta ordinantur ante consilia. Preterea Crisostomus
dicit super Matheum: qui precepta legis implere negligit,
perfectiora implere non potest. Ergo oportet quod prius aliquis
impleat precepta quam consilia. Et sic precepta ordi-
nantur ad consilia. Preterea prius est a quo non
convertitur consequentia essendi, sed a preceptis non
convertitur consequentia essendi ad consilia. Non enim
sequitur: si aliquis servet precepta, quod servet
consilia. Ergo observatio preceptorum naturaliter precedit
et ordinatur ad observantiam consiliorum. Sed
contra est quod Augustinus dicit in Enchiridion: Quecumque
mandat deus, ex quibus unum est: Non mechaberis,
et quecumque non iubentur sed spirituali consilio monentur,
ex quibus unum est: Bonum est homini mulierem non
tangere, tunc recte fiunt cum referuntur ad dili-
gendum deum et proximum propter deum. Sed hec
duo cadunt sub precepto, ut patet Matthei xxii. Ergo
consilia ordinantur ad precepta. Preterea illud quod est electionis
ordinatur ad illud quod est necessitatis, quia electio est
eorum que sunt ad finem. Sed consilia sunt electionis, precepta autem
necessitatis. Ergo consilia ordinantur ad precepta. Preterea illud
per quod aliquid plenius perficitur ordinatur ad illud. Sed
per consilia plenius et tutius conservantur precepta. Ergo con-
silia ordinantur ad precepta. Responsio. Dicendum quod precepta
dantur de actibus virtutum. Duplex autem est actus virtu-
tis, scilicet interior et exterior, et uterque actus cadit sub
legis precepto. Unde Augustinus dicit contra Faustum quod quia
Iudei non intelligebant homicidium nisi per interemptionem
corporis humani, aperuit dominus omnem iniquum motum
ad nocendum fratri in homicidii genere deputari.
Similiter etiam tantum modo corporalem cum femina illicita
cohabitationem vocari mechiam que erat in lege prohibita,
sed dominus declaravit etiam interiorem concupiscentiam ad hoc
pertinere. Unde manifestum est quod interiores actus vir-
tutum sub precepto cadunt. Consilia igitur ordinantur
ad precepta, et secundum quod sunt de interioribus virtutum actibus
et secundum quod sunt de exterioribus actibus, sed diversimode. Nam
ad interiores actus virtutum ordinantur sicut ad finem.
Primo enim interiores actus virtutum moralium pertinent
ad mentis puritatem, ut scilicet mens hominis a passionibus
inordinatis et ab exteriorum rerum cupiditate sit
libera, et ulterius omnes virtutes morales per theologicas
ordinantur ad dilectionem dei et proximi. Et ad hoc
omnia consilia ordinantur sicut ad finem, scilicet ad caritatem
dei et proximi et mentis puritatem. Unde dicitur in colla-
tionibus patrum: quicquid nos ad puritatem cordis
dirigit tota virtute sectandum est; quicquid autem ab hac
retrahit, ut perniciosum ac noxium vitandum est.
Pro hac enim universa agimus et toleramus; pro
hac patria, parentes, divitie, delitie mundi contempnuntur
et voluptas universa contempnitur, scilicet ut puritatem
cordis perpetuam retineamus. Et parum post subditur:
Pro hac ieiuniorum inedia, vigiliarum labores
corporales, meditationes, lectiones, cetera que virtutes
debemus nos sustinere, ut per illas ab
omnibus passionibus noxiis illesum servare cor
nostrum et conservare possimus, et ad perfectionem caritatis
istis gradibus innitendo conscendere. Et propter hoc idem
Augustinus dicit in libro de moribus ecclesie: Non vitiatis
inquit generibus ciborum quasi pollutis, sed concupiscentie per-
domande et dilectionis fraterne recipiende invi-
gilat omnis intentio. Et ibidem dicit: Caritas precipue
custoditur: sic caritati victus, caritati sermo, caritati
habitus, caritati vultus aptatur. Unde et apostolus i ad
Corinthios vii virginitatis consilium ad hoc ordinans docet
ut mulier innupta cogitet que dei sunt, quomodo deo placeat.
Et dominus Matthei xix paupertatis consilium ad hoc
ordinat ut homo deum sequatur, quod fit per rectitudinem
et puritatem interioris affectus. Sic igitur consilia or-
dinantur in fine ad precepta secundum quod sunt de interioribus
actibus virtutum. Sed secundum quod sunt de exterioribus actibus,
puta non occides, non furtum facies etc., ordinantur

consilia ad precepta non sicut ad finē Non
enim ideo quis hic virginitatem seruat ut ab adulterio
abstineat neque in finē aliquis sua abrenunciat
ut non furetur aliena / tamen exteriora opera sunt
ꝯsilior maiora quam interiora opera preceptorum ordinantur
tamen ad ea magnitudo faciunt ea tucius et firmius con-
seruari Qui enim sua dimittit multo magis
abstinet a rapiendo aliena Vnde et aug' i xix
li' contra faustum dicit Omnia ex hebreorum lege co-
memorata ita dominus commendat ut quicquid ex persona
sua insuper loquitur ad expositionem commendanda
valet sive quod illa obseruare potuisset vel ad tucius
conseruandum quod illa voluisset ad perfectionem multo
magis sunt que firmisse sunt Et in li' de sermone
domini in monte dicit Ea que dominus sunt que adduntur ad
inchoacionem Sic ergo patet quod consilia ordinantur sicut
ad finē ad precepta / prout sunt de interioribus actibus
virtutum / sed ad precepta similiter sunt de exterioribus
actibus ordinantur consilia ad hoc quod tucius et firmius
seruentur per modum remouentis Et secundum hoc est ea
secunda firma enim interiorum actuum obseruacio causatur
ex interiore affectione melius bene disposita ¶ Ad
2m ergo dicendum quod secundum quosdam diuites ille inuitus
e diues se precepta obseruasse et Papie quantum
ad unum preceptum quod ibi commemoratur pertinens ad
interiorem actum / scilicet diliges proximum sicut teipsum Vnde
orig' dicit super math' / Scriptum est in ewangelio secundum hebreos
quod cum dominus dixisset ei vade vende omnia que habes
cepit diues scalpere caput suum et non placuit
ei et dixit ad eum dominus quomodo dicis feci legem
et prophetas / Scriptum est in lege diliges proximum tuum
sicut teipsum / et ecce multi fratres tui et filii abrahe
amicti sunt stercore moriente fame et domus
tua impleta est multis bonis et non egreditur
ex ea omnino aliquid ad eos Impossibile est enim
implere preceptum mandatum et esse diuitem et maxime
tales tantas possessiones Et hoc idem confirmat per
hieronymum qui dicit super math' / Mentitur adolescens
si enim quod positum est in mandatis diliges pro-
ximum sicut teipsum opere complesset / quomodo postea au-
diens vende omnia que habes et da pauperibus
tristis abiisset Sed quod crisostomus et alii expositores
dicunt adolescentem illum non fuisse mentitum ut ex hoc
saluari posset Nam hoc preceptum diliges proximum tuum
dupliciter potest obseruari Vno modo imperfecte ut scilicet
aliquis non faciat contra proximum quod sibi non vult fieri
et ut sine detrimento proprio subueniat Alio modo ut
scilicet ad subueniendum necessitatibus proximorum corporalibus
ita se habeat sicut ad subueniendum necessitatibus
propriis / hoc enim modo non implet hoc preceptum
qui cum multas diuicias habeat sibi eas reseruat
et similiter proximum erga Consilia autem ad hoc
ordinantur ut precepta perfecte custodiantur et ideo
dominus obseruanti precepta imperfecte subaddit consilia
per que precepta perfecte consequentur /

xxiii

¶ Ad secundum dicendum quod perfectio vite in preceptis secundum
quod sunt de interioribus virtutum actibus consistit Eorum
nam caritas est vinculum perfectionis / Sic apostolus
dicit ad colo' iii° Et ideo cum dominus preceptis
caritatis posuisset math' v subiungit estote
ergo perfecti Sed in consiliis que sunt de quibusdam
exterioribus actibus consistit perfectio instrumentaliter
Illa scilicet quedam consilia sunt quedam instrumenta
per que facilius ad perfectionem peruenitur Vnde In
collacionibus patrum dicitur Ieiunia vigilie medi-
tacio scripturarum nuditas ac priuacio omnium fa-
cultatum non perfectio sed perfectionis instrumenta
sunt / Illa non ipsis consistit disciplina illius finis
sed per illa peruenitur ad finē Et aug' dicit in li'
de perfectione iusticie Sic ad eam precepta perfectionis
ne currere negligunt ad perfectionem caritatis Et
hieronymus super math' dicit exponens id Ecce re-
liquimus omnia et secuti sumus te Quia non sufficit
tamen relinquere / iungit quod perfectum est et secuti sumus
te / quod ergo erit nobis quasi diceret feci quod iussisti
quid ergo dabis premii Precepta ergo imperfecte
obseruata pertinet ad quem instituit secundum
perfectio vite consistit in propria plena obseruancia
mandatorum ¶ Ad tercium dicendum quod aliquid ordinatur
ad finē dupliciter Vno modo ut necessarium ad finem
sine quo finis esse non potest / Sic cibus ad vitam
corporis obseruandam Alio modo sicut necessarium
ad finē / sine quo ad finē non ita bene perueniri
potest / sic equus ordinatur ad iter non quod sine
equo aliquis ire non possit sed quia in equo melius
vadit Similiter et consilia ordinantur ad precepta
Non quod sine consiliis precepta adimpleri non
possint etiam quantum ad interiores Nam et abraham
qui et coniugio et diuiciis vtebatur fuit coram
deo perfectus secundum id Gen' xvii Ambula
coram me et esto perfectus / Sed quia per consilia fa-
cilius et expeditius ad perfectam preceptorum ob-
seruanciam peruenitur ¶ Ad quartum dicendum quod aug'
in verbis illis intendit concludere contra eos
qui credebant virginitatem esse necessarium solum
ad euitandum tribulacionem corporis que in matrimonio
sustinentur Obseruacio vero preceptorum etsi in hoc
seculo fiat non tamen pertinet ad hoc seculum sed futuro
seculo coniungit ¶ Ad quintum dicendum quod precepta pertinet
ad actiuam et contemplatiuam vitam / consilia vero sunt
instrumenta contemplatiue vite Sed tamen precessit
intencio de preceptis ordinantibus ad proximum
que pertinet ad actiuam ¶ Ad sextum dicendum quod
in ipso extremo preceptorum conueniunt in certam
perfectionis Vnde non potest dici quod minus
maliud pertinet ad precepta et minus quod melius
ad consilia sed primum pertinet ad imperfectam obseruanciam
preceptorum equalis est in seculari vita mediocris
secundum vero pertinet ad perfectam obseruanciam

preceptorum ad quam ordinantur consilia. Nec tamen con-
tinuo ipso facto quamquam millia quam quatuor milia
Oportet quod aliquis prius exerceat in vita seculari
quam transeat ad religionem. quia etiam religionem intrantes
non statim perfectionem adipiscuntur sed ad perfectionem
ascendendam se exercitant. sicut et intrantes scolas
logice non statim efficiuntur logici sed ad hoc se ex-
ercitant. Unde et religio. quedam perfectionis scola est.
Ad septimum dicendum quod exempla que tradantur etiam evan-
gelio sunt exempla Christi. que pertinent non solum ad consilia
sed etiam ad perfectam observationem preceptorum. Unde etiam
ibidem subdit exempla. ut hic discite a me
quia mitis sum. Ad octavum dicendum quod caritas habet
multos gradus. Nam ipsa est caritas incipientis.
et proficientis. et ultra perfecta. Unde caritas
in spirituali vita est principium et finis. Ad
nonum dicendum quod observatio consiliorum est difficilior
quam observatio preceptorum. quantum ad interiores
actus. tamen observatio preceptorum perfecta quantum
ad exteriores actus est longe difficilior. Diffi-
cilius enim est deponere animi cupiditatem
quam possessiones. et tamen difficilius est observare
exteriores actus preceptorum sine consiliis sicut ex
premissis apparet. Ad decimum dicendum quod ma-
[illegible]etos sunt in ordine instructorum ab aliis
Et ideo ex precepto movetur ad aliquid faciendum
tam in vita seculari quam in religione sed con-
silia perficiunt operantur ex interiori habitu. quia ex
seipsis non solum consilia sed etiam precepta. Ad
undecimum dicendum quod sicut decimum est caritatis et o-
principium spiritualis vite et finis. et ideo etiam
ipsa procedit inchoata. tamen debet esse extremis
spiritualis vite et ipsa sequitur. tamen pertinet
ad perfectum esse spiritualis vite. et tamen ea que
sunt de bene esse ordinantur ordinantur ad conservationem
eorum. que sunt de esse rei. Ad duodecimum dicendum
quod etiam in disciplinis prius addiscuntur ea que
perfectius intelliguntur. quamvis illa facilius sit in-
telligere. vel habere secundum quemcumque modum. sicut facilius
est scire argumentari eo modo quo etiam idiote utuntur
quam dyalecticam quandam sive scire regulas logice
et tamen prius addiscuntur regule logice. ad hoc quod aliquis
perfecte argumentari valeat. quam quibus idiote
argumentantur. Et similiter facilius est observare
precepta secundum imperfectum modum. quam observare consilia
et tamen qui tendit ad perfectam observationem preceptorum
oportet quod incipiat a consiliis sicut a quibusdam instrumentis
Ad tredecimum dicendum quod illa que dicuntur superaddita
non sunt consilia sed precepta. ut patet tamen ex ipsis
verbis domini. que ibi ponuntur. tum etiam ex expo-
sitione Augustini in libro de sermone domini in monte. Ad
quartumdecimum dicendum quod observantia preceptorum secundum
imperfectum modum est minimum in spirituali. sed est
maximum si observetur perfecte. Ad quintumdecimum
dicendum quod perfectiora etiam tamen non solum sunt consilia

sed etiam precepta ut patet ex dictis. Ad sedecimum dicendum
quod illud. a quo non convertitur consequentia essendi. et si sit
prius natura quodammodo. non oportet tamen quod sit prius
tempore. Non enim in angelis voluntas precedit intelligentiam
quamvis non omne volens sit intelligens. quia statim a
principio angeli perfectam vitam habuerunt que est in-
tellectualis. et similiter qui voluerit plenius precepta cu-
stodire. statim a principio consilia assumere debet
licet non omnes observantes precepta observent consilia

Quesitum est de deo et angelis et hominibus. de deo quesitum est quantum ad naturam divinam et quantum ad naturam assumptam. Circa naturam divinam quesitum est. et de scientia. et de potentia dei. Circa scientiam dei quesita sunt duo. Primo utrum deus sciat primum instans in quo potuit mundum creare. Secundo utrum prescitum a deo possit demereri

Ad primum sic proceditur. Videtur quod deus sciat primum instans. in quo potuit mundum creare. Deus enim potuit mundum creare antequam creavit. Non autem potuit creare tempore infinito ante quia sic ei esset coeternus. ergo est dare aliquod instans in quo primo potuit mundum creare. Sed contra deus nichil scit quod eius omnipotentie preiudicet. preiudicaret autem eius omnipotentie si esset aliquod instans in quo primo potuit creare mundum. quia sic eius potentia ad illud instans limitaretur. ergo deus non scit primum instans in quo potuit creare mundum. Responsio dicendum quod dupliciter dicitur aliquid fieri in aliqua mensura loci vel temporis. Uno modo presupposita ipsa mensura. et sic particulares effectus producuntur a deo. vel aliis agentibus in loco et tempore. Alio modo ut scilicet cum eo quod fit producatur mensura loci vel temporis. et hoc modo mundus a deo in esse productus. Non enim quia in aliquo loco vel tempore preexistente. Sed quia simul cum mundo. et locus et tempus producuntur. Unde aliter est intelligendum. cum dicitur quod deus potuit facere aliquem particularem effectum. puta equum vel hominem. antequam fecit. vel etiam alibi quam fecit et aliter. cum hoc dicitur de mundo facto. Nam cum dicitur de homine. vel equo hoc dicitur significatur aliquod tempus. vel locum aliquem esse. in quo homo a deo fieri potuit. sed cum hoc dicitur de mundo dicitur non significatur quod sit aliquod tempus ante mundum. nec aliquis locus extra ipsum. sed significatur quod deus potuit mensuram loci vel temporis mundi facere maiorem. Sic igitur cum queritur utrum potuit mundum facere in infinitum antequam fecit. si hoc quod queritur ad potentiam facientis. manifestum est quod in infinitum antequam fecit facere potuit. Dei enim potentia est eterna. cui nichil accrescere potuit. ut inciperet quemque facere mundum cum prius non potuit. Si vero referatur ad ipsum mundum. sic non potuit. sicut etiam ut etiam supra supposita catholice fidei veritate. quod scilicet mundus quemque non fuisse. Sicut enim deus non potest facere quod illud. quod fuit. non sit factum ut infra dicetur. ita non potest facere. ut quod fuit quamque numquam fuit. Et hunc ergo sensum dicitur quod deus non potuit mundum facere

in infinitum antequam faceret. Sed adhuc intelligendum
est quod infinitum dupliciter dicitur. Uno modo in actu, et
sic dicendum secundum modum predictum, quod deus non potuit facere
mundum in infinitum antequam fecit, id est quod duratio mundi
in infinitum ante precessit. Alio modo dicitur infinitum
secundum potentiam, et sic potuit deus in infinitum mundum
facere antequam fecit, quia quantumcumque ante detur eum
fuisse, adhuc potuit eum prius facere, et sic non
est dare primum instans in quo deus potuit facere mundum,
sicut non est dare primum instans in quo deus potuit facere
mundum, sicut non est dare supremum angelum, non est tamen sum-
mum ultra quem facere non potuit. Et tantum de hoc.

n Ad secundum sic proceditur. Videtur quod presciti a deo
non possunt demereri. Sicut enim sunt aliqui
electi a deo ab eterno ad gratiam habendam,
ita et alii sunt presciti a deo ad hoc quod sue nature
relinquantur. Sed naturalibus non meremur nec demeremur,
ergo presciti a deo non demerentur. Sed contra nullus
dampnatur a deo nisi propter demeritum, cum deus sit iudex
iustus; sed prescitus dampnatur a deo, ergo demeretur. Respondeo
dicendum: cum scientia dei comparatur ad res creatas, sicut ars
ad argumenta. Unde sicut ars non solum est cognoscitiva
sed factiva illorum que secundum artem fiunt, peccatorum vero, que
ab artis regulis deviant, est cognoscitiva tantum. Ita etiam
scientia dei est factiva et cognoscitiva omnium bonorum, ma-
lorum vero sive peccatorum que sunt deviationes quedam ab eterna
lege ipsius scientia dei est cognoscitiva, non autem causativa.
Et patet quod boni qui per gratiam iustificantur non solum
sunt a deo ab eterno precogniti, sed electi ad gratiam
habendam; peccatores autem qui non iustificantur per gratiam non sunt
electi nec predestinati a deo ad culpam, sed solum pre-
sciti, quia non sunt gratiam habituri, sed sue nature sunt
relinquendi. Et ideo omne agens potest in illud
quod est infra se, non autem in illud quod est supra se,
natura sibi relicta non potest in actum meritorium qui
est supra facultatem nature; potest autem in actum peccati qui
est demeritorius, sicut in aliquid infra naturam humanam
existens. Homo enim peccando discedit a dignitate
nature sue, et sic potest demereri. Ad primum ergo dicendum
quod hoc quod dicitur natura non meremur nec de-
meremur potest intelligi dupliciter. Uno modo sic quod naturalia
ipsa non sunt merita vel demerita, et sic verum est, quia
merita sunt supra naturam, demerita sunt infra naturam. Alio modo
potest intelligi quod naturalia non sunt principia merendi vel
demerendi, et sic falsum est. Naturalia enim adiuta
per gratiam sunt principia merendi, sibi autem relicta
possunt esse principia demerendi, ut dictum est.

Deinde circa potentiam dei quesita sunt
duo. Primo utrum deus possit virginem corruptam
reparare. Secundo utrum deus possit peccare si vult.

m Ad primum sic proceditur. Videtur quod deus possit
virginem reparare, ad omnipotentiam dei pertinet
quod non sit impossibile apud deum omne verbum,
ut habetur Luce i. Sed hoc est quoddam verbum, virginem
reparare post lapsum. Sed contra est quod Hieronymus dicit:
cum deus possit cetera, non potest reparare virginem post
ruinam. Et habetur in decretis xxxii q. v Si Paulus.
Respondeo dicendum quod in virginitate duo possumus considerare,

v quorum unum est ipsa integritas mentis et corporis,
et deus potest virginem reparare post ruinam. Potest enim
et mentem reintegrare per gratiam, et corpus con-
solidare per miraculum. Alia autem est ipsa integritas
perfecta, quia scilicet virgo non fuit cognita a viro, et quantum
ad hoc deus non potest virginem post ruinam reparare.
Non enim potest facere ut ea que iam cognita est
a viro suo non fuerit cognita, sicut nec de aliquo
quod iam factum est potest facere quod non fuerit factum.
Potentia enim dei se extendit ad omne ens,
unde solum illud a divina potentia excluditur
quod repugnat rationi entis, et hoc est simul esse
et non esse, quod implicat contradictionem; et eiusdem
rationis est quod fuit non fuisse. Unde Augustinus
dicit xxvi contra Faustum: Quisquis dicit: Si omnipotens
est deus, faciat ut ea que facta sunt facta non
fuerint, non videt hoc se dicere: si omnipotens est,
faciat ut ea que vera sunt eo ipso quo vera sunt
falsa sint. Ad primum ergo dicendum quod cum verbum sit
conceptus mentis, nichil quod contradictionem implicat
verbum dici potest, quia non cadit in conceptum mentis,
ut probatur in quarto Methaphysice. m

l Ad secundum sic proceditur. Videtur quod hec est
falsa: deus potest peccare si vult. De quo-
cumque enim possumus dicere quod homo potest
facere si vult, potest etiam dici simpliciter quod homo
facit, id est si ergo hec propositio est vera: deus potest peccare
si vult, hec est concedenda: ergo et primum. Sed contra quicumque
vult peccare peccat. Sed si deus vult, potest peccare,
ergo sequitur si vult potest peccare. Respondeo dicendum quod
hec conditio sic ordinem quendam importat; potest
autem importare ordinem duplicem. Uno
modo ordinem cause seu principii,
et hoc modo falsa est propositio: voluntas enim dei
est principium et causa respectu creaturarum, non
respectu eorum que pertinent ad divinitatem. Nam
non dicimus quod pater genuit filium voluntate
sed naturaliter, ut patet per Hugonem in libro de
sacramentis. Potentia autem dei ad ipsam naturam
divinam pertinet. Unde hoc ipsum quod est posse
peccare non est subiectum divine voluntati. Alio-
quin voluntas dei esset principium immutationis
divine nature, quod est impossibile. Alio modo potest
importare ordinem consequentie, et sic hec locutio
est vera: si deus vult peccare, potest peccare. Sequitur
enim sine contradictione, si argumentamur
ex impossibili, posito quod deus vult peccare,
ergo potest peccare. Anima enim que vult potest. Ad
primum ergo dicendum quod cum dicitur: si homo
non coactus vult currere, potest currere, antecedens est possibile, et
ideo consequens est simpliciter possibile. Sed non dicitur
sic: si deus vult peccare, potest peccare, antecedens
est impossibile; ergo nichil prohibet consequens
esse verum existente impossibili.

Deinde quantum ad naturam assumptam
quesita sunt duo. Primo utrum totus
sanguis quem Christus in sua passione

v

effudit in resurrectione ad corpus redierit.
Ergo in quo xpus nobis signum maius dilectionis
exhibuit. Utrum in hoc quod xpus est passus
pro nobis. vel in hoc quod corpus suum dedit
nobis sub sacramento in cibum. VI

Ad primum sic proceditur. Videtur quod totus
sanguis xpi qui est in passione eius
effusus ad corpus eius in resurrectione
redierit. Resurrectio enim nostra conformis erit
resurrectioni xpi secundum illud ad philippenses iii°
Reformabit corpus humilitatis nostre configuratum
corpori claritatis sue. Sed ad corpus nostrum in
resurrectione redibit totum quod fuit de veritate
humane nature. Sanguis autem xpi in passione
effusus fuit de veritate humane nature. et sacer
dicitur secundum illud. quia sacer cruor proruxit fusus
agni corpore. ergo videtur quod ille sanguis in
passione effusus in resurrectione ad corpus eius
redierit. Praeterea verbum dei numquam deposuit quod
in natura nostra assumpsit. propter hoc humane nature
ab invicem in passione separatur. Sed verbum dei
assumpsit in natura nostra non solum corpus sed et
sanguinem. ergo sanguis ille numquam fuit a verbo
depositus. redijt ergo ad ipsum in resurrectione.
Sed contra est. quod in aliquibus ecclesiis sanguis
xpi usque ad hodie dicitur servari. Respondeo dicendum
quod in resurrectione tam xpi quam nostra. totum quod
fuit de veritate humane nature reparabitur. Non
autem illa que de veritate humane nature non sunt.
Sed quomodo circa ea que sunt de veritate humane nature
sit diversa diversorum opinio. secundum quam
est opinionem non totus sanguis nutrimentalis
secundum opinionem non totus sanguis pertinet ad veritatem
i. quod ex cibis generatur. pertinet ad veritatem
humane nature. Sed ergo xpus ante passionem comedit
et bibit. nichil prohibet in eo fuisse
aliquem sanguinem nutribilem qui ad veritatem
humane nature non pertinet. et quem non oportet
ad corpus eius redire. Sed quod spaliter sit questio
de sanguine in passione effuso pro redemptione
humani generis. circa hoc magis dicendum videtur
quod totus ille in resurrectione ad corpus xpi redi-
erit. cuius ratio est. quia ipsa corporis perfectio
exigit. et plenitudo xpi patientis. passus est enim in perfectissima
etate. qua maxime ea que in homine inveniuntur
ad veritatem humane nature pertinere videntur. usque
ad maximam perfectionem adducta. Secunda sunt
ex merito passionis. Sicut enim sancti martyres
ille partes in quibus passiones pro xpo sustinuerunt
decentius in resurrectione habebunt ut augustinus dicit xxi de civitate dei
ergo multo magis sanguis xpi. qui pro salute
humani generis effusus est. ad gloriam resurrectionis
pertinere reparabilis est. Contra vero patet sumi
ex ipsa virtute passionis. Sanguis enim ille
in passione effusus. humanum genus sanctificavit
secundum illud ad hebreos ultimo. Ut sanctificaret

per sanguinem suum populum. extra portam passus est.
Sanctitas autem xpi salutifera virtute sanguinis ex virtute verbi
verbi venit. Ut damascenus dicit in iii libro. Unde manifestum est
quod sanguis xpi in passione effusus. qui maxime fuit salubris
fuit divinitati unitus. Et ideo oportuit quod in resurrectione
integer absque diminucione. Sed quod sanguis autem xpi qui est in
quibusdam ecclesiis. dicitur ex quadam imagine xpi percussa mi-
raculose profluxisse. vel etiam aliter ex corpore xpi. Ad primum
patet. VI

Ad secundum sic proceditur. Videtur quod passio
xpus maius dilectionis signum nobis
ostendit. tradendo corpus in cibum. quam patiendo
pro nobis. Caritas enim patrie perfectior est quam caritas
vie. Sed beneficium illud quo nobis communicat corpus suum
dans nobis in cibum. magis assimilatur caritati patrie
in qua plene fruemur deo. passio autem quam pro
nobis subiit. magis assimilatur caritati vie. In qua
nobis pro xpo imminet patiendum. ergo maius est
dilectionis signum. quod corpus suum xpus tradidit nobis
in cibum. quam quod passus est pro nobis. Sed contra est.
quod dicitur Johannis xv. Maiorem caritatem nemo habet. quam
ut animam suam ponat quis pro amicis suis. Respon-
deo dicendum quod illud quod est potissimum in unoquoque genere. men-
sura est omnium corporum que sunt illius generis. ut patet per
philosophum x metaphisice. Potissimum autem in genere amoris
humani est amor. quo quis amat seipsum. Et ideo
ex hoc amor nature est mensura cuiusque dilectionis amoris.
quo quis aliud amat. Unde et in ix ethicorum philosophus dicit.
quod amicabilia que sunt ad alterum. sunt ex amicabilibus
que sunt ad seipsum. Pertinet autem ad amorem quo quis amat
seipsum. ut velit sibi bonum. Unde tanto aliquis alium
magis amare probatur. quanto maius bonum quod
sibi vult propter alium. pretermittit. secundum illud proverbiorum xii
Qui negligit dampnum propter amicum iustus est. Vult enim
homo sibi triplex bonum preclare. quod est anime. corporis
et rerum exteriorum. Et est aliquod signum amoris.
quod in rebus exterioribus propter aliud detrimentum patiatur.
Maius autem est amoris signum. si etiam corporis propter
eum detrimentum patiatur. vel laborem vel verbera pro
amico sustinendo. Maximum autem dilectionis signum
est. si etiam animam suam deponere velit pro amico mo-
riendo. Quia ergo xpus pro nobis patiendo animam
suam posuit. fuit maximum dilectionis signum.
Quod autem corpus suum dedit in cibum sub sacramento
ad nullum detrimentum ipsius pertinet. Unde patet quod
primum est maius dilectionis signum. Unde et hoc
sacramentum est memoriale quoddam. et signum passionis
xpi. Veritas autem preeminet signo. et res memorali.
Ad primum ergo dicendum quod exhibitio corporis xpi. habet quandam
similitudinem caritatis. qua diliget nos deus in patria.
Sed passio pertinet ad ipsam dei dilectionem. nos
a perdicione ad patriam revocantem. Dilectio autem
dei non est maior in patria. quam sit in presenti

vi

viii Q Vnde circa Angelos quesitum est primo
Q, scilicet vtrum lucifer sit subiectum evi. Et videtur
quod sic subiectum temporis est primum temporale
simplicissimum ex . . . Ita subiectum evi videtur
esse simplicissimum eviternum hoc autem est lucifer. quia
inter angelos summus fuit secundum suam naturam creatam
Ev.m et non videtur quod est, sed non. Alioquin corpora
celestia que non sunt susceptiua quare evo mensurantur
non possunt. Cum ergo dona naturalia integra remansere
in demonibus post peccatum. Sic dyonisius dicit in iiii capitulo
de diuinis nominibus videtur quod evum sit in lucifero
sicut in subiecto. Sed contra evum est quedam eternitas
participata sed angeli beati magis sunt in participatione
eternitatis quam lucifer. qui est beatitudine expers
ergo lucifer non est subiectum evi sed magis summus
beatorum angelorum. Respondeo dicendum quod ex ignorantia lingue
greche prouenit quod quando dicitur aput omnes evum
ab eternitate distingui atque distingueretur antropos
ab homine. Quod enim in greco dicitur evon in latino dicitur
eternitas. Vnde etiam dyonisius x. c. de diuinis nominibus
pro eodem vtitur eternitate et evo sed quia nos vtimur
vocabulis ut plurimum, si vtrumque distinguimus ab
inuicem . evum. michil aliud erit. quam eternitas
participata vt scilicet eternaliter eternitatis ipsi deo attribuatur. Evum vero quasi participata eternitas subiectis
spiritualibus que sunt supra tempus. Contra vero illud quod
dicitur per . . . dicitur ergo est mensura primi. quod dicitur per
participacionem. Et dicitur quod prima mensura omnium eviternorum
est ipsa dei eternitas. Sic enim substantia dei est me-
sura omnis substantie, vt dicit commentator in x methaphysice
Contra vel accipe mensuram. omogeneam
. . . non est vna mensura
in eisdem generibus. dicit quedam quod sicut supra vocare
quod sed quodlibet eviternum habet suum. Contra
quasi sic enim esset verum quod dicit si omnia eviterna
. . . sic enim vnum eorum non esset
. . . equalia. Hoc autem non est verum quia in angelis
mensura altius. Hoc autem non est verum quia in angelis
est accipere primum medium et vltimum non solum
diuisos per ierarchias et ordines sed etiam secundum angelos
diuisos in eodem ordine vt patet per dionisium celestis
x. c. ierar. Et ideo quod est simplicissimum est mensura in quolibet genere, sicut dicitur in x methaphysice. Ideo
necesse est, vt duratio simplicissimi eviterni, sit evum
omnium eviternorum et ita simplicissimum est subiectum evi.
Sed est attendendum quod substantie spirituales mensurantur
evo non solum quantum ad earum substantiam sed etiam quantum
ad earum propriam operationem. Vnde in libro de causis dicitur
quod sunt in momento eternitatis secundum substantiam et operationem
Et sic oportet quod ille angelus qui est subiectum evi sit
simplicissimus non solum quantum ad essentiam sed etiam
quantum ad operationem. Talis autem est supremus bonorum an-
gelorum cuius operatio maxime est in vno. Ideo est deo
vnita. Vnde supremus bonorum angelorum est subiectum
evi non autem lucifer. Ad primum ergo dicendum quod aliqui posuerunt luciferum non fuisse summum angelorum sed sic dauid
ma . . . dicit fuit summus eorum qui peccauit ordini.
. . . vero gregorius secundum gregorium quod fuit summus
. . . dicendum est quod sua operatio quia sua est ab vno
primo et quasi est ad multitudinem inferiorum rerum
quarum primatum tenuit. Et sic demones
ceciderunt a summa simplicitate evi. Vnde dicit dyo-
nisius. iiii capitulo de diuinis nominibus quod demones dicuntur
mali propter hoc quod infirmatur circa operationem naturalem.
ix Q Vnde quesitum est de hominibus. Et primo
quantum ad ea que pertinent ad originem
secundo quantum ad ea que pertinent ad quendam
hominum statum. Circa primum vero quesitum est quadrupliciter
primo quidem de hiis que pertinent ad naturam hominis
secundo de hiis que pertinent ad sacramenta, tercio de
hiis que pertinent ad virtutes quarto de hiis que
pertinent ad precepta. Circa primum quesita sunt tria
primo quantum ad personas hominum vtrum scilicet si adam
non peccasset. eidem homines saluarentur. qui nunc sal-
uantur. secundo quantum ad intellectum vtrum scilicet
verbum cordis sit intelligibile. tercio quantum ad
voluntatem. vtrum scilicet ea que per timorem fiunt sint
x A Ad primum sic proceditur. Videtur voluntaria
quod si adam non peccasset, non eidem
homines saluarentur. qui nunc saluantur. Si enim
Adam non peccasset, soli electi saluarentur
ergo non fuissent nati illi peccatores, qui finaliter
sunt reprobati. et per consequens nec eorum filii quia si
non sunt eidem parentes consequens est. neque filios
esse eosdem. Multi autem nunc saluantur ex reprobis
parentibus nati ergo si adam non peccasset. non
idem saluarentur. qui nunc saluantur. Praeterea Secundum
philosophum semen est superfluum alimenti. sed aliud
fuisset cibus in paradiso. si non peccasset. ab
hiis cibis quibus nunc vtimur. ergo aliud fuisset semen
et per consequens alii filii. Sed contra est. quod dicit augustinus
dicit x questiones. Si primum parentem nulla putredo
peccati corrupisset numquam ex se filios iehenne
generaret sed hii qui nunc per redemptorem saluandi
sunt, soli ab eo electi nascerentur. Respondeo dicendum quod
cum in generatione hominis sit et aliorum animalium
semen patris. sit sicut agens. materia vero a matre
ministrata sit sicut paciens. ex quo corpus humanum
formatur impossibile est eundem filium nasci,
siue sit alius pater. siue alia mater. Sicut enim
non est idem numero sigillum. siue sit alia cera
siue sit aliud corpus sigilli ex cuius impressione
cera sigillatur. Et quamuis superfluum alimenti
sit semen secundum philosophum diuersitas tamen alimentorum
non sufficeret ad diuersificandum filios. quia ex
non sufficeret . . . ex illis cibis non fuit
semine nascuntur. . . aliqua. in substantia parentum
semine . . . aliqua. in substantia parentum
mutatur. Dicit autem quidam sequentes anselmum
. . . si homo non peccasset in illa prima iusticia
creati confirmati fuissent. et ipse et omnes qui
ab eo nascerentur. Ita quod omnes qui nascerentur
fuissent electi. Vnde cum nunc multi qui saluantur
ex peccato nascuntur. sicut in obiciendo tangebatur
consequens est quod essent alii parentes saluandorum,
et per consequens alii filii. Sed hec positio non videtur

esse vera c̄tma s̄m Aug. xiij de ci dei
statu corporis in hōie proportionabiliter videt
statui aīe / q̄diu ḡo hō habuit corpus aīale
potens mori / et nō mori / indigens alimentis
tādiu habuit aīam potentem procreare / et nō procre-
habuit autē corpus aīale q̄diu fuit in statu
generandi / q̄ etiā fuisset post illā primā creationem
si nō peccasset. Et ideo possibile fuisset si pr̄s
hō tūc nō peccasset / vt etiā ipse uel eius
posteri / postmodum peccarent. Vt Hugo de sancto
victore dicit. Unde ex hoc nō sequitur parentum diversitas
q̄ nūc sūt alij peccatores / tūc autē nō essent / sed est
aliud. Unde necesse est ponere diversitatem parentum
et in p̄mo statu / unus hō nō habuisset plures
vxores / nec essent alij ex fornicatione uel adulterio
nascentes / q̄d nūc contingit etiā et in hijs q̄ saluant
Multi enim filij unius parentis ex pluribus vxoribus
nati saluantur / sic patet de filijs Iacob. Multi
etiā ex fornicatione uel adulterio nati saluantur
Alioquin eis frustra sacramenta salutis adhiberentur
Unde relinquitur q̄ aliqui nūc saluantur q̄ si p̄mus
hō nō peccasset / nō nascerentur / et per consequens
nō saluarentur / nec tamen dei predestinatio falleretur
Ita deus predestinavit hōies / sicut scivit eos futuros.
Ad secundum autem subdit Anselmus q̄ si p̄mus homo
nō peccasset / nequaquam ex se filios generaret
vehemente / indubitanter verum est. Non enim in
filios transfudit peccatum originale sine quo hōies
filij ire nascuntur. Quod autem subdit q̄ hij soli q̄
nūc saluandi sūt nascerentur / Intelligendum est
q̄ preconiam sua simpliciter diminutionem / sed
soli electi nascerentur / quod est ex ratione originis
non autem demerito personali / quia alie persone
non essent hōies q̄ saluarentur. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

Ad secundum sic proceditur. Videtur q̄ aliquod
verbum cordis / sit species intelligibilis
Verbum enim cordis est illud quod intellectus
videt / hoc autem est species intelligibilis / ergo verbum
cordis / est species intelligibilis. Preterea cognitio in-
tellectiva / a sensu oritur / sed illud quod sensus
sentit est species sensibilis / ergo illud cordis quo
intellectus intelligit est species intelligibilis. Sed contra
verbum cordis interius est quod exteriori verbo significatur
sed verbum exterius nō significat speciem intelligibilem
ergo verbum interius nō est ipsa species intelligibilis.
Responsio dicendum q̄ s̄m Aug. xv de Tri. verbum cordis
inspicitur quoddam procedens a mente sicut ab intellectu
procedit autem aliquid ab intellectu inquantum est
constitutum per operationem ipsius. Est autem duplex operatio
intellectus s̄m philosophum / quarum una vocatur indivisibilium
intelligentia per quam intellectus format in seipso
diffinitionem / uel conceptum alicuius incomplexi. Alia
autem operatio intellectus componentis et dividentis
s̄m quam format enunciationem. Et utrumque istorum
per operationem intellectus constitutorum vocatur verbum
cordis / quorum primum significatur per terminum incomplexum
secundum vero significatur per orationem / manifestum est autem
q̄ omnis operatio intellectus procedit ab eo. secundum
q̄ est factus in actu per speciem intelligibilem / quia
nichil operatur nisi s̄m q̄d est in actu. Unde necesse
est q̄ species intelligibilis que est principium operationis in-
telligibilis / differat a verbo cordis / quod per operationem
intellectus formatur / quamvis ipsum verbum possit dici forma
uel species intelligibilis. sed sicut per intellectum constituta / prout
forma artis / quam intellectus adinvenit / dicitur quedam species
intelligibilis. Ad primum ergo dicendum q̄ intellectus intelligit
aliquid dupliciter. Uno modo formaliter / et sic intellectus specie intelligibili
qua fit in actu. Alio modo sicut instrumento quo utitur
ad aliquid intelligendum / et hoc modo intellectus verbo in-
telligit / quia format verbum ad hoc quod intelligat rem.
Ad secundum dicendum q̄ cognitio sensus exterioris perficitur
per solam immutationem sensus a sensibili. Unde per formam
que sibi a sensibili imprimitur sentit. Non autem ipse
sensus exterior format sibi aliquam formam sensibilem
hoc autem facit virtus imaginativa / cuius forma quodam-
modo similis est verbo intellectus.

Ad tercium sic proceditur. Videtur q̄ ea que fiunt xi
ex timore / nō sunt voluntaria Necessitas
enim voluntati contrariatur. Vt dicitur in v° methaphysice
sed ea que fiunt ex timore / dicuntur ex necessitate fieri
nō ergo sunt voluntaria. Sed contra omne quod quis opera-
tur propter finem est voluntarium. sed ea que quis operatur ex
timore / operatur propter finem scilicet ad vitandum malum
quod timet / sicut ille qui proicit merces in mare / vitat
submersionem navis. Ergo huiusmodi sunt voluntaria.
Responsio dicendum q̄ cum bonum sit voluntatis obiectum / hoc modo
se habet aliquid ad hoc q̄ sit voluntarium / quomodo se habet
se habet aliquid ad hoc q̄ sit bonum. Contingit autem in vl'i aliquid
ad hoc quod sit bonum / quod tamen s̄m aliquas particulares
consideratum esse bonum / quod tamen s̄m aliquas particulares
circumstantias sit malum. Sicut occidere s̄m se est malum
sed occidere hōiem pernitiosum multitudini / est bonum
Et quia operationes sunt circa singularia / in-
dicatur bone uel male / et per quas voluntarie uel
involuntarie simpliciter / quod considerantur singularibus circum-
stantijs s̄m quod s̄m quod in vl'i considerantur / ea autem
que ex timore fiunt in vl'i considerata sunt mala et
involuntaria. Sed si considerantur s̄m singularia que
circumstant sic sunt bona et voluntaria. Sicut proicere
merces in mare / s̄m se consideratum est malum / et
involuntarium. In tali autem casu est bonum et voluntarium
Unde et philosophus in iij° ethicorum dicit. Quod huiusmodi
mixta sunt ex voluntario et involuntario. Simpliciter autem
sunt voluntaria / s̄m quid autem involuntaria. Et ex necessitate
facti. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

Consequenter considerandum est circa sacramenta. Primo de
sacramento eukaristie. Secundo de sacramentis penitentie.
Tercio de sacramento minorum. Circa eukaristiam
quesita sunt duo. Primo utrum forma specierum ammichilatur
Secundo utrum sacerdos debeat dare hostiam non conse-
cratam / peccatori hoc petenti occulte

Ad primum sic proceditur. Videtur q̄ forma xi
panis / in sacramento eukaristie ammichiletur
Illud enim ammichilari videtur quod desinit
esse / et in nichilum convertitur. sed forma panis in consecratione
desinit esse / nec est dare in quod convertatur. Non enim
convertitur in materiam corporis Christi / nec etiam in formam
eius que est anima. Alioquin anima esset ibi ex vi

sacrameti go forma panis adnichilatur
Augustinus dicit super Iohannem viii Clarifica me pater
si humana natura quittat in verbum si diligenter
cogitaveris hoc periret in deo sed id annichilari
dicitur quod perit go si panis quititur in corpus Christi corpus
videtur quod annichilet Sed contra est quod Augustinus dicit
In libro lxxx iii questionum deus non est actor tendendi
in non esse Est autem actor eukaristie go in illo
sacramento nichil annichilatur Responsio dicendum quod adnichilacio
quendam motum importat dicitur autem motus
novatur a tercio ad quem Unde terminus ad nichilacionis
est nichil consecracio autem panis in sacramento
eukaristie non terminatur ad nichil sed ad corpus
Christi Alioquin non esset dare quo corpus Christi inciperet
esse sub sacramento Non enim incipit ibi esse per
motum localem Alioquin desineret esse in celo
Relinquitur ergo quod in consecracione panis non est
aliqua adnichilacio sed transsubstanciacio panis in corpus
Christi Ad primum ergo dicendum quod sicut in generacione naturali
non forma generatur sed compositum sed totum compositum
Ita eciam in sacramento altaris non est quaerendum
seorsum de forma et materia in quod quittatur sed totum
panis quititur in totum corpus Christi inquantum est corpus
Ita si in triduo mortis Christi fuisset consecracio
facta non fuisset ibi anima sed corpus exanime
sicut in sepulcro iacebat Ad secundum dicendum quod
vere dicitur natura humana si quitetur in verbum
inquantum esse desineret quantum scilicet ad terminum
a quo Non autem adnichilatur quantum ad terminum ad quem

xvi Ad secundum sic proceditur Videtur quod
sacerdos non debeat dare hostiam
non consecratam peccatori occulto sed petenti
Non enim debet sacerdos peccatum occultum publicare
publicaret autem si ei daret hostiam non consecratam
cum aliis sacris daret consecratam go sacerdos non
debet dare hostiam non consecratam peccatori occulte
petenti Preterea hostia consecrata a sacerdote et cuilibet
fideli porrecta a circumstantibus adoratur si ergo
exhiberet hostiam non consecratam loco consecrate
quantum est in se faceret populum ydolatrare quod est contra
peccatum Non ergo sacerdos debet peccatori occulto petenti
hostiam dare non consecratam Sed contra est quod sacerdos
est medicus animarum sapiens autem medicus vitat
quantum potest periculum infirmi quem accipit in curam
peccatori autem cuius curam sacerdos habet imminet magnum
periculum si in conscientia mortalis peccati corpus Christi acciperet
quod sibi manducat et bibit indigne iudicium sibi
manducat et bibit ut dicitur ad Corinthios xi go sacerdos
bene facit si eius periculum vitet porrigens
ei hostiam non consecratam Responsio dicendum quod ipsi veritati
non est aliqua fictio adiungenda quia nulla
est conventio lucis ad tenebras ut apostolus dicit ii
ad Corinthios vi Et Augustinus hoc probat In libro lxxxiii
questionum dicens corpus Christi non fuit simulatorium quia veritas
que est Christus non potuit fallere Et ideo in sacramentis
ecclesie nichil per fictionem agendum est et precipue in
sacramento altaris In quo totus Christus continetur

esset autem quedam fictio si hostia non consecrata
loco consecrate daretur et cum hoc sacerdos quantum in
se esset fieret ydolatrandi occasio quod quamvis peccatum
ydolatrie non incurreret existens probabiliter hostiam
esse consecratam tamen sacerdos in hoc sciens quod hostia
non consecrata populo exhibet adorandam ydolatrie
crimen incurreret Unde hoc in nullo casu est faciendum
Debet ergo sacerdos peccatorem occulte primo monere
ut penitenciam agat et sic ad sacramentum accedat
quod si penitere noluerit debet ei occulte inhibere
ne aliis communicantibus in publico se immisceat
quod si se immiscuerit debet ei dare hostiam consecratam
Unde patet ad duo argumenta Ad tercium
dicendum quod stultus esset medicus qui cum maiori periculo
suo minus periculum infirmi vellet impedire
puta si vellet ipse venenum bibere ne infirmus
bibet vinum Multo autem magis peccat sacerdos
ficcionem faciens in sacramento Christi quam peccator indigne
sumens Unde stultus esset sacerdos si vitaret peccatum
subditi et ipse gravius peccaret fictionem faciens
in sacramento veritatis

Deinde circa sacramentum penitencie quesita
sunt duo Primo utrum prelatus debeat subditum
suum ab administracione removere propter
aliquid quod ab eo in confessione audivit Secundo
utrum In meliori statu moriatur ille qui moritur
in via eundi ultra mare quam ille qui moritur in

xiiii Ad primum sic proceditur Videtur quod
prelatus posset subditum suum ab
administracione removere propter aliquid quod
ab eo in confessione audivit quia nichil pro
caritate contra caritatem militat Sed sigillum
confessionis institutum est pro caritate Non
ergo militat contra caritatem ex qua tenetur prelatus
saluti subditorum providere Est autem aliquid
contra salutem subditi si eius administracio admittitur
ut puta si committat accepciones reddendi
in peccatum Igitur non obstante sigillo confessionis
prelatus debet eum ab administracione removere Sed
contra est Nichil est faciendum in preiudicium
confessionis est autem preiudicium confessionis si subditum
ab administracione removeret propter crimen
quod suo prelato confessus est quia per hoc alii retraherentur
a confessione Non ergo debet prelatus subditum
ab administracione removere propter peccatum quod ei confessus est
Responsio dicendum quod illud quod in confessione auditur
nullo modo est manifestandum nec verbo nec signo
nec nutu nec eciam aliquid est faciendum unde in
suspicionem peccati aliquis posset provenire Si igitur
amocio subditi ab administracione posset inducere
ad manifestandum peccatum dictum in confessione
vel aliquam probabilem suspicionem de ipso nullo modo
prelatus deberet ipsum subditum ab administracione
removere puta si in aliquo monasterio esset
consuetum quod priores non amoverentur de suis
prioratibus nisi pro culpa manifestaretur peccatum
sciretur per remotionem ab administracione Unde si
abbas hoc faceret graviter peccaret tamquam

v

cfessiom revelans. Posset tn secrete cu cari
tate removere. vt cu instancia petet absolucom
si hoc videt saluti eius pficere. Si vo p amorez
ab admistrac petm vltatem manifestaret
puta si in aliquo moastio eet cfiictio. qdam aliqs
de suo libitu d' facili aliqs ab admistrace
removeret. tunc aliqui ca vel ocasione accepta
posset subditum b' cfessio ab admistrac remo-
vere. Debet tn hoc fieri. cu debita cautela. Si talis
admistrao eet subdito piculosa in posterum
cfessus. ex in hoc casu melius eet qp eu in-
duceret ad absolucoz petendam. Si vo piclm
in posterum no timeret no optet qp pro pcto
ptito p pmaz deleto. eu ab admistrac re-
moveret. Dicit enim Aug. dt 7n li d' adulteriis
cingijs. Non adhuc deputamus adulteros qui
credis pnia ee paluatos. quique enim penite
tes inmortentes meliores sunt et p hic pz r' ad aliud

XIIII

Ad scdm sic procedr. Videtr qp melius
moriatr. cruce signatus in via eundi
vltra mare. qz ille qui morit redeundo.
Qui enim morit in eundo. e qz in pseqncdo
votum suum. vt se exponat morti pro xpo.
et ita morit tanqz martir. qui at morit in
redeundo. no morit in pposito exponedi se
pro xpo. et ita morit. qz cfessor. Sz maior
e status martirum qz cfessorum. go in meliori statu
morit qui morit in eundo. qz qui morit i re-
deundo. Sed qt qui morit in redeundo iam
csumaut votum suum. qui at morit in eundo. non
csumaut. Sz est qz in pricipio. pfectum at est
melius inpfecto. et finis pricipio. go melius
morit in redeundo. qz qui morit in eundo.
Rspo dicendum qp quanto aliqs cu pluribus mitis
morit. tanto melius morit. Merita at ma-
nent at manet no solu illa. que actu agit
sed et illa que iam fecit. quia apud dnm deposita
sunt. ut dicit ii ad Thim' ii. Scio cui credidi et
certus sum. quia potens est depositum meum servare
in illud diem. Manifestum est aut qp ille qui
morit in redeundo de vltra mare. ceteris paribus
cu pluribus mitis morit. qz ille qui morit
in eundo. Ht enim dupx meritum. ex assumpto
itinere. et vlterius ex psecucione. In quo forte multa
grauia e passus. Et ideo ceteris paribus melius
morit in redeundo. Sicut ire magis est me-
ritorium qz redire absolute loquendo. Ad pm
go dicendum. qp illud ppositum exponendi se morti
pt' xpm habuit etiam iste in eundo. nec hoc
meritum pdidit. si se invicez a pcto custodivit.

Deinde circa mrio^m quesita sunt duo.
Pmo si aliqs desponderat aliqua d'
futuro. p vba. et pqea carnaliter
cognoscat. no quidem qz csenciens in mrio.^m
Sz solu modo volens fraudulent surripe copla
carnale. Sc' pqmodum cthat cu alia p vba
d' pnti. vtrum secuda sit vxor eius. Scdo si vir
accuset vxore. d' adulterio oculto. vtrum mulier
teneatur in iudicio suum pctm cfiteri.

Ad pmu sic procedr. Videtr qp ille qui cognt
carnalit mlrez. quam desponderat p vba XV
de futuro. no posset hre vxorez illam cu qua
pqea ctxit p vba de pnti. Iudicium enim ecce cpelli
stare. cu p'a quam carnalit cognt. Sz ecca pt
fure psonas illegitimas ad cthendum. go videtr
qp ex no posset cu alia mlre hre mrio.^m Et
ita illa cu qua scdo ctraxit p vba de pnti no
erit vxor sua. Sed qt e qp error psonaz no
pmdicat vtati mrionij. Sz ex errore psonis
psuenit ee csensum. vbi fuit carnal' copla.
Queit qp p iudicium ecce cpellit aliqs illaz
hre. quam cognt carnalit. p ctractum p vba
fre. quam cognt carnalit. p ctractum p vba
de futuro. go no pmdicat vtati scdi mrionij
qd e vere ctractum p vba de pnti. Rspo dicendum
qd causa mrionij e csensus
sic Nicolaus ppa dicit. causa mrionij e csensus
p vba d' pnti expressus. sine quo cetera eciam cum
coitu csituta frustrant. Remota at causa
removet effectus. Vnde cu in tpe mrio pona-
no csensus fuisse. manifestum e quod pm no
fuit mrio.^m Et qz posita ca. ponit effectus. co-
seqns e vt scdm fuit mrio.^m In quo ponit
fuisse mutuus csensus. p vba de pnti expssa.
inter psonas a matrimonio solutas. Ad pm
go dicendum. qz eccia in hiis que ad mrio^m
ptinet triplr se ht. Vno quidem modo. p modum
iudicis. Et qz homines videt ea que apparet.
sicut dicitur i Reg xvi. qp iudex eccia iudicat
scdm ea que apparet. vel p cfessionem pntium vel
p idoneos testes. et p alia legitima docu-
menta vel adhibita. Contigit quoque vtatez
latere. et pricipue in hiis que ptinet ad interiora
cordis que humano testimonio pbari no pnt
nisi p aliqua signa exteriora d' hiis possit aliqui
cjectura hri. Et ideo iudiciu ecce circa ea que
ad mrio^m ptinet. si vitas lateat. no impe-
dit seqns mrio^m ctrahendum. nec dimit ea
ctractum. Alio se ht p modum puniencis. et
prohibentis. et hoc quidem impedit mrio^m sed
no dimit iam ctractum puta vxorinde. pena
imponit eccia. vt ab altius mrio abstineat.
Si tn ctraxerit mrio^m no dimittit ctractu mo
Tercio se ht p modum statuentis. quod fit solum aucto-
ritate summi pontificis. Et scdm hoc psone alicui reddit
illegitime ad ctrahendum. Ita qp si etiam ctrahat
mrio^m dimit. vt patet i quibusdam gradibus
csanguinitatis vel affinitatis. Vel ex d' adulterio
cu dat ei fide ctrahendo. vel cu machinatus e
in mortem vxoris

XVI

Ad scdm sic proceditur. Videtr qp mulier
accusata d' adulterio. no teneatur pctm
suum in iudicio cfiteri. Nullus enim tene-
tur suum pctm ocultum publicare. Sz adulterium mulieris
e ocultum. Si at in iudicio cfitetur. ipm revelat
in publicum. Non go teneatur mulier accusata de
adulterio pctm in iudicio cfiteri. Sz qt e quod
det prestare iuramentum d' vitate dicenda. Sed
nullo modo debet deierare. go vitatem det cfiteri.

v

de suo peccato. Responsio dicendum, quod circa hoc distinguendum est. Si enim adulterium sit omnino occultum, neque debet proferre suum in iudicio confiteri, neque debet exigi ab ea iuramentum de veritate dicenda, quia occulta solo divino iudicio reservantur, secundum illud i ad Cor. x. Nolite ante tempus iudicare, quousque veniat dominus qui illuminabit abscondita tenebrarum. Sed si vero de adulterio processit etiam infamia, vel aliqua signa evidentia apparent, que vehementem suspicionem facere possunt, vel quando est semiplene probatum, tunc debet ab ea exigi iuramentum de veritate dicenda, et ipsa tenetur confiteri veritatem. Et per hoc patet responsio.

Deinde circa virtutes quesita sunt adiecta duo. Primo circa iustitiam, scilicet si aliquis incidens in latrones promittat eis pecuniam pro sua liberatione, si mutuo eam accipiat ab aliquo suo amico, utrum restituere teneatur. Secundo circa abstinentiam, utrum aliquis peccare possit nimis ieiunando vel vigilando.

XVIII Ad primum sic proceditur. Videtur quod ille qui accepit mutuo pecuniam ut se redimeret a latronibus non teneatur eam restituere. Quia ut Augustinus dicit, extreme necessitatis sunt omnia communia, sed nullus debet quasi proprium petere id quod est quasi commune, ut Ambrosius dicit et habetur in decretis di. xlvii. Cum ergo ille qui in latrones incidit fuit in maxima necessitate constitutus, utpote in periculo mortis existens, videtur quod statim fuit quasi sibi aliquid quod erat alicuius, et ita non teneatur ei restituere qui pecuniam mutuavit, acsi debet proprium eius.
Praeterea nullus debet facere compensationem alicui pro eo quod ille facere tenebatur. Sed ille qui mutuavit pecuniam tenebatur proximum suum a mortis periculo liberare, secundum illud Prov. xxiiii Erue eos qui ducuntur ad mortem. Ergo videtur quod ille qui liberatus est non teneatur ei restituere pecuniam mutuatam. Sed contra est quod dominus dicit Matth. vii Omnia quecumque vultis ut faciant vobis homines et vos facite illis. Sed ille qui liberatus est a latronibus vellet sibi restitui si quid mutuasset; ergo et ipse debet restituere quod mutuo accepit. Responsio dicendum quod cum iustitie actus est unicuique reddere quod sibi debetur. Unde cum in contractu bone fidei qui fuit inter mutuantem et mutuum accipientem restitutio debeatur ex iustitie precepto, tenetur ille qui mutuo accepit pecuniam eam reddere creditori, et tanto magis quanto in maiori necessitate creditor sibi subvenit. Ad primum ergo dicendum quod tunc in necessitate fiunt omnia communia, cum homo non potest sibi de suo subvenire. Ridiculum enim esset si quis famem patiens nollet accipere panem quem habet in area, et diceret se debere accipere panem alienum; quia quecumque possumus per alios quodammodo per nos aliqualiter possumus, ut philosophus dicit iii ethicorum. Iste autem qui in latrones incidit potuit se per alios liberare mutuum accipiendo, et ideo non fuit ei omnia communia. Ad secundum dicendum quod unusquisque tenetur ad liberandum proximum a morte secundum suam conditionem et modum, et hoc quidem convenienter implevit ille qui pecuniam mutuavit. Non autem tenebatur eam donare in casu quo ille poterat per mutuum liberari.

XVIIII Ad secundum sic proceditur. Videtur quod homo non possit peccare nimis ieiunando vel vigilando. Deus enim non potest diligi ab homine nimis, sed probatio dilectionis est exhibitio operis, ut dicit Gregorius in omelia quadam. Ergo videtur quod aliquis non possit peccare nimis ieiunando vel vigilando propter deum. Sed contra est quod Bernardus conqueritur se peccasse de hoc quod nimis corpus suum ieiunando et vigilando debilitavit. Responsio dicendum quod sicut philosophus dicit in i politice, aliter est iudicandum de fine, aliter de hiis que sunt ad finem. Finis enim absque mensura querendus est; in hiis autem que sunt propter finem adhibenda est mensura, scilicet proportionabiliter ad finem. Sicut medicus sanitatem, que est finis eius, facit quantumcumque potest maiorem, sed adhibet medicinam secundum quod competit ad sanitatem faciendam. Est igitur considerandum quod in spirituali vita dilectio dei est sicut finis; ieiunia autem et vigilie et alia exercitia corporalia non queruntur tamquam finis, quia, ut dicit i ad Cor. ix, Castigo corpus meum et in servitutem redigo. Et ideo huiusmodi sunt adhibenda cum quadam mensura rationis, ut scilicet concupiscentia evitetur et natura non extinguatur, secundum illud ad Rom. xii Exhibete corpora vestra hostiam viventem, et postea subdit rationabile sit obsequium vestrum. Si vero aliquis intantum virtutem nature sue debilitet per ieiunia et vigilias et alia huiusmodi quod non sufficiat debita opera exequi, puta predicator predicare, doctor docere, et sic de aliis, absque dubio peccat; sicut peccaret vir qui nimia abstinentia se impotentem redderet ad debitum uxori reddendum. Unde Ieronimus dicit: De rapina holocaustum offert qui vel ciborum nimia egestate vel somni penuria immoderate corpus affligit. Et iterum: Rationalis homo dignitatem amittit qui ieiunium castitati et vigilias sensuum integritati prefert. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

Deinde circa precepta quesita sunt duo. Primo utrum precepta ordine nature precedant consilia. Secundo utrum peccata que fiunt contra precepta secunde tabule sint graviora peccatis que fiunt contra precepta prime tabule. XIX

Ad primum sic proceditur. Videtur quod precepta ordine nature precedant consilia. Illud enim est prius ordine nature ad quod natura prius instigat; sed precepta sunt de primo instinctu nature, quia sunt de dictamine rationis naturalis, non autem consilia; ergo precepta sunt priora consiliis. Sed contra est quod prius natura aliquid dicitur respectu cuius alterum est imperfectum, est prius perfecto. Et hoc modo precepta non sunt priora consiliis, quia in preceptis principaliter consistit perfectio. Secundo per modum cause tempore precedentis effectum, et sic certe non sunt priora, quia non est necessarium quod aliquis impleat precepta per consilia. Tertio modo per modum originis, sicut principium est solis respectu lucis solaris et radii. Sed nec hoc modo precepta sunt priora, quia non est necesse quod unusquisque servat precepta servet consilia. Ergo nullo modo precepta ordine nature precedunt consilia. Responsio dicendum quod circa hoc necesse est duo considerare. Primo quid sit prius ordine nature. Secundo quid sit preceptum et quid consilium. Quibus manifestatis evidenter apparebit quod queritur. De primo sciendum est, secundum philosophum in v metaphysice, de prius et posterius dicitur secundum quemlibet ordinem per comparationem ad principium illius ordinis, sicut in loco per comparationem ad principium loci, et in disciplinis per comparationem ad principia discipline. Sic igitur in 2 pa

ordine nature. Dicitur aliquid prius per comparationem ad principia nature que quidem sunt quatuor cause. Unde secundum unum quodque genus cause prius est in ordine nature quod est propinquius cause. Omnes autem cause sunt quatuor. Tres enim cause scilicet efficiens formalis et finalis concurrunt in idem. Unde relinquitur quod ordo nature est duplex. Unus quidem secundum rationem cause materialis secundum quam imperfectum prius est perfecto et potentia actu. Alius autem ordo est secundum rationem aliarum trium causarum secundum quem perfectum prius est imperfecto et actus potentia. Unde philosophus dicit in v methaphysice quedam alia sunt priora secundum potentiam alia perfectione. Et quod forma est prius natura quam materia ut probatur in 7° physicorum. Convenientius dicitur esse prius natura actus quam est prior specie et substantia ut dicitur in ix methaphysice quam potentia, que est in uno et eodem prior generatione et tempore. Unde et philosophus dicit. In ii° periermenias quidem in hiis que contingunt esse actu et potestate, ea que sunt actu sunt priora tempore posteriora natura secundum vero. Primo circa rationem consiliorum et preceptorum considerandum est quod preceptum importat rationem debiti. Debitum autem est aliquid dupliciter. Uno modo secundum se et sic finis est debitus in uno quoque negotio. Medicus enim propter se debet querere sanitatem. Alio modo est aliquid debitum propter aliud secundum id sine quo non potest perveniri ad finem, sicut medicus debet inducere dietam infirmo sine qua non potest sanari. Illud vero quod ordinatur in finem ut melius aut facilius consequatur, sine quo tamen aliqualiter possit haberi finis, non habet rationem debiti. Finis autem spiritualis que lege divina ordinatur est duplex. Unus quidem principalis scilicet adherere deo per caritatem. Unde dicitur i ad thimotheum finis precepti est caritas. Secundus finis secundarius est quasi dispositivus scilicet puritas et rectitudo cordis que consistit in interioribus actibus aliarum virtutum. Unde apostolus dicit ad Romanos vi. Habetis fructum vestrum in sanctificatione. Sicut etiam in generatione naturali finis est et ipsa forma substantialis et ultima dispositio ad formam. Unde manifestum est quod principalia precepta divina sunt quidem de dilectione dei et proximi ut patet Mathei xxii. Secundaria vero de interiori sanctificatione secundum illud i ad thessalonicenses iiii°. Hec est voluntas dei sanctificatio vestra. Omnia vero alia que sunt spiritualis vite ordinantur ad precepta sicut in finem. Sed dupliciter. Quedam enim sunt talia sine quibus predicti fines esse non possunt et hec cadunt sub precepto, sicut non habere deos alienos et cetera. Quedam autem sunt sine quibus ad predictos fines perveniri potest. Unde non cadunt sub precepto, sed quia per hec quis melius et facilius pervenit ad fines predictos, dantur de eis consilia, sicut patet de paupertate virginitate et aliis huiusmodi. Et est simile. Si aliquis debet ex precepto esse Rome certo die, tenetur etiam ex precepto debito Romam ire. Non autem tenetur ex precepto ire equester, quia sine hoc posset pervenire Romam. Tamen cadit hoc sub consilio inquantum equitando facilius et melius perveniet ad finem. Hiis ergo visis patet de facili id quod querebatur. Si enim comparentur consilia ad precepta finalia, que sunt de dilectione dei et proximi et de interiori cordis puritate, manifestum est quod precepta sunt priora consiliis naturali ordine perfectionis, sicut actus naturaliter est prior potentia et finis hiis que sunt ad finem. Et consilia erunt priora naturaliter ordine generationis et temporis, inquantum scilicet per consilia ad puritatem perfectam cordis et perfectam dilectionem dei et proximi pervenitur. Si autem comparentur consilia ad alia precepta que ordinantur ex necessitate in predictos fines, sic erit duplex consideratio. Una in consiliis necesse est ut includantur precepta. Qui enim omnia dimittit non rapit aliena, et qui virginitatem servat non mechatur. Sicut etiam qui non equitat vadit, sed non e contrario. Ergo erit una comparatio ad precepta absolute considerata. Et sic sunt precepta ordine nature priora consiliis, sicut genus est universalius prius specie. Consilia autem econverso priora naturaliter preceptis, sicut species sunt priora secundum naturam quam genera ut patet per philosophum in v° physicorum. Comparatur enim genus ad speciem sicut potentia ad actum. Precepta autem absolute sumpta se habent per modum generis ad observantiam preceptorum in consiliis. Qui non mechatur cum virginitate et ad non mechari cum matrimonio, et ire equitem et ire pedestrem. Alia vero comparatio est consiliorum ad precepta sicut consiliis obsignata, sicut comparatur eunte in equo ad eum qui vadit pedibus. Similis enim est comparatio virginis seu continentis ad matrimonium et pauperis propter Christum ad eum qui in seculo suis contentus est. Et sic simpliciter ordine nature consilia sunt priora preceptis tamquam imperfectio perfectionis. Nec precepta sic accepta precedunt naturaliter ordine generationis et temporis consilia. Non enim oportet quod ille qui vult continentiam vel virginitatem servare prius matrimonio iungatur. Licet etiam oportet quod ille qui vult esse pauper propter Christum prius secularem vitam agat in qua suis divitiis sit contentus. Sicut etiam non oportet quod ille qui vult ire equester Romam prius vadat pedester, et propter hoc quandoque melius est si a principio equester vadit. Et per hoc patet.

Ad secundum sic proceditur. Videtur Re° adolterio XX quod peccata que sunt contra precepta secunde tabule sint graviora peccatis que sunt contra precepta prime tabule. Peccatum enim contra precepta secunde tabule est tale, scilicet contempto bono incommutabili commutabili bono adherere, sicut patet in furto et adulterio et aliis huiusmodi. Sed contemptus incommutabilis boni est peccatum contra precepta prime tabule, quibus ordinamur ad exhibendam reverentiam deo. Ergo peccata que sunt contra precepta secunde tabule includunt peccata que sunt contra precepta prime tabule et aliquid addunt. Ergo sunt graviora. Preterea. Symonia est maximum peccatum. Sed cum symonia sit species avaritie que est contra precepta secunde tabule, ergo peccata que sunt contra precepta secunde tabule sunt graviora peccata que sunt contra precepta prime tabule. Sed contra est quod peccatum contra precepta prime tabule est desperatio et alia huiusmodi que sunt gravissima peccata. Ergo peccata que sunt contra precepta prime tabule sunt graviora. Respondeo dicendum quod formalis ratio peccati mortalis consistit in aversione a deo. Si enim esset inordinata conversio ad bonum commutabile sine aversione a deo, sic non esset peccatum mortale.

Precepta autem prime tabule secundum se ordinant directe hominem in deum, unde dicuntur ad dilectionem dei pertinere. Et ideo peccata que sunt contra precepta prime table directe et secundum se importat aversionem a deo. Peccata autem que sunt contra precepta secunde tabule per se quidem deordinant nos principaliter circa bona commutabilia circa que ordinatur per precepta secunde table, ex consequenti autem deordinat nos a deo. In unoquoque autem genere potissimum est id quod est per se. Unde peccata que sunt contra precepta prime tabule secundum suum genus sunt gravissima in genere peccatorum. Ad primum ergo dicendum quod contemptus dei per se includitur in peccatis que sunt contra precepta prime tabule, sic autem non ex necessitate includitur in peccatis que sunt contra precepta secunde table. Non enim ille qui vult fornicari intendit hoc facere in contemptum dei, sed intendit principaliter delectari, ad quod consequitur quod deum contempnit preter principalem intencionem mandata dei transgrediens. Ad secundum dicendum quod simonia non est maximum peccatum simpliciter, sed maximum inter illa que committuntur circa gratias permanentes. Et hoc autem est ex hoc quod conveniunt se habent ad sacramenta, in quibus attingit peccatum quod est contra precepta prime tabule.

Deinde questio est de his que pertinent specialiter ad quosdam hominum status. Et primo de his que pertinent ad prelatos. Secundo de his que pertinent ad doctores. Tertio de his que pertinent ad religiosos. Quarto de pertinentibus ad clericos. Circa primum questio est talis. Primo utrum beatus Matheus vocatus sit statim de theloneo ad statum apostolatus et perfectionis. Secundo utrum ille qui eligitur canonice in episcopum melius faciat consentiendo electioni de se facte vel eam recusando. Tertio utrum qui dat beneficium ecclesiasticum alicui suo consanguineo sperans per hoc suum genus exaltari et ditari committat simoniam.

XXI Ad primum sic proceditur. Videtur quod beatus Matheus non fuit vocatus statim de theloneo ad statum apostolatus et perfectionis. Dicit enim Gregorius super Ezechielem: Nemo repente fit summus. [glosa dicit ...] Sed status apostolatus et perfectionis eminentissime est summus status humane vite. Ergo Matheus non fuit statim vocatus ad statum perfectionis et apostolatus. Sed contra est quod dicit Hieronymus super Matheum quod de publicano repente fit apostolus. Et Beda dicit super Lucam: credendum de publicano in apostolum de theloneario in instanti est mutatus. Et quedam glosa dicit Luce v quod nullam prorsus cogitationem vel curam huius vite conversationis, quod est perfectionis eminentissime. Ergo statim vocatus est ad statum apostolatus et perfectionis. Respondeo dicendum quod questio ista ex verbis evangelii declarari potest. Si enim loquamur de apostolatu manifestum est secundum narrationem Mathei Marci et Luce quod diu post vocationem Mathei aliquanto spatio temporis ex suis discipulis xii apostolos vocavit, inter quos unus fuit Matheus. Et sic patet quod statim a principio fuit vocatus ad discipulatum Christi, non autem ad apostolatum nisi secundum preordinationem Christi qui eum in apostolum faciendum disponebat. Et secundum hoc intelligenda sunt verba Hieronymi et Bede. Si autem loquamur de perfectione eminentia sic manifestum est quod statim a principio vocatus est ad statum perfectionis. Dicitur enim Luce v quod surgens relictis omnibus secutus est eum, quod autem ad discipulatum Christi pertinebat secundum illud quod dicitur Luce xiiii: Nisi quis renuntiaverit omnibus que possidet non potest meus esse discipulus. Ad primum ergo dicendum quod summitas in vita humana potest accipi dupliciter. Uno modo secundum comparationem status ad statum singulorum in humana vita: unus status maior est alio et aliquis est summus. Sic enim nichil prohibet aliquem repente fieri summum, id est attingere ad statum summum, et hoc apparet tam in spirituali vita quam in seculari. Inveniuntur enim aliqui statim a pueritia ad statum religionis qui est perfectissimus convolasse vel proprio arbitrio sicut beatus Iohannes baptista et beatus Benedictus, vel etiam devotione parentum sicut illi qui monasteriis traduntur a parentibus. Sicut enim non oportet quod seculari vita exerceantur antequam ad religionem transeant, sic non oportet quod aliquis exerceatur in laicali vita antequam clericus fiat. Similiter etiam aliqui repente assumuntur ad regnum vel ab ipsa pueritia sicut Salomon et Iosias reges Iuda, vel etiam ex vili statu sicut Saul. Unde Ecclesiastes xi dicitur quod de carcere catenisque interdum quis egreditur ad regnum. Alio modo potest accipi summum per comparationem graduum quibus proficit perfectio hominis in unoquoque. Et sic intelligit Gregorius quod nemo repente fit summus. Dicit enim Augustinus super canonicam Iohannis: Caritas non mox ut nascitur perfecta est, sed ut perficiatur nascitur; cum fuerit nata nutritur, cum fuerit nutrita roboratur, cum fuerit roborata perficitur. Contingit tamen quandoque quod unus homo repente incipit ab altiori gradu perfectionis quam sit summus ad quem pertingit perfectio alterius hominis, ut patet de beato Benedicto, de quo Gregorius dicit in ii Dyalogorum quod preteritis et futuris omnibus acquiescat. Benedictus puerulus conversationis gratiam a perfectione incepisse.

XXII Ad secundum sic proceditur. Videtur quod melius faciat qui consentit electioni canonice de se facte quam qui eam recusat. Dicit enim Gregorius xxii Moralium: Potestas cum percipitur non ex libidine amanda est. Sed cum aliquis per canonicam electionem episcopalem dignitatem adipiscatur non percipit eam ex libidine. Ergo debet eam amare, non ergo debet eam recusare. Sed contra est quod Gregorius dicit xx Moralium quod prelatio propter meliorem intentionem fugienda est. Respondeo dicendum quod in eo qui electioni canonice de se facte consentit considerare principue debet quid intendit. Si enim intendit aliquid temporale, puta honorem, divitias, exuere se a iugo religionis aut aliquid huiusmodi, manifestum est

v

q̄ ē deprauata intenc̄o. Vnd' includ
facit si nō assentiet. Si aūt intendit
profectum ecclē sic planum ē q̄ ē bona in-
tencio. Vnd' Aug. dt xix de ci. di. Ex
actione nō amandus ē honor in hac vita
siue potencia. sed ipm opus si recte et vtilr
fit. vt valeat ad salutē subditor. et
induit id apli qd scribitur j ad Thimot. iij.
qui ep̄atum desiderat bonum opus desiderat
Sz tn̄ sciendū ē. q̄ ad hoc opus max.a
requiritr ydoneitas. Vn̄ ut Greg. dt In
pastorali tantum actor. ppli debet actio
trāscendere ꝓfessionē. quātum distare solet a
grege vita pastoris. ad qd humana fra-
gilitas. scdm ꝓprias vires sufficiens nō ē
scdm id apli ij ad Cor. iijo et ad hoc qs
tam idoneus. Sz tn̄ d' auxilio grē diuine
homines idonei et sufficientes redduntr. Sic
ipe p'mod' subdit ij ad Cor. iijo. Ideo eqz
nos fecit ministros noui testam.ti. Pt go aliqs
laudabilr ꝯsiderans defectum ꝓpm' ex humilitate
officium prelacōis recusare. Sic Ieremias j. dt
Nescio loq' q̄ puer ego sum. Pt et lau-
dabilr ꝯsentire. ex caritate diuina. ut saluti
p'ximorum p'uideret. Sic Isa. vj. dt Ecce ego sum
mitte me Isa. vj. Sz sic Greg. dt i pasto.
In vtroq ē subtilr intuendum q̄ is qui
recusauit plene nō restitit. Is q̄ mitti
voluit. ante se p altaris calculum pur-
gatum vidit. Ne quis nō purgatus adire
ꝯsequeret sacra ministia audeat. aut quem
diuina grā elegit. sub humilitatis spē sup̄ne
dispensacōni contradicat. Vn̄ a go valde diffi-
cile ē. purgatum se quēlibt posse agnoscere.
p'lacōis officium tucius declinat. tn̄ nō
ꝓtinaciter. cū ad hoc suscipiendum diuina vo-
luntas cognoscitr. Ad p'm go dd' q̄
illud vbum Greg. nō debet sic intelligi
p'tus tū ex libidine nō p'cipitr. amanda ē
sz ita p'tus tū p'cipitr. non ē amanda
ex libidine. subdit enim. sz ex karitate
toleranda. Ad scdm dd' q̄ melior ē
intencio prelacōm fugiendum. scdm p'cipuum
desiderium. dū mō non assit necessitas
ex parte imponentis. hoc oīm. Vnd' Aug.
dt xix d' ci. di. Superior locus. sine quo
ppls regi nō pt. et si ita teneatr ut deceat
tn̄ indecenter appetitur. Ociū enim scām querit
caritas veritatis. negocia tn̄ iusta suscipit
necessitas caritatis;

XXIII

Ad tercium sic procedr. Videt' q̄
p'latus q̄ dat bn̄ficium alicui suo
ꝯsanguineo. vl' alicui ut alij eius
ꝯsanguinei exaltentur. symoniam ꝯmittit.
Est aūt simonia studiosa voluntas emendi
vl vendendi aliqd spūale. vl spūali annexum
scd in casu p'dicto. videtr ēē empcio et ven-
dicio rei spūalis. Vn̄ a in his pt esse empcio
et vendicio in qbz ē libalitas. hoc aūt q'
speratr. vt liberalr recompenset. go ibi ē simonia
Sz ꝯt est. qd Isa. xxxiij. dr sup id. Btūs qui
excutit man' suas ab omni munere. dt Glo.
Quidm tripx ē mun'. A manu a lingua. ab ob-
sequio. quorum nullum ē in ꝓposito casu. go nō
ē ibi simonia. Respō dd' q̄ cū simonia circa vendicōz
et empcionem ꝯsistat. hic distinguendum videtr. qm
si p'latus intendit eū obligare. tu dat bn̄ficium
et etiam ad aliqualem recompensacōz faciendam sibi vl
suis ꝯsanguineis. intendo simoniam. ē intendit
enim quandam tacitam vendicoz. Si vo nō intendit
ad hoc eū obligare. sz intendat q̄ ille sibi vel
suis ꝯsanguineis. p'pria sponte. īpalitr recompenset
aliquis prauam habet intencōm. et carnalem. sz non
simoniacam. Ad p'm go dd' q̄ scdm p'hm In iiij
Ethicorum. libalitas nō est circa quelibt vsum
pecunie. sz ē circa dacōnes et sumptus. Simonia
aūt est circa vendicoz et empcionem

Quinde circa doctores ꝯsiderat' duo. Pmo
si doctor. q̄ ꝓpter doctrinam p'ncipaliter ꝓpter
mane glām. Vtrum habeat aureolam
si in morte penitueat. Scdo si ex doctrina alicui'
doctoris. aliqs reuocet' a meliori bono. vtrum
ille doctor. teneatr illam doctrinam reuocare.

XXIIII

Ad p'm sic procedr. Videtr q̄ ille q̄ ꝓpter
ꝓpter mane glām docuit. p penitenciam
aureolam recupet. Aureola enim
doctrine debetr fructui. scz ꝯuersionem fidelium
scdm id ad Philipen. iiij. Gaudium meum. et
corona mea. Sz potuit ꝯtingere. q̄ ex p'dicacōe
eius. q̄ ꝓpter mane glām p'ncipaliter p'dicauit. secutus
ē fructus ꝯuersionis fidelium. go si penituerat debetr
ei aureola. Pret. Sicut virginitati debetr aureola.
ita et doctrine. sed si illa. q̄ cū virgo sit carne.
mente tn̄ ē corrupta. p penitenciam agit recuperat au-
reolam. go pari racōe. et doctor q̄ ꝓpter mane
glām p'dicauit. Sz ꝯt ē. q̄ opa mortua per
penitenciam reuiuiscūt. sz opa istius doctoris. ꝓpter
mane glām p'dicantis. fuerunt mortua. i. cum
peccato facta. go nō reuiuiscunt p penitenciam ad p'mium
ꝯsequendum. Respō dd' q̄ cum aureola nuptiat
quandam singularem excellenciam p'mii. necesse
ē. q̄ p'supponat aliud p'mium scz auream
sic ꝯparatiuum p'supponit positiuum. Vn̄ qr super Exod.
xxv. vbi dr. facias sup coronam auream
alteram aureolam. et ideo q' nō meretr auream id ē
p'mium eternale. nō meretr aureolam. q'ad ꝓpter
mane glām operantur. nō merentr p'mium eternale.
Quia receperunt mercede suam vt dr Math. vi. Vnd'
nc merentr aureolam. Penitencia at restituit
homini p'mia prius habita. nō aūt confert
homini p'mia. que nō habuit. nisi meruit ipe motus
ei ca ꝗnte nō habuit. nisi iniquitus ipe motus
p'mie ē meritorius. Vnd' talis nō meretr aureolam.
Ad p'm go dd'. q̄ ꝯuersionem fidelium debetr au-
reola. p'supposito merito eternali p'mii in eo qui
p'dicat. Alioquin locum hēt. qd dr Math. xvi.
Quid ꝓdest homini. si vniūsum mundum lucretur.

v

anime vero sue detrimentum pariat. Ad secundum
dicendum quod aureola virginitatis debetur integritati carnis
que manet post primam et ideo debetur virgini pe-
nitenti aureola. Sed aureola doctrine debetur actui
doctoris qui transit. Et ideo post primam non debetur
aureola doctori nisi actus reiteretur
XXV Ad secundum sic proceditur. Videtur quod si per
doctrinam aliquam aliquis retrahatur a meliori
bono quod ille teneatur suam doctrinam
revocare. Talis enim doctor in sua doctrina facit
scandalum activum quia doctor informat intellectum
talis autem informat affectum et per consequens activum
sed scandalum activum tenetur quilibet removere
ergo talis doctor tenetur suam doctrinam revocare
Preterea spiritualia sunt temporalibus potiora sed in temporalibus
ut Augustinus dicit Non dimittitur peccatum nisi re-
stituatur ablatum ergo multo magis doctori qui
facit damnum in spiritualibus non dimittitur peccatum
nisi restituatur ablatum quod fit per revocationem doctrine
Sed contra est quod Augustinus dicit Veritas non est dimittenda
propter scandalum. Responsio dicendum quod hic distinguendum
videtur quod si enim doctor doceat falsam doctrinam
tenetur eam modis omnibus revocare et maxime
si ex ea spirituale damnum sequatur. Si vero doceat
veram doctrinam potest ex ea sequi detrimentum spirituale
in audientibus dupliciter. Primo ex defectu ipsius qui
docet. Et hoc dupliciter. Uno modo si doctrinam subtilem
proponat rudibus qui non essent aliquo doctrine capa-
ces qui ex hoc detrimentum salutis incurrent contra
exemplum apostoli qui dicit I ad Cor. iii Tanquam
parvulis in Christo lac potum dedi vobis non escam
Alio modo cum confuse et inordinate proponet non
premissis maiora minoribus contra id quod Gregorius dicit
in pastorali Sic laudanda sunt bona summa ne
despiciantur ultima sic intimanda sunt bona ultima
ne dum sufficere creduntur nequaquam tendatur ad
summa. Et in hiis casibus tenetur doctor si ex sua
doctrina damnum spirituale accidit contra hoc damnum
remedium ponere inquantum potest exponendo saltem
doctrinam suam. Alio modo potest contingere ex defectu aliquorum
puta si aliquis docendo aliqua catholica induceret
homines ad aliquam religionem ut puta si diceret
quod quicumque intrat talem religionem statim erit equalis
sanctis sicut beatus Petrus. Et in hoc casu tenetur
cessare a sua doctrina. Intrare enim religionem
propter errorem non est bonum. Unde sic non retrahit
homines a meliori bono talis doctor. Et hoc est
quod Gregorius dicit In pastorali sicut incauta locutio
in errorem protrahit ita et indiscretum silentium
in errore derelinquit. Et eos qui erudire poterat in errore dimittit
per hoc patet responsio ad obiecta
Deinde circa religiosos quesita sunt duo
Primo utrum religiosi teneantur pacienter
tolerare iniurias et fictas Secundo utrum
ille qui iurat se non intraturum religionem possit
licite ad religionem intrare etc.
XXVI Ad primum sic proceditur Videtur quod religiosi non
debeant tolerare suos impugnatores. In im-
pugnatione enim perfectorum virorum deus
impugnatur unde dominus Saulo persequenti discipulos
dixit Actuum ix Saule saule quid me persequeris
Sed perfecti non debent impugnatores tolerare dei
ergo neque impugnatores ipsorum. Preterea quilibet perfectus
debet abiurare hiis que statum perfectionis preiudicant
unde apostolus dicit ii ad Cor. vi ut non vituperetur
ministerium vestrum. Sed per hoc quod perfectum impugnatur
statui perfectionis derogatur ergo perfecti viri non
debent tolerare suos impugnatores. Sed contra est
quod Gregorius dicit Non sunt perfecti si aliorum mo-
res tolerare non possunt. Responsio dicendum quod perfecti
viri dupliciter impugnari possunt Uno quidem mo-
do quantum ad proprias personas utpote cum inferuntur
eis iniurie personales. Alio modo possunt impugnari
quantum ad statum eorum utputa cum aliquis verbis
vel factis perfectionis statui derogat. Et licet
utroque tangatur Jacobi ii Nonne divites op-
primunt vos per potentiam quod pertinet ad personales
iniurias Nonne ipsi blasphemant bonum
nomen quod invocatum est super vos quod pertinet
ad religionem vel statum. In iniuriis ergo personalibus
decet perfectionis viros esse maxime patientes
ut etiam parati sint plura pati sufferre secundum illud
Mat. v Si quis percusserit te in dexteram
maxillam prebe ei et alteram. Statum vero
suum impugnari non debent pati quinimmo resistere
possunt. Hoc enim vergit in iniuriam dei. Unde contra
quosdam dicitur Ezech. xiii Non ascendistis
ex adverso nec opposuistis vos murum pro
domo Israel. Et ideo dominus iniurias que
contra humanitatem eius inferebantur pacienter
toleravit sicut cum Iudei dicebant ipsum esse ho-
minem voracem et potatorem vini ut habetur Mat. xi
Et sicut dyabolus dixit ei mitte te deorsum
quod videbatur ad propriam iniuriam pertinere sed iniurias
dei non tolerabat unde phariseos durius
redarguit Mat. xv qui dicebant quod in Bel-
zebub eiceret demonia quod pertinebat ad
iniurias spiritus sancti. Et similiter cum dyabolus
ei dixit hec omnia tibi dabo si cadens adoraveris
me quod ad iniuriam dei pertinebat. Statim
eum repulit dicens Vade retro
sathanas ut habetur Mat. iiii. Ubi Crisostomus dicit
Illius discamus exemplo iniurias quidem nostras
magnanimiter sustinere dei autem iniurias neque
usque ad auditum sufferre. Quemadmodum in propriis
iniuriis esse quemlibet patientem laudabile
est iniurias autem dei dissimulare nimis
est impium. Et per hoc patet responsio ad obiecta.
XXVII Ad secundum sic proceditur Videtur quod ille
qui iuravit se non intraturum religionem
non possit licite intrare. Omnis
enim obligatio licita est adimplenda. Sed
licitum erat ei non intrare religionem ergo
ad hoc iuramento se obligavit. Videtur quod non
teneatur intrare. Sed contra est quod nullum
impedimentum spiritualis perfectionis est a
deo ergo per iuramentum non impeditur spiritualis

professus intrandi religionem. Ad secundum dicendum quod
obligatio iuramenti triplicat. Est secundum tres terminos. Quedam enim
est illicita obligatio et de re illicita, puta
cum aliquis iurat se fornicaturum, et tale iuramentum
non tenetur quis adimplere, ut est licitum im-
plere. Quedam vero est obligatio licita de re
licita, puta cum aliquis iurat se elemosinam
daturum, et tale iuramentum preterire non licet.
Quedam vero est obligatio illicita sed de re lici-
ta, puta cum aliquis iurat se non facturum ali-
quod maius bonum, cum tamen facere non teneatur,
puta non ieiunare, vel non dare aliquam
elemosinam, vel religionem non intrare. Tunc enim
illud ad quod iuratus se obligat licitum est,
sed tamen obligatio est illicita, quia per hoc homo
quantum in se est obstinat se contra gratiam
spiritus sancti, que facit hominem in suo corde ascen-
siones disponere. Unde tale iuramentum licite
potest impleri, abstinendo ab illo bono quod facere
non tenetur. Non tamen cogitur ex illo iuramento
ad hoc quod impleat quod iuravit, quia iuramentum
ad hoc quod sit obligatorium debet habere tres
comites, iudicium, iustitiam et veritatem, ut
habetur Jere. iiii.o Huic autem iuramento deest iu-
dicium discretionis, quia vergit in deteriorem
exitum, retrahendo a meliori bono. Et sic
patet responsio ad obiecta.

XXVIII

Quinde circa clericos quesitum est
unum, utrum scilicet liceat clerico
qui tenetur horas canonicas dicere
matutinas sequentis diei de sero. Et
videtur quod non. Dicitur enim ecclesiastici la.
scius et imprudens non salvabit tempus. Sed
iste in dicendo matutinas non observat
tempus. Tunc enim dies incipiat a media
nocte, videtur quod matutinas sequentis
diei dicat in die precedenti, quod videtur
ad lasciviam et imprudentiam pertinere,
et ita videtur esse peccatum. Sed contra, deus
clementior est quolibet homine. Sed homo
non imputat debitori in culpam si debitum
reddat ante tempus, quo multo minus deus.
Responsio. Dicendum quod hic consideranda est intentio
eius qui prevenit tempus in matutinis dicendis
vel in aliis horis canonicis. Si enim hoc
faciat propter lasciviam, ut scilicet ocius som-
pnolentie et voluptati vacet, non
est absque peccato. Si vero hoc faciat propter
necessitatem, licitatem et honestatem occu-
pationum, puta si clericus aut magister debet
videre lectiones suas de nocte, vel propter
aliquid huiusmodi, licite potest dicere de sero ma-
tutinas et in aliis horis canonicis tempus
prevenire. Sicut etiam hoc in solempnitatibus
ecclesie fit. Quia melius est deo utrasque reddere
scilicet et debitas laudes et alia honesta
officia, quam quod per unum aliud impediatur.
Ad primum ergo dicendum quod quantum ad contractus
et alia huiusmodi dies incipit a media
nocte, sed quantum ad ecclesiasticum officium et solempni-
tatem celebrationem incipit dies a vesperis. Unde si aliquis
post dictas vesperas et completorium dicat matutinas, iam
hoc pertinet ad diem sequentem.

Quesitum est de deo, de angelo
et homine, et de rebus pure cor-
poralibus. Circa primum quesitum est
utrum scilicet unitas essentie ponat I
in numerum cum unitate persone. Et videtur quod non.
Sunt enim tres persone diverse. Si igitur unitas essentie
ponet in numerum cum unitate persone, sequeretur quod
in deo esset quaternitas, quod est hereticum. Non ergo unitas
essentie ponit in numerum cum unitate persone. Sed contra,
si unitas essentie sit penitus idem cum unitate persone,
non ponens cum ea in numerum, sequeretur quod de quolibet
predicaretur unum, sicut predicatur et reliquum. Sed unitas essentie
predicatur de tribus personis, dicimus enim pater et filius et
spiritus sanctus sunt unus, quod patet esse falsum. Responsio. Dicendum
quod unum quidem importat esse unum in ratione esse, cum
unum ens et unum convertuntur. Est autem unum quidem
ens per suam formam, unum et unum quoddam per suam
formam habet unitatem. Et inde est quod compositio forme
forme ad formam eadem est compositio unitatis ad
unitatem. Deus autem est deus per suam essentiam, personalitas
autem personalis est quasi forma constituens personam, que
quidem realiter non distinguitur ab essentia, alioquin
sequeretur quod in deo esset compositio et quod aliquid
adveniret ei per modum accidentis. Nam omne quod est
extra essentiam rei, accidentaliter advenit. Differt
tamen proprietas personalis ab essentia secundum modum in-
telligendi et significandi. Nam esse dicitur absolute,
proprietas vero personalis importat relationem. Unde patet
quod unitas persone non ponit in numerum cum unitate
essentie, quia realiter ab ea differt, sed solum secundum
modum intelligendi. Et per hoc videtur ad obiecta.
Nam primum procedebat secundum rationem rei, que quidem non
est in divinis inter unitatem essentie et persone,
non ponit quaternitatem in deo. Secundum vero procedebat
secundum rationem que ex modo intelligendi et significandi
provenit, ex qua provenit quod dicimus quod pater et
filius et spiritus sanctus dicuntur unum et non unus.

Quinde circa angelos querebatur duo.
Primo de actione eorum, utrum scilicet quicquid
agunt agant per imperium voluntatis.
Secundo de loco eorum, utrum scilicet possit esse in concavo
celi empirei, quod etiam querebat circa corpora gloriosa.
Ad primum sic proceditur. Videtur quod non quicquid II
agit angelus agat per imperium voluntatis.
Voluntas enim equaliter se habet ad propinqua
et remota. Si ergo angelus ageret per solum
imperium voluntatis, sequeretur quod non differret
ad hoc quod angelus aliquid ageret, quod esset propinquum
vel remotum, illud in quod agit. Et sic nunquam
oporteret quod de celo ad terras descenderet ad aliquid
hic agendum, quod est contra traditionem sacre
scripture. Preterea, quantum ad voluntatem non differret

unitas persone ponit unitatem essentie

ad

solempnitatibus ecclesie

unitas et multitudo Dic enim aliqs pt velle mouere unam rem ita et pt velle mouere plures res ut esset totum uniuersum Si ergo angelus ageret solum per imperium voluntatis, sequeretur quod posset mouere totum uniuersum, quod est impossibile, cum ipse sit pars uniuersi Non ergo angelus agit solo imperio voluntatis

Sed contra omnis actio est ab aliqua virtute sed in angelo non est alia virtus quam intellectus et voluntas intellectus non agit nisi per voluntatem ergo omnis actio angeli est per imperium voluntatis Respondeo dicendum quod omnis actio cuiuscumque rei est per formam naturalem alicuius rei Nam etsi sint aliqua forme accidentales principia actionum alicuius rei oportet quod huiusmodi accidens reducatur sicut in primum principium in formam specificam illius rei agentis Sicut actio caloris ignis reducitur sicut in primum principium sicut in formam substantialem ignis que est eius principium sicut actionum ipsarum ignis et ideo oportet se aliter habere in actionibus alicuius rei habentis naturam simplicem et in actionibus rei habentis naturam compositam Omnis enim actio ignis est secundum proprietatem nature ignis In cultello autem igneo est quedam actio non pertinens ad ipsum ignem scilicet incisio Et hoc considerandum est in substantiis spiritualibus Anima enim humana non est totaliter intellectus sed participat intellectualitatem Unde est in ea aliqua virtus et actio que non pertinet ad intelligibilem naturam sicut precipue patet in hiis que pertinent ad animam vegetabilem sed angelus est totaliter intelligibilis natura Et ideo oportet quod omnis eius actio sit secundum intellectum Unde beatus dyonisius in iiii c. de diui. no. quod angeli habent substantias et virtutes et operationes intelligibiles Intellectus autem non agit nisi mediante voluntate quia motus voluntatis est inclinatio sequens formam intellectivam Unde oportet quod quicquid angelus agit agat per imperium voluntatis Sed tamen considerandum est quod cum sit media inter operationem et essentiam oportet quod sit virtus et operatio angeli proportionetur essentie eius Unde superiores angeli quorum est essentia nobilior est et virtus efficatior sicut ad intelligendum ita et ad agendum in res exteriores Et secundum hoc actio angeli limitatur ad aliquem effectum quia nec virtus nec essentia est infinita Ad primum ergo dicendum quod actio voluntatis angelice radicatur in essentia eius a qua procedit eius virtus et operatio Oportet autem mouens esse in mobili quod ab eo mouetur ut habetur vii physicorum Et ideo oportet substantiam angeli aliquo modo coniungi rebus quas mouet

Ad secundum dicendum quod actio voluntatis limitatur secundum modum essentie non oportet quod angelus possit agere omne quod pt velle;

iij Ad secundum sic proceditur Videtur quod angelus non possit esse in concavo celi empirei Dicit enim Anselmus contra dicit in monologio nichil pt ee Sed extra celum empireum nichil est ergo non pt esse in concavo celi empirei Sic enim esset extra celum empireum Item videtur quod nec corpus gloriosum ibi pt ee Omne enim corpus naturale est in loco esse sed extra celum empireum non est aliquis locus ergo non pt ee corpus gloriosum extra celum empireum Sed contra Si non pt ibi esse angelus neque corpus gloriosum aut hoc est quia non pt ibi ascendere aut quia non pt penetrare profunditatem celi empirei aut quia indiget loco continente aut quia indiget conservante Sed hec omnia remota sunt a perfectione corporis gloriosi multo ergo magis a conditione angelorum ergo corpus gloriosum et angelus possunt esse in concavo celi empirei Respondeo dicendum quod ad evidentiam huius questionis notandum est quod apud antiquos due fuerunt opiniones maxime probabiles quarum una fuit quod locus sit quoddam spacium sine dimensionibus per se existentibus quod quando primo sit vacuum esset corpori debet esse locus et hec ipso quod corpus est dimensiones habens quas necesse est aliquas dimensiones comparare Sed hec opinio est a philosopho est a philosopho in iiii physicorum reprobata Unde alia opinio est eius quod locus sit superficies corporis continentis Non quod quando imperfectio est huius corporis quod immediate continet Alioquin sequeretur quod corpus quiescens non sit esset in eodem loco si homo staret in fluvio per cuius cursum continue renovaretur diverse superficies aque circa ipsum sed superficies corporis immediate continentis hoc quod sit in loco ex ordine ad primum continens Unde accipitur idem locus secundum eundem sicut ad primum continens Et propter hoc locus est immobilis Secundum igitur hanc opinionem que vera est necessitas existendi in loco convenit corpori ex hoc quod dependet a primo continente Et propter hoc primum continens non est in loco nisi per accidens et secundum partes ut dicitur in iiii physicorum Angelus autem non dependet a primo continente nec etiam corpus gloriosum quod perficitur per animam ex divina fruitione beatificatam Et ideo nulla est necessitas quod corpus gloriosum aut angelus ab aliquo locali corpore ambiatur et propter hoc nichil prohibet corpus gloriosum vel etiam angelum in concavo celi empirei esse

Ad primum dicendum quod verbum illud anselmi intelligendum est ex vi affectionis Non enim possibile est quod aliquis sit in nichilo tamquam in continente Ad secundum ... iste intellectus non habet ad propositum

Ad secundum dicendum quod ratio illa procedit de corpore dependente a proprio continente

Unde consequenter est de hiis que pertinent ad hominem Et primo de spiritualibus secundo de corporalibus Circa spiritualia primo de sacramentis secundo de virtutibus tertio de peccatis Circa sacramenta quesita sunt duo de baptismo et matrimonio Primo de necessitate baptismi Utrum scilicet puer qui nascitur in deserto ubi aqua non pt haberi moriens sine baptismo saluari possit in fide matris fidelis Secundo de impedimento matrimonii quod provenit ex baptismo Utrum scilicet fidelis christianus qui baptisat iudeam cui prius dedit fidem de contrahendo si baptisetur cognoscere eam possit carnaliter consumare matrimonium

vi

Ad primum sic proceditur. Videtur quod puer
ille in deserto natus potuit absque baptismo
salvari in fide parentum. Non enim fi-
des est minoris efficacie tempore gratie quam tempore
nature, sed tempore legis nature salvabantur
pueri in fide parentum, ut Augustinus dicit. Ergo nunc
et tempore gratie. Praeterea per Christum non est artata
hominibus via salutis, cum ipse dicat Iohannis x° Ego
veni ut vitam habeant et abundantius habeant.
Sed ante Christi adventum salvabantur aliqui pueri
in fide parentum; ergo multo magis nunc post
Christi adventum. Sed contra est quod dominus dicit
Iohannis iii° Nisi quis renatus fuerit ex aqua et spiritu sancto
non potest introire in regnum celorum. Responsio dicendum
quod ab illa damnatione quam totum genus
incurrit propter peccatum primi parentis nullus potest li-
berari nisi per Christum, qui solus ab illa damnatione
immunis invenitur. Ita scilicet ut ei incorporetur
sicut capiti membrum. Hoc autem complet sic pro-
cedendo per susceptionem baptismi, secundum illud Ad Galatas
iii° Omnes qui in Christo baptisati estis Christum
induistis. Secundo per sanguinis effusionem propter
Christum quia per hoc efficitur aliquis passioni Christi con-
formatus a qua efficaciam sortitur baptismus.
Unde dicitur de martiribus Apocalipsis vii° Laverunt
stolas suas in sanguine agni. Tercio
per fidem et dilectionem, secundum illud Proverbiorum xv Per
misericordiam et fidem purgantur peccata. Et Actuum
xv dicitur fide purificans corda eorum. Et per fidem
Christus inhabitat in cordibus nostris, ut Ad Ephesios iii°.
Unde et iste baptismus dicitur fidei
sacramentum. Et secundum hoc dicitur triplex baptismus, scilicet
aque, spiritus et sanguinis, quia alia duo supplent
vicem baptismi aque, si tamen assit propositum su-
scipiendi talem baptismum. Ita scilicet quod articulus
necessitatis, non autem contemptus religionis, sacramentum
excludat. Manifestum est autem quod in pueris
nondum habentibus usum rationis non potest esse motus
fidei et dilectionis aut propositum suscipiendi baptismum.
Et ideo non possunt salvari nisi per baptismum aque
vel per baptismum sanguinis, si propter Christum occidantur,
ex quo non solum christiani sed et martires fuerunt,
ut patet de innocentibus. Patet ergo quod ille
puer natus in deserto moriens sine baptismo
salutem non consequitur. Ad primum ergo dicendum quod fides
parentum tempore legis nature non sufficiebat ad sa-
lutem parvulorum solus motus fidei in parentibus,
sed requirebatur aliqua exterior protestatio fidei
aliquod sensibile signum, et secundum hoc non diffe-
rebat illud quod tunc requirebatur ab eo quod nunc re-
quiritur ad salutem, nisi quod nunc illud signum sensibile
est determinatum, tunc autem erat indeterminatum et pro voto ad-
hibebatur. Aliorum autem opinio est quod solus interior
motus fidei relatus ad salutem pueri suffi-
ciebat ad salutem pueri, nec tamen nunc diminuta
est fidei virtus, sed augmentatus gradus salutis,
tanta nunc quod salvatur per Christum statim introducitur
in regnum celorum, quod tunc non erat. Unde non est
inconveniens si nunc aliquid amplius requiratur,
scilicet baptismus, ut dicitur Iohannis iii°.

iiii Ad secundum dicendum quod per Christum in hoc ipso est amplifi-
cata hominibus via salutis quod per eum aperta est eis
ianua vite eterne que ante clausa erat per
peccatum primi parentis.

Ad secundum sic proceditur. Videtur quod non possit v
esse matrimonium inter christianum et iudeam baptisandam
ab eo quam carnaliter cognovit post fidem de
contrahendo datam. Dicitur enim in decretis xxx q. i cap.
Filius sacerdotis non potest ducere in uxorem puellam quam ipse
baptisat. Ergo multo minus si ipsemet baptisasset
non posset eam habere in uxorem. Si ergo iste christianus
baptisat iudeam, non potest eam in uxorem accipere. Sed
contra quod secundum iura quando post fidem datam de contrahendo
per verba de futuro sequitur copula carnalis est matrimonium
presumptum presumptione iuris contra quam non admittitur
probatio, sicut ita est in proposito. Ergo est verum matrimonium. Responsio
dicendum quod spiritualis cognatio impedit matrimonium contrahendum
et dirimit iam contractum. Manifestum est autem quod quia
christianus baptisat iudeam contrahitur inter eos spiri-
tualis cognatio, quia illa fit filia eius spiritualis.
Unde nullum est matrimonium sequens, etsi expresse
contraxerat per verba de presenti, et si subsequatur
carnalis copula. Et per hoc patet responsio ad obiecta.
Nam quod dictum est de presumptione iuris intelligendum
est quando non intervenit aliquod impedimentum matrimonii.

Deinde questium est de virtutibus. Et primo quantum
ad fidem: utrum scilicet certitudo adhesionis
que est in heretico vel malo catholico
sit actus ipsius fidei virtutis. Secundo de quibusdam
pertinentibus ad religionem sive ad latriam. Tercio
de quibusdam pertinentibus ad caritatem.

Ad primum sic proceditur. Videtur quod certitudo vi
adhesionis in heretico vel malo catholico
sit actus fidei virtutis. Cum enim secundum philosophum
in ii° ethicorum tria sunt in anima: potentia, passio
et habitus. Sed illa certitudo adhesionis non potest
attribui potentie, quia est meritoria vel demeritoria,
potentia autem non meretur neque demeretur. Similiter non
potest pertinere ad passiones, quia passiones pertinent ad
appetitum sensitivum, qui non potest extendi ad hoc
quod inhereat veritati divine. Ergo relinquitur quod pertinet
ad aliquem habitum. Sed habitus ad quem pertinet
certitudo adhesionis est virtus fidei. Ergo certitudo
adhesionis in heretico vel malo catholico est
actus ipsius fidei. Praeterea omne quod agit ad similitudinem
alterius videtur agere in virtute illius. Sed hereticus
per certitudinem adherendi suis erroribus agit secundum
similitudinem fidei, quia in tantum certitudinaliter inheret
iniquitati quod estimat se veram fidem tenere. Ergo operatur
in virtute fidei. Et ita videtur quod illa certitudo ad-
hesionis sit actus virtutis fidei. Praeterea tota firmitas
spiritualis edificii est a fide, secundum illud Matthei vii°
Venerunt flumina, flaverunt venti, et non potuerunt
movere eam; fundata enim erat supra firmam petram.
Sed per fidem certitudo adhesionis ad firmitatem
spiritualem pertinet. Ergo actus est virtutis fidei.
Sed quod non est non potest agere, sed in heretico

vi

vel malo catholico non est virtus fidei. ergo certitudo
adhesionis non potest esse actus virtutis fidei. Ad secundum
dicendum, quod cum sicut id quod est quasi materiale accipiat
ut formam virtutis, necesse est quod decipiatur. Certitudo
autem adhesionis non est forma virtutis fidei. Pro quanto
competit virtutibus intellectualibus, puta sapien-
tie et intellectui. Ergo competit non solum fidei
vere, sed etiam fidei false. Licet enim est opinio vera et falsa
ita et fides, nec tamen sumitur inhesit aliquis
veritati quam falsitati, ut dicit philosophus in vii ethicorum. Ad tertium
quod certitudo inhesionis non semper provenit ex aliquo
habitu, sed ex ipso arbitrio aliquis potest assensum
suum firmare ad aliquid, verum vel falsum, antequam
habeat habitum. Concedo quod certitudo inhesionis non
solum competit fidei formate, que est virtus, sed etiam fidei
informi, que non est virtus. Dicendum est ergo quod in heretico
certitudo inhesionis est actus false fidei. In malo
autem catholico est actus fidei informis. Et sic in
neutro est virtus fidei. Ad primum ergo dicendum, quod distinctio
illa datur de habitibus, que sunt in anima per modum principii
actus. Nam omnis operatio anime aut est ex aliqua
passione, aut ex aliquo habitu, aut ex pura potentia.
Credi autem certitudo inhesionis non potest esse ex passione.
In malo autem catholico est ex habitu fidei informis.
Sed in heretico est vel ex habitu perverse perverse fidei
vel ex pura potentia, sicut in principio antequam habitum
acquisivit. Non enim potest dici quod perversa fides sit
habitus infusus. Credo autem dicitur quod potentiis non
merentur neque demerentur, si sic intelligatur quod
non merentur neque demerentur absque habitu inquantum
habiles potentie, verum est. Si autem sic intelligatur
quod pura non possit potentia esse principium merendi
neque demerendi, verum est quantum ad merendum, quod non
potest esse sine gratia. Non est autem verum quantum ad de-
merendum. Alioquin ille qui a principio peccat antequam
acquirat habitum vitiosum non demeretur. Ad secundum
dicendum quod aliquis potest agere secundum similitudinem alicuius dupliciter.
Uno modo secundum similitudinem veram, et sic vere agit aliquid
in virtute illius. Alio modo secundum similitudinem apparentem
et sic agit in apparentia virtutis illius. Et ita
est in proposito. Unde in heretico certitudo adhesionis
est actus fidei apparentis. Ad tertium dicendum, quod sicut
ex fide vera procedit firmitas edificii spiritualis
ita ex fide falsa procedit firmitas diabolici edificii.

Deinde quantum ad actus latrie sive
religionis consita sunt quatuor. Primo de ce-
lebratione festorum. Utrum scilicet liceat celebrare
festum conceptionis dive matris. Secundo de solutione
officiorum. Utrum scilicet clericus habens beneficium in civitate
vel sine cura existens in scolis teneatur dicere officium
mortuorum. Tertio utrum clericus peccet dans beneficium
bono meliori pretermisso. Quarto de solutione de-
cimarum. Utrum scilicet aliquis pauper teneatur decimas
diviti sacerdoti.

vii Ad primum sic proceditur. Videtur quod liceat cele-
brare conceptionem dive matris. Si enim non licet
hoc non est nisi quia fuit concepta in originali
peccato, sed non fuit concepta in originali
peccato, ut videtur. Quia beata virgo sancta fuit speciali-
ssimo habitaculum dei, ergo debuit ad hoc sanctificari specialiter.
Non autem separata est sanctificari secundum corpus quod conceptum
est ex seminum commixtione. Licet enim conceptum ad
animam. Quia etiam alii leguntur sanctificati in utero
et ita relinquitur quod fuit sanctificata separata per im-
munitatem ab originali peccato. Et sic licet eius
conceptionem celebrare. Sed contra est quod hoc
privilegium solius Christi dicitur esse quod sine peccato
originali est conceptus. Non ergo conceptio beate
virginis est, et ita eius conceptio non est celebranda.
Respondeo dicendum quod hic inducitur due conceptiones, una
principalis, et altera accessoria, scilicet utrum fuit
concepta in originali peccato, quam oportet primo
determinari. Est igitur considerandum quod unusquisque
peccatum originale contrahit ex hoc quod fuit in
Adam secundum seminalem rationem, ut Augustinus
dicit super Genesim ad litteram. Omnes autem illi in
Adam fuerunt secundum seminalem rationem, qui non
solum ab eo carnem receperunt, sed etiam secundum naturalem
modum originis ab eo sunt propagati. Constat autem quod processit
ab Adam beata virgo, que nata fuit per
commixtionem seminum sicut et ceteri. Et ideo con-
cepta fuit in originali peccato et includitur
in universitate illorum, de quibus apostolus dicit
ad Ro. v. In quo omnes peccaverunt. A
qua universitate solus Christus eximitur, qui
in Adam non fuit secundum seminalem rationem.
Alioquin quod si hoc alteri conveniret, conveniret
ipse Christo non indigeret ut redemptore. Et
ideo non tamen dicitur dare matri, quod sub-
traheret aliquid honoris filio, qui est salvator
omnium hominum, ut dicit apostolus i ad Thimotheum
iiii°. Concedendum autem beata virgo in originali
concepta fuit, creditur tamen in utero fuisse
sanctificata antequam nata. Et ideo circa
celebrationem eius conceptionis diversa consuetudo
ecclesiarum inolevit. Nam Romana ecclesia et
plurime alie considerantes conceptionem virginis
in originali peccato fuisse, festum conceptionis
non celebrant. Alique vero considerantes sanctifi-
cationem eius in utero, cuius tempus ignoratur,
celebrant conceptionem. Creditur enim quod cito
post conceptionem et anime infusionem fuit sancti-
ficata. Unde illa celebratio non est referenda
ad conceptionem ratione conceptionis, sed potius ratione
sanctificationis. Sic igitur non est ideo celebranda
conceptio predicta quia fuit sine originali peccato
concepta. Non enim per hoc tollitur quin fuit
specialis celebritas separatur, eo quod in ipsa sancti-
ficatione copiosius ceteris munus gratie accepit,
non solum ut purgaretur a peccato originali
sed ut tota eius vita redderetur ab
omni peccato tam originali quam veniali
immunis, ut dicit Anselmus.

vi

viii Ad sedm sic proced. Videt q clicq bn̄ficiatq teneat in scolis existens dice officiu mortuor. Ille eni q recepit bona spalia alicui tenet ei in spuali recompensacoz facere. Sz ille clicus recepit bn̄ qe fuer defunctor. go tene pro eis dice officiu mortuor. Sed ctra e q ille q nu9 recepit nu9 tene. Sz clicq q in scolis morat nu9 recipit q aly q in ecclia residencia faciunt. q recipiunt cotidianas distribucoes. go no te ad offim mortuor. sic illi. Rio dd q clicq ex hoc ipso q e clicq et pcipue in sacris ordinibq cstitutq tenet dice horas canonicas. Vident eni cleci spalit assupti ee ad laudem diuinā. scdm id Isaie xliii. Om q inuocat nom meu in laude mea creaui illos. Sz inquantu e clicq bn̄ficiatq in ecclia tenet dice officiu scdm modu illiq ecclie. Est go csideranda q officiu mortuor quiq in eccliis d sic ordinarie ptinens ad ecclie officiu sic in tota ecclia in die aiar. d officiu pro mortuis. et in qualibet ecclia e aliq sup hoc spalis csuetudo puta vt dicat ordinarie officiu mortuor. scil in septimana vel qualitercuq alit scdm cursu tpis. Et ad hoc officiu tenet clicq bn̄ficiatq existens in aliq ecclia etia in scolis. Et p hoc ut satisfaciat mortuis quor recepit bona. Aliqn vo d officiu mortuor in ecclia ex ordinacoe ppt aliquam causam spalit emergentem. puta ad preces alicui psone. vel ppt aliqd huiq. Et ad hm̄di officiu mortuor no tenet clicq existens in scolis. Et p hoc pz rno ad obiecta.

ix Ad terciu sic proced. Videt q epus peccet dās bn̄ficiu bono si ptermittat meliore. Gra q facit qt csciaz edificat ad gehennam. Sz ille epus pretermittes meliorez videt face ctra csciaz. go peccat mortaliter edificās ad gehennam. Sed ctra est q scdm iura sufficit dare bono si sit ydoneq ad seruiend in ecclia. Rio dd q aliqs pt dici melior dupl. Vno m° simpl. sz q e scientior. plq hns de virtutibq. Alio m° d aliqs esse melior qo ad aliqd. Contingit aut quq aliquē ee meliore simpl. q tn no est melior quantu ad hoc qd bn̄ficiu requirit. q alius forte pt ecclie magis pficere vel per csiliu sapie vel p auxiliu potencie. vel q seruiuit in ecclia. Non go epus sp tenet dare meliori simpl. sz tenet dare meliori q ad hoc. Non eni pt ee q vnu pficat alii nisi ppt aliqua causam que scilicet ptineat ad honore dei et vtilitate ecclie. Cum qntu ad hoc iste e melior sz at illa causa ad h no ptineat. est accepco psonar. que tanto grauior. quanto in rebq diuinis committit. Vnd sup id Jacobi ii°. Tu sede hic bn. rc. d glo Augi. Si hanc distanciā sedendi et standi ad honores ecclia(sticos) referimq. no est putandq leue ee peccm in psonar accepcoe habere fidem dm glie. Qs eni ferat eligi diuite ad sede honoris ecclie. ctempto paupe sanctiore et instructiore. Et p h pz rno ad obta.

x Ad qrtu sic proced. Videt q paup no teneat solue decias diuiti sacerdoti. Ideo eni institutu e vt decie soluat ad sustentacoz ministror ecclie. Sz sacerdos diues ht alr vnde sustentet. go no sut ei decime soluende. et pcipue a paupe. Itm In mltis locis decie no soluūt. qd tn prelati corrigerent si hoies ex necitate iuris diuini decias soluere tenerent. Non go videt q pscitim paupes teneat solue decias diuitibq sacerdotibq. Sed contra e qd dns dicit Mat. xxiii. d. Hec oportuit facere sz iudiciu et veritate. et illa no omittere. sz ea qe ptinet ad decimar solucoz. Itm Luce xviii de diuite d. Decias do omm qe possideo. Rio dd. Sicut sic pgressq dicit in v° ethi(corum) mediu insticie no solu accipit qo ad nos sic in ceteris virtutibq. sz scdm rem. qz sz in aliis ceteris virtutibq attendunt diuse cdicoes psonarum scdm quas mediu diuersificat. sicut etia cibus qui e multu vni e paucu alti vel moderatu. Sz in iusticia no variat mediu scdm diuersas psone cdicoes sz attendit solu ad qntitate rei. Qui eni emit rem aliqua debet tantu solue quantu valet sive a paupe sive a diuite emat. Reddere aut debitu iusticie e actus. Ideo ad hoc q aliqui reddat qd ei debet no refert vtrum sit diues vel paup. Decie aut sacerdotibq debent in quantu scdm ius nale. Naturalis eni racio dictat vt illi q se pplo in spualibq laborat a pplo stipedia sue sustentacois accipiat. Et scdm hoc etia in nouo testamento e iure diuino sancitu ut d i ad Cor ix. Dns ordinauit his qui euangeliu annunciant de euangelio viuere. Sz in lege veti iudiciali precepto taxata e qntitas eius quam ministris dei est a pplo soluend. Sz decima. Et hoc etia ecclia statuit in pplo xpiano solui. Vnde no sacerdotibq decie debent tam ex iure nali. tm de iure diuino. tm etia ex statuto ecclie. qmuis sacerdos sit diues. nichilominus paup tenet ei solue decias. Ad pm go opet respondere dupl. Vno m° q dicat q decimar soluco instituta e no solu ad sustentacoz ministror ecclie. sz etia ad sustentacoz paupm qbq debet de domo dei prouideri. Vnd d Malach iii°. Inferte om decimas vt sit cibq in domo mea. Et sic sacerdoti qui no solu sibi sz pauperibq prouidere debet. qntumcuq diuiti sunt decime dande. Alio m° pt dici

: scitior

VI

q necessitatis sustentationis ministrorum fuit valde
rationabiliter instituta decimarum solutio. Sed ex quo effectum
est alicui debitum per statutum ecclesie, nichilominus ei debetur
cuius sit dimissio. Ad secundum dicendum quod sicut paulus
laudabatur quod non exigebat sumptus qui sibi propter
xxiii li predicationem debebantur ne aliquod impedimentum fieret
evangelio et scandalum fidelibus, et non tamen illi pec-
cabant non ministrantes sumptus quos apostolus sibi de-
bitos remittebat. Ita etiam prelati ecclesie laudabiliter
faciunt non exigendo decimas in terris illis in quibus
propter dissuetudinem timetur scandalum generari. Nec
peccant illi qui non solvunt decimas in terris in quibus
non est consuetudo. Peccarent autem si obstinate dare re-
cusarent etiam ubi ut dicunt peto obviam sacerdotes
in terris illis non exigunt decimas

Deinde quesitum est de actibus caritatis
et primo de obedientia. Utrum scilicet sit magis
meritorium obedire prelato vel facere aliquid
ad deum fratris. Secundo de elemosina
Ad primum sic proceditur. Videtur quod magis sit
meritorium obedire prelato. Quia facere aliquid
XI ad deum fratris maiori cum merito magis
demeritum opponitur. Sed magis demeretur ille qui
est inobediens prelato quam ille qui non consentit dicto
fratris. Ergo etiam magis meretur aliquis obediendo pre-
lato quam assentiendo dicto fratris. Sed contra est prelato. Quia
est maior humilitas ibi videtur esse magis meritum
Quia humilibus dat deus gratiam, ut habetur Iacobi iiii°
Sed maioris humilitatis videtur esse quod aliquis se subiciat
se subiciat faciendo aliquid ad deum eius quam quod
aliquis subiciat se superiori obediendo prelato. Ergo
magis videtur esse meritorium quod aliquis faciat
ad deum fratris quam quod obediat prelato. Responsio dicendum
quod aliquis actus potest dici magis meritorius dupliciter.
Uno modo ex genere operis, et sic ille actus est magis
meritorius qui est excellentioris virtutis. Manifestum
est autem quod caritas, per quam aliquis sit deo, est
excellentior virtutibus ceteris qua quibus satis-
facit proximo. Sicut enim diligere deum est magis
meritorium quam diligere proximum secundum se. Et aliquid
facere ad deum pertinet ad amicitiam vel bene-
ficentiam, quia quis diligit proximum secundum autem
reverentiam, qua quis diligit deum est ministeri. Pertinet
obediat prelato. Inquantum dei est minister pertinet
ad religionem quam quis colit et diligit deum
Et ideo magis est meritorium quod aliquis faciat
aliquid obediens prelato vel servans votum
quam si aliquid faciat ad deum fratris. Alio modo potest
dici aliquis actus meritorius ex eo quod procedit
ex maiori caritate licet sit minus ex suo genere
et sic inquantum perhabet magis meritum illud quod
facit aliquid ad deum fratris. Primum ergo concedimus
Ad secundum dicendum. Secundum illud quod facit aliquid ad deum
fratris facit propria sponte. Unde maioris humilitatis
videtur esse quam quod aliquis obediat prelato tamquam superiori

Deinde quesitum est de elemosina circa
quod de elemosinis que fiunt per mortuos
Ad primum sic proceditur. Videtur quod clerici
peccent mortaliter si ea que eis supersunt
XII in elemosinis non largiantur. Quia
super illud Luce iii° qui habet duas tunicas

det unam non habenti, dicit Glossa de duabus tunicis
dividendis datur preceptum, quia si una dividatur
nemo vestitur in dimidia tunica et nudus
remanet et qui accipit et qui dedit. Sed
per largitionem unius tunice intelligitur
largitio eorum que superfluunt ad necessitatem
vite, ut patet per ea que in eadem glosa
premittuntur. Ergo dare superflua est in precepto.
Sed qui transgreditur preceptum peccat mortaliter.
Ergo ille qui non dat superflua pauperibus
peccat mortaliter. Preterea preceptum plus
obligat quam consilium. Sed dare omnia que quis
possidet est consilium, et tamen ad hoc homo
obligatur in casu extreme necessitatis.
Ergo etiam extra casum extreme necessitatis
tenetur aliquis superflua dare pauperibus
ut hoc sit in precepto et ita qui non
largitur peccat mortaliter. Preterea cuicumque
committitur quod est alterius tenetur ad restitutionem.
Sed bona clericorum sunt pauperum, ut patet
per glosam Ieronimi super illud Ysa. Non vagos
pauperes in domo vestra. Ergo si clerici
inutiliter bona ecclesiastica consumunt tenentur
restituere pauperibus. Aliunde si habuerit
Preterea quicumque facit se impotentem ad
illud quod tenetur facere peccat mortaliter.
Sed clerici facientes superfluas expensas
se faciunt impotentes ad subveniendum
pauperibus ad quod tenentur. Ergo videtur quod
peccant mortaliter. Sed contrarium videtur
esse consuetudo que apud multos invaluit.
Responsio dicendum quod aliter videtur se habere clericorum
circa bona patrimonialia et circa bona
circa bona patrimonialia vel
ecclesiastica. Nam bonorum patrimonialium vel
licite acquisitorum ipse vere est dominus. Unde
quantum pertinet ad conditionem ipsius potest
re sua uti ut vult, et ex hac parte
non accidit peccatum, potest tamen peccatum accidere
ex inordinato modo utendi vel per super-
abundantiam dum scilicet inutiliter consumit
bona propria vel aliter quam oportet. Utroque quidem
enim modo corrumpitur virtus ut dicitur in iiii°
Ethicorum. Bonorum vero ecclesiasticorum clericus
non est vere dominus sed dispensator, secundum illud i
ad Cor. iiii. Dispensatio autem mihi tradita
est. Pertinet autem ad dispensatorem ut
fideliter distribuat ea que eius dispensationi
committuntur, secundum illud i ad Cor. iiii° Hic
iam queritur inter dispensatores ut fidelis
quis inveniatur. In hiis ergo peccatum dupliciter
potest contingere. Uno modo ex conditione ipsius rei
dum scilicet usurpat sibi que non sunt propria, et
in usus suos convertit illud quod debet aliis
erogari. Alio modo ex inordinato usu eorum
que in parte sua cedunt sicut etiam de aliis
dictum est bonis. Quia horum dispensatori fideli

dispensatore committitur ut dictum est. Si quis bona fide dispenset etiam bona inde accipiens quod sibi competit secundum conditionem status et personae et aliis largitur secundum quod sibi videtur bona fide expedire non peccat mortaliter si forte etiam aliquis aliud plus in suos usus computat quam optat. Et tamen cum in singulis certus modus non possit propter diversitatem [illegible] diffiniri. Unde si non sit multus excessus potest computari bona fide dispensatoris; si vero multus excessus fiat non potest latere et ita non potest ad bona fide dispensatorem. Hic igitur si autem non fuerit bona fide in dispensando peccat mortaliter. Ad primum ergo dicendum quod sicut Augustinus dicit in sermone domini in monte illa praecepta quae dominus tradidit Mat. v. Si quis te percusserit in una maxilla praebe ei et aliam et alia quae ibi sequuntur sunt intelligenda secundum praeparationem animi ut scilicet homo sit paratus hoc facere quando necessitas hoc requirit. Unde non semper est peccatum mortale cum homo hoc non facit sed quando videt necessitatem imminere si non faciat tunc peccat mortaliter. Et eadem est ratio de hoc praecepto quod qui habet duas tunicas det unam non habenti et de cibis similiter. Unde non semper peccat mortaliter quandocumque non dat pauperi quod superfluum habet sed quando necessitas imminet. Quando autem sit talis necessitas quae obliget ad peccatum mortale non potest ratione determinari sed committitur prudentiae et fidei dispensatoris. Unde si bona fide det quantum sibi videtur expedire immunis est a peccato; aliorum peccat mortaliter. Ad secundum dicendum quod illa eadem quae sunt consilia cadunt sub praecepto secundum animi praeparationem. Nullum enim consilium est perfectius quam quod homo tradat animam suam pro fratribus suis et tamen hoc cadit sub praecepto secundum animi praeparationem secundum illud I Joh. iii: Et nos debemus pro fratribus animas ponere. Et similiter dare omnia sua pauperibus cadit sub praecepto secundum animi praeparationem ut scilicet homo sit paratus hoc facere si necessitas immineat. Maior tamen necessitas requiritur ad superflua eroganda quam ad omnia exhibenda; tamen hoc toto ratione universali determinari non potest sed committitur prudentiae dispensatoris ut dictum est. Ad tertium dicendum quod bona ecclesiastica non solum dispensanda pauperibus sunt [sed etiam] ecclesiae ministris. Unde secundum canones debent dividi hoc modo ut aliqua pars cedat in usus pauperum et alia in usus ministrorum et cultum ecclesiae. Aliter ergo dicendum est de aliis ecclesiasticis bonis quae principaliter sunt attribuenda necessitatibus pauperum et exequuntur necessitatibus ministrorum sicut sunt hospitalium et aliorum huiusmodi. Et aliter de istis bonis quae sunt principaliter attribuenda usibus ministrorum ecclesiae sicut sunt praebendae clericorum et alia huiusmodi.

vi

Aliam et in propriis bonis peccatum committitur non solum ex abusu sed etiam ex ipsa rerum conditione dum aliquis in suos usus assumit quod est alterius et ideo tenetur ad restitutionem tamquam defraudator rei alienae. In sedis vero bonis non committitur peccatum nisi per abusum sicut et de bonis patrimonialibus dictum est. Unde non tenetur quis ad restitutionem sed solum ad poenitentiam peragendam. Ad quartum dicendum quod cum neque moderatus usus divitiarum neque bona fides dispensatoris salvari videtur in eo qui faciunt superfluas expensas sive in vestimentis sumptuosis conviviis et aliis huiusmodi superfluitatibus, sic non est dubium quin in talibus peccet mortaliter. Unde dicitur Mat. xxiv: Si dixerit malus servus ille in corde suo: moram facit dominus meus venire, et coeperit percutere conservos suos, quod pertinet ad superbiam, et manducet autem et bibat cum ebriosis, quod pertinet ad superflua et voluptuosa convivia, veniet dominus servi illius in die qua non sperat et hora qua ignorat et dividet eum cum [?] societate et partem eius ponet cum hypocritis, scilicet in inferiorem partem; unde ibi subditur: Ibi erit fletus et stridor dentium. Si autem aliquis in talibus non multum excedat potest bona fide fieri ab aliquo quod [?] secundum decentiam sui status morem gerere quibus convivit.

Deinde quaesitum est de eleemosynis quae fiunt pro mortuis. Et circa hoc quaesita sunt duo. Primo utrum mortuus patiatur aliquod detrimentum si executor eius differat dare eleemosynas quas ipse in testamento dari mandavit. Secundo utrum executor licite possit differre distributionem eleemosynarum ad hoc quod res defuncti melius vendantur in posterum.

Ad primum sic proceditur. Videtur quod mortuus nullum detrimentum sentiat ex hoc quod eleemosynae quas mandavit dari retardantur. Huiusmodi enim retardatio provenit ex negligentia executoris; sed negligentia unius non imputatur alteri; ergo nullum detrimentum mortuus patitur ex huiusmodi tarditate. Sed contra est quia per huiusmodi tarditatem retardantur orationes et sacrificia quae fierent pro anima defuncti ex quibus plurimum iuvatur; ergo ex huiusmodi tarditate patitur detrimentum. Responsio. Dicendum est quod circa hoc ipsius est duplici distinctione. Primo quidem ex parte ipsius detrimenti distinguendum est duplex detrimentum. Unum quidem est detrimentum quod pertinet ad tolerantiam poenae secundum illud I ad Cor. iii: Si cuius opus exarserit detrimentum patietur. Aliud autem est quod pertinet ad subtractionem remedii. Et hoc etiam est distinguendum ex parte eleemosynae circa quod potest etiam considerari detrimentum ipsius eleemosynae et effectus ipsius. Quantum igitur ad meritum ipsius eleemosynae nullum detrimentum patitur defunctus ex ipsa tarditate, maxime si inventum in ipso fuit quod adhibuit non modicam sollicitudinem ut huiusmodi eleemosynae cito darentur quia meritum principaliter ex voluntate et intentione dependet. Sed quantum ad meritum eleemosynae illum detrimentum patitur defunctus non quidem ut per huiusmodi tarditatem puniatur sed quia remedium ei non

xiii

adhibetur dum suffragia differuntur ex quibus
plurimum iuvaretur. Ad primum ergo dicendum quod negligentia
alterius non imputatur alteri ad peccatum, potest tamen redundare
in alterum quantum ad effectum remedii, sicut quidam etiam
ergo ab alio iuvari potest.

XIIII Ad secundum sic proceditur. Videtur quod executor
debet tardare distributionem elemosinarum
ad hoc quod res defuncti melius vendantur,
et ita ex hoc scilicet quod plures elemosinas potest facere
pro defuncto, ex quibus defunctus magis iuvabitur.
Ergo si differat videtur quod laudabiliter et fideliter hoc
faciat. Sed contra est quod ex tarditate elemosinarum
sequitur retardatio remedii, quo forte defunctus
indiget. Ergo videtur quod ex huiusmodi retardatione gravius
defunctus patiatur quam iuvetur. Responsio dicendum quod modica mora
temporis non videtur esse magnum periculum. Unde si exe-
cutor per modicum tempus elemosinarum dationem differat, ut
in rebus defuncti melius venditis ampliores ele-
mosinas dare possit, laudabiliter hoc facit. Sed non
e converso per multum tempus differat elemosinas distribuere
ut ex multo ampliores elemosinas faciat, non
videtur esse sine culpa, quia forte defunctus a purgatorio
liberaretur, in quo existenti remedium suffragiorum
maxime necessarium erat. Hoc autem consistit prudentis
executoris examini, ut scilicet consideret dilatione
temporis et conditione personae quae creditur aliquem tar-
dius liberandum, et ex quantitate augmenti ele-
mosinarum faciat quod viderit expedire defuncto.

Deinde quesitum est de peccatis. Et circa hoc
quesita sunt tria. Primo de peccato originali,
utrum scilicet ille qui baptizatus est transmittat
peccatum originale in prolem. Secundo de peccato ac-
tuali in generali, utrum scilicet sit prius utrum aversio
a deo vel conversio ad commutabile bonum. Tertio
de mendacio, quod mendacium sit gravius, utrum illud
quod fit verbo vel illud quod fit facto.

XV Ad primum sic proceditur. Videtur quod ille qui
est baptizatus non transmittat peccatum
originale in prolem. In eo enim qui
nascitur tria possunt considerari, scilicet corpus, anima et unio
utriusque. Sed non contrahit peccatum originale secundum corpus
quod trahit a parentibus, quia parentes erant tota a
peccato originali mundati. Similiter etiam nec secundum animam, quia
recipit ex creatione dei, in qua peccatum non cadit. Et
per consequens neque etiam per unionem utriusque. Ergo ille qui
nascitur ex baptizatis parentibus nullo modo contrahit
peccatum originale. Sed contra est quod remedium non
adhibetur nisi vulneri, sed baptismus qui est medicinale
remedium contra vulnus originalis peccati adhibetur
parvulis baptizatorum filiis secundum communem ecclesie con-
suetudinem. Ergo parvuli baptizatorum filii cum originali
peccato nascuntur. Responsio dicendum quod peccatum quod ex transgressione
primorum parentum in omnes posteros originaliter
derivatur non aboletur nisi per gratiam Christi, quae de peccato dam-
pnat peccatum in carne, ut dicitur ad Romanos viii. Sed hoc
quodam ordine peragitur. Nam primo in statu praesentis vitae
per sacramenta gratiae Christi removetur peccatum originale
quantum ad inquinationem animae, scilicet ut non imputetur
homini ad culpam, non tamen quantum ad corruptionem fomitis
in carne. Unde apostolus dicit ad Romanos vii: Ego ipse
mente servio legi dei, carne autem legi peccati,
inquantum scilicet adhuc caro concupiscit adversus spiritum.
Unde homo baptizatus secundum mentem vivit in novitate
spiritus, sed secundum carnem adhuc retinet vetustatem
Ade cum peccato originali. Et ideo sicut per spiritualem
generationem, quae scilicet per evangelium aliquos producit
filios in Christo absque peccato, ita etiam secundum
generationem carnalem filios producit in
vetustate Ade cum peccato originali. Et per hoc
patet responsio ad obiecta.

XVI Ad secundum sic proceditur. Videtur quod in peccato
actuali prius sit aversio quam conversio.
Aversio enim importat recessum a termino,
conversio autem accessum ad terminum. Sed in motu
corporali prius est a termino recessus quam accessus
ad terminum. Ergo et in spirituali motu prius est
aversio quam conversio. Sed contra est quod Dyonisius
dicit iiii c. de divinis nominibus: Nemo intendens
ad malum operatur, sed intendens ad bonum.
Ergo prius animus peccantis convertitur per appetitum
ad bonum commutabile quam avertatur a deo.
Responsio dicendum quod peccatum principaliter in voluntate
consistit, ut Augustinus dicit. Quantum autem ad voluntatem
illud principaliter intenditur quod est prius.
Et ideo in peccatis in quibus principaliter intenditur
fruitio boni commutabilis, sicut in luxuria,
avaritia et similibus, prius est naturaliter conversio
quam aversio, quae non est principaliter intenta,
sed praeter intentionem consequitur ex inordinata
conversione. In peccatis autem in quibus directe in-
tenditur aversio a deo, sicut est infidelitas, de-
speratio et alia huiusmodi, prius est aversio ab
incommutabili bono et postea est conversio
ad commutabile bonum, sicut patet in illis qui
desperantes semetipsos tradiderunt impudicitiae,
ut dicitur iiii ad Ephesios. Ad primum ergo dicendum quod
etiam in motibus corporalibus recessus a termino
prior sit in executione, accessus tamen ad
terminum prior est in intentione, in qua consistit peccatum.

XVII Ad tertium sic proceditur. Videtur quod
magis peccatum sit cum aliquis mentitur
facto quam cum aliquis mentitur verbo.
[illegible] peccatum. Tunc videtur ad aliquem
mendacio abutitur eo cum magis mentitur,
quia sicut Anselmus dicit in libro de veritate,
magis mentitur factis quam verbis. Ergo
gravius peccat qui mentitur factis quam verbis.
Sed contra est quod sicut Augustinus dicit in libro de doctrina
christiana: Inter omnia signa principatum tenent
verba. Unde magis abutitur ille qui
mentitur verbo. Ergo videtur quod gravius peccat
ille qui mentitur verbo quam ille qui mentitur
facto. Responsio dicendum quod sicut Ambrosius dicit

in quoda[m] sermo[n]e Non solu[m] in factis v[e]l v[er]bis
s[ed] [et] in simulatis op[er]ib[us] mendaciu[m] est
sectu[m] aut mediu[m] p[ri]ncipalit[er] q[uo]d [con]sistit
in intenc[i]o[n]e fallendi Vnde ille q[ui] dicit
falsu[m] q[uo]d putat e[ss]e veru[m] non mentitur
mag[is] at [con]v[er]s[o] medacem ille q[ui] d[icit] veru[m]
q[uo]d putat e[ss]e falsu[m] vt patet p[er] aug[ustinum] in
li[bro] d[e] mendacio Vnde cu[m] eade[m] intencio fal-
lendi sit in eo q[ui] mentit[ur] v[er]bo et in eo
q[ui] mentit[ur] facto vter[que] equalit[er] peccat
verbu[m] e[ni]m et factu[m] assumit[ur] vt instru[men]tu[m]
fallendi Vnde no[n] refert qua[n]tu[m] ad p[e]c[ca]tu[m]
mendacij vtru[m] aliq[ui]s v[er]bo v[e]l scripto v[e]l nutu
v[e]l quoc[um]q[ue] facto menciat sicut no[n] refert
qua[n]tu[m] ad p[e]c[ca]tu[m] homicidij vtru[m] s[cilicet] aliquis
gladio v[e]l securi interficiat ho[m]i[n]e[m] Et p[er]
h[oc] patet r[espo]n[si]o ad obiectu[m] xviii

Deinde questio e[st] c[ir]ca corporalia
ho[min]is Vtru[m] s[cilicet] aliq[ui]s possit e[ss]e
natur[a]lit[er] v[e]l inmaculose sim[u]l virgo [et]
pater Et videt[ur] q[uod] possit e[ss]e inmaculose
c[ir]ca p[at]r[e]m et m[at]r[e]m simil[ite]r s[un]t gn[er]ac[i]o[n]is principia
s[ed] aliq[ua] mul[ier] inmaculose fuit virgo [et] m[ate]r
[er]go pari rac[i]o[n]e aliq[ui]s vir inmaculose p[otes]t
e[ss]e p[ate]r et virgo Ite[m] videt[ur] q[uod] h[oc] possit
esse sine inmaculo q[ui]a demon incub[us] p[otes]t
furari seme[n] viri virginis in sop[ni]is
polluti et transfunde[re] in matrice mulieris
ex q[u]o q[ui]de[m] semine p[otes]t [con]cipi proles
cui[us] q[ui]de[m] p[ate]r no[n] est demo[n] incub[us]
s[ed] ille q[ui]de[m] ex cui[us] semine gn[er]atur
q[uo]d agit in v[ir]tute ei[us] a quo e[st] resolutu[m]
[er]go videt[ur] q[uod] et absq[ue] inmaculo p[otes]t aliq[ui]s
e[ss]e virgo simul et pater Sed [contra] mulier
absq[ue] inmaculo no[n] p[otes]t e[ss]e sil[icet] virgo et
m[ate]r [er]go pari rac[i]o[n]e n[ec] vir absq[ue] inmaculo
p[otes]t e[ss]e sil[icet] virgo et p[ate]r Iterum videt[ur] q[uod] n[on]
p[er] inmacul[u]m q[ui]a si filius dei n[on] nat[us] est
inmaculose de virgine ex alia p[ar]te corp[or]is
v[ir]ginalis carne[m] assu[m]psit q[ua]m ex illa vnde
mul[ier] natural[ite]r [con]cipit puta de manu aut
de pede no[n] dicet[ur] filius v[ir]ginis Sicut n[ec]
eva dicta e[st] filia ade q[ui]a p[ri]mus fit formata
de costa ip[s]i[us] s[ed] no[n] poss[un]t [con]tingere salua
v[ir]ginitate viri q[uod] ex eade[m] p[ar]te corporis
et in eode[m] loco prole[m] gn[er]aret sicut na[tur]a
gn[er]atur [er]go n[ec] et[iam] inmaculose fieri possi[bile]
q[uod] aliq[ui]s sil[icet] e[ss]et virgo et p[ate]r R[espo]n[de]o d[icendum]
q[uod] ad [con]tingendi evidencia[m] vide[n]d[u]m q[ui]d
ad v[ir]ginitate[m] requirit[ur] Requirunt[ur] at[ue]m t[ri]a
ad ei[us] p[er]fectio[n]e[m] quor[um] p[ri]m[u]m est principale
[et] formale s[cilicet] electio et intencio volu[n]tatis
sicut et in o[mn]ibus moralib[us] Vnde illud
ex necc[ess]itate ad v[ir]ginitate[m] requirit[ur] q[uo]d
assit aliam assidua volu[n]tatis no[n] ex-
periendi delectat[i]o[n]em venerea[m] Secundu[m] aut[em]
est materiale s[cilicet] passio appetit[us] sensitiuu[m] s[cilicet] delectac[i]o
q[uae] i[bi]d[em] experit[ur] in actu venereo cuius p[ri]uacio
requirit[ur] ad p[er]fectam v[ir]ginitate[m] materialit[er] Naz passio[n]es
sensitiue s[un]t ma[teri]a v[ir]tutu[m] moraliu[m] si t[ame]n p[re]ter electio[n]e[m]
ip[s]e volu[n]tat[is] h[oc] desit puta cu[m] aliq[ui]s i[n] sop[ni]o
polluit[ur] v[e]l cu[m] mul[ier] p[er] violencia[m] ab hoste opp[r]-
imit[ur] no[n] perit v[ir]tus v[ir]ginitatis vt p[ate]t p[er] aug[ustinum]
in p[ri]mo d[e] ci[vitate] d[e]i T[er]ciu[m] est q[uo]d p[er] accidens et [con]comi-
tant[er] se h[abe]n[t] ad v[ir]ginitate[m] s[cilicet] corp[or]is integritas
Vnd[e] claustra pudoris alit[er] corrumperent[ur] q[ua]m
p[er] venereu[m] actu[m] puta si obstetrix v[e]l medic[us]
ferro incidat nichil v[ir]ginitatis dep[er]it sic aug[ustinus]
d[icit] p[ri]mo de ci[vitate] d[e]i Si igit[ur] v[ir]ginitas accipiat[ur] s[ecundu]m
p[er]fectu[m] suu[m] esse p[ro]ut ad v[ir]ginitate[m] h[ec] t[ri]a p[re]dicta
[con]curru[n]t mul[ier] q[ui]de[m] salua v[ir]ginitate no[n] p[otes]t e[ss]e
m[ate]r Ita q[uod] [con]cipiat [et] pariat n[on] inmaculose
c[ir]ca proles egredi no[n] p[otes]t t[ame]n h[oc] q[uod] p[re]mdeant
claustra pudoris nisi p[er] inmaculu[m] sic accidit
in m[at]re d[e]i Posset t[ame]n absq[ue] inmaculo m[ate]r sal-
ua quomodo v[ir]ginitate [con]cipere Sicut d[icitur] accidisse
d[e] quada[m] puella pubescente q[uae] p[ro]pt[er]
pudoris custodia[m] in lecto suo h[ab]ebat q[ui] du[m]
sompno polluer[et] seme[n] ad matrice[m] descendit
et puella [con]cepit Vir at[ue]m absq[ue] omni seminis
resoluc[i]o[n]e no[n] p[otes]t e[ss]e p[ate]r nec natural[ite]r nec
inmaculose c[ir]ca si de corp[or]e ei[us] p[ro]les inmaculose
formaret[ur] no[n] posset dici pat[er] Si v[er]o v[ir]ginitas
largi[us] accipiat[ur] p[ro]ut solu[m] requirit electio[n]e[m] ment[is]
sic patet d[e] mul[ier]e q[ui]d[em] q[uod] natural[ite]r p[otes]t e[ss]e m[ate]r
v[ir]ginitate manente Sicut si alic[ui] p[er] violencia[m]
opp[ri]met[ur] ab hoste et inde [con]cipet multo mag[is]
h[oc] posset inmaculose fi[eri] Vir at[ue]m salua tali
v[ir]ginitate posset e[ss]e p[ate]r natural[ite]r p[ro]pt[er] pollucio[n]e[m]
nocturna[m] q[uae] [con]tinq[ue] mo[do] ad matrice[m] mulieris
p[er]veniet Non aut[em] ita [con]curret q[uod] inmaculose
p[ate]r fieret sic et virgo fiet m[ate]r Et q[uod] virgo
inmaculose factu[m] e[st] m[ate]r sp[irit]u s[an]cto formante
corp[us] prolis ex purissimis sanguinib[us] v[ir]ginis
vt damascen[us] d[icit] Resoluc[i]o at[ue]m seminis sine
qua vir p[ate]r e[ss]e no[n] possit no[n] [con]gruit op[er]ac[i]o[n]i
sp[irit]us s[an]cti tum q[uod] vir in gn[er]ac[i]o[n]e est sic[ut]
agens mul[ier] sic paciens Deo at[ue]m [con]petit age[re]
et no[n] pati Vnde mag[is] [con]gruit q[uod] deus
inmaculose suppleat id q[uo]d d[e]est ex parte viri
q[ua]m id q[uo]d d[e]est ex parte mulieris Et p[er] h[oc] p[ate]t r[espo]n[si]o ad obiecta xix

Deinde questio e[st] vltio de creatura
pure corporali Vtru[m] s[cilicet] celu[m] empireu[m]
h[ab]eat influencia[m] sup[er] o[mn]ia corpora Et
videt[ur] q[uod] no[n] q[ui]a o[mn]e corp[us] q[uo]d na[tura]l[ite]r influit
in alia corpa p[ri]us influit in p[ro]pinqua
q[ua]m in remota Si [er]go celu[m] empireu[m] influet
in corpa inferiora p[ri]us influet in celu[m]
aqueu[m] q[uo]d est ei p[ro]pinqui[us] q[ua]m in celu[m] side-
reu[m] s[ed] h[oc] videt[ur] e[ss]e inprobabile q[ui]a celu[m] si-
dereu[m] similius e[st] celo empireo cu[m] lucidu[m] sit
d[e] na[tur]a q[ua]tuor elem[en]tor[um] q[ua]m celu[m] aqueu[m] q[uo]d est
de na[tur]a q[ua]tuor elem[en]tor[um] q[ui]a ille aque dicu[n]tur
posite ad refrigerandu[m] calore[m] p[ro]venientem ex

abs[que]

motu celi ratione cuius saturnus est altior inter
planetas dicitur habere frigiditatem. Non ergo celum
empireum influit in corpora inferiora. Sed contra
est quod in libro de intelligenciis dicitur quod omne quod
influit in alia est lux vel lucem habens. Et in
commento dicitur quod omnis influencia est per virtutem lucis
sed celum empireum maxime habet lucem inter alia
corpora, ergo maxime in alia corpora influit. Responsio
dicendum quod quidam ponunt celum empireum non habere
influenciam in reliqua corpora, quia non est institutum
ad effectus naturales, sed ad hoc quod sit locus beatorum
et hoc quidem in aliquibus visum est sed diligencius
considerantibus magis videtur dicendum quod influat in
corpora inferiora, quia totum universum est unum unitate
ordinis ut patet per philosophum in xii methaphysice. Hec
autem unitas ordinis attenditur secundum quod quodam ordine
reguntur corpora per spiritualia et inferiora corpora per
superiora, ut Augustinus dicit in iii° de trinitate. Unde si
celum empireum non influeret in corpora inferiora,
celum empireum non contineretur sub unitate universi,
quod est inconveniens. Videtur autem proprius effectus eius
esse perpetuitas et permansio in inferioribus corporibus.
laz secundum philosophum in xi methaphysice. In celo sunt principa-
duo motus, quorum unus est ab oriente in occidentem
qui vocatur diurnus, et est super polos equinoctiales
et quia ille est uniformis causat perpetuitatem in
inferioribus motibus. Alius autem motus est ab occidente
in oriente quo movetur sol et alii planete
qui est super polos zodiaci, per quem planete accedunt
et recedunt a nobis. Unde ille motus proprie causat
diversitatem generationis et corruptionis, et alteram
motuum in istis inferioribus. Et sic continuatur generatio
et corruptio harum inferiorum. Quamvis dicta volt, que
quidem quantum ad continuitatem causatur a motu primo,
quantum autem ad contrarietatem a secundo. Sicut autem uni-
formitas motus precedit difformitatem, ita et uniformi-
tas quietis precedit uniformitatem motus. Quia
movere est se aliter habere nunc quam prius, quiescere
autem est eodem modo se habere nunc ut prius. Et quies
est pura unitas, uniformitas autem motus est
unitas cum diversitate. Et ideo primum celum scilicet em-
pireum singulariter per suam quietem influit. Secundum
autem celum quod dicitur aqueum per suum motum uni-
formitate. Tercium autem celum sidereum per suum motum
difformitate. Hoc autem proprium est huius corporis quod
influat absque motu, inquantum est supremum atti-
gens quodam modo ordinem substanciarum spiritualium
prout Dyonisius dicit vii c. de divinis nominibus. Quod divina
sapiencia coniungit principia secundorum finibus priorum. Ad
primum ergo dicendum quod celum empireum magis influit
in celum aqueum quam in inferiora corpora, inquantum
scilicet celum aqueum plus recipit de influencia celi
empirei et uniformitatis motus attenditur. Unde
celum et magis convenit cum celo empireo ratione
sue uniformitatis quam celum sidereum. Est tamen
de celestibus corporibus duplex opinio. Una quod sint
de natura elementorum, secundum quam celum empireum est
de natura ignis, aqueum de natura aque vel aeris,

celum autem sidereum est compositum ex utraque na-
tura, quia in parte est lucidum, in parte dyaphanum.
Et ad hanc opinionem pertinet quod dicitur aquas
ibi esse ad infrigidandum. Alia autem opinio est
quod corpora celestia non sunt de natura quatuor
elementorum, sed de quinta essencia, secundum quam
celum aqueum non est de natura aque, sed dicitur
aqueum propter dyaphaneitatem. Sic
dicitur celum empireum, id est igneum, propter lumen.
Contrarium [?] quamvis liber de intelli-
genciis non sit auctoritatis alicuius, tamen
verum sit quod omnis influxus sit ratione lucis
si lux in methaphysica accipiatur pro omni
actu, prout omne agens agit inquantum est
ens actu. Et sic potest esse verum in solis
corporibus, in quibus proprie dicitur lux, inquantum
scilicet lux corporalis est forma primi corporis
agentis, scilicet celi, in cuius virtute omnia
corpora inferiora agunt. Et hec ad presens dicta sufficiant.

Questium est de tribus:
primo de quadam pertinencia
ad substancias spirituales. Secundo
de quibusdam pertinentibus
ad sacramentum altaris.
Tercio de quibusdam pertinentibus ad corpora
dampnatorum. Circa substancias spirituales querebantur
primo de cognicione earum; secundo de fruicione
anime Christi tempore passionis. Tercio de pluralitate
in substanciis spiritualibus inventa. Circa primum
querebantur quatuor. Primo utrum aliquis intellectus
creatus possit divinam essenciam videre
immediate. Secundo utrum intellectus creatus
possit simul plura intelligere. Tercio utrum
intellectus angelicus possit intelligere singularia.
Quarto utrum noticia quam Augustinus dicit plenam
mentis sit accidens vel non.

Ad primum sic proceditur. Videtur quod
intellectus creatus possit divinam
essenciam immediate videre. Intellectus
enim creatus cum indirecte se habeat ad omnia
intelligibilia, non potest cognoscere determinate
aliquid nisi per obiectum suum determinetur. Sed
divina essencia non est obiectum quod possit
intellectum determinare, quia est summum in entibus
et maxime generalis, et nullo modo determinativa;
ergo intellectus creatus ipsam videre non potest.
Preterea ad hoc quod intellectus cognoscat aliquid
oportet quod fiat in actu. Nichil enim operatur
secundum quod est in potencia, sed secundum quod est in
actu. Intellectus autem non fit in actu nisi
secundum quod intelligibili informatur. Cum ergo
essencia divina non possit per seipsam in-
formare intellectum ut formaliter faciat
ipsum esse actu, oportet si detur per intellectum
cognosci quod per aliquam sui similitudinem
intellectus informetur ad hoc quod cognoscatur

et ita non potest immediate nisi per similitudinem
suam videri. Praeterea ad hoc quod intellectus creatus
essentiam divinam videat, oportet quod per lumen glorie
perficiatur. Sed lumen glorie est medium distans ab
ipso intellectu et ab ipsa essentia divina, cum lumen
predictum dicatur creatum. Ergo intellectus creatus
non potest videre divinam essentiam immediate.
Praeterea secundum Philosophum in II° De anima: sicut sensus
se habet ad sensibile, ita se habet intellectus ad
intelligibile. Sed ad hoc quod sensus visus obiectum
suum percipiat, duplici medio indiget, scilicet
lumine et specie, que est similitudo rei vise. Ergo hoc
idem est necessarium intellectui in visione divine
essentie, et sic non immediate eam videbit.
Sed contra est quod Ioh. III°: Videbimus eum sicuti
est. Praeterea ad hoc quod intellectus intelligat, nichil
aliud videtur requiri nisi quod intelligibile fiat
in actu et quod intellectui adiungatur. Sed essentia
divina per seipsam est intelligibilis in actu, cum
sit immaterialis; intellectui etiam presens est, quia
ut Augustinus dicit, Deus unicuique rei est intimior
quam ipsa res sibi. Ergo intellectus noster essentiam
divinam immediate potest videre. Responsio dicendum
quod absque dubio tenendum est quod divina essentia
in patria immediate ab intellectu glorificato
videtur. Ad cuius evidentiam sciendum quod
[illegible] in visione intellectuali triplex medium
oportet esse: unum sub quo intellectus videt,
quod disponit eum ad videndum, et hoc est in nobis
lumen intellectus agentis, quod se habet ad intellectum
possibilem nostrum sicut lumen solis ad oculum.
Aliud medium est quo videtur, scilicet res ad extra,
hoc est species intelligibilis, que intellectum possibilem
determinat, et habet se ad intellectum possibilem
sicut species lapidis ad oculum. Tertium medium
est in quo aliquid videtur, et hoc est res aliqua
per quam in cognitionem alterius devenimus, sicut
in effectu videmus causam, et in uno simili
vel contrario videtur aliud; et hoc medium se
habet ad intellectum sicut speculum ad visum
corporalem, in quo oculus aliquam rem videt.
Primum ergo medium et secundum faciunt immediatam
visionem. Immediate enim aliquis videre
dicitur lapidem, quamvis eum per speciem eius
in oculo receptam et per lumen videat,
quia visus non fertur in hec media sicut in
ipsa visibilia, sed per hec media fertur in
unum visibile quod est extra oculum. Sed tertium
medium facit visionem mediatam. Visus
enim primo fertur in speculum sicut in visibile,
quo mediante recipit speciem rei vise in se
in speculo. Similiter intellectus cognoscens causam
in causato fertur in ipsum causatum sicut
in quoddam intelligibile, ex quo transit in co-
gnitionem cause. Et quia essentia divina in statu
vie in effectibus suis cognoscitur, non videmus eam

immediate. Unde in patria, ubi immediate vi-
debitur, tale medium penitus subtrahetur. Similiter etiam
non erit ibi medium secundum, scilicet aliqua species essentie
divine intellectum informans, quia cum aliquid videtur
immediate per speciem suam, oportet quod species illa representet
rem illam secundum complementum esse speciei; alias non diceretur ipsa
res immediate videri, sed quedam umbra eius, sicut
similitudo lucis modo fieret per modum coloris, qui est
lux obumbrata. Cum autem omne quod recipitur in
aliquo per modum recipientis recipiatur, impossibile
est intellectum creatum similitudinem divine essentie recipi-
ere que eam perfecte secundum suam totam rationem representet. Unde
si per aliquam similitudinem talem essentia a nobis
divina videretur, immediate non videremus essentiam
divinam, sed quandam umbram eius. Restat igitur quod
primum solum medium erit in illa visione, scilicet lumen
glorie quo intellectus perficietur ad videndam essentiam
divinam, de quo in Psalmo: In lumine tuo videbimus lumen.
Hoc autem lumen non est necessarium ad hoc quod faciat
intelligibile in potentia esse intelligibile in actu,
ad quod est nobis necessarium lumen intellectus
agentis, quia ipsa divina essentia cum sit a
materia separata, est per se actu intelligibilis; sed
necessarium est tantum ad perficiendum intellectum, ad quod
etiam lumen intellectus agentis valet. Potest etiam
dici lumen glorie sufficienter perficere intellectum ad
videndum divinam essentiam, vel ex eo quod in ipsa essentia
divina totaliter lux est intellectualis, eo quod ipsa essentia
divina totaliter vere est intelligibilis. Unde lumen
glorie ab ea in intellectum descendens facit hoc re-
spectu divine essentie in intellectu quod facit respectu
aliorum intelligibilium, que non sunt tantum species rei
intellecte simul et lumen. Sicut si lux sensibilis
per se existeret, ad eius visionem sufficeret lumine
oculum perficiens sine aliqua similitudine. Ad primum
ergo dicendum quod aliquid determinatum dupliciter dicitur: ratione
limitationis et alio modo ratione distinctionis. Essentia
autem divina non est quid determinatum primo modo, sed
secundo modo. Forma enim non limitatur nisi ex hoc
quod in aliquo recipitur, cum materie commensuratur. Unde
essentia autem divina non est aliquid in alio receptum,
eo quod esse eius est ipsa divina natura subsistens, quod
in nulla alia re contingit. Nam quelibet res alia
habet esse receptum et sic limitatur. Et inde est
quod essentia divina ab omnibus distinguitur per hoc
quod est in alio non recipi. Sicut si esset aliqua
albedo existens non in subiecto, ex hoc ipso distingueretur
a qualibet albedine in subiecto existente, quamvis in ratione
albedinis non esset recepta et etiam non limitata.
Patet ergo quod essentia divina non est quid generale in
essendo, cum sit ab omnibus aliis distincta, sed solum
in causando, quia id quod est per se est causa eorum
que per se non sunt. Unde esse per se subsistens est
causa omnis esse in alio recepti, et ita essentia
divina est intelligibilis quod potest determinare intellectum.
Ad secundum dicendum quod intellectus creatus fit actu ad

videndum diminutam essentiam per lumen glorie et hoc
sufficit sicut dictum est Ad tercium dicendum quod id lumen glorie
plus ab essentia divina et ab intellectu sit dif-
ferens per essentiam non tamen facit mediatam visionem
ut ex dictis patet Ad quartum dicendum quod visibilia
non sunt lux tantum et ideo oportet ad hoc ut visus
determinetur ad ea quod non solum sit ibi lumen sed etiam
species rei vise Essentia autem divina est pura lux
et ideo non requiritur aliqua alia species quam ipsius
luminis ut ex dictis patet

Ad secundum sic proceditur Videtur quod intellectus
creatus possit simul plura intelligere
Potentia enim sensitiva cum sit materialis
est magis coartata quam intellectiva sed sensus potest
plura sentire sicut sensus communis scilicet sentit album
et dulce dum corporis dimensionem consistit ergo intellectus
multo forcius potest simul plura intelligere Praeterea intelligi-
bilia potest simul cognoscere multitudinem sub uno sed omnia in-
telligibilia sub uno magnitudine sunt intelligibilia
ergo omnia intelligibilia potest cognoscere simul Praeterea sicut
se habet intellectus in habitu ad intelligibile ita se habet
intellectus in actu ad intelligibile in actu sed intellectus
in habitu simul plura intelligibilia cognoscit in habitu
ergo intellectus in actu simul plura intelligit in actu Praeterea
ad cognitionem intellectus sufficit species rei intelligibilis
in intellectu existens sed species intelligibiles non se im-
pediunt quia simul sunt in intellectu cum non sit contrarie
eo quod sunt a materia separate ergo intellectus non impeditur
quin possit plura simul intelligere Praeterea capacitas
intellectus est maior quam cuiuslibet corporis sed aliquod
corpus est in quo plures species sunt contrariorum simul
sicut patet in uno puncto aeris in quo se inter-
secant due linee directe a duobus visibilibus
ad duos videntes et est species utriusque visibilis ergo
multo forcius plures species intelligibiles actu possunt
simul esse in intellectu et ita intellectus potest simul plura
intelligere Sed contra est quod dicit philosophus in ii topicorum
intelligere contingit plura scire intelligere vero unum solum
Respondeo dicendum quod intellectus dupliciter aliquid intelligit scilicet primo
et ex consequenti ex consequenti quidem contingit plura simul intelligere
inquantum habent ordinem ad unum intelligibile primo in-
tentum Et hoc contingit dupliciter Uno modo ex unitate eius quo
intelligitur Cum enim plura intelliguntur per unam speciem
intelliguntur sicut intellectus divinus omnia simul videt per
unam essentiam suam Et eodem modo intellectus creatus
videns essentiam divinam potest omnia simul videre que per
essentiam divinam videt Alio modo ex unitate
eius quod intelligitur scilicet cum plura intelliguntur ut
unum Sunt enim illud unum est primo intellectum et
sic illa plura sunt intellecta ex consequenti in illo Sicut
cum intellectus intelligit lineam simul intelligit partes
linee ut dicitur in iii de anima Et similiter cum intelligit
propositionem intelligit simul subiectum et predicatum Et cum
intelligit similitudinem vel differentiam aliquorum simul intelligit
ea quorum est similitudo aut differentia Sed quod intellectus simul
intelligat plura intelligibilia primo et principaliter est im-
possibile cuius ratio est quia intellectus secundum actum est
idem quodammodo perfecte rei intellecte ut dicitur iii de anima

sed quod intelligendum est non quod essentia intellectus
fiat res intellecta vel species eius sed quia complete
informatur per speciem rei intellecte dicitur esse actu in-
telligens Unde intellectum simul plura actu intel-
ligere primo idem est dicere acsi res una sit simul
plura In rebus autem naturalibus videmus quod una res
simul non potest esse plura in actu sed plura in po-
tentia vel secundum dispositionem potest esse unum et idem
plura Idem enim aer est simul potentia aqua
et ignis et potest etiam simul esse dispositus ad
utrumque quantum ad aliquid in esse eius sicut si aer
ex una parte rarefieret et ex alia parte in-
spissaretur Sed quod aer simul actu sit ignis et aqua
est impossibile Et similiter est quod aliquid sit simul
actu lapis et frumentum que non videntur contraria
sed disparata Intellectus autem ex ipsa ratione sue
potentie est scilicet in potentia omnia intelligibilia
sicut et sensus omnia sensibilia Potentia autem
sensitiva per similitudines sensibilium reducitur
in actum dupliciter Uno modo incomplete per modum
dispositionis quia sicut species sensibiles sunt in
ea ut dispositiones quod appellat Avicenna ut
esse thesauro Alio modo perfecte quia sicut species
sensibiles actu informant potentiam sensitivam
et hoc vocat Avicenna apprehensionem
sensus Distinguuntur potentie sensitive
apprehensive ab illis in quibus sunt forme sensibiles
ut in thesauro Et similiter in intellectu in
habitu sunt similitudines intelligibilium ut
dispositiones sed quando sunt actu intellecte sunt in eo
ut forme perficientes et tunc intellectus sit
res omnino intellecta Et hoc contingit per in-
tentionem que coniungit intellectionem intelligibili
et sensum sensibili ut dicit Augustinus Unde
patet quod sicut una res materialis non potest esse
simul plura actu ita unus intellectus non
potest simul plura intelligere primo Et hoc est quod
Algazel dicit quod sicut unum corpus non potest
simul plura figurari pluribus figuris ita unus
intellectus non potest simul plura intelligere nec
potest dici quod intellectus informetur perfecte
simul pluribus speciebus intelligibilibus sicut unum
corpus simul informatur figura et colore quia
figura et color non sunt forme unius generis
nec in eodem ordine accipiuntur quia non ordi-
nantur ad perficiendum corpus in esse unius respectus
Sed omnes forme intelligibiles inquantum huiusmodi
sunt unius generis et in eodem ordine se habent
ad intellectum inquantum perficiunt intellectum
ut hoc quod est esse intellectum in actu Unde
plures species intelligibiles se habent sicut figure
plures vel plures colores que sint actu in
eodem esse non possunt secundum idem Ad primum ergo
dicendum quod similiter dicendum est de potentia sensitiva
quod non potest plura simul sentire primo sed ex quanti-
tate plura accipiuntur ut unum sicut
enim sensibilia plura veniunt in una dia-

vii

et plura sensibilia / quae sunt partes unius in uno toto / unde quando sentit totum / sentiunt simul plures partes ex consequenti / et tunc interius sensus non refertur ad aliqua plura principaliter sed ad totum / quia si ad aliqua plura referret ut ad sensibile principale / sic solum sentiret et non alia. Et ita sensus communis quamvis sit una potentia secundum essentiam / tamen aliquo modo multiplicatur secundum esse / in quantum comparatur diversis sensibilibus propriis / sicut unum centrum comparatur pluribus lineis. Unde simultaneitas eorum secundum quod simul tendunt ad sensum communem / sic motus est per omnes lineas possit simul terminari ad centrum. Sed intellectus non multiplicatur modo predicto in plures potentias / et ideo non est omnino simile. Ad secundum dicendum quod cognoscibilia quae sunt cognoscentis / oportet ut accipiantur ut unum cognoscibile ratione / omnia autem intelligibilia in quantum huiusmodi sunt unum genus et unum modo / et ideo ratio non sequitur. Ad tertium dicendum quod sicut patet ex iam dictis / quod non eodem modo se habet intellectus in habitu ad intelligibilia in habitu / quae sunt in ipso ut dispositiones / et intellectus in actu ad intelligibilia in actu quae sunt in ipso / ut eius ultime perfectiones. Ad quartum dicendum quod non solum prohibetur res aliqua plura continere actu simul / sed etiam plura esse disparata / ut patet ex dictis. Unde quamvis formae intelligibiles in intellectu non sint contrariae / intellectus tamen prohibetur simul plura intelligere / ut patet ex dictis. Ad quintum dicendum quod species sensibiles quae sunt in medio / dicuntur per modum dispositionis / et non per modum ultime perfectionis / quia sunt ibi in quodam fluxu / et ideo non est simile.

Ad decimum sic proceditur. Videtur quod simile iii quod intellectus angelicus non possit cognoscere singularia. Si enim cognoscat / aut cognoscit per speciem acquisitam / aut per speciem concreatam. Non per speciem acquisitam / quia illa non esset particularis nisi per quasi individuans / et ita in intellectu angeli in materiali esse non posset / vel esset universalis / et sic per eam singulare cognosci non posset. Similiter nec per concreatam / quia species concreatae angelo a principio suae creationis fuerunt in ipso. Ex quo contingeret quod aliquo sufficit / quod eius species sit in intellectu. Et ita si per speciem concreatam posset aliquid particulare cognoscere / Deus est prius a principio suae creationis illud cognovisset / quando adhuc erat futurum / quod non potest esse / quia futura cognoscere solius Dei est Isaie xlv. Annuntiate quae ventura sunt in futurum / et sciemus quia dii estis vos. Ergo angelus singularia cognoscere non potest. Si dicatur quod species illae concreatae faciunt cognoscere praesentia non autem futura. Contra non potest aliquod cognitio nova fieri / nisi fiat aliqua innovatio in cognoscente / sed per hoc quod particulare quod erat futurum fit praesens / non fit aliqua innovatio in intellectu angelico / cum intellectus recipiat a re extra. Ergo si prius cum erat futurum non cognoscebat / nec dum sit praesens cognoscere poterit. Si autem dicatur quod per applicationem specierum ad particularia quod tunc sit / intelligit. Contra quia illa applicatio sit non potest / nisi utrumque cognoscatur / et quod applicatur et cui sit applicatio / per aliam viam. Si dicatur quod quamvis intellectus accipiat / tamen formam quam habet apud se prius applicat ad particularem / quod de novo sit. Contra intellectus non potest aliquid ad aliquid applicare nisi precognoscat et id quod applicat et id cui applicat / intellectus enim prius est cognoscere duo quam sciat quod applicatur unum ad alterum. Ergo applicatio predicta sequitur cognitionem singularium / et non potest esse causa eius. Praeterea si cognoscat angelus singularia / aut cognoscit unam speciem aut per plures. Sed non per plures / quia sic oportet quod infinitas species haberet apud se cum infinita sint particularia. Similiter nec per unam / quia sic angelus unus in potentia / quod impossibile est / quia sic intellectus angelicus aequaretur intellectui divino / qui una sua essentia plura intelligit. Ergo intellectus angelicus singularia cognoscere non potest. Praeterea si cognoscit singularia / aut hoc est per plures species / aut per unam. Non pluribus / quia sic oportet habere infinitas cum particularia sint infinita in potentia. Non una / quia impossibile est cum aequaretur intellectui divino. Si dicatur quod non cognoscit per unam speciem omnia / sed per unam speciem omnia individua unius speciei et non alia. Contra illa una species non se habet magis ad unum individuum quam ad aliud. Sed intellectus determinate oportet quod per speciem intelligibilem determinatum cognoscibile / ergo per speciem illam non poterit cognoscere hoc particulare determinate. Quod autem sic cognoscat probatur quod dicitur ad Hebreos i⁰. Omnes sunt administratorii spiritus etc. quod non posset esse nisi cognoscerent singulares homines. Responsio dicendum quod angelus absque dubio singularia cognoscit / ut autem videamus modum quo hoc possibile sit considerandum est quod ad hoc quod singulare aliquid cognoscatur / oportet quod in potentia cognoscitiva sit similitudo eius in quantum particulare est. Quae autem forma de se communis est. Unde additio formae ad formam non potest esse causa individuationis / quia quotcumque formae simul aggregentur / ut album bicubitum crispum et huiusmodi non constituunt particulare / quia ista sic habent omnia simul sunt in uno et non in pluribus potentiis est possibile inveniri. Sed individuatio formae est ex materia per quam trahitur ad hoc determinatum. Unde ad hoc quod particulare cognoscatur / oportet quod in cognoscente non solum sit similitudo formae / sed aliqualiter similitudo materiae. Similitudo autem rei cognitae dupliciter est in cognoscente. Uno modo sic quod causata a re / sicut est in his quae cognoscunt per speciem abstractam a rebus. Alio modo sic quod causaretur / ut patet in artifice / qui cognoscit artificiatum per illam formam per quam ipsum facit. Species igitur quae est a sensu causata a re sensibili / in quantum non est omnino a conditionibus materialibus depurata / est similitudo formae secundum quod est in materia / et ideo per eam cognoscit particulare. Sed quia secundum quod in intellectu nostro recipiuntur species rei sensibilis est omnino a materialibus conditionibus depurata / non potest intellectus noster per eam directe particulare cognoscere / sed per quandam reflexionem intellectus ad potentias sensitivas a quibus species intelligibiles abstrahuntur. Per formam autem quae est causa rei sic immo cognoscit res / secundum quod forma illa est causa eius / et quia artifex homo per formam artis non producit materiam / sed materia praesupposita inducit formam artis

forma aut artis, que est in mente artificis, non est
similitudo artificiati, nisi quo ad formam tantum. Unde
per eam non cognoscit artificiatum in particulari, nisi
formam artificiati per sensum accipiat. Artifex autem
intellectus, scilicet deus, non solum producit formam, sed et materiam.
Unde rationes ydeales in mente ipsius existentes non
solum sunt efficaces ad cognitionem universalium, sed etiam ad
singularia cognoscenda a deo. Sicut enim ille rationes ydeales
effluunt in rebus producendis in esse suo naturali
in quo particulariter unumquodque consistit in forma et
materia, ita procedit in mentes angelicas, ut sit in
eis principium cognoscendi res secundum suum totum esse
in quo subsistunt. Et sic per species influxas sibi
ab arte divina angeli non solum universalia, sed
etiam particularia cognoscunt, sicut et deus. Est tamen
differentia in duobus. Primo quia ydee que sunt in mente
divina sunt forme singularium factive rerum et
non solum principia cognoscendi. Sed species quas recipiunt
in mente angelica sunt solum principia cognoscendi
et non sunt factive rerum, sed exemplate a factivis.
Secundo quia intellectus quanto est altior et perfectior tanto
ex uno potest plura cognoscere. Et quia intellectus divinus
est altissimus, per unam simplicem essentiam suam omnia
cognoscit. Nec est in eo aliqua pluralitas formarum ydealium
nisi secundum diversos respectus divine essentie ad res
cogitabiles. Sed in intellectu creato multiplicatur secundum rem
quod est unum secundum rem in mente divina, ut non possit
omnia per unum cognoscere. Ita tamen quod quanto intellectus creatus
est altior tanto habet pauciores formas ad plura co-
gnoscenda efficaciores. Et hoc est quod dyonisius dicit xii
capitulo celestis ierarchie, quod superiores ordines habent scientiam
magis universalem inferioribus. Et in libro de causis dicitur
quod intelligentie superiores habent formas magis universales.
Sed tamen absolute quod in infimis angelis sunt forme
adhuc universales intantum quod per unam formam possunt cognoscere
omnia individua unius speciei. Ita quod illa species sit
propria similitudo unicuique particularium secundum diversos
respectus eius ad particularia. Sicut enim divina essentia
efficitur propria similitudo singulorum secundum diversos respectus.
Sed intellectus humanus qui ultimus est in ordine substantiarum
intelligibilium habet formas intantum particulares quod sibi
non potest per unam speciem nisi unum quid cognoscere.
Et ideo similitudo speciei existens in intellectu humano
non sufficit ad cognoscenda plura singularia. Et propter hoc
habet intellectus humanus adiunctum sibi sensum quo singularia
accipiat. Ad primum ergo dicendum quod angelus nullo modo
cognoscit singularia per speciem acquisitam, quia non potest per
speciem acceptam a re. Sic enim res ageret in intellectum
eius, quod est impossibile. Neque per aliquam speciem de
novo influxam a deo novitate ipsius angeli aliquid
de novo, quia species quas angelus habet apud se con-
creatas sufficiunt ad omnia cognoscibilia cognoscenda.
Sed scias quod per aliquod lumen intellectus angeli elevatur
in altiores conceptiones ex illis speciebus ponere potest,
sicut et ex eisdem fantasmatibus speciebus intellectus prophete
lumine prophetie adiutus aliquam cognitionem accipit
ad quam non sufficiebat naturale lumen intellectus agentis.

xiii

Restat ergo ut angelus cognoscat singularia
per species concreatas. Sicut autem per unam speciem concreatam
potest cognoscere diversa individua, ita et multo amplius
per unam speciem cognoscere potest quicquid est in uno
individuo, ut non oporteat eum aliam speciem habere
qua cognoscit colorem et odorem unius pomi,
et qua cognoscendo sic pomum cognoscit quicquid
est in pomo illo et essentiale et accidentale.
Effectus autem non est causa sua ut in ea possit
cognosci, nisi causa sit determinata ad effectum illum,
sicut patet in causis necessariis, quibus cognitis
cognoscuntur effectus earum. Sed causa contingens
non determinatur ad effectum suum, nisi ipsa actu
producat ipsum. Unde in causa contingenti non
est effectus eius, ut in ea possit cognosci,
nisi iam in actu productus est. Et ideo
angelus per species concreatas cognoscit causas
universales omnium singularium contingentium,
non cognoscit naturali cognitione effectus earum
antequam sint in actu, sed statim cum actu sunt.
Ad secundum dicendum quod ipsi aliquid incipit esse
presens angelo, angelus de novo cognoscit,
quod non facit aliquam immutationem in ipso
angelo, sed in re cognoscibili in qua est
aliquid quod prius non fuit, quod sic cum cognita
cognoscitur. Ad tertium dicendum quod applicatio
est intelligenda per modum quo deus ydeas
non sit ad res cognoscendas applicat, non sit
unum cognoscibile ad aliud, sed sic modus
cognoscendi ad cognitum, alias intellectus
valet, ut obiciebat. Ad quartum dicendum quod
angelus neque una specie cognoscit omnia
neque tot species habet quot sunt individua, ut
ex dictis patet. Ad quintum dicendum quod
illa una species efficitur ratio cognoscendi
quodlibet individuum secundum respe-
ctum ad ipsum, ut ex dictis patet.

iiii

Utrum notitia sit proprie accidens
quod notitia que ab augustino
dicitur proles mentis non sit in mente
sicut accidens in subiecto. Nullum enim accidens
excedit suum subiectum, sed notitia excedit
mentem, quia mens non solum se ipsam, sed et alia
per notitiam novit; ergo notitia non est accidens
mentis. Preterea nullum accidens est equale suo
subiecto, sed notitia est equalis menti. Alias
in notitia mente et amore non consisteret
imago trinitatis, quod augustinus ponit. Ergo
notitia non est accidens mentis. Preterea
hoc idem videtur ex verbis augustini in ix libro
de trinitate dicentis quod notitia et amor in
anima consistunt substantialiter vel ut ita dicam
essentialiter, non tamquam in subiecto, ut color
et figura in corpore. Sed contra notitia mentis

[vii] nichil aliud est quam scientia, sed scientia est accidens
cum sit in specie prime qualitatis, ergo et notitia.
Respondeo dicendum quod notitia quatuor modis accipitur.
Uno modo pro ipsa natura cogitativa, secundo pro
potentia cognitiva, tertio modo pro habitu cogno-
scitivo, quarto pro ipso cognitionis actu.
Et ex hoc nomen speciei sensus quandoque nominat
naturam sensitivam prout est principium quo dicitur aliquid
esse sensibile, quandoque vero nominat ipsam po-
tentiam, quandoque habitum, quandoque vero actum. Lo-
quendo ergo de notitia primo modo accepta
constat quod non est in subiecto mentis sicut acci-
[substantia] dens in subiecto, sed essentialiter et substantialiter. Sicut
dicitur quod rationale est de essentia hominis. Si vero ac-
cipitur pro potentia vel habitu vel actu,
sic dupliciter potest considerari, vel secundum quod comparatur
ad cognoscentem, et sic inest cognoscenti
sicut accidens in subiecto, et sic non excedit
subiectum, quia notitia numquam invenitur
esse alicuius nisi mentis, vel secundum quod comparatur
ad cognoscibile, et ex hac parte non habet
quod insit, sed quod ad aliquid sit. Illud vero
quod ad aliquid dicitur non habet rationem accidentis
ex hoc quod est ad aliquid, sed solum ex hoc quod
inest. Et inde est etiam quod sola relatio
secundum relationem sui generis [illegible]
in divinis. Nec tamen ubi est accidens et post
habet notitia secundum considerationem istam non est
in anima sicut in subiecto, et secundum hanc comparationem
excedit mentem inquantum alia a mente per
notitiam cognoscuntur. Secundum hanc etiam considerationem
ponitur trinitatis imago, quia et persone
divine distinguuntur secundum quod ad alterutrum
referuntur, et scientia habet est quedam qualitas non tamen
ad mentem inquantum extendit se ad omnia ad
que videtur se extendere necessario. Et per hoc patet solutio.

[v] Deinde queritur de fruitione ad obiecta
anime Christi in passione. Et videtur
quod illa fruitio pervenit usque
ad essentiam anime. Anima enim Christi perfecte fru-
ebatur, quia non esset perfecta fruitio si ad essentiam
anime non pervenit, sed consisteret tantum in una
potentia scilicet in superiori ratione, ergo procedebat
usque ad essentiam anime. Preterea anima Christi
perfectius fruebatur quam anime sanctorum in patria,
sed iste pertingunt usque ad essentiam anime,
ergo multo fortius in Christo. Contra. Nichil
fruitur nisi quod cognoscit, quia secundum Augustinum fruimur
cognitis in quibus propter se voluntas delectata
conquiescit, sed cognoscere non est essentiale anime
sed potentie, ergo fruitio ad essentiam anime non
procedebat. Respondeo dicendum quod fruitio in actu quodam
consistit quo deus videtur et amatur. Actus autem
non est nisi rei subsistentis. Unde proprie lo-
quendo neque potentia anime fruitur neque essentia
sed homo vel anima, que per se subsistens, sed tamen potentie
anime sunt principia operationum vite. Sicut
essentia anime est principium esse viventis. Et secundum hoc
oportet dicere quod superior ratio cuius obiectum est res
eterna qua fruendum est, est principium fruitionis quo
scilicet anima fruitur. Ad alias autem vires vel ad essentiam
fruitio pertinere vel pertingere non potest nisi per quandam
redundantiam, prout scilicet ex illa fruitione superioris ra-
tionis aliquis effectus in essentia anime vel in pote-
ntiis inferioribus relinquitur. Et aliquo modo perveniebat
fruitio ad essentiam anime Christi in passione, et aliquo
modo non. Si enim consideretur essentia anime prout actus
corporis est, sic fruitio ad eam non perveniebat. Alias
corpus glorificatum fuisset, similiter non ad essentiam
secundum quod est radix inferiorum virium, quia sic fruitionis
gaudium dolorem passionis qui erat in inferioribus
viribus totaliter evacuasset. Perveniebat autem
ad essentiam anime Christi secundum quod erat radix superio-
ris rationis. Et quia essentia anime est simplex, et tota
in qualibet sua potentia, ideo dicitur quod tota
fruebatur in Christo inquantum scilicet est radix superioris ra-
tionis, et tota patiebatur inquantum scilicet est actus
corporis et radix inferiorum virium. Ad primum ergo
dicendum quod non impeditur perfectio rei nisi per hoc
quod tollitur aliquid de essentia eius, gloria autem corporis
et inferiorum virium pertinet ad gaudium accidentale
beatitudinis. Et ideo quamvis in Christo fruitio non per-
venit ad essentiam anime secundum quod est actus corporis
et secundum quod est radix inferiorum virium, non tamen sequitur
quod fruitio fuit imperfecta in Christo sive beatitudo.
Ad secundum dicendum quod anima Christi perfectius fruebatur quam anime
sanctorum in patria loquendo intensive, non autem loquendo
extensive, quia in patria gaudium fruitionis ad
inferiores vires et etiam ad corporis glorificationem pervenit,
quod si in Christo non fuisset, viator non fuisset.

Deinde queritur de pluralitate in substantiis
spiritualibus increata. Et circa hoc queruntur duo.
Primo utrum immensitas divina excludat
pluralitatem personarum. Secundo utrum angelica simplicitas
patiatur compositionem ex subiecto et accidente.

Ad primum sic proceditur. Videtur quod immensitas divina [vi]
excludat pluralitatem personarum. Omne enim
immensum cum sit indeterminatum stat in uno.
Sed quicquid est in divinis est immensum, ergo persona
in divinis stabit in uno. Ita quod non erunt ibi plures
persone. Si dicatur quod persone habent modo in uno
statu quod scilicet omnes sunt una essentia. Contra.
Sicut essentia est immensa ita et persona, sed imme-
nsitas essentie facit quod sit una essentia
tantum, ergo immensitas persone facit quod sit una
persona tantum. Si dicatur quod persona non est immensa nisi
immensitate essentie. Contra. Persona secundum modum
intelligendi addit aliquid super essentiam, sed quicquid
intelligitur in divinis intelligitur ut immensum,
ergo preter immensitatem essentie est in deo et
immensitas persone, que facit in divinis unam
tantum personam. Sed contra est quod dicitur in 1 Johannis 5,
tres sunt qui testimonium dant in celo, ergo divina
immensitas personarum pluralitatem sed compatitur.

Ad 2m dico quod immensitas non excludit pluralitatem
nisi secundum quod tollit determinacionem que est pluralitatis
principium. Sed ad dictum est sicut duplex est declaratio
scilicet limitationis et distinctionis. In divinis ad nullo modo
cadit determinatio limitationis. Cadit ad ubi determinatio
distinctionis. Et hoc dupliciter. Uno modo sicut quod distinguit per
essenciam ab omnibus creaturis ut illimitatio a limitatis.
Alio modo sicut quod persona distinguitur a persona per relacionem
originis, quia quaedam distinctio non est personarum vel de
aliqua limitatione sed ratione oppositionis que est in relacione.
Unde hac distinctione immensitas divina non
excludit et per consequens nec pluralitatem personarum. Et per
hoc patet responsio ad primum. Ad secundum dico quod quamvis persona
sit immensa, tamen immensitas eius est essentiale non
personale cum persona est bona bonitate essentiali.
Unde non oportet quod immensitas faciat distinctionem
in personis sed solum in esse nature. Ad tercium dico
persona non dicit aliquid secundum intellectum addere
supra essenciam, quia intellectus debeat intelligere aliquid
additum essencie. Esset enim intellectus falsus, sed quod
intelligendo personam intelligit essenciam de necessitate.
Sed non econverso. Unde obiectio non procedit.

vii P

Deinde secundum sic proceditur. Videtur quod in angelis
non sit compositio accidentis et subiecti. Quia
esse accidentale causatur ab esse substantiali.
Ergo et compositio accidentalis a compositione substantiali. Sed
in angelis non est compositio substantialis, sed sunt spiritus sim-
plices, ut Dyonisius dicit. Ergo nec compositio accidentalis.
Preterea Boecius dicit in libro de Trinitate quod forma simplex subiectum
esse non potest. Sed angeli sunt forme simplices. Sed (?) ergo
quod non potest esse subiectum accidentis. Sed contra est
quod Augustinus substancias spirituales ponit differre a simplicitate
divina per hoc quod est in eis compositio accidentis et
subiecti. Respondeo dicendum secundum ex hoc est aliquid susceptivum
forme substantialis vel accidentalis quod aliquid habet
potencialitatis quod de ratione potentie est ut
actui substernatur quod forma dicitur. De angelis autem
diversi diversa senserunt. Quidam enim dicunt quod sunt
ex materia et forma compositi. Alii dicunt quod sit compositio
ex esse et quod est, ut Boecius dicit. Et utroque modo
oportet ponere potencionalitatem in angelo. De primo
enim modo patet (?) potentiam primam dicit. De secundo quia quod
non est suum esse oportet quod habeat esse receptum ab
alio, quod est sibi causa essendi, et ita in esse quidam
est in potentia respectu illius esse quod recipit ab alio.
Et hoc modo admittens potentionalitatem ponere oportet
in angelo quia angeli non est suum esse, hoc enim solius
dei est. Et ita relinquitur quod angeli possit esse subiectum
accidentalis forme. Ad primum ergo dicendum quod substancialis
simplicitas in angelis excludit compositionem materie et
forme, non ad compositionem ex esse et quod est, quam
supponimus (?) admittens accidentalis compositio in angelis
presupponit. Et tamen non oportet quod sicut esse accidentale
causatur a substantiali, quod compositio accidentalis a compositione
causetur quia substancia aliquo modo simplex
potest esse subiectum accidentis, ut dictum est. Ad
secundum dicendum quod Boecius loquitur de illa forma
simplici que est actus purus nichil po-
tencionalitatis admiscens, et talis est solus deus.

vii

viii Queritur de sacramento altaris.
Et circa hoc queruntur circa ipso utrum
corpus Christi secundum suam totam quantitatem
contineatur sub speciebus panis. Secundo utrum
in eodem instanti sit ibi panis et corpus Christi.
Tercio utrum deus possit facere quod albedo
et alie qualitates sint sic quantitate
dum fiat quod quantitas in sacramento altaris
est sine subiecto.

viii A

Ad primum sic proceditur. Videtur quod non
possit totum corpus Christi sub illis
speciebus panis contineri. Non enim
potest etiam per miraculum fieri ut duo contradictoria
sint simul vera ut Augustinus dicit contra Faustum.
Sed aut sequeretur si totum corpus Christi esset sub
illis speciebus, si enim esset sub illis speciebus
totum non est maius illis speciebus, cum non
excedat eas. Sed secundum veritatem est
maius cum sit longitudo vel amplius, et
sic esset eodem maius et non maius. Ergo non
potest etiam per miraculum fieri quod sub illis speciebus
contineatur totum. Secundo contra ubicumque est
pars alicuius corporis est et totum corpus, nisi
corpus sit divisum. Sed corpus Christi non est divisum
cum sit impassibile. Ergo nec aliquid corporis
Christi sit sub illis speciebus, ut dicitur Matthei xxvi.
Hoc est corpus meum. Oportet quod sub illis
speciebus totum corpus Christi contineatur. Respondeo dicendum
quod sub illis speciebus absque dubio continetur
totum corpus Christi et tota quantitas eius. Ad cuius
evidenciam sciendum est quod in sacramento altaris
dupliciter aliquid continetur. Uno modo ex vi sacramenti.
Alio modo ex naturali concomitancia ubi contra
sub specie panis continetur et corpus et sanguinis
Christi. Sed corpus ex vi sacramenti, sanguis ex con-
comitancia naturali quia corpus Christi non est sine
sanguine sub speciebus aut vini est econverso.
Illud ad continetur sub sacramento ex vi sacramenti
quod est transsubstantiationis terminus, et propter hoc
anima et divinitas non continentur in sacramento
ex vi sacramenti, cum panis et vinum in ea
non convertantur. Sed ex naturali concomitancia quia
anima inseparabiliter unitur illi corpori et
divinitas unitati. Tunc ad ex parte panis
substancia transeat et quantitas maneat. Cum
relinquitur accidentibus patet quod directe trans-
substanciationis terminus est substancia corporis Christi,
et sic ipsa substancia corporis Christi est ibi ex vi
sacramenti. Sed quantitas ex naturali concomitancia.
Unde patet quod substancia corporis Christi immediate
est ordine ad dimensiones panis remanen-
tes. Quantitas aut corporis Christi quasi ex con-
sequenti. Econverso ad est in ordine locati
corporis quia substancia locati ordinatur ad
ad locum quod substancia locati continetur
locum mediantibus dimensionibus locati.
Non aut oportet dimensiones corporis Christi
commensurari dimensionibus specierum. Et ideo
corporis. Et inde est quod oportet dimensiones
locati commensurari dimensionibus.

vii

sub quantalibet parvis dimensionibus panis potest esse totum corpus Christi, sicut tota anima sub toto aliquo corporis salvatur in qualibet parte illius corporis. Ad primum ergo dicendum quod non sequitur ex hoc corpus Christi non esse maius illis speciebus quae continentur sub eis, quia non continetur quantitative quia commensuratum, unde non sequitur contradictoria scilicet esse vera.

ix

Ad sextum sic proceditur. Videtur quod in eodem instanti sub speciebus illis sit substantia panis et corpus Christi. Accipiatur enim ultimum instans in quo est panis et primum instans in quo est corpus Christi. Aut ergo sunt duo instantia aut unum, sed non duo, quia inter quaelibet duo instantia sit tempus medium, esset aliquod tempus dare in quo non est ibi neque corpus Christi neque substantia panis. Ergo oportet quod sit unum instans, et sic in eodem instanti ibi est panis et corpus Christi. Si dicatur quod non sit dare ultimum instans in quo est panis, contra: esse panis mensuratur quodam tempore, sed mensura ipsa adaequatur mensurato, ergo in quolibet instanti illius temporis est ibi panis et in ultimo instanti. Praeterea, sicut se habet tempus ad motum continuum, ita se habet instans ad mutationem instantaneam, sed tempus includit utrosque terminos transsubstantiationis, quae est mutatio instantanea motus continui, ergo et unum instans includit utrumque terminum transsubstantiationis, quae est mutatio instantanea, cuius autem termini sunt panis et corpus Christi, ergo in eodem instanti ibi est panis et corpus Christi. Praeterea, in qualibet mutatione instantanea simul verum est dicere quod fit et factum est, quia in instanti non est accipere prius et posterius. Cum ergo transsubstantiatio sit mutatio instantanea, simul verum est dicere quod ibi fit corpus Christi et factum est. Sed corpus Christi est de rebus permanentibus, in quibus quod fit non est quod factum est, ergo corpus Christi simul est et non est. Sed cum non est ibi corpus Christi, est ibi substantia panis, ergo simul in eodem instanti est ibi corpus Christi et substantia panis. Sed contra, duae formae substantiales disparatae non possunt in eodem instanti eidem inesse, sed forma panis et corporis Christi sunt huiusmodi, sicut huiusmodi, ergo non possunt simul eidem inesse et in eodem instanti. Respondeo dicendum quod nullo modo in eodem instanti est ibi corpus Christi et substantia panis, neque est assignare ultimum instans in quo est ibi panis, sed bene ultimum tempus quod continuatur ad instans illud in quo primo est ibi corpus Christi. Ad cuius evidentiam sciendum est quod in rebus naturalibus mutationes instantaneae sunt termini motus, et huius ratio est quia huiusmodi mutationes sunt pro terminis formam et privationem, sicut generatio ignis ignem et non ignem. Inter formam autem et privationem non potest esse aliquod medium nisi per accidens, inquantum scilicet illud quod privatur forma magis et minus appropinquat ad formam ratione alicuius dispositionis ad formam quae intenditur et remittitur per motum continuum, et ideo oportet quod ipse motus alterationis qui terminatur ad generationem et sit alteratio habens duos terminos, unum secundum quem scilicet ultimam dispositionem quae est necessaria ad formam, quia alteratio est motus in qualitate, et aliud alterius generis scilicet formam substantialem, et eodem modo illuminatio est terminus motus localis solis, quae est mutatio instantanea media cum non sit inter formam lucis et privationem eius scilicet tenebras. Cuiuslibet autem motus qui mensuratur aliquo tempore oportet quod ultimus terminus sit in ultimo instanti temporis. Unde cum forma substantialis sit quidam terminus alterationis, oportet quod in ultimo instanti illius temporis introducatur forma substantialis. Corruptio autem et generatio simul concurrunt, cum generatio unius est corruptio alterius. Oportet ergo quod in ultimo instanti illius temporis sit terminus corruptionis unius ut aeris et terminus generationis alterius ut ignis. Terminus autem corruptionis est non esse, ergo oportet quod in ultimo instanti illius temporis sit primo non aer et primo ignis. Sed ante ultimum instans alicuius temporis non potest accipi penultimum, cum inter quaelibet duo instantia est tempus medium secundum philosophum, et sic non est accipere ultimum instans in quo sit aer, sed in toto tempore mensurante motum alterationis est aer, sed in ultimo instanti est primo non aer et primo ignis. Et similiter transsubstantiatio est terminus cuiusdam motus qui consistit in prolatione verborum. Unde in ultimo instanti temporis mensurantis illam prolationem est primo non panis et primo corpus Christi, et sic non est dare ultimum instans in quo est panis, sed ultimum tempus in quo est panis. Inter tempus autem et instans non oportet quod aliquid medium cadat, sicut nec inter lineam et punctum, et sic non oportet quod aliquid nec sit panis nec sit corpus Christi. Et ita patet solutio ad primum. Ad secundum dicendum quod puncto addito vel subtracto lineae non facit maius vel minus, et similiter est de instanti, nec facit maius vel subtracto ab eo. Unde concedimus in apposito tempori vel subtracto ab eo ultimo instanti temporis mensurantis esse panis non sit panis, tamen non sequitur quod tempus id sit panis maius quam duratio esse panis, et quod mensura non adaequetur mensurato. Ad tertium dicendum quod instans dicitur mensurare mutationem aliquam instantaneam inquantum mensurat terminum eius ad quem, quia terminus eius a quo coniungitur in toto tempore mensurante motum praecedentem, et ita mensuratur tempore mensurante motum praecedentem, sed tempus mensurat motum vel utrumque terminum praecedente, et ideo non est simile. Ad quartum dicendum quod fieri dupliciter dicitur: uno modo moveri ad esse, et sic id quod generatur dicitur fieri in toto tempore alterationis praecedentis, et sic non loquitur philosophus de fieri in vi physicorum, ubi dicit quod omne factum esse praecedit fieri et omne fieri praecedit factum esse, et sic non est verum quod cum aliquid fiat factum sit, sed sic est verum quod id quod fit non est. Alio modo dicitur fieri terminus motus, in introductione formae, et sic fieri non est moveri sed terminus motus. Unde sic fit sicut motus terminatur, et ita simul aliquid fit et factum est, sed hoc modo id quod fit est, quia terminus factionis est esse, in quo ponitur esse illud quod dicitur hoc modo fieri;

x Ad tertium sic proceditur. Videtur quod deus non possit facere quod albedo aut aliqua qualitas corporalis sit sine quantitate. Quia qualitas est propria dispositio corporis que immediate adheret substantie ut dicit Boecius et commentator super predicamenta. Sed primum in quolibet genere est causa eorum que sunt posterius ut dicitur ii metaphisice. Ergo a quantitate causantur omnia accidentia alia que sunt dispositiones corporales. Ergo remota quantitate nulla qualitas corporalis remanebit. Preterea qualitas spiritualis ut scientia vel virtus est nobilior quam qualitas corporalis. Sed qualitas spiritualis ex natura non posset esse absque subiecto ut videtur. Ergo multo minus qualitas corporalis posset esse sine subiecto ad minus quod est quantitas. Sed. Preterea magis est remotum a natura qualitatis corporalis quod sit omnino sine subiecto quam quod sit in subiecto spirituali. Quia esse sine subiecto spirituali est qualitatis spiritualis que est in predicatione eodem cum qualitate corporali. Sed esse omnino sine subiecto est substantie que est aliquid predicatum. Sed non posset miraculose fieri quod qualitas corporalis esset in subiecto spirituali ut albedo in angelo. Ergo multo minus fieri potest quod qualitas corporalis non habeat subiectum ad minus quantitatem. Preterea magis dependet qualitas a substantia quam econverso. Sed deus non posset facere aliquam substantiam creatam absque omni accidente quia ad minus oportet quod tantum insit relatio ad suum creatorem. Ergo multo minus potest fieri quod qualitas sit absque omni subiecto. Sed contra hoc potest fieri quod in sacramento altaris quantitas sit sine substantia. Sed sicut quantitas per essentiam a substantia differt, sic et qualitas differt per essentiam a quantitate. Ergo eadem ratione fieri posset ut qualitas esset sine quantitate. Respondeo dicendum quod divine potentie ratione sue infinitatis attribuendum est quicquid in deffectum non sonat, nec aliquid sit quod natura creata non patitur ut fiat propter aliquam repugnantiam quam importat contradictionis implicite. Et de talibus consueuit a quibusdam dici quod deus potest ea facere quamuis ipsa sit non possunt. Ut ergo videamus utrum fieri possit a deo quod albedo sit sine quantitate, oportet quod in albedine et in qualibet alia qualitate quod in albedine et in qualibet alia qualitate corporali duo considerare, scilicet ipsam naturam albedinis per quam speciem sortitur, et indiuiduationem eius, secundum quam hec albedo sensibilis ab alia albedine sensibili distincta. Posset ergo fieri diuino miraculo ut natura albedinis subsisteret absque omni quantitate, tamen illa albedo non esset sicut hec albedo sensibilis, sed esset quedam forma intelligibilis ad modum formarum separatarum quas plato posuit. Sed quod hec albedo sensibilis indiuiduata esset sine quantitate fieri non possit. Quamuis fieri possit quod quantitas in non possit. Quamuis fieri possit quod quantitas indiuiduata sit sine substantia. Quia quantitas indiuiduatur non solum ex subiecto sicut alia accidentia, sed etiam ex situ, qui est de ratione quantitatis dimensiue. Et ideo possibile est quantitatem potentia esse in materia duas lineas separatas eiusdem speciei numero diuisas, secundum diuisionem situs. Alba linea non esset diuisibilis ex ipsa ratione sui generis.

Non enim diuiditur linea nisi in lineas. Plures autem albedines eiusdem speciei sine subiecto imaginari est impossibile. Et sic patet quod albedo non indiuiduatur nisi ex subiecto. Et propter hoc non possent esse indiuidua nisi essent in aliquo subiecto, ad minus in quantitate. Sed quantitas habet unde indiuiduetur etiam absque subiecto. Et ideo per miraculum potest esse hec quantitas sine subiecto sicut potest in corpore Christi. Ad primum ergo dicendum est quod albedo si sine quantitate esset, iam non esset corporalis qualitas sed spiritualis ut ex dictis patet. Ad secundum dicendum quod de qualitate spirituali omnino idem dicendum videtur quod de qualitate corporali est dictum. Ad tertium dicendum quod cum substantia spiritualis quantitate careat non potest fieri quod qualitas corporalis sit in substantia spirituali nisi per illum modum quo potest esse sine quantitate ut dictum est. Ad quartum dicendum quod ex hoc ipso quod substantia creata comparatur ad deum consequitur ipsam aliquod accidens, scilicet ipsa relatio creationis vel seruitutis, et alia similis relatio. Unde sicut deus non potest facere quod creatura non dependeat ab ipso, ita non posset facere quod esset absque quodam accidente huiusmodi. Sed non hoc subtrahitur ex hoc quod comparatur ad deum. Et ideo nichil prohibet quin deus facere possit aliquod accidens sine subiecto. Ad quintum quod obiicitur contra patet quod non est eadem ratio de quantitate et qualitate ut ex dictis patet.

Deinde queritur de corporibus dampnatorum. Et circa hoc queruntur tria. Primo utrum corpora dampnatorum sint incorruptibilia vel corruptibilia. Secundo utrum resurgent cum suis deformitatibus. Tertio utrum puniantur in inferno verme et fletu corporali.

XI Ad primum sic proceditur. Videtur quod corpora dampnatorum non erunt incorruptibilia. Corpus enim non potest esse incorruptibile nisi vel per naturam ut corpora celestia, vel per gratiam innocentie ut corpus hominis in resurrectione primo statu, vel per gloriam ut corpora sanctorum in resurrectione. Sed nullum istorum competit corporibus dampnatorum. Ergo corpora dampnatorum non erunt incorruptibilia. Preterea ex defectu diuine iustitie contra culpe non debetur pena perpetua nisi secundum quod habet aliquid perpetuitatis. Sed perpetuitas culpe non est corporis ex parte, sed ex parte voluntatis que elegit in peccato perpetuo remanere. Ergo diuina iustitia non requirit quod corpus eternaliter puniatur. Preterea corpus non punitur pro peccato anime nisi inquantum est organum anime operantis peccatum. Sed in aliquibus actibus anime non potest esse peccatum mortale in quibus corpus non communicat sicut patet in peccatis spiritualibus. Ergo si aliquis pro eis solum dampnetur, corpori eius non debetur pena perpetua. Sed dicitur quod erunt incorruptibilia

Sicut aliquis damnatur propter peccatum transgressionis ita damnatur propter peccatum omissionis. Sed in omissione nichil cooperatur corpus. ergo non debet pena perpetua. Si propter peccatum omissionis aliquis dampnaretur. ergo divina iusticia non requirit corpora dampnatorum esse incorruptibilia. Sed contra remota causa removetur et effectus. Sed post resurrectionem cessabit motus celi qui est causa corruptionis in corporibus. ergo cessabit corruptio. et sic corpora dampnatorum erunt incorruptibilia. Respondeo dicendum quod corpora dampnatorum erunt incorruptibilia. quamvis sint passibilia. Incorruptionis autem corporum prima causa et principalis est divina iusticia. que conservabit corpora dampnatorum in perpetuis penis. Sed causa secundaria est quasi concomitans. erit quietatio motus celi. Qua cessante nulla actio vel passio poterit esse in corporibus pertinens ad transmutationem nature. Unde et corpora dampnatorum non patientur ab igne passione nature. qua natura corporis ignem transmutetur a natura sua. Sed patientur passione anime sicut organum sensus a sensibili suscipiendo similitudinem qualitatis sensibilis. Ad primum ergo dicendum quod ratio illa procedit ex insufficienti divisione. Est enim alia causa incorruptionis. a tribus que tanguntur in obiectione. scilicet decretum divine iusticie. Quamvis possit dici aliquo modo quod etiam per naturam erunt incorruptibilia inquantum scilicet removetur naturale corruptionis principium scilicet motus celi. Ad secundum dicendum quod peccati et rationem culpe. et perpetuitatem habet ex anima non autem ex corpore. Unde sic corpora puniuntur pro peccato inquantum est instrumentum peccati rationem culpe habentis vel consequentis ab anima. Ita perpetuo puniri debet inquantum est instrumentum peccati quod habet perpetuitatem ex voluntate. Ad tercium dicendum quod licet non est ratio principalis. quare puniatur corpus pro peccato anime. quia est instrumentum anime operantis peccatum. Sed magis quia est pars eius. Est enim loquendo communiter homo qui operatur. Ipse enim est homo qui peccat per animam. Et ideo si puniretur anima tantum non puniretur qui peccat. scilicet homo. Licet tamen est verum quod aliquis actus sit homini in vita presenti in quo corpus non quiescit. quia quamvis in actibus intellective partis non quiescit corpus sicut instrumento actus quietat tamen sicut representans obiectum. Circa obiectum intellectus est fantasma. sicut color visus. ut dicitur in .iij. de anima. fantasma autem non est sine organo corporali. Sicut patet quod etiam intelligendo. et in aliis actibus anime utimur corpore. Ad quartum dicendum quod pro peccato omissionis non dampnatur aliquis quia aliquid agatur. Sed quia omittitur illud quod est debitum. erat autem debitum fieri. et ab anima et a corpore inquantum corpus quietat actibus anime. Et ita eodem modo peccatum transgressionis et omissionis pertinet ad corpus et animam.

vij

Ad secundum sic proceditur. Videtur quod corpora dampnatorum sine deformitatibus resurgent. Resurrectio enim fit divina virtute que perfectissima est. Sed virtutis perfecte est perfecta operatio et effectus perfectionibus. ergo corpora resurgentium erunt perfecta. et ita corpora dampnatorum resurgent sine deformitatibus. Sed contra. Sapientie xi. dicitur per que peccat quis per hec torquetur. Sed dampnati peccaverunt per corpora deformitate culpe. ergo resurgent eorum corpora cum deformitatibus. Respondeo dicendum quod deformitas in corpore potest esse duobus modis. Uno modo ex defectu alicuius membri. et talis deformitas ut quidam dicunt in corporibus dampnatorum non erit. quia omnes resurgent incorrupti. id est sine defectu alicuius membri. ut sic totum corpus puniatur in reprobis. et premietur in electis. Alio modo potest esse deformitas vel defectus corporis ex indebita proportione partium. sicut febris accidit ex indebita proportione humorum. Et sic gibbus accidit ex superabundantia carnis in aliqua parte. et de tali deformitate vel defectu est duplex opinio. Quidam enim attendentes dampnationem reproborum. ut nichil eis mali deesset. dixerunt quod talibus deformitatibus non carebunt. Alii attendentes virtutem resuscitantis. que sicut naturam condidit in opere creationis. ita naturam in resurrectione reparabit. Dicunt quod omnis defectus qui ex vicio nature accidunt auctor nature removebit. ut febrem et huiusmodi. Sed defectus qui ex prava voluntate processerunt in reprobis remanebunt sicut sunt macule et naturis peccatorum. Quando autem horum verius sit Augustinus in Enchiridion sub dubio relinquit dicens. Quidam nulla debet esse questio de pulcritudine illorum. quorum certa damnatio sempiterna [illegible] visus facile patet solucio ad obiecta

xiij

Ad tercium sic proceditur. Videtur quod corpora dampnatorum puniantur vermibus et fletu corporali. Iudith ultimo dicitur dabit ignem et vermes in carnes eorum. Sed vermis non datur in carne. Sed magis in anima spiritualis non datur in carne. Sed magis in anima. Et quod reprobi punientur non est tamen spiritualis. Sed corporalis. Item Luce xiij dicitur quedam glosa. quidam per fletum quem dominus reprobis comminatur potest probari vera corporum resurrectio quod non esset si fletus ille esset tamen spiritualis ergo etc. Sed contra est quod vermis quo punientur reprobi est immortalis. Ysa. ultimo. Vermis eorum non morietur. Sed nullum animal habet ordinem ad immortalitatem nisi homo. ergo vermis ille non erit mortalis. Preterea fletus corporalis sit quedam resolucio lacrimarum. Sed omne corpus finitum in quo aliquid resolvitur nisi fiat aliqua restauratio tandem totum consumitur. Cum ergo in corporibus dampnatorum nulla restauratio fiat deperditi. videtur quod fletus qui erit in eis perpetuus non erit naturalis. Respondeo dicendum quod circa hoc Augustinus libro xx. de civitate dei ponit diversas opiniones sic dicens. In pena

malorum et inextinguibilis ignis et vivacissi-
vermis, ab aliis atque aliis aliter atque aliter expo-
situs est. Alii ipsum utrumque ad animam retulerunt
alii utrumque ad corpus. Alii ad corpus ignem, ad animam
tropice vermem, quod esse credibilius videtur. Unde
Augustinum sequentes dicunt quod vermis ille erit spiritualis
ut ipse remorsus conscientie interius animam corrodens
vermis dicatur. Et similiter fletus erit spiritualis
ut ipse dolor fletus dicatur. Alio modo tamen posset dici
etiam corporalis fletus, etiam sine lacrimarum emi-
ssione, ut fletus dicatur non solum anime dolor sed
dispositio, qua corpus disponitur anima dolente. Ad
primum ergo dicendum quod locutio illa tropica est et sic possunt
per catenas exponi animas impiorum que carnales
fuerunt. Ad secundum dicendum quod fletus carnalis non
quidem sine lacrimarum emissione sufficit ad veritatem
resurrectionis insinuandam, sed tamen sustinetur, quod
vermis et fletus essent corporales posset dici quod
divina virtute et vermis ille sustentaretur et la-
crimarum fluxus restauraretur.

Deinde queritur de sensibus sacre
scripture. Et circa hoc queruntur tria.
Primo utrum preter sensum litteralem in verbis
sacre scripture alii sensus lateant. Secundo de numero
sensuum sacre scripture. Tertio utrum isti sensus
inveniantur in aliis scripturis.

xiii Ad primum sic proceditur. Videtur quod in eisdem
verbis sacre scripture non lateant plures
sensus. Quia ut dicitur in ... duobus, sed supra non
est utendi equivoce vel multipliciter. Sed pluritas
sensuum facit multiplicitatem locutionum, ergo in
eadem locutione sacre scripture non possunt plures
sensus latere. Preterea sacra scriptura ordinata est
ad intellectum secundum primum. Declarationem sermonum
nostrorum dat intellectum. Sed multiplicitas sensuum
obnubilat intellectum, ergo non debent in sacra scriptura
multi sensus esse. Preterea illud quod potest esse occasio
erroris debet in sacra scriptura vitari. Sed ponere
alios sensus preter litterales in sacra scriptura potest
esse occasio erroris, quia tunc quilibet posset exponere
sacram scripturam secundum quod ipse vellet ad confirmationem
sue opinionis, ergo non debent esse plures sensus
in sacra scriptura. Preterea Augustinus non sed Boetius dicit
ad litteram de ... minor est sacre scripture auctoritas
quam omnis humani ingenii perspicacitas. Ergo ille
sensus qui non habet auctoritatem ad aliquid confirmandum
non est conveniens sensus sacre scripture. Sed nullus sensus
preter litteralem habet robur ad aliquid confirmandum
ut patet per Dyonisium in epistola ad Titum, dicit
enim quod symbolica theologia, id est que ex sen-
sibilibus procedit, non est argumentativa. Ergo
sacra scriptura alios sensus preter litteralem non habet.
Preterea quicumque sensus ex verbis alicuius scripture trahitur
quem auctor non intendit non est sensus
proprius. Sed auctor per unam scripturam non potest intelle-
ctus multos, nisi unum, quia non convenit simul plura intelligere
secundum philosophum, ergo non possunt esse plures sensus proprii
sacre scripture. Sed contra est quod dicitur Danielis
xii: plurimi pertransibunt et multiplex erit scientia.

vii Preterea Ieronimus dicit in prologo Biblie loquens
de Apocalipsi: In verbis singulis multiplices
latent intelligentie. Respondeo dicendum quod sacra scriptura
divinitus est ordinata, ut per eam nobis veritas
manifestetur necessaria ad salutem. Manifestatio
autem vel expressio alicuius veritatis potest fieri de aliquo
rebus et verbis, inquantum scilicet verba significant
res, et una res potest esse signum alterius. Auctor
autem rerum non solum potest verba accommodare ad
aliquid significandum, sed etiam res potest disponere
in signum alterius, et secundum hoc in sacra scriptura
manifestatur duplex veritas duplex. Uno modo secundum quod
res significantur per verba, et in hoc consistit sensus
litteralis. Alio modo secundum quod res sunt figura
aliarum rerum, et in hoc consistit sensus spiritualis,
et sic sacre scripture plures sensus competunt.
Ad primum ergo dicendum quod varietas sensuum quorum
unus ab alio non procedit facit multiplicitatem
locutionis, sed sensus spiritualis semper fundatur super
litteralem et procedit ex eo. Unde ex hoc quod
sacra scriptura exponitur litteraliter et spiritualiter
non est in ipsa aliqua multiplicitas. Ad
secundum dicendum secundum quod Augustinus dicit in libro de doctrina
christiana: Utiliter est a deo dispositum, ut veritas
in sacra scriptura ad aliquam difficultatem mani-
festetur. Est enim hoc utile ad tollendum fasti-
dium, contra ad ea que sunt difficilia maior
consurgit attentio, que tedium tollit. Similiter
ex hoc tollitur superbie occasio, dum homo
difficulter veritatem sacre scripture capere potest.
Similiter per hoc veritas fidei ab irrisione
infidelium defenditur. Unde dominus ait: Nolite
mittere sanctum dare canibus. Et Dyonisius
Thimotheum monebat ut sancta ab immundis
incontaminata servaret. Et ita patet quod
expedit veritatem fidei sub diversis sensibus
in sacra scriptura tradi. Ad tertium dicendum quod
sicut dicit Augustinus in libro de doctrina christiana, nichil est
quod occulte in aliquo loco sacre scripture tradatur
quod non alibi manifeste exponatur. Unde
spiritualis expositio semper debet habere fundamentum
in litterali expositione sacre scripture, et ita vitatur
omnis erroris occasio. Ad quartum dicendum quod non est
propter defectum auctoritatis quod ex sensu spirituali non
potest trahi efficax argumentum, sed ex ipsa
natura similitudinis, in qua fundatur spiritualis sensus.
Una enim res pluribus similis esse potest. Unde
non potest ab ista re, quam in sacra scriptura
ponitur, procedi ad aliquam illarum de-
terminate, quia est fallacia consequentis. Ubi gratia
leo propter aliquam similitudinem significat Christum et
dyabolum. Unde per hoc quod aliquid de leone
dicitur in sacra scriptura, ad nostrum potest si-
gnificari in sacra scriptura arguendo. Ad
quintum in sacra scriptura dicendum quod auctor principalis sacre
scripture est spiritus sanctus, qui in uno verbo
scripture intellexit multo plura, quam per
expositores sacre scripture exponantur vel discernantur.

vm

Nec est etiam inconveniens quod ille qui fuit
instrumentalis causa sacre scripture in uno verbo plura
intelligat. Sicut prophete ut Ieronimus dicit super Osee
ita loquebantur de factis presentibus quod etiam
intenderent futura significare. Unde non est
impossibile plura simul intelligere in quantum
unum est signum alterius XV

Ad secundum sic proceditur. Videtur quod non
debeant distingui quatuor sensus sacre
scripture scilicet historialis vel litteralis
allegoricus moralis et anagogicus. Sicut enim
in sacra scriptura aliquid figuraliter dicitur de Christo
ita et figuraliter aliquid dicitur de membris aliis
sicut dicitur Danielis viii per hircum caprarum
significatur rex grecorum. Sed quedam figuraliter
locutiones non faciunt aliquem sensum preter
litteralem, ergo nec sensus allegoricus per quem
exponuntur de Christo ea que in figura eius
precesserunt debet aliquis alius sensus ab histo-
riali poni. Praeterea una est substantia capitis et
membrorum. Sed sensus allegoricus videtur per-
tinere ad caput ecclesie scilicet Christum. Sensus autem
moralis videtur pertinere ad membra eius scilicet
fideles. Ergo sensus moralis non debet ab
allegorico distingui. Praeterea moralis sensus
est qui ad mores instruendos pertinet. Sed sacra
scriptura in pluribus locis secundum litteralem sensum
mores instruit. Ergo moralis sensus non debet
distingui a litterali. Praeterea sicut Christus est caput
ecclesie militantis ita est caput triumphantis
nec est alius et alius Christus, ergo nec sensus ana-
gogicus, per quem aliqua exponuntur de ecclesia trium-
phante, debet esse alius ab allegorico, quo
aliqua exponuntur de Christo et ecclesia militante.
Praeterea si isti quatuor sensus essent de necessitate sacre
scripture, quelibet pars sacre scripture deberet hos quatuor
sensus habere. Sed hoc est falsum. Ut enim Augustinus dicit super
Genesim ad litteram: In quibusdam solus sensus litteralis
querendus est, ergo hii quatuor sensus non sunt
de necessitate expositionis sacre scripture. Sed contra
est quod Augustinus dicit in principio super Genesim ad litteram:
In omnibus libris sanctis oportet intueri que ibi
eterna intimentur, que ibi facta narrentur, que fu-
tura prenuntientur, et que agenda precipiantur.
Primum autem pertinet ad sensum anagogicum, secundum ad
historicum, tercium ad allegoricum, quartum ad mo-
ralem. Ergo quatuor sunt sensus sacre scripture. Praeterea
Beda super Genesim in principio dicit: Quatuor sunt
sensus sacre scripture. Historia que res gestas
loquitur. Allegoria in qua aliud ex alio
intelligitur. Tropologia id est moralis locutio in qua
de moribus ordinandis tractatur. Anagogia
per quam de summis et celestibus tractatum ad

superiora deducitur. Responsio. Dicendum quod causa distinctionis
istorum quatuor sensuum sic videtur accipi debere. Sicut enim
dictum est sacra scriptura veritatem quam tradit dupliciter
manifestat: scilicet per verba et per rerum figuras. Manifestatio
autem que est per verba facit sensum historicum sive
litteralem. Unde totum ad sensum litteralem pertinet
quod ex ipsa verborum significatione recte accipitur. Sed sensus
spiritualis ut dictum est accipitur vel consistit in hoc quod quedam
res per figuram aliarum exprimuntur. Quia visibilia
solent esse figure invisibilium ut Dionysius dicit.
Inde est quod sensus iste qui ex figuris accipitur spiritualis
vocatur. Veritas autem quam sacra scriptura per figuras
rerum tradidit ad duo ordinatur: scilicet ad recte cre-
dendum et recte operandum. Si ad recte operandum sic
est sensus moralis, qui alio nomine tropologicus
dicitur. Si autem ad recte credendum, oportet distinguere
secundum ordinem credibilium. Ut enim Dionysius dicit
in iiii c. ecclesiastice ierarchie, status ecclesie militantis me-
dius est inter statum synagoge et statum ecclesie tri-
umphantis. Vetus igitur testamentum figura fuit novi.
Vetus simul et novum figura sunt celestium. Sensus
ergo spiritualis simpliciter ordinatus est ad recte credendum
quo fundari in illo modo figurationis quo novum
est et vetus figura ecclesie triumphantis. Et sic
est sensus anagogicus. Ad primum ergo dicendum quod
Hiram et alia huiusmodi per que alie persone
a Christo in scripturis designantur non fuerunt
res alique sed similitudines imaginarie ad hoc
solum conficte ut ille persone significarentur
unde illa significatio qua per illas similitudines
persone ille a ratione significantur non pertinet
nisi ad historicum sensum. Sed ad Christum designandum
est illa que in veritate contingit ordinata
sicut umbra ad veritatem. Et ideo talis significatio
qua per huiusmodi res Christus vel eius membra si-
gnificantur facit alium sensum preter historicum
scilicet allegoricum. Si aliquando vero inveniatur
quod Christus significetur per huiusmodi imaginarias si-
militudines talis significatio non excedit sensum
litteralem, sicut Christus significatur per lapidem qui est ex-
cisus de monte de monte sine manibus, Danielis
ii. Ad secundum dicendum quod sensus allegoricus non
pertinet ad Christum solum ratione capitis, sed etiam
ratione membrorum. Dicitur enim quod per xii lapides electos
de Iordane ut dicitur Iosue iiii significantur xii
apostoli. Sed moralis sensus pertinet ad membra
Christi quantum ad proprios eorum actus et non secundum
quod considerantur ut membra. Ad tertium dicendum
quod moralis sensus non dicitur omnis sensus per quem
mores instruuntur, sed per quem morum instructio
sumitur ex similitudine aliquarum rerum gestarum.
Sic enim moralis sensus est pars sensus
spiritualis. Unde apparet quod nunquam est idem

sensus moralis et literalis. Ad quartum dicendum
quod sicut sensus allegoricus pertinet ad Christum secundum
quod est caput ecclesiae militantis, iustificans
eam et gratiam infundens, ita et sensus ana-
gogicus pertinet ad eum secundum quod est caput ecclesiae
triumphantis, glorificans eam. Ad quintum dicendum
quod quatuor isti sensus non attribuuntur sacrae scripturae
ita ut in qualibet eius parte sit istis quatuor
sensibus exponenda, sed quandoque istis quatuor,
quandoque tribus, quandoque duobus, quandoque uno tantum. In
sacra enim scriptura praecipue ex prioribus posteriora
significantur. Et ideo quandoque in sacra scriptura secundum
sensum literalem dicitur aliquid de priori quod potest
spiritualiter exponi de posteriori, sed non convertitur. Inter
omnia autem quae in sacra scriptura narrantur, pri-
ma sunt illa quae ad vetus testamentum pertinent. Et ideo
ad ea quae secundum literalem sensum ad facta veteris
testamenti spectant, possunt quatuor sensibus exponi.
Secunda vero sunt illa quae pertinent ad statum praesentis
ecclesiae, in quibus illa sunt priora quae ad caput
pertinent respectu eorum quae pertinent ad membra,
quia ipsum corpus verum Christi et ea quae in ipso gesta
sunt figura corporis Christi mystici et eorum quae in ipso
geruntur, scilicet ut in Christo exemplum vivendi sumere
debeamus. In Christo etiam futura gloria nobis prae-
monstrata est. Unde ea quae ad literam de ipso
capite Christo dicuntur possunt exponi et allegorice
referendo ad corpus eius mysticum, et moraliter
referendo ad actus nostros, qui secundum ipsum debent
reformari, anagogice in quantum in ipso Christo
est nobis iter gloriae demonstratum. Sed quando secundum
literalem sensum dicitur aliquid de ecclesia, non
potest exponi allegorice, nisi ea forte quae
dicuntur de primitiva ecclesia exponantur quantum
ad futurum statum ecclesiae praesentis; possunt tamen exponi
moraliter et anagogice. Ea vero quae moralia
dicuntur secundum sensum literalem non consueverunt nisi al-
legorice exponi. Illa vero quae secundum sensum literalem
pertinent ad statum ~~ecclesiae~~ gloriae, nullo alio sensu
consueverunt exponi, eo quod ipsa non sunt figura
aliorum, sed ab omnibus aliis figurata.

XVI Ad tertium sic proceditur. Videtur quod
in aliis scripturis praedicti sensus
distingui debeant. Sensus enim
spirituales in sacra scriptura accipiuntur ex quibus-
dam similitudinibus, sed in aliis scripturis proceditur
etiam ex similitudinibus. Ergo in scripturis aliarum quibusdam
scientiarum possunt sensus plures inveniri. Praeterea
poeticae artis est veritatem rerum quibusdam simi-
litudinibus fictis designare. Ergo videtur quod etiam
ex dictis poetarum sensus spirituales inveni-
antur. Ergo non solum in sacra scriptura

vii

Praeterea qui dicit unum quodammodo
multa dicit. Ergo videtur quod in aliis scripturis in uno
sensu possunt designari plura. Et sic non solum
sacra scriptura hos sensus spirituales habet.
Sed contra est quod dicit Gregorius xx° Moralium: sacra
scriptura omnes scientias atque doctrinas
ipso etiam locutionis suae more transcendit, quia
uno eodemque sermone dum narrat gestum prodit
mysterium. Respondeo dicendum quod spiritualis sensus
sacrae scripturae accipitur ex hoc quod res cursum
suum peragentes significant aliquid aliud, per quod
spiritualem sensum accipimus. Sic autem ordinantur
res in cursu suo, ut ex eis talis significatio
possit accipi, quod eius solius est qui sua pro-
videntia res gubernat, qui solus Deus est.
Sicut enim homo potest adhibere ad aliquid significandum
aliquas voces vel aliquas similitudines fictas,
ita et Deus adhibet ad significationem aliquorum
ipsum cursum rerum suae providentiae subiectarum.
Significare autem aliquid per verba vel per similitudines
fictas tantum ad significandum ordinatas non
facit nisi sensum literalem, ut ex dictis patet.
Unde in nulla scientia humana industria inventa
proprie loquendo potest inveniri nisi literalis sensus,
sed solum in ista scriptura, cuius spiritus sanctus est
auctor, homo vero instrumentum, secundum illud
Psalmi: lingua mea calamus scribae. Ad primum
ergo dicendum quod in aliis scientiis proceditur ex similitudinibus
arguendo, non autem quibus una res significata
significet etiam alia res. Ad secundum dicendum quod
similitudines poeticae non sunt ad aliud ordinatae
nisi ad significandum. Unde talis significatio
non supergreditur modum literalis sensus. Ad
tertium dicendum quod qui dicit unum quodammodo dicit sc. in potentia
multa, scilicet in potentia in principiis. Ex uno
enim principio mille conclusiones sequuntur. Non
quod in aliis scientiis per modum significationis [?] quod
de una re simul de aliis intelligatur ut
significatio, licet inde trahi possit per argumentationem.

Quaestio est de opere manuali. Circa
quod duo quaeruntur. Primo utrum
operari manibus sit in praecepto. Secundo
utrum ab hoc praecepto excusentur illi qui spiritualibus
operibus vacant.

XVII Ad primum sic proceditur. Videtur quod operari
manibus sit in praecepto. II ad Thessal.
III° dicitur: quod si quis non vult operari non
manducet. Audivimus enim etc. Glossa: quod ideo
praecipit quod audivimus etc. Praeterea Augustinus in libro
de opere monachorum dicit quod quilibet
contra praeceptum apostoli qui non habent habere proprietatem.
Praeterea nullus debet excommunicari, ut iura dicunt,
nisi pro mortali peccato; sed nullus peccat mortaliter
nisi contra praeceptum faciens. Cum ergo ille qui cessat

ab opere manuali pure possit excogitari. Ut patet per illud II ad Thessalonicenses III: Si quis non obedierit verbo nostro per epistolam, hunc notate, et ne commisceamini cum illo, ut confundatur. Ex quo videtur quod operari manibus sit in praecepto. ¶ Praeterea, ille qui peccat tenetur poenam debitam pro peccato subire ex necessitate praecepti; sed omnes in Adam peccaverunt, ad Rom. V; poena autem peccati Adae est labor manualis, Gen. III: In sudore vultus tui vesceris pane tuo. Ergo omnibus est praeceptum manibus laborare. ¶ Praeterea, ad Ephes. IV dicitur: Qui furabatur, iam non furetur; magis autem laboret operando manibus suis. Glossa: laboret operando, non solum per se, sed manibus suis. Illud autem quod ad omnes pertinet est praeceptum et non consilium. Ergo etc. ¶ Praeterea, labor manualis necessarius est ad sustentationem vitae corporalis, sicut actus virtutum sunt necessarii ad sustentationem vitae spiritualis. Sed actus virtutum sunt in praecepto. Ergo et laborare manibus. ¶ Praeterea, illud ad quod sequitur peccatum mortale non potest sine peccato mortali fieri. Sed non ad laborandum sequitur non manducare, quod quidem est peccatum mortale; II ad Thessal. III: Qui non operatur non manducet. Ergo non operari manibus est peccatum mortale; ergo eius oppositum est in praecepto. Sed contra, non est contrarium praecepto vel consilio. Praeceptum Dei est consilium Dei; sed Deus vel praecipiendo vel consulendo dicit Matth. VI: Nolite solliciti esse animae vestrae. Huic autem contrariatur labor manuum, quia qui laborat manibus sollicitatur de necessitatibus corporis. Ergo labor manuum non est in praecepto. ¶ Praeterea, lex vetus quantum ad praecepta moralia sufficienter continebat ea quae necessaria sunt ad salutem. Unde Dominus dicit Matth. XIX: Si vis ad vitam ingredi, serva mandata; et loquitur de mandatis decalogi. Unde subdit: Non homicidium facies, Non furtum facies etc. Sed in praeceptis veteris legis nihil continetur de labore manuum. Ergo labor manuum non est in praecepto. ¶ Praeterea, ad praecepta quaedam omnes tenentur; sed ad laborem manuum non omnes tenentur. Alias qui sunt divites et manibus non laborant mortaliter peccarent. Ergo labor manuum non est in praecepto. ¶ Praeterea, ad praecepta non magis tenentur religiosi quam saeculares; sed ad laborandum manibus videntur magis teneri religiosi quam saeculares. Unde Augustinus in libro de opere monachorum monachos reprehendit qui non laborant manibus, non autem alios. Ergo etc. ¶ Praeterea, usus liberalium artium nobilior est quam mechanicarum, quae in opere manuali consistit. Sed usus liberalium artium non est in praecepto. Ergo multo minus labor manuum est in praecepto. ¶ Responsio. Dicendum quod in qualibet re est considerandum finis ad quem ordinatur. Labor autem manuum ad tria utilis esse videtur. Primo ad otium tollendum, unde Hieronymus ad Rusticum monachum: Facito aliquid operis, ut te diabolus inveniat occupatum. Et quod intelligat de opere manuali patet per

illud quod subiungit: Vel fiscellam texere iunco, et postea subdit: In desideriis est omnis otiosus. Secundo ad corpus domandum. Unde II ad Cor. VI Apostolus terminis maceratoribus coniungit, ubi dicit: In laboribus, scilicet operum, quia manibus suis operabatur, et subdit: In vigiliis et ieiuniis etc. Tertio ordinatur ad quaerendum victum et amictum, Act. XX: Ad ea quae mihi opus erant et his qui mecum erant ministraverunt manus meae. Si ergo consideretur labor manuum secundum quod ordinatur ad tollendum otium vel corpus domandum, sic idem iudicium est de labore manuum et de aliis exercitiis ad eadem ordinatis. Non enim est in praecepto quod tollatur otium tali vel tali occupatione, sed sufficit ad otium tollendum quacumque licita occupatione ab otio quis desistat. Et sic occupatio laboris manualis non est in praecepto considerato hoc fine. Et similis est ratio de labore manuum secundum quod ordinatur ad corpus domandum, et de aliis multis exercitiis corporis domandi, sicut sunt vigiliae, ieiunia et multa huiusmodi. Unde nullum eorum singulariter ordinatum ad talem finem est in praecepto in speciali; sed communiter in generali sit in praecepto corpus domare quocumque exercitio quo mortificetur concupiscentia. Secundum autem quod ordinatur ad victum et amictum quaerendum, sic videtur esse in praecepto. Unde dicitur I ad Thessal. IV: Operamini manibus vestris sicut praecepimus vobis. Nec solum est in praecepto iuris positivi, sed etiam iuris naturalis. Illa enim sunt de lege naturae ad quae homo ex suis naturalibus inclinatur. Sicut autem ex ipsa dispositione corporis patet quod homo naturalem ordinem habet ad opus manuale, propter quod dicitur Job V: Homo ad laborem nascitur et avis ad volandum. Quia cum aliis animalibus natura sufficienter providerit in his quae pertinent ad sustentationem suae vitae, in cibis et armis et tegumentis, homini in his non providit, quia ipse est praeditus ratione per quam sibi providet in omnibus supradictis. Unde dedit ei loco omnium praedictorum manus ad diversa opera convenientes, quibus conceptiones rationis diversis artificiis adaequantur, ut dicitur XIIII de animalibus. Considerandum tamen est quod duplex est praeceptum legis naturae. Quoddam quidem ordinatur ad tollendum defectum unius singularis personae, et hoc vel est spirituale, sicut de actibus virtutum, vel corporale, sicut praeceptum quod Dominus dedit homini Gen. II: De omni ligno quod est in paradiso comedes. Aliud vero est quod ordinatur ad tollendum defectum totius speciei, sicut hoc quod dicitur Gen. I: Crescite et multiplicamini et replete terram. Hoc enim est principium actus generationis, quo natura salvatur et multiplicatur. Hoc autem interest inter haec duo genera praeceptorum, quia primum praeceptum legis naturae quilibet tenetur singulariter observare; sed ad secundum praeceptum non tenetur quilibet singulariter. In hoc enim quod pertinet ad speciem, omnes homines computandi sunt quasi unus homo. Participatione enim speciei plures homines sunt unus homo, ut dicit Porphyrius. Sicut autem homo unus habet diversa membra quae occupantur in diversis officiis ordinatis ad tollendum

proprium defectum; quae non potest omnia per unum membrum
exerceri, sicut oculus videt toti corpori, et pes totum
corpus portat. Ita oportet esse in his quae ad totam
speciem pertinet. Non enim sufficit unus homo ad ex-
ercenda omnia quibus humana societas indiget;
et diversis officiis oportet occupari diversos, ut
dicitur ad Rom. xii: Sicut in uno corpore multa
membra habemus etc. Haec autem diversificatio hominum
in diversis officiis contingit, primo ex divina pro-
videntia, quae ita hominum status distribuit, ut
nihil unquam deesse inveniatur de necessariis
ad vitam; secundo ex causis naturalibus, ex quibus
contingit quod diversis hominibus insunt diversae incli-
nationes ad diversa officia, vel ad diversos
modos vivendi. Sicut ergo labore manuum
aliquis potest subvenire et proprio defectui et alieno,
tamen non possit idem homo in omnibus sibi sufficere,
sed indiget alieno auxilio. Patet igitur quod
praeceptum de labore manuum quodam modo sub duobus
naturae praeceptis praedictorum continetur. Inquantum enim
enim labore manuum unusquisque subvenit necessitatibus
aliorum, sic potest ad secundum genus naturalium praeceptorum
pertinere; inquantum autem aliquis per hoc suae necessitati
subveniat, pertinet ad primum genus, sicut praeceptum
de comedendo. Praeceptum autem quod ordinatur
ad tollendum defectum corporalem, non obligat
nisi defectu existente. Unde si esset aliquis qui
posset vivere sine cibo, non obligaretur prae-
cepto de comedendo. Sic ergo praeceptum de
labore manuum non obligat aliquem
simpliciter, secundum quod ordinatur ad tollendum
defectum quem aliquis modo; neque secundum quod ordi-
natur ad tollendum defectum proprium, nisi defectu
vij existente. Unde ille qui habet unde licite vivere possit
non tenetur manibus operari. Cui autem non est
unde aliter vivat, vel ut aliquo licito
negotio victum acquirat, tenetur manibus laborare.
Et hoc patet per Apostolum in tribus locis, ubi de
manuum operatione praeceptum dat. Primo ad Ephesios
iiii°, ubi prohibendo furtum iniungit operationem
manuum dicens: Qui furabatur iam non
furetur, magis autem laboret manibus suis.
Secundo i ad Thessal. iiii°, ubi praecipit
laborem manuum prohibens concupiscentiam
rerum alienarum: Operamini manibus
vestris, sicut praecepimus vobis, ut honeste ambuletis
ad eos qui foris sunt, et nullius aliquid desideretis.
Tertio ii ad Thessal. iii°, ubi praecipit
operationem manuum prohibens turpia negotia
quibus aliqui victum quaerebant: Audivimus
inter vos quosdam ambulare inquiete,
nihil operantes, sed curiose agentes. His
cui secunda cura sibi necessaria providet

vj

et subiungit: His autem qui huiusmodi sunt denuntiamus
et obsecramus in domino Iesu Christo ut cum silentio
operantes panem suum manducent. Faciendum autem est
quod, sicut visus est principalior inter alios
sensus, ratione cuius omnes alii sensus nomen
visus sortiuntur, ut Augustinus dicit, ita manus quae
ad plurima opera necessaria est, apta dicitur esse
organum organorum, in III De anima. Et ideo
per operationem manualem intelligitur non solum
quod manibus fit, sed quocumque corporali instrumento.
Et breviter quod cuique officio homo agit de
quo licite possit victum acquirere, sub labore
manuum comprehenditur. Non enim videtur
rationabile ut magister artium mechanicarum
possit vivere de arte sua, et magister liberalium
artium non possit vivere de arte sua. Similiter
et advocati possit vivere de arte sua, vel
patrocinio quod praestat in causis. Et similiter est
de omnibus aliis licitis occupationibus. Sic ergo
praeceptum, sed non omnes obligat. Ideo ad obiectiones
respondendum est. Ad primum ergo et ad
secundum patet solutio ex dictis: concedimus enim laborem
manuum esse in praecepto, non tamen ad
hoc omnes simpliciter obligari. Ad tertium dicendum
quod, sicut ex dictis patet, Apostolus loquitur
in casu illo quo praetermisso labore manuum
de turpibus negotiis sibi victum acquirebant,
in quo obligabantur ad praeceptum servandum.
Et ideo dignum erat excitari. Ad quartum
dicendum quod illa Domini verba magis sunt praenuntiantis
poenam quam praecipientis satisfactionem. Unde
praemisit: Maledicta terra in opere tuo. Et
similiter mulieri dixit: In dolore paries
filios tuos. Et ideo non sequitur quod
ad laborandum quilibet homo teneatur ex necessitate
praecepti. Alias sequeretur quod quilibet teneretur ad
agriculturam, de qua Dominus fatetur mentionem.
Ad quintum dicendum quod vita spiritualis a nullo
potest conservari nisi per actus virtutum. Et ideo quilibet
obligatur ad conservanda praecepta quae sunt de
actibus virtutum; sed vita corporalis a multis
potest conservari sine hoc quod manibus operetur.
Et quamvis sit generaliter in praecepto, non tamen
quilibet ad observationem eius tenetur. Ad sextum
dicendum quod non manducare non est peccatum mortale
nisi quando sine manducatione vita conservari non potest;
sicut enim aliquis non manducando seipsum occidit.
Et similiter non oportet quod aliquis peccet non
laborando manibus, nisi quando vitam aliter conservare
non posset nisi illicitis actibus. Et ideo cum illicita
cura sit omnibus modis fugienda, sub eadem distinctione
posuit Apostolus non manducare et non
operari, dicens: Qui non vult operari non manducet.

VII

Solucões arguentorum in contrarium

Ad primum autem eorum que in contrarium obiciuntur
dicendum quod non prohibet dominus apostolis omnem soli-
citudinem, scilicet de hiis que pertinent ad victum
corporis, cum ipse loculos non habuisset, sed
prohibet solicitudinem suffocativam, qua mens
dupliciter suffocatur. Uno modo ut in rebus temporalibus
sive penat vone operandis. Et hoc deus
prohibet. Unde Augustinus dicit In libro de operibus mona-
chorum, exponens id: Nolite soliciti esse, non
ut ista non procurent quantum necessarium est eis
unde honeste possint, sed ut ista non
intueantur, et propter ista faciant quicquid in pre-
dicatione ewangelii facere iubentur. Et hanc
in glosa i ad thess iiii° Secundo suffocatur
mens propter solicitudinem cum fiduciam de deo
amittit, et hanc dominus prohibere intendit.
Unde dicit Glosa super id Mat. vi. hoc exemplo
non prohibet providenciam et laborem, sed de-
mentibus et liberis sed solicitudinem, ut tota fid-
ucia nostra sit in deo, propterea et aves sine
cura vivunt. Ad secundum dicendum quod non omnia que
sunt in precepto continentur explicate in preceptis
decalogi, sed ad ea possunt reduci cum explicate
in eis contineantur. Hoc preceptum de labore
manuum, per quem vita corporalis conservatur,
reducatur ad hoc preceptum Non occides. Sic
et preceptum de manducando. Vel ad hoc
preceptum Non furtum facias, quia omne illi-
citum lucrum quod per laborem manuum evitatur pro-
hibetur. Ad tercium dicendum quod in quolibet precepto
duo sunt consideranda, scilicet finis precepti et possi-
bilitas observandi. Cum omnia precepta legis-
lacionis sint ordinata ad aliquod bonum inducendum
vel malum tollendum, nec aliquid impossibile
homini ordinate precipi potest. Unde dicit Ieronimus
Qui dicit deum aliquid precepisse impossibile
anathema sit. Si ergo sit tale preceptum, quod
nullo modo reddi posset impossibile ad obser-
vandum, et sine eo finis intentus haberi non
posset, obligacio illius precepti semper manet.
Sic est in preceptis de actibus virtutum, que ad modum
sic actus interiores semper sunt in hominis potestate, et sine
eis vita spiritualis conservari non potest, ut
dictum est. Duobus ergo modis preceptum de operacione
manuum obligacionem amittit. Uno modo cum aliquis
redditur impotens ad laborandum propter corporis
imbecillitatem. Alio modo cum finem huius precepti
scilicet conservacionem corporalis vite consequi potest sine
labore manuum, ut ex dictis patet. Ad
quartum dicendum quod ad laborem manuum per se loquendo
equaliter religiosi et seculares tenentur. Secundo ex
verbo apostoli ii ad thess iii° ubi post de
opere manuum preceptum dedit: Subtrahite
vos ab omni fratre ambulante inordinate etc.

fratres enim omnes christianos vocat. Non enim tunc
pro aliquibus religiosi determinati erant. Secundo patet
ex hoc quod religiosi non tenentur ad alia quam seculares
nisi ad ea quibus se ex voto obligaverint, sed paucis
contingit quod hoc preceptum magis tangit religiosos
quam alios. Et hoc dupliciter. Primo quia religiosi in paupe-
rtate vivunt. Unde facilius potest eis accidere quod non
habeant unde vivant quam secularibus. Secundo quia ex statuto
regule in aliquibus ordinibus, ut dicit Ieronimus in
epistola ad Rusticum monachum. Egipciorum monasteria
hunc tenent morem ut nullum absque opere et la-
bore suscipiant, non tantum propter victus necessitatem quam
propter anime salutem, ne mens vagetur perniciosis
cogitacionibus. Sic et ad vigilias et alia
quibus domatur corpus tenentur quique religiosi ex
statuto suo, ad que seculares non tenentur.
Ad quintum dicendum quod quamvis usus laboris manualis
sit nobilior, non tamen est ita necessarius ad vitam
corporis sustentandam, propter sub operacione manuum
comprehenditur sic ex dictis patet.

XVIII

Quarta secundum sic proceditur. Videtur quod illi
qui spiritualibus operibus vacant non exim-
untur a labore manuum. i ad thess
iiii° super id: Si quis non vult operari non manducet.
dicit glosa Augustini: Quidam dicunt de operibus spiritualibus
hoc apostolum precepisse. Et postea subdit: Super-
flue conantur et sibi et ceteris caliginem obducere,
ut quod utiliter caritas monet, non solum facere
nolunt, sed nec intelligere. Et ita videtur quod per
spiritualia opera a labore manuum non excusentur.
Preterea maxime spiritualia sunt oracio,
leccio et predicacio. Sed per ista opera non excusantur
aliqui a labore manuali, quod patet per id quod
Augustinus dicit In libro de operibus monachorum: Quid
agant qui operari corporaliter nolunt scire desidero.
Oracionibus inquiunt et psalmis et leccionibus
et verbo dei. Et postea subdit: Sed si ab hiis a-
vocandi non sunt ut manducent, et quotidie esce
preparande sunt ut ad ista vacare suos dies [...]
intervallis temporum, infirmitatis necessitas cogit
cur et non preceptis apostolicis observandis
aliquas partes temporum deputant. Et quantum
ad oratores dicit: Citius exauditur una obediencis
oracio quam decem milia contemptoris. Quantum vero
ad psallentes subdit: Cantica divina cantare
etiam manibus operantes facile possunt, et ipsum
laborem tamquam divino celeumate consolari.
Quantum vero ad legentes subdit: Qui autem dicunt
se leccioni vacare, nonne illic inveniunt quod
precipit apostolus? Que est ista perversitas leccioni
nolle obtemperare dum vult ei vacare? Quis
enim nesciat tanto citius quemque proficere, cum
bona legit, quanto citius facit quod legit? Quantum
vero ad predicantes subiungit: Si autem alicui sermo
est erogandus, et ita se occupat ut manibus operari

non valet. Nunquid h̄t omēs priūt ī meditatōe
veniētibꝫ ad se. vl diuinas lectiones expone'
vl d' aliqbus disputacōibꝫ salubrit' disputa-
re vacare. q̄n̄ g° nō omēs pnt. aut sub h̄t
obtentu omēs vacare nolūt. q̄uuis etsi omēs
pnt. vicissitudīez suce' deberent. et nō solū
vt ceti' a necessarys actibꝫ occuparent. s; suffect
q̄ plibus audientibꝫ vnus loquat'. ¶ P. Clerici
max° opibꝫ spualibꝫ occupant'. s; ipi tenent'
ad labore manuum. g° rc. Probacō. medie
di lxxxi d' Clericus victū a' vestitū sibi ar-
tificio. vl agricultura. absq; officij sui dū-
taxat detrimēto paret. Itē in alio ca° Clericus
q̄ vbo dei erudit' e. artificio victū querat.
Itē. Omis clerici q̄ ad opandū valēt et ad ar-
tificia. l'ras discat. ¶ P. Religiosi q̄ oia
reliquerunt. max° opibꝫ spualibꝫ vacant.
s; tales tenent' ad laboēz manuū g° rc. pba°
medie. luc xii. Vendite q° possidetis. glo
Non tm̄ cibos vros gmunicate paupibꝫ. s; et
vendite possessiōes vras. vt oibꝫ simul
spretis pq̄ea laboē manuum operari vn̄
viuatis. et elemosinā faciatis. ¶ P. Decret°
xxii di. d'. Cū h̄ ille e hereticus q̄ fac' contra
statutū ecclīe Rome. s; illi q̄ manducat nō
laborantes faciūt gt' statutū Calixti ppe
xvii q̄ i. Videtes sunn sacdotes rc. vbi d'
p cetera statuit. vp me cōs. q̄ qui vita
cōe' volūt. nllus eges inueniat. g° reli-
giosi ppt' opa spualia. nō excusant' a
labore manuum. immo si mendicat s; hereticus
¶ P. Ille q̄ expont se piculo mortis. peccat
q̄ tentans dm̄. Sicut si aliquis videt vas sīo
veniētez in fluuio. et dponet arma q̄bꝫ
possit se defende' tentaret dm̄. s; ille q̄
relinq̄t oia. et nō laborat manibꝫ. abicit
a se necciā victus q̄bꝫ resistet' gsumpcōm
q̄ fit in corpe. p calore naturale g° talis
peccat q̄ tentans dm̄ ¶ P. Ad phil' iii°
d' t apls. Imitatores mei estote fratres
s; ipe quuis pdicaret et opibꝫ spualibꝫ
vacaret. nichilo9 ope manuū victū que-
bat. ii ad thess iii° Ipi scitis. quēadmodū
nos opteat imitari. q̄m nō in q̄eti sum9
apud vos. neq; gratis panē manducauim9
ab aliquo. sed in labore et fatiga° nocte
et die operantes. ne quē vrm̄ grauarem9 rc.
¶ P. Gen xxiii fr i° confirmat9 e ager
d' glo. q̄ pfectus pdicator. arcā suam
abscondit sub lectōe bone opacōis. et
gtemplacōis vacare. Et ita illi q̄ opibꝫ
spualibꝫ insistunt p gtemplacōz debet et
opibꝫ et oronibꝫ vacare p actōem. et sic opa
spualia nō excusat a labore manuum

¶ Sed contra luce ix. Sine vt mortui
sepeliant mortuos suos. d' glo. dns docet
minora bona pro maioribꝫ dimittēda
ee. s; opa spualia s; maiora bona. q̄ opa
manualia. g° hō debet hec pmittē. ppt
illa. ¶ P. Opa pietatis s; potiora q̄ exercicia
corpalia. i° ad thimot iiii°. Corpalis exercitac°
ad modicū vtilis e. pietas aūt ad omnia
valet. s; opa mie et pietatis s; dimittēda
vt vacet pdicacōni. Actuum vi. Nō est
equm̄ nos relinque vbū di et vacare
mense rc. luc ix. Sine mortuos sepelire
mortuos suos. tu aūt vade et annūcia
regnū di. g° multo fortius ppt' pdicacōz
et alia opa spualia e dimittēdū opus
manuale. et alia q° ad exercitacōz corpale
ptinet. ¶ P. ii ad thimot ii°. Nemo mi-
litans deo implicet se negocijs secularibꝫ
d' glo. Vtia s; secularia negocia q̄bꝫ
ani9 occupat' colligēdo pecunie cura. s;
q̄ opant' manibꝫ h̄nt curā de colligēda
pecunia. g° implicant' negocijs secularibꝫ.
et ita illi q̄ militāt deo in spualibꝫ opibꝫ
nō debent opibꝫ manuum occupari ¶ R° d'
q̄ ex dictis sup' appāret. q̄ hec
que in supiori q̄ne s; dicta. Deinde e' sup'
q̄ illi tm̄ obligat' ad obseruatōz hui9
precepti. scilꝫ d' ope manuum. q̄ nō h̄nt aliaz
vnde licite viuē possint. Et ideo q̄ spualia
opa exercent. et pnt aliꝫ licite viuē. quāuis
de labore manuum. nō tenent' manibus
laborare. Vnde distinguēdū videt' de
opibus spualibꝫ. Sunt enim q̄dā bona
spualia q̄ in bonum pue cedūt. q̄dā
uo que ad singlārem psonā spectant
ptinet. Illis aūt q̄ in spualibꝫ opibꝫ
occupant' ad vtilitatez gēez ptinētibꝫ
debet prouideri ab alijs quorū vtilitati
deseruiūt. q̄d patet p auctez i ad cor
ix. Si nos vob' spualia seiauim9. nō
e magnū si carnalia vra metam9.
Et ex patet p racōz. qa vtilitas spual'
pfert' corpali. Illis aūt q̄ necitati qui
deseruiūt. in tpalibꝫ debet' sustētacō
ex ipo laboē. q° vtilitati qui deseruiūt
sicut patet d' militibꝫ. q̄ pro patre rei-
publice militat. Vn i ad cor ix
Quis militat suis stipēdijs vnq̄m.
Vnd' multo magis q̄ in spualibꝫ. Rom
que pmouint in tli mysterio. sustētari
sunt. et nō tenent manibꝫ laborare.
Sunt ad quatuor opa spualia quibꝫ
qms vtilitas pmouet et ex hoc eis
stipēdia debent. Primū e occupato in

Iudicijs ecclesiasticis exequendis dicit enim
ad Ro. xiii. de potestate secularj que iudicium
seculare exercet Reddite ergo omnibus debita tributa quibus tributum scilicet
iudicialibus. ministri enim dei sunt/ in hoc ipsum
servientes vobis scilicet et deo Et propter hoc
Aug. dicit In li. de opibus monachorum/ Ced-
dent opibus manuum insistere/ illi dumtaxat
qui ab ecclesiasticis occupacionibus vacant/ Unde
et se excusat a labore manuum propter iudicia
ecclesiastica quibus occupatur dicens testem invoco
deum super animam meam/ quantum ad me attinet
multo mallem per singulos dies certis horis quantum in
monasteriis constitutum est operari
manibus et ceteras horas habere ad orandum et
legendum vel aliquid de divinis litteris agendum
quam tumultuosas perplexitates aliarum causarum
pati de negociis secularibus vel iudicando
dirimendis vel interveniendo precidendis
Secundum opus spirituale quod in bonum commune
redundat/ est opus predicacionis quo fructus
aliorum in populo procuratur Et ideo ut dicitur i. ad
Cor. ix. Dominus ordinavit his qui evangelium
annunciant de evangelio vivere/ Non dicit hoc
fieri tamen ad illos qui sunt ductores predicandi
sed et prelati sed etiam ad illos qui consilium licen-
ciam predicandi ex commissione prelatorum qui stipendia
non debent petere/ sed operi et labori/ ut
dicitur ii. ad Thess. ii. laborantem agricolam
oportet primum de fructibus percipere Glossa scilicet
predicatorem qui in agro ecclesie ligone
verbi dei excolit corda auditorum Nec
tamen illi qui predicant vivunt de evangelio vivere
sed etiam qui eis ministrant ad hoc officium con-
currentes quod patet ad Ro. xv. si spiritualium
eorum participes facti sunt gentiles debent
etiam in corporalibus ministrare eis Glossa corpo-
ralibus indigentium qui miserunt predicatores ab
Ierusalem Unde etiam illi qui predicatores
mittunt possunt de fructu eorum vivere/
Tercium opus spirituale quod cadit in bonum
commune sunt oraciones que fiunt in horis canonicis
ad salutem ecclesie/ ut anunciatur ira dei a
populo Ezechiel xiii Non opposuistis
vos murum pro domo Israel ut staretis
in prelio in die domini Glossa pro his diui-
cantes/ et divine sine resistentes Et ideo
dicitur i. ad Cor. ix. qui altari deserviunt
cum altari participant De his duobus operibus
dicit Aug. In li. de opibus monachorum Ced-
dent manuum opibus insistere illi dumtaxat

qui ab ecclesiasticis occupacionibus vacant sed in evangelio
sed fateor habent potestatem scilicet vivendi de sumptibus
fidelium/ quod dicitur hec loquitur/ si ministri altaris
dispensatores sacramentorum sunt/ unde hanc non
arrogat/ sed vendicat potestatem/ Quartum opus
spirituale quod redundat in bonum commune est elucida-
cio sacre scripture Unde qui sic vacat studio
sacre scripture ad alios instruendum/ possunt de hoc
opere spirituali vivere i. ad Thimot. v qui bene
presunt presbiteri/ duplici honore digni habeantur
maxime autem qui laborant in verbo et doctrina
Glossa ut eis spiritualiter obediatur/ et exteriora
ministretur qui laborant in verbo Glossa in exhor-
tacione faciendo/ et doctrina nescientium Et hec
etiam planius dicit Iheronimus ad vigilancium/ Hec
in Iudea usque hodie perseverat consuetudo
non solum apud nos/ sed etiam apud hebreos
ut qui in lege domini meditatur die ac nocte
et patrem non habent in terra nisi solum deum/
sinagogarum totius orbis foveantur ministeriis
Patet ergo quod illi qui predictis opibus spiritualibus
vacant non tenentur manibus laborare/ De illis
autem qui vacant spiritualibus que non cedunt in bonum
commune redundant/ sed in bonum facientis sicut
sunt oraciones private ieiunia/ et huiusmodi distin-
guendum est/ quia aut illi qui in religionem istis
operibus occupantur habent in seculo unde vi-
verent sine labore manuum aut non
Si sic tales cum ad religionem veniunt non
tenentur manibus laborare Unde Aug. dicit
In li. de opibus monachorum Si habeant aliquid
in seculo quo facile sine opificio sustentent
vitam suam/ quod conversi ad deum indigentibus
dispertiti sunt/ et credenda est eorum infirmitas et
ferenda/ solent enim tales languidius educati
laborem corporalem sustinere non posse Si autem
in seculo opifices fuerunt de labore manuum
viventes ad religionem possunt laborem manuum intermittere/ — al' opandi
Vnde ex pigricia laborandi volentes in
ocio vivere/ et tales peccant Et hec est quod
dicit Aug. in predicto li. plurimi qui veniunt
ad professionem servitutis dei ex condicione servili
et vita rusticana et ex opificum exercita-
cione et plebeo labore Et post ea subdit
tales qui si ingrediunt in usu operantur de infirmitate
corporis excusari non possunt preterite vite
consuetudine convincuntur Et infra non enim
apparet utrum ex proposito servitutis dei venerint
an vitam inopem et laboriosam fugientes vacui
Alios intermittere aliquod opus manuale
ex intencione domini ammovit/ quia ad opus

contemplacionis qui continue eleuantur. Hec enim
spiritu dei aguntur non peccant, quia vbi spiritus domini
ibi libertas. Vnde Greg. dicit super Ezech. Con-
templatiua vita est caritatem dei et proximi toto
corde retinere, ab exteriori actione quiescere, soli
desiderio conditoris inherere, vt nichil agere
iam libeat. Et hoc idem habetur in glo. super illud
Gen. xxix Confirmatus est ager etc. Conte-
platiua vita a cunctis actionibus secedens diuiditur.
Et hec causa est quod habemus contra vo in glo. super
id Considerate volatilia celi etc. Isti viri
auibus comparantur quia celum petunt. Et quidam ita re-
moti sunt a mundo vt iam in terris nichil agant
vel laborent sed sola contemplacione iam in celo
degunt. Ad primum quod dicitur quod glo. illa sumitur
ab Aug. in li. de opere monachorum, qui librum
illum scripsit contra quosdam monachos qui dicebant
quod non liceret seruis dei manibus laborare,
et hoc quod dicit apostolus qui non vult laborare
non manducet exponebat de opere spirituali.
Quam expositionem Aug. in li. predicto multipliciter
improbat. Vnde dicendum est quod id apostoli apostolus qui
non vult operari non manducet lo. de opere
manuali intelligitur. Non tamen sequitur quod ad huiusmodi
impletionem precepti omnes teneantur. Ipse enim non
tenebatur. Vnde scripsit Non quasi non habuerimus
potestatem scilicet sumptus accipiendi et viuendi sine
labore manuum. Vnde patet quod glosa illa
non est ad propositum. Ad secundum dicendum quod in omnibus
operibus in quibus tangit obiectio distinguendum est,
quia aut possunt esse publica opera vel priuata.
Loquitur autem Aug. de illis operibus spiritualibus
que sunt opera priuata. Intelligit enim de
oracionibus et canticis priuatis, non de hiis
que in ecclesia solempniter celebrantur, quod patet
qd dt ex hoc quod premittit sicut qui manibus operantur diuina
cantica cantare, quod non esset conueniens si
de horis canonicis intelligeret. Similiter quod
lectionibus de lectionibus intelligit de illis
qui vacant lectioni ad consolationem et vtilitatem
propriam, tamen sicut in monasteriis monachi faciunt,
non autem de illis quorum vita studio scripturarum
deputatur ad suam et aliorum instructionem. Non est
enim dubium quod per laborem manuum studium im-
pediretur. Similiter quod dicit de predicatione
intelligendum est de illis qui non publice
predicant, sed aliqua verba edificatoria hominibus
ad se venientibus loquuntur, sicut sancti patres
in heremo facere consueuerunt, et hoc patet ex
verbis supra inductis. Vnde etiam dicit quod si sermo
erogandus est etc. Contra vt dicit Glo. i ad Cor.
non semper id sermo et predicatio mea, sermo
est qui priuatim fiebat, sed predicatio que fiebat
in commune. Ad tertium dicendum quod decretum loquitur
de illis clericis quibus non sufficiunt oblaciones
et elemosine que eis a fidelibus fiunt vel

ecclesie facultates. Eadem enim est racio de
illis qui viuunt de facultatibus ecclesie et de illis
qui viuunt predicantes de elemosinis, quia facultates
ecclesie elemosine sunt et ad sustentacionem pauperum
dantur. Vnde dicit Glo. super i ad Thi. v.
Et rapina pauperum in domo vestra. Vnde do-
minus principum rapina pauperum est. Qui
ecclesie opes sibi thesaurizat et in delicias
abutitur, que ad sustentacionem pauperum dantur.
Et de hoc habetur xii q. i Expedit quod Episcopum
in sacerdos. Item sacerdos cui dispensacionis
cura commissa est cum laude perfectionis accipit
a populo dispensanda et fideliter dispensat
accepta, quia omnia sua aut relinquit parentibus
aut pauperibus distribuit aut ecclesie rebus ad-
iungit et se in numero pauperum paupertatis
amore constituit, vt vnde pauperibus sub-
ministraret, inde et ipse tamquam pauper
voluntarius viuat. Et sic patet quod eadem
de ecclesie rebus viuunt eadem racione eis vtendi
licet sicut illi qui facultatibus carentes de ele-
mosinis sibi datis viuunt. Ad quartum dicendum
quod glo. ... non imponit necessitatem hiis qui
sua relinquunt vt manibus operentur, sed ostendit
quod bonum quod facere possunt qui sua relinquunt
vt scilicet manuum labore acquirant, vnde
sibi prouideant et elemosinas aliis faciant.
Nec in hoc excludit quin etiam bene
faciant si manibus non laborantes spiritualibus
operibus vacent, que sunt corporalibus potiora.
Ad quintum dicendum quod illi vacantes maior
falsa est. Non enim qui facit contra statutum
pape est hereticus nisi forte credat pape non
esse obediendum. Vnde in capitulo inducto
dicitur qui romane ecclesie priuilegium ab ipso
summo omnium ecclesiarum capite traditum auferre
conatur, hic procul dubio in heresim labitur.
Priuilegium autem predictum consistit in hoc quod
ei debet ab omnibus christianis obediri.
Similiter etiam minor falsa est. Non enim contra
statutum ecclesie est quod aliquis mendicet vel
se in statu egestatis ponat. Sed hoc est contra
statutum ecclesie si ab eis qui facultates ecclesie
possident, eorum necessitatibus non prouidetur. Vnde
hec sunt verba can. inducti: ex hiis, scilicet rebus
ecclesie, episcopi et dispensatores cunctis clericis qui
vitam degere volentibus ministrare cuncta ne-
cessaria debent, prout melius poterit, vt
nemo in eis degens inveniatur. Ad
sextum dicendum quod illi qui relinquunt omnia nichil
sibi reseruantes nec manibus operantes non
propter hoc discrimini se exponunt, quia deuocio
fidelium tanto probabilius confirmatur et experi-
mento demonstratur quod eis in necessitatibus prouide-
re nec etiam tentat deum, quia ipse promisit
mouendo corda aliorum eis in necessitatibus.

prouideat. Ut patet Math. vi. Et quaedam glo. dicit
Luc. x. Tanta praedicatori debet esse fiducia
in deo, ut praesentis vitae sumptus etsi non pro-
videat, tamen non defutura certissime sciat, ne
dum occupat mentem ad temporalia, minus praedicet
aeterna. Videtur si aliquis esset inter armatos
qui eum defenderent et aliquis cum arma deponeret
non tentaret deum, tamen si esset solus videretur
tentare deum, nisi forte instinctu inspirationis
securus esset de divino auxilio, sicut beatus
Martinus dixit: Ego signo crucis non clipeo
protectus hostium cuneos penetrabo securus.
Aliter videretur esse dei tentatio si aliquis
inter infideles vel homines inhospitales
de necessariis victus sibi non provideret. Ut dicit
glo. Luc. xxii. super illud: Qui habet sacculum
tollat etc. Tamen hic dat nobis exemplum ut
nonnumquam causa instante quaedam de nostri
propositi rigore sine culpa intermittere
possimus. Ubi grave esset propter inhospitales
regiones iter agere, plura viatica vel
viatica cum licet portare. Sed domini heremi
et tamen in deserto aliquando sine labore manuum
sustentati sunt pane divinitus misso, ut in
vitaspatrum legitur. Ergo privilegia paucorum
non faciunt legem communem. Ad septimum dicendum
quod hoc quod apostolus loquebatur laboravit
cum posset de evangelio vivere fuit supererogationis,
ut patet i. ad Cor. ix. Et ideo alii
praedicatores non tenentur eum in hoc imitari.
Cavendum tamen quod praedicator aliquando bene faceret
non accipiendo sumptus ab his quibus praedicat
sed de labore manuum vivendo in casibus scilicet
illis in quibus apostolus laborabat. Primo ne scan-
dalizaret eos quibus praedicabat, qui propter ava-
ritiam dare sumptus gravabantur, ut patet contra
ii. ad Thess. iii. Nocte ac die labo-
rantes ne quem vestrum gravaremus. Secundo ut
suo exemplo alii ab otio retraherentur. Unde
ibidem subditur: Non quia non habuerimus
potestatem, sed ut nos metipsos formam daremus
vobis ad imitandum nos. Tertio ad reprimendum
vanitatem pseudo apostolorum. Unde dicit ii ad Cor.
xi. Quod autem facio et faciam, ut amputem
occasionem eorum qui volunt occasionem in quo gloriantur
ut tales inveniantur sicut et nos. Aliquando autem
male facerent praedicatores si laboribus manuum
se implicarent, si scilicet per laborem a praedicatione
retraherentur. Unde glo. Luc. x. Cavendum
est praedicatori ne dum occupat mentem eius ad
temporalia minus praedicet aeterna. Ideo dicit Aug. in
sepe dicto libro quod apostolus dum esset Athenis
ubi oportebat eum cotidie praedicare non operatus est
manibus, quod tamen fecit veniens Corinthum
ubi iudeis praedicabat solo die sabbati. Pre-
dicatoribus enim non solum necessarium est ut

habeant tempus liberum ab occupationibus in quibus praedicent
sed etiam in quo studeant, cum non habeant scientiam ex in-
fusione sicut apostoli, sed ex continuo studio. Unde dicit Greg.
in pastorali exponens illud Exod. xxv. Vectes semper
sunt in circulis: Quia minime necesse est ut
qui ad officium praedicationis excubat a sacrae
lectionis studio non recedat. Ad octavum dicendum
quod per actionem non intelligitur solum opus manuale
sed omnia quae ad activam vitam pertinent. Sollicitudo
autem quae exhibetur a praedicatoribus circa eos quibus
praedicant ad activam vitam pertinet. Fratres tamen
contrarium credo, tamen ultra induatur praeter in-
tentionem. Glo. enim dicit saecularia negotia-
tionem ea esse quae fiunt causa pecuniae colligendae
sine opere manuali, per iuratorum et cum quibus
a quibus se dent se dent servi de pretio ab-
stinere.

Quaestio ix. circa tria versabatur:
primo circa ea quae pertinent ad
naturam, secundo circa ea quae
pertinent ad culpam et gratiam,
tertio circa ea quae pertinent ad
poenam et gloriam. Circa primum quaerebantur duo:
primo de pertinentibus ad naturam increatam, secundo
de pertinentibus ad naturam creatam. Circa naturam
increatam duo quaerebantur. Primo an senarius
numerus, quo omnis creatura dicitur esse perfecta,
sit creator vel creatura. Secundo de rationibus
idealibus quae sunt in mente divina, utrum primus
respiciant exemplata creaturis ratione suae singula-
ritatis vel ratione naturae specialis.

Ad primum sic proceditur. Videtur quod senarius
numerus praedictus sit creator. Remota
enim omni creatura perfectio non remanet
nisi in creatore, sed remota omni creatura facta
in operibus sex dierum remanet perfectio in illo
senario, ut Aug. dicit iiii° super Gen. ad litteram.
Itaque si omnia ista non essent sed opera sex dierum
perfectus ille esset secundum senarium numerum, nisi quia ille
perfectus esset, illa scilicet eius perfectio non fierent. Ergo sena-
rius numerus est creator. Item dicit quod Aug. loquitur
de senario intuitu ad ydeam senarii quae est in mente
divina. Contra sic: remotis omnibus materialibus
remanet perfectio in ydea senarii numeri. Item etiam
remanet in ydea lapidis in mente divina. Ergo
in hoc non excedit senarius numerus aliquam perfectionem
relationem ad lapidem. Quod tamen videtur esse contra intentionem
Augustini. Praeterea illud quod est permanentius omni
creatura non est creatum sed creator. Senarius autem
numerus est permanentior caelo et terra, quae tamen vi-
dentur esse permanentissimae creaturae. Unde Aug.
dicit iiii° super Gen.: Facilius caelum et terram
transire, quae secundum senarium numerum fabricata sunt,
quam effici posse ut senarius non suis partibus
compleatur. Ergo senarius non est creatura sed creator.

Ad 3m dd' q' sm Avicennam in sua methaphi-
sica x e alicui nae gsidaco vna put con-
sidat' sm esse qd ht in suis singularib;
sic na lapidis in hc lapide et in illo la-
pide Alia vo e gsidaco alicui nae sedm
sm ee intelligibile sic na lapidis gsidat'
put e in intellectu Tercia gsidaco alicui nate
e absoluta put abstrahit' ab vtroq3 esse
sm qua gsidacoz gsidat' nata lapidis at
lucitudo aliq' gpetunt ad ea in/ qe p se appetunt
tali nae Harum quidem trium gsidacom due
se vnisormit eund ordie3 sicat Prior enim
est gsidaco alicui nate absolute q3 con-
sidaco eius sm esse qd ht in singlarib;
et tercia gsidaco nate qe est sm ee qd
ht in intellectu no ht se eund ordinem ad
has gsidacoes Consideraco enim nae sm ee
qd ht in intellectu q' accipit' a reb; sequit'
vtraq3 aliarum gsidacom/ hc enim ordie sen-
sibile pcedit sciam et sensibile sensum sic e
mouens motum et causa causatum 3 gsidaco
nate esse sm qd ht in intellectu causante
rem precedit alias duas gsidacoes cu
enim intellectus artificis adinvenit aliquam
formam artificialem in se gsidata e posterior
intellectu artificis et p gsequens est aera
sensibilium qe tales forma ul speciem ht sic at
se ht intellectus artificis ad artificiata Ita
se ht intellectus divinus ad omnes creaturas
vnd' vniuersaliq3 nae create/ pa gsidaco
est sm qd e in intellectu divino 2a vo
gsidaco e ipsius nate absolute 3a sm qd
e in reb; ipsis ul in mente angelica 4ta
sm ee qd ht in intellectu nro Et ideo
Dyonisius dt xii c. d' divi. no. hunc ordinem
assignans q' prius int oia e ipe artificiatu-
tor rerum deus pq ea vo ipa dona di que
creaturis exhibent' et vniuersalit' e particula-
r gsidata ut p se pulcritudinem p se vitam
quam dedit esse donum ex deo procedens
i' ipam naturam vite Deinde ipa particularia
vniuersalit' e particulariter gsidata qe sunt res
in qb; na esse det In hiis igit' illud
qd e prius ipsi est raco posterioris et remoto
posteriori remanet prius no aut econuso Et
inde est q' hc qd gpetit nate sm abso-
lutam gsidacoz est raco qre gpetit nate
alicui sm esse qd ht in singlarib; et
no econuso Raco enim sortes e racoalis qz
hoi est racoalis et no econuso Vnde dato
q' sor. et plo. no essent adhuc nate huma-
ne racoabilitas gpeteret Sibit' est intellectus
divinus est raco nate absolute gsidate et
in singlarib; et ipa nata gsidata absolute

et in singlarib; est raco intellectus humani
et quodam mo mensura ipius Sunt igit' vba
Augusti de senario intelligi dupt' Vno ut
p senarium intelligat' ipa na senarii
absolute cui p se et p se gpetit pfectio qe quidem
e raco pfectionis corpor que senarium pticipant
Vnde remotis oib; qe in senario
pticipant' adhuc nc pfectio senario gpetit s3
et ht mo senarium remanet natam creatam
Alio mo pt intelligi senarius sm ee qd ht
in intellectu divino et sic eius pfectio est raco
pfectionis in creaturis invente qe sedm se-
narium st gdite q'bus oib; remotis in pfecto
senario pfectio remanet Sic at senarius
no est creatura s3 raco creature in creatore
qe e idea senarii et e idem secdm rem cum
divina essentia sm racom tm differens
Ad pm go dd' q' remotis oib; creaturis
qe sunt facta in senario dierum mo/ non
dr q' pfectio remaneat in senario ime qi
senarius mus aliqd esse habeat in reis
natura nulla creatura existente/ s3 q' remoto
om esse creato remanet absoluta gsidaco
nae senarii put abstrahit' a quolibet esse
et sic attribuit' sibi pfectio/ Sic remotis
oib; singlarib; hoib; adhuc remanet
racoabilitas attribuibilis humane nae
Ad sedm dd' q' sic in reb; creatis quedam
st magis gmunes et qdam mi9 gtracte Ita
est racoes rerum in deo magis gmunes ad
plura se extendunt mi9 vo gmunes ad
pauciora Et q' vnitas et nultido sunt
oib; reb; creatis gmunia ideo est racio-
ydealis num' ad omnes creaturas se ex-
tendit Vnde dt Boe in pn arisme-
Omnia quecuq3 a primeua rerum origie na
gstituta st' numeri rone videnť esse
formata/ Hc enim fuit principale in ao
gditoris ut oia in numo gstituent' Exemplar
at lapidis no se extendit ad omnes creaturas
Et ideo si senarius accipiat' pro ydea se-
narii quantum ad hc adhuc senarius est
eminencior lapide e quum ydea lapidis
put s3 ad plura se extendit Et tm put
pfectio gpetit senario sm naz senarii
no at lapidi Ad tercium dd' q' no est
intencio Augusti dicere q' si celu et tra transirent
et cete creature q' senarius remaneret sm
aliqd esse creatum s3 q' si omnes creature
ab esse deficerent remanet adhuc na
senarii put abstrahit' a quolibet esse et
tunc adhuc pfectio ei gpetit sic est natam
humana maneret tunc q' ei gpetit racoabilitas
Ad illud vo qd in gtrarium obicit' dd' q'
nuis in do no pssit ee aliqd habens
ptes tm pt ee in eo raco rei habentis ptes
Et est in eo raco senarii ex ptib; gstitui
et racio suarum partium

Ad secundum sic proceditur. Videtur quod ydee ii
que sunt in mente divina per prius respi-
ciant res quantum ad naturam singularem
quam quantum ad naturam speciei. Quia ut dicit Aug.
in li. lxxxiii questionum ydee sunt quedam forme
vel rationes rerum stabiles que in divina
intelligentia continentur, et cum ipse nec oriantur
nec intereant, secundum eas tamen dicitur formari
omne quod oriri vel interire potest. Et omne quod
oritur vel interit solum singulare est. quod
oritur et interit, i. quod generatur et corrumpitur.
ergo ydee per prius respiciunt singulare. Sed
contra cum ydee sint forme exemplares, requiritur
ad rationem ydee assimilatio ydeati ad ipsam.
Sed ydeatum in rebus creatis magis assimilatur
divino exemplari secundum formam a qua est ratio
speciei quam secundum materiam que est individuationis prin-
cipium. Ergo ydea per prius respicit naturam speciei
quam singularitatem individui. Responsio.
Dicendum quod cum in mente divina sint omnium creaturarum
forme exemplares que ydee dicuntur sicut in mente
artificis forme artificiatorum. Hoc tamen inter-
est inter formas exemplares que sunt in mente di-
vina et in mente artificis creati quod cum
artifex agit ex presupposita materia unde
forme exemplares que sunt in mente
eius non sunt factive materie que est individu-
ationis principium sed solum forme a qua est
species artificiati. Et ideo huiusmodi forme
exemplares non respiciunt directe artificiatum
quantum ad individuum sed quantum ad speciem
solam. Forme autem exemplares intellectus
divini sunt factive totius rei quantum ad formam
sive quantum ad materiam. Et ideo respiciunt cre-
aturam non solum quantum ad naturam speciei
sed etiam quantum ad singularitatem individui. Per
prius tamen quantum ad naturam speciei, quod ex hoc
patet. Exemplar enim est ad cuius imitationem
fit aliquid. Unde ad rationem exemplaris
requiritur quod talis assimilatio operis ad exemplar
sit intenta ab agente. Alias talis assimilatio
casu accideret, et non secundum viam exemplaritatis.
Sic ergo in ratione exemplaris includitur
intentio agentis. Ydea ergo per prius exem-
plar respicit quod agens per se intendit
in opere. Agens autem quodlibet principaliter
intendit in opere illud quod perfectius est.
Natura autem speciei est perfectissimum in uno
quoque individuo. Per ipsam enim duplex
imperfectio perficitur. Imperfectio scilicet materie que
singularitatis principium est, cum sit in po-
tentia ad formam speciei; perficitur quam naturam
speciei consequitur. Et item imperfectio forme generalis
que se habet ad differentias specificas in potentia
ut materia ad formam. Unde species specialissima
est per se intenta a natura, ut patet per

Avicennam in principio sue methaphysice. Non
enim natura intendit principaliter generare Sortem,
alias destructo Sorte ordo et intentio nature
periret. Intendit autem in Sorte generare hominem.
Similiter non intendit principaliter generare animal,
alioquin quiesceret eius actio cum ad naturam
alius pervenisset. Cum tamen in individuo generato
prius compleatur natura alicuius quam hominis, ut patet
in xvi de animalibus. Non autem prius est homo quam
hic homo. Unde exemplar quod est in mente
divina per se naturam speciei respicit in comparatione creature.
Ad primum ergo dicendum quod illud quod est primum in inten-
tione est ultimum in executione. Unde quamvis
natura prius intendat generare hominem, per prius
tamen generat hunc hominem. Non enim homo generatur nisi
hic homo generetur. Et propter hoc in diffinitione
ydee dicitur quod secundum eas oritur omne quod oritur
quantum ad viam executionis in qua singularia
sunt prima. Et hoc quod est in contrarium concedimus.

Deinde queritur de hiis que pertinent
ad naturam creatam. Et primo de hiis
que pertinent ad animam humanam. Secundo
de hiis que pertinent ad corpora. Circa primum queruntur
duo. Primo utrum anima accipiat species quibus cognoscit
a rebus que sunt extra eam. Secundo utrum veritas
vel quilibet alius habitus a non habente cognoscatur.

Ad primum sic proceditur. Videtur quod anima
non accipiat species a rebus que sunt i
extra eam. Dicit enim Aug. xii super Gen.
ad litteram imaginem corporis non corpus in spiritu
facit, sed ipse spiritus in seipso facit celeritate
mirabili. Non autem eam in seipso faceret nisi ipse
a rebus exterioribus acciperet. Ergo anima non accipit
species a rebus quibus cognoscit. Preterea eius solius
est dimensionem a re dimensionata abstrahere
cuius est dimensionem corporibus dare, quod est solius
creatoris. Sed ad hoc quod species a rebus accipi-
antur in anima, oportet quod ab ipsa specie dimensiones
separentur quas res extra animam habent cum esse dimensio-
nale non habeat in anima, maxime quantum ad intellectum.
Ergo anima non potest accipere species a rebus sensibilibus.
Sed contrarium videtur. Tota philosophorum doctrina que
sensum a sensibilibus, imaginem a sensu, in-
tellectum a fantasmatibus accipere fatetur. Responsio.
Dicendum quod omnia cognoscentia similitudines rerum quibus
cognoscunt accipiunt a rebus illo modo accipiendi
quo patiens accipit ab agente, quod non est
intelligendum quasi agens influat in patiens
eandem speciem numero quam habet in seipso, sed
generat sui similitudinem educendo de potentia
in actum. Et per hunc modum dicitur species coloris
deferri a corpore colorato ad visum. Sed in agentibus
et patientibus distinguendum est. Est enim quoddam
agens quod de se sufficiens est ad indu-
cendum formam suam in patiens sicut ignis

viii

de se sufficit ad calefaciendum. Quoddam vero agens est quod non sufficit de se ad inducendam formam suam in paciens nisi superveniat aliud agens. sicut calor ignis non sufficit ad complendam actionem nutritionis nisi per virtutem anime nutritive. Unde virtus anime nutritive est principale agens. calor vero ignis vel ignis instrumentale. Similiter est et diversitas ex parte pacientis. quoddam enim paciens est quod in nullo cooperatur agenti. sicut lapis qui sursum proicitur vel lignum ut ex eo fiat scamnum. quoddam vero paciens est quod cooperatur agenti. sicut lapis qui deorsum proicitur. et corpus humanum quod sanatur per artem. Et sicut hic rebus que sunt extra animam similiter se habent ad diversitates anime potencias. Ad sensus enim exteriores se habent sicut agencia sufficiencia quibus pacientia corpora non cooperantur sed recipiunt tantum. Quamvis autem color per se non possit movere visum nisi lux superveniat non est contra hoc quod dictum est. quia tamen lux quam color inter ea que sunt extra animam computatur. Sensus autem exteriores suscipiunt tantum a rebus per modum pacientis sine hoc quod aliquid cooperentur ad sui informationem. quamvis iam informati habeant propriam operationem que est iudicium de propriis obiectis. Sed ad imaginationem res que sunt extra animam cooperantur non ut agencia sufficiencia. Actio enim rei sensibilis non consistit in sensu sed exinde ulterius contingit usque ad fantasiam sive imaginationem. in imaginatione est paciens quod cooperatur agenti. Ipsa enim imaginatio format sibi aliquam rei similitudinem quam nunquam sensu percepit. ex his tamen que sunt in sensu prius percepit componendo ea et dividendo. sicut imaginamur montes aureos quos numquam vidimus ex hoc quod aurum vidimus et montes. Sed ad intellectum possibilem comparantur res sicut agencia sufficiencia. Actio enim rerum sensibilium nec etiam in imaginatione sistit. sed fantasmata ulterius movent intellectum possibilem. non autem ad hoc ex se ipsis sufficiunt cum sint in potencia intelligibilia. intellectus autem non movetur nisi ab intelligibili in actu. Unde oportet quod superveniat actio intellectus agentis cuius illustratione fantasmata fiunt intelligibilia in actu. sicut illustratione lucis corporalis fiunt colores visibiles actu. Et sic patet quod intellectus agens est principale agens quod agit rerum similitudines in intellectu possibili. fantasmata autem que a rebus exterioribus accipiuntur sunt quasi agencia instrumentalia. Intellectus enim possibilis comparatur ad res quarum notitiam recipit sicut paciens quod cooperatur agenti. Multo enim magis

intellectus possibilis format quiditatem rei que non cadit sub sensu quam imaginatio. Ad primum ergo dicendum quod quamvis sic verbum Augustini referatur ad intellectum. sic planum est quod res non faciunt similitudines in intellectu possibili. sed intellectus agens. Si autem referatur ad imaginationem facit quidem. sed non sole quia etiam ipsa imaginatio cooperatur ut dictum est. In sensu autem facit corpus sui similitudinem sufficienter et solum. sed de hoc non loquitur Augustinus quia sensum hic spiritum dividit sive corporalem visionem contra spiritualem. Ad secundum dicendum quod racio illa procedit acsi illa eadem species numero que est in rebus vel in imaginatione postmodum fieret in intellectu. Sic enim oporteret quod auferretur ab ea dimensiones. Et hoc patet esse falsum.

viiii

Ad sextum sic proceditur. Videtur quod non habens caritatem eam cognoscat per speciem. Omne enim quod cognoscitur vel per essenciam cognoscitur vel per sui similitudinem. sed caritas a non habente non cognoscitur per sui essenciam. quia non est essencialiter in eo. ergo si cognoscitur. cognoscitur per sui similitudinem. Praeterea aliquis habens caritatem aliquando cognoscit eam se habere ad minus per coniecturam vel per revelationem. et similiter postquam eam amiserit potest recordari eam se habuisse. quod esse non potest nisi per eius speciem in memoria reservatam. ergo caritas a non habente qui prius eam habuit per sui similitudinem cognoscitur. et eadem racione a quolibet alio non habente. Praeterea Augustinus dicit x confessionum. Sic modo se habet memoria ad intelligenciam sicut venter alicuius ruminantis ad os. quia sicut id quod est in ventre alicuius ruminantis reducitur ad os. Ita quod est in memoria reducitur ad intelligenciam. Sed in memoria conservatur caritas per sui similitudinem. ergo et ab intelligencia capitur per sui similitudinem. Sed contra est quod Augustinus dicit xii super Genesim et habetur in glossa 2 ad Corinthios xii quod intelligibilis visio est earum rerum que non habent species sive similitudines que non sunt quod ipse. Sed intellectus huiusmodi ponit caritatem. ergo caritas non potest cognosci per sui similitudinem sed solum per essenciam. Respondeo dicendum quod duplex est cognitio caritatis. una qua cognoscitur quid est caritas. alia qua caritas percipitur ut aliquis cognoscat se habere caritatem quod pertinet ad cognitionem an est. Prima quidem cognitio caritatis eodem modo competit habenti et non habenti caritatem. Nam intellectus

sciuntur naturalis, et quiditates compositorum et apprehendere; in quibus cognoscendis naturaliter procedit, sicut in conclusionibus complexis virtus continetur. Insunt enim nobis naturaliter quedam principia prima complexa ab omnibus nota, ex quibus ratio procedit ad cognoscendum in actu conclusiones que in predictis principiis continentur potencialiter, sive per inventionem propriam sive per doctrinam alienam, sive per revelationem. Similiter in incomplexis omnibus secundum modum cognoscendi communiter ut principiis naturaliter cognitis, vel ita quod ipsa principia cognita ad cognitionem acquirendam sufficiant adminiculatis sensu et imaginatione. Sed non aliquid cognitionem acquirimus per inventionem vel doctrinam, vel aliter quod principia predicta ad cognitionem acquirendam non sufficiant. Nichilominus tamen in hiis cognoscendis principia dignitatem inquantum inveniunt non repugnare principiis naturaliter cognitis; ipsis etiam intellectus nullo modo eis assentiret. Sic non potest discedere a principiis. Et similiter in intellectu insunt nobis naturaliter quedam conceptiones ab omnibus note, ut entis, unius, boni et huiusmodi, ex quibus eodem modo procedit intellectus ad cognoscendum quiditatem unicuiusque rei, per quam procedit a principiis per se notis ad cognoscendas conclusiones. Et hoc vel per ea que communis sensus percipit, sicut cum per sensibiles proprietates alicuius rei quiditatem illius rei comprehendit; vel per ea que ab aliis quis audit, ut cum cecus qui nesciat quid sit musica cum audit aliquem dicentem per quid discat cantare vel psallere, concipit quiditatem musice antequam consideret, vel ipse consideret quid sit et quid sit cantare. Fit etiam per ea que ex revelatione sciuntur, ut est in hiis que fidei sunt. Sicut enim credimus aliquid esse in nobis divinitus datum quo affectus noster deo unitur, concipimus caritatis quiditatem, intelligentes caritatem esse donum dei quo affectus unitur deo, progredientes tamen quid sit donum, et quid sit affectus, et quid sit unio. De quibus autem quid sit scire non possumus nisi resolvendo in aliqua principia nota naturaliter, et sic quousque perveniamus ad primas conceptiones huiusmodi intellectus, quam sunt omnibus naturaliter note. Et quia naturalis cognitio est quedam similitudo divine veritatis menti nostre impressa, secundum illud psalmi: Signatum est super nos lumen vultus tui domine; ideo dicit Augustinus x de Trinitate quod hii qui huius cognoscunt in prima veritate. Ipsa enim conceptio caritatis, quam intellectus format modo predicto, non solum est similitudo caritatis, sicut species rerum in sensu vel in imaginatione; quia sensus et imaginatio numquam pertingunt ad cognoscendum naturam rei, sed solum modo accidentia que circumstant rem; et ideo species que sunt in sensu vel in imaginatione non representant naturam rei, sed accidentia eius tantum, sicut statua representat hominem quantum ad exteriora accidentia. Sed intellectus cognoscit ipsam naturam et substantiam rei. Unde species intelligibilis est similitudo ipsius essentie rei, et est quodammodo quiditas et natura rei secundum esse intelligibile, non secundum esse naturale, prout est in rebus. Et ideo omnia que non cadunt sub sensu et imaginatione, sed solo intellectu cognoscuntur, per hoc quod essentie vel quiditates eorum sunt aliquo modo in intellectu. Et hic est modus quo caritas cognoscitur cognitione que est tam ab habente caritatem quam non habente. Est et alius modus cognoscendi, quo cognoscit aliquis se habere caritatem. Nec enim caritas nostra aliquis habitus sive potencia percipitur a nostro intellectu nisi per hoc quod actus percipiuntur. Actus autem caritatis vel alicuius habitus elicitur ab ipsa caritate vel alio habitu, sive per propriam certitudinem caritatis vel alicuius habitus. Et per hunc modum dicitur aliquis se cognoscere habere caritatem vel alium habitum, per propriam certitudinem habere caritatem vel alium habitum secundum esse naturale quod habet in rerum natura, et hunc secundum non solum in intellectu sed etiam in illo, ut concesse caritatis in caritate habitus. Quia actus caritatis et caritatis aliarumque virtutum principue consistunt in motibus interioribus, qui non possunt esse cogniti nisi operanti, et nisi aliquibus manifestantur ex actibus exterioribus. Et per quandam coniecturam aliquis non habens caritatem potest percipere aliud caritatem habere. Sed dato supposito quod aliquis possit scire habere se caritatem, quod tamen non puto esse verum, quia in actibus ipsius caritatis non possumus sufficienter percipere quod sint a caritate eliciti, propter similitudinem dilectionis naturalis ad dilectionem gratuitam, et actuum naturalium ad actus meritorios. Ad primum ergo dicendum quod ibi sumitur caritatem non secundum esse naturale, sed secundum esse intelligibile est certe caritatis. Ad secundum dicendum quod postquam aliquis desinit habere caritatem secundum esse naturale caritatis, adhuc caritas in ipso manet secundum esse intelligibile, et potest scire quid est caritas. Manet etiam in memoria eius actus caritatis quos fecit etiam in memoria sensibili, propter actus sensibiles caritatis, quibus utique manet secundum suam similitudinem, sicut et cetera sensibilia. Et ex eis meminit habuisse se illam caritatem. Ad tertium dicendum quod id quod est in memoria reducitur ad intelligentiam, non ita quod eadem species numero que est in memoria per eundem modum fiat in intellectu, sed per illum modum loquendi quo fantasmata dicuntur fieri in intellectu, ut dictum est prius.

C. v

Q Unde queritur de hiis que ptinet
ad corpus humanum utrum alimentum
convertatur in veritate humane nature
Et videtur quod non quia in corpe humano illud
quod est de veritate humane nature est caro vel os
secundum speciem sed alimentum non convertitur in illud
secundum speciem sed in id quod est secundum materiam
quod est secundum speciem ut videtur dicere philosophus in primo de generatione ergo
alimentum non convertitur in veritate humane nature
Praeterea illud quod est de veritate humane nature oportet
quod semper in homine maneat talis non manet homo
quod semper in homine idem numero sed illud quod generatur ex alimento
non semper manet immo fluit et refluit ut patet
ex primo de generatione ergo quod generatur ex alimento
non est de veritate humane nature Praeterea dicit Augustinus
quod nos fuimus in Adam dupliciter scilicet secundum seminalem
rationem et secundum corpulentam corruptam substantiam
Sed ea que fuit in eo secundum corpulentam substantiam
et non secundum seminalem rationem illud autem quod
generatur ex alimento in nobis non fuit in
Adam ergo id quod est de veritate corpulente
substantie nostre non est ex alimento generatum sed
dicebatur quod corpulenta nostra substantia fuit in Adam
originaliter et non essentialiter Sed contra
semine originale nemini imputatur si ergo dicimur
in Adam fuisse secundum corpulentam substantiam
originaliter tantum erit idem esse secundum corpulentam
substantiam et secundum seminalem rationem quod est falsum ergo et cetera
Sed contra sic dicitur in quinto de anima alimentum
est potentia tale quale est id quod nutrit in
actu sed quod est potentia aliquale in illud
converti potest ergo alimentum converti potest in id quod
nutrit sed id quod nutrit est illud quod est de
veritate humane nature ergo alimentum convertitur
in illud quod est de veritate humane nature
Praeterea semen ex quo fit generatio maxime videtur
ad veritatem humane nature pertinere sed semen secundum
philosophum in xv de animalibus est de superfluo alimenti
ergo alimentum convertitur in veritate humane nature
Responsio dicendum quod ad huius questionis evidentiam
oportet primo videre quid sit veritas humane nature
Veritas autem uniuscuiusque rei ut dicit Avicenna
in sua methaphysica nichil aliud est quam proprietas
sui esse quod stabilitum est ei sicut illud quod
attingens est ad terminos stabilitus auri
dicitur esse verum aurum Unde quodcumque aurum proprie
habet esse in aliqua natura per hoc quod substat complete
forme proprie illius nature a qua est esse et ratio
speciei in natura illa Unde illud pertinet ad veritatem
uniuscuiusque quod est complementum rei illius per formam
et pertinet directe et per se ad completionem illius
rei Tamen enim in naturalibus quam in artificialibus
inveniuntur quedam in quibus consistit principaliter
ratio et natura rei Alia autem que sunt ordinata

ad horum conservationem et meliorationem sicut stipes
et fructus per se pertinet ad complementum arboris
Unde sunt de veritate nature ipsius folia autem
sunt quodammodo ordinata ad fructuum conservationem
et quantum ad hoc non videtur esse de veritate
nature arboris principaliter Similiter ratio gladii
consistit in ferro et acumine eius vagina autem
est ad gladii conservationem Unde si gladius
esset res naturalis ferrum esset de veritate nature
eius non autem vagina sic autem de veritate humane
nature esse dicitur id quod per se pertinet ad perfectionem
humane nature complete principalis forme
speciei illud autem non est de veritate humane
nature in homine quod est ordinatum quodammodo
ad hominis conservationem vel meliorationem
quamcumque Sciendum est autem quod natura humana
potest dupliciter considerari vel secundum totam speciem humanam
vel secundum esse quod habet in hoc individuo et
secundum hoc inveniuntur in proposito questione tres opiniones
Quidam enim dicunt quod alimentum non convertitur
in veritate humane nature neque secundum speciem neque
secundum individuum Dicunt enim quod tota materia
que unquam nata est vere esse sub specie humane
nature fuit in corpore Ade Nec aliqua
alia materia potest fieri vere substantia humane
speciei et ex illa materia ex qua corpus primi
hominis constabat fuit aliqua pars decisa
que etiam per multiplicationem quandam sine additione
extrinsece materie augmentata est in tantum
quod pervenit usque ad perfectam et completam
quantitatem in corpore Ade ex quo tamen aliquid
decisum est in formationem corporis filii sui
et predicto modo multiplicatum et sic totum
humanum genus multiplicatum est ex illa materia
que fuit in corpore primi hominis sine aliqua
extrinseca additione Illud autem quod ex alimento
generatur est necessarium nobis ad conservationem illius
humiditatis que est de veritate humane nature
sicut calor naturalis hominis vel aliquid aliud
quod conservat scilicet humiditatem ex alimento generata
quia accidentale non conservat humiditatem que
est de veritate humane nature Sicut artifices
apponunt plumbum argento ut videtur in
conflatoriis consumitur plumbum et argentum
non consumitur ab igne Unde in resurrectione
cum veritas humane nature erit incorruptibilis
alimento non indigebimus nec resurget
in nobis aliquid quod ex alimento sit generatum
sed solum illud quod fuit in Adam Sed in
contrarium videtur huius dicti positio propter duo
quantum ad primum pertinet quia cuiuslibet rationis
est forma aliqua nichil amittere de
materia subiecta et nichil de novo accipere
eius substantie et nichil accidit neque deperit

Constat autem quod aliqua materia que erat
substantia humane nature desinit esse humane
nature substantia, sicut patet in morte vnius
cuiusque hominis. Vnde si aliqua materia de
nouo addetur humane nature superueniens
quod minus erat modo illud quod est de veritate
humane nature in actu quam tunc. Vnde et sic
natura speciei non posset saluari per generationem.
Secundo quia ista mutatio quam multiplicem
dicit nullo modo est secundum essentiam ipsius materie
sed solum modo secundum quantitatem vel dimensiones
eius accidentales. Non enim dicit quod aliquid
materie de nouo per essentiam auferatur vel aliunde
addatur, sed quod illa eadem materia que prius erat
minor postea fiat maior. Nichil autem est
aliud rarefieri et condensari quam mutari
eandem materiam de magis dimensionibus in paruas
et econuerso. Vnde sequitur secundum predictam positionem
quod id quod est de veritate humane nature semper
rarefieret per continuam generationem et augmentum,
et tantum quod natura sustinere non posset.
Esset enim iam illud quod est de veritate hu-
mane nature innumerabiliter magis rarum quam
ignis quod patet esse falsum. Et ideo alia opinio
dicit quod alimentum conuertitur in veritatem humane
nature primo et principaliter secundum speciem, non autem
secundum indiuiduum nisi secundario. Dicit enim
quod in vnoquoque indiuiduo humane speciei
illud prius et principaliter est de veritate hu-
mane nature quod a parentibus traxit, et hoc
vocatur a philosopho caro et os secundum speciem, que
semper manet. Sed quia illud non sit modicum,
non sufficeret ad perfectam quantitatem debitam
humane nature sine additione, ideo adiungitur
id quod ex alimento generatur non solum ad hoc
quod conseruetur id quod fuit a primis parentibus
acceptum, vt dicebat prima opinio, sed etiam ad hoc
quod compleatur ex quadam additione perfecta quantitas.
Et illud quod ex alimento generatur non est de
veritate humane nature in hoc indiuiduo prin-
cipaliter, sed tamen secundario, inquantum est necessarium
ad quantitatem debitam. Et hoc vocat philosophus
carnem et os secundum materiam que fluit et refluit.
Sed tamen ex hoc aliquid seminaliter transit in plures
per generationem et efficitur principaliter de veritate
humane nature in ipso, non admixtione alicuius
quod fuit principaliter de veritate nature in primo
vt quidam volunt, vel sine admixtione
eius vt alii dicunt, quod est magis conforme
dictis philosophi in xv de animalibus, qui vult
sperma totaliter esse de superfluo alimenti.
Et sic illud quod generatur ex alimento non
potest esse quod sit principaliter de veritate humane
nature in ipso quod nutritur, sed potest esse

de veritate humane nature principaliter in alio eiusdem
speciei, scilicet in filio suo. Et secundum hanc opinionem
dicitur quod id quod est principaliter de veritate humane
nature in vnoquoque totum in ipso resurget,
non autem totum quod ex alimento generatur, sed solum
quod sufficit ad complecionem quantitatis, cum propter complecionem
quantitatis, tamen modo ad veritatem humane nature
aliqualiter pertineat. Et hec opinio consonat sententie
Allexandri qui exposuit carnem secundum
speciem quam philosophus dicit semper manere esse illud
quod a parentibus trahitur. Carnem vero secundum materiam
id quod ex alimento generatur que fluit et refluit.
Sed hanc expositionem quamuis Auerroys reprobat in
quodam tractatu quem fecit super librum de generatione,
tamen ut illud quod generatur ex alimento intuatur
quantum est potentia caro, et augeat in quantum
est potentia quanta caro, vt dicitur in ii° de
anima. Illud quod generatur ex alimento postquam
recipit speciem carnis efficitur vnum ad illud cui
aduenit, quod prius inerat caro secundum speciem, que in fine
prius iam est simile. Vnde non videtur re-
ceptio aliqua ratio quare calor naturalis aliquid possit
consumere de illa humiditate carnis que ex alimento
generata, et non de humiditate que a parentibus
trahitur, vt possit aliquo necessario modo
illud probari. Et ideo tertia illud quod est a
parentibus acceptum et illud quod est ex alimento
generatum equaliter se habent ad hoc quod maneat
vel consumatur per calorem naturalem, et ad hoc
quod restauretur per nutrimentum, quod est fluere
et refluere, et sic equaliter pertinet ad veritatem
humane nature id quod generatur ex alimento et quod
a parentibus trahitur. Et secundum hec est tertia
opinio quod alimentum conuertitur in id quod est prin-
cipaliter de veritate humane nature, quantum ad speciem
et quantum ad indiuiduum. Ponit enim hec
opinio quod secundum vtrumque, scilicet et quod ex alimento
generatur et quod a parentibus trahitur, indiuiduum
et equaliter forma humana perficitur, et vtrumque
indiuiduum manet idem secundum speciem, consumitur autem
et restauratur secundum materiam. Sicut in aliqua repu-
blica diuersi homines nuo ad ciuitatem
pertinet, quibusdam morientibus et aliis in locum
eorum succedentibus, et non manet vna respu-
blica secundum materiam, quia sunt alii et alii homines,
manet tamen vna numero tamen ad speciem siue
formam, propter ordinem ciuitatis in officiis
distinctis. Ita etiam in corpore humano caro manet
et os et vnaqueque pars eius est vna numero
quantum ad speciem et formam, que consideratur
in determinato situ et virtute et figura. Non
autem manet quantum ad materiam, quia illa materia carnis
in qua talis forma prius concepta erat alia

in locum eius succedit, sicut patet de igne qui conservatur secundum eandem formam et modum persistit quod consumptis quibusdam lignis alia supponuntur quae ignem sustinent. Et secundum hanc opinionem de utroque praedictorum modorum intelligitur, scilicet generato ex alimento et a parentibus tracto totum resurget quantum est necessarium ad speciem et quantitatem debitam humani generis et corporis. Haec opinio mihi videtur ceteris probabilior.

Secundum ergo hanc opinionem ad primum dicendum quod distinctio philosophi, qua distinguit carnem secundum speciem et secundum materiam, non est sic accipienda quod alia sit caro quae dicitur species a parentibus tracta et alia quae est secundum materiam ex alimento generata, sed una et eadem caro ita potest considerari et secundum speciem, quod habet, et secundum materiam. Et hoc sic intelligit philosophus, patet ex Commentatore ibidem, quod hic non distinguitur caro secundum speciem et secundum materiam, sicut unumquodque habens speciem in materia. In aliis autem habentibus speciem in materia sic est lapis et ferrum et huiusmodi, non habet locum. Prima distinctio secunda, ut per se patet. Et ideo dicendum est quod alimentum convertitur in carnem quae est secundum speciem, id est quae habet speciem, non tamen ita quod ex alimento fiat species carnis, sed fiat carnis materia, ratione cuius potest dici quod convertitur primum ad materiam et non quantum ad speciem.

Ad secundum dicendum quod virtus humanae naturae et cuiuslibet alicuius rei est a specie, et ideo non illud quod est secundum speciem manet, quamvis non maneat secundum materiam, nihilominus virtus humanae naturae manere dicitur. Unde non oportet ut desinat esse idem homo numero propter mutationem quae est secundum materiam, nisi tota materia simul a forma abstrahatur ut aliam totaliter simul formam accipiat. Hoc enim generatio dicitur et corruptio, sicut totus ignis unquam extingueretur et alius totus accenderetur, sed in corpore humano aliquae partes non consumuntur et aliae in loco earum substituuntur, quae conservantur una materia non praeexistente, propter hoc quod ei adiungitur ad suscipiendam eandem formam humani corporis, sicut si unum lignum ignis consumat et aliud loco eius apponatur, erit idem ignis numero.

Ad tertium dicendum quod ad conceptionem humani corporis duo concurrunt, scilicet materia ex qua formatur conceptus et etiam virtus formativa, quae conceptum format, quorum secundum Augustinum vocat corpulentam substantiam, secundum vero seminalem rationem. Dicimus ergo secundum utrumque istorum fuisse in Adam originaliter, inquantum scilicet materia conceptus separata est per virtutem generativam hominis, quae tamen fuit in Adam, quae ex costa viri aut formatum est in semine patris, et utrumque istorum reducitur in Adam sicut in primam originem, a qua humanam naturam traxerunt omnes consequentes. Corpus autem Christi formatum fuit per virtutem spiritus sancti activam, sed materiam ministravit mater, quae ex purissimis sanguinibus virginis conceptus est, ut dicit Damascenus. Et ideo non fuit in Adam secundum seminalem rationem, sed secundum corpulentam substantiam. Non tamen ita quod eadem modo quae est in nobis et fuit in Christo, fuit in Adam. Et ex hoc patet responsio ad sequentia.

Deinde quaerebatur de his quae pertinent ad culpam et gratiam. Et primo quaerebatur de his quae pertinent ad gratiam, secundo de his quae pertinent ad culpam. Circa ea quae pertinent ad gratiam requirebatur primo de his quae pertinent ad praelatos, tamen secundo de his quae pertinent ad omnes communiter. Circa ea autem quae ad praelatos quaerebantur duo. Primo de electione praelatorum, utrum scilicet sit necesse semper eligere meliorem vel sufficiat eligere bonum. Secundo de honore exhibendo praelatis, utrum scilicet mali praelati sint honorandi.

Ad primum sic proceditur. Videtur quod necesse sit eligere meliorem. Dicitur enim IIII Reg. X: eligite meliorem et eum ponite super solium patris sui. Ergo multo fortius in spiritualibus affirmandum meliores eligendi sunt. Praeterea I ad Timotheum III: sic oportet episcopum irreprehensibilem esse; dicit glossa: talis eligatur pontifex, cuius comparatione ceteri grex dicatur. Ergo oportet in episcopum semper eligere meliorem. Praeterea Leo papa dicit: ille qui melior est in presbyteris et diaconibus in episcopum eligatur. Praeterea ille qui est propinquior ad haereditatem Christi possidendam debet praeferri. Sed Christus cuius patrimonium possidet ecclesia et praelati, qui est melior est propinquior. Ergo ad praelatos et officia ecclesiastica semper sunt meliores eligendi. Praeterea si alicui esset commissum a domino suo, scilicet ut ei fidelem et idoneum ministrum quaereret, non ageret fideliter erga dominum suum, si praetermisso magis idoneo minus idoneum acciperet. Ergo multo magis peccat ille cui commissum est eligere aliquem in ministrum dei, si non eligat meliorem.

Sed contra est quod decretum dicit, quod sufficiat eligere bonum, ergo non requiritur quod melior eligatur. Responsio dicendum quod aliquis homo potest dici bonus vel melior alio dupliciter. Uno modo simpliciter, et sic melior est qui in caritate est perfectior. Alio modo secundum quid, et sic

aliquis dicitur melior altero, uel ad
militiam uel ad ministerium uel ad prelaturam
uel aliquid huiusmodi, qui non est melior
simpliciter eo quod in singulis officiis tam
spiritualibus quam temporalibus requiritur aliquis
preter meliorem bonitatem, ad hoc quod aliquis
sit idoneus ad illud officium exequendum.
Dicendum est igitur quod oportet eligere ad prelaturam
uel ad ecclesiasticum officium aliquem qui
sit bonus simpliciter, quia per quodlibet peccatum mor-
tale aliquis redditur indignus ad quodlibet
spirituale officium exequendum. Unde Dyonisius
dicit in epistola ad Demofilum monachum
loquens de sacerdote qui non est gratia
illustratus: Non est iste sacerdos, sed
inimicus dolosus, delusor suiipsius
et lupus supra diuinum populum pelle ar-
matus ouina. Non tamen oportet quod semper eligatur
ille qui est melior simpliciter. Possibile est enim
quod illi qui est in bonitate perfectior deficiant
multa que requiruntur ad hoc quod aliquis sit
prelatus idoneus, que in aliquo qui est minoris
caritatis inueniuntur, ut scientia, industria,
potentia et alia huiusmodi. Unde non
oportet semper eligere meliorem simpliciter, sed
eum qui sit melior ad officium. Si autem
quis eligat eum quem reputat minus idoneum
ad tale officium, peccat. Non enim potest esse
quod de duobus unus alteri preeligatur, nisi
propter aliquid in ipso consideratum. Illud autem
quod consideratur in eo qui est minus idoneus, ad
hoc quod magis idoneo preferatur, est aliqua
conditio indebite mouens, ut familiari-
tas uel consanguinitas uel aliquid huiusmodi.
Non enim potest esse aliqua conditio pertinens
ad prelaturam idonee, ex qua alter simpliciter
magis idoneus reputatur, et indebite
mouetur. Et sic erit ibi acceptio personarum
in tali electione, que sine peccato non fit.
Ad primum ergo dicendum quod cum dicitur eligite
meliorem, intelligitur de meliori ad talem
dignitatem. Ad secundum dicendum quod in comparatione
prelati debet esse ratio quam dixi, non con-
siderata sola sanctitate morum, sed discretione
et strenuitate et aliis huiusmodi que in pastore
exiguntur ad regendum populum. Ad tertium
dicendum sicut ad primum. Ad quartum dicendum quod ille
qui eligitur in prelatum non eligitur ad here-
ditatem possidendam, quia hereditas christianorum
non est in terra, sed ipse est deus secundum illud
psalmi Dominus pars hereditatis mee. Eligitur
autem uelut dispensator in familia domini
aliquo[d] Corinthios iiii° Sic nos
existimet homo ut ministros Christi et dispensatores

Dispensator autem non semper eligitur qui est
prelatior, sed qui est magis idoneus. Ad quintum
dicendum quod similiter etiam contingit in peruacatione spiri-
tualium dominorum temporalium, quod non oportet accipere meliorem
simpliciter, sed meliorem hominem ad seruiendum.
Ad illud quod obicitur in contrarium, dicendum quod
decretalis intelligenda est quantum ad hoc quod
non oportet eligere semper meliorem simpliciter, sed
sufficit eligere bonum. Vel dicendum quod non loquitur
propter solum ad forum consciencie, sed quantum ad forum
contenciosum, in quo non reprobatur electio
ex hoc si possit aliquis alius magis idoneus
inueniri, dummodo ille qui eligitur idoneus
sit, alias omnibus electio calumpnie patet.

Ad secundum sic proceditur. Videtur quod malis
prelatis non sit honor exhibendus.
Dicit enim Gregorius Rex. in li. de consolatione: viii
Non possunt ad honores reuerendos iudicare,
quos ipsis honoribus reputamus indignos. Sed
mali prelati non sunt honoribus digni. Ergo non
possunt iudicari reuerendi a suis subditis.
Preterea honor non debetur malis prelatis nisi
ratione prelationis. Indigni igitur sunt prelatione
indigni. Sunt etiam per consequens indigni ad honores
et ad omnia alia que sunt prelationi propria.
Sed contra est quod dicitur Exodi xx: Honora
patrem tuum, id est prelatos tuos. Igitur indistincte
loquitur. Videtur quod omnes prelati tam boni quam
mali sunt honorandi. Respondeo dicendum quod in prelato
duo possunt considerari, scilicet propriam personam
et dignitatem, secundum quam est quedam persona pu-
blica. Si igitur prelatus sit malus, ipse ratione
persone sue non est honorandus. Quia cum honor
sit reuerentia alicui exhibita ob testimonium
uirtutis, falsum testimonium de eo proferret
si quis eum obtentu proprie persone honoraret.
Sed inquantum est persona publica, sic gerit
typum et locum non suiipsius, sed alicuius, scilicet Christi
in ecclesia, uel reipublice tamquam in dignitatibus
secularibus. Et sic honores non computantur
secundum personam suam, sed secundum eum cuius locum
possidet, sicut est de lapillo qui est in compu-
tationibus loco certo quantitatis, tum in se modicum
ualeat, ut dicitur Prouerbiorum xxvi: Sicut qui mittit
lapidem in aceruum mercurii, ita qui tribuit
insipienti honorem. Mercurius enim uocabatur
deus rationum et mutationum. Et ita est ei ex-
hibendus honor ut propter se, sed propter eum cuius
locum obtinet. Sicut adorato imaginis refertur
ad prothotipum, ut dicit Damascenus. Unde etiam
malus prelatus ydolo comparatur Zacharie
xi dicitur: O pastor et ydolum derelinquens gregem.
Ad primum ergo dicendum quod intencio Boecii est dicere
quod mali honores non indicant ut reuerendi
sint propriis personis, cum eius exhibeatur eis honor

propter officia in quibus sunt. Ad secundum dicendum quod
malus prelatus est indignus prelatione et honoribus
que prelato debentur, sed ille cuius vice gerit
est dignus, ut cuius vicario talis honor
exhibeatur. Sicut beata virgo digna est ut cuius
imaginem in pariete depictam veneremur quamuis
imago tali reuerentia digna non sit.

Quinde querebatur de pertinentibus ad gratiam
quietem omnium statuum. Et circa hoc que-
runtur tria. Primo de orationibus, vtrum
oratio tantum valeat facta pro alio sicut facta pro
seipso. Secundo de suffragiis, vtrum magis prosit
pauperi magis digno quam diuiti pro quo
specialiter fiunt. Tertio de votis, vtrum voti
simplex dirimat matrimonium.

Ad primum sic proceditur. Videtur quod oratio
amplius valeat pro se facta quam pro alio.
Ita enim dicitur in quadam glosa: Inter ceteras
viii orationes plus valet, quia illa est maxime specialis
qua quis pro se orat. Ergo plus valet oratio
pro se facta quam pro alio. Preterea ut dicitur
in libro de spiritu et anima: Deuotio nichil
aliud est quam deuotio mentis in deum. Sed
magis aliquis deuote orat pro se quam pro alio.
Ergo plus valet oratio pro se facta quam pro alio.
Sed contra tanto valet amplius quanto
magis est deuota. Sed quandoque quis deuocius orat
pro alio quam pro seipso. Ergo plus valet oratio
facta pro alio quam pro seipso. Respondeo dicendum
quod duplex est valor orationis. Vnus qui est orationis
[illegible] secundum quem dicitur valere oratio ad impetrandum
illud quod petitur, sicut oratio Petri va-
luit ad suscitationem Thabite. Alius valor
est quem habet oratio et alia opera virtutum,
secundum quem oratio valere dicitur ad merendum aliquid
ipsi oranti, prout caritate formatur. Sicut
oratio Petri qua suscitauit Thabitam impe-
trauit sicut meritoria Petro vite eterne in-
quantum erat actus caritate informatus.
Loquendo igitur de primo valore ceteris paribus
valet plus oratio facta pro se quam pro alio,
quia efficacia orationis in impetrando potest amittere
efficaciam suam quam pro alio fit ex aliquo
impedimento quod inuenitur in eo pro quo
oratur. Vnde vna de conditionibus orationis
que faciunt eam efficacem ad impetrandum est
ut aliquis pro se oret. Quantum vero ad secundum
valorem oratio magis valet que ex maiori
caritate procedit, siue pro se siue pro alio
fiat. Et de maiori caritate per exteriora
opera debeat iudicari, tunc ista oratio potest
dupliciter intelligi. Vno modo ut aliquis ita oret
pro alio quod etiam pro seipso, et tunc maioris
meriti est pro alio orare et pro seipso
quam pro se tantum. Maioris enim est meriti
amicum beniuolum et beneficum esse sibi et
aliis quam sibi tantum. Alio modo potest intelligi ut aliquis
oret pro alio et non pro se, et sic ostenderet
esse aliis beniuolus magis quam sibi, et ita
peccaret in ordine caritatis, magis alium
quam se diligendo. Et hoc modo intelligendo melius
est orare pro se quam pro alio. Ad
primum ergo dicendum quod illa ratio non est ad propositum
quia specialis oratio dicitur in glosa que per quamcumque
specialiter fiat, siue pro se siue pro alio. Ad
secundum dicendum quod licet ut pluries homo
pro seipso deuocius oret, tamen orat quandoque pro
alio deuocius, et ita secundum hoc non potest sumi
vniuersale indiuiduum que oratio plus valeat.
Et similiter ad tertium dicendum in contrarium.
Ad secundum sic proceditur. Videtur quod suffragia
ix ecclesie specialiter facta pro amico di-
uite equaliter valeant pauperi pro
quo non fiunt, si sint equaliter iusti. Vt
enim dicit Augustinus, huiusmodi suffragia tantum va-
lent vnicuique post mortem quantum meruit
viuens ut sibi prodesset. Sed ergo ponendi duo
equaliter meruerunt. Ergo equaliter prosunt eis
predicta suffragia. Preterea passio Christi super plus
prodest ei qui maioris est meriti. Sed missa
que est principium suffragiorum est memoria
passionis diuine. Ergo equaliter prosunt eis qui
sunt equaliter iusti. Sed contra deus accipit
huiusmodi suffragia secundum intentionem facientis,
sed faciens intendit quod plus prosit diuiti
pro quo fiunt. Ergo ei plus prosunt. Preterea non
est dicendum quod pia intentio eorum frustraretur qui
pro suis specialia suffragia faciunt. Frus-
trarentur autem si eis specialiter non prodessent
[illegible] magis prosunt eis pro quibus fiunt.
Respondeo dicendum quod circa hoc duplex est opinio.
Quidam enim dicunt quod suffragia ecclesie
specialiter pro amico facta valent omnibus qui
sunt in purgatorio equaliter quibus [illegible]
qui sunt equaliter iusti, plus vero illis qui
sunt maioris meriti, minus vero illis qui
sunt minoris meriti. Sicut candela incensa
pro diuite solo in domo equaliter
prodest aliis qui sunt equaliter [illegible], plus vero
illis qui sunt maioris, minus qui minoris, quamuis
sit diuiti magis ad quendam honorem
quam aliis. Et sic etiam lectio que legitur specialiter
pro aliquo dicto, similiter simul audientibus
equaliter tamen valet illis qui sunt equalis ca-
pacitatis, plus illis qui sunt maioris, minus illis
qui sunt minoris. Alii vero dicunt quod suffragia
plus valent illis pro quibus specialiter fiunt.
Vtraque autem opinio secundum aliquid vera est.
Ad cuius euidentiam sciendum est quod opera
vnius non valent alteri non viuo quantum

ad premium essentiale / quia sic unusquisque ex
propriis actibus meretur / sed solum ad aliquod
accidentale gaudium / vel quantum ad remi-
ssionem alicuius pene temporalis / et sic suffragia
viuorum prodesse possunt defunctis / Primo ratione di-
cit quantum opera extinguunt dupliciter / vno modo
ex vnione caritatis / quia omnes fideles
efficiuntur vnum corpus / et sic actus vnius
quodammodo redundat in iuvamen alterius
sicut et in membris corporalibus videmus /
et sic iuvatur aliquis ex actu alterius / in quantum
existens in caritate / gaudet de quolibet bono
opere / et quanto est maioris caritatis tanto
amplius gaudet / siue sit in purgatorio
siue in paradiso / siue etiam in mundo. Et quantum
ad hoc vera est prima opinio. Alio modo actus
vnius fit cuiusdam alterius / per intentionem facientis
qui facit pro illo / et tunc illius / quod valet
precise in debitis soluendis. Et suffragia
ecclesie valent defunctis / in quantum viuus sol-
uit satisfactionem / quam mortuus soluere tene-
batur / Et sic valor suffragiorum sequitur in-
tentionem facientis. Et quantum ad hoc secunda opinio
est vera. Ad primum ergo dicendum quod meritum illud
de quo loquitur Augustinus est meritum donatum /
meretur enim aliquis viuens vt sibi suffragia
post mortem valeant / si pro eo fiant / quamquam
quidem magis extat in vno et minus extat
in alio / et ideo non equaliter prosunt vtrisque.
Ad secundum dicendum quod passio Christi fuit exhibita pro
omnibus / sacrificium autem misse specialiter pro
aliquibus offertur / et ideo non est simile. Alia duo.
Ad tertium sic proceditur / contrahendum x
Videtur quod votum simplex continentie
dirimat matrimonium contractum. Si enim
det aliquis alicui quod prius alteri dederat
secunda datio nulla est / sed ille qui emisit simplex
votum continentie dat corpus suum deo / ergo in
postea contrahendo matrimonium dat corpus suum
vxori / contractus iste matrimonii nihil valere
videtur / ergo etc. Contra tertium est quod dicitur
dicitur quod votum simplex matrimonium impedit con-
trahendum / sed non dirimit contractum. Responsio
dicendum quod votum simplex non dirimit matrimonium
contractum / sed solum solemne / cuius ratio patet
si causa vtriusque voti inspiciatur. In voto
enim simplici est sola promissio / qua quis
promittit deo se continentiam seruaturum /
Ex sola autem promissione non transfertur
dominium. Vnde si aliquis promittat rem aliquam
alicui / et postea dat eam alteri / tradendo datio
non potest rescindi propter priorem promissionem quamuis
male faciat tradendo / et sic ille qui emisit
votum simplex continentie / postea per modum corporis

suum tradit vxori / Et similiter peccat sed sacra-
mentum matrimonii non dirimit propter votum precedens /
In voto solemni est et promissio et colla-
tio / Tunc enim votum est solemne quando scilicet aliquis cum
voto consecratur deo / Et ponitur in aliquo statu
spiritualis / vel per ordinis susceptionem / vel pro-
fessionem certe regule / Et tunc non potest vltra corpus
suum tradere vxori / et si tradiderit contractus nullus
est / Et sic matrimonium dirimitur per votum solemne
non autem per simplex. Ad primum autem in contrarium addu-
cta falso supponit / scilicet quod per simplex votum aliquis
dat corpus suum deo / non enim dat sed promittit /
Deinde queritur de hiis que pertinent
ad culpam / et circa hoc queruntur. Primo
vtrum peccet qui ad ecclesiam vadit propter
distributiones / qui alias non iret / Similiter qui primo
prebendam accepit vt deo seruiret. Secundo vtrum
aliquis habens de superfluo peccet / si non det
pauperibus petentibus. Tertio vtrum cum sunt diuerse
due opiniones de aliquo facto vtrum ille qui
sequitur minus tutam peccet / sicut de pluralitate pre-
bendarum. Quarto vtrum mendacium semper sit peccatum.
Quinto vtrum quando aliquis intendit pre-
cantum peccet /
Ad primum sic proceditur. Videtur quod ille qui xi
vadit ad ecclesiam propter distributiones
qui alias non iret peccet. Ipse enim videtur
assequi diuinum / quod est inpreciabile ponere
sub precio rei temporalis / ergo committit symoniam.
Item videtur quod mortaliter peccet. Secundum quod ille
qui facit votum bona intendendo / si postmodum
in prosecutione voti mutetur voluntas eius / vt
multa faciat quod volens promisit / non euacuatur
meritum voti / vt videtur Anselmus dicere in
libro de similitudinibus. Ergo eadem ratione qui accepit
prebendam vt deo seruiat / non peccabit quamuis
postea mutetur eius intentio. Responsio dicendum quod ad
evidentiam huius questionis notandum est quod aliquis
actus dicitur esse spiritualis dupliciter. Vno modo ex
parte principii / vt scilicet actus competit alicui per se
propter aliquid spirituale / quod in ipso est / sicut episcopo
consecrare basilicas / et dyacono legere euangelium.
Et in talibus actibus committitur symonia / si aliquis
intendat suum actum vendere. Alio modo est aliquis
actus spiritualis non ex parte principii / sed ex parte
finis tantum / sicut docere liberales artes / quarum
virtus spiritualis est / scilicet quod doctrina non com-
petit alicui propter aliquid spirituale officium / sed
etiam gentilibus huiusmodi artes licebat docere. Et in
huius actibus committitur symonia / si vendat finis
qui est spiritualis scilicet opera virtutis / non si aliquis
sua opera doceret / celebrare agitur diuinum officium
in ecclesia quod est actus spiritualis primo modo

pcut alitui ex hr qd e eligi et ideo si
moniam gmittit / q hodi actus vende intedit
In qualibet at vendicõe / pciu accipit quasi
finis / Et ideo in pdicto casu distingvendu
est / si ei hodi distribuces recipit quasi
finē sui opis pricipalr intento / simonia
gmittit / et ita mortaliē pecat / si at hr
pricipalē finē dim in tali actu / hodi aut
distribuces respiat sedario / nō gi finē / sed
sic illud / qd est neccīm ad sua sustentacoz /
gstat qz nō vendit actu spualē / et ita simo
niam nō gmittit / nec pecat / sicat accepns
distribucionē / nō est causa quare ad eccliaz
vadit / sz p hug detriatoris causa est
quare ime vadit / non alia vice / Et sic
patet Responsio ad pm / qz nō pōt impre
ciabilē sub precio / Ad illud vo qd in co
trarium obicit Dd / qz tūc in voncete / nō
evacuatr intencio voti / qn intencio vovent
fert supr ucatū / vt cum aliqs vellet illud
nō facē / quod vovit / si non vovisset / Si
at fert dircte supr illcatū / tūc evacuat
intencio voti / vt nō aliqs vot absolute d
si nō facē qd vovit / Ille at q volt ire
ad ecclias pro pecunia / sic pro fine pricipali
hr voluntate delatā supr illucatū / et ideo pecat

xii Ad sedm sic procedr / Videt qz ille q
nō dat paupi petēti si habeat
d supfluo pecat / Facē ei ele
mosinā de supfluo est sub precepto luc
xij / Veruntn quod supest date elemosinā
gō pecat si petenti non ibuit / Preterea
aliqs tenet inquire / de hīs que sūt neccīa
ad salutē / sz neccīm ē ad salutē / vt ali
qs subveniat existēti in extrema neccīte
gō tenet quilibt inqrere vtz paup sit in
extrema neccitate / vel statim ei dare / In
contrariū est / qz sic videtur qz omnes
essent dampnati / Rco Dd / qz ita hic
distinguedū est / Supposito eni qz aliquis
habeat de supfluo / et respectu individui
et respectu psone / qz tenetr paupib erogaē
Aut videt in paupe petēte evidencia sigr
extreme neccītatis / aut non / Si videt
certū est / qz tenetr dare et pecat nō dado
In hac eni casu loquitr Ambros / Pasce
fame morientē / si nō paveris occidisti / Si
vo nō apparicat / tūc nō tenetr paupi daē
petēti / qz quis teneatr dae supfluū
paupib / nō tn oib dare / nt ex hinc
dare / s tenetr distribue / sm q sibi visū
fuit optimū / Nec tn tenetr inqre / qz
hr esset nis grave / qz de oib pauprib
inquireret / et pcipue qn ad eū q neccītatez
patr plicat ut neccitate sua expoat / Et p qr
pz Rco ad obiecta

xiii Ad terciū sic procedr / Videtr qz ille
q hr plures pbendas pecat ex
hoc ipso / qz opiones magrorum sunt
in contrariū / Quilibz eni gmittit se di
scrimini / in hīs que st ad salutē / pecat
s ille gmittit se discrimi vt videt / tum
faciat contra maiorum pitorum sniaz / gō
videtr qz pecat / Sed contra pt ee / qz
in tali casu / aliqs adhibet diligēciaz
inqrens / an hre plures pbendas sit
licitū / nec invenit aliquid / qd eū mo
veat ad hoc qz sit licitū / gō videtr qd
sine pctō plures pbendas possit hre
Rco Dd / qz duob modis aliqs
ad pctm obligatr / Uno faciēdo cont
legē / vt nō gmis fornicatr / Alio mo
faciēdo cont gsciaz / etsi nō sit cont
legē / vt si gscia dictat alicui / qz le
vare festucā de tra / sit pctm mortale
Ex gscia aut obligatr aliqs ad pctm
si hreat etiā fidē de contrario eius / quod
agit / sive qz hreat opiom cū aliqua
dubitacōe / Illud at quod agitr contra
legē / sz est malū / nec excusatr p hoc
quod est sm gsciaz / Et sic qd est contr
gsciaz est malū / quāvis nō sit cont
legē / quod aut nec cont gsciaz nec
contra legē est / nō pt ee pctm / Dd est
igitr / qz vbiqz st due opiones gtrie
de eodē / optet altam ee veram / et altaz
falsam / Aut igr ille q facit gt opioz
magrorum / vtpote hēndo plures pbendas
facit cont veram opiom / et sic tum
faciat cont legē dei / nō excusatr a
pctō / qz quis nō faciat gt gsciaz / Aut
illa non est vera / s magis contraria
quā ille sequitr / Ita qz vē licet habē
plēs pbendas / Et tūc distingvendū
est / Qm a talis hr gsciaz de gtrario
et tūc pecat / cont gsciaz faciens
quāvis nō faciat cont legē / Aut non
hr gsciaz de contrario / s ceitudinē / sed
hr gsciaz in quada dubitacōe / adducatr ex
hoc in quada contrarietate opionm / et si maiore tali
dubietate plēs pbendas hr / pīclō se
gmittit / et sic procul dubio pecat
vtpote magis animas bñfciū equale
qz ppriam salutē / Aut ex contrarietate
opinionū / in nullaz dubietatē ad
ducitur / et sic non gmittit se discri
mi nec pecat / Unde patet Rco ad obiecta

XIII

Ad quartum sic procedit^r. Videtur
quod omne mendacium non sit peccatum.
Omnis enim peccatum est homicidium
sed mendacium, homicidium potest licite fieri
ut cum iudex occidit latronem, ergo et menda-
cium. ¶ Praeterea in sacra scriptura quaedam laudantur
quae tamen mentita esse intelligitur, ut obstetrices
Iacob et Iudith, ergo mendacium non est semper
peccatum. ¶ Sed contra est, quod Augustinus dicit in
libro de mendacio. ¶ Respondeo dicendum quod quaecumque aliqui
actus habet aliquam inordinationem inseparabiliter
annexam, numquam bene potest fieri, quia ipsa in-
ordinatio est aliquid superfluum vel diminutum,
et ideo non potest in tali actu medium accipi
in quo virtus consistit ut patet per philosophum in
Ethicorum. Huiusmodi autem actus est mendacium,
quod habet enim inveritatem significatam vel vocem ut sit
signum intellectus, ut dicitur primo peri ermenias.
Et ideo quando aliquis voce enuntiat illud
non habet in mente, illud importat in nomine
mendacii, et ibi est inordinatio per abusum
vocis, et ideo concedimus quod mendacium semper peccatum.
¶ Ad primum ergo dicendum quod homicidium semper est peccatum
quod inordinationem habet inseparabiliter annexam.
Homicidium enim plus implicat quam occisio hominis.
Corporalis enim nomina frequenter plus implicant
quam connectata. Implicat enim homicidium
occisionem hominis indebitam, et ideo homicidium
numquam est licitum, quamvis hominem occidere aliquando
liceat. ¶ Ad secundum dicendum quod sicut Augustinus dicit
in libro de mendacio. Et habetur in glossa super
id psalmi perdes omnes qui loquuntur mendacium,
dupliciter aliquis laudatur in scriptura, quaedam
propter perfectum statum virtutis, et horum facta
ponuntur nobis in exemplum. Et de talibus non
legitur quod mentiti sint, sed si aliquando dixerint
quae mendacia videntur, secundum intentionem
quam ex instinctu spiritus sancti acceperunt men-
dacia non sunt. Quidam vero laudantur propter
virtutis indolem, et sic de aliquibus men-
dacium legitur, maxime officiosum sicut patet
de obstetricibus. Non enim commendatur quia
mentite sunt, sed propter misericordiam ex qua in menda-
cium inciderunt, et sic apparet in eis indoles
et profectus virtutis, non autem perfectio.

XV

Ad quintum sic procedit^r. Videtur quod
numquam non oportet, si aliquis inten-
dat peccare mortaliter, quod peccet
propter hoc mortaliter. Deus enim promior est
ad miserendum quam ad puniendum, ut habetur
in glossa In principio Ieremie. Sed si aliquis inten-
dat peccare venialiter, non sequitur quod propter hoc
peccet venialiter, ergo non oportet quod qui intendit

peccare mortaliter, quod propter hoc peccet mortaliter.
¶ Sed contra quando aliquis intendit peccare mortaliter, facit
contra conscientiam, sed omnis talis peccat mortaliter, ergo etc.
¶ Respondeo dicendum quod simpliciter dicitur quod aliquis intendat
peccare mortaliter vel venialiter. Malum enim
est praeter intentionem ut dicit Dionysius in IIII capitulo
de divinis nominibus. Sed si aliquis intendit facere
aliquid quod credit esse mortale peccatum, et ex hoc
dicitur quod intendit peccare mortaliter. Predicta
igitur questio nihil aliud habet nisi si aliquis
credat quod hoc esset peccatum mortale, quod faciens
peccat mortaliter. Non autem necesse est quod sit
veniale, si credat veniale esse, ut si fornicationem
credat esse peccatum veniale, cuius conscientiae
de facili patet solutio. Circa enim conscientiam erroneam
sciendum est quod habeat vim ligandi, ex hoc ergo qui
contra conscientiam facit mortaliter peccat. Error
autem conscientiae numquam habet vim absolvendi sive
excusandi, quando scilicet procedit ex ignorantia eius
quod aliquis scire non potest vel scire non tenetur.
Et in tali casu quamvis factum de se sit mortale^le,
si intenderet peccare venialiter, peccaret
venialiter. Sicut si aliquis intenderet accedere
ad uxorem suam causa delectationis et ita
intenderet peccare venialiter, si ei alia suppo-
neretur, eo nesciente, venialiter peccaret, quamvis
error conscientiae non habet vim absolvendi vel ex-
cusandi, quando scilicet ipse error peccatum est, ut cum
procedit ex ignorantia eius quod quis tenetur scire
et potest scire, sicut si credit fornicationem simplicem
esse peccatum veniale, et hoc quamvis credit
peccare venialiter, non tamen peccavit venialiter
sed mortaliter. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

XVI

Deinde queritur de hiis quae pertinent
ad penam et gloriam. Et primo de hiis
quae pertinent ad penam. Secundo de hiis
quae pertinent ad gloriam. ¶ Circa penam autem
queruntur. Primo de pena spirituali. Secundo de pena
corporali dampnatorum. Circa primum duo queruntur.
Primo utrum dampnati videant gloriam sanctorum
et maxime post diem iudicii. ¶ Secundo utrum dampnati
vellent suos proximos esse dampnatos.

XVII

Ad primum sic procedit^r. Videtur quod dampnati
post diem iudicii videant gloriam sanctorum.
Sicut se habet gloria ad miseriam, ita
miseria ad gloriam. Sed de perfectione glorie sanctorum
est ut videant miseriam dampnatorum, ut habetur
Ysaie ultimo: Egredientur et videbunt cadavera
impiorum, ergo et de perfectione miserie dampnatorum
est ut videant gloriam sanctorum. Et sic post diem

iudicii quam in miseria perfecta erit dampnati
videbunt gloriam sanctorum ¶ Preterea post diem iudicii
nulla afflictio a dampnatis abstrahitur sed
magis augentur dampnati de hoc quod videbunt gloriam
sanctorum secundum illud Ysaie xlvi° Videat et confundantur
zelantes populi ergo et post diem iudicii gloriam
sanctorum videbunt ¶ Sed contra dampnatis delectatio
magna a dampnatis post diem iudicii subtrahetur
sed videre sanctorum gloriam est quedam magna delectatio ergo
¶ Respondeo dicendum quod videre gloriam sanctorum dupliciter
contingit uno modo ut capiat quid sit ipsa
gloria et qualis et quanta et sic nullus
potest videre gloriam nisi qui est in gloria quia superat
omnem et desiderium et intellectum eorum qui non
sunt in ea hoc enim est manna absconditum
et nomen novum scriptum in calculo quod
nemo novit nisi qui accipit ut habetur
Apocalipsis ii° Alio modo potest videri gloria beatorum
ut videant ipsi bene esse in quadam gloria
inenarrabili et excedente intellectum et
dampnati ante diem iudicii videbunt gloriam sanctorum
non autem post diem iudicii quia tunc erunt penitus
a sanctorum consortio alienati ut qui ad summum
iam miserie pervenerunt et ideo neque etiam sanctorum
consortio digni habebuntur Nam videns
aliquid consortium habet cum eo quod videt
¶ Ad primum ergo dicendum quod videre miseriam dampnatorum
omnino erit sanctis ad gloriam gaudebunt
enim de iustitia dei et de sua evasione
secundum illud psalmi letabitur iustus cum viderit vindictam
Sed videre sanctorum gloriam aliquid perfectionis
importat quam post diem iudicii dampnati
carebunt ¶ Ad secundum dicendum quod dampnati in
inferno existentes post diem iudicii mentis
oculo gloriam sanctorum quam ante et in iudicio
viderant et sic cognoscent eos esse in maxima
gloria quamvis non videant ipsos beatos nec
eorum gloriam et ita invidia torquebuntur
et sic afflictio que est in eis magis ex tali
visione manebit visione abstracta
de qua etiam magis dolebunt videntes se
etiam sanctorum visione indignos reputatos
¶ Ad illud quod in contrarium obicitur dicendum quod
videre sanctorum gloriam non est magne delectationis
nisi secundum primum modum visionis videant
qualiter a dampnatis nunquam videtur Secundo autem
modo videre et non habere est magis afflictionis
causa propter invidiam

xviii Ad secundum sic proceditur Videtur quod
dampnati non vellent suos propinquos
esse dampnatos Dicitur enim Luce xvi
quod dives in inferno dampnatus petebat

Lazarum mitti ad fratres suos ut testaretur
illis ne venirent ad locum tormentorum
Petivit autem est voluntate designatio ergo
dampnati non volunt suos propinquos dampnari
¶ Sed contra est quod dicitur supra illud Ysaie xiiii
Sunt recepti de soliis suis dicit glossa Solatium
est dampnatis socios habere sue miserie
ergo ipsi vellent omnes esse dampnatos ¶ Respondeo
dicendum quod vicia spiritualia in dampnatis non
consummentur quod significatur Ezechielis xxxii
ubi dicitur de impiis quod cum armis suis ad
infernum descenderunt et ideo in eis perfecta
invidia est ad quam pertinet dolere de bono
alicuius quod ipse non habet et sic etiam vellet
omnes pati malum quod ipse patitur liberari
enim a malo quod bonum est quare quamdiu
invidia in aliquibus etiam in hac vita tantum
invalescit ut suis propinquissimis etiam invi-
deant de bonis que non habent ipsi Unde
multo amplius dampnati invidia stimulante
vellent suos propinquos cum omnibus aliis esse
dampnatos et dolebunt si sciant aliquos
salvatos sed tamen si non omnes debent dampnari
sed aliqui salvari magis vellent suos propinquos
quam alios a dampnatione liberari quia in hoc
tamen etiam invidia torquebuntur si viderint alios
salvari et suos dampnari Et per consequens
modum dives dampnatus volebat suorum
fratrum dampnationem et sic patet ad obiecta

xix O Consequenter queritur de pena corporali
xviii dampnatorum Utrum scilicet sit ibi tamen
pena ignis vel etiam pena aque
Et videtur quod sic per illud Iob xxiiii° de
impiis transibunt de aquis nivium ad
ad calorem nimium ¶ Sed contra omnis
delectatio et refrigerium a dampnatis au-
feretur sed non potest esse sine quodam refrigerio
quod aliquis afflictus calore ad frigus aque
transeat vel econverso ergo talis penarum al-
ternatio non est in dampnatis ¶ Respondeo dicendum
quod sicut dicit Basilius exponens illud psalmi
Vox domini intercidentis flammam ignis In fine
mundi ignis dividetur et alia elementa et
quicquid est in eis pulchrum et clarum remanebit
superius ad gloriam beatorum quod vero est in
eis feculentum et penosum descendet
in infernum ad penam dampnatorum et ita
tota fex totius creature in infernum colligetur
et erit dampnatis in penam et ideo ne
solum patiantur penam ignis Iustum est enim
ut qui creatorem offenderunt ab omni creatura
puniantur Unde dicitur Sapientie v Et pugnabit orbis
terrarum pro illo contra insensatos

Ad illud autem quod in contrarium obicitur dicendum quod ex huiusmodi mixtione penarum nullum erit in damnatis refrigerium. Ignis enim et aqua et huiusmodi non agunt in corpora damnatorum actione nature ita quod relinquerent suas qualitates in corporibus damnatorum secundum esse naturale sicut ignis relinquit calorem in lignis que facit calida. Alioquin enim contraria non possunt esse simul in eodem, oporteret corpora damnatorum suas qualitates perdere. Et sic transmutata natura organorum oporteret ut fieret pena minus sensibilis. Sed agunt in corpora damnatorum actione spirituali imprimendo suas qualitates corporibus damnatorum secundum esse spirituale per modum quo species colorum est in aere vel oculi in pupilla, non ita quod fiant colorata. Unde corpora damnatorum sentiunt afflictionem a quibus sine hoc quod transmutantur in naturam ignis. Et ideo varietates penarum non faciunt eis ad refrigerium. Refrigerium enim numquam ex alternatione penarum provenire potest, causatur ex transmutatione nature inequalitatis per refrigerium aque superfluitas caleficationis remittitur et ad medium venitur quod est delectabile.

Deinde queritur de gloria beatorum. Et circa hoc queruntur duo. Primo utrum beatitudo sanctorum principalius consistat in intellectu quam in affectu vel voluntate. Secundo utrum per hoc beati fruantur ad videndum quantitatem etc. quam eius deitatem.

viii

Ad primum sic proceditur. Videtur quod beatitudo sanctorum principaliter consistat in intellectu. Dicit enim Augustinus X Confessionum: Beatitudo est gaudium de veritate. Sed veritas pertinet principaliter ad intellectum, ergo et beatitudo. Preterea Iohannis XVII dicitur: Hec est vita eterna ut cognoscant te solum deum et quem misisti Ihesum Christum. Sed cognitio ad intellectum pertinet, ergo et vita eterna sive beatitudo. Preterea Augustinus dicit in primo libro de Trinitate quod visio est tota merces que est beatitudo, ergo pertinet principaliter ad visionem intellectus. Sed contra premium respondet merito. Sed meritum principaliter consistit in voluntate, ergo et beatitudo que est premium. Respondeo dicendum quod felicitas sive beatitudo in operatione consistit et non in habitu ut philosophus probat in primo Ethicorum. Unde beatitudo hominis potest comparari ad aliquam potentiam anime dupliciter. Uno modo sicut obiectum potentie. Et sic beatitudo proprie comparatur ad voluntatem.

xix

Nominat enim beatitudo ultimum finem hominis et summum eius bonum. Finis enim et bonum sunt obiectum voluntatis. Alio modo sicut actus ad potentiam. Et sic beatitudo originaliter et substantialiter consistit in actu intellectus, formaliter autem et completive in actu voluntatis. Quia impossibile est ipsum actum voluntatis esse ultimum finem hominis. Ultimus enim finis hominis est illud quod est primo desideratum. Non autem potest esse quod primo volitum sit actus voluntatis. Prius enim est potentiam ferri in aliquod obiectum quam quod feratur super actum suum. Prius enim intelligitur actus alicuius potentie quam reflexio eius super actum illum. Actus autem terminatur ad obiectum. Et ita quelibet potentia prius fertur in obiectum quam in suum actum. Sic visus prius videt colorem quam videat se videre colorem. Et ita etiam voluntas prius vult aliquod bonum quam velit se velle. Et sic actus voluntatis non potest esse primum volitum et per consequens nec ultimus finis. Sed quodcumque aliud bonum extrinsecum est desideratum quam finis, ille actus noster est nobilior quam finis inferior quo primo perfecte attingimus ad ipsum. Sicut dicimus quod comestio finis est et beatitudo eius qui ponit cibum finem suum, et avaritia eius qui ponit finem suum pecuniam. Finis autem nostri desiderii deus est. Unde actus quo ei primo coniungimur est originaliter et substantialiter nostra beatitudo. Primo autem deo coniungimur per actum intellectus. Et ideo ipsa dei visio que est actus intellectus est substantialiter et originaliter nostra beatitudo. Sed quia hec operatio perfectissima est et convenientissimum obiectum, ideo consequitur maxima delectatio que quidem decorat operationem et perficit eam sicut pulchritudo iuventutem, ut dicitur in X Ethicorum. Unde ipsa delectatio que est voluntatis est formaliter complens beatitudinem. Et ita beatitudinis ultime origo est in visione, complementum autem in fruitione. Ad tertium ergo prime rationes que de fine sunt quia ostendunt quod beatitudo substantialiter consistat in actu intellectus. Ad illud quod obicitur in contrarium dicendum quod meritum consistit in agendo, premium autem in recipiendo. Actio autem primo pertinet ad voluntatem quia ipsa movet omnes alias vires. Sed receptio prius pertinet ad intellectum quam ad voluntatem. Unde premium per prius attribuitur intellectui, meritum vero voluntati.

XX Ad secundum sic proceditur. Videtur quod beati
in gloria prius ferantur ad contemplandam
Christi deitatem quam eius humanitatem.
Altissimo enim statui altissimus actus primo
et principaliter competit, sed beati sunt in statu alti-
ssimo. Cum ergo actus intelligentie que est
potentia altissima, cum eius fertur in deum
sit actus altissimus et nobilissimus, videtur quod
hic actus primo beatis competit ut deum contemplentur.
Praeterea hoc ad perfectionem vie pertinet nos ab
inferioribus ad superiora contemplanda consurgere,
sed beatis erit perfectio contraria perfectioni vie,
ergo ipsi econverso prius superiora contemplabuntur
et sic prius deitatem quam eius humanitatem. Praeterea
tamen ad extremum non pervenitur nisi per
medium, sed medium inter deum et hominem est
Christi humanitas, secundum illud ad Timotheum: Unus mediator
dei et hominum homo Christus Ihesus. Ergo sancti non perve-
nient ad contemplationem deitatis Christi nisi prius
contemplando eius humanitatem. Respondeo dicendum quod
universaliter prius considerat rationem operis quam secundum
rationem operetur. Beati autem adeo sunt deo coniuncti
ut ipse sit eis recta ratio uniuscuiusque cognitionis
et operis. Aliter enim actus beatitudinis per aliquas
conditiones et operationes impediretur. Et ideo
illud ad quod primo sancti intendunt est ipse
deus, et cum Christus medium cuiuslibet cognitionis
et regulam cuiuslibet operationis. Et sic per
prius contemplantur divinitatem Christi quam eius humanitatem.
In utraque tamen contemplatione delectationem inveniunt
ut dicitur Iohannis x: Ingredietur scilicet beatus ad con-
templandam deitatem Christi, et egredietur ad
contemplandam eius humanitatem et utrobique
pascua inveniet, id est delectationem. Et exponitur
in libro de spiritu et anima. Duas igitur primas
rationes concedimus. Ad illud autem quod in tertium
est obiectum dicendum quod ratio illa procedit quantum
ad statum vie in qua nondum sumus deo perfecte
coniuncti et oportet nos ad deum per Christum
accedere, sed cum iam deo in beatitudine con-
iuncti erimus per prius intendemus Christi
deitati quam eius humanitati

ix Deinde quesitum est primo
de capite, id est Christo, deinde
de membris eius. De Christo
quesitum est tripliciter. Primo
quantum ad naturam divinam,
secundo quantum ad unionem humane nature
ad divinam, tertio quantum ad species sub quibus
in sacramento altaris continetur.
Circa primum querebatur utrum deus
possit facere infinita esse actu.
Et videtur quod non. Deus enim potest
facere maius aliquid omni eo quod facit,
alias eius potentia non adequaret opus
ut dicit Hugo de sacramentis. Sed infinito
in actu non potest esse aliquid maius. Ergo non
potest esse quod deus faciat infinitum in actu.
Sed contra deus potest plus facere quam homo possit
dicere vel cogitare secundum illud Luce primo: Non
erit impossibile apud deum omne verbum.
Sed homo potest dicere esse infinitum in actu
et etiam cogitare, nam quidam philosophi hoc
posuerunt, ut patet in iii° physicorum. Ergo deus
potest facere infinitum in actu. Respondeo dicendum
quod cum dicitur deum non posse aliquid facere,
hoc non est propter defectum divine potentie
sed propter impossibilitatem que importatur
in facto. Quod quidem contingit dupliciter. Uno modo
quia repugnat facto in quantum est factum,
sicut dicimus deum non posse facere aliquam
creaturam que se in esse conservet, et
ex hoc ipso quod res aliqua ponitur habere
causam superiorem ponitur etiam indigere
conservatione, cum idem sit causa essendi
rem et conservandi rem in esse. Alio modo
quia repugnat huic facto in quantum
est hoc factum, sicut si dicamus deum non
posse facere equum rationalem. Esse enim
rationale quamvis non repugnet facto
in quantum est factum, sed esse rationale repugnat
huic facto scilicet equo, repugnat enim
equo in quantum est equus in cuius diffinitione
cadit irrationale. Quando ergo dicitur quod
deus non potest facere esse infinitum in actu
quia esse infinitum repugnat facto in quantum
est factum. Est enim contra rationem creature
ut creatorem adequet, quod oportet ponere
si esset aliqua creatura infinita. Infinito
enim maius infinito non est. Sed illud non
videtur rationabiliter dici. Nichil enim
prohibet illud quod est infinitum per unum
modum limitari ab eo quod est infinitum
pluribus modis, sicut si esset aliquod corpus
infinitum secundum longitudinem, finitum vero
latitudine, esset minus corpore longitudine
et latitudine. Dato autem quod deus faceret

aliquod corpus infinitum actu, corporis quidem
hoc esset infinitum quantitate dimensiva, que de ne-
cessitate habet naturam speciei determinatam, et esset
limitatum ex hoc ipso quod esset res materialis. Unde non
esset equale deo, cuius esse et essentia omnibus modis
omnibus infinita. Alii vero dixerunt quod esse infinitum
in actu, secundum aliquem modum non repugnat facto
infinitum quantum ad scitum, nec habuit facto, inquantum est
quantum ad scitum, quia est in actu. Aliquis vero modus non re-
pugnat enti in actu esse infinitum. Et hec est opinio
Algazelis. Distinguit enim duplex infinitum,
scilicet infinitum per se et infinitum per accidens. Cuius
distinctionis sic intellectus hic modo accipi potest, quod cum
infinitum principaliter in quantitate inveniatur, ut dicitur
in physica, tunc quantitas in qua infinitum consistit
habeat talem multitudinem, cuius una queque pars ab
altera dependeat, et certum ordinem habeat, ita quod
una queque pars illius multitudinis requiratur per se,
tunc infinitum in tali quantitate consistens dicetur
infinitum per se. Sicut patet in hoc, quod baculus move-
tur a manu, et manus a lacertis et nervis, que
moventur ab anima. Unde si hic in infinitum procederet
ut scilicet anima ab alio moveatur, et sic deinceps
in infinitum, vel baculus aliquid aliud moveat,
esset in infinitum esset multitudo illorum motuum et
motorum per se primo infinita. Si vero quantitas
in qua consistit infinitum resultat ex aliquibus
pluribus, que eundem ordinem servent et quorum
unus non requiritur nisi per accidens, sicut si aliquis
faber cultellum faciat, ad cuius constitutionem multis
marcellis indigeat, ex hoc quod unus post alium
frangitur, et unus succedit in loco alterius, eundem
ordinem tenens, si multitudo talis in infinitum ex-
crescat, dicetur infinitum per accidens et non per se.
Accidit enim fabrili operi marcellorum infinita
multitudo, cum per unum marcellum, si duraret perpetu-
aliter, posset expleri sicut per infinitos. Dicit igitur
quod infinitum, quod infinitum per se repugnat ei quod
est esse in actu, eo quod oportet in hiis que per se or-
dinem habent compleri posterius per comparatorum quam secundo
ordinem, et sic ad unum constituendum requireretur in-
finitorum ordinata influentia, si esset aliquid
infinitum per se, et ita numquam posset compleri, cum
infinitum non sit transire. Sed infinitum per accidens
secundum eos non repugnat ei quod est esse in actu,
cum una pars multitudinis ab altera non dependeat.
Unde secundum hoc nichil prohibet esse infinitum
in actu, sicut Algazel dicit in sua methaphysica,
animas rationales hominum defunctorum esse infinitas,
eo quod ponit generationem hominum ab eterno fuisse, et
animas post mortem corporum remanere. Et secundum hanc
opinionem deus posset facere infinita esse actu in-
finita in actu. Sed contra commentator in XI
methaphysice dicit, quod infinitum in actu esse non potest,
nec infinitum per se, nec infinitum per accidens.
In potentia vero invenitur infinitum per accidens,

sed non infinitum per se. Et sic secundum eum
esse infinitum omnino repugnat ei quod est esse
in actu, et hoc verius esse videtur. Non enim
potest esse in actu in rerum natura aliquid non
specificatum ad diversas species, in quantum se habens
genus enim intellectus concipiat. Animal non
specificatum rationali vel irrationali differentia
non tamen potest esse actu animal, quod non sit rationale
vel irrationale. Unde secundum Porphirium non
est in genere, quod non est in aliqua eius specie.
Una vero queque quantitas specificatur per certos
terminatos quantitatis, sicut multitudinis species sunt
duo tria cetera, et magnitudinis species sunt
bicubitum tricubitum, et huiusmodi secundum aliquam
determinatam mensuram. Unde impossibile est
sic invenire aliquam quantitatem in actu que
non sit propriis terminis limitata. Nota quan-
titas que non habet certas et terminatas dimen-
siones non est quantitas, et similiter multitudo
que non comprehenditur sub certa specie numeri non
est multitudo. Cum autem infinitum congruat quanti-
tati ut dicatur infinitum per privationem terminorum, impossibile
est infinitum esse in actu, propter quod dicit
philosophus in III physicorum, quod est infinitum sicut ma-
teria nondum specificata, scilicet sub privatione existens,
et quod sic habet magis in ratione partis, et continen-
ti quam totius et continentis. Et ideo sicut deus non potest
facere quod rationale ita non potest facere quod sit
actu infinitum esse. Unde per in gradibus ipsi
concludunt, eorum non recte concludunt. Eo quod
si ponatur deus facere aliquid infinitum secundum
unum modum, adhuc potest aliquid infinitum facere
in alio ordine, sicut si posset facere infinitos
lapides. Infinito enim non est aliquid maius
in illo ordine quo est infinitum, sed secundum
alium ordinem nichil prohibet aliquid maius
infinito, sicut omnes partes sunt infinite, et in
omnes pares et impares sunt accepti simul
plures omnibus paribus. Ad illud vero quod
in contrarium obicitur, dicendum quod verbum intellectum
non solum dicitur illud quod verbis profertur
sed quod mente concipitur. Quod autem sibi ipsi est
repugnans mente concipi non potest, licet aliqua
possint intelligere contradictoria esse simul vera
ut probatum in IIII methaphysice. Unde cum
esse infinitum repugnat ei quod est esse
actu, hoc non est verum. Unde non est
infinitum in actu. Unde sequitur quod sit
deo impossibile. Philosophi autem qui posuer-
unt infinitum esse in actu propriam
vocem ignoraverunt. Igitur etc.

Deinde querebatur de Christo quantum
ad unionem humane nature cum divina.
Et circa hoc querebantur tria. Primo
utrum sit in Christo una ypostasis tantum. Secundo
utrum sit in eo unum tantum esse. Tertio utrum
sit in eo una tantum filiatio.

Ad primum sic procedebatur. Videtur quod in
Christo sint plures ypostases.
Unio enim anime ad corpus pre-
supponitur ad assumptionem, quia Christus humanitatem
suam humanam naturam assumpsit, que cum sit
forma corporis, dicat aliquid compositum ex anima
et corpore. Sed anima ad corpus unita facit
ypostasim hominis. Ergo ypostasis in humana
natura preintelligitur assumptioni. Sed de quo
preintelligitur assumptioni, potest dici esse assump-
tum. Ergo ypostasis verbi assumpsit ypostasim
hominis, et sic sunt due ypostases in Christo.
Preterea corpus preintelligitur assumptioni esse
assumptibile. Sed corpus non est assumptibile
nisi ut unitum anime rationali. Non enim dicitur
corpus inanimatum esse assumptibile. Ergo unio
anime et corporis preintelligitur ad assumptionem
humane nature, et sic idem quod prius. Preterea
medium unionis presupponitur ad unionem.
Sed gratia est medium unionis humane nature
ad divinam personam. Unde dicitur gratia unionis.
Ergo presupponitur ad unionem. Gratia autem non potest
intelligi nisi in anima. Anima autem non intelligitur
esse antequam corpori uniatur. Creando enim in-
funditur et infundendo creatur. Ergo oportet in-
telligi unionem anime, et sic idem quod prius.
Preterea humanitas est quedam forma substantialis
que requirit aliquid quod per ipsam informatur
per aliquam formam creatam. Ergo oportet in Christo
ponere suppositum vel ypostasim creatam que
humanitate informetur, et sic in Christo erunt
due ypostases, ypostasis scilicet verbi et ypostasis
hominis. Sed contra ea que sunt ad invicem
disparata non predicantur de se invicem nisi propter
hoc quod conveniunt in uno supposito, sicut dicimus
quod album est dulce propter unitatem subiecti. Sed
divina natura et humana sunt nature penitus
disparate. Predicantur autem de se invicem in
concreto. Dicimus enim deus est homo et homo est deus.
Ergo est ibi unum suppositum tantum, et una
ypostasis. Si dicatur quod pariter predicantur
de se invicem propter hoc quod conveniunt in una
persona, non propter hoc quod conveniunt in uno
supposito vel ypostasi una, sicut dicimus album
esse dulce. Contra persona non addit super
ypostasim vel suppositum nisi aliquid accidens,
scilicet proprietatem ad dignitatem pertinentem. Si ergo
in Christo esset una persona et non unum suppositum
vel ypostasis, divina natura et humana convenirent
in Christo unite solum in accidente, quod falsum est.

Respondeo dicendum quod secundum opinionem secundam, quam magister in
vi di. iii li. Sen. ponit, que est communis opinio
modernorum, et aliis multo verior et securior. In
Christo est unum suppositum tantum, et tantum una ypostasis,
sicut et persona una. Oportet namque nos secundum
doctrinam fidei ponere unam rem subsistentem
in duabus naturis, scilicet divinam et humanam. Alias
non posset dici quod unus esset dominus Ihesus Christus secundum
sententiam apostoli i ad Cor. viii. Unde et Nestorius
dampnatus est propter hoc quod Christum presumpsit dicere duas
personas habere. Illud autem quod est subsistens in
natura est aliquid individuum et singulare. Unde
unitas Christi in qua due nature uniuntur ultimo
est alicui horum per quod singularitas designatur.
Nomen autem quod singularitatem designat, quoddam
significat singulare in quolibet genere entis, sicut
hoc nomen singulare, et particulare et individuum.
Nam universale et particulare circuit omne genus.
Quedam vero significant singulare solum in genere
substantie, sicut hoc nomen ypostasis, quod significat
individuam substantiam, et hoc nomen persona quod
significat individuam substantiam rationalis nature,
et similiter hoc nomen suppositum et res nature. Quorum
nullum de hac albedine potest predicari, quamvis hec
albedo sit singularis, eo quod unumquodque eorum
significat aliquid ut subsistens. Accidentia
vero non subsistunt. Partes vero substantiarum quamvis
sint de natura subsistentium, non tamen per se sub-
sistunt, sed in alio sunt. Unde etiam predicta nomina
de partibus substantiarum non dicuntur. Non enim dicimus
quod hec manus sit ypostasis vel persona vel suppositum
vel res nature, quamvis possit dici quod sit
quoddam individuum vel particulare vel singulare,
que nomina de accidentibus dicebantur. Non autem potest
dici quod humana in Christo vel aliqua pars eius
sit per se subsistens. Hoc enim unioni repugnaret,
nisi poneretur unio secundum quid, et non simpliciter,
sicut uniuntur lapides in acervo, vel duo
homines per affectum amoris, vel per aliquam
imitationem similitudinis, que omnia dicuntur esse unum
secundum quid et non simpliciter. Quod enim est unum
simpliciter, et per se subsistens, nichil continet
actu per se subsistens, sed forte in potentia.
Unde servata veritate unionis naturarum in Christo,
oportet ponere sicut unam personam, ita et unam
ypostasim, et unum suppositum, et unam rem
nature. Sed propter humanam naturam in Christo nichil
prohibet dicere esse quoddam individuum vel singulare
vel particulare, et similiter quasdam partes huius nature,
ut manus et pedes et ossa, quorum quodlibet est
quoddam individuum, non per se subsistens, vel singulare
vel particulare. Quod predicatur de Christo est unum tantum.
Unde possumus dicere in Christo esse plura individua
vel singularia vel particularia, sed plures ypostases

ix

uel supposita non possumus dicere in Christo esse. Ad primum ergo dicendum quod ex unione anime et corporis constituitur et homo et humanitas que quidem duo hoc modo differunt quod humanitas significat per modum partis eo quod humanitas dicitur qua homo est homo. Et sic precise significat essentialia principia speciei per que hoc individuum in tali specie collocatur. Unde se habet per modum partis cum preter huiusmodi principia multa alia in rebus nature inveniantur. Sed homo significat per modum totius. Homo enim dicitur habens humanitatem uel subsistens in humanitate sine precisione quorumlibet aliorum supervenientium essentialibus principiis. Immo per hoc quod dico homo non precluditur quin ipse habeat colorem et quantitatem et alia huiusmodi. Secundum ergo tertiam opinionem predictam unioni humane nature ad divinam presupponitur unio anime et corporis secundum quod constituit humanitatem, non secundum quod constituit hominem. Illud enim quod in Christo est constitutum ex anima et corpore tamen quod unioni presupponitur non est totum per se quod subsistit sed aliquid eius. Et ideo non potest significari ut homo sed ut humanitas. Unde oportet dicere quod in ipsa unione humane nature ad divinam que in termino assumptionis intelligatur primo in Christo ratio hominis prout nunc primo intelligitur ut res per se subsistens completa. Et in hoc differt ab aliis duabus opinionibus. Nam prima opinio ponit quod unio anime ad carnem presupponitur quantum ad intellectum assumptioni humane nature non solum secundum quod constituit humanitatem sed etiam secundum quod constituit hominem. Dicit enim hominem assumptum. Secunda vero opinio ponit quod nec in termino assumptionis intelligitur anima corpori unita nec ad constituendum hominem nec ad constituendum humanam naturam in Christo. Et ideo est tamquam heretica condempnata. Ad secundum dicendum quod corpus unitum anime preintelligitur assumptioni humane nature, unitum autem deo unione constituente hominem. Ad tertium dicendum quod gratia habitualis non intelligitur ut medium unionis quod secundum intellectum precedit unionem. Non enim est medium tale quod causet unionem uel unibilitatem sed medium quod facit ad congruitatem unionis sicut decora vestis facit ad coniunctionis matrimonialis congruitatem. Et similiter scientia et omnes alie perfectiones Christi possunt dici medium unionis. Et pro tanto gratia habitualis Christi potest dici gratia unionis. Verumtamen puto quod gratia unionis dicatur uel ipsa gratuita dei voluntas que gratis nullis meritis precedentibus unionem fecit uel per ipsum donum gratis datum humane nature quod est esse in divina persona. Et tamen anima unita corpori preintelligitur ad assumptionem solum non medium est ut prius. Ad quartum dicendum quod humanitas non est forma partis que dicatur forma quia informet aliquam materiam uel subiectum sed dicitur forma totius in supposito nature subsistentis. Unde oportet ponere quod ypostasis increata informat humanitatem et quod subsistat in ea.

iii

Ad secundum sic proceditur. Videtur quod in Christo non sit tantum unum esse. Vivere enim secundum philosophum in ii de anima viventibus est esse. Sed in Christo non est tantum unum vivere cum sit in eo vita increata scilicet vita qua vivit corpus per animam que morte privatur et vita increata qua vivit verbum per se ipsum. Ergo in Christo non est tantum unum esse. Praeterea sicut esse est suppositi ita et operatio. Sed unitas suppositi non facit quod in Christo sit plures operationes. Ergo non facit quod in Christo sit tantum unum esse. Praeterea creatio est mutatio ad esse. Sed in Christo est quedam generatio temporalis de qua Matthei i. Christi autem generatio sic erat que non potest terminari ad esse eternum. Ergo terminatur ad esse temporale et eternum. Ergo in Christo est duplex esse. Cum in Christo maxime sit esse increatum. Praeterea unicuique est attribuendum esse de quo competenter quesitum potest an est. Sed de humana natura potest queri an est. Ergo humana natura habet esse proprium in Christo et sic est in eo duplex esse. Cum et divina natura suum esse habeat. Sed contra quecumque sunt distincta secundum esse sunt in supposito distincta. Sed in Christo est unum tantum suppositum. Ergo et unum tantum esse. Responsio. Dicendum quod esse dupliciter dicitur ut patet per philosophum in v metaphysice. Et idem innuit glosa Augustini super principium Johannis. Uno modo secundum quod est copula verbalis significans compositionem cuiuslibet enuntiationis quam anima facit. Unde hoc esse non est aliquid in rerum natura sed tantum in actu anime componentis et dividentis. Et sic esse attribuitur omni ei de quo potest propositio formari sive sit ens sive privatio entis. Dicimus enim cecitatem esse. Alio modo esse dicitur actus entis in quantum ens id est quo denominatur aliquid ens actu in rerum natura. Et sic esse non attribuitur nisi rebus ipsis que in decem generibus continentur. Unde ens a tali esse dictum per decem genera dividitur. Sed hoc esse vere attribuitur soli substantie per se subsistenti. Unde quod vere est dicitur substantia ut patet in primo physicorum. Alia vero que non per se subsistunt sed in alio et cum alio sive sint accidentia sive forme substantiales aut quelibet partes non habent esse ita quod ipsa vere sint sed attribuitur eis esse alio modo id est quo aliquid est sicut albedo dicitur esse non quia ipsa in se subsistat sed quia ea aliquid habet esse album. Esse ergo proprie et vere non attribuitur nisi rei per se subsistenti. Huic autem attribuitur esse duplex. Unum scilicet esse quod resultat ex hiis ex quibus eius unitas integratur quod est proprium esse substantiale suppositi. Aliud esse est quod supposito

attribuit, preter ea que integrant ipsam naturam
quod est esse superadditum scilicet accidentale, ut
esse album attribuitur sorti cum dicitur sor. est albus
Dicendum ergo quod ponimus in xpo unam rem subsistentem
tantum ad cuius integritatem concurrit ipsa humanitas
et est unum suppositum utriusque nature. Ideo
oportet dicere quod esse substantiale quod per se attribuitur
supposito in xpo est unum tantum. habet autem
unitatem ex ipso supposito et non ex naturis
Si tamen ponatur humanitas a deitate separari tunc
humanitas suum esse haberet aliud ab esse divino.
Non enim impediebat quin proprium esse haberet
si quelibet natura per se esset subsistens, sicut si
arca esset quoddam individuum naturale ipsa
tota haberet nisi unum esse quelibet tamen partium
eius ab arca separata proprium esse haberet.
Et sic patet quod secundum opinionem sancti thome oportet dicere
quod in xpo est tantum unum esse substantiale secundum
quod est esse suppositi licet eius sit medio multi-
plex esse accidentale. Ad primum ergo dicendum quod
unumquodque dicitur esse quoddam specificum per speciale
essendi principium et ideo diversitas unitatis consequitur
diversitatem principiorum unitatis sed esse magis
respicit ad suppositum subsistens. Ad secundum
dicendum quod operatio suppositi non est de integritate
unitatis eius, sed consequitur ad unitatem. Unde
unius suppositi invenitur multitas operationum
secundum diversa operationum principia que supposito
insunt, sicut homo aliquid operatur ligno et manu
sed esse est illud in quo fundatur unitas suppositi.
Unde non omne multiplex prejudicat huic
unitati. Ad tertium dicendum quod generatio temporalis
terminatur non ad esse suppositi eternum ut supponitur
per eam esse incipiat sed quod incipiat esse sup-
positum huius id esse scilicet humane nature. Ad
quartum dicendum quod obiectio illa procedit de esse quod
in actu anime consistit quod est de accidentalibus que sunt

iij Ad tertium sic proceditur. Videtur quod in
xpo non sit tantum una filiatio.
Multiplicata enim causa multiplicatur
effectus sed nativitas est causa filiationis
ergo cum in xpo sint due nativitates erunt
et due filiationes. Preterea impossibile est idem
filium matris et corrumpi, sed supposito quod beata
virgo ante xpi mortem mortua fuisset corrupta
fuisset filiatio qua filius matris
dicebatur manet autem filiatio eterna qua
dicitur filius patris ergo alia filiatione dicitur
xpus filius patris et alia filius matris. Preterea
est alius respectus sed non alia filiatio
Contra filius est relativum secundum esse et non
tantum secundum dici quod relativa secundum philosophum
in predicamento sunt quorum esse est ad aliud
se habere. Ergo esse filium est esse respectus
quo refertur ad aliquid et ita si sunt plures

respectus sunt plures filiationes. Preterea in relatione
nichil invenitur nisi respectus et causa sive fundamentum
respectus, sicut unitas quantitatis est fundamentum
relationis que est equalitas, sed respectus sunt diversi
quo xpus refertur ad patrem et matrem fundamenta ex horum
respectuum diverse sunt cause scilicet ipse nativitates. Nam
filius est relatio originis ergo in xpo sunt plures filiationes.
Sed contra filiatio est relatio personalis, sed in xpo
est tantum una persona ergo est una filiatio. Ideo dicendum
quod in xpo una est tantum filiatio secundum rem licet
sint plures respectus relativi secundum rationem. Ad
cuius evidentiam sciendum quod in hoc differt ad aliquid al' relam
ab aliis generibus quod alia genera ex ipsa sui ratione
habent quod aliquid sint. quantitas enim talis ex ipso
quod est quantitas aliquid ponit, et similiter est de aliis.
sed ad aliquid ex ipsa sui ratione generis non habet quod
ponat aliquid, sed ad aliquid. Unde inveniuntur ad
aliquid que nichil sunt in rerum natura sed in relatione
tantum quod aliis generibus non convenit. Et similiter ad
aliquid ex ratione sui generis non habeat quod ponat
aliquid, non tamen contrarium habet ex ipsa generis ratione
quod nichil ponat, alioquin nulla relatio esset
aliquid in rerum natura. Unde ad aliquid non
habet unum ex decem generibus, habet autem relatio quod sit
aliquid reale ex eo quod relationem causat. Cum
enim in alio invenitur aliquid per quod ad alterum
dependeat ut compescit tunc dicitur respectum comparari
vel dependere aut referri. Sic equalitas relatio
realis, ponitur ex virtute quantitatis que causat
equalitatem. Et una vero ex eadem re habet esse
et unitatem. Ideo realitas unitatis relationis
pensanda est ex ipso relationis fundamento vel
causa, ut si est una qualitas per quam pluribus
sum equalis in me non est nisi una relatio
realis equalitatis. licet respectum ad plures. Similiter
quod una natura causante ex patre et matre genitus
sum una filiatione reali dicor filius utriusque
licet multiplicetur respectus. Sed in xpo non possunt
dici una causa esse filiationis secundum quam re-
fertur ad patrem et matrem, cum sint due na-
tivitates penitus disparate. Unde si esset aliquid
quod filiationem realem posset recipere ut subiectum
oporteret in xpo ponere plures filiationes. Nam autem
filius est talis relatio quod non potest habere pro subiecto
nisi quam suppositum. In xpo autem non est nisi
suppositum eternum quod quidem non potest esse subiectum
alicuius temporalis relationis, quecunque enim rela-
tiones temporales de aliquo eterno dicuntur sunt relationes
rationis et non rei. Unde filiatio qua xpus
refertur ad matrem non est relatio realis. sed
rationis tantum sicut et relationes que dicuntur de deo
ad creaturas. Non enim potest dici quod subiectum filiationis
sit suppositum eternum ratione humane nature vel
alicuius partis eius sicut dicitur suppositum mortuum

lx

vel passionis contra sic ipsa humana natura vel propter eius esset secundum subiectum filiationis et denominaretur per ipsam sicut contingit etiam de aliis accidentibus, quod attribuitur Christo ratione humane nature. Filiatio vero numquam denominat nisi ipsum suppositum. Non potest igitur aliud pro subiecto habere. Nichil tamen prohibet aliquas reales relationes in esse Christo ad virginem sicut cum dicitur corpus Christi est originaliter ex virgine. Sed ista relatio non habet rationem filiationis nisi poneretur secundum primam opinionem suppositum aliud esse aliud in Christo a creato. Ad primum ergo dicendum quod ex nativitate temporali non innascitur filiatio realis, sed rationis tantum, quamvis Christus sit filius virginis, sicut deus realiter est dominus creature, quamvis in eo dominium non sit relatio realis dei. Dicitur enim realiter dominus propter realem potestatem, et sic dicitur Christus realiter filius virginis propter realem nativitatem. Ad secundum dicendum quod respectus relationis dependet ex termino ad quem aliquid refertur et ideo destructo termino respectus aufertur. Sed tamen filiatio realis ad patrem remanet in Christo etiam supposita morte matris. Ad tertium dicendum quod in illa philosophi descriptione esse ponitur pro ratione essendi, secundum quod differentia dicitur ordo secundum quem. Unde non oportet quod habeat esse relatio ex respectu, sed ex causa respectus. Ex respectu vero habet propriam rationem generis vel speciei. Ad quartum dicendum quod quamvis sit respectus filiationis diversa et causa filiationis diversa, tamen filiationes non possunt esse due ratione iam dicta.

Deinde queritur de Christo quantum ad species sub quibus in sacramento altaris continetur. Utrum scilicet sint ibi accidentia sine subiecto. Et videtur quod non. Deus enim non potest facere contradictoria esse simul vera. Hoc autem esset si ab aliquo removeretur illud quod est de sua diffinitione. Ergo cum in diffinitione accidentis cadat esse in subiecto, quia accidentis esse est inesse, videtur quod deus non possit facere accidens esse sine subiecto. Praeterea de eodem predicatur diffinitio et diffinitum; sed esse per se est diffinitio vel descriptio substantie. Si ergo in sacramento altaris accidentia sunt per se et non in subiecto, sequitur quod sint substantie, quod est absurdum dicere. Praeterea ex accidentibus non potest generari substantia; sed videmus ex illis speciebus generari vermes et cineres, que constat non generari ex corpore Christi. Ergo accidentia non sunt ibi sine subiecto. Dicendum ergo generatur miraculose. Sed contra, miracula ordinantur ad edificationem fidei, sed hic non ordinatur ad edificationem fidei sed magis ad scandalum, quod vermes ex inde generentur; ergo non fit miraculose. Praeterea in sacramento veritatis nichil debet esse inordinatum, sed contra ordinem quem deus imposuit est accidens sine subiecto esse. Ergo non sunt ibi accidentia sine subiecto. Sed contra sensus decipitur in proprio sensibili secundum philosophum in 2° de anima, sed sensus iudicat ibi esse colorem et saporem et alia huiusmodi, ergo hec accidentia sunt vere ibi. Non autem sunt in corpore Christi sicut in subiecto, nec etiam in aere, quia neutrum sit naturaliter affectum talibus accidentibus. Ergo accidentia sunt ibi sine subiecto. Respondeo dicendum quod accidentia sunt ibi sine subiecto, quod qualiter esse potest hinc considerandum est. Dicendum in omnibus causis ordinatis secundum propositionem illam libri de causis, prima causa vehementius imprimit in causatum cause secunde quam est causa secunda. Unde fit ut causa prima non retrahat operationem suam ab effectu etiam postquam causa secunda retraxerit, ut dicitur ibidem in commento. Universalis autem causa et prima omnium entium deus est, non solum substantiarum sed accidentium. Ipse enim est creator substantie et accidentis. Sed accidentia prodeunt ex eo quodam ordine. Nam mediantibus substantie principiis accidentia producuntur. Unde secundum nature ordinem accidentia a principiis substantie dependent ut sine subiecto esse non possunt, tamen per hoc non excluditur quin deus tamquam prima causa possit accidentia in esse servare secunda remota. Et secundum hunc modum accidentia miraculose sunt in sacramento altaris sine subiecto, virtute scilicet divina ea tenente in esse. Ad primum ergo dicendum quod cum dicitur accidentis esse est inesse vel qualitercumque ponatur subiectum in diffinitione accidentis, intelligitur esse diffinitio per additionem, quia in diffinitione ponitur aliquid quod est extra essentiam diffiniti, sicut nasus ponitur in diffinitione simi. Hoc autem est propter naturalem dependentiam accidentis a subiecto. Sed hec non impedit deus potest accidentia sine subiecto conservare. Nec tamen sequitur contradictoria simul esse vera, quia subiectum non est de substantia accidentis. Ad secundum dicendum quod secundum Avicennam in sua methaphysica esse non potest poni in diffinitione alicuius generis vel speciei, nec tamen genera vel species non sunt secundum unum esse in omnibus. Et ideo hec non est vera diffinitio substantie: substantia est quod per se est, vel accidens est quod est in alio; sed est circumlocutio vel descriptionis que taliter intelligitur. Substantia est res cuius nature debetur esse non in alio. Accidens vero est res cuius nature debetur esse in alio. Unde patet quod quamvis accidens miraculose sit non esse in subiecto, non tamen pertinet ad diffinitionem substantie. Non enim per hoc eius nature debetur esse non in alio, nec egreditur diffinitionem accidentis quia adhuc natura eius remanet talis ut ei debeatur esse in alio. Ad tertium dicendum quod de hiis que generantur ex speciebus ut vermibus vel cineribus aut aliquibus huiusmodi due sunt opiniones magis probabiles, quarum una est que dicit quod substantia panis redit ex qua possunt talia generari.

Sed hec opinio videtur impietatem continere
propter duo, nisi debite intelligatur. Primo quia
non potest esse quod iterum sit ibi substantia panis. Aut
enim oportet ponere ibi esse substantiam panis
creatam speciebus manentibus, et sic tunc corpus
christi tamdiu sit sub sacramento, quamdiu species ma-
net. Sequeretur quod aliquando erit ibi corpus christi
et substantia panis, quod non sustinet ratio.
Aut hoc erit destructis speciebus, et hoc iterum
est inconveniens, ut substantia panis sit sine
propriis accidentibus panis. Secundo apparet
impietas propter nomen reditus; si enim ali-
quid est in aliud conversum, non potest dici redire
nisi id convertatur in ipsum. Substantia autem panis
non est annichilata, sed transsubstantiata
in corpus christi. Unde non potest intelligi quod
substantia panis redeat, nisi corpus christi convertatur
in panem, quod est absurdum. Unde si debet
ista opinio sustineri, intelligenda est per
substantiam panis materia panis, non quod redeat
que prius erat ibi, sed quod destructis speciebus
alia materia a deo ibi producatur, vel per
creationem, vel quocumque alio modo, de qua possit
huiusmodi corpora generari. Alia vero opinio
est planior, ut dicatur quod illis accidentibus
sicut dictum est, per se subsistere divina virtute
sicut datum est eis ut agant, et ex eis fiat
quicquid fieret ex substantia panis, vel quicquid
ageretur si maneret, et sic virtute miraculi
et vermes et cineres, et ex inde generantur
et carnes generantur. Si quis multas hostias
comederet, et omnia alia fierent, que ipsa
substantia panis ante fecisset, et hoc totum
fit quantitas, que ibi substat aliis accidentibus
loco subiecti. Ad quintum dicendum quod hoc miraculum
ordinatur ad fidem, ne fides suum meritum
perdat, sed non sacramenti misterium deprehendatur.
Ad quartum dicendum quod nichil prohibet aliquid
esse ordinatum considerando communem ordinem, quod
contrarium est ordinatum pro aliqua causa
speciali, et hoc modo contingit. Secundum ordinem rerum
communiter ordinatum sit ut accidens sit in
subiecto, nichil tamen prohibet ex certa causa ordi-
natum esse ut in sacramento altaris accidens
sit sine subiecto, ut scilicet fides meritum habeat
per cetera sacramenta.

Deinde queritur de membris christi.
Et primo de angelis, secundo de hominibus.
De angelis queruntur duo. Primo
quantum ad naturam ipsorum, utrum sint compositi
ex materia et forma. Secundo quantum ad cognitionem
ipsorum, utrum simul in actu possint esse in
cognitione matutina et vespertina, id est
utrum simul cognoscant res in propria natura et in verbo.

Tertio quantum ad meritum voluntatis, utrum scilicet
potuit eodem actu caritatis mereri fruitionem et frui.
Quarto quantum ad motum, utrum moveantur in instanti.
Quinto quantum ad effectum, utrum possint imprimere
vel aliquid facere in istis corporibus inferioribus.

vi. Ad primum sic proceditur. Videtur quod angelus
sit compositus ex materia et forma. Augustinus
enim dicit de mirabilibus sacre scripture:
Omnipotens deus ex materia informi, quam prius
condidit, corporalium et incorporalium, sensibilium et
insensibilium, intelligibilium et intellectu carentium
multiformes species divisit. Angeli autem sunt
intelligibiles et incorporales, ergo habent materiam in
sui compositione. Praeterea Boetius dicit in libro de unitate
et uno: Quodcumque est unum quiddam simplicium,
ut angelus et anima, quorum unumquodque est unum
coniunctione materie et forme, et sic idem quod prius.
Praeterea omne quod est in genere, habet genus et differentiam.
Genus autem secundum Avicennam in sua methaphisica
sumitur ex natura materie, differentia ex natura forme; ergo
omne quod est in genere compositum est ex materia
et forma. Angelus autem est in genere, sub certa cum
substantia sit habens speciem limitatam, ergo angelus
est compositus ex materia et forma. Sed dicendum quod differentia
angeli non sumitur ex forma, sed ex formali quod
est ipsum esse angelo. Contra differentia cuiuslibet
rei est de essentia eius, et intrat diffinitionem
ipsius; sed in omni creatura esse est aliud ab
substantia seu essentia eius, nec intrat diffinitionem eius,
ut Avicenna dicit; ergo differentia angeli non potest sumi
ex esse ipsius. Praeterea deo ostendit impossibile
plura summa bona esse, quia oportet ea in aliquo
convenire, tunc utrumque sit summum bonum, et in aliquo
differre, alias non essent plura, et sic erunt composita.
Sed constat esse plures essentias angelicas, ergo
oportet eas in aliquo convenire et in aliquo differre,
et sic oportet eas esse compositas; sed compositionis partes
sunt materia et forma, ergo angeli componuntur ex materia
et forma. Sed contra est quod dicit Boetius
de duabus naturis in una persona christi: Omnis
natura incorporee substantie nullo nititur
materie fundamento; sed angeli sunt incorporei, ergo non est
in eis materia. Respondeo dicendum quod quidam ponunt angelos
compositos ex materia et forma, sed hoc videtur repugnare
nature eorum propter duo, que in eis inveniuntur.
Primum quod sunt intelligibiles. Si enim angeli haberent
materiam de sui compositione, oporteret omne quod in eis
est esse in eis per modum materie. Tunc omne quod
est in aliquo sit in eo per modum recipientis,
ut habetur in libro de causis. Forma autem aliqua
hoc modo est in materia, quod in ea habet esse particulare
et materiale. Unde si angeli essent ex materia compositi,
oporteret quod forme quibus intelligunt essent particulares.

ix

sunt essent in eis secundum esse materiale et particulare
Et sic sequeretur hoc impossibile quod angelus numquam
cognosceret aliquid nisi particulare quia forma
particularis in aliquo recepta non potest esse universalis
cognoscendi principium sicut patet in sensu. Nec potest
obviari per hoc quod ponatur angelus compositus ex materia
alterius nature quam materia corporali quia quamvis esset
illa materia constat quod recipit formam substantialem angeli
particularis cuius angelus non esset res particularis
et sic illa materia conveniret cum hac materia in hoc
quod forme in ea recipiuntur per modum particularitatis
Unde impossibile est angelum vel aliquam
substantiam intellectualem ex materia componi. Cum alterius
modi sit receptio qua recipit intellectus formas
et qua recipit materia prima ut dictum est. Unde dicit
Algazel in libro de anima Omnium philosophorum sententia est
quod intellectus immunitatem habet a materia quod compositio repugnat
eis per hoc quod incorporales sunt. Continuitas enim
ex materia componitur quia oportet in materia convenire
Eo quod materia secundum se accepta cum quantitate formam
careat non habet in se aliquam distinctionis
rationem Composita autem unitate non impossibile
est quod una materia contrarias et disparatas
formas recipiat nisi secundum diversas partes
Non enim potest eadem materia et secundum idem accipere
formam angeli et formam lapidis Diversitas
autem partium non potest intelligi in materia nisi in-
tellecta divisione. Nec divisio nisi intellecta
dimensione quia sine quantitate substantia remanet
indivisibilis ut dicitur in primo physicorum Oporteret
enim omnia que sunt composita ex materia dimensibilia
esse et sic nullum incorporeum posset esse ex materia
compositum Sed quia substantia angeli non est suum esse
hoc enim soli deo competit cui esse debetur ex
seipso et non aliquo Invenimus in angelo et formam
sive quiditatem eius qua subsistit et eius
esse quo subsistit quo scilicet actu essendi dicitur
esse sicut actu currendi dicimur currere Et sic
dicimus angelum esse compositum ex quo est et quod est
vel secundum verba Boetii ex esse quod est Et quia
ipsa substantia angeli in se considerata est in potentia
ad esse cum habeat esse ab alio et ipsum esse sit
actus eius Ideo est in eo compositio actus et potentie
Et sic posset in eo concedi materia et forma si omnis
actus dicatur forma et omnis potentia materia
Sed hoc non competit in proposito quia esse non est actus
qui sit pars essentie sed forma est ipsa quiditas
angeli secundum substantiam per se subsistens quod materie
non competit Ad primum ergo dicendum quod Augustinus super
Genesim ad litteram materiam informem quam deus primo
condidit dicit significari per celum et terram non quia
In principio creavit deus celum et terram ut per
terram significaretur materia informis visibilium
rerum per celum autem ipsa natura angelica nondum
formata per conversionem ad deum ut ipsa naturalia
angelorum attribuatur eis ipsi materia et dona

gratie attribuatur eis ipsi forma Unde non
est ad propositum auctoritas inducta Ad secundum
dicendum quod liber ille non est Boetii Unde non oportet
quod in auctore illa recipiatur sustinendo tamen
quod posset dici quod forma et materia large ac-
cipiatur pro actu et potentia ut dictum est
Ad tertium dicendum quod ipsa substantia angeli quodammodo
se habet ad esse eius ut materia ad formam
ut dictum est quamvis aliquis eam nominat
diffiniret habet pro differentia ipsum suum
ordinem ad formam et pro genere ipsam
suam substantiam Et similiter in angelis ex ipsa
natura substantie accipitur ratio generis ex proportione
vero eiusdem substantie ad esse accipitur specifica
differentia Unde secundum hoc angeli differunt specie
secundum quod in substantia unius est plus vel minus
de potentia quam in substantia alterius Dictum autem
Avicenne intelligitur de compositis substantiis
Ad quartum dicendum Non enim ab ipso esse sumitur
differentia sed magis ex habitudine ipsius substantie ad esse
Ad quintum dicendum quod in summo uno nulla
diversitas esse potest cum in eo sit idem esse et
quod est Unde hoc sufficit ad eius pluralitatem
removendam sed composito quod est in angelis
invenitur sufficit ad eius pluralitatem remo-
vendam ut ex dictis patet

vii

Ad secundum sic proceditur Videtur quod angelus
non possit cognoscere simul res in
verbo et in propria natura Eadem enim
potentia non potest simul geminum actum
habere ut quod intellectus simul plura intelligat
Sed alius actus est quo intellectus angeli videt
res in verbo et alius quo videt res in propria
natura ergo impossibile est ut simul videat
res in verbo et in propria natura Sed dicendum quod hoc
modo videtur ab intellectu angeli simul res in
verbo et in propria natura sicut intellectus noster videt
eclipsim et causam eius accipit causam
ut rationem intelligendi eclipsim ergo accipit
eclipsim et causam eius ut unum intelligibile
et sic erit unus actus tantum Sed contra Unius non potest
esse nisi unus terminus ultimus Sicut una linea
non terminatur ex una parte nisi ad unum
punctum Sed ultimus terminus potentie est operatio
ergo non potest una operatio simul habere plures actus
et sic idem quod prius Preterea Sicut se habet potentia
ad actum ita actus ad obiectum sed unus
actus non potest terminari ad duo obiecta ergo nec
una potentia potest simul habere plures actus
et sic idem quod prius Sed contra visio qua
angeli videt res in verbo est visio beata
que quidem non est interscisa sed continua Si ergo
non potest videre simul res in propria natura et
in verbo numquam videt res in propria natura.

et proprie hic videtur in aliqua re, et sic ab
initio sue creationis vidit verbum et res in
verbo. Ad tertio dicendum, quod angelus vel anima sicut
potest videre res in verbis et in propria natura. Et quod
expresse potest haberi ab Augustino super Genesim ad
litteram, ubi vult quod dicto illi, et vespere
et mane in eis non sunt ordinati, secundum
successionem, sed solum ordine nature. Unde similiter
est primus dies et secundus, et mane cum vespere.
Et ita simul visio rerum in verbo et in propria
natura. Quod qualiter sit possibile videndum.
Operari siquidem non proprie attribuitur potentie,
sed rei subsistenti, quod per potentiam operatur.
Ut ipsa potentia intellectiva non sit operans
intelligendo, sed magis operationis principium.
Sicut autem potentia intellectiva est principium
intelligendi ipsi substantie, sic species intelligibilis
est principium intelligendi ipsi potentie. Unde
sicut una substantia potest simul diversos actus habere
secundum diversitatem potentiarum, ut anima simul vult
et intelligit. Ita ex una potentia intellectiva
potest simul prodire diversi actus si simul
diversis speciebus intelligibilibus uniatur. Hanc
enim causam Algazel assignat, quare non
est possibile simul multa intelligere, quia
sic non est possibile intellectum simul informari
multis speciebus in actu perfecte, sicut nec idem
corpus figurari simul diversis figuris. Visio
autem qua angelus videt res in propria natura
fit per speciem intelligibilem concreatam vel
influxam inherentem. Visio autem rerum in
verbo fit per ipsam speciem verbi, sive essentiam,
que non est inherens, sed ei intellectus unitur
sicut intelligibile. Species autem concreata inherens
non repugnat unioni intellectus angeli ad
verbum, cum non sit unius rationis, et ideo ipsam
speciem, et quoddam est perfectionis in intellectu,
augetur et fit quasi melior dispositio ad illam
beatam visionem. Unde simul ex intellectu angeli
procedit operatio duplex ex una ratione visionis
ad verbum, quia scilicet videt res in verbo. Alia
ratione speciei intelligibilis, qua informatur
quod videt res in propria natura. Nec est una
harum operationum debilitatur per attentionem
ad alteram, sed magis conformatur, cum una
sit ratio alterius, sicut imago rei vise
confortatur, cum videtur in actu oculi exteriori.
Actio enim beatitudinis in beatis est ratio angeli
alicuius actionis in eis invenire. Et per hoc patet
Ad quartum ad primum. Secundum gradus est extrinsecum.
non est inconveniens. Ad secundum dicendum, quod potentia
intellectiva angeli non terminatur ad duos
actus secundum idem, sed secundum diversitatem specierum, quibus

ad actum ordinatur. Ad tertium dicendum, quod inter actum
et obiectum nullum cadit medium, sicut species cadit
media inter intellectum et eius actum. Unde non est simile.

viii Ad octavum sic proceditur. Videtur quod angelus
non meruerit suam beatitudinem. Quod enim
est beatum perfectum est. Quod autem meretur
est adhuc imperfectum, sed non potest idem simul
esse perfectum et imperfectum. Ergo non potest angelus
mereri beatitudinem suam habitam. Praeterea angelus
beatus est comprehensor, nullus autem meretur nisi viator.
Si igitur in primo instanti quo beatus fuit angelus
beatitudinem meruit, sic fuit viator et comprehensor,
quod falsum est, cum hoc sit solius Christi.
Praeterea beatitudo secundum philosophum in actu consistit, sed
in actu perfecto, et similiter meritum in actu, sed
in imperfecto. Non autem potuit esse quod actus angeli
esset perfectus et imperfectus. Ergo non potuit esse
quod simul esset beatus, et beatitudinem meruerit.
Sed contra, beatitudo a nulla pura creatura
habetur sine merito. Cum habeat premii rationem,
sed angelus non potuit eam mereri, nisi in primo
instanti quo beatus fuit, quia alias non habuit
gratiam, ut quidam ponunt, et sic mereri non potuit
aut habuit. Ergo in primo instanti sue beatitudinis
eam meruit. Respondeo dicendum: Circa hoc de conditione
angeli diversa est positio. Quidam enim posuerunt
quod angelus in primo instanti sue creationis
fuit beatus, sed hoc non videtur conveniens, quia
pari ratione alii in eodem instanti fuissent
miseri, quod et quidam dicunt, sed absurdum
et contemptibile est. Alii vero dicunt, quod fuerunt
conditi in gratia omnes, et in ea quidam perseverantes
beatitudinem meruerunt, alii vero contra eam agentes
facti sunt miseri. Et hec opinio nichil difficultatis
est. Unde preceteris michi magis placet.
Alii vero dicunt, quod fuerunt creati angeli in puris
naturalibus, et ita consequenter quidam conversi ad verbum, simul
collata est gratia et beatitudo. Et hi dividuntur
in tres vias. Quidam enim dicunt, quod nunquam beatitudinem meruerunt, sed hoc non videtur competere
nisi soli Christo, qui est filius naturalis, ut hereditatem
sine merito habeat. Alii vero dicunt
quod meruerunt eam ex operibus que iam nunc agunt,
et hoc etiam non videtur conveniens, ut meritum
sequatur premium, cum magis meritum sit dispositio
ad premium. Alii tertio vero dicunt quod in
primo instanti beatitudinem meruerunt, ex hoc ipso
quod ad verbum conversi sunt. Et hec opinio inter alias
probabilior est. Unde ad cuius evidentiam sciendum
est, quod meritum se habet ad premium, sicut motus
ad terminum, et sic fieri ad factum esse. In his
vero que fiunt subito, simul est fieri et factum
esse. Sicut simul aer illuminatur et illuminatus est.

ix

simul rebus creatis et creatura est. Cuius ratio est quia instans id in quo primo aliquid factum est, est terminus precedentis temporis in quo non erat, et sic aliquid de aliquo aliqua proprietate illius temporis retinet, inquantum potest dici quod adhuc illud instans rebus istis non fuit. Et communiter in hiis que per modum successivum fiunt, sicut alterabatur tempore precedenti. In momentaneis tamen factionibus, sicut non potest alterari nisi circa instans ipso quod dividit inter esse et non esse rei. Unde licet quibus in omnibus aliis instantibus sequentibus posset dici quod hoc factum non est, non tamen potest dici quod fiat nisi in primo. Similiter dico quod in primo instanti quo mens angelica creata est ad ubi fruendum et beatitudinem quandam erat ratione perfecte fruitionis in perfecto esse existens, et beatitudinem inchoabatur in hoc quod disponebatur ad ipsam, non preexistente beatitudine perfecte. Sed quia terminus in ipso fieri beatitudinis per hunc modum mens angelica est iam beata, et non beatitudine inchoatur. Similiter est de contritione quia in eodem instanti est terminus preparationis ad gratiam et gratie infusio. Ad primum ergo dicendum quod non oportet ponere idem simul esse perfectum et imperfectum, sed idem simul esse perfectum et terminum imperfectionis vel motus ipso esse perfectum. Ad secundum dicendum quod angelus inchoatur ut viator non quasi distans a termino sed ut in termino vie existens. Ad tertium dicendum sicut ad primum.

x

Ad quartum sic proceditur. Videtur quod angelus moveatur in instanti. Sicut enim dicitur in libro de intelligentiis, in motu angeli magnitudo spatii, distantiam non operatur sed virtus distantiam, quia facit magnitudo spatii convenit quod aliquid non eque cito perveniat ad propinquum et distans. Sed angelus eque cito pervenit ad distans et ad propinquum. Sed omne tale movetur in instanti. Ergo angelus in instanti movetur. Preterea sicut se habet mobile divisibile ad motum divisibilem, ita se habet mobile indivisibile ad motum indivisibilem et instantaneum. Sed corpus quod est mobile divisibile movetur successive in tempore divisibili. Ergo angelus qui est mobile indivisibile, ex hoc quod caret quantitate, movetur subito vel in instanti. Preterea hoc quod medium mobili non resistit, sed si sit vacuum non resistit corpori in motu, vel si aliquod plenum propter angelum. Ergo angelus movetur in instanti. Sed contra est quod angelus dicitur creatura super genesim ad litteram: Deus movet creaturam spiritualem per tempus. Angelus autem est creatura spiritualis. Ergo movetur per tempus et non in instanti. Responsio dicendum quod in omni motu oportet intelligere successionem et tempus per aliquem modum, quia termini cuiuslibet motus sunt sibi oppositi invicem et incompossibiles, ut patet in v physicorum. Unde oportet quod omne mobile intelligatur esse prius in uno termino motus et postea in alio, et sic sequitur successio. Ut transire de uno termino in mobilibus corporibus contingit dupliciter. Uno modo sic de instanti in instans. Hoc autem esse non potest nisi quando ipsi termini motus inter quos est accipere aliquomodo medium, ut sunt inter duo instantia est tempus medium, ut fit in loco mutatione et alteratione augmentatione et diminutione. Et hii duo motus dicuntur continui, et aliquo modo propter continuitatem eius super quod transit mobile, cum est plus et minus accipere. Alio modo transit de uno termino motus in aliud sic de tempore in instans. Et hoc accidit in motibus quorum termini sunt privatio et forma inter que constat medium non esse. Unde non potest sic transire de uno extremo in alterum ut quandoque in neutro extremorum sit, sed transit de instanti in instans, ita quod in neutro est instanti, sed in medio temporis, et huiusmodi motus sunt generatio et corruptio et illuminatio et huiusmodi. In quibus oportet dicere quod unus terminus erat in tempore precedenti, et aliquis in instanti ad quod tempus terminatur. Huiusmodi enim mutationes sunt termini motus cuiusdam. Sicut illuminatio diei est terminus solis motus vel lati super terram. Unde in toto tempore precedenti quo sol movetur ad punctum directe oppositum erant tenebre. In ipso vero instanti quo pervenit sol ad punctum predictum, est lumen predictum. Et similiter est de generatione et corruptione que sunt termini alterationis. Et quia inter tempus et instans non cadit aliquod medium, ut est aliquod instans accipere immediate precedens ultimum, inde non est quod in huiusmodi mutationibus absque omni medio transitur de uno extremo in aliud, ut est accipere tempus in quo fuerint in termino a quo, sed ultimum temporis quod terminatur ad instans in quo est in termino ad quem. Et ideo huiusmodi mutationes instantanee dicuntur. Hoc autem dici non potest in motu angeli, eo quod nullum ordinem habet ad aliquem motum continuum ut possit dici terminus eius. Unde oportet ponere quod intelligatur transire de termino motus in terminum motus, sic transitur de instanti in instans, et non sic transitur de tempore in instans, eo quod tempus non potest intelligi sine motu. Unde cum esse angeli in termino a quo in nullo motu dependeat, non potest dici quod sit ibi in tempore, sed in quodam nunc, et similiter in termino ad quem in alio nunc. Et huiusmodi nunc non sunt temporis quod est numerus motus celi. Unde non oportet quod eius nunc mensuret, nec oportet ea continuari per medium tempus. Continuitas enim temporis sequitur continuitatem motus, et continuitas motus sequitur continuitatem magnitudinis super quam transit motus, ut habetur in vi physicorum. Sed in ipsis operationibus angeli ratione quorum dicitur moveri per diversa loca non est invenire aliquam

ginnitate / sed qsequitur se hnt vnum et nunc
que mesurat motum angeli sit qsequitur se ha-
bentia / et nd est inter ea aliqd ginnas
vt sit ipa plicalitas / unt se qsequunt
sit quoddam tps in quo quiq angelum
mouet / et hc qsonat dcto phi v° phi
vbi dr / q eius tempus est indiuisibile
moui / et tpus qponi ex nunc / Ad pm
go dd' q no requirit' tpus in motu ange-
li ppt distantiam / s; ppt qtingentia extremoz
s; q no qtingit anglm in duobus locis
ee simul / Ad scdm dd' q successio motus
no solum sequit' diuisionem mobilis / sed et eius
sup quod transit motus / q sm prius et
posterius in magnitudine est prius et posterius
in motu vt dr in iiii° phi / licet go an-
gelus sit indiuisibilis / tn loca sm que
mouet' dr sunt diuisa ab inuicem / et ido
oportet in motu eius intelligi aliqua diuisione
Ad tercium dd' q tempus no impediat aliqd
plenum anglm in suo motu / tn propter
racionem iam dctam / oportet in motu eius
intelligi diuisa inter Vano at phi e magis
ducens ad impossibile · qm ostensiua vt
commentator ibidem dicit

x Ad quintum sic procedit(ur) Videt(ur) q angeli
non possint in hec corpa inferiora
age / Actio enim agentis non pt
nisi inter ea que hnt aliquam qvenientiam
ad inuicem / s; anglus no ht qvenientiam
cum istis corporibus / cum corporalia 7 incorpo-
ralia eciam genere non sit vnum vt dr in xo
methaph(isice) / ergo angli in h corpa no pnt
age / Pterea si agunt angli in h corpa aut
agunt p imperium / aut p influentiam Si p
imperium equaliter age pnt in ppinqua
et indistantia / quod est contra Damascenum
qui dt / q vbi angeli operant' ibi sunt Si vero
p influxum oportet q illud influxum per
medium transeat / medium at corporale no
est receptiuum spualis impressionis / ergo
nullo mo pnt age angli in h inferiora
corpa / ut in animas nras / Pterea no pnt
dici agere vel influere / sic fons influit
riuo vt idem mno · qd prius est in angelo
p q modum in hiis inferioribus fiat / q sit i
agendo aliqd amittet / nec tm illud · qd
in hiis inferioribus recipi dicit' p eorum influxum
recedendo / q angli creatores no sunt / nec
tm educendo de potencia in actum / Sed qt
est · qd dicit Aug in iii° de trinitate dt eadem ca-
que diuinitus in corporibus fiunt · ministerio angelorum
fiunt · Gregorius eciam dt in quarto dyalogorum q
hec corpa p spuales substancias administrat(ur)
Responsio dicendum q de accione anglorum in h inferiora

corpa diuersorum diuersa est opinio / Quidam enim
dicunt q angeli non agunt in h inferiora corpa
nisi mediantibus corporibus celestibus / que a substanciis
incorruptis mouent' sm phos / Auicenna enim
wlt / in sua methaph(isica) et in vio de naturalibus / q duo
dupliciter influunt in hec inferiora / vno modo p motum
orbium / et alio mo p imperium imediate / quia
forme intellectiue corp sunt factiue sm eum / et materia
factibilis sensibilibus, obedit corp qceptionibus
plus quam quibuslibet actiuis 7 passiuis / et ex-
inde est sm eum q in istis inferioribus fiunt
aliquae transmutationes / quas ex qceptionibus superiorum
substanciarum / preter totum ordinem causarum naturalium /
S; h opinio scda repugnat dictis Augi i iiio
de trinitate vbi dr / q angli no sunt ad nutum
ne corporalis / q no est ibi pporcionata
potencia respectu illius actus / quo substancie spuales
in actu sunt / Oportet aut agens / qd educit
potenciam in actum esse materie pporcionatum / vnde
no pt ee q virtus · substancie spualis creata se ex-
tendat ad materie transmutacionem immediate / sed
mediante aliquo agente naturali / quamuis non obediat
corporalis materia eius ad formalem transmutacionem /
tn no obedit eis totaliter ad motum localem /
Et p hanc virtute pnt coniungere et componere ÷ aggregare
aliqua agencia naturalia / ad aliquem effectum /
producendum / Et hoc vero ad quem nulla virtus naturalis se
extendit · sunt diuina virtute · que sola pt naturalem
ordinem immutare / S; q intellectus nr est pporcionatus
et propinque ad recipiendum accionem anglorum / Ideo
in intellectus nras agere pnt dupliciter / Vno mo
qfortando intellectum nrm / sicut in corporibus minus
calidis · qfortat' p magis calidum / Alio mo p
agens naturale · ipsius intellectus / sic eciam agit
in corpa / Et hoc est inquantum sine aliquo
anglico illustrant' fantasmata / ad aliquas
nobiliores qceptiones exprimendas / quas intellectus
agens exprimere posset / Ad pm go dd' q
angli hnt qvenientiam cum istis inferioribus
corporibus / que sunt qtinua mouens ad motum /
Sunt enim mouere motu locali corpa / no solum
illa celestia immediate / s; h eciam inferiora vt sit
summa nra de accione anglorum in corpa sit media
inter duas opiniones phorum predictas / Ad scdm
dd' q angelus agit in h corpa mouendo ea
localiter p imperium / et hc dicit' virtute actiua /
qua oportet aliquo mo qtingere corpus motum /
quia oportet mouens et motum oportet ee simul / vt pbat(ur)
in vii phi / Actio vero qua influere dicit' /
i clam qfortando eam ad intelligendum no oportet
q transeat p medium corporale / q hc fiat in
spualibus ordo · qd in corporalibus situs sm Augm /
Et in ordine vero nre ordine nature / qui qtiguantur
ipsis anglis / sic et anglus inferior superiori / Vnde
no oportet / q interueniat medium corporale / Ad
tercium dd' q angeli / nec in aiam nram nec in ma-

corporali aliquid creant, sed solum educunt de potentia ad actum. Et quamvis naturale agens de potentia in actum educere possit, non tamen ita perfecte sicut angeli.

ix

Consequenter queritur de tribus que pertinent ad hominem. Et primo quantum ad naturam, secundo quantum ad gratiam, tertio quantum ad culpam, quarto quantum ad gloriam. Quantum ad naturam queruntur duo. Primo utrum vegetabilis et sensibilis anima sit a creatione. Secundo utrum intellectiva sit actus voluntatis. //creationis

xi

Ad primum sic proceditur. Videtur quod anima vegetabilis et sensibilis educatur in esse per creationem. Ut enim dicit Augustinus in libro de vera religione, quelibet vivens natura ordine preferetur substantie non viventi. Sed anima sensibilis et vegetabilis sunt substantie viventes, ergo sunt nobiliores omnibus substantiis non viventibus. Alique autem substantie non viventes sunt immediate a deo create ut elementa primi mundi. Ergo et anima sensibilis et vegetabilis immediate a deo creantur, cum nobilitas facientis determinat nobilitatem facti. Preterea omne cui competit fieri, vel fit ex nichilo vel fit ex aliquo. Quod autem non habet materiam partem sui fit ex nichilo. Sed anima vegetabilis et sensibilis non sunt ex aliquo quod habeat materiam partem sui. Ergo relinquitur quod fiant ex nichilo, et sic exit in esse per creationem. Probatio medie: Omne quod per se habet esse, si non per se fuit, per se debet fieri. Sed anima sensibilis per se autem vere habet esse, cum sit substantia operans. Movet enim corpus. Nichil autem habet propriam operationem nisi quod habet proprium esse. Ergo cum anima sensibilis cuiuslibet animalis non per se fuit, per se competit ei fieri, et sic restat ut creetur. Sed contra est quod dicit Philosophus in secundo de anima, quod sensitivi mutatio prima fit a generante. Prima autem mutatio sensitivi est secundum quam acquirit actum primum qui est esse anime sensitive. Ergo fit per generationem et non per creationem. Preterea omne illud quod precedit in semine hominis animam intellectivam est per generationem. Vegetativum et sensitivum est huiusmodi, quia prius est vivum quam animal, et animal quam homo, secundum Philosophum in xvi de animalibus. Ergo et anima sensibilis et vegetabilis est per generationem. Preterea cum deus in instanti operetur, natura vero successive, omne illud quod per actionem successivam exit in esse est ab aliquo agente naturali. Sed anima sensibilis et vegetabilis producuntur actione successiva, quia determinato spatio temporis vivificatur conceptus et sensificatur. Ergo anima sensibilis et vegetabilis sunt a naturali agente et non per creationem. Respondeo dicendum quod circa hanc questionem est duplex opinio. Quidam enim dicunt animam sensibilem et vegetabilem esse ex creatione. Alii vero ex traduce. Et hec diversitas apud philosophos invenitur non solum de istis, sed etiam de omnibus formis substantialibus. Quidam enim ut Plato et sui sequaces et Avicenna posuerunt omnes formas ab extrinseco esse, quod precipue ex duobus inducti sunt. Primo quidem quia cum forme non habeant materiam partem sui, non potest fieri nisi ex nichilo. Unde oportet quod a creante fiant. Secundo quia in rebus inferioribus non videbant principia activa nisi qualitates activas et passivas, quas videbant insufficientes ad productionem formarum substantialium, cum nichil agat ultra suam speciem. Sed in hoc videntur esse decepti quod attribuebant fieri per se istis formis, cum tamen fieri non sit nisi compositi cuius scilicet per se est esse. Forme enim dicuntur non ut subsistentes sed ut quibus composita sunt. Unde et fieri dicuntur non per se factione sed per factionem suppositorum que transmutantur transmutatione materie de potentia in actum. Unde sicut composita fiunt per agentia naturalia, ita etiam forme que non sunt subsistentes. Qualitates autem active et passive agunt ad formas substantiales in virtute substantialium formarum, cum sint instrumenta. Sicut calor ignis agit ut instrumentum anime nutritive, ut dicitur in secundo de anima. Anima autem vegetabilis et sensibilis non sunt forme subsistentes, atque remanent post corpus. Unde oportet quod fiant a generante per actionem compositorum, sicut et cetere forme naturales. Sola autem anima intellectiva que habet esse subsistens cum maneat post corpus est ab extrinseco per creationem. Si autem sensibile et vegetabile et intellectivum in homine diverse in substantia anime indicant, tunc certum vegetabilis et sensibilis hominis a generante erit. Sed quia hec opinio repugnat dictis philosophorum qui in uno animato unam animam tantum posuerunt, ad quam omnes operationes anime pertinent, et etiam est contra dicta sanctorum improbantium dualitatem animarum, ut patet in libro de ecclesiasticis dogmatibus, ideo approbatur quod in homine sit tantum una substantia anime, cuius potentie sunt vegetativum sensitivum et intellectivum, dicitur quod anima hominis que omnes has potentias anime sustinet a deo creatur, et quod per operationem naturalis agentis fiat ut corpus organisatum actu perficiatur per potentias que sunt corporalium partium actus. Ad primum ergo dicendum quod anima vegetabilis et sensibilis non sunt substantie viventes nec subsistentes, sed sunt principia vivendi et essendi. Et etiam non oportet si quod est minus nobile sit a deo immediate, quod etiam quod est magis nobile. Preterea deus cum non habeat limitatam virtutem, ut agat necessitate nature, potest agere et nobiliora et minus nobilia secundum suam voluntatem. Sic immediate produxit prima individua brutorum animalium, que tamen hominibus qui nunc generantur ex semine nobiliores sunt. Ad secundum dicendum quod anime sensitive non competit per se esse, nec fieri nec operari. Nulla est enim actio anime in qua corpus non communicet. Est enim duplex potentia motiva anime sensitive

Vna que imperat scilicet appetitiva cuius actus
constat quod non exercetur sine corpore Altera
que imperium exequitur que affixa
musculis et nervis est principium motus
in eis sed quia ipsa distinctio potencia
corporalis facit quod una pars animalis est
movens et alia mota et ita potest mo-
veri ex se Alia que est in contrarium
concedimus nisi quantum pertinet ad hominem
in cuius semine potencius vegetativa precedit
et sensitiva anima tamen imperfecte Nota secundum
Avicennam in generacione animalis ex semine
interveniunt multe generaciones

xii Ad secundum sic proceditur Videtur quod
imperare sit actus racionis Quia
philosophus dicit in primo Ethicorum Racio
recta ad optima deprecatur et obedit ei
quod est continuitatis ergo imperare et deprecari
et huiusmodi videntur ad racionem pertinere Sed
contra imperare ad dominum pertinet sed nos
sumus domini nostrorum actuum per voluntatem ergo
imperare est actus voluntatis Respondeo dicendum
quod in imperio duo sunt quorum unum est racio-
nis aliud voluntatis quod enim imperat inclinat
ad faciendum quod voluntatis est prius enim
est movere per modum agentis et iterum ordinat
cum actu imperat ad exequendum id quod imperat
Et hoc ad racionem pertinet cuius est ordinare
Et secundum duorum horum ordo consideratur Videtur
primum esse inclinacio voluntatis in aliud
per electionem et precipue in principio execucionis
ordinatur motus per quos fieri debeat quod
electum est Et sic imperium est immediate
actus racionis sed voluntatis primo movens
Et per hoc patet solucio ad obiecta

xiii Deinde queritur quantum ad gratiam
pertinet Utrum caritas secundum essen-
ciam augeatur Et videtur quod non
quia enim augmentum sit quedam mutacio
vel variacio quod mutatur vel variatur secundum
essenciam aut generatur vel corrumpitur Non
enim generatur nec prius fuit Preterea caritas
non habet quantitatem nisi virtualem sed virtus
caritatis est ipsa essencia eius ergo quantitas
caritatis est essencia eius ergo non potest esse
quod varietur quantitas caritatis sine variacione
essencie et sic secundum suam essenciam oportet quod
essencia eius vel generatur vel corrumpitur
Sed contra premium essenciale respondet
ipsi essencie caritatis sed quidam perveniunt ad
maius premium essenciale ergo in eis caritas
secundum essenciam augetur Respondeo dicendum quod caritas
secundum suam essenciam augetur Sed notandum
est quod quandoque contrario variatur habitudines
imperat quando enim denominat subiectum ut
cum dicitur Ille est albus secundum predicamentum quod predicatur
est subiectum albedinis quando vero formam ut cum dicitur
ille est coloratus secundum albedinem Tunc ergo dicitur
aliquid secundum hoc moveri potest intelligi vel subiectum
vel forma tunc enim dicitur Ille movetur secundum manum
notatur subiectum motus cum vero dicitur ille movetur
secundum locum notatur quod forma specificat motum
Hic ergo cum dicimus caritatem secundum essenciam augeri
denotatur subiectum augmenti ut sit sensus ipsa
essencia caritatis augetur Sic cum dicimus album
augetur secundum essenciam suam non autem designatur
forma specificans motum ut sit sensus augetur
secundum essenciam id est augmentum eius est motus in esse
vel in essencia et sic dicitur augmentum esse
secundum quantitatem et quantitatis caritatis
hec est virtus sic idem quod essencia caritatis
Non tamen oportet quod essencia caritatis tollatur
Sicut eciam in augmento corporali ipsa essencia
quantitatis non tollitur Tunc quod remaneat dimensio
indeterminata Sed secundum diversas terminaciones quas
recipit fit mutacio de parvo in magnum quod
est augmentum Ita eciam ipsa virtus caritatis non
tollitur per essenciam sed variatur terminacio eius Omnis
autem forma recepta in aliquo subiecto terminatur
recipit secundum capacitatem recipientis Unde quanto
subiectum caritatis magis disponitur ad caritatem
scilicet ad aggregacionem sui ad deum tanto maiorem
participat caritatem Et sic caritas secundum suam essenciam
augeri dicitur Et sic patet solucio ad obiecta

xiiii Deinde queritur de hiis que pertinent
ad culpam Et queruntur duo primo
Utrum petrus negando christum peccavit
mortaliter Videtur quod non Dicit enim quedam glosa
quod peccavit per surrepcionem sed peccatum per surrepcionem
est veniale et non mortale Unde primi motus
qui per surrepcionem fiunt sunt peccata venialia ergo
peccavit tantum venialiter Preterea Bernhardus dicit in libro de
dilectione dei quod in petro caritas fuit sopita
et non extincta sed peccatum petri mortale caritatem
extinguit ergo petrus non peccavit mortaliter Sed
contra est quod Gregorius dicit in moralibus quod
petrus ab ipsis faucibus dyaboli eripuit sed in
faucibus dyaboli non est aliquis nisi propter peccatum
mortale ergo petrus peccavit mortaliter Respondeo
dicendum quod absque dubio petrus peccavit mortaliter
negando christum quod quidem patet ex duobus
Primo quia negavit fidem in loco ubi precipue
ei confessio requirebatur Corde enim sit cre-
ditur ad iusticiam ore autem confessio
fit ad salutem ut dicitur ad Romanos x In quo
videtur quod sit de necessitate salutis confessio fidei
in casu predicto et precipue mendacium in hiis
que fidei sunt perniciosissimum est secundum Augustinum
in libro de mendacio Secundo quod destruxit confessionem

et mendacio addidit periurium et blasphemiam
unde ut dicitur Matth. xxvi. cepit detestari et iurare
quia non novisset hominem. Quia perseverare in peccato
est incrementum sceleris. Et quia omnia supradicta sunt.
Ad primum ergo dicendum quod surreptio dupliciter accipitur.
Uno modo secundum quod opponitur deliberationi. et secundum quod
primi motus dicuntur esse ex surreptione. Sic petrus
ex surreptione non peccavit. Alio modo secundum quod opponitur
electioni. Et sic petrus ex surreptione peccavit
quia peccavit ex electione. non quidem ex certa malicia
sed ex passione timoris. Talis autem surreptio
non excusat a mortali. Sicut patet in committente
qui fornicatur non motu concupiscentie sed metu corporis
committendi. Ad secundum dicendum quod Bernhardus semper
loquitur et cuius verba ut verificentur vel est
intelligendum de quadam dilectione familiaritatis
qua petrus ad christum habebat. que in eo mansit
etiam post negationem. Vel si intelligatur de caritate
gratuita. intelligendum est quod non fuit extincta
secundum predestinationem divinam. que eius primam gra-
ciam reservat. cuius esset ex se extincta secundum actum.

Ad secundum sic proceditur. Videtur quod habere xv
plures prebendas sine cura animarum absque
super dispensatione sit peccatum mortale.
Et quod hoc est contra statutum concilii generalis.
probatur di. lxx° dicitur. In quodam decreto re-
scripto capitulo. quod incipit. Sanctorum canonum
Nemo aliquem in duabus ecclesiis intitulari
non liceat. Sed unusquisque in qua intitu-
latus est. in ea tantum canonicus habeatur. licet enim
episcopi dispensatione unum dumtaxat preesse possit.
ecclesie. canonicus tamen prebendarius nisi unius
ecclesie in qua scriptus est esse non debet. Item
xvi. q. i. dicitur quodam decreto septime synodi
Clericus ab instanti tempore duabus non connumeretur
ecclesiis. Negotiationis enim est hoc et turpis
lucri commodum. et ab ecclesiastica consuetudine penitus
alienum. et sic idem quod prius. Item Ieronimus dicit
quod tenebras erubuit lucem erubescat. quod
figura non fuit concessum. tempore veritatis esse illicitum
figura autem non fuit concessum. quod inter levitas
quem capiebant in Bethleem. caperent in
Ierusalem. quo nos perfectiores esse debemus. qui
capit in Iericho. capiat in damasco. Item
Bernhardus dicit. Tamen non unus sed plures est
in beneficiis. non unus sed plures est in superfluis
et sic consuevisse peccat. Item Cancellarius convincit
sic discrimine et periculo peccati mortalis.
peccat mortaliter. Iste est huiusmodi qui recipiendo
plures prebendas. iuvat statuta servare utriusque
ecclesie. in quibus prebendatur. que per illud fieri
non servari possunt. utputa si eodem tempore vocetur
ad electionem in utraque ecclesia. vel ad aliqua

ecclesie negotia peragenda. Et propterea si sit
causa inter duas ecclesias cum utrique teneatur
quod videtur quod peccet mortaliter. Sed contra est.
Contra illud quod vigit in quem periculum. non autem sus-
tinendum ab ecclesia. Sed ecclesia sustinet ut aliqui
sint qui habeant duas prebendas ergo in hoc
non est periculum peccati mortalis. Preterea
licitum est alicui patrimonium habenti prebendam
accipere. Sed maior est convenientia inter ecclesiam
beneficia quam inter patrimonium et prebendam.
ergo et licet habenti unam prebendam accipere aliam.
Responsio dicendum quod omnis questio in qua de peccato
mortali queritur non expresse veritas habeatur
periculose determinatur. Quia error quo non creditur
esse peccatum mortale. quod est peccatum mortale conscientiam
constituit non excusat a toto. licet in aliquanto.
Error vero quo creditur esse peccatum mortale
quod non est mortale ex conscientia ligat ad
peccatum mortale. Precipue autem periculosum est ubi
veritas ambigua est. quod in hac questione accidit.
Cum enim hec questio ad theologos pertineat.
Cum enim hoc quod ad theologos pertineat
iniquitas dependet ex iure divino vel ex
iure naturali. Et ad iuristas iniquitas de-
pendet ex iure positivo. Inveniuntur autem
theologi theologis. et iuriste iuristis contraria
sentire. In iure namque divino non invenitur
determinata expresse. Item in sacra scriptura
non expressius. nemo de ea non fiat. quamvis
ad eam argumenta ex aliquibus auctoritatibus
sacre scripture adduci possint. que tamen lucide ve-
ritatem non ostendunt. Determinando vero eam
secundum ius naturale. sic videtur ad primus de ea di-
cendum. Quedam actionum humanarum multiplex
est differentia. Quedam enim sunt que habent deformitatem
inseparabiliter annexam. ut fornicatio adulterium
et alia huiusmodi. que nullo modo bene fieri possunt. De
numero talium non est habere plures prebendas. Alias
in nullo casu dispensationem recipere posset.
quod nullus dicit. Quedam vero sunt actiones que de se
indifferentes sunt. ad bonum vel ad malum.
ut levare festucam de terra. vel aliquid huiusmodi.
Inter quas non quidam computant habere plures
prebendas. Cum tamen secundum rei veritatem plurimas
in se inordinationes contineat. Propter quod non
est possibile aliquem pluribus ecclesiis deservire
in quibus prebendatus est. Cum prebende videantur
esse ordinate. quasi quedam stipendia divino
cultui ministrantium. Sequitur etiam diminutio
cultus divini. dum unus loco plurium instituitur.
Sequitur etiam in aliquibus defraudatio voluntatis
testamentariorum. qui ad hoc aliqua bona ecclesiis
contulerunt. ut certus numerus deo servientium esset
ibi. Sequitur etiam inequalitas. dum unus pluribus
beneficiis abundat. et alius nec unum habere potest.
Et multa alia huiusmodi. que de facili possent
scribi. Unde non potest conveniri inter indifferentes.

actionib(us), et multo mi(nus) in act(ib)us q(ui) sim(pliciter) s(un)t bona, vt dare elemosina(m) et h(uius)mo(d)i. Sunt v(er)o queda(m) actio(n)es que absolute (con)siderate deformitate(m) v(e)l inordinatio(n)e(m) q(ua)ndam i(m)portant, que t(ame)n aliq(ui)b(us) circu(m)sta(n)tiis advenie(n)tib(us) bone efficiu(n)t; sic occide(re) ho(m)i(n)e(m) v(e)l p(er)cute(re) in se deformitate(m) quanda(m) i(m)portat, s(ed) si addat(ur) occide(re) malefactore(m) p(ro)pt(er) iusticia(m), v(e)l p(er)cute(re) delinq(ue)nte(m) causa disciplie, no(n) e(ri)t p(e)cc(atu)m s(ed) v(ir)tuosu(m). Ita in p(ro)p(osit)o hanc actio(n)e(m) videt(ur) esse h(abe)re plures p(re)bendas, q(uam)vis e(ni)m aliquas inordinatio(n)es (con)tineat, t(ame)n ille circu(m)stantie p(os)s(u)nt sup(er)venire ita honesta(n)tes actu(m), q(uod) p(re)dicte inordinatio(n)es totalit(er) evacuant(ur), vtputa si sit necessitas ei(us) obsequio in pluribus eccl(es)iis, vel posset ple(n)ius servire eccl(es)ie, vel tantu(m) abse(n)s quantu(m) aliq(ui)s p(re)se(n)s, et si qua alia s(un)t h(uius)mo(d)i. Et t(un)c istis (con)dicio(n)ib(us) sup(er)venie(n)tib(us) cu(m) recta inte(n)tione no(n) est p(e)cc(atu)m, et(iam) nulla dispe(n)satio(n)e interveniente, si (con)sideretur t(antu)m s(e)c(un)d(u)m ius nat(ura)le. Q(ui)a dispe(n)satio ad ius nat(ura)le no(n) p(er)tinet, s(ed) solu(m) ad positivu(m). Si v(er)o aliquis hac intentio(n)e plura b(e)n(e)ficia h(ab)eat, ut sit dicior, vt lautius vivat, et ut facili(us) ad episcopatu(m) p(er)veniat, in aliq(ua) eccl(es)ia vbi est p(re)bendat(us) non tollu(n)t(ur) p(re)dicte deformitates, s(ed) augent(ur). Q(ui)a e(tia)m cu(m) tali intentio(n)e et(iam) vnu(m) b(e)n(e)ficiu(m) h(abe)re, quod nulla(m) inordinatio(n)e(m) i(m)portat, esset illicitu(m). Et sic quid esset dicendu(m) s(e)c(un)d(u)m ius nat(ura)le, et(iam) nullo iure positivo sup(er)veniente. Nu(n)c a(utem) certu(m) est, per antiq(ua) iura hoc esse prohibitu(m), patet et(iam) huic p(ro)hibitio(n)i (con)suetudine(m) esse (con)traria(m), p(ro)pt(er) qua(m) q(ui)dam dic(unt) iura illa esse abrogata. Na(m) p(er) (con)traria(m) (con)suetudine(m) iura h(uma)na abrogant(ur). Q(ui)da(m) aut(em) dic(unt) p(er) hanc (con)suetudine(m) antiqua iura no(n) abrogari, eo q(uod) q(ue)da(m) decretales d(icun)t a multis p(er) patientia(m) tolerant(ur), q(ue) si ad iudiciu(m) adducta fuerint, statuto cogente cassarent(ur). Et hec (contro)versia iurist(is) e(st) relinquenda, q(uam)vis h(oc) videat(ur) esse probabile, q(uod) q(uan)tu(m) ad iura antiq(ua) (con)tinent ius nat(ura)le abrogari non posse per contraria(m) (con)suetudine(m), vtpote irrevocabile; q(uan)tu(m) aut(em) ad hoc q(uod) solu(m) de iure positivo (con)tinet, p(ossun)t esse abrogata, p(re)cipue si dissimulaveri(n)t hanc (con)traria(m) consuetudine(m) in quor(um) p(otes)tate e(st) ius positivu(m) mutare, intende(n)tes per t(a)lem dissimulatio(n)em antiqua iura mutare. Si (er)go antiqua iura que h(oc) prohibebant in suo robore maneant, (con)traria (con)suetudine non obstante, certu(m) est no(n) posse aliq(ue)m plures p(re)bendas h(abe)re absq(ue) dispe(n)sat(ione), et(iam) illis circu(m)sta(n)tiis sup(er)venie(n)tib(us), que s(e)c(un)d(u)m (con)sideratione(m) iuris nat(ura)lis poterat honestare. Si a(utem) antiq(ua) iura s(un)t p(er) (con)suetudine(m) abrogata, tu(n)c p(re)dictis circu(m)sta(n)tiis sup(er)venie(n)tib(us), etia(m) sine dispe(n)satio(n)e licitu(m) est plures p(re)bendas h(abe)re, sine q(ui)b(us) circu(m)sta(n)tiis licitu(m) non est, q(ua)ntu(m)cu(m)q(ue) dispensatio interveniat. Et(iam) q(uia) dispensatio h(uma)na non aufert ligame(n) iuris nat(ura)lis, s(ed) solu(m) ligame(n) iur(is) positivi, quod p(er) ho(m)i(n)e(m) statuit(ur), et p(er) ho(m)i(n)e(m) dispe(n)sari p(otes)t. Et ex his de facili p(otes)t p(ro)bari responsio ad obiecta.

XVI

Deinde q(ue)rebat(ur) q(ua)ntu(m) ad gl(ori)a(m) que p(er)tinet. V(tru)m o(mn)es sancti q(ui) s(un)t in eccl(es)ia canonisati sint in gl(ori)a, vel aliq(ui) eor(um) sint in inferno. Et videt(ur) q(uod) aliq(ui) possi(n)t esse in inferno d(e) h(is) q(ui) s(un)t in eccl(es)ia canonisati. Nullu(s) p(otes)t ita certus esse de statu alt(er)ius, sic(ut) ip(s)e met d(e) se certus. Et(iam) q(ue) s(un)t ho(m)i(n)is nemo novit n(isi) sp(iritu)s ho(m)i(n)is qui in ip(s)o est, vt d(icitu)r j ad Cor(inthios) ij. Sed h(om)o no(n) p(otes)t esse certus de seip(s)o vt(rum) in statu salut(is) sit, Eccl(esiast)es ix: Nemo scit vt(rum) odio v(e)l amore dei dign(us) sit; (er)go multo mi(nus) p(a)pa scit; (er)go p(otes)t in canonisa(n)do errare. P(re)t(er)ea q(ui)cu(m)q(ue) in iudicando innitit(ur) medio fallibili p(otes)t errare; s(ed) eccl(es)ia in canonisando sanctos innitit(ur) testi(moni)o h(uma)no, cu(m) inquirit p(er) testes de vita v(e)l miraculis; (er)go cu(m) testi(moniu)m ho(m)i(n)is sit fallibile, videt(ur) q(uod) eccl(es)ia in canonisando sanctos possit errare. Sed (contr)a. In eccl(es)ia no(n) p(otes)t esse error da(m)pnabilis, s(ed) h(ic) e(ss)et error da(m)pnabilis, si venerare(tur) ta(n)q(uam) sanctus q(ui) fuit peccator, q(uia) aliq(ui) non scie(n)tes p(e)cc(at)a eius fallent(ur), si ita (con)veniet posset ad errore(m) p(er)duci; (er)go eccl(es)ia in t(a)lib(us) errare no(n) p(otes)t. P(re)t(er)ea Aug(ustinus) d(icit) in ep(istu)la ad Hiero(ny)m(um): Si in scriptura canonica aliq(uo)d mendaciu(m) admittat(ur), nutabit fides n(ost)ra, q(ue) ex hac scriptura dependet; s(ed) sic(ut) tenem(ur) crede(re) illud q(uo)d est in sacra scriptura, ita et illud q(uo)d est p(er) eccl(es)ia(m) co(mmun)it(er) det(er)minatu(m). Unde heretic(us) est q(ui) sentit (contr)a det(er)minatione(m) (con)cilior(um); (er)go co(mmun)e iudiciu(m) eccl(es)ie erroneu(m) non p(otes)t esse. R(espon)deo dicendu(m), q(uod) aliq(uo)d p(otes)t iudicari possibile s(e)c(un)d(u)m se (con)sideratu(m), q(uo)d relatu(m) ad aliq(uo)d extrinsecu(m) impossibile invenit(ur). Dico (er)go q(uod) iudiciu(m) eor(um) q(ui) p(re)sunt eccl(es)ie p(otes)t errare in q(ui)buslibet

si p[er]sone eo[rum] t[ame]n respiciant. Si v[er]o [con]sidet[ur]
diuina prouidentia que sua[m] eccl[esi]a[m] sp[irit]u s[an]c[t]o
dirigit ut no[n] erret sic ip[s]e promisit Joh' xiiii
q[uod] sp[iritu]s adueniens docet o[mn]ez v[er]itate[m] d[e] neca[ssa]ri[is]
s[cilicet] ad salute[m] certu[m] est q[uod] iudiciu[m] eccl[esi]e vniu[er]sal[is]
errare in hiis que ad fide[m] p[er]tine[n]t i[m]possibile e[st].
Vnde magis est standu[m] s[ente]n[ti]e p[a]p[e] ad que[m] p[er]tin[et]
determinare q[uam] ...dado profert q[ui]ppe [con]t[ra]...
sap[ie]ntu[m] ho[min]u[m] in sc[r]iptur[is] opi[ni]o[n]i cu[m] Caiphas
q[ua]mu[is] peior tu[m] q[ui]a pontifex legat[ur] ee[=esse] [pro]phe[tas]
p[ro]phasse Joh' xi. In alijs v[er]o s[ente]n[ti]ijs que
ad p[ar]ticularia facta p[er]tinet ut cu[m] agit[ur] d[e] posse:
ssio[n]ib[us] u[e]l de c[ri]minib[us] u[e]l hui[us]mo[d]i possibile
e[st] iudiciu[m] eccl[es]ie errare p[ro]pt[er] falsos testes. Ca-
nonisatio v[er]o s[an]c[t]o[rum] mediu[m] est int[er] h[ec] duo
q[ui]a t[ame]n honor quem s[an]c[t]is exhibem[us] quedam
p[ro]fessio fidei est qua s[an]c[t]o[rum] gl[ori]am credim[us]
pie credendu[m] est q[uod] non ee[=esse] in hijs iudiciu[m]
eccl[es]ie errare possit. Ad p[ri]m[um] ergo d[icen]d[um]
pontifex cui[us] est canonisare s[an]c[t]os p[o]t[est] c[er]tificari
de statu alicui[us] p[er] inq[ui]sic[i]o[n]em vite et attestatio[nem]
et p[re]cipue p[er] instinctu[m] sp[iritu]s s[an]c[t]i qui om[n]ia
scrutat[ur] ee[=etiam] p[ro]funda dei. Ad sc[dm] d[icen]d[um] q[uod]
diui[n]a prouidentia p[re]seruat eccl[es]iam ne in
talib[us] p[er] fallibile testi[moni]u[m] ho[min]u[m] fallatur

Questitum est de deo angelo et o[mn]ia. De deo quesita sunt tria. Primo de ei[us] vnitate. Secundo de ei[us] iudicio. Tercio de ei[us] sacramento.

Ad p[ri]mu[m] sic p[ro]cedit[ur]. Videt[ur] q[uod] vnitas
aliq[ui]d positiue dicat in diuin[is] et no[n]
remoco[n]e[m] t[antu]m s[ecundu]m opi[ni]o[n]em aug[ustini] ex
p[ri]uac[i]o[n]ib[us] e[n]i[m] no[n] [con]stituit[ur] res aliq[ua] ex vni-
tatib[us] a[utem] [con]stituit[ur] n[umer]us qui est res cu[m] sit
sp[eci]es q[uan]titatis ergo vnitas non dicit[ur] s[ecundu]m
p[ri]uatio[n]em t[antu]m. P[reterea] Numerus seq[ui]t[ur] ad distinctio[nem]
si igit[ur] vnitas et n[umer]us in diuin[is] no[n] dicerent
aliqua[m] non e[ss]et in diui[ni]s realis distinctio
quod e[st] h[er]e[sis] Sabellina. P[reterea] Si vnitas et
n[umer]us in diuin[is] dicit[ur] solu[m] mo[do] remotiue per
n[umer]us in diuin[is] nichil aliud videt[ur] remouere q[ua]m
vnitate[m] aut nichil aliud videt[ur] remouere q[ua]m
p[er] n[umer]us nec per vnu[m] aliquid q[ua]m vnitate[m]
seq[ui]t[ur] q[uod] vtru[m]q[ue] illo[rum] in diui[ni]s dicat[ur] s[ecundu]m
negatio[n]e[m] negatio[n]is s[ed] negatio negatio[n]is
no[n] est nisi s[ecundu]m ratio[n]em t[antu]m ergo vnitas et
n[umer]us non e[ss]ent realit[er] in diui[ni]s. q[uo]d est in-
conueniens. Et sic vnu[m] et n[umer]us aliq[ui]d positiue
dicit[ur] in diui[ni]s. Sed contra o[mn]e quod
p[re]dicat[ur] d[e] aliquo p[re]dicat[ur] de eo s[ecundu]m p[ro]p[r]ia[m]
ratio[n]em s[ed] ratio p[ri]mi in negatio[n]e [con]stitu-
ta est e[n]i[m] vnu[m] q[uo]d diuidit[ur] s[ecundu]m p[h]i[losophu]m ergo d[e] deo
p[re]dicat[ur] s[ecundu]m remotio[n]em t[antu]m. P[reterea] s[ecundu]m p[h]i[losophu]m
in x[o] metha[physice] vnu[m] et multa opponu[n]t[ur]

sic p[ri]uatio et habit[us] p[ri]uatio a[utem] dicit[ur] p[er] remotio[n]em
t[antu]m ergo vnu[m] quod int[er] p[re]dicta duo tenet loc[um]
p[ri]uationis dicit[ur] p[er] remotio[n]em t[antu]m. P[reterea] vnu[m]
s[upra] p[re]di[ctu]m ens no[n] addit aliq[ui]d s[ecundu]m re[m] q[ui]a sic
res non esset vna p[er] sua[m] essentia[m] addit[ur]
igit[ur] aliq[ui]d s[ecundu]m ro[ne]m t[antu]m s[ed] quod e[st] s[ecundu]m
ratio[n]em t[antu]m u[e]l est negatio u[e]l relatio
cu[m] igit[ur] vnu[m] sup[er] ens no[n] addat aliqua[m]
relatio[n]em q[ui]a ad aliq[ui]d non dicit[ur] videt[ur] q[uod]
addat negatio[n]em. Resp[ondeo] d[icen]d[um] q[uod] vnu[m] q[uo]d est
p[ri]ncipiu[m] n[umer]i de necessitate aliq[ui]d positiue
dicat in eo cui attribuit[ur] q[ui]a cu[m] ex vnitat[ibus]
n[umer]us [con]stituat[ur] nisi vnitas res aliqua
e[ss]et n[umer]us res esse no[n] posset et sic no[n]
e[ss]et n[umer]us res esse no[n] posset ... tanq[uam] sp[eci]es
posset poni in aliq[u]o g[e]n[er]e. Si v[er]o ... cu[m] ente sit ide[m] q[uo]d
et ergo vnu[m] q[uo]d [con]u[er]tit[ur] cu[m] ente ... id[em] q[uo]d
vnu[m] q[uo]d est p[ri]ncipiu[m] n[umer]i op[or]tet q[uod] ee[=esse]
vnu[m] q[uo]d [con]u[er]tit[ur] cu[m] ente aliq[ui]d positiue
supaddat enti et h[oc] [con]cedit Auicena
Vnd[e] vult q[uod] vnu[m] q[uo]d [con]u[er]tit[ur] cu[m] ente addat
supra ens aliq[ui]d q[uo]d ad gen[us] [sub]stancie per-
tineat s[ed] h[oc] no[n] p[otes]t esse. Si a[utem] vnu[m] quod
[con]u[er]tit[ur] cu[m] ente cu[m] de q[ua]libet re dicat[ur]
op[or]tet ee[=esse] q[uod] illa res q[uia] addit supra
ens sit vna. Et sic u[e]l e[ss]et vna p[er] aliqua[m]
vnitate[m] additam et ita e[ss]et p[ro]cessu[m] in
infinitu[m] vel e[ss]et vna p[er] essentiam sua[m]
q[uo]d si v[er]u[m] est standu[m] est in p[ri]mo s[cilicet] q[uo]d
ens ip[su]m dicat[ur] vnu[m] p[er] essentia[m] no[n] per
aliqua[m] rem additam. Et sic ergo intelligend[um]
est s[ecundu]m opi[ni]o[n]em Aresto[tilis] et [com]me[ntatoris] q[uod] vnu[m]
q[uo]d [con]u[er]tit[ur] cu[m] ente no[n] sup[er]addit enti re[m]
aliqua[m] s[ed] solu[m] negatio[n]em diuisio[n]is. Et
sic hui[us]mo[d]i vnu[m] ponit aliq[ui]d in signatu[m] in
suo intellectu. includit ens et addit remotiue
q[ua]ntu[m] ad illud quod sup[er]addit enti vnu[m]
v[er]o quod e[st] p[ri]ncipiu[m] n[umer]i quod supaddit enti
aliq[ui]d de g[e]n[er]e [men]sure et sil[ite]r n[umer]us n[umer]i e[st]
p[ri]ncipiu[m] inueniu[n]t[ur] t[antu]m in reb[us] habentib[us]
diuisio[n]e[m] q[ui]a talis n[umer]us causat[ur] ex diuisio[n]e
[con]tinui et h[ic] n[umer]us s[cilicet] ex diuisio[n]e [con]tinui
causatus est subiectu[m] arismetice s[ecundu]m
Auicenna[m]. Nulla a[utem] [con]diciones p[er]ti[nentes] ad cor-
p[or]alis p[otes]t dici de deo aut d[e] aliqua subst[anci]a
sp[irit]uali. Vnde s[ecundu]m h[oc] vnu[m] et n[umer]us q[ui] [con]tinent[ur]
in g[e]n[er]e q[ua]ntitatis non dicu[n]t[ur] de deo et de
alijs substancijs incorporeis s[ed] solu[m] vnu[m] quod
[con]u[er]tit[ur] cu[m] ente et multitudo ei opposita. Et
ideo vnitas in diui[ni]s no[n] dicat[ur] nisi remo-
tiue q[ua]ntu[m] ad illud q[uo]d sup[er]addit enti
q[u]amuis ponat aliq[ui]d s[ecundu]m q[uo]d includit ens
est e[n]i[m] vnu[m] ens indiuisu[m]. Ad p[ri]m[um] d[icen]d[um]
q[uod] obiectio illa p[ro]cedit de vno q[uo]d est p[ri]nci-
piu[m] n[umer]i. Ad s[ecundu]m d[icen]d[um] q[uod] obiectio illa p[ro]cedit
d[e] p[ri]mo q[uo]d de[te]r[minat] si nullo mo[do] vnu[m] et n[umer]us
aliquid ponerent realit[er] in diui[ni]s. P[er]...

aut eius rem distinctam vel quantum ad hoc quod
eius includitur in ratione unius ut dictum est.
Ad tertium dicendum quod in ratione multitudinis inclu-
ditur negatio rei sed in ratione unius negatio
nominis et rei simul quod sic patet. Unum enim est
quod non dividitur divisio autem negatur per unum
quod quantum ad entem oportet quod sit talis quod
indivisum divisione salvetur. Hec autem est
distinctio per affirmationem et negationem et ratione
cuius divisionis negatio constituit rationem unius
est enim unum quod dividitur tali divisione
quod sit in re accipere hoc et non hoc. Et sic
unum in quantum negat affirmationem et nega-
tionem simul est negatio rei et negationis
simul. Predicta vero divisio includitur in
ratione multitudinis. Et sic includitur ibi negatio
rei quia multa sunt que sic dividuntur quod corpus
unum non est alium

n A D secundum sic proceditur. Videtur quod
Christus non sit descensurus in terram
ad iudicium. Prima super illud psalmi Dominus
in templo sancto suo dicit Glosa quod deus in
celo sedens de bonis et malis iudicat ergo
iudicium futurum non est in terra sed in celo.
Preterea ad dignitatem iudicis pertinet ut hii iudicandi
ad eum accedant et non econverso sed Christus est iudex
dignissimus cuius locus est celum ergo homines ascen-
dent illuc ut iudicentur et non econverso. Preterea
si iudicium sit in terra futurum precipue videtur
quod sit futurum in valle Iosaphat ut habetur
Iohel iiii° sed locus ille non posset tantam
multitudinem hominum capere et sic non est ibi
futurum iudicium ergo in loco terre. Sed contra
est illud i ad Thessal. iiii° quod Christus in iussu
et in voce archangeli et in tuba dei descendet.
Preterea in iudicio apparebunt non solum electi sed etiam
reprobi qui habebunt corpora gravia et grossa
sic non competet eis locus celestis ergo iudicium
in terra et non in celo erit. Responsio dicendum quod
iudicium ordinatur ad retributionem premiorum
unde secundum duplex premium scilicet anime et corporis
est duplex iudicium dei. Unum scilicet quo iustificat
vel dampnat hominem quo ad animam et hoc
iudicium tacitum per hoc tempus agitur. Aliud est
iudicium quo premiabitur vel punietur homo
etiam quantum ad corpora et hoc iudicium fiet per
resurrectionem in fine temporis. Primum autem iudicium
competit Christo ratione divinitatis sed secundum ratione humanitatis.
Et sic dicit Augustinus super Iohannem verbum dei vi-
vificat animas et verbum factum caro factum vivificat
corpora. Unde et Iohannis v° dicitur potestatem dedit
ei iudicium facere quia filius hominis est. Sic ergo
ultimum iudicium est futurum in loco in quo Christo competit
ratione sue humanitatis scilicet circa terram illam ubi natus
est et passus et reliqua complevit humana officia

propter quod dicitur quod in valle Iosaphat iudicium est
futurum que vallis subiacet monti oliveti unde
Christus ascendit in celum ut sic ostendatur idem esse
qui ascendit regnaturus et qui descendit iudicaturus
secundum illud Actuum primo quemadmodum vidistis eum
ascendentem in celum ita veniet. Ad primum ergo dicendum
quod glosa illa loquitur de primo iudicio quod competit
Christo ratione divinitatis ratione cuius etiam pro loco celum
sibi assignatur. Sed quod in celo precipue manifestatur indicia
corporalis creature appareant indicia maiestatis
divine. Unde celum locus dei dicitur et sedes quia
deo fruuntur. Ad secundum dicendum quod accessus ad locum
iudicis est ascensus in celum et ascensus in celum
est premium quod ex iudicio reportatur unde debet
iudicium sequi non autem ita se habet ad iudicium
iudicandi sequi. Non unde non est simile
humanum accessus ad locum iudicis
Ad tertium dicendum quod in iudicio nec Christus neque angeli
erunt in terra sed solum reprobi. Christus enim et electi
erunt in aere secundum illud i ad Thessal. iiii° Ra-
piemur in nubibus obviam Christo in aera. Reprobi
autem erunt non solum in valle illa sed in regione
circumquaque. Unde Christum et electos videre non
poterunt tum ratione altitudinis tum ratione claritatis

m A D tertium sic proceditur. Videtur quod species
vini que remanet in sacramento altaris
alii liquori commisceri non possint.
Prima secundum philosophum in primo de generatione miscibilia
sunt in mixto potentia non in actu. Si ergo
illa species vini alteri liquori misceatur
post mixtionem non remanebit sanguis Christi sed est
inconveniens. Preterea secundum philosophum que sunt miscibilia
sunt separabilia et sic illa species alteri liquori
mixta poterit iterum separari qua separata facta
erit vinum ubi tamen non erat vel sanguis tamen
tam diu tamen vel sanguis Christi sit sub specie quam
diu species est. Et sic sanguis Christi de novo inci-
piet esse sub specie vini. Et alio modo quam per
consecrationem quod est inconveniens ergo illud ex
quo sequitur scilicet quod species vini post consecrationem
alii liquori admisceatur. Sed contra forma
mixti est forma accidentalis sed accidens
superveniens non corrumpit subiectum ergo post
mixtionem speciei cum aliquo liquore adhuc
remanet ipsa species et sic non sequitur incon-
veniens predictum. Responsio dicendum quod quidam dicunt
illas species nullo modo posse admisceri ali-
que liquorem quia statim sub illis speciebus
desinat esse sanguis Christi. Et hoc ideo quia
mutatis speciebus non remanet ibi veritas
sanguinis Christi. Per additionem enim cuiuscumque
liquoris fit alia quantitas que subsistit
in illo sacramento aliis accidentibus fit enim maior
quantitas et sic non remanet ibi sanguis
Christi. Sed hoc non videtur verum quia species que
in sacramento post consecrationem remanent

eodem modo corrumpuntur et non aliter quam acci-
disset de subiectis preexistentibus, quorum accidentia
vel species remanent, sicut ad sensum patet, que
in terminatione et aliis modis transmutantur,
sicud sic accidisset de substantia panis et vini
ante consecrationem. Constat autem quod per admix-
tionem vini gutte aque non fuit totum vinum
destructum. Unde non oportet quod tota vini species
corrumpitur per consecrationem, nec oportet si augetur
quantitas, quia oportet quod sit ibi alia species. Nam
per additionem non tollitur eadem dimensio numero
sed variatur terminatio eius, que terminatio non solum
fit per additionem sed per divisionem. Unde si
talis variatio sufficeret ad hoc quod desineret
esse sub speciebus corpus vel sanguis Christi, sequeretur
quod per divisionem specierum quandoque similiter esse desineret,
quod patet esse falsum. ¶ Ideo dicendum quod aliqua ad-
mixtio alterius liquoris facit ut totaliter de-
sinat esse sanguis Christi sub speciebus, et aliquando non sed
solum sub parte specierum. Si enim ibi esset substantia
vini, si alius liquor in magna quantitate admi-
sceretur, totaliter illud vinum corrumperet ut desineret
esse vinum, si liquor admixtus esset alterius speciei,
vel desineret esse hoc vinum, si esset eiusdem speciei.
Si autem alius liquor in parva quantitate admi-
sceretur, non posset illius liquoris permixtio
ad totum vinum pervenire, sed ad aliquam partem
eius, quam variaret vel secundum speciem si esset
alterius speciei, propter quam permixtionem saporem vini
non totaliter amitteret, sicut gutta aque in vino
multo. Sic ergo si speciei post consecrationem fiat tanta
permixtio extranei liquoris que sufficeret ad
totam substantiam vini corrumpendam si ibi esset,
desinet sanguis Christi esse sub totis speciebus. Si autem
non sit tanta permixtio, desinet esse sub parte,
dato quod ille liquor permixtus in speciem vini
convertatur, non tamen convertetur in sanguinem Christi.
¶ Ad primum dicendum quod facta permixtione speciei cum aliquo
liquore non remanet species eadem vel secundum
speciem vel secundum numerum vel secundum totum vel secundum partem,
et sic sub toto vel sub parte non remanebit
sanguis Christi sed substantia vini. Neque etiam facta
separatione denuo erit ibi sanguis Christi, quia mi-
scibilia non separantur a mixto et non redeunt
eadem numero sed eadem specie. ¶ Ad secundum quod in con-
trarium obicitur dicendum quod forma commixtionis
dupliciter potest intelligi. Uno modo forma per quam
corpus mixtum in specie collocatur, et sic est forma
substantialis. Per hunc enim modum forma lapidis
dicitur forma mixti. Alio modo dicitur forma mixti qua-
litas quedam media resultans ex simplicibus
qualitatibus commixtis. Cum ergo dicitur quod forma
accidentalis substantiam non destruit, posset

dici quod verum est, tamen destruit accidentia,
et sic species sacramentales que sunt accidentia
per commixtionem non manent. Sed hoc non est
secundum veritatem. Nam forma mixtionis, cum
sit quedam qualitas materie, non permanet
qualitatibus variatis. Sed si odor vini
vel color mutaretur, non oportet quod desineret
ibi esse sanguis Christi, nisi dimensiones que
ceteris accidentibus substituuntur vicem substantie
gerentes secundum terminationem destruerentur, quod
aliud accidens non potest quam accidens de substantia
si ibi esset. Et ideo aliter dicendum est quod accidens
non corrumpit subiectum effective sed dispositive.
Posita enim qualitate que est contraria dispositioni
ad formam ignis, scilicet calore in summo, removetur
forma aeris. Et similiter posita media qualitate
que est contraria ad formam mixti, aufertur
forma simplicis corporis.

Deinde queritur de angelis. Utrum
duratio angeli habeat prius
et posterius. Et videtur quod sic. In
eo enim cuius duratio non habet prius et posterius
idem erit angelum esse et fuisse, sed hoc est
impossibile, quia deus posset facere quod angelus
non esset, tamen non posset facere quod non fuisset;
ergo inconveniens est dicere quod in duratione
angeli non sit prius vel posterius. ¶ Preterea nullum
terminatum est infinitum in actu, sed duratio
angeli est infinita a parte post, ergo non
est tota simul in actu, et ita est ibi prius et
posterius. ¶ Preterea mensura debet esse proportionata
mensurato, sed esse angeli est finitum in actu,
ergo evum quod est eius mensura est finitum,
et sic idem quod prius. ¶ Preterea ratio eternitatis in
hoc perficitur quod est tota simul, ut patet secundum Boetium
V de consolatione: Eternitas est interminabilis
vite tota simul et perfecta possessio. Sed
evum, quod est angelorum duratio, non habet
prius et posterius, non differt ab eternitate, quod
falsum est. ¶ Sed contra: prius et posterius sunt
in tempore, quod mensurat motum, sed in esse
angeli non est aliquis motus, nec illud esse
aliquo modo motui subiacet, ergo in evo quod
est eius mensura non est prius et posterius.
¶ Preterea tempus nichil aliud est quam numerus prioris
et posterioris. Si ergo in evo sit numerare prius
et posterius, evum in nullo differt a tempore. ¶ Responsio.
Dicendum quod de re aliqua possumus loqui dupliciter:
uno modo secundum quod est in rerum natura; alio modo secundum quod
est in consideratione nostra. Primo modo accipitur substantia
rei non absque suis dispositionibus et operationibus,
quia sine hiis substantia non invenitur in rerum
natura. Sed secundo modo potest accipi substantia absque

sius dispositionibus. Et ita consideratio sub(stantie) non dependet a consideratione suarum dispo-
sitionum. Accipiendo igitur mensuram durationis
secundum primum modum sic deo competit duratio
que sit tota simul et non alicui creature,
eo quod solus deus est immutabilis, quantum ad
essentiam et quantum ad dispositiones. Que certa essentiam
considerari potest. Creature vero attribuitur variabilitas
vel secundum essentiam et substantiam vel secundum aliquam
dispositionem aut operationem. Et secundum hoc Augustinus
xxi q. ad Orosium ponit omnes creaturas
esse in tempore etiam angelos. Sed accipiendo men-
suram durationis angeli secundo modo prout scilicet
consideratur eius substantia absolute, eius mensura
est evum et non tempus. De quo quidem evo
est duplex opinio. Quidam enim dicunt quod in evo
est prius et posterius, sed non sicut in tempore. Nam
in tempore prius et posterius est cum innovatione.
In evo autem sine innovatione. Sed hoc non
est intelligibile. Impossibile est enim esse
aliquam durationis duas partes esse simul
quarum una alteram non includit, sicut mensis
includit diem. Unde simul est aliquid in mense
et in die, sed duo dies et duo menses
simul esse non possunt. Unde alicui in aliqua
duratione si ponuntur due partes quarum una
est prior et altera posterior, oportet quod una
transeunte altera adveniat. Et sic oportet
in omni duratione in qua est prius et posterius
quod sit innovatio. Mensura autem durationis
quod sit innovatio habere non potest nisi illud quod per
innovationem mensuratur. Innovatio recipere
durationem mensuratur. Innovationem recipere
possit. Esse autem angeli est absque innovatione
ex quo cepit esse, immutabiliter perseverat
tamen licet in eo sit motus ut alicui motui sit
subiectum sicut esse rerum corruptibilium est subiectum
motui celesti. Sic ergo si mensura attribuatur
angelo quantum ad substantiam, tamen illa non habet
prius et posterius. Si mensuratur eorum esse evo
Similiter si attribuatur eius duratio ratione illarum
operationum vel affectionum, sic eorum mensura
habet prius et posterius. Sic etiam mensuratur tempore
secundum quod dicit Augustinus super Genesim ad litteram quod
deus movet spiritualem creaturam per tempus.
Ad primum ergo dicendum quod rei eterne vel coeterne
aliquid potest attribui dupliciter. Uno modo ratione simplicis
et sic non attribuitur neque fuisse neque futurum
esse sed solum esse, quod in preterito et futuro explicatur
tale prius et posterius, non autem in presenti. Alio modo
ratione mensure adiacentis vel subiacentis
ratione temporis et sic attribuitur ei fuisse vel fore
per concomitantiam ad tempus preteritum vel futurum
esse per concomitantiam ad tempus presens. Primum enim

momentum toti tempori, ut dicit Augustinus de deo quod fuit
quia numquam defuit, erit quia non deerit. Sic ergo deus
non potest facere angelos non fuisse, et etiam non potest
facere quin tempus preteritum sit, sed esse angeli fuit,
potest autem facere angelum non esse, quia potest facere ut de
angelo non sit sicut cum tempore quod presens est nunc vel
erit in futuro. Et sic ista diversitas magis procedit
ex bono modo locutionis quam ex natura rei.
Ad secundum dicendum quod infinitum dicitur dupliciter. Uno modo privative
et sic non attribuitur nisi hiis que habent extensionem
vel quantitatem. Hec enim solum nata est habere finem.
Et ita evum nullo modo habet infinibilitatem
quia non habet aliquam extensionem, nisi quatenus
extensio in eo consideratur ex comparatione mensure
subiacentis scilicet temporis. Et ita nullum creatum est
infinitum in actu. Alio modo dicitur infinitum ne-
gative, id est quod non habet finem, et sic indivisibilia
dicuntur infinita, ut puncta et unitates, quia non
sunt finita. Et hoc modo evum est infinitum, quia
sunt finita. Et hoc modo evum est infinitum, quia
scilicet non finitur. Sic ergo aliquid creatum esse simul
aliquid infinitum actu nichil prohibet. Ad
tertium dicendum quod per eundem modum est infinitum esse.
Ad quartum dicendum quod licet eternitati
angeli et evum potest assignari triplex differentia, quarum una
potest sumi ex predictis. Nam eternitas mensurat
ipsam substantiam eterni, quod est in rerum natura idem
cum omnibus que ei attribuuntur, non autem evum, ut
dictum est. Alia sumitur ex hoc quod eternitas me-
surat esse per se stans. Unde eternitas est
idem cum substantia eterni. Evum autem mensurat
esse creatum, quod non est per se stans, quia est
aliud a substantia entis creati. Tertia potest sumi
ex hoc quod evum quamvis sit interminabile ex parte
finis, non tamen ex parte principii. Eternitas vero
ex parte utriusque.

Deinde queritur de anima. Et primo
ad quantum naturam. Secundo quantum ad gratiam.
Tertio quantum ad culpam. Quarto quantum
ad gloriam. Circa naturalia anime quesitum est de
eius substantia et de eius operatione. Circa substantiam
quesita sunt duo. Primo utrum anima sit sue
potentie. Secundo utrum secundum suam substantiam sit incorruptibilis.

Ad primum sic proceditur. Videtur quod anima sit
sue potentie. Dicitur enim in libro de spiritu et
anima, quod anima est queda(m) sua
scilicet potentie quedam vero sua non est sed virtutes.
Et Augustinus dicit x libro de Trinitate quod memoria
intelligentia et voluntas sunt una mens, una
vita, una essentia. Sed hec tria secundum Augustinum
in x de Trinitate libro sunt tres vires anime, ergo anime
vires sunt ipsa eius essentia. Sed contra

x

est q dyonis xi ca° celestis ierarchie distinguit
supiores subas scz angelos in tria scz in subam
virtute et opacones scz angelis no est unius
simplicitatis · ergo aia · go et in aia sua suba
non est sua virtus sive potencia · ℗ Eorum que
sunt idem si unum multiplicat et reliquum · si go aia
sit idem et sue potencie videt q nec potencie
sit multe q essencia aie una esse non possit ·
Respondeo dicendum q de aia dupl loqui possum · Uno
singulariter quantum ad subam · et sic impossibile est q
aie sit sue potencie dupli racione · quarum
una sumit ex eo q est aie principium scz impossibile
est · ut idem sm idem sit naliter principium
plurimorum et diversorum · immo quorum oppositorum · Anima autem
sm diversas potencias invenit esse principium
actuum diversorum sm speciem et quorum oppositorum · Unde
impossibile est q ipsa essencia aie que est una
sit immediatum horum principium · Et ideo oportet
ponere in aia preter eius subam potencias
naturales que sunt horum actuum immediata principia
Alia racio sumit ex eo quod est quod aie et
cuiuslibet sube creatae · In illa enim suba creata
sit idem esse et opacio · Hoc enim solius dei est
essencia autem est essendi principium · potencia vero
operacionis · ergo cum ab uno naliter non sit nisi
unum · nulla suba nisi divina est sua potencia
Nec est instancia de potencia me · cum dato
q sit sua essencia · tamen talis potencia no est ad
opacionem sed ad esse · Alio modo possum loqui de
Anima sm q est quoddam totum potenciale
et sic divise potencie sunt partes eius · et ita aia
predicat de potenciis ut certo · Sed huius modi
sit abusio · in toto potenciali et integrali
Anima totum potenciale sm suam subam ad quelibet
aulz partem · no autem integrale · et per hoc patet

Ad secundum sic proceditur · videtur · Secundo ad obiecta m

q anima racionalis sit corporalis cor-
ruptibilis · Quia sm Damascenum nulla suba
est · sine opacione · propria autem opacio aie
racionalis est intelligere · ad quam indiget corpore
cum no sit intelligere sine fantasmate ut
patet per phm iii° de aia · go destructo corpore
suba aie racionalis no manet · ℗ Illud
quod hz virtutem ut sit semper · non invenit quandoque
esse et quandoque non esse · Omnis enim res est
quedam virtus rei exposita · go quod invenit quandoque
esse et quandoque non esse · no hz virtutem ut sit
semper · sed omne quod incepit esse · invenit quandoque
esse et quandoque non esse · go nichil quod incepit
esse hz virtutem ut sit semper · et ita nichil quod
incepit esse · potest esse incorruptibile · sed aia
racionalis incipit esse · go no potest esse incor-
ruptibilis · ℗ Omnis composicio ex corpore et
alio est quoddam esse · si autem potest aia sic hz
esse · hz aliud esse · go composicio advenit aie

post esse completum · go huiusmodi composicio est aie
accidentalis · et sic homo non erit ens per se · sed
ens per accidens · quod est inconveniens · Si autem
no hz aliud esse aia preter esse compositi · go
per quam deficit esse compositi · aia esse no
potest · sed in morte corporali deficit esse compositi
go aia post mortem corporis non remanet ·
℗ Anima est forma corporalis · Aut go per
essenciam suam · aut per aliquod accidens · Si per accidens
sequitur q composicio aie et corporis sit accidentalis
sicut corporis ad indumentum · si per essenciam
go cum forma ingenita est forma · no possit
esse sine materia · Videt q aia post mortem corporis
remanere no possit · Sed contra est · quod
phs dicit in ii° de aia · Hoc racionale separatur
ab aliis · sicut perpetuum a corruptibili · ℗ Phs
in x° ethicorum · ponit felicitatem contemplativam
permanere civili · eo q diuturnior est · Sed
civilis durat usque ad mortem · go contemplativa
est post mortem · go aia permanebit · Respondeo
dicendum q necesse est ponere subam aie racionalis
esse incorruptibilem · si enim corrumpitur aut cor-
rumpitur per se · aut per accidens · Per se quidem corrumpi
no potest nisi esset composita ex materia et forma
contrarietatem habente · quod esse no potest nisi
esset elementum · aut ex elementis ut antiqui
phi posuerunt · quorum posiciones in primo de aia
reprobantur · Per accidens corrumpi no potest nisi
pereunte · q no hz per se esse · sed solum esse cum
alio · sicut est de aliis formis materialibus · que
per se no habent esse subsistens · sed sunt per se
compositorum subsistencium · quorum sunt partes · et
sic per accidens corrumpuntur compositis corruptis
hoc autem de anima racionali dici no potest · Nam
quod no hz esse impossibile est quod per se
separetur · Unde cum alie forme no operantur
sed composita per formas · Anima autem racionalis
hz per se opacionem · quam exercet · nullo organo
corporeo mediante · sicut intelligere · ut probat phs
in iii° de aia · Non enim posset omnium sensibilium
formas cognoscere · nisi ab aliis formis sensibilibus
esset denudata · nil nisi esset actu omnium · tamen nichil
recipiat · quod no licet · Oportet igitur si aia per
aliquod organum intelligeret · q careret omni forma
sensibili · cum omnes formas sensibiles sit nata
intelligere · Sicut pupilla caret omni colore ut
hoc q visa posset omnes colores cognoscere · Im-
possibile est autem esse aliquod organum corporale
carens omni forma sensibili · Relinquitur ergo
subam aie intellective esse incorruptibilem
Unde est quod phs in primo de aia · q intellectus
videtur esse suba quedam que no corrumpitur ·

Hanc autem incorruptibilem intellectum quidam posuerunt extra hominem esse, ponentes animam que est pars hominis corruptibilem forme, tamen posuerunt intellectum agentem separatum illuminantem dupliciter. Uno modo per illustrationem secundum eos qui posuerunt intellectum agentem separatum et incorruptibilem, intellectum vero possibilem coniunctum et corruptibilem. Alio modo per illuminationem intellectus ad fantasmata secundum eos qui posuerunt etiam intellectum possibilem esse separatum et incorruptibilem. Sed secundum hoc esse non potest, quia si in nobis non esset aliqua virtus intellectualis, lumen intellectus agentis non posset in nobis recipi nisi materialiter, cum receptum sit in recipiente per modum recipientis, et ita non reciperetur modo intelligibili, et sic nos non possemus esse intelligentes formaliter, secundum quod esse non potest. Nam fantasmata sunt in nobis per naturam operationem que sequitur esse. Ipse sic homo non haberet speciem suam esse ex hoc quod est rationalis, cum non sit rationalis nisi ex hoc quod intellectum continet. Relinquitur igitur quod ipsa humana anima, que est forma corporis, est intellectus incorruptibilis. Ad primum ergo dicendum quod anima indiget aliquo corporali ad suam operationem dupliciter. Uno modo sicut organo per quod operatur, et sic non indiget aliquo organo, ut probatum est. Si enim sic indigeret organo ad intelligendum, esset corruptibilis utpote non potens per se operari. Alio modo ad operandum indiget aliquo corporali sicut obiecto, sicut oculus ad videndum indiget corpore colorato. Et anima rationalis indiget ad intelligendum fantasmate. Nam fantasmata sunt sensibilia anime intellective, ut dicitur in iii° de anima. Operatio autem que sic indiget corporali a principio non potest esse sine corporali illo. Potest autem postea, sicut anima sensitiva nullam operationem habere potest nisi prius moveatur a sensibus qui sunt extra animam, sed postea remanet actus imaginationis etiam sensibus abeuntibus, et sic etiam destructis fantasmatibus operatio intellectiva in anima remanere potest. Ad secundum dicendum quod illa ratio est probativa per Philosophum in libro de celo et mundo, quia ibi ostenditur quod omne generatum est corruptibile, et habet locum in illis que fiunt et corrumpuntur naturaliter, in quibus ex contrariis constitutis est, quod non potuit non semper fuisse nec semper fore. Non autem habet locum in hiis que per creationem fiunt, que accipiunt a deo virtutem ut sint semper, quam quia esse non potuit antequam eam acciperet. Ad tertium dicendum quod anima esse suum communicat corpori, quod quidem ita acquisivit anima in corpore, ut quod ipsum consistere posset, quod non est de aliis formis, et sic ipsum esse anime sit compositi esse, et hoc manet composito destructo. Ad quartum dicendum quod anima secundum suam essentiam forma corporis est, nec destructo corpore destruitur in anima illud secundum quod est forma, sed solum desinit esse forma in actu.

Deinde queritur de opere anime. Et circa hoc queruntur duo. Primo utrum anima separata intellectiva omnia que cognoscat cognoscat in prima veritate. Secundo utrum anima separata a corpore habeat actus sensitivarum potentiarum.

vii Ad primum sic proceditur. Videtur quod anima quicquid intelligit intelligat in prima veritate. Augustinus dicit xii Confessionum: Si ambo videmus illud verum esse quod dico, ubi queso illud videmus? Non ego in te nec tu in me, sed ambo in ea que supra nos est incommutabili veritate. Et sic omne verum quod anima cognoscat in prima veritate videt. Preterea verum addit supra ens manifestationem sive manifestum, sicut patet de principiis demonstrationis, et de luce corporali per quam visus corpora videt. Sed prima veritas est maxime omnibus mentibus manifesta, et sic non solum per eam sed in ea omnia cognoscuntur. Sed contra. Multi de delusionibus demonum veram cognitionem habent, qui de prima veritate nichil considerant. Ergo non omne verum in prima veritate cognoscitur. Preterea Augustinus dicit in libro de libero arbitrio quod nullus de prima veritate iudicat, et quod nullus sine ea recte iudicat, et ita si de ea non iudicatur, non cognoscitur ut alia in ea. Responsio. Dicendum quod sicut quedam glossa dicit super illud Psalmi: Diminute sunt veritates etc., dicit ab una prima veritate multe veritates in mentibus hominum resultant, sicut multe facies in speculo fracto ab una facie hominis resultant. Huiusmodi autem resultatio est quantum ad duo, scilicet quantum ad lumen intelligibile, de quo in Psalmo: Signatum est super nos lumen vultus tui domine, et quantum ad prima principia naturaliter nota, sive sint complexa sive incomplexa. Nichil possumus veritatis cognoscere nisi ex primis principiis et ex lumine intelligibili, que veritatem manifestare non possunt nisi secundum quod sunt similitudo illius prime veritatis, quia ex hoc etiam habent quandam immutabilitatem et stabilitatem. Sic igitur in prima veritate secundum suam essentiam non omnia videntur a nobis in statu vie, cum nec ipsa per suam essentiam a viatoribus videatur, sed in prima ratione imaginis sue, scilicet mentis ab ea exemplate, omnis veritas a nobis cognoscitur. Et ex hoc est quod duo idem verum vident, inquantum ab eadem veritate exemplata veritas in mente utriusque est. Et ita intelligendum est dictum Augustini, et sic patet solutio ad primum. Ad secundum dicendum quod operari aliquo sicut movente dicitur dupliciter. Uno modo sicut principio formali operationis vel motus

et sic non oportet quod motor moventis vel operans operatus trahatur ad illud quod operatur. Non enim ignis calefacit calorem quo calefacit. Alio modo sicut instrumento; et sic motor movens trahatur ad illud quod movet, sicut magis baculum movet lapidem, et baculum manus movet. Illud ergo quo cognoscimus sicut instrumento oportet esse in nobis quasi notum, et sic cognoscimus conclusiones per principia naturaliter nota, ad quae comparatur intellectus agens sicut ad instrumenta, ut dicit Commentator in III De anima. Sed illud quo cognoscimus sicut forma cognoscentis non oportet esse notum, sicut nec oculus videt lucem quae est de oculi compositione, nec speciem per quam videt; et ita etiam non est necesse ut quicumque intelligit aliquid intelligat intellectum suum quo intelligit, vel lumen intelligibile. Sic igitur veritas a prima veritate in mentibus nostris exemplata a nobis partim cognoscitur, dum necessarium est ad hoc quod alia in ea cognoscantur, scilicet quantum ad ipsum intelligibile lumen; ipsa vero exemplaris veritas a nobis per suam essentiam videtur.

viii

Ad secundum sic proceditur. Videtur quod anima separata actus sensitivarum potentiarum habere possit. Cassianus enim dicit in libro De anima quod anima in corpore videt et audit et reliquis sensibus viget. Praeterea Lucae XVI quaedam dicuntur de divite in inferno sepulto, quae sine actu sensuum esse non possunt. Sed constat quod ibi erat tantum anima divitis sine corpore. Ergo anima sine corpore operationem sensuum habere potest.

Praeterea, frustra est potentia quae non reducitur ad actum. Sed in anima post mortem remanent potentiae sensitivae. Ergo et actus sensuum.

Responsio. Dicendum quod impossibile est in anima separata aliquam potentiarum sensitivarum actum esse. Quod sic patet: operationes enim potentiae sensitivae eodem modo perficiuntur in homine et in bruto; eodem modo enim homo videt per oculum quo equus. Actus autem potentiae sensitivae in bruto non est operatio animae sensitivae per se, sed mediante organo; si enim per se haberet subsistentiam, sic esset incorruptibilis, ut de anima rationali probatum est. Unde nisi sit hoc inconveniens, impossibile est quod in bruto vel in homine potentia sensitiva habeat aliquem actum proprium, sed omnis actus eius est coniuncti. Unde in anima separata remanere non potest. Quidam tamen dicunt animam sensitivam habere duos actus: unum quem exercet organo mediante, qui post mortem non manet; alium quem per se ipsam agit, et hic manet post mortem. Hoc autem videtur attestari opinioni Platonis de anima, qui ponebat animam sensitivam movere se ipsam, et sic movere corpus; et sic operatio qua movebat se ipsam erat sibi propria, alia vero qua movebat corpus erat coniuncti. Et propter hoc Plato ponebat animas etiam brutorum esse incorruptibiles. Hoc enim de necessitate sequitur, quod tamen isti non concedunt.

Ad primum ergo dicendum quod sicut operationes voluntatis propter quandam similitudinem nominantur nominibus passionum quae sunt in appetitu sensitivo, ita intellectus operationes nominantur ab operationibus sensuum propter similitudinem; et sic loquitur Cassianus.

Ad secundum dicendum quod ista verba quae dicuntur de divite oportet metaphorice intelligi vel secundum similitudinem, et non solum rebus spiritualibus (?), ut Augustinus dicit.

Ad tertium dicendum quod secundum quosdam in anima non manent potentiae sensitivae actu, sed in radice tantum. Si autem actu non maneant, non tamen frustra erunt, quamvis actibus careant; manent enim ad naturae integritatem, sicut membra generationis (?) in resurgentibus.

Deinde quaeritur de his quae pertinent ad gratiam. Et circa hoc quaeruntur tria: primo de praecepto honoris parentum; secundo de consilio quantum ad voluntatem obedientiae; tertio de voto continentiae.

ix

Ad primum sic proceditur. Videtur quod ille qui non potest sustentari a filio nisi contrahendo accipiat dotem, unde patrem nutrire possit, non teneatur contrahere ut patrem sustentet. Cum enim caritas sit ordinata, prius aliquis tenetur sibi quam patri. Sed laudabile esset si aliquis propter virginitatem servandam se morti exponeret. Ergo non tenetur aliquis pro conservanda patris vita matrimonium contrahere ut patrem sustentet.

Praeterea, praeceptum non contrariatur consilio. Sed de virginitate servanda est consilium, ut patet I ad Corinthios VII. Ergo praeceptum de honoratione parentum non obligat aliquem ad hoc unde virginitatem perdat.

Sed contra, praeceptum affirmativum obligat pro loco et tempore. Sed tempus de honoratione parentum est cum parentes indigent. Ergo tunc obligatur aliquis ex tali praecepto. Et ita videtur quod teneatur matrimonium contrahere si aliter patri subvenire non possit.

Responsio. Dicendum quod casus propositus non videtur esse de facili possibilis. Vix enim contingere potest quin aliquis parentes sustentare possit absque contractu, saltem manibus operando vel mendicando. Si tamen hoc contingeret, est idem iudicium de virginitate servanda in isto articulo et de aliis perfectionis operibus, sicut est intrantium in religionem, de quo quidam varie opinantur. Dicunt enim aliqui quod si aliquis habet patrem indigentem, si quid habet ad eius sustentationem, et sic potest licite religionem intrare, parentum curam patri caelesti committens, ut etiam auctoritas praestat (?). Sed quibusdam hominibus videtur asperum. Ideo melius videtur dicendum quod aut ille qui est in proposito intrandi religionem videt se in saeculo non posse vivere

sine pecco mortali vel non faciliter si tamen timet
sibi periculum pecti mortalis vel magis saluti sue
sue teneat providere quam corpali necessitati
paciendo non tenetur in seculo remanere Si autem
videt se in seculo posse gubernari absque peccato
distinguendum videtur quia si sine eorum obsequio
parentes nullo modo vivere possent sic tenetur
eis servire et alia opera perfectionis pretermittere
sic enim hoc male pretermittet et peccaret
eos dimittens Si vero sine eius obsequio
possent aliquam sustentari non tamen honorifice
tunc propter hoc tenetur opera perfectionis dimittere
Secus autem est de illo qui iam religionem
intravit quia cum iam sit mortuus mundo
per professionem solutus est a lege qua in mi-
nisterio obsequiis parentibus tenebatur secundum
doctrinam Apostoli Rom. vii In hiis autem spiritualibus
puta oracionibus et huiusmodi eis tenetur servire
Et hoc quod dictum est de introitu religionis
potest eciam de observancia virginitatis et de aliis
operibus perfectionis dici Ad primum ergo dicendum
quod si aliquis non esset virginitatem professus
non deberet mori fame antequam matrimonium
contraheret Ad secundum dicendum quod preceptum
contrarium consilio nichil prohibet in casu

X Ad secundum sic proceditur Videtur quod
religiosus qui emisit votum obediencie
tenetur in omnibus prelato obedire
et in indifferentibus quia per votum castitatis
religiosus omni connubio renunciat ergo per
votum obediencie abrenunciat proprie voluntati
quantum ad omnia Preterea Beatus Benedictus dicit
in regula quod si prelatus impossibile iubeat
tentandum est ergo multo magis in indifferentibus
obedire tenetur Preterea votum obediencie ad statum
perfectionis pertinet hoc autem non esset si non
teneretur obedire nisi in hiis que in regula
continentur quia quilibet subditus eciam secularis tenetur
prelato suo obedire in aliquibus que pertinent ad
suum prelacionem ergo videtur quod religiosus tenetur
simpliciter in omnibus obedire Sed contra
religiosus non tenetur ad plura quam secularis
nisi quantum se per votum obligat sed per votum
perfectionis non obligat se ad obediendum nisi
secundum regulam ergo in pluribus obedire non tenetur
Preterea Bernardus dicit
quod non que sunt secundum regulam Preterea Nichil in preceptum
In li. de dispen. et precep. nichil prohibeat
prelatus eorum que non promisi nichil prohibeat
eorum que promisi Respondeo dicendum quod primum conveniunt
omnes et partim dissenciunt Omnes enim religiosi
sunt et partim dissenciunt Dicunt enim quod religiosi
non teneantur prelato obedire nisi in hiis que dicuntur
supra vel regule vel quantum ad ea in quibus
prelatus dispensacio committitur omnes conveniunt
dicentes quod eciam in hiis que sunt contraria regule
obedire non teneantur Sed obedire obediencie
perfecte non ab omnibus dicitur Sed circa indifferencia

vel que sunt infra latitudinem regule et equalia
regule sunt due opiniones quibusdam dicentibus
quod obedire in huiusmodi est de necessitate obediencie
Aliis autem quod non est de necessitate obediencie
sed de perfectione que quidem due opiniones etsi multum
differre videantur quantum ad voces tamen parum aut
quasi nichil differre inveniuntur Nam ad regulam
pertinere intelligenda sunt non solum ea que sunt expressa
in regula sed eciam illa que quocumque modo ad
regulam reducuntur ut puta que pertinent ad
obsequium sive honestatem et ad humanam caritatem
ad que duo fere omnia huiusmodi possunt reduci
Si tamen aliqua sunt que nullatenus ad regulam
reducuntur videtur verior opinio esse quod obedire
in huiusmodi non sit de necessitate obediencie sed de perfectione
ut Bernardus manifeste dicit In li. de precep. et dispe.
Et hoc ideo quia obediencia non se extendit
ultra potestatem et iurisdictionem prelacionis que quidem
secundum regulam limitantur Ad primum ergo dicendum quod
votum continencie respicit speciale genus actus
sed votum obediencie respicit generaliter omnem
actum Unde nisi determinetur eius generalitas
esset religionum confusio quia omnes ad idem
tenerentur Ad secundum dicendum quod loquitur quantum
ad perfectionem obediencie Ad tertium dicendum quod
per votum obediencie supponitur religiosus prelato
suo quantum ad generalem disposicionem vite sue
licet non quantum ad omnes actus suos particulares
Secularis autem suo prelato obedire tenetur quantum
ad aliquos actus speciales non autem quantum ad
generalem disposicionem vite sue

XI Ad tertium sic proceditur Videtur quod
per votum simplex castitatis aliquis
matrimonium contrahens nec reddere debitum
nec exigere possit quia apud deum non minus
obligat votum simplex quam solenne ut Extra
dicitur Sed per votum solenne emissum aliquis nec
petere debitum nec reddere potest ergo nec post emissionem
simplicis voti Preterea per potestatem nulla excusatur
a peccato Sed ille qui contrahit post votum simplex
peccat Sed post debitum reddit quia adhuc potest
votum implere religionem intrando ergo postquam
semel reddidit adhuc peccat vel reddendo
vel exigendo Sed contra ecclesia non cogit
aliquos ad peccandum cogit autem reddere debitum
eciam post votum simplex castitatis ergo reddendo
debitum non peccat Respondeo dicendum quod quantum ad
reddicionem debiti omnes conveniunt quod post votum
simplex continencie tenetur reddere debitum quia votum
simplex matrimonium contractum non dirimit et ex quo
matrimonium est contractum vir non habet potestatem corporis
sui sed mulier Unde tenetur mulieri petenti debitum
reddere Sed circa peticionem debiti quidam dicunt
quod nec quantum ad hoc sit in sua libertate tenetur

adhuc votum implere, et ita peccat debitum
petendo. Alii vero dicunt, et si per singula appareat
quod mulier velit sibi debitum reddi, quamvis ipsa
petere erubescat, quod vir petere debeat etiam post
votum simplex, et precipue si timeat uxoris
de lapsu. Sed hoc in idem redit cum primo.
Nam hec est ex parte uxoris quedam interpretativa
peticio, et sic vir petendo reddit. Verumtamen efficitur
ex parte uxoris gravius matrimonium, quam esset
si se eam expresse petere oporteret. Ad primum ergo
dicendum, quod utriusque voti transgressio inducat rea-
tum peccati mortalis, ex hoc quod utrumque equaliter
obligat apud deum, sed quantum ad impedimentum ma-
trimonii non habet utrumque equalem efficaciam.
Nam per votum solemne transfert se vovens
etiam in corporale obsequium, propter bonum dei, per suscep-
cionem ordinis, vel introitum religionis. Quod
autem aliquis semel uni dedit, non potest postmodum
alteri dare. Et ideo post votum solemne non potest
aliquis se tradere in potestatem uxoris matrimonium
contrahendo. Sed in voto simplici est sola
promissio. Quando autem alicui aliquid promisit
potest idem alteri dare, licet sue promissionis non
servet. Et ideo ille qui simplex votum emittit
potest postmodum matrimonium contrahere, licet peccet
quod priorem fidem irritam faciat. Ad secundum
dicendum quod per hoc quod gaudebit non excusat sanctitas
quin debitum reddat a peccato. Iniquum est peccatum
sed iniquum est actus quidam matrimonii consecratus

Deinde queritur de hiis que pertinent
ad culpam. Et primo quantum ad culpam
que contrariatur bonis moribus. Secundo
quantum ad culpam que contrariatur veritati
fidei. Circa primum queruntur tria: primo de acceptione
personarum. Secundo de peccato infamie. Tertio de
preciositate vestium. xii

Ad primum sic proceditur. Videtur quod qui
honorat divitem propter divitias peccat.
Ita enim dicit Glossa Jacobi secundo: Quia
si introierit in conventum vestrum etc., induens
pauperem abicit, divitem tollit, fideles esse
debent. Preterea honor secundum philosophum quarto ethicorum
debetur rebus divinis, sed in divite non est aliquid
divinum propter divitias, ergo non debetur ei honor
propter divitias. Preterea ex verbis philosophi quarto ethicorum
colligitur quod honor est exhibitio reverentie
in signum virtutis, sed aliquis dives non est virtuo-
sus, ergo secundum testimonium dicitur esse peccatum, quod non
debet fieri propter scandalum vitandum. Videtur quod
non est causa vitandi scandalum divites debent
propter divitias honorari. Sed contra est Glossa
Augustini Jacobi secundo super illud: Si introierit in
conventum vestrum cotidianis gressibus, qui prefert divitem pauperi,
non in hoc peccat, nisi intus ita iudicat, ut
ei quanto ditior tanto melior videatur. Sed non
si aliquis in huiusmodi exterioribus honoribus divitem
honorabit, cum propter hoc iudicat meliorem

ergo non semper peccat. Respondeo dicendum quod acceptio
persone dicitur contra acceptio cause. Acceptio
enim cause est iudicium formare ex aliquo
quod facit ad causam, quod laudabile est. Acceptio
vero persone est formare iudicium ex aliqua
conditione persone que non facit ad causam,
quod vitiosum est. Unde contingit quod ex aliqua
conditione persone considerata quamvis sit iudicium
iustum, tamen acceptio personarum fit, sicut in
aliquo curialitas det premia pro aliquo
quod est levius, erit acceptio personarum. Si
autem in hac consideratione in levitando ad
magisterium aliquis preficiatur, non est acceptio
personarum. Si ergo aliquis honor divitibus
exhibeatur propter divitias, ad que divitie
aliquid faciunt, non erit acceptio personarum,
erit autem si ad hoc nichil operentur. Est
autem duplex honor, unus qui debetur alicui
bone simplicio propter ipsam virtutem, sicut est
commendatio imitatio et huiusmodi, et ad hunc
honorem divitie nichil faciunt. Unde
si talis honor alicui propter divitias exhi-
beatur, erit acceptio personarum. Unde dicit
Maximus Valerius quod honores qui virtuti debentur sicut
sunt triumphi et alia huiusmodi, que apud Ro-
manos antiquos nulla pecunia emi po-
terant. Alius honor alicui debetur secundum
statum quem habet in republica. Sic enim
in persona republica honoratur, et propter
hoc rex et principes et huiusmodi persone
honorantur, secundum illud prima Petri secundo: Regem
honorificate. Et quia in terrena republica
divites statum obtinent altiorem. Unde in
civitate Jerusalem quam in Babilonia persuaserat
dent eis iniquos qui faciunt morem
gerere, ut dicit Augustinus in libro de Civitate Dei, in
hiis que non sunt contra deum. Et sic etiam
divites honorare illis dumtaxat honoribus
qui ad exteriorem conversationem pertinent, licitum est.
Ad primum ergo dicendum quod in hiis que ad fidem Christi
pertinent, peccatum esset divites pauperibus preferre,
et sic ministratores sacramentorum et alia huiusmodi,
sed in hiis que mundi conversationem respiciunt oportet
mundi gerere morem. Ad secundum dicendum quod etsi
divitie iniquitatis sit quedam bonum, sicut aliquid
divinum, precipue inquantum prebent facultatem
ad multa bona agenda. Ad tertium dicendum quod
ratio illa procedit ad honorem qui exhibetur
alicui ratione sui ipsius. xiii

Ad secundum sic proceditur. Videtur quod aliquis
peccat infamiam non repellendo. Augu-
stinus enim dicit qui famam suam ne-
gligit sed crudelitas peccatum est. Ergo peccatum est
infamie non resistere. Preterea Ecclesiastici xvii dicitur
Unicuique mandavit deus de proximo suo

X

ut scilicet prosit eis exemplo et verbo. Sed hec impeditur per infamiam, ergo quilibet tenetur repellere infamiam. Sed contra est quod contempnere infamiam videtur esse actus humilitatis. Unde in vitaspatrum legitur de multis sanctis patribus qui suas infamias sustinebant non repellentes, ergo non est peccatum. Respondeo dicendum quod utrumque, scilicet et contemptus fame et appetitus, potest esse laudabile et vitiosum. Fama enim non est necessaria homini propter seipsum sed propter proximum edificandum. Appetere igitur famam propter proximum caritatis est, appetere vero propter seipsum ad inanem gloriam pertinet. Contemptus fame ratione sui ipsius humilitatis est, ratione vero proximi ignominia et crudelitas. Clericus ergo cuius incumbit ex officio vel ex statu perfectionis aliorum saluti providere peccant nisi infamiam propter quod iuxta posse repellant. Alii vero quibus magis custodia sue proprie salutis imminet, prout sue humilitati providebitis, famam vel infamiam contempnere. Sed cum infamia dupliciter repellatur, scilicet occasionem subtrahendo et linguas detrahentium compescendo, primo modo omnes tenentur infamiam vitare, alias sine scandalo occasio transire non posset, quod sine peccato esset. Sed secundo modo non tenetur nisi quatenus det aliquibus saluti proximorum providere, et hoc est quod Gregorius dicit xx omelia super Ezechielem: linguas detrahentium sicut nostro studio non debemus excitare ut ipsi pereant, ita per suam malitiam excitatas debemus equanimiter tolerare ut nobis meritum crescat. Aliquando etiam debemus eas compescere ne dum de nobis mala disseminant, eorum qui nos ad bona audire poterant corda innocentium corrumpant, et i[?]. Item hi quorum vita vel exemplum imitationis est posita, debent si possunt detrahentium sibi verba compescere, ne eorum predicationem non audiant qui audire poterant, et in pravis moribus remanentes bene vivere contempnant. Hec ille. Ergo patet solutio ad obiecta.

XIIII Ad tertium sic proceditur. Videtur quod uti pretiosis vestibus sit peccatum. Omne enim quod fit propter vanam gloriam est peccatum, sed preciosa vestimenta non portantur nisi ad inanem gloriam. Unde Gregorius in omelia de divite epulone: Nemo quippe vestimenta pretiosa nisi ad inanem gloriam querit, videlicet ut honorabilior ceteris esse videatur. Nam quod pro sola inani gloria preciosum vestimentum queritur, ipsa res testatur, quia nemo vult ibi pretiosis vestibus indui ubi ab aliis non possit videri, ergo usus preciosarum vestium est peccatum. Preterea i ad Thimotheum vi: habentes alimenta et quibus tegamur his contenti simus. Glossa: quod amplius est a malo est, sed preciositas vestium est amplius, ergo est peccatum. Sed contra est quod Hester dicit ad quandam reginam: Indue te delicate non propter te sed ne dignitas regia vilescat. Preterea prima ad Thimotheum ii°: Non in tortis crinibus vel auro aut margaritis vel veste preciosa. Glossa: ultra modum suum. Et ita si aliquis pretiosis vestibus utatur secundum modum suum non peccat. Respondeo dicendum quod aliter est hic loquendum de persona publica et de persona privata. Nam in persona publica considerantur et status dignitatis et ipse persone condicio, circa que duo ita se debet habere ne dignitatis auctoritas veniat in contemptum, et ne ipsam in superbiam auferatur. Utrumque ergo eis potest esse laudabile, et quod preciosis vestimentis utatur ad reverentiam auctoritatis, et quod utatur vilibus ratione proprie humilitatis, ita dumtaxat ut neque ad auctoritatem conservandam fiat in superbiam, et ne dum nimium servatur humilitas regendi frangatur auctoritas. Hic dicit Augustinus. Et hoc valde laudabiliter sacerdotes in divino officio pretiosis utuntur vestimentis ad reverentiam divini cultus, et laudabiliter ab hiis in ... propter humilitatem in quibusdam religionibus abstinetur. In eo autem qui est privata persona, vitiosum est si propter propriam humilitatem abiectioribus vestimentis induit nec utatur, nec secundum statum proprius requirat. Unde etiam Gregorius dicit in omelia predicta: Si abiectio pretiosi indumenti virtus non esset, evangelista de Iohanne vigilanter non diceret: erat indutus pilis camelorum. Licitum est autem secundum modum proprie persone preciosis utatur, sed peccat si proprium modum excedat. Et quod preciosum dicitur relatione, sic et magnum, ei illud quod est preciosum uni non est preciosum alteri. Preciositas vestium sive sonat in excessum proprii modi, et secundum hoc sic est peccatum preciosis vestibus uti. Et sic loquitur Gregorius. Unde patet solutio ad primum. Ad secundum dicendum quod in alimento et tegumento intelliguntur omnia que nobis sunt necessaria secundum convenientiam nostri status.

Deinde quaeritur de culpa quae contrariatur rectae fidei. Et circa hoc quaeruntur duo. Primo utrum haereticus sit excommunicandus. Secundo utrum redeuntes ad ecclesiam sint recipiendi.

Ad primum sic proceditur. Videtur quod haereticus sit excommunicandus. Dicitur enim Matth. xiii in parabola de zizania quod paterfamilias dixit messoribus: Sinite utraque crescere usque ad messem; messis autem consummatio saeculi est, ut ibidem dicitur. Cum igitur per zizania intelligantur haeretici, non sunt a communione fidelium separandi ante diem iudicii. Sed videntur contra hoc praeceptum domini facere principes haereticos interficientes. Sed contra est quod dicitur ii ad Cor. vi: Exite de medio eorum et separamini; et loquitur de infidelibus, quod patet ex hoc quod praemiserat: Nolite ducere iugum cum infidelibus. Ergo haereticis non est communicandum. Responsio. Dicendum quod haereticis non est communicandum duplici ratione. Una est ratione excommunicationis: nam cum sint excommunicati, non est eis communicandum, sicut nec cum aliis excommunicatis. Alia est ratione haeresis. Primo propter periculum, ne eorum communicatio alios corrumpat, secundum illud i ad Cor. xv: Corrumpunt bonos mores colloquia prava. Secundo etiam ne videatur eorum doctrinae aliquem assensum praestare. Unde in secunda canonica Iohannis dicitur: Si quis venit ad vos et hanc doctrinam non habet, nolite eum in domum recipere nec ave ei dixeritis; qui enim dicit ei ave, communicat operibus eius malignis. Unde dicit Glossa: Signum [?] vox est instituta, communionem esse ostendit cum illo cum quo [?] simulata est, quae in christianis esse non debet. Tertio ne ex nimia familiaritate aliis contingat occasio erroris. Unde ibidem dicit alia glossa: Et si vos forte decepti non estis, forsitan per talem vestram familiaritatem possent decipi qui viderent illos placere vobis et sic crederent illis. Unde alia glossa ibidem dicit: Tantam apostoli atque eorum discipuli in religione cautelam exhibebant, ut nec verbi quidem communionem cum aliquo eorum qui a veritate declinaverant. Haec patent. Hoc tamen est intelligendum nisi cum aliquo loquerentur de eius salute. Ad primum ergo dicendum quod in illo praecepto patrisfamilias duplex conditio intelligitur. Una est ut comprehendatur praeceptum de universali separatione malorum a bonis; et hoc accipitur ex ipsa quaestione messorum qui dicunt: Vis et imus et colligimus ea? Hoc enim non erit nisi in die iudicii. Alia conditio est ut intelligatur praeceptum quando mali sine periculo bonorum exstirpari non possunt. Et hoc patet ex relatione patrisfamilias qui dicit: Ne forte colligentes zizania eradicetis simul cum eis et triticum. Quod quidem tribus modis contingere potest. Primo si aliquis praecideretur antequam de eius malitia constaret. Unde dicit Glossa: Et monet dominus ne ambigue iudicemus. Secundo si non esset in malitia obstinatus. Unde nullus excommunicatur nisi propter contumaciam. Unde dicit Glossa ibidem: Monet non cito amputare. Quia qui hodie errat, forsan cras defendet veritatem. Et Apostolus [?] dicit: Haereticum hominem post primam et secundam correptionem devita. Tertio si simul boni in malis involvantur, propter quod dicit Glossa ibidem Augustini: quod multitudo non est excommunicanda nec princeps populi. Istis autem remotis debet malum praecidi, secundum illud i ad Cor. v: Auferte malum ex vobis. Et sic patet solutio.

Ad secundum sic proceditur. Videtur quod haeretici redeuntes ad ecclesiam non sunt recipiendi, quia peccaverunt contra fidem quae est ecclesiae fundamentum; et ideo in aedificatione ecclesiae non debent superaedificari. Ergo non debent ad ecclesiam recipi. Sed contra est quod ecclesia nulli debet claudere gremium, sicut Christus qui de se dicit: Qui venit ad me non eiciam eum foras, Ioh. vi. Responsio. Dicendum quod quamdiu homo in statu vitae durat, homo non potest esse totaliter in peccato obstinatus; hoc enim erit in damnatis post mortem. Et ideo quamdiu in hac vita vivitur, cuilibet relinquitur locus poenitentiae. Et ideo qualitercumque deliquerit, vel in fide vel in moribus, est ab ecclesia recipiendus ad poenitentiam; et contrarium dicere est haeresis Novatianorum. Sed tamen non est necessarium quod sic ad dignitatem recipiantur, nisi cum aliquibus misericorditer dispensaretur, praecipue propter bonum pacis, vel propter fructum aliquem qui inde speratur. Ad primum ergo dicendum quod quamdiu fundamentum fidei non habet, ab ecclesia recipi non debet; sed postquam conversus incipit habere, recipiendus est.

Deinde quaeritur de hoc quod pertinet ad gloriam, scilicet de visione dei in patria. Utrum aliquis intellectus creatus possit videre deum per essentiam. Et videtur quod non. Intellectus enim ad intelligibile est aliqua proportio. Sed intellectus creati ad divinam essentiam nulla est proportio, cum distet in infinitum. Ergo intellectus creatus divinam essentiam videre non potest. Praeterea plus distat spiritus increatus ab intellectu creato quam spiritus creatus a sensu. Sed sensus non potest cognoscere spiritum creatum. Ergo nec intellectus creatus spiritum increatum. Sed contra est quod Exodi xxxiii super illud: Non videbit me homo et vivet, dicit Glossa Gregorii: Fuerunt nonnulli qui deum dicerent etiam in illa regione beatitudinis in claritate sua conspici, sed in natura minime videri. Quos nimirum minor inquisitionis subtilitas fefellit. Nec enim illi simplici et incommutabili essentiae aliud est claritas, aliud est natura, sed ipsa ei claritas, ipsa claritas natura est. Et ita essentia dei videbitur a beatis. Responsio. Dicendum quod necesse est ponere

xi

diuinam essentiam videre a bonis. Beatitudo enim est ultima perfectio rationalis nature. Nichil autem est finaliter perfectum, nisi attingat ad suum principium secundum modum suum. Quod ideo dico, quia ad principium, quod est deus, attingit aliquid dupliciter. Uno modo per similitudinem, quod est commune omni creature, que tantum habet de perfectione quantum consequitur de diuina similitudine. Alio modo per operationem, ut sic mittatur ille modus qui est creatura singularis secundum in unitate personae. Duo autem per operationem, inquantum rationalis creatura cognoscat et amat deum. Et quia anima immediate facta est a deo, ideo beata esse non potest nisi immediate videat deum, scilicet absque medio, quod sit similitudo rei cognite, sicut species visibilis in pupilla, ut in speculo. Non autem absque medio, quod est lumen glorie confortans intellectum, quod est lumen glorie, de quo In psalmo dicitur: In lumine tuo videbimus lumen. Hoc autem est per essentiam deum videre. Unde in hoc ponimus beatitudinem rationalis creature, quod deum per essentiam videbit, sicut philosophi animas (?) ab intelligentia asserere felicitatem posuerunt ultimam felicitatem hominis in continuatione intellectus nostri ad ipsam. Ad primum ergo dicendum quod proportio dupliciter dicitur. Uno modo secundum quod importat quandam determinatam excessum, et sic proportio requiritur inter intellectum et intelligibile ad hoc quod sit cognitio cum apprehensione, qualiter diuina essentia nunquam videbit ab intellectu creato. Alio modo dicitur universaliter, pro qualibet habitudine, et sic finitum potest habere proportionem ad infinitum, sicut sit perfectio eius, vel aliquam huiusmodi habitudinem habeat ad ipsam, et talis proportio sufficit ad hoc quod intellectus noster videat diuinam essentiam attingendo, non comprehendendo. Ad secundum dicendum quod obiectio illa procedit de distantia secundum proprietatem nature, non secundum rationem cognitionis. Nam spiritus creatus non est sensibilis, sed spiritus increatus est intelligibilis.

·3·1·

Questium fuit de deo, de angelis et hominibus. De deo vero questium fuit de immensitate ipsius, de cognitione eius et de potestate. Circa immensitatem vero dei questitum fuit utrum solius dei sit proprium esse ubique. Et ostendebatur quod non. Unius enim est in rebus materialibus, sed constat quod omnes partes universi sint unitate, ergo universale est in omnibus partibus universi, et sic videtur quod sit ubique. Non est igitur solius dei proprium esse ubique. Preterea universale est quod est ubique, sed universale non est hoc quod est deus, ergo non est proprium solius dei esse ubique et semper. Preterea substantia spiritualis excedit corporalem, sed hoc quod dicitur esse ubique pertinet ad substantiam corporalem, quia in solis corporalibus est proprium assignare locum, ergo multo magis esse ubique pertinet ad substantias spirituales, et sic videtur quod non sit solius dei proprium esse ubique. Preterea ad commendationem terreni regis pertinet quod possit gubernare etiam in absentia sua regnum, sed deus est commendabilior omni rege, ergo videtur quod eis competat quantum ad suam commendationem quod gubernet totum mundum, vel aliquas partes in absentia sua per prouidentiam, et sic videtur quod non sit dei proprium esse ubique. Preterea constat quod quedam dicuntur deo propinqua et quedam remota, et quanto magis sunt remota, tanto magis sunt corruptibilia. Non autem posset dici aliqua propinqua et alia remota deo, si deus esset ubique. Preterea dato quod tota materia mundialis esset unum corpus continuum, constat quod illud corpus esset ubique. Non igitur est solius dei proprium esse ubique. Sed contra est quod Ambrosius probat spiritum esse deum, quia est ubique, sed si esse ubique non esset solius dei proprium, ratio sua non valeret, cum ergo ratio huiusmodi valeat, videtur quod sit solius dei proprium esse ubique. Respondeo dicendum quod spiritualia dicuntur esse in loco, non quidem per contactum magnitudinis, sed virtutis. Cum igitur rei spiritualis loquimur, autem de aliqua rei spiritualis virtute, oportet nos loqui de loco in quo est. Virtus autem dei est infinita, cuius infinitas apparet quantum ad duo. Primo quia non solum excedit creaturas que sunt, fuerunt et erunt, sed etiam omnes que possunt imaginari. Secundo quia virtus dei simul et semel in omnibus operatur et in singulis, secundum proprium modum rerum. Et ideo esse ubique proprie acceptum soli deo competit. Aliquibus autem rebus competit esse ubique improprie. Unde distinguitur modus quo deus est ubique, et quo alie res quibus aliquo modo competit esse ubique. Nam huiusmodi dicuntur esse ubique, quia sunt

tum in his que sunt in potentia. Deus autem est non
solum in his que sunt, sed etiam in imaginatis et in
preteritis et in futuris. Item alie res non sunt ubique
sic in loco uno quod sint in diversis locis, sed deus
ita est ubique quod est in quolibet et in toto, quia
eius virtus habet efficaciam non solum in illud quod
est continue primo, sed in illud quod est proprium unicuique
rei perficiendi, et ideo est in omnibus sic in uno
loco et sic in pluribus quod est proprie esse ubique.
Unde cum hoc modo solus deus sit ubique, solius
dei proprium est esse ubique. Ad primum ergo dicendum quod
numerus non est in rebus materialibus sic in loco, sed
sicut accidens in subiecto. Punctus vero numerus licet sit
in aliis materialibus sic unita existentia, non tamen est
in qualibet parte, quia non contingit partes materialium
esse non. Item numerus non est omnino unus, sed multa
quedam. Deus autem est in rebus per virtutem suam
et in singulis operatur ut dictum est. Ad secundum
dicendum quod universale dicitur esse ubique et semper magis
per remotionem quam per positionem non esse. Dicitur
ubique esse et semper, non quod sit in omni loco et in
omni tempore, sed quia abstrahit ab aliis que determinant
sibi locum et tempus determinatum, et propterea universalia
non sunt subsistentia. Ad tertium dicendum quod substantia spiritualis
excedit corporalem excessu dignitatis nature et non
in virtute agendi. Immo videmus quod nulle substantie
spirituales habent determinata corpora in quibus agant
sicut anima rationalis corpus humanum, et ideo non
est simile. Ad quartum dicendum quod non esse ubique est
ex defectu regis terreni propter circumscriptionem sue substantie.
Deus autem cum sit incircumscriptibilis est ubique, et
tamen si non esset ubique, nihilominus gubernaret
omnia providentia sua. Unde in rege terreno
non esse presens est ad defectum, sed quod gubernet
in absentia est ad commendationem. Deus autem ubique
est et omnia gubernat. Ad quintum dicendum quod huiusmodi
distantia et propinquitas creaturarum ad deum non
est secundum locum, sed secundum similitudinem et dissimilitudinem.
Nam illa que magis assimilantur deo dicuntur sibi
esse propinquiora, que vero magis recedunt a
similitudine eius dicuntur esse sibi remotiora.
Ad sextum dicendum quod dato quod tota machina
mundialis esset unum corpus continuum, non tamen propter
hoc posset imaginari quod esset ubique, sed in uno
loco tantum, quia totum illud in quo esset acciperetur
pro uno, et sic non contingeret quodlibet perficiare
quod esse ubique complectitur in sua ratione.

Circa cognitionem vero dei queritur
utrum deus cognoscat malum per bonum.
Et videtur quod non, quia cognoscere unum
per aliud pertinet ad defectum cognitionis. Sed in
divina cognitione nulla potest esse defectus, ergo videtur

quod deus non cognoscat malum per bonum.
Praeterea cognoscere unum per aliud est in cognoscendo
discurrere, sed in divina cognitione non est
discursus, ergo cum cognoscere malum per bonum
sit cognoscere unum per aliud, videtur quod deus
non cognoscat malum per bonum. Praeterea Philosophus
dicit in tertio de anima quod intellectus qui semper
est in actu non cognoscit privationem, sed in-
tellectus divinus est semper in actu, ergo etc.
Praeterea omnia que cognoscuntur cognoscuntur per
aliquam similitudinem in ipso cognoscente existentem,
sed malum non habet aliquam similitudinem, ergo
deus non cognoscit malum per aliquod bonum
quod in eo existat. Sed contra est quod Augustinus
dicit quod malum cognoscitur secundum quod ab
ipso bono discordat. Responsio dicendum quod perfecta
cognitio uniuscuiusque rei est secundum quod cognoscitur
per propriam rationem. In cognoscibilibus autem quedam
sunt que habent rationem propriam absolutam,
sicut homo et lapis, quorum propria ratio non
dependet ex alio. Quedam vero sunt que habent
propriam rationem non absolutam, sed ex alio de-
pendentem, sicut est in relativis et in privativis
et in negativis, quorum ratio dependet ex
ordine que habent ad alia. Nam ratio ce-
citatis non est absoluta, sed dependens
in quantum habet ordinem ad visum cuius est
privatio. Cum ergo deus omnia cognoscat
secundum proprias rationes eorum, quia illa quorum
ratio est absoluta cognoscit absolute,
et non per aliquod aliud, illa vero quorum ratio
est dependens et in ordine ad alia co-
gnoscit secundum ordinem ad illa ex quibus
dependet. Cum ergo ratio mali non sit ab-
soluta, sed dependens in quantum scilicet discordat
a ratione boni, cognoscit malum secundum or-
dinem ad bonum, secundum quod discordat ab
ipso bono. Ad primum ergo dicendum quod in illis
que habent rationem absolutam est ad defectum
cognitionis cognoscere unum per aliud, sed
non in illis quorum ratio est ad aliud
ut dictum est. Ad secundum dicendum quod cognitio
discursiva est cognoscere unum incognitum
per aliud cognitum absolute, sed
cognoscere unum incognitum per aliud cogni-
tum ad quod ordinatur non est discurrere
in cognoscendo, et hoc modo cognoscit malum.
Ad tertium dicendum quod licet malum non sit op-
positum divine essentie, tamen est oppositum
effectui divine essentie. Nam bonum increa-
tum non habet oppositum malum, sed bonis
effectibus qui creantur a bono increato, et
in quantum discordat ab huiusmodi effectibus
cognoscitur. Ad quartum dicendum quod illud habet
locum in illo intellectu qui cognoscit res

et potentia

per adequationem et species suas, et ille modus cognoscendi non est in deo, quia cognoscat omnia per essentiam suam. Ad quintum dicendum quod licet malum non habeat aliquam similitudinem in deo, secundum oppositum mali scilicet bonum malum habet similitudinem in deo sicut in causa sua. Et ita bonum cognoscit per seipsum, malum vero per bonum.

Circa predestinationem querebatur

m Utrum predestinatio imponat necessitatem, et ostendebatur quod sic. Constat enim quod predestinatus omnino salvatur. Sed hoc non esset nisi necessarium esset predestinatum salvari. Videtur ergo quod predestinatio necessitatem imponat. Preterea Augustinus ad Romanos ix dicit exponens: Non est volentis neque currentis sed miserentis dei. Ergo videtur quod quicquid homo habet de salute sit ex sola predestinatione divina et ex nullo alio, et sic videtur necessitatem imponere. Sed contra Augustinus dicit: Qui creavit te sine te non iustificabit te sine te. Respondeo dicendum quod predestinatio certitudinem habet et tamen necessitatem non imponit. In predestinatione enim tria sunt consideranda, quorum duo presupponit ipsa predestinatio, scilicet prescientiam dei et dilectionem et voluntatem qua vult predestinatum salvari, et tertium est predestinatio, que nichil aliud est quam directio in finem quem vult deus rei dilecte. Et nullum autem horum trium certitudinem habet et inde necessitatem non imponit. Et quod prescientia divina certitudinem habeat patet. Deus enim cognoscit res nobiliori modo quam nos cognoscamus. Nam cognitio nostra est in tempore, et ideo intuitus noster respicit res secundum tres variationes, scilicet presentis preteriti et futuri, ut scilicet cognoscat preterita ut preterita, futura ut futura, presentia ut presentia naturaliter. Cognitio vero divina est supra tempus et mensuratur eternitate solum, et ideo non cognoscit res prout sunt in tempore sed prout sunt in eternitate, scilicet prout sunt presentia, et hec tam necessaria quam contingentia. Unde omnia cognoscit tamquam presentia in sua presentialitate. Cum ergo etiam intellectus noster certitudinaliter cognoscat presentia, multo magis deus omnia sibi presentia certitudinaliter cognoscit, ex quo nulla necessitas rebus cognitis inducitur, sicut videmus quod aliquis existens in loco eminenti videt certitudinaliter homines venientes aliunde eminus per vias duorum quorumcumque, et non videmus ut que sunt sibi presentia cum hominibus istis ex hoc nulla necessitas imponitur. Nam hoc non est nisi ex hoc quod in alto existens intuetur omnia in presentia, que enim in plano sunt preterita, scilicet illa que retro sunt, presentia illa scilicet que sunt iuxta se, et futura illa scilicet que anteriora sunt. Secundo autem voluntas divina certitudinem habeat et tamen necessitatem non imponat sic patet. Voluntas enim dei est efficax et perfecta causa omnium rerum. Certa omnia quecumque voluit dominus fecit. Cuius perfectio et efficacia apparet ex hoc quod non solum movet et causat res sed etiam dat eis talem modum causandi, in quantum cuilibet rei determinatum modum contulit quo suos effectus produceret. Unde quia ipse voluit quedam esse in universo necessaria et quedam contingentia, constituit quasdam causas quibus contulit ut contingenter causaret et quasdam quibus contulit ut necessario causaret effectum. Unde voluit istud vel illud effectum non solum esse sed etiam tali modo esse, scilicet vel contingenter vel necessario. Sicut quod voluit Petrum non solum currere sed etiam contingenter currere. Et similiter voluit istum vel illum hominem salvare, sed eo modo ut arbitrii libertatem non perderet. Et sic quod Petrus vel Martinus salvatur hoc duas causas, unam scilicet voluntatem divinam, et hec habet certitudinem, aliam liberum arbitrium, et hoc habet contingentiam, et sic est in aliis rebus. Certa quod sit contingentia convenit eis ex causa proxima, quod vero sint certa et necessaria provenit eis ex prima causa rerum. Unde prima causa rerum, scilicet divina voluntas, etiam de contingentibus certitudinem habet, ex qua tamen certitudine non imponitur ipsis rebus aliqua necessitas, quia non solum vult ea esse sed tali modo esse, scilicet necessario vel contingenter ut dictum est. Tertio vero predestinatio certitudinem habeat et necessitatem non imponat similiter patet. Motus enim vel directio vel processus dirigendi in finem quod proprium est ipsa predestinatio est secundum constitutionem et ordinem causarum a deo constitutarum. Constat autem quod quandoque sunt due cause ordinate quarum una est necessaria et alia contingens, et effectus semper contingens. In predestinatione autem sunt due cause ordinate quarum una est necessaria et alia contingens, ergo effectus est semper contingens. In predestinatione autem sunt due cause quarum una est necessaria scilicet ipse deus, et alia contingens scilicet liberum arbitrium. Et ideo oportet effectum predestinationis contingentem esse. Unde quia deus scit et vult istud vel illud contingenter fieri, predestinatio habet certitudinem, quia vero deus vult ut secundum libertatem arbitrii in talem finem dirigatur, ideo etiam predestinatio nullam necessitatem imponit. Ad primum ergo dicendum quod licet quod homo predestinatus omnino salvatur et ex certitudine divine predestinationis, non tamen est ibi necessitas absoluta sed conditionalis. Certa si talis est predestinatus necessario salvatur. Non autem est necessarium simpliciter. Ad secundum dicendum quod verbum apostoli non est sic intelligendum

quamvis sit necessarium velle et currere ex parte nostra, sed quod principium primum, bene operandi non sit a nobis, sed ex vita divina insidente gratia. Nichilominus tamen oportet quod ex parte nostra sit aliquod principium. III

Circa angelos quesitum fuit de motu angeli, scilicet utrum motus eius sit in instanti. Et videtur quod sic. Constat enim quod mutatio angeli simplicior est omni mutatione corporali, sed inveniuntur alique mutationes corporales in instanti, sicut illuminatio et huiusmodi, ergo multo magis motus angeli est in instanti. Praeterea nobilissime creature competit nobilissimus motus, nobilissimus autem motus est ille qui fit in instanti, ergo competit nobilissime creature scilicet angelo. Contra omnis motus habet prius et posterius, sed ratio prioris et posterioris in motu facit tempus, ergo in omni motu est tempus, ergo nullus motus etiam angeli est in instanti. Respondeo dicendum quod omnis mutatio habet duos terminos quos non contingit simul esse. Unde impossibile est quod aliquis motus vel mutatio sit in instanti, hoc est dicere quod idem instans ambos terminos complectatur. Unde sciendum quod in rebus corporalibus duo termini motus vel mutationis dupliciter se possunt habere. Uno modo quod sit assignare instans in quo terminus ad quem prius est, et aliud in quo est terminus a quo ultimo fuit. Et sic ad inter quelibet duo instantia sit tempus medium, sequitur quod de uno termino motus in aliud fiat transitus per tempus, et sic talis mutatio est in tempore et non in instanti. Hoc autem accidit quandocumque quod inter duos terminos motus est aliquod medium accipere, sicut inter album et nigrum, et inter esse hic et inter esse ibi, secundum aliquem terminum mutationis, sed inter quos non est accipere medium, ut inter album et non album, et inter ignem et non ignem, inter tenebrosum et luminosum. Contra affirmatio et negatio sunt secundum se inmediata et similiter privatio et forma in subiecto determinato, et in talibus licet sit accipere instans in quo primo est terminus ad quem, non tamen est accipere instans in quo ultimo est terminus a quo. Cum enim inter quelibet duo instantia sit tempus medium, sequeretur in illo tempore medio in neutro extremorum esset, quod est impossibile, cum sint extrema omnino inmediata. Oportet ergo dicere quod cum illud instans in quo primo est terminus ad quem, sit terminus alicuius temporis, quod in toto termino precedenti durat terminus a quo, et sic cum inter tempus et instans quod est terminus temporis non sit tempus medium non fit transitus de una extremitate in aliam in tempore sed in instanti. Sed in instanti primo desinit esse terminus a quo et incipit esse terminus ad quem. Et huiusmodi mutationes dicuntur instantanee, sicut illuminatio, generatio et corruptio. Sed oportet quod ille mutationes sint termini motuum continuorum, et in tempore existencium, et tempus in quo est ultimo terminus a quo mensurat aliquem motum, sicut in quo accedit ad terminum ad quem

sicut per alterationem materia disponitur ad formam et per motum localem corporis luminosi accedit ad situm in quo illuminat. Et secundum hoc dicitur quod generatio et corruptio, sunt termini alterationis, et illuminatio motus localis. Sunt igitur due sunt mutationes corporalium, sed neutra harum potest esse in motu angeli. Cum enim motus angeli attendatur secundum diversos contactus virtuales angeli ad diversa loca, qui quidem contactus non sunt continui. Unde sequitur quod motus angeli non sit continuus, et ita tempus quod ipse mensurat motum angeli non est continuum, cum continuitas temporis sit ex continuitate motus, ut dicitur in IIII° physicorum. Non enim potest dici quod motus angeli mensuretur motu continuo, quod est motus motus celi, quia motus angeli non dependet ex motu celi. Et sic patet quod motus angeli mensuretur quodam tempore in quo instancia sunt sibi succedencia sine continuatione, quod tempus ex hoc quod est motus non est continuum. Sed ex hoc quod est motus continui. Sunt igitur in motu angeli duo extrema motus non sunt in duobus instantibus inter que sit tempus medium, nec unum unum extremorum est in tempore et aliud in instanti, quod terminat tempus. Sed duo extrema sunt in duobus instantibus inter que non est tempus medium, et sic oportet dicere quod motus angeli sit in tempore. Licet alio modo quam motus corporis sit in tempore. Ad primum ergo dicendum quod mutatio angeli, secundum predicta ostenditur esse simplicior, quia ista mutatio cuius duo extrema in duobus instantibus inter que cadit tempus medium, cum inter duo instantia motus angeli non cadat tempus medium simpliciter etiam simplicior est, quam ille cuius unum extremum est in toto tempore continuo cum hoc unum extremum sit in instanti indivisibili, et cum non intercidit tempus medium sed nec ibi etiam quod est simplicium, ideo etiam sequitur quod sit nobilior. Unde patet solucio ad secundum.

Quinde quesitum fuit de homine V et circa hoc quesitum est de partibus humane nature, de sacramentis gratie, de conservatione humane vite. Circa primum queruntur duo. Primo de anima, secundo de corpore. De anima quesitum est utrum sit eadem substancia anima sensitiva et intellectiva. Et ostendebatur quod non. Nam anima sensitiva educitur ex potencia materie, intellectiva vero per creationem. Non ergo est eadem substancia utriusque. Preterea nulla substancia que sit una et eadem est eodem tempore mota ad opposita, sed sensus et ratio eodem tempore moventur

ad opposita sit, dicit Apostolus Ro. 7°
Video aliam legem in membris meis repu-
gnantem etc. Ergo sensibilis et rationalis
non sunt unius substantie. ¶ Preterea corruptibile
et incorruptibile non sunt eiusdem generis,
ergo nec idem numero; sed anima sensitiva est cor-
ruptibilis, intellectiva vero incorruptibilis;
ergo sensitiva et intellectiva non sunt eadem
numero, et non sunt eiusdem substantie. ¶ Preterea anima
sensitiva est communis nobis et brutis,
sed in brutis educitur de potentia materie,
ergo et in nobis. Non est igitur eadem cum
intellectiva, que est per creationem. ¶ Sed
contra, unius perfectibilis una est perfectio;
sed corpus humanum unum est perfectibile, ergo
una que est eius perfectio est una. ¶ Respon-
deo dicendum quod circa ordinem formarum est duplex
opinio. Una est Avicebron et quo-
rundam eius sequacium, qui dicit quod
secundum ordinem generum et specierum sunt diverse
forme substantiales sibi invicem advenientes,
sicut est substantia, corpus, animatum corpus et est
tale. Dicit ergo quod quedam forma substantialis
est per quam est substantia tantum, et preter eam est
quedam alia per quam est corpus. Deinde est
et alia per quam est animatum corpus, et alia
per quam est animal, et alia per quam est homo;
et sic dicit de aliis formis specialibus
rerum. Sed hec positio stare non potest, quia cum
forma substantialis sit que facit hoc aliquid
et dat esse substantiale rei, tunc sola prima
forma esset substantialis rei, et faceret hoc
aliquid; omnes autem alie per primam advenien-
tes essent accidentales, nec darent
esse rei simpliciter, sed esse tale; et sic
in amissione vel acquisitione ipsarum non
esset generatio et corruptio, sed solum alteratio.
Unde patet hoc non esse verum. Similiter esset
etiam in potentiis anime. Nam sola prima,
scilicet vegetabilis, esset forma substantialis
et faceret hoc aliquid, alie vero acciden-
tales essent advenientes, quod omnino est
falsum. Et ideo est dicendum quod huiusmodi forme
differunt secundum perfectum et imperfectum. Est enim
aliqua forma que non dat nisi
esse corporis tantum; et aliqua est magis
perfecta, que esse dat et vivere quo-
cumque modo vivendi; aliqua que cum
his dat esse sensitivum. Unde patet
quod hec ultima est perfectior primis. Et licet
se ad paria sit perfectissima ad imperfe-
ctiores, et ideo quicquid convenit in ipsis
totum est virtute in ultima. Unde dicendum
est quod una et eadem essentia est anime

sed intellectiva se habet ad sensitivam sicut perfectum
ad imperfectum. Quod dicitur quod anima sensitiva et intellectiva
sint eiusdem esse, significatum est quod nisi vires anime
radicarentur in una essentia, numquam una impe-
diretur ab alia, nec esse virtutis unius redundaret
in aliam. Item cum intellectus non habeat determinatum
organum in corpore, non mediate exerceret operationes
suas, non videtur ad quid uniretur corpori, nisi
esset eiusdem essentie cum anima sensitiva. Sic ergo
patet quod una essentia est anime sensitive et
intellective, sed differunt secundum perfectum et imperfectum.
¶ Ad primum ergo dicendum, quod anima sensitiva educitur
de potentia materie in brutis, in nobis vero
non, sed est per creationem, cum eius essentia sit essentia
rationalis que est per creationem. ¶ Ad secundum dicendum
quod anima sensitiva non est inconveniens aliquid
idem existens secundum diversas vires vel partes
moveri ad opposita. Et ideo licet substantia anime
sit eadem sensitive et intellective, tamen potest secundum
diversas partes et vires moveri ad opposita,
ut sic sensus moveatur ad ea que sunt sibi propria,
ratio ad ea ad que ordinatur. ¶ Ad tertium
dicendum quod licet incorruptibile non sit idem cum corru-
ptibili, tamen invenitur aliquid incorruptibile quod
habet aliquam potestatem que est corruptibilis, et
sic est in anima rationali. Nam ipsa substantia anime
est incorruptibilis; nihilominus tamen habet aliquid
scilicet sensitivam quod est quoad esse corruptibile. ¶ Ad
quartum dicendum quod licet sensitiva sit communis nobis
et brutis quantum ad rationem generis, tamen quantum
ad rationem speciei alia est in homine sensitiva et
alia in brutis, et similiter alia in asino et
alia in equo et bove. Quia secundum quod aliqua
differunt specie, ita esse in eis differt sensitiva, et ideo
non sequitur quod si in brutis educitur de potentia
materie quod esse in homine, quia in homine est alterius
speciei, et est per creationem.

VI De corpore autem quesitum est utrum
resurgat idem numero, et ostendebatur
quod non. Quia secundum philosophum in 2 Topicorum
illud dicitur idem numero quod est idem proprio accidente
et differentia; sed corpus in resurrectione non habebit
easdem proprietates, quia modo est visibile, tunc non; non
eadem accidentia, quia nunc albus, crispus, niger
et huiusmodi, que tunc non erunt. Non eadem etiam
differentiam, quia modo diffinitur per mortale, tunc
vero non, immortale erit. Ergo videtur quod non resur-
get idem numero. ¶ Preterea identitas materie facit
idem numero; sed materia corporis resurgentis non erit
eadem cum corpore quod nunc est, non nisi fore
reiciantur in ea. Ergo corpus non resurget idem
numero. ¶ Preterea philosophus dicit in li. de anima quod non
est eadem statua numero que destruitur et de eadem

ere reficiatur ergo pari ratione quod modo corrumpitur
non erit idem numero cum eo quod resurget. Item
constat quod homo humanitate est homo et una humanitate
unus homo. Sed in corpore quod mortuum est et quod resur-
get erunt due humanitates, quia per mortem
destruitur forma totius. ergo erunt duo homines.
Et sic videtur quod corpora non resurgant eadem
numero. Contra Job xix carne mea visurus sum
ego ipse et non alius etc. Responsio dicendum quod ad hoc
quod aliquid sit idem numero requiritur identitas prin-
cipiorum essentialium. Unde si ordo principiorum
essentialium etiam in ipso individuo variatur,
non est necesse etiam identitatem variari. Illud
autem est essentiale cuiuslibet individui quod est de
ratione ipsius, sicut cuiuslibet rei sunt essentialia
materia et forma. Unde si accidentia varientur
et mutentur, remanentibus principiis essentialibus
individui, ipsum individuum remanet idem.
Cum ergo principia essentialia hominis sint anima
et corpus, et remaneant, quia resurget eadem
anima et idem corpus, dicendum quod corpus hominis resurget
idem numero. Ad primum ergo dicendum quod obiectio illa
procedit ex falso intellectu litere. Non enim dicitur
idem homo illud quod habet idem accidens numero et
specie, et idem genere, sed id est idem numero
quod est idem in accidente, et in specie, sicut in
subiecto est idem cum accidente specie et differentia,
et non illa que habent idem accidens idem
genere et una differentia. Unde patet quod
obiciens false intellexit textum. Dato autem
quod secundum illum intellectum procedit obiectio, debet
intelligi de accidentibus individuantibus, scilicet de
dimensionibus, et hec erunt in corporibus gloriosis.
Item erit idem genere scilicet risus. Job viii° Im-
plebit os tuum risu et labia tua iubilo.
De differentia vero dicendum est quod licet resurgat im-
mortale, tamen per hoc mortalitas non tolletur
ab eo, quia natura humana erit ibi que ex se ha-
bet quod sit mortalis. Ad secundum dicendum quod licet eadem
materia faciat idem numero, non tamen materia mutata
ut que facit principium in numero, sed una materia
signata est sub dimensionibus terminantibus, quibus
facit idem numero. Reiterentur in materia corporis re-
surgentis, tamen resurget corpus sub eisdem dimen-
sionibus et cum eisdem principiis essentialibus.
Ad tertium dicendum quod simile est contrarium. Ipse enim vult
si statua reficiatur ex eodem ere quod sit eadem numero
nichilominus tamen dicendum quod omnia artificialia ponuntur
dupliciter in genere vel in specie, quia per materiam suam vel
per formam suam. Naturalia autem ponuntur in genere vel
in specie tantum per formam. Forme autem artificialium
sunt accidentales. Ideo oportet quod collocentur in genere
vel in specie per materiam. Sic reficitur eadem statua.
Si vero consideretur prout ponitur in genere vel in specie
per formam sic dico quod non reficitur eadem. Sed

alia, quia alia est forma huius et
alia illius. In corpore autem non est sic, quia
in corpore erit eadem forma. Ad quartum dicendum
quod non sunt due humanitates in corpore quod
corrumpitur et quod resurget sed una, quia
principia essentialia non mutantur sed sunt eadem.

Circa sacramentum gratie considera-
sunt tria. Primo de sacramento
confirmationis. Secundo de sacramento
eucharistie. Tertio de sacramento unctionis.

Circa primum queritur utrum solus
episcopus debeat conferre sacramentum
confirmationis. Videtur quod simplex
sacerdos possit conferre. Constat enim quod
in confirmatione confertur gratia spiritualis, sed huius
gratie collatio sic est ordinata ut non
possit impediri. Constat autem quod per ab-
sentiam episcoporum multotiens impeditur, quia
non sunt ubique presentes. ergo debet conferri
per ministerium sacerdotum, qui sunt ubique presentes.
Item sacramenta sunt multiplicata propter utilitatem,
ergo debent eodem modo conferri quo competit
utilitati omnium. sed hoc non fieret si solus
episcopus conferret. Hoc sacramentum in quo datur
robur spiritus sancti, quia non omnes habent
opportunitatem episcopi. ergo debet fieri per sacerdotes
per quos posset omnibus contingere hec utilitas.
Item constat quod sacramentum baptismi est
maius quam sacramentum confirmationis. sed baptismus
potest conferri per quoslibet sacerdotes, ergo multo
magis confirmatio. In contrarium est ecclesie
consuetudo. Responsio dicendum quod proprius minister
sacramenti confirmationis est episcopus. Et hoc pro-
batione et auctoritate. Ratione quidem, quia confirmatio
ad hoc fit ut homo in quadam perfectione
constituatur, cum detur ad robur spiritus sancti,
scilicet ut homo ex hoc fiat fortis et robustus
ad confitendum et proponendum fidem coram regibus
et principibus. Unde et propter hoc fit in fronte
ut non erubescat nec confundatur proponere
fidem coram omnibus et defendere. Sicut autem dicit Dyonisius
hee tres sunt actiones ierarchie scilicet pur-
gare, illuminare et perficere. Purgare est
proprium dyaconorum, illuminare presbiterorum, et hoc
consistit maxime in eucharistia, perficere vero
est episcoporum. Et ideo omnia sacramenta que ad
perfectionem conferuntur pertinent ad collationem episcopi,
que sunt collatio ordinum, consecratio virginum
et vasorum et confirmationis. Unde alius
non potest conferre confirmationis sacramentum
nisi episcopus. Hoc autem patet auctoritate scripture
quia confirmatio accedit in loco imposi-
tionis manuum. Hoc autem non poterat fieri
nisi per solos apostolos. Unde et per Philippum

qui predicaverunt verbum domini in Samaria
non imponebat manus, sed apostoli qui
erant Ierosolimis, audito quod Samaria re-
cepit verbum dei, miserunt ad eos Petrum
et Iohannem, et postea sequitur: Tunc impo-
nebant manus super illos. Unde cum episcopi
succedant in locum apostolorum, episcopus debet
collator sacramenti confirmationis. Sed communiter tamen
quod aliqua que in quadam perfectione homines
constituunt ex dispensatione committuntur sim-
plicibus sacerdotibus, sicut collatio minorum
ordinum et huiusmodi, quod etiam de confirmatione
fieri posset. Non dispensatione sine qua
nullus debet conferre sacramentum nisi solus
episcopus. Ad primum ergo dicendum quod non omnia
sacramenta in quibus confertur gratia spiritualis potest
conferre sacerdos. Unde licet in sacramento
confirmationis conferatur gratia spiritualis, non tamen
competit sacerdoti, quia eodem modo in sacramento
ordinis confertur gratia spiritualis, et reser-
vatur solis episcopis propter perfectionem in qua
consistit, et eodem modo confirmatio. Nec ob-
stat de impedito, quia possunt recurrere ad
civitates in quibus sunt episcopi presentes. Et
per hec patet solutio ad secundum. Ad
tertium dicendum quod sacramentum baptismi est maioris
necessitatis non perfectionis, et ideo propter
eius necessitatem non solum sacerdotes sed
etiam quilibet christianus potest baptizare in
articulo necessitatis, ubi non habetur copia
sacerdotum, servata intentione et forma
sacramenti. Confirmatio vero quia non est
adeo necessaria et confert in quadam
perfectione ut dictum est maioribus reservatur
scilicet solis episcopis.

Circa sacramentum eucaristie
quesita sunt duo. Primo de
illis qui excluduntur a consecra-
tione per fornicationem. Secundo de illis
qui excluduntur a participatione sacramenti
per excommunicationem.

viii Circa primum questio est utrum
aliquis posset audire missam
sacerdotis fornicarii quin faceret
mortaliter. Videtur quod non possit
audire sine peccato mortali. Ecclesia enim
precipit sub anathemate quod nullus audi-
at missam a sacerdote fornicario, sed
facere contra mandatum est peccatum mortale,
ergo etc. Contra est quod in multis
locis per modum sustinetur. Respondeo dicendum
quod circa hoc est considerandum quod aliquid
quantum ad suum naturale est per se malum
et aliquid est malum quantum ad suum positivum. Cum
enim sacerdos in peccato mortali existens celebrat peccat
mortaliter. Unde si constaret michi eum esse in peccato
mortali et inducerem eum ad celebrandum peccarem
mortaliter, et hoc secundum ipsum suum naturale, quia hoc
quod est provocare eum ad peccatum mortale est
peccatum mortale. Sed ecclesia positivum addit plus
quod non solum si inducam eum ad celebrandum, sed etiam
si audiam eius missam, pecco mortaliter. Quod quidem
constitutum est in penam sacerdotis fornicarii. Attendendum
tamen est quod hoc non intelligitur de quolibet sacerdote
fornicario sed de fornicariis qui quippe
dicuntur publici, quia iudicio et sententia ecclesie
vocantur publici. Unde quicumque a tali fornicario
publico audit missam peccat mortaliter. Ad
illud quod obicitur dicendum quod si sustinetur a prelatis
propter hoc non excusatur, quia hoc est propter negligentiam
vel propter miseriam et defectum ipsorum prelatorum, qui
non sunt ausi corrigere aliquos cum in se multa
corrigenda cognoscant, vel etiam propter timorem
aliquem. Unde non excusantur propter hoc.

ix Circa secundum quesitum fuit utrum aliquis
loquendo communicando sic stando cum excom-
municatis peccet mortaliter. Videtur
quod sic, extra [illegible] multi magistri detractorem et intrant
dicunt. Preterea facere contra preceptum ecclesie est peccatum
mortale, sed ecclesia mandat quod nullus loquatur vel
comedat cum excommunicatis, ergo qui hoc facit peccat
mortaliter. Preterea decretalis dicit ubi con-
sulebatur summus pontifex utrum posset participare
excommunicatis, quod etiam hoc pro vitando dispendio
mortis non debet facere, et huius assignat ratio-
nem quia est peccatum mortale, ergo videtur quod quicumque
in aliquo cum eis participat peccat mortaliter. Contra
quod nos videmus multos perfectiores viros hoc
facientes qui nullo modo hoc facerent si esset peccatum
mortale. Respondeo dicendum quod aliquis per excommunicationem
separatur a communione hominum, ... contingit
separari a communione fidelium. Dico ergo quod aliquis
potest communicare seu participare cum excommunicato directe
et indirecte. Directe quidem in hiis que sunt
fidei, et sic ille qui hoc modo communicat sibi peccat
mortaliter. Et hoc contingit tripliciter, quia sicut quidem
sacri in divinis, sicut si orem coram eo vel cum
eo, vel audiam missam cum eo et in aliis spiritualibus.
Item si ex contemptu, et hoc in quocumque casu communicat
quis cum eo, quia contempnens mandatum ecclesie peccat
mortaliter. Item quicumque participat sciens in crimine et
in causa. Indirecte vero communicat hiis que sunt humane
sicut in verbo in cibo. Et in hiis que sunt simpliciter
humane conversationis, et secundum hoc non peccat mortaliter
sed venialiter nisi faciat ex contemptu ut dictum est.
Ad primum ergo dicendum quod oportuno decretis ... non

xi

est vera / Et cum ipsi plures assentiant huic que consequitur ius huiusmodi quam dominium / ad plures sit assentiendum dimo iuri quam humano Et ideo melior est opinio aliorum qui dicunt contrarium ¶ Ad secundum dicendum quod communicare cum excommunicato directe quod est contra preceptum ecclesie / et est peccatum mortale Quod indirecte non quod est contra sed preter preceptum ecclesie / et hoc non est peccatum mortale sed veniale Unde sciendum est quod quedam sunt per se mala et hec non possunt fieri sine peccato / quedam vero sunt occasiones malorum tantum / et ista possunt fieri tamen sine peccato mortali / sicut est loqui vel comedere cum excommunicato / ¶ Ad tercium dicendum quod non solum quis deberet subire mortem antequam peccaret mortaliter sed etiam antequam peccaret venialiter Quia peccatum magis est peccatum / minus est eligibile / si enim esset eligibile magis esset peccatum / et sic non peccarem si facerem Et ideo per hoc non concluditur quod ideo non sit participandum eis / quia est peccatum mortale / et qui hoc facit mortaliter peccat / sed quia etsi esset veniale / non esset participandum eis / et tamen non peccaret mortaliter participando Vel dicendum quod decretalis illa intelligitur / de illis qui directe communicant excommunicatis

x

Circa sacramentum matrimonii quesita sunt duo Primo de maleficiis / Secundo de frigidis Circa primum quesitum est / Utrum maleficia impediant matrimonium Videtur quod non / Opus dei est forcius quam opus dyaboli / Sed matrimonium est opus dei / maleficium vero opus dyaboli / ergo matrimonium est forcius maleficio. non ergo impeditur per ipsum ¶ Contra maior est potestas demonum quam potestas hominis / sed homo potest matrimonium impedire / ergo et demon ¶ Responsio dicendum quod matrimonium est quoddam pactum / Nam per matrimonium unus tradit potestatem sui corporis alteri ad carnalem copulam / Constat autem quod pactum de impossibili nullum est / Ita quod nullus possit se obligare ad impossibile Et ideo quando aliquis obligat se per matrimonium ad carnalem copulam / si hoc sit ei impossibile / matrimonium nullum est / Sed notandum est / quod impossibilitas carnalis copule ex aliquo impedimento proveniens potest dupliciter considerari / quia vel illud impedimentum est superveniens matrimonio iam consummato / vel precedens / Si est superveniens tunc matrimonium idem consummatum / nunquam solvitur / Item circa hoc sciendum / quod impedimentum huiusmodi vel est perpetuum / vel ad tempus / Si sit perpetuum tunc matrimonium illud simpliciter impeditur / Si vero sit temporale seu temporaneum / tunc matrimonium / non impeditur simpliciter / sed ad tempus / Ita tamen quod impedimentum utrumque si precedat / De maleficiis autem sciendum est / quod quidam dixerunt / quod maleficium nichil est / et hoc proveniebat ex infidelitate / quia volebant quod demones non sunt nisi in imaginacione hominum / inquantum scilicet homines imaginabantur eos / et ex ista imaginacione timentes ledebantur Fides vero catholica vult / quod demones sunt aliquid / et possunt nocere suis operibus et impedire carnalem copulam Et ideo huiusmodi impedimentum / si precedat et sit perpetuum ut dictum est / simpliciter impedit matrimonium ¶ Ad primum ergo dicendum / quod etiam dyabolus est opus dei / et non solum matrimonium / et nichil opera dei unum est forcius alio / et unum impeditur per aliud magis forte Unde cum dyabolus sit forcior quam matrimonium / nichil prohibet per ipsum matrimonium impediri

xi

Circa secundum quesitum est Utrum frigiditas impediat matrimonium Videtur quod non / quia senes sunt frigidi / et contrahunt matrimonium In contrarium est / quod nullus obligat se ad impossibile sed impossibile est frigido alicui carnaliter copulari / ergo si ad hoc obligat se pactum huiusmodi nullum est / ¶ Responsio dicendum quod frigiditas eadem racione impedit matrimonium sicut maleficium / cum sit eadem impossibilitas in utroque Nichilominus tamen differunt frigidus et maleficiatus / frigidus enim est impotens simpliciter quantum ad omnes Maleficiatus vero est quidem impotens / Non tamen quo ad omnes / sed quo ad unam tantum Nam maleficium consistit in imaginacione viri respectu unius mulieris / inquantum scilicet ex operacione demonum fit illi abhominacio alicuius mulieris / quam per horrorem refugit et respuit / Et ideo aliter impedit frigiditas / et aliter maleficium Nam frigiditas impedit aliquem ita quod oportet quod remaneat absque omni spe contrahendi / sed ab una impeditur Unde si aliquis aliquis efficiatur potens / reintegrare potest matrimonium Unde frigiditas solvit contractum et impedit contrahendum Maleficiatus vero impeditur quantum ad istam tantum / Unde datur ei licencia nubendi alteri et mulieri similiter Unde solvit contractum / sed non dirimit contrahendum ut iam patet ¶ Ad primum ergo dicendum quod senes sunt frigidi / et non quidem ad actum generacionis / sed ad generacionem prolis.

Et ideo n̄ possint carnalit(er) copulari nō soluit(ur) matrimonium. frigiditas vō que omnīo carnalem copulam impedit solvit.

Ostensa conversacione mundana vero humane vite questa sunt quedam per comparacionem ad proximum. quedam vero per comparacionem ad res que in usum humanum veniunt. Per comparacionem vō ad proximum questum est. de correpcione fraterna circa quam duo querunt(ur).

XII Primo utrum debeat aliquis in publico vel in privato corripere fratrem suum vel proximum Videtur quod occulte secundum id Math xviii Si peccaverit in te frater tuus vade et corripe eum inter te et ipsum solum Videtur ergo quod occulte sit corrigendus frater delinquens Contra ad Thimot. dicitur peccantem coram omnibus argue Preterea alique constituciones habent. ut scilicet publice corrigantur Responsio dicendum quod huiusmodi correctio ex caritate debet procedere et inde est quod dicitur fraterna dilectio Et ideo oportet ordinem fraterne correctionis sumere secundum ordinem caritatis Ordo autem caritatis est ut quis bono proximi preferat quod bonum Item ut velit bonum proximi et consciencie et fame et huius velit magis bonum consciencie quando utrumque habere non potest Et ideo hic considerandum quod si esset aliquod peccatum carnale seu spirituale quod vergeret in detrimentum multitudinis statim revelandum est quia preponderet bonum quod in ordine caritatis prius debetur est bono proximi sive sit fame sive consciencie Si vero non timetur multitudinis detrimentum tunc debet quis utrumque custodire scilicet bonum fame et consciencie corrigendo inter se et ipsum Si autem ex hac correctione non corrigatur tunc secundum ordinem evangelii debet semper adhibere aliud vel ad referendum ecclesie Nichilominus tamen et in hiis servandus est ordo ut si peccatum sit publicum publice corrigatur si vero occultum occulte Et ideo dicitur Si peccaverit in te frater tuus id est si te sciente solum quantum ad occultum Secundum vero ad publicum dicitur peccantem scilicet publice coram omnibus argue et sic patet solucio Ad primum utriusque partis Ad aliud vero dicendum quod illud de constitucionibus ordinatum est et servari debet in hiis que vergunt in periculum et detrimentum societatis et collegii.

XIII Secundo queritur Utrum si aliquis sciat peccatum proximi peccet mortaliter referendo illud statim prelato suo Videtur quod sic quia facit contra evangelicum ordinem. est peccatum mortale sed statim referre prelato est contra ordinem evangelicum ergo peccat mortaliter Contra est quod hoc fecerunt multi viri perfecti quod nullo modo fecissent si esset peccatum mortale Preterea prelati possunt non solum de preteritis sed etiam de futuris prebere cautelam et ideo si eis revelatur non videtur esse peccatum mortale Responsio dicendum quod verbum domini quod continetur xviii de correctione fraterna est intelligendum sicut alia verba que pertinent ad humanos actus sic quod servari debet singula dependet a circumstanciis Et ideo dico quod secundum diversas circumstancias intelligenda sunt Generaliter est autem quod in omnibus expliciter procedit secundum iura Primo per inquisitionem et hoc est in peccatis publicis et non debet fieri nisi precedat clamor congregacionis Item per denunciacionem et per accusacionem et hec est in privatis Si autem procedatur per accusacionem tunc debet fieri subscripcio qua obligatur accusator ad talionem et hoc intenditur ut fiat bonum rei publice Unde hoc potest fieri secundum voluntatem sive publice sive privati Si autem procedit per denunciacionem tunc debet precedere fraterna amonicio quia huiusmodi finis est emendacio proximi Et ideo debet servari ordo fraterne correctionis Utrum autem statim cum quis scit fratrem suum peccasse debeat denunciare prelato Dico quod in hiis distinguendum est de condicionibus subditi et prelati Nam si scio quod fiat per me corrigatur tunc non debeo hoc denunciare prelato Si autem videtur quod hoc melius fiat per prelatum et prelatus nichilominus sit prius discretus et spiritualis non timens vacare sive odium adversus illum subditum tunc licite possum hoc denunciare et tunc non est contra Et quamvis non dicat ei sit prelato sed sit persone perfecti ad correctionem proximi et emendacionem Sed propter condiciones diversas prelatorum et subditorum non potest in hoc dari generale iudicium quia aliquis prelatus vel movetur ad odium adversus subditum vel subditus non bene fert verba prelati Ideo tenendum est hoc pro regula quod in omnibus istis semper servanda est caritas et quod melius et magis expedire videtur Et si homo intendat emendacionem scilicet proximi sicut quantum potest bonum caritatis tunc denunciando non peccat Si vero denunciet tamquam persone hec ex malicia et ut proximus confundatur vel deprimatur tunc denuncians sive accusans peccat mortaliter Ad primum ergo dicendum quod si statim aliquis referat prelato adhibens debitas circumstancias et condiciones

illud quod videtur magis expediens non facit contra
preceptum evangelii quia non gerat hic eciam sed
persone proficienti ut debitum est et ideo non peccat
mortaliter. ¶ Ad secundum dicendum quod causa propter quam peccant
peccatum mortale si denunciando prelato vel alicui
persone intendentes aliquid quod est contra intencionem
precepti. ¶ Ad tercium dicendum quod si aliquis refert prelato
vel alteri proximi intendens vel cautelam in futurum
vel aliquid huiusmodi quod ad emendam proximi vi-
detur expediens non peccat. Si autem dixit hoc
sive prelato sive alteri suo alicui ex malicia
sic peccat mortaliter. Ideo si ex cautela alicui
dixerit hoc ita tamen quod non veniat inde aliquid
vel infamie vel vituperium proximi delinquenti
tunc non peccat mortaliter licet in caritate non agat

xii

Questitum est de rebus que
sunt supra hominem et de
rebus humanis. Circa primum
quesitum est de deo de angelis
de celo. Circa primum quesitum
est de deo quantum ad suum esse quantum
ad suam potentiam quantum ad eius predestinationem.

Circa primum quesitum est utrum in deo
sit tantum unum esse scilicet essenciale vel
preter illud sit in deo esse personale.
Et videtur quod sic quia aliud est patrem esse aliud
filium esse aliud spiritum sanctum esse, sed esse essenciale
non est aliud et aliud ergo etc. ¶ Preterea propriarum
forme est quod debet esse, sed in divinis sunt tres
proprietates personales que obtinent vicem forme
ergo etc. ¶ Contra Augustinus. Deus in divinis est unum tantum
esse. ¶ Respondeo dicendum quod veritas fidei habet quod in
divinis solum est distinctio que est secundum relationes
oppositas. Relacio autem sicut et quelibet forma
habet esse ex comparacione ad aliud cui inest unde
esse filiacionis est per comparacionem ad subiectum
cui inest. Relacio autem in divinis non distinguitur
ab hoc cui inest quia est ipsa res que refertur
sed distinguitur solum ex parte eius cui opponitur
et ex hac parte non consideratur esse relacionis sed
distinctio et oppositio eius. Et ideo est in deo
unum tantum esse scilicet essenciale. ¶ Ad primum ergo dicendum
quod esse dicitur dupliciter. Quandoque enim esse idem est quod actus
entis, quandoque autem significat composicionem enunciacionis
et sic significat actum intellectus quo intellectus
intelligit. Cum ergo dicitur quod aliud est esse patrem
et aliud filium, verum est accipiendo esse secundo modo,
non autem primo. ¶ Ad secundum dicendum quod etsi quelibet
forma paternitas absolute faciat esse, sed prout quod
est divinum esse faciat tantum unum esse, inquantum
paternitas faciat esse

Deinde quesitum est de potentia ii
dei. Et primo utrum deus possit
facere duo contraria similiter esse, secundo
utrum possit facere infinita in actu. ¶ Ad
primum dicendum quod non, et hoc non imputatur
in deo imperfectioni potencie quia hoc non
habet racionem possibilis. Nam omne agens actuale
producat aliud simile sibi. Omne autem quod
agit inquantum huiusmodi est ens actuale, ergo
effectus agentis est eius actus. Cum autem
quod repugnat ei quod est actum repugnat
potencie active quod esset si contraria simul essent.

Ad secundum dicendum quod esse aliquid iii
infinitum actu posset suspicari
ex duplici aspectu. Quod esset impossibi-
le. Prima sequeretur illud esse equale deo, sed
hoc non sequitur quia ei quod est infinitum
omnibus modis non adequatur illud quod est
infinitum uno modo. Dato enim quod esset
aliquis infinitus secundum magnitudinem non adequa-
bitur deo. Similiter si sit infinitus aliquis in
quantitate, tamen est quid finitum secundum speciem. Deus
autem omnibus modis est infinitus. Cum ergo
queritur utrum sit possibile deo facere aliquid
infinitum in actu, dicendum quod non. Potencia
enim agentis per intellectum aliquid repugnat
dupliciter. Uno modo quia repugnat potencie eius
alio modo quia repugnat modo quo agit.
Primo modo non repugnat potencie dei absolute
quia non implicat contradictionem. Et si con-
sideratur modus quo deus agit non est possi-
bile. Deus enim agit per suum intellectum et
per verbum quod est formativum omnium. Unde
oportet quod omnia que agit sint formata. In-
finitum autem accipitur ut materia sine forma.
Nam infinitum se tenet ex parte materie.
Si ergo deus hoc ageret, sequeretur quod opus dei
esset aliquid informe, et hoc repugnat ei
racione quod agit et modo agendi. Cum a per verbum
suum omnia agit quo omnia formavit.

Deinde quesitum est de predestinacione iii
utrum sit certa et videtur quod non.
Contingens possibile est predestinatum
dampnari, sicut Petrus si fuisset statim mor-
tuus cum peccavit Christum negando. Tamen re-
dicatur in isto loquendo de deo est vera de re
vero non. Contra quia hoc habet locum in formis
separabilibus, sed hec forma que est predestinacio
est inseparabilis. ¶ Respondeo dicendum quod predestinacio
est quedam pars divine providencie. Pro-
videncia autem dicit direccionem aliquorum in
finem, et hoc presupponit scienciam et voluntatem.
Sic ergo predestinacio habet certitudinem ex parte

scientia dei que non potest falli. et ex parte divine voluntatis cui non potest aliquis resistere. et ex parte divine providentie que efficacissimo modo ducit ad finem cum deus sit sapientissimus. Ad primum ergo dicendum quod predestinatus habet certitudinem et tamen non est necessarium predestinatum salvari sed remanet contingens. Predestinatio enim habet certitudinem ex scientia voluntate et providentia et nullum illorum contingentiam impedit. Providentia vero quia scientia dei est futurorum prout sunt in presenti et sic habet suam certitudinem. Voluntas vero que voluntas dei est est principium omnis entis ergo non cadit sub ratione contingentie vel necessitatis sed haec effluunt et ordinantur ex dei voluntate et sic ipsa dei voluntas facit quedam esse contingentia preparando causas contingentes et similiter necessarias causas rebus ex effectibus necessariis. Sic ergo voluntas dei semper impletur non tamen omnia necessario eveniunt sed eo modo quo vult ea esse et vult quod sint contingentia. Providentia vero quia non tollit contingentiam. Ad secundum dicendum quod bona est distinctio. Ad obiectionem contra formam dicendum quod aliter est de formis realibus et aliter de proprietatibus que important aliquas relationes ad actum rationis quia in formis sic si in eis debeat habere locum distinctio oportet in esse separatum in re et in compositione. in consideratione vero sic non requiritur sed oportet quod res illa cadit sub hac consideratione. Et sic dico quod ille predestinatus potest considerari vel ut in se vel divine cognitioni relatus. Et sic uno modo attribuitur ei quod possit damnari alio modo non.

v Deinde questitum est de fato. Utrum omnia subsint fato. Dicendum quod primo oportet scire quid sit fatum et sic propositio facilius patebit propositum. Videmus autem multa contingentia evenire et ideo fuit olim dubium utrum ista que variantur et morte contingunt reducantur in aliquam causam ordinatam. Aliqui dicunt fatum nichil esse ut Tullius dicit. Quidam autem dicunt quod in aliquam superiorem causam reducuntur et isti nominaverunt fatum a for faris quia dixerunt omnia sint prefata aliqua superiori causa. Sed horum est triplex opinio. Quidam enim reduxerunt haec in quandam seriem causarum quam dicunt fatum sicut Stoici qui dicunt quod nichil est quod non habeat causam et posita causa necesse est ponere effectum. Si ergo evenit vel talis effectus habuit causam et haec causa aliam causam et sic deinceps. Sicut qui est occisus de nocte quia exivit domum quia exivit domum quia sitivit. Ipse haec quia salsa comedit et sic quia salsa comedit ex necessitate moritur. Aristoteles videtur negans duo. Primo quod non quicquid fit habet causam sed tantum quod fit per se. quia cum ego occidor me exeunte est per accidens. Secundo dicit quod non posita causa ponatur effectus quia potest impediri et ideo non sequitur. vel non stat series causarum. Alii reduxerunt haec in aliam causam scilicet in corpora celestia ex quorum necessitate dicunt omnia accidere. Unde dicunt quod fatum nichil aliud est quam vis positionis siderum. Hec autem opinio dupliciter est falsa. Primo quantum ad res humanas que proveniunt ab intellectu qui cum sit virtus incorporea non subiacet actioni alicuius corporis. Item ponere ipsum subiacere virtuti corporum celestium nichil aliud est quam ponere intellectum non differre a sensu ut dicit philosophus in 3o de anima in fine. Tamen per accidens et occasionaliter subditur anima celo inquantum intellectus afficitur per passiones corporis non tamen ex necessitate movetur. Ab ipso secundo quia multa in rebus naturalibus contingunt que non accidunt ex necessitate celi sed per accidens et hoc non habet causam. Alii reducunt haec omnia in causam supercelestem scilicet in providentiam dei a qua haec omnia sunt predestinata et ordinata. Et secundum istos erit fatum quidam effectus divine providentie. quia providentia nichil aliud est quam ratio ordinis rerum prout est in mente divina. fatum vero est explicatio illius ordinis prout est in rebus. Unde dicit Boetius fatum est immobilis dispositio rebus mobilibus inherens. Sic ergo accipiendo fatum potest dici quod omnia subduntur fato. non tamen est sic dicendum propter suspicionem huius nominis fatum quo utuntur gentiles in suis erroribus. Unde dicit Glossa Osee super illud. Non vocabis me ultra baalim sed vir meus. quod idem est utrumque sed deus noluit hoc quia baalim nomen erat cuiusdam ydoli gentilium. Et ideo sunt vitanda nomina gentilium cum quibus nec convenimus via habere gratia. Et ideo Augustinus dicit. Si quis hoc modo intelligit fatum sententiam teneat linguam corrigat et non dicat fatum sed providentiam dei. nota

vi Deinde quesitum est de angelis. Et circa hoc quesita sunt duo. Primo utrum esse angeli sit accidens eius. et videtur quod non quia accidens intelligitur inesse alicui preexistenti. Angelus autem non preexistit ipsi esse. Contrarium Hilarius dicit. Igitur respondeo dicendum quod opinio Avicenne fuit quod unum et ens significat accidens. hoc autem non est verum.

XII

forma rerum prout convertitur cum ente significat
substantiam rei, et similiter ens; sed rerum prout est
principium rerum significat accidens. Sciendum quod
quod rerum quod est in potentia et in actu, sic
sit actu per hoc quod participat actum superiorem,
per hoc autem aliquid maxime sit actu, quod par-
ticipat per similitudinem primum purum actum. Primus
autem actus est esse subsistens per se rerum
unde complementum rerum quodque recipit per hoc
quod participat esse. Unde esse est complementum omnis
forme. Forma rerum per hoc quodque completur quod
habet esse, et habet esse cum est actu, et sic
nulla forma est nisi per esse. Et sic dico quod
esse substantiale rei non est accidens, sed actualitas
cuiuslibet forme, sive sine materia sive cum materia,
et quia est complementum omnium, inde est quod proprius
effectus dei est esse, et nulla creatura dat esse
nisi inquantum participat operationem divinam, et
sic proprie loquendo non est accidens. Et hoc Hilarius
dicit: Accidens autem accidens large omne quod non
est pars essentie, et sic esse in rebus creatis,
quia in solo deo esse est eius essentia.

VII

Secundo quesitum est utrum demones
cognoscant cogitationes hominum. Respondeo dicendum
quod cognoscere cogitationes cordis contingit
dupliciter: uno modo in se et per se, et in
aliquo effectu. Primo modo solius dei est. Iere-
mie XVII: Pravum est cor hominis et inscrutabile.
Unde nec angeli sic eas cognoscunt. Cuius
ratio est triplex. Una propter debilitatem esse
quod habent, eo quod supra gradum quo aliquid
est ens in potentia, est gradus quo res sunt
in anima. Alia ratio est, quia quod est in virtute
cause aliter non potest cognosci nisi a causa
que nata est movere illam. Voluntatem autem mo-
vet solus deus. Cum ergo cogitationes dependeant
a voluntate sicut a sua causa, solus deus eas co-
gnoscit. Alia ratio quia angeli illa que cognoscunt
per species naturaliter inditas cognoscunt, et
he sunt species rerum naturalium; non autem cogitationum,
que non reducuntur ad causam naturalem, vel non
pertinent ad cognitionem naturalium. Tamen per effectus
cogitationum cognoscunt cogitationes, sicut et homo
facit. Tamen ipsi subtilius cognoscunt effectus qui
causantur ex cogitationibus. Nam secundum cogitationes
homo afficitur aliqua passione, et per has mo-
vetur cor, et hos motus ipsi subtilius cognoscunt
quam nos, et sic aliquando cognoscunt de cogitationibus
cordis. Et hoc Augustinus dicit in libro de divinatione
demonum, licet alibi dicat quod determinare non
eius talem cognitionem sit presumptuosum.

VIII

Secundo quesitum est de celo. Et circa
hoc quesita fuerunt duo: primo utrum
celum et mundus sit eternus. Respondeo dicendum
quod non, sed mundum incepisse est de numero
eorum que cadunt sub fide, non demonstrative,
que dependet ex simplici voluntate dei,
et sic potuit esse et non esse. Et ad hoc quod
sint non inducit aliqua necessitas ex parte
dei. Divina autem bonitas que est finis rerum
potest ita esse si non sit mundus sicut si sit.

IX

Secundo quesitum est utrum celum
sit animatum. Respondeo dicendum quod de hoc
diversi diverse senserunt doctores ecclesie.
Ieronimus dicit super Ecclesiasten quod sol est animatus,
Damascenus hoc negat. Et hec diversitas etiam
est apud philosophos. Plato enim et Aristoteles ponunt
corpora supercelestia animata esse, Anaxago-
ras non, et ideo legitur fuisse occisus.
Ego autem secundum Augustinum super Genesim ad
litteram, quod non refert ad fidem utrum sic sit
vel aliter sit. Unde hoc non determinat
in Enchiridion, addens quod si ponantur
corpora supercelestia animata, non ideo erunt
in iudicio tres ordines iudicandorum, scilicet
angelorum, hominum et animarum, quia ille anime
computabuntur cum angelis. Et hoc sensisse
videtur ille qui fecit psalmum cum dixit:
Celi celorum quoque virtutes. Et ideo patet etc.

X

Secundo quesitum de homine quantum
ad naturam et quantum ad gratiam
et quantum ad culpam. Circa
primum quesita sunt tria: primo quantum ad
animam, secundo de cognitione anime, tertio de
effectu cognitionis. Circa animam quesitum
est primo utrum anima perficiat corpus
immediate vel mediante corporalitate.
Respondeo dicendum quod in uno corpore est nisi una
forma substantialis. Cuius ratio est triplex. Prima
ratio: si plures, secunda non erit forma
substantialis que facit esse simpliciter, sed
solum accidentalis, que facit esse hoc. Item
si sit additio forme substantialis, non
erit generatio simpliciter. Item quia si sit non
esset compositum ex anima et corpore unum
simpliciter, sed duo simpliciter, et unum per
accidens. Si dicatur corporeitas forma
est corporis, dico: corporeitas dicitur dupliciter:
quandoque tres dimensiones, et hec non est
forma substantialis sed accidentalis. Aliquando
dicitur quedam forma ex qua provenit trina
dimensio, et hec non est alia a forma.

XI

Secundo queritur specifice
utrum anima sit ex traduce.
Respondeo dicendum quod Augustinus hanc questionem
non determinat, sed indeterminatam relinquit
in libro de ecclesiasticis dogmatibus, sed ille liber
non est Augustini sed Gennadii. Gregorius
etiam non vult eam determinare. Credendum
est tamen quod non. Et est una ratio philo-
sophi de qualibet, quia impossibile est quod virtus

corporea producat id, quod excedit corporis
virtutes aut seminis que virtus corporea. Alia
racio est commentatoris in metaphysica xii quia quidem
posuerunt quod forme naturales sunt ex creatione
tamen enim materia aeris recipit formam ignis
que inerat et sic de latitatione aut non
ergo fit de novo non ex aliquo sed ex
nichilo ergo creatur. Solvit philosophus quod
forma non fit sicut nec ens vel generatur
per se sed fit compositum quod habet
esse subsistens si ergo est aliqua
forma que per se subsistat illa
habet per se fieri. Anima autem per se
habet esse per se subsistens et remanet
corrupto corpore et ita oportet quod habeat
causam aliam sui fieri

xii Deinde quesitum est de cognitione
hominis utrum intellectus humanus
cognoscat singularia. Respondeo dicendum
quod aliquid cognoscit dupliciter directe
et indirecte scilicet per reflexionem cogni-
tionis in cognoscente et hoc est in intellectu
nostro per abstractionem a condicionibus indivi-
dualibus et a materia et ideo cum recta
cognitio fit per speciem ideo non cogno-
scit directe nisi universale. Intellectus autem
divinus cognoscit non per similitudinem
a re acceptam sed per extensionem sue
essentie ad res et hec similitudo scilicet divina
essentia in deo est omnium que sunt in re
expressa similitudo et ideo directe co-
gnoscit quicquid est in re etiam quod
pertinet ad materiam individualem. Secundo
huiusmodi philosophus si separata est intellectus
non cognoscit que sunt in materia. Dicat
quod oportet quod hoc cognoscat et similiter
anima formas separatas cognoscat in-
tellectus et quiditatem materie per imaginationem.
Alio modo scilicet per extensionem in quantum coniungitur
fantasie que representat sibi fantasmata
et sic indirecte cognoscit

xiii Deinde quesitum est de effectu
cognitionis. Et primo utrum habitus
scientie acquisite remaneat post
hanc vitam. Respondeo quod circa hoc est duplex
opinio quidam dicunt quod non sequentes
Avicennam in vi° naturalium quod species
acquisite non remaneant in intellectu
possibili nisi quamdiu actu intelligit
quod est falsum. Nam intellectus possibilis
recipit species et retinet secundum modum suum. Unde
cum ipse sit immobilis utpote immaterialis et in-
corruptibilis recipit species intelligibiles secundum
modum suum et inmobiliter inde recedunt. Ita quod
sunt ibi etsi dum actu non intelligit sed habitu.
Et sic dico quod remanet sive in damnatis
sive in bonis quia destruunt huius status quantum
ad modum scientie quia hic semper intelligit convertendo
se ad fantasmata propter corpus, et non solum
propter hec fantasmatibus indigemus sed ad utendum
huiusmodi speciebus et ille modus non erit nisi
quia non convertet se ad fantasmata

xiiii Secundo queritur utrum verba humana
habeant virtutem ad movendum bruta
puta serpentes. Respondeo dicendum quod aliquid
potest habere virtutem aliquam et secundum propriam
naturam et secundum virtutem superioris cause. Nobis gra-
tia mixtum ex elementis habet virtutem ex natura
elementorum secundum motum predominantis elementi
aliud habet ex corpore celesti sicut quod adamas
attrahat ferrum quod non reducitur in virtutem
elementorum. Aliqui igitur dicunt quod non solum
naturalia corpora sed etiam artificialia sortiuntur virtutes
aliquas ex impressione corporum celestium
puta imagines vel figure sub certa constellatione
facte et si hoc est verum scilicet quod super artificialia
sit huiusmodi virtus impressa potest etiam dici quod
verba prolata in certo tempore habeant efficaciam
movendi. Sed hoc non est verum. Nam in rebus
naturalibus dicimus que habent aliquam virtutem ex
corpore celesti habent illam consequente aliquam
formam unde nichil agit ad speciem nisi
ex virtute corporis celestis et sic forma est
principium in uno quoque. Cum virtus ad talia
remoto ergo fieri removetur postquam sic igitur
huiusmodi virtutes attribuantur aliquibus oportet
quod radicentur super formam aliquam. Forme
autem artificiales non sunt nisi figure quedam
et ideo falsum est quod verba et huiusmodi virtutes aliquas
habeant ex corpore celesti sed si habent aliquam
hoc habent ex spiritu immundo qui immisceret se
verbis hominum ut decipiat secundum Augustinum. Unde
aliqui utuntur verbis fabulosis et falsis
et vanis quibus ad illudendum homines se immiscet.
Unde dicta ista friuola et superstitiosa sunt et
imagines astronomice quibus etsi non assit
aliqua expressa invocatio demonum tamen est
ibi quedam tacitus consensus. Tamen si aliquis dicat
verba dei et sacra sine immutatione et fraude
verbaliter et divina intentione non est incan-
tatio sed oratio. Christus tamen super Matheum ibi
dilatant philacteria sua reprehendit illos

XII

qui collo v̄ba ewangelii suspendunt. cum v̄ba
ewangelii nō sit tm̄ sic in figuris lrāx sed in
fide Non tn̄ dānō illos q' super se gerunt
ewangeliū ex devocōne. Unde bta cecilia
ewangelium x̄ se gerebat in pectore. sine tn̄ alicui
addicōe. ulli vbōx ul caracterum ul ceterorum.

Unde quesitū est de suspectore
hōie quantū ad grām. Et circa hoc
queruntur tria. Pimo de sacramentis
scdo de virtutibz. Tercio de affectibz. De pimo
tria sūt q̄sita. Pimo de sacramentis gnāliter. scd̄o
de efficacia sacramentorum. Tercio de unitate
eorum. De sacramentis eorum querebantur duo.
Pimo de baptismo. scdo de pnīa

XV

Et pimo querit̄ Utrum hēat aliquam
virtute aqua baptismi ad emdacōm
p̄ est. Utrum ppria virtute mundet
vel virtute concomitante. Et dico q̄ dupx est
opinio in hmōi. nō solū de aqua. sed d' oībz
eccl̄ie sacrāti. Quidā enim dicunt q̄ sacramenta
nō hnt virtute. vel vim opandi in aīa
s̄ tm̄ exemplaritr̄. et dīna virtus concomitans
facit illud effectum. Et inducunt exm̄ Bern̄ dicens
sic aliqs epūs q̄ investiat aliquē d' pbenda
p anulū. anulus nō est causa pbende s̄
signū. sed hc̄ non est sane dictum. qūa sic
nō eēt aliqua progatiua sacramentorum noue
legis ad veterem. q̄r etiam in illa virtus causa
fuit fidei credencium in xpm̄ venturum
iustificabat. Et ideo dd' est q̄ sacramenta hnt
in se virtute iustificandi. et ad aliqs ordinant̄
effectus ad quos se hnt nō solū. q̄ sint
signum. Unde Augus. Que tanta vis aque
vt corpus tangat et cor abluat̄. Sciendū
tn̄ q̄ dupx est virtus scz ppria z instrumental'
sic patet in serra. Sic et sacramenta habet
virtute instrumentale. ad spūale effectum. Circa
ad sacramentū adhibet' cū intencōne. virtus
dīna efficit huc effectum. et hoc est concedēdum
q' v̄bo. p quod oīa sacramenta virtute hnt
sunt eandez. et sicut v̄bū dei. Et sicut caro
x̄ hnt virtute instrumentale ad faciendū
miracula ppt' conivitute ad v̄bū. sic sa-
cramenta p conivitate ad xpm̄ cū sicerciū
et passum

XVI

Unde quesitum est de pnīa. Utrum
p̄o Utrum hō hns curā aīarum
possit absolue' in foro q̄fessionis.
Dico dd' q̄ aliter est in sacramento pnīe. et
alr' in q̄busdā aliis sacramentis. Nam in
q̄busdā q̄ hnt ordinē. pt ex hoc ipso
inducere effectum sacrāti in omni casu. scz
in illis in q̄bus illud quod est effectus
est res existens extra sacramentum Unde
sacerdos degradatus et excōicatus. licet
peccat. tn̄ q̄secrat et baptisat. Et similiter
epūs q̄secratus. q̄r confert caractere. Sz
pnīa cū nō imprimit̄ caract' s̄ effectus
eius iustificacō penitentis. qd nō pt fieri
n̄ per ptate iudiciaria. Non habens
cū curā aīarum nō hīt hanc ptatem.

XVII

Secundo querit̄ Utrum liceat in
aliquo casu. revelare q̄fessionem.
Dico dd' q̄ non. nec v̄bo nec nutu
nec aliquo signo. Et facere contrarium.
est sacrilegiū. Nam ita est in sacramentis
noue legis. qd hc̄ solū efficiunt qd
figurant. Effectus cū pnīe est occultacō
crīmīm ab oculis iudicis. et hec occultacō
significat̄. p secretū q̄fessionis. Et ideo
sic pphanaret sacramentum. q̄ q̄sicceret
corpus et sanguine x̄ de alio. q̄z d' pane
et vino. ita esset revelans sacrilegus.

XVIII

Tercio querit̄ Utrum liceat appetere
episcopatum. Dico dd' q̄ contingit
appetere epātū dupr̄. Aut ppt'
necitate urgente. aut non urgente.
Pimo dupr̄. vel q̄n imponit̄ a supiori
vel q̄n non invenit̄ aliquis. q̄ velit
onus platonis subire. et tali necessitate
existente meritorium ē appetere. Unde Isaie
vi quē mittā. et q's ibit nobis. rndit
ecce ego mitte me. cū ante dixit se
indignum. Scdo modo scz q̄n nō urget
necessitas. sic nō licet. q̄r nō pt carere
Aut vicio iusticie. si velit se minorez
pferre maioribz. Aut vicio psupcōnis
si putet se sufficiente preferre aliis.
Unde dt' pimat' cancelatos appetere
nec est iustū nec utile. sup id Regest. grego

XIX

Unde quesitum est de effectu
sacrāx. Utrum compatinitas
contrahit̄ ex pambulis ad sacramenta
puta ex catheciismo et hmōi. Et videt̄
q̄ sic. Dt enim quedā decretal' . c̄. d. a
a pimo pambulo salis nō pt fieri
vxor. ergo contrahit̄ ibi compatinitas. Item
p̄ cathecismū censet̄ xpiānus "xpianismus" s̄ qui
dat xpiano baptism efficit' compat' ergo et c.
Dico Quidā dicunt q̄ quia illa sacramenta
sufficiunt ad causandū compatinitatem.
Quidā dicit q̄ solū contrahit̄ quantū
ad tria scz in catecismo baptismo z
q̄firmacōe. scz m videt̄ q̄ solū contrahit̄
ex duobz scz in baptismo z q̄firmacōe

qr cōpaternitas similitudo quedā ē paternitatis
paternitas aut nō fit nisi in generatione
Et ideo solū in illis sacramentis in quibus
ē quedā generatio spiritualis contrahitur
compaternitas que matrimonium impedit. Ad pri
go dd' qp illa nō sūt intelligenda sin-
gulatim, sz sūt accipienda collective 2
simul. qr q' in omnibz istis adest efficit
compater. Ad sedm dd' qp cathecismus dicitur
xpianus p fide, nō p baptismum. quē nōdū
suscepit. et ille dat xpianismum. qui
dat sacramentū baptismi
XX Deinde quesitū fuit Utrū sit
vna ecclia que fuit in principio
tpe aplorum et que est modo
Et videtur qp non. qr ecclia nunc nō vtitur
eisdem regulis. tunc enim prelati erant sine
auro et argento in zonis suis. go 2c.
P non legit qp xpus et apli habuissent
castra. modo aut ecclia ht. igo 2c.
Contra Math. vltō. Ecce ego vobiscum
sū usqz ad consummationem seculi. hoc at nō
intelligitur tm de aplis. qr omnes mortui
sūt. et adhuc seclm non est consumatum go 2c.
Rno dd' qp eadem est nunc ecclia. que tunc
erat. et qe nunc est. qr ecclia eadem ē fides.
et eadem fidei sacramenta. eadem auctoritas 2
eadem professio. Unde dt Aplus. Unus
2 xpus. absit. Ad pm go dd' qz
vba Math. tripliciter exponuntur. Hylarius 2
Ambrosius exponunt sm sensum misticum
dicentes. Nolite portare aurum 2c. nichil
in spiritualibus misteriis auro vendetis.
Non duas tunicas. i. non duplicem
animam habeatis. Alii exponunt ad literam
et vna expositio est Augustini. m. qui dicit
qp illa vba nō dicuntur p modum precepti
sz permissionis. ita qp qui non servat
nō peccat et qui servat melius facit.
ut sit sensus. Nolite portare i. eqm vtimini
ad predicandum. ne solliciti sitis de expensis
qr a debent vob ex populo. Dignus enim ē
mercede sua operarius 2c. q. d. Ideo permitto
vt nō portetis. qr digni estis accipere
ab aliis quibus predicatis. Sz paulus hoc
nō servavit. et tn contrarium huius non
fecit. sz supererogavit. Alia expositio
est aliorum sctorum. qui dicit qp h dicta sūt
per preceptum. sz hoc preceptū datū est. non
ad sp servandum. sz ad pmā missionem.
Bis enim eos misit. sz ante passionem
iudeis. et post resurrectionem gentibus. In
pma dixit eis In viā gentium ne ab-
ieritis. In sctda dixit. Docete omnes
gentes In pma mādavit. qp pdictū servarent
nō aut in sctda. Et racō huius ē. qr in pma
solū mittebant ad iudeos. apud quos con-
sueti erant. qp agri eorum ab eis sustentarent
et ideo sine scandalo poterant accipere. et vti
ptate sibi concessa. Apud vo gentiles. nō
erat consuetudo. qr apud eos nō erat huiusmodi
predicatores. qr apud eos non erat huiusmodi pre-
dicatores. et ideo fuisset eis scandalum et
visum fuisset eis. pro questu xpm predicarent.
Et paulus hoc preceptū nō servavit in gentibus. Et ideo
dns in sctda missione dixit. nunc qui habet
sacculum tollat similiter et peram. Ad sedm
dd. qp Augustinus vindet in epla. contra donatistas
et habetur sup id psalmi. quare fremuerunt gentes
Distinguit enim. diversa tpa eccle. fuit enim
tpus qn astiterunt ge reges adversus xpm.
Et in illo tpe nō solum. non debat fidelibus
sed eos occidebat. Aliud vo tpus est
nunc. qo reges intelligunt. et erudiuntur serviunt
dno ihu xpo in timore. Et ideo in isto tpe
reges sūt vasalli eccle. Et ideo est alius
status eccle. nunc et tunc. non tm ē alia ecclia
XXI Deinde quesitū est de virtutibus. Primo
de quadam virtute intelligibili. scz de
veritate. Scdo de virtutibus moralibus.
De veritate quesita sūt duo. Primo de fortitudine
veritatis. Scdo de confirmatione veritatis. Circa
pm quesitum est. Utrū veritas sit fortior
inter vinum regem et mulierem. Et videtur qz
vinum. qr immutat maxime hominem. Item videtur
qp rex. qr compellit hominem ad id. qd est diffi-
cillimum. scz qp se exponat periculo mortis.
Item mulier. qr dominatur etiam regibus
Contra Esdre iiiº fortior ē veritas. Rno
dd. qp h questio proposita est iuvenibus dissol-
venda in Esdra. Dicendum igitur. qp si considerentur
ista quatuor sm se. scz vinum regem mulierem
et veritatem nō sūt comparabilia. qr nō sunt
vnius generis. Tn si considerentur scdm comparationem
in aliquem effectum concurrente in vnum pnt
comparari. Hic aut effectus in quem concurrunt
et conveniunt. et in quē pnt est immutatio
cordis humani. Quod go int ista magis
immutet cor hominis videndum est. Sciendum go
qp immutativum hominis quoddam est corpus. et
aliud ē anima. et hoc est duplex sensibile
et intelligibile. et hoc ē duplex scz practicum
et speculativum. Int ea aut que ptinet ad
immutandum naturaliter sm dispositionem corporis
ht excellentiam vinum qd facit per temulentiam
loqui. Int ea qe ptinet ad immutandum
appetitum sensitivum excellentior est dilectio
pcipue rei venerea. et sic mulier ē fortior.

xii

Item In practicis et in rebus humanis que pt ho facere maxiam ptatez ht rex In speculatiuis summu et potissimu e veritas Illuc aut res corporales subdutur viribus atibz et vires animales intelligencie practice subiaut speculative Et ido simpliciter veritas est dignior et excellencior et forcior. xxv

Secundo queritur Utrz accipiens doctrinam aliquam experti medici sub iuramento nd quitandi teneat seruare iuramentum Et videtur q sic Qa sic obligatus nd debet facere aliqd qd vgat in detrimentu illius q docuit Hoc aut esset si alys gnicaret Igitur Cp nd quitare tale expimentu pt esse causa salutis alicuius go tu no teneat alteri quitare sit mltominus debet alteri quitare obligat. Contra non quitare salutis remedium sine gdungz bonu est contra caritatem go etc. Rco dd Aliud est ht simpliciter et aliud in casu simpliciter loqndo no tenet sed male facit iurado Iuramentu em non solu amittit vim qn iuramentu est illicitum sz iurado peccat qr iuramentu obligans debet hre iudicium iusticie et veritatez tz si iuro quisqz qd licet in facere puta no ire ad ecclesiam ire ul non ire licet sit in licitu tn iuramentu interponere anim obfirmare ad aliqd boni non faciendu e illicitu Qa hoc est facere contra spm sctm Et ideo iuramentu contra omne illud qd est de gne bonoz est illicitu et no est seruadu Tn in casu seruare tenet puta si ille uel alii sufficiens medici presto essent et paratus esset curare et vti illo experimento in salute corporale et sic patet soluco ad obcta

xxvi

Deinde quesitum e de vtutibz moralibus et po de vtutibz scdm se Sco specialiter de quoda actu iusticie sz de restitucione Circa pm quesitum est Utrz vtutes morales sint conexe Et videtur q non qr acquirtur ex actibz qui sunt diuisi et distincti go pt acquiri vna sine alia Cp Augus dt Nichil contrariu dinaz similitz dt ille qui dicit q qui ht vna no ht oes Cp Morales vtutes hent ex consuetudine que vezit ymis Rco dd scdm omnes sctos ul plures loqndo de vtutibz in qui duplex racio assignat a diuisis scdm qdz diuersitate loquendi sz de vtutibz vtutes em cardinales dupliciter accipiunt ab aliqbz Qda em dicunt vtutes esse quosdaz modos gnales qui requirunt in om vtute puta fortitudo est quecuqz firmitas ani in quibuscuqz rebus Tpancia est moderancia ani in omnibus rebus et sic de alys Et scdm istos necce est q vtutes sint conexe Qa isti modi gnales requirut in om vtute et si aliqd horz defuit non est vtus aliqua qr si tpancia rectitudinez non heat que est iusticia uel non heat ani firmitate que est fortitudo et sic de alys non est vtus Et huiusmodi Augus ponit eciam de trinitate et magister sententiaz Aly at accipiunt distinctez hanc vtutu scdm determinatas materias sic Gregorius et Paripateci Und prudencia scdm phm no est recta racio in omnibz sz solu in agibilibz Iusticia vtus iusticia no ht rectitudinez acie circa accessiorum omn occasionez sz tm circa comutaciones et distribuciones et actiones humanas qe sunt ad alterum fortitudo aut dt firmitate ani circa ea quibz e difficillimu anim moderare sz contra delectaciones gustus et tactus qe sunt maxe delectaciones no in consuetudinibus alys compiscabilis sit sine uel penne Et sic eciam loqndo de vtutibz vtutes morales sunt conexe Huius conexionis racio accipitur scdm phm ex parte prudencie qr nulla vtutis pt hri sine prudencia Et iterum e hre prudencia sine vtutibz moralibz Cuius racio est Qa prudencia nichil aliud e q recta racio agibilium Impossibile at est rectam racionem habere circa aliquid extra rectam racionem Tn principia at agibilium sunt fines vtutum et tm fines nulli bn se ht nisi per habitum illius vtutis Et sic necce est q prudencia heat secum alias vtutes morales Illud alie no pnt hri sine prudencia Pt em aliqs hre inclinacoz naturalem ad actus alicuius vtutis sine prudencia et quanto ht maiore inclinacoz sine huiusmodi vtutis tanto peius est et plus impingere pt sine prudencia Sic patet de illo q ht fortitudinez naturalez sine discrecione et prudencia Et ido dt Gregorius Cetere vtutes nisi ea qe agunt prudenter agant etc Est at alia racio conexionis in vtutibz gratuitis pt caritatem in qua conectuntur Qa q ht caritatem ht oes vtutes gratuitas Et similiter q ht vna ht caritate Ad pm go dd q actus no sunt diuisi sed vniti qr no pnt esse actus tpancie sine actu fortitudinis nec fortitudinis nisi cum actu tpancie Ad scdm dd q ht dignitatem no plus a auctorez biblie Ad tcm dd q no diuisi morales a consuetudine sz ab amore eciam dato q no indigeat tpe tn no habebit vtute nisi sit prudens

XXIIII Deinde quesitum est de restitucione que est actus iusticie. Et circa hoc quesita sunt tria. Primo de illis qui propter peccata sunt extra civitatem. Secundo de eo qui mala fide prescripsit. Tercio de eo qui aliena consumpsit. Circa primum queritur utrum expulsi propter peccata possint repetere bona sua ab illis qui sunt in civitate manentes. Et videtur quod non, quia multi de hiis qui sunt in civitate culpam non habuerunt ad eorum expulsionem, et sic puniretur aliquis ex culpa alterius. Item expulsi fuerunt contra partem civitatis, et sic contra iustum bellum. Ergo actio est contra eos, et sic dampna non sunt eis restituenda. Preterea secundum philosophum cum mutatur ordo civitatis non remanet eadem civitas; sed cum mutatur dominium et principatus mutatur ordo; expulsi non pertinent omnino ad civitatem que prius erat; ergo cives non tenentur eis ad restitucionem. Contra qui spoliatur a raptore potest repetere et accipere ea que sunt sibi ablata; ergo et illi expulsi. Responsio dicendum quod aliqui sunt expulsi iuste scilicet propter eorum culpam, et sic non possunt repetere eorum amissa; aut iniuste scilicet sine culpa et sine debito ordine iusticie, et sic possunt repetere. Si autem habent superiorem, debent per superiorem petere sibi restitui; si autem non habent superiorem, reprimere possunt, si possunt recuperare. Ad primum ergo dicendum quod non punitur quis pro peccato alterius sed pro suo, quia maiores omnia faciunt auctoritate et favore populi, et sic populus in faciendo maioribus fuit in culpa. Vel illud intelligitur de pena spirituali que nullus punitur sine culpa propria, non de corporali qua frequenter unus pro alio punitur. Ad secundum dicendum quod iniquitas iuste agitur pro ecclesia sunt, iniquitas iniuste propter [illegible]. Ad tercium dicendum quod si sunt eedem persone manifestum est quod tenentur sibi; sed si alie omnino non tenentur.

XXV Secundo querebatur utrum ille qui mala fide prescribit teneatur ad restitucionem. Et videtur quod non, quia lex dicit quod qui eciam mala fide prescribit acquirit dominium. Contra decretalis dicit quod tenere non acquiritur dominium. Responsio dicendum quod circa hoc est contrarietas iuris civilis et canonici, quia secundum ius civile talis prescripto tenet, secundum ius canonicum talis prescribere non potest. Et racio huius contrarietatis est quia alius est finis quem intendit civilis legislator scilicet pacem servare et facere inter cives, que impediretur si inter cives prescripto non curreret. Quilibet enim velle posset repetere et dicere illud fuit meum quocumque tempore. Finis autem iuris canonici tendit ad quietem et ad [illegible] salutem animarum. Nullus autem in peccato salvari potest nec penitere de dampno vel alieno nisi recompenset. Et ideo dicendum quod si aliquis prescribat bona fide possidendo non tenetur ad restitucionem eciam si sciat alienum fuisse post prescripcionem, quia lex potest aliquem pro peccato et negligencia punire in re sua et illam alteri dare et concedere; sed qui mala fide prescribit tenetur emendare et satisfacere reddendo dampnum quod intulit. Ad primum ergo dicendum quod verum est quod civilia sunt principia ad gubernandum, non ad rapiendum sibi vel ad dandum aliis.

XXVI Tercio queritur utrum ille qui rem alienam consumpsit teneatur ad restitucionem. Et videtur quod non, quia ille cuius res fuerat non habet actionem in consumptorem, intelligere quod consumpsit, si ius habet casum in prescriptione. Contra ille mala fide possidet alienum quod consumpsit. Responsio dicendum quod tenetur, cuius racio est quia quilibet tenetur ad faciendam iusticiam alteri. Consistit autem iusticia in quadam equalitate, unde nisi reintegretur equalitas non potest esse aliquis iustus. Inequalitas autem fuit quod consumpsit rem non suam, et ideo oportet quod reddat. Ad primum ergo dicendum quod licet non habeat actionem in eum qui consumpsit secundum ius civile, habet tamen secundum ius divinum cuius finis est salus animarum, et ideo ei repugnat.

Deinde quesita sunt de officiis quatuor. Primo de officio expositorum sacre scripture. Secundo de officio predicatorum. Tercio de officio confessorum. Quarto de officio vicariorum. XXVII

Circa primum quesitum est utrum omnia que doctores sancti dixerunt sint a spiritu sancto. Et videtur quod non, quia in suis dictis sunt aliqua falsa. Item in suis exposicionibus quique dissonant. Non potest autem esse verum quod est dissimile vel dissonum, quia utraque pars contradictionis non potest esse vera. Contra ad eundem pertinet aliquid facere propter finem et finis facere; sed finis scripture que est a spiritu sancto est erudicio hominum. Hec autem erudicio hominum ex scripturis non potest esse nisi per exposiciones sanctorum; ergo exposiciones sanctorum sunt a spiritu sancto. Responsio dicendum quod ab eodem spiritu scripture sunt exposite et edite ut dicitur i ad Cor. 2° animalis homo non percipit ea que dei sunt spiritualiter etc., et precipue quantum ad ea que sunt fidei, quia fides donum dei est, et ideo interpretacio sermonum enumeratur inter alia dona spiritus sancti, ut dicitur i ad Cor. xii. Ad primum ergo dicendum quod gratie gratis date non sunt habitus sed sunt quedam motus a spiritu sancto. Alias si essent habitus propheta quandocumque vellet per donum prophetare revelacionem haberet, quod falsum est. Et ideo de aliquibus occultis revelandis aliquando tangitur motus a spiritu sancto.

et aliqndo non / sed aliqua eis occultantur
Vnd dixit Eliseus gesi Reg iiii° et dns celat
a me. Aliqn et aliqua dicit a sexpis sicut
patet de Nathan q consuluit dauid q edificaret
templu q pxca a deo rephensus / et qui retractus
prohibuit hoc ipi dauid ex parte dei / hoc tn co-
cedendu e q quicqd in sacra scriptura tenetur
vm est. Et q contra hoc sentiret eet hereticus
Expositores aut in aliis que no sunt fidei / multa ex
suo sensu dixerunt / Et ideo in hiis potuerunt
errare / tn illa dicta expositorum necitatem non
inducunt / vt necesse sit eis crede / sed solu scriptura
canonica que in veteri et in nouo testamento est XXVIII

Deinde quesitum est de pdicatoribus
Et circa hoc quesita sunt duo / Primo vtrum
aliquis possit pdicare contra auctem / Et ita
vt liceat pdicare sine licentia plati sui / Et videtur
q sic / Quia pdicare est bonu aliis facere / sz deinq
bonu opari ad omes ad Galat vi° go ic^u
Praeterea Eccia ii dr Vnicuiqz deus madat de pximo
suo go ic / Resp dd q nullus quicuqz sit magne
vel quatecuqz scitatis nisi missus a deo vel pre-
lato pdicare pt / Quia nullum ofus natu est agere
nisi sup debita mam / pdicatio aut est exhor-
tatio et doctrina si sit publica respiciens tota
ecclesia / tota aut eccia et cura publica ecclie
comissa e plato / Et ideo nullus debet aliqd facere
quod respicit auctem publicam / nisi auctoritate
plati / Ad pm go dd q cuilibet licet facere
bonu sibi pportionatu / Non aut qd cunqz
bonu / Ad sedm dd q madat deus monere
proximu pruata monitione et familiari XXIX

Secundo querit vtrum aliquis prohibitus
a pncipe seclari debeat dimitte pdica-
re. Et videtur q no / Nolite timere eos q
occidunt corpus / dicitur de pdicatoribus go timore
pncipis no debent dimitte / Praeterea actuu iiii° dr
Deo oportet magis obedire q hoibus / sz deus
precipit pcipue platis q pdicet / ii ad thimot et
Praeterea Nullus debet alicui
pdicare vbu dei go ic / Praeterea Nullus debet alicui
obedire in eo in quo peccat pcipiens / Sz pnceps peccat
phibendo go ic / Contra mathi dr Si vos psecuti
fuerint in vna ciuitate fugite in aliam / Resp dd
q hic e opus duplici distinctione / Quia qn aliquis
phibetur pdicare / vel prohibetur solu a tiranno /
aut sil a tirano et ppls / Si pmo / sic aut d multi-
tudine sunt aliqui q audire volunt / no est dimittenda
pdicatio / Quamuis sit sit moderanda / q° ad tpa et
loca / vel ex timore ad tirami / si impediat / et
quamuis aut tunc licet pdicare occulte p domos / sic
et aplos legit fecisse / Si sedo mo tunc debet cedere
pdicator et fugere ad alia loca / scdm mandatum
dni / et hoc est Greg dicit in dyalogo q qn omes

sint mali et indurati debet dice cu id
apli / Quia repulistis a vob regnu dei ic
Alia distinctio e hic habenda / Quia prelatus pre-
dicator / aut hoc cura aiaz / aut non /
dicat / aut pdicat ex necitate officii / aut ppa
sponte / Si pmo mo / sic non debet dimi-
ttere gregem / etia ppt piculu mortis / dum
modo possit aliquod bonu facere / rema-
nendo in grege / Si sedo mo / sic etia
si non possit ibi mo tales fructificare
no tenetur ibi stare / nec ad ponendu aiam
sua / nisi in casu puta si aliquis vellet
corrupe fidem / et tunc vbi fides pichtaretur
tenetur aiam pro fide ponere / Quia hoc est in
pcepto in tali casu / Si aut no iminet
talis casus / sic est in consilio / Quia omnia
consilia in casu sunt in pcepto / Ad pm go
dd q deus pcepit pdicare no inordinate
sz eo mo quo vtile sit saluti aiarum
Ad scdm dd q no est aliqd dimittendum
quod sit scdm dm / timore mortis / qd
si aliquis sine causa et sine necitate ingerat
se ad piculu / non est sapiens / Ad tertium
dd / quod falsu est / Nam scdm Aug
Aliqn impator peccat pcipiendo / qd qn
deuotus miles no peccat obediendo /
maxime si militi no constat illud ee pctm XXX°

Octauo querebatur vtrum liceat predi-
catoribus accipe elemosinas
ab vsurariis. Et videtur q sic
i ad Cor ix Si nos vobis spualia
seminauimus no magnum est si vra corporalia
metamus ic / Praeterea Iustus naturale hoc q ho
viuat de labore suo / dignus est enim
opari mercede sua / hoc eni concessu
est hoi a creatore / In sudore vultus tui
vesceris pane tuo Gen iii° / Contra
vsurarius no habent nisi quod est alienum
Resp dd q de rapina vsura et simonia
in gnali loquendo / no pt fieri elemosina
Ysa lxi° Odio habens rapina i holocaustum:
sicut / Tn in spali casu pdicatoribus q
pdicat vsurariis / et monet eos restitue-
re licitu est accipe / Et hec e vna ratio /
Alia est / qn non habent aliquid vnde
viuat / Et in extrema necitate / omnia
sunt coia / et ab amicis licet accipe ad
sustentacionem et necitatem XXXI°

Deinde quesitum fuit de officio
confessoris vtrum aliquis possit
confessiones audire de indulgentia
dni pape / sine voluntate ppii prelati
Et videtur q non / Quia contra hoc tenetur
constitucio ppo sacerdoti ic / Praeterea papa nulli
pudicat / ppt aliqua indulgentiam
Contra papa est sup omes / go cui vult

et quicquid et quantum vult potest committere et indulgere. Rndeo dicendum quod quidam dicunt quod quilibet sacerdos potest absolvere a quocumque peccato. et licet non tantum faciat absolucionem, tamen absolutus est. Et racio horum fuit, quia simul datur presbytero potestas consecrandi corpus Christi et potestas clavium. Et ideo sicut potest consecrare qualibet hostiam, ita potest absolvere quemlibet hominem. Sed hoc est erroneum, quia nullus potest absolvere propria auctoritate, nisi eum qui est aliquo modo sibi subditus, quia actus sunt in materia propria. Et absolucio sacramentalis habet iudicium annexum et hoc scilicet iudicium non est nisi in subditos inferiores, qui ergo non habet subditum non potest absolvere. Et sic iurisdictio dat materiam sacerdoti determinatam sicut est de hostia que est materia determinata. Cui ergo nulla cura committitur habet clavem ligatam, ut iuriste dicunt, scilicet quia non habet omnino materiam. Alii dicunt quod non potest ex auctoritate superioris prelati absolvere subditum inferioris prelati contra voluntatem ipsius, puta non potest auctoritate episcopi contra voluntatem prochialis presbyteri aliquem absolvere. Hoc etiam est erroneum quia ad absolucionem requiritur potestas sacerdotis et iurisdictio. Episcopus autem habet immediatam iurisdictionem in omnes. Unde episcopus potest omnium confessiones audire etiam contra voluntatem presbyteri prochialis et similiter et ille cui episcopus committit. Et multomagis si papa committit. Sed archiepiscopus non habet immediatam iurisdictionem in omnes sui archiepiscopatus nisi ex appellatione. Non potest alium dare licenciam vel auctoritatem audiendi confessiones contra voluntatem episcopi et diocesani suffraganei. Ad primum ergo patet per ea que dicta sunt quia episcopus et papa plus potest quam sacerdos. Ad secundum dicendum quod hoc non est in preiudicium sed in auxilium, etenim audire confessiones non est statutum in favorem sacerdotum. Alias multum cederent infidelis servi si propter honorem sacerdotum peccata esset confiteri necessarium, sed hoc est introductum ad salutem animarum.

xxxii Deinde quesitum est de officio vicariorum. Utrum aliquis possit vices suas committere alium alteri. Et videtur quod sic, etenim effectus cause huius virtute potest in ea in que potest causa. Sed contra: quia hoc videtur contrarium illi prov. xxvii Diligenter agnosce vultum pecoris tui etc.

Rndeo dicendum quod ille qui a constituto vicario, non potest totam potestatem committere sed potest partem, etenim intencio comitentis est ut exequatur secundum quod potest ille cui committitur. Et forte talis non potest totum facere quod sibi committitur, et ideo potest alii aliquid committere. Ad primum ergo dicendum quod effectus non habet sic totam virtutem cause, nisi esset episcopus. Ad secundum dicendum quod hoc ipsum episcopus non facit ut cognoscat vultum pecoris.

xxxiii Deinde questio fuit de pertinentibus ad culpam. Et primo de peccatis, secundo de penis. De primo quesita fuerunt duo, primo de pertinentibus ad culpam originalem, secundo ad culpam actualem. De peccato originali quesitum fuit utrum traducatur per traducionem seminis. Rndeo dicendum quod sic. Etenim originale peccatum est nature et non attingit personam nisi quanto est in tali natura. Tota autem humana natura est sicut unus homo. Ubicumque ergo illa natura reperitur, ibi est peccatum nature quod est originale. Nota quod pronitas habet racionem culpe, non inquantum ipsius nostra, sed inquantum fit a principio voluntatis.

xxxiiii Deinde querebatur de culpa actuali. Et primo de peccato cogitacionis duo fuerunt quesita, primo utrum consensus in delectacionem sit peccatum mortale. Rndeo dicendum quod hic non queritur de consensu in delectacionem actus, quia hoc plane mortale est, sed de consensu in actu cogitacionis tantum. Sicut cum aliquis cogitat de delectatione fornicacionis, et delectatur et placet ei haec cogitacio. Est igitur duplex delectacio cogitacionis vel propter ipsam cogitacionem vel propter rem cogitatam. Prima est cum quis cogitat de triangulo vel de bellis regum, non propter rem, sed propter ipsam cogitacionem. Secunda est cum delectatur cogitans de Christo propter ipsum quod sit miscere per cogitacionem et in cogitacione ipsius. Sic ergo cogitacio est cogitativa et delectans prout cogitativa, et sic non est peccatum. Sicut si debeo narrare de fornicatione et occurrunt pulcre mee et delector. Si autem cogitacio est delectans propter rem cogitatam, impossibile est quod procedat nisi ex amore fornicacionis. Et ideo consentire in eam est consentire in amore et sic in ipsa rei illicitate. Et ideo est peccatum mortale.

xxxv Secundo de suspicione. Utrum sit peccatum mortale, et videtur quod sic. Cum talibus enim committatur duobus modis. Contra vero. Ubi quidem dicitur contra super id Nolite ante tempus iudicare dicit Glossa quod est veniale peccatum. Rndeo dicendum quod in illis que sunt mortalia peccata ex genere motus inperfecti non sunt mortalia peccata, sed venialia. Adulterium enim est mortale, scilicet quando est completa voluntatis, non autem quando est incompleta. Non enim quilibet motus concupiscentie est peccatum mortale. Iudicium autem est duplex, scilicet de rebus et de personis. Iudicium de rebus semper est peccatum mortale, puta dicere

quod dare elemosinam sit malum. Iudicium autem de
personis licet quandoque sit peccatum, non tamen semper est peccatum
mortale, nisi quando est animo temerario. Unde
Augustinus in sermone domini in monte: Si erraverimus in iudicio
personarum, non erremus in iudicio rerum; sed quando ex
levi re procedit iudicium firmum in corde, aliquando
est mortale, quia est cum contemptu proximi. Suspicio autem
est quid imperfectum in genere iudicii. Et ideo est imperfecti
motus, et ideo non est mortale ex genere suo, nisi
forte fiet ex odio, erit aliquando mortale. Ad primum
ergo dicendum quod quod dicitur bonum malum etc. patet

xxvi

Deinde quesita fuerunt de peccato operis
tria. Primo utrum liceat uti sortibus
maxime in aperitionibus librorum. Et dico dicendum
quod sors proprie est iudicium quod exquiritur ex aliquo
ab homine facto ad inquirendum occultum. Dico autem
ab homine facto quia querere de factis ab aliis non
est sors sed aut augurium vel aliquid aliud, ut quando
homo facit sic geomantiam, ut cum taxillis, et de
scedulis, et in aperitionibus librorum. Hec autem fiunt
ad tria: aut ad inquirendum voluntatem, aut ad
consultandum dubium, aut ad divinandum. Et sic sunt
triplex sors, scilicet divisoria, consultoria et divinatoria.
Aliquando faciunt homines quando committeretur sortibus, sicut cum
quilibet non videtur debere ire, forte ponas quis debeat
ire. Et hoc aliquando est veniale. Aliqui faciunt
intentione requirendi iudicium aliorum vel
sic quidam ad impetrandum iudicium astrorum hanc
querunt, sicut geomantia dicitur quia secundum motum celi
manus movetur, et sic est peccatum. Aliqui intendunt
scire iudicium spirituale, sicut Nabuchodonosor, et hoc
est sacrilegium. Aliqui iudicium divinum, et sic non semper
est peccatum. Et sic sors divinatoria quatuor habet gradus.
Et primo modo aliquando est peccatum leve vel non est peccatum;
secundo modo peccatum est, et tertio. Et quarto non semper peccatum
sez est, scilicet quando quis non ex necessitate facit, quia sic
est tentare deum. 2 Paralipomenon xx°. Cum ignoramus
quid agere etc., vel quando sine debita devotione.
Beda autem: Si aliquis res sacras convertit in res
temporales, sicut cum aperit libros pro temporalibus, vel
spirituales, sicut de eo quod est supra nos inquirit, sic tamen quod
non concordat, quia hoc est facere iniuriam spiritui sancto
qui creditur fuisse in ecclesia vel in collegiis
... sed in electione prelatorum sortiri nichil pro-
hibet sortibus uti

xxviii

Secundo de retentione superfluorum. Utrum
ille qui non dat superfluum quod habet pro
deo peccat. Dicit Augustinus quod qui
retinet etc. Sic patuit supra in viii° quodlibet
q. xv.

Tertio de perplexitate utrum aliquis possit
esse perplexus

xii

38 xxxviii

Deinde quesitum est de penis. Et
primo de pena temporali. Utrum aliquis
religiosus expelli debeat propter
peccatum de religione, si sit paratus corrigi
et sustinere penam. Et dico dicendum quod secundum scripturam
apostolus dicit: Auferte malum ex vobis.
Modicum enim fermentum etc. Aufertur autem
aliquis vel per penam corporalem, et per hoc
manifestum est quod aufertur etiam ille qui
vellet penitere quantumcumque, dum homicida
suspenditur quantumcumque peniteat; vel
per penam spiritualem, et hoc ecclesia non facit
nisi si quis esset contumax. Et ratio huius
est quia per penam corporalem aufertur aliquid
temporale quod potest recompensari per aliud
maius bonum, sed bonum spirituale quod
adimitur non potest recompensari per aliud
maius, eo quod sit temporale. Et ideo non
debet religio infligere talem penam
quamdiu vult corrigi. Et sic est excommunicatio
in ecclesia, ita est expulsio a religione.
Et ideo dicendum quod nullus est nisi propter con-
tumeliam expellendus, sed alio modo
est sequestrandus in carcere vel alio modo.

Secundo de pena eterna, scilicet utrum
anima separata a corpore realiter
patiatur ab igne corporeo. Et
in quodlibet articulo xiii vide, dico igitur

Respondendum sicut supra in uno quodlibeto
[illegible] iii q xxiii 2

Alpha et o princi
pium et finis
Unum in essencia
trinum in personis
i de su. tri. c. i. in prin.
quo omnes legislatores pendere iubent
in primis invocantes eundem exoro. ut assit
michi principium. medium. et finis. a lege
doctus in aut. de priuile. dotis heretic.
mulieribus non prestan. coll. viii. fiat ergo
eidem decens principium operis. atque amabile
Sic enim recte. et bene universa gerentur.
in aut. quo opor. epos. coll. i. in fi. placeat
autem ei quod incipis. quia opus debet semper
deo placere xxiii di. In nomine domini et i de
testa. In nomine. in aut. de armige. coll. vi
in pri. Erit ergo principium meum. ex quo ipsum
invoco. quia ut dicitur in ps. ipse est dulcis
invocantibus eum in veritate. Et si est principium
finis erit Quia qui perseveraverit usque in finem salvus erit. Et qui coepit initium supplere debet
usque ad finem de con. di. i. Nemo ecciam
et in aut. de monachis § in coll. i. Et quod
a deo coeptum est. imperfectum non relinquet
quia opus imperfectum non novit i de bapti. maiores
§ Sed ad hec De ipsius igitur omnipotentia
et misericordia confisus. qui res penitus desperatas
et impossibiles donare potest. L. de veteri iure
enu. l. i. ad fi. prime columpne. quia omnium
creaturarum caput est et rector xxxvii di. § hinc
etiam filius. qui eciam omnium graciarum. mirabilis est
largitor xvi. q. i. c. Reuertimini. Resistencie
mee non presumens modulo. quia in humana
condicione nichil est. quod perpetuo stare possit
L. de ve. iu. enu. l. ii. § Sed quia divine ad
eiusdem matris sanctissime advocate nostre et
beatissimi patris nostri Francisci necnon ad omnium
sanctorum honorem et laudem. et ad utilitatem
fratrum volens dare consilium tam in foro penitenciali
quam iudiciali secundum ordinem decretalium et titulorum
specialiter preter sextum librum. Ego frater
Autor P. inter minores minimus dum eas legebam ex di-
versis doctoribus veritatem eligens prout potui
Sextum librum locis debitis ordinando. per quem
multe opiniones et varie sunt hodie enodate.
presens opus diligenti studio compilavi. In principio
igitur huius operis quinque sunt ponenda.
scilicet que intencio. que materia. que utilitas.
cui parti philosophie supponatur. et quis modus agendi
Intencio Intencio domini Gregorii est diversos codices
et decretales. epistolas resecatis superfluis
in unum volumen. ad utilitatem legencium et
Redigere studencium. ut notatur in prohemio § Sane. Sic
intencio mea est. opiniones doctorum in hoc
opusculum breviter compilare. Materia
Materia sunt ipse decretales. epistole sub diversis titulis
Utilitas collocate. Utilitas est. ut hiis lectis et
intellectis. sciamus discernere. inter equum
et iniquum et unicuique reddere. quod suum est.
iust. de iusti. et iure in pri. et xii. q. ii. Cum
Suppo devotissimam. Supponitur autem ethice id est
morali sciencie. quia ad correctionem morum
subditorum per quem. multa sunt statuta salubria
ut in prohemio Sexti lib. et L. de sum. trip.
l. ii. Modus agendi talis est. quia hoc opus
dividitur in quinque partes In principio tractatur
de summa trinitate et fide catholica. de con-
stitucionibus et rescriptis. iudicibus et officiis
eorundem In secunda de iudiciis et cooperantibus
ad iudicia In tercia de vita et honestate
clericorum. et rebus eorum. et ecclesiarum In quarta
de sponsalibus et matrimoniis. et eorum
impedimentis In quinta de accusacionibus.
et criminibus. et penis eorundem Unde versus Pars prior
officia parat ecclesie quoque ministros Altera pars
testes. et cetera iudiciorum Tercia de rebus
et vita prelatorum. Dat formam vite nubere
quarta docet. Ultima de viciis et penis tra-
ctat eorum. Vel sic Primus prelatos. et eorum scribit
honores. Alter iudicia lites examina iuris
Tercius ecclesie res. et que congrua clero
Iura thori quartus dat. coniugii quoque tenores
Quintus delicta penas et pondera votum
Et sic dividitur iste tractatus in quinque partes
ad similitudinem quinque sensuum corporis. et hec
satis in prohemio designatur Nam primus liber
potest visui equiparari. quia sicut visus inter
colores distinguit Sic primus liber inter quali-
tates personarum in ecclesia eccandarum. huic
iungas primam partem prohemii. in qua tangit
creacionis hominis qualitatem. et quia frueretur
eterna beatitudine si non peccasset. ut sic
prima pars prohemii respondeat prime parti tocius
operis et eiusdem. scilicet visui. scilicet propter claritatem
virtutum et splendorem. quibus homo primus
scilicet adam fuit repletus. durat usque ad §
Sed essendata. Secundo gustui. quia sicut
gustus discernit inter sapidum et insipidum:
sic tractatus ipsius inter iustum et iniustum
equum et iniquum Huic bene convenit secunda pars
prohemii. que durat usque ad §. Ideo lex. Tercius
auditui. quia sicut auditus inter voces et sermones
discernit. sic tractatus ipsius. inter res temporales
quas voces representat. ultro tractat de spiritualibus.
ad designandum quod sic transeamus per
bona temporalia. ut non amittamus eterna.
Huic bene convenit tercia pars prohemii que
durat usque ad §. Sane. In qua ponit
promulgacionem iuris eam et ecclesiastico et corporali
auditui ut ipsum ius audiamus. et sic retineamus
ut honeste vivamus Quartus tactui. quia
sicut tactus distinguit. inter mollia et dura
aspera et levia. sic tractatus ipsius inter ma-
trimonia licita et illicita comprobanda et reprobanda
Huic bene convenit quarta pars prohemii que
durat usque ad § volentes. Quintus odora-
tui. quia sicut odoratus odorem sentit et fugit
sic tractatus ipsius crimina detestatur et punit
Huic bene convenit ultima pars prohemii in
qua facit suam conclusionem per quam confirmatur
presens compilacio. et alia fieri prohibetur. Hec
enim equiparatur odoratui. ut iura antiqua ab-
scisa comprehenduntur Alia vero ad alia sunt
tanquam fetentia et fetida fugiunt. in ne. de
ver. mo. et ultro et in prohemio vi li. in fi.
Hodie vero sunt Sex libri et ideo additur
sextus liber. quia senarius est perfectus nume-
rus librorum. Sexto adiuncto ut nunc comp-
rehendens perfectum in rebus agendis formam
tribuit et in moribus disciplinam in prohemio
vi li. in fi. et licet sexto noceat tamen in

peritate no sut nisi quinq3 Clemia de eade ma
loquntur de qua loquitur et alij quinq3 Sed
Bonifacius Sexti appellauit ne infinitos
libros destruere si i titulis debitis ponet et
alios cu maximis dispendijs fieri oporteret
de noue laboribus et expensis i pheimio
Sexti s. plr in fi Modus aut agendi in
hoc ope est ut p'mo ponatur rubrica post
in generali de rubrica agat diuidendo opus
p s'os et v'sicul' Alij remittendo supius ad
paraphos scil. v. ponendo Ro'ca Alij remitte-
do inferius Sicut paraphus sic scribit s. et
debz esse cu causto vel paulo sic v. et debet
cera esse de causto v. Precor g° lectorez huius
opis. qz me lingwa invidie non mordeat.
sed vtilia deo tribuat. mea vo vtilia. et ior-
dinate posita. fraterna caritate corrigat et
emedet

Rubrica De Summa Trinitate

a De summa trinitate. videndu e p'mo
q. de fide catholica. et actualiter
et q sit pena no credenciu et pre-
miu credenciu In trinitate sut tres psone
sz pater et filius et spusscus Sz vna est
essencia. substancia. seu natura simplex oio.
pat' a nullo. filius a pre solo. spussanctus
ab utroqz. p'it' absqz inicio semp. ac sine
fine / pater generans. filius nascens. et
spusscus procedes. eternalit' a patre et
filio; no tanqz ex duobus p'ncipijs. sz tanqz
ex vno p'ncipio. no duab' spiracionibus.
sz vna spiracione dicentes contrariu a se-
de aplica sut dapnati i. e. t. i. in p'n et c.
fideli li vi et de con. di. v. c. plr et vlt. Est
aut vna queda res incomphensibilis. et inef-
fabilis. que veraciter e pat'. et fili' et spus-
sanctus / tres simul psone. et singilatim que-
carudez Et ideo in deo solu° e trinitas.
non quaternitas astruenda / quia qlibz triu p-
sonaru. est illa essencia. sba seu na diuina
q sola vniusoru e p'ncipiu / et illa res no
est generans neqz genita neqz pcedens.
Sz est pater qui generat / et filius qui gi-
gnitur. et spusscus qui pcedit / ut distinc-
tiones sint in psonis. et vnitas i natura
Licz igitur alius sit pater. alius filius.
alius spusscus / no tn aliud / Sed illud quod
e pater et filius et spusscus. idez st oino
i. e. c. n. s. Nos aut / et de con di. iii. c. vlt.
b Quod intelligencium aut psonaru i trinitate
Nos sm Tho. et Jeronim q queda sut essencia-
lia / queda psonalia et queda nocionalia
Essencialia sut que in singulari nuo
dicuntur de psonis tribus singilatim ut deus Iu-
stus bonus eternus omnipotens et silia ut i
e. c. i. in p'n. vel in plr ut pr et filius et
spusscus deus. bonus eternus et silia In
plurali vero incongrue dicitur Iuxta illud
Athanasij Et tn nos tres dij sz vnus e deus
et cetera de q. di. in. ca. n. Personalia sut q
supponunt psona tm et i singulari nuo tm ut
pr et filius et spusscus i. e. c. i. et n. Nocio-
nalia sut que notat distinctioz in psonis
ut generans genera et pcedes i. e. c. n. s.
Nos aut ubi dels Ista nocionalia queniut
adiectiue et dicuntur de psonis et no de esse-
cia ut s. pdicto / sz qnqz teneatur substantiue
tunc dicitur tam de essencia qm de psonis
Vn hec ppo sim e vera / pr est generans.

siue hec dictio generans adiectiue siue substantiue
teneatur. Si aut dicatur sba diuina e
generans si hec dictio generans teneatur
adiectiue. falsa est. quia vellet notare distinc-
tionez in diuina essencia / sz si teneatur subtiue
vera est. tunc est sensus. sba diuina e gene-
rans i. psona que generat Sunt eciam
c noia distinctiua siue ptitiua ut vnus alter
duo alius et silia i. e. c. i. et n que aliqn
signat essenciam aliqn non Noia ptitiua
iuncta ad noibus personalibus et non esse-
cialibus i masculino genere et in feico. notat
distinctioz in psonis. pr e vnus. filius est
alius. pat' et filius sut duo Iuncta vero
ad noibus essencialibus notat essenciam ut
pater e vnus deus pat' et filius sut eadem
essencia In neutro vero genere tm essenciaz
notat ut pater et filius sut vnu i. vna res.
Ideo optie dicitur Alius pr alius filius Ca
est psona patris. alia filij. Non tn aliud. sz
idez sut in sba i. e. c. n. s. Nos aut quia
filius a patre vel spusscto non est alienus de
d q. di. v. c. plr. Hec aut trinitas pt per
aiaz designari. in qua tria reperiuntur In-
tellectus qui pconcipit. Racio que discernit.
et memoria que conseruat Intellectus preconci-
piens pri p'mo opanti compatur Racio
discernens cpatur filio. qui e sapia patris di-
sponens oia in celo et in terra Memoria
conseruans cpatur spusscto. quia oia bona
corroborat et confirmat. Sicut ista tria
idez i sba sut cu aia. Sic tres psone pat'
e et filius et spusscus idez sut in sba Ista
tria sut hoim genera. p que pt trinitas de-
signari / Genus laycoru assimilatur pri
pp' potenciam. Genus clericoru secularium fi-
lio. pp' sapienciaz Genus religiosoru. spui
scto. pp' benignitatez et graciaz In hijs
generibus. sz laycoru. clericoz secularium /
et religiosoru. e trinitas. Sz in sacra qvioc
eccle. et fide catholica. e vnitas Vnde
xpus in euan°. Volo pr ut sint i nobis
vnu. sicut et nos vnu sumus i. e. c. n. s.
Nos aut. vi. cu go Idez in persone
patris. et filij. et ssi. e trinitas / sz i essencia
et i diuinitate e vnitas i. e. c. i. in p'n s. et
c. n. Nos aut Hec aut simitudo est. quia
non pt fieri. vera compacio de creatura
ad creatorez i. e. c. n. s. Nos aut in fi. /
qua i fidelibus e vnio caritatis i gracia
Sed in psonis diuinis e identitas vnitas
f in natura ut ibi no Hec aut trinitas ab ...
de nichilo condidit vtraqz creaturaz tam spualem
qm corpalez. angelicaz vicz et mundanaz.
ac deinde humanaz. quasi quez ex spu et corpore
constitutaz. Dyabolus aut ~~[illegible]~~ et alij de-
mones. a deo quidez natura creati sut boni
sed ipi p se fca sut mali / homo vero dyaboli
suggestione peccauit Hec eadem trinitas
secundu queiu essenciam indiuidua. et secundu
psonales pprietates discreta. p moysen. et
alios pphas doctrinam humano generi tribuit
salutarez / et tandez vnigenitus dei filius
ihus xpus. a tota trinitate fuit quoad incar-
natus i. e. c. i. cca p'n. et s. i. Itemia isepa-
rabilia sut opa trinitatis de q. di. in c. vlt.

in fi. et xxiiij. q. i. Sic enim cita pri p media
col. Nec pt filius a se face quicq. nisi quod
viderit prem facietem de con. di. v. Salvator
in fi. ¶ Sequitur de fide catholica videre.
Quot modis dicatur. et quid sit prout hic
accipitur. et quot sunt spes fidei. ¶ Fides dicatur G
octo modis. primo e idem qd sacramentum bap.
xlv di. de iudeis. et inf de bap. debitu.
Secundo di fides castitas thori xxvij. q. ij. Co-
niuges. Tercio dicatur securitas sive pacti q
cuias hosti suada e ut xxiij. q. i. Noli certo
dicat de Resti. spol. licas. et i de prescrip. Quin-
que qd no est ex fide. i. ex cscientia de pe.
di. iij. ad fi. distinc ς illud vltra medium.
Quinto dicat pmissio iust de re. dim. ς ve-
dito. Sexto dicatur equitas in actionibus
considerata. insti. de acti. ς actionum. Septimo
dicatur credulitas sm. quam credimus illud
quod videmus. vn Grego. fides non habet
meritum cui humana racio prebet experimentum
quia ordo fidei nostre probari non potest. et
vbi racio deficiat fides supplet de c. di. ij. Se-
nca et di. iiij. Nichil aliud. et hec fides vbi
simplicibus est ponenda xxiij di. Qui
ept Octavo dicatur fides collectio articulorum.
i. e. c. i. et xxiiij. q. i. h fides ¶ Fides prout H
hic sumitur ab Apostolo in epla ad hebreos
xi. sic describitur. fides e suba sperandarum
rerum. Argumentum non apparencium. Et dicatur
suba sperandarum rerum. quia sperare debemus
qd dicitur e a pphis esse futurum. Argumentum no
apparencium. quia p phas iam cpletum demonstrare
Argumentum. i. probacionem no apparencium de futuris
complendis scz in die iudicii et fine mundi
Aliter magister describit fides e volunta-
ria certitudo absencium. infra sciam et supra
opinionem constituta. sciencia enim hz cognicionem fides
non. vn dicat Augus fides e crede qd no vides
Ar. de con. di. ij. Credere ¶ Spes autem fidei I
sunt due. vna formata. qua habent boni et
sancti. Alia e informis. qua hnt mali cre-
des in pcto. et cciam demones et infideles
h. vn d. dsti. et fides istorum caret forma qa
non hnt sinceram fidem i de elec. Consult. prima
e virtus a qua dicuntur fideles quicumque baptisati
de con. di. iiij. Prima apud. Talis fides dicatur
informata caritate. vn sic pt diffiniri. fides
e caritas qua quis credit quod diligit. Cari- K
tas dignior est. p eneas quam constat omne
meritum. et est fons vivus cui no cicat alienus
scz a fide i de regula iur. in fi. et de pe. di.
i. ς Item ut ait. in fi. vn Aug9 fides que
p dilectionem operatur e fundamentum omnium virtutum
i. q. i. Sic paulus. Et Aplus ita diffinit. hec
e fides que p dilectionem operatur de pe. di. ij. ς
Item sine caritate. et non ea que demonum
est. qua credunt et contremiscunt. ¶ Fides nostra
e eadem in suba cum fide Antiquorum ut pbz.
Svam Turbe que precedebat et que sequebantur
clamabat Osanna filio David. Sz distat i
qualitate. quia qd ipi credebant de futuro nos
credimus de preteritis. scz xpm natum et passum i
e. c. p. ς hec sca. ¶ De articulis e videndum. Et L
primo quid sit articulus. Secundo quot sunt articuli.
¶ Articulus e indivisibilis veritas de deo
artans nos ad credendum. dicatur indivisibilis
veritas quia articulus no dividitur. Sz stat
in eo divisio credibilium. Articulus de se in-
quantum Articulus non est resolubilis in ar-
ticulos sive incredibilia. proptate tn hesium
invalescentium queadam que cingebantur in
symbolo Aplorum. per ea divisa fuerunt qa
dicebat heria. xpm non esse verum hominem.
nec vere natum sic manichei i de cele missa. In
quadam et xxiiij. q. iij. Arriani. Aly vo natum
dicebant. sz no conceptum de virgine sz corpus
de celo traxisse. contra illud i. e. c. i. ς hec
sancta. Ideo e modo vnus articulus de con-
ceptu. et alius de nativitate. et sic de alys.
de deo hz aliquis aliquis articulus videtur
prima facie esse de creaturis. vt a. Carnis re-
surrectionem. Sz omnis articulus principaliter
de deo e. ut dicat Damascenus. qt no credimus
futuram resurrectionem. nisi divina virtute sz ope-
rante. Artans nos ad credendum. tn voluntas
libera est nec pt cogi vel artari xxxij. q.
v. Ita ne pt tn allici et attrahi ad cogno-
scendum. ¶ Secundum aliquos. tn sunt septem arti- M
culi. sm quot sunt septem dona spussancti
xxx. q. i. pvenit. quos quilibet xpianus scire
tenetur. Clerici copiate Clara impliate (alias et)
et crede particularia. Et sunt hy. Incarnacio
sive nativitas. et baptismus. passio cristi sive
eius mors. descensus ad inferos. resur-
Ascensus ad celum. Adventus eius ad iudicium.
de istis septem habetur i. e. c. i. ς hec sancta
usque in fi. Vs. Nascitur abluitur patitur de-
scendit ad yma. Surgit et ascendit venit
discernere cuncta. Sz ista solum concedant humani-
tatem. Sm alios sunt duodecim. propter duodecim
aplos. quia eadem hora. in spiritu spussancti
Symbolum composuerunt. Symbolum dicatur a
sin. q. e con. et bolos qd est morsella. quia N
quilibet aplorum suam particulam exposuit. Circa
Articulorum quorundam attribuunt. pri. scz Credo in
deum patrem. Sco filio. et primus exprimit filii p-
sonam. Et i. Ihesum xpm. Sz 9 vtramque nativita-
tem scz conceptionis de spu sancto natus ex ma-
ria virgine. Tercius passionis eius satratu
passus sub poncio. Quartus descensum ad
inferos. et consequentem resurrectionem. descendit
ad inferos. Quintus eius ascensionem. Ascendit.
Sextus eius iudicariam ptatem. Inde venturus
est iudicare. Ista pbantur i. e. c. i. et xxiij
di. Qui epus. Octavus spussancto. primus
exprimit eius psonam. Credo in spm sctm. Sz 9
eius sanctificationem et vnionem in ecclia.
Ecclesiam catholicam sanctorum cmunionem. Decimus
peccatorum remissionem. Quartus vivificacionem
p generalem resurrectionem. Carnis resurrectionem.
Quintus eternam premiacionem vitam eternam. Amen.
Secundum modernos e alia divisio qui sym-
bolum in xii articulos dividunt. Dividunt
enim primum articulum in duos. sicut quidam. sz
ix et x redigunt in vnum. prout videtur distin-
guere symbolum Nicenum. quod cantatur in missa.
et sm hoc septem articuli ptinent ad deitatem.
Aly vij septem ad humanitatem. Sic quia aut
est de deitate aut de humanitate. Si de

deitate aut racione trinitatis Aut racione tri
personarum Si racione trinitatis est vnus arti-
culus Credo in vnum deum j e c i in pri et xxiii
di Firmiter credimus Aut racione personarum Tunc
sentitur est quo ad primum esse creatorem omni-
potentem omnipotentem factorem celi et terre j
e c i p vnu Tercius filium eius esse sibi
coequalem Et in ihesum xpm filium eius a
tota trinitate incarnatum j e c i § hec sancta
Quartus est spm sanctum esse vnum procedentem
deum ab vtroque Credo in spiritum sanctum a patre
et filio sicut ab vno principio et vna inspiracio-
ne non tamen ex duobus principiis vel inspiracionibus
j e fideli li vi Quintus est peccata dimittere
hiis qui sunt in ecclesia et non aliis j e c i §
Vna et xxiiii q i Firmiter credo sanctam catho-
licam sanctorum communionem remissionem peccatorum
Et sic iunguntur duo articuli in vnum scilicet ix et
x et sub hoc articulo continentur omnia ecclesie
sacramenta j de here ad abolendam sine quibus
nemo potest De q di iiii firmissime j e c i
§ ult Et ideo ponitur in symbolo niceno
quod cantatur in missa Confiteor vnum baptisma
in remissionem peccatorum j e c i § Baptisma et
de q di iiii Omne prima Sextus est deum
suscitaturum mortuos Carnis resurrectionem
sanctificare viuificare primare xxiii di Firmiter
credimus Septimus est deum esse remuneratorem
bonorum vitam eternam amen Et sub hoc compre-
henditur deum esse punitorem malorum Nam
pro bono reddit credentibus vitam eternam pro
malo non credentibus penam perpetuam j e c i
§ hec sancta in fi Si secundum humanitatem primus
articulus est quod conceptus est de spiritu sancto Firmiter
conceptus est Secundus est ipsum natum de virgine
maria Natus ex maria virgine Tam incar-
nacionem a tota trinitate non in patre nec in
spiritu sancto factam sed in filio credimus vt qui
erat in deitate dei patris filius deus verus
ex patre esset et homo verus carnem ex matre
in membris visceribus humani ex anima racionali et
humana carne compositus vna in duabus naturis
persona i deus et homo vna persona vnus
xpus vnus filius vnus deus creator omnium que
sunt et auctor deus et rector cum patre et spiritu
sancto omnium creaturarum j e c i § hec sancta et Et
tandem xxiii di Firmiter credimus et j de celebratione missarum
In quadam v per hec et j de here Cum xpus
Tercius filium dei esse passum et mortuum pro
salute humani generis in ligno crucis passus
sub poncio pylato vera carnis passione pas-
sus et mortuus vera carnis morte qui secundum
deitatem fuit immortalis et impassibilis Ipse
idem secundum humanitatem factus est passibilis et mor-
talis j e c i § hec sancta et Firmiter ad sanctam et
xxiii di Firmiter credimus et hec figura huius versu
continetur versus Nil ysaac patitur aries fit vi-
ctima xpo Nec deitas patitur sed patiatur
homo Quartus est filium dei descendisse
ad inferos in anima cum deitate que numquam fuit
ab anima nec a corpore separata et corpore in se-
pulcro remanente descendit ad inferos
Quintus est filium dei tercia die resurrexisse
a mortuis vera carnis sue recepcione et
vera anime resumpcione Resurrexit a mortuis
Sextus filium dei ascendisse in celum

in carne et in anima Ascendit ad celos Septi-
mus filium dei venturum in carne et in anima Iudica-
re viuos et mortuos reddituru singulis secundum
opera sua tam reprobis quam electis qui omnes
cum suis propriis resurgunt corporibus que nunc
gestant ut recipiant secundum opera sua siue bona
fuerint siue mala Illi cum dyabolo penam
perpetuam et isti cum xpo gloriam sempiternam
Isti quatuor casus probantur j e c i § hec sancta
v Firmiter ad sanctam et xxiii di Firmiter credimus hec
enim diuisionem videtur approbare et sequi conci-
lium generale j e firmiter Premium vero
credenda est vita eterna pena vero non cre-
dencium est gehenna perpetua Questa illius hec
est fides catholica quam nisi etc Et qui crediderit
rit et baptisatus fuerit saluus erit j de hap
maiores

De constitucionibus

Postquam visum est de summa trinitate a
qua leges fuerunt promulgate C de
iusticia no c l ii xrs cum predecessore c i §
ideo sequitur de legibus vel iuris constitucione
Primo videndum et quid sit constitucio Secundo dicatur
quis possit facere constitucionem et de virtute
constitucionis Qualis debeat esse Et quis alios
A astringat et quem ligat Constitucio est ius
humanum in scripto redactum i di § Cum itaque
ius enim aliud diuinum aliud humanum i di
in pri et c omnes Ius diuinum siue naturale
B est quod in lege siue euangelio continetur i di
ius naturale Ius humanum aliud solo vsu vtentium
approbatum nec scripto redactum quod consuetudo
nuncupatur i di § Cum itaque Constitucio di-
citur quasi quedam institucio vel que statuta
omnes astringit j e c i et c ult Debet con-
tineat precepta vel prohibiciones alias si de
consilio loquatur non obligat xiiii q i quod
papitur et ligat tamen subditos quia papa
et imperator legibus non constringuntur ff de
legibus princeps et ix q iii cuncta et tamen se
legibus velle viuere profitentur C de legibus
et constitucionibus digna vox et ii q vii Nos si incom-
C petenter Constituciones in temporalibus potest
facere imperator C de legibus l i et xi q i §
ex hiis omnibus Item prefectus pretorio C
de off pref pre l normam Item ciuitas
Romana vel populus Romanus Inst de iure
naturali § et i di Ius quiritum Sed quelibet
ciuitas potest facere legem municipalem i di ius
ciuile sed hoc intellige de mandato principis
ut in prohemio Inst § Cum hoc deo propicio
In ecclesiasticis papa potest facere constitucionem genera-
lem vel specialem et eciam synodus et concilium
generale j e c i et c lic li vi et j de sen
exco Inter alia xvi di § Sicut Item
Metropolitana et eciam episcopalis potest facere constitucionem
xvi di § Sicut et xviii di de conciliis
et c Decernimus et j de accusacionibus Olym Item
legatus sedis apostolice in prouincia sue le-
gacionis potest facere constitucionem perpetuam j de off
legati c vlt Item episcopus de maioritate et obediencia c
in et in q iii illud Si nunquam durat post
mortem eius distingue secundum Host et Ion aut
fecit decretum et tunc est durandum eciam post
mortem ut in iuribus predictis Aut fecit constitucionem

utpote ne quis gerat arma vel tulit eorum
seu interdictum / eo mortuo expirat ff de pen
l ult nisi successor ea confirmet et rata
habeat idem Jo. an. in de sen excom. a nobis in
i vbi glo. Item in capitulo generali seu
provinciali religiosorum quatuor diffinitores
possunt facere statuta de reformacione ordinis et
observancia regulari et quod statuta fuerit illis
quatuor approbantibus inviolabiliter observabi-
tur omni excusacione contradictione et appellatione remotis
in de sta mo In singulis Et prelati religi-
osi possunt facere statuta pro tempore sui officii quia
omnes tales prelati possunt exequi et si B in de
off or. Cum ab ecclesiarum / Sed eis remotis vel mor-
tuis cessant huiusmodi statuta Nam preses non
potest ultra tempus sue administracionis aliquid inter-
dicere ff de pennis l ult et dic ut in can pre-
cedenti in fi. et est ro quia non conceditur eis
quod possint facere constitucionem perpetuam / si solum quatuor
diffinitoribus in capitulo constitutis in de sta mo
In sin^lis Item capitulum circa ea que ad ipsum
spectat in c Cum accessisset et c Cum omnes fere
dummodo non sit constitutio talis per quam aliis onus
inferatur et ad consuetudines non extendatur
tunc non valet quia quod quisque iuris in alterum
statuit ipse debet eodem uti in c ad omnes et non
valet constitutio nisi omnes sint presentes et con-
senciant ut in c Cum omnes et c Cum omnes fere.
dic ut in de hiis que fi a ma par c Si
aut non sunt facienda Item secundum Ostiensem de
quolibet collegio approbato in c que in ecclesiarum
et c ex litteris Sed si talis constitutio per sedem apostolicam fuit
confirmata capitulum ipsam non potest revocare
in c Cum accessisset dic ut in de confir uti c ult.
Virtus autem constitutionis est quadruplex que
hiis versibus continetur Versus Quatuor ex
verbis virtutem collige legis Permittit punit
imperat atque vetat Permittit ut vir fortis-
simum petat iii di c ult / Eligit minora
mala ut maiora vitentur xiii di Nervi
hoc est verum in eadem persona non autem in diversis
xiii di quod aut dic ut in de pe ij impo-
nenda / Punit ut qui cedem fecit capite
plectatur in di. Omnes et in de homicid c i
Imperat sic canonica statuta observari in c t
i vel ut clerici habitum honestum deferentes con-
tinue et honeste vivat in de vi et ho cle
Vbi qui et c vt clerici / Item vetat clericos
secularibus negociis implicari in ne cle vel
mo c i et q i per totum Et idem qui omnibus
dictis prohibitoriis Hostiensis addit duas alias
virtutes prima est dubia solvere seu declara-
re in c ult et in de sen ex inter alia Secunda
est consilium dare et hoc est voluntatis non
necessitatis xiiii q i quod precipitur et in de spon
Commissum Et nota constitucionem respicere futura
et non preterita in c Cognoscentes et c ult.
et ar xxxi di Ante triennium nisi sit constitutio in-
terpretatiua que eciam respiciat preterita in de vsur
Cum tu vel nisi dicatur in ipsa constitucione quod ad
preterita trahatur in c ult in fi et de elec Cum
in cunctis et hoc sane et x q i Sic quidam.
Causa faciendi constitucionem est humanam cohiber-
e audaciam et nocendi facilitatem refrenare
aut ut dicunt iurisconsulti ha. gl. q in pri. coll viii
et in prohemio vi libri Item ea est necessaria quo-
nibus diffinicio iudicialis in aut ut. fre no conse.
cra pri coll vi Erit aut lex seu constitutio ho-
nesta iusta possibilis secundum naturam et secundum consuetu-
dinem patrie loco tempori quod convenientes necessaria utilis
manifesta non obscura nullo privato commo-
do sed pro communi utilitate conscripta iiii di
Erit et secundum ipsam debet iudex iudicare non
de ipso ut ibi et in c c i et c Ne innitaris et si
sit obscura ab eo qui eam condidit est inter-
pretanda / C de leg l ult et in de sen ex inter
alia et xi q i c Ex hiis omnibus et xxv
q i c hiis ita vero Preiudicat posterior
constitutio priori in de const Sicut c i et ff de leg
et const. / Nec est novum ut posteriores leges
ad priores trahantur / Posteriores tamen secundum
priores intelliguntur si eius contrarie non inveniantur
ff de leg Sed et posteriores in de elec. ad expe-
diat li vi hoc est verum si constitutiones manant
ab eodem et ambe sunt generales Secus
si adversis quia tunc illa preiudicat que facta est
a maiore ar ix q iii Conquestus nec obstat
quod faciat mencionem de prima ad hoc quod
revocetur Secus in Rescripto quia secundum Rescriptum
non revocat primum nisi de primo secundum faciat
mencionem expressam in de rescript Ceterum et c ex
parte Racio istorum est quia summus pontifex
qui iura omnia in scrinio pectoris sui censetur
habere constitucionem condendo posteriores priores quamvis
de ipsa mencionem non faciat noscitur revocare
Sed licet et personarum singularium con- *rescripta*
suetudines et statuta cum sint facta et in facto
consistant potest probabiliter ignorare ideo ipsa
dum tamen sint rationabilia per constitucionem novam editam nisi
faciat expresse mencionem non intelligitur re-
vocasse in c licet Romanus li vi Ligat constitucio
omnes post duos menses a tempore publicacionis
elapsos In aut vt fre no. conse. cra pri. coll
v. in ne cle vel mo c fi. et in de sen excom.
Noverit nec est necesse ut singulorum auribus in-
culcetur in de postu c i et q ii c xvi di quod
dictis nisi probaret se contra presumpcionem tunc
fuisse nec aliud impedimentum ar i qui in
inmu. ac. pos. Cum in tua / Nec ligat ali-
quem ante publicacionem in c c ii nec post pu-
blicacionem usque ad duos menses ignorantes
Secus si sciant. ut ibi et xxxii di preposi-
tus tamen consuetudo specialis facit hic quod constitutio non
ligat cum per consuetudinem non revocetur ut
in c licet Romanus li vi et leges instituuntur cum
promulgantur firmantur / et moribus utencium
approbantur iiii di c leges. Non constitucio pre-
iudicat constitucionem dic ut in de consue c Cum
et sequentibus Ista sunt vera de principe Adde
tamen quod dicatur in de vsur c ult v Alia
Sed per statuta seu per sinodales a quibuscumque
ordinariis prelatis non ligantur aliquo
tempore ignorantes dum tamen eorum ignorancia non
fuit crassa aut supina in c vt animarum in

pri · li vi Aut de ff Am crassa et supina ig-
N noranacia qui aliquid publice fit uel coram pple
ar j de cl ex in plice: dic de ignorancia
ut j de immur ecc et dic legatum esse ordina-
rium j de off lega legatos li vi et licz ligetur
omes delinquentes infra dyoc presentes tu
subditi extra dyoc delinquentes non nl im-
me sunt ligati tum extra territorium ius dicenti
non pareat impune j e ut aut li vi
R Protestacio sic scribitur et diffinitur protestacio
est denunciacio facta in presencia iudicis uel tabel-
lionis uel testium ca conseruande iuris in futurum
quod aliquo loco competit et persone et colligitur
hec diffinicio ff de verbo sig de testo · x
vi q iii c plt j de off ord pastoralis et j de
ap Si iustus fit aut protestacio aliquando
a superiore quandoque a iudice interdum a litigatore
nonnunquam a contrahente et aliquociens a
testatore A superiore fit ut i ordinibus fa-
ciendis j de ap · vt debitus in fi · et hec pro-
testacio conseruat ius illi pro cuius utilitate inter-
ponitur si quod hz Et si non habz nichil
operatur j de pmi quia intencionis faciat
racionem ut quod est indebitum non iudicatur debitum
uel uideatur nec tanquam debitum peti possit
vii q i pontificatus A iudice fit hec pro-
testacio ut si tibi faciat iudex quod salua
peticione expensarum procedat in principali
uel compliua conseruat ius pro quo fit ar · C · de
excep · Si quod et j · ut lite non contes · Item
In aliis A litigatore fit protestacio et
hec aliquando respicit futurum ut xxxi q ii lota-
rius et sepe fit ut ad litigans protestatur se
velle iudicia exponere statim non aio lite conte-
standi et conseruat sibi ius in futurum quandoque
respicit presens et tunc vel facit protestans
id quod est contrarium sue protestacioni et tunc
non valet j de ap Sollicitudinem vel non facit
contra et tunc valet j de ap · Cum cessante
A contrahente fit protestacio et valet ut
sit ff de pacti Interdicimus et j de q de ap
de illis c · viii et quod vi metus ne ca c i nisi
fiat in fraudem ut si vellet Vt si vellet quis
vendere librum protestetur se nolle tenere de
vicio sciens librum adeo viciosum ut proauis
expediret non habere quam habere nichilominus
tenebitur ff de act emp et ven · l quod
uel nisi faciat contra naturam protestacionis
j e Cum ad ferre A testatore fit protestacio
si talibus verbis usus fuit Si tibi bis le-
gaue semel deberi volo Si legat bis eandem
certe legatarius non petet nisi primum lega-
tum ff de le j Si ita · n contraret de certa
voluntate testatoris ff de le m Si quis
Et nota quod attendendum est circa protestacionem
utrum imponatur contra naturam eius de quo
agitur et tunc non valet ff de act et oblig
Obligacionum ff placet Et xxviii di dya-
conum et j e Cum ad fferre Ex quo enim quis
receptus est i canonicum non canonice hanc
necessitatem imponit quod non careat prebenda
si suppetant facultates j de preben Relatum

Item attende utrum factum illud super quo fit
protestacio solum consistit in voluntate illius
qui protestatur et tunc sufficit et valet pro-
testacio eciam si alius non consenciat sue pro-
testacioni Sic loquitur j quod metus tam per latum
Si aut factum super quo fit protestacio non
solum consistat in voluntate protestantis sed eciam
alterius tunc ad hoc quod valeat oportet illum cui
fit protestacio consentire j de cens olim

De rescriptis

3 Dictum est de constitucionibus Et quia
sepe rescriptum est vim constitucionis ideo
consequenter de rescriptis est vi-
dendum Et primo quid sit Et unde dicatur
Quis possit concedere rescriptum De causa re-
scriptorum Qualiter rescripta tollitur Et quoto
tempore durat Quis potest interpretari et qui con-
fert iurisdictionem De generali et spa-
li rescripto Quale debeat esse rescriptum
Et qualiter puniatur qui false impetrat illud
A Rescriptum est illud quod ab apostolica sede
vel principe rescribitur ad consultaciones ut
ii q i consulisti j de off le Consilium Vel
ad relaciones aliquorum j de pri · In nostra vel
suggestiones j e ex parte vel ad querimoniam j de pre-
cur Querelam vel ad supplicaciones j de eo qui
cog consag ux sue j ordine Aut motu pro-
prio alicui uel aliquibus Collegio uel vniuersitati
demandatur et tale rescriptum facit ius speciale
et non generale in negociis uel in personis
in quibus fuerit promulgatum C de leg et const
l ii j de conces prben Constitutus Dicatur
rescriptum a rescribo uel quasi ad rem scriptum et
est idem quod priuilegium Dic ut j de pnil c ·
B dicatur Concedere potest rescriptum quicunque potest con-
stitucionem facere ut S e proxi · § constitucionem In ecclia
pp et i temporalibus Imperator ut dicatur j de p-
uil c quis pt Causa rescriptorum est talis quia
C aliud est secundum ius quoddam aliud preter ius Aliud
contra ius Rescriptum secundum ius vim constitucionis
habet et tale rescriptum est decretum uel epistola que
habet auctoritatem in causis diffiniendis xix di · c i et
ii · 2 iiii xx di · c i 2 ii Idem est si sit preter
ius ut xx di p totum et xx dist · c i 2 ii ·
Et si ille cui aliquos istorum dirigitur non possit
adimplere quare hoc non possit per litteras
mandatori et causam racionabilem assignare et
mandans excusacionem liberaliter acceptare
j e Si qui et j de pben Cum teneamur Si
vero rescriptum sit contra ius quod et naturale crimino
respuitur xxv q i Sunt quedam 2 j de rest spo
c litas nisi expresse de hoc declaratur quod fac pt
ut j de qui qui Ex publico et c ver 2 xx iiii
di · licet et xxv di · c Nunc autem Et uba
in rescripto contenta debet intelligi secundum ius que
j de off de le Super quibus c Si vo et j e
Sup litis Nec est recedendum a iure quando

rescripta j de eta et qua Eam te · nisi in re-
scripto contineatur non obstante tali constitucione
uel iure ut j e Sup quom et ff de l in Si
quis in pri quia non est verisimile papam
uno verbo uelle tollere iura j de cler etiam

z C de in off leg. l si qui. ¶ Idem e de iure
positivo xxv q ii Rescripta. Si si super iure
aliquo dubitetur consulendus est papa. ij de
fi instr. pastoralis. z de cons prebe. dilectus.
Si quia ordo verborum i rescripto precessus ordinem
ostendit. de q di ii In xpo. Ideo ordo scripture
i rescripto contentus est servandus. Q. offerunt ubi
iuri qui non contradicat. ij e Cum dilecti. Secus
si iuri qui contradicat. ij e Cum questio de-
ciderit est papa si ex certa sua scribat q
ius positivum. c. Si contra morem. ¶ Si aut
Rescripta sit contra consuetudinem prevalet
consuetudo prescripta quia etiam prevalet
iuri. ij de consue c ult. ii in rescripto de con-
suetudine mentio habeatur. ar B l xx licet
Romanus li vi. Item non valet contra statum
vel publicam utilitatem. primum Rescriptum si ex-
pectetur s m. C. de pa. i pa. c. f. l ne dam-
nosa. et in aut. ut nulli iudi. f. Et hoc
quasi coll ix. ¶ Si vero sit contra ius private
persone. distinguere. Aut infert modi-
cam lesionem et tunc valet. C. de pa. i pa.
c. f. quod. et l Rescripta. quia modica dap-
na tollerat. ar xii q ii Crulas z c. Si quis
de fruib. et c bone z ij de hys q fi a pla-
pastoralis. Aut grave et enormem. tunc non
v. ij de dea. Suggestum z c. Sup. et de rbo
sig. Quod p nonale et de dona. Aplicat.
Tollit. Rescriptum seu viciat. in tribus notis. ij de
e fili s in lris. ¶ Item p suggestionem falsi vel
suppressionem veri. infra e Sup lris. Ubi nota
f p. sex regulas. ¶ Prima est q ille qui
p fraudem et maliciam supprimit falsitatem nul-
lum comodum ex lris consequitur. ij de transac.
Ex litteris. ¶ Secunda est q qui p fraudem
et maliciam supprimit veritatem careat penitus
impetratis. ij e Ad aures. z ij de pben. non
pt. li vi. ¶ Tercia est q ille qui p simpli-
citatem et ignoranciam impetrat et supprimit ta-
lem falsitatem q si esset suppressa papa nichilominus
i forma qua lras concessisset. pt peto ut
iudex dele s m ordinem iuris i ea procedat.
lic non s m formam in litteris expressam.
ff. q metus ca l metum. et ff. de vi z vi
arma. l vlt. s. Si quis aut. ¶ Quarta
q q supprimit veritatem vel occultat iudex
pt procede ut dictum est. S. s m ordinem uer-
nem secundum formam lrarum. l im de epati-
quis. quia si expressisset papa nichilominus concessisset.
¶ Quinta e q si aliquis lras impetravit p
expressionem falsitatis q tacita nunquam papa
litteras concessisset. p eas delegatus nulla-
tenus nullatenus procedat. ij e Si proponente.
ij de cons pben. Cum nobis. ¶ Sexta e q q
lras impetrat et supprimit veritatem q expressa
papa lras non dedisset. delegatus non procedat p
easdem. quia eadem ro que movet delegatem,
moveat eum delegatum. z sicut delegans
suas lras denegaret. delegatus sue iurisdictionis

offin nullatenus interponat. ij e Sup lris.
z c Constitutus. ¶ Item ad hoc q rescriptum valeat
nichil de suffirm. de hys que movere possit
animum principis ad dandum rescriptum vel denega-
dum. vel exprimi. ¶ Si primo sciret. fati est
exprimenda. ij de celia de. Sup eo. ¶ Item
processus cae. ij de re iudi. Ime inos. ¶
Item non valet litte si tacet sniam latam.
ar. ij de fi. instru. Inter dilectos. et C. sen-
tentia non possit l si. ¶ Item si tacet appon a se.
vel a pte adversa factam. ij e Ex pte ijsi
ij de ap. c. Sepe inf. ¶ Item omnis pt lras
seu rescripta impetrare. preter hereticos. C. de
he. tu. l ij. z excommunicatum. ij e dilectus ij
excommunicatus pt impetrare rescriptum. sup ar
excommunicationis vel appo. alias non. ij e ipso
iure l vi. ¶ Item primum rescriptum generale ¶
tollitur p secundum spale. etiam si in spali de
generali mentio non habeatur. ij e pastoralis.
Ita tm q specificatio generalitatis non de
sit facta. ij e c i. Sive in secundo fiat mentio de
primo. sive non. quia spale mandatum dero-
gat generali ut ibi. et ij de off le. Studuisti.
et de re iur. Generi. li vi. ¶ Idem e si primum
sit spale. et secundum generale. q spale valet
ij e Abbate. et ar B l xx. lic Romanus li vi
Si vero utrumque est spale. Si secundum expressam
faciat mentionem de primo. valet secundum ij e no — ij e t ij et t
s. ut ibid. et hoc intellige in negociis iam — ceteris alias si
ceptis et pertinacion iudicia iam facta. ¶ Si vero — non faciat mencionem
nec primum nec secundum e iudicia pertinatum. et — de pmo valet primum
bene potuit prevenire. tunc vero qui primo iudicia — et non secundum
exercet prevatum z alius pt prevenire primum im
petrantem. lic in secundo non fiat mencio de primo — c et spale
infra de ap. vt debitus. Si aut primus im
petrans non potuit iudicia suas lras prevenire
valebit usque ad annum. ij e Si ac z c pleruque
Quod tm hoc publice fiunt protestatus. ad pr
eum non spectat. q mag suis lris utetur. ij de
eff. or. Pastoralis. si quia protestacio est
nota. ubi curret etc. ij de ap. c ult. ne sit
illa dic c contenta sicut dicat glo. ij e Si
ac. et c pleruque. ubi de q si ille qui impetrat
lras priores postposuit ita eius dolo vel ne-
gligencia prevalet secundo. lic de his de prioribus
nulla mencio habeat. Verum e secundum p.
Si ante annum propterea quod sunt copiam iudicum
non e usus. ex. i non fecit adversarium
citari. q. preemptum e iura iuribus consonet.
C de in off test. l una. et ij de elec. Cum
expediat. li vi. Non ita potens procede. ad
primo obtentis lras iudicia deleg. faciens stbi
p notarium. vel p aliud ino sibi caveri ¶ Et
si nolueris q tuus adversarius statim ci-
tetur. poteris stare et expectare p annum.
et si infra annum adversarius tuus. per
secundas lras fecit te citari. eius lris po-
rioribus sub iudicabis deleg. et expensione et

demostracioe facta prioribus iudicibus debent scandi iudices supersedere / cu nulla habeat iurisdictionem ut j de ap. ut debitus Si aut adusarius infra annum nichil dixerit tu an finem anni faciat ipm citari / quia si hoc non feceris lre ipius valebut an annu et p9 annum C de diu rescripto flo Sic intelligas j e Si aut et c plerumq3 et j de ap. ut
f debitus sm p. Sz quado incipit currere annus / Sn° et B' et p. q' postq3 composuit satisdolas et potuit querere adnotatio ff q b) ex caus. ma. l. ab hostibus s' Si q' simpl. Et copiam iudicis potuit habere ff de diu. et te p. l. i. et n. q. vj s' Bidiu. Jn lris super appellonibus ipetrandis standu e illis iuribus j de ap Cepe et c oblate et j de confessi uti Bone. Jn priuilegys dicas quod si scandu priuilegiu no faciat mecione de pmo semper valet pmu et non scandum j de pstp vemes z v q z p totu nisi scaudu sit datum de certa sciencia Si vero rescriptu sm jus que interpretet ctra priuilegium seu contra priuilatas personas non valet rescriptu nisi faciat mencione de priuilegio / quia tacita veritate obtentu est j e Cu ordinem / quia suppressio dignitatum viciat rescriptu j e Ad aures et c Sedes / Si aut pmu rescriptu sit impetratu de consensu partiu et alia ps alys iudicibus impetrauerit committi cam illo gsu° / certu si
tacito in sis fiat mecio de pmis non valet sc ymo in expensis dz condempnari pmo impetrati j e Ceteru Jtem tollitur per fraudem illi) qui obtinuit duo paria lrarum et vtitur vtisq3 j e ex tenore et c vlt. et c Dispendia li vj Jtem si quis contra aliu plures psonales questiones voluit moue non ad duisos iudices s; ad eosdem super hys oibus questiobus / studeat impetrare Qui vero contrariu fecerit et comodo careat lraz / nec pcessus hitus per easdem valeat / et reo si ipsum fatigauit per eas est i expensis leis condempnadus Reus sui pena priuat' si duiare eodem iudicio actorem sibi obnoxiu dixerit per reconuencionem / si lras impetrare voluit / uel p reconuencionem aput eosdem iudices dz experiri / in eos voluit recusare j e dispendia li vj Jtem qui lras sue nomie impetrantes alys cuius nomen tradut z qui cas tali mo recipiut Jtem qui trahut ad iudiciu illos quos contra nichil habet gonis et qui lras ad futura negocia extendut que no sui erant qn rescripti ipetrati
g Jtem reus qui eodem tpe trahit actorem ad diuersa loca uel indeterminate ad villam que que no° habet cu alys villis / oms isti carere debent comodo literaru / et i expensis sut puniendi j e c vlt / pt tu ad eosdem iudices ad cautelam duo paria lraru eiusd forme aliqs habere pt plura testameta eiusdem tenoris ff de testame. l. testiu et ff de bo. p9. ff

ta l. i s' Si quis in duobus j e Ex tenore v' de hoc in glo Jtem tollit p mortem de legatis re integra j de off dele. Gratu / et c Relatu / et c lig sicut j ij° xvj Jtem gpt nonatam ut zote qua efficit de familia iudicis j de off del. Jnsinuante Jtem ad tpus gpt exquitacom j de off del prudenciam Jtem non extenditur ad res uel personas in eo non comprehensas / quia rptu est stricte inte°. j e Sedes et j de off del p. et Si et c Cu olym / nec per generalem clam que in lris pape generaliter insit' ultra tres uel q̄tuor in iudiciu non trahut' Judicem quoru nomina expmat in pmo citatorio iperatorne uel fraudi locus forsitam relinquatur Si contra possit libere variare j e Dct multis li vj Jtem rptu ultra duas dietas uel nisi fiat mencio de illa constoe q̄ hoc phibz j e Nonulli et c se / hodie nullg ultra vnam dietam a fine sue dyoc. pt conveniri j e Statutu s' i v' Nullus li vj Si de quibus
h dietis intelligitur uel de illis que habetur secudu consuetudinem regionis Aut de legalib3 scaudu q° xx miliaria computatur p dieta ff de v' sig. l. in die q' de wlgaribus est intelligendum / quia lex debet conuenire consuetudini regionis in di. Exit aut Jtem nullis nisi
i si dignitate pditis aut psonatu obtinentib) seu ecclesiarum kathedraliu Canonicis / cae aucte se ap° lrazu uel legatorum eiusdem de cetero comittatur Jtem nec foranceis si tamen nec pioribus claustralibus si illys solu qui conventibus pponut' j e Et si pn. i Clemen Nec audiantur alibi / qm in ciuitatibus et locis insignibus ubi possit comode habere copia pitoru Et si actor et reus eiusdem ciuitatis uel dyoc fuerint extra ipsas ca non comittatur / nec conveniatur ab eorum nisi accio fuit dirigeda ab epo contra aliquem de sua dyoc / uel ab alio contra eu / vel contra eius capitulu / seu contra vniuersitatem ciuitatis ville aut castri / vel n' actor eandem ciuitatem uel dyocesim intrare no audens aut siu aduersary potenciam merito phorrescens / cum infra ipsas secure nequeat conuenire Jn hys casibus pt causa extra ciuitatem uel dyoc comitti / et interpretans predictu timorem in litteris comissionis exprimere tenetur / et face fidem iudici p pprm iuramentu / et tuc iudex partes dimittat a sua iur°
No et condempnet alteri pti i expensis litteris impetratam Si si actor et reus fuint ciuitatum et dyoc diuersaru Si actor in ciuitate vel dioc Rei iudicem habere recusat / ipse non in sua / sz in alia ciuitate vel dyoc libere valeat impetrare Et reu trahere ad eand / dummo non trahat eu vltra vnam dietam / iudex tn in nullo casu extra ciuitatem vel dyoc in quibus fuit deputatus / citet ptes nisi de consensu partiu / Nec comittat vices suas quoquomodo / nisi psonis dutaxat ipsius designatis / Nec munus recipiat nisi

nisi competenti et preallecto liberalitate obla-
tum. nisi ad ipsum propter eam causam contingit
extra suum domicilium proficisci. tunc equaliter
recipiat expensas ab utroque. Nec accipiat occasione
proficiscendi propter expensas. Sed si fuerint pau-
peres pro expensis vel propter assessores nil exi-
gat ab eisdem. nec assessorem accipiat fraudu-
lenter. Sed qui indiget et tunc accipiat neutri
parti suspectum. Notarios in salario referenti
nec ad ipsos aut ad assessorem lucrum percipiet
ullomodo. alias teneatur ad restitucionem. non ob-
stante remissione. testes nullatenus vocentur
nisi ad status vel condicio cause requirit. Sed
nec tunc nisi a producente competentes ex-
pensas vocato pro testimonio veniendo stando
et redeundo faciat ministrari. et si quid contra
aliquod premissorum fuerit attemptatum sit ipso
iure irritum et manifeste probantur in c. Sta-
tutum libro vi. de quo dicitur in de off. de.
per quibus personis. Item rescriptum est falsum
quod sine mandato fuerit impetratum. nisi de
illis personis extiterit a quibus non debet exigi
de iure mandatum in c. Nonnulli. Et que sunt
ille de in q vii c. Infames. vel alii enim ob.
In beneficiis impetrandis si diverse littere
a diversis impetrantur. nec in fine fiat men-
cio de primis. ille solum non valet. et illeius
beneficium obtinebit. qui primo suas litteras ex-
presentavit in c. Capitulum et c. Abbatem. et de ap-
pellacionibus. Et hoc verum si eadem die impe-
traverit et in gracia sint equales. Sed si ambo
in representando concurrant. tunc est locus
gratificacioni. et alius tractat omnio impetratis
nisi ex tenore litterarum ipsius expresse appare-
at. quod utrique ipsorum voluit providere in c. Duobus
de Bi. vo. li. vi. Secus si non sint equales
in gracia utpote. Si papa unum contulit canonica-
tum. Alii non ille cui papa contulit cano-
nicatum ab altero preferendus licet primo pre-
sentaverit litteras suas. ei ad quos spectat
canonicorum recepcio. et collo prebendarum.
et ab eis in canonicum sit receptus in c. Duabus
in pri li. vi. Item si precedit tempore. et habeant ea-
dem gratiam licet secundus prius presentavit suas li-
teras. et in canonicum sit receptus in prebenda
tempore recepcionis primo vel eciam post vacante.
nisi secundo prebenda sit collata ante quam primus
suas litteras presentat. Sed primus aufferri. Item si
ante recepcionem primi in canonicum vacasset pre-
benda per executorem eius fuit Sed. ei ad dictum
quem pertinebat collacio prebende qui eam vole-
bat per huiusmodi potestatem conferre vel intercederet
ne conferret vel sue collocioni refutavit pre-
sertim ad interposicione decreti accepta. tunc
illi et non alteri est assignanda. Item si
ante eius recepcionem et presentacionem prebe-
nda vacaverit. si decrevit papa contrarium
irritum et inane. hec verba Sed tamen solus
non posse vel notabilis negligencia impu-
tari in c. Tibi qui. li. vi. et in de preben. Eum
cui. li. vi. vel vi. sub condicione mandatur.
et ante condicionem expletam. aliter fuit receptus
in c. Si propter. li. vi. et c. quamvis e. li. Item

tollitur si quis plures litteras pro beneficiis pluribus
obtinendis in pluribus causis. et in illis non fit men-
cio de aliis. non valent. Sed si iam receptus est
per primas. nisi fraude faciat expressam mencionem
de sua recepcione in c. Cum nostra. Item si impetra-
verit primas. et ex eis obtinuit aliquas pe-
nsiones renunciando beneficio litterarum. si alias
post impetrat. hec tacito non valent in c. Si
de audiencia. Item si tacuit nomen dignitatis
sue in c. Ad aures. Item si tacuit aliud be-
neficium sufficiens in c. Cum a deo. ymo quantum-
cumque modicum in c. Si proponente. et in de preben.
Cum teneamur. et c. Non potest li. vi. et c. Si motu
e. li. nisi papa motu proprio contulisset ut ibi.
vel nisi eo absente vel ignorante fuit collatum.
et hoc impetraciones tempore ignorabat. tunc eligat
quod ex eis voluit retinere in c. Si gratia li. vi. Item
tollitur si tacuit vicariam perpetuam in c. Postulasti.
Item si tacuit iuramentum vel certum numerum
canonicorum in c. Constitutus. et c. de consti. Cum
accepissent. et in de preben. pro illorum. Item si
tacuit dispensacionem in de fil. presb. Ex tua.
et c. Si eis ad quos li. vi. Item si tacuit se re-
gularem petendo confirmacionem ut de off. vi. vel
iurato. Cum nostra et c. Porrectum. Item si tacuit
se clericum ad . esset in de transact. Ex litteris.
Item si tacuit quod prebenda non vacaret de facto
in de concess. preben. Cum nobis et c. Litteris. Item
si tempore date litterarum non erat etatis legittime licet
sit effectus ante quam vacaverit non potest ei de be-
neficio ad curam providere. beneficium autem sine
cura ad quod tunc habet etatem sufficientem per
eas litteras potest obtinere in c. Si eo tempore li. vi. Item
tollitur per appellacionem a se factam in c. Ex parte. vel
ab adversario in de quesi. ubi ratione. Item
si tacuit quod alius de mandato pape fuit receptus
in c. Mandatum et duobus c. se. ii. Item si dixit
se habuisse monitorias quod fuit falsum et
executorias impetravit non valent in c. Ex in-
sinuacione. Et generaliter ubicumque talem verita-
tem tacuit vel falsitatem suppressit. qua expressa
vel tacita papa litteras non dedisset in c. Ex
litteris. Et adde quod dicitur in de preben. c. Si duo.
In huiusmodi litteris intelligenda est condicio. etiam
si non apponatur. Si preces veritate nitantur
in c. Cum in. Item si expectator consequitur aliud
quod ad illud quod expectat de iure tenere non
potest in c. Gracie. Item gracia non extenditur
ad beneficium quod de novo creatur post tempus
date litterarum in c. Litteras in fine. Durat rescriptum
per decennium nisi alter rescriptum impetraverit
c. de divi. Rescr. l. fi. Si autem alter impetra-
verit non durat. nisi per annum postquam potuit co-
piam eius habere. sic ut in c. e. Si. et in
de pu. ii. Quot modis. Interpretari potest
ille qui condidit rescriptum et eciam decretum in
de sen. ex. Inter alia et l. de leg. l. ult.
c. xi. q. i. Ex hiis. Item nota quod quedam
interpretacio est generalis et necessaria redigen-
da in scriptis ut principis ut in iuribus pre-
dictis et hoc facit ius quo ad omnes in de re
iudi. In causis. Alia generalis et non necessaria
si non in scriptis redigenda ff. de leg. l. Si.

de interpretacione Alia est non generales sed
necessaria et in scriptis redigenda ut iudicium
ar ff de leg l non possunt et l nec ut aut [illegible]
possit iudex interpretari sententiam suam c ar ff
de re iudi Si paulus ubi potest supplere que de-
sunt sive sc interpretari sicut pretor potest ff de
pretor stipula Impretorias Sic ut j de sen et re
iudi In causibus Alia est que nec est genera-
lis nec redigenda in scriptis ut magistrorum C
de profess l vna l xij A legatis vel de
delegatis potest interpretari mandatum pape
quod est rescripti vel commissionis vel epistole
quibus continentibus vel gracias j de postul c i
circa me Principes autem legem vel constitutionem quia
cuius est condere eius est interpretari j de
sen ex Inter alia Sic ut infra de verbo
sig c Cum dilectus Item quilibet iudex litteras de
beneficio plenissime debet interpretari j de
dona Cum dilectus qui beneficium principis
stricte et maliciose interpretatur infamiam
meruerit C de leg l 1 Ipsam in dubio super
interpretacionem habendam ad superiorem
est recurrendum j de v sig olim et c Cum
olim quia de privilegiis pape non potest alius
interpretari iudicare j de consuetudine c i et
ij Item in contractibus plena in testamentis
plenior in beneficiis plenissima est interpre-
tacio facienda j de donat Cum dilectus i fi
et de privil Cum uia certa In privilegiis ubi ali
quid a communi iure discrepare videtur reduc
endum est ad ius quantum potest fieri ne pereat quia
propositum est iura iuribus concordare C de
inoff dotibus l vna et j de elect Cum ex
pediat li vj Sic enim facienda est interpretacio
ut nulli sit onerosa j et c Cum que et j de
consue Cum olim et de privil Ex ore Item
faciendum quod minus est captiosa ff de regu iur
quod et l ij et j de regu iur In obscuris
li vj hoc est verum si verba illud paciantur
ut j de consuet Cum dilectus Nam a verbis
privilegiorum non est recedendum ubi certa sunt
j de privil porro et de causa audiencia et
ubi non sunt dubia non est locus interpreta
cioni ff de l in ille aut In penis est be-
nignior interpretacio facienda j de re
iur li vj Item debet fieri interpretacio
ut magis res valeat quam pereat j de s inst
Inter dilectos et de v sig Abbate
Item ut odia restringantur et favores amplie
antur ff de liber et post Cum quid Item
in tuciorem et meliorem partem dubia sunt in-
terpretanda de sponsa duorum iuvenis et de reg
iur c ij Sed si neutra pars tucior est tunc
benigniorem de privil Cum ita circa Item
consuetudo legittima racionabilis et prescripta
interpretatur legem vel constitutionem j de consue
Cum dilectus Copia autem rescripti seu privile
gij debet tradi vel dari adverse parti j de certi
cultis de quibus controversia fuit et indi
ci ostendi et ad legendum integraliter exhi
beri j de privil porro et c Recepimus

et c Cum persone li vj De speciali rescripto et
generali sequitur videre Speciale est quod ad cer-
tos dirigitur et super certis rebus vel ne-
gociis expressis sed clausula generali j c c i et
c pastoralis et tale rescriptum non extenditur
ad res alias vel personas j de off de leg Cum
olim et c p et c et tale rescriptum personale
extinguitur cum persona j de reg iur privilegium
tali vj et j de aut et usu p c ij Genera
le dicitur in quo generalis clausula continetur
ut ad dicatur ille et ille et quidam alii tali
iniuriam fecerunt vel sic super domo possessionibus
decimis et rebus aliis in quo casu rescripta ultra
quatuor vel ad maiores et digniores per
sonas vel ad maiora negocia quam sunt expres
sa minime extenduntur j c Sedes et c Pastora
lis et c Cum in illis li vj Item cum littera ad
omnes dirigitur j de re et re Cum ex eo quod
conferunt omnia rescripta in quibus cause cognicio
demandatur quod ex eorum forma colligitur ut
eam in eis continetur Si permissis veritas suffra
gatur vel si ita est vel simile tunc potest ille cui prin
ceps commisit negocium in figura procedere
iudicii et alii committere causam totam vel partem
principium medium vel finem cognicionem vel execu
cionem j de off de le Cum te et c Super quo nostro
potest enim talis recusari ex causa nisi sunt ab eo petiti
de off de le Cum olim ingressus Sed tunc etiam potest
ex nova causa j de off de le Insinuante A
falsitate rescripti dic ut infra de s instru c Ad re
probantur et de cri fal c Item in litteris
pena impetrancium rescriptum per subrepcionem est
quod condempnandi sunt ad expensas litis alteri parti
j c Ceterum in fi et C de his qui accu pos l
Crimen Item subiacet pene illorum iudi
cum de l xxv q i Et si cognicio et j c ult
Item puniri lex cornelia de fals ff ad l
cor de fal Si quis impressit Si falsaverint
litteras domini pape dic ut j de cri fals Vel
in brevibus vero commune ergo De consuetudinibus

Visum est de iure scripto nunc videndum
est de iure non scripto sc de consue-
tudine Unde videndum est primo quid
sit consuetudo Et quo inducatur Quot sunt
eius species De potestate consuetudinis Et quo
modo consuetudo probatur Consuetudo
est ius quoddam moribus institutum quod pro lege
suscipitur cum deficit lex j di Consuetudo
dicitur Consuetudo moribus institui id est assi
duis actibus hominum quod in scriptis redactum non
est generali nomine consuetudo appellatur i di
Contrarium Inducitur consuetudo cum
maior pars populi incipit aliquid observare
ea mente ut de cetero sit consuetudo et sic in
illam inducitur quia sicut minor pars populi non
posset inducere legem ita nullus consuetudinem
instituit de iure naturali c lex est i di c ult
Sed quos actus inducunt consuetudinem distinguere
Aut utriusque de omnibus et tunc bini actus

induat consuetudinem. xxv q. ii Ita nobis et c.
de cpali aud. l. iii. Aut in actibus civilibus et
tunc binis vel trinis actibus non inducit consue-
tudinem nisi sit legittime prescripta. i de ca. poss.
Cum ecclesia. Vel si teneat aliquis in possessione
quousque constat an debitum sit. xviii q. ii Cum in-
ventum et i Ut lite pendente c. i. 2 ii. Sunt autem
consuetudinis species due. Est enim consuetudo
generalis ut consuetudo est orare versus orientem
et signare se signo crucis. et hoc apud omnes
di. catholicos observatur. xi Ecclesiasticarum. Singularis
est que in certis locis observatur. xii di. Sancta
sta. et c. Novit fiat. Effectus consuetudinis
1 in sedecim casibus consistit. primus est quia dat
medium. i de off. del. c. ult. et i de elec. Su-
dis. circa personas que alias est inhabilis est ad
2 iudicandum. ut femine. i de arbi. c. Dilecti. Secundo
ad unum qui prevalet in electionibus. quia
licet monachi de suo monasterio eligere debeat
abbatem. tamen si est consuetudo quod de alia ecclesia
eligant vel quod extranei admittatur ad elec-
tiendum est consuetudini. i e. ad dilatus. et de
3 elec. Cumana. et de ca. poss. Cum ecclesia. Tercio
iudicatur ad quem appellatur regulat. quia si iudi-
care secundum consuetudinem iudicis a quo est appellatum
i de testa. Raymundus. sive racione contractus
sive delicti. quemitur consuetudo loci ubi
contraxit sive deliquit est servanda. viii di.
4 que contra. et xii di. Illud. Quarto legem in-
5 terpretatur. i c. Cum dilectus. Quinto consuetu-
do longeva racionabilis et prescripta sicut
ius obligat. et ita punitur transgressor consue-
6 tudinis. sicut constitucionis. xi di. In his. Sexto
ius facit et roborat. Nam consuetudo dat ius
eligendi aliquem in canonicum. i de elec. Cum ecclesia
7 2 ar. i de regula. Si ad sol. li. vi. Septimo
facit irregularitatem. quia filius sacerdotis
greci potest promoveri in episcopum nisi sit contraria
8 consuetudo. i de de quig. Cum olim. Octavo
facit illos inelegibiles eligibiles. et ecc. i de
cons. preben. Cum nris. Si hodie non valet con-
ho suetudo ut quis habeat duas dignitates
seu duo beneficia absque dispensacione sedis
apostolice. i e. Consuetudinem. li. vi. et de hoc vide
9 in constitucione Jo. xxii. Execrabilis. Nono personas
legittimas ad contrahendum facit illegittimas
ad contrahendum legittimas. i de consang. et aff.
10 Quod super hiis c. non de. Decimo sed consuetu-
dinem pueri infra xiiii annos constituti. sibi
sepeliendi. i de sepul. de uxore in fi. et c. licet
11 pt. li. vi. Undecimo debetur porcionem canoni-
cam pro mortuis persolvendam. i de sepl. Certi-
12 ficari. Duodecimo multum minuat in hiis que
per locis in claustris eorum vel religiosis con-
13 servantur. i e. Ex litteris. Terciodecimo facit instru-
mentum autenticum quod alias non esset. i de fide
14 instru. Cum dilectus. Quartodecimo privilegio
parificatur. i de iudi. Novit et c. de consti. licet
Romanus. li. vi. Quintodecimo consuetudo mala
17 tudinem excusat a penam non a culpam. viii di.
c. i de cogn. spi. c. i. et c. si. et eo sed facit
prescr. [illegible]

denique. hoc est verum si consuetudo sit prescripti-
bilis. ut i e. c. ult. in fi. i. contra ius petitum
alias non excusat si sit contra ius naturale.
immo tanto graviora sunt peccata quanto diu-
cius infelicem animam detinent alligatam. i e c. ult.
et i de symo. Non satis. et xxxii q. ii Fligiciam?
dicet de esse melior condicio furis propter consuetudinem
furti. ff. de furt. inficiendo et infans. 96 de
positio lacte ferente quesita clarare. Cum putas
exclusum tamen per tempus usum. Sexto decimo sicut 16
constitucio posterior tollit priorem si sint penitus
contraria. ita consuetudo. i de cogna. spi. c. i.
hoc est verum si due diverse consuetudines sunt
sive orte sunt ab eadem universitate vel corpore.
Si vero a diversis. utraque servabitur in suo loco
xii di. Sancta. et c. Illud. Ut autem scripto
quod prevalet consuetudo. sed ad hoc ut pre-
iudicet requiruntur vii. primo quod sit racionabilis 1
et prescripta. i e. c. ult. et de ca. poss. Cum
ecclesia. Et dicitur consuetudinem racionabilem qua
non improbat iura. ut in c. Cum ecclesia. et c.
Cum dilectus. Irracionabilis est que a iure impro-
batur. i e. c. venerabilis ex parte. et c. non pu-
tamus li. vi. vel si aliquid contra nervum
neruum ecclesiastice disciplinae sive libertatem
i e c. i. et c. Cum inter. et i de elec. Cum
tra. Secundo quod ex certa scientia et non per errorem 2
sit inducta. ff. de leg. [illegible] et stiche?
illo. qui potest ius condere. ff. de leg. de qui-
bus. Tercio quod sit tale ius. quod potest prescribi. 3
quia quedam sunt que prescribi non possunt ut pote
contra procuraciones debitas racione visitacionis
i de prescrip. Cum ex officii. vel contra
Apr. obedienciam. i de sent. Cum non liceat. vel quod
episcopus vel abbas exemptus possit alibi cele-
brare sine licencia pape. i e. Cum venerabilis. vel
contra interdictum quod non debeat observari. i e.
Cum inter. et de privil. Ex tuarum. vel quod laycus
possit prescribere decimas. i de prescr. Quarto
quod dic ut i de elec. Si Sacrosancta laici confir-
macionem sit contra ius naturale. ut dictum est de
e. v xv. Quinto quod sit obtenta in contradicto-
rio iudicio. i de v. sig. Abbate. Sicut tamen
potest confirmari consuetudo in contradictorio
iudicio. quam inducat ff. de leg. Cum de consue-
tudine. tunc dicas non esse. et iudex iudicat
esse consuetudinem. Sexto quod sit usus illa
consuetudine eo animo ut intendat sive credat
se ius habere. ita quod in posterum hoc illud faciat
ff. de iti. actuque pri. l. i. § ius. et l. ult. alias
non prodest ut ibi dicitur. Nam solo vitio
consuetudinem non inducunt. quia non exem-
plis sed legibus est iudicandum. C. de sen. et inter-
lo. ius. l. nemo. Septimo requiritur quod maior
pars populi usa sit illa consuetudine. ut
dictum est de e. § Inducat. Item illa consuetu-
do prevalet cuius initii non extat memoria ho-
minum. q. vi Hec quippe. et ff. de aq. co. et
esti. hoc iure § ductus. alias si extat memoria
si non sit ad xl prescriptionem deducta non vincat
ius. sic intellige i e. Consuetudinis. et c. [illegible]

2 xi di Consuetudo 2 i de ca poss Cu ecclia

g Est que est dca int consuetudinem et pscriptionem q
dic q consuetudo dz esse quidem obtenta con-
tradictorio iudicio populi pscriptio non Itm
in consuetudine requiritur q maior pars po-
puli illa vtatur sz in prescriptione non Vnde
istis concurrentibus iuri scripto preiudicat
consuetudo ut Vt aut omnio que de consuetudine

h dicit bene intelligas scdm pdicta distinguere con-
suetudinum Alia honesta Alia inhonesta
Item honesta Alia vniusalis Alia genealis
Alia singularis Item genealis alia secundum
ius Alia pret ius Alia contra ius Vnde de
istis singulariter videamus Inhonesta qsuetudo
nusqz debet suari sz eciam quantocius extirpanda
vnz di Mala Dico aut illam consuetudinem
inhonestam que est causa onerosa i et i et c de con-
suetudine li vi vel per quam disrupitur neruus
ecclesiastice libertatis i e Cum inter et precipue
que est contraria iuri naturali dicat inhonesta
ut dictum est G v xv de hac eciam videtur posse
dici q si papa vellet eam inducere no diceretur le-
gem dare sz potuit errare xxv q i Sunt quidam
Et genealis honesta dicitur que a iure re-
pbatur expresse i e Ad nras Cum venalis
cum int 2 c non putamus li vi Honesta vni-
uersalis dz indistincte ab omnibus obseruari
ut dictum est G 2 s Quot sunt Item illam dico
vlem quam princeps suat et precipit ab aliis
obseruari xi di Nimis nestiat Genealis di
et honesta quia alia secundum ius alia pret
ius alia contra ius Consuetudo genealis di
que suatur in aliquo castro villa Ciuitate
uel toto regno Sicut geneale dicitur mediocriter
cum villa castrum uel totum regnum mediat i de v
sig Cum in ptibus et q Consuetudo que suat
p dioc dicat genealis est expressum ar i de instit
cum venissent et de elect cum ecclia Hec aut
si fuit scdm ius indistincte seruanda est quia
iudex procedendo scdm ipam videtur procedere
secundum ius que ar i de fi instr pastoralis
et de insti Cum venisset Si vero sit pret ius similiter
indistincte suanda est xi di In his rebus
et sic pt intelligi ff de leg l de quibus exem-
plum expressum habetur i de sepul de vxore q
ult et c lic pe in pri li vi vbi dicit q pat
pt eligere filio impuberi sepulturam si sit con-
suetudo Si aut sit contra ius distinguat
quia vtrum consuetudo precessit qstionem uel econtra
quia si precessit et pga ius contrarium can-
onicaumt Sicut consuetudinem ex sufflatam
quia p posteriora iura derogatur prioribus ff
de leg Non e nouum et ff de sepul ptor
ait Si dum adei que intelligi de consuetu-
dine inhonesta et ideo siue precessit siue no
consuetudo no dz suari nam malum erat q cor-
pora sepeliret in ciuitatibus ppt fetorem
ideo mali legis phibitio lex illa non est no-
uelli qn contra legem scriptam alia pmulga-
tur q posterior derogat p me ut ibi dicitur
quia princeps psumitur habere oia iura i scri-
nio pectoris C de testam omnium et ideo faciendo

legem contrariam priori derogatur Sz geneali
consuetudine non est ita quia cum sit princeps
omnes qsuetudines Ciuitatis prensis uel alicuius
loci certe nescit et ideo faciendo legem q sit con
consuetudinem particularem uel genealem no inte-
dat consuetudini per hoc derogare nisi expsse
de consuetudine in qstione caueat G de qsti
lig Romanus li vi Vnde quando papa nouum ius
constituit exprimit ad cautelam contra consuetu-
dinem loci contrarium se no constitue i de app
Roma 2 de fo cope Romana li vi et ptestatio
nostra scienti qsuetudinem esse Sed distinguere

i q Consuetudo e iuri contraria Aut illud ius
tm inductum est in fauorem suanaum consuetu-
dinem non valet consuetudo in preiudicium al-
terius sz inter illos qui eam suat tm duo
interuenat aliquos istorum quem i dictam vero gra
de iure Sma lata in psonali actione no ma-
datur execucioni infra quatuor menses i
de off de leg Quecumqi et de consuetudine est
inductum q elapsis xx diebus uel xv talis se-
tencia execucioni madatur non valet consue-
tudo in preiudicium creditorum qui qsuetudinem
no induxerunt nec in eorum preiudicium eam inducere
potuerunt ar i de reg iur Indultum li vi

k Ideo si fuerit appellatum a sma non dz pg appo
execucioni demandare eciam si iurauerit aqui
illam consuetudinem obseruare i de iur iur Ve-
nientes Sz inter se bene valet consuetudo qa
non obstante iure p quod habeat iiiior menses
induciarum consuetudinem inducere quia licitum
est cuilibet renunciare iuri quod p se nosciturr intro-
ductum i de regula Ad apostolicam C de pact Si
quis in conscribendo Sic ut i de piul Cum tres
possit et q Si tu Tamen ut talis consuetu-
do valeat et in illos qui eam induxit requirit
q sit ex certa scia introducta utpote ptas
dixit in concilio Amplius no detur libellus
dixerunt omnes placet q sit consuetudo ista
statim valet maxie si in contradictorio iudicio
sit obtenta ff de leg Cum de consuetudine
leges instituit ad pmulgatur Confirmat
cum moribus vtencium approbantur in di In istis
Si em diceres q non valet donec sit pscripta
sequeretur q nunquam plus posset inducere con-
suetudinem nouam quia licet semel pplus conue-
nisset q sic esset decretio scdm qsuetudinem quantu-
cumqz iudex vellet iudicare scdm eam diceret q
faciat contra ius et non debet iudicare scdm eam
nunquam procedet nec posset prescribi Ideo suffi-
cit q sit prescripta et in contradictorio iudicio
obtenta i e c ult in fi et i de elect Cuiana
uel tanto tpe obseruata cuius memoria no exstat
i de v sig Sup quibusdam Si vero consuetudo
sit singularis uerbi gra consuetum e in ecclia
sancti pauli q nullus ibi debeat eligi abbas
de monasterio sa G uel q debeat eligi hec con-
suetudo singularis dicitur quia in singula-
res ecclias obseruatur 2 valet si sit pscripta
tm i de elect Cumana et i e Cum dilectus
et dilectis Cum ecclia 2 multo forcius

si tanto tempore cuius non extat memoria fuit
obseruata / de v. sig. Super quibusdam. E
Item valet si sit obtenta in contradictorio iu
dicio semel tantum / Nam causa tunc si non esset con
suetudo deberet seruari secundum quod iudicatum est
quia ex sententia contra lata contra ius litigatoris
ius factum est inter partes / de sen. et re. In cau
inter nos Credo tamen quod valet omnibus
istis cessantibus Si de qua consuetudine Episcopi et capituli
kathedralis ecclesie fuerit introducta / c. Con
suetudinis et / de hiis que fiunt a prelato c. Pa
storalis / Valet etiam consuetudo quod episcopus
non teneatur requirere consilium canonicorum in
suorum subditorum excessibus corrigendis
/ c. Non est li. vi. Item quod Canonici aliqui
dies possint infra xx dies prebendam vaca
tem acceptare / c. Cum tua li. vi. Dummodo prima
dimittat / quia non possunt duas dignitates
seu officia diversa in eadem ecclesia nec etiam
in diversis absque dispensatione sedis apostolice
obtinere / c. Consuetudinem li. vi. et / de pben
de multa / Item patet consuetudinem papat quod
quis in absencia beneficium sine peto decano
est de iure quod B. de consti. Cum omnes c. / de
cle. non re. c. plerisque et ult. Nota quod non
valet consuetudo quod ab officiali episcopi ad episcopum
appelletur quia idem auditorium iudicatur / c. Ro
mana li. vi. Item quod consuetudo debet seruari
quod parochiani faciant oblaciones in obsequiis
mortuorum vel in collacione aliorum sacrame
torum / de sy. Ad apostolicam. Sic intelligi de si
aut sacerdos et quod sequenti.

De postulacione

Superius visum est de iure scripto
quia frustra essent iura nisi essent
qui ea tenerent / de elec. Ubi ma
ius quod personali li. vi. Ideo subiciatur hic de
creacione ministrorum ecclesiasticorum et primo de
postulacione / Ubi videndum est / Quid sit postu
lacio / Quis possit postulari / Qui possunt
postulare / Utrum possint variare / Et quod
ius postulato acquiratur / De differencia inter
postulacionem et electionem / Postulacio secundum A
Ho. est alicuius persone que eligi prohibetur
non propter vicium sed propter defectum qui tamen po
stulatum non omnino inhabilem reddit ad pro
uidendum ecclesie concors et ecclesia capituli facta pe
ticio / Unde dixi non propter vicium / Sic enim si
quis postulandus sit sit habilis ad promoue
dum ergo non criminosus sicut periurus vel homi
cida vel sic secundum .B. Postulacio est gracie
peticio vel dande licencie vel ordinis pro
mouendi / peticio gracie ut si episcopus postuletur
in archiepiscopum vel abbas exemptus vel electus
in episcopum et confirmatus / de transla
cione corporali ut sic e. de consue. Cum
venerabilis Dande licencie peticio / ut si quis alte
rius postuletur petenda est licencia ab uxo
re / de qui qui cl. coniugatus ordinis pro

mouendi peticio ut si ab in minoribus ordinibus
constitutis postuletur / Postulari primo potest B
episcopus in archiepiscopum quia eligi non potest / et ult.
Secundo electus in episcopum et confirmatus / de transla
inter c. c. lig. Tercio abbas immediate sub
iectus pape / de consue. Cum venerabilis et / c
Bone ii in prin. et / b. pro. Si abbatem li. vi.
Quarto eligi non potest sed postulari in mino
ribus ordinibus constitutus / de elec. Dubium
c. / de eta. et qua. pre. ca. / Quinto qui patitur
defectum in etate / de elec. / cum in cunctis et c.
Cum nobis olim quod ult. / Sexto illegittime
natus / de elec. Innotuit / Septimo coniugatus
et postulandus / de qui cum cl. Coniugatus /
Octavo laycus xxi di. c. i. et ii / Nono ex
communicatus minori excommunicacione sic ut / de cle
excom. c. i. et ii / Decimo tenens et consilium inhabiles
quod eligendum quia cum non habeat ea potestatem
que eligit nimis eligi non potest ar. / de de
cre. ini. si celebrat / Et ideo cum postula
ti dentur ab eo qui habet potestatem dispensandi
cum illis / C. Si inquiris clericus sine beneficio qo
debet eligi vel postulari / Et dicitur quod debet eligi /
et propterea debet peti licencia ab episcopo sine cuius li
cencia ecclesiam dimittere non debet vii. q. i.
Ros. 2 c. Si quis / de vi. m. Admonet et
quod possit in sua diocesi et in aliena / c. ar. /
de elec. Cum inter canonicos / Quid de E qo
monacho vel alio regulari / Dicitur hoc quod de
consuetudine eligatur tota die / et preciat de iure
eligi potest / de deno p. tuas / si et de sta. mo. quod
dei timore / Si consentire non potest / donec
a suo superiore fuit licenciatus / alias non valet
electio quia suus superior potest ei dare licenciam
/ de elec. Si religiosus li. vi. Si quis si D qo
superiores ipsorum nolunt eis licenciam dare sed
expectando seculari vel abbas vel huiusmodi prelatus
monachio / vel iuri / Dicit quod agendum est per su
periorem ar. / de iur. pat. nullus a malicia
se hoc faceret / Et si esset iusta causa nec potest
concedet / nec episcopum seu prelatum iurem com
pellet ad dandam licenciam lxiii di. licet et licet
et di. Florentinum in fi. / Postulare possunt E
omnes ad quos electio spectat / c. pro tuo et / de
elec. Innotuit / Item qui dant sunt ad eligen
dum possunt postulare et de alia ecclesia / de
elec. In causis / sed non equaliter / quia fines man
dati sunt diligenter observandi ut / de pben
c. ult. Constitutus in minoribus ordinibus F
debet primo a seipso ~~dare~~ postulari / scilicet ut fa
ciat se ad sacros ordines promoveri et de
bent dicere postulantes quod ipsum promouere eligere
nec debet ei facere pactum de electione / quia sic
esset symonia / cum omnis pactio ubi querito
debeat cessare i. q. ii. c. Cum pio 2 / de pac.
c. ult. / nec postulatus debet habere intencionem
quod ideo ordinetur ut preficiatur / sed ut profi
cere possit / In hoc casu est consuetude

9o G relinquendus. Sed nunquid poterit variare et eligere
alium. Dicat quod sic quia male faceret si eligat alium,
tamen si eligit tenet electio. Sicut si quis contrahat
sponsalia de futuro cum aliqua persona et
post cum aliqua de presenti / remanebit cum
secunda j de despon. Si inter rectum est mortalit.
si in eligendo ar. n q i quamvis hoc vehemen
in glo. lxi di § Sed aliud. Sed postulantes
tenentur ei admittere / quia eum fecerant ordi-
nari j de preben. Cum secundum apostolum. Sed si non
fuerit infra sacros eligi non potest de eta-
te qua. Cum multis. Sed de quo possit postulari =

9o H Pone quod canonici postulaverint aliquem qui
paravit sarcinulas suas et emit equos ut
iret Romam et fecit maximas expensas
propterea dixerunt sibi canonici / Amice non
vadis Romam nos mutamus propositum et eligimus
alium. Nunquid sic poterunt variare. Certum quod
sic j e Bone ij. Sed nunquid iste electus
vel postulatus poterit ab istis canonicis
repetere istas expensas. Ho. dicit quod non / quia
ipse bene poterat providere quod poterant va-
riare / et ideo sibi debet imputari ar ff loc.
Si quis domum. Sed hu dicit quod potest repetere
per legem ff de c ob c da. Si pecuniam n R.
et ratio Ho non obstat quod non possunt mutare nec
variare consilium suum in alterius detrimentum
ff de re iur. Mutare li vj. Cautius tamen
potest facere postulatus ut faciat pape presen-
tari postulacionem antequam ordinet vel paret
sarcinulas ad iter arripiendum. Et postmo-
dum postulantes non poterunt variare j e

I Bone ij v nos. Quod verum. Postulato per
postulacionem nullum ius acquiritur j e c plt /
et ideo possunt ab ea recedere postulantes ni-
si sit presentata superiori j e Bone ij v nos
quod / et si fuerit postulacio approbata / tunc postu-
lacio per electorem et confirmatorem habetur j de
elec. Cum inter canonicos / et hoc fit ut evitet
ecclesiarum dispendia et discursus / ar j de elec.
Nichil est. Item si capitulum petat a papa
sue ecclesie provideri nominando duos vel tres
ut papa eligat unum ex illis acquiritur hoc ius
illis quod pendente nominacione illa variare
nequeunt nominantes sicut nec postulantes j
e Bone ij et ar xvi q ult. Cont. secundum

K et Ho in di conto. Item post publicacionem
scrutinij iam factam ius acquiritur postulato,
quia tunc iam non possunt recedere ab ea j de
elec. publicato / et licet non possint recedere
a postulacione / nullum tamen adhuc ius acquiritur
postulato per quod possit petere iure accionis confirmari.
Sed officium iudicis est implorandum. Quod ex gratia
procedit superioris ut postulacio admittatur
j e Ad hec in fi et c Bone j. Si tamen facta
sit in concordia postulacio / quia facta in discor-
dia non consuevit admitti j e Bone i / vel
a duabus partibus tocius capituli sit facta. Alias non
valet j de elec. Scriptum est et fit de
digno tunc superior ex gratia debet admittere.
Alias sit iniuria postulantibus et postulato

ff de aqua co et est. li i § plt et ff qui
satis da co. Si vero in fi et ar j de instit.

L pastoralis. Si vero postuletur indignus. Stiet
pertinentur postulantes potestate postulandi vel
eligendi ea vice j e c i et j de elec Bone
i. Secus si postuletur illiteratus vel ii rius ut
cum eo dispensetur j de elec. Innotuit et
lvj di. Cenomanensem / et si vicio persone
electio vel postulacio cassetur non debet ad eandem
maxime eligi vel postulari j e c ij et j de elec.

L Super eo. Differencia est inter postulacionem et electionem,
quia qui non potest eligi potest postulari ut
dictum est. Et e § postulare. Item alia differencia
est / quia si aliqui eligant aliqui postulent,
ad hoc quod valeat postulacio requiritur quod postu-
lacio sit duplo maior j de elec. Scriptum est quod
si vero inter. Sed in electione sufficit maior pars
ut dicitur j de elec § Item est de sub. Item
tercia differencia est quia electio fit cum solempnitate
decreti omnium subscripcionibus roborati / postu-
lacio vero simplici postulacione lxi di § Sed et
aliud. Sed contra vide j e Bone ij ideo distin-
guere. Aut quis eligitur ut postuletur ut
episcopus vel abbas exemptus j b px in causis.
Aut postulatur ut eligatur ut si paciatur in
etate vel in sciencia vel in natalibus defectum
j de elec. Cum in cunctis. In istis enim casibus
est postulacio facienda cum decreto. Item
aut postulatur ut legittimetur ut coniugatus /
Aut postulatur ut ordinetur ut in minoribus
ordinibus constitutus etiam in istis duobus
casibus non facienda postulacio cum decreto,
Sic intelligit Gracianus lxi di § Sed et aliud,
et a talibus postulacionibus possunt resilire po-
stulantes et secundum hoc intelligitur omnia iura
illa que dicunt quod per postulacionem nullum
ius acquiritur postulato. Nota quod non valet

M electio vel postulacio sub aliqua ex hiis for-
mis. Eligo postulando vel econverso. Aut eligo
postulando et econverso / cum nec vera electio nec
vera postulacio resultet ex hiis istis que sibi
potius invicem adversentur. Aut sub illis
formis. Eligo in postulandum vel econverso,
cum rem imperfectam significet. Aut eligo et
postulo prout potest melius de iure valere. Cum
incertitudinem contineat / nisi quod probabitur,
dubitaret quis sit eligendus vel potius postula-
dus quo casu is qui sic postulat conf fuerit vel
electus consensus tempore per viam electionis vel po-
stulacionis tunc ne in incerto vagetur. Elige-
ndo teneatur redeundi ad aliud postquam unam
elegit / sibi sit licencia penitus interdicta j e
pretio li vj.

De Electione

6 Dictum est de postulacione / sed quia
per postulacionem pervenitur ad
electionem / ideo sequitur de electione.
Unde videndum est primo = Quid sit electio =
Quis potest eligi = Et qui possunt eligere =
De forma electionis = Qualiter cassetur =
De examinacione et confirmacione electi = De accu-
sacione et impugnacione electionis = Secundo

sequitur videre de electione et postulatione electorum
ad ecclesias prochiales. Eligere est aliquem ad a
dignitatem vel potestatem vel officium advocare.
Sed que persone possunt eligi. Dico omnes que non
prohibentur. ad iste titulus est prohibitorius
ar. ff de testi. l. i. et j de spon. c. lo aput. Sed b
quitur ulterius que persone prohibentur. Dic
quod ille que enumerantur extra eodem titulo c. postulatio. c
Requiruntur etiam multa hic. Annus tricenarius
sacer ordo pura voluntas. Et morum gravi-
tas sapientia sponsa parentis. Concurrens fa-
ma decus hec dant pontificale. Annus tri-
cenarius scilicet completus ita quod nec desit dies.
Et est racio quia xpistus cuius vicarius est
episcopus in tali etate baptizavit et predicavit
lxxviij di. presbiter de hoc j e c. cum in cunctis. et
cum dicat ibi attigisset subaudi maxime id com-
plevisset. Sacer ordo. j. de eta. et qua-
a multis scilicet dyaconus vel subdyaconus.
quia eodem privilegio gaudet cum dyacono j de
filiis non or. c. quirammus. Pura voluntas
per hoc excluditur filius j de filiis non ord. c.
vel ille episcopus de t px c ult iterum electus et con-
firmatus. et abbas ut dictum est eodem titulo px quod
postulatio vel petitio gre. Et morum gravi-
tas xxiij di. qui episcopus. et adde quod dicit j de eta
et qua. quod de qualitate quod se. Sapientia quo ad
spiritualia. xxxviij di. omnes psallentes. j de
eta et qua. c. plt. et ult. et quo ad temporalia
xxxix di. petrus. Sponsa parentis scilicet quod
sit de legittimo matrimonio natus j e innotuit
Concurrens fama. quia in nullo debet va-
cillare fama eius xxxiij di. laici et j de
accusatione. omnipotens. Decus hec dant ponti-
ficale. id est hec requiruntur in persona promoven-
di in episcopum per electionem. Sed cum hoc oportet quod elec-
tio sit canonica vel scilicet xv. Ordo natum fi-
dei decus et geminum etas et mores et lit-
tera prestat honorem. Sed quid debet scire episcopus e
de vetus et novum testamentum. in aut. de sanctis
episcopis quod si vero ordinandus. vel debet eligi emi-
nentis sciencie. tamen competens tolleratur. j de
renunciacione. nisi ad presens quod pro defectu. et j e cum
nobis olim. Sed numquid debet esse competens
in temporalibus et spiritualibus utrisque scilicet. quod debet scire
tractare de utroque. ut in dicto quod pro defectu
primo. dicit quod sufficiat quod sit competens in spiritua-
libus. quia potest sibi dari in temporalibus coadiu-
tor vij q. i. sicut. Dicitur etiam quod debet esse
natus de legittimo matrimonio. Pone quod aliquis haberet d
filium ex concubina. et quia iste filius fuit
clericus electus fuit in episcopum et fuerunt in eo
illa que requiruntur. nisi quod non fuit de legittimo
matrimonio. quod requiritur. j e. c. cum in cunctis. providens
quod filius impediatur propter hoc duxit matrem eius
in uxorem. modo queritur numquid sit ydoneus.
videtur quod sic. quia tanta est vis matrimonii quod
illegittimos facit legittimos j qui filii sint le-
gittimi. tanta. dicit quod non. quia in electionibus ini-
cium spectatur j e dud. i. sicut in beneficiis
quo ad etatem tempore impetracionis. de re. p. et
si eo tempore li. vi. et ideo non valet electio. quia

fuit electus antequam pater contraheret cum eius
matre. Sed post matrimonium contractum eligi potest. quia
matrimonium subsequens precedencia purgat ut in c. tanta.
Pone quod aliquis non potest in episcopum eligi ut e
pote quia exstat. vel illegittimus. qui fuit con-
firmatus et consecratus. contulit ordines et
alia. numquid valent illa que fecit. ista questio
dependet ex illa. an sit episcopus. Si est episcopus va-
lent. si non est episcopus non valent. Dicit sub
hugo ad hoc quod ex est glosa canonica. quedam
strictissima. alia vero stricta. et alia larga.
Strictissima est in qua ius naturale consi-
stit. quia sicut inter virum et uxorem consi-
stit carnale matrimonium. ita inter prelatum et ecclesiam
consistit matrimonium spirituale j de transla. inter corpora-
lia. et c. licet. et ita requiritur ius naturale scilicet quod
sit de legittimo matrimonio natus. et etiam ius positivum
scilicet quod sit literatus. et habeat bonos mores j e
cum in cunctis. Item requiritur solempnitas ut fiat
electio et scrutinium et publicacio j e publica-
to. et talis est rite episcopus. Stricta est in qua re-
quiritur ius positivum et solempnitas. sed deficit ius
naturale. et talis non est rite episcopus. Larga
est in qua requiritur ius naturale scilicet positivum deficit
talis est episcopus. tenet tamen quod ab eo sacramenta col-
lata in utroque casu. dummodo in forma ecclesie
conferantur ar. j de ord. ab e. quod renu. et j. e.
et n°. Sed pone quod illegittimus fuit electus f
in episcopum et consecratus. numquid potest salva
consciencia retinere. hostiensis distinguit. aut fuit
in dolo electus. quia sciuit se illegittime na-
tum vel electum et tacuit. tunc tenetur resignare
nec potest retinere j e innotuit. et ar. j de resc.
post literas. Aut non fuit in dolo. quia de
novo ad eum pervenit. tunc non tenetur resigna-
re. sed solum confiteri et facere penitentiam. Requiritur
etiam in electo morum gravitas j e. c. cum in cunctis.
Sed numquid melior est eligendus. videtur quod sic. quia g
ille eligendus est qui plus omnipotenti deo
possit placere xij di. novit. ideo non solum bonus
sed melior est eligendus. quia non mediocriter
peccat qui meliori bono mediocre bonum prepo-
nit. de conse. di. v. non mediocriter. ymo non solum
melior sed optimus est eligendus lxiij di. metropo-
litano et xxv di. quod sunt aut. et viij q. i. licet
ergo. Contra vi. x vj. quilibet. monasterium. ubi
dicatur sufficiat ne sit malus. ideo tolleratur.
dum tamen sit sufficiens j e cum nobis olim et c.
eo dilecti. ubi multi erant in ecclesia meliores
Sed dicit quidam quod sufficiat bonum eligere et
consilium est quod debet optimum debere eligere ar.
j de renunciacione. nisi ad presens quod pro defectu. Alii
distinguunt et melius. utrum equa facilitate
possunt eligere meliorem peccant. tunc id eligat.
Si autem de facili meliorem eligere non possunt
tunc sufficit bonum eligere. et competentem et secundum
hoc intelligunt iura pallegata. Qui possunt h
eligere. dic de iure quod collegium electorum
etiam si duo vel tres fuerint in collegio j e
c. i. et de consue. cum dilectus et j de ma.

patro · A nobis item di · Adrianus et c · Nosse · et xvi q · i · illc congregacio · et xviii q · c · Abbatem · Et si clerici non sint in eccia · ut collegium vel ut corpus · sed sint ut singulares per·sone · tunc superior providebit per se uel patrono presentante · i · de iur · pro nobis et c · pastoral · Hoc dictum est collegium debere eligere in certis collegiatis de iure communi est · licet de consuetudine uel privilegio alicui ad electionem vocentur · i · e · Cumana et i de ta · pos · et pr · Cum eccia · Illi qui vocantur religiosi ex honestate non ex debito xxiii di · In nomine domini · Et tunc necessaria est protestatio · ut i · c · Cumana · Item si maior pars capituli deviat in electione · electio devolvitur ad alios · licet minus pauciores · ff de postul · c · uel i · e · Bone · ii · et c · Cum in cunctis · et c · ad nostram · Et quid si omnes deviant preter unum nunquid ille solus potest eligere · Dic quod sic quia universitas · siue ius universitatis remanet in uno · ff q · cuius unum · Sicut muni·cipum in fi · et lxv di · Si forte · Qui eligunt scienter indignum · illa vice tunc sunt privati potestate eligendi · et triennio a beneficiis ecclesiasticis sunt suspensi · i · e · c · in cunctis · i · e · Cum vnionem · Hoc verum si ex votis eorum quibus electio sequitur · alias non sunt privati · illa pro eo quod indignum scienter contra constitucionem suam nominaverunt · alias debet puniri · i · e · perpetue · li · vi · Item si scienter indignum postulaverunt · i · e · Bone · ii · fi · Item si negligentes fuerunt in eligendo infra tres menses · i · e · Ne pro defectu · Item si per simoniam sunt privati · quia formam non servauerunt · i · e · Quia propter · et in quibus potest · i · e · si · Casus · In
Eligit constitutus in pupillari etate · admitti non · Et sic aliis ad eccliam eligendum · Item in certis ecclesiis uel monasteriis hii qui non sint tacite vel expresse professi non debent ad professibiles laicos convenit ad electionem electoribus interesse · i · e · Ex eo li · vi · Item eligere non possunt excommunicatus maiori excommunicatione · interdictus · vel suspensus ab homine · suspensus a canone · suspensi ab officio · et beneficio uel officio tum · nec eligere possunt nec eligi · ff de cause · Cum dilectus · Item · uel · et ff ti · px c · i · ad fi · et i · e · cum inter · Et hic sic · Sic ut i de sen · ex · Si Quemcunque de suspen·sione · Et infra quod tempus debent eligere · Remoto cessante omni impedimento in eccia kathedra·li vel regulari infra tres menses debet electio celebrari · et si celebrata non fuit · qui eligere debeant eligendi potestate carere debet ea vice · et potestas eligendi ad eum qui proximo presse dinoscitur devoluatur · i · e · Ne pro defectu · Hoc tamen ad casum alium non est extendendum · Igitur si electores in eccia kathedrali ipso iure eo eligunt indignum scienter · uel per simoniam · vel formam traditam in generali concilio non observant · eligendi potestate privantur · non ad dictum ad superiorem proximum · sed ad romanum pontificem potestas eadem devoluatur · Secus autem in inferioribus ecclesiis est censendum · i · c · quamquam · li · vi · et ille proximus superior in ecclesia kathedrali

qui sunt privati propter negligentiam uel in aliis inferioribus ecclesiis ex quocunque casu fuerint · huiusmodi seu pre oculis non differat ultra tres menses cum capituli sui consilio ecclesiam de persona ydonea ipsius quidem ecclesie vel alterius si digna non reperiatur · repiatur in illa cano·nice ordinare · i · e · Ne pro defectu · Et quid si eligant compromissarium · in que transferant potestatem eligendi · et ipse negligit eligere infra tres menses · vel indignum scienter eligit · distinguere aut permittit infra tempus a iure statutum eli·gere negligenter · tunc ad superiorem potestas devolvitur providendi et compromittentes sibi impu·tent qui ei dederunt talem potestatem · Si aut eligit sed indignum · siue scienter siue ignoranter · hoc fecerit non imputatur eis · nisi scienter electionem talem ratam habuerit · si libere revertitur ad eos · nec puniantur nisi ratificauerint · sed ipse ut pena sua teneat actorem · a beneficiis ecclesiasticis triennio suspenditur ipso iure · Hec tamen pe·na solum extendit ad ea beneficia · que sit percipit · in illa obtinet eccia quod tale eligendo spectalit · noscitur offendisse · et de · i · benefi·ciis illius est censendum · qui autem electorem postu·lacionis aut provisionis in persone defectu eius quid obicit interim habet aut pena in expo · si ad eligendum fiat compromissarius vel alio su·periori · nullatenus extenditur · i · c · si compromissa·rius li · vi · Item si eligant infra tempus et faciant quod spectat ad ipsos · et electus consentire recusat · uel assensum revocat in suo aut mo·ritur seu propter eius actum electio irri·tatur · Dico quod si nichil egerunt fraudulenter · habebunt a dissensu renunciatione morte uel irritatione predictis · ac si vocatio nova esset tempus integrum ad electionem aliam celebra·ndam · i · e · Si electo li · vi · Et ubi debet fieri electio · Dico quod iuxta constitutionem canonicam si fieri potest · Si in kathedrali eccia electio celebrari · i · e · quod sicut et similiter in eccia inferiori que vacat vel in loco in quo ex antiquo fieri consueuit · i · e · quod circa · ne si tamen sciant alibi non propter quam · Electio viciatur · Et forma electionis · Et primo · Prima est ut presentibus omnibus qui debent et volunt et possunt commode interesse assumantur tres de collegio fide digni qui secreto et sigilla·tim vota cunctorum diligenter inquirant · et in scriptis redacta mox publicent in quo nullo appellationis obstaculo interiecto quod publicentur · et is collacione habita eligatur in quem omnes aut maior et senior pars capituli consensit · i · e · quia propter · In primis nota quod multa sunt statuta et vitia contra hanc electionem · que continet in illo · c · quia propter · de quibus quedam sunt ante formam quedam · quedam sunt deforma · quedam sunt post formam · Ante formam fiant ista · si vocatio omnium qui sunt vocandi et sine periculo vocari possunt · i · e · Bone · ii · et quia si non vocaret nec de uno intellegas videtur contemptus et ipsam electionem reddet annullandam

non aut reddet nullam ipo iure / quia si contemp-
tus prosequitur suum contemptum electio nullat[2]
Sed ego qui contemptus non fui non possem per-
sequi contemptum illius quia si contemptus
consentire velit electio valebit / Sic intelligun-
tur illa verba plus nocet contemptus unius
quam contradictio multorum / Secundo ad maiorem
partem non faciat in presenti / hic probantur j e q
sic venerabilem et c Bone ij et sic ualet electio
pt nominem sensu habitum Ulte j de eo qui
dux in mat venientes / et hoc non de iure rigore
sed de equitate / et est ro quia nulli preiudicium fiat[2]
Sed si electio esset ipso iure nulla tunc per seque-
tem consensum non posset confirmari puta
quia fuit facta ab excommunicatis / vel de excommunicato / ij eo
auditis vel in aliis casibus notatis j e quam electio
cassat[2] et sequentibus / Sed inquid in hoc casu
qui primum ab electione sua resiliere si absentes
noluit consentire / vr quod sic / cum Suffidat de iure
suo ff de post bono n vir / quod si contra / 2
xlm dignitate / Dic quod non j e cum iuri cau in fine
qo Rc in cau et ff de s n p / presumo / Sed pone
quod illi qui contempti sunt mortui sunt / et alij
loco eorum substituti / inquid exigitur consensus
illorum ~~subditorum~~ substitutorum / ita quod ut non
consenserint electio viciatur / q vir dic quod non nec
possent electionem irritare nisi ipsi vel alter ~~illorum~~
eorum esset complus eis quibus successerunt in
ordine et honore quia tales una persona censet[2]
ad primo j de off dele / quoniam abbas & j de off
or do pastoralis / In canonico secularis est n j de
qo test requisiti / Sed illi qui consenserunt mortui
sunt / et alij substituti / inquid sufficiat si contempti
velint modo consentire / primo & Ray dic quod
sic quia prius habetur consensus istorum / ac si ob
retro consensissent et quod ad tempus electionis
fiat relatio dr j e q dudum circa finem / Se-
qo quitur a quo remoto loco vocandi sunt absen-
tes / hoc tollitur quod ebus quia vocatur a tanto
spacio quantum est a gemma usque ad mediolanum
lxm di / quanto / Sed non debet vocari a tan-
to remoto loco quantum est a capua usque ad
panormum j e cum iuri vinum / Item vocandi
sunt ubi sine periculo vocari possunt / j c quod sic &
Sed in aut & c Rome ij videtur quod solum illi
qui sunt in provincia ita propinqua quod como-
de possunt vocari tunc sunt vocandi / quia si
provincia esset multum lata & longa non deberent ^ si cet
vocari j e cum iuri vinum / & eodem modo si extra pro-
vinciam et propinqua vocandus esset j e Rome
ij ubi fuit vocatus qui extra provinciam erat /
quia regnum & arimonia sunt diversarum pro-
vinciarum / et ideo nec dico vocandos omnes de
provincia nisi qui comode possunt vocari nisi co-
suetudo sit quod omnes vocentur j e in genesi
nec / dico quod tamen de provincia sunt vocandi ut
in c Rome / Sed in talibus vocationibus po-
tius statur[2] consuetudini / ut absentes vocentur
iuxta consuetudinem uniuscuiusque ecclesie / ar illud
qo c in genesi & c nichil / Quid si illi citati
non veniunt numquid statim presentes possunt eligere
Dicit quod presentes procedere possunt circa

fine trium mensium non propter festinandos nec mo-
ratoria dictatione ff de admin aut l tutor
q 1 2 j de off dele consuluit / c bone 2 B.
dicit quod si maior pars et senior vult procedere
ad electionem potest ut prudeant etiam dignitate / quia
si vocaverint absentes statuto eis tempore compe-
tenti considerata qualitate locorum et aliarum
circumstantiarum infra quem possunt venire si non
venerint / vel assignaverint instantiam cum quae
non veniat / presentes possunt procedere ad electionem
j c Cum sic quod Sed in aut ij de off del consuluit
j de ap cum sic Roma / et est ro quia mora
in electionibus est valde periculosa j e Cum inter
universas j ut lite non contestata quod / Sed quia citatus
debet venire vel iusta causa impeditus constituere
aliquem procuratorem cui vices suas committat
& si opus fuerit fidem faciat iuramento j e Cum
per q illud / iusta causa est propter tiorem loci j e
vel propter infirmitatem v q in Si egrotat
in fine vel si vocetur ad maius tribunal ff
de re iudicata contra pupillum in fine unus quod
per se non potest per alium excequatur j de off de-
l / Si pro debilitate 2 c pastoralis in fine
2 intellige de impedimento facti non iuris quia
habens impedimentum iuris committere non potest
b de rep suspitatus utpote excommunicatus ar j de
tali ex iuri postulasti / Sic ut ibi q j 2 ij
Et non quod iusto impedimento detentus potest non
solum uni sed etiam pluribus committere vices
suas / Sed tamen eorum cuilibet dat in solidum potestatem
& est tunc melior conditio occupantis / Sed si ambo
concurrunt insimul et postulent se admitti au-
diri eos non expedit quod vota sua possent dividere
in diversos / Secundo p maiorem partem non faciat
Sed is admittatur quem capitulum vel maior pars
capituli elegerit / vel si concordare nequeant
ille qui primo in litteris procuratoris extiterit
nominatus / Si aut nullus istorum fuit in so-
lidum deputatus / tunc nullus admittatur / sed
sibi imputet qui sic eos constituit indiscrete
16 et is qui sim fuit constitutus / vel aliter ad
missus unum suo nomine et alium dominum sui no-
mine in scrutinio nominaverit / nil agit / nisi de
certa eligenda persona sibi dederit dominus speciale man-
datum / tunc enim in illa eum et in aliam suo no-
mine licite potest consentire / Et si nullus de
collegio velit esse procurator eius ipo invito capitulum
extraneum non potest deputare / nec per litteras
exprimere votum suum quod non est ante scrutinium
sed in ipso scrutinio secreto et sigillatim tamen
exprimendum / hic probantur j e Si quis iusto
li vj / Item assignatio loci et diei precedit
formam scrutinii deinde / Si loca B 6 de Repl
quia nonnulli 2 j e Cumana / Item quod
presentibus omnibus tractent de forma electionis
et si placuerit forma scrutinii illa sequatur
ar j e quia propter in prin / Hec omnia precedunt for-
mam / et si non servata sit potest electio impugna-
ri / si est qui se opponat et eius interest vel an

putatur confirmanda / e q̄ sicut in hijs ni-
chil est unde in hijs non est irrita s₃ potius
irritanda / e q̄ sicut / Et hijs patentibus pt
enim quis promotus accusare / quia non intrat
per hostium nec sine vicio xxiii q iii quere /
posset tamen confirmari electio per consensum
impedientium ut dictum est Et e quod ante formam.

De. Sequitur videre de hiis que sunt preter formam
In primis scrutatorum creacio quod habitis testibus
et tabellione procedant Et quod sint tres s₃ com-
munes tamen et compost.^r habet p. non est de substancia
electionis / e cum q̄ e Et sibi l viii et q
cuiusque unum / Item certum quod si de racionibus
sufficiat quod sint duo per quos possit publica-
ri vota et probari ar / eo cum dilecta / Item secundum
Ho non e de substancia quod sint de eodem collegio quia
in electionibus consilium religiosorum virorum re-
quiri d₃ lxiii di obeuntibus / dummodo non sit
laycus / e in ecclesia e c sacrosancta / hostiensis
Rpondet dicit contrarium quia sic presumitur quod illi
qui sunt de collegio melius et fidelius procurent
utilitatem ecclesie quam extranei / de testibus ad in
officiis e debet esse fidedigni quod presumitur
de ipsis quod per contrarium non probatur / de
scrut. in ord. fac. c vno et sufficiat quod non
sint reprobati / de presump. dudum / dummodo
non sint notorie indigni / tunc enim si nullo
opponente debent repelli / de except. c.
exceptionem Unde si ista non observentur
nec est illa nec annullanda / e ad i iure /
De forma vero sunt ista que sunt ita
exacta diligencia observanda ut si contra
factum fuerit electio nulla est sive irrita
/ e / eciam iura et e In genesi Et habet
ut secreto et sigillatim inquisicio fiat
publicatio in com / collacio et electio in con-
tinenti nullo actu contrario intermisso vim
post aliud faciendum habet probant / e quia
propter in pri post petitio - cumana in fi e
e In genesi / Et nota in scriptis reda-
cta ut per scripturam de consensu cuiusque
e si vellet mutare scripta obviet i q vii
saluberrimum et xxvii q i omnes femine
Pone canonicus nominavit unum in scruti-
nio postea vult mutare / iniquum pt
vi q i nunc valacio in electionibus reprobatur
/ ex Auditis hostiensis dicit contrarium s₃ quod
pt variare ante publicationem / quia e dicit quod
post publicacionem scrutinii non pt quod a con-
trario sensu pt ante publicacionem / e publicato
hugo distinguit aut vult mutare in con-
tinenti e tunc pt aut ex intervallo / e tunc
non pt / de testi co pteca / Item est
de substancia ut collacione habita ibi eligatur in
quem omnes aut maior pars et sanior capituli
consenserit / quia non fieri collacio non pos-
set sciri quibus a maiori parte esset electus /

Et in collacione tria sunt consideranda meritum
vel auctoritas zelus et numerus / auctoritas con-
sideratur in dignitatibus et meritis vite zelus
consistat in animo ut sine carnali amore eligat
quia secundum merita vite persone sunt eligen-
de viii q i Si ergo e i ut et hugo pt meri-
tum ut numero preferatur / Dicitur igitur quod comparantur ista
tria dicitur fiendum collacio zeli ad zelum dignitatis
ad dignitatem / e In genesi / Si enim ex una
parte sit dignitas et zelus / tamen respectu elige-
ntium quam electi e ex alia parte numerus prevalebit
dignitas ad zelo ipso numero ut / e eciam iura
et ar / de testi In pnaia / hic intellige
vim / dummodo numerus non multum excedat quia tunc
numerus preferetur / dummodo tamen esset electus sufficiens
/ e dudum e / de ap constitutus / e si maior
maior e sanior pars consentit / Si numerus sit
maior ex una parte / nam illa pars dicatur
maior et sanior / que meliori zelo et maiori
pietate movetur xl di multa in fi e ar viii
q i Si ergo / Si vero una sit maior duplo numero
quam alia contra electores qui partem reliquam
sit excedunt ad extenuacionem zeli meriti vel
auctoritatis ab ipsorum reliquis vel electo quod opponi
non pt nisi esset tale quod notum illum
cui opponitur nullum reddet ipso iure / e Si
quando l vi / Secundum si eligencium sit par in me-
ritis zelus numerus et auctoritas / hinc inde recur-
rendum est tunc ad meritum electi l xi dist e
ult / Si vero omnia sint hinc inde equalia
neutra electio valet de iure quia neutra facta
est a maiori parte / e cumana eciam iura
e e In genesi / e si cassata fuerit utraque non
credo illos privatos quia non videtur facta
contra formam directe Unde iterum eligant ar
lxxix di Si duo Si autem iterum taliter
eligant tunc pnicatur iure eligendi / Su-
perior tamen pt facere graciam cui voluerit / de
postul c i / Queritur si eciam pt se retra-
here a forma scrutinii et transferre se ad
formam ad compromissi / dicat p quod a parte com-
promissariorum pt transire ad scrutinium si
res sit integra alias non / e In causis s₃ a
forma scrutinii pt sive sit integra sive
non / dummodo placeat scrutatoribus / s₃ eis in-
vitis non / Hugo res sit integra / quia eis
invitis non pt mutari forma ordinaria
Puto tamen eis invitis dare alios scrutatores
forma non mutata / et si scrutatores in hoc
se vellet opponere suspecti essent / ff de pact
que omnia / Item quero si de partibus aliquis
est contemptus vel si non est spretum votum suum
an debeat cassari processus / Dic quod si non dum
scrutinium est publicatum debet purgari recipi
scribi Si vero publicatum est cassanda sunt
omnia et est a capite incipiendum e per

meliores scrutatores etiam si contemptibiles
vellet acquiescere. quia suba electionis resa
dit ut S eo § ante formam. Sed quinto 90
quo e qui vota scrutatorum requirentur. dico
q inter se pnt requirere vota sua singlr
sigillatim vel advocabunt aliquos de capitulo
ut ai quibusdam ex eis scrutentur. tertio
dicit mirum quia electores si p. et credo
unde ex se eligere possunt. ii e tu in iure. Sed
intelligitur de forma compromissi. sed in p.
et credo q in principio scrutinii debet eorum
vota requiri. pilbus alioru quia si primo
scirent vota aliorum possent machinari
et in eis possit esse q de unitate eligetur
quibus si postremis vota sua exprimerent quia
intelligerent q pars esset maior vel minor.
et sic suum votum formaret. Item non si formam
scrutinii ad quilibet canonicus consentiat
in alium nunquam auget consensus suus nisi
quam ad se. Secus tamen in forma compromissi
sive electorum. i e ad in iure. Sed in quibus
casibus hz locum hec forma. dic summa q
non hz locum nisi in kathedralibus et conve-
tualibus. ii e ne prodesset. hostiensis et bernardus di-
cunt q hz locum in quibusdam electionibus
sive in canonicis sive in aliis. quia ita debz
iudicari de pmis sive de magnis. i. de prelatis
maioribus et est ratio. quia ita posset esse
contentio de electione decani vel cuiuslibet prelati
sicut in epo. Contrarium loquitur de qre electionis
non de forma. ideo non obstat. Decretum S
dz continere totam seriem et formam electionis
nota eligentium et eorum consensum et subscriptio-
nes cuiuslibet in hunc modum. Ego talis cano-
nicus vel monachus talis ecclesie. huic electioni
interfui et consensi et ppa manu conscripsi.
si scit scribere. aliquin alius pro ipso et nomine
illius de ipsius mandato subscribere debz.
i de re iudi. cum int nos et nomen electi debz
continere et ad quam dignitatem e electus et scrip-
tura sit facta p manum publicam vel per
duos ydoneos viros et i de pbatione cum
contra et sigillum capituli apponatur. et ho-
die et dz continere inquisitionem et volunta-
tes singulorum et publicationem et collationem
et electionem. Ita q per tale decretum appareat
formam fuatam fuisse. i e quia ppter est de
suba electionis ita q si non fiat publicatio
voluntatum et collatio et electio subsequens in conti-
nenti electio cassatur i e quia e et ad post-
petitam. Secunda forma est per compromissum.
ut si eligendi ptas aliquibus viris ydoneis
committatur qui vice omnium ecclesie viduate pro-
videant de pastore. i e quia ppter. § i. illa bene
pnt dare ptatem aliis nec requiritur q isti
sint de capitulo. sl. 6. i e cum quis. Et licet
dicatur aliquibus viris cum committi pt. ut d.
c eam q. quia istud non e de suba ymmo melius
pt experiri. p unum quam p plures. si duos
quia tunc tr. res sine exitu e ff de arbi.
Item si unus § ult. dic ut 6 e § Sed

de his v. Item si querit si maior ps eligat
per formam compromissi. an valeat cum
minor eligat per formam scrutinii et dicunt
quidam q non cogitur. ar compromittere
etiam si unus solus contradicat. quia nullus
dz iure suo. ar l. xi di nullus. quia cum quilibet
habeat vocem in electione non dz compelli
ius suum dari alteri. C. de contrah. que mun-
tum et debent vice omnium providere sic q
pp. C. 12. i de reg. iur. q alias li vi. Aly
dicunt q utraque forma e ordinaria et in ptate
capituli est preeligere nec admittitur ut sit
forma compromissi ordinaria qr equa pena
adicitur e capitulum tenet admittere electionem
si de ydoneo est. i e cum que. Sed si media
pars capituli eligat unam formam et alia
media pars aliam ponentes illos qui declinat
ad scrutinium. quia forma illa celebrior est et
iustior ff de pact. Item si omnis q in istorum
quitur si duo de electoribus eligant notorie
indignum an solus tamen possit eligere tamquam
aliis pivatis dicat q p sic ar. i e ad in cunctis
vel dicit ut 6 e § Sed q si. Sed qualiter debet
verba electionis proferre. Sine compromissi
forma sine scrutinii procedatur dic q per
unum tamen electio vice omnium e publicanda vel
al' non valet li secus in arbitris compro-
missariis lex hu ana innuat q ab eis omnibus
sit pronunciatio facienda. i e cum generali quia
ppter e sic ad per formam li vi. Nota tamen q
sub ista forma pt in electionibus licite com-
mitti ut compromissarii secreto et sigillatim vo-
luntatibus omnium inquisitis illum in quem maior
et sanior pars capituli consensit eligere teneantur.
i e ad dilectus. ii et ad expediat li vi. Sed et
nunquid debent in electionibus monialium ob-
servari. dic q non. sed est sic procedendum ut
cum in eis fuerit electio celebranda nulla mo-
nialis nisi xii annos pegerit et pfessa fuerit
tacite vel expresse ad eligendum cum aliis ad-
mittatur. nec in abbatissam nec priorissam
ubi p priorissam monasterium gubernatur
de cetero aliqua eligatur nisi xxx annos com-
pleverit et expresse professa fuerit ordinem
eundem. Si vero si ad electionem per formam scrutinii
proceditur et vota diviserint in diversas
et sit discordia tunc ea que a duabus partibus
nio fuit electa cum exceptione contradictione
et appellatione ptis alterius cessante per su-
periorem examinatione diligenti premissa
si electio aliter fuerit canonica confirmetur
et electe confirmate si abbatissa fuit benedictio
impendatur. Si vero nulla a duabus ptibus
sit electa non obstante q sit scrutinium publi-
catum et ad electionem processum possunt moniales
que aliam vel alias eligant. unquam ad actos
extraneos. dimitant cum pluralitate cessante
ad illam accedere que aliis maiorem ptem
nio facientibus e electa et si per accessum
huiusmodi ad duas ptes pvenit confirmetur
et benedicatur. ac si ab initio duas ptes habuisset.
poterit tamen post confirmationem huius accusari
vel denunciari ut a dignitate eiciatur

Si aut ad illam que a maiori pte cur pmittit
est electa accesserint aliqui non tn tot quot
cum alys ptis in eam consenacbus faciat
duas ptes / tunc super obiectis ptis alterius
si que fuerint et super alys que in tali ne-
gocio sut ex officio inquirenda / plene strepi-
tu et figura iudicij / per superiorem et mitius
inquiratur / antequam electio confirmetur uel
eciam infirmetur / Sed interim poterit in spua-
libus et tpalibus libere ministrare / Sic tamen
quod de rebus monasterij / nichil penitus / nec ali-
quam in monialem recipiat quoquo modo si ad
eam que a minori parte eligitur non potest at-
tendere per consensum non aut fit in huius electio-
nibus modi aliud . collio zeli ad zelum
uel meriti ad meritum Sed solum numeri ad numerum
Idem est si per formam compromissi proceditur
nisi quod ad ministrare non possunt si pars confo-
nencium extiterit duplo maior / sed debitus eue-
tum potius expectare / Si tn contigerit ad
sedem apostolicam appellari in illis casibus in quibus
appellatio admittenda suadam est forma eadem-
que in religiosis alys observatur / de quibus
inferius dicetur / nisi quod possunt personaliter exequi
seu per procuratores sufficienter instructos /
sicut in procuratoribus aliorum religiosorum
vt dicat / quod Item omnes electi / Illi vero uero
qui vocati fuerint ad moniales in electionibus
dirigendas ab hys precipue abstineant / per
que inter eos super faciendis electionibus / oriri
possit discordia / uel exorta nutriri / alioquin eo ipso
excommunicationis sine noverit se subiacere / Ista eciam
non solum habent locum in monasterijs in quibus
sunt moniales viuentes / sub aliqua de religioni-
bus approbatis Sed eciam in illis vbi sunt iuxta
quarundam provinciarum consuetudinem mulieres
que nec seculis renunciant nec professionem faciunt
tamen debent per omnia observari / excepto quod
non professe eligere et eligi non possunt quia non
faciunt professionem / non tamen hec propter status uel
ordo eorum approbatur / ut per hec que dicta
sunt de monialibus quas cura qui in multis di-
screpant in ellectionibus religiosorum virorum
est procedendum / Sed debent alia uiia observari
hec probantur / i e indempnitatibus ut circa
c cupientes li vi / Tercia forma cum electio
fuerit que ab omnibus quasi per inspiracionem
absque vicio celebrata / i e quia propter uel quest
quid an tractatus debeat semper precedere / Et
vr quod sic / quia monachus qui vult adire di-
strictiorem ordinem requisita licencia et si non obten-
ta debet ire / de regularibus / Solo quod generalis
no tractatus debet precedere ut Rogemus Deum
pro bono prelato. non aut tractatus specialis
ut placet tibi et michi de tali / et sic per
alios xix q i / due sunt / et de consecratione di i / Omnis
pannus / quia non est inspiracionis modus
vbi aliquis potest attrahi verbis uel applausu
ad operacionem alterius ff de arbi / Sed inveres
Item queritur si aliqui de eligentibus sint
in peccato mortali / an possit ibi esse forma
inspiracionis / vr quod non / quia caritas ab
omni iniquitate est extranea dependi istra-

dicata / Credo quod sit vim quod audacter / de bapti-
smo paruulorum baptismo loquitur de q di in aliud / quia
vt dicit Augustinus quod aliud est baptisare per potestatem
aliud per ministerium / Item queritur si vnus solus co-
tradicat an sit hec forma sequenda / Et quod
non sit / eam assignat. uel alias bonus est
qui non est contrarius / Secus si nullam causam alle-
garet. uel valde sedatam ut presumatur inuidere
uel velle bonos impedire. / de vi c ho eld.
quum / Sed si dubium est / quo zelo moveat / uel
si taceat / uel dicat ego vellem vti iure meo /
non dico formam esse inspiracionis / Idem et
si citatus ad electionem non est expectatus nisi
de nisi et in quo quatuor precepta / et xxxiiij
dist c fine / et hec forma multum debet restrin-
gi. nec debent leviter laxari quia que raro Gab
eueniunt miraculosa sunt / in aut de qualibus
in fi et xciij dist. legimus / Item inquiro de
ista forma potest redire ad aliam / dico quod non /
quia in huius non est locus retractacioni / xvi q
i qui bona / Item queritur an ista forma ad-
mittat examinacionem faciendo a superiore / ar-
quod non xix q ij due sunt / Dic quod sed fieri ante
quam missio sit spiritualis / i de le e ex
innocto / l di in quibus prostera / Et quia
latet superbia / et apparet castitas de pe
di in citatus / Et falsa virtus est / in
optimus moribus / xxx in q i / quod i / Et licet
aliquis habeat indulgentiam examinat
i de tusla / licet / Item inquiro ab
alia forma potest transiri ad istam / ar quod
sic in q vij qui sine peccato / Credo quod huius
forma ab inicio cum tractatus et confa-
bulaciones / cum non solet hec forma ad-
hiberi nisi ab inicio cessante tractatu de
certa persona in premeditacione admini-
patenter / si forte non sine latenti / Vn
in ewangelio / Nonne cor nostrum ardens erat vide
in nobis / Sed vester quod post alias posset
vel ita ad hanc formam gracia spiritus sancti
inuocata / quod viri qui sine peccato / Electio aut
summi pontificis fit tamen per cardina-
les et ille absque ulla excepcione nisi
propter heresim xl di / Si papa / ab vniver-
sali eciam romanus pontifex habeat
qui a duabus partibus cardinalium
electus fuerit et receptus / Et si quis de
tercie partis nominacione confisus / nomen
pape sibi vsurpaverit / tam ipse quam qui
ipsum receperint / excommunicati subiacent / et
tocius sacri ordinis privacione mulctetur /
nam si a paucioribus quam a duabus parti-
bus aliquis fuit electus / ad aplatus offi-
cium nullatenus assumatur / et predicte
pene subiacent / si humiliter noluit ab-
stinere / Ille vero qui a duabus partibus
fuit electus ~~ad aplatus~~ in papam eo
ipso quod eligitur confirmatur / et statim
habet plenam et liberam administracionem.

nisi per symoniam vel presumpcionem vel quo-
libet ingenio male esset electus / quia tunc esset
excommunicatus cum fautoribus suis / et
deberet ab ecclesia abici / tanquam antixpus /
invasor et destructor / tocius xpianitatis /
nec aliqua sibi super hoc aliquando audiencia sup-
eis servetur / Sed etiam a cardinalibus
eligi unus / si ydoneus reperiatur / vel pote-
runt eligere / al' de hoc probantur i e lig. deni-
tanda / c. ano / lx xxiii di. In nomine domini /
Debet autem fieri sub hac forma / ut si papa
in civitate in qua cum sua curia residebat /
mori contingat / cardinales qui fuerint in
civitate presentes expectare x diebus absentes
tantum tenentur / quibus elapsis sive venerint
sive non / ex tunc omnes conveniunt in pallacio /
in quo idem papa habitabat / contenti sin-
guli singulis servientibus clericis / vel laicis /
nisi patens necessitas fuerit tunc duos poterit
habere / In illo autem palacio unum conclave
nullo intermedio pariete seu alio velamine / ob
habitant in communi / quod ita claudatur undique / ut
nullus illuc intrare valeat / aut exire / nisi
ad cameram secretam / nullus loquatur cum eis
nec ad se venientes admittat / nisi eos qui
de voluntate cardinalium presencium pro electionis
negocio vocabunt / nullus audeat eis mittere
nuncium vel scripturam / et qui contra fecerit ex-
communicacionem ipso facto incurrit In conclavi tamen predicta
fenestra competens dimittatur / per qua tamen
ad victum necessaria ministrentur / verum si infra
tres dies postquam conclave intraverint / non si-
fuit ecclesie de pastore provisum / per spacium v
dierum immediate sequencium / singulis diebus
tam in prandio quam in cena uno tamen ferculo
sint contenti / quibus elapsis tantummodo panis
vinum et aqua eis ministrentur / donec pro-
visio subsequatur / et pendente negocio provisi-
onis de camera pape nichil recipiant / nec
de aliis eidem ecclesie obvenientibus quomodolibet /
Sed disposicioni futuri pontificis reserventur /
nec tunc de alio negocio se intromittat / nisi
pro terra seu de dote ecclesie ipsius defendenda /
vel nisi tam grave et evidens periculum immineret /
quod omnibus et singulis cardinalibus presenti-
bus concorditer videretur / illi celeriter occur-
~~rantur~~ rendum Cardinalis autem qui conclave
non intraverit / aut intrans absque manifesta
causa infirmitatis exierit / ad electionem ulterius
non admittatur / Si vero propter infirmitatem
tem exierit durante infirmitate poterit pro-
cedi eius suffragio non requisito Sed post
sanitatem sibi redditam redierit vel etiam
si absentes qui per x dies sunt expectandi
supervenerint / antequam ecclesie sit provisum in eodem
negocio et in eodem statu / in quo ipsum invene-
runt admittatur Si vero papa decedit extra
civitatem in qua sua curia residebat / cardina-
les conveniant in civitate / in cuius territorio
papa obiit / nisi sit interdicta vel contra

ro. ecclesiam in aperta rebellione persistat / quia
tunc in maiori civitate conveniant / et ibi con-
clave fiat in domo episcopi / vel in alia / Sed in civi-
tate obiit / in qua sua curia residebat / sicut
supius est expressum / Domini vero et rectores
et officiales illius civitatis / in qua Romani
pontificis fuerit electio celebranda / auctoritate
premissa omnia et singula plene ac inviolabi-
liter sine fraude et dolo aliquo faciant
observari / et ut adimpleant coram clero et
populo civitatis illius / ad hoc specialiter con-
vocandis / prestent specialiter iuramentum / quod
si non observaverint / diligenter vel frau-
dem commiserint / cuiuscumque condicionis fuerint
omni cessante privilegio sentenciam excommunicacionis
incurrant ipso facto / et perpetuo / sicut infames
nec ad dignitatem seu publicum officium ad-
mittantur / et sint privati feudis et ceteris
bonis / que de quacumque ecclesia optinent et civi-
tas sit interdicta / et episcopo privata Eligunt
igitur Cardinales non racione affectionis medi-
ante vel quibuslibet convencionibus pactionibus vel obli-
gacionibus non quenti quecumque sint si que ihesu
xpi Item aut seculi exigitur divine subiaceant
ulcioni non obstante pacto iuramento vel obli-
gacione / et Archiepiscopi Episcopi et alii ecclesiarum pre-
lati quibus concessum est / proponere verbum
dei hortentur clerum et populum ad supplicandum
pro suffragia / et devotis oracionibus insistant /
donec de summo pontifice / sit provisum
hec probantur i e ubi periculum li vi et no
quod cetus cardinalium habent constitucionem
ubi periculum vacante sede mutare modificare
addere vel detrahere non potest nec eius irra-
cionem et irritum et mane / si secus fuit attemp-
tatum / nisi tamen de camerario et penitenciariis
si de hiis nunc fuerit providere cum offi-
per mortem pape non expirant i e ne rom.
in electionem Sed quia duo sunt quibus
principaliter hic mundus dirigitur sacra auctoritas
pontificis et potestas regalis xcvi di / Duo sunt
Ideo de imperatore sequitur videre / que eo-
atus de eligere xciii di legimus Sed exa-
minacio et confirmacio eius pertinet ad pa-
pam / et si est de genere persecutorum vel excom-
municatus vel publice periurus eius electio cassatur
i e venerabilem xxiii q v et alius / Item nullus
imperator seu rex romanorum aut aliunde
imperator vel rex / princeps marchio dux
comes vel Baro / vel quivis alius cuiuscumque
dignitatis existat / ultra annum in senato-
rem patricium / capitaneum / aut rectorem ad
regimen urbis romane eligatur / vel sumat
absque licencia sedis apostolice specialiter / per litteras hoc specialiter
per litteras hec specialiter exprimentes / et si secus
factum fuerit / electio non valet / et electores et electus
et consencientes sentenciam excommunicacionis incurrunt
ipso facto / et electores privati sunt omnibus hono-
ribus / et graciis / quas habent a quacumque
ecclesia / et sententia lata a tali electo est irrita

a nm ppa pietas
et de poti pt si
sit i vpteg vt
xx q vi alg

ipso iure. Iudices autem et tabelliones qui pro- uincia uel infra committunt suis officiis sunt priuati. Contemptores istorum uel alter eorum ab excommunicatione absolui non possunt preter- quam in articulo mortis, nisi per Romanum pontificem aliquo priuilegio non obstante. Hec pena non extenditur ad eos qui in urbe uel in territorio continuo fuerint oriundi, ut in c. fundamenta li. vi.

Electio cassatur uel est nulla quinque racione. Eligencium, quia facta est ab excommunicatis uel quia elapsum est tempus eligendi, et tunc non expedit scandalum, de ap. constitutus et de suff. ne pro c. ult. Quinque non valet racione persone electe uel postulate, et tunc non prestat impedimentum secundo, ut c. dudum et de postul. gratum. Quinque racione forme, et tunc quinque est nulla, quinque annul- landa, nulla est cum facta est post appellacionem le- gittimam, ut c. auditis. Quod tales dico irritam ipso iure ad c. ar. de offi. del. super questionum in fi. Quinque est annullanda, ut quia contemptus est aliquis qui debuit ad electionem vocari, ut c. quod sicut. Et in hiis duobus casibus sub distin- guitur, quia aut prima facta est a maiori parte, et tunc non secunda celebrari potest, intel- lige ut c. consideravimus. Etiam si prima sit nulla ut ibi, uel sit annullanda, ut c. bone ii. Si uero prima sit annullanda a minori parte capituli celebrata, contempta maiori parte que erat in tali loco quod poterat commode euocari et debebat, tunc bene prestat impedimentum, prout optime colligitur ut c. venerabilem, quod ob- iectioni. Debet enim semper in electionibus preualere et etiam in aliis communibus negociis maior et sanior pars capituli, ut c. licet, et de hiis que fiunt a maiore parte c. i. Sed que est racio diuersitatis, quia ubi nul- la est racione eligencium et electum non potest im- pedimentum prestare prime. Ubi nulla est racio- ne forme uel est facta a maiori parte capituli prestat impedimentum sic. Dico quod illa est racio quia quando est prima nulla racione eligencium uel electi electores ipso iure eligendi potestate priuantur et electio ad alios deuoluitur, ut eo. c. in cunctis et de postul. bone ii. Sed quando nulla est racione forme non sunt electores ipso iure eligendi potesta- te priuati nec electio est deuoluta ad alios, sed debent sententiam expectare, ut c. bone et c. cumana in fi. Et ideo prima non reprobata per sententiam pro maiori capituli parte non habet eligendi et si elegit electio non valebit, ut c. consideravimus et c. auditis. Casus in quibus electio infir-
xx matur uel ipso iure nulla est sunt xliiii. Primus
1 est si obmittatur forma tradita in con- cilio generali, ut c. quia propter, nam ibi dicitur quod aliter electio facta non valeat. De illa for- ma dictum est supra c. que forma et que secunda.
2 Secundus si tractare incipiat et eligat corpore prioris episcopi nondum tradito sepulture, ut c. bone ii et lxxix di. nullus. Sed propter hoc solum non fuisset cassata. Sed assumunt hic papa non tam ut causam, sed contemptus sunt causa cassa- cionis. Nam mortuo viro soluta est uxor a lege viri, modo ii de sponsalibus ... c. per vos

que sicut alteri glo. b. —
3 Tercius si fuit tracta- tus habitus uel colloquium cum illo qui erat eligendus uel ad amicis eius ab illis qui de- beant ipsum eligere, ut c. per inquisitionem, quia locus desideratus est negandus ... in scriptu-
4 ris. — Quartus est si prestitit assensum sue elec- tioni antequam uel post publicationem notorium, antequam eligetur, ut c. ad propositum petitam. —
5 Quintus si facta fuerit per secularis potentis abusum, ut c. ad dominum secularis dicat. Ergo semper consueui eligere. Certe non est usus sed abusus. Ymo gravissime punitur ille qui consentit tali electioni, ita quod perpe- tuo sit ineligibilis et eligentes potestate eligen- di et ab officiis et beneficiis suspenduntur per triennium, ut c. quisquis et lxiii di. nullus. Ymo laicus patronus non eliget in ecclesia collatiua etiam si habeat hoc ex consuetudine, electio tamen facta presentatur patrono laico propter honorem, ut si volu- erit prebeat suum assensum, ut c. sacrosancta, et illa praua consuetudo tollitur, quod. Et electa nomina-
vo batur in aure principis requiritur tamen assensus regis, ut de sua terra eligunt et sic fiuat in plu- ribus locis, et curia romana tollerat, ut c. ad ecclesiam
6 et c. ad ... Sextus si electio fuit facta per canonicos et laicos non obstante consue- tudine, ut c. massana et c. ad et eo li. vi. Septimus
7 si electores eligant contra formam eis datam, ut c. ad dilectos. Octauus si fiet electio ad cla-
8 morem populi, ut c. osius, quod vane voces populi non sunt audiende ... de pe... le. decurionum.
9 Nonus si fiat clandestina electio, ut c. quod sicut in fi.
10 — Decimus si fiat ultra spacium trium mensium, ut c. ne pro defectu. — Undecimus si fiat a minori
11 parte capituli, ut c. cumana, auditis et c. ecclesia i.
12 — Duodecimus si non fiat a maiori et saniori parte capituli, ut c. ecclesia ii. — Tredecimus si fiat
13 a suspensis, ut c. cum inter ... et ... de consue-
14 tudine dilectis. — Quartusdecimus si fiat de inter- dicto ... de postul. c. i. et de sententia excommunicationis di. celebrat. — Quindecimus si fiat ab excommunicatis
15 uel de excommunicato, ut c. venerabilem et in illis de maiori excommunicatione ligatis, aliquin si minori interfuit electioni non propter hoc irritatur, ut c. i. a contra, nisi sciret minori ligatus eligatur, ut de de- tali ex quo ... c. ult. De eo ut ibi ... i. ii et in
16 — Decimus sextus si indignus et ineligibilis eligatur, ut c. cum in cunctis. Ymo si scienter indi- gnum et ineligibilem eligunt, priuantur eligentes illa vice potestate eligendi, ut c. scriptum est. — Indi- gnus autem seu ineligibilis est ille qui est ut dictus excommunicatus uel suspensus ut dictum est supra. — Item qui habet duo beneficia cum cura animarum sine dispensacione sedis apostolice, ut c. dudum. Item si sit illegittimus, nisi secum per sedem apostolicam fuerit dispensatum, ut c. innotuit. Item si sit uirgo, ... enim episcopum alios docere, non quod ipse ab aliis doceatur, ut c. ad nobis olim et c.

cum in curtibus et cura / c. eo officii // Decimoseptimus 17
si fiat per successionem / c. venerabilem // Decimus 18
octavus si administret electus antequam confirme-
tur / c. qualiter et bone / ymo quicquid fecit me-
dio tempore totum cassatur / c. nosti / non enim ex electo-
ne sed ex confirmacione ius habet / c. transmissam in
fine subditi summo pontifici immediate et valde
remoti videlicet ultra ytaliam constituti Si electi
fuerint in concordia dispensante papa necessitates
ecclesiarum et utilitates in spiritualibus et temporalibus
administrent Sic tamen quod de rebus ecclesie nichil
penitus alienent / c. nichil est et c. ceterum 19
Decimusnonus si fiat electio contra appellationem legitime interpo- *(margin: legitime)*
sitam / c. consideravimus / ad non olim et c. auditis / 20
Vicesimus si post publicacionem notorum in scrutinio
communis electio ut unus vice omnium eligat / c. in ge-
nesi / quia sine per viam scrutinii / sine compromissi
ad electionem proceditur / per unum est electio pro-
nuncianda / alias eo ipso viribus non subsistat
/ c. quia propter li. vi / Vicesimusprimus si proceditur ad 21
electionem secunda cum prima non est cassata / c. conside-
ravimus / auditis / et c. bone ii / Vicesimussecundus 22
si ineligibilis eligatur / et non postuletur / c.
innotuit / et / si quis eligatur in abbatem vel 23
in priorem / in abbatissam vel in priorissam / ante fa-
ctam professionem / vel existens alterius ordinis
vel professionis / c. cum ad romanam incolentem /
c. cum inmagorem officii / cum eam de nostris
Indempnitatibus in / et c. nullus li. vi / Sed ad
dignitatem episcopalem ad quam eciam monachi eligun-
tur / talis in secularibus vel in regularibus ecclesiis /
eligi minime prohibetur / ut in c. nullus / Vice- 24
simusquartus si fiat per subrepcionis astuciam
seu nominis suppressionem / c. cum dilectus / Vice- 25
simusquintus si contempto aliquo / vel aliqui-
bus fiat electio / c. quod sicut venerabilem et c. bo-
ne ii possent contempti facta electionem ra-
tificare ut dictum est / c. ante formam /
Vicesimussextus si factam electionem confirmat 26
superior non facta diligenti examinacione de
persona electi / et processum electionis indigne
promotus erit reiciendus / et qui confirmavit
graviter punitur / ymo confirmacio nulla est / c.
nichil est et c. cum li. vi / Vicesimusseptimus si 27
fiat electio obmissa collacione / sine numeri ad
numerum / sine zeli ad zelum / sine meriti ad meritum /
c. in genesi / nisi altera pars esset duplo
maior / c. Si quando li. vi. Sicut in eo c. Item
c. de sueta // Vicesimusoctavus si summa que 28
mandat compromisso non fiat incontinenti sine mora.
c. quia propter et c. cum post petitam / Illa autem
que mandat compromisso non ob c. de forma et c. sed 29
Vicesimusnonus si mandat papa ut canonici eli-
gant cum consilio aliquorum / si propterea electores eli-
gant sine consilio eorum electio vacatur / c. cum
in veteri et ff. de adm. tut. plus c. 12 /
de arbitris cum olim / Tricesimus si per illa 30
electione commissa sit symonia eciam electo igno-
rante / c. consilium / Tricesimusprimus si aliquis 31
fiat monachus sub illa spe ut fiat abbas
/ c. Si eciam / Tricesimussecundus si electus vel 32
postulatus fuit ab eciam a maiori parte
capituli / cuius postulacio vel electio est cassata
vicio persone Secus si non vicio persone quia
tunc ad eandem poterit promoveri / nisi symo-
nia intercesserit / c. Super eo et de postul.
gratum / Unde consilium est / quando superior cassat electionem /
quod adiciat causam quare cassat eam / Sicut quando re-
mittitur miles ab exercitu ff. de hiis / qui notantur
in fa. li. vi / Si vero non adiciat presumitur contra elec-
tionis vicium reprobato ff. de pe. nisi Si preses
Tricesimustercius Si fuerint sex electores ut 33
ipsi omnes vel maior pars eligat de capitulo Si tres
eligant / extra capitulum illius electio viciatur / et
si alii tres eligant de capitulo illius electio confir-
matur / c. cum in iure / Tricesimusquartus 34
si electus ante confirmacionem per se tamquam per pro-
curatorem yconomum vel per alium pro parte ut
in toto in temporalibus vel in spiritualibus gerere
vel recipere aut illi se immiscere presumat
/ c. Avaricie li. vi / nisi sit valde remotus ut
dictum est in eo c. xviii° / Tricesimusquintus 35
Si electus infra mensem a tempore electionis sibi presenta-
te non consenserit electioni ipso iure privatur
nisi sit talis persona que sine licencia superioris
vel sedis apostolice non valeat consentire et
tunc electus vel electores in loci distancia a suo
superiore debent petere licenciam transeundi / alias
privatus est / c. quam sit ecclesiis li. vi / Tricesimussextus 36
Si electus infra tres menses a tempore consensus prestiti
confirmacionem electionis petere obmittat iusto
impedimento cessante / c. quam sit ecclesiis et c. alias
li. vi / Tricesimusseptimus Si confirmacio 37
vel infirmacio electionis pertinet ad sedem apostolicam immedia-
te vel per appellacionem / si post consensum infra mensem
iter non arripiat / et secundum locorum distanciam per-
sonaliter ad minimetus / se non representet vel
procuratores sufficienter instructum / si electus sit iusto
impedimento detentus / qui cessante impedimen-
to se personaliter representet / ad duabus personis
ad minus super eo negocio instructis / et si quando
electio in concordia celebrata Si vero in discor-
dia ad minus de qualibet parte / due persone desti-
nentur / quibus expense a quorum mystrentur
/ c. cupientes li. vi° / Tricesimusoctavus Si 38
alicui data fuit potestas eligendi / sub hac forma
ut ipse secreto et sigillatim votis singulorum
de capitulo exquisitis et in scriptis redactis /
illum eligat in quem plures consenserint parcium
maiorum compacione Si eligat illum in quem
plures quam in quemquam alium consenserint / ad non
maior pars tocius capituli illum eligat / c. Si
cui li. vi / Tricesimusnonus Si religiosus 39
quo ad mediantes vel minoritatem numero quo
ad non mediantes que concordia in facto non
iuris ficcione consistit / c. quod et idem de or-
dine mediacionum fuit electus vel postulatus
in discordia extra administracionem sui or-
dinis licet ad hoc accepit superioris licenciam
vel assensus Idem est de hiis aliis religiosis
si a minori parte sunt electi / c. quorundam

xl Quadragesimus Si religiosus quilibet electionem
de se factam extra suam ecclesiam sui superioris
qui dare ipsam valeat licentia nec valet licentia
generaliter sub hiis verbis concessa tibi dum
licenciam electioni consenciendi si qua de te
contigerit celebrari) c cum cessam in talem non
petita et obtenta presumpserit consentire
et suus superior irrequisito consensu electus
huius consenciendi et transeundi potest dare libe-
ram facultatem) c Si religiosus li vi q hec
) c Impleris quibus constituitur quod sine licentia
pape speciali dicit ipse nullus providere potest
1 dum ecclesie kathedrali clero tacenti et ipso electo
Et religiosus prelatus subditum licenciare
non debet vt tali consentiat provisioni etiam
si fuerit consecratus priori subiaceat prelato
nec in episcopum recipit nec ad honorem aliquem
promoueatur que contra fiunt irrita sunt
ipso iure Credo tamen quod in mediantibus co-
sensus misteri vel pociis generalis licentia requi-
ratur) c quorundam li vi Quadrage-
xli simus primus Si eligatur condicionaliter vel
alternatiue vel nichil) c in electionibus li vi
xlii Quadragesimus secundus Si fiat sic eligo po-
stulando vel econtra dic ut b de postul c vlt
xliii Quadragesimus tercius Si electus appellauit
ad sedem apostolicam super suam electionem Si sine licentia
de curia romana recesserit antequam negocium
finiatur) c si postquam li vi adde quod dicat
) c Item si contingat Quadragesimus
xliiii quartus Si papa reseruet sibi ordinacionem
prohibens ne ad electionem procedant decer-
nens si secus egerint irritum et inane Si
post ea scient vel ignorant eligant non
no valet) c Si eo tempore li vi Item sunt quidam
casus in quibus datur episcopus invitis cano-
1 nicis Primus ad canonici eligunt indignum
scienter) c cum in cunctis Nisi de gracia resti-
tuatur eis potestas eligendi) c coram Secundus
2 cum non eligunt infra tres menses) c ne
pro defectu Tercius cum non obseruant unam
3 de tribus formis que sunt) c quia propter de quibus
dictum est b e c forma et c sequitur Quartus
si aliquid racionabile ostendatur) c cum
inter canonicos Quintus cum maior pars
4 capituli scienter eligit indignum b de postul-
acione et dic ut b e c item si maior
7 Sextus cum aliquem eligunt per secularem potestatem
abusum) c quisquis Idem est in omni casu
in quo priuantur potestate eligendi Ex aduerso
Si electus antequam confirmetur de etatis
sciencia et ordinibus que omnino debet habere
tempore electionis) c dudum et c cum in cunctis
in principio Et de hiis que continetur b e
c i et c m Item Electio debet exami-
nari utrum forma canonica fuit obseruata

) c quia propter de qua dicitur b e c forma
et si aliquod eorum interfuerit que continet
b e c cum cum sequentibus usque ad xxxix Electus
examinatus debet a suo superiore proximo confirmari
vnde episcopus hic confirmacionem subiectorum) c
ad monasterium xvi q vlt nullus nisi aliquis
esset exemptus b de consuet venerabilis Et ar-
chiepiscopus episcopum confirmat) c ad dilectus et
similiter et sic de aliis Est incorpora-
lis Item cum manus et imponenda non
confirmacio repetitur facta) c irrita et cum nobis
quia sive electio facta fuerit in concordia sive
in discordia sive apparuerit contradictus sive
oppositor sive non Si apparet ibi facienda
est notacio nominatim al' generaliter in ecclesia in qua
facta est electio ut si qui sunt qui velint oppo-
nere compareant assignato eis termino peremptorio
competenti) c Item in electione li vi Si li
confirmacionem electionis propter debitam iuris so-
lempnitatem in confirmacione obmissam nec propter
hoc quia qui confirmat confirmandi non
habuit potestatem cassari contingat non propter hoc
electio si sit al' canonica infirmatur) c Si
confirmacio li vi Confirmare autem non potest
ordinarius electionem post appellacionem ad sedem ap-
postolicam nisi postquam fuit canonice ab appellacione re-
cessum) c Si postquam li vi Et si quis confir-
mat electum indignum debet priuari confirmacione
primi successoris confirmandi et sic promotus debet
ab officio suspendi et remoueri) c Nichil est
pro. Item electus confirmari non potest nisi prius
ipse consenciat electioni de se facte et si non
consenserit infra mensem electio redit ad
pristinum statum) c Inmotuit et c sed et c quam
sit certus li vi dic ut b e c xxxv et duo
bus c sequentibus Item electus non confirmatus
ministrare non debet quod dic ut b e c xviii
et c xxxiii Si electus et confirmatus
tanquam episcopus vel abbas potest facere ea que
sunt iurisdictionis sicut est iudicare vocare
corrigere iuramenta a vasallis recipere confir-
mare inuestire hec omnia et similia que con-
sistunt et inducit consequitur electus in confir-
macione) c transmissam et c nosti et c dictum est
c i Ea vero que sunt ordinis sicut est clericos
ordinare crisma conficere deponere clericorum
virgines benedicere ecclesias consecrare et altaria
et similia non potest facere ante consecracionem licet
sit confirmatus) c quod sicut c potest casus ar-
de transl' vnde dicuntur corporalia Item electus in
archiepiscopum confirmatur et consecratus eciam
si ante esset episcopus ante pallii recepcionem non potest
conuocare concilium conficere crisma dedicare
basilicas ordinare clericos et episcopos consecrare
) c quod sit c plus et vero quod archiepiscopus non
possit aliquod istorum sine pallio exercere
ad quolibet horum episcopum et ipse non tanquam
episcopus sed tanquam archiepiscopus facere videatur

ut j eo q' sic q' pt ea / Sz hostis dicit hoc
esse verum in hys que sine missa expedi
non debent sicut est ordinacio et consecratio
Secus in alys sicut in frontis crismatione
et silibus pt tn lic; nondum recepit pallium
nec est in mora petendi c di. qm consecratores
suorum suffraganeorum ad hoc per se non pos-
sit / pt alys demandare j eo suffraganeis
2 ar j de conse. et c al aqua. Et electus
suffraganeus tenet recipe ab illis quibus
mandat li gravet ut in c suffraganeis
c j de transl c i 2 off. del sup quomodo q'
si duo / Item post consecracionem electi pnt
conferri alys beneficia que habebat ipse
electus xxj q ij Si quis iam c xvj q i Inde
p aug li / Ille tn e notandus quia potest
sibi aliquod ius compete remitendi j de p-
ben Si eps li vj / Item ab electo confirma-
to et consecrato fidelitatis exigit iuram-
tum j e significasti secundum formam que
traditur j de iureiurando ego / Item nota Ez
q confirmandi vita et actus inquiri debent
ubi est conversatus quia pnt melius ibi
sciri j e postquam c xxm di. Illud / Item
Archiepiscoporum episcoporum 2 exemptorum electos
pnt legati missi de late pape ex officio
confirmare aly aut hoc nequnt n eis a sede
apostolica spaliter sit commissum j e si abbatem li
vj / Cetari non pt confirmatus sine me-
tu calumpnie / pt tn confirmacionis tpe excipi
contra ipsum j de electione / Sup hys nisi sit ta-
lis qui eum nominavit in electione qui eum non
pt n ex causis postea emergentibus impu-
gnare nl nisi eis morum ipius delata de
novo pandatur improbitas vel alterius la-
tentis vicij defectus qui velit ignorari potuit
veritas revelatur 2 de hoc fidem faciat pro
iuramento j e nulli li vj / Item contra electionem
factam a duabus ptibus nichil pt a pte
altera opponi n tale q opponitur q notum
illius cui opponitur nullum reddet ipo iure j
e Si qn li vj aut contra psonas eligencium
c electum vel illius Si quis aut contra postu-
lacionis electionis vel provisionis formam
cu cat promisso psonarum dignitatum vel ali-
beneficiorum ecclasticorum faciendam vel factam se
opponat pp hoc appellet ad se ap vel ad alium
appellantes i instrumento publico seu litteris
sup appellatione confectis oia et singula ex-
primat que in formam intendunt obicere vel
psonas in psencia testium corporali psito iura-
mento q credunt que sic exprimunt esse va
c se posse pbare vel nec ipsi nec ipis ad
hentes pnt obicere aliqua que non fuerint
in litteris vel instrumentis expressa nisi ad
pyea emerserit vel verisimilit tempore apploc
illud ignoraverint 2 sup hoc psiterint
iuramentum et credunt se sufficientes pbaciones
habere / 2 si applatum sit ad se ap tam is

qui opponit qm is qui defendit et generalit
oms quorum interest 2 quos causa contingit
per se vel per procuratores ad causam in-
structos ad sedem ap. adire obieccionis iter arri-
piat infra mensem 2 si pars altera non venit
p xx dies post adventum alterius expectata
in electionis negocio non obstante absencia al-
terius expectata sic de iure fuit procedat
2 qui defecerit in pbacione eius q o obiciat
in formam ad expensas condempnetur c
qui defecit in probacione eius quod obicit
in persona a beneficys ecclasticis triennio
sit suspensus. ad que si infra idem tpus ppa
temeritate se ingesserit illis pptuo sit pri-
vatus n causa probabilis e sufficiens
ipsum excusaret hec pbantur / j e est de
canonico q hoc de vr et locum non habet
ad appellans ius suum vel eccle directe pro
sequitur Sz ad in formam vel ps opponit
crimina vel defectus quorum circumstancias si non
specificat sup illis non auditur / etiam si inter
illam didicisse de novo / nec etiam i eadem
causa sup illis alius non appellatus 2 psequatur
que non ppm interesse ad assisten appellante
appellatur qui non servat formam etiam si appellacionem
renunciet per viam querele non psequitur obiecta
nec c alia nisi in casibus exceptis. Admissio
forme lia appellacionis repellat non tn infirmat
pbacionem sup hys licitume factam adversary
confessione c 2 hec oia pbant j e Cost
mele / ut circa c c statuimus li vj / Item c
si quis contra decretum 2 novatum psonam
ne ab alys eligat ad se ap aliquid fiat
electo dupliciter appellandum j eo qui contra li vj
hec aut locum habet ad extra iudicium applat
j e costo li vj / Item omnis electus kathedralium
vel regularium ecclarum quorum electionem con-
firmaciones vel infirmacionis ad examen
sedis ap. dicitur in media subiectio vel ap-
pellacio interiecta devolvit infra mensem post
consensum iter arripiat 2 quanto comode poterit
locorum considerata distancia petituri suarum
electionum confirmaciones vel psecuturi suas
ad omnibus actis iuribus c munimentis
suis 2 processus suos contingentibus coram
papa comparere psonaliter teneat qui per
xx dies expectati post si venire contempse-
rint n iusta eum inveniemente de qua ppropria
infra pdictos xx dies infra xv dies post
tpus huius si admittenda videbit teneant
facere plenam fidem coram pp vel alio cui
pp duxerit admittendum q eo infra idem tpus
iusto impedimento cessante pp relatorem ad
omnia pmissa sufficienter instructum pponat
et ipo nichilominus ea cum cessante psona-
liter se representat al omni iure quod hunt in elec-
tione i pvenit ipso iure n causa ppponat
que iudicio presidentis eos excusaret

ut ad compendium prolixius tempus detur /
Sed quia per procuratores inquisicio uel
informacio plena fieri non potest ideo de
ipsis electoribus due persone ad minus infra
idem tempus transmittantur ad omnia super
ipso negocio plenarie instructi qui electionem
concordem esse contigerit / quibus in expen-
sis de bonis ad prelatum ecclesie de cuius electione
agitur pertinentibus si sint discreta alias de
communibus per capitulum prouideat / Si uero in discordia
electio facta fuit tunc persone ad minus de qualibet
parte si plures sint electiones uel de parte
electi cum una electio mittatur in necessariis et mo-
deratis expensis electorum / quas si electores
exhibere contempserint priuentur iure elec-
cionis nisi eos facultatum impotencia excu-
saret / Et qui uincitur et electus cum aliquis
uel aliqui se opponunt opponens uel oppone-
tes in propriis expensis / Si plures sint duo
ad minus compareant cum actis et munimentis
instructi ut sedes apostolica de omnibus plenius
informetur / et si eligentes electiones concor-
dit ~~poterunt electis~~ uel in discordia cele-
bratas infra octo dies postquam commode
poterunt electis presentare distulerint qui
culpabiles fuerint a prefatis prosecucione
totaliter sint exclusi et beneficiis ecclesiasticis
triennio suspensi ut dicatur in capitulo precedenti
uel si personas instructas ut premittitur op-
ponentes uel electi mittere uel premere seu
expensas ministrare contempnant destinare
neglexerint nisi iusta causa / et probabilis
excusaret et tunc procuratores sufficienter instru-
ctos mittere et nichilominus causa cessante dictas
personas dirigere teneantur / alias a prose-
cucione processus et beneficiis triennio sit
priuati / Idem de opponente seu opponentibus
cum uictus est electus / Sed electus per hoc
in prosecucione sui iuris nullum preiudicium
generetur / Idem est de postulatis et de postu-
lantibus nisi quia postulati consensum
prestare non possunt nec cohibere expensas
aliquibus tenentur / Sed postulantes siue
in discordia siue in concordia expensas
personis talibus subministret excipiuntur
illi qui aliis ecclesiis alligati liberum non
habent sine licencia pape uolatum antiquos
nichil de ueteris iuris obseruancia innitur /
In reddendis expensis eligencium et electorum
postulancium et postulati id fuerit quod iustum
fuerit seu equitas racionum iudicabit / et
qui recesserint de curia sine licencia antequam
negocium sit finitum omni iure electionis uel
postulacionis sint priuati cum aut ab electore
confirmacione uel facta prouisione per eum
ad quem propter inferiorum negligenciam fuit deuo-
luta eligendi potestas ad sedem apostolicam appellatum
omnia supprius dicta obseruentur hic probantur
bantur / in capitulo cupientes et c. Si postquam quod

Si uero libro vi / Et nota quod illi qui ad sedem ap-
pellauerint circa immediatum electionum ne-
gocia instructum causa debet fructus benefi-
ciorum suorum tam eundo quam morando et re-
deundo recipere non obstantibus priuilegiis
uel consuetudinibus contrariis distribu-
cionibus cottidianis solummodo exceptis ac si
personaliter residerent / in capitulo cum non deceat libro vi
Item si contingat extra iudicium in electioni-
bus episcoporum uel maiorum per causam mani-
feste friuolam appellari nequaquam ad sedem
apostolicam deuoluatur / Si tunc plures cum in iudicio
uel extra iudicium appellatur / in scriptis ex causa
probabili que probata debeat legittima repu-
tari / In omnibus tamen premissis casibus li-
ceat partibus ad huiusmodi appellacionibus nulla
interueniente pariter recedere antequam sedi
apostolice fuerit presentate et inferiores iudices
quorum est causarum cognicione appellacione
cessante de huius pariter ante omnia diligenter
inquirant et si causam interuenisse reppererint
se de causis nullatenus intromittant si pre-
figant partibus terminum competentem in quo
cum omnibus actis et munimentis suis apostoli-
co conspectui representent alias si ipsi inquisita-
cione premissa non habita electiones confir-
mauerint uel consecrauerint consecra-
tiones nullius sint firmitatis et a confir-
macione et consecracione episcoporum per annum
continuum sint suspensi / in capitulo quamuis et c. premi-
da libro vi / Et nota quod appellatio non nocet causam
ad causam remittit donec appellatio uel eius pro-
curatori fuit intimata et c. / in capitulo cum electores
inclementer et qualiter debeat intimari habes
in eadem / Sed si contra electum uel postu-
latum uel promouendum ad aliquam digni-
tatem intentam que obiciat aliquis euidenter
articulum uel aliud persone defectum opponit
ipsius defectus oppositio uel qualitas nequit
per quam ea reuocari / Sed promouendus super
defectum ante omnia examinetur et si deficiat in
probando huius defectus prosecucione cau-
se omnino est priuatus et prouide priuatur
ac si in probacione omnium que obiciebat et
defecisset / in capitulo si forte et c. ab eo libro vi /
Idem est in illo qui manifestum defectum in vi-
su auditu et in aliis corporalibus membris
et consimilibus necnon in memoria et intel-
lectu opponit / in capitulo de verborum significacione constitutione libro vi /
Nota quod procurator ad appellandum contra
electionem uel postulacionem aut prouisionem
alicuius non est ydoneus / nisi omnia que
in formam obicere uel personas uel propter que
appellare intendit singulariter et clare in
eius procuratorio sint expressa / et habeat
speciale mandatum iurandi corporaliter in animas
eorum quorum procurator existit quod ipsi
credunt huiusmodi uera esse et se posse probare
in capitulo procurator libro vi

Sequitur de electione et prestatione sacerdo-
tum parrochialium qui debent esse ydonei
scientia moribus et etate. Verum collaciones
de ecclesiis parrochialibus facte hiis qui non attinge-
rint xxv annum careant iuribus ipso iure
et is qui in ecclesia parrochiali rector extiterit
residere personaliter teneatur annum a tempore sibi
fca commissi regiminis numerandum se faciat ad sa-
cerdocium promoveri. et nisi infra idem
tempus promotus fuerit ecclesia sibi commissa nul-
la etiam monicione premissa ipso iure sit priua-
tus. Sed licet tamen de anno transierit quod infra
ipsum nequeat ad sacerdocium promoveri
non vacat nisi ex toto anno sit elapsus
nec potest alteri eo nolente conferri et non
currit a tempore quo regimine ecclesie sibi fuit
commissum et possessionem pacificam habuit
ut per eum stetit quominus habeat. Si pro-
moveri iusto impedimento detentus infra
hoc tempus nequivit. Sed si cessante impedimen-
to non fuit infra idem tempus promotus cum
sit ipso iure priuatus ne statutum fiat ludibrio
nullatenus ei ea vice iterato potest conferri.
Possunt tamen episcopi et eorum superiores ad quos qui
huiusmodi ecclesias parrochiales optinent vel optinu-
erint in futurum in residencia et in ordini-
bus libere dispensare quod usque ad septennium
in litterarum studio commorantes promoveri minime te-
neantur nisi ad ordinem subdyaconatus tan-
tum ad quem infra dictum annum recipiendum
ne retrocedere valeant teneantur alias ut dictum
est sunt priuati et elapso septennio ad dyaco-
natus et presbiteratus ordines infra annum
se faciant promoveri alias si iusta causa
id obmiserint ipso iure sunt priuati. Ut
probantur infra eodem cum in cunctis. Liquido cano-
nica commissa in principio et capitulo i. et ii. et capitulo cum ex eo
li. vi. Hec pena autem tamen locum habet in ecclesia
parrochiali nec extenditur ad ecclesias collegi-
atas et si alias parrochiales extiterint nec
ad earum regimen assumptos. Sed prius sunt mo-
nendi et post compellendi per subtractionem
beneficiorum in c. statutum li. vi. et c. cum in cun-
ctis quod inferiores. Si vero non intendens
ad sacerdocium promoveri ecclesiam parrochialem
recipit ut fructus ex ea per annum re-
cipiat nisi voluntate mutata promotus
fuerit tenebitur ad restitucionem fructuum
cum eos receperit fraudulenter et ille qui ei
contulerit eam sciens tenere. fraude eciam
debet indempnem in c. commissa quod ceterum
li. vi. Item non licet alicui non constituto
in etate legitima et sacerdocio parrochialem
ecclesiam commendare nisi magna et evidenti
necessitate vel utilitate suadente et hoc
solum potest fieri usque ad sex menses infra e.
eodem li. vi. Sed quid debet sacerdos sic
parrochialis. Respondeo debet habere librum sacerdo-
talem. Antiphonarium baptisterium compotum cano-
nes penitenciales quos notavi in de penitencia et re-
missionibus quia autem primus usque ad quod. Nota quod episcopi
psalterium omelias per circulum anni dominicis
diebus et singulis festiuitatibus aptas
ex quibus omnibus si vnum defuit sacerdotis
nomen vix in eo constare potest xxxviii
di. que ipsis. De translationibus

Dictum est supra de postulacione et
electione prelatorum ecclesiasticorum. Sed
quia illi qui sunt in officio minori
quandoque postulantur ad maius ideo sequitur
de translatione eorum. Translacio autem est
de vna ecclesia ad aliam transitio regularis
fit autem translacio de minori ad maius non
autem ad parem dignitatem nec ad minorem
quia qui promouentur de minori ad maius
debent promoveri in c. i. et ult. et xciii
di. legimus in fine nam gradatim conferuntur
honores ff. de mu. et ho. ut gradatim. Clericus
vero secularis qui habet beneficium ecclesiasticum
potest transire de auctoritate sui episcopi alias non in
de renunciacione admonet. Regularis autem cum licencia
sui prelati ad strictiorem religionem potest
sic ut in de regula c. si religiosus. Sed
episcopus vel superior transire non potest eciam ad
maiorem sine auctoritate sedis apostolice in c. pro totum et
vii q. i. mutaciones vel auctoritate legati missi
de latere pape quia nullus alius legatus
potest nisi sibi id specialiter committatur ut de elec.
si abbatem li. vi. idem in electo confirmato
in episcopum in c. inter corporalia vero non electum. Et in
abbate exempto ut in c. si abbatem et de
de consue. cum venerabilis. et in de renunciacione c. ult.
Religiosus autem ad dignitatem seu prelationem
extra suam ecclesiam seu religionem sic ut
notatur. Cum venerabilem de elec. in clementinis sine licencia
sui superioris transire non potest quod dicit ut de
de elec. c. xxix. et capitulo se sequenti. Ideo quod qui
transit ad aliam ecclesiam absque licencia sui superioris
priuari debet habita et ambita in e. quanto minus
nisi prima ecclesia vellet eum repetere quod facere potest
cum non sit absolutus ab ea per illicitam
translacionem vii q. i. non oportet et dicit ut notatur in de
cle. non resi. quod pena. De auctoritate et usu pallii

8 Vperius visum est de electione. Sed
quia quorundam electos petere pallium qui
decent pallio insigniri ideo subditur
de auctoritate et usu pallii. Primo videndum est quid
sit pallium. Cui debeat concedi. A quo. Et
qualiter. Et ubi. Et quo tempore pallio uti debeat. a
Pallium est insigne archiepiscopi vel episcopi or-
namentum de corpore beati petri sumptum ut de
elec. significasti. Sed qualiter sumitur de
corpore beati petri ~~et ibi ponitur et ille~~
~~qui~~ dicit quod pallium benedicitur et consecratur
super altare beati petri debet vti pallio re-
cipiat ipsum de altari si est presens vel
et ibi ponitur et ille qui

b aliud pro ipso si est absens. Conceditur autem
pallium a papa patriarchis primatibus et archi-
episcopis c. di. c. i. et aliquibus episcopis de gratia speciali
i de pri. super eo in iuuentute. Et isti tres menses
a tempore consecrationis computandos vel a tempore
confirmacionis si iam erat consecratus debent
petere pallium per se vel per alium et non petitum
fuerit cessante iusto impedimento poterit accusari
et a dignitate remoueri. Et obtento pallio et
non ante sortitur nomen episcopi vel primatis. Nec
potest ante etiam facere ordines conuocare concilium et
alia que pertinent ad ordinem episcopalem requi-
rere. extra de elec. c. Item electus i et ii et
probantur hec i c. nisi specialiter di. qui extra de
elec. Significasti quod sic i et c. ex litteris.
c Item debet peti cum instancia et cum eo nomen
pallii debet dari. Sed metropolitanus quando
recipit prestare debet ecclesie Romane sacramentum
obediencie et fidelitatis c. di. prisca. Racionis
pallium et c. ult. et extra de elec. Significasti
non per gratiam vellet facere et per nuncium mittere
extra de postul. Bone ii in fi. et Iuribus pallii
d Cuius hec autem forma verborum conceditur pallium
Ad honorem dei omnipotentis et beate
marie virginis et beatorum apostolorum petri et
pauli et domini pape et ecclesie talis tibi
commisse tradimus tibi pallium de corpore beati
petri sumptum in plenitudinem pontificalis
dignitatis ut utaris eo infra ecclesiam tuam certis
diebus qui exprimuntur in privilegiis ecclesie tue a
Romana ecclesia concessis i c. Ad honorem
et c. ult. Et sunt hii dies secundum host. isti Natiui-
tas domini festiuitates sancti Johannis
In circumcisione In epiphania In ramis
palmarum In cena domini In sabbato sancto
pasche Tribus diebus resurrectionis Pe-
tecostes festiuitates sancti Johannis baptiste
et omnium apostolorum In tribus festiuitatibus
sancte marie In festiuitate omnium sanctorum
In dedicacione ecclesie In principalibus festiui-
tatibus ecclesie sue In ordinacionibus
clericorum et consecracionibus episcoporum et in die
anniuersarii sue consecracionis ar. i de ser. c. ult.
e et de consecra. di. in prouinciam. Item per pallium
signatur plenitudo ecclesiastice potestatis et
eo utitur papa solo in missarum solempniis et ubi-
cumque. In aliis uero significat plenitudinem pon-
tificalis officii qui vocati sunt in partem
sollicitudinis non in plenitudinem potestatis
i c. nisi et c. ad honorem. Archiepiscopi et alii tamen
uti possunt in diebus solempnibus et in missarum
solempniis et infra qualibet ecclesiam sue prouin-
cie c. di. pallium et c. contra morem ii i c. c.
i et c. Ad honorem. Dum tamen habeat iurisdictionem
in ecclesia ut in c. Ad honorem. Sed si exeat
processionaliter extra ecclesiam sacris indutus vesti-
bus vel alio modo non potest eo uti ut i c. c. i
in fine nisi circa claustrum irent quia tunc
esset in ecclesia secundum host. Conceditur tamen
aliquando ex speciali gratia alicui extra
prouinciam uel diocesem pallio uti pro consecrandis
suffraganeis suis vel clericis ordinandis
tamen dummodo fiat de diocesani episcopi voluntate
i c. ex tenore. Illud autem pallium non potest
metropolitanus alii commendare quia personale
est et cum persona debet sepeliri nec etiam extra
prouinciam posset suo pallio uti de licencia alterius
nisi super hoc habeat a sede apostolica indulgenciam
specialem i c. c. ii et c. ex tenore. Ymo si archi-
episcopus transferatur ad aliam ecclesiam non potest
secum deferre pallium sed debet dimittere in priori
ecclesia et petere aliud a papa extra de postul. Bo-
ne ii et ar. i de renunc. ad supplicacionem.
Sed nunquid successor ipsius qui transferetur
ad aliam ecclesiam eo ipso quod confirmatur
utetur pallio quod ibi inuenit. Et dic quod non sine
licencia domini pape et iniuria ei fieret si denegaret
pallium quod predecessor eius habuit ff de aqua
co. et esti l. i quod plt.

De Renunciatoribus

Quoniam ea que per electionem acquiruntur
per renunciacionem amittuntur ideo
subditur de renunciacione et primo
quid sit. Cui sit renunciacio facienda. Quibus
possit renunciare. Et quis renunciare com-
pellatur. Et si renuncians potest post renun-
a ciare. Renunciacio est proprie rei vel iuris spon-
tanea resignacio. proprie rei vel iurisdictionis con-
ire quia priuato renunciare non potest in q.
iii et c. de iur. iurat. tal. dando l. ii q.
Sed quia renunciare dicitur ut i de priuil. c. quibus
possit usque ad q. ii quod si. Ideo dicitur huius
sibi quia iuri suo renunciari non potest ff
de qui [illegible] de his qui. Spontanea
ideo dicitur quia coacta renunciacio non preiudi-
cat i c. super hiis xv q. vi c. i et ii. Item dicitur
spontanea propter furiosos qui nesciunt quid
faciunt xv q. i. Aliquantos. et ideo iuri suo
renunciare non possunt xvii q. ii consaldus.
b Facienda est renunciacio in manibus eius
a quo habuit beneficium institucionem et con-
firmacionem vi q. iii denique. Ideo clericus non
debet dimittere beneficium episcopo inconsulto
i c. admonet. Alias non valet renunciacio
et prelatus potest eum reuocare et invitus quorum
interest ut dicatur ibidem non in retencione seu
reuocacione est petitum quia est inhabilis
et ipse intra priuatus. Idem est in dictis aliorum
prelatorum abbatum et sic illud sine quorum consen-
su ecclesias dimittere non debet ar. lxxx
di. c. i et ii. Si vero ecclesiam renunciet in ma-
nu laici qui eam contulit ei per patronatum
quantum ad [ecclesiam] clericum vel superiorem clericum re-
nunciacio non tenet quia ecclesia vel superior
potest eam repetere vii q. i. non ob. si quantum ad
ipsum tenet quia ipsam non potest repetere
et si repetat debet ab episcopo spoliari i c. quod in
c dubiis. Et si quis renunciauit beneficium
suum quod non repetat ad iuramentum potest

Illud repete non obstante tali iuramento
si symoniace eligatur j e c ij § Si sponte
renunciacionem confirmat cum iuramento re-
petere non potest j e sup h'. Item si quis litteris D
quas habet pro beneficio obtinendo renuncia-
uerit de consilio eorum qui sibi tenebantur
subponens se voluntati eorum non habet actionem
contra ipsos § Solum officium iudicis est implora-
dum j e § Sane j de off iud deleg. § Si quis
fraudulenter renunciauerit dignitatem vel pre-
bende termini propter aliqua qui expectabat
proximam vacacionem auctoritate apostolica non impedit
quin ille expectans possit petere pinguiorem
quia infirmitate graui detinebatur vel
aliquis alius imminebat propter quas illius
prebenda vel dignitas vacare in proximo
probabiliter credebatur. Et renuncians huiusmodi
careat omnino et ambita j e § Si te prebenda
li vi. Abbas vero non exemptus debet renun- E
ciare in manibus episcopi xviii q ii Abbates. Et
si renunciauit ad suggestionem emulorum suo-
rum in manu superioris non valet renunciatio
ymo si absoluerit monachos ab obediencia
sua tenentur ei obedire j e electo li vi. Sed
abbas exemptus in manibus pape debet renuncia-
re et si aliter renunciauit et alius electus fuit
electio debet cassari et abbas integre restitui j
e c vlt. quia vbi alius non est legittime destitutus
alius non fuit legittime institutus vii q i Hic
quippe et j de accusat ad peticionem. Episcopus
similiter et superiores debent renunciare in manibus
pape j e n ad pridem et § de translacione
quanto. Idem in electo confirmato dicitur j de
transl. Renunciare potest eius qui habet ius vel F
videtur habere quod licitum est cuilibet renunciare
iuri suo vel pro se specialiter introducto vii q i
quam periculosum j e de pact. § Si quis in conscribe-
do j de regulis ad apostolicam et de fo compet
§ Si diligenti dic ut j de preb. quia Quibus possit
et quando se. Item ista hodie potest resignare j e
quam li vi § Si alii prelati inferiores quorum
ca quae renunciat examinanda est renuncia-
re non poterit absque superioris licencia e c i et
c nisi ad pridem. Cause autem propter quas potest G
renunciare. Que sunt probabiles. Sex vere
et quinque false. Que cause probabiles non suf-
ficientes quantum ad episcopos et superiores sunt
humilitas et melior vita j e in ad pridem
in prin. Sed quantum ad alios sufficerent si vel-
lent conuerti ad frugem melioris vite j
de reglar. li vi. Debilitas crimine indoctus
et irre. Scandala plebs dura tollit sedes
quorum. Sex cause vere sunt ista crimina.
debilitas corporis defectus sciencie malicia
plebis graue scandalum et irregularitas
persone. Propter consilium criminis potest episcopus petere
licenciam cedendi si non cuiusque huius illius
tamen propter quod ipsius officii execucio pro pastoratu

etiam primatum impedit ut pote propter symoniam
j q i exiga et j de symo. Tanta. Et propter hor-
cidium extra di. miror. de istis habetur expresse
j de accus inquisicionis. Secunda causa est
propter infirmitatem corporis vel debilitatem
que vel ex infirmitate vel senectute procedit
et non propter quamlibet sed propter illam tamen propter quam im-
potens redditur ad officium pastorale sed e-
quedum. Ita vrgente desiderio quidem corpora
ferior spiritus ad sublimiora ascendit j e
c i Tercia propter defectum sciencie non tam in
spiritualibus quam in temporalibus quia populum com-
missum sibi etiam debet regere in utrisque. Et licet
desideranda sit eminens sciencia in pastore
in eo tamen competens est tolleranda § de elec-
qualit. Nam debet tam in spiritualibus quam in
temporalibus alios docere et ideo aliorum doctrina
indigere non debet j q vii conuenientibus et
in aut de stis. ep quod damus. Alias posset di-
ci. Tu repulisti scienciam et ego repellam
te ne sacerdocio fungaris § inquam quia populum
nesciret regere. dicitur xxxvii di. Si cecus cecum conatur
ducere sed. In foueam ductor primus cadit
inde secutor. Quarta propter maliciam plebis
quando sic tot sunt mali quod nulli potest prodesse.
vii q i c vlt. longius tamen dormire debet seueri-
tas disciplinae xxiii q iiii Ne admisso quae
sanguinem elicit qui nimis emungit in di-
demque. Item si mortis periculum immineat
iusta est causa renunciacionis j e ad suppli-
cacionem de elec. bone i. Et superior ex officio
ad transferre debet licet non petatur dicitur j
de l. pri. questu. Ideo videtur si ei aer sit
pestilens et mortifer lxxiiii di. quorundam
et ar j e ad supplicacionem. Quinta propter scan-
dalum graue quod sine peccato mortali vitari
non potest xlv di. Si quis episcopus dicit ut j de
no. op. nunc. quod scandalum. Sexta propter irre-
gularitatem persone ut pote quia bigamus vel
maritus vidue non tamen propter quamlibet irregula-
ritatem ut pote quia non sit de legittimo ma-
trimonio natus. Si culpa latet et causa
potest ad eo qui laudabiliter suum impleuit offi-
cium dispensari. lvi di. cenomanensem. Que
quinque cause false insufficientes sunt ociositas
et voluptas propter laboris angustias et propter
persecucionibus maiusculis vel propter secretum in
spiritualium liber probantur j e in ad pridem. Item H
renunciat iuri spirituali nullo pacto vel con-
dicione interueniente debet renunciare j de offi-
de l. ex parte j 2 j de symo. Ex insinuacione
Et licet simpliciter et absolute renunciauit si in-
tendat quod aliquid sibi temporale accedat culpa-
bilis iudicatur apud deum j de symo tua
in fiet j q i qui studet dicit ut j de symonia
quod j. Sed si duo beneficia sua libere ac se

fraude i maibus epi resignet / hac itento-
ne / qr fiant pmutationes no peccat / nec
actione lrarum sc ap potit aliquis pmuta-
cionem talem impedire cu alter eo minime re-
signasset / j de rer pmut li in tua li vj et
si conferent aliquibus alis qua ipis pmutare
nolentibus nullius est firmitatis j de rer pmut
in talem / Si quis aut renunciavit iuri suo pure
et sine condicione p q ea no auditur / E de elec
ad int / j 2 j ex i pnia / Renunciatio facienda
est in ppa persona vel p lras j ct i et c nisi /
Si numquid pt fieri per procuratorem / host di-
stinguit aut hz mandatum spale ad hoc et tunc
fieri pt / ff de mori illud q sui aut habz
generale et tunc distinguit quia aut hz genera-
le cu libera volutate / et tunc pt / aut hz ge-
nerale tm / et tunc non pt ff de pacti l pro-
curator / tutorum et l procurato / cui libera
et j de pacti / qui ad augendu li vj / Adde j c
cu illtimo mete v dicit / Renunciacio dig-
nitatis vel beneficii facta per pacti ad hoc co-
stitutum tz / lz pus pacti fuit revocatum / ipo
eo et supiori cui fiebat cessio / ignorante / n
per maliciam ipsorum vel aliorum revocacio ipius
l fuit occultata / Compellitur renunciare symo-
niacus et intrusus / scdm aliquos / et tenetur
restituere omes fructus perceptos / et quos per-
cipere potuerit j q i Si quis / Item cogitur qui
obtinuit licenciam renunciandi / Si renunciare
non vult / quia supior licenciam concedendo co-
siderat comodum ecclesie / aut pprie salute petentis
quorum neutrum vult impedire / j e quidam / et racio
est / ne supior illudatur / ar E de postul / Bo-
ne ij / psiut aut contra eum qui cu magna i-
stancia / et psevenancia petit suam renuncia-
cionem admitti de pe di j / Admorandum / al no
compellitur aliquis renunciare invitus / vij q
j / quamvis et drg j de sli egrot / Ubi dic ut ibi
q j Nota q intendens renunciare si vocat
supiorem ad recipiendum cessionem / et peniteat
antequam supior veniat sibi no nocet / j e lecte /
quia tunc e locus pnie / ij q vj Si quis / Et
hoc verbum vim est / nisi pena alteri sit
capiosa ff de regl iuris / nemo / et j de reg
iuris mutare li vj / Item pacto remitti no
pt / quod no dum competit ff de pact l pactum /
nec iuris / qd quis sibi competere ignorat ff de in
off testi j mat / Effectus renunciacionis est ut
k renuncians repetere non possit / qd semel spote
renunciavit maxime ad iuramento / j e Super
eo / e vij q i c periculosum / Item ppt negligen-
ciam pt prelatus removeri j de off cust c j
et j q i q Item hoc e verum qn e crassa negli-
gencia j de off archid ea que / Prelatorum

10 a Visum est ex quibus causis platus De suplenda negligencia
pt renunciare vel removeri / Sz
quia quandoque ppt negligenciam remo-
vetur et aliquid p alium suppletur / Ideo sequitur
de supplenda negligencia platorum / vel sub

a pastoralis li vi Et ma renunciacio voluntaria
debet esse no coacta i cp metu ca ad audiam
nisi ecclesie pueniens lepra j de cleri egrot tua dic ut

a ditorum / Ecclesia destituitur quadrupliciter cura
pastorali / p plati negligenciam / p insufficienciam
p eius carenciam / seu absenciam et p eius
b culpam / Item officium prelati in quatuor con-
sistit / in iudiciacione contentiosa / in sacrame-
torum collacione / i dispensacione / et i spali ad-
ministracione / Lz aut p negligenciam possit platus
removeri / ut in c pcedenti si / quando tn eius
negligencia supplet / p supiorem / in hiis q
sunt dispensacionis spualis ar viij q in ar
tolde / et ix q iij conquestus / z c nunc vero / hoc
in hiis que sunt iurisdiccionis contenciose j
de sen ex Pastoralis / z j de off ord ad reprimendam
et c Irrefragabili / In hiis aut que sunt iur-
diccionis voluntarie / sive no contenciose / aut
conferre beneficia / p capitulum suppleretur
j de conc preben / Nulla / Et si capitulum ne-
gligens fuit / tunc p archiepm ut ibi / et j
e lz lras / et c dilectus / vel ad aliud supiore
q dic ut j de concess preben / q vlt / Et
distingue sm p aut p negligenciam plati
aut capituli / Si per negligenciam plati
transfertur ptas conferendi ad casum ut
dictum est / Aut p negligenciam capituli
distinguitur / Aut totum capitulum e negligens
Aut minor vel maior ps / Si totum tunc
transfertur ptas ad supiorem j de conc pre-
ben / Postulasti / si n consuetudo repugnet
E de elec ad ecclia vultana sm p Si minor
ps sit negligens remanet penes maiorem
ar E de postul / Bone ij q si / Sz si ma-
ior no transfertur ptas ad maiorem si ali-
quos ad sem maioris debet pvalere E
de elec licet / dic ut E de elec q Item si
maior et avrit tn tpus a noticia no a va-
cacione j e lz / et qn pot ordinare al no
j de conc preben / qr dulpitatem / Adde q het
j e / Cum irreglaris / inde / ubi dicit / si plati
ires no conferunt j sex menses pvatos admini-
straciones vel ecclias vacantes que non sunt
de mensa si solent habere spales rectores lic
obedienciarios loca dioc aucte sua vel ap si
sue exempta conferat illa psonis quibus
p platos fuerant conferenda / z no pmittat
illa applicari mensis platorum vel pessoribus
gravari / In hiis aut q sunt tpalis administra-
cionis suppleatur p ecclam si p / p insufficie-
nciam destituitur cura pastoralis que suppletur
p coadiutorem unum vel duos / quos potest
accipere / vel si no accepit tunc capitulum poterit
sibi assignare / et si volit recipere dabitur
ei a summo pontifice qui in omnibus curam
gerit q prelatus agere p se no pt j de cle egrot
pastoralis li vj et c plt z vlt / vij q i poti-
ficalis / z c quamvis / mora tn pt sine licencia
supioris delegare / ut in c pontificalis / Item
p carenciam seu absenciam olym supplebat
p visitatorem datum a supiore in hiis que
sunt spualis dispensacionis lxi di obitum z c

st hodie pt capitulum facere et hec auctez fa-
ciendi | de maio . et obe . eu olim | e c epia-
li . li . vj | Et pt capitulu tam in spualibus
q̄ tpalibus ministrare | c Si epus li vj | vl
capitulum esset negligens | quia tunc archi-
epus posset mitte visitatorez que ministra-
ret . i tpalibus et spualibus | Beneficia tam
ptinencia ad colloz epi tm | non pt confe-
ri a sumo pontifice Setimatibus | c ecce
li vj . Silit nec capl^m | de inst | et st ca^m
li vj | Sz seruatur sucessis | ne se vac | Illa
Item p capitulum plati cicati forte vel A
suspensi non pt hoc transferatur mediao-
nec contraesa nec volutaria . ad supiorez
cum tm no fuerit negligens in petendo ab-
solucionez | c romana li vj | et | de tems
ebu | quia diuersitatez Si vo st in culpa
indignum eligendo | et tunc distinguitur aut ea
mora beneficia | et tunc no transfertur po-
testas ad aliquem | st eligitur aliqua per-
sona que defectu eius supplet | de pben-
grave | aut ea maiora c tunc dic ut S c
A ppt negligenciaz | v in his aut Nd q alii
bi abbes put benedicere monachos et alia
que ad huius officium ptinet . spce | Si epi
sunt negligentes in benedicendo abbes | c . i . D
Sz nunq e idez in nigris monachis | Host
dicit q no quia non est piculum tm in alb
sicut i nigris | quia albi sepius mutantur
st fecerit aliquod fere fetim | st nigri no | et ideo
facienda maior inquisicio . ar S de elec . v pi
culum li vj | Item negligencia dissoluta in E
plato mortale petm est | quia dz sollicite
inquirere et corrigere subditorum excessus . nc
excusat st ignorat . | de off Archidi . ea que
z i de reg iur c plt | Ipso facto pbatur negli-
gencia platorum | ex quo crime eius e notorium
nec ei est pnitus | tunc negliges pbatur plat
Cum supior inquire pt | et corrige subditum
suffraganei sui | lic al posset inquire . | de acc
st Romana | et c pmio li vj | Sic ut ibi q
Archiepus | Iste negligencia dissoluta pe do-
lu est ff mad l st fideiussor | ff de . Sz
negligencia solum imputatur negligenti |
de iur iur c vlt | quia negligencia v ingino
dz alteri obesse | ac iniquum st q alterius
odio aliquis pgrauet | c de inoff test cum
quis | et | de re iur non dz li vj De etate et
De qualitate ordinatorum et ordinandorum
Tractatum e supra de electione ministro-
rum ecclesiasticorum | Sz quia tales debet ad
ordines promoueri | de eta et qlit
c | Ideo subditur | Et | de hoc ut aliquis qlt
sint ordinandi | Pm videndum est quid st ordo
de nuo ordinum | de tpe in quo ordines sunt
conferendi | A quibus pt ordines conferre | et
que sunt de suba ordinis | et de forma or- A
dinandi sacramentum | Ordo e signaculum . i . sacramentum
per quod quedam sp̄ualis ptas confert ordinato ad offi-
cium | vel sic ordo est sacrm spualis ptatis

ad aliqd officium i ecclia ordinatum | Ordines sunt B
ordines scdm aliquos | quinque minores sunt no
sacri | et quatuor maiores sive sacri | Quinque
minores sunt no sacri | sicut sunt psalmistatus ho-
stiarius | lector exorcista et acolitus | Quatuor
maiores sive sacri sunt subdyaconatus dyaconatus
pbratus | Epatus | xxi di cleros | Et q psal-
mistatus st ordo expsse videtur | xxiii di
psalmista | et xxxii di | feriati | Et p psalmistatum
intelligitur dicitur ordo . s tonsura | de eta et qli
cum contingat | Item de ordine epali videtur
expressum lxxvii di illud | et | de pbro no bap-
tizato | Alij vero theologi dicunt vii tm esse or-
dines dicentes | psalmistatum seu tonsuram
no esse ordinem | Item de epatu ar lxxvii di c
| vbi dicit q hostiarius e pmus ordo | et scdm
hoc psalmistatus no e ordo | st officium canendi
psalmos | sola iussione sacerdotis | et absque licentia
epi | xxi di cleros | et xxiii di psalmista | vel
dicitur ordo pro tanto quia ordinat ecclam in
canendo | Item tonsura dicitur ordo . i . signum ad C
ordinem | Datur enim insignum regni q in xpo
expectat | Rasio vero capitis e tpalium omni de- D
positio | et ad supiora apcio q signatur p capitis
rasionem xii q i duo | et sicut dicit congruaz
disposicionem ad ordines suscipiendos | et e sile de ca-
thecismo qui e disposicio ad bapti | et tm cathe-
camius no dicitur xpianus | xxviii q i saue
De ordine epali distinguitur aut dicitur ordo E
quantum ad corpus xpi verum | aut quantum ad corpus
xpi misticum | Si fiat relacio quantum ad corpus
xpi verum | tunc eadem est ptas sacerdotis et epi
et eciam pape | quia ita i veritate conficit sacer-
dos corpus xpi | sicut epus vel papa | Vn dicitur
q sacerdos e pmus in ordine ecclie ut supra
st nullum habeat xxi di Cleros . ca medium
et scdm hoc accipiuntur ordines inquantum
ordinat ad corpus xpi verum | et epatus non
est ordo | Si vo fiat relacio ad corpus xpi
misticum | tunc epus habet maiorez ptatez q
sacerdos quia crisimate frontem signat | de
sacra vnctione c vno . v in fronte | et sup de
consuetudine quanto | et ordines conferre | ut | c
de eo | 2 scdm hoc pt dici ordo | sive dignitas
et st non obstat qua | Sz ordo epoz e quadri- F
ptitus in patriarchis Archiepis . Metropolitanis et
epis | Sz Archiepi et metropolitani idez sunt
ut xxi di cleros | Et patriarche et pmates sunt idem
xc vo di q i | Tempus quo debent ordines
conferri e in iure detminatum | quia tonsura st
Host pt omni die conferri Ar | c consultacionem | G
Item quatuor minores ordines simul vno vel
duobus diebus dnicis vel alijs festiuis die
epus pt conferre | c de eo et c ppt eciam
virgines consecrare ut ibi | Sz nunq plures
possit epus ad minores ordines promouere

dicat B. q sit. du tame no sit ordinacio gene-
ralis si generalit confri debent in eo tpe de quo
dicatur in q sequenti. Omis sacri ordines sc
subdyaconatus dyaconatus et pbratus debet
iiij t. vi conferri iiij tpibus anni tm. s in sabbatis ieiu-
niorum quatuor tpm et i sabbato an dnicam
de passione et in sabbato sancto pasche. e.
de con. lxxv di c vlt nec valz consuetudo in
ctrarium. e. sane. Et si quis alit qulerit puat
ptate conferendi ptm illu ordinez. et ordinatus
a suscepto ordine. et suspendi carcerem tn
recipiat. e. sane quidam licas. et c consultacioi
pura excipit qui die dnica pt conferre ordi-
nez subdyaconatus. e. c i. Itez omis sacri or-
dines put conferri die dnico ctinuato ie-
iunio tam ab ordinatore qua ab ordinado
et secundu hoc mane diei dnice sequetis ptra-
hitur ad vesperam sabbati precedentis. et ideo
siue conferantur in vespe sabbti sive dici
dnice sequetis semp sanccione canonica i
sabbato conferri intelligunt. Sic intelligitur
e. licas et lxxv di. qd a patribus. Ideo no
pt quis promoueri ad vnu ordinez in die
sabbati. ad aliud in die dnica quia licet ieiunium
ctinuaret cu qlz in die sabbati an cena et die dnica
an prandiu ieiuniu intelligatur. et si fiat
ctrarium. epus puat a collone vtriusq ordinis.
et ordinatus ab execucione vtri. e. licas
Pn dicat B. q puitur in plus qm delinqt.
qr no deliquit pmu cferendo. et tn in eo punit.
et ideo plus punt ordinator qua ordinatus.
quia debuit esse prudencior. et qr maior
ar. 3 de tnse. mt cor. hoste dicat. q vtrqz
tam consenus qm recipies vtroqz ordine de-
linquit. Si em no ctulisset vel recepisset p in-
non peccasset in collone vel recepcoe secudi
ordinis. Si tn fuisset al canonice in pmu
ordinez promotus. Itez si fuisset datus or-
do sedus. ncut deliquisset in ordinacione
pmi. licz sit collo et recepcio vniusre ipedien-
do altius ar. e. de eo qui furt or. c ii dic
ut ibi q. e. c n. Ordo vo epalis qualibz die
dnica hora tercia conferri pt. lxxv di or-
dinaciones. nec est nccia continuacio ie-
iunii. ad on die dnica consecretur. et mane
ieiuniu quilibz intelligatur. Idez e qn mio-
res ordines die dnica cferunt. quia tuc dies
dnica et sabbati duo dies itelligunt. Et peti
debet hec consecracio infra tres meses a
tpe consensus electois. l di postqua et lxxv
di qm. e. de elec qm sit. et vi li vi. sicut
ibi q xxxvi q sequeti. Conferre put omis
maiores et minores ordines epi dioc subdi-
tis suis clicis si aliquis fuerit a summo ponti-
fice in aliquo ordine pmotus. e. i. distribue-
dis. Sz alienis clicis vel i diocesibus alienis
ordines conferre no put. n fuerit evitati
ut ad alienos diocesies accedentes ibi velit
ordines celebrare. ix q ii p totum vel nisi rogati

fuerint per licas comendaticias ut in suis dyoce-
sibus clericos ordinet alienos. lxxi di ptotum
et in licis patentibus. causa racionabili ex-
pmatur. quare epos nec velit aut negat
ordinare. al ordinati sut ipo facto suspensi
absqz spe restitucionis sine licia se. ap. spali
e. sepe li vi. Et epus qui sine licis sui su-
periori ordinacionem benefi. vt dictum e. tales
scient vel affecta ignorancia vel quocuqz alio
figmento quesito presupscit ordinacioe p anni
a collone ordinum e suspensus. et dein sue
dioc. absqz ipius licencia put interim a vi-
cinis epis ordines recipere. e. eod. qu li vi
Et tn epus illis licas concede vel eo in remotis
agente vicarios epi generales no aut infe-
riores prelati religiosi vel alii nisi ab qui
suos clicos aut subditos put a quo volue-
rint epo face ordinari. Cle. ap. pt dilecto
nec offi. epi ad ad hec scipiis officium non
extendit. Sz sede vacante capitulum seu ad quod
qz tuc tpis admistracio in spualibz ptinet.
dare put licnaz ordinadi. et intelli. epus
supior quantum ad hec siue is qui desiderat
ad ordines promoueri secundum dioces fuit oriu-
dus. sz in cuius dioc beneficium optz cumasti-
cum. seu li. lic alicunde natus fuit. secudum i.
Ideo religiosi exempti in no exemptis pora-
tibus deputati. tam priores qm socii put aloca
dyocesanis quamdiu ibi morantur licite or-
dinari. lic no fuerit de ipsorum dyocesi oriu-
di. e. c nullus li vi. Item epus nullum religio-
sum sz ordinare absqz licna sui supioris. quia
pt esse q eius supior secreta eius comissa
nouit ex qbus ei constat q saluu gscia
nequeat sublimari. e. ad aures. Sz nuq
archiepus pt ordinare subditos suffraganeor
suorum sine licencia suffraganei. dic q non
Licna epus dicat supior in hoc casu. e. cu
nullus in pri li vi. Itez epus pt cferre to-
suram suis subditis no infanti nisi intraret
religionez. vel illerato vel cuiugato nisi velit
intrare religionez. vel ad sacros ordines pro-
moueri. 2m q a me credit. Sic ut e. de tps
et qnqz q. et q sequit. Et si talibus cotule-
rit vel diuicatis dioc alienis sine licna sui
supioris suspensus e p annum a collone ton-
sure clicalis. e. nullus li vi. Itez abbates
put conferre tres minores ordines scz psal-
mistatum vel tonsuram hostiar et lectoratu
monachis suis. et aliis pleno iure sibi subdi-
tis. et hic in suo monasterio. Aliis aut et in
alio loco no debet huius ordines conferre
si tn cotulerint tenet collo. et hoc intel-
ligere vm de abbatibus qui sut pbri et qbus
sut iposite manus ab epo. si in minores pre-
fecerorum abbes ut e. de puil abbes. in fi.
li vi. lxix di p totum 2 e de eta et qlit
cum contingat. hoc idem pt electus i abbes

si epus defecerit eum benedicere. Et de sup negli. p̄ c. j. dic ut ibi q̄ nota. Forma or-
dinandi quelibet in suo ordine est talis. primo de
psalmista qui absque licentia epi sola iussione
sacerdotis officium suscipit cantandi dicente
sibi presbitero: vide ut quod ore cantas corde
credas et quod corde credis operibus compro-
bes. xxiii di. psalmista. Hostiarius cum
ordinatur tradet ei epus claves ecclesie de
altari dicens ei: sic age sic vive quia redi-
turus es deo rationem pro hiis rebus que
hiis clavibus concluduntur. xx iii di. hostia-
rius. Hostiarii et ianitores idem sunt qui
in veteri testamento electi sunt ad custodiam tem-
pli ad quem pertinet claves ecclesie ut claudat
et aperiat templum dei ut non ingrediantur
in illud immundus. In omni re dicti sunt hostia-
rii qui presunt hostiis templi. ipsi enim tene-
tes claves omnia intus extraque custodiunt atque
qui inter bonos et malos habentes iudicium
fideles recipiunt et excommunicatos respuunt et
expellunt infideles. xxi di. cleros in fi. c. xx
v di. p̄ lectis q̄ j. Et hic ordo fuit in veteri
testamento designatus quando david ad ministerium domus
domini ampliaret ianitores et cantores in-
stituit xxi di. c. j. v. postea ibi. Lector cum
ordinatur coram plebe tradit ei epus codicem
in quo lecturus est dicens: Accipe et esto
relator verbi dei habiturus si fideliter et utiliter
impleveris officium partem cum eis qui verbum dei
ministraverunt xxiii di. lector. Lectores a legen-
do sunt vocati xxi di. v. lectores. Ad lectorem
pertinet lectiones pronunciare et ea que prophete
vaticinaverunt populis predicare. et legere xxv
di. c. ad lectorem. In veteri testamento dd' p̄ canto-
ribus lectores fuit et cantores instituit xxi
di. c. j. v. omnia. Exorcista cum ordinatur de
manu epi accipit libellum in quo scripti sunt
exorcismi dicente sibi epo: Accipe et comen-
da memorie et habeto potestatem imponendi ma-
nus super energuminum sive baptizatum sive
cathecuminum. xxiii di. exorcista. Ad exorcistam
pertinet exorcismos. Exorciste ex greco in
latinum adiurantes sive increpantes dicuntur.
Invocant enim super cathecuminos vel super eos qui
habent spiritum immundum nomen domini ihesu adiu-
rantes per eum ut egrediatur ab eis.
xxi di. cleros v. exorciste. Ad exorcistam
pertinet exorcismos memoriter retinere manus
super energuminos ad cathecuminos exorcisando
imponere. xxv di. c. j. q̄ Ad exorcistam. In
veteri testamento fuerunt exorciste quando salomo quendam
modum exorcisandi invenit quo demones ad-
iurati ab obsessis corporibus pellebantur.
Huic officio mancipati exorciste sunt vocati. xxi
di. c. j. v. porro. Acolitus qui ab epo or-
dinatur accipit ab archidiacono ceroferarium
cum cera ut sciat se ad accendenda ecclesie

luminaria mancipari. Accipit et urceolum vacuum ad
suggerendum vinum in eucaristiam sanguinis xpi.
xxiii di. Acolitus. Acoliti grece ceroferarii
dicuntur ad deportandis cereis quando legendum est
evangelium ut sacrificium ostendat. Tunc enim accen-
duntur luminaria ab eis non ad effugandas tene-
bras dum sol eodem tempore rutilat sed ad signum
letitie demonstrandum sub typo luminis corporalis
illa lux ostendatur de qua in evangelio legitur:
Erat lux vera que illuminat omnes homines ve-
nientes in hunc mundum. xxi di. cleros v. Acoliti. Ad aco-
litum pertinet preparatio luminarium in sacrario ipse
etiam cereum ipse suggesta pro eucaristia portat illa
que pertinet ad officium ut nasta et hō xxv
di. c. j. v. ad acolitum. Acolito autem nec alicui pre-
dictorum licitum est sacra vasa altaris portare
nisi hiis qui ab epo sunt ordinati xxiii di.
non liceat. Acoliti in veteri testamento non
fuerunt sed tempore precedente hobemā b' constituit xxi
di. q̄ j in fi. Subdiaconus cum ordinatur
quia manus impositionem non accipit patenam de
manu epi vacuam accipiat et calicem vacuum de
manu vero archidiaconi accipit urceolum cum aqua
bacile et manutergium. ut xxiii di. Subdia-
conus. Sed videtur quod recipere debeat manus impositionem
j. de sac. ita. c. j. ubi quadruplex est manus impositio
prima est benedictoria. Hec di. qui et j q̄ j manus
Sic loquitur quem j de sac. iter c. j. Secunda est adiura-
toria de q̄ di. vicesimi die. Tercia est ordina-
toria que diaconibus presbiteris et epis imponitur
et non inferioribus j de sac. it. c. ult. et lxxv
di. q̄ die. Hypodiacones grece quos nos
subdiacones dicimus qui ideo sic appellantur
quia subiacent officiis et preceptis levitarum et
oblationes in templo domini a fidelibus ipsi
suscipiunt et supponendas altaribus levitis deferunt.
Hii apud hebreos nathinnei vocantur. xxi di.
cleros. Ubi hympodiacones ad subdiaconum
portet calicem et patenam ad altare cristi defer-
re et levitis tradere eis quoque ministrare manile et urceolum et aquamanum
manutergium tenere epo presbitero et levitis pro
lavandis ante altare aqua manibus prebere xxv di.
c. j. q̄ Ad subdiaconum. Et legere epistolam pertinet
ad eum xxxiiii di. si subdiaconus. Subdiaconus
gaudet eodem privilegio quo et diaconus j de hiis
non ordi. nam quia est sacer ordo j de eta.
et qual. a multis. Hunc ordinem instituit ecclesia
sicut acolitum xxi di. q̄ j in fi. Dyaconus
ad ordinatur solus epus qui eum benedixit
manus super caput eius ponit quia non ad
sacerdocium sed ad ministerium consecratur xxiii di.
Dyaconus. Primum vero orarium et levitam gestare
in sinistro humero propter quod orat. et predicat
dextera autem partem oportet habere liberam ut ad
sacerdotale ministerium expeditus discurrat.
xxv di. unum. Levite autem ex nomine auctoris

vocati sunt de leui etc. leuite orti sunt a quibus
in templo dei misterii sacramenti misteria ex-
plebantur. hii grece dyacones latine mi-
nistri dicuntur. quia sicut in sacerdote consecracio.
ita in dyacono misterii dispensacio habetur. xxi
di. cleros v° leuite. Ad dyaconum pertinet assi-
stere sacerdotibus et ministrare in omnibus que a-
guntur in sacris. scilicet in baptismo et in crismate.
in patena et calice. oblaciones quoque inferre et
disponere in altari. et mensam dei componere et predi-
care euuangelium et apostolum. Nam sicut lectoribus veteris
testamentum. ita dyaconibus nouum predicare
preceptum est. Ad ipsum quoque pertinet officium preca-
cionum letaniarum. recitacio nominum. ipse premonet
aures habere ad dominum. ipse hortatur clamare.
ipse donat pacem et annunciat festa. xxv di.
perlectis § Ad dyaconum. Item ad eum pertinet pal-
las et corporalia lauare. de con. di. i. Nemo. Sic
ut in de cust. eukar. § vestimenta. Item diaconus
non potest baptisare nec eucaristiam dare presbitero
presente sacerdote. nisi necessitas cogat. et iussus
sit a presbitero. et in necessitate qua multi indigent
baptismo et eucaristia. et sacerdos omnibus suffi-
cere non potest. Si autem esset absens sacerdos tunc
potest baptisare et eucaristiam dare in necessitate. vel
non iussus. xciii di. diacones et c. se. et c.
diaconi v° presente. dicunt tamen theologi et bene
quod dyaconi non debet corpus christi. cum ad hoc
non sit ordinati ar. i. de cle. non ord. mi. c.
ii. et de baptismo. dic ut ibi v° in necessitate. Item
dyaconi uti non debent dalmatica. xciii di. contra
Sed hodie omnes indifferenter utuntur. et puto dicere hoc
di. de ieiunio. et xii. q. iii. episcopus. In nouo te-
stamento sumpsit inicium ab apostolis. qui vii viros
boni testimonii plenos spiritu sancto dyacones
elegerunt. quorum maximus fuit beatus stephanus.
xxi di. c. i. in fi. Dyacones sunt quos in apo-
calipsi legimus vii etiam angeli. hii sunt
vii in candelabra aurea. hii sunt voces tonitrui
qui pacem annunciant. predicant cuium. mensam
componunt. sacerdotibus cum sacra benedicunt.
assistunt sacerdotes et orant. xciii di.
diaconi. Presbiter cum ordinatur episcopo eum bene-
dicente et manum super caput eius ponente.
et omnes presbiteri qui presentes sunt. manum eius iuxta
manum episcopi super caput illius teneat. xxiii di.
presbiter. Sacerdotibus et dyaconibus manus
imponitur ab episcopo tactu corporali. et hoc fieri
debet ad ordinem diaconatus. i. de sac. ite. c. vlt. xxvi di.
quorundam. et eorum consecracio est plus. xvi
q. i. § ecce euidenter. Sed dicunt quia episcopus et
omnes presbiteri qui ibi sunt super caput presbiteri or-
dinandi imponunt manus. xxiii di. presbiter. Ita
quod episcopus tamen tangat eum. presbiteri debent eleuare
ita quod non tangunt. Sed dyacono solus episcopus
manum super caput illius ponit. xxiii di.
diacono. Item sacerdos cum ordinatur

oracio vtroque humero ambiat. signat qui in-
perturbatus perpetuo consistere. vnde per prospera
et aduersa virtutum semper ornamento vtroque
hiis spectos appareat humo. et ipse sue ordi-
nacionis. Ita conseruat. ut de vno eorum qui
orario circumdatur pro et vtriusque humeris principes
signum curat in suo pectore. xxiii di. eccle-
siastica. Item in sua ordinacione ab episcopo re-
cipit planetam. xi. q. i. episcopus presbiter. et ar. i.
de pe. de graduacio v°. In remocione l. vi.
presbiter grece latine senior interpretatur. non
pro etate vel decrepita senectute. Sed propter
honorem et dignitatem quam acceperunt presbiteri
nominantur. Ideo autem presbiteri sacerdotes vocantur
quia sacrum dant. sicut episcopi. qui licet fuit sacer-
dotes sunt. tamen pontificatus apicem non habent.
quia nec crismate frontem signat. nec para-
clitum spiritum dant. vnde apud veteres idem episcopi vel
presbiteri fuerunt. quia illud nomen dignitatis
est non etatis. xxi. di. cleros v° presbiter. non propter cani-
ciem capitis. sed propter sapienciam. presbiteri sunt vocati
di. lxxxiiii § presbiterorum. et c. sequenti. Ad
presbiterum pertinet sacramentum corporis et san-
guinis domini. in altario dei conficere orationes
dicere. benedicere dona dei. xxv di. c. i. § Ad
presbiterum. Item maiorum et minorum distinctio
sacerdotum in nouo testamento ab ipso christo sump-
sit exordium. qui xii apostolos sicut maiores
sacerdotes. et lxxii discipulos quasi minores
sacerdotes instituit. Petrum vero quasi summum
sacerdotem elegit. xxi di. c. i. § v° Et. Item cum
presbiter ordinatur. manus eius non crismate sed
oleo inunguntur. ar. i. de sacra vnctione. c. vno
§ ad exhibendum v° manus. et xxiii di. presbiter. Et
episcopus cum ordinatur. duo episcopi teneant euuan-
geliorum codicem super caput eius. vno fundente super
eum benedictionem. reliqui episcopi omnes qui adsunt ma-
nibus suis caput eius tangant. xxiii di.
episcopus. Et inungi debet in capite. et manibus
ut de sac. vnc. c. vno § ii. dic ut ibi § cum
episcopus inungitur. Consecrari debet episcopus vbi
metropolitanus elegerit. ab omnibus comprouincialibus
episcopis. vel saltem a tribus de
mandato archiepiscopi. vel a duobus cum archi-
episcopo. Ita tamen quod absentes suum assensum ex-
primant litteris. Et si fuit dissensio inter
episcopos. maiori numero metropolitanus consenciat.
quia archiepiscopus sine tribus episcopis vel duobus.
nec episcopi sine assensu metropolitani possunt
episcopum consecrare. Et debet die dominica hora
tercia consecrari. i. e. Si archiepiscopus in fi-
ne tunc episcopi l. i. di. c. vlt. et lxiiii et lxv di.
per totum. et lxv di. c. i. et plt. Et quod sint
tres episcopi. est de substancia consecracionis. lxv
di. porro. Et debet episcopus petere consecratorem

infra tres menses a tpe confirmationis hav
di. qm. Sz qui epus de lic(enti)a seu madato
Archiepi fuit a tribus consecratus. infra
duos menses se metropolitano suo p(rese)ntet
aspectibus. ut ab illo monitis ecclasticis
instructus plenius. quod observare debeat
recognoscat. Et si neglexerit. in synodo
increpatus a fratribus corrigatur. et si fuit
infirmitate impeditus. hec suis litteris in-
dicare metropolitano procuret lxv di.
Quisquis Episcopatus vocabulum inde dictum
est. quia ille qui epus dicitur. vel efficitur
super intendit. curam scilicet subditorum gerens.
scopi enim grece. latine intendere dicitur
Epi enim speculatores interpretantur. Nam
speculator e(st) prepositus in ecclesia dictus. eo
quod speculetur atque prospiciat populorum infra
se mores et vitam xxi di. cleros. v. Epatus
Ad epm enim pertinet basilicarum consecratio
unctio altaris. et confectio crismatis. et or-
dines ecclasticos. ipse distribuit. et sacras
virgines benedicit
unusquisque in singulis. ipse est tunc perordina-
tor in civitatibus xxv di. c. i. § ad epm Item
Archiepi. et primates debet consecrari. a
tribus epis suffraganeis. omnibus aliis
suffraganeis personaliter venientibus ad consecra-
cionem. nisi essent gravissima necessitate im-
pediti. tunc consenciat per litteras lxiiii di
Quia et lxvi di. c. i et ii. et c. ult. in fi.
et i. e. Si archiepus Et debet in summa
ecclesia consecrari. ut duobus c. ultimis. et
hoc e(st) verum de iure quidem Sed hodie optet
de consuetudine. quod nullus Archiepus
patriarcha. vel primas. consecratur. nisi
a papa vel ab aliis de madato ipsius
ar xxiii q. i. pudenda Et petere debet
pallium. et eo uti prout dicitur. et de usu
pallii per totum Papa debet consecrari.
ab epis cardinalibus. qui quo ad hoc
funguntur vice metropolitani. xxiii di. in
noie domini v. quia sedes Item solus
romanus pontifex. qui ante ympnum
angelicum consecratur. et postmodum misse
solennia incipit. et perficiat. in die consecra-
cionis sue potest ordines celebrare. Ceteri
qui inter epatum. et civitatem consecrantur.
quia consecrati concelebrant. principaliter cele-
branti ut diuidatur misterium unitatis.
non tunc debet ordines celebrare. et de elec.
Quoniam sicut quod supra eo De forma seu de subu.
ordines videntur esse ita Sed quid erit t
si aliquid obmittatur de istis. nunquid
tenet ordinacio. videtur quod non quia genera-
liter dicat canon. Quia si aliquid est
obmissum de hiis que fieri potuerunt.

nichil e(st) actum xxxviii di. Quia ipsis Item
Si epus ordinans non faciat benedictionem.
sed faciat aliam dicere oracionem. quia forte
non bene videt legere. non tenet ordinacio
xxiii di. Quorundam Item si unus vel
duo epi consecrent aliquem. non tenet con-
secracio. nisi sint tres epi lxiiii di. com-
provinciales et lxvi di. Porro quod videtur
i. de sac. unc. c. uno. in prin. et de sac. iter.
c. i. et ult. Sed obmissis opinionibus dicas
Quia ubi invenitur in istis ordinibus que aliqua
debent fieri. de quibus non constat. an sit
de suba vel non. omnia intelligas esse de
suba. nisi inveniatur expressum iure. quod
non sint de suba Unde. si aliquod tale de
quo dubitatur utrum sit de suba fuerit ob-
missum. potest ordinacio iterari. ex toto. quasi
nichil sit actum quia non intelligitur esse factum lxviii di. pbri. et de q. di. v. Solen- *quod nescitur de factu*
nitates. et dic ut i. de pbro non bapti. et
non consecrato hosti. Sed quid fuit obmissum
de quo e(st) expressum. quod non e(st) de suba. non de-
bet ordinacio iterari. Sed quod obmissum e(st)
statuto tpe ad huius ordines conferendos de-
caute suppleri. i. de sac. ut. c. ult. Quid si epus
librum non tradidit. vel calicem vel urceolum vel
candalabrum vel hostiarius non tetigit hostium
vel campana non postulavit. vel similia que
levia sunt obmissa. fuerit forte talia conte-
ni potuerunt nec obevit ordinato et de
ven. in spi. l. i. quod si. maioribus ii tradantur
in signum executionis concesse. et de consue.
c. ii. hoc Expressa sunt aliqua in iure que *P*
non sunt de suba ordinum. primo tpe. i. c. sane
et c. consultacioni Sedo etas. i. c. vel non est l.
lxxvii di. Subdyaconus et c. in veteri. Tercio
unccio. i. de sac. unc. c. uno. in fi. de sac. it.
c. i. Quarto quod ordinandus in pbrum vel dya-
conum recipiat manus imposicionem ab epo tactu
corporali. i. de sac. it. c. ult. dic ut s. e. quod pbr.
Quinto quod a proprio epo ordinetur. i. e. quod cum sca
et c. sepe. li. vi. Sexto quod aliquis recipiat
plures ordines simul. vel omnibus statutis debitis tpm
interstitiis i. e. litteras. et c. dilectus. et i. de eo quod fur.
or. v. ii. Sunt aut quedam de quibus nescitur *P*
utrum sint de suba vel non. ut missa. et quod tam
ordinans quam ordinandi sint ieiunii et similia
que intelligas esse de suba. ex quo expressum
contrarium non invenit. Utrum sit de ordinatis a
symoniacis vel symoniace. dic ut i. de sy. quod
quis possit Item quid de excato vel furtive
vel per saltum ordines recipiente. Dic ut
i. de clerici ex. min. et duobus titulis seque-
tibus

De scrutinio in ordine faciendo

12 Superius visum e de electione clericorum
nunc de eorum examinatione e viden-
dum. Examinat aut epus si natiua
sit prudens si docilis si moribus
a probatus et i ceteris que nota xxiiii di. q epus
b Cum vero epus ordinacionem facere disponit
omnes qui ad sacrum ministerium accedere volunt
feria quarta an ordinacionem evocandi sunt
ad civitatem et tunc epus ex latere suo eligere
debet sacerdotes et alios viros prudentes
qui ordinandorum vitam genus patriam istitucionem
locum ubi educati sunt. Si bene probati sive lege
dei instructi. Si fidem katholicam teneant. et
caveat di. vero dement vel nimis dignum et
non ydoneum ad sacros ordines suscipiendos
epi manibus applicet quod si fecerint dignita-
te ecclastica carebunt xxiiii di. qui epus vel
ptinet ad archidiaconum ordinandos presenta-
re. i de off archid' ad h' q' In quadam
quia ad ordinat ab ipo petitur si sciat illum
que offert dignum ad talem ordinem suscipien-
dum et ipse respondet q quantum humana fra-
gilitas nosse sinit scit vel testificatur illum
esse dignum quia debet illum dignum estima-
re que indignum esse non novit. Si aut illum
esse indignum cognoscat epo vel metropoli-
tano quousque ad huius scrutinium veniat se-
creto studeat iudicare i e c inicio. Et ordi-
nandus si ab eo petatur di. prodere impedien-
tum xxiii di c vlt' et lxxxi di. tales hoc e
verbum si sit manifestum alit non **De epo q' renunciavit epatum vel exco.**

13 Dictum est supra q clerici debet recipe-
ordines a suo epo. Sed quia aliqui
epus renunciat epatum vel excoicatus
ideo subicitur hic quid sit de ordinatis ab
istis. Et primo de ordinatis ab epo qui renun-
ciavit epatum. Secundo de ordinatis ab excoicato.
a Si quis ergo recipiat ordines ab epo qui re-
nunciavit epatum distinguitur aut renunciat
loco tm aut loco sil et dignitati. Si renuncia-
vit loco tm pt conferre omnes ordines si
ab aliquo epo fuit rogatus. Aut renunciat
loco et dignitati et tunc iterum distinguitur aut
contulit minores ordines aut sacros. Si mino-
res contulit qr quasi non epis conferunt in
sil defuncte potit ad maiores si ydoneus fuit
promoveri. Si sacros distinguitur aut recipit
ordinandus sciens quia indignum se fecit exe-
cucionem officij non habebit. Aut ignorans et
tunc nisi ignorancia crassa fuit et supina po-
terit cum eo epus dispensare i e c p. Et e
racio quare sciens licet ignorans recipit dispe-
satur quia talis ordinator execucionem sui offi-
cij non habebat et ideo alij conferre non potuit.
b i q' statuimus et i q vi daybertum. Cum vero ab
excoicato vel heretico quis recipit ordines di-
stinguitur aut enim recipit sciens ordines
a tali et tunc secundum non dispensatur xx q'
ordinaciones et ar i e c i. Aut recipit
ignorans et tunc potit cum eo epus dispensare
i e c vlt' Nam excoicatus et hereticus etiam co-
ferunt ordinem ix q i c i ubi dicitur q mil-
lo modo dicitur consecrario q ab excoicatis e cele-
branda dic ubi non fuit servata forma
ecclesie vel dicatis q dicitur consecracio quantum ad
execucionem qr q non habet dare non potest i
q i qui perfeccionem. **De etate et qualitate ordinandorum**

18 Visum e a quibus et qui possunt clerici
ordinari. Sed subicitur cuius etatis et
qualitatis debeat esse qui debent
ad ordines promoveri. Et ideo videndum
est primo de etate et secundo de qualitate ordina-
a dorum. Etatis defectus repellit ab ordinibus
lxxvii di. In veteri et extra de elec ad i cunctis
et h. iura antiqua huiusmodi promovebantur
ut lxxiii di. In singulis quicumque i c nos.
hodie pt quisque ~~quisque~~ presbiter ordinari ex quo
attingit xxv annum quod patet ex eo q talis
pt eligi ad decanatum ad regimen ecclesie pro-
chialis et ad alia que habent ordinem presbiterale
annexum. extra de elec cum in cunctis et c h cano-
ni vi et quilibet talis platus presbiter esse debet
et pt compelli per subtraccionem beneficij i e
c i i e c pt ea et c quia. Sed nunquid epus
b pt compellere clericos beneficium habentes ad
ordinandos ordines suscipiendos. Videtur q
non quia nemo recepte compellitur invitus.
Sed epus invitum ordinans debet annali
pene subiacere lxxiiii di c i et ii. Super
hoc est distinguere quia aut epus vult compellere
clericum ad suscipiendum ordinem annexum benef-
ficio vel dignitati quam habet. Ut electum in archi-
diaconum vult epus cogere ut fiat diaconus
vel electum in decanum archipresbiterum abbatem
vel prepositum ut fiat presbiter et tunc pt per sub-
tractionem illius ~~officij~~ beneficij vel digni-
tatis compellere i e c i i et extra de elec cum
in cunctis et lx di. Innovamus. Fallit tn in
hoc casu scilicet postquam electionem et confirmacionem
suam sine culpa sua factus est irritus di
extra de elec. cum in cunctis ibi si canones
non obstant. Secundo tn hic tantum non
admittit per decr. i e c i in fi. si illa intel-
ligitur ad culpa sua contraxit impedimentum.
Aut vult eum cogere ad suscipiendum ordinem
non annexum beneficio vel dignitati sub-
distinguitur quia aut necessitas aut utilitas
ecclesie exigit aliquos ad illum ordinem pro-
moveri aut non. In primo casu iterum sub-
distinguitur quia aut ille clericus excu-
sat se racione criminis quod se dicit commisisse
aut racione alterius impedimenti quod se dicit
incurrisse aut sola voluntate. Si excusat
se racione criminis commissi debet epus com-
movere inferiores ydoneos ad ordinem illum
et ipm contradicentem removere a beneficio
quod optinet in ecclesia. Si al' sit valde utilis et

et necessitas ecclesie ut extra de quer. et ita potest intelligi
lxxiiii di. consuluit. Si vero excuset se dicens
ratione alterius impedimenti puta propter
infirmitatem vel aliud impedimentum quale vel
peccatum non proveniens ex delicto suo. non
est cogendus quia afflicto non est addenda
afflictio ut de cle. eg. c. i. Et si cogeretur eius excusatio
esset admittenda sicut dicitur de tutore cuius ex-
cusatio non admittitur ff. qui ap. sit l. i. §.
si quis tutor. Si autem sola voluntate se ex-
cuset nullam aliam causam pretendens vel quia
non vult debet compelli appellatione remo-
ta ad ordines per subtractionem officii et bene-
ficii ut extra de quer. et lxxiiii di. c. iii et iiii. Ubi
vero non exigit necessitas vel utilitas ecclesie non
debet aliquis cogi invitus et si faciat punien-
dus est lxxiiii di. c. i et ii et c. vi. ista.
Dicitur autem utilitas exigere ecclesie quando ecclesia in-
diget aliquibus ministris et non sunt in ecclesia
alii ydonei preter istum quem episcopus vult compel-
lere vel quia utile est quod talis subdiaconus
sit diaconus et talis diaconus sit presbiter. Ne-
cessitas est quando indiget ecclesia ministro et
nullus alius ydoneus est in ecclesia preter
illum vel quia non habet ecclesia clericos promo-
tos vel paucos. De sacerdote parochiali quali-
ter promoveatur dic ut notatur de elect. § sequitur
de electione. Etas vero in episcopo est quod compleverit
xxx annos extra de elect. cum in cunctis in si. Idem
etiam est in abbatissa vel priorissa ubi per
priorissam monasterium gubernatur extra de
elect. indempnitatibus li. vi. In prebendis et
dignitatibus in quibus non est annexa cura
animarum potest episcopus dispensare cum illis qui
annum xv compleverunt ut extra de premittimus
li. vi. Si autem sint simplicia post xiiii an-
nos secundum host. potest episcopus dispensare lxxviii
di. in singulis et extra de decorum [illegible]
debet esse subdiaconus quando eligitur ut extra a multis.
Item qui presentatur ad ecclesiam parochialem debet
esse infra sacros quando presentatur tamen si esset in
minoribus potest tamen sine dispensatione aliqua
presentari ut de inst. Si is ad quem li. vi. De
qualitate ordinandorum sequitur quia in eis
non solum etas sed vita et mores et sciencia re-
quiruntur extra de elect. cum in cunctis et extra de in-
dictor. ec c. ea te et c. preterea. Ideo de istis
dicit apostolus i ad thim. iii c. Oportet enim episcopum
irreprehensibilem esse unius uxoris virum
sobrium pudicum prudentem ornatum hospi-
talem doctorem non violentum non percussorem
sed modestum non litigiosum non cupidum suc domui
sue bene prepositum. Istam regulam declarat
gratianus in decretis xxv di. § Nunc autem
usque ad l di. et lxxxi di. usque ad xcii di.
Primo papitur quod sit sine crimine post
monogamus sobrius prudens ornatus et hospes
casta doctus non percussor non litigiosus
non cupidus bene dispositus non neophitus re-
talis apostolica quod post regula iussit. Et licet apostolus
videatur in episcopo regulam posuisse tamen secundum ieronimum
et ambrosium extendenda est ad alios ordina-
dos lxxxi di. c. i et xxxiiii di. cognoscamus
Debet enim ordinandus esse sine crimine scilicet
accusatione vel dampnatione digno xxv di. §.
Nunc autem et lxxxi di. c. i. quod rarissime con-
tingit est ut sine peccato aliquis sit. Si talis
eligatur cuius operatione cetera grex doceatur xxv
di. § Nunc autem. Si vero peccatum esset occultum non
posset impediri. ex de tem. ordinat. ex te-
nore quia peccata occulta vindicta non habent
xxxiii q. vi. Sanasti. Ideo non est compellendus sed
monendus peccator occultus ut c. ult. Sunt autem
secundum host. et t. quatuor consideranda. Primum
est quantitas criminis utrum scilicet sit enorme vel
mediocre. Et hoc considerat quantitas criminis.
Secundum est qualitas criminis scilicet utrum occultum vel ma-
nifestum. Tercium modum publicationis scilicet an
sit per operis evidenciam publicum vel per iudicis
sententiam vel spontaneam confessionem in iudi-
cio. Istis tribus modis fit crimen notorium ut de
cohabi. cle. et c. ult. Quartum satisfactio pe-
nitentis scilicet si egerit veram penitentiam vel simula-
tam. Si crimen est enorme et manifestum ut
simul concurrat quantitas et qualitas non
promovetur sed si promotus est deponitur nec
umquam restituitur post quamcumque penitentiam l di. miror.
Si vero enorme est et occultum monendus est
ut abstineat et non cogendus quia solum divini
sunt ultores xxxii q. v. Xanasti. et peracta penitentia
potest in officio suo ministrare et ad maiores ascen-
dere extra de tem. ord. ex tenore et ut de symo.
ex tue potest reos homicidii extra de tep. bap. c. ult.
Si vero fuerit mediocre et occultum acta penitentia
et tempore ipsius potest in suo officio remanere
et ad maiores promoveri fortius quam in
alio casu l di. de hys vero. Si mediocre et
manifestum et convictus est in iudicio vel timore
probationum confessus non promovetur sed promotus
deponitur lxxxi di. Si quis clericus. Si vero
publicum est per operis evidenciam vel spon-
taneam confessionem peracta penitentia potest cum
eo misericorditer agi sicut quod iustum fuerit suo episcopo
xv q. ult. Si quis presbiter l di. presbiter. Et
hoc intellige qui veram penitentiam agit quia
si simulatam non restituitur l di. ut constitueretur.
Monogamus id est unius uxoris vir non plurium.
dic ut extra de biga. per totum. Sobrius et non
violentus debet esse quia clericus vitare debet
intemperanciam potus et cibi. dic ut extra de
vi. et ho. cleri § Item a crapula et §
item a cibo. Prudens debet esse ordinandus et
debet habere in se triplicem scienciam scilicet sacre
scripture ut xxxvi di. per totum et xxxviii di.

p totu. Item scolarium licitum xxxvij di q ß;
e contra et q se. Item scolarium negociorum
xxiiij di p totu. Nam sacram scripturam et discipli-
nam ecclesiasticam debet scire ad subditorum
animas informandas xxxvij di c ij et q ecce
E et c vlt. Debet etiam scire scientias seculares ad eru-
dicionem ut possit discernere verum a falso et
p eas habere aditum ad sacras pietatis ut gma-
ticam dyalecticam et rethoricam quia ducunt et
erudiunt specialiter homines ad scienciam pieta-
tis non aut ad voluptatem vel delectionem. Debet
scire sicut arismetricam geometriam musicam
et astronomiam quia licet in se contineant
veritatem tamen non ducunt ad pietatem ut xxxvij
di q cum ergo et c quis gramaticam. Nam
1 fmt beatus Jeronimus ab angelo correptus cum libros
cyceronis legeret eo q vir doctus paganorum
figmentis intenderet xxxvij di legimus et pos-
sunt tamen legi libri gentilium et poetarum
ut eis possit responderi et si quid boni in eis
inveniatur tanquam proprium fiat lectoris et ad
bonos usus convertat non quia illi dixerunt
ita sed quia in se bonum est xxxvij di turbat qui
de mensa Si qui vo. zc. Relatum in fi hoc enim
fecit paulus x di Si quis in adiutorium et
Jeronimus de con di v nunquam et Augustinus xxvj q
v nec mirum circa pn. Item debet habere pericia
scolarium negociorum quia non solum spiritualia
etiam temporalia dz subditis et necessitatem patientibus
impartire xxiiij per totu de rerum ad pode
q predestinatis lxxxvij di frem adde q dicitur
de elect q ij et q vlt. Sz nunquid laicus
qui non scit legere possit recipere ordines vel
caracterem Dic ut ibi de ci psal in pn. Pu-
dicus dz esse sacerdos ut moribus et verbis pu-
dorem indesignant ostendat Vnde in cant ge-
ne sponse i predicatores turturi comparantur xlix
di q i. Turtur enim est animal valde pudicum
Ornatus debet esse ordinandus duplici or-
namento s interiori et exteriori. Interius or-
namentum in virtutibus consistit quibus debent
esse ornati clerici et precipue sacerdotes atque
prelati ne alias male sedentes in kathedra
miniria faciat cathedre xl di in illa. Exterius
ornamentum consistit i quatuor. In mensura continu-
ando et potu dic ut j de vi et ho. cle q Item
a crapula cum tribus q se et de cle cong q vlt
in terram. Item debet esse hospes et hospites acci-
pere Nam domus clericorum omnibus debent
esse cunctis xvi q i quilibet hospitalitatis hortator
esse non potest qui domum propriam hospitibus clau-
dit xlij di c j. Et quia abraham et loth pro eo
q hospitales erant angelos recipere meruerunt
F ut ibidem. Et circa hanc hospitalitatem e modus
et discrecio adhybenda quia aliqui petunt qui
ex debito ut predicatores et plati sz tunc distin-
gue quia sunt noti aut non. Si sunt noti et

et constat eos missos vel institutos ad predicandum
vel ad platuram recipiendi sunt. Si vero sunt
incogniti vel dubitatur an tale officium sit
eis commissum p c dent cxamcu an ita sit quia
circa mala periculum dubitatur. Non enim dabis eis
tamen temporalia si accipies ab eis spiritualia in quibus
vertitur magnum periculum xlij di quiescamus
et de elect vbi periculum li vj. Alij petunt p
sustentacione corporis et tunc similiter distingue
quia aut potes omnibus dare aut non. In
primo casu debes indistincte dare diligentibus
invitant ad hec exempla loth et abrahe
qui quia omnes indifferenter recipiebant inter
alios etiam angelos recipere meruerunt. Nec
discernas inter pauperem et pauperem Non enim
ex vita eorum quos recipis mercedem tibi
retributurus est deus sed ex voluntate et ho-
norificencia multa et ex nimia pietate
xlij di quiescamus in pn et in fi. Etiam
extrato danda e elemosina xj q iij Itum
in fi. Idem intellige de quolibet manifeste pe-
cante nisi propter scauitatem ibi neglexerit iusti-
ciam. Nam in tali casu secundum Augustinum utilius
esurienti panem tollitur quam frangitur vj q v
Non omnis. Hoc e vnum nisi esurissi ad mortem
tunc enim quantumcumque negligat iusticiam debet
pasci lxxxvj di pasce. Si vero non potes ro
omnibus sufficere tunc dicit Ambrosius nove
esse consideranda sz fidem causam locum
tempus modum necessitatem sanguinis propinquitatem
etatem debilitatem condicionem ac nobilita-
tem. Fidem quia fidelis preferendus est in-
fideli. Causam quia illi qui tenentur capti ab
hostibus sunt alijs preferendi. Locum ut si in-
stus incarcer vel in penis aut suppliciis
nam si omnibus debetur inimico iusto aut plus
Tempus quia si tempore sue affluctionis nichil a
te impetret et si tempore periculi quo recapitur
iniuste ad mortem plus apud te pecunia tua
valeat quam vita morituri non est leue pe-
catum. Modum ut non totum vnum nec simul effu-
dant opes sz discrete dispensentur nisi
forte ex toto aliquis vellet relinquere seculum
Necessitatem ut propinqui extraneis preferantur
ita q causam prestet natura non gratia et non
datur propter carnalem amorem sed passantur propter
nature sustentamentum. Etatem quia senes sunt
iuuenibus preferendi. Debilitatem quia clauidi
ceci valitudinarij et debiles fame debet preferri
i. Nobilitatem i verecundiam q ingenuos prodit
natales que maxime attenditur in hijs qui
a diuicijs siue vicio suo ceciderunt in egesta-
tem sicut probantur lxxxvij di non satis. Sz
pone q pater tuus infidelis et extraneus
fidelis egeant nec potes subvenire vtrique
quis erit preferendus. Resp si equaliter indiget
par est preferendus extraneo in exhibitione

intrinseci et extraneus i dilectione di. xxx
di c i. Sz si fidelis magr indiget pati e
prefendus lxxxij di paste // Dux e elemo
sina vna cordis et alia corporis. Elemosina
cordis e dimitte a quo es lesus. Alia dare
indigenti aliquid querens aliquid et non habet
indulge aut peccanti quantum volueris tibi re-
dundat elemosina cordis multo maior est quam
elemosina corporis // Caritatis elemosina
sine terrena suba sufficiat. Illa vero que cor-
poralis datur si sine benigno corde tribuatur
omnino non sufficiat // Item vna e corporalis ege-
ti dare quidquid poteris // Altera spiritualis
dimitte a quo lesus fueris. Tercia corrige de-
linquentes et reduce i viam veritatis errantes
xlv di tale et c. sed et sunt vii spirituales et vii
corporales s. vii opera mie que i his versibus
continentur. Visito poto cibo redimo tego
colligo condo. Consule s. ignorantes et du-
bitantes conforta remitte consolare fer ora //
Doctor debet esse ordinadus cuius doctrina
debet consiste i duobus s. in disciplina cor-
rectionis et i sermone predicacionis. In di-
sciplina ut corrigat non ex dolo s. ex cari-
tate et non dissoluta lenitate lxxxvi di c i ij
et iij. Vn Augo siue plectendo siue igno-
scendo hoc solum bene agit ut vita hominum
corrigatur. xxiii q v prodest. Et epus qui
crimina non corrigit talis impudicus magis
dicendus est quam epus. Quia nichil illo pa-
store miserius qui luporum gloriatur
laudibus. Perdit enim memoriam mens ter-
renis obligata carceribus. Et error cui non
resistitur approbatur veritas cum minime defen-
satur opprimitur. Negligere quippe cum possis
perturbare peruersos nichil aliud est quam fouere
nec caret scrupulo societatis perverse qui mani-
festo facinori desinit obuiare. lxxxiii di
error et c nichil. Pena talium est de-
posicio lxxxi di Dem in pn et xi. cum tm
quisquam. Magnitudo etiam pene et culpe osten-
ditur exemplo Heli sacerdotis. i de symo
li Heli et xxxvii di legatur efficacis ord.
irrefragabili. Nec di platus si excedat cau-
tatione corrigendo ad subdito veniam pete
nisi velit ex humilitate ne dum nimia seruatur
humilitas regendi frangatur auctas lxxxvi
di quis. quia sepe excusacione pari oritur
contempcio dignitatis ff de off pi obser-
uadi Reg ii ex odio // Sz pari facilius
platus quam priuatus quia in cura rei fa-
miliaris non vel vix potest peccatum euitare xxv
di equalis. Item doctrina consistit i sermo-
ne predicacionis in qua tria sunt consideranda
primum intus caritas ardens. Secundum exterius
vita lucens. Tercium ipse actus predicacionis.

De primo dicit apls Si linguis hominum loquar
et angelorum caritatem autem non habeam etc
c de pe di ij euidenter // De secundo Gregorius
cuius uita despicitur restat ut eius predicatio
contempnatur in q vii c tria i fine al bene
docendo et male viuendo deum instruis quo
te debeat condempnare xl di multi. Unde
Ieronimus ut lucerna per cinerem humida flueus lauat
et non lauat. Ita bona doctrina per malum
doctorem aias credencium lauat a sorde minorum
et peccatorum lxxxiii di c v et Augus 191 //
Sic fuerit et xv q vlt c vlt pena istorum e
quia eis caligo tenebrarum reseruatur. Gregorius
scire debent plati quia si peruersa vmquam
perpetrant tot mortibus digni sunt quot ad
subditos suos perdicionis exempla trasmit-
tunt xi q iii precipue et contra istos loquitur
Ieronimus xxxv di ecce pharaes. In tercio
s. i actu predicacionis sunt quatuor atten-
denda s. tempus locus qualitas audiencium modus
et qualitas dicendorum. Tempus ut non loquatur
nisi temporibus oportunis. Vn dicitur in leuitico
quod qui patitur fluxum sanguinis immundus
erit. et Gregorius sup illud apli ad thimotheum predica
verba insta oportune importune dicturus importu-
ne premisit oportune. quia scilicet apud audito-
rum mentem ipse sua vilitate se destruit. Si habet
importunitas oportunitatem nescit quod probatur
xliii di. Sit rector In s. consideracione e attendendus
quod predicatio fiat in ecclesia vel in alio loco
publico et honesto. non autem in priuatis domibus
ne inde nascatur suspicio heresis xxv di
quis extra. Vn Moyses precepit in exodo ut
sacerdos tabernaculum ingrediens tintina-
bulis ambiatur. Et si dicatur in tabernaculis
predicandum xliii di. Sit rector. cum medium. potest
tamen aliqua bona verba ab aliquo dici i aliis
locis in modum simplicis exhortacionis licet
non in modum predicacionis. de here. ad abo-
lendo cum pn. Item qualitas audiencium et modus
vel qualitas dicendorum sunt consideranda quia
sapientibus et dignis potest predicare alta et pro-
funda. Sed simplicibus pauca plana et vtilia
pro Gregorius. Prouidendum e solicita intencione
rectoribus ut ab eis non solum praua nullo modo sed nec
recta quidem nimie et inordinate proferantur quia
sepe dictorum virtus perditur cum apud corda au-
diencium loquacitatis incauta oportunitate
leuigatur. Et dum a predicantibus verbum ornatur
vel polluitur ab auditoribus vilis et manis
iudicatur xliii di Sit rector. Ideo prouidendum
non autem enigmata vel fabulas hominis seu
vetulam di predicare quia hec tanquam nepha-
da i irreligiosa prohibentur. lxxxvi di ad mensa
Ideo platum et epus debet adiscere et

Predicatio

exemplu boni assume, no solu a maiori et
pari · sed a minoribus et iuuene erudito vn-
diat, q nullus epus ppter exprobu senectutis
uel nobilitatez generis · a paruulis et minimis
eruditis si quid forte e vtilitatis et salutis ·
inquire no negligat / Qui em rebellut di-
uit et dista atq age bona recusat mag dia-
boli qm xisti membru onditur / et peaue
infidelis qm fidelis esse miratur xxxviij di
nullus Et Aug9 Ego senex a iuuene · et
epus tot annoru a collega · necdu amiculo
patus sum · erudiri et edoceri xxiij q iij Si
k habes Nota etia non debz cessare
a pdicacione uel correctione ppt subsanacioz ·
uel psecucionez xliiij di Sermo Nhoc e vm
si aliqui boni int malos sut / uel si omnes
sut mali / sed e spes de correctione Sz si for-
te peiores efficiuntur de pdicacioe / debet
tace, et dice ad Jeremia Solus sedebaz · quia
amaritudine repletus eraz Vel pt se trsferre
ad aliud locu vbi possit face aliquem fructu ·
Naz si vos psecuti fuerint in vna ciuitate
fugite in aliaz Et i ps Ecce elongaui fu-
giens Et paulus damasci psecucione passus /
videns ibi ex sua pdicacione nullu uel modi-
cu fructu adesse / latent per muru depo-
suit · ut alibi fructu faceret meliorez / Hec
pbantur vij q i c hoc tm fuadz et c Qo
aut / et c ibi et xliij di · Sit rector Adde qd
diatur j de heti c vlt ij Percussor ordiari
non debet / de hoc dic ut j de cle pcus per
totu Non debet platus esse remissus circa
iusticiam et correctionez Vn Ambros Dum
vni pat indigno breui lacrimule uel eciam
vberioribus fletibus ad plapsus contagiu
prouocat vniuersos ffacilitas em venie ince-
tiuum tribuit delinquendi xxiij q iiij Est
iniusta Itez non dz esse nimis seuerus
uel audelis xlv di licet i et ij Quia q
nimis emungit sanguinem elicat iiij di · denique
Sz miscenda e lenitas ad seueritatem / et fa-
ciendu est ex utroq quodda cqmetu ut neq
multa aspitate exulcerentur subditi · nec ni-
mia benignitate dissoluantur / quia disciplina
uel mia multu destituit si vna sine altera
teneatur / xlv di · disciplina Ideo omnis q
iuste iudicat stateram in manu gestat i utro-
q penso iusticiam et miaz portat / vca iusticia
compassioz hz / falsa vo dedignacioz qua iusti
et iusti solent recte peccatoribus indignari / xlv
di · omnis z c vera / nec dz esse facilis ad su-
menda vindictaz / si causa cognita et qsulatis
super hoc sapientibus et senioribus debz
pcede lxxxvj Si quis vo / quia melius est
de nimia mia qz de nimia ira seueritate
redde rationez l di ponderet in si / et xxvj
q vlt allegant et adde qd diat s e c pxio
l Litigiosus phibetur ordinari tribus de
causis Prima est vicium qd qsistit i doctina
pdicacionis · quia ad sit supbus et arrogans
nescit humilit docere · Nichil em ipudentius
est arrogancia rusticoru / qui garrulitatez
auctez putat / et pati ad lites i subditos ti-
mide intonat xlvj di c j // Secunda e viciu
quod attenditur circa querelacioz / quia liti-
giosus solet esse adulator scurilis pditor
detractor · maledictus vinnosus · ioculator · et
ad iniuriaz vlciscendu facilis xlvj di clericus
z v c sequentibus // Tercia est quia ad ipe
sit litigiosus / et p qsequens puocet alios ad
discordiaz / non posset ad concordiaz discor-
dantes trahe qd ex officio face tenetur
m xc di p toto Cupidus no debz eligi nec
ordinari xlvij di c j / et xlij di c · j et
lxxxv di florentinu // Causa phibicioz
e dux / prima qz cupiditas e radix omn
maloru et auaricia ydoloru seruitus / S de
consti Naz qcupiaz et xlvij di viru et c
bonoru // Secunda qz eius mens excecata
cupiditate no videt qd expediat · s semp
videt auru redditus · qputat / grauius inue-
auru qm plez xlvij di Sicut z iij q v
Negatores / pur tm clerici negociari i causis
positis j ne cle vel mo c Sicut autem
dces // Bene dispositus domui sue dz
esse ordinatus i familie sue · Sr autez
bene qpositus familie sue · qn regit ea
honeste a vicijs ad virtutes exemplo et v-
bo trahendo xlvij di c nate / Causa huius
e duplex / prima quia no hz frontez repre-
hendi alios · qui suos corrige negligit ut
ibi diat quia psumi vehementer contra
eu de crime negligencie / qd ita magnu
est q depositoz mereat lxxxj di dictum /
nisi familia sua mala esset · sine culpa
ipius / quia corrupit eaz sufficeret ei non
imputaretur / nec ppt hoc repelleret a pro-
mocione vel ab alijs legitimis actibus xlvij di
c plt et vlt / et c no em / presumi tamen
prima facie qtra eu / q p eu stetit donec
pbet qtriu xviij di peruenit Sz postquam
ad epatu fuit promotus dz esse bene di-
spositus domui sue / et ecclie sue / quia no
debet ecclias sua aliau nisi sit in etate
legitima qmitte Indecorum est em valde ut
hij debeant ecclesias rege qui seipsos
non nouerunt gubernare j e ex racione

et c. indecorum et c. sequenti / Item nec excra-
to vel interdicto ut e. c. ad bene dic ut de
cle. excom. Cum pvniunt et duobus cum se. Item R
debet promouendos in sacerdotes per seipsum
diligenter instruere et informare vel per alios
viros ydoneos super diuinis officiis et eccia-
sticis sacramentis qualiter ea rite valeat ce-
lebrare / et si rudes et ignaros presumpserit
ordinare quod facile poterit deprehendi tam
ordinans quam ordinati grauiter puniantur /
quia sanctius est in ordinacione sacerdotum
paucos bonos quam multos habere ministros
malos / quia si cecus cecum ducat ambo in fo-
ueam cadunt ut e. c. Cum sit ars et e. de elec. in
pri. Sed quem reputauit dignum ad ordinem
debet ad beneficium obtinendum ydoneum re-
putare ut e. c. Accepimus Item non debet plura O
ecclesiastica beneficia que habent curam animarum
anexam vel dignitates vni quantumcumque
persone excellenti vno tempore committere / sed
singula singulis lxxxix di. Singula
et vii q. i. In apibus / Sic ut de preben. c.
nullus vero et c. se. Item non debet laicos P
constituere in ecclesia aliqua yconomos vel
vicedominos / sed clericos probatos ut e. ex rone
et lxxxix di. volumus / Nec dispensaciones /
nec eciam propinquis committat vel sibi
commissis / quos si fecerit excommunicetur lxxx
ix di. Decernimus xii q. i. Episcopus eciam // Ez
Neophitus prohibetur ordinari xlviii di.
c. prohibentur. Neophiti dicuntur nouelli in
fide A neos quod est nouum et phitos quod
est fides xlix di. c. Item neophiti dicuntur
nouelli in religione c. di. Sicut // Causa
huius prohibicionis est duplex / Prima ne in-
cidant in superbiam credentes quod fides xpi-
ana siue religio nullum indiget de eis c.
di. c. i et c. Item Secunda causa est quia
non sunt experti statum ecclesie vel religionis /
et ideo nesciunt esse graues / vel se conte-
perare pro diuersitate personarum sibi subditarum
e. di. Sicut Non autem potest nouicius eligi in
abbatem ut de elec. Cum causam et c. nullus
religiosus li. vi Posset tamen in episcopum ut ibi
et xli di. Cum sius Adde quod habetur
de elec. c. i. intellectum / Iste Nec neophitus
potest eligi in aliqua placionem xlviii di.
pr. totum Nec obstat quod legitur de beato Nico-
lao Seuero et Ambrosio quod neophiti fuerunt
electi xli di. c. his omnibus et c. Neophitus
Quia hoc factum fuit ex inspiracione diuina
Ar. de regul. iuris Que a iure et c. quod
alter li. vi Sed numquid nouicius potest

ad ordines promoueri Dicunt quidam quod non /
nec ad minores eciam donec sit probatus ar.
xix q. iii c. Monasterium Alii dicunt quod recipere
potest minores ordines / sed non sacros / quia soli
de sacris prohibetur xlviii di. Item et c.
Sicut / Ergo de minoribus conceditur xxv di.
Ecclesialis Et hoc credo verius Nec obstat
illud c. Monasterium / quia loquitur de ignotis
// Visis tredecim casibus regule apostolice / F
videndum est eciam de aliis nouem impedimentis
que in eligendo vel ordinando sunt requirenda /
de quibus Graciani prosequitur in decretis
a l di. usque ad lxvii / Scilicet quod non sit solen-
niter penitens / nec curialis / non seruus. non
corpore viciatus / non de presbitero vel aliis ille-
gittime natus / non adultus in egritudine bap-
tisatus nisi peregrinus vel ignotus / non minoris
etatis / non femina / De quibus per ordinem est di-
cendum // Solenniter penitentes non possunt promoueri
l di. ex penitentibus // Causa huius prohibicionis
est quadruplex / Prima est ordinis excellencia /
quia non sunt digni suscipere vasa in ordines
sacratorum / qui dudum fuerunt vasa viciorum l di.
illud / licet enim peccatum sit deletum per penitenciam / rema-
net tamen aliqua cicatrix sine irregularitas que ipsum
impedit i q. i ventum // Secunda causa est facilitas re-
labendi / ex pristina consuetudine surgens / quia
presumuntur memorandi criminis labem non habere lucidam
sacerdocii dignitatem habendi In sacerdotibus
in fi. // Tercia causa est scandalum populi ut in c.
In sacerdotibus / cum talis penitencia non imponatur
nisi pro crimine publico et vulgatissimo quod to-
tam commouerit vrbem xxvi q. vi c. vlt. / non
posset clericus sine magno scandalo ministrare
l di. de his vero // Quarta causa est quia non
habet frontem redarguendi alios / ad ipse tacitus
vndet se commisisse eadem que corripet / vel maiora
xxv di. primum / et xliii di. Sit rector Solenniter pe-
nitentibus dispensatur in minoribus ordinibus /
propter necessitatem vel vtilitatem ecclesie l di. Placuit
Nec obstat l di. ex penitentibus ubi dicitur quod
episcopus ordinans facit tales di. priuari potestate
ordinandi / quia illud intelligitur ad ordinat
sine dispensacione vel ad indiscrete dispen-
sat simile l di. In aliquo Curiales seu
obligati ad ... / Serui / nisi manumittantur
corpore viciati filii presbiterorum / et illegittime na-
ti / non possunt ad ordines promoueri / de quibus
dicetur in suis titulis assignatis // Adultus
in egritudine baptisatus non potest ordinari
qui diu sanus distulit baptisari / et post
timore mortis constitutus in egritudine
se fecit baptisari / lvii di. c. vnico // Causa

phibicionis est quia psumitur nō ve penitere
ci non ex voluntate sed necessitate videatur bapti-
smū recepisse et ita psumitur q' sint ei peccata
dimissa ut in c pdicto / et de pe· di· vij
nullus Sunt tn̄ duo casus in quibus ptest tal
pmoveri Primus si post baptismum fides eius
et vita pbabilis apparuerit Secundus si cari-
tas exegerit ecclesie l vij di· Si quis in fi
et dic ut ī de apt et it bapt q' vlt Pere-
grinus ordinari non debet dic ut ī de pegri-
nis p totum Item qui nō habet etatem legitimam
b dic, ut s e q' j et ij Item femina nō debet
ordinari / quia non licet mulieribus pdicare
benedicere nec excōicare nec absolvere
nec pnias dare nec iudicare quantumque sint
docte sce vel religiose xxiij di· Sacratas et
c Mulier xxxiij q v mulierem ī de sen· ex
de monialibus ff de reg iuris li vj Ideo
non debet ordinari quia nō recipit caractem
sexu et cōstōne ecclie impedientibus licet enim beatis-
sima virgo dignior et excellencior fuit omni-
bus aplis / non tn̄ illi sed istis commisit cla-
ves ecclie sive regni celorum de pe et re-
nova videant con· xxvij q i dyaconissam
et c si quis rapuerit in fi· dic q' ideo dicatur
dyaconissa / quia legit omeliam que ptinet
ad officium dyaconi et presbitera et uxor
presbiteri vel quedam vidua bona

De sacra unctione

17 Superius ē dictum q' epus et sac-
dos debet inungi in sua ordina-
cione seu consecracione Ideo
hic subiciatur in generali de sacra unctione
a Cuius due sunt spēs quia alia exterior et vi-
sibilis et materialis Secunda interior et invisibil
et spualis Exteriori visibili inungitur corpus
Interiori invisibili inungitur aīa Unctio vi-
sibilis est signum interioris invisibilis unctōis
Et unctio interior est signum et sacramentum et
si digne sumitur salutem agit vel augetur sine
dubio qd designatur j e c ij q' sacre Unde
b epus inungitur et etiam supiores ab eis
qui eos consecrat qui sunt illi di· s de te-
ord' q' consecrati et in ·c· q' sequentibus
Ungitur vero crismate qd fit de oleo benedicto
q' dicatur cathecumenorum vel infirmorum et balsamo
racione mixta quia p oleum qd debet esse de
oliva nitor consciencie designatur p balsamum
odor bone fame / exprimitur Hic crismate
inungitur epus in corpore et in corde ut habeat
intus nitorem cōscie quantum ad deum sed qd dicat
apostolus Gloria nra hec ē consciencie nostre te-
stimonium Et extrinsecus habeat odorem bone
fame quo ad pximum Unde apostolus xpi bonus
odor sumus quia epus debet habere bonum testi-
monium ab hiis que sunt intro / et ab hiis q
sunt foris Hoc ungento caput et manus
epi consecrantur p caput mens intelligitur
p manus opera Manus ungitur oleo
pietatis ut epus operetur bonum ad eos ma-
xime ad domesticos fidei Et caput balsa-
mo caritatis ut diligat deum ex toto corde
et ex tota aīa et tota mente et pximum suum
sicut seipsum Caput ungitur ppter auctem
et dignitatem et ut ostendatur repntare psona
xi de quo dicat david sicut ungentum in ca-
pite eius Manus inungitur ppter ministerium
et officium ut ostendatur accipere ptatem bene-
dicendi et consecrandi Unde cum eas consecra-
tor inungit dic Consecrare et sanctificare
digneris dne manus istas p istam unctionem
et p benedictionem nram ut quecumque conse-
craverint consecrentur et quecumque benedixerint bene-
dicantur j e Ad exhibendum hec benedictio
dicitur ab epo dum consecrat manus epor
et pbror et consecracionis ē hec benedicto
Epor et pbrorum xvj q i q' ecclie Rex
in veteri testamento in capite ungebatur
lxxv di· c· i· Sed in novo testamento accipite
ad brachium ē translata ut nō ungatur
in capite sed in brachio vel humero vel in
armo in quibus principatus congrue designatur
Iuxta illud factus est principatus sup
humerum eius et oleo diluitur et caput epi
crismate consecratur et ostendatur quanta
sit dra inter auctem pontificis et principis
ptatem j e q' Unde in veteri Vel magna
ē dra inter eos ī de ma· et o Solliate et
xcvj di duo Quilibet paruus ungitur bis
an baptismum Semel oleo benedicto primum in pecto-
re deinde inter scapulas et bis post baptismum
Semel crismate sancto primo in vertice deinde
in fronte / in pectore baptisandus ungitur
ut p sancti spūs donum abiciat errorem et ig-
norancia et suscipiat fidem sanctam Inter
scapulas ut excuciat negligencias et tor-
porem et bonum operari exerceat In vertice
baptisatus inungitur ut sit paratus omni po-
tenti de fide reddere racionem Unde per verticem
que ē superior pars capitis intelligitur
racio que est superior pars mentis j e q'
xpus In fronte inungitur baptisatus
ut libere confiteatur q' credit Quia
corde creditur ad iusticiam ore autem cōfessio
fit ad salutem Sed an baptismum ungitur oleo
benedicto tm̄ / et post baptismum sacro crisma-
te quia crisma soli cōpetit xpiano cum dicatur
a xpo p frontis crismacionem manus impo-
sicio designatur que confirmacio vocatur
qr p eam spūs sanctus datur ad augmen-
tum et robur Unde ceteras unctiones simplex
sacerdos vel pbr pt exhibere confirmacio

aut vero non nisi solus episcopus conferre potest
Quia de solis apostolis dicitur quorum vicarii
sunt episcopi quod per manus impositionem spiritum sanctum
dabant i e quod fronte et de c di v de his
manibus t c se nec valet consuetudo quod
sacerdotes debeant confirmare secundum de gosue
quatuorsimo micht conferat nec obstat xc v
di pervenit ubi presbyteri confirmabant quia
ad episcopus illud concessit gregorius papa scanda-
lum ex indulgencia speciali Sed hic non
posset episcopus sacerdotem delegare nisi esset
episcopus vel archiepiscopus ar i de con et vel
al' aqua dicitur ut ex c quod Aqua Unctio
extrema sic diffinitur Extrema unctio
est linitio olei sanctificati facta ad re-
levationem utriusque infirmitatis scilicet mentis
et corporis vel sic extrema unctio est
sacramentum ex unctione infirmis per
oleum sanctificatum facta conferens infir-
mitati remedium contra peccati reliquias et
si expediat alleviacionem conferens infirmi-
tati unde ait iacobus Infirmatur quis ex
vobis inducat presbyteros ecclesie ut orent super
eum unguentes eum oleo in nomine domini et
oratio fidei salvabit infirmum Presbiter
et non alius est minister huius sacramenti
et oleum de oliva ab episcopo benedictum est ma-
teria hec probantur i c quod sane et quod ad
exhibendum Verborum forma talis est
per istam sanctissimam unctionem et suam piissimam
misericordiam dimittat tibi deus quidquid peccasti
per visum et sic de ceteris sensibus Et quia
loca principaliter sensuum inunguntur scilicet oculi
aures os pedes et manus Quidam
addunt pectus et renes vel umbilicum in
quibus est delectatio veneris licet non oporteat
Unguitur etiam scilicet eucharistiam mores ad conse-
crat altare ad dedicat templum et ad be-
nedicat calix i c quod unguitur

De sacramentis iterandis vel non iterandis

Dictum est de sacra unctione quam
aliqui obmittunt Sed t xx v in
p i et i c i ideo actione hoc
subiciatur de ipsa et de omnibus sacramentis ite-
randis vel non Videndum est ergo quid
sit sacramentum quid signum quid sacrificium
Quot sunt sacramenta quot sunt eius species
Qui effectus que sacramenta possunt itera-
ri et que non Et que sit pena iterantis
Sacramentum est sacre rei signum Item sa-
cramentum est invisibilis gratie visibilis forma
de c di ii sacrificium et c sacramentum
Signum est res preter speciem quam ingerit sensibus
aliud faciens ex se in cognitionem venire
de c di ii signum Sacrificium visibile

est invisibile sacramentum i sacrum signum est di-
sacrificium sacramentum scilicet species panis et vini
que sunt sacrificium visibile et signat invisibile
corpus christi quod est sacramentum ecclesie Secundum de su-
mmo t i quod una i c i mihi et i de cel. miss.
ad marthe Quot sunt sacramenta dico vii
que in hiis versibus continentur Abluit fir-
mo cibo punit unguit et ordinat uxor Que
bene dicuntur unius vii virtutes sunt baptismus
est sacramentum fidei In baptismo enim fides inicia-
Extrema unctio est sacramentum spei qui enim
inunguntur spectat specialiter de misericordia eterne et de
misericordia dei Eucaristia sacramentum caritatis
unde Hugo li viii de trinitate vocat hoc sa-
cramentum amoris Confirmacio sacramen-
tum fortitudinis per pugnas spirituales ad quam
ille confirmatur Penitencia sacramentum iusticie
per satisfactionem in qua reddit unicuique quod
suum Ordo sacramentum prudencie quod clave
sciencie que debet esse in ordinatis Mat-
rimonium sacramentum temperancie eo quod libido in
illo sacramento honestate excipitur in...
hec probari patet i de presbytero non bap. veniens
et t quod sane et quod in fronte De c di iii
omnium xiii q vi Si res est pe di in satis-
factio et xvi q i quod Frater de pe di i vbi
et xxx q ii quod hiis itaque Species sacrame-
torum sunt due scilicet aliquorum quedam sunt necessitatis
et quedam voluntatis Sacramenta necessitatis
sunt v unde bap' de c di iiii firmissime
Confirmacio de c di v c i et ii Eucaristia
de c di ii et si non frequentius et i de penitentia
et re. omnis Penitencia ut in c omnis et de pe
di i non possunt Extrema unctio Sed t per hoc
confirmacio et extrema unctio non sunt ita
necessitatis quod non bene salvaretur homo sine illis
nisi ea contempnet recipere et ideo dicunt sacra-
menta necessitatis quia ex loco et tempore quolibet
suscipere tenetur Sacramenta voluntatis sunt
duo scilicet ordo hxxiiii di c i et iii et mini
xxx q ii v non est Vel dic secundum pro et melius
sacramentorum aliud est necessitatis sicut bap-
tismus et hoc a quocumque datum fuit dummodo in
forma ecclesie fiat ad salutem secundum de su tri c
i de presbytero non bap quod sacramentum Et
dicitur necessitatis quia sine eo non potest quis sal-
vari si contemptu dimittatur de c di iiii
firmissime Alias si non ex contemptu bene
potest salvari i de presbytero non bap per totum et
de bap debitum Aliud est dignitatis et necessitatis
ut confirmacio dignitatis quia ab episcopo et
non ab alio conferetur Secundum de gosue Quanto
et Sed t per hoc quod in fronte necessitatis quia si
contempnet non salvaretur Aliud est nec...

fronte

et ordinibus ut pnia eucaristia et extrema
vnctio / ordinibus quia ab ordinatis sunt claues
ecclesie ℈ de pe d. j. c. 1 q. vna et j de pe et re
omnibus ss ℈ t pe c. vno / nisi in articulo necessitatis
vbi quis posset confiteri etiam laico / de q. di
iiij dom est / necessitas quia si contempnat non
pt saluari Aliud est dignitatis et volutatis
ut ordines dignitatis / quia a solo epo confe-
runtur ℈ de epo qui re e c. j voluntatis qa
sine illis pt quis saluari / ℈ de pe d. j c. j in
fi Aliud est volutatis tm ut mm trat sine
illo pt quis saluari / quia non expedit homini
ad regna celestia tendenti nubere xxxj q. v
tunc saluabitur / Ista quatuor sacramenta
baptismus Eucaristia mmi et confirmacio
se habent sicut excedencia et excessa / quia
baptismus excedit alia ratione efficacie de
q. di iiij p baptismum Eucaristia racione dig-
nitatis et sanctitatis / de con di ij mch Con-
firmacio racione conferentis de q di v manus
Matrimonium racione signacionis / j de big
x debitum Vn xv Maior in effectu baptismus
corpus inesse Longinum signo sicut maius
g Crisma minstro Effectus sacramentorum est
ut talia sint cuilibet / qualis ipse accedit / q.
bonis bona / et malis ac fictis mala occa-
sionaliter j q j dom declarauit / et de q di iiij hec
sancta Domini sunt ad salutem et malis ad
iudicium Vn aplus Qui manducat et bibit in-
digne iudicium sibi manducat et bibit ut in
c. hec sacra Vn dicit canon / q sacramenta non
debent conferri nisi penitentibus / xx v di Illud
hec est vim de peccatis manifestis / quia pro
occulta non possunt alicui negari sacramenta
nisi per admonicionem secretam vel publice
in generali factam de q di ij / non prohibeat
h et ℈ de te. ar / ex tenore Iteracio sunt mos-
locum non habet in istis tribus sacramentis / scilicet
baptismo ordine et confirmacione De
primis duobus dicitur j q j quidam / quia neutra
facienda est iniuria / Dicitur autem iniuria sacra-
mento quando non iterandum iteratur quasi prima
collacio non valeat j q j Sacramenta / De co-
firmacione habetur expresse de q di v dictum
Reliqua quatuor sacramenta possunt ut matrimonium videtur itera-
ri de pe et matrimonio et eucaristia cotti-
die videmus De extrema vnctione scilicet quo-
tiens aliquis infirmatur ad sit medicina
corporis et anime / vi q apponi possit / et debeat
medicina ar ℈ t' px' q' scire / v de penitencia
Iacobus / et xxv di illud / Racio in tribus primis
quare non pt fieri reiteracio absque iniuria
est / quia in prima collacione cuiuslibet eorum im-
primitur caracter in anima / qui in morte non
separatur ab ea Vnde si aliquis resuscitaretur
non esset rebaptisandus reordinandus vel
reconfirmandus Secus in aliis quatuor sacra-
mentis sicut probat Augustinus j q j quidam
et xxxij q vij / liceat Vn ibi dicit glossa / quod mor-
tuo altero quicquid desinit esse vinculum
matrimonii / quia illud vinculum ita est in
homine quod nec in corpore nec in anima nec in
vtero Ideo homine mortuo dissoluitur matri-
monium / et in hoc concordat regula apostoli
qui dicit quod mortuo viro mulier soluta
est a lege viri / cui vult nubat in domino j
de sec nup c. vlt Sed baptismi caracter est
inherens anime inseparabiliter j q j quod quidam / et
per illum caracterem discernitur anima fidelis
ab infideli Ideo si diuino miraculo resusci-
taretur quis / non debet rebaptisari / sicut eue-
nit de lazaro Idem de ordine et confir-
macione / quia caracter imprimitur de matri-
monio et aliis secus est Vnde lazarus
i suam vxorem non posset repetere / postquam
resuscitatus est si eius mors fuit naturalis /
Alii dicunt quod fuit miraculosa / et si illo casu
posset vxorem repetere / quia per talem mortem
non desinet esse matrimonium Alii dicunt quod
nullum sacramentum est iterandum / quia nulli
sacramento est iniuria facienda / ergo nullum
sacramentum est iterandum / de q di iiij ondit
et quando dicitur quod iiijor iteratur ipsi Rndent
quod illa quedam respectu dicuntur iterari / eo quod se-
pius ab aliquo sumuntur / quia eadem
hostia non benedicitur iterum / nec oleum / nec
matrimonium / j de sec nup / vir autem Et pnia sola
tm imponitur cum solemnitate semel / licet
priuata imponatur quando homo peccat Vn
Ambrosius Sicut vnum est baptisma / ita
k vnica est pnia sollemnis quod potest Dicitur
quod sacramentum tribus modis dicitur iterari
Vno modo ex parte efficientis utpote conferentis
vel consistentis / et secundum hoc omne sacramentum
est iterabile / quia idem epus sepius consecrat
oleum / et corpus xpi / et ordines et baptizat
et sic de aliis Secundo modo dicitur sacrame-
tum iterari respectu suscipientis / ut cum ab
eodem idem sacramentum non in numero sed specie
suscipitur / et hec iteracio est in quibusdam
et non in omnibus possunt enim et alia sacramenta iterari
que plures conferuntur / quia instituta sunt
in remedium malorum / que frequenter accidunt
Pnia in remedium mortalium Eucaristia
venialium Vnctio utriusque Matrimonium in
remedium fornicacionis Illa autem que 1 propter
caracterem imprimunt non possunt iterari / qui caracter
est indelebilis Tercio modo dicitur iterari
1 mortalium

sacramentum / si eadem vba i mo super
eandem formam in mo pferantur, ad eade
santificationem / et sic nullud iteratur,
quia sic verba significancia videntur in-
sufficientis efficacie / respectu sanctifica-
cionis illius materie. de q di in cfredit
Sed obiciatur de extrema vnccione / in
qua videtur eadem forma vborum iterari
sup eundem infirmum. Dicendum q no iteratur
forma sup eundem infirmum / nisi aliter se
habuit et sic alterat, hoc e nisi ei altera
infirmitas supveniet / vel eiusdem infir-
mitatis magna fiat immutacio. Nota
q vbi e aliquid obmissum quod e de suba
sacramenti / q illud loco et tpe competenti
debet suppleri / infra e c i et vlt. Si vo
sit dubium totum debet iterari dicit ut e
de te ord q de forma / et j de pbro no
bap / q no isi hostis. Item si scismatici
vel excati seu alij sepelierint fideles no
consencientes sue infidelitati vel indumenta
sacris vsi fuerint / vel in altari celebra-
uerint / nec debent corpora inhumari / nec
vestes benedici / nec vasa sacra seu altaria
consecrari j e c n. Pena iterantis bapti et
confirmacionem vel ordines s leges est
decapitacio / q ne scim bap iteri l j ...
s in can dic ut j de apost et it bap / q
s qua pena
De filijs psbrorum ord vel no ord
Inter alia que impediunt ordina-
dum vicium ... prat impe-
dimentum / ut in spurijs adulterijs
filijs sacerdotum et alijs illegittime natis /
ideo videndum e quare phibent ordinari
que dispo circa eos fiat. Quis posset
cu eis dispensare. Filij illtimi phibet
ordinari ppt hoc / q lex diuia spurios
et manseros prohibet ecciam intrare usque
ad decimam generacionem / e de elec ... ino
tuit / et j qui filij sint le p venerabilem /
Racio phibicionis legis dine e triplex /
pmo de testo patrum eorum. Secundo quia
tales filij solent esse imitatores patrum.
vi q j quicumque / e c ad militibus / z l vi
di Si gens Anglorum sepe solet filius
silis esse patri. Tercia ca e quia vilibus
psonis et infamibus committi no dz dig-
nitas clericalis / j de excess pl Inter.
Sacerdotum filij vel al illegittime nati
si intrat religionem monachorum vel cano-
nicorum seu aliorum regularium p sedem
aplicam approbatorum a b de noto / quod
dotum l vi de me qui si al fiunt ydonei
put ad omnes ordines promoueri / l vi s dit j et
j e c j Religionis ingressus tollit omnem
irritate xix q iii in si / z mochatus et macula. omnem
lam abstergit / in aut de monachis in pu
Sz vir contra s q no tollit iritas per in-
gressum religionis / j de apost ex lris / z j de
pactis in quibusdam. Distingue / aut illa ^ surgit
irregularitas sgt ex ipso delicto / z tunc non
tollitur p ingressum religionis. Si fauore
religionis ad eo dispensatum j de eo qui fur
or r c j Sic intellige contraria aut no sgt illa
irritas ex ipso delicto ut j de purga. Acce-
dens / tunc per ingressum religionis tollitur
illa irregularitas / ita q sine dispensacione
pt ad omnes ordines promoueri / ut j e c j
licz aliqui dicat / q in neutro casu tollitur
s refertur tm ad facilitatem dispensandi.
Ad dignitates tn vel placionem z pitus psonatus
seu ad alia beneficia curam animarum habencia.
no pt sine dispensacione se ap pmoueri /
et si promoti fuerint debent remoueri j e
c j et vlt. Si vo remanserint in sclo non
put ad sacros ordines pmoueri / nec ad p-
lacionem / nec etiam ad beneficium curam aiarum
habencia / psonatus vel dignitatis / sine dispe-
sacione se ap speciali / l vi de t j et j oc j
et vlt. Non legatus ap se in hec dispensare
non posset / j e dilectus quod de intelligit verum
de illis qui no sut missi a late / si in eorum
pvincia continentur. Sz cardinales legati
qui quasi ps corporis pape intelligitur / vi q
in c Si quis ad militibus / z j de pens fe-
licis li vi / maiorem enim potestatem hnt qua
alij legati j de offi le volentes / z c officij li
vi. Item epus dispensare no pt cu illtimis
ut ad sacros ordines dignitates psonatus
vel beneficia quibus cura imminet aiarum
pmoueant / pt tn ut ad minores ordines et
in beneficio cui cura no immiet aiarum dispe-
sare / j e ibi qui de sctm in pn / l vi / nec obstat
uia j e veniens / quia papa fecit ei gram in
odium epi / qui eum sciens ordinauit / et si igno-
rant tolleatur / ut in fine dicit / z j e ppo-
suit id ex tunsimissa / intellige de filio nato ex
ltima vxore an sacerdotium / z in c ex tua
fuit indulgencia et ideo expone ibi illtimos
i supplicacionem. Item filij sacerdotum nati ex
ltima vxore an sacrum ordinem de iure qui
ad omnes ordines et dignitates put pmoueri /
j e ad hoc. Sed nec ltimi filij sacerdotum
nec illegitimi / cum quibus dispensatum e ... se-
ap / ut ad sacerdotium valeat pmoueri obtine
put illam eccliam / vel vicariam qua pater
eius habuit / nulla psona media tanquam

psonalis vicarius ppetuus absque dispensacione
sedis ap. // Secus si pater non fuit vicarius
ppetuus. s. ad tempus solummodo ministrauit / ut l. c.
principium eodem congregante et c. se / ex transmis-
sa constitutus / quia ad extirpandas / et c. micha-
2 el Sed in hoc e. dicta sunt legittimos et illegittimos / quia
legitimi in eadem ecclesia in qua patres eorum sunt
uel fuerunt canonici uel prelati / poterunt canoni-
cari. Dummodo non ad illas dignitates uel pre-
bendas. quas patres eorum tenuerunt / s. c. ad hoc
Sed illegittimi nec canonici nec prelati possunt esse
de iure in illa ecclesia in qua pater suus est canonicus
vel prelatus / quia indecorum est ut in altaris
officio illegittimus filius impudico patre ministret /
e. ad decorem Sed idem vr de legitimo / s. e. ad abolen-
// Ideo distinguere si hostiensis aut filius est legittimus
aut illegittimus Si sit illegittimus non potest insti-
tui canonicaliter vel prelatura in ecclesia seculari / in qua
pater eius ministrauit / s. e. ad abolendam / et ex-
pone ibi maxime i. tamen / Sed filii naturales r. s.
i. illegittimi / et maxime spurii / et tunc planum
est / Sed in ecclesia irregulari bene possunt esse monachi
simul uel irregulares pater et filius / quia persone
irregulares non prohibentur intrare religio-
nem / ar. illius c. et abolendam / a contrario / s.
e. c. i. Si est legittimus aut prebende sunt distincte
aut non Si non sunt distincte potest fieri cano-
nicus / quia non videtur ei succedere / s. de p.
ben. dilecto Si vero sunt distincte distinguitur /
aut vult institui in illa ecclesia in qua pater eius
ministrauit / et tunc non potest nisi media persona in-
tercesserit / s. e. constitutus / et c. ad extirpandum / aut
in ea in qua pater non ministrauit / et tunc potest
/ s. e. ad hoc et c. ad decorem Et a contrario sensu
racio est / quare filius non potest habere illam eccle-
siam uel dignitatem / in qua pater ministrauit
nisi mediate / nec patri filius succedat quia
in ecclesia successio esse non debet / vi. q. i. apostolica
et / s. de iure patronatus consuluit Sed numquid
hec prohibicio extenditur ad nepotes / dicatur ne-
potes continentur ff. de v. s. liberorum / et ar. ff.
ad mat. filium // Alii dicunt quod non / ymmo nepos
potest habere illam ecclesiam / quam auus habuit imme-
diate quia pene interpretacione leguum arctande sunt /
de pe. di. i. pene ff. de lib. et post. ad quendam
et de titu. imp. l. i. Reymundus hostiensis distinguit / aut
viuit filius sacerdotis pater nepotis / tunc potest ne-
pos obtinere ecclesiam in qua auus ministrauit / sic
loquitur una vel allegatio Aut mortuus est /
et tunc non potest nepos obtinere ecclesiam quia immediate
auo succederet / sic intelligitur prima una / In
a. tera collacionibus non prohibetur quin frater possit /
si vis habere ecclesiam quam alter frater obtinuit
immediate / ar. / s. de off. de le. / ex parte / ex quo
non est prohibitum vt congressio / s. de transl. inter
corp. Sed quo poterit probari contra aliquem
a. B'. quod sit quod nomine filiorum ecclesia

qui sit filius sacerdotis / si negauit se esse fi-
lium sacerdotis Reymundus si vis si natus fuit ex
illa quam tenebat sacerdos publice in domo in
concubinam / presumitur filius illius / sicut ille
qui natus est / in matrimonio presumitur
filius illius / quia pater est, ille quem nupcie
demonstrant / ff. de in ius voc. / quia mater / et eciam
presumptiue talis dicimus filium quia talis
cohabitacio filium ostendit / et quia fuit in pos-
filiacionis ut de scrutinio li. legum // Sed si non
fuit natus de tali concubina / qualiter pro-
babitur Reymundus / ex eo quod r. appellabat eum
patrem / et quia ab omnibus appellabatur /
et nominabatur filius / s. de probat. per tuas /
ex dilectione sola legis quis cuius filius esse probetur
/ s. de presump. afferte / et statur illi presumpcioni
nisi expresse contrarium probetur e. de probat.
non indicis et e. de test. nec confessio //
Sed quid mulier que virum habebat du-
rante matrimonio concepit filium a sacer-
dote / vel ab alio / et post ea mater sua dixit
ei quod erat filius sacerdotis / numquid poterit esse
presbiter / et obtinere beneficium quam habet curam /
hostiensis dicit quod sic / quia confessio matris non
nocet filio / e. de test. e. ultimum confessio / et ff. de
his qui sunt sui vel alieni iuris / filium / hoc e. vim
in consciencia sua ad remorderet / quia qui
facit contra conscienciam edificat ad gehennam
/ s. de test. spol. litteras Quid si aliquis non
g sit natus in matrimonio / et post duxit pater
matrem ipsius in vxorem / numquid iste de iure
quod sit legittimus potest promoueri distinguitur
aut pater potuit illam legitime habere in vxorem
tempore concepcionis / quia tunc nullum erat impe-
dimentum legitimatur et filius per sequens matri-
monium / et succedat in hereditate tanquam
legittimus / et ad omnes actus legitimos admittetur /
et sic ad ordines / et si mater post filii natiuita-
tem nubat alteri / et post mortem mariti nu-
bat eum patre predicti filii / vel ecouerso pater duxit
aliam qua mortua duxit istam // Secus si
aliquod impedimentum non poterat esse ma-
trimonium inter ipsos parentes tempore concepcionis
quia tunc non legitimatur per sequens licet tollatur impe-
dimentum / qui filii sunt legitimati / et in aliis
quibus modis na. qui li. ex. pu. coll. vi. Item
h illegittime natis triplex dispensacio ad-
hibetur ab apostolico / magna ut ordinetur et insti-
tuentur in aliis ecclesiis a patria si fuerint
filii presbiterorum vel in quibus licet si fuerit
alii illegittimi / s. e. primum / a contrario maior
ut extra patria aliquo tamen medio / s. e. ex
transmissa Maxima ut in patria nullo
medio / s. e. veniens et c. ex tua // Dispen-
satum fuit cum illegittimo ut posset ad ordines
promoueri / et obtinere beneficium eciam

cu cura animarum / nunq pretextu huius dispe-
sacionis potit plura beneficia obtine ta-
cita prima dispensacione dic q no / nisi
vniatum / j e li qui defectu li vj / et si a-
~~placitaret~~ impetraret post dispensacionem
ut possit plura beneficia obtinere tacita
prima dispensacione Secunda dispensacio
nullius e momenti / j e si li ad quo li vj / de
si tacet / q pt eius in illa causa inmediate
instrauit / j e c n / Si vo ad aliquo dispe-
satur ut possit ad ordines promoveri tn
de minoribus ordinibus e intelligendum / cam
si dicatur q possit beneficium obtine intelli-
gitur de beneficio sine cura uel dignita-
te j e liab ar j de pe z re Si epus li vj
Secus si dicatur q possit habe beneficium
ad curam quia tunc de maioribus et minoribus
ordinibus e intelligendum / ut ad sacerdos
debeat esse qui het curam animarum q de eta
et quali c j z q elec li canon li vj Epus
tn bene pt dispensare ad illimus ut ad
minores ordines promoveat / et ut obtine-
ant beneficium cui cura no immineat animarum /
dummo sit tale q p epm valeat dispesari
j e ib qui defectu / li vj ut in canonia vel
capella Votum laicus ad actus ecclasticos
et spuales sit laicus ad actus seculares
dicit j q filii sunt le laicus De servis
non ordinandis et eorum manumissione

18 Post impedimentum originis agendum
est de impedimento condicionis
Servitus vilitas clericalem
non accipit dignitatem l iuj di / ad
mittitur / Videndum est ergo qualiter servi
possint ordinari Secundum vim sit / si fue-
rint ordinati / sine manumissione Et qua-
liter manumittitur quia de servis iudeorum
et paganorum d / j de iud q vlt Nullus
servus sive ecclie sive private d ordinari
nisi prius fuerit manumissus / lim di / c
n z m / Causa prohibicionis e servilis
vilitas et dignitas clericalis l iuj di / ad
mittitur et j e de servo / Servi ecclie
put manumitti et ordinari / retento ope
quo ad hoc / ut no inrricitur ecclie / nec
accusent eam / nec testificent / contra eam /
al in servitutem revocentur lim di q
ex familis xij q ij diaconi z j e de fa-
mulis / ymo ad hoc tenentur / et ad hone-
stas operaciones / li no sit inposite nominatim
ut in c diaconi no tn tenentur servire
ppetue in eccia / in officio clericali nisi expresse
sit dictum in manumissione / et ordina-
cione j e co liberavit / et dato q dictum
sit non revocabit in servitutem / si non
servat in diuisis admonitus sit con-

max j e nullus / Si vo sit servus privati no
debet promoveri nisi prius a dno fuerit conse-
cutus plenissima libertatem Ita q nullum
opus privatum teneatur prestare prono / vel obse-
quium temporale lim di c i z n z c quicumq et
c vlt pt tn spualia tenere / si ut serviat suo
dno in diuinis al in servitutem redigatur / si
hec fuit appositum in manumissione j e nullus
et lim di frequens in si Si servus ordinatus
fuit antequam manumittatur distinguitur / aut
ordinatur sciente dno / et contradicente /
tunc servus remanet / et restituitur dno eciam
si sacerdos sit factus / lim di frequens / et c
ex antiquis Quidam dicunt contrarium de sa-
cerdote / si vo sciente dno et no contradicente
statim liber est lim di Si servus sciente
Aut dno ignorante servus ordinatur distin-
guitur / aut sciente epo vel presentatore ~~q esset~~ a
ignorante Si sciente epo uel presentatore q
esset servus statim efficitur liber Sed epus vel
presentator / tenetur dare dno duos servos eque
bonos lim di Si servus absente / et hoc si
alter eorum sciuit Si aut ambo scierint / dabit
vnum ordinator et alium presentator Sed si
nescierit li vn solus / dno restituatur si distinctio
que sequitur Aut ignorante dno / et epo et presenta-
tore fuit ordinatus / distinguitur aut e in mi-
noribus ordinibus / et tunc deponitur / et remanet
servus lim di nulli ex antiquis / z c frequens
Aut in sacris si e diaconus / dat vicarium pro
se / vel si no habet ipse in servitutem redigatur /
lim di / ex antiquis / z eod prius gaudet
subdiaconus / j e nuam z ca q de etate et
qualit a multis / si vo est sacerdos statim liber
est si a missione sui peculii mulctatur / ut in
c ex antiquis / Si aut peculium no habuerit
dno in officiis diuinis / ut in c frequens hoc est
vim si infra annum a tpe ordinacionis fuit
a dno requisitus / alias liber erit lim di Si
servus sciente / Si vo monachus efficitur
usq ad triennium a tpe ingressus pt eum tn
repetere vltra aut manet monachus / et liber
ut in c Si servus sciente Sed que e racio
q dns no pt repetere servum ordinatum in se-
culo / nisi usq ad annum Et monachum usq ad
triennium Innoc dicit / q si sit sacerdos cuilibet
apparet et pt de facili reperiri / Si si sit mo-
nachus occultatus e / nec pt ita de facili re-
periri ideo maius tpe dno datur Sequitur
videre qualit manumittatur / Et primo quid sit
manumissio / Cum servitus habet originem / et quis
possit manumittere / et qualit Manumissio
e dacio libertatis quia quamdiu quis in servitute

est manui et ptati suppositus e Et manumissus e libertatis a manu et ptate domini ut ff de libertinis in pri // Servitus habuit originem et ecia manumissio a iure gencium quia iure nali omnes homines libi nascebatur s iure gencium Tria genera hominum repperiuntur scilicet liberi et his contrarij servi et libertini qui desierant esse servi .i. di. ius aut nale et c Ius gencium et vij q ij ad redemptor Ny dicitur q servitus sumpsit exordium sive inicium ab ebrietate noe et ita vr q a iure nali xxx di sexta die v no esset // Manumittere pt qui habet administracionem rerum suarum minor eciam xx annis pt inter vivos dare libertatem C qui manu no p^o C minor s in vlta voluntate ex quo pt testari si in xiiij annis pt manumittere ij q vj q' diffinitam v Item s sma Item Epus servus ecclie bene meritos xij q ij quos deservus et eciam no bene meritos dum tn det ecclie p uno duos causa iure et peculij xij q ij Epus qui ma Item abbas de consensu epi et monachorum al' no ar lviij di abbati et q' se ni sit contraria consuetudo xij q ij Abbatibus et j de his que fieri a p su gsen c ea noscit Multis modis fit manumissio aliqn in ecclia in presencia epi et pleb et de hc debet fieri scriptura ne p'ea libertas valeat impediri C de his qui in ecclia ma l j Ite fit coram iudice et hec manumissio dicitur vindicta et si fiat ad hoc ut manumissus ordinetur dz fieri potius coram iudice ecclia stico q seculari ar j e c i Item pt fieri i secreto ut si dicat dominus esto liber vel inter amicos vel p eplam vel p qualibet vltimam voluntatem Item semp pt fieri scilicet tam diebus feriatis q' no feriatis tam de die q de nocte et a precedente prima hec pbant^r inst de lib q' multis aut modis **De corpore viciatis**

19 De impedimento originis dictum est Nc de impedimento irregularitatis ppt defectum membrorum e dicendum sc de corpore viciatis Corpore viciati prohibentur promoveri ppt deformitatem ex qua timetur scandalum et ppt debilitatem ex qua timetur periculum Int' eos tn aliqui sunt qui pnt ordinari Mam alij sunt debilitati Ny mutilati ille dicit debilitatus qui habet membrum s inefficax ut oculum cecum manum aridam s' cgtud mutillatus di^r qui aliquo membro caret ex debilitate claudus admittit^r de consuetudine n sit talis qui sine baculo ad altare stare no possit ar de q di i nullus et xlj di di. stipla Cecus vel ethus maculam in oculo q generat deformitatem no admittit^r j e ad de tua Item si habet manum aridam Circa mutillatos distinguit^r aut sunt sponte mutilati

Pued qr esti corpe viciati ph-bent^r a pmocom

b bto marco q' ut dt b. hiero^s sup prologo ipi^s abscidat s' digitum aut d' origene hostt dt ista exepla no st trahenda ad consequencia q' id fecit q' insolidum ppost q' indign^s ostat se fore sacdos l. p di c. q^s
Ite non pt militare q' pmd testatz ge. ff d' re mili q' ad pmo hostt et 70 om dicit Jo'om sillecet no at speciali pmo dicit dpnare ut ltes o-s dici c-o-t. s. fecti s.
al spadoes

aut casu Si sponte distinguit^r aut iusta causa mouente aut no Si iusta causa mouente sive a se vel ab alio sit aliquis mutilatus non prohibetur ordinari puta timore lepre vel alia causa consilio fecit virilia amputari j e eo pte j c ij Si miqd debet tue vilia in quadam bursa secum portare ut layci dicunt Hostien dic q' no quia defectus occultus no prestat impedimentum // Si aut esset manifestum et generaret deformitatem semp impediret ar lv di lator z c Si evangelica na in magis membris et corpulentis repellit^r si deformitatem generet ut in c Si evangelica ut si amisit manum j e ex posuisti vel duos digitos j de eo qui .pbrum Si in pvis membris no impeditur Si deformitas modica sit et sine culpa sua j e c vel Nulla iusta causa movente a se vel ab alio fuit mutilatus et tunc ordinandus repellit^r et iam ordinatus deiciat^r lv di qui partem et c Si quis a medicis et xxxiij di maritum j ut pote pbr qui no poterat continere credens se obsequium prestare deo fecit sibi vilia amputare j e significavit ubi d^r displicet imprudens vir placere putat qa no ferro s religione quenda e castitas xxx iij q v Tue salvabit^r Et lict quis culpa sua in modicam deformitatem incidit pt bene de mia tolerari infra e c i Nos q ppt carencam dentis quis no impeditur ff de ed' edic cum d' est — Epus vero pt dispensare cum pbro qui fecit sibi vilia amputare per indignacionem vel aliud membrum ut possit exequi officium sacerdotale absq ministerio altaris j e significat Sz nunq pt dispensare i officio diaconatus vel subdiaconatus ut sz possit lege eplam vel ewam Hostie dic q' no p illud c significat quia si ipe legeret ewangelium oporteret q' serviret altari quod facere no pt

De obligatis ad raciocinia

20 Dictum e de servis qui no pnt ordinari ppt servitutem debitam dno Nc subicit de illis qui sunt obligati alijs ppt debita racione administraconis nec debent ordinari an redditam racionem sicut sunt tutores curatores procuratores actores et exactores Et quos e distinguendum aut perseverant adhuc i administracione aut non Si velint manere i administracione distinguit^r aut perseverat i officio seculari tunc non pnt promoveri nisi sunt miserabiles persone qui sunt obligati xxj q iij c j z ij z j ne cl'ia vel monachi c j et ij et c Si nec procuratores aut in officio ecclastico persone vel secularis miserabilis tunc possunt promoveri // Si aliud no impediat lxxxvj

[illegible]

di. Peruenit / et lxxxix di. iudicatum // Sin uult ad ministracionem deponere / ex car. remanet obligatus aut reipublice aut priuate persone // Si reipublice non debent promoui an redditam racionem / e. de epi. et cle. officia les / hoc intellige ex administracione quia si sunt debitores ex causa / mutui vel alia simili non prohibentur / e. de cle. et epi. reg. quis / et ff de mu. et ho. / Repto de debitores Si remanet obligatus persone priuate distingue / aut in ipsa promocione mouetur sibi questio vel est sibi iam mota aut non Si mouetur vel est mota / distingue / aut conuenitur de dolo / aut de culpa tantum Si de dolo vel perfidia / non debet ante finem litis promoueri lxxxi di. tantis // i e § Vno / et di. tantum tempus infra quod questio decidatur / ar. de clar. de spon. ad inhibicionem / et qui fuit sunt clarior e. e. de inge. ma. a diffamari // Si de culpa tantum conueniatur / promoueri potest / non reclamacione creditoris ad lis suo intelle te tercere possit ut prius / et sub eodem iudice ff de iu. o. iud. cum quidam // e. j de so. q. p. posuisti Si vero nec lis sibi mouetur / nec mota non obstante obligacione promouetur / nisi manifestum sit ipsum de dolo teneri quia tunc episcopus posset ipsum ex officio suo repellere / sicut quemlibet criminosum vel infamem vi q. i infames e. ii q. vii alienum Quid de illis qui exercent turpia et inhonesta / impediuntur / lic. ab administracione sint liberati / puta milites et apparitores / l. di. i ii et iii // Et quicquid fuit in eo sanguinis irregularis est ut dictum est / de homi. / qui committit Quid si aliquis fuit vsurarius qui decessit filius eius vult ordinari / nunquid potest videtur quod non / i e c vno / quia adhuc non reddidit racionem de vsuris / quas tenetur restituere / de vsuris cum tu / Hostiensis distinguit / aut adiit hereditatem patris / et tunc non potest promoueri / aut non adiit et tunc potest ordinari e. de iuest. nup. similiter / et i de rest. spo. sepe Sed quid si rector scolarum / qui facit collectam et obligauit se quod librum finiet sub pena aliqua finiet librum / vult intrare religionem / nunquid potest / dic quod sic / secundum hugonem quia illud in melius commutat / i acum iurandum peruenit Idem dic de scriptore / non quod ipse debet in religione scribere / si potest / l. di. Preterea / Iterum quidam erat obligatus in die certo te in festo b. v. ... iste vult ordinari in sacerdotem / et aduersarius contradicat / nunquid potest promoueri Hostiensis distinguit / aut erit illa die qua est obligatus / soluendo / et sic non fit preiudicium creditori / aut erit non soluendo et tunc non fraudat / quia manus est actio creditoris / i de solut. cum dictus ff de dolo ma. lo. Item si aliquis erat in obligatus per ima-

-meti in certam ab ad certum terminum soluendis vel in generali ex quocunque debito vel ad seruiendum in ipsa persona ad tempus / nunquid potest intrare religionem / vi. quod non / i e c vno / et quia mortuus debitor non debet sepeliri inuito creditore / i de ap. qua fronte in si. / Dic quod potest intrare non obstante tali obligacione / vel iuramento / dummodo non faciat ex leuitate / vel voluntate debitum subtrahendi / Sed ex feruore caritatis et inspiracione spiritus sancti / xix q. ii Due e. i de reglis lit. / monasterium / tamen tenetur satisfacere de hiis que contulit monasterio xix q. iii Si qua mulier / et e. de epi. et cle. de nobis // Si vero nichil contulit / nec aliquis habebat / manus est actio creditoribus / i de resti. spol. cli. n. e. xiii q. vi // Sed si aliqua / per ea racione persone sue deuenit ad monasterium / tenetur monasterium pro tanto / ar. xix q. iii Si qua mulier / potest etiam existens in monasterio scribere librum vel aliud opus honestum facere ad liberandum se / dummodo propter hoc diuinum officium non obmittat xci di. eicos / et deducatur expense / ne sit monasterio onerosus xvi q. vi lapsis

De Bigamis

Dictum est de illis qui promoueri non possunt propter defectum alicuius membri / hic subiciatur de illis qui impediuntur propter defectum sacramenti / scilicet de bigamis Primo videndum est / Quid sit bigamia et vnde dicatur / Quare bigami ordinari prohibentur / Quot sunt species bigamie Bigamia est defectus de secundis nupciis proueniens / et dicitur a bis et gamos quod est mulier / quasi habens bis mulierem / vel mulierem que habuit bis virum / sed hoc non placet secundum Hostiensem / Quia multis aliis modis quam ex secundis nupciis proueniat bigamia / ut infra patebit / Ideo sic diffinitur / Bigamia est irregularitas proueniens ex defectu sacramenti / Et xxvi di. Acutius / Bigamus prohibetur promoueri / i e c i / e xxvi di. Acutius Causa huius prohibicionis est triplex / Prima propter irregularitatem siue defectum sacramenti / quia non est ibi signum vnitatis / cum nulla non sit vnius vnius ex quo carnem suam diuisit in plures / ut in c. Nuper / et i e c debitum Secunda propter prerogatiuam ordinum xxvi di. vna / et c vlt. Tercia propter signum incontinencie lxxxiv di. proposuisti / quod enim potest esse hortator viduitatis / qui ipse coniugia frequentauit xxvi di. vna Triplex sacramentum in matrimonio carnaliter consumato designatur / Primo vnio anime fidelis ad deum per dileccionem et caritatem / et hoc designatur per consensum animorum / in ipsa prima dispensacione / secundum alterum per mutuum consensum consenciat in alterum de quo fit mencio / e c debitum in prin. / ibi alterum signat cor-

// Secundu est unio humane nature ad deum q
facta est in utero virginali p incarnacione
verbi dei / et hoc designatur p carnalem
commixtionem viri et uxoris / et de hoc fit mencio
in c debitum ibi reliqm vero / scz primu e unio volu-
tatis secundu conformitatis xxvi di acutius /
et de q di n / m vo / nec intellas q ipe actus
carnalis designet hoc sacramentu sed pactu
in utero virginali consumatum sacramentu designatur
Tercium sacramentu e ecclesie unitas / ex omnibus
gentibus collecta / et uni viro xo subiecta / ut
in c acutius hoc sacramentu signatur per
illum coniugatum / qui unicum cum matrimonium ser-
uavit qr n secundu matrimoniu contrahitur
hoc tercium sacramentu non habeat locum / quia
recessit ab una unitate / que primo significa-
batur per unicum matrimoniu / quia in secundo
matrimonio diuidit carnem suam in plures / ideo
unitatem amodo significare non pt / quia ex quo
etiam xo se comparat / ab eo in aliquo recessit / nec
ipe ab ea ergo bigamus talem unitatem seruare
non pt / propter defectum eiusdem tercii sacramenti
de quo dicitur xxvi di acutius sz in quo con-
sistit istius tercii sacramenti significacio debent
dicunt quidam q in ipso coniugio sz hoc e falsum
/ quia mortua uxore desinit esse coniugium et nulla
est sic significacio / item matrimoniu non
consumatum no significat illud sacramentu / in c debitum
in fi ideo dicitur q significacio istius tercii sacra-
menti e in eo qui unicum matrimoniu serua-
uit / facto electo et ordine suscepto / nec e necesse
q talis sit electus vel fuerit coniugatus / quia
auctoritate apli sz ordinacio esse unius uxoris
virum / i no plurium lxxxii di proposuisti v / sz
fortasse / ymo qui nunquam habuit liberius pro-
moueri ab unitate no recessit · sz in ea re-
mansit Species bigamie sunt nouem / quia primo
bigamus dicitur qui duas uxores hunt successiue
xxvi di demum / et c acutius / q intellas cum
sz utriusque matrimonium fuit consumatum / et idem intel-
ligas in sequentibus sz q carnalis copula
fuit subsecuta alias non esset bigamus sed si
aliquis contraheret matrimonium ad virginem vel
ad viduam / et cognoscens eam / et post eius mor-
tem contraheret ad viduam / quam cognoscit et eius
// Si contraheret primo ad virginem / quam cognosceret /
et post ad viduam vel ad virginem / quam no cogno-
sceret sz host no esset bigamus quia no diuisit
mar carnem in plures / in c debitum et xxxiiii di
c vlt Secundo dicitur bigamus / qui contraxit cum
vidua et corrupta xxxiiii di maritum / xxx di
seriatim / quia si esset adhuc virgo alia esset vidua
si alicuius duxit eam in uxorem / bigamus non
esset / in c debitum Tercio qui contraxit ad cor-
ruptam / ab aliquo quocunque modo / siue fornicaliter

siue matrimonialiter / ut in c seriatim et c ma-
ritum 2 xxxiiii di curandum / et c proximus
Ideo si quis deflorauit virginem fornicarie
et postea duxit illam in uxorem / nunquam talis erit
bigamus et irregularis / ff et c · dubium / no
quia no diuisit carnem suam in plures / sz e unica
unica et eius / q ut sufficiat / in c debitum / et xxvi
di acutius ymo et host / · f · et hug dicit
contrarium / sz q n pt promoueri / quia certum est
q nec e virgo nec dispensacionibus / nam de virgini-
tate dispensari xxx q v qualis / ter debet
esse virgo et uxor / xxxii di nemo / et c seriatim
et xxxiiii di curandum / et c scz / iter debent esse
virgo ad uxorem duxit / et a sacerdote bene-
dicitur / ut in c seriatim et lxxvii di quicunque /
sz constat q non erat virgo / sz ideo no potest
promoueri / nec obstat prima racio / cum dicitur q
no diuisit carnem in plures / hoc no e verum
quia ante matrimonium erat alienus · modo e alter
sz ex opposito videtur confirmari / i decretales qui si dic
lvi / et hoc e propter defectum sacramenti / quia ma-
trimonium carnali copula consumatum de-
signat unionem et conformitatem xi et ecclesie ·
p incarnacionem verbi in utero virginali · in c
debitum ibi verbum caro factum est / sz ille qui ille
contraxit ad corruptam · etiam a se no consu-
mauit matrimonium in utero virginali no potest
designare illam unionem · cum non sit eius sile
suo modo ideo no potest promoueri / sz ex opposito
e probabilior sz iura canonica sz theolo-
gi tenent primam opinionem · ad b · et t qui exponunt
omnia ista iura de corrupta ab alio Item pone
quidam credidit contrahere ad virginem et iurat
ad corruptam nunquam potest promoueri dic q
no / cum sit maritus corrupte / sz di qui in alio
nec in tali casu excusat error / nec etiam vio-
lencia xxxii q v ille aut / Rex aut promocionis
factum requirit no voluntatem / xv q i c vlt // Item
quidam contraxit ad virginem credens ad viduam
contrahere vel corruptam nunquam e bigamus
videtur q sic / quia quantum in ipso fuit fecit
q esset bigamus mentis affectu / et si no iuris
affectu / in c impr et c a nobis / in q re vera non
cognouit corruptam / licet credidit cognoscere
ergo veritas debet preferri ueritas rei erroribus contra
gestorum non viciat · ff de off pr illiterarie
q veritas ergo no e bigamus host dicit q no
e bigamus / sz tamen bigamus possit repelli /
Sed quare exigitur maior castitas in uxore
quam in viro / cum maritus corrupte / sz cum ea una
caro efficiatur promoueri non pt / xxxiiii di
curandum / et tribus c scz / sz ille qui habuit
concubinas ante uxorem vel post pt promoueri xxxiiii
di habuisse et xxxiiii di firmitatis Rex

q' vir sig^t xpm qui compilauit s' syn
nagogam / et p' ea ecclam / Ideo no nocet
si vir non fuit vgo / vxor vo sig^t ecclam que
sp vgo pmansit / saltem mete / vn aplus de
spondi eni vos vni viro / vel xxvij q i nup
ciaru / et ideo exigit^r q' vxor / no diuisit car
nem suam in plures / q' si fecit vel an matri
monium uel durante matrimonio / de est in
coniugio designacio tocius sacramenti vnitatis
et hat tam ex parte viri qm ex pte mulie
ris est / quia epus vnius vxoris vir sig^t
vnitatem ex omnibus gentibus vni viro s.
xpo subiecta xxvi di acutius / Sz pone
q' aliqua vgo fuit corrupta ea inuita / nunq'
potest int virgines consecrari no / s hostiensis xxvi
di acutius / Sz epus si habuit xx concubinas /
potest in epm ordinari seu consecrari / xxx
iiij di frmitatis / Sz que e racio diuersita
tis ad dignior sit consecracio epi quam
virginum / Reo q' vgo sig^t ecclam triumphantem /
in qua nulla e macula vel ruga / ar xxvi
q i nupciarum / Sz epus signat ecclam mi
litantem / que bonos et malos recipit / Io
in eo no requirit^r tanta castitas / hanc racionem
adducit h' in glo xxvi di acutius / Item
dicit^r bigamus / qui contraxit ad vgine et
ipsam defflorauit / et p' fuit ab alio cognita
s ipse p' eam cognoscit etiam ignoranter
efficit^r irregularis / xxxiiij di si cuius et
c si / quia no pt intimacionem e designa
tio ipa mulier quo ad virum suum no fuerit
virgo post matrimonium / quia ab alio cognita
sicut fuit bigamo an et p' / Nu secundum hoc
ipa diuisit carnem in plures pmittedo se co
gnosci ab alio / quin a marito / Ita ipe per
subsequentem coitum cu eadem diuisit carnem
suam in plures / quia e vna caro cu ea / Nu
contrahit irregularitatem / ppt' qua non
potest promoueri / et hoc ppt' defectum sacra
menti / ut dictum est / nec e ratio sufficiens / e
vincis vnius / ymo oportet q' ista contrahat /
et nichilominus q' sit vgo an et p' quo ad
virum / Sz quid si in psbrm ordinet / nunq'
recipit caracterem et execucionem / hostiensis dicit
q' caracterem recipit / et sic execucionem admis
quo ad se iusta et pbabili ignorancia ex
cusante / ar e de ordinatis ab epo qui renu e
c j in fi / c^a / Sz si p' ea recipiat / q' ab alio
fuit cognita / ab execucione abstineat j
de pbro no bap / veniens / Sz quid si ipse
durante matrimonio vel p' eam cum ea que fuit
vgo cognoscat aliam / nunq' erit bigamus / Dic
hostiensis q' no debes iudicare bigamum / n vbi
hoc repit^r expresse / ar j de sps et apud

nec obstat xxxiij di si quis de laicis / quia no
loquitur de bigamia / si dicit^r de pcto et rigore
Sz quid si maritus accusat vxorem de adulterio
et illa pedente lite petit debitum / q' pendente
lite non debet illa debitum petenti / nec sibi pstand
usque ad sinam xi q i quia reus / Iz viij q iiij nonne
et j de rest' spol litteras / et forte sibi pcipitur
ab ecclia / dic q' si cognoscat eam / efficit^r irregu
laris / quia iteratus sepe contrahit^r solo facto
et absque pcto / no requiritur ppt' ecclie preceptum /
q' non credo / q' in hoc casu teneat^r obedire ad
sibi pndicium generaciem / nec obstante intra pstad
allegata / quia hic fuit in culpa / et ideo bene pt pstad
ar j de re iud / Sine culpa et j ut lite pe / quid
quid q' si aut contra dicat^r bigamus interpretatiue
q' vnam habuit de iure et ea mortua duxit
aliam de facto / quia erat in sacris / et hoc no
ppt' sacramenti defectum / in veritate bigamus non
existit / si ppt' intencionis affectum cum opere
subsecuto / j e nup / nec ad talibus licet dispe
sare ut ibi / Itm pcto quia vnam habuit de iure
et eodem tpe habuit aliam de facto / vel duas de facto
duxit vxores / q' ptim ab iure et ptim ad factum
conuenit retorqueri / xxxiiij di xano / xxxi q i
quo viz / Iz j de dmor gaudemus ho / Itm pcio quia
p' votum castitatis emissum pfessione contempta
contrahit matrimonium de facto / quia de iure non pt /
bigamus reputatur / Iz ecce irrit xxvij q j quot
quot / Octaua qui infra ordinem sacrum con
stitutus de facto tm / quia de iure no potuit dux^t
viduam et corruptam in vxorem bigamus est / nec
ad eo licet dispensare / Non ppt' sacramenti de
fectum / si ppt' affectum intencionis / ad ope subsecu
to j e ad vlt' / Si vero ad vgine contraxisset / possit
epus dispensare ad eos j de cle quis / Sac / sm
hoc intelligere j qui cle vel no c j et ij / Nono
bigamus e irrit qui habuit duas vxores ante
baptismum / vel vnam an alteram p' / nec abolet^r
illa irregularitas p baptismum / que contracta e
sine pcto ut in matrimonio quia no delinquit
in accipiendo sic / xxv di p totum / excepto p^o
c qd no h si omnes doctores / Si vero ex delicto
oritur irregularitas ut pote ex homicidio /
p baptismum tollitur / ar xxv di de in / et
c si / sicut tu aliqui q' homicide repellunt^r
no ppt' ~~[illegible]~~ irregularitatem / si ppt' horro
rem facti / quia horridum est effundere sanguine
humanum / et posset poni casus in quo no pec
casset ut iudex / ymo si occideret peccaret et
puniret^r xxiij q v miles / et sic in baptismo no
deletur / Decimus videtur de aliis p decimum
et e vna di / nunq' pt dispensari ad bigamo
ut valeat promoueri / videt^r q' no j e dup
eo et c inp / Sz con xxxiiij di lector / vbi

Et tribue c[illegible] / pro iure [illegible] / dispen[illegible] ad s

No

F

Si clericus ... mulieribus duxit uxorem ... gradu ... est ... clericali ... [illegible]

maximus papa dispensauit ad bigamum ut fieret subdiaconus ... ibi ostenditur quod liceat soli pape et non aliis episcopis ad bigamum dispensare usque ad subdyaconatum ... non supra quod non est contra apostolum quia prohibicio apostoli est tantum de diacono presbitero et episcopo et non de aliis quia subdiaconatus non erat sacer ordo ... et de etate et qualitate a multis ... preposi- bus ... distinguere aut episcopus possit dispensare aut papa ... episcopus uelit dispensare non potest ... loquitur ... et ... non obstat quod dispensat ad ... Et si dicas et sunt probatur ab apostolo quia ... per primam restitutus videtur ... et incipit esse quod non erat ... et de tempore ordinis ... et non ad talibus dispensat ... bigamus non prohibetur propter ... propter defectum sacramenti ... quod amplius restitui non potest per aliquam satisfactionem et hoc considerauit apostolus ad prohibendum ... et bigamum ordinari ... purgato non prohibuit dispensacionem ... papa ... potest dispensare ad bigamum quia ... ab apostolo paulo prohibetur qui petro qui maior erat paulo non potuit legem imponere nec petrus suis successoribus nisi esset in articulis fidei quia par in parem non habet imperium ... ratione nec minor in maiorem ... de ... et Innocentius et ff. trebell. ille aquo ... Bigamus non dicatur qui plures habuit ... quia ... reddit ... et quod ... Nota bigami sunt denudati omni priuilegio clericali et de foro secularis consuetudine non obstante et ipsis sub anathemate prohibetur deferre tonsuram vel habitum clericalem ... retro ... si contraxerint ad uiduas et ... et deferant uestes clericales de cleri. conjug. ... vi

De clericis peregrinis

22 Superius visum est de hiis qui in toto prohibentur a promotione. Nunc de hiis qui prohibentur in parte ut sunt clerici peregrini. Et videndum est qui sunt peregrini ... ignoti ... a promotione repelluntur et qualiter admittantur. Peregrini ... omnes ... a Clerici large appellati qui non sunt de ... ordinati et tales non debent recipi ab alio episcopo sine litteris ... episcopi ad ordines vel dignitates vel alia ... et ... de ... qui ... et ... proprietatis ... primatus et quod tales sunt peregrini ... est ... peregrina ...
b Ignoti dicuntur quorum genus est ignota et eorum vita siue sint de eorum ... siue non et tales debent examinari ... Repelluntur isti a promotione duabus de causis una est quia non ... episcopo ponere falcem suam

... appareat ... clericis ... peregrini ... episcopi ... de peregrinis ... hic ... de clericis peregrinis ... in primo tractatu de clericis non ... ad ordines ... Infra tractat ... peregrini ... de ... [illegible]

in messem alienam subditum alterius iudicando vel ordinando ... per totum ... et ... quod tales solent esse pro magna parte ... infames ... et irregulares ... vel ... se habere maiores ordines quam habeant ut ibi. Admittuntur clerici peregrini ad ... sigillis episcoporum ... et ... si sigilla sunt ignota alias sufficeret sigillum sui episcopi si esset notum ... promoti ... per ... confessionem ... nullus ... Item intelligatur si velit publice populo celebrare alias si vellent in secreto ex deuotione celebrare possunt sustineri ... quod si amisit litteras ... est recipiendus dicto quod ... probet amissionem litterarum et tenorem et quod sine vicio fuit per testes vel per iuramentum ... Nota quod si abbas vel archidiaconus vel alius inferior prelatus habeat ius ... in aliqua ecclesia et instituat clericum ... absque licentia episcopi quod episcopus potest eum remouere nisi ex dispensacione eos ... dimittendos ...

De officio archidiaconi

23 Expleto tractatu de electione et ordinatione ministrorum ecclesiasticorum hic subiciat de officiis eorum et primo de officio archidiaconi. Primo videndum est quod sit eius officium et quid ad iurisdictionem eius pertineat. Officium
a archidiaconi potest ut ... diaconus et ... culpa sua promoueri non potest ... amittat ... de eta ... ut ibi dictum est ... Item diaconus legere ... vel ... ad legendum et quando episcopus cantat missam ad missionem illius se induere leuite vestientis subtus et ... de ordinare ... omni officio ecclesiastico in ecclesia ... et ... et ... ut nullus ... vel ... quilibet in ecclesia lector legat vel acolitus ... Acolitos ordinet quis eorum candelabra quis thuribulum ... in ecclesia aliqua officia agere debeat ... consuetudo in quod que in huius officiis attendit potius quam ius ... et ... de ... Item debet omnia vasa ecclesie ubi non est custos vel thezaurarius custodire ... et ea que ... sollicitudo et ... ordinacio ad ipsum pertinet ... singulorum archipresbiteri debet ei subesse et maior post episcopum et ... episcopi vicarius reputatur ... sollicitudinem et curam tam in clericis quam in ecclesiis ... habeat ut que corrigenda videt corrigat et emendet ... sint ardua negotia que absque maioris sui presencia nequeat

cimiari Et institucio corporalis eciam super benefi-
cijs que eciam dignitatibus ad ipsum pertinere
debet et examinacio clericorum Qui fuerint ad sacros
ordines promovendi vel beneficia recipiendi
et epo presentare ordinandos ponere abbates
et abbatissas in sede / e ad hoc ~~c~~ c ut nimis b
non prius sine licencia et mandato epi curam co-
mittere animarum / e eod sacris c xvi q vij nullus
nec laycus suas concedere promovendis ut ab alio
epo ordinetur / e signasti et q de te ord ad
inutilis & inferiores li vj Item pertinet ingrediere
et prochias sui archidiaconatus semel in
anno visitare si necessitatis emerserit. preter
quam oporteat eum prefatas ecclesias sepius vi-
sitare / e Quandam et procuraciones recipere
prout dicatur / de censi q archidiaconus r q se
et si epus fuit impeditus potest de tercio in
tercium annum totam dioc et que emendacione
indiget admoniciam sui epi corrigat et emen- b
det / e c Item nunc archidiaconus habent iurisdi-
ccionem de iure vel de consuetudine ut corrigere
possit et alia similia dicit quidam q de iure
non potest corrigere / e c archidiaconus Alij
dicunt contrarium s q habent curam animarum et iu-
risdiccionem ex eo q epus eum instituit sive
quia per collegium eligitur et per epum confirmat
generalem administracionem adipiscitur eo iuris-
diccione Ar / de prben referente z / de eo q
fu ord ve c / et / e mandamus dicit ff
q illa que continentur s c q prochianum
pertinent ad archidiaconum de iure quod alia
alia potius habent archidiaconi de con-
suetudine quam de iure qui / quia visitant
et corrigunt de consuetudine / e c vlt z q
de cler [illegible] et sic de consuetudine omnia
alia ma [illegible] intelliguntur / de excess
prelat ad h vn ma que loquitur dumtaxat
de de iurisdiccione archidiaconi intelligenda
sunt s dum sol consuetudines duntaxat locorum
s de [illegible] ad olim Item eius iurisdiccionem
non potest epus diminuere / de excess prelat ad
hec / de eius officio dicitur xxv di c i q ar-
chidiaconus Si vero archidiaconus negat
epum suum dominum esse et trahit eum in causa coram
iudice seculari vel dat consilium contra eum /
quasi membrum putridum est ab ecclesia removen-
dus / de excess prelat grave

De officio archipresbiteri

24 Dictum est de archidiacono qui
preest archipresbitero / e c i quo ad
dignitatem / non quo ad ordinem
h q vij puto ut quoniam Ideo subiciat de offi- a
cio archipresbiteri ad cuius officium pertinet super
omnes presbiteros in ordine positos curam agere
et assidue in ecclesia stare / et cum epus fuit

absens missarum solemnia celebret et collectas
dicat vel cui ipse iniunxerit / e c i z xxv di
c i q archipresbiter Item de presbiteris omnibus presbiteris
cardinalibus qui debent cantare missas in
diebus festivis et alijs sacerdotibus loco epi
facere que pertinet ad eius officium sub negligencia
et torpore Et si epus defuit di loco epi facere
que pertinet ad eius officium s fontes benedi-
cere infirmum oleo inungere penitentem inf-
irmum consulto epo reconciliare primam archipresbiter
alijs sacerdotibus iniungere In solemnibus
diebus missas celebrare vel alij committere
/ e c ij et in Item cum epus missam cantat
debet precipere sacerdotibus ut induant se vesti-
bus sacris et qualiter ad missam procedunt et
custodi ecclesie ut in sacramento eucaristia propter
infirmos non desit quod debet infirmis providere
et precipere sacerdotibus ne sine confessione et viatico
moriantur confessiones vero peccatorum qui asso-
rum venerunt recipere et quecumque circa christianos
requiruntur adimplere / e officium Item archipresbiter b
ruralis non solum laycos corrigere debet sed
eciam capellanos qui per minores titulos hi-
tant et epo denunciet nec presumat epus q
possit omnibus sufficere / Si sic epus pre-
matrici ecclesie ita archipresbiter presit plebibus /
sed nichil presumat contra decretum epi ordinare
/ e c vlt

De officio primicerij

27 Sicut archipresbiter subest archidiacono a
et primicerius / e lectores et q isti agere
debeant et omnibus gradibus ecclesiasticis
in ordine positis ordo et modus
psallendi in choro pro solemnitate et tempore ad
ipsum pertinet et dare lectiones z responsoria et ut aliqua
negligencia vacet omnibus et excessus clericorum refer-
at epo / e c uno et xxv di q ad primicerium

De officio custodis sacriste

26 Sacrista subest archidiacono et ad eum a
pertinet custodia sacrorum vasorum et
vestimentorum ecclesie et totius thesauri
ecclesiastici et que ad luminaria pertinent in oleo et
in cera et ordinacio eciam incensi preparacio et
crismatis conficiendi et baptisterij ordinandi pre-
paracio luminariorum in sacrario et sacrificijs / e
c uno et xxv di preterea q vlt

De officio custodis ecclesie

21 Custos ecclesie debet habere curam de omni a
ornamento ecclesie pallijs et linthea-
minibus altaris de lampadibus in
accendendo et extinguendo ne super modum
lucendo oleum deperat aut minus lucendo obscu-
rior sit ecclesia et de incensa pane et vino
ad sacrificandum et pro canonicas horas
signum debet ex consensu archidiaconi sonare

et omnes obligaciones seu decimas absente epo
Unde dicit inn. scilicet et si negligens fuerit depo
natur et melior et sanctior instituatur j c j
et ij Ista vero officia locum habent secundum diuer
sas consuetudines ecclesiarum diuersitatum pro regionum
quia de iure et secundum hoc intelligas iura
que videntur esse contraria De officio vicarij

28 Dictum est de hiis qui suo nomine seruiunt
ecclesiis hic subiicitur de hiis qui nomine
alieno scilicet de officio vicarij Et videndum
est quid sit vicarius et unde dicatur et quod
eius officium et in quibus casibus possit ministerium
deseruire et quod ius habeat vicarius in ec
a clesia in qua seruit ¶ Vicarius est qui vicem
alterius gerit siue in officio contencioso siue
non contencioso ut de off. archidiaconi c j et
de off. archipresbiteri c j in fi. Dicitur autem vicarius
quasi vicegerens alterius ¶ Vicarius quandoque lar
ge accipitur qui vices gerit alterius in ecclesia vel
causa et secundum hoc tam legatus quam delegatus
dicitur vicarius xcvi di. c. vlt. et j c tua
nobis et talis vicarius omnia potest que pertinet
ad iurisdictionem illius cuius vices gerit ut de
officio eius qui vice alterius gerit l. j et ar. xc
in di. c. vlt. et xcviii di. c. j quod dicitur est si sunt
que sine mandato speciali attemptare non debet
j de off. leg. quod translatum dicit ut j quod item
omnia potest j item quandoque dicitur longius qui alterius
vices gerit in ecclesia speciali et secundum hoc coadiutor
esse potest dici vicarius de quo habetur vij q. j
quia frater di. oblatum et de cle. egr. mi. pastoralis
li. vj item quandoque dicitur stricte qui alterius vices
gerit in ecclesia parochiali et secundum hoc accipitur
b j c fere per totum ¶ Est autem vicarius specialiter
in ecclesia qui alio nomine dicitur firmarius
qui instituitur ad tempus a persona de consuetu-
dine licet non de iure j ne pre. in usu c. vlt.
et iste nullum ius habet in ecclesia ar. 3 de fil.
constitutus nec ad commissione sacerdotum potest
absoluere si sit de diocesi alterius epi vel etiam
de eadem cui epus absolui non commisit ar.
3 de cle. pereg. c. vlt. sicut nec monachus
xvj q j quod ecclesia in hoc potest hic instituitur ex quo
epi qui imminent nimia absencia pregnatur
j de ap. peruenit ij vel alia iusta causa abse-
ac utpote racione studij 3 de elect. ad ea quod
quod vlt. li vj ¶ Perpetuus vicarius est qui insti-
tuitur quamdiu vixerit a persona de auctoritate epi j c Cum
hoc nec exigitur assensus patroni scilicet R ar. j de
iure patronatus postulasti et iste vicarius
aliud vicarium dare non potest j e. dicebis ¶ Officium
c vicarij constituti a papa in urbe non potest
extendere extra urbem suam iurisdictionem nisi

specialiter sibi sit concessum j c. tua nobis ij sorte
infra centesimum miliare ad instar presbiteri v[?]
bis ff de off. con. s. maliaz quod vlt. ¶ Genera
d lis vicarius epi in spiritualibus absente epo
potest binam dare clericis ut ab alieno epo pos
sint ordinari licet officialis epi non potest hanc
licenciam impertiri ut de te. ord. ad nullus
quod inferiores et quod epo li vj Sed nec vicarius
epi generalis nec officialis beneficium confer-
re potest nisi hoc sit eis specialiter commissum j c. cum in
generali li vj j item officialis generaliter
sibi causa cognitionis committatur potestatem tamen inqui-
rendi corrigendi aut puniendi aliquorum
excessus seu aliquos a suis beneficiis seu
administracionibus amouendi non habet nisi specialiter
sibi committatur j e li vjo. Sed utrum offi-
cialis sit ordinarius vel delegatus dubi-
tatur j Host. dicit quod est ordinarius ut de
sit consistorium epi et officialis j de ap.
Roma li vi et 3 de consue. non putamus li
vj et potest alijs delegare eo quod ei medio co
mittitur et non ea ff de iud. l. cum praetor
quod iudicis nisi esset excitatus quia tunc alius
ab eo medio non posset recipere j e Roma
li vj ¶ Prochialis vicarius perpetuus debet
esse sacerdos cum habet ecclesie curam hinc inter
curam annexam tenetur vicarie sue per-
sonaliter deseruire nec plures vicarias potest
simul obtinere j e c. ij et vlt. sicut non
potest quis habere plures ecclesias j de cle. non re
quia nonnulli et c. se. quia vicarius intelligitur
beneficiatus 3 de fi. psr. constitutus 6 de
rescriptis postulasti in fi. l. item debet seruare
fidem ecclesie in seruiciis exhibicione et pen-
sionis, seu impensionis reddicione j de cel.
mis. c. j et de inmunit. quelibet ¶ Constitui
potest vicarius perpetuus in ecclesia prochiali
cum ecclesia annexa est prebende vel digni
tati cum non posset persona ibi deseruire
et in ecclesia maiori j de preben. extirpande
quod qui vero vel cum persona incurrit debilita-
tem aliquam sine sua culpa ita quod non possit
ibi deseruire et in tali casu datur maioribus
coadiutor vij q. j c. j et j de cle. egro in c.
j et vlt. et c. pastoralis li vj ¶ Vicarius
d habet ius in ecclesia quia ex quo de licencia epi
fuit institutus perpetuus remoueri non potest
a persona vel ab alio nisi aliquid committat
propter quod per iudicem in vicaria vel beneficio
sit condempnandus et habet etiam porcionem
in ecclesia assignatam j e ad hec. Et propter hoc
non habet ecclesie intitulatum licet solus platus
vel persona ut ibi Item ius habet in re et
ideo habens unam vicariam aliam habere non potest
j e c ij et intitulatus una tamquam persona
non potest in alia vicarius esse j e c j Unde
vicaria primitus se intitulari infra perdit
ius quod in vicaria habet j de conces. preben.
licet et 6 de rescriptis postulasti

De officio et potestate iudicis delegati

xv

In superiori titulo dictu est de eo
qui gerit vices altius in officiys
diuis / hic subiiciatur de hiis qui ge-
runt vices altius in iudicione contenciosa
Unde videndum est Quid sit delegatus et
conservator / que sit dra int delegatu a
principe et delegatu ab alio Que sit ptas
delegati / Et eius officium An delegatus pos-
sit totam causam vel ptem vni vel pluribus
committe / et quo non possit / Et quilibz debz
delegari de recusacione iudicis delegati /
Qualit dz quis conmoue iudicez suum ipso
iure modum excede / Et qn expirat iurisdicio de-
legati Delegatus est is cui a summo pon- A
tifice committitur ca Subdelegatus dr is cui
principiu cause vel medium vel finis committi
/ e sup quomodo et intencionis / et c poro //
Executor cui a principe vel ab ordinario sb
delegato execucio seu certu ministerium dema-
datur / c t vlt et c is cui li vi / et / de ap
nouit / et lz executor iurisdicionem habeat de-
legatam / no tm habet omnia que ad iurisdicionem
ptinet C de iur o. iud l. m. in fi Vn co-
mitte no pt alys / ad iniusta psone videatur
electa / e c vlt et c is qui c ult li vi / et i re
conpensacioz huius dabit ei a iure q ab eo
appellari no pt / nisi modum excedat / e fi qn
q nes aut / et / de ap / nouit Sic ut / v et no
Sed nunquid executor debet admitte ex- B
cepciones Distingue / aut execucio e mera a
mixta Mera dicit execucio qn ptibus pn-
tibus cognitu est de ca ab ordinario / vel de
legato a principe / et ille madat alicui q se-
tenciam suam exequatur / talis executor non
dz audire exceptiones / et si sit al ordmaius
/ e pastoralis q qui vo / de re iud de cetero
et C de excep rei iud fi ut pponibus si
sciat sniam iuste latam i contra ius litiga-
toris / quia sup hoc nullam ht cognicioz / v
de hoc cu non cognicio sed execucio tm eide
demandetur / e pastoralis q Qui uo / Vn
illam debet simplicit execucioi demadare
fctis si sciat illam nullam / ut si esset lata
ante statu litis / ff de re iud fal sup eo / quia
iudex no erat iudicioz / vel contra ius sptu
vel p falsa instra / vel p dolum aduersarij fuit
lata / si ista obiciuntur / coram executore execu-
tor debet supsede execucioni / Dummodo ma
liciose vel calupniose hoc no pponetur / et tunc
refert negocium superiori / e fi qn / et / de
re iud decetero / si al et iudex ordinarius
iste executor / admittit excepcios / de ap di
lecti et ff de iud Si ptor / q marcellus / al
non calupniose ro dicitur quia si hoc eet
vni differi execucio no debet C ad l corn
de fal l ij Mixta execucio dicitur que C
habz cognicionem anexam / ut cu pp madat
alicui rem suam restitui / vel madat dare
alicui beneficium / coram tali executore admit-
tun legitime exceptiones / quiuis absolute
fuit scribat / e ex pte / et B de rescriptis si
qn et c cu ad eo Et nota q ante executorem D p mero
no appellatur nisi excedat modum execucionis
/ de re iud q ad consultacionem infi / et u q
vi q Dui quod v ab executore / et / e super
quomodo q vim et q se Sz a mixto executore
bene appellat si no admittat liminas excepcio-
nes / vel al ptes grauauit / de ap dilecti
et c ut debitus / Sic ut ibi q al executore //
Iudices esse impediunt natura ut surdus E
mutus / pcetuo / furiosus / et impubes / quia
huiusmodi persone iudicio i discrecione carent
in q vij q tria / et ff de iud / cu ptor q hi aut
Item qui a senatu remotus est / ppt infa-
miam impedit Sic ut / de testi q fama / et
duobus q sequentibus Item moribus ut femine
et sui / no quia no habeant discrecioz / si quia
ciuilibus no fungunt officiys / ut in q tria et
q no aut // Quod aut dr de femina est
vnum si princeps seu papa ei specialit delega-
uit causam / vi q m magna et xxiij q iii
si quos et arg ff de re iud quidam et / de
arbi dilectus Ideo de pube minore xx anis
sic tenet delegacio ab alio qm a principe
si ptes specialit consentiret i eum / qui annum
xviij transcendisset / e cu vicesim Idem
de ordinario Sed arbitr esse no pt etiam
ptibus consencientibus si habeat xx anos
ff de arbi cu lege // Sz que e racio diuer-
sitatis dicat B suplicom esse // Prima q
iudicio datur a principe siue a magistratibus
Sed arbitrio a priuatis psonis // Secunda quia
multa remedia sunt i iudicio puta supplicacio
apple et recusacio si in arbitrio sola pene
solucio / aut maior etas requit ne ptes
incidat in periculum ppt ignoranciam arbitroz /
Unde arbitri no debent iurare ne pter
ignoranciam incidat i piurium Qn aut de
iud q si no coll vi / Que sit dra int iu-
dicem del et ordinarium et arbitrum d / de
arbitris Qui possit delegari his vsibus F
comprehendes / liber mas gnarus cui sit
mens integra fama Et ab his subsit co-
mittit huius bn ca Sed iudices delega- G
ti a sede aplica vel legato debent esse in
dignitate positi vel psonati / siue canonici
in ecclia cathedrali / B de rescriptis / statutum i pri / H statutum i pri de rescriptis et asse // sede decreuit B de off ij
Conservatores qui plerumque a sede ap con-
ceduntur a manifestis violencys et iniuriis de-
fende put illos / qui eis committunt defe-
dendi / Sz no put ad aliqua que iudicialem
indaginem exigunt suam extende ptatem
/ e statutum li vi Item nulli put deputari
conservatores nisi sint epi vel eoz superiores
aut abbates seu dignitates aut psona-
tus in kathedralibus vel collegiatis cays /
obtinentes / nec aliquis pt eu hre conservatores

qui subiguntur iurisdictione dioc. uel districtu eccle-
siastico uel temporali consistat exceptis regibus
et reginis et conseruatores huiusmodi extra
ciuitates uel dioc. in quibus fuerint depu-
tati contra quoscumque procedere aut aliquos
ultra unam dietam a fine dioc. eorundem trahere
non presumant nec uices suas alijs commit-
tere possunt citationibus ac literarum denuncia-
tionibus exceptis nisi hic eis competierit
ex beneficio litterarum. Sed nec tunc non infra ciui-
tates uel dioc. in quibus fuerint deputa-
ti et personis tamen que superius sunt expresse
et si de alijs quam de manifestis iniurijs
et violencijs sciuerint se intromiserint uel ad
alia que iudicialem indaginem exigunt suam
potestatem extenderint eo ipso per unum annum sit
ab officio suspensus et pars que hoc fieri pro-
curabit expensas incurrit a qua non debet
absolui nisi parti lese satisfecerit integraliter
de expensis. Officium uero quorumcumque conseruatorum
ipso iure expirat quo ad non cepta negocia
per obitum concedentis c. hac questione li. vi^o.
Circa munera et expensas assessores et
notarios et personas testium adiuuandas debent
omnia obseruari que de iudicibus delegatis
dicitur § de Repro. statutum li. vi de ut ubi
quod Item nullus manifeste uiolencie cum
iniurie dicitur que per confessionem uel probationem lineam
note fuerint aut euidencia rei que nulla
potest tergiuersatione celari de ubi sig. expre
et c. Cum olim. Et si dicatur dubitatur an
iniuria sit manifesta uel uiolenta quia pars
altera hoc negat et per negacionem res fit
dubia. Et quibus ad hoc respondetur non licet si uis
ibi quod conseruatores cognoscere debent alias
inutile esset eorum officium quia quilibet hoc
negaret sicut iudex potest cognoscere an sua
sit iurisdictio ff. de iud. si quis et § de Repro.
Super leges. Circa Item legatum a principe
et delegatum ab alio est quadruplex quia delegatus
a principe potest suam sententiam executioni deman-
dare et exequitur impedientes c. c. i. et c. Si-
gnificasti. Sed delegatus ab alio non ubi a
contrario si l. et de fo. compe. si quis con-
tumax. Item delegatus a principe potest citare
generali edicto ar. c. Quod et maius de iud.
quod omnes. Item potest causam alij subdelegare
si alius non potest c. super quod omnes quod si uero et
de ap. ad causam nisi esset delegatus ad uniuer-
sales causas ut officiales § de off. vic. Romana
li. vi et c. de off. ord. Romana li. vi et c. de in-
stitut. ex frequentibus. Item si delegatus
a principe delegans ad sibi retinuerit ad
ipsum appellabitur de ut c. de ap. quod si a. ass.
Ad § Utrum in hoc alius iudex a principe
missus delegat exequitur querat ac uocat
ad ipsum. Potestas delegati et eius officium
est quod potest omnia que pertinent racione ad expediend.

cause sibi commisse et sibi igitur causa simpliciter
committatur c. Preterea et c. prudenciam in fi.
et c. suspicionis. Item fines mandati sunt
diligenter attendere et seruare c. quod omnes quod
uim et § si et § de Rep. cum dilecta et c. de pul.
c. ult. et plus expedire quod plus expedire ma-
datur. Et de ap. li. vi et c. de ca. poss. ad dilectus
et eius iurisdictio etiam extenditur ad illas res uel
personas que in Repto continentur c. Cum
olim abbas § 2 c. p. 2 § in sua iurisdictione alij
impedire aut quos tunc poterit excusare c. c. i.
sicut excusatio extenditur ad illos in quos lata
non fuit racione cuius c. de sen. ex. cum cap. et
c. si concubine. Item maior est delegatus a
papa quam ordinarius quantum ad causam sibi
commissam et potest eum cogere ut suam sententiam exe-
quatur licet ordinarius sciat illam esse
iniustam ut dictum est § et c. quod si nunquid et
delegatus ordinario faciat fidem de suam iuris-
dictione c. significasti. Sane uel et c. ad uiae
al. sibi non credit nisi ondet commissionem ar.
c. de testi. Cum a nobis sufficit tamen quod instrum.
fuit in iudicio publicatum licet pars ea sit amisso
c. de pul. Cum olim et § de testis publicum
uel si summa redacta sit in publicam instrum. c.
de testi. Significauit et in aut. ut sum filij
i coll. uel uel solus tabellio c. de probatione quam
cont. Et licet delegatus possit ordinarium coge-
re tamen defere epis. et superioribus ob reuerenti-
am sacri officij quod exercent. Item ad a iudicibus
uel conseruatoribus a sede apostolica deputatis
contra eos quo ad actiones aliquas uel pe-
nas fuerit procedendum primo ipsis ingressus
ecclesie uel sacerdotale ministerium interdicatur
aut deinde ab officio suspendatur et subse-
quenter agrauentur nisi nimia contumacione
perseuerans sine culpa suasit aliam procedendum
uel eorum terra supponatur interdicto c. Sane
n. et c. quia pontificali li. vi^o. Item delegatus
maior est generali legato quantum ad causam
sibi specialiter commissam nec a legato quantum
ad illam causam impediri potest licet possit
eam confirmare et executionem demandare si
tonabiliter fuit lata ut de offo. legati studuisti
xcm di. Papinus et ar. c. de off. or. pastoralis
et ibi delegatus iure gerat delegantis c.
Sane et c. ult. et xcm di. c. i debet eum
honorare sicut ipsum delegantem xcm
di. c. ult. quia in iure sita delegato ad eum
pertinet cum delegatione fungitur c. ij q. vi a recto
in fin. in q. i nulli inferi. Item delegatus
a principe uel ab ordinario potest cognoscere
de ca. restitucionis in integrum siue principaliter
siue incedenter ei mandetur. Et § et ap.
quo in iure. — rest. post. § ult. De ex-
pensis iudicis delegati assessorum et testium
adducendum dictum est § de Rep. quod Item nullus

Item exceptiones racionabiles recipere et sine
admittere certum si hoc ex forma rescripti non
habeant nisi exprimatur in litteris pape quod
nulle debent exceptiones admitti / ut extra
h. / et / de iud. exhibita / Item sententiam suam potest
execucioni mandare / a die sententie late / usque ad
annum / et compescere contradictores / et quia non
paciuntur in pace re quiete possidere / illos excommuni-
cando ita ut excommunicatum nolentes parere sine preiudicio
parentes sine usque ad annum absolvere / sicut
observatur in illo qui ante litis contestacionem
contumax invenitur / ut c. quoniam / et c. significasti /
Sed post annum excommunicare vel absolvere non
potest ex quo in Rursus / et c. quicumque / hoc intelligit
Hostiensis de excommunicato per sententiam secus si sit excommunicatus
ante litem contestatam / ut de off. ord. pastoralis
ubi successor / in onere et honore absolvit per
annum / quia iudex perpetuacionem exercere cepit
iurisdiccionem suam / et sic fuit perpetuata / ut quoniam et
c. licet / Iudex delegatus a principe potest alii co-
mittere vices suas / cum hoc sibi a lege sit concessum
dummodo maliciose se non queat exonerare / et
potest compellere renitentem / eo quia iurisdiccio illa
nulla esset / si coherzionem aliquam non haberet
ut c. pastoralis in prin. et de off. eius cui man. c. ultimo
ut l. / et potest totam causam committere vel principium
vel medium vel finem / Coniunctim seu divisim /
quia antiquum fuerat simul universa que acta
sunt in iudicio investigare debet diligenter / ut super
questionibus quas interlocucionibus / et c. pastoralis et c. ultimo
et c. si duo li. vi. / Sed quia multa iura videntur
contrarium dicere / distinguunt secundum Hug. doctores
meum sic / aut causa committitur uni tantum / aut plu-
ribus / si uni distinguitur / aut est impeditus
de iure aut de facto / si de iure utpote excommunicatus
non potest committere ut de Rescr. pastoralitatis / Si de
facto utpote infirmus / potest committere ut c. quamvis
Si pluribus distinguitur / aut est impeditus
de iure / aut de facto / si de iure non potest committere
ut de Rescr. pastoralitatis / si de facto distinguitur
aut non fuit apposita illa clausula / quod si omnes
interesse nequeunt / duo vel unus nichilominus
exequitur / aut fuit apposita / si non fuit apposita /
potest quilibet committere ut c. ex tuis / et c. si pro debili-
tate / et c. si duo li. vi / si fuit apposita distinguitur
aut fuit electa industria persone / aut non / si fuit
electa non potest committere ut c. dinfirmitatem coram dil.
et c. ult. et c. ib. cui li. vi° / Cum eligitur industria
persone videtur ut c. ex committere / si vero non fuit electa
industria persona distinguitur / aut est impedi-
tus in potencia corporis et vicia vel perpetua / ut excom-
municatus vel furiosus / seu infamis vel suspectus
recusatus committere non potest ut de Resc. pastoralitatis /
et ut c. pastoralis / et c. coram dil. / et c. iudex li.
vi. / Aut fuit impeditus in potencia voluntaria /
tunc distinguitur / aut committit causa apostate
non potest committere / ut super questionibus quas / si non duo /
aut sine remocione apponit / et tunc potest co-
mittere / ut c. prudenciam quod adicimus / Si de-

legatus committat alicui vices suas simpliciter
totum commisisse videtur / nisi dicat aliquid de iuris-
diccione sibi reservasse / ut venerabilis infra et /
de iure pa. ex litteris / tunc si ille nolit recipere vel
delegatus revocavit commissionem / antequam subde-
legatus usus fuit / vel mortuus fuit re in-
tegra delegatus causam resumere poterit / secus in medio /
ex quo ea usus non fuit in eum efficaciter non
transivit / ut c. quamvis li. vi et ar. / ut c. gratum venera-
bilis et c. licet / Item quando plures dantur sine
illa clausula / quod si non omnes etc. / quilibet potest suo con-
iudici vel alteri committere vices suas / et c. quamvis
et c. pastoralis / Sed si uno absente et causam non
committende alter seu alii nichil facere possunt ut
prudenciam mat. / et c. prudenciam quod adicimus /
Si autem clausula illa inseritur / ut omnes aut duo /
aut unus eorum mandatum apostolicum exequatur /
vel subalia consimili forma / quilibet ipsorum libere
potest mandatum adimplere / Sed uno eorum commissum
negocium inchoante alii nequibunt se ulterius
intromittere de eodem / nisi infirmitate vel alia
iusta causa illud contingerit impediri / aut si nollet
vel maliciose in eo procedere recusaret / quia iurisdiccio
perpetuata mandatore vivente per unum ex iudicibus
de c. perpetuata intellige / quo ad omnes / ut c. cum
plures li. vi / Item si inseratur illa clausula quod si
ambo etc. mortuo coniudice potest solus procedere
dele / Sed quando causa fuit commissa illi / qui mortuus
est sub nomine dignitatis / vel loci et non per-
sone / si alicui fuit substitutus / et confirmatus
statim iudex del. et substitutus alterius simul de-
bent procedere / ut c. quoniam abbas / et ff. de iud. l.
mortuo / et hoc verum est quando proprium nomen non
est in litteris expressum / sed solum dignitas que
non moritur / Item si papa commisit aliquam
causam regine Francie / sine proprio nomine post
ista decessit et rex aliam accepit / numquid illa
que est subrogata poterit cognoscere de illa causa
videtur quod sic ut c. quoniam abbas / Hostiensis dicit quod
non / quia mulieres accipiunt dignitatem a ma-
ritis / ff. de sen. fa. feriis / et ff. de l. ii Sed
quod princeps et l. si augusta / Sed pone quod
papa delegavit causam cuidam abbati / vel alii
in dignitate existenti / cum adieccione proprii nominis
postquam ille decessit et alius est subrogatus
loco illius / numquid potest cognoscere subrogatus videtur
quod non ut c. quoniam abbas / Innoc. distinguit aut
proprium nomen precedit dignitatem aut subsequitur /
Si precedit puta mandat sic / Titio filio N.
de tali loco abbati tunc substitutus non potest cog-
noscere / Si subsequatur puta abbati de tali loco
Titio filio tunc poterit cognoscere substitutus arg.
legis que sic videtur distinguere / ff. de stipul.
Sicuti l. fuimus colle / Item pone quod plures ar-
chidiaconi sunt in una ecclesia sicut in parisiensi
et papa mandat archidiacono parisiensi sine
aliqua adieccione proprii nominis / vel cognominis
ita quod non appareat de quo senserit quis

istorum erit iudex distinguit secundum Host. aut
unus erat maior aliis in dignitate aut omnes
erant pares. Si unus erat maior aliis in di-
gnitate ut in eius predicta / tunc ille erit iudex /
Si omnes erant pares tunc ille quem elegerit
actor erit iudex / quia de eo semper ad litteras im-
petravit / ar. ff. de v. obl. l. in q. i § et de l. ii l.
Si quis q. Si int. duos. Si si cum consensu partes
consensissent non distinguendo de quo quis
erit iudex. Si dicat actor de uno / et reus de
alio nec pt constare de quo intellexerint dt
h. q. ille erit iudex cui primo lre sunt presentate /
h. Rep. Capl. s. [illegible] t. i de ap. ut debitus
Si aut simul esset presentacio facta / tunc qui dignior
est. Si si equaliter essent digni sorte dirimatur
ff. de iudic. Si qd ambo / xvi q. ii c. Dores
non est || Ubi vero plures sunt iudices del. / et illa
cla q si non omnes / etc. / non fuit apposita / uno
mortuo alii in ca procede non pt nisi aliud in de-
legacione fuit expressum / i e Uno. Idem esset
si alter efficiatur infamis h. de Rep. Prescriptaty
Idem si removeatur ut suspectus / i e licet /
quia neuter illorum iudex erat in solidum / ut iudi-
care posset / quia loco unius tm sunt / et omnes
quidam iudicare iussi sunt / ff. de re iudi. duo /
cum uni pt vices suas committe alii / i e quamvis /
Et si eo vivente alter cepit uti iurisdicione sibi
commissa solus pt postea procedere / i e lis et
c. Iudex 2 c si delegatus al. non pt ut i e
uno. Committe non pt vices suas ille cui co-
missa fuit predicare crucem. Revocare vel absolue-
aliquos dispensare ad irreg. vel iniungere
penas / quia non h. iurisdiccionem si certum ministerium
potius committitur / salua legatorum sedis aplice
auctoritate / Sed / si h. cui iniungitur ut negocium perso-
naliter exequatur pt dummo partes consenciant
hec aliis delegare / patrim si inquisicionem fieri
aut certis vel aliis ministris providere mandetur /
quia in his casibus fides persone et industria
e electa / i e c. ult. In provisione h. ecclesie
vel persone distinguit / Innoc. a se ap. aliquam
committat certe persone provisio de beneficio
in certa ecclesia dioc. vel provincia / faciendo tunc pt
alii licite committe vices suas / aut committatur
eidem non expressa certa persona / ut alicui per-
sone ydonee de certa ecclesia vel beneficio
debeat providere / quia certa eligendum personam cuius
industria tunc videtur esse electa / provisionem
sibi commissam alteri demandare non pt / nisi
in commissione habeatur / ut per se vel per alium
id valeat expedire / i e h. cui li. vi. Item si tal-
sine sit causa que ipsius presencia explicari non
pt ipam non pt aliis delegare / i e Si pro
debilitate pastoralis / 2 c ult. Item si mandatur
epo / sic tu facias eps cum alio tuorum condicionum
etc. Epus pt committe et alii non possunt nec
procedere sine ipso vel subdelegato ipsius / Unde
si epus moretur ... aliquam committeret

vices suas expiraret officium aliorum quousque al-
substituatur / i e quam abbas / quia sine ipso
alii nullomodo poterant procedere / i e c. Capl. / et
ult. v. Idem quoque || Item cum alicui committitur
causa infra certum tempus terminanda ultra id
tempus h. non pt extendere nec committe nisi
de partium voluntate / et tunc tempus postquam lre
iudici presentantur / i de ap. Super eo / Idem iudex
non debet tm iurisdiccionem suam coartare / ut non
faciat sentenciam cum tenebras dici ultimi e
Consuluit / Item si iudex procedat in te-
nebris ad lumen candele / ab litis contest. vel
proferat sentenciam nunquam valet / quia agitur et h. q. sic
h. procedi non debuit / dummo aliud non im-
pediat / et precipue si iudex sit honestus / sed
non dicitur / i e Consuluit / q. si processum fuerit
non valeat / quia multa fieri non debent
facta tm valent / Host. dicat contrarium per illud
idem c. i e Consuluit / ubi dicit inquiet homines sur-
gunt de nocte latrones / Innoc. tm distinguit
et bn. aut partes consenciunt et tunc valet
sentencia et sic intelligit h. aut contradicunt
et tunc non valet et sic intellexit Host. || Item
licet delegatus a principe possit subdelegare
alii tm non possunt qd dic ut h. e. q. dra v.
Item pt ... ribus personis et causa de-
legari dictum est supra de Rep. q. Item nulli /
Et de loco ubi debet committi dicatur ibidem / Si
tm ille per quem a se ap. certo loco inquisicio
fieri vel quidquam aliud expediri mandatum /
propter potenciam vel maliciam illius contra quem
inquiri debet / seu procedi seu fautorum eiusdem
non possit ibi exequi secure / eo loco ne ipse
comodum ex dolo vel fraude reportet / ad id
exequendum locum eligat alium idoneum et securum
Idem sentiat si alia causa racionabilis subsit /
propter quia in loco decreto propria negat comode /
quod mandatur ne tali pretextu mandatum
aplicum impediri contingat / vel differri /
i e statuimus ii ul. vi. || Item illa que sunt meri
imperii ut deposicio et similia prout / si Can.
delegari xxiii q. iiii illud / et ii q. vii Sicut /
decernit tm est secundum leges / in quam delegatus
interesse non possit / ff. de of. eius cui ma.
e iur. l. i. § i. Item si ap. liberaliter
committit duobus quam uni / et tribus quam duobus /
quia si Can. Integritate iudicium qd plurimorum
sinus roborat / i e prudenciam / quia qd a
pluribus queritur / facilius invenitur / xx di.
de quibus. Item licet iudex possit partem pti in
ferendo sentenciam ... termino constituto / i e Con-
suluit / non tm ei pt pte in expensis et sup-
tibus / alioquin ipe de suo restituet expen-
sas. L. de iudic. sancimus. Et si causa rei sentencia
de mittat adversarium in possessionem /
tenetur usque ad annum defendere / i de sy

quērelam nisi / et si infra annum moriatur
delegatus nō potit cōtumax possessionē
recipe nisi p delegantem vel p successorem
mortui delegati in onē et honore j de of ord
pastoralis § preterea ¶ Recusari pt iudex
pluribꝫ de causis vñ v̄s / Quatuor ista timor
odium dilectio census / sepe solent ebetes hom
inum pervertere sensus / Et si ppt aliqua istarum scien
ter tulerit snām per annum ē suspensus
Et si diuinis se immisceat irregularis efficitur ita
q̄ nō pt sanari nisi p se ap dispensari j de
re iudi c̄ cum eterni li vj Unde pt recusari
iudex si est dūs adversarij j e causam que est
ar in q v p actatorem / et xj q iij quatuor
et j e insinuante ¶ Item si iudex esset va
sallus seu subditus impetrātis ar xxij q v
de forma / et j ut lit nō qt attendens / et j
e hac q̄stione in pn li vj Excipiunt' reges
et regine ut ibi ¶ Item si esset consanguineus
vel advocatus extitit in eadem cā pro ipo j de
ap postremo ¶ Item si adversarius ē oriundus
de terra illius et sit fauens j ut lite non
qt attendens et j de ap ex insinuatione
Item si sit affinis in q ix absens / et ff de i
iur lex coram in pn ¶ Item si sit comes ipsius
j e cū F et ff de off pre senatus ¶ Item
ppt dūm tota familia pt recusari ē si qq
p ro l i ¶ Item si habet consilium castrum
j de iudic / c cam que / et ar j de test perso
nas Et licet ex istis causis repellatur
iudex a iudicando / non tñ repellit' testis
a testificando / et hec ē causa quia facilius
put hñ iudices quā testes Vñ repellit'
iudex a iurdicione ppt defectum testium ut
sic ferat testimonium in causa j de test
delecto ¶ Item ppt nimiam familiaritatem vel
amicitiam ff de iubis sig late q̄ amicos / et j
de sū p tuas et c lit / alr recusari nō potest
nisi ppt nimiam et rōnabilem causam j e
suspicionis / que si esset probata dz legitima
reputari j de ap cū spāli / sz si ē dubia coram
quo pbabi' / distinguitur / aut causa fuit commis
sa pluribus / aut vni tm̄ si vni ad arbitros
recurratur / qui a ptibus eligūtur / ut de cā
suspicionis cognoscat / j e ab arbitris li vj
Et si arbitri grauauerint ad se ap ē appel
landum j der ē cū de renovatione literarum a
bigitur / ut ibi / si pluribus fuit commissa di
stinguitur / aut illa clā fuit apposita q̄ si alio
interesse nō put vel nō vlt alt eorum in causa
procedat / aut nō fuit apposita Si fuit appo
sita coram nō recusato coniudice ad que ex
vi predicte clausule dz ipius cause cognicio p
tine causa recusacionis probari et ab eo
expediri debebit / si nō non fuit apposita / tūc
debet ad arbitros recursus haberi / et si de
legatus epi vel officialis recusetur causa
recusacionis hadi coram epo est probanda

j e si contra vnum li vj / Et quamuis delegatus
possit legitime recusari / ut suspectus / pt tñ licite
committē vices suas alicui contra ipsum recu
sacio proponatur / Et si in toto commissit vl tm̄ s̄
recusari aut fcta post commissio impugnari
nequibit / q̄d' posset si sibi de iurisdicione aliqd
reservasset Sz pa recusacionem ppositam non
pt committē / si de recusatoris procedat assensu
et tūc pt lic sit probata / dummo premunitur
non fuit sup eo / quia tūc cum cū consensu
eius nō valet commissio / cū omō desierit ee
iudex j e quidem li vj / de recusacioe ord'
j de except q̄ exceptio / S et nt omis ille
ūo qui iudicē petit ī iudicio ipsum recusare
non pt / j e sup quodam q̄ vlt / et in q iij effe
ratur / semel enim iudex electus recusari nō
pt / ut ibi si ceperint coram eo litigare j e
insinuante / nisi ppt nouam causam supuenien
tem / utpote si de nouo factus sit iudex famili
aris alterius partis / dummo non consensit
ipm iudicem procedē postqm sciuit illud fa
miliaritatis effectum ut j e insinuante ¶ Con
iudicem suum absentem tenent' alij delegati
admonē / quia ipm citarē nō put / cū par
ī parem non heat imperium § de elē innotu
erunt Sz admonē et rogare ut veniat / et
si nō venit ad talem monicionem seu rogacionem
nec aliquid responderit vel si dixit se nolle
interesse / et nō inuenit quid sit faciendum
distinguitur / aut fuit apposita vna illarum clau
sularum / ut si omīs interesse nequit duo nichi
lominus procedant / vel si ambo interesse ne
queunt / alt nichilominus exequatur / vel non
fuit apposita / Si fuit apposita et pa talem mo
nicionem nō venit / psumit' / q̄ nolle veniē /
vel nō posse interesse / et talis psumpcio he
bitur pro responsione illius / sc q̄ nō velit
vel nō possit / ar in q ix decernimus / et hec
di si forte / Et tūc remanet iurdicio / aput
alios / et procedē put / et ipe est grauiter
arguendus q̄ nō vlt mandatum apliam ad
implere / j e prudenciam q̄ adicimus Si vero
nō fuit admonitus / nec p certum nuncium literatorie
destinatum nō excusauit se interesse nō posse /
ad cause cognicionem alij procedē nō put / et si
processerint nichil egisse reputantur j e prude
nciam / in pn posset tñ subdelegarē et tenent'
coniudices subdelegatum admittē j e Si pro
debilitate et c pastoralis / et c si duo li vj /
al' citatus ab vno duorum iudicum / vel a duo
bus qui sunt tres ire non tenetur / j e prudenciam
in pn ¶ Sz pone q̄ tres sunt ~~tres~~ dati iudices
contra te et duo ~~dati~~ citant te p līas vel
p nuncium et nulla sit mencio de tercio / et
dubitas utrum tenearis se excusauit vel commi
serit vices suas illis / dicat h' q̄ lic minus caute

fecerint q[uod] no[n] faciunt mencione[m] de t[er]cio i[n] l[itte]ris
suis / tenet[ur] est ire et videre an habeat auctor[itatem]
a consocio / et si habet bene p[otes]t procedere
Si v[er]o no[n] h[abe]t delegacione[m] vel excusacione[m]
a consocio procede[re] no[n] p[otes]t / e[xtra] e[od]em causa et p[otes]t
agi contra illos ad int[er]esse / eo q[uod] calumpniose
citauerit / ar[gumentum] j de sen[tentia] ex[communicationis] sacro // Si aut[em]
sine cl[ausul]a fuit commissa / s[ed] simplic[ite]r duob[us] alt[er]o
absente n[ihi]l faciant alij nisi vices suas ali-
cui delegauerit / ut dictu[m] e[st] sup[ra] e[odem] c[apitulo] Ubi no[ta] / et
pot[es]t sup[er]iori denunciare negligenciam sui
coiudicis / quia cause qua[m] potuit noluit inte[n]dere
ar[gumentum] j de p[rebendis] grave nimis // Item no[n] possu[m] re-
cusare delegatu[m] impetratu[m] a procuratore
meo / j e[xtra] sup[er] eo q[uo]d n[on] p[ro]curator transgredit[ur]
meu[m] mandatu[m] aliu[m] iudice[m] petendo / j e[xtra] e[odem]
B olim / ¶ Iudex delegatus modu[m] excedit in
t[ri]plic[ite]r / p[ri]mo si no[n] s[er]uat forma[m] mandati
/ et tu[n]c quicq[ui]d faciat e[st] irritu[m] ip[s]o iure ut de
Rescript[is] cu[m] dilecta / et j de rescript[is] s[upe]r p[ro]ficiscens /
// Secundo si non recipit excepcione[m] ex[tra] e[odem]
j e[xtra] prudenciam q[uo]d sexto / et j de excep[tionibus] c[apitulo] cu[m]
int[er] // Tercio si ud[e]x in p[er]sonali accione p[ost]
me[n]se[m] t[em]p[o]rib[us] quadrimestre / j e[xtra] querenti et ff de
re iud[icata] q[uo]d si quis condempnatus ¶ Quarto
si obiciat[ur] excepcio p[er] qua[m] retro iudiciu[m] sit
nullu[m] / j de proc[uratoribus] in iud[icio] // Quinto si obiciat[ur]
q[uo]d fal[sa] et non fuit admissa / j de cri[mine] fal[si] sup[er]
eo et e[xtra] de fide instr[umentorum] l[ibro] indicatu[m] Sexto si ma-
le suam sn[ia]m interpretat[ur] / ff de ap[pellationibus] ab execu-
tore // Septimo si post rem iudicatam innouacio
f[ac]ta est / et velit sn[ia]m execucioni demandare
ff de re iud[icata] l[ibro] iniq[ue] § ex conuencione //
Octauo si no[n] velit de loco securo prouidere
reo / qui ad eu[m] ire secure no[n] p[otes]t j e[xtra] e[odem] ex p[arte]
e[t] statuim[us] li[bro] vj et § de Resc[riptis] statutu[m] li[bro] vj
L et j de ap[pellationibus] ex p[ar]te ¶ Expirat iurisdicio dele-
gati sn[ia] lata et execucioni p[er] se vel per
aliu[m] demandata / siue bene siue mala / quia
semel e[st] officio suo functus / j e[xtra] in litteris //
Secundo finit[ur] morte iudicis / cui ip[s]o nomine
scribit[ur] / j e[xtra] q[uonia]m abbas / a contrario sensu dic[itur]
ut s[upr]a e[odem] c[apitulo] gr[ati]a p[er]sone Tercio mortuo alt[er]o coiudi-
cu[m] si illa cl[ausul]a q[uo]d si no[n] om[ne]s &c data fu[er]it j e[xtra]
uno dic[itur] ut s[upr]a e[odem] c[apitulo] Ubi nec // Quarto per
morte[m] illi[us] contra que[m] impetrant[ur] l[itte]re
re integra / ut de Resc[riptis] significauit / eode[m] modo
finit[ur] morte i[m]petrantis / ita q[uo]d no[n] transit
ad successores re integra / Et hoc ideo co[n]-
tingit q[uia] Rescripta p[er]sonalia sunt / nec ad per-
sonas vel res alias extendunt[ur] q[ua]m que ibi
continentur j e[xtra] cu[m] olim et c[apitulo] p[enultimo] et in fi[ne] Sed
si citatus fuisset antequa[m] moreretur p[er]petua-
tu[m] fuisset Rescriptu[m] contra successores illius /
contra que[m] l[itte]re impetrantur / et i[m]petrat[ur]
eade[m] racione / ar[gumentum] de Resc[riptis] si gr[ati]ose / sicut

p[er]petuat[ur] p[er] citacione[m] ut valeat q[uan]tu[m] ad mor-
tem delegantis j e[xtra] q[uonia]m et c[apitulo] licet et j de off[icio] leg[ati]
c[apitulo] ult[imo] / et de ap[pellationibus] ut debitus et ut de Resc[riptis] c[apitulo] p[ri]mo
li[bro] vj // Sexto reuocato mandato ff de iudic[iis]
Iudicium solutu[m] § de elect[ione] c[apitulo] in causis cu[m] in processu
eius q[uo]d diu ignorauit sua[m] iurisdicio[n]e[m] esse reuo-
catam ar[gumentum] j de ap[pellationibus] si duos // Septimo per sedis
l[itte]ras faciens expressam mencio[n]em de p[ri]mis / ut
de Resc[riptis] ceterum sic ut de Resc[riptis] c[apitulo] i[n]ter tollit[ur]
et q[uo]d se // Octauo si iudex remittat causam
sup[er]iori j de off[icio] le[gati] li[bro] Nono elapso t[er]mino
commissionis / j e[xtra] de causis / nisi de qui consensu
p[ar]tiu[m] p[ro]rogetur t[em]p[u]s / ut ibi dicit[ur] de proro-
gacione de / j de foro co[m]p[etenti] p[ro]rogacio // Decimo
p[er] l[itte]ras legitima[m] recusacione[m] finitur iurisdicio
delegati / j de ap[pellationibus] cu[m] sp[eci]ali // Undecimo p[er] appel-
lacio[n]em j de ap[pellationibus] ut debitus // Duodecimo si appel-
lacioni lic[et] iniusta fuit detulerit / j de ap[pellationibus]
Pe[r]e[n]t et c[apitulo] co[n]t[ra]posita et c[apitulo] ut lite penden-
te l[ibro] vl[timo] Decimotercio si pronunciauit se no[n] esse
iudicem / j e[xtra] significantibus Decimoquarto si
dicat se tu[m] velle referre negociu[m] sup[er]iori
j de ap[pellationibus] Intimasti / et e[xtra] de relat[ionibus] l[ibro] j Decimo-
quinto si assecutus sit aliud qui iurisdicione[m]
no[n] habebat / j e[xtra] ad sup[er] Decimosexto si re inte-
gra an[te] citacione[m] salte[m] s[c]iatur de morte
delegantis / quia si antequa[m] s[c]iret citauit
p[ro]babilit[er] p[er] q[uam] morte[m] tu[n]c no[n] expirat / j e[xtra] q[uonia]m
l[ibro] relatu[m] et ff si cert[um] pe[tatur] eius qui in prouincia
Sed si plura mandabantur p[er] vnu[m] Rescriptu[m] / et
citacio sit f[ac]ta tu[n]c in vno antequa[m] s[c]iret mor-
tem delegantis / iurisdicio in alijs expirat in quib[us]
non est citacio f[ac]ta / ar[gumentum] j e[xtra] gratu[m] et ij q[uestio] i
q[uo]d notandu[m] // Fallit in h[er]esi in qua p[er] romani
pontificis morte[m] qui commisit officiu[m] inqui-
sicionis h[er]etice p[ra]uitatis / infra certos limi-
tes / non solu[m] quo ad negocia incepta p[er] vi-
te mandatore[m] / ymo et[iam] quo ad integra et
non cepta / quod plus est / quantu[m] ad ea que
tu[n]c necquaquam extiterant officiu[m] no[n] expirat
in fauore[m] fidei post obitu[m] committentis j de
B heretic[is] ne aliqui li[bro] vj ¶ An iurisdicio finiat[ur]
morte delegantis / distinguebat doctor ins
hug[uccio] / aut queritur de iurisdicione ordinaria /
aut delegata / aut de execucione / si de
iurisdicione ordinaria / utpote si papa dema-
dauit alicui iurisdicio[n]e[m] ordinaria[m] / et papa de-
cessit re integra / ipse p[otes]t cognoscere / e[xtra] qui
et ad quos l[ibro] vlt[imo] sicut qui committit legati
officiu[m] legacionis / in cuius prouincijs / ordina-
rij reputantur nec expirat officiu[m] lega-
cionis p[er] obitu[m] committentis / j de off[icio] leg[ati] le-
gatos li[bro] vj Si v[er]o sit delegata per morte[m]
delegantis re integra finit[ur] iurisdicio /
j e[xtra] q[uonia]m alias no[n] / ut dictu[m] e[st] in p[r]i[ncipi]o huius q[uo]d
Idem / si delegatus commisit vices suas eo
mortuo subdelegatus si ille viuente iurisdi-
cione vti cepit / libere pot[es]t negociu[m] finire /

Idem est si commisit vices suas sub ea forma
donec eas duxerit revocandas / nam talis co-
missio per quam censetur eciam sine placito
nisi ante ea fuit revocata nequaquam mor-
te committentis expirat / ex quo res integra in-
tegra non existit / c. si delegatus li. vi
Sed de execucione distinguitur / aut est
incepta / aut (non) incepta / si est incepta distinguitur /
aut demandatur execucio super beneficio /
aut super alia re / si super beneficio licet mo-
riatur delegans re integra potest exequi /
quia sicut ipsa gracia de beneficio aucto-
ritate apostolica facta licet non sit in execucione pro-
cessum morte tamen non perimitur concedentis / sic
eciam nec re integra perimitur executoribus
data potestas qua veluti gracie pedissequa accesso-
rium naturam sequi congruit principalis / ne in-
gracia inutilis omnino reddatur / vel in tempus
longius differatur / c. si super gracia li. vi
si super alia re quam super beneficio si de-
legans moriatur re integra non potest exequi
/ c. gratum et c. licet / si vero sit inchoata execucio co-
mencia delegans re integra / potest exequi /
aut ut multi modis / quod et hoc iubemus / coll. ix
ad que sit appellandum / de appel. quod a quo
et sequentibus etc. **De officio legati**

30 Quia officium legati simile est officio
delegati licet sit laicius / ideo conse-
quenter de officio legati agitur post
officium delegati / Unde videndum est quid sit
legatus / quot sint species legatorum / que sit
differencia inter ipsos / et in quibus non potest legatus
quando tempore durat / et qualiter finiatur / Legatus
est is cui aliqua certa patria vel provincia re-
genda committitur / ut eius vice fungatur a quo
destinatur / et talis legatus debet facere fidem
de sua legacione / per literas / si ab eo petatur
c. de ma. per literas vel una / Tria sunt genera le-
gatorum / Quidam sunt legati racione ecclesie
sive Archiepiscopus et primus / c. i / Alii qui mittuntur
a papa ~~et de latere eius~~ / et non de latere et ex
comitatu / Alii qui mittuntur a papa et de la-
tere eius / de hiis tribus habetur / c. excommunicatis et
c. officii li. vi / Sunt istos est differencia in vii / primo
in absolucione excommunicatorum / quia legati Rome
ecclesie sue pretextu legacionis nullum possunt
absolvere ab excommunicacione / propter violenta manuum
iniectionem in clericum / legati vero qui de latere
pape non mittuntur extra provinciam / sibi commis-
sam existentes / nec aliunde venientes non possunt
absolvere / excommunicatos / pro iniectione manuum
violenta / nisi apostolicus sedes a sede apostolica conceda-
tur / c. excommunicatis / sed illos de sua provincia absolvere
possunt / dummodo sint in provincia / ar. a contrario
sensu / Sed legatus missus a latere pape potest
absolvere omnes sive sint de sua legacione sive
non propter iniectionem manuum violentam / c.
quod translacionem / de sen. ex. ad eminenciam /
Nam postquam egreditur urbem Romanam quo-
usque ad urbem revertatur / absolucionis officium

impendit / et ita observatur de facto secundum B. / et hoc
introductum est in favorem / ad hoc ut periculum
mortis evitetur / ar. / de sen. ex. Sacro / Illi-
go secundum B. qui mittuntur de latere pape possunt omnia
racione legacionis / nisi illa que sibi specialiter
sedes apostolica reservavit / c. quod translacionem / Sed
quos dicimus de latere domini pape missos / an car-
dinales tantum / an eciam alios in curia commorantes
puta capellanos et episcopos pro suis negociis in
curia existentes / Et videtur quod proprie dicuntur de latere
pape cardinales / quia ipsi semper ad latus eius
existunt / et pars corporis eius esse intelliguntur / xvi
q. i c. ... si quis ad militibus / et c. ad l.
iniuria quibusque / Sed idem videtur de capel-
lanis et aliis curialibus / quia et ipsi assistunt
ei / sed non in secretis consiliis / et dicit / quod illi
dicuntur missi a latere pape quos invenit existen-
tes in curia sua / eciam si non sint cardina-
les et illos transmittit specialiter ad aliquam
provinciam concedendo eis generalem legacionem /
Alii dicunt contrarium et melius / cum quibus est
concordat hostiensis / quod soli cardinales tantum dicuntur
a latere pape missi / ar. / de sen. ex. ad emi-
nenciam / Et nota quod qui ex officio suo ab-
solvere potest committere alii potest cui videtur expedire
/ c. ex. c. ult. / Secundo differunt / quia si abbas sedi
apostolice immediate subiectus in episcopum eligatur
nullus legatus nisi de latere pape sit missus
illi potest dare licenciam suum monasterium deserendi
et ad episcopatum vel dignitatem aliquam transeundi
Cuius vero legatus qui maius omnibus post
Romanum pontificem in provincia sibi decreta im-
perium censetur habere / electorum et
exemptorum elecciones potest ex officio confir-
mare / sed alii legati hoc nequeunt nisi eis
a sede apostolica specialiter sit concessum / c. de elec. Si
abbatem li. vi / Tercio differunt / quia cardinales
mare transeuntes insignia papalia deferunt
si alii non / et merito ista preferunt aliis / quia
augeri debent utilitates per dignitatem / ff. de iudic.
Si longius / nisi et plena debent habere potes-
tatem / ff. de usu et habitu / plurimi / et ff. de iud.
sed et si susceperit / quod sed et si / Quarto quia
ecclesie Romane legati quamcunque plenam ob-
tineant legacionem / sive a papa missi fuerint
sive ecclesiarum suarum pretextu vendicent digni-
tatem racione legacionis / non habent potestatem be-
neficia conferendi / nisi hoc specialiter aliquam
concedatur / Cardinales tamen legacionem fun-
gentes possunt conferre / quia sicut prerogativa
gaudent honoris / sic debent fungi auctoritate am-
pliori / c. officii li. vi / Sed ecclesiam non dum vac-
cantem concedere vel promittere non potest
legatus / c. de preben. dilectus / Et de hoc
plene dicitur / c. de conces. preben. preben-
das / licet possit proximo in aliqua
ecclesia vacaturam sue collacioni reservare

| de preben. Si aplice li vi || Itz pagqm in aliqua
cathedrali uel colliata ecclia reseruacionem ali..
quam duxit faciendam / aliam illa pendente ul-
laterum pt facere in eadem / nec eciam pasquam
aliquid reseruauit alibi beneficium / ad collacionem
ptinens / cuiuscumque aliud qd ad collacionem illius ptineat
quadiu reseruacio pendet altius sibi / reseruet /
(quoquomodo) alr no valet qd agit / | e pmre q Cetum liu |
In ecclia vero kathedrali regulari nel colliata
qualibet in quibus hy qui pfuiunt in dignitatibus
maiores in eorum capitulis pq (eorum) epos existentes /
habent per viam electionis assumi / de ipsa
consuetudine legatus sine ordinacioni collo-
m. prouisioni electioni aut disposicioni quoad-
qui non reseruet / nec de ipis ordinacionis con-
ferendis uel disponendis se aliquatenus intro-
mittat / nec aliquid quominus hy ad quos per-
tinuerit eligere aut postulare libere valeant / cu
vocabant / obstaculum quodlibet interponat alr qd
fecerit est irritum et mane / Item non pt conce-
dere i genere uel in specie / alicui ut ab hiis qui be-
neficia infra legacionem eiusdem habentes ea
i illius manibus noluerint libere resignare /
ipsorum resignacione recepta illa valeat ydoneis
conferre personis | e deliberacione li vi | Item
non pt conferre beneficium ptinens ad ptacionem
laici preter / qd dicitur | de iure pat. insubs
rectione || Item non valet collacio beneficii alicui
facta allegato si in ea no fuit habita mencio de
alio beneficio / qd pmitus obtinebat | e collac
li vi || Quinto legati racione sue eccle uel qui
a late no mittuntur / non pnt pmere exemptos /
uel audire causas / que mouentur contra eos /
nisi velint sub eis respondere / nisi de hiis q
i priuilegiis eorum continentur / et tota sua ptas
consideranda e / ex forma priuilegii / ar | de
priul porro sed missus a late pape / pt h
b' et ko uiditare de exemptis qui subsunt
tm pape / et de causis que contra ipos mouet /
non obstantibus priuilegiis suis / quia per priui-
legia illa solum eximuntur a iurisdiccione epor /
in qua tra comorantur sed a iurisdiccione pape
uel cpius legati no eximuntur / et ita videmus
9t h de facto seruari Alii dicunt contrarium ar
| e offici li vi / et | de priul nolentes et c me
aliquin li vi | Et adde qd ibi dicitur in q decio /
|| Sexto quia legatus racione ecclesie sue non
pt officium suum exercere / pnte legato misso de
late pape / ipo reueniente se ap / | e volentes
Sed defert illi tanquam maiori / xxi di denique
et | de priul antiqua q damus Sz vt cpm pri-
te legato no misso a late valeat exercere ar |
e volentes a contrario sensu || Septio i pala-
cione / quia non ita procurat legatus racione
ecclie sue / sicut alii | de cens. Cum aplus / nullo
tu debet in procuracione grauare subditos /
ut ibi / prandia cm calz non sunt enormia
sed secundum mediocritatem vniuscuiusque loci / x q in
q vlt Sic cum agat legatus / ut nulla ecclia
seu platus de ipo debite conqueratur / | de cens.
Cum instancia / quia si loco aplorum sunt legati /
ita agant ut non solum sermones eorum sed con-
uersaciones et abstinenciam ceteri imittentur xxxv.
di. eccle principes / et dic ut | de cons q legati
et q legati Officium legati e audire causas / que
ad ipsum per appellacionem uel querimoniam de-
feruntur / | e c i / nisi ea fuit alicui spalr delega-
ta / quia tunc se intromitte no pt / cu mandatum
spale deroget generali / tn si racionalr sna
lata sit eam potest confirmare et execucioni de-
madare | e c ii / Sz vnusquisque legatus tenetur ei
obedire ut sua snam mandet execucioni / Sic
q' quantum ad hoc maior est legato / Sz tn sup-
hec supplicare / non aut ipm compellere ut snam
suam exequatur / quia forte per alium no ita
bene pt execucionem madari / dic ut s de of de-
le q Item legatus / pqqm ingressus e proui-
(Ite pt legatus) ciam sibi commissam committere vices suas cui
vult et compellere illum recipere commissionem / sine
acceptacione psonarum q qui pro iurisdiccione h.
ar s de of de le Sz qonm q si no / et | de ap
cu cam / licet aliquam intra demandare no
possit / ii necessitatis causa / ut si morans necciam
paciat ff de of proconsul / obseruare / q post
hec / et q Sz si qui hodie transeunt et indista-
cte h' lre videtur / in aut decollat q aliqua
no / coll' ix / ii esset causa deposicionis uel pri-
ue amocionis ar | de excess. pla graue ||
Item eciam pt legatus prouinciam ingressus /
quod pt ille qui eum misit / pt illa que b' spa-
se ap reseruauit | e q translacio / de quibus
habes xi causas | de excess. prela in pri / xii
quia solus papa commutat votum tre sce | de uo-
to ex multa dic ut ibi q In voto transmarino
et q sequenti / xiii quia papa solus dispensat
i maioribus criminibus / et cu filiis pbrorum / et
alr illegittime natis / ut promoueatur ad digni-
tates / curatas uel beneficia / cum cura / uel ad ordines
sacros / | de iudic. At si clici / et s de fi. pres.
c pre' et vlt' / et c qui defertur / l' ad ordines
li vi dic ut ibi q Si ro rem / xiiii i bene-
ficiis curam animarum habentibus / et in pluribus ut
quis plures habeat s de elect. dudum / et | de p-
ben. de multa insi / xv ad ipsum solum ob-
missis mediis appellatur / ii q vi / c ini et iiii / et
ar expressum | de ap dilecti / xvi quia legatus
non pt retractare negocia / ad papam per
appellacionem translata / | de ap constitutus / uel
p relacionem | e licet / xvii quia no potest
snas delegatorum reuocare / | e c ii et dictum
est s e q officium / xviii / quia no pt legatus
dare prima collacionem vacantem / dic ut s e q'
quarto / xix q / quia legatus no pt absoluere
excocatos a delegato / | e Nouerit / multomin
a papa excocatos || de sen excoicacionis significat

ex qua solus papa pt facere subdiaconum de
inmaus debus ut de temp ord c j et c de eo
Ista omnia que sibi se aa reservavit generali
li demandatione no transferut nisi de his
ibidem spa continueatur ut q transferationem
et quasi sint meri impii ff de iurisd omn iud
l imperium et ideo in generali commissione no
transfertur ff de of eius cui ma e iurisd l
et j de proc qui ad agendum et pe et re si
epus li vi Alia aut que sibi spaliter reservata
no alijs indulge videtur j de sen ex nisi
Durat aut legati iurisdictio quadiu durat tempus
ei a superiore prefixum vel quadiu no fuit
revocatus nec expirat p obitum comitentis
j e legatus li vi Ite legatorum statuta et
indulgencie perpetuo durant nisi per superiore
vel successorem fuerint revocata j e c ult
et si sint lata sub anathate ptrati videntur
qui faciunt contra huius statuta j de lo et qd
c i Et dic ut j de balistar q prohibet
finitur iurisdictio legatorum si legacio fuit tpe
limitata vel si fuerit revocata exceptis cau
sis p citacionem inceptis quas p revocacionem
poterunt p alios terminare j e c ult et j de of
de le li et c gtum Alia no finitur eius
iurisdictio morte mittentis j e legatus li vi re
integra nec etiam executoris sup bnficio dati
a papa ut de of dele si sup gratia li vi ut
dictum est ut t ppo q ult et pult tn si legatus
moriatur re integra qui legacionis auctoritate
fecit reservaciones quorumque beneficiorum et
inposuit decretum sup ipius demutacionem
inhibiciones et processus quoslibet per eum
vel per executores deputatos p eum abeo
habita contra ipsos duino ad collacionem eorundem
beneficiorum ea vacancium sit nunc prescripta
eo ipso q per illius obitum finitur legacio vbique
penitus vacuatur nec executores illi ptit be-
neficia vltius tamquam resignata confere j e pnti
in pn li vi Item finitur legatio si exeat pro
vinciam sibi commissam no reversurus priuatur dig-
tate sue legacionis ita q nec extrae vel int
dicere aut absolue no ptit nec cau in illa pro
vincia committere j e Novit et c ult et ff de of
presi l in provincia si egrediatur et stati revertatur
quia tunc iurisdictio no finitur sed intermittitur
nec egredi tunc videtur ff de divorc l divorcium
et de pe di j divorcium durat tn h q cottidie
absoluunt de facto postquam sint egressi licet no
reversuri

De officio judicis ordinarij

Visum est supra de officio legati qui
quantum ad iurisdictionem perpetuadam no
obstante morte delegantis ordina
rius reputatur ut t ppx legatus li vi Ideo qui
sequitur subiciatur de officio cuiuslibet iudicis ordina
rij Unde videndum est qualis debeat esse or-
dinarius et que sit ptas ordinarij cuius libet
tn archiepi et superiorum quam epi et inferiorum et
quod sit eius officium Iudex ordinarius est a
qui a principe ptatem iudicandi sup aliquibus
habet generalem vel aiure ut sunt epi et alij
prelati qui stati ut eligitur et confirmantur
iudicandi ptatem a iure assequuntur ut de elec tras b
missam In qualitate ipius iudicis ista consi
derantur que in hoc versiculo continentur Mondo
sexus etas discretio fama sic ut de of
de le q iudices et omnes aut prelati ecclesia
ptit excomunicare et sint iudices ordinarij j e
eum ab ecclesia et ar j de concess prebe ad hoc
et hec omnibus conceditur nisi consuetudo faciat in
contrarium ar j de eo qui fur ord recep c i
et illud generaliter traditur q quilibet platus
collegiate ecclesie licet subsit epo e iudex ordina
rius in plebe sua et hz iurisdictionem cognoscen
di et decernendi j e eum ab ecclesia et in aut de
defen ci q ij coll ix et j de iud decernimus
Sic ut j de sen ex q hz qui ptit Archiepus c
e suffraganeorum suorum ordinarius sed non
subditorum sui suffraganei j e pastoralis nisi
in xiiij casibus spalibus primo cum deviat 1
in divinis officijs a consuetudine metropolis
ecclesie xij di de hijs secundo si delinquit in 2
eius dioc vi q iii placuit Et in hoc casu effi
citur aliquis de iurisdictione cuiuslibet alterius tercio 3
si habeat predium in sua dioc j de for cpet c
ult et c sane et iste casus est ptinet ad que
cumque alium quarto si causa deferatur ad eum 4
per applacionem j e duo et ut de of le c i et xj
q i pervenit quinto cum absolutus ab archi 5
epo no vult parere epo j e ad reprimendum in fi
sexto si ca criminalis inter epm et clericum suum 6
tunc causa illa dz deduci ad sinodum in qua p
est Archiepus xj q iii c i septimo si clericus 7
habet civilem causam contra suum epm xi q i
si clericus dz si epus contra clericum habeat cam
arbitris terminatur ut i c si clericus octavo 8
qn canonici in contemptu sui epi cessaverint
a divinis j e Irrefragabili hz ibi dr q hoc faciat
tanquam delegatus a papa Dic ut j e q ite
dz Nono qn epus negligens est in eo q ipse 9
facere debet x j q iii ad sumus j de sen ex p
tuas et j de ap qua fronte decimo si mor 10
tuo epo ecclesia ydoneos clericos no hz xij q ij
no liceat Undecimo epo mortuo ob negligenciam 11
vel maliciam capli eo vacato cae qz sup hoc
cognicione premissa visitatores seu administra
tores eiusdem ecclesie licite potest deputare ut
de suplen ne pla ecclesie li vi Duodecimo cum 12
eiusdem e sinat epi esse iniustam j de ap sollici
tudine xiij ad visitat provinciam j de p sup 13
cum ex officij et j de cens cum capite et c cum
nup Sic ut ibi q Archiepus et q invisita
tione et q legatus xiiij in illis casibus 14
in quibus e consuetudo legitima et prescripta

Officium varium forum appellacio terminum
Pectas no petens res consultacio defert
presul tandem termini sentencia nequid
Visitat indulget astos qz sua dat vsus
Permutat sanus suspectus eum qz remittit

xx d p sup. casibus

| e Roma et c ut litigantes li vi || Item pt
facere generalem remissionem / p totam puinciam
| de preter re c plt' || Item qui per priuilegium
pape e in aliquo cum alys curibus decoratus |
e duo simil / et xxv q y c i n et m || Item qui
epus p mutacionem facit cum capitulo / que
fieri non debet sine auctoritate prelati | de rebus
ali et no al / c v et c ap^(a) / et de rerum pmut
questum || Item qui recusatur ex iusta causa
remittit causam ad superiorem | de ap cum spali

d Archiepus no p metropolitanus ius ht in epis q
i eorum subditis | e quanto / et c pastoralis |
sz nuq est idem iuris i epo circa subditos suos
[platorum] subditorum / videtur q non quia epus eis pponetur si uellet p se cognoscere de causis subditorum cum sit iudex ordinarius omnium de sua dioc
xi q i de ppriet | e cum epus li vi / dicas cum
b et Jo q si tales subditi prelati / eorum uel
ex electione / uel ex longa consuetudine hnt
iurisdiccionem ordinariam / epus non pt cognoscere
de causis subditorum talium platorum / nisi per
appellacionem deferantur ad eum | de exces pla c y
et | de so ape cum contingat / et | e conte fragan
q i / quia sic posset eos puare omni sua iurisdiccione /
quod nimis esset iniqum | de exces prela ad
hec sumo seruare debet sentencias suorum subditorum
| e cum ab ecclesiarum / nam si sua iurisdiccio pmiceret
non fruitur celesti ordo sed confunditur xi
q i peruenit / et tamen epus bene posset compellere
subditos suscipere delegacionem sibi ab ipso factam / et i quolibet loco sive dioc no exempto /
per se uel per alium possit pro tribunali sedere /
causas ecclesiasticas audire / personas ecclesiasticas corrigere et carceri mancipare / et cetera
que ad epum spectant officium libere exercere | e
cum epus li vi | Secus i archiepo / quia non
pt compellere subditum sui suffraganei / ad suscipiendum delegacionem cause delate ad ipsum
p appellacionem | e pastoralis in pn || Et licet in
archiepm dicta suffraganeorum consenserint /
ut cognoscat de causis eorum / cognoscere non
pt absque suorum dyocesanorum voluntate / nec
eorum subditos compellere / licet a pn^o consenserint delegacioni / suscipere uel sentencias / ac precepta exequi / aut in causis ad eum p ap^(es)
devolutis testimonium phibere / nisi aliud i istac
obtineat de consuetudine | de so ape Roma
q i li vi / Sz dz mandare suo suffraganeo
ut subditum suum compellat ad ferendum testimonium
in illa causa / uel ad ipam suscipiendam delegacionem seu sentenciam exequendam | de so
ape si quis q dicam / et s de of de le Sus-
picionis q si Et idem e de officialibus suffraganeorum archidyaconis et alys platis inferioribus nec pt in eos pcedere q uocata ab ipo
archiepo nolunt querelantibus in sua responder
prima provincia censuram ecclesiasticam exercere

| de so ape cum Roma q hoc circa / et q ult' /
nec interdicum uel suspensionem | e Roma q
ult li vi || Item non pt archiepus constituere
e foraneos officiales in diocesibus suorum
suffraganeorum / cum hoc p se facere non posset /
nisi per appellacionem causa fuit ad eum
delata / quia alibi qm in ipa ciuitate sua
uel diocesi / aut i eis in quibus appellatum
extitit / uel causa ipa consiste dinoscatur /
no pt audire uel committere audiendam / nisi aliud
competat de consuetudine || Ideo ad posset ea
committere in diocesi suffraganeorum / pt ibidem constituere
officiales qui citaciones uel inhibiciones
faciat seu compescat rebelles i hac pte Sz
in alys causis in quibus nondum est appellatum /
no pt aliquem constituere pro citacionibus in
futuris causis appellacionum / et inhibicionibus
faciendis / nisi consuetudo sit in contrarium specialis /
que tamen non valet / si sit talis que prohibeat
ne procedat in ea pusquam ad metropolitanam curiam appelletur / hec probantur | e Roma
et c ut litigantes li vi / et dic ut s de sup ne
pla q Item cum p cuiusdam / et | de ap q duplex

Archiepi primates et patriarche / nichil iuris hnt
pre ceteris i subditis suffraganeorum suorum / nisi quantum
eis a consuetudine racionabili / et pscripta congruit / ut dictum est in q precedenti uel aiure
e concessum / nec debent compellere clericos suorum suffraganeorum coram se respondere quamdiu volunt iudicio sui epi stare / nisi cum per appellacionem ad eius
audienciam deferatur / aut ei aliud a se ap sit
indultum ut | e duo / Item archiepus pt committere
f licite consecracionem electi in epm / et appellare
electum consecracionem recipere ab illo | e q sede
dic ut s de tem ord q consecrari | Epus
uo e iudex ordinarius totius dioc xi q i de
psona / et l e ad epus Ideo dic unde qui pt
ista petere a subditis s obedienciam canonicam subiectionem et reuerenciam / institucionem et destitucionem
correctionem et reformacionem / ac ecclesiasticam censuram et iurisdiccionem circa omnium ad forum ecclesiasticum
de iure spectancium exercere / primas et maxime sacrorum
omniaque ab epo recipienda sunt / collectam et synodum et synodaticum seu cathedraticum nove / duos
solidos | e querente dic ut | de reli do q
g cum leges usque ad q nota q || Item ht
ptatem in sua diocesi adulteria et scelera inquirere
ulasci et vindicare secundum q canones concedunt
absque impedimento alicuius et si opus fuit aduocet brachium seculare | e c i Item epus testes
g Synodales inquirere debet et testes maturiores
i prochia constituere qui causam synodale ad
epm deferant Item debet inquirere de criminibus
ecclesiasticis s de adulteriis et de consanguinitate
inter virum et vxorem xxxv q vi Epus in
synodo et duobus c sequentibus || Item

de hest j deberi Extam quod adiecimus Item de
crimine visitando sacrilegii symonie et consilibus
et de quolibet peccato mortali j de iudic. nouit
Item debet diligenter attendere correctioni
et reformationi subditorum et maxime clericorum
ne sanguis eorum de suis manibus requiratur
et hoc non potest aliqua consuetudo vel a papa
impediri nisi forma processit obseruandam
j e Irrefragabili in prin. quia a correctione
non appellatur j de ap. Reprehensibilis et c.
ad spali insi. Sed hec intellige de notoriis
excessibus in quibus non admittitur appellatio j
de ap. cum sit Roma insi. in corrigens modum
excedat j e Irrefragabili et j de sen ex. vni-
uersitatis de consuetudine tamen approbata quoque
per capitulum vel per decanum vel per aliud de
capitulo excessus canonicorum kathedralis ecclesie
corriguntur Sed si infra terminum competentem ab episcopo
assignatum non corrigant correctio ad episcopum deuol-
uitur j e Irrefragabili quod excessus Sed si ad episcopum
pertineat correctio capituli et sit negligens
deuoluitur ad archiepiscopum ix q. iii cum simus et
si canonici absque manifesta et racionabili causa
maxime in contemptu Epi cessauerint a diuinis
archiepiscopus tanquam a papa delegatus eos ca-
nonice puniat ut talia de cetero non presumant
j e Irrefragabili quod Cetum Cessacio vero a h
diuinis non debet fieri a seculari vel regulari
capitulo collegio seu conuentu cuiuscumque in vo-
catis omnibus prout sunt procelandi negocio
cuncandi et deliberatione facta diligenti
ab episcopo aliis non quocumque alio vel layco cuius-
cumque dignitatis vel condicionis existat propter
cuius iniuriam vel offensam eadem videtur cessacio
facienda requisito ut sic requisitus iniuriam vel
offensam emendet nec tunc etiam si emendam ha-
buerint vel per eos stetit quominus habeat co-
petentem Si aut premissis seruatis ad cessa-
cionem diuenerint procedendum ex tunc j vnius
mensis spacium post utraque sed hii qui cessant et
ipsi cum quorum factum a diuinis cessatur
in superueniente concordia it accipiat per se vel
per procuratores ydoneos ad munimenta et
actus ad negocium spectantibus ad quos se ve-
niendi dictas continuando et utraque parte presente
vel presente vna et altera non veniente vel non
mittente negocium examinet et post que cul-
pabilis sunt canonice puniat Nam si illi qui
cessauerunt non habent iustam causam omnia
restituet que tempore ecclesie ad ipsos peruenerunt
tempore cessacionis et eidem ecclesie et indefilorum ecclesie
de dampnis et iniuriis satisfacere tenebuntur
Si vero iustam causam habuerint is qui occasionem
cessacioni dederit ad omne interesse canonicis
et ecclesie cui debitum officium eius culpa est sub-
tractum ad certam quantitatem taxandam et in diui-
cultibus augmentum committenda superioris ar-
bitrio condempnetur et si post cessans non ser-
uat omnia supradicta non seruetur cessacio j

e in ecclesia ut prius celebretur Qui aut crucem
vel ymaginem aliamque sacram in terram proiecerit ut
reticias seu spinas subposuit legittime puniatur
hec probant j e Si canonici et c. quamuis li vi
Monachorum non correctio non pertinet ad episcopum k
vel archiepiscopum quamdiu Abbas eos corrigere est
paratus j e Ante et c. graue Si vero sit negligens
superior inquirere potest ut ibi Sed quia prelati suis
subditis aliquando indebite inferunt ne ipsorum
superioribus apostolice sedis legatis vel ministratoribus
ad inquirendum vel corrigendum et reformandum
in eorum ecclesiis monasteriis vel locis a se ap deputatis
tatis vel aliis quibuscumque personis per quas
valeat ad predictorum noticiam peruenire statum ecclesia-
rum vel personarum exponant in ipsos si secus
egerint excommunicationis suspensionis vel interdicti
sententias proferat et eos ad hoc celandum iura-
mentis promissionibus et obligacionibus
et aliis penis astringunt Sed huiusmodi sententiis
iuramentis promissionibus obligacionibus
et penis nullatenus obligantur et astringentes de-
bent pena debita castigari j e quia plerique
li vi Potest eciam episcopus sua diocesi per alium visi- l
tare et officium predicacionis exercere et licet illi vel
illis habeat in aliis necessariis prouidere hii
tamen qui visitantur ministrare tenentur expensas
victualium visitanti et predicanti Quod secundum
apostolum non sit magnum si ab eo metunt tempora-
lia per que spiritualia seminant Item cum episcopus
aliquid personaliter non visitat nil presus ab his
qui per alium quem deputat fuerit visitati
exigere poterit nec debebit j e. in te circa et c
Si episcopus li vi Sede quod ar j de cen quod Episcopus
et quod si et quod legati et quod sed ij Item ordinarius
debet habere curam subditorum et singulos pro
posse iuuare et releuare viii q. i qui episcopatum
et c Clemens et nouitatem paciencibus subue-
nire lxxxvi di. fratri et oia diligenter inquirere
et si iudiciario ordine fuerit probatum debet
punire et occulte delinquentes non nominatim sed
indeterminate debet arguere j e c. i et c Si sacerdos
Iste iudex ordinarius a litigantibus expen- n
sas habere non debet quia stipendia sunt ei procurata et c
concessa xxiij q. i militare Secus tamen est in
delegato ut dicitur est ij de Rescript quod Statuimus
Item ad de mandato principis ordinarius ad aliquam
prouinciam proficiscitur expendere debet que ex-
pendisset domi In aut de mandatis prin q. Illud
Recipit tamen expensas cum ecclesiam consecrat
j de sy cum sit tu et cum visitat diocesim j de cen
Cum apostolus et c Sopite Item iudex cui competit o
ex iurisdictione ordinaria exercitium absoluere pro
leui manuum iniectione potest alii committere ab-
solucionem si viderit expedire j e c ult Idem
dicat si alicui hoc committat ex prudencia ad
illud sibi competit racione dignitatis cui concessum
est prudencium specialem Sic ex efficacia j e c ult
Rescripto et cont per c sed de off de le c ult insi

credo oppo^m b' veiorem Seus si hoc alicui
specialit' comittatur s de of de le c ult' dic
ut s de of de leg q gmittere Item ordinari
p no pt a se tom iurdictioz remoue s de remi
c ult' Unde lic totio causaz comittat alteri
pt tn eaz qnucq volut reuocare ff de of eius
cui ma est iurdictio l ij q vlt' et ff de iurd'
o iud' l more et l quia et ff de iud' iudicium
Secus est i delegato s de off de le Sup gonud
q porro et c quamuis li vj Item ad ordinariis
q fuit recusatus debet causaz comittere persone
neutri pti suspecte j de ap ad spali vel com-
pellat partes ad arbitros eligendos j de fo
gpe Si quis contra et si officialis vel dele-
gatus epi recusetur coraz epo est causa recusa-
tionis probanda s de of de le Si contra unu
q vlt' li vj Apt' quaz causaz possit recusari
iudex et coraz quo Sz probari recusacio iudicis
delega dictu est supra of de le q recusari iustis
ad q conmudicioz Et de recusacioe ordinarij
dicat j de exceptionibus q Item excepto v' et
uit Nota q sicut capitula et conuentus vel
persone singulares que bona obuenientia tpe
vocationis in ecclis kathedralibus et aliis
ac colliatis occupant vel detinet que debent
in vtilitatem ecclesiaru expendi vel futuris succes-
soribus fideli reseruari ipso facto sunt suspensi
Ita qui detinet bona decedenciu sacerdotu
siue sint epi siue alij plati de hoc dic ut j de
sen ex q xx capla et q xo Epi Adde qd j
de clec c ul in cle **De officio iudicis**

Dictum est de officio iudicis dele-
gati et ordinarij et aliorum i spali
hic subiat^r de officio iudicis i gnali
Unde videndum e primo qd sit offin
iudicis i quibus causis locu habeat et qn i
ploretur et qn debet prouide de aduocatis Iu-
a dicis offin e ptas a iure assumpta quia non
dat causaz incipe agonibus et atormentis j de rg
iur ad i contemplacione hoc e vim i libe hoie
decare in suo si vacillat et dicat^r intfuisse ne-
gocio ff de qonibus l xi q qoni Sed numquid
clici sint torquendi qnones sint et videtur q^r
b v q v Illiqui et ij q i in psonis Item layci
in testimoniu contra clicos in causa criminali
nullatenus recipiunt s de testi de cetero l Sicut
dr j de sy q qui aut admittat^r Sed testes
pnt puniri et torqueri ij q vj Capli et c testes
cu gt clici soli recipiatur in causa criminali
in testiom^m q clicos pnt torqueri Item clici
c extra iudiciu pnt ubertibus subici et puniri ab
dei ad hec et de sen excomunicationis igo i iudi-
cio multo forcius puniunt Ad^t pp obmissis
opinionibus q pnt et debent torqueri du-
mo sint viles psone et suspecte et hoc ex-
pssu est j de pen c j et j de deposito c
d fuit Iudicare debz iudex scdm allegata
et probata et no scdm consciaz ut expsse
dicat^r xi q iij sumope et iij q vii iudicet
et s de off ord' c ij Sz ar contra s q dz
scdm consciaz iudicare ff qui et a quo appel
vel appellari et eam ff de arbi qualez et xj
q iij tue ra est In hoc casu qn iudex hz in
consciencia et aliud constat pbnmis probacionib
Dicut quida q dz aliij causaz delegare ff de
iure o iud' l pror Alij dicut et melius
scdm B' q lic iudex habeat aliud i conscia
sua dz constet p allegata dz iudicare scdm
qd facta est sibi fides i iudicio p pma sua
dicta et no dz sequi consciaz quia non sit
illa tanqua iudex s tanqua decis s de off
ord' c ij vbi de hoc et vij q j si tm et c pla-
cuit nec petat nec dicit^r face contra gscaz
in condempnando vel absoluendo et q ita sit
procedendu pz quia deus omnia sciebat et tn
nullu voluit condempnare nisi probacoibus
conuinceretur ij q i q aduocatus deus omnipt
a Ex officio iudex pt supple q aduocatus
obmisit q qui aduo dem sup l vna et de
iure debet debet supple z no de facto nisi
tale sit factu q sit ei notoriu ut media ale
no ar c de ap l ult' m si i Z et debet
supplere ut iudex sedendo et no stando ne
aduocati offin assuat q de postul quis quos
induendo leges decretu vel decretales et gt
B b's de postul' c bone j i glo vbi de hoc
alta pte absente q de te ap l ij q ult' et
o de ap l vlt' Sed utraqz pte pnte supple
no debet nisi ppt publicaz utilitatem repelle
do militez a procuracoe et tacete alta pte
ff de pcur filius q veterani et ff de pcur
Initio vel ecclia j de excep exceptionem
vel inquirendo an p elcta sit digna s de
elec ad nobis olim et c qm li vj Item inte-
c rogare debet quocies equitas eu mouet ff de
interrog act ubicuqz et xxx q v iudicate etia
pq quam e in causa conclusu j de fide instr
ad Jolis Item hz locu offin iudicis i oibus
qui contingunt post lit gtest circa rem petitam
ut i fructibus vel dampnis datis post lit
gt ca em que post lit gt accidunt vel ptinet
ad officiu iudicis ff de rei vendicacoe non
solu et q de rei vend' cum omnia talia que
contingunt pq lit gt petunt^r officio iudicis
et no iure actionis Sz illa que contingunt
an lit gt spalit debent peti in libello et
n in libello fuerit petita de illis iudex no
pronunciabit ff de edil ed' ediles q Item
d sciendu Sz hoc quoqz fallit Adeo ut scias
qn lit gt sit necia et qn non ad officiu
iudicis iploratum Ista distinguit p qz iudic
offin quoqz ponit^r pro actione quoqz deseruit
actioni quoqz impedit actioz quoqz detrahit
actioni Item ex officio iudicis quoqz restitu-
tio i integrum pna^r postulat^r et quoqz inci-
dent et hoc dux aut p modu replicacoib
Unde de singulis videamus Et i iudicis

pro actione proponitur distingwitur quia quandoque
per seipsum quandoque ad petitionem alterius partis
Per seipsum ad iudex ex officio suo nemine quid
petente contra tutorem suspectum ut C de tut
susp l iij § preterea Item ad inquirit contra
infamatum de crimine nullo denunciante secundum
formam que ponitur de accu qualiter secundum videtur
quia ad officium iudicis spectat nullo hoc pe-
tente inquirere crimina et ulcisci ff de off presid l i
et ff de of pres congruit et in talibus licet
officium iudicis pro actione proponatur litis
contestacio non requiritur Sed illa contra quem
inquiritur sunt talia exponenda de accu qualiter
et quando ij § debet Sic etiam potest intelligi et
vlt Sed ad ad petitionem alicuius tunc distin-
gwitur quia aut contra certam personam
aut contra incertam aut contra nullam Si
contra certam ut ad aliqua ecclesia opposita
magno onere debitorum non habet unde aliunde sol-
uere alienauit possessiones aliquas seruata
iuris solempnitate si quia enormiter lesa est
non tamen ultra dimidiam petit restitutionem contra
emptorem de re ec non alien ad nostram Item
ad minor petit restitutionem principaliter ff de minor
l ij et ult et de resti in inte constitutus
Item si pater agat contra filium nolentem
sibi obediam et reuerenciam exhibere xxx di c
i vel si filius agat contra patrem sibi alimen-
ta negantem uel suum esse filium ff de lib agno
l Si quis a liberis Item ad pronus ad i
opium vrgens petit sibi ab ecclesia prouideri
de iur patro nobis Item aduocatus a clie-
tulo uel magister a discipulo salarium suum exigit
qui ei nec pacto nec stipulatione aliqua est
obligatus sed sola pollicitatione ff de var
et extra ordi cog l i § in honorarijs Item
ad uxor petit sibi dari licentiam recedendi a
viro cum de viri sevicia sufficienter cauere non
potest de rest spol litteras iniu Item ad seruum co-
queritur de sevicia dominorum ff de his qui sunt
sui uel a l i et iij Item ad quis supposuit se
minime capitulo suis litteris renunciando et nul-
lam inmo inuenit e decreuit Sane Item
ad quis renunciauit iuri suo et deceptus est
quia non seruat pars altera quod promisit de pact
ad pdem et de rerum permut ad nunsorum et
de preben cum certa rem vnam litteram Item
ad petitur ut executores compellantur exequi
voluntatem defuncti ut ultima uoluntas sericetur
de testib tua In omnibus istis et consimilibus
ad putur contra certam personam ab aliquo in-
dicis officium imploratur litis contestatio requiritur sic
intelligitur putatur iacet et c ult Si uero
contra incertam personam ut quia petit aliquis
cui res sua furtiue subtracta est ipsum fu-
rem moneri excitari ff de off ord c ij uel illum
qui contra se libellum famosum procurat in

publice que ignorat v q i quidam Item cum
quis petit dari tutorem uel curatorem minoribus
inst de Attiliano tutore per totum Item ad petitur ut episcopo
impotenti detur coadiutor de cleri egrot ex parte
et c pastoralis li vj In istis et similibus litis contestatio
non exigitur Si aut contra nullam personam
ut ad petitur electio confirmari ff de elect
pastoralis et c perquam que petitio contra
neminem interpretatur Sed solius iudicis officio
innititur ad per ipsum tamen iudicis officium infirmetur
electio uel etiam confirmetur ff de elect indemp
et et c quam li vj Item ad minor adit heredita-
tem dampnosam et contra eam suum petit
restitutionem ut ei ab hereditate liceat abstinere C
ut minor se ab hereditate absti l i et auc ubi
posito non omni Item ad infamem qui non per se
et certis personis postulare non potuit petitur
se ad famam restitui ut in q vij § tria v
alij cum omnibus et ff de postul l i § deinde
In isto § et precedenti quia iudicis officium pro
actione proponitur ad petitionem alicuius et contra
incertam personam uel contra nullam litis contestatio habet
recursus et c ult Sequitur secundum membrum
distinctionis scilicet ad iudicis officium deseruit actori
et quantum an litis contestatio et in prolacione sentencie et post
sentenciam an litis contestatio vocando ad se personam pu-
blicam uel duos viros ydoneos qui fideliter
conscribant acta iudicij vniuersa ut citaciones
dilaciones etc de prebat quoniam contra Item citando
reos in locis in quibus morantur de ap cum
parati et de do et con cum tam et hoc si recipiant
aliter faciendo edictum proponi in domibus seu
ecclesijs eorum de do et con quam et c quo-
niam et de cle non resid ex tue Item etiam di-
laciones concedenda de ap cum sit Roma-
na ut considerantibus temporibus et cause et persone qualitatibus
Iudex eorum ordine uel compendium mo-
deretur ff de iudic non quicquam Item ut partes per se
uel per aduocatos proponant de iudic pasto-
ralis sic ut de litis contestatio c i § et di Item
ut libellus porrigatur de lib ob c i sic
ut ibi Item terminum assignando infra quem
omnes exceptiones dilatorie proponantur de
excep pastoralis sic ut ibi § proponi In
ipsa litis contestatio appellando reddendo petitionem actoris
ff de elect dudum ij et de litis contestatio c vno post
litis contestatio ut iuretur in genere de calumpnia
de iura cal c i et c de tra et c quidam
Item ut posicionibus factis respondeat si sunt
admittende de confess statuimus li vj
de hoc in § posiciones Item compellando
testes de testi coge per totum Item attestaciones
publicando et super ipsis cum aduocatis
disputando de testi in causis Item inquirendo
veritatem sicut melius potest xxx q ult c ult
In ipsa prolacione sentencie ut redigatur in
scriptis ij q i In primis inst Item ut

Iudex fiat sedendo pro tribunali et non stando
ut in q iii c Diaconi v audiat / post simul ea
exequendo / de re iud. cum aliquibus. et ff de off dele
m quirenti Sequitur tercium membrum distinctionis
scilicet ad impedit actionem et hoc quidem per se quandoque
ad peticionem rei / per se excitatur ab agendo re-
pellendo / de except. exceptionem nisi Ad pe-
ticionem rei ut ff de off dele / prudenciam c.
secta Sequitur quartum membrum scilicet qui detrahit
n accioni i. qui diminuit actionem et hoc quandoque
ad peticionem partis ut / de testa. Raynucius
et c Raynaldus in hoc quod mandat retineri terciam
vel quartam antiqua hereditatis restituatur / Item
qui ad peticionem coloni sine culpa afflicti in agro
in quo medio vicio rei ut fiat ei remissio pensionis
/ de loc. propter sterilitatem per se ut in quarta tre-
bellianica et eius fructibus mandat computari
fructus perceptos, post litem contestatam ab hereditate que sibi
iacet restitucioni / de testa. Raynucius / Item
qui refundat pater de hereditate restituenda filio ex-
pensas quas fecit pater in milicia filii ff de pecul.
hered. l. ult. In istis casibus scilicet qui deserit actionem
vel impedit actionem seu detrahit actioni officium
iudicis lite contestata exposcat Sed an et post
ingressum cause potest ad hoc bene lite contestata recursus
haberi / c c ult. Sequitur videre quando restitucio
o in integrum postulatur principaliter per officium
iudicis tunc lite contestata exposcit / c c ult. pone ex-
empla ut ff c ad peticionem Sed vero petitur in-
cident et per modum exceptionis ut quia minor
excipit contra creditorem petentem ab ipso pecuniam
mutuatam et petit restitui quia de illa pecunia
nullam fecit utilitatem c si ad i. cred. l. et ff
de minor. pen. c i. Item per modum replicacionis
ut quia minor agit contra aliquem rei utili
vendicacione super aliqua domo et excipitur contra
ipsum de prescripcione et ipse replicat delesione
et petit restitui contra prescripcionem c si ad versus
l. in quem post litem contestatam super principali questione et apertis
attestacionibus aut eciam per quam c. eam conclusum
allegat eciam vel minor quod obmisit necessariam pro-
bacionem Sed petit admitti ad probacionem obmis-
sam officio iudicis / de in inte. resti. Auditis
constituta et c se et si fieri potest circa lite contestata ut si
obmisit aliquam excepcionem quam non proposuit /
tempus sibi statutum / de except. pastoralis In istis
non requiritur lite contestata / c c ult. // Iudicis officium
nemini datur nisi tunc demum cum alia actio non
superest Nam si certo auxilio quis communitus
est non debet ei tribui extra ordinarium ff de
minor. In eue in pri Ad officium iudicis
p pertinet providere partibus de advocatis si non
alias habere possunt / c c i. et ff de off pro consul
nec quicquam et attendere debet ut fiat equa
distribucio advocatorum c de postul providendum
et ii q vii c tria Hoc olim fuit quia salaria
deputata dabantur Sed hodie quilibet sibi providere
studeat quod melius potest c de iudic. impetrandum

c illo Pauperibus tamen et debilibus personis
que sibi providere non possunt provide. dat ff de
postul l. i. c. ait pretor // Sed ut scias quando iudex
potest dare advocatum et cum compellere procuraciste di-
stinguitur aut est iudex ordinarius aut dele
gatus Si ordinarius tunc potest dare et compellere contradicentem
/ c c i. et ff de offi. procons. l. nec quidquam c. advoca-
tos Si delegatus aut petit pars dare quo vocare
possit advocatus suus et tunc debet sibi dare
advocatum et si contradicat potest ei coram se audiam
denegare ff de pecul. pomponius alias non habet
in ipsum iurisdiccionem ut de offi. dele p. et ff

De maioritate et obediencia

33 Quoniam inter ministros canonum de
quibus supra est dictum / maior et
minor dicitur et maiori minor debet
obedire Ideo hic subiciatur de maioritate et
obediencia / Unde videndum est / in quibus
maioritas attenditur / et in quibus obediencia
a consistat Maior dicitur quinque modis Primo
dicitur quis maior alio / consecracione quia
Episcopus preest ceteris et sic de aliis lxxxiii di
ad hoc nisi xciii di a subdyacono / et c legi-
nus // Secundo antiquitate / ut prior habetur qui
prior est ordinatus / / c c i. et lxxv di / ordina-
ciones / et ff de alee Iudi i. // Tercio prerogativa
ordinatoris ut magis illi deferatur / qui fuit
ordinatus a papa / licet teneatur epo obedire
/ c p tuas // Quarto potestate sive iurisdiccione
qua preest archidiaconus archipresbitero ut de of archipres.
c i. dic ut ibi // Quinto sacro ordine quo archi-
presbiter archidiacono preest xciii di legimus / et
presbiter preest dyacono / et diaconus subdiacono
et sic de singulis / c statuimus // Quid si plures
in canonicos sunt recepti per licet domini ipse /
alter erat presbiter et primo receptus erat dyaconus /
prebenda vacat quis debet preferri / Ho et presbiter dicit
quod presbiter / c statuimus et c i. Innocentius dicit / quod dya-
conus lxv di. dac. pusillum Hugo dicit et bene / quod
qui primo postulavit sicut licet / primo beneficium
b obtinebit ut de rescr. c in beneficiis Inferior
regulariter non potest absolvere vel ligare superiorem
nisi maior subiciat se inferiori / in q vi Nos
si incompetenter / et ff de iurisdiccione o. in. est
receptum Sed superior potest solvere et ligare minorem /
/ c cum inferior et xxi di inferior // Quid si
Archiepiscopus delinquat in diocesi sui subditi epi
Nunquid ille episcopus potest cognoscere et suum archiepiscopum
punire / Doctores dicunt quod non / c c / c inferior /
c Sed nunquid ille episcopus potest cognoscere et punire
hostiensis dicit quod sic / Vel ubi de tali agitur quasi aut in qua
a provincia // In presencia maioris iudicis cessat
iudicium minoris / ut de off de le volentes Po-
c ne quod Archiepiscopus sit in civitate sui suffraga-
nei epi nunquid potest episcopus cognoscere de causis
/ et iudicare videtur quod non per c volentes Hostiensis
distinguit / aut est iurisdiccio insignialis aut
contenciosa Si insignialis ut potest Archiepiscopus
Ab de rescr. tibi qui lx vi Item modo quod tenetur c
c quod si deliquit in provincia non sunt subditi epi

et epus simul equitant Archiepus debet bene-
dicere propter primum et tunc cessat iudicium minoris xxi
di. denique et j de priuil. Antiqua q' Sinice
Si sit iudicium contenciosa ut pote dirimere
causas non cessat iudicium minoris propter
maiorem superuenientem nisi expresse prohibuit
eum iudicare xxv di. c' Esre et xj q j per-
uenit // Restat uidere de obediencia i quibus
consistit et cui et i quibus e obediendum
Obediencia consistit i tribus sz i reuerencia e
iudicio et precepto Reuerencia debetur ei uel
precedit ordine uel antiquitate sz ut minor
assurgat maiori nec sedeat illo stante
xciij di. a subdyacono et c. non oportet //
Item ut maior precedat et minor sequatur in
sedendo et subsedendo xcv di. c' ult. et xcvij
di. bn quid // Item in consuetis et hone-
stis seruicijs faciendis j e statuimus et e
de consuet ad olim Hoc intellige circa serui-
cia exhibenda in obsequijs diuinorum ut
sciendum q' quilibet minor est i ordine minora
faciat seruitia secundum suum ordinem debita p[ro]
ut tradit xxiij di. subdyaconus et c se-
quentibus et hoc e secundum de ord' q' for-
mam q' sequentibus Obediencia iudicij e
et precepti debetur ei qui post consecratione
uel iurisdictione Rta al' sententia lata non tenet
ad non a suo iudice sit lata j de iudic. Cnt
si clia et e de consuet. Ad nram et de est
de precepto quia subditus precepto sui prelati
tenetur obedire vij q. quia fr. et viij q
j sciendum Nec debet aliquis … i obe-
diencie incurrere propter contemptum spiale qz melior
est obediencia quam uictime j e illud Et
qui obedire noluit a fine consorcio prius exclu-
datur j e … et Nichilominus excet
et usque ad satisfactionem condignam ab omnibus
euitetur j de regular c. ult. Obediendum e f
pro omnibus … pape etiam si precipiat ad
graue xix di. In memoria et ei contra
morem // Item suis epis debent omnes prin- f
cipes … i spiritualibus obedire j e omnis et
solite et xcvj di. duo sunt et quicunque contra
decretum epi venerit ab ecclia abiciatur per
excommunicationis sentenciam j e c ij qui ligiut et q' de-
cretum epi di. j de sen ex. q' quod si epis …
an … post mortem epi dictum e s de const
c' Constitutis v Item epus … epi et
clia qui tenet regalia a principibus tenet'
eis obedire j e solite et si mandatum prin-
cipis … cuiuslibet prelati pre-
ter papam tunc regi est obtemperandum
xxiij q ult' c' ecclie et ar j de ap … pati
et xcviij di. Si epus Sed si papa uocet
eum postea exemplo petri relictis omnibus
regalibus sequatur papam nec propter hoc
contumax possit iudicari ad ab maiori

tribunal vocatur ff de re iud' Contumacia
q. j Pone quod rex et Archiepus vocent epm b
cui tenebitur obedire Hug' distinguit aut
Archiepus vocat eum racione obediencie et tunc
tenetur Archiepo obedire Ar e s de iudic. ego
et ff de re iud' contra pupillum Aut simplr'
vocat et tunc regi potest obedire ar j de ap. cum
parata // Superiori obediendum est i licitis et i
hijs que pertinent ad eum iudicium vij q j per-
fectam Sed in hijs que sunt contra regulam suam
uel contra iura uel al' contra deum nullus
tenetur obedire xj q iij non sz et c Si dns
et j de symonia Nec dei nec precepto prelati si ad
eius officium non pertinet ff de reg' iur' sententiam et
ar vij q j quia fr. // Si non pertinet ad officium
suum obediendum e s de te ord' ad aures et j
de symonia / mathe' qui non scripsit in precepto
Si uero preciperet quod omnino est malum non faciat
contra consciencias / licet iniustum videatur prelatorum de
resti spol litteras / Si uero dubium sit preceptum propter
bonum obediencie / excusatur a peccato licet i verita-
te sit malum xxiij q j quid culpatur et xxxiij
q v manifestum et c voluit quia propter bonum obe-
diencie bonum agitur e quod intermittendum
sz iniquum malum est admittendum xj q iij quid e
ergo Quid si duo iudices precipiunt contra-
rium dic semper obediendum maiori xj q iij qui
resistit / Monachus tamen tenetur magis obedire
Abbati quam epo in hijs que pertinent ad suam
religionem i l di. c j et ij ut dictum est s de off
ord' monachorum // Item clia magis tenetur
obedire epo quam Archiepo in q iij quia per totum
nisi in casibus notatis / s de of ord' c' Archiepi

De treuga et pace

3a
Ad officium iudicis de quo dictum
est superius spectat et pacem ser-
uare Ideo iuncto post illud de
treuga et pace e uidendum quid sit treuga
et quid sit pax Treuga e securitas presti- a
ta rebus et personis discordia nondum finita
Pax uero est discordie finis Aliquando tamen pax b
treuga notatur xxxiij q iij Si illic Que c
e aut treuga Alia canonica et alia con-
uencionalis // Canonica e per omnes quedam cer-
tis diebus et temporibus fuada s a iiij feria
post occasum solis usque ad secundam feriam i ortu so-
lis ab aduentu usque ad octauum Epiphanie
et a lxx ut ad octauum pasche et qui hanc
treugam fregit et post tertiam admonicionem non
satisfecerit ab epo excomunicetur Et si epus neglexerit d
fuerit dampnum proprie dignitatis incurrat j e
c hec Item locum in bello voluntario qui sit prin-
cipes res suas iuste occupatas per iudicem
recuperare non potest et ideo prelio recuperare non
debet mouere bellum in predictis diebus uel
temporibus sz si aliter inferatur violencia potest eam

compulsare omni tempore et omni die, de reg. iur.
quod non est licitum xxiii q. ult. Si nulla
Et tamen dicit quod episcopi qui non servant illam regu-
lam non dicuntur transgressores quia non fuit
moribus utentium approbata. Hugo dicit treuga
iiii di. quod leges et viii di. scriptum. Item quedam
d sunt persone quibus perpetuo treuge canonice
servari debent, scilicet presbyteri clerici monachi
conversi peregrini mercatores rustici euntes et re-
deuntes et in agricultura existentes et animalia quibus
arant et que semina portant ad agrum, e. t.
ii et xxiiii q. iii Si quis romipetas. Treu-
f ga vero convencionalis ex convencione recipit
formam sicut contractus ex convencione accipiunt
legem et formam ff. depositi l. i § Si convenit
et de reg. iuris contractus li. vi. Hanc treu-
gam faciunt inter se discordes que servari semper
debet. Nam fides hosti servanda est xxiii q. i Noli.
Hoc intellige si alter similiter servat fidem alteri fran-
genti fidem fides frangatur eidem, de iureiu-
rando pervenit et xxviii q. i Si infideles et ff. per-
sone l. Si convenerit. De pactis

37 Expedito tractatu ordinariorum et
officiorum, remedium est ad preparatoria
iudiciorum. Sed quia vocati ad iudi-
cium malunt transigere vel pacisci quam ad iudicium
venire, ideo prius de pactis et transactionibus
est videndum. Et primo de pactis, quid sit pa-
ctum et unde dicatur et quot sunt species
a pactorum et in quibus cesset pactum. Pactum est
plurium in idem placitum faciendum vel consentiendum
ff. e. l. i. Pactum dicitur inter partes ex pace con-
veniens scriptura legibus et moribus approba-
ta. Dictum est autem pactum quasi ex pace factum, secundum
Isidorum. Pactum vel dicitur a pactione ff. e. l. i vel quasi
pacis actus, vel quasi palme ictus, a percussione
palmarum, quia antiquitus cum se aliquem adinvicem
obligabant in signum fidei servande percutie-
bant palmas adinvicem, obligabant in signum
b fidei. Species autem pactorum sunt due, aut in
rem aut in personam. Si in rem tunc proderit heredi
omnibus ad quos res devolvitur. Si in perso-
nam tunc proderit tantum persone pacisscenti et
non aliis ff. de iure gentium quod pactorum. Pactum
in rem potest facere qui potest dare donare vel vendere,
alius non. Sed que sunt ille persone que non
possunt donare dicetur infra de donat. quod donat.
c Utrum autem in rem vel personam pactum factum sit
non magis ex verbis quam ex mente contrahentium
estimandum est. Plerumque tamen persona pacto inse-
ritur non ut pactum sit personale sed ut demonstretur
cum quo pactum factum sit ff. e. l. i. Regulares ca-
nonici et seculares medium cum domos locant et
feuda concedunt in preiudicium ecclesiarum parochialium
pactum adiciunt ut conductores et feudatarii
decimas solvant eisdem et apud eos eligant
sepulturam. Sed pro hoc pactum in nullo ecclesie

parochiali potest preiudicare, e. plerique in tantum a quo-
libet possessore potest peti decimum ff. e. Conventio
debitorem et xvi q. i Si quis laicus. Item
d si pactum factum sit ab aliquibus sed cum rectore
ecclesie parochialis ne aliquos vel certos ipsius
ecclesie parrochianos recipiat ad ecclesiasticam
sepulturam, hoc omnino servari debet, licet eis sit
indulta a sede apostolica libera sepultura et illi apud
eos elegerint sepeliri, cum per dictum pactum
indulto huiusmodi derogetur, e. pactum. Item
a si fratres predicatores et minores et alii mendican-
tes compositiones et pacta cum prelatis capitulis
rectoribus et personis ecclesiarum civitatum castrorum
villarum locorum in quibus domus seu habitacio-
nes eorum existunt super iuribus parochialibus
vel aliis quibuscumque articulis ab eis sive eorum
antecessoribus inita sive facta servari debent,
non obstante quod magistri vel ministri aut priores
generalium seu provincialium non intervenerint eisdem
assensus nec ab ipsorum generalibus vel provincia-
libus capitulis extiterint approbata, seu quod sedes
apostolica in hiis que per dictos fratres facta fuerit
auctoritatem suam non prestitit vel assensum. Dum tamen
alias sint licita et honesta et a conventualibus
prioribus et gardianis facta fuerint et approbata
de eorum conventuum consilio, e. quia ex eo
libro vi. Quia ea que promittuntur debent
opere adimpleri et pacta observari e. t.
i et e. qualiter et si pacta inter desponsandos
sponsores non valent, quantum ad gratiam
maritum, e. t. ii et de transact. c. i. Fallit in
filia que inivit tempore luctus pacta preter ratum
habente ff. de hiis qui non infra quod ego.
Item in pupillo ubi non valet ratihabitio tu-
toris nisi prius sit in ipso negotio nisi de
aut cum l. obligari quod pupillus. Item in suo
ubi debet precedere iussus suum ff. de acq.
hered. Si quis quod iussu. Ubi tamen plura fuerint pacta
novissima sunt observanda, C. e. pacta et
ff. e. Si unus § pactum et e. de rescript. Ecclesia
et e. t. ex parte c. i. quia prima pacta possunt con-
trahentes adinvicem remittere ff. de postulando viii
§ ult. et de sponsa pueri. Item pactum predeces-
soris obligat successorem sicut filium pactum
patris dummodo pactum fuit in utilitatem ecclesie
contractum, de solut. c. i. Secus autem si factum
fuit in preiudicium ecclesie, e. t. ex parte veniens et
de precar. c. ii. Item pactum legibus non con-
trarium quilibet potest apponere in tradicione rei
sue ff. e. In tradicionibus et ar. de quod ap-
positum de hoc dicetur de donat. quod donacionum.
Item pactum de non accusando aliquem de crimine
iam commisso servari debet si non de committendo
ff. e. Si unus § pactum et § illud et de
iureiur. quemadmodum. Item iuris pactum secundum
canones inducit obligaciones e. c. i. et
de testam. iudicante. Secus est secundum leges ff.

e int gen q Sed ad nulla // Item omne pactum G
servandum est quod servatum non vergit in aie
detrimentum, sicut dicit de iuramento, de iur
iur si uero, et xxii q iiii si aliud, quia int
simpliciter loquelam et iuramentum non facit deus
differentiam, xxii q v iuramenti, ut dicitur super de uoto
et voti, de iuramento observando, quod non vergit
in aie detrimentum, et c. de iniur et ff. Item si int.
et idem de pacto est dicendum. Cessat pactum in H
collatione rerum spiritualium, quia in spiritualibus omnis
pactio et omnis convencio et modus cessare debet
i e c vlt et i q ii qd pro, quia huiusmodi pactiones
symoniam inducunt, i e in pdem, De hoc dicit
de symonia per totum // Idem est si pactum vel
vel promissio vergat in detrimentum anime, i e c vlt
ut dictum est in c precedenti // Item pactum turpe
non tenet, ut i e c vlt ut dictum est in c precedenti,
ut si quis promittat se facturum homicidium vel
sacrilegium, ff de ver obli veluti, et inst de in
utili stipul quos turpe // Idem est si pactum
sit impossibile de iure vel de facto, i e c vlt et ff
de ver obli generaliter // Item pactum quod alteri parti
est captiosum non valet, ff de regula iuris l si id
quod ad fi, vel quod propter dolum alterius initum est ladi-
et de ep et pstr l ad hec vel quod est contra leges vel
constituciones ecclie seu contra bonos mores
e c l pacta, et c de pact ord quia plerumque l iiii
// Item pacta inter alios acta aliis non preiudicant I
i e c pt venerit et ff e si unus // Item certi
piat in fi, nec pacisci potest aliquis vel stipulari
seu alterius simpliciter, potest tamen promittere se facturum
quod alter adimplebit, ff de ver obli stipulacio ista
et alteri, et inst de inut stipul et si quis alie
nus et et alteri // Item non potest fieri pactum ut
post mortem beneficiati in aliqua ecclesia alii non
nominati succedant, i e c proposuit et c de filiis
pb ad expectandas, et i de conces pb ne captande
li vi // Item si clericus pactum faciat cum prelato
ad quem collacio beneficii eius spectat quod si det
ei beneficium dabit ei maiorem pensionem
non debet observari, sed debet ecclesia privari, i e ea
dem et i de pb ex avaricie, et i de cen prohi
bemus

De transactionibus:

36 Post tractatum de pactis subiciatur
de transactionibus que sunt quedam
pacta. Unde videndum est quid sit
transactio, et unde dicatur. Quis possit
transigere. Que sit differentia inter pactum transac
tionem et compositionem // In quibus rebus sit tran
sigendum vel non, et quis sit effectus transac
tionis. Transactio est de re dubia et lite K
incerta non dum finita gratuita pactio, aliquo
dato vel retento vel promisso, ff e l iii, i e
super eo et c e transactio. De re dubia et
lite incerta ideo dicitur quia ante litem quidem et
post transigi potest, sive habeat iustam causam sive
non, dummodo credat se habere bonam causam, et
non sit finita per sententiam nisi esset a sententia
appellatum, c e l ii, et ff de condic ind l eleganter

A Item non potest fieri pactum de hereditate alicuius vivi nisi
in voluntate eius cuius est, c e l vlt

et si quis potest si non evidens esset calumpnia
non tenet transactio, ff de condic ind l si transactum
summa i xxx // Transactio dicitur quasi transitio
eo quia qui transigit ab actione transit, id est
recedit et secundum hoc dicitur transigere sicut qui
agit c e l in. Transigere potest quicumque potest do L
nare, qui sunt illi dicitur i de donac qui do
nare // Valet tamen transactio facta ab abbate
si capitulum consensit, vel si dedit literas de ra
to, i e contingit, et procurator si habeat ad
hoc speciale mandatum, ff de procur mandato et
c procur, aliter non nisi esset dubius in re sua,
quia talis dominus prefertur, ff de procur procura
tore. Differentia est inter pactum transactionem et compo M
sitionem, dicitur qui rem dat donacionis causa
ad libertatem remittit, ff de transac l i. Transi
gere non sine compositione dicitur, qui de incerta re vel
dubitata per litem transigit sive composuit, ff e l i.
Et intelligitur propter litem futuram sive presentem
hoc est dicere sive lis sit contestata sive non
in causa de qua transigitur sive composuit, ff
de condic ind l eleganter. Est tamen differentia inter trans
actionem et compositionem, quia transactio non proce
dit nisi dato aliquo vel retento vel promisso,
i e super eo et c e transactio. Compositio
autem fit vel fieri dicitur cum quis gratis et
amicabiliter nullo sibi dato vel promisso
vel a se retento a lite recedit, sive liti re
nunciat institute vel instituende, i e super eo
in fi. Item compositio in spiritualibus fieri
potest quia gratis fit et gratis sunt spiritualia
ministranda, i q i gratis. Sed transactio in spiritua
libus fieri non potest salva distinctione que sequitur
quia si res possidetur aliquo dato vel re
tento vel promisso species est symonie, i e super
eo // Ideo sic distinguitur quod qui petitur
res spiritualis ut ecclesias vel ad aliquam ecclesiam
petit aliam ecclesiam sibi adiudicari subiectam
in institucione et correctione et perceptione sa
cramentorum, i de capel mo dilectus et c de
maio et obe licet que, vel ad quos petit
sibi adiudicari iura spiritualia in aliqua ecclesia
sive dioc c de off ord conquerente, et i de relig
dom constitutis, tunc potest fieri transactio de spiritua
li ad spirituale, sic quod remittatur institutio
vel aliquid sacramentum et aliud spirituale prestetur
ab ecclesia que petebatur subiecta, et hoc potest
fieri quia spirituale ad spirituale licite permutatur
i de rerum permu ad quesitum in fi, sed de spiritua
li ad temporale non, i e ex tua, et i de rer per
mu c vlt. Hoc tamen sciendum est quod ubi nomine
subiectionis petuntur simul temporalia et spiritua
lia, sicut cum quis petit quod ab eo recipiantur
a quadam ecclesia sibi subdita consecraciones
ecclesiarum et ordinaciones clericorum et similia
que sunt spiritualia et petit nichilominus aliqua
temporalia, utpote partem reddituum vel annuam
pensionem, racione illorum temporalium posset transactio

fieri et sibi annua pensio assignari / ar. j. de cons. cum venerabilis et j. de rel. do. constitutus cum de temporali ad spuale permutacio licite celebretur j. de rer. per. mu. ad quones in fi. // Item petitur res spualis ut preterea olim duo litigabant de pntacione alicuius ecclie / et transigerent quod unus habet pntacionem / et ita rem spualem / et alter annuam pensionem et ita rem tpalem. Unde non valet transactio / cum non possit res spualis ad tpali permutari j. e. preterea // Sed quando petitur res spualis ut preterea / ut cum quis petit decimas ex prediis / in sua parrochia constitutis / et tunc / distinguitur quia aut agit contra personam ecclesiasticam / et tunc poterit fieri transactio auctoritate epi / et est preterea / j. e. statuimus / et sine epo j. de deca. ex multiplici et tunc est tpalis j. e. veniens / Aut agit contra laycum / et tunc distingue / aut agit pro perceptis decimis et subtractis / et tunc potest fieri transactio j. de his / que fi. a pl. ar. ca. Sed non deferuntur xvi q. vii decimas quas populus et j. de deci. prohibemus / Aut petitur res spualis ut beneficium / et dicatur peti ut beneficium / quando dicat aliquis se esse ad prebendam aliquam / uel etiam electum / uel se canonice in ea fuisse institutum / et tunc non potest intervenire transactio sine vicio symonie / tamen amicabilis compositio potest fieri in hoc casu j. e. super eo // Sed quando dicis istam compositionem fieri gratis dicitur quod hoc modo / peto ecclesiam uel prebendam quam tu detines quam ad me asseris pertinere / sed tu es amicus meus / nolo causam aliquo tempore habere / remitto ei iuri quod possum habere tone ecclie / uel prebende contra te et dicis placeat michi / sed quia liberaliter remisisti iuri / si quod habeas permitto tibi singulis annis de puentibus huius beneficii x lib. / et talis compositio tolleratur / secundum distinctionem que sequitur // Aut alter litigancium possidet beneficium de quo contenditur / aut neuter / sed uterque dicat se ad beneficium ecclie esse electum // Si alter possidet distinguitur / quia aut componunt inter se / aut aliquo mediante Si per seipsos / aut renunciat iuri suo ille qui non possidet / et tunc valet sicut in exemplo supra posito / aut renunciat ille qui possidet / et tunc resignacio nichil proficiat / ad iuscio / quia licet aliquis ius quod habebat per renunciationem amittat / alter nichil potuit habere nisi se doceat canonice institutum / e. de reg. / olim / quia officia ecclesiastica sine institucione canonica haberi non possunt / i q. i baptizatum et j. de insti. ex frequentibus et j. de re iur. c. i li. vi // Si autem fiat aliquo mediante / distinguitur aut ille est iudex in illa causa / aut non Si non est iudex non valet pactum / quia inducit symoniam

e. t. pe. ad pdem / et c. ult. nec per puisione uel ordinacionem tanquam amicabili compositore uel arbitro factam valere posset cum etiam arbitraria potestate alicui adiudicari non possit j. de preben. ni esset Sed si fiat compositio aliquo mediante qui iudex est distinguitur / aut facit illam tractando cum partibus quibus coram dicat habere et tunc illicita e. s. e. t. pe. ad pdem. / Aut facit ex officio suo partibus irrequisitis quia uterque litigancium dedit ei potestatem / quod posset ordinare ad voluntatem suam / et tunc ipse potest uni adiudicare beneficium et alteri annuam pensionem e. de off. de le. Si quando sine licencia tamen epi dioc. utrumque eius qui soluit non excedit / j. e. de cetero / potest tamen habere procedere ad beneficium illud adiudicat possessori Sed si beneficium possessori auferret et daret ipsum alteri / qui numquam in possessione fuisset alias institutus / si sit iudex delegatus a papa non debet ordinarius violenter resistere / sed rogare ut differat mittere in possessione / donec pape rei veritatis innotescat Sic loquitur c. i. de off. dele. Si quando // Si neuter litigancium possidet sed uterque contendit aliquod beneficium sibi dari tunc valet transactio e. de elec. cum inter / et j. de preben. ni essent

Ad premissa autem clarius intelligenda et quando et in quibus casibus licitum sit transigere uel non / sic distinguit Hugo doctor meus aut queritur / an licitum sit transigere / super ciuilibus causis aut super criminalibus aut super spualibus Si super ciuilibus licitum est transigere c. e. c. per totum et ff. e. per totum Si super criminalibus causis / distinguitur aut queritur de priuatis criminibus / aut publicis Si de priuatis transigi potest / ff. de his qui no. infa. fiveri. qui iussu Si de publicis distinguitur / aut ingerunt penam sanguinis / aut non Si ingerunt penam sanguinis licitum est transigere / ut de adulterio c. e. l. transigere / quia licitum est redimere sanguinem suum / ff. de bonis eorum qui ante sen. mor. sibi quod / l. i. / et illud crimen a parte rei Si a parte actoris uel accusatoris / non licet transigere / ff. ad turpill. li. c. i. Si non ingerunt penam sanguinis non licet transigere nisi in criminibus falsi c. e. l. transigere uel pacisci

Versus: Sanguinis et capitis metuens de crimine pena / Transigere si placeat non transigit illius adulter / Tunc reliquis nulli liceat uel crimine falsi // Si super spualibus distinguitur aut de ecclia aut de decimis Si de ecclia distinguitur / aut de beneficio et tunc non licet transigere / j. de insti. / ex frequentibus / et j. de eo qui mit. in poss. causa rei / secundum eum q. li. vi Sic ut s. e. quod aut petitur / aut de pre tate / et tunc licet transigere j. de rer. permu.

Ad q̄ones dic ut s e q̄ Ideo sic distingui
et q̄ sic Aut de debitis dic ut s e q̄ quoqȝ
Aut de causa inmobili et hic non licet tra
sigere j e c ult nec per arbitrū tractā ꝑt j
de iuris ꝯsto ca insi sȝ per iudicibꝫ distre
tos qui ꝑtates habent iudicandi j de consang
et af c i insi Effectus transactionis e a
ut omnia inscta ad eam spectancia super
qua transactū ē et quidquid aliud ē qd
ope ferre ꝑt ꝑtibus sit vacuū et omni v
tute cassatū et sola transactio teneat j
e c i Item ex ea datur excepcio i omi
casu de quo fuit transactū Unde si q̄nat
fuit transactio et peticio i omnibus obstat
excepcio C eo l sub ꝑtextu Et hoc ē vīn
ex pte rei ex pte vo actoris datur accio
ex transactione ut id detur vel fiat qd
q̄uit dari vel fieri ut recedatur a lite

De postulando

7 A P Remisso tractatu de pactis et
transactionibus ad ꝑcuratoria iu
diciorū ē recurrendū et q̄a liti
gare volens indiget postulatore seu
advocato Ideo de postulando videndū
est Et quis sit postulare et quis possit
postulare et quis non Et an clerici pro
advocacionibus salaria recipere possunt Et de
errore advocatorū Postulare et advocare a
idem ē Postulare ē desiderium suū vel a
amici sui i iure aput eū qui iurisdictioni
ꝑest exponere vel alterius desiderio contradicere
in q vi q̄ Infames et ff e il i q̄ postu
lare Advocare non possunt tres ordines b
qui hiis versibus continentur Non auget
datur ut postulet ymo vetatur Addicitur
pene servus puer actor harene Elusus
cassus mulier muliebria passus Et c
ꝓhibentur omino postulare ꝓpter etatem ut
minor xvii annis vel ꝓpter casum ut surdus
qui ꝓrsus non audit Alii ne pro aliis po
stulent ꝓpter sexum ut femine vel ꝓpter
casum ut utroque lumine orbati qui ꝓhibiti
fuerunt postulare ꝓpter quendam publicum cecū
qui quadam vice volens advocare cum esset
pa quorum iudicibus credens ante se esse
incepit advocare adversa sella vel ꝓhibet
ꝓpter notam turpitudinis ut hii qui corpore
suo passi sunt muliebria nisi forte vi pdo
nū vel hostium stuprati ꝓhibentur etiam
qui capitali crimine vel calumpnia publici
iudicii condempnati sunt Vel qui operas
suas locaverint ut cum bestiis pugnare
ut i harena hiis personis pro se allegare
ꝑmittitur sed pro aliis prohibentur n
quod illis quorum curam gerunt notum non

affectatur Alii omnes qui ut infames notantur
sȝ qui sunt infames Dicetur infra de testi
q̄ infami nisi pro se et pro certis personis po
stulare non possunt nisi in integrum restitucionem
acceperint Qui sicut ille ꝑsone pro quibus d
possunt postulare et omnia precedencia probatur
in q vi q̄ Infames et ff e ti l i Item repel e
litur advocatus non catholicus seu hereticus C e
nemo et de pe di i nec et j de here excommunicamus
i q̄ ꝑtea Item repellitur si precium ob non
advocandum recepit ff ad l iul repet l eadem
Item non debet eadem prodere de certa pte litis ad
clientulo suo et racione non probus debet eum
defendere Item non debet facere pactum ad litigatorem
q̄ in ꝑpa fidem suscepit per quam causa
incepta Item si i uno adiutorio suo vel
pluries advocati fuerint quorum fama sit
hilarior iudicialis officio sit ut par causidicorum
fiat distribucio et si admonitus noluerit
obedire sine iusta excusacione cadat eo foro
sine spe restitucionis Et probantur in q vii
q̄ arcentur ad sequentibus C e ꝑri quis ad
vocatorum et l ꝑmi et adde qd dr s de of
iudicis q̄ ult Episcopus vero nec i causa ꝑpa f
nec i causa ecclesie sue advocare ꝑt sed semper
advocatum bone fame debet habere v quia
quia Episcopus sacerdos aut pro seipso et ecclesia g
sua si necessitas immineat et pro quietis per
sonis et miserabilibus ꝑt advocare non tamen
contra ecclesias suas pro extraneis ymo tunc
posset ꝓpter ingratitudinem beneficio spoliari
j e c ult al cum olim clericum ē sacerdotibus
si se ꝑitos forensium causarum esse ostendunt
q̄ de testib l q̄sulta Sed quid si habet beneficia
in pluribus ecclesiis potest procurare unam contra
aliam non videtur Sed dicit B q̄ in hoc casu
neutram iuvet vel offendat ar j e c ult
et xvii q v denique Sed si esset ꝑlatus
in una ecclesia et in alia habet simpliciter be
neficium videtur q̄ racione ꝑlacionis possit
contra aliud stare ar ff de e i ius vel quod
et in q vii q̄ i Item repellitur clericus ab h
advocacione coram iudice seculari i maiori
bus ordinibus constitutus etiam si ecclesiastica
beneficia careat quia episcopus debet eis de
beneficio providere j de ꝑben Non liceat et e Ept
et e cū secun Idem ē de tribus q̄bus j e regula h
ex pte quia negociis secularibus se immiscere
non debent j ne cl vel mo non magnos
et per totum dic ut ibi dictum est Item clerici i
inferioribus ordinibus constituti si stipendiis ec
clesiasticis sustententur coram iudice seculari
ad ecclesiasticas vocati i causis secularibus se non
presumant nisi ꝑprias causas vel ecclesie fuerint
prosecuti vel pro miserabilibus personis que

pras causas administrare no psunt j e c i Sz pre
q aduocat nunquid peccant mortalit Host di
stinguit aut sunt diuites quia hnt benefi
cium ecclesiasticum et tunc mortalit peccant j et
i ibi no presumat xiiij q i quod papitur
l ne cli uel mo pcuratorum et e de ep uel clicis
repetita Aut sunt paupes nec hnt vnde
viuere possint tunc non peccant xvj di clicus
Sunt tn clici i maioribus ordinibus consti
tuti et religiosi quia clici psunt aduocare i
foro ecclesiastico regulares non nisi id monstery
expostat utilitas et abbate nichilominus impante
7 al' no j e c ij et xvj q i monachi Aduocare
psunt ingenui et libti hntes pitiam clericum et
causarum e e l ij et l prouidendum Sed debet
ista obseruare primo ut causa examinant et
iniustam si voluerint assumant iniusta respuat
Secundo ut habeat modestiam ut no peccant
non comicando pponat in quantum litis expostit
utilitas et veritatem ut no mentiatur nec
falsa iura allegant seu falsas raciones
nec inducat falsas probaciones et cauilla
cionibus non vtatur nec petat dilaciones
no neccias ita tn q nichil de contingentibus
obmittat Et petant salarium competentem
pro magnitudine cause et laboris et pro
sui facundia et consuetudine fori hec pbant
e e l certum et l si quis et in q vij q infa
mes cum sequentibus Si vo aduocatus pt
suam imprudenciam uel negligenciam uel suo
viaos causam amiserit tenetur omnia restitue
no re ff ad l agl' l idem iuris et ff emet
l si ideo et e de emcl' l Emptor Secus
tn si ex qualitate cause uel ex defectu pbaco
amittit causam quia tunc no e culpa sua
ff ad l agl' si seruus e si calitez Sunt
tn stati cum sciuerit causam iniustam dimisit eam
e de iudic' l rem no nouam Sed nunquid clici
bnficium habentes possunt pete salarium si ad
uocent pro aliquo i foro ecclesiastico Dicit Host
q no sz oblata psunt recipere quia multa
accipiunt que no licite peterentur ff de var
et extraor cogn l i e In honorariis
a Error aduocati pt reuocari ab illo cuius e
aduocatus quousque an sniam ff de iur et facti
ign l Error facti et j de confess c vlt' Hoc
intellige vm si probet quis se errasse ff
ad l agl' Non vecamus e vlt' et ff de confess
Non fatetur Sz si confessio aduocati reuo
cata fuit incontinenti siue eadem die quia no
videtur eum ratam habere ex quo eadem die
reuocata e confessio sufficit reuocatio simplex
j de ap Cum causa Sz videtur q an litis contest
possit indistincte error reuocari ff de
nox ac el' e vlt' Et eam post si nulla
capcio est aduersarij ff de interrog act' de
etate e ult' Quandoque eam post sniam reuocat
error probabilis ff qm actio de pecul' ar sit
l ij e vlt' nec obstat qd dicit de clico e de
ext adiuo l iij quia sic ibi contigit de facto
et no ponit ius sz jo et lb' et hoc intellige
de errore facti quia error iuris no excusat
e de iur et ff ignil l ij et l cum quis et
ar xxxviij di c i

De procuratoribus

38 Dictu est de aduocatis qui prant pro
cinium litiganti Nunc subiciat de pro
curatoribus qui supplent vicem liti
gantis Unde videndum est primo quid sit pro
curator quid de in procuratorio contineri et de
satisdacione procuratoris tam actoris quam
rei De reuocacione mandati et qn pt reuocari
Et que sunt excepciones que psunt oppom
contra procuratorem Quis possit instituere
procuratorem et quis possit institui et i quibus
causis Qui appellatur defensor Sum Et qs
de satisdac pro procuratore Procurator est
a qui aliena negocia mandato dni gratuito
administrat ff e l i et sunt enim procuratoris necesse
est ut qui suis negociis interesse no psunt uel
noluit psunt aliis demandare ff ff e l i e vsq
Secundo videndum est qd debeat i procuratorio
contineri Dico quinque primo nomen eius qui
mittit procuratorem Secundo nomen procuratoris
Tercio in qua causa constituit procuratorem
Quarto q ratum heat qd actum est p procuratorem
Quinto nomen iudicis cum sit delegatus sed
non est necesse qn est ordinarius ff e Si
b procuratorem Tercio restat vide de satisdacione
procurat actoris et rei Et primo de procuratore
actoris distinguendo aut certum e procuratorem
habere mandatum aut certum e ipm habere non
mandatum aut e dubium Si certum e q heat
mandatum quia reus bene confitetur uel
constat p litteras tunc no cauebit procurator ff e
Si procurator et e de satisdac l rem tacens
cum faciat dominus si mittat litteras illas
c iudicibus ff rem ra ha ne satisdacio Si
constat eum non habere mandatum no admitti
eum si vult satisdare de rato ff de neg g Si
pupilli e vlt' et ff de reg iur nemo et ff
de psp natalis e q si facialinisi in vj
casibus in quibus quis admittitur licet certum sit
ipsum no hre mandatum sz i duobus primis de
cauere de rato primus cum psone coniuncte volunt
agere pro quibus ff e Sz hee psone et ff de
neg g via Secundus e cum consortes eiusdem
litis agunt pro consortibus e de consor eli
l ij Tercius in duobus quis admittitur eciam
sine mandato nec cauere tenetur primus cum
maritus agit pro vxore in rebus parafernalibus
e de pact que sup do l ult' & scimus Secundus
e cum quis dictus absentis conturbatur possessio
agit pro eo e l Si p vim uel alio mo l i Et

in ystis quatuor predictis casibus lz admittatur
quis sine mandato et in primis duobus ca-
ueat de rato / et in aliis duobus / non tamen ad
mittitur contra voluntatem illius pro quo agit
ff e pomp. § ult. / In duobus qui sequuntur
admittitur etiam contra voluntatem eius pro
quo agit / nec caueat de rato / primo cum agit
pro libertate illius qui petitur in seruum ff de lib
ca. l. i. ii. et iii. // Secundus cum agit defensione
condempnati ff de ap non tamen / Si sit du-
bium an habeat mandatum / de hoc sunt tres oppinio
nes in glo. ic. et i. / tercia si proprio bul. est me-
lior qui dicit / multum refert vtrum dicat reus /
nego te habere mandatum / vel dicat dubito / si
dicat nego tunc tenetur probare mandatum /
Si dicat dubito tunc est in electione procuratoris
/ aut probet mandatum aut satisdet de rato
quia quando quis negat / et alius affirmat
ille qui affirmat probare tenetur C. e. exi-
gendi et ff de prob. l. ii / et satisdatio est danda
quando dubitatur de mandato C. e. l. i. / Et si habet
literas et dubitatur de sigillo / tunc admittatur
cum cautione de rato ut ibi / Idem est in actore
vniuersitatis / ff quod cuiusque vniu. nomine et § actor
Sequitur de procuratore rei et tunc non constet
de mandato non debet tanquam procurator
admitti sed tanquam defensor // Si se velit offer-
re et tunc siue procurator siue defensor sit
semper cauet iudicatum solui ff de satisdat. l. ca
da. fi. et ff e q. 2o § qui alium / et l. in or. Et
hec satisdatio continet tres clausulas primo de-
fendet eum in causa / 2o quod dolus non committet
3o quod soluet rem iudicatam ff iud. sol. l. iudi
catum solui / Sed procurator rei non tenetur
satisdare rem ratam / dominum habiturum nisi in
istis sex casibus scilicet rei venditore ff e pom.
pom. § sed et hiis // Secundo in qua dividendo
// Tertio in finium regendorum iudicio in l. prob
ex hiis // Quarto in causa status ff e non
solum § status // Quinto in restitucione in inte-
grum petenda ff e non solum § est et casus //
Sexto in causa suspecti tutoris ff e non solum
§ ydem autem et hiis cauciones an lite qut.
debent peti ff e pompo. § ratihabitacionis
Quarto videndum est de reuocatione ma-
dati cum quis reuocat mandatum suum procura-
tori ad agendum vel defendendum distinguitur /
aut reuocatio peruenit ad procuratorem tamen /
non peruenit aduersario / quia iudicium quod idem
quam procurator per quemodum est exceptus ratum
esse debet / in c. mandato / et S de Rept. ex parte
et ff e Si procuratore in fi. et C de satisdat.
l. vniuersa ... si an iudicium ceptum ff iud.
sol. si an. et ff de solut. qui homines / et si
tionum / et l. Si quis suo // Si vero reuocatio
peruenit ad aduersarium / vel ad iudicem quod quid
sit ad eos / tanquam cum falso procuratore non valet /
in c. mandato a contrario sensu et S de Rept. ex
parte et in c. conditus ex insinuatione / et c. in
nostra. Cum quibus concl. / Sy reuocatio peruenit
ad aduersarium / vel distinguere cum peruenit ad
aduersarium et non ad iudicem / aut fertur sententia
pro se / aut contra se / Si fertur contra ad-
uersarium valet sententia in eodem primis / qui sequitur
et non dixit iudicium § de satisdat. l. ia. / Si pro
se tunc non valet / etiam in eodem primis / in c. ex
insinuatione / et c. si / Si aut reuocatio non
peruenit ad procuratorem / nec aduersarium nec
ad iudicem valet quidquid sit / ff ma. Si ma-
dassem / et S de Rept. ex parte / et in c. mandato
fallit in initio contrahendo per procuratorem in c.
procurator li. vi. insi. / Et de hoc dr. in de sponsa
§ vnico contrahuntur // Quinto videndum quando
potest reuocari mandatum / seu procurator et dicas,
obmissis oppinionibus / quod ante litem potest libere / etiam i. contestata
sine causa a domino reuocari / sed post litem contestatam vero
procuratore necesse habet / nisi eum domino inimicum / vel
suspectum aut aduersario affinitate coniugi /
vel eius heredem effici / seu ingredi religionem
aut in longinquum peregrinari vel contudine a
vincalis detineri contingat / seu alia causa
rationabilis subsit / Et quando sit inuito reuocan-
dus / vtpote fratris eius / vel reipublice procurator
/ si lite al. reuocari non possit / dominus tamen sine causa
vna ad eodem procuratore non prohibetur / ad
esse maxime si timeat de collusione in c. quamuis
li. vi. / et ff e an lite gestam / et l. Defunctus / ad sex
l. sequentibus / et l. filius ad quatuor l. sequentibus, i. post litem contestatam et
Quia vero procuratorem constituit sub hac forma
/ quociens dominum abesse contigit / lz dominus tra-
ctet causam presencia per se ipsum procuratorem non
reuocat ymo domino absente debeat assumere
officium procuratoris secus si simpliciter constituat /
tunc enim siue ante litem gestam siue post ad eam accedat /
ipsam tractando reuocatum presumitur nisi dominus dicat
expresse quod ipsum velit in officio remanere / vel hec
appareat ex aliquibus coniecturis / ut si forte ad
imineat articulus in quo dominus melius sit vel-
tatem vel procurator est infirmus vel absens
vel simile in c. Si quis li. vi / Sexto restat vide
que exceptiones possint oppoi probare con-
procuratore in primis si quod sit excomunicatus / de prob.
post cessionem / vel quod ab excomunicato sit institutus
in c. ult. / quod sit abbatis vel capituli procurator /
et non habet literas S de transac. contingit / quod
non sit legaliter constitutus / quia non habet
ea que debet in procuratorio contineri / in c.
ti. i. / quod non sit in hiis dimissoriis de actio
super quo constituitur / de off. de le. cum olim quod
sit monachus vel canonicus irregularis / in c. ...

Aut aduersarium vel iudicem si ad peruenit.

uel mo s m institutia / q ea sit criminalis ; e tit /
q sit accusatus de crimine et se non purgauit C
de l reum criminis ¶ Septimo uidendum e qui possit
constituere procuratorem R° omnibus qui no
prohibentur / ad edictum de constituendo pro
curatorem sit prohibitorium ff e mutius // Ita
procuratorem constituit liber homo / quia seruus
non constituit / nisi ipse sit quasi i possessione
libertatis / et moueatur ei q° status / uel ipse
moueat alijs / uel alias causas / quia interest
se pro libero gerit / ff e seruum in pri / et C pmo
// Item pfamilias / quia filiusfam no con
stituit / n habeat peculium castrense / uel qi deq°
dicatur / de pecl' cli C quatuor / uel aduentiu
/ et pt eius e absentis / et procurator pnis / ff e
filius et l longius // Item maior xxv annorum /
quia minor no constituit per se / sed ad auctore
tutoris uel tutor / uel curator / dat ei auctem / uel
p9 lite ase qt dat ei procuratorem C e neq /
fallit hoc i his i quibus minor p maiore
habetur ut i mrio contrahendo in quo maior
xij annis i mulie et maior xiiij annis i viro
pro maiore habetur / de spo i pub ex litteris / In
et p se causas matrimoniales age pt / et p pro
curatore ; de testib spoli ex pte Alios casus
nota / de sen / et re iud / C iusta / et j de iudic
C i uis // Item procuratore constituit plati i
pus negocijs / e petitio / Sed i casibus qui
contingut ipsos et capitlo sua / constituunt cu
ipsorum capitlorum consensu / tam ad agendum qm ad
defendendum / e c i et j de iudic causas / Sed
sede vacante capitulum pt constitue procuratore
p caus monsterij / matrie qn q° est de electoe
prelati / de restit in integrum / cum venisset et s de
electione procurator li vj // Item procurator p9
lite qt cu dns sit litis effectus / pt dare alium p
curatorem / Sed an lite qt no pt / n in re sua
sit datus / uel a dno substituendi alium etiam
certa persona no expressa sibi fuerit concessa
ptas / e no indiscrete C lia aut / li vj / Et
si procurator a dno hns ptatem alium substitu
erit / no pt eu p9 mandatum susceptum etiam
si consensus no fuit renouare / lia ptatis sit in
delegato / sedis apl'ce / nisi renouandi ptas co
cessa fuisset eidem / Sed ad ad plures uel ad
omnes causas generalit constitutus fuisset i
vna tm substituere eandem / i alijs no prohi
betur procuratoris officium exerce / e Tis qui
li vj // Procurator vo ad negotia datus pt
libe quotiens voluit alium deputare / e no inpre
te li vj // Secundum canones omnes administra
tores procuratoris noie intelligunt / i q iij
Saluator / procurator eni nomen e genera
le ad syndicos et actores / e petitio / Sub
hoc supto vocabulo / non constituitur procurator

sed syndicus / siue actor a collegio seu vniui
sitate secundum leges / et hoc de volutate superior
C de ep et cl' l omnes cenobio / Sed secundum can
bene constituitur / procurator ab vniuisitate
uel collegio / e quia i causis / et tunc procurator
iurat de calumpnia et no collegium / de iur cal
ad eam ¶ Octauo quer' quis pt constitui pro
curator R° quilibet regulr' / qui no phibet
expresse / e Ito indistincte in pn° li vj / et ff
e l tutius C pmo / Prohibetur minor xvij a
nis / ad negotia procurator / et minor xxv a
nis / ad iudicia deputari / e qui generaliter
C ult' li vj / et ff e seruus // Item miles no
pt esse procurator / n lis sit conexa / ad co / ff
e filiusfam C veteram et C e Item seruus
Sed in sua causa uel suorum bene pt esse procura
tor // Item femina etiam pro filio / ff e feias
quia femine ab officijs ciuilibus uel
publicis sunt remote / ff de regl iuris l ij
n pro pre eu infirmatur uel in sua causa
ff e feminas // Item excitatus uel de crimine accusatus
ff e seruum / Sed qt dictum e S e C Sexto Monachus
mittitur aut laycus pcur i causis spua
libus ad agendum et defendendum / e Ito in
distincte in pn li vj // Item filiusfam pt ad
negotia / et ad iudicium absq pris assensu fieri
procurator / no solum ad pntes controuersias
sed etiam ad futuras / e Neciuste et c qui
gnar' C Ne dom li vj ¶ Item ad agendum uel
defendendum et gnalit ad omnia alia / et si
mandatum exigat spale constituitur procurator
ex vi generalitatis / tum / ad aliquem articulum
in quo spale mandatum exigit admitti no
debet / Sed si ab uel aliqui de articulis ma
datum spale exigentibus specificati fuissent /
addita clausula gnali / tunc ad no expressos etiam
admittetur / e qui ad agendum li vj // Item
qui generalit constituitur ad negotia pro
curator / age aut excipi pt exceptis his
casibus qui mandatum exigunt spale / e qui
generalit li vj ¶ Item pcur absq spali ma
dato iuramentum / defe / transige / uel pacisci
no pt / nisi ei bonorum uel cause administra
cio libera sit commissa / e qui ad agendum in
fi li vj // Item i mrio contrahendo p dno
et licet pcur ad negotia possit alium dare
/ in hoc tn casu no pt n hoc spalit ei sit
commissum / e pcur li vj // Item no pt prestare
iuramentum calumpnie / n sup hoc habeat
speciale mandatum / de iur calup nullum
li vj // Item componere no pt / de arbi p tuas
et C de transac p laerto // Item no potest
litteras impetrare n sit de illis personis
a quibus no de exigi de iure mandatum /

ꝙ de Rept Romulli / Itez i integrum re-
scione petenda ff de mior / Illud ꝙ di tal
Itez causa suspecti tutoris ff e no solu ꝙ
Itez alius / Itez i iudicio de libeꝛis exhi-
bendis ff e pompo / Itez i tan que nom
ꝙ de elo ꝙ notaꝛ ꝙ procurator al sufficit
generale mandatu se petitio Itez ff pro soc
l actione ꝙ renunciare / Procurator constitu-
tus ab absente qui mandatu noluit recipe
potius qntiꝰ placebit acceptare quadiu
constituens i eadez permansit volutate se
di is qui li vi / Itez qn duo constituunt i sic
no adiecto i solidu vnus sine alto non
debet admitti nisi in causis electionu po-
stulationu promissionu et alioꝛu spua
liu negoꝛ i qbus iudex ydoneiorez eli-
gere valeat ut ille solus cam prosequatur
nec alius admittatur / ni eu infirmari
uel mori uel absentari contingat uel nolit
prosequi di uo i solidu fuerint constituti
melior ait condicio occupantis nec alius
admittitur sed ille p lite qt dus sit effus
nisi etiam in qstione fuisset ꝙ non fuit me-
lior condicio occupantis sic si contingat
eu qui occupauit impediri si altm substi-
tuit potest alt suscipe at psfore negotiu
ab alio inchoatu qui p ea no admittetur
ni sed etiam fuit impeditus / di aut duobus
tribus duos procuratores dus instituit
sm constitudo p'ing renovatur / hoc pbat
se no iuste et i di duos qd intellige sm
ꝙ di se ꝙ qnto Officiu pcur e litez
peragere pugnad mandatu suscepit di si no
suscepit no tenetur Itez ꝙ pne mandatu
licet est finie nose ff e inuitus Itez i e di
sed qui li vi / et si sma sit lata con dnm
tenetur / pcur appellare uel saltez duo
denunctiare ut appellet sic appellat psequi
inuitu no teneatur se no iuste insi
et ff e inuitus / fini em procuratoris nat
duo / de reiud suborta et / de causa poss
cu hoc olim intellige vm si sciuit et no
contradixit / de do et q t i insi al non
nocet si ad pmo sit contradicta di de of
de le eu olim uel si dus ignoret sibi pro
curatori abest et hoc an lite qt ff si qs
ius di non obste ꝙ di procurator
ct ff ꝙ quisqs ut l in ꝙ i di p q lit qt
abest dus eaid ignoranti ff de doli except
di procurator ꝙ di p q lite di dabit dus
actio contra procuratorez ut sibi pi soli sua
malitia uel qtuma sit dapnosa ut
in l di pcura nisi et sic intellige ff de
bnt pcuratoris dic eni et i confessione
obstet ff e No solu inpu / dnus duo pro
het contradicit ff de interog act di sum
ꝙ di defensor et ff de qfess eiud hec
no in qua causa procurator potest it
neme distinguit / ꝙ Aut e causa pecuniaria

aut criminalis di pecuniaria aut priuata aut
publica di priuata inuenie pt prout ff e
cu rem di publica aut priuatu dampnu pse-
quit aut de di priuatu pt inuenie ff e
in pluribus di de dampnu prosequitur
tur ad defendendu pt / no ad agendu ff de
popla act l iii / aut sup rebus i publico mmo
constitutis et tunc non pt inuenie prout
si negoꝛ gestor ff ꝙ augeꝛ vmu l nulli / ad l. ppla
di ca est criminalis aut e maior relegone
aut mior di maior ut de crime capitali
aut ad allegandu cas absence aut ad agend
uel defendendu dic ut / de accu ꝙ in ca
criminali ¶ Qro an procurator di qpelli dum
defende quia sic di constitu ptor ad
agendu datus ut possit etia defende at
eiud respondere aduersario si eu reconueniat
se attendens al si no defendet denegabit
ei actio ff e inuitus ꝙ pena et i expensis
alti parti tanqua qtuax condempnat se
constitutis In hoc tn distinguit aut i ter
posita stipulo aut no di no sit inposita
aut a procuratore actoris et tunc qpellit pti
si defende ff e di et hee persone ꝙ ult
di a procuratore rei aut e talis actio d'ffe
tua di talis prese qpellit ff e inuitus
di pcuratu qt timias causaz excusande tr
no qpellit ff e Nec e cogendus ad appelle
dus e ff e di defectus / Itez no termi-
peditus no tenetur mitte procuratorez si
veme no pt / maxie ad in grauibus dus qs
ad hec cogi no possit et si fuit qpt hoc
exitatus absolui di e et i / quia iudex qt
ei auffer no pt / eid beneficiu me nemini sit
auffendu xxvm di de his et / de reg iur
Indultu li vi ¶ Postea videndu quis di
satisdare pro procuratore dicit b et p ꝙ
dus satisdabit qn pus constituit pcuratorem
diu conueitur et si absens extra iudiciu
constituit / tamen imponat pro suo pcura
tore p quo fideiussor existat sibi potesta
rezu suaru iustit de satda ꝙ di in al
ipe pour expone di fficeta tamen qntinui
qt locuples sit ff e qui ffs ꝙ qui aliud adde
ꝙ dicat e ex Sequitur de pcur

De sindico

29 Visum e de procuratore qui agit cas
alienas / hic subiciendum de syndico
que agit causas vniuersitatis Pri-
videndu e quid sit syndicus et vnde dicat
et quid ad eu ptineat et i quo dent syndicus
yconomus actor procurator defensor et vice
dus ¶ Syndicus e qui constituitur ad age
das causas vice vniuersitatis uel defenden
das ff qd cuiusqꝫ vniuersit l i ꝙ quibus
syndicus nomen greci a latie defensor
appellatur qui ad etiam causa agenda
uel defendenda eligitur ff de mu et ho

muneium q defensores / et gna ad omes cau-
sas pntes et futuras / e t vno et / de mu
m c i m pn xvel Syndicus dicitur quasi
b singulorum causas dicens Item syndicus
constituit ab vniuersitate siue collegio vel cor-
pore ff q cuiusq vniu l. i et l Item eorum
q Si de iuriones / et syndicus si dubitetur
de madato caue debet de rato si agat quia
ptibus procuratoris fungitur et ex eisdem
causis mutari pt quilibz et procurator ut
m l Item eorum q pent et vel Sed no
cauet de iudicato soluendo cu defendat ff re
ra ha actor quia talis syndicus sustinet
personas vniuersitatis siue collegii Ideo iurat
de calupnia i aiaz ppam / de iur c i i pe-
trandis et c q impr / et pt syndicus esse
laicus ut i mut / e c i quia pnos dei liti-
gare no oz n q vn Sicut sacerdotes et / de
iur calup c i i fi Item clici et monachi pnt
c esse syndici et tractare vtilitates ecclarum
de mandato abbis xvi q i qui vere et c mo-
chi tn honestius est ut quelibz ecclia ppr
sona habeat pcur bone fame pro quolibz
nego ecclastico v q in quia epi Item consti-
tui pt syndicus licet non sit de collegio /
c cito Est aut dra int ista noia pcurator
d syndicus yconom et quia licet pcur sit no
men generale ad oms sequentes ut dictum
est S de procur q sm Laur Ipe tn pcur
dicit pruate persone ar ff de neg g l m
q negoou Syndicus vo est vniuersitatis
siue ecclastice siue secularis qui ab ipa vni
uersitate constituitur ut dictum e S de pcur
q sm Lau yconomus e cui res ecclastica
gubernada madatur C de sacro s e l iu-
bemus in pn et eligitur tm i rebus eccia l
sm Epi tractatum C de ep et cl l oms q
e nichilo Actor e qui ab vniuersitate co-
stituit ad vnam causaz pntez tm ff q cuiusq
vniu l Item eorum Defensor et syndicus
idem sunt ff de mu et ho l muneium q de-
f fensores Vicedus e qui administrat res
tpales ut hospitalibus et clis que veniunt
patus existat lxxxix di quia quibusdam
De his que vi vel metus ca fiunt
Ro Dictu est de his que quis sua sponte
facit Nunc videndum est de his que
promittit vel facit quis contra
suam voluntatez / et pmo de vi / 2o de metu /
a Vis e maioris rei ipetus cui resisti no pt
ff e l i et n Vis dicit expulsiua que iduat
actiem q metus ca ff e l n / et dicitur vis
expulsiua / que induat intdm vnde vi de
rebus imobilibus tm / et de his que imobi-
libus adherent / et alia dr ablatio i rebus
mobilibus / que induat actioz vi bonorum ra-
ptor tn in mobilia tm / ff de in et in ar l i
q si fundus / et q licet / et instit vi bonorum
rap q sed nodum n Alia dr turbatiua que
induat intdm / uti possidetis / Sz i rebus
imobilibus dupr utrobi / et cu duo se pos-
sidere gtendunt Alia inquietatiua que induat
Alia inquietatiua inquietatiua que induat
intdictum q vi aut cla / ut cu quis no si-
nit aliud vti re sua quiete vel facere vel qn
eo inuito vult ad edificare in suo vel forte ia
edificauit nec distinguitur in hoc iudicio
vtrum iuste vel iniuste fecit / ff q vi aut cla
l i Absqz quiete manet / quo vi vel cla vti
hebit et vi raptorum / pt ablata bonorum
si presertim vti distinctio datur utrobi vis
expulsiua si fiat gtetit Vnde vi q gpello exem
cam metus auxilium do / et licitum est vi vim
b repelle vt dr / de sen ex / q tenus qui teni-
nenti Sequit de metu quid sit et vnde
dicatur / quis metus excusat / et qui subueit
6 metum passo Metus est instantis vel futuri
piculi causa metis trepidatio / ff e l i et
licz no sit piculum pns / tn exigit metum esse
pntez / saltez pro futuro piculo / et no suffiat
suspicio eaz infendum / ff e metu i Ro Et
dr metus / quia mentez tenet Metus vo in
se continet vim / quia qui metu ad facit
violent id facere videtur / ff e l n Et hic metus
in se iustaz causaz ignorancie ff e excepcz
c q in hoc Quis metus excusat distingtr
Aut e probabilis metus aut non Si no
est probabilis / ut ille qui cadet in virum pu
sillanimez et formidolosum / talis no excusat /
ff e metu et ff de re iud Si quis ab alio /
Aut e probabilis ut ille qui pt cadere in
constantez virum / et animosum / talis excusat
/ de spon / venies et / e c i et c Sed talis
Metus aut qui excusat et cadit i constan-
tez virum / est metus mortis et corpis cru-
ciatus / e ad talis Itez metus stupri
et seruitutis ff e nec timor et l Isti quid
q i n et in / que his vsibus continentur
Excusare metus hos posse puta quina
nescis / vel sic Excusat carcer status et
mors vbera stuprum hoc Stupri siue seruitutis
vbelis atqz necis Itez metus vborum se
ad audias et ar vn di sunt et xxiii q viii
conuenior Sz an verba vel minie vel
potencia hominis sit iusta ca timoris ar-
bitrio iudicis e relinquendum / ff quibus ex c ma
l in et ar ff e no est verisimile Itez metus
amissionis sue subae excusat / e Abbas / et
l Si pbros / et si quis p metum amissionis
retinet / suarum aliquid faciat vel iurat
se facturum / et illud iuramentum adimpleat /
pt repete quod tali mo fecit / vel iuravit
ar l Si pbros / et intellige de talibus
rebus / sine quibus vita corpalis amittitur /
vel patitur graue iacturaz / xxii q iiii q
vel / v quibusdam Illa vo que p metum fiunt /
vel timorez qui possit cadere et constantez
virum / s Sz et ho tenet / et obligatur qi
p hoc licz coactus / et iuramentum sup hoc
factum tenet / dum tn tale sit factum sup quo
iuratur / vel q promittitur vel contra tradit

quod servari possit sine interitu eterne salutis
i de iure iu. § i. ve. al' non tenet iuramentum
xxii q. iiii § i ad. quia pro nullo metu debet
quis peccatum operari mortale i e. Sacris
sed potius omnia mala pati quam malo con-
sentire xxxii q. v. Ita ne. et tenent ita ea
que fiunt metu iuramento i e ad audientiam et
hoc ideo quia voluntas coacta voluntas est
xv q. i. merito queritur et ff e. § Si ille. Sed contra
hoc datur actio quod metus causa et restituitur
ei per officium iudicis quod dedit vel tradidit
aut absolvetur ab eo quod promisit ff e.
metus quod sed quod pretor. nec refert in hoc tamen
quis metum fecit an is qui possidet an aliquis
alius probet se per metum rem perdidisse quia
potest agere tamen contra possidentem quam illum qui
metum intulit ff e pedi. Et si probabit
se per violenciam spoliatum taxatione pre-
missa super rebus amissis statur ipsius
iuramento i e c. ult. et e. pri. in § i. qui subvenitur metum passo nisi culpa sua incidat
in metum ff e § i. mulier et xxii q. iiii. Inter
cetera. et tenent illa que per metum fiunt. Ab
ista generalitate excipiuntur x casus in quibus
fallit etsi culpa sua incidat quis in metum
nec nocet. Primo in causa matrimonii contrahendi
metus infirmat ad culpa vel sine culpa
matrimonium contractum per metum non tenet nec
obligatus est qui hoc facit etiam si metum
quia matrimonia libera debent esse quia coacte
nuptie difficiles exitus habere consueverunt
i de spo. requisivit et c. gemma et e. de spo.
l. ult. in fi. Et ubi metus vel coactio intercedit consensus liber dici non potest i de spo.
cum locum et matrimonium solo consensu contrahitur
xxvii q. ii. Sufficiat. nec obstat xxii q. iiii.
Inter cetera quia loquitur de consilio bono vel metus
non fuit probatus. Secundo dos promissa per 2
metum vel soluta non tenet quia est accesso-
ria ad matrimonium ff e § i. mulier ubi dicitur quod si
dos promittatur per metum non nascitur ob-
ligatio. Tercio in rebus ecclesie est speciale quia 3
non tenet tradicio vel promissio vel iuramen-
tum factum per metum de rebus ecclesie xv q. vi.
c. i. et i de iureiur. pervenit. Quarto etiam sponte
prelatus res ecclesie tradidit non tenet tradicio
sine solempnitate de qua cavetur xii q.
ii § sine exceptione. de hoc plene dicitur
i de rebus ec. non al. c. forma. in ultimo casu
quo tenet tradicio de rebus ecclesie facta per
metum nec iuramentum super hoc factum quia
si non tenet principale nec accessorium C. de
legibus non dubium et i de fo. compe. § i. dili- 4
genti. Quinto in voto quia votum per
metum factum non tenet i e c. i. quia votum
res voti et non precepti et liberi est arbitrii
in vovendo alias non est votum xxxii q. i.

Integritas et i de voto. Licet. et voluntarium militem
degit sibi Christus et dyabolus voluntarium servum
xv q. i. non est. Sexto non tenet iudicium per 7
metum extortum ff de iud. l. ii. i. ff. Septimo non 6
tenet absolucio a sententia excommunicationis vel revo-
cacio suspensionis vel interdicti per vim
vel metum extorta. Immo qui absolucionem quis
vel revocationem vi vel metu extorserint
excommunicationem incurrunt i e absolutionis l. vi. Septimo 1
auctus tutoris per metum extorta nulla est
ff de auc. tu. l. i. c. ult. Nono est Octavo 8
ubi quis fecit testamentum per metum ff
de testa. qui testamento c. ult. Nono pro- 9
nunciacio sine per metum non tenet xi q. iii
iniustum est. Decimo in procuratoris constitucione 10
ar. 6 de pro. Accedens. Omnia alia te-
net ut dictum est de c. quod tella? ... ... restituuntur
pactiones quod metus causa sint prestita. Si non sunt
prestita rescinduntur per exceptionem ff e metus
quod sed quod pretor. et hoc est verum quando est metus
qui cadit in constantem virum ff e metus et
i de spon. veniens. Sed ubi quis mortem me-
tum passus est subvenitur ei iudicis officio ff
e Non est verisimile § i. Item subvenitur
metum passo secundum Can. contra omnes posses-
sores in q. i. redintegranda et q. ii. c. ii. et
ff de inof. testa. cum qui i. ff. et qui iuravit
per metum ecclesiam vel rem propriam remittere
tali non obstante iuramento repetere poterit
quia non ad repetendum sed ad resignandum
tenebatur i e ad audientiam. Sed si iuramentum
intervenit in renunciacione sic quod non recipere
ecclesiam vel rem propriam tunc non posset eam
repetere propter iuramentum quod potest bene servari
sine interitu anime i e ad aures posset tamen officium
iudicis implorare i e Abbas i de iureiur. c.
l. Sed sicut aliqui quod ea que per metum fiunt
nulla sint ipso iure ar. ff e l. i. ubi dicitur
quod metu est gestum non habeo ratum dicit
pretor. Sed illud non est verum ymmo potius
contrarium innuitur ex verbis illis quia quod non
est ratum habendum non potest ut dictum est et hoc exponit
ratum non habeo quod d. quamvis ratum sit non tamen
servabo sed irritabo hoc tamen probatur i e Abbas
Actio quod metus causa datur a pretore
in simplum vel estimacionem rei si res extet
contra quemlibet possidentem. Sed si contempnat
parere in quadruplum ff de rei vendicacione
vendicacione quod si possessor et ff e l. Sic
exceptione c. i. et ii. in hac et quod quadru-
plabit et c. quatenus

De in integrum restitutione

XI Quoniam in hiis que per vim vel me-
tu gesta sunt vel alias provenit re-
stitucio est nova ideo hic subiicitur

de in integrum restitucione Unde videndum est quid
sit restitucio in integrum quando et per quem possit
fieri et quibus subvenitur per in integrum
a restitucionem ¶ Restitucio in integrum est prioris status vel
iuris redintegracio // Debet autem restitucio in integrum
fieri a iudice sedente pro tribunali et adver-
sario presente quia ibi vocari debet contra quem
restitucio petitur alias ipso iure non valet restitucio
ff de mino l xiii quod Faciendum et l In cause
cognicione et l minori vel ecclesie non detur accio
sed iudicis officium ff de min l quod si minor contra
velit et l illud quod i / Oportet tamen libellum porri-
gi et lit con de off iud c ult de ut ibi di-
citur est contra ad peticionem / et tunc solum dat contra
restitucio ad qua accio non superest ff de min In
b cause in pri et de off dele c ii ¶ Restituere
possunt iudices dele. a papa vel a principe ordinarii
et delegati ordinariorum vel habencium administra-
cionem sive cause restitucionum fuerint eis specialiter co-
misse sive aliis causis commissis coram eis
restitucionum inciderint questiones Sed delegati ab
ordinariis qui administracionem non habent sed
facultatem tantum modo iudicandi vel arbitrandi de
restitucione in integrum cognoscere non possunt nisi coram
eis mota fuerint incidenter in e causa et l ubi
c et ap quod l ult ¶ Restitucio vero fieri debet ex quacumque
iusta causa ut dicit pretor ff ex quibus causis ma-
iores Sed ubi restituitur ecclesia vel minor restitu-
endus est cuius adversarius est maior in eodem
casu et non in alio ff de min quod si minor contra resto
et l preti contra ii ¶ Prestitoris auxilium minoribus
subvenitur qui non dum xxv annos compleverint
facta computacione de momento ad momentum
quia non sufficit tetigisse ultimum diem ut quis
ad hoc auxilio excludatur sed oportet momentum
ultimum pertransiri ff de mino l iii quod minore
et ff de ver sig l cum bisextus et hec restitucio est
facienda minori xxv annis si decipiatur in con-
tractibus vel in sentencia et potest petere restitucionem
toto tempore minoris etatis scilicet usque ad xxv annum
et post xxv annum infra quadriennium quod debe in-
cipit restitucionem per totum ¶ Pone minor fuit condemp-
natus et appellavit postea vult restitui numquid
est audiendus Dicunt quidam quod non quia elegit
ordinarium auxilium ergo non competit extra ordi-
narium ff de min In cause ii sed Azo dicit quod
potest restitui et hugo ¶ Sed pone minor comp-
misit in arbitrum lata fuit sentencia contra ipsum
propter restitucionem numquid audietur Innocentius dicit quod
non quia ipse venit usus est iure maioris et quia
pena apponitur ut stetur ~~hoc esse vim~~ ar-
bitri metu pene C de arb l i hoc dicit hoc
esse verum si pena fuit apposita alias potest restitui
¶ Subveniunt ecclesiis per auxilium restitucionis
in integrum que minore iure censentur in e et
i et c auditis quod intelligas si ecclesia infra
quadriennium post lesionem petat restitui

in e ecclesia li vi et c Si ad nostram et l ¶ Sed pone
quod prelatus per suum contractum vel sentenciam liti-
gans contra eam lesit ecclesiam et vixit post annos
sex annis post lesionem numquid potest successor eius
petere restitucionem videtur quod non per eandem le ecclesia
et c si ad nostram li vi Innocentius et hostiensis dicunt quod tamen per
finem illorum iurium toto enim tempore prelati ledentis
suam ecclesiam non currit sed quadriennium currere
incipit post tempus prelati male alienantis currit
prescripcio xvi q iii Si sacerdotes // Sed vero vel
ecclesia vel minor debeat restitui si ledatur hostiensis
et hugo distinguunt // Aut decipitur in delictis
aut in contractibus // Si in delictis non restituitur
minor ff de min auxilium Sed innuit ecclesia
si totum capitulum delinquit quia si pars deli-
quat totum capitulum non debet puniri C de sacro
. sanctis ec l iubemus ad finem // Si in contractibus
distinguitur aut dedit causam aut non Si dedit
causam non debet restitui ff ad l aquil Si obste-
trix et l sed et ff de condic in de l eleganter
contra dolo // Si non dedit causam distinguitur aut
lesio est parva aut magna Si est parva non re-
stituitur ff e scio et ff de min Si ex causa
Sed si est magna restituitur in e c i et i de re
et non al ad nostram In iudicio ubicumque ecclesia
leditur vel minor restituitur ut si contumax
condempnatur ff de min minor eciam et in
in e c ii vel si non appellavit vel si dum agit
vel convenitur in aliquo decipitur ff de
min aut pretor contra fin et in e c ult / vel si ob-
misit allegaciones vel ea que faciunt admi-
nistracionem cause ecclesie in e c auditis et c coram
et C de min l minor // Item quandoque obmi-
sit non solum in dampno sed eciam in lucro ff
de min aut pretor contra ult / et hoc totum infra
quadriennium nisi aliquid racionabile appareat
quod aliud suasit faciendum Sed ubi prima quez
revocacionis erroris que iusto pretendit vult
adversus suam confessionem ecclesia se iuvare hoc potest quamvis
quod donec negocium sit finitum in e Si adversus
c li vi ¶ In contractibus non restituitur ecclesia
nisi doceat se in possessione lesam fuisse ff
de iud do. Nam post ea contra quod si minor et in e co-
stitutus Sed si contra sentenciam petat restitui ex
sufficit probare de lesione in e ex litteris nisi ad
fuit negligens in opponendo excepcionem necessariam
vel obmisit per negligenciam probaciones necessarias tunc
non oportet probare de lesione in e Suscita
ta et c auditis vel causa non venit ad munimenta
d nostra in e coram ¶ Sunt autem quedam tempora
in quibus prescripcio non currit contra ecclesiam ipso
iure nec restituitur sunt in minori tempore xl
annis quia non leditur cum recursum habeat ad
ius que xvi q iii quod potest et in de prescripcione ad audienciam
// Sed an post xl an restitui debeat dubitatur
propter diversas opiniones positas in glosa in e cum
dilectis ¶ Item quedam sunt tempora in quibus suspendi

prescripcio inchoata et subducit tempus illud
ut si vacat ecclesia de prelato vel est suspensus
vel depositus vel electus vel si propter hostili
tatem age non potuit i de prescr c i et c ex
transmissa et i de concess preb quia diuisita
tem ¶ Item quedam sunt tempora in quibus dubitatur e
an currat prescripcio contra ecclesiam ut in
vsucapione triennii in mobilibus et hec re
stituitur xvi q iii quas actiones ¶ Alius
casus si ecclesia teneat in emphiteosi possessione
aliquam et cessauit in solucione canonis
per biennium ad hoc a priuata persona vel per
biennium ad hoc ab ecclesia contra quam restituitur
xvi q i placuit ¶ Item quedam sunt tempora in quibus
certum est prescripcionem currere nec restituitur sicut
si canonici non eligunt infra tres menses s
de elec. ne prodesset vel qui confert be
neficia infra sex menses i de concess preb nulla
quia tunc non leditur ecclesia cum ei ex superioris
officio prouideatur ¶ Item sunt tempora in quibus
est certum presumpcionem prescripcionem currere ut de
tadium ... sentenciam nisi appelletur sed restituitur
i e c ult ¶ Item restituitur minor vel ecclesia f
si ledatur vel decipiatur minor siue tutor
eius vel curator C si tu vel tu l i similiter
si prelatus ecclesie vel syndicus vel yconomus
decipiat restituitur ecclesia quia delictum persone
non debet in dampnum ecclesie redundare xvi q
vi si episcopi et i de rest in int dilectum li vi item
si decipiatur similiter pater minoris vel ecclesie quia
non restituitur actio enim per negligenciam procuratoris
subolevit sed per dolum ¶ Unde si negligens g
fuit pater imputet sibi qui tali commisit suum
negocium ff de min enim mandato et ar C de
of dele ad olim / si hoc actionem contra patrem si
est solvendo alias restituetur ff mandati si pro
curatorem et C si tu vel tu l ecclesia ¶ Effectus h
restitucionis est ut vnusquisque quod suum est acci
piat siue tamen minor vel ecclesia quam aduersarius
contra quem restituitur ff de minor et si minor
et restitucio et qui restituitur ad omnia in illo
casu contenta restituitur ff de ... sig resti
tuere ¶ Sed utrum facta restitucione res sit re
stituenda minori et huiusmodi distinguitur / aut petitur
restitucio super prescripcionibus aut super contractu aut
super sententia si super prescripcionibus facta restitucione non
restituitur res ff quod metus causa metum et ex hoc
edicto ff ex quibus causis maiores ab hostibus /
Si super contractu restituatur et res restituitur
i e restituta Si super sententia distinguitur / aut
demandata fuit execucioni aut non Si fuit
demandata facta restitucione restituitur res C de re
stitucione in integrum post l vna / Si non fuit de
mandata execucioni distinguitur / aut sententia
fuit absolutoria et tunc non restituitur i e
restituta et ff de minor et si minor et restitucio
Si fuit condempnatoria ut i e non cora

R2 Quia ibi restitucio datur ubi actor rem
de qua controuersia metuit dolo
alienat ideo consequenter de alie
nacione mutandi iudicii tractatur
Sed ad hoc ut ex hoc edicto actio competat tria a
sunt necessaria / quod sit alienacio facta causa mutandi
iudicii futuri et non iudicii iam cepti ff e l ex
hoc edicto quod ait pretor futuri iudicii ideo di
quia si fiat alienacio rei litigiose incidit
in eandem de litigiosis C de litig l ult et aut
ibi signata est tunc debet puniri pena litigio
si ut in le predicta et i ut lite pend eciam
dic ut ibi quod pena ¶ Item quod dolo fiat aliena
cio racione persone et loci vel duriorem aduer
sarium constituat causa alicuius proximae et quod
in ea intersit ff e l i ii et iii in pri et l non
solum quod hec actio / et datur ad interesse iudicis
officio quanti interest actoris et si quas fecit expe
sas vel aliam incomoditatem passus sit habebit
ff e l iii quod opus insit et l non solum Sic intellige
i e c i et ii ¶ Et quia huiusmodi fit cessio b
utrum valeat distinguitur pro ... contra volun
tate / aut inter viuos / Si contra voluntatem di
stinguitur aut cedit actio iam in iudicium de
ducta aut non Si non causa adhuc res in iudi
cium deducta cessio tenet ff de l iii nomine
Si vero sit iam deducta non valet quia exercicium
actionis in prosecucione pertinet ad heredem et
si aliquid obtinebat prestabit illud legatario Si
vero nichil optineat nichil dabit / quia euentus
litis legatario intelligitur esse relictus vnde
legatarius adesse lite ne heres colludat C de litig
quicumque et in aut si non heres ¶ Si fiat inter
viuos distinguitur / aut sit potenciori / aut
non potenciori ¶ Si potenciori non valet ymmo
iactura afficiatur is qui potenciori cedit
C ne liceat poten l ult / et intellige hic de
potenciori racione publici officii propter quod potest
esse terribilior aduersario C quod metus causa l ult
et C si quacumque preditus po l i et i e c ult Idem
esset licet non esset in aliquo officio i e c ult
Si autem ceditur actio non potenciori distinguitur /
aut est actio dubitata aut non Si est dubita
ta tenet in casibus puta si fiat causa dotis
vel donacionis propter nupcias aut transactionis
vel diuisionis que fit inter heredes ut i heredi
tariis rebus vel ex causa legati vel fidei co
missi cum nondum super legatis vel fidei co
missis fuisset mota questio contra heredem / ni
chilominus potest cedere legatario ipse heres In aliis
autem casibus non tenet ymmo punitur talis ille
cui fit cessio quia cedens cum habeat distinccione
ut si forte ab emat actionem vel rem litigio
sam cogitur eam restituere venditori et
precium quod dedit amittit / Non autem ut lucr

cedat ipi venditori sed ut alia tanta quanti-
tas ab eo sibi iuribus applicetur et lis suo
more currat int' venditorem et eu cu quo p'o
c go mota fuit ¶ Si aut ignorans aliquis rem
litigiosam emerit tunc irrita alienacione precii
cu alia tercia pte recuperabit a venditore ¶ Si
vo ex causa donacionis ab rem litigiosam rece-
pit estimatur res et i ipius estimacione rem
ad aliud transferens punitur C de litig l ult
¶ Si vo sit cessio actionis in iudicium no deducte
distinguit' aut constat eam esse veram aut si-
mulatam aut dubitatur ¶ Si constiterit esse
veram dubitant' tenet puta si ceditur actio
i actione precii pro magna summa puta p
c libr cessisti in actionem tibi competentem contra
aliud in c libr ¶ Item si facta e causa donacionis
¶ Item si coheres cedat actionem competentem ad ma-
iorem quantitatem quam ipe debebat ¶ Item si pos-
sideo rem aliquam et aliquis pro ista re incipiat
me convenire et emo ab aliquo ius suum s actionem
qua mediante possum rem illam defendere valet
cessio nec presumitur simulata ut probantur
hec oia C mandati p diversas ¶ Sic intelligitur
C de hered vel act per totum ¶ Si aut constat cessionem
simulatam tunc non valet quia plus valet q'
in veritate agitur quam quod simulate concipitur
qui sil' sit le p tuas C plus valere q' agit'
in rubro et in nigro ¶ Si enim dubitatur utrum
sit simulata tunc presumit' collata si actio que
ceditur pro parte donatur vi' et pro parte
venditur alteri tunc est ¶ Item si parum facta e
cessio et ad eam pro datum e ¶ Item
si parum modicum datur et i istis tribus casibus
no pt aliquid amplius peti quam datum sit nec
in residuo pt agere cedens nec ille cui sit ces-
sio hec probantur C mandati l ult ¶ Item si a
laico contra laicum facta sit cessio contra
clericum ¶ e c ult ¶ Item nunquam valet cessio facta clerico
dicit quidam q' e casus decretalis ¶ e c ult ¶ Sed certe
decretalis no dicit ibi q' no valeat si q' compellant'
per censuram ecclesiasticam ab huiusmodi presump-
cione et sic q' valeat quia si dicas q' no va-
leat illa racione quia clerici sunt potentiores hec
non e vim n q vii laici ¶ In modo dic q' no valet
quia ista cessio procedit ex fonte avaricie
et cupiditatis ¶ de prben avaricie et ¶ e c ult
nec debent se immiscere litibus ¶ ne cle vel mon
p totum ¶ Hostiensis distinguit aut clericus convenit laicum
coram prelato vel iudice seculari et tunc valet cessio
quia no sit laico preiudicium ¶ aut convenit coram
iudice ecclesiastico et tunc no valet ¶ Sic intelligit
c ¶ e c ult et huiusmodi simili ¶ Sed pone pr vult
cedere actionem filio clerico nunquid pt ¶ Hostiensis dicit q'
non quia ista cessio presumitur fraudulenter
facta C de donat l data ¶ Sed nunquid actio in
iuriarum pt cedi videt' q' no quia no est in
bonis nostris arg lex qui ff de iniur l iniuriarum sed
communiter tenet q' sit

De Arbitris

93 ¶ Expeditis preparatoriis iudiciorum ac tra-
ctatu iudiciorum e remedium ¶ Sed
quia iudicium voluntarium quod dicitur
arbitrale quandoque esse solet quam necessarium quod
ordinarium appellatur ¶ Ideo de arbitris est
videndum ¶ et primo quid sit arbitrium ¶ Et quot
sint assumendi ¶ que sit convenientia et differentia
int' arbitros et iudices et int' arbitros
et arbitratores que possunt obici contra arbitrum
a et qualiter confirmatur ¶ Arbitrium e trium
actus trium personarum compromissum exequentium
vel sic arbitrium e causa indicando i iurisdictione
posita voluntaria cum certarum personarum interpo-
sicione s arbitrorum actoris et rei ¶ Arbitri
unus vel tres sunt eligendi ¶ e c i et no duo
quia res sine exitu est futura propter naturalem
facilitatem ad dissenciendum ff e ¶ Item si unus
q' principaliter si compromittat' i duos tenet
arbitrium et si non concordaverint cogendi
sunt ut concordent ¶ vel ut terciam personam
assumant ut ibi dicitur et s de of dele
suspicionis q' si ¶ Si vo tres fuerint electi
et concordaverint eorum sententia tenet ¶ Idem
e si duo concordent licet tercius dissentiat
utpote duo condempnaverunt in x et unus
in v prevalet sententia duorum ¶ Sed si unus i xv
alius i x tercius uo in v pronunciavit illius
qui dixit de summa minori cum i illa omnes
concordes existant efficax sententia censeatur
¶ e c i et c ¶ Si ex tribus li vi ¶ Si no tenet
compromissio de mittat persona i arbitrum assumen-
da ¶ vel si no concordet duo q' terciam per-
sonam assumant mittam q' i assumenda illa
tercia persona isti iudices potuerunt dissen-
tire et sic res sine exitu e futura ¶ e c In-
notuit et ff e ¶ Item si unus q' de i duos
b ¶ Conveniunt quidem arbitri et iudices in
hoc q' sic minor xx an no pt esse iudex
ff de of dele cum vicesimum ita nec arbiter
ff e cum lege dic ut s de of de le q' iudices
¶ Item mulier no pt esse iudex ita nec ar-
biter xxxii q v mulierem ff de reg iur feminae
et C e l ult n hec hereatur de consuetudine
¶ e dilectus ¶ Item sic coram iudice ordinario
vel delegato iuratur de calumpnia ¶ ita coram
arbitris C de iur cal l ii ¶ Item sic coram
iudice ordinario vel dele offendit e libello
conventionalis ¶ iii q iii ¶ Offeratur ¶ de lib
ob c i et ¶ ut lite no contestata p totum ita et coram
arbitro hec duo traduntur C e l ult ¶ Et
propter hoc dicit lex q' arbitraria redacta sit
ad instar iudiciorum ff e l i ¶ Item sicut
furiosus iudex esse non pt in q vii q' tria

ita nec arbit' ff e pcedi in pn et l in fuiu
Dr̄nt aut̄ i multis quia arbit' pt esse in-
famis in q vj c̄ tria v' cognitoru sed i-
famis non pt esse iudex in c̄ tā v' Infa
mijs et ÷ de xept Seiscitatus sed iug' e
excatus pt eligi i arbitru videtur q' sic qr
excatus e infamis s; infamis pt esse ar-
bit' ergo et excatus ff e parum referre hostie
dicat contrariu quia excatus efficit' fuius
pcti c̄ de sen pas l ult' s; fuius no pt ee
arbit' go nec excatus ff e pni v i Itez
coraz arbitro no ht locu reconuencio j e cu
dilcus sed coraz ordinario uel legato iudice
locu ht in q vm quisquis i agendo et j de
mut per pcitoru Itez iudicium quis apel- d
lit' recipe inuitus ff de nu et ho inl'rem
c̄ iudicandis et c̄ qui prosiua iud' l i sed
arbitiu nemo apellit' recipe s; receptu co-
pellit' consiunac ff e l in c̄ i et ÷ de of
de le suspiciois Itez ab arbitro no potest z
appellai ij q vj Iudicibus et c̄ e l i sed a
sna cuiq; iudicis pt appellai ij q vj anteq;
Itez arbita stita via incedit ita q' nichil f
extra cpromissu facē pt arbit' ff e no di-
stinguenq c̄ ult' Naz id solu venit ad
arbitiu quod dictu est ut veniat ff e si cu
dies c̄ plenu et j e cu dilcis n esset ita
cohens q' sine eo ca comode expedi non
put Un pt statue diez solom facede ff e
si cu dies c̄ ult' et l qd cu c̄ solom Itez
pt restitue i integr qn incidit i negm
de quo cpromissu est s de in integr resti
causa sed i iudicio oma venint que ex
presse no prohibentur j de ca poss ad
certa et ff de iudic solem Itez no pt
arbit' pune cotuacia litigator nec testes
pt coge ff e q' bn i fi n in cau que heb
÷ de of de le suspiciomb et hoc est vm q
no pt pune cotuacez nisi i cpromisso hoc
actu sit ff de iud' l ij c̄ ult' quia arbit'
inellaz habet iurdicōz ff de re iudi ptor
Itez arbit' non pt pronuciae nisi vtraq;
pte pute n hc int litigatores qrenit ff
e dies c̄ di quis litigatoru Itez no pt
citaie ptes n ad locu i quo cpromissu est
fcm ff e si cu dies c̄ di arbit' Itez arbit'
non pt arbitiu delegare ff e i cpromissis
et l no distinguenq c̄ questiu Itez satis-
dacio non pstatur i arbitro quia sufficit pe-
ne promissio i aut de litig c̄ ad excolu-
dendas in fi coll' viij Itez i arbitro non
pt ica prorogai ubi dies prefixus e ab
homie ff e l celsus sed i iudicijs c̄ de
fide instr scimus et ff si quis cau l si pt
tres Itez arbitri sna no infamat ff
de his qui no in fa quid go q' ex cpro-
misso et hoc ideo quia non pt cognosce
de crime quod infamat ff e non distinguenq

c̄ uel' et s de in inte rest cu insi sin his
omnibus differunt arbita a iudicibq Ite
i alio si ptes renuncient appellaoni et faciat
pactu de no recedendo ab arbitro nichilo
recede put c̄ e l penlt' Secus eca iudi-
cia c̄ de te ap l ult' insi Itez si aliqui
compromittut i arbitr et pq cpromittat
in aliud vm fori arbitro renuciasse ff e
s et si i fuiu c̄ ult' cu l sequetibus s; no
renuncaatur iudicio si arbitriu uel aliud iu-
diciu cuu fuit c̄ de te ap aut si bn Itez
cpromissu no extenditur i compmitter
heredes si de ipis no caueatur ibidez j e c ult
ff e dic c̄ i si iudiciu bene transfertur
ad heredes lic; de heredibus i iudicio mecio no
fiat c̄ de int calup aut pncipales Ite
si sint tres arbitri elci et ab eoru ab aliis
ltime requisitus non aduenit cessante in-
pedimento ltimo qre duo pntes no obsta-
te malicosa seu volutaria illius absencia
negociu possit examinae et libe diffinie
sicut possent ille pnte nec volente cum
eis i vnam snaz concordae Secus i iudicibq
j e vt qombus li vj Itez sut queda de g
quibus no pt i arbitros compromitti nec
arbit' cognosce ptz de ca insi s de rest
i inte ca insi et s de transac c ult' quia
p iudices districtos det tractu qui ptatez
heant iudicandi et statuta canonica no ig-
rent j de consang ex litt Itez de ca libali
et crimali si crimalit' agatur et si famo-
sa sit quia maiores iudices requirut s de
rest' i inte ca insi et ff e no distinguenq
c̄ iul' et c̄ de libali Itez sup pnilegijs
uel indulgencijs a sede apca cccss j e cu
spe Itez lic; in laycu compromitti possit
de rebus ciuilibq quibus nullu spuale e
annexu de spualibus bn compromitti no
pt j e contingit quia eciā incident cogno-
sce no possit j qui fil' sit le lator s; si
compromittat' i clicu et laicu cu aucte
supioris valz cpromissu quia no simpliat
sed aucte supioris cpromittit' j e p tuis
quia magis dignu trahit ad se inus dig'
j de qsc ecl uel alt' q' indubijs s; i lay-
cu solu ecl aucte epi no lic; f b' nisi aucte
pape xxxij di c̄ viij et ij q v inemaz
quia ius tale non cadit in laycu xcvj
di c̄ viij et ij q v bn quid Est aut dra h
int arbitru et arbitratorez quia arbit'
det ordinez iudiciariu obseruae tanq;
iudex ordinarius et no pt ab eo appellai
ij q vj ab iudicibus et semp compmittit'
cu pena ut metu pene apposite i compro-
misso arbitiu obseruetur j e diletic
uel metu iuramenti prestiti de arbitrio

seruado Sed si pena non fuit apposita
nec iuramentum per quam partes compromittunt et
arbitrio stare promittunt nec infra x dies
contradicant potest agi ad interesse contra non
obstantem seruatem ut C de recept arb l cum antea
et ff e t die q ult pot tn arbitrium retractari
auctoritate superioris ut e c nisi et in et s de minori
quattuoruiralis alias stabit sententie arbitri siue
sit equa siue iniqua et sibi imputent
qui eum elegerunt ff e t die q stari // Item
delegatus secundum host potest esse vice arbiter sed
ordinarius non potest ut e ca olim licet
possit esse amicabilis compositor s de transact
ac e fi // Sed arbitrator est amicabilis
compositor qui ad modum amici pacificat nec
est ordinem iudiciarium obseruare et si ex
inique arbitratum fuit reducitur ad arbitrium
boni viri ff e l penult et ff pro socio l si
societatem q arbitrorum // Item in re propria quis
arbiter esse non potest ff e l pen et tn potest esse
arbitrator rei sue l mandati in re mandata //
Item obiciuntur multa contra compromissum
quia is in quem compromissum est non possit esse
arbiter utpote quia seruus pupillus furio-
sus mutus surdus vel mulier in quibus
compromitti non potest nisi ut dictum est s e q co-
uenerint hec probantur ff e pedi q i sum
et l si et si i fine q i Sed si in minore xxv
annis compromittitur et si lesus fuit propter
hoc restitui potest ff e cum legem // Item quia ca
sit criminalis vel ciuilis vel liberalis ut
dictum est s e q Item sunt quedam // Item quia
ille qui compromisit compromittere non potest ff e
non distinguemus q si seruus // Item cum est
ille qui nomine alieno compromittit quod non
licet ff e non distinguemus q s si mulier
Item quia pupillus compromisit sine tutore
ff e si pupillus // Item potest opponi quod non
sit pena compromissa vel id quod obtinet
vicem pene ff e litigatores q i et l non
distinguemus q i // Item quia diebus feriatis pro-
nunciauit et eius renunciatum non erat et
quia altera parte absente et quia actum fuit in compro-
misso // Item quia morte solutum est ex quo
non est dictum quod heres succedat in compromisso ut s e
i ult et ff e t die q ult et l in appellatione
q fi // Item quia in religione intrauerit arbiter
vel litigantium compromissum est quod prohibetur
l e aut decemus // Item quia solutum est arbi-
trium quod soluitur his modis dicti pronuncia-
morte alicuius arbitrum acceptilatione iudicio
pacto sacerdotio interueniente ff e non distin-
guemus q compromisso et s de of de le vno
Item quia arbiter in se arbitrium non suscepit
ff e l in q i // Item quia specialiter est de tali
re compromissum et non de ea de qua pro-

nunciauit ff e l quid tn q medium et q se et
q plerumque et l non distinguemus // Ex pre-
dictis his apparet qualiter compromissum debeat
concipi quia omnia ista in compromisso debent
considerari Forma compromissi secundum supius
dicta talis est P et Jo de ca que vertitur
vel verti speratur et de omnibus aliis per
se et suos heredes compromittunt et conse-
nserunt in t tanquam in arbitrium compromissarium
et arbitratorem seu amicabilem compositorem
volentem in se arbitrium suscipere ita ut possit
examinare et cognoscere terminare et ordina-
re seruato iuris ordine vel non prout melius
sibi visum fuit diebus feriatis et non feria-
tis sedendo stando omni hora et omni lo-
co vtraque parte presente vel quod arbiter semel
vel pluries et sententias et statuta possit inter-
pretari et corrigere si opus fuit et possit
pronunciare in scriptis et sine scriptis pro-
mittentes adinuicem per stipulationem
predicti per se et per suos heredes sub tali
pena sententie arbitri obtemperabunt et in nullo
contrauenient nec de iure nec de facto verbo
vel opere per se vel per interpositam personam
et contra dictum compromissum nullum
impetrabunt rescriptum et nullum priuilegium
allegabunt in illam exceptionem apponat
et quod non vtantur beneficio alicuius legis
que viciet vel viciare valeat compromissum
siue ex persona compromittencium siue ex re-
bus de quibus compromissum est renun-
ciantes beneficio omnium ut predictorum
priuilegiis et beneficiis exceptionibus et
legibus sibi competentibus specialiter enumeratis
et de omnibus predictis specialiter certificatis
et hec omnia promiserunt adinuicem sti-
pulatione accedente pro se et suos heredes
non contrauenire sub predicta pena et obli-
gatione bonorum suorum presencium et futurorum
constituentes se adinuicem ut qui seruabit com-
promissum auctoritate propria ingredi liceat bona illius
qui fiat contra compromissum in totum vel
in parte et pena soluta vel non omnia pre-
dicta et singula et predictum compromissum
in sua maneat firmitate adiecto quod
dicta pena semel et pluries et quociens
contra predicta vel aliquod predictorum ali-
quis venit in omnibus in solidum committatur
et exigatur Et ego talis notarius omnibus
his interfui et ut legitur de voluntate
partium subscripsi s et p Explicit liber
quintus etc

De ore sedentis procedit gladius bis acutus i de privileg. Ex ore 83

iudex eius debet gladium acutum i manu et deum solum p̄oculis habē ut i causarum processibus nichil sibi vendicet odium a' favor usurpet timor exulet p̄mium aut expectatio premij iusticiam nō subv̄tat i de sen et re iud' ad eternam li vi Et quia tractatum est de ordinariis et p̄ratorib' iudi-cium quasi ad naugacionis portum est remedium viam ad iudicia Ideo videndum e p̄mo quid sit iudicium et unde dicatur quot modis distingwatur et quid req̄rat' ad iudicium constituendum Iudicium e li-ng a actus trium personarum sz actoris et rei et iudicis vel sic Iudicium e causa i dicendo posita cū trium personarum admictione ii Iudicium vō pluribus modis accipitur s̄m i mod et ho sz p̄ro discrecione cū iusticiis qbus non et p̄ sa test q̄ p̄tea et ff de iu-dic ad p̄tor q' nō aut et. i de p̄ben grave i ff quod ponitur pro sina C de re iu-dic li quiq pro instancia triennij C e p̄randum quiq pro actione ut iudicium fa-milie et cōi dividendo insta de of iud q̄ si fam et ff famil' li quiq pro insta-cia vel ordinacione cause i e venerabil et sic accipit' hic i videtur aut iudicium qi iudicio p̄us vē inquisitio vocabatur et iusticia dicit' quia iur status i de iub sig-forus q̄ i b Iudicium aliud criminale aliud civile aliud ordinarium Aliud extraordi-narium Aliud spuale Aliud tpale ii Cri-minale e qn agitur de aliquo crime Vn si quis convictus fuit de aliquo crime vel confessus Summo sit tale crimen p̄pt quod suspendi debeat vel deponi illa pe-na imponatur nō tū p̄pt hoc crimen se-culari tradat' i e at si clia q̄ i et ult in p̄ deposicōz fuit i corrigibilis tūc p̄t etiā et p̄ modum crescente contumacia tradi curie secularj/ cū ecclia non heat ult' quid faciat i eod non ab hoīe dic de hoc ut i de p̄vil q̄ p̄ter penarum ii Si vē ep̄us possit di-spensare i illo crime p̄ pactum p̄nam solum fiat i e At si clia q̄ de adulteriis In qbus crimbus p̄t dispensare dicat' i de pe et re q̄ sequitur vide istis infi c Ci-uile dicitur qn de possone fundi int ali-quos agitur i e certum dic ut i de fo cpe q̄

iudicio Ordinarium dr qd de iurdicione ordinaria alicui cōpetit i e examinata et dilecti ita q' actio p̄onatur ut ibi Sed nunq' actio est p̄poneda B' distingwit aut queritur de iure civili et tūc est p̄ponenda quia nemo sine actione expitur ff de neg q̄ Si pupilli q̄ ult et ff de eden li i an de iure canonico et tūc non i e dilecti i tū si p̄onat admittitur Et si ineptam p̄onat subscribit i p̄t cū p̄ea p̄ponē aptam et con-gruentem et admittitur i e Examinata ho dr q' de utroq iure e p̄poneda sz distingwit utrū nomē actionis sit p̄ponendum vel ipsa actio Si nomē actionis de utroq iure nō est p̄ponendum Sic intelligit i e dilecti Vbi q̄ Mutuavi tibi decem ex quibus tu teneris in actione crediti ex mutuo quare te peto condempnari ad illa decem i iure nō invenies legem Si tu queris utrū actio p̄poneda sit dr ho q' sic vid Mutuavi tibi decem istud e fcm i quibus tu es in obligatus istud est causa seu obligacio quare te peto cōdemp-nari ad illa x istud e actio que resurgit ex fcto vel obligacone et hoc modo de utroq iure e actio p̄poneda al' nullomo cōcludet libellus que p̄tineat de iurdicione ordina-ria et qui nō cuilibz dūr s de of leg q̄ offin ad sequentibus et de of leg ord' p̄terea Extra ordinarium e qn racione delicti indirecte iudex supior cognoscit i e Novit de hoc dicat' i de fo cpe q̄ vene Spuale e qn de spualibus agitur sic de electoe i e Exhibita et de talibus de qbus dr i de fo cpe q̄ iudex et spuali annexum est ut ius p̄onatus i e quato dr ut i de iure pro q̄ Sz si sit Temporale e ut instancia iudicij pe-rat nisi causa finita sit infra triennium a tpe lit qt cōmand' C e p̄randum i Rf et q̄ p̄tet Sz hodie nō tenet i e venerabilem Constituit' aut iudicium per libelli obla-cionem et lit qt de qbus i tytulis p̄pys dicē Sed ad constituendum iudicium consideranda e iudicis persona an sit iudex quia si nō est iudex coram eo nō ordinatur iudicium etiā si consensus p̄cium interveniat C de iurisdic om-ni iu q̄ p̄uatoz ii Quis possit esse iudex dam e s de of de le q̄ iudices et s de arbi q̄ convenit et q̄ dum Vocatus vocat iudi- d cium cōa alienum ire tenetur allegare quare cōpiit eum nō debeat litigare/ ar i de ap cū pati et ff e Si quis ex aliena et venire debet ante iudicem ut cognoscat iudex an de iurdicione eius sit/ et si nō venit inillu potit ab eo cōdempnari ff Si quis in ius vocatus

ii ie l ii et ar de ap Si duobus Iter e i iudi-
ce delegato quia licet ipse non sit iudex si
littere sint impetrate tacita ueritate uel
expressa falsitate qua expressa uel tacita
habite non fuissent / et licet i causa principa-
li procede non possit potest tamen cognoscere
an predicta interuenerint i litterarum impetratione
e de re Sup litteris non potest tamen iudex de le nisi
a se aplica ad hoc mandatum recepit speciale
iube alterutram partem coram ipso personaliter i
iudicio comparere nisi causa fuit criminalis
siue pro ueritate dicenda siue pro iuramento
calupnie faciendo uel nisi iure necessitas partes
sibi iusserit personaliter presentari ie iud h
e vi Item iis non potest uocare nec uocari impubes
furiosus uel prodigus et filiusfamilias sine auctoritate
patris nisi i spiritualibus causis et ab eisdem
descendentibus in quibus post xiiii an ac
si maior xxv annorum existit absque consen-
su patris ad agendum et defendendum per se
uel per procuratorem quem constituere uoluit
admitti debebit Si uero infra xiiii existat
per se agere uel defendere non potest sed per
eum uel officialem dabitur ei procurator ad
lites huiusmodi exercendas uel ipse si maior i
fancie fuit ad auctoritate alterius eorum procura-
torem ad eas potest deputare et delegatus
sedis aplice et subdelegatus ab eo curato-
rem dare potest uel auctorem constituendi procura-
torem ad causas que coram eis fuerint ve-
tilande ie Si quis li vi Rurum personarum
narum prohibentur i ius uocari ex multis
et uariis modis ut sunt dum libertus
patronum filius patrem in famosis actionibus
nisi venia impetrata vel aliquis aliquem
i dignitate constitutum uel sunt uel mochu
uel patrem dum sacra facit uel inclusum uel
eum qui uxorem ducit et eum qui aput aliud
iudicium ait uel simul facit familiare ff
e l ii et iii Item mulieres auctoritate litterarum se-
dis aplice uel legatorum ipsius aut alia qua-
cumque ad iudicium personaliter euocari uel
trahi inuite causa ferendi testimonium aut alia qua-
cumque causa que iure non exprimitur prohi-
bentur Sed ad necessarium fuit testimonium earum iudex
i expensis producentis eas tabellionem aut
aliam personam ydoneam ad eas transmittat /
uel si forte talis casus occurrerit quo iure pro-
hibente receptio ~~testimonii~~ testium alteri
committi non possit / tunc iudex personaliter propter
hoc accedat Aut si talis sit persone iudi-
cantis condicio quod id per ipsum non deceat fieri
uel non possit / mittat ad eas / prouiso quod causa
huiusmodi ut iudex personaliter vadat non fingat
uel fraus interueniat Alioquin fictor uel frau-
dator ipso facto sinam excommunicationis incurrat /
Religiose femine eciam si consenserint ex qua-
uis causa personaliter non uocentur Et si
quid contra premissa factum fuit sit irritum
et inane ie mulieres li vi Item uocare tempus
ut i diebus feriatis quod dic ut i de fi quod alie
dum

De foro competenti

ll Quia i iudicijs de quibus dictum est
statim requiri solet ad quem iudicem
sit eundem i quis forus sequi de-
beatur Ideo hic consequenter agitur de
foro competenti Vnde uidendum est quid
sit forus / et unde dicatur / Et ex quibus causis
quis forum sortiatur / et i quibus casibus
iudex ecclesiasticus possit supplere defectum iudicis
secularis / et i quibus casibus iudex secularis
possit clericum iudicare / Et quis possit foro
uel priuilegio renunciare Forus est conten-
a dendarum litium locus Dicitur autem forus a fando
siue a foraneo rege qui primus grecis legem
dedit Constat autem forus ex lege et iudi-
cio / ex actu quo uenit / Est enim materia
et origo negocij et discussionis examine pa-
tefactum quoddam promitur ex est i de dy diffiniti
iudicium dum fuit iusticia hec plene no-
tantur i de uerborum significatione forus Racione delicti
b quis sortitur forum ie postulasti et c vlt et
causa amittitur priuilegium i de priuilegiis notan-
tes li vi dicitur i de rapt quod i v penam et
i de pe et re quod sextus Item racione contra-
ctus ie ex parte et c ult et accipitur contractus
largissime siue sit uerus contractus uel
quasi uel aliud unde obligacio oritur ff de
iudiciis heres absens quod i uel si promisit certo
loco soluere uel unde reus esset ie dilecti et
e de of dele pt et e et pt ibi conueniri
si ibi inueniatur aliter trahi non debet inuitus
ie Romana quod contrahentes li vi Item ro-
ne domicilij ie dilecti et c ult et pt qui
habet domicilium in pluribus locis ie ex parte
et ff ad municipalem assumptio quod iure prudentibus
tamen ibi dicit habere domicilium ubi maiorem
partem rerum suarum possidet et assidue conuersatur
et ubi sem uel Senatores ubi vendit
emit contrahit et festiuos dies celebrat
ff ad municipalem ciuis quod si Item racione rei
de qua agitur ie Sane et c ult Questione
quod ab racione rei conueniatur qui eam de
dyocesi aliena qui non uenit et iudex propter
suam contumaciam eum excitauit in qua tenet
excitatio Ho dicit quod non quia lata est a non
suo iudice s t a x Ac si dicia / et e si a no

qpe in l. vlt. i. mo iudex debuit ponere actorem
i possessionem rei petite j de eo et qui c. i.
vel decernere faciendam missionem. Secundum
que in alia causa dicitur obtinet si maliciose se
absentet tunc tunc loci dyocesanus ad denunc-
ciationem ipsius faciet fungi missionem j e.
Romana quod contrahentes li vi. Secundo pone
quod iste reus venit et expulit actorem de pos-
sessione et propter istam deiectionem fuit citatus
et eciam citatus nunquam venit citacio hoc d.
quod sic quia deliquit et propter delictum effectus de
sua iurisdictione j e c. ult. et c. ii de ea agi et at
quam in provincia et j de pena nolentes li vi
Eundem enim distinctionem ponam alia auctoritate
alia cumulo. De iurisdictione ecclesiastica non
se intromittet iudex secularis vel laycus e
extra c. ii et iii nec eciam de clericis licet per literas
eius vel probacionem alias appareat eos obli-
gatos ad debita persoluenda alias censura ecclesie
appellatur j e secularem li vi. In quatuor tamen
casibus potest clericus iudicari a iudice seculari.
Primum racione feudi j e ex transmissa et e t
extra ceterum racionem quamdiu dominus feudi paratus est
facere iusticiam inter vasallos et ipsi eciam parati
fuerint respondere sub eo nullus alius debet
se intromittere de illa iurisdictione alias si dominus
negligens sit transfertur iudicio ad iudicem
ecclesiasticum j e. li. ex suscepto et c. ex tenore
nisi habeat iudicem secularem superiorem ut
q. in ad sing. et si alter de vasallis nollet
videre sub domino feudi appellatur j e ex tras-
missa et c. verum. Ideo nota quod si questio feudi v.
tatur inter dominum et vasallum vel inter vasallum et
debeat feudum habere vel non tunc per alios
vasallos est causa tractanda. Sed si inter duos va-
sallos tractatur causa quis illorum sit pocior
in feudo tunc dominus feudi debet cognoscere
de c. ex. ceterum et c. novit et i. questione feudi
hac editali quod prea. Si vero inter vasallos
et alios qui non sunt vasalli agatur de rei
vel rei vendicacione tunc dominus non cognoscet quia
esset iudex in causa sua quod esse non debet c. ne
quis in causa sua l. i. Sed ordinarius vel delegatus
tunc cognoscet j e ad sit generale ex xi q. i. ex-
piende rex. Sua cognoscet de vasallo suo
quod. Et licet quantum ad proteccionem et defensionem
causa viduarum pupillorum et orphanorum pertineat
ad ecclesiam ubi agitur de iniuria sive violencia
eis illata xxiii q. iii. Si quis de potentibus
ita intelligitur j e ex parte et j de ubi solus super
quod ult. et precipue creditores j de don. inter vi.
et uxorem alias principaliter pertinet ad iudicem
secularem xxiii q. v. Regum et q. iii. ab imperato-
ribus. Secundus per reconvencionem coram se
factam j de mut. pet. c. i. et iii q. viii c.

Tercius per delegacionem layco per papam fa-
ctam ar. xxxii di. c. viii et ii q. iii magna.
Quarto qui est incorrigibilis et propter hoc
a iudice ecclesiastico traditur curie seculari de
iudic. ad nos ab homine. Iudex ecclesiasticus
de spiritualibus et clericis iudicare debet j e ex te-
nore et c. si. nec de secularibus se debet in-
tromittere nisi in casibus subscriptis quod in his
versibus continentur. Si vacat imperium si ne-
gligat aut dubitetur. Si subsit iuris si
consuetudo probetur. Iudex conexum faciat
sub presule stet. Primo cum vacat imperium vel
ad superior non invenitur j e licet. Secundus ad
iudex secularis negligit facere iusticiam j e ex
transmissa et c. ex tenore et xxiii q. v. ad-
ministratores. Tercius ad aliquid ambiguum
fuit vel difficile et inter iudices variatur j
qui filii sint le. per venerabile. Quartus
si subsit ecclesie in feudo j de ap. si duobus.
Et licet actor forum rei semper sequi debeat
j e ad clericos tamen hec regula fallit in clerico
j e si diligenti et in casibus positis de
iurisdicione et j de off. ordinarii quod. Pro hoc habet
et c. cum venissent de of. de le. cum et j de co-
san. et affin. c. i. et c. naturitatis aliquis
j qui filii sint le. lator et c. cum et c. decimas
j de deci. per totum. Item racione iuramenti ut
si laycus dedit fideiussorem qui soluit pro eo
et iuravit eum finaliter servare j e ad laycos
li vi. Sed malefactores ecclesie possunt sub quolibet
iudice conveniri j e ad sit. Quinto racione
conexitatis ut in dote j de dote post divor-
ci de prudencia et c. t. extra. Quinto pro-
rogacio enim iurisdicionis sit potest quinque de tempore ad
tempus ut cum papa mandavit causam terminari infra
certum tempus illo elapso expirat iurisdicio nisi
partes infra tempus de eius assensu prorogaverint
tempus de of. de le. de causis et hoc de cose
sic iudicas ff de iudic. l. ii. quod si et iudex. Et
ita triplex assensus requiritur sicut ad arbitrium
prorogatum ff de arbi. diem proferre et l. si
arbiter. Item de re ad rem puta datus est
super una re vel super alia re si consenciant
partes et iudex potest iurisdicionem prorogare ff de iudic.
de qua re c. i. et de of. de le. cum olim.
Item de persona ad personam alia parte exclusiva
e. de al. nov. iud. c. i. Item prorogatur iurisdicio
iudicis ad eos qui non sunt de sua iurisdicione
de consensu ipsorum c. de iurisd. o. iu. l. i. Sed
tunc debet fieri ex certa sciencia et non per errorem
ff de iurisdic. o. iu. Si per errorem et quod ille
in quem prorogant habeat iurisdicionem ordinariam
alias non quia assensus privatorum eum iudicem
non facit qui nulli prest iudicio c. de iurisd.
o. iu. privatorum. Ordinariam ideo dixi quia

iurisdictio legati non potest extendi ad alias perso-
nas que in rescripto non continentur ff de off
dele p et b lib quo ad tempus vel res alias
possit prorogari ut dictum est in prin huius
§ // Item requiritur quod consensus sit liber non per
metum extortus ff de iud l ij nisi in rescripte
quod consensus non initeatur reintegra . s an
lib gl ff de iud e in Si convenerit // Item quod
talis sit causa que possit prorogari in tales iu-
dices quia laycus de spiritualibus cognoscere
non potest ff de arbi contingit et de ord cogni-
tionum // Item clericus non potest iurisdictionem iudicis se-
cularis in se nec etiam alterius iudicis ecclesiasti-
ci prorogare ut e Si diligenti et c Significasti
absque consensu sui episcopi Sed videtur consideratione
contractus alibi forum sortiatur ut e dilecti et
c ult / distinguit Ho et p . aut agit de iurisdicti-
one declinatoria aut proroganda Si declina-
toria quia vult declinare suum iudicem non potest ff
de iudic c i Si de proroganda distinguitur
aut vult consentire in iudicem secularem aut in eccle-
siasticum Si in secularem nullomodo potest et si iura-
mentum intervenerit non tenet ut e Si diligenti //
Si in iudicem ecclesiasticum distinguitur aut con-
venit ut in omni loco vel in certo ubicumque contra-
xerit vel promiserit se soluturum tunc potest ratione
contractus ut e dilecti et c ult / aut non convenit tunc
non potest absque consensu episcopi consentire ut e
Significasti Sed ad hoc quod clericus possit consen-
tire in iudicem non suum requiritur quod consensus
episcopi accedat et quod sit persona ecclesiastica ut e
Significasti et ff de iudic decernimus et alia que
ponuntur ff e § in prin Quid si clericus clericum
vel laycum convenit Respondeo si actio sit criminalis
causa si pro eo lata sit sententia deponatur Si
civilis sit actio perdat quod emat ut e Si dili-
genti Sed quando debet amittere causam dicunt b quod
usque ad litem contestatam licitum est penitere Respondeo dic
quod per solam vocationem amittit causam e de
iudic c iud // Item in criminali et xi q i In
clita Ubi dicitur si sequeris examen quod pro
hibeas vel privatus eris vel causa destitueris
Sed nunquid idem erit si laycus conveniat clericum
coram iudice seculari et clericus vincat Dicunt qui-
dam quod non quia illud c ut e Si diligenti / solum
loquitur de clerico / Ho dicit quod Sed causam amittere
e de ep et cli aut Statuimus / et e de iure
iud // Item in criminali / dicit hi Secus si co-
ram alio iudice ecclesiastico trahat vel trahatur
sed quod causam propter hoc non amittat // Sed pone
quod clericus productus fuit in testem coram iudice
seculari et obiectum fuit ei crimen quod testis
esse non poterat vel tulit falsum testimonium nunquid
iudex secularis poterit de hoc cognoscere et ipsum
punire videtur quod sic / quia lex dicit quod iudex
licet inferior sit potest testem punire privilegio
quolibet non obstante e de testi l in ultimo

// Preterea potest cognoscere de causa incidenti
de qua directe non cognoscit e de iudic quod
immo dicit quod non quia si agatur de heredita-
te coram iudice seculari et obiciatur quod non sit
natus de legitimo matrimonio iudex ecclesiasticus
cognoscet de tali incidenti et secularis super-
sedebit quousque sit finita ut de ord cog tuam
// ffero ecclesiastico clericus renuntiare non potest
ut e Si diligenti vel privilegio clericali ut de sen ex
contingit dicit ut ut de privilegiis quod quis possit

27 Qualiter reus veniens ad iudicium consuevit
postulare libellum ut sciat super quo
debeat respondere Ideo hic subiciatur
de libelli oblatione Unde videndum est quid
sit libellus In quibus casibus libellus offerri
debet / Que in libello debent contineri Et
utrum et quando libellus possit mutari Et quis
a sit effectus eius // libellus est scriptura in qua
continentur res que petitur et causa petendi
et nomen actoris et iudicis coram quo litigatur
ut e pretoriam et sic patet quod semper offendus est
libellus iudici et per ipsum reo ut ipse reus
possit deliberare an cedat vel contendat
in quo in efficatur c ut e c i et ut de probat
b c quum contra // Sed nunquid libellus est
de substantia iudicii dicunt quidam quod non immo potest
obmitti tacite sicut dicitur consuevit de iura-
mento calumpnie e de iur cal l ij § Sed
q et ut de iur cal Si calumpnia l vj // Ho dicit
quod non valet quidquid actum est sine libelli ob-
latione ut e c i et ut de proba Cum et de causa
Quoniam // Quia per libellum apparet de modo
agendi secundum quem debet sententia formari ut de sen lig
hetin et in q in q efficatur Sic et lit gl ut de
lit gl c i et ff de elec quod non est modica
res et ualis xj q i Si quis ad dico Ista
enim principalia sunt libellus qui est principium et
fundamentum cause et lit gl et quod sententia fiat
in scriptis lis contestata sententia forma
libelli / hec tria si desunt est irritus ordo iudicii
// Sed pone reus petit libellum in iudicio actor
petit dilationem nunquid debet habere Ho dicit quod non
quia debuit venire instructus e de te in
iure resp l pretende immo tenetur ad expen-
sas quia temere vocavit ad iudicium ff de iudi
b l cum que In quibus casibus debet libellus offerri
Respondeo duplex est libellus primus est actionis
qui datur in criminalibus actionibus in q
primo libellorum et ij q i legum et ut de accu
pretoriam secundus est conventionis seu postulationis
qui datur in civilibus actionibus ut e pretoriam
ij libellus accusationis debet dari in omni accu-
satione criminis ad inscriptionem nisi in casibus
positis ut de accu § Sunt aut casus //

Que debeant i libello actacionis contineri
dicitur j de actac ꝗ Sed qm acta° ꝟ libello
Et his casibus continetur Consule mese
die coram ptoe professus De referente dabis
eme loca pene sodale Et lica hora dies no
mesis ptcatur Et ex quo datus e libello
acta°r sy pena pemte no pt C ad turpill
Questio/n in casibus j de calup ꝗ ꝗz qn
Sed libellus conuencionis exigitur i omi
ca i qua ordinarie agitur n i quatuor casibz
primus e ad ca nel lis est breuissima et
maxie vilium rez seu personar C de sen
expi re in aut n et dr lis breuissima us
qz ad C C C aureos in aut desen ciui ꝗ
ex prinoiali et ꝗ iudicare Secdus quado
hoc fit ex consensu pcium C de puil Sco
la l Cz notiens infi l xij Tcius ad ept
cognoscat int suos familiares xi q i Di
quis ad clico et in aut n Quartus
ad rettor prouincie infra xx dies qrelt
in aut ut iudi sin q° q° suf ꝗ Si natales
coll y Et adde qd notatur j de re iudi
ꝗ Sut casus In libello debent ista co
tineri sz nome actoris et rei et no" iudi
cis coraz quo petitur et res que petitur et
si agatur rei vendicatione tut exprimeda
e res que petitur et utz petatur tota an
ps ut peto talez fund ff de rei ven Si rez
alr enim reus deliberare no posset j e c i et
in q iii ꝗ offerat nec iudex di ferre snaz
sup incto ar insti de acti ꝗ curare z xxtiii
di habuisse et duos vicinos proximos
fundos illius fundi admin dz designare
ff de cens forma si tam non tenetur
exprime i libello cu agit rei vendicatione
quia dicat rem ad se ptine iure dominij
uel quasi ff de excep an l ead ꝗ actiones
et si quis i hac actione succubat ad pt
eandez rem pete ex alia causa no obsta
te exceptione rei vindicate ut i l et ead
Et idez e i possessoie j de dona inf alcos
nes et s de iudi Examinata Sed hoc intel
lige ad aniqua vna actio omo tollatur tra
sit ad alia dices sic peto rem istam excepto
et si in hoc succubuero peto ea ex donato
ꝗ quo et qm aut qui semel et si reus fuit
absolutus quia no possidebat si pq ea in
cipiat posside no obstat ei exceptio rei iu
dicate ff de excep rei iudi Si ate i Re° l
et Si rem et j de excep c pit Sed si agat
psonali actione ut si peto x michi dari
causa petendi exprimeda e in libello alr
non tenetur responde j e c i et j de exep
puenit Causa enim sr debet precedere

ex qua aliquid debetur j e c ult Et si ab
soluatur reus no obstat excepcio si idez petat
ex alia causa j de ca poss c ult et ff de ex
cep rei iudi an et eadez ꝗ actio In vni
uersalibus uero iudicijs non e nece singu
las res exprime ymo suffiat dicere peto ta
lem hereditatez quia sua heres ff de pet he
l iiij et l si quo tpe et pt sic pferri snia
condempno te ut restituas hereditatez q
fuit talis idez si peto eccam cu ptinencijs
et plenitudine iuris j de conces pre pro
posuit et de resti spo cu ad sedez et j de
probac lica In generalibus enim iudicijs
tutele neqz ꝗ pssio et consilibus sufficit
exprime causaz uel factum sic peto racionez
administracionis qua nec exigitur expssio
rerum aliquarum C de iudic lica In oibus
actionibus usqz ad lit qt libellus fm hug
et B pt augmetari et minui et mutari
C de eden Edita actio et ij q viii libellorum
Sed pq lit qt nichil pt addi minui uel
mutari ff de iudic no pt Sed qn potest
fieri accumulacio dicet quando et host qn
testes vacillant sic tu habas librum meum
formaui libellum i deposito pq audiui ab
aliquibus testibus q deposui et ab alijs
q comodaui tut possum accumlare i formare
libellum i utraqz actione ff quorum le l i ꝗ
q aut Effectus libelli est facere rem litigio
sam C de litig aut litigiosa Ite interru
pit pscripcionez C de pscrip xxx an Dicut
Et licet libellus non qtineat n vindicam
tu omni actionum et obligacionum personalium
fit interrupcio C de an excep Sz ex multis
Itez annal actio utpote iniuriarum pe
tuat scdum B C qn pn da
lit qt fa l ij host dicit contra quia acco
annal pcitacioz non pertuatur si p lit
qt C de a excep l i et ff de act et ob l
constitucionibus e l ij loquitur i priape
et e casus spalis Itez obligat porrige
tei ducere cam ad finez et cauere reu post
recepcionez C quo et qn aut qui semel
Sed pt renotare anqum aduersarius ali
quid incomodi senserit ij q vi Si quis libel
los et C de ap Si quis libellos alr tenebit
ad expensas ff de integ act de etate ꝗ
ultio

De mutuis peticionibus

Actum e de iudicijs i quibus fit
inde fiunt mutue peticiones ideo
hic subiciatur de mutuis peticionibus
Unde videndum e aput quez iudicez pt fieri
reconuencio et qn et i quibus casibus ces
set et que sit pena actoris responde nole
tis Reconuencio debet fieri aput eundez
iudicez siue sit dele siue ordinarius sz

lite finita apud alium poterit illum conuenire
non autem ÷ de rescr. c. ult. et c. dispendia li. vi
et sic per reconuencionem fit iudex delegatus
qui alias non esset quia reconuencio non contra.
i e c. i et ÷ de off. dele. prudenciam nisi et in
formam qua procedit iudex in principali et
reconuencione i e c. ult. Pone quod actor super
vna re tres litteras impetrauit numquid potest reus
illum reconuenire super pluribus sic i e c. i et
ff de procur. omni. Sed numquid per reconue-
cionem potest actor iterum super re non contenta
in litteris reum reconuenire dicit B. quod non quia
reconuencio non intelligitur in quantum ad illum
qui primo conuenitur. Sed pone quod actor
conuenit reum per rescriptum reus reconuenit
actorem numquid potest reconuenire super contracti-
bus initis post rescriptum videtur quod non ÷ de rescr.
c. ult. Host. dicit quod sic et quod c. illud loquitur
in actore qui de contractibus post non potest ali-
b quid conuenire. Item ordinarius acquirit
iurisdiccionem per reconuencionem puta clericus
conuenit laycum coram iudice seculari tunc cle-
ricus tenetur respondere coram eo si reconue-
niatur nisi sit talis causa que coram iudice
ecclesiastico sit tractanda ÷ de iudic. dilectus et ÷
de foro compe. quod iudex. Sed pone quod clericus
conuenit laycum coram iudice seculari per
ea clericus non vult agere immo renunciat
numquid laycus potest eum reconuenire. Innocentius
dicit quod sic quia viam sibi aperuit ff de re iudi.
adimo et ff de orig. iur. l. ii § post originem
Sed quod si rex vel papa concedat alicui quod
sui creditores non possint ab eo petere debitum
infra certum tempus post ipse conuenit debitores
suos numquid creditores sui poterunt ipsum
reconuenire. Host. distinguit aut rex
vel papa concessit proprio motu et tunc non
possunt c. de leg. quod fauore aut ad peticionem
ipsius et tunc possunt ff quod quisque iuris in al. sta.
b l. i. Sed quando debet fieri reconuencio dic quod porrec-
ta peticione actoris reus si vult actorem re-
conuenire ante litem contestatam suam ei porrigat peti-
cionem et ita deliberacione super vtraque hinc
inde peticione habita debet fieri post litem contestatam
super peticione actoris et reconuenti super pe-
ticione rei respondere debet actor et post modum
iudex vicissim audiat causam vtriusque et vna
sententia terminare debet causas i e c. i et ÷ de
ord. cog. ad dilatus. Sed vsque ad quod tempus
potest fieri reconuencio glo. et Innocentius dicit quod
vsque ad sententiam ÷ de rescr. dispendia § reus
quoque li. vi. Host. dicit quod debet fieri ante litem
contestatam vel in ipsa lite contestata i e c. i et expresse
in aut. de exequt. § deinde coll. vi et est
ratio sua quia inconueniens esset quod debet fieri
sententia quod reus reconueniet actorem et actor
forte expectauit per annum vel per duos et
respondent ad quod reus et exponit dimitte

An reconuencio potest fieri post appellacionem licet Innocentius dicit quod potest
Host. vero dicit quod [illegible]

iudicio et lite contestata. Sed Innocentius credit ad illud in-
conueniens quia actor potest petere quod feratur sententia
super principali et post ea litigent super reconuen-
cione et iudex debebit ferre sententiam. Cessat
autem reconuencio in criminalibus accionibus vt
c. quod spoliacionis i de resti. spol. in litteris et c. se
et i de ord. cog. super spoliacione dicunt ibi
§ restitucione. Item in accionibus iniuriarum vel
furti vel dampni dati eo animo quod is qui
passus est possit reconueniri i de iur. pro
relatum § ad hec et est expressum ff de iudi.
l. ii § item si agatur. Item cessat in ciuili
quando conueniente ad ciuili quia conuentus
criminaliter reconuenire non potest ciuiliter nisi esset
causa libertatis quia tunc prius de libertate cogno-
scitur in c. xi § prius est. Item in excepto qui
potest conueniri sed reconuenire non potest ÷ de
iudi. intelleximus et i de hete. excommunicamus §
item credentes i de sen. ex. si vero. Item ar-
bitro ÷ de arbitr. ad dilectos. Item in spolia-
cione facta clericis et ecclesiasticis viris ar. i
de iure pro relatum § ad hec et c. expressum
ff de iudi. l. ii § si agatur. Pena actoris
nolentis respondere est quod iudex debet ei iu-
sticiam denegare nec ipsum audire super causa
sua i de iur. calum. impetrator § i et c. ult.
§ pena et si hoc iudex negligeret et procederet
ab ipso posset appellari ff que sen. sine app. re-
scin. non post § huic

De litis contestacione

Supra dictum est de foro competenti. Sed
quia in foro requiritur litis contestacio
a ideo subiicitur hic de litis contestacione
Vnde videndum est quid sit litis contestacio qualiter
a fiat et quid operetur. Litis contestacio secundum [illegible]
est negocii principalis hinc inde apud iudicem
facta narracio et subsecuta responsio. Host.
dicit quod hec diffinicio non est bona. Ideo diffinit
aliter sic. Litis contestacio est principium iudicii per pe-
ticionem porrectam et responsionem ydoneam subsecu-
tam animo contestandi litem in figura iudicii et
vexantur partibus sumptibus et expensis sub
illa litigantes ar ff de orig. iur. l. ii et ff
quibus modis pig. vel ypo. Si debitor §
in inuendicione. Et debet fieri narracio et responsio
per principales personas non per aduocatos nisi for-
te principales sint adeo indiscreti vt defectus
eorum de licencia iudicis per alios suppleatur ÷
de iudic. pastoralis. Et idem est de omnibus inter-
rogacionibus que siue ante litem contestatam fiant siue
post ff de inter. act. § i aut et l. vbicumque et
l. qui seruum § si quia super facto melius sciunt
b veritatem quam aduocati. Fallit vbi quis tenetur
racione officii de procur. non solum. Item vniuer-
sitas per alium respondebit xii q. ii qui ma-
numittit et ff quod cuiusque vniu. l. i et l. item
eorum § actor. Item excitatus per alium debet
respondere non cogi compellitur ÷ de iudic. in-

bellorum // Item extra xv q iii quia epi // Item illustres C de procur l ult // Item mino res ff de eta et qualit ℞ Zerone // Item furio si prodigi et mlr luxuriosa C de cura fur l. et mlr et ff man l Si remunerandi q. Si adolescens. Lis dicitur a limite de quo sin gulis limes erat positus alter ut discerneret ager. lis enim ciuiles tam causam ostendit et non cri minales ut de ubo sig forus q lis aut et ff de ubo sig lit Litis contestatio sit aliquando vera et aliquando non vera sed quasi vera fit per narratione acto ris et rei responsione contradictoria Item dicitur quod quaecumque narratio et responsio fiat animo contendendi et ea intentione dicitur et ex proposito quia si actor proponat et reus respondeat in iudicio ad protestacione sua saluo iure suo uel sui preiudicio statuit actori resistit uel in dicio licet dicat uerba idonea ad hoc non proponit hoc sit lit qtlis ut c ci et de elet dud ii et C e l una et ff de iudic re no no uam q proni Sed numquid post petitionem et peremptoriam exceptionem opposita sit lit qta dicit quidam quod sic ar ut de do. et alii pro ut dic quod sic ii sit de illis exceptionibus que impediunt lit qtoem ut Si oblato li vi // Iste aut exceptiones impediunt lit qtoem excep tio vi rei iudicate uel transacte seu finite alias non lis dicitur obiector quod rescriptum non fuisset obtentum si que sunt impetranti oppo sita fuissent opposita delegati ut c Exceptionem // Lit qtio octo modis impeditur primo ro ne agentis ut si pupillus litigat sine au ctoritate tutoris C qui li pr sta li et ar ut de bap aiaiores // Secundo racione persone iu dicis ut si mulier uel seruus sit iudex ff de iudic ad ptor et C de iudi li. Sed si credit ur ibi valet sententia ff de off pto Barbarius et iii q vii // Tercio racione cause ut si coram iu dice pedaneo cognoscatur de causa libertatis uel ingenuitatis C de peda iudi li. et de fo cpe Si diligenti et c Significasti // Quar to racione temporis utpote in die feriato ff de fer l i et ut de fer c ult dic ut ibi in q alie // Quinto racione loci puta in lupanari ff de ar si tri dies q ult // Sexto si ad falso procuratore ff de procur in procura // Septimo si coram iudice qui nullam habet iurisdictionem C de sen et interlo l i et idem intelligas in processu iudiciis in sententia // Octauo si libellus non fuit oblatus an lit qta iii q iii q efficiatur de hoc dictum e de libel obl q Sed numquam et q Si libellus. Pone mutuaui tibi decem in quibus es in obligatus quae peto ut soluas Reus re spondet non competit tibi ius petendi et sic respondet

ad ius tam et non ad factum numquam e lit qta Inno cencius dicit quod sic quia actio nichil aliud est quam ius consistat de act in pri Sed pone quod reus neget dicendo tu non mutuasti numquam e facta lit qta Hostiensis et Innocencius dicit quod sic quia negato facto per consequens negatur ius ar C de impub et a subst l ult // Sed quid si reus respondeat narrata esse vera sed petitionem fieri non debere quia petebat xx et reus non debebat nisi x numquam sit lit qta Hostiensis dicit quod sic quia negatur ius in x per po siciones singulares et speciales et responsiones ad eas factas non sit lit qta ut c ci et de elect dudum ii q lz aut // Iuxta hoc pone quod actor faciat posiciones suas singulares et ult dicat pene omnia in libello esse con tenta vera reus negat numquam per ista uerba sit lit qta uidetur quod non per iura predicta Hostiensis dicit quod sic ff de rebus dub Si quis dua ta Sed nonne per confessionem rei factam ad petita sit lit qtio Pro distinguit aut est datus libellus et proposita narratio actoris aduersarie et ipse confitetur animo contestandi lite tunc lis e qta et ex tali confessione dam natur ff de confess l ult et ut de confess ad sup et ita diffinitiua sententia fertur cont reum ut ibi Aut non est datus libellus et tunc licet reus confiteatur in iudicio non tamen dicitur sit lit qta nec fertur sententia diffinitiua Sed iudex precipit reo ut soluat infra certum tempus ff de iudic Si debitor et tale preceptum non appellatur sententia sed simplex dicitur preceptum // Item si plura in libello ponuntur ad omnia e rndendum ut sit plena et vera litis qta ar ff de appel l cod in vna et ii q iii q nondum v si plura tamen si reus neget omnia in libello contenta uel si dicat nego narrata ut narrantur et dico petita fieri non debere dicitur sit plene lit qt qui ad omnia sufficienter e responsum ar ff de ubo obli pluribus in pri et l tacita in si Non vera lit qta sed quasi fit ad agitur actione reali et vocatur colonus uel inquilinus et auditur nominans qui detinet nomine absentis et vocatus nominat dominum et datur tempus ad denunciandum qui non venit in termino dato tunc ex ystis quia sic vocatur colonus uel in quilinus et auditur nominans dominum absentem et quia datur tempus ad denunciandum dno et expectatus non venit habetur quasi lis qta quantum ad interrupenda longi temporis prescriptionem ut lite non qta Item frequenter q item similiter Contestatio litis hoc operatur quia cum lit qta non dicitur quis agere sed agere velle ff rem rati habere l amplius

Item facit procuratorem litis dominum ut de procur. l. neque et de procurat. non indiscrete eodem libro li. vi. Item tollit dilatorias exceptiones iii q. iii c. exceptio et c. de proba. exceptionem nisi conmodum aliquid pervenerat ad noticiam illius qui proponit post quod vtatur dilatoria exceptione ut de except. pastoralis et ut de testi. prudenciam. Item quod fructus post ea percepti et expense facte officio iudicis petuntur ut de iud. c. illorum et c. post ea et ff de edil. edit. l. edil. quod sacrum non potantur in libello. Item lite pendente conductor soluere pensionem xvi q. iii volumus quia lite pendente nichil est innouandum ut lite pendente quasi per totum. Item lite pendente inter prelatum et subditos suos debent interim ei subditi obedire alias possit eos cohercere ut de appell. olim et de off. ord. significant. Sed ubi lis contestata non procedit non valet quod agitur ut in c. i. et ut e. ex parte per totum. Ad de quod legitur et notatur ut de iudi. dispendiosam et de iud. sig. ad commin. in talem.

Lite non contestata non proceda[tur] ad testium recepcionem vel diffinitivam sentenciam.

Dictum est supra de litis contestacione quod ea non valet quod fit lite non contestata processu subicitur hic ut lite non contestata non procedatur ad testium recepcionem vel ad diffinitivam sentenciam. Unde videndum est in quibus casibus lite non contestata sit procedendum ad testium recepcionem et sentenciam diffinitivam qui in hiis versibus continentur versus Absens vel moriens nacias clero quoque. Nunciat inquirens publicans. Et si fugit actor. Curat non agere si iudex officio vult. Restituit. Retentis modo qui prouocat absens. Trebellianus fidei legatum qui petit errans. Vtilitas publica remus motus quoque liber. Non contestando cupiunt decidere lites.

Lite non contestata recipi possunt testes quando dubitatur de absencia diuturna testium vel de morte quia sunt senes et valitudinarii et alii de quibus ex aliqua racionabili causa timetur ne viuis eorum et probacionis copia fortuitis casibus subprimatur. Sed tamen cum lis agatur siue pars conuenta sit contumax siue absens absque malicia ut conueniri non possit. Sed si actor non conuenit aduersarium infra annum ex quo conueniri potuit vel saltem recepcionem testium non denunciauit ille attestaciones sic recepte non valent processu quia presumitur in fraudem fecisse ne posset reprobari ut e. quoniam frequenter in principio. Sed si contra ipsum bene valet in suum preiudicium ff. de pro. Item variamus ut si ab est in puberate et timetur de variacione ipsius procedi potest lite non contestata

ff. de tar. edi. l. ii. quod edictum. Item electus et quia ut e. quoniam quod porro ubi loquitur de prelato electo absente et de vir contra que opponitur gradus consanguinitatis lege diuina prohibitus in tercio et quarto casibus si contumax sit is in quem fuit actio dirigenda siue quia peremptoria citacione recepta contempnit venire siue quia maliciose se ipsum occultat siue quia impedit ne citacio ad ipsum perueniat tunc testes lite non contestata sunt recipiendi et si de causa liquet ad diffinitivam sentenciam est procedendum ut de eo de dignitatibus et prebendis ut de eo qui mittit in possessionem causa rei seruande li. vi et de prelato confirmato et confirmando absente dicunt ut de elec. non rest. quod sed qualiter ad duobus sequentibus. De viro absente distinguitur si hoc. Preterea debeant recipi testes et sentencia ferri lite non contestata quia de sponsalibus de futuro aut de iure iam contracto. Si de sponsalibus distinguitur aut fuerunt contracta ad confirmacionem temporis interposito quod contrahent seu consumarent matrimonium infra biennium tunc possunt testes recipi et ferri diffinitiva sentencia altera parte absente ut de spon. sicut aut sine confirmacione tunc per tres annos est expectari ut de spon. de illis dicit ut ibi in quod solum. Si de iure iam contracto distinguitur aut est absens per contumaciam aut non. Si per contumaciam procedendum est ut dicitur in principio huius quod ut ut e. quoniam quod porro. Si vero sit absens non per contumaciam distinguitur aut est absens sine culpa sua ut si captiuitate vel egritudine aut alio iusto impedimento forsitan teneatur vel forte propria voluntate non maliciosa tunc testes recipi non possunt licet inter sit culpa sua non tamen sine causa contineri ut e. causam quod inter aut de carnali. Aut est absens cum culpa sua et tunc testes recipi possunt ut qui filii sunt le. plato et ut qui ma ac pro ci ii ter. Item iniciat quia denunciacione non est lis contestata ut de purg. ca. inter sollicitudines. Item in causa inquisicionis et publicacionis ut e. causam fre quod dicit et alii. Item si fugit actor quando actor est absens et reus est presens tunc quando actore absente recipi possunt testes lite non contestata et potest ferri sentencia ut de do. et contumaciam que et quod quoniam et quando iudex aut qui semel. Item ubi actor non potest agere potest inmediatum quia incauit non repetere vsuras ut de iudeis inducuntur ad inran. Item si iudex vult officium suum interponere ut ad minor. ab hereditate officio iudicis se abstinet in autent. ut pro clar. ad hoc coll. ix. Item ubi aliquis iudicis officio expeditur c. ut inter ab he. se absti. aut. Item crimine. Item ad integrum restitucio in indicium officio iudicis ~~postulatur~~ postulatur ff. de off. iud. c. ii. hic ut ibi dictum cum quod quando

iudicat cu duobus sequentibus et q Sext
sn Item ex odio qui prouocat absens
Nam aliquo pato probat grauamen pt
quod appellat et pte aduersa se contumat
absentante pt super hoc lite non gt pro
cedi lis no dum lit gt facta fuit i appella
cione uel in negto pncipali j de ap int posita
inst Item in peticione legati uel fidei q
ar C de usf et fru inpe l ij Item i trebell
restone C ad trebell l ult q cu aut sci i
istis duobus sm ho et accu intelli lis gt
i illis legibus Item utilitas publica s ubi
ostenditur publicam comodu C de pen ne
din et in q u qa ca Item in ca heresis p
mortem xxiij q ij Sane Item ad reus e in
certus v q i quida Item in causa libertatis
C de ingen diffamab et j de testi cu olim
Item ad agitur de finibus agroru C fin
Regnd li ij De Juramento calupnie

Visso qualit fiat lit gt et i quibus
casibus sit procedendu lite no gt
Nunc uidendu e de iuramento ca
lumpnie malicie et de veritate dicenda
que i causis prestari debent et i quibus
causis et a quo que i se contineat que sit pe
nolentis iurare et i quo dt a Juramento
malicie et de vitate dicenda Juramentu a
calupnie e cu quis iurat se bona fide et
no calupniandi animo cam mouisse nec
moue uel quia putat se bona et instam
causam habe Et reus q n calupniandi ca
resistat C e l ij q ult et ff famil hrc l int
coheredes q qui famil hrc Et dicat Juramen
tu calupnie quia vitande uel no committende
Cals qui sciens iniuste agit uel defendit ca
lupniari dicitur ij q iij q Nondu Et prestari b
dt iuramentu calupnie in contincti p lit
gt j e cu cam Et c e l ij q i et si tn non
fuit pstitu sufficit q in qualibz pte litis
prestetur et si in tota ca tacite omittatur
ppt hoc processus iudicialis alias leiue factus
no viciatur ymo valet j e di de calupnia
in p u li vj Et de iure ciuili tacite pt ob
mitti sed no expresse C e l ij q Sed quia
remur Sed in quibus cas dt prestari Ro c
tam i ciuilibus qm in criminalibus et ecc spua
libus j e c i et c ult et c di de calupniar
quamus li vj Nam inuentu e iuramentu ca
lupnie ad veritatem dicendu j e cam Ideo
lic pstitu fuerit in causa pncipali nichilomi
nus pstabit in ca appellonis j e In appellonibz
in pn li vj Item inuentu e iuramentu ca
lupnie ut sacri timore litigatoru instancia
compescatur C e l i Item ut ppt religionem iura
menti no sit ab immemor sue salutis i q
vij dam Prestare aut debent istud
iuramentu calupnie pncipales persone

Re aut pncipales et j e In ptractandis
et c ult Et pro actor pq ca reus C e l ij q
i et ij prestant ecc tutores et curatores
C e l ij q obseruari Jurant sindici et
yconomi qui causas omo no ignorant j e
in ptractandis et c se et c ult Item actores
et defensores vniuersitatu j e Eu cam Item
procurator datus i rem sua na ipe e dus
cause quia ad ipsu spectat comodu et i
comodu ij q vj didicit q iuxta ff qn ap
sit l i q cu iuxta et iurant isti in aias sua
j e In ptractandis Item iurat epus et quilibz
alius prelatus in causa ecce si p seipsu
causa agat pontis sctis euan ys sed no
tactis j e c ult et C de ep et cl aut Rod
iudex na pncia euangelioru torem iudicat
et suffragiu veritati impedit C de iudic l
rem no nouu Item in omnibus causis in
quibus pt interuenire procurator si super
hoc heat spale madatu procurator ad
causa constitutus potit prare calupnie
iuramentu j e Nulla li vj s ho al no C e
l ij q dm aut et aut pncipales Et si dus
pq iuramentu calupnie procuratorem instituat
etia q pone aut dude uel age debeat pro
curator tenetur ad sbeundu huiusmodi iuramentu
j e In appellonis v peiatores li vj Sed pone
q possessor iurauit de calupnia et decessit
nunc heres itum iurabit de calupnia ho dicat
q sic C e aut pncipales et j e In appellonis
v peiatores li vj Juramentu calupnie debz c
contine quinque que in his versibus continentur
Istud iuretur q lis sibi bona videtur Et
si queretur vm no inficietur Nil pmittetur
uel falsa pbacio detur Vt lis tardetur di
lacio nulla petetur Jurabit ergo q credit
se bona cam habe et interrogatus no negabit
quod vm esse credit nec vtetur sciet falsa
probacione et q dilacionem no petat i fraude
nec dedit nec promisit nec promittet aliqd
pro hac causa nisi illis personis quibus
leges dare pmittunt C e l ij et aut pncipales
et i aut ut litig in mpn coll ix Pena
vo recusantis iurare est ut actor cadat ab
instituta actione p sniam iudicantis Reus vo
pro confesso heatur et condempnetur i
his capitulis que in narratione sunt con
prehensa j e c ult inst et C e l ij q ult
Dt aut iuramentu de calupnia a iuramento
malicie i tribus primo quia iuramentu calup
nie prestatur pq lit gt ut dictum e supra e
q prari dt iuramentu malicie prestatur an
et pq lit gt s de elec cu dilectus j de ex
cep pastoralis et j e In appellonis q i oibz
li vj et j de testi pncia inst Secundo qa

iuramentum de calumpnia prestat in tota
lite. C. e. aut. hoc iuramentum et j e. si de
calumpnia q. grauius li. vi. Sed iuramentum de
malicia quocies quocies aliquid in iudicio proponit
vel postulat fieri quod ex malicia procedere
timeatur. et quocies iudex videt expedire
j e. In appellacionibus q. In omnibus li. vj.
Ideo quia per iuramentum de calumpnia prouidetur ne aliquid calumpniose fiat in tota
lite. C. e. aut. hoc sacramentum. Sed per iuramentum de malicia prouidetur tamen ne illud
quod proponitur vel petitur in quo suspectus
habetur proponens maliciose proponatur vel petatur. Sed in hoc conueniunt quia sicut iuramentum de malicia prestatur in omnibus causis j e. In appellacionibus q. In omnibus li. vj.
Ita et iuramentum calumpnie ut dictum est de e.
q. In quibus. Item differt iuramentum de calumpnia
a iuramento de veritate dicenda in duobus
primo quia per iuramentum de calumpnia creditur de
credulitate in aut. de his qui ingrediuntur ad
ap. q. plc. et ult. Ideo statim sine dilacione
Respondere debet credo vel non credo nec potest
dicere dubito. Sed de iuramento de veritate non
respondetur nisi de sciencia siue de veritate
quia scit. Et ideo hoc ipsum quod verbum sonat
ar. ff. iud. sol. l. iudicatum ff. de le. iii. l. non
aliter et j de testi. presencium li. vi. Vnde dubitare
potest de veritate. Ideo debebit induciis ad deliberandum si dicat se dubitare quia simr
dicere scio vel nescio ff. de interrog. act. l. qui
interrogatus. Secundo quia iuramentum de calumpnia
multa capitula continet que in iuramento de veritate dicenda locum non habent et qui iurat de
veritate dicenda nullum verum tacere debet in q.
ix. hortamur et nullam dicere falsitatem in
q. iiij. nullus et j de acu. cum dilecti. Conueniunt autem iuramentum de calumpnia et de veritate
dicenda in tribus primo quia si non fuit iuramentum de calump. vel de veritate dicenda in principio
litis potest vtrumque quomodo in quali parte litis
prestari. Secundo quia in qualibet causa spirituali et
ciuili et criminali de calumpnia sicut de veritate dicenda iuramentum debet prestari et semel
tamen habet probantur j e. Et de calump. l. ij. Tercio
quia licet sit iuramentum in causa principali de calumpnia et de veritate Nichilominus in causa
appellacionis vtrumque prestabitur iuramentum j e.
In appellacionibus in pri. li. vi.

De dilacionibus

70 Dictum est supra de iuramento calumpnie
et de veritate dicenda nunquam datur
dilacio ad iurandum. Ideo habet subiciantur
de dilacionibus de quibus videndum que sint
dande. Item reus debet tribus edictis citari
vel vno peremptorie quod continere debet
tamen quantum trium edictorum xxx q. iij de illicita
et ff. de re iudi. contumaciam et ff. de iudic.
ad peremptorium ex causa tamen peremptorium illud
potest moderari sicut iudex videt expedire
ff. de iudic. non vnquam et S. de off. de le. consuluit. Sed tamen in citacione debet exprimere
causam quia hoc facit ut pars illa causa
non habeat appellandi S. de in int. resti.
cum ex litteris in fi. alias ab eo potest appellari
j e. c. i. Vocatus ad iudicium debet habere
inducias ad credendum nisi per litteras citacionis
poterit plene informari ar. v. q. iii. Si
primates. Item ad acquirendum advocatum et
consilia amicorum iii q. iii. de induciis et
ff. quibus ex causis in pos. ea. ab hostibus
q. Si quod simpliciter. Sed in hoc cum ad libellum debeat respondere de ipso sito non dabuntur inducie ad querendum aduocatum ar.
S. de iudic. pastoralis. quia factum ipsum
de quo agitur debet sine verum vnum sit quod
ab eo petitur vel non alias enim dilacio
sibi danda est. qui vocatur ad iudicium
iii q. iii. q. offeratur. hoc dicit quia et si reus
excipit et actor replicet bene datur actori dilacio. Sed actori ab inicio dilacio
dari non debet quia instructus venire potuit iii q. iii. spacium. Item autem dantur
dilaciones gratia testium vel instrumentorum qui ut
si ex ea prouincia ubi lis agitur vel prope
vel infra postantur non amplius quam
tres menses indulgentur. Si extremitatibus
prouinciis menses vi. Si ex transmarinis
et menses ix. C. e. l. i. et iii q. iii. q. spacium.
Sed ille dilaciones videntur hodie arbitrarie ut iudex considerata locorum distancia
et temporis qualitate inducias concedat ar. j.
de ap. cum sit racio et j de re iud. q. ad consultacionem. In peremptoriis tamen vna dilacio debet
dari et illa sine cause cognicione quia alia
non est danda nisi causa cognita ff. e. l. ult. et
l. ordine. In criminali dantur due actori et
tres reo ff. e. l. ult. et dicit dari dilacio iudice
sedente pro tribunali et vtraque parte presente
et causa cognita de plano et scipiene in q.
iii. a iudice et data dilacione iudicis officium
conquiescat donec tempus dilacionis effluxit
C. e. sine pre. Item iudex debet quamque dilacionem
dare ad maliciam conuincendam rei j de do. et
contumacia et c. cum olim et potest facere gradum pro
peremptorium S. de off. de le. consuluit. Item
si quis pro utilitate publica vocatus tamen
fuit ad eandem tempus non debet tamen conuenire
reo ius reuocandi domum habebit j e. c. ult. b
et in aut. de stis. et q. Si vero et et S. de
d. h. l. iur. revocandi domum prout in c. s. de fo. qpe. i. glo.

ff. qui ex c. ult. si ibi contraxisset vel in delega-
cione deliquisset vel rem aliquam tunc emisset
quia tunc respondere tenetur alias diceretur ei
accio res alienas defendi domum ff. de iud.
l. alias i. § et § i. et l. se. Item qui causa
dicendi testimonii vocati sunt vel qui iudican-
di causa ibi accessissent vel qui causa exercen-
de appellationis venerunt vel causa tutele red-
dende. Iste persone ius revocandi domum
habent si non ibi contraxerunt ubi conve-
niunt. Hec probantur ff. de iudi. l. ii. §
legatis et consequentibus. De feriis.

Visum est de dilacionibus que dantur
a iudice. Hic subicit de dilacionibus
que dantur a iure scilicet de feriis.
Unde videndum est quare dicantur ferie.
Quot sint species. Et quid possit agi tempore
feriarum. Ferie dicuntur quia forensibus nego-
ciis immunitatem prestant ff. de leg. divus ii.
Ferie tripliciter distinguuntur quia alie sunt
repentine ut que dantur a principe ob reve-
renciam ipsius et honorem ut dies nativita-
tis sue vel filii sui vel dies principii de im-
perio vel ob aliud quia uxorem duxit. Et
istas nemo potest inducere nisi princeps C. e. a illo.
Alie dicuntur temporarie ut tempus messium et
vindemiarum. Ie c. ult. infra et ff. e. l. i. 2 in-
ducuntur ferie iste ad requiem laborum ut qui-
escant tunc homines a causis. Et induuntur va-
riis temporibus secundum locorum diversitatem quia quidam
colligunt tardius messes vel vindemias
et alii cicius ff. e. presides et in illo tempore
non potest compelli agere alias non valet sentencia
ff. e. l. i. Sed bene compellitur ad iudicium ve-
nire saltem ut lite contestentur puta si res
vel accio ut furti et dampni et iniurie et
alias sic tempore peritura ff. e. l. i. § Excipiuntur
et l. ii. x. iii. et tunc potest appellari si non apparet
prosequi C. e. l. i. possent tamen partes de com-
muni consensu istis feriis renunciare Ie c. ult.
infra. Et alie dicuntur solennes sive festive
que introducuntur ob reverenciam dei et sanctorum
que tales sunt: Nativitas domini, sancti Stephani,
Johannis ewangeliste, Innocentum, Silvestri, Cir-
cumcisionis, Epiphanie, vii diebus dominice
passionis, Resurreccionis cum vii seque-
ntibus, Ascensionis, Pentecostes cum duobus
diebus sequentibus, Nativitas sancti Johannis
baptiste, festivitates virginis gloriose que
sunt quatuor et quatuor temporibus anni
constitute videlicet in hieme Purificacio,
in vere Annunciacio, in estate Assumpcio,
in autumpno Nativitas. Alia duo festa scilicet
Concepcio et reliquie sunt de bene esse
secundum Hugonem. xii apostolorum. Sancti Laurencii,
Dedicacio beati Michaelis, Sancti Martini
episcopi, Dedicacio cuiuscumque oratorii et omnium
sanctorum et dies dominice. Et ille festivitates
quas singuli episcopi in suis diocesibus cum clero
et populo duxerint solempniter venerandos.
Quod intellige de sanctis canonizatis au-
ctoritate Romane ecclesie quia episcopus non posset
per se aliquem sanctum canonizare Ie de rel. et
venera. sanctorum c. i. Item festum sancte crucis
de c. di. iii Crucis. In quibus conquiescere
debet strepitus iudicialis ita ut processus
habitus non teneat nec sentencia diebus his
promulgata licet partes consenciant Ie c. ult.
et de c. di. iii c. i. nisi fieret pro pace
vel concordia ut transactiones et pacta
C. e. l. ult. vel nisi necessitas urgeat vel pie-
tas suadeat Ie c. ult. vel nisi res vel ac-
cio esset tempore peritura ff. e. l. i. ii. et iii. ut
nisi esset causa debilium vel miserabilium
personarum quia in omnibus operibus misericordie
dierum distinccio non est habenda lxxvi di.
utinam et de c. di. v. iniquum. Qui hec fa-
ciunt causas festis tractare diebus par
scelus admittunt manumissio res peritura
Immo aspirant moda testis abesse no-
lentis. Cuius partus post ius filius exit
Festum trinitatis secundum diversas consuetudi-
nes celebratur ab aliquibus in octava pen-
thecostes ab aliis in dominica proxima ante ad-
ventum domini. Sed ecclesia Romana non habet ut in
aliquo tempore celebret huiusmodi specialiter festum
cum singulis diebus gloria patri et filio et
spiritui sancto dicant ad laudem pertinencia Trinitatis
Ie c. ii q. ult. In diebus autem dominicis
et aliis debent homines vacare hympnis
psalmis et canticis spiritualibus de c. di.
iii Ieiunia. Item predicacioni et virtutibus
et regulari disciplinae magis quam in aliis
diebus Ie de vi. et ho. cle. cum decorem et de sta-
mon. cum ad monasterium § In refectorio.
Et ut isti possint melius vacare debet
abstinere ab omni opere servili Ie licet non
solum a peccato sed etiam a mechanicis et agricultura
et ab aliis secularibus sed ut mercatum in eis
non fiat nec placitum nec aliquis ad mortem
vel ad penam iudicetur nisi sacra nisi pro pace
vel alia necessitate presentetur Ie c. i. xxv
q. iiii c. i. et ii. Usuras potest prohibere que
in his versibus continentur: Pax et famu-
les venerantur cautio dampni Defectus

piri possit magna q̄ta neci // Pro pace j e c
i et xxiiij q i oīne quod // Pro fama ij q v
ppt et c Si mala et j de purg ca ptorum
Pro fide et reuerencia e de elec significasti
pro dampno dato ij q i In primis C vii
iii Si quis pro veritate uel iustitia e de elec
significasti et xiiij q ij quamquam / Et debet
a vespere usq in vesperam cum omni reuerencia
festa obseruari j e c i Et principium et fis
iuxta eorum qualitatem et diuersarum regionum
consuetudinem debet attendi / Et sicut magnitu-
do dierum exigit prius magis et tardius in-
cipiari j e c ij Sed die sabbati debet potius
operari quam alijs diebus ne iudaizare vi-
deamur de q di v c i et di iij pueniunt //
In diebus uero dominicis et alijs festis preter
quam in maioribus anni solemnitatibus possunt
licite allecia capi si se inclinauerint versus
terram ita tamen quod ecclesijs et pauperibus porcio
congrua erogetur j e licet / et e racio huius
concessionis quia vadunt plurimas et cito
transeunt Idem est dicendum de re que esset
ex pericia ut puta de feno remouendo propter
pluuiam uel de necessarijs pro die parata
dis Idem de scolaribus qui scribunt questiones
uel notabilia que alias traderent obliuioni
et idem ubicumque euenerit necessitas ut j e c lic-
et e c ult Idem ad edificationem ecclesiarum uel po-
cius possunt ligna et lapides asportari quia
in operibus misericordie non est distinctio habe-
da ar lxxvi di utinam et de q di i nunquam
et summa est ratio que religioni facit ff de
relig sunt psone nisi Nota quod inter pa-
scha et penthe uel in diebus dominicis
et alijs festiuitatibus geniuum flexio ne-
quaquam fieri debet nisi ab ex deuocione
id velit facere in secreto In consecracione
eorum uel dicendum ordinacionibus consecrans
et consecratus tamen genua flectere possunt j e
c ij C i ymo illi dies debent cum summa leti-
cia celebrari lxxvi di sacre

De ordine cognicionum

Q[2] Uia in iudicijs de quibus dictum est
et sepe multociens occurrunt questiones
plures et quia una preiudicat ali-
cuiusque ideo subiciatur hic de ordine cognicionum
Unde videndum est utrum principalis uel in-
cidens prius debeat tractari / Et an super
principali uel incidenti sit pronunciandum /
Et quid de questione spoliacionis / Que quo pre-
iudicat alij videndo f b cum si due sint questiones
principales et sint ambe ciuiles que prime
proponitur primo tractatur et una simul ter-
minantur j e c ij et ff de iudic qui por
Item cumque ciuilis incidit ciuili et tunc de inci-
denti est ante cognoscendum et pronuncian-
dum ut si quis agat de hereditate et alter
incidenter dicere proponat quod non sit legitime

natus de hac incidenti est pronunciandum j
e tunc et j qui fi sit le lator / vel si propona-
tur quod seruitutis que primo est expedienda
in q ix q ij Si de hereditate et C e l ij Item si
ciuilis preiudicat criminali et e primo tractanda
ut si quis credens se liberum accusat aliquem
de crimine et opponatur sibi quod status primo
tractabitur incidens quod de statu in q xi q
Si crimen et C e l iij Item criminalis preiudi-
cat ciuili in q xi q aliquando vero ciuili et hoc
quando utraque est concurrens Si si alia sit
incidens refert utrum perimat principale uel
non Si non perimit nichilominus potest tra-
ctari principalis j de ap super eo Si
vero perimat uel principalis non possit tracta-
ri sine incidenti tunc de incidenti est prius
cognoscendum ut in c sup eo ij e c i Item
cum preiudicat criminalis criminali quando unum cri-
men est maius quam aliud de maiori est
primo cognoscendum in q ix q prius est et
C ad l iul de adul quamvis et C ad l falc
de pla prefect / Et sic quamque una questio
dependet ab alia et tunc simul non sunt
tractande / quia sic esset diuersorum intricare
processus / et sine utilitate ut si excipiat[2]
de citacione e de iudic exhibita et e de of
de le prudenciam q sexta Utrum super
incidenti et principali sit pronunciandum di-
stinguit[2] inter questiones incidentes et emer-
gentes siue exceptiones Incidens quod di-
que competit reo cum an lis contestetur puta pactum
de non petendo / res iudicata / dilacio iura-
menti / consanguinitas que obstat matrimonio / uel
aliud quodcumque impedimentum perpetuum / in tali in-
cidenti non pronunciatur Si super principali j e c i /
Si quis ciuilis incidit criminali / ut cum quis accu-
sat dum qui patitur controuersiam status
quia si fuit prius pronunciatus non potest
accusare in q xi q aliquando vero qui confitetur
et C ad l iul de ad l quamvis uel cum ciuilis
ciuili preiudicat ut si de hereditate agatur et
opponatur quod non sit filius j e c per et j q
si sit le lator et in q xi Si de hereditate
Emergentes dicuntur[2] ille que competunt
et emergunt in lite puta an dilacio sit danda
an non / vel talis interrogatio uel posicio
facienda / uel utrum aliquis sit in possessione
libertatis uel non / in istis emergentibus pro-
nunciari debet ff de lib ca libis q ult alias
non possit iudex procedere in principali ff de
iudic de qua re et j de ca pos ad super his
Incidens perimit emergens iniuria differt
Restitucionem petens ab aduersario recon-
uenire non potest nisi de alia possessione spoliacionis
j e c ult nec potest ei referri quod spectatis super
eo quo conuenitur C de rei vend ordinarij
et j de rest spol in litteris et c ex questione nisi
primo fuerit restitutus j e c ult et e c

Sed ubi due questiones possessorie proponuntur a diversis ille simul possunt tractari j e c ult' secundum illam regulam / Cum prior appellat prior agat ff de iud' qui prior et tunc una sentencia debet terminari j e c ij quia utraque spoliacio preiudicata est j e c ult' Si vero unus agit petitorio et alter possessorio distinguere qualiter reus obiciat spoliacionem Si vero petat restitui directe due sunt questiones et peticiones quia in modum accionis fit reconvencio de spoliacione tunc simul tractande sunt j e c ij Si in modum excepcionis proponatur spoliacio tunc primo tractatur questio spoliacionis j e c ij Si vero agat de spoliacione contra suum spoliatorem et etiam de re alia tunc potest opponere de sua spoliacione et in modum accionis et in modum excepcionis j e c ult' / Sed in hoc sit cautus utrum magis sibi expediat agere directe vel excipere Nam si magis expediat rem possidere rem adversarii quam suam recuperare excipiat et probata excepcione sua non compellitur rendere nisi primo fuerit restitutus j e c ij dub' Innocencius dicit quod istud consilium est super forum cavillosum non secundum consciam Si magis expediat recuperare rem qua est spoliatus proponat suam spoliacionem directe et ea probata restituetur j e c ij et ult' / Et idem est si petitorio agatur quod reus debet proponere suam spoliacionem ut i c ij et hoc cum super diversis rebus fit reconvencio et oppositio spoliacionis Secus si cum super eadem re fit convencio et reconvencio tunc utilius est proponere spoliacionem in modum accionis j de rest spol' ex conquestione quia tunc restituetur ante ingressum cause principalis Si vero in modum excepcionis non restituetur sed tantum repellit agentem et sic in utroque casu prejudicat questio spoliacionis Item recompensatio non potest opponi restitucionem peteti quia sic indirecte admittetur reconvencio C de compen' l ult' et ar j de excep cum inter insi Item in momentanea possessione cessat reconvencio C qui legit' l ult' / Sed si convencio te possessorio et tu reconvenis me possessorio per excepcionem de spoliacione eadem de qua convencio te inquam debeo admitti Sic quia ad aliud proponitur ut accio et ad aliud ut excepcio ar j de rest spol' venientes et c cum tua re

De plus petitis

127 In iudiciis sepe plus petitur quam debeatur Ideo videndum est quibus modis plus petitur et qua pena plus petens puniatur // Quatuor modis plus petitur scilicet causa tempore re et loco Re plus petitur cum tempore regitur loco j e c uno Causa plus petitur utpote debeo tibi decem vel centum sub alternatione Si petas definite decem / vel debeo tibi aliquid in genere et petis certum Item plus petis quia unus iure auferre clericum quod esse non debet C de quibus inde Si quis simul et ff de inst' doc' l pupillum inst' // Tempore vero plus petitur cum quis quod sibi certo tempore debetur petit illud ante tempus puta debeo decem in pascha et petis in nativitate vel ante adventum condicionis // Re plus petitur quam decem solum debentur et viginti petuntur // Loco plus petitur cum quis non ubi convenit solvere sed alibi convenit Hec probantur j e c uno quod Te quoque // Pena plus petencium in istis quatuor modis erat olim quod in tota causa puniebantur Inst' de act' Si quis agens et inst' de excep' quod appellatur Sed hodie non sic puniunt quod enim ante tempus petit induciae duplicatur et nichilominus in expensis punitur Inst' de excep' quod hodie j e c uno / fallit in tribus casibus in quibus potest peti ante tempus quod debetur C de inst' doc' l v et ff que in fraudem cred' l ait pretor quod si debitorem et ff qui satisda co' si fideiussor // Si vero causa re vel loco plus petat aliquis et aliquod dampnum reus sustinuit circa sportulas sed hoc actor triplicem penam paciebatur in triplum puniebatur et in aliis expensis condempnabitur Inst' de act' quod triplici hoc C viii s' ymmo / et hug' de iure civili Sed de iure can' non condempnatur nisi in expens' vel interesse j e c uno / quia illa pena ibi non apponitur / et hoc post lit' con' / quia ante lit' con' licitum est penitere sed non post causa sine pena C e l i ff re ra ha l aplius et ar j e c uno

De causa possessionis et proprietatis

Quia in iudicio quis deducat simul questio possessionis et proprietatis Ideo hic subiciatur de causa possessionis et proprietatis / Unde videndum est quid sit questio possessionis et proprietatis / Que indicata pro istis dantur / et quando possessio et proprietas possunt simul interpretari / et quando non Questio possessionis est in qua de sola possessione controversia ventilatur Questio proprietatis est in qua de sola proprietate quaeritur hoc est de solo dominio vel quasi Possessio transfertur pluribus modis qui in his versibus continentur Visu sine rei mutuatae vendicione Clavibus et cartis mea si conducto scienti Usibus non aliter detur possessio transit // Visu transfertur si a domino vendente

ostendatur ff de acq poss q in eo vendicare
rei mutuate ut si rem meam penes te de
positam vendidi tibi inst de rerum divi § si
medi // Item tradicione domini uel cartu
ff de contrah' emp clausibus et C de don l i
et § de remi · Sane et c remiori // Item
si quis rem meam nomine alterius velit pos
sidere ff de rei ven l ult // Item iuste poss
det qui priore actione possidet ff de acq poss
possideri et l quemadmodum Et quasi possi
dere quis dicitur vt ad ea eius viribus uti
aliquo iure ix e ad ecclesia/ uel etiam per duos
actus ix e ad olim/ hoc est vim ut i possid
tueatur quousque constet an illud debitum
sit xvi q ii seruitutem et i ut lite pen t
i et iii in terminis in quibus de actu
induat consuetudinem xxv q ii Ita nos
et C de epis aud' l in nisi Questiones
possessionis tot sunt quot interdicta proponia
scilicet de retinenda uel recuperanda uel adipis
cenda possessione/ nam pro adipiscenda
possessione proponitur interdictum quorum bono
rum/ et interdictum quorum legatorum/ et inter
dictum salinianum ff quorum bonorum l i ff
quorum le l i et ff de salui int l i Inter
dictum autem pro adipiscenda possessione
datur bonorum possessori et heredibus institu
entibus inst de interd' § adipiscende quia
licet heres hoc ipso quod est institutus et
hereditatem adiit efficiatur dominus rerum heredi
tariarum tamen possessionem eorum non adipisci
nisi apprehendat possessionem ff de acq
hered cum heres in pri Pro retinenda possessione
datur interdictum/ uti possidetis/ et utrobi
inst de interd' § adipiscende et § se · Inter
dom dr/ quia inter duos redditur non ab inter
dicendo inst de interd' § sunt tamen/ hodie loco
cuiuslibet istorum interdictorum datur specialis actio/ sicut
interdictum olim erat quedam formula et so
lemnis conceptio quibus pretor aut fieri
iubebat uel prohibebat inst de interd' in
pri et adde quod dixi § q metus ca § i /
An possessorio et petitorio simul possint intemp
tari uel non/ tres sunt opiniones/ prima
est Jo · et azo · qui dicunt quod nullomodo possunt
simul intemptari/ et hoc tali racione/ quia
interdictum unde vi/ et rei vendicatio tendunt
ad unum finem C de alio inter uel l i · et ff
de ui et ui ar proterea Contra quod speciale est in
uno casu ius quod in contrarium ff quorum
le l i · § quod aut C de rei ven ordinarii et
C de interd' interdicti Secunda est Jacobi bal quod
possunt simul intemptari et dicit quod causa est
legis in quolibet membro interdicto adipi

scende ff quorum le l i § quod aut/ in interdicto
recuperande ff de vi et ui ar ad finem In
interdicto retinende ff de acq poss naturaliter
quod nichil/ verbi gratia mutuaui tibi rem meam
possum agere contra te possessorio et petitorio
ut ff de ui et ui ar colonus // Tercia est Jo
et B' quod possit simul agi de possessione recu
peranda et de proprietate ab eadem parte i e cum
dilacionibus/ nec est istud contra ordinem iuris/ nec
contrarietas uel repugnancia in hoc casu
invenitur i e ad ecclesia/ et c sup Qui in aliis
interdictis non posset et intelligunt intra
prime opiniones // Si vero unus velit agere possessorio
et alter petitorio illud nullomodo est admitten
dum i t per ex solicitate et c in aliis Item cum
quis et t ex agone/ quia questio spoliacionis
preiudicata est § de ord' cog c ult/ et cum actor
agit utroque reus se potest defendere super utro
que i e ad ecclesia et c ad sup/ Host' et Guil'
sic distinguunt Aut ab eodem proponitur questio
possessionis et proprietatis aut adiuersis // Si ab
eodem distinguitur / aut est interdictum adi
piscende possessionis / aut recuperande aut re
tinende Si in interdicto adipiscende possessionis
potest utrumque intemptari ie pastoralis et ff quorum
le bi · et § quod in/ et idem est in interdicto recupe
rande ut in c pastoralis et C de rei ven
ordinarii Si retinende possessionis distinguitur
aut possidet et detinet / aut possidet sed
non detinet Si possidet et detinet non
potest intemptari simul quia sibimet esset con
trarius/ qui enim proponit rei vendicacionem dicit
alium possidere § de iudic examinata quia
possidenti non datur actio inst de act §
Iste quoque et qui agit uti possidetis dicat
se possidere Sed in pendente iudicio uniusque non
potest redire ad aliud non obstat ff de acq pos
naturaliter quod nichil vero utrumque concedit quia ille
ignorabat se possidere uel renunciauit proprie
actioni antiquam inchoaret secundam Aut pos
sidet sed non detinet tunc potest simul intemptari
ff de rei ven offici et ff de ui et ui ar
colonus // Si aduersis intemptatur distinguitur
aut reus vult incontinenti probare se dominum
aut non Si vult incontinenti probare potest i t
per ex literas Si si non vult distinguitur aut
reus proponit per modum actionis aut per modum
exceptionis Si per modum actionis due erunt mu
tue petitiones et erunt simul tractande §
de ord' cog ad dilectionem Sic ut ibi § restitucionem
Si in modum exceptionis distinguitur a'
in interdicto adipiscende aut recuperande/ Si
in interdicto adipiscende primo super exceptione
erit cognoscendum § de ord' cog cum dilectus

insti. et c. ult. Si immediate recipiende super possessorio et procedendum in c. pre(sentis) q(uestionis) in litis ... ex quibus et c. ex qq. one et subsequenti iudice debent tractari in c. i. et ii

De Restitutionibus

Spoliati statim in iudicio restitutionem petere consueverunt. Ideo hic de restitutione est videndum. Et cuius debeat restitui et cui et quis et qualiter. Et primo de restitutione spoliatorum. Secundo de restitutione fructuum usure et symonie. Tertio de restitutione raptorum et emptorum et de rapina et restitutione heredum raptoris. Quarto de restitutione iudicis male iudicantis et advocati testis et actoris. Quinto de restitutione prelatorum et clericorum et turpiter acquisitorum. Sexto de restitutione naufragii. Septimo de restitutione exactorum et talliarum et dampnorum in bello iniusto. Octavo de forma restitutionis. Et utrum de rebus restituendis possit fieri elemosina. Nono de restitutione in integrum qualiter sit facienda. Primo ergo de restitutione spoliatorum est videndum quando sit facienda et qualiter et in quibus casibus cesset restitutio spoliationis. a

Spoliatus dicitur quis dupliciter vel proprie ut maritus ab uxore vel equo (?) in c. ex transmissa extra de eo qui ... et c. ex parte. Et idem sit de hoc dicitur in c. de divor. q. ad restitutionem usque in finem. Aut a rebus est spoliatus et tunc aliquid quod sunt (?) ei refertur est restituendus quia pro eo etiam est secundum rigorem iuris restituendus in c. cum quis. Si autem ... petet eodem tempore cum fuit ff. de pos. Bona fides. In rebus suis quis spoliatur ut cum eicitur a possessione sui beneficii vel patrimonio suo vel maiori parte patrimonii sui distinguitur aut ab adversario aut ab alio quam adversario aut a iudice. Si ab adversario opponatur exceptio spoliationis exceptionis contra exceptionem quia non tenebitur respondere donec fuit restitutus et hoc tam civilibus quam in criminalibus. Si ab alio quam adversario in civilibus non auditur sed in criminalibus habet locum exceptio in c. frequens in prin. li. vi. Item habet locum contra spoliatorem ut possit implorare integrum restitutionem in c. frequens quod dolet li. vi. exceptis casibus in quibus cessat restitutio. Primus est quando spoliator est absens iusta de causa et non malitiose vel per contumaciam cessat restitutio quamdiu est absens ... de off. dele. Consultationibus. Secundus quando spoliatus est excitatus ... de iudic. intelleximus vel ... xx q. vii c. ii. Tertius cum renunciavit iuri spoliationis in c. e. t. i. Si quando obiciatur spoliato quod sponte renunciavit quando hec exceptio sit admittenda distinguitur aut renunciatio nihil operatur et tunc non est admittenda in c. de istis cum venissent. Si aut ad operatur distinguitur aut renunciavit per vim impulsivam et tunc admittitur ... de renunc. super hoc. Aut per vim expulsivam tunc distinguitur aut fuit spoliatus per adversarium tunc admittitur in c. solicite. Aut per iudicem tunc non admittitur in c. accepta. Quartus cum spoliatus non vere possideat sed tamen habuit detentionem in c. olim. Quintus si conditione possidet x q. iii quia cognovimus. Sextus quando rerum privatarum spoliatio agenti super re ecclesiastica vel eius opponitur in c. frequens li. vi. Septimus cum quis possidet decimas infra parochiam alterius nisi evidenter doceret quod eorum possessionem ... fuit assecutus quia ecclesia ... parrochialis presumitur cum pervenit ex ... infra alienam parochiam constitutis et sit manifestum nisi ... de iure ... ad causam earum pertinere in c. ad decimas li. vi. Item laicus non petit restitutionem decime in c. de prescriptionibus ... et in vi casibus ... in c. de divor. ... quod aut cum ... sequentibus. Aut officio iudicis est spoliatus tunc distinguitur aut iuris ordine non servato restituitur in c. conquerente. Et fallit in iiii casibus. Primus si obiciatur spontanea renunciatio ab initio in q. i. quod patet et in c. accepta. Secundus est qui impediat enormis delicti qualitas ii q. v. super eo. Tertius propter scandalum iii q. vi hoc quippe. Quartus quando sunt manifesta crimina propter que non est restituendus in c. de accus. evidentia et c. ad petitionem. In aliis datur ... exceptio spoliationis vel contra spoliatorem vel alium ne sibi teneatur respondere donec fuit restitutus secundum decret. ... super spoliatione dicit ut ibi quod restitutionem. d

Condempnatus ad restitutionem faciendam tenetur dampna et fructus restituere non solum perceptos sed et qui percipi potuerunt in c. gravis deductis expensis que fiunt gratia querendorum colligendorum et conservandorum fructuum quod locum habet tam in bone fidei quam in male fidei possessoribus sive predonibus ff. de pet. hered. ... et ... fructus et l. plane ... et l. ... ex l. quia nulla casus ... qui hic ... deductiones impediat ff. ... l. fundus ... et ff. sol. matr. fructus ... fructus intelliguntur deductis necessariis expensis ff. de usufructu ... et ar. xii q. ii Nobis. Cum distinctione tali quia bone fidei possessor tenetur restituere extantes ... et non consumptos ... non ...

Nota aliquos casus in quibus spoliatus non admittitur ad restitutionem. Spoliatus non debet restitui si spoliatus a iudice ... [illegible]

[illegible]

cam pceptos ap^ne pendente C de rei ven
ditum et ar j e sequente mala fidei possessor
no aut violentus tenetur restituere oms q
probantur ad eum pervenisse an lit gt et
py. C de rei vend l si nō fuit violentus tñ
tenetur restituere pceptos et qui pāpi po
tuerit p uetere possessores j e graui et ff de
pet hered l si et si q q agit / et hoc e verum
de fructibus industrialibus ut vino frume
to et silibus de ysta mā habes notatum
ff de rei ven l fructus et i suma azonis
de   de rei ven vs Messis cultura lac
lanas collige cum / Collige nā que prove
niunt sine cura / Bonis de naalibus ut po
mis et alys quos non facit suo possessor
bone fidei ymo tenetur reddere vniusos
ff de vs fructus / et i verbo restitucionis oīs
utilitas actoris continetur ff de ūb sig
cu ptor et qui restituit / plenam ante hic
restōm in pstinam cam j e pisanis et si p
bauit spoliacōz credetur iuramento eius sup
rebus amissis et q metus ca c ult dic
e ut ibi in q ylla vō et q plt / Secundo videndum
est de restitucione furti et vsure de hoc d
j de vs q Restitue cum sequentibus et de si
moniaca pecunia restituenda d j de simonia
f q iste qui recipit et q Si cui / Tercio de
restitucione raptorum sequitur Nam si plures
fuerunt raptores ymul uel prestando auxi
lium uel favorem sine quo alij rapinam alit
non fecissent quilibet tenetur in solidum
quia agentes et consencientes cooperando par
pena constringit xvij q iiij omnis et ij q i
Notum insi / et multo forcius qui raptores
defendunt in suo errore uel in domibus suis
receptant uel quorum noie fit rapina si ra
tificent uel primo mandauerint xxiij q iij
qui aliorum xj q iij qui consentit et c se et
j e cum ad sedem insi et j de sen ex cum quis
li vj / si si vnus satisfecit de toto dampno
alij liberantur quo ad dampnum uel intee
quia bona fides nō patitur ut idem bis exigatur
ff de reg iur bona fides / si satisfacienti
tenentur alij satisfacere pro sua pte / tm i
foro anime lic nō in fo contencioso quilibet
teneatur in quadruplum infra annum ff
vi bo rap l i et ij / Si vō consilium dedit uel
favorem cum alij erant als factum tunc tm te
netur de his que hint uel expendit et
de oi dampno dato ab ipso / uel eius fami
lia occasionaliter uel directe j de re iudic cum
j r q r d de eta et qual cum et j de sen
ex qui alia / et intellige idem de illis ad
quos tales res devenerit siue sue ex
dono siue alio mō etiam per empcionem

et amittet precium C de rei ven l si mancipium
x q ij hoc ius insi et c de vinct si sū
dum et omne lucrum qd ad eum puenit deducto
precio tenetur pauperibus erogare xiiij q v
qui habent et q se / nec liberatur rem alteri
vendendo / etiam si per multos transeat
emptores / uel si res morte uel casu pereat
uel si violenter sibi auferatur / uel si furtive
subtrahatur uel alio mō amittatur re
stituere tenetur / quia commisit furtum rem
alienam inuito dno contractando ff de furt
l i et fur semp e in mora restituendi ff
de qd fur l i et l Si ex furto q gdeo et l plt
Et si restituere rem non deterioratam aliam
si reddat deteriorem quam ad ipm puenit non
liberatur ff de qd fur qui in re furtiua et C
de rei vend cum et adde qd d j de rap
q ult et de vsuris q restitue / et idem intel
ligas de re inuenta vn Augustinus Si quid
inuenisti quod nō reddidisti rapuisti / quan
tum potuisti fecisti / qui alienum negat si pos
set tolleret xiiij q v Si quid inuenisti
g Quarto de restitucione iudicis male iudicantis
falsi aduocati testis et actoris singulariter
est videndum / Iudex profert sniam iniquam
aut amore uel odio favore uel timore
aut p imprudenciam uel ignoranciam / si
primo mō contra conscienciam et iusticiam tulerit
sniam p annum e suspensus tum dele quam
ordinarius / iudex ecclasticus / et si celebra
uit est irregularis ita q nō ū solus papa
potest dispensare / et ad totum interesse illi q
ex tali snia lesus est / nisi possit inducere
illum pro quo sniam tulit ad satisfactionem
plenam faciendam C de pena iud qui male iud
l ult ff de iud si filius fam et j de re iud
cum eterni li vj / et ut hoc det sibi ipm
pniam tanquam de pecto mortali xj q iij q
cuique et cottidie / si vō p imprudenciam
tenetur leso inquantum bonum et equum vide
bitur iudicanti ff de var et extr cog l ult /
et idem dicat H in arbitro C de pact si quis
in conscribendo insi / et nichilominus tenetur
ad restōz rei amisse in fo anime cum sciret
uel scire debet se ignorantem in culpa fuit
nō querendo consilium auctoritatis xxxviij d
di q ult / et idem e si erat expertus / si fuit
negligens in studendo quia e ignorancia
affectata j de claud despo cum inhibicio / ite
tenetur iudex ad estimacionem litis ei qt qui
eius negligenciam lesus e / qui nullo mō
voluit sniam ferre xvij q ij Duo / et q v
administratores / sed iudex delegatus excu
satur qui p imprudenciam assessoris ma
le iudicauit dummo in culpa nō fuit ipm

eligendo ÷ assessor tenetur ad restitutionem ut
ff de quibus ut l. vi || Iudex vero ordinarius
nichil debet recipere a partibus quia habet propter
hoc stipendia assignata lxxxvi di non
satis et xx iii q i militare nec iudex del'
nisi ut dicitur ÷ de rescript c. preterea nullus
Sed quid iudex accepit pecuniam ut ferret
sententiam dic quod restituere tenetur secundum distinctionem
quia aut dedit ut iudicaret ~~male~~ inique
uel ut iudicem corrumperet/tunc quocumque modo
sententiam ferat tenetur pecuniam restituere in-
distincte/non ei qui dedit/quia turpiter de-
dit/sed ei in cuius iniuriam recepit i q i in-
hemus et ar xviii q iiii Si quis in atrio
et ff de calump generaliter § illud | aut ut in-
dicaret bene/et tunc ille qui dedit tenetur
restituere uel pauperibus erogare xiiii q
v Non sane/quia tenebatur ex officio suo
iudicare et bene et gratis turpiter accepit
|| Idem est si accepit pecuniam ut non iudica-
ret/uel ut non male iudicaret | de sy-
monia et c. Dilecti et xi q iii Non licet/tamen
in primo casu dedit pecuniam ut iudicaret inique
et bene iudicauit potius pauperibus erogare
xiiii q v non sane in fine Aduocati tene-
ntur ad restitutionem secundum quod dictum est ÷ de postula-
tione aduocatorum v ÷ i vero || Item de falso teste
uel accusante falso uel iniuria rogante
dic quod ad restitutionem tenetur secundum distinctionem
precedentis c. xiiii q v Non sane et q vi
Si res Quinto de restitutione prelatorum
et clericorum et turpiter acquisitorum Item prelati
ecclesiarum et alii clerici bona ecclesiastica ha-
bentes tenentur pauperibus erogare ea que
remanent accepta sustentatione ydonea
pro se et sua familia/quoniam quicquid habent
clerici pauperum est xvi q i quoniam/et xxiii q
vii quod autem/et xii q ii gloria episcopi Et si illi qui
nulla ex rebus suis pauperibus Christi distri-
buerunt, eterni iudicis voce condempnabuntur
in futuro, quanto magis hii qui auferunt
pauperibus quod non dederunt xvi q i Et si
illi Sed in dando illa sunt consideranda
que dicta sunt ÷ de eccl. et quali c. hospes
Qui autem dant amicis ut diuites fiant
uel in usus illicitos expendunt utpote dant
hystrionibus ioculatoribus meretricibus uel
aliis personis turpibus tenentur ad restitu-
tionem sic dicitur lxxxvi di Donare et c.
Si et c. Non satis Sed quo facient restitutionem
Ipso de patrimonio si habeat ar xii q i c. ult.
et xii q ii et si illi Si non habet patrimonium
alia pena imponatur ar xiiii q vi Si res
aliena/si tamen laborassent in bonis ecclesie
uel de bonis propriis contulissent que ecclesia
eis vices rependere tenetur xii q ii quicumque

Sed cui fiet restitutio ab hystrione uel meretrice
qui non debuerunt hoc recipere propter peccatum
committendum nunquam illi qui dedit, non, sed suo
successori uel superiori qui hoc in utilitate
ecclesie expendat ar xvii q iiii Si quis in
atrio ÷ de of ord et i de eli
De restitutione turpiter acquisitorum
dic ut i de usu c. ult. et i de dec. c. Dequibus
dummodo res esset dantis quia si religiosus
uel religiosa mulier uel coniugata aut
filius uel filiafamilias dederunt turpi de causa
utpote propter fornicationem cum dominium non
habeant recipientes tenentur prelato uel mari-
to et patri a quibus dantibus de peccato cor-
rectis aliter non tanquam fures restituere
tenetur xiiii q vi Si res ut dictum est i de
usu c. restituere Sexto de restitutione naufra-
gii quia naufragis nichil est auferendum sine
quicquid de naufragio retentum fuit siue
in naufragio siue in mari uel in littore
reperiatur est restituendum ff de incen rui nau
Si quis ex naufragio nec excusatur quis
aliqua consuetudine precepto uel statuto
÷ de consue c. ult. quia istud est contra pre-
ceptum dei omnia enim quecumque vultis ut fa-
ciant nobis homines et nos eadem faciate
eis i di c. i Omnis episcopus prelatus et quilibet
clericus qui huiusmodi crimen percepit est depo-
nendus i de accus cum dilecti dummodo faciat
hoc animo detinendi aliter non et casum illa
pena punitur ut dicitur i de rapt c. ult. non
hiis locum hee pene sunt qui naues sunt
piratice siue fidei christiane aduerse || Item pro
pedagiis antiquis iusta de causa a prin-
cipibus uel regibus statutis propter defen-
sionem vie uel maris licite potest exigi ab omni-
bus clericis exceptis ut dicitur est i de censi
c. exactio dummodo fiat illud propter quod fue-
runt statuta aliter non tenentur soluere i de
iureiurando peruenit ii et lxiii di c. his omnibus
uel preteritis esset recipiens illud facere non
debent pro nouis non nichil exigi potest
nisi a principe ut dictum est fuerint institu-
ta i de censi Innouamus et ff de pu et vect
l. vectigalia et qui contrarium fecerit ad re-
stitutionem tenetur siue sit recipiens siue ille
qui soluere iussit quia furtum committit re-
tinendo Septimo de restitutione questorum et
talliarum et depredationum in bello iniusto nichil
debet dux a subditis petere nisi ea que iter
ipsos uel antecessores eorum plene et bona
fide sine dolo et coactione conuenit/quia
quilibet in traditione rei sue potest ponere
legem quam i de condic ap viii et xviii q
ii clementius et pacta custodiri debent ÷ de
pact c. i Ideo si subditis de hiis aliquid
subtraxerit absque eorum voluntate sed

dici legitur est
est oppressio
iudiciis xvi
... racio
est pro ...
... si est
... dicit
... ca
... cetera
... di c i et 2

fur tenetur restituere et similiter dicitur exacta
a se uel a suis directe uel indirecte tenetur
subditis restituere nisi aliqua sponte oblata
sine fraude et coactione recipiat ar. xviii
di. de eulogiis. i. q. i. placuit et c. quam pio
uel nisi iusta causa dum ad exactionem facien-
dam inducat utpote pro defensione patrie
uel sue ciuitatis / Castri uel uille quia de
hoc tenetur omnes non solum res suas tra-
dere sed etiam corporaliter laborare et vigilare
ut sic se ipsos et res suas saluent xxiii q. iii
fortitudo et i. de immu. et pueri / Item si dominus
uelit ire in exercitum indictum ab ecclesia uel prin-
cipe contra hereticos uel paganos nec de
suo absque graui dampno posset facere expen-
sas sibi necessarias potest a subditis petere auxi-
lium moderatum // Item si in guerra uel bello
iusto ex parte sua sit captus ab hostibus
nec potest soluere petitionem absque graui dampno
pro sua liberatione / Item si uellet ire ad prin-
cipem pro obtinendo priuilegio protectionis
specialis pro se et pro subditis et in casu eo
simili dummodo moderate uel sine violencia
exigat ar. xx q. iii vindicta medium et i. de
censibus cum apostolus quod prohibemus et dic. de pla-
tis et subditis eorum ut ibi dicitur q. i. et duobus
sequentibus et quod non autem et quod ultimo / Princi-
pes uel milites aduersarii generaliter guerram
habentes siue bellum et illud tamen ex causa
contra nocentes nec intentionem corruptam
habentes restituere non tenentur quod ac-
piunt ab hostibus ymmo suum est i. si pugnan-
generum et xxiii q. vii si de rebus / Sed ad
n iustum bellum quinque requiruntur videlicet persona
res causa animus et auctoritas / Persona ut
sit secularis cui licitum est fundere sanguinem
et non ecclesiastica cui est prohibitum xxiii q. viii
clericis et c. his a quibus nisi in necessitate ineuita-
bili ut dictum est i. de homicidio quod si vero / Res ut
sic fiat bellum pro rebus repetendis uel pro
defensione patrie xxiii q. ii c. i. et q. iii for-
titudo et q. viii si nulla / Causa ut fiat ex
causa necessaria et licita et bono animo et non ex odio
sed ut per bellum pax acquiratur xxiii q. i. Noli
/ Animus ut non fiat propter odium vel vtilita-
tem seu cupiditatem sed propter caritatem iustitiam
et obedienciam xxiii q. i. militare / Auctoritas
ut fiat auctoritate ecclesie uel principis xxiii q. i.
quod culpatur et q. ii c. i. et q. viii hortatu
Et si aliquod istorum defuerit bellum dicatur
iniustum nisi propter defensionem sui uel rerum
suarum i. c. olim dicitur ut de sen. ex. quod clericus
qui in contentionem / De iniusto bello dicatur i. de
homicidio quod Item si aliquis tamen in iniusto
bello uel etiam iusto ab inuadentibus uel non
prestantibus auxilium uel fauorem aduersario
extortum fuit est restituendum cum pena non
debeat teneri nisi auctores nec est ultimus pro

trahenda quam delictum sit in excedente quo potius
i. de his que fi. a pla. quesiuit et i. q. iii c. i.
de oc. a. gene. dicitur i. de usuris quod restituere usque in
fi. de noua sillit. dictum est b. de resti. in inte.
per totum. De dolo et contumacia
76 76 Visum est de his qui spoliantur extra
iudicium malicia spoliatorum / Nunc vi-
dendum est de his qui fatigantur in
iudiciis dolo uel contumacia aduersariorum.
Ideo videndum est quid sit dolus / Quid co-
tumacia / Quot modis dicatur quibus contumacia
Qualiter sit citandus / Et qua pena contuma-
piatur / Et quomodo sit procedendum similiter diffi-
nitiuam altera parte absente per contumaciam
Et quia propter contumaciam alterius partis mul-
tociens alius vexatur laboribus et expensis
Ideo de expensis ultimo est videndum / Dolus
a est duplex scilicet bonus et malus / Dolus ma-
lus est calliditas siue fallacia machina-
tio ad circumveniendum fallendum et decipiendum
alterum adhibita ff. e. l. i. et quod ii et ar. de
rep. pedes et c. sequenti et c. certum / Quandoque dat
causam contractui uel incidit in contractum
respondit contractus secundum distinctionem
positam i. de emp. et vendi. quod si quis in contra-
ctu deceptus est in spiritualibus quia hic dolus
dat causam contractus non tamen subveniri do-
lum passo utpote si quis fuit inductus ad
intrandum religionem b. q. metus causa c.
ple. et xx q. iii constituit uel ad matrimonium con-
trahendum i. de conu. quia ex parte et c. veniens
nisi i. et sic in spiritualibus non respondeat cul-
pe ar. ff. quod metus causa c. ple. secus in aliis
ff. ad l. aquil. Item mela in prin. Item dolo
petit qui statim restituere ut ff. de do. excep. l.
dolo et i. de reg. iur. dolo li. vi / Et si quis
dolo rem desiit possidere tanquam possessor
condempnabitur ff. de rei vend. quod si dolo
et ff. de reg. iur. l. qui dolo et l. preter / Sed
qui dolum allegat dolum probare tenetur non
ex presumptionibus sed perspicuis indiciis
c. e. dolum et ff. de probat. quotiens quod qui dolum
Bonus dolus est qui omnem fraudem exclu-
dit ff. e. l. ii et ff. de l. ii l. ad pat. quod ticio
Et talis dolus solercia vocatur // Item bonus
dolus est cum per aliquam simulationem hostes a
bello impediuntur uel vincuntur xxiii q. ii dominus
et q. viii ut pridem ita ut peior committatur
aut peior euitetur xxii q. ii utilem et c. quando
dum tamen in hoc non peccet dolum sine simula-
tionem adhibens xxii q. ii faciat / Contumacia
b est erga iudicem et placitum inobedientia / Et
dicitur contumacia cum aliquis legitime edictis legitimis
uel uno peremptorio pro omnibus euocatus
sui presentiam facere contempnunt ff. de re iudi.

contumacia est i. Quot modis quibus contumax
dicatur in his versibus continetur. Non ve-
niens non restituens citus aut recedens. Nil
dicens pignus aut tenens inrare aut nolens.
Obscure aut loquens isti sunt iure rebelles.
Contumacia quoque attenditur quandoque respectu
non venientis ad iudicium ut C. ex. ij. et c. cum dilectus
insti. Quandoque respectu non restituentis ff. de rei
ven. qui restituere. quandoque respectu citius rece-
dentis ut C. prout nobis ut de excess. prelatorum ex
libris xj q. iij metum et de penis constitutus. Item
de iud. c. i. Quandoque respectu non respondentis
vel obscure loquentis quod idem est ac si non
respondet ff. de int. act. de etate. aut qui tacuit
et aut nichil et quandoque respectu non exhibentis
ff. de acq. rerum credito. aut iussus. quandoque respectu
iurare nolentis ff. de iureiur. manifeste.
Citari debet sicut reus si inveniatur iij q. vj
quisquis et ut qui mat. ac pos. c. i. et ut e c.
ult. et ut e per c. ult. Si vero non inveniatur
debet citari procurator si quem dimisit quem
quilibet tenetur dimittere et maxime per
qua est citatus alias procedetur contra eum
tanquam contra contumacem denuntiationi-
bus ad domum vel ad ecclesiam factis ut etiam
que et c. ult. et ut e per c. ult. et omnia causa
sunt inquirendi ff. ex quibus causa ma. l. ego et
xxvj q. iij aut peccatum vero. Sed pone quod iu-
dex dixit executori quod citaret reum et dum
executor iret ad domum rei obviavit ei
et nichil dixit ei sed ivit ad domum rei et
dixit eis qui erant in domo dicatis domino
vestro quod compareat coram officiali responsurus
tali numquid valet talis citatio. Ho. dicit quod
non ar. ut etiam questionem quid si iudex aliquem
de sua provincia citat in alia iurisdictione
numquid tenet citatio. Host. distinguit aut
citat extra iudicialem ordinem aut iudicialiter.
Si extra iudicium potest ut de cle. non resi. quanter-
quatuor. Si iudiciali ordine non potest quia
iudici extra territorium impune non paretur
ff. de iuris. o. iud. extra et C. de questio. ut circa
insti. li. vj et adde quod dicitur ut de cle. non resi.
aut dominus qualiter cui se peccata. Pena dolosi est
ut de dolo condempnatus sit infamis
ff. de his qui not. in fa. l. i. et in expensis
adversario condempnetur ut e c. ij et C. de re-
rum insti. et c. ult. et ut de ap. ut debitus.
Pena contumacis est ut si fuit absens ante
litem contestatam in causa criminali debet excommunicari vel su-
spendi. iij q. vj quisquis et v q. ij primi et
ut e vitatis et bona annotantur et expectatur
per annum et postea devolvuntur ad fiscum nec
super bonis auditur sed super crimine C. de re-
quirendis reis l. ij. Sed post litem contestatam procedendum

est ac si esset presens iij q. ix decernimus et xj q.
iij rursus et c. quicumque. Si vero agatur ac-
tione civili distinguitur aut reali aut per-
sonali. Si reali actione et fuit absens per
contumaciam distinguitur aut lis est contestata
aut non contestata aut nullo modo contestata. Si lis est contestata ut
ut e prout aut liquet de causa vel potest liquere
quia recepti sunt testes et instrumenta produ-
cta et confessiones facte vel possunt recipi te-
stes tunc procedatur ad diffinitivam senten-
tiam secundum merita cause absolvendo vel
condempnando et de iudice properandum quod
sine reus et iij q. xj decernimus aut non li-
quet nec potest liquere quia actor nullos testes
induxit vel instrumentum per que posset probare
de iure suo tunc adiudicanda est possessio actori
salva questione proprietatis absenti ut e prout
et est quo et quam consentaneum et erit status
possessor verus. Si vero lis est non contestata saltem
quanto ad prescriptionem interrumpendam puta cum
aliquis convenit qui possidet nomine alie-
no domino in iudicio alienato et facta ei denun-
ciatione et eo legitime citato. Si non venit
tunc adiudicatur possessio actori salva questione
proprietatis absenti et ut lite non contestata quam fecit
quis sic super rebus et est ut in rem actionem l. ij
et sic idem est quam lis est contestata et non liquet de
causa sicut quando est contestata. Sed pone quod aliquis
possideat fundum ex locato vel conducto seu
deposito et quidam contra istum possessorem
incepit agere qui fuit absens per contumaciam
numquid preiudicat domino. Host. dicit quod non
est sive per eum vel per alium modo l. ultima. Item
pone quod iste possessor se defendit et est
convictus numquid preiudicat domino distinguere
aut sciuit dominus et tunc preiudicat aut igno-
ravit et tunc non nocet ut de re iud. qua-
vis et ff. de re iud. sepe. Sed quid si
possessor convenitur et nominat dominum et petit
dilationem ad denunciandum domino et data fuit
usque ad certum terminum et in termino dominus non com-
paret possessor vult in se suscipere litem numquid
potest. Host. dicit quod non ar. ff. de rei ven. l.
ult. et quia videtur sibi ipsi contrarius ad
nominavit dominum et postea dicat se dominum quod non
est audiendus ut de ap. sollicitudini. Si si
velit defendere non tanquam possessor sed
tanquam defensor bene potest inst. de satisdac.
aut dominus vero. Item si aliquis convenit possessorem
et dominus comparet et dicit quod non tenetur
respondere coram iudice seculari quia est clericus
numquid tenetur. Respondeo. Host. distinguit
aut possessor habet ius iure et tunc tenetur
respondere aut non et tunc non tenetur

C de fo cpet. Si diligenti et c signasti
Sed si quis iussit aliquem spoliari vel expel-
li de fundo et spoliator conventus vult no-
minare dnm in delicto nunquam potest ut q. c. xij
q ij quicumque. Contra de qua ac de cense a
g · aut qua in provincia. Sed nunquam in
contractibus potest procurator dum nominare
host distinguit aut extra iudicium et tunc
potest aut in iudicio et tunc non potest quia dns
debuit instructum mittere procuratorem C de
proc constitutis. Si vero lis nullomodo est
contestata reo absente citatur tunc mitten-
dus est actor in possessionem rei petite ca custodie
C ut lite non cont qm q in aliis et j t. xx t ult
et tunc reus usque ad annum potest recuperare
possessionem restitutis expensis et prestita cautione
iudicio sisti si anno elapso non audietur nisi
super proprietate ut in q. Cum aliis et C prescr
xxx a. Si quis emptionis q pret h sint vero
actore presente et reo absente. Si vero absens
fuit actor contumacia reo presente et petente
ut in causa procedatur tunc sive lis fuit
contestata sive non, recipi poterunt testes lite non
cont si reus peracit et ad singula profenda
ij e causam que est C de iudic presand q S
et si quidem et C quo et qm aut qui sem.
In personali vero actore reo absente mitti-
actor in possessionem bonorum ipsius rei pro mo-
do debiti declarati si possit mitti. Si vero talis
est causa quod non possit mitti in possessionem
debet reus excitari ut ut lite non cont. Sive et c
qm q ult et sive sit personalis sive realis
iudex illam partem potest ipone que magis
tenetur ad alteram in cheylow processus ut in
c qm in fi. Sed nunquam contumax potest appellare
vel quod non ij e put hug distinguit aut est
contumax verissime aut vere aut ficte. Si ve-
rissime non potest appellare ff de v ob contumacis
q di ita et ff ex quibus ca in pri le filius. Si
vero distinguitur aut velit iudice sedente pro
tribunali et tunc potest. Si iudex non sedebat non
potest ff de inmt no pq l et ij / t j si ab int-
locutoria vel a gravamine quod si posuit illatum
cum recedit a iudice appellans citari ad alia
que in iudicio post ea sunt facienda vel ad se-
ntentiam audiendam non d nisi sponte appellati
remanet nec propter eius absentiam processus
debebit minus validus reputari ij e eo qui
li vj. Si vero actor absens fuit qui citari
fecit reum pro contumaciam dicimus in expensis propter
hoc lime fuctis condempnari nec ad citacionem
aliud admitti ni q · primo caveat caveat
sufficienter ij e actor li vj ut in b si iudex impe-
ditus fuisset ita quod si utraque pars presens fuisset
non fuisset processum in causa sive actor
sive reus absens fuit f m B non tenetur
ad expensas. Ultimo de expensis e videndum

et primo qm peti possunt. Secundo que expense sunt pe-
tende. Tercio quo iure petatur. Quarto
qualiter probatur. Et quod sit p iudices offi-
h ij carum condempnacione. Circa primum distinguit
host et hug aut petunt expense propter con-
tumaciam / aut propter negocium retardatum aut
propter victoriam. Si propter contumaciam partis alterius
expense contracte prestantur qualemcumque causam
litigandi habuit ille cui prestatur ij e cum dilecti
et j de sequestr ad hoc C ut lite non cont qm q
Cum aliis C de iudic sancimus et ij e actor li
vj / et tales expense statim sunt prestande antequam
audiatur ut in q Cum aliis et l sancimus et
c actor. Si aut petantur propter negocium re-
tardatum tunc distinguit B aut retardatum
processus propter obiectum exceptionis peremptorie
aut dilatorie. Si propter obiectum peremptorie sub
distinguit utrum causa sit civilis aut spiritualis
Si deficiat in probacione exceptionis perempto-
rie debet condempnari in expensis ij e finem
et expone presti · i · maiore propter ea in utraque
est eadem racio ergo et idem ius C de causa inst-
tor et ff ad l' aquil' l illud nec valet racio
B quia hodie in spiritualibus iuratur de ca-
lumpnia sicut in civilibus C de iur cal. Si
de calupnia isti li vjo. Si propter obiectum ex-
ceptionis dilatorie retardatur processus dicit
B quod non debet condempnari in expensis ar ij e finem
a contrario sensu doctores dicunt contrarium et
est expressum ij de except pia li vj et de resti
spol frequens e li que vero intellige ni ex tunc
probabiliter aliquis excuset a vicio calupnie
C de elect statuimus infra li vj et in aut de
iudic q or. Item ista locum habet ubi opposuit
exceptio et ad eam probandam dilacio requi-
ritur si quis statim suam probacionem offerat licet
succumbat non debet condempnari in expensis
cum propter hoc non fuit negocium retardatum ij
e finem a contrario sensu et hoc verum est ubi
opposuit exceptio de facto. Sed nunquam esset idem
si exceptio iuris proponeretur utpote tu non po-
tes esse procurator C de procur. Ista dominus
advocatis videtur quod non ij e finem et ff qbq
ut idem quod legatum q i · doctores dicunt idem
quia ius non debuit ignorare. Nam videtur
in maiori dolo vel malicia proponens exceptionem
iuris statim qm fcta ff de iur et fcti ign re-
gula et l error et C de iudic sancimus et
ar ij e c ij. Sed nunquam persone quibus licitum est
ius potius ignorare debet condempnari utpote
mulier minor miles et agricultor ff de p-
bat ad de indebite q preterea et ff de iur
et fcti ign regula q · i · z ij videtur quod non
quia error iuris nolenti dampnum
vitare non nocet ff de iur et f ig l cigmaia

et l. exter insi. hoc e vm extra iudicium fedi
iudicio scitis ideo debent condempnari
in expensis secundum hug et host. Sima gra
vancia vniq no d3 alteri dapno esse ff de
reg iur no debet et ff de confess no fatet
in textu et in glosa et hoc locum habent si
pponens excepcionem subcubat Sed quid erit
ex pte illius contra quem pponitur Si pro
bata fuit excepcio contra ipsum distingue
aut e excepcio iur et tunc indistincte e condep
nandus aut facti et hoc dupliciter aut ppij
et tunc eadem aut alieni tunc excusatur cum
in facto ppo no sit tollerabilis ff in alieno
sic ff ad vell l. quinqz Si ppt victoriam h
distinguit vtrum habuit pbabilem cam litiga
di aut no et utrum iuratum sit de calupnia ut
non v habuit pbabilem cam uel si iuratum sit de
calupnia non d3 condempnari ff; doctores
dicunt p regulam q victus victori d3 condemp
nari in expensis i de pen et calupnia et 3
de ma et obe c ult et in aut de iudic q 83
coll vj et c de ep et cli aut generaliter Fallit
in duobus casibus Primo vbi aliquis succedit
alij vt gra aliquis debat in decem decessit
Si successisti ei agam contra te et subcubat
no teneris ad expensas ff de reg iur qui
in alterius et i de reg iur cum quis li vi Secdo
qn actor e absens per contumaciam et sna la
ta e pro ipso c de iudic ppterand q Si non
ex gestis Si ne petatur expense ppt vi
ctoriam in causa appellationis habitam refert utrum
subcubat appellatus an appellans Si appellatus
non condepnatur in expensis quia iustam cau
sam hz litigandi obtentu sne pro se late ff;
si appellans subcubat condempnatur i expens
i de ap reprehensibil et c dependet et c Nicolao
et c ut debitus et i de testi cogi ffassificauerit
Fallit cum si in ca appellationis ppt tuplicacionem
facta opposita ab ipso appellato et pbata fuerat
sna pro ipso appellato quia constat primam sntiam
iniustam et appellantem habuisse causam pba
bilem appellandi ar i de fide instr cum Johannes
Secundo videndum est que expense sunt petende
de dic q expense necessarie et moderate circa ip
sam litem facte sunt petende i c px cum venis
sent i fi et i de sequestr pos c. i i fi contra
q nec inis onere se petantur nec inis de
liurate soluuntur ar ff de pign act Si fuero
insi petende sunt ergo expense facte eundo
ad iudicium et redeundo in execucionibus litis
aduocatis et exhibicione testium et similium que
in iudicio fiunt Sed pone q habui x ad
uocatos et cuilibz dedi xx ~~marc~~ nunq in
omnibus istis debebit condempnari host dt
q non ff de var et extra ord cog l. q
in honorariis quia necesse non fuit nec ex
pediens in tali causa tot habe aduocatos
uel i eis tantam pecuniam expende ideo iu
dex summam restringet secundum quantitatem pe
ticionis uel cause qualitatem c de fruc et
lit ex l. no ignorat insi Sed pone q ali
quis sit condempnatus in expensis nunq
debet detrahi illud q alt expendisset i do
mo Distingue aut victor e tal q que
p opa ppa expensas quere consueuerat et
tunc non e aliqua deducio facienda aut
e talis psona que ex ppijs redditibus et
no ex opere viue consueuit tunc e deducio
facienda ar ff ad exhi l. Si heditas
q. i Sed si lucraris x in domo tua nunq
veniant in condempnacionem host dicit q
sic p l. pdicta ff si heditas q. i et c de
iudic Sanccimus Item pone q fuit spoliatus
a latronibus in via nunq alt debebit in
hoc condempnari videtur q sic c de iudic
Sancimus et ff pro socio ad Sndobus q quidam
ff; ibi est speciale ideo dicatur q no ff ma
nus causas q no omnia Item qui si nichil
expendit quia amici eius invitauerunt
ipsum et notarius nichil accepit nec aduocati
nunq debebit condempnari in expensis
videtur q non quia nichil expedit c de
iudic Sancimus host dicit contrarium quia
tenetur ad antidota ff de pet hedi ff; et
si lege q consuluit Item actor ppt suam
contumaciam condempnatus e in expensis
i e actor li vi pcca obtinuit in pn li cu
et inf. ceteras expensas vult illas computare
quas ppt suam contumaciam soluit nunq est
audiendus dic q non quia cum illas ex suo
delicto amiserit non debent ei restitui ff
de neg gest Sine hereditaria et dampnum
q quis culpa sua sentit sentire no vide
ff de reg iur l. q quis et i de reg iur
dampnum li vj Tercio videndum e quo iure
expense peti pnt dt host q expense facte
an lit. ex. petuntur iure actionis et peti debent
nominari in libello si facte post litem gt ~~petunt~~
~~iure actionis et p~~ si iudicis officio petuntur
ff de edil edic ediles q Item facium et
l. Item si serui q. i Sed leges iste non
loquuntur de expensis factis in lite uel circa
litem ff, in rebus ut i restitucione dom
Ideo doctores distinguunt aut petuntur ex
pacto aut sine pacto Si ex pacto tunc iure
actionis petuntur vt quia tu debas m x que
promisisti m redde cita die et si no reddes
promisisti omnia dampna restituere Ista
veniunt iure actionis alias no officio iudicis
veniunt omnes expense facte sine an lit gt

sive post i de ap. Suffitauit ff de iur. o iudi li.
et ff de interog. act. l i in fi in textu et in glo.
Quarto quo probentur expense et quod
sit iudicis officium in eorum condempnacione
dic ut innot. et host. qualiter expense probantur
sacro petentis C de iudic. Iurmus et ibi qui me-
l tus ca. Sacr. Iudicis vero officium est ut eas
taxet secundum qualitatem negocii aliquid victor
iuret ibi de prout constitutus et ibi t. pri. fre-
quens li vi et de excep. pia e li. pt tm vi-
ctum in diffinitiua sententia etiam ante taxacionem
sine certa quantitate condempnare in expensis
vel victori reservare quoque expensarum quod
idem e C de fruc. et lit. ex l eminato quod
si facere pretermiserit non est amplius victori
regressus ad eas contra victum ut in e l et
fi. Fallit in duobus casibus primo si ea-
dem die iudex in hoc sententiam suam suppleuit
vel emendauit ff de re iudi. paulus. Secundus
si victus appellauit tunc enim potest in ca. appellacionis
peter victor victum in expensis condempnari
C quorum ap. non recipitur l ult. et si iudex sine
causa pretermittat condempnacionem expensarum
eas victori de proprio soluere compellitur C de
iudic. properandum § sin aut. Sed istud hodie
relinquitur arbitrio iudicis qui potest condem-
pnare vel obmittere secundum quod subvide-
bitur expedire inspecta negocii veritate in
aut. de iud. § oportet

Quia in titulo precedenti dictum est de
contumacia propter quam actor mittitur
in possessionem causa rei seruande Unde
videndum quid inde exequatur ex missione
missus in possessionem et qua pena punitur
non admittens missum in possessionem et que sit
differentia inter primum et secundum decretum. Secundo
da debet fieri missio in possessionem dictum est ibi t. pre-
§ pena usque ad § vltimo. Tercio in personalibus
ut pote super dignitate vel prebenda vel beneficio
ecclesiastico locum non habet missio in possessionem ne
per hoc ad ea ingressus pateat viciosus Sed
licet in hoc casu contumacis absencia diuina re-
plente presencia certa lit. non contestata diligenter ex-
aminato negocio ipsum fine debito terminare pe-
tit qui li vi. Missus in possessionem in reali ac-
cione secundum legistas est status verus possessor
de prescriptione xxx an. Si quis contra § plt. Sed
commutabiliter quia reus veniens infra annum
recuperat eam ibi ut lit. non contestata quoniam § in aliis sed
secundum canones ante annum non est verus possessor
sed custos tantum ut pl. et ult. et ibi de off. ord.
pastoralis in fi. In personali vero accione secundum
omnes infra annum custos est et non possessor
ff de acquiren. poss. l possideri § ult et l si

quis a me Unde si reus veniat infra annum
et offerat caucionem standi iuri et petat possessionem
sibi restitui et paratus sit expensas restituere
vel per eum non stetit quominus infra annum
possessionem recepit et dedit caucionem possessionem re-
cupabit i e c y et in nec sufficiat offerre ii
sed sequatur dummodo alter velit recipere alias
sufficiat offerre i e c i nec silet ibi nocet quia
manus est actio ff de dolo dolo Na. ib. et ibi de
rest. spol. olim si hoc preste ar. i de ap. c. ult.
et est prestanda caucio pti i e c i Si iudex qui
non potest et iudicia pt prestari et parte absente
i e c y et in ibi de off. ord. pastoralis in fi.
Et si nemo potest inueniri prestari pt coram pu-
blicis et honestis personis que recipiant cau-
cionem nomine adversarii ut in c pastoralis. Iudex
vero non multum debet festinare ad discernendam
missionem in possessionem alias fiet restitucio contra eam
si reversus probauit iustam causam ff de dap. i
fer. Si finita § Si forte quia sententia eciam re-
uocatur iusta decreta i de re iud. cum hec et de-
finiati negocium prestitutum aliquam mittat
in possessionem ibi ut lit. non contestata quoniam § plt. et C
de lo. aut i pa aut et qui inat et si propter rei
potenciam vel dolum actor infra annum rem
custodiendam habere non possit vel acquisitam a-
b mittit. Actor habebit quinque remedia contra
reum secundum mandatum iudicis actorem non
admittentem que in his versibus continentur
Annum verus erit possessor si prohibetur Ex-
pensas reddet et milites armare pellet
utilitatis operi reddet feret ac anathema
Primum remedium est quia hec non obstante
quia non possidet efficitur verus possessor an-
no elapso ibi de dolo contingit et ff de bo.
auc. in pos. quaius Secundum quiscumque in ex-
pensis ibi ut lit. non contestata quoniam § in aliis et i
de sequestr. pa c i. Tercium quia manu mi-
litari potest eici ff ne uis fi. ei qui
in pos. si quis missus et ff de rei ven. qui re-
stituetur. Quartum quia pt conuenire aduersa-
rium contra sua intrare pa. non habuisse ff uti
pa. si duo § ult. et ff ne uis fi. ei qui in pa.
mit. l i in prin. Quintum quia potest excommunicari ibi ut
lit. non contestata tue et c quoniam in fi. Sed usque ad
quod tempus audiatur reus super possessione recuperan-
da dic si aut agitur accione personali aut
reali Si personali siue debitor veniat infra
annum siue post auditur quousque prestitum
sit volens recuperare rem suam restitutis expensis
et prestita caucione iudicio sisti siue debitum
confiteatur siue neget. insuper pignora distracta
sint vel in solutum data ante indiget vel
secundum quemcumque legis districta C distrac. pign.
Si prius et ibi ut lit. non contestata quoniam § ult. i

Si vo actione reali agat infra annum veni-
ens auditur si velit prestare cautionem sisti iu-
dicio / p'a an' aut no auditur ut sup' p'xia-
te § ut lit no gl' q' In alijs et q' se § 3
missio in possessionem causa rei seruande fieri
non d3 / ut plus itveiat de calumpnia iurame-
to ar § ut lit non gl' qm Decretum e iu-
diciale secundum iuris equitate submixtum cum de-
liberacione et cause cognitione interpositum
hug' / et dit p'm decretum a secundo quia
p'm decretum in actione reali infra annum
tm fecit actorem custodem / si p' an'm vm
possessorem salua que p'petatis ; et c. 1. Nat
hi locum secundum decretum in realibus actionibus
nec e note § 3 solum transgressus anni facit
aliquem vm possessorem § de of e'd' p'fectum
insi In personalibus tm primum decretum facit
custodem tm sive infra annum sive p' 3 ; et
ult' et § ut lit no gl' qm insi / et ideo est
nece'm impetrare secundum decretum quia als
non intelli' possidere et sic non p'scribet Is
dissimile quia in causa noxali et i ca
dampni infecti secundum decretum constituit
aliquem dominum si reus erat dns / sed si no erat
dns constituit eum vm possessorem et dat
ei causam prescribendi sive usu capiendi ff de
dap infec. Si finita q' mi' ff de acqr' pos
possideri insi et ff de nox' et generalit
Is in alijs personalibus secundum decretum facit
vm possessorem § ut lit no gl' qm insi Iter
missus in possessionem ex primo decreto non
vtitur fructibus / ymo seruare d3 ut restitu-
at eos cum ipsa re si infra annum recupet
possessionem ; de sequestr' c. ij Is si no recupet
rem infra annum in actione reali habebit
omnes fructus usq' ad lit' gl' / et p' ea sup'
p'petate age poterit qui possessionem amisit //
Iter missus ex primo decreto no vtitur fru-
ctibus ut in petitione hereditatis / vnde p'pt' minima
contumaciam q'sequit' fructus ff ex qbus c'
c in pos a filonius in pri et q' ult' Is p'
secundum decretum vtitur fructibus ff ut in pos
lega. Ob tn q' qui legatorum insi Missus
vero ex secundo decreto sibi retinuat p'tor
ff de dap infec dies cautionum q' i

Lite pendete nichil detinouri

78 Superius dictum est de dolo et qua
quis aliqui dolose p' a lit' gl' desi-
nit possidere qd facere non debent
ideo subiiatur q' ut lite pendente nichil
inouetur / Litiacione seu p'pugna citato fuit
initiata incipit lis pendere ; idem ad
lit' pedencia Unde videndum est qn lite
dr i pendenti esse et utrum valeat illa que
fiunt lite pendente et que sit pena alie-
natis p' a lit' gl' // lis in pendenti secundum le-
gistas dr p' a lit' gl' et no an' ff re ra ha
l amplius et in aut de litig' q' emer3 coll
vm / sed secundum can' p' sola citacione § de
of de le gratum / et e circa lis i pedentia p't
appellacione ff nichil inno ap pen p' tota
Iter per reuocacionem ; de ap. cu spali et c ij
requirit Ite per consultacionem ; de ap. ad
tenea'm // lite vo pendente nichil e inoua-
dum ; c p'tota nec p'uiling' uel indulgen'
sup' re litigiosa vitate tanta impetrata
v3 nec tenet ; c c. 1. 2 ult' et ; de p'ul dilcu
et in aut ut in medio lit' no fieri sacras
missiones q' si no coll' vm Iter ne q'firma-
tio de re litigiosa ; de confir' lit' c. 1. nec
in alia d3 transferri p'sonam xj q. 1. quia
res et ; c cetra nisi in casibus in qbus
res litigiosa p't alienari s' noie dotis do-
nacionis p'pt' nupcias et traslaciois diuisio-
rum hereditatum facte uel p'legati uel si-
dei q c de litig' l ult' et hec locum habent
in spualibus iudiciis In vniuersalibus no
cum agitur de hereditate pretor p'mittit
enim fieri alienacionem sic pro impensis
funeris et persolone debiti et pro cibarijs
familie ff de pet' hed' diuus Iter si duo
agant ad inuicem apud sedem ap' uel alibi sup'
electione indiscordia celebrata et contigit
aliquem ipsorum mori uel suo iuri renunciare
aut als a p'secucione excludi ad alia elecc'
lite sup' electione sup'stitis electi pendente nul-
latenus procedatur et si fiat nulla e
ipso iure ; c dispendiosis li vj Idem si sup'
contra quos sup' dignitatibus prochialibus
uel alijs beneficijs ecclasticis que possidet
litigatur lite pendente cedat uel forte
decedant donec contra sup'stites lis finita
fuit alijs nullatenus conferantur nec ad ea
eligat' aliquis uel p'uetur / et si secus
actum fuit irritum e ipso iure tn si ad defe-
nsionem litis aliqui quorum interfit p'cecerit
se admitti illi in eo statu in quo ipsam
inuenerit admittatur ; c Si hij contra
quos li vj Pena litigiosi e contractio
q' emptor sciens p'cium amittit et applicat'
fisco et rem litigiosam restituit Sed igno-
rans p'cium recupat a venditore et tercia
p'tem p'cij quia ei non manifestauit rem
litigiosam fuisse et eodem p'uit' donator
et donatarius sciens uel ignorans c de
litig' l. ult Dicitur litigium dr ad quis re
litigiosam i iudicium deductam de cuius domino
mouet' qo n'r actorem et reum transfert
in aliud lite pendente siue sit res siue
actiones c de litig' l ult' et adde quod dr
§ de al mut' iud' p' tota

De sequestracione

79 Dictum est supra quod lite pendente non
debet in alium transferri possessio quia
quandoque per iudicem fit sequestracio
lite pendente ideo hic subicitur de sequestra
cione possessionum et fructuum Unde videndum
est quid sit sequestracio et sequester Quot
sint modi sequestrandi et an sit licita et quibus
a casibus fieri possit Sequestracio est rei de
qua agitur auctoritate iudicis apud aliquem de
posicio fieri non potest Unde et sequester dicitur
depositarius rei in iudicium deducte Set huius
sequestracionis deposicio fieri non potest nisi a
pluribus licet alias unus et plures deponere
possint ff de ius sig l sequester et ff de
posi lig et l pre Sequestracio fit duobus
modis Nam fit aliquando causa possessionis ob
mittende et tunc neuter litigancium possidet
sed sequester Aliquando res sequestratur causa
custodie et tunc possessio remanet penes pos
sidentem ff deposi lig si i et ff de acqr poss
intesse et ar j c i In generali prohibita
est sequestracio C de prohi seques l una quia
possessor lite pendente non debet removeri
de sua possessione nec ab eo sequestrari j e c
i et C e l una et xvi q iiii volumus In xiii
casibus bene fit sequestracio Primus ex
voluntate partium ut sic lite finita res victori
detur ff de acqr pos l intesse et nisi hoc
faciat sequester poterit victor agere cum eo ff
depo l a sta que ad sequestracionem Secundus cum
possidens dilapidat sine dissipat fructus
quos debet servare j e dilaus et c ult Tercio
cum appellatur ab executore lig appellans
non sit suspectus quod dissipet nichilominus fit
sequestracio si cum appellatur alias non sit
sequestracio ii appellans depopulet et tunc
fit sequestracio rei mobilis et fructuum et pos
sessionis C quorum ap non re ab executore
et j e c ult Quartus cum persona a qua res
mobilis petitur est suspecta de dilapidacione
ff qui satisd co si fideiussor q ult et si
timeatur de dilapidacione ff de appel l
impetes nisi Quintus si quis proclamat
in libertatem sequestratur res eius C de assi
toll l i q i et l quibus ad lib procla n
li l ult et Insti de hiis qui sunt sui vel
al iur q ult Sextus si colonus velit
possessiones conductas deserere C de ag et
cen l ult li xi Septimus si maritus vergat ad
inopiam sequestratur dos ff so ma si cum
dotem q fin aut et C de iur do In contra
ctibus et in aut de equal dot q illud
quoque Octavus si timetur de sevicia
viri nec potest uxori caveri tunc sequestratur
uxor extra de rest spol literas et c ex transmissa
Nonus si uxor timeat corrumpi j de spo cum
locum Decimus si timeatur propter comoditatem
vendendi ff de dolo l si cum Undecimus
si aliquid est oblatum illi qui est de familia
iudicis ff de of pre Senatus consulto
Duodecimus propter contumaciam absentis et hoc
ut minus agatur cum contumace extra de do et
con ex lris Tredecimus cum timetur ne possessor
cum ipsa re fugiat ff de of proc senatus
q ult et C de ag et cen l tibi litibus
Decimus quartus favore religionis extra de
do et con c ii

De confessis

60 Quia in iudicio iste persone querunt
Iudex actor reus et testes j de iud
sic forum quod In omnibus Ideo premissis
visum est de iudice actore et reo remedium est
ad testes per quos veritas declaratur Set quia
melius probatur per confessionem rei quam per
testes Ideo hic premittitur de confessis Et quia
quandoque ad plenum non liquet veritas ideo in
terrogaciones fiunt posiciones Unde subsequenter ponitur
de posicionibus quibus per confessionem
rei respondetur Titulus iste de confessis
locum habet per hanc litteram sed eodem de interrogato
riis actionibus locum habet et an lit et
per quia index potest quandoque equitatis motu
ipso interrogare partes ff de interro act Ubique
et xxx q v Iudicantem etiam parte que est in cau
a sa conclusum Sed ad hoc ut confessio pre
iudicet distingue si parte et huius aut fit con
fessio in iudicio aut extra iudicium Si in iudi
cio requirunt illa que in hiis versibus continentur v
Maior sponte sciens contra se ubi ius fit et
hostis Certum ne natura favor lis ius repug
b net Requiritur ergo primo quod confitens sit maior
xxv annis quia minor posset restitui contra
confessionem ff de min non omnia et ff de confess
certum quod in pupillo Item quod sponte confiteatur
vii et non coacte xi q ii c i et xxx i q ii Lothari
et ff de quest li quod divus Item quod ex certa sciencia
confiteatur quia si errat in confitendo et potest pro
bare se errare non nocet C de iur et facti ign
l error et ff e non fatetur ymo negocio
nondum finito i usque ad sententiam dicitur sit error
facti potest revocari j e c ult et l presertim error
et j de sen ex facto Set error iuris non ex
cusat C de iur et facti ign l ii et j ad quis
et idem est de confessione partis per eadem iura nam
confessio procuratoris in iudicio facta suo nomine
extra de postul ad hoc et j de re iud Suborta
Item requiritur quod contra se confiteatur
j e c ii quia confessio pro se non prodest
xiiii q ii c i et ff de interr act de etate
70 i Pone quod iudex interroget illum qui
detinetur in criminalibus fecisti tale delictum
nunquam tenebitur inde dicat huius quod non
nisi sit super hoc diffamatus de pe di i

tibi dico petre et ii q. i Si peccauit et j de
accu qualit' et qn nec alit' de se confessio
creditur sup crimine alioru j e c. i et j de te
sti. Veniens et xv q iii Nonne et hoc est
generale p't quam in crimine lese maiestatis
symonie et heresis j e c. i et c Veniens et
c nemo et j de testi mediatores li iii et
j de heret. Infideli li vi. // Item publicus
latro uel iugulator si captus sit interroga-
tus de sociis C de fer. provincialem et ff
de q. oi l. i § plt'. // Item i conexis ita si constat
q aliquis sit male ordinatus constat p
consequens q ordinator male ordinauit et
ideo puniendus S de eta et qual. ci sit lex
xi di. tatis. Valet tn quoque confessio de crimine
alioru non quantum ad conuicendum sed quantum
ad psumptioz quia audit' confessio vnius latro-
nis contra aliud C de fer. l. prouinciaz et
C de fla mon l. i et ff de q. od l. i § Si quis
et si ppt' hoc sit orta infamia debebit se
purgare purgare j e c. i. Sed pone quod
iudex interroget illum que debet fecit p ul
p tercium tale furtum uel homicidium unde det
iudex sic interrogare dic q no Si inquirit
quis fecit tercium tale delictum ff de q. od l. i §
q. oz. // In causa vero liberali confessio facta fauore li-
bertatis non nocet ut C de lib' ca. Interro-
gata. // Item requiritur q confiteatur i iudi-
cio et coram suo iudice alias no preiudicat C
e l. i et S de iudic. Ac si clici. Denique tn confessio
extra iudicium facta valet secundum distinctioz po-
sitaz j e § Si sup contractu. // Item requirit
q aduersarius sit pns alias no noc. ff de
iudic. inr' act' l. ult' et ff e. cum § Si quis.
// Item q certum confiteatur quia ii is qui con-
fitetur certam debet incertam de certa re uel quanti-te
no val. confessio uel si obscure confiteatur illud
accipitur q magis expedit aduersario suo ff
e l. certum et ff de int' act' de etate § nichil
int' est. // Item q no sit con. nat. ut si confite-
or me interfecisse hoiem qui viuit ff ad l.
aquil. in natius § ult' / et hoc si probo eum
viuere uel si confiteor illum esse filium meum
qui e maioris etatis quam ego / uel si quis
confiteatur filium aliqui noie actio cum alio
esse no pt / ut si noxali actione agatur
nomine liberi hominis qui cum seruus puta-
batur et pendente iudicio pronunciatur
lib' no obstat confessio ff de interrog. act. Si is
cuius et l. q. omnibus // Item q no sit contra
ius alit' no nocet ff de pact. iur' gen. § et
si stipulo et S de pact. pactiones et j de q.
appo. Si conditiones et xxxii q ii Solet
queri. // Item q fiat de re litigiosa ff de in-
terrog. act. q. omnibus et in confessione nulle

sint ptes iudicis in cognoscendo si solui-
fendo sint et illa confessione ff ad l. aquil.
puide et S de transac. ptea. // Si vero extra
iudicium fiat confessio distinguit / aut confitetur
de crimine aut de pecunie aliouis rei / aut sup
possessione aut sup aliquo contractu. Si sup
crimine quis confiteatur dixerunt quidam q
nocet ar. a contrario sensu C e l. vna
Cum nullus debet condempnari nisi per via
ccusationis uel denunciationis seu inquisitionis
conuictus fuit j de accu. Sup his questionibus
et c. qualit' et qn / tu distinguere quia aut ex
illo crimine per confessionem factaz orit' scandalum et
infamia et sic grauata e oppio confitentis
ideo puniendus no pena ordinaria sed extra-
ordinaria ad arbitrium iudicis j de exces. pla.
qui sit graue / aut no sit ortum scandalum nec
infamia tunc non preiudicat S de iudic.
Ac si clici. Si sup pecunie fiat confessio extra
iudicium uel in iudicio facta causa adiecta no
preiudicat. Nam si quis bona illa que prius
fuerunt confiteatur inuit' fuisse no nocet
confessio ff de iur' et f. ign. ad fla / et e ro quia
nunquam nuda traditio transfert dominium nisi
iusta causa precedat ut vendicio uel alia
ad quam traditio sequitur ff de acq' re. do-
min. et quia traditionibus dominia sequuntur
C de pact. traditioni § ii Si solo animo dominum
no admittit ff de acq' pos. Si quis in / Si
aut sup possessione confiteatur dicendo se non
possidere statim eam amittit licet possideat
et e racio quia solo animo amitti possessio
ff de acq' poss' possidere § Cum amittenda
et solo animo retinetur C de acq' pos. Nemo
abigit. Si sup contractu quis confiteat'
extra iudicium distinguit' / aut confitet' inter
viuos aut vltima volutate. Si int' viuos di-
stinguitur aut confitetur ad alterum sibi ob-
ligandum et tunc no prodest ei xiiii q ii c. Si
et C de probac. ex. / aut confitet' ad obliga-
dum se alteri et tunc distinguit' / quia aut
confitetur extra iudicium se debere mille tali /
nulla causa expressa et tunc no preiudicat confessio
nisi aduersarius aliās de illo debito ostendat
j de fid' instru. Si cautio / a confitendo causam exprimet /
tunc subdistinguit' aut expressit causam mutui aut
dotis seu aliam causam utpote depositi uel ve-
dicionis etc. Si causam mutui expressit talis confessio
non nocet confitenti infra biennium qn posset
ponere exceptionem no numerate pecunie / sed post
biennium nocebit C de no. nu. p'. In contra-
ctibus in prin. Si si causam dotis expressit no
preiudicat confessio post biennium ii tribus mensibus
elapsis C de dote cau. no nu. l. ult' et aut.
ibi posita. // Si expressit aliam causam con-
fitendo quam causam mutui uel dotis puta
depositi vendicionis p mutuacio' seu le-
gati etc obligatur ut j de fid' instru. Si

caucio et j e c ult quod ideo verum est ut si
confessus fuit in scriptis potest probare con-
trarium per scripturam ut in l generaliter et
C de probat cum indebito § ult Item que est ro
quare contra confessionem factam ex cau
mutui vel ex causa dotis datur excepcio non
numerate pecunie seu non numerate dotis usque
ad biennium et non contra confessionem factam ex
alia causa ymo statim preiudicat Racio
est ut dicit P et Odofredus quia in illis duo-
bus scilicet mutuo et dote fuit cottidie mistra
de pecunia seu dote confessata antequam quo
pecunia mittetur vel dos tradatur ut ipsum factum
ostendit et ad ea que frequencius accidunt
iura adaptantur non ad ea que raro ff de
ta l i § i ea et ff de leg nam ad ea que in
aliis raro accidit quod fiat prius mistra quam res
deposita seu locata seu vendita traditur
et ideo secus // Si aut confiteatur inter vivos
ad liberandum dicti aut confitetur ad libe-
randum et tunc nichil ei prodest ut dictum est
§ e § Si sup contractum in prin Aut ad
alterum liberandum a se statim preiudicat in
tribus equalibus ita quod non admittitur pro-
ba probacio in contrarium Primus est quando
procurator fisci confitetur vectigal esse solutum C
de non nu p In contractibus // Secundum est
quando mulier confessa est pro fideiussione pe-
cuniam recepisse C ad velleianum antiq Tercius quando
procurator fisci confitetur pecuniam esse solutam pro
re districta C de quadrie prescr l ij § ult
In aliis non preiudicat usque ad xxx dies quibus
habet excepcionem non numerate pecunie quod est
verum si eam liberacionem expressit Item post xxx dies
elapsos apoce confessionis facte ad liberandum
a se preiudicat C de non nu pec In contra-
ctibus § ult // Et nota quod in confessione facta
extra iudicium ad liberandum non est necesse ut
causa deliberacionis exprimatur quia sine
ea preiudicat ff de pact pactum Secus in con-
fessione que fit ad obligandum se alteri et
est racio quia prompciores sumus esse ad
solvendum quam ad condempnandum ff de act
et ob l arianus // Si in ultima voluntate quis
confiteatur Aut aut confitetur ad obliga-
dum sibi et tunc talis confessio nichil operatur C
de probat et /aut se alteri obligando et tunc
subdistinguitur quia aut capaci aut non
capaci Si non capaci utpote filio illegitimo
cui nichil legare poterat utputa dixit tali fi-
lio meo debeo decem que ex bonis suis
ad me venerunt // Istam confessionem presumit lex
in fraudem esse factam et ideo non preiudicat suis
heredibus nisi ille aliter doceret de iure ut ff
de probat qui testimonio Si capaci distinguitur
aut testator hoc nominat debitum et tunc valet
confessio et heredes tenentur id solvere ff de l in
cum quis decedens § In codicillis Aut non
nominat et tunc subdistinguitur aut expressit certam
quantitatem quam confitetur se debere tali et tunc
valet ut legatum non ut debitum cum nichil de-
beatur C de fla causa adic l ij et ff de l
ij lucius § quis quis /verum si talis tali deo
tali x ut patet in instro quod habet penes se
non valet nisi appareat per instrum C de fla
ca ad l plet et fin /aut non expressit certam
quantitatem et tunc non valet ff de lib lega
l legavi et ff de l i § i sic Aut confitetur
ad aliud liberandum a se statim confessio liberat sive
debitor solvit sive non / quia liberacio intelli-
gitur a se legata C de fla causa adic l i et ij De-
cimo de posicionibus est videndum et primo quid
sit posicio /et unde traxit originem et in quo
differt ab interrogatione /Secundo ad quid ponentes sint
invente /Tercio quibus posicionibus tenetur
respondere vel non et que sit pena nolentis
respondere Posicio est dicto loco interrogacionis posi-
tum nam quod olim ponebatur sub forma inter-
rogacionis hodie de plano ponitur utputa Si
velle convincere te nomine hereditario sic dicam
Dicite iudex interrogetis tu an ipse sit heres pro et
et qua parte sit heres ff de int act l i et l Si
fideiussor § i et ij hodie sic dicit ponit se ti-
tum esse heredem pro Item ponit eum gessisse here-
dem esse originem et causam traxit hoc nomen po-
sicio non solum ex usu hominum qui per quandam
frequenciam inolevit sed ex lege scriptum est
ff de l in ostis § ex diversorum ubi dicitur
nuper interrogavit partem legatarium quoniam
eam ponere inquit in creditorem etc Differunt
posiciones ab interrogacionibus non essencia sed forma
quia interrogate ponuntur ut per se apparet Item
interrogacio potest fieri extra iudicium quoniam ex parte
ff de int act Item sed § i et l de etate § qui
interrogatus et etiam a proprio adversario cui te-
netur adversarius respondere ff ad l iul de ad-
ult Si postulaverit Posiciones vero fieri debent
ex parte et possunt fieri ab utraque Unde sunt inde
sunt j de testi preciam § postea li vj et § de
dec dudum ij circa medium et de lit qt c uno
Nam posiciones sunt ad revelacionem probacionis
et reus quoque oneratur probacione putat cum
excipit ff de excep l de excepcionibus Invente
sunt posiciones ut partes relevetur ab onere
probandi et maxime per testes quia grave est ad
onera probacionis venire ff de rei vend qui
destinavit facilius enim sunt confessiones quam
productiones testium cum testes boni sive ydo-
nei vix inveniantur et cum labore et expensis
producuntur ar j de testi cum olim et de testi co-
gendis sup 2 in q in Item in criminali vero petitur
Item ut veritas eliciatur ab ore litigatorum ar
C de iur cal cum et j de iudicio ex litteris
quia si pars confiteatur testes requirendi
non sunt cum confessus in iure pro iudica-
to sive convicto habeatur j e c n e c e li

Debent aut et p̄nt fieri posiciones an
lit̄ c̄t § de lit̄ c̄t c. vno et § de elec dudu
m et eciā p̄t iuramentū de calūpnia uel de
veritate dicenda ut C. Si p̄t p̄stitu li vj et lic̄
fiat quātū ad sūmā admittat̄ ad instar inter-
rogacionū ut de fide instr̄ ad hoc. Posiciones
uō non valent nisi fiat sup re de qua lis
sine controūsia e ff de int̄ act̄ l. de con-
fessionibus et § de of dele cū olim et debent
formari v̄bis affirmatiuis et nō negatiuis
directe ar ut de probac. qm̄ et § de elec bene
et de ca poss et p̄p. cū ecc̄ia et e ro qa illud
solū poni debet quod probari p̄t s̄ nega-
tiua directe probari non p̄t p̄ iura p̄dicta io
poni nō debet et hoc est v̄m generaliter
casualit̄ tn̄ recipit̄ si fuit causa sup tali
f̄cto q̄ alit̄ probari non possit nisi p̄ confessionem
aduersarij tūc iudex potit admitte si eq̄ta-
te suadente viderit expediē ut C. Statuimus li
vj Si. i. directe bene probatur negatiua cū
h̄i affirmatiuā īpliatā ut de testi ex tenore
Et nota q̄ negatiua e f̄ti iuris et q̄litatis. F
Negatiua f̄ti est duplex p̄ura et simplex
que non habet determinacionē loci et t̄pis uel
alterius rei ut si aliquis dicat se nunquā fuis-
se citatū uel nunquā contraxisse cū Berta
talis negatiua probari non p̄t directe uel
indirecte § de elec bene et vj q. ult q̄ ac-
tor Si uō adijciatur t̄pus uel locus uel co-
simile tūc probari p̄t indirecte ut de testi ex
tenore et c. series et C. de contrah' e cōmit
stipl' optimā Negatiua f̄ti p̄batur cū h̄t
in se affirmatiuā implicata ut si dicatur
Ego non sponte renunciaui q̄ȝ coactus re-
nunciaui et hoc d3 probari ab eo q̄ negat
§ de renu. Sup hoc negatiua iur̄ bene p̄-
batur ut si negens emancipacionē nō recte
factam hoc ipsū probare debes ff de p̄b' ab ea
p̄te Negatiua qualitatis e cū dicitur iste
non e ydoneus uel legittimus uel non solue-
do hoc p̄t et d3 probari ab eo qui hoc dicit
quia quilibet p̄sumitur ydoneus nisi pro-
betur contrarium ut de p̄sup dudū et § de
sen mort' fac vno et ut de ub' sig̃ consistom
li vj Itē non valet posicio si nō releuat
ponentē nec recipi debet quia sicut nō de-
bet quis admitti ad probandū quo probato nō
prodest C. de p̄b' ad p̄bōm et § de of dele
cū contingat nisi p̄ta nō d3 admitti ad
ponendū quo confessato non prodest uel
non releuat in aliquo Itē si posicio non
facit ad causā uel nō sit sup re de qua
agitur uel sup eo quod repellit agentē
qm̄ sit ex p̄te rei nō debet recipi quia e
impertinens et hec e r̄o int̄ istū modū et
proximū quia licet fiat sup re de qua agitur
non tn̄ releuat ponentē Itē posicio
que pendet ex illa que fuit f̄ta et ne-
gata recipi non d3 v̄bi g̃ ut ponit actor q̄
vendidit ei fundū talis posicio nō
e admittenda p̄p̄t duo p̄mo q̄a nō re-
leuat ponentē cū nuda tradicio non trans-
ferat dominiū ff de acqr̄ rerū do. l. tradita
et de don. l. nuda Scd'o quia pendet ex
illa que negata fuit vnde reus si ad ista
responderet incurret de facili auceps p̄iurij
et hoc iudex d3 p̄cauē quia d̄r impr̄ nō
sp̄abit me actorē p̄iurij e de rei vend' l.
in et ut de iureiur Si uō. Si aut posicio
fiat sup illo articulo de quo iā questum
et responsū fuit sine negado siue affir-
[margin: i non] mando de eodē e amplius querendū ff
nau cau sta l. lic̄ quia si tūc negauit
et mō confiteatur uel si tūc confessus
fuit et mō neget et reatū p̄iurij et infa-
miā ut legi incurrit quia duo contraria
s. v̄m et f̄lm respondisse videtur Unde
tanquā naufragantis tractatus nō est
audiendus in aut de his qui ingred' ad
ap. C. i coll' v Itē d3 esse clā posicio nō
obscura alr̄ nō est recipienda et oiū quest
obscuritas et ubi quorq3 ex rone ar C. de
transac vt Responsū et C. de p̄u et alis sub-
st pabus et ff act ep de act ep et ven-
di et l. tenetur Sic ego clare et nō obscure
d3 quis ad peticionē responde ff de int̄ act̄
de etate q̄' nichil Itē si posicio fiat in
gene generalissimo recusanda e ut inutilis
et nulla v̄bi g̃ ponit aliquis sibi deberi
fundū in gene uel ponit q̄ ab debet sibi
aliquid Unde non debet quia inutilis e
p̄p̄t inutilitatē solucionis prestande cū fustis
vnius digiti liberaret debitorē ideo nō
debet circa tales posiciones uel probaciones
laborare ff de l'n a cauti a Re ff de inuē
cū dos q̄ generalit' et C. de ub' sig̃ locut.
Itē non debet posicio esse implicata
siue multiplex i. q̄ contineat duo dicta quorum
alterā p̄t e v̄a et altera f̄la et inde nō possit
cū non debeat v̄m infirmari et f̄lm as-
seri' sit p̄tim lic̄ utraq3 sic coniunctim posset
negare reus tn̄ ut reus secure videatur
implicata remouē et dicat ei iudex uel
facies inde duas posiciones uel te nō admit-
tā quia curare d3 iudex ut certū quid ponatur
et certū responsū detur p̄p̄t p̄iculum per-
iurij vitandū ff de int̄ act de etate q̄ q̄'
aut hodie uō dicatur q̄ possit poni īpliata
et tenetur aduersarius r̄ndere p̄ se ad quemlibet
articulum in pone contentū ff de testi p̄marū
q̄ p̄tca li vj Sed quid si pars adeo s̄it
q̄ nō cognoscat posiciones admittendas
et respuendas nunquid iudex compellet eā Unde
inutili posicionem dicere non ymo iudex
ex officio suo repellet aponētē ar ut de

excepto pia li vi Posicones eciam debent dari
in scriptis et per notarium sunt ponende in act-
is j de probat quoniam contra deinde debent par-
tes convenire et examinare utrum sint ad
mittende vel non et eis examinatis si fuerint
admittende dicat iudex ponenti ponis tu hec
tuo iuramento et ipse debet dicere sic et consequenter de-
bet interrogare adversarium ut respondeat sic
dicens tuo iuramento quod tu scis vel credis Si
vero talis sit posicio quod multo dubitet debet petere
inducias ad deliberandum Caveat tamen ne dicat
ego volo habere consilium quia iudex ipsum non
audiet Nam quilibet presumitur factum suum scire
melius quam alius quia in ipso facto non sufficit
ignorancia ar. ff. de reg. iur. l. nec scrutatio Et ideo
super responsionem suam non debet habere consilium
cum aliquo ad per se bene possit deliberare licet
posiciones dicant formam per advocatos presertim
ad partes sunt adeo indiscrete quod per se formare
nesciunt ar. ff. de iudic. pastoralis Penaliter
vel procuratoris ipsius qui post prestitum veritatis
aut calumpnie iuramentum posicionibus ab ad-
versario sibi factis interrogatus iussusque a
iudice respondere absque causa racionabili recu-
sat aut non vult seu contumaciter se absentat est
ut habeatur super hiis de quibus in eisdem po-
sicionibus interrogatus fuit pro confesso Set
si antiquam respondere sit iussus fuit contumaciter se
absentet pro confesso haberi non debet Set
est aliter contra eum tanquam contra contumacem
procedendum j c. Si post prestitum li vi Sed quid
si non precise tacet nec directe respondet
verbi gratia ponit actor quod mutuavit ei x adv-
ersarius Respondet confiteor me sibi aliquid debere
inquid dicat respondisse certe non quia obscu-
rum dictum pro non dicto habetur j de proba. cum
in ea et j de testi. ad clamor Quid ergo fiet
dico quod urgeri debet ut certum confiteatur adhuc
ut certus maneat iudex et actor ff. de confess.
l. certum alias iudex certam non posset ferre sentenciam
quod facere tenetur Inst. de act. quod curare
Set quid si reus non negat quod positum est
nec fatetur sed dicat se nescire veritatem dic
quod compellendus est precise dicere quid inde cre-
dat est de int. act. l. ij quod non sufficiat enim dicere
non credo et hoc verum est ubi iuratum est de
calumpnia Secus ubi iuratum est de veritate di-
cenda ad hunc de veritate et scita debeat reus unde
habebit inducias ad deliberandum cum dicat
se dubitare ff. de int. act. quod interrogatur
et est de int. delib. Si communiatoris et ff. de iure-
iu. Consurandum i. Set De probacionibus

si Probaciones sunt necessarie in iudiciis propter
negaciones peticionum Ideo consequen-
ter videndum est de probacionibus
Et primo quid sit probacio et unde dicatur
et quid sit probare debeat et quot sint species
a probacionis Probacio est rei dubie per testes
vel instrumenta et plurium per indicium et pre-
sumpciones ostensio et dicitur plurium quia in cau-
sis pecuniariis et civilibus indicia et pre-
sumpciones probant est de fide instr. Sicut
et j de presumpt. per totum ita ut probacio si certe
fuerint vel violente ad sentenciam procedatur
xxx q. iii cum dicit j de presumpt. literis et ff.
de his qui sunt sui vel alieni iu. filium Set in
criminalibus non sufficiunt ad condempnandum
quia in criminibus ad penam ex presumpcioni-
bus procedi non debet j de presumpt. literas
et ff. de quibus penis l. absentem et ij
q. i primo nisi essent indicia dubitata
et luce clariora est c. Sciant Vel aliter dif-
finitur sic probacio est rei dubie per ar-
gumenta quecunque ostensio si hoc magis
habet locum in disputacionibus quam in aliis
probacionibus j de ver. sig. forus quod causa
Probacio dicitur ab adubio probe quia
probe facit qui probat quod intendit Pro-
bare enim debet actor illud quod affirmat ff.
est ei qui dicit quia negantis factum per
rerum naturam nulla est directa probacio j eo quoniam
et est c. actor et ff. de elec. bene i. nisi ut
dictum est Set tamen quod ponens vel et non sit par-
torem intelligere reum excipientem vel recon-
venientem quia tunc actor reus efficitur est
c. l. ij et ff. c. l. exceptionem Et si quis inten-
cionem suam non probet succumbit est de rei
vend. l. ult. Et si agatur de crimine per accu-
sacionem vel denunciacionem accusator vel denun-
ciator si non probet punitur j de accus. cum
oporteat et c. super hiis et est de act. et postul.
cum quidem Si quotiens modo agatur sive
civiliter sive criminaliter actor non probante reus quod
convenitur et si nichil probaverit debet ab-
solvi j ut et brev. c. uno et vij q. vij actor
hec regula fallit in duodecim casibus
postea j ut et brev. quod si non quod actorem Set
in duobus iudiciis s. finium regundorum et familie
b herciscunde utraque pars probabit j c. ex literis Item quia
multociens ea que fiebant in iudicio ne-
gabantur Ideo statutum est ut tam in ordinario
iudicio quam in extraordinario iudex semper ad-
hibeat aut publicam personam si potest habere
aut duos viros ydoneos qui fideliter uni-
versa iudicii acta conscribant utputa citacio-
nes dilaciones recusaciones excepciones
peticiones responsiones interrogaciones
confessiones testium deposiciones instrumentorum
producciones interlocuciones appellaciones
renunciaciones conclusiones et cetera que
occurrunt competenti ordine conscribenda.

designando loca tpa et personas et sic spe-
ta ptibus tribuantur alis pro iudicas pro-
cessu non presumitur nisi quatinus in causa
lemnis constitit documentis) e qm contra
Sed numquid certa sit illa via que dicit quod
semper presumitur probis que a iudice facta
sunt) e pa cessione et) de re iudi Sicut s
de elec bone et s derenit in prima et
insti desiderii q ult et ii q vi hoc etiam
placuit Sz distinguit host sup hoc aut
quritur de his que a iudice acta sunt ante
sniaz aut pa Si de his que acta sunt an
sniaz non statur nisi quatinus legittimis con-
stat documentis) e qm contra Si post
sniam distinguitur aut e appellatio a
non Si est appellatio statur pro snia ff
qn ap sit Aliud Si non est appellatio disti-
guitur aut e defectus in subalibus aut i
alys Si in subalibus tacitibus pcio no
pt face sniaz aliquam que nulla est ut si
lis contestata non sit uel si die feriata facta
est lit ut a ar Si ro patitur defectum in alys
tunc statur pro snia ut dicit vera signa-
ta Si e q r fz nunquam Unde dicit Innoc
q si snia lata est vtraque pte pnte uel p-
curatoribus pcio a qua non e appellatio
et snia in scriptis appeat mitm presumitur
pro ipsa q si aliqua pcio vellet eam impugre
racione processus non Sz audi quia pre-
sumendum est omnia legitime acta ex quo
ipe snie nichil dixit nec appellauit
Sz pone q iudex mandauit alicui iudici no
admittatis talem ad agendum quia ipe est
excomicatus numquid credetur ei host distinguit a
dicat se esse ptem et ipsum excomicasse et tunc no
credetur ei) e px ai tu n quatinus legittimis
constitit documentis) e qm q et e de testi-
omnibus et in q in Item nullus omnit ad
instanciam alicuius alterius tunc credetur ei)
e pa cessioz et) de fide instr c i et ii et c
cum dilectus Sz pone q sit excomicatus ad ista-
ciam scriptoris numquid credetur scriptorie dic q
non e de testi omnibus et in q in Item
nullus Sed q si e excomicatus ad instanciaz
dictatoris dictatoris qui no scripsit numquid
credetur ei Dicit q sit e de testi Dictan-
tibus Species probacionis sunt sex scilicet perre
euidenciam utpote si quis fuit in adulterio
publice deprehensus i di Si quis diaconus
) de cohab Euidencia ii q i De mani et
ff de ritu nup pala q ult Item p famam
in q in ste in criminali v Item et) de testi
ptea Item per testes) de testi p totum et
) e ex lris ste pristina) de fide instr p
totum Item p presumpcioz violentam xxx
ii q i Et) de spo Item qui et in q vii

Si quis aut et) de psump ex lris Item per
iuramenti delacionem) e c ii et) de iuriur
c ult p Item p cfessionem insrectoz eculeorum) e
pro siusti et) de fri et una fratemitatis et c
ult / lis sepe fallant) e causaz xxvii q i nec
aliqua Item per confessionem nedum simplicem sed
eciam pacmaz e e non mirum et ff e quid

De testibus

Tractatum est de probacionibus in genera-
li nunc videndum est de ipsis in speciali
sunt enim probaciones per testes et
instrumenta sed prius de testibus quia constat voce
viua mortua digniorem in aut de fide instr
q si vero coll vi Primo videndum e qui possunt esse
testes et qui non et consequenter de infamia
Quot testes requiruntur in omni causa qui
iurare debent qn et quotiens sunt producendi
de quibus interrogari debent et in quibus con-
cordare et que diuersitates testimonio noceat
Et utrum pa publicacionem possunt aliqui produci
Testes antiquitus superstites dicebantur eo
q super statu professabantur nunc pte
nomine ablata testes vocantur) de v sig
ferus Omnes possunt esse testes qui non pro-
hibentur quia edictum de testibus introdu-
ctum prohibitorium e ut quilibet admittatur
qui no repellitur ff e l i et ar) e c i Item
in testibus sunt consideranda que in his uer-
sibus continentur Condicio sexus etas di-
screcio fama Et fortuna fides in testibus ista
requires Condicio scilicet an liber sit an seruus
nam sepe seruus metu dicantis testimonium sub-
primit veritatis) de uer sig ferus q testes
et ideo testis esse no pt iii q iii q Item serui
et e de testi aut Si dicatur q in defectum
probationis ad tormentis admittatur iii q
iii q Item serui Item omnes familiares et
domestici a testimonio repelluntur) e cum lris
et e de his qui ad te ad pnti q sane et
iii q v c i et iii q iii q Item in criminali q
in iure et v Item testes domestici appellantur
quibus imperari pt zone patrie vel dnice
ptatis ut in l pnti et iii q iii q Item et
ydonei Familiares appellantur consang-
nei colonus ascripticius mercenarius filius
in ptate liberatus seruus et omnes habitantes
in domo et tales admittuntur considerata af-
fectione ut contra eos psumant vel non
exceptis illis quibus imperari pt ar ff e
questio et iii q iii q Item testium fallit in
causa matrimoniali) e quociens et c super
eo ii dic ut) qui mat ac pa q Item in
causa Item in causa ecclie possunt clerici eius
ecclie esse testes) e e insuper et c ad nram
et c tuis et iii q ii super prudenciam
Et ro e quia cae vniuersitatis vniuersitatem
non sunt singulorum lis commodum singu-
lorum tangat xii q ii qui manumittitur
et ff q cuiuscumque vniuersitatis nomine mancipium
Sed numquid alii duorum qui habent causam
simul admittetur in testem non quia ca
cois duorum utrusque e ar ff de ri nup l
illud et e e l liberi q Item me Item

testis esse non pt qui ht sllez tam re perso-
nam et c vemens // Pone q reus qui dedit
fideiussorez conveniatur et vult fideiussorem
producere in testez nuqd pt videtur q sic quia
emolumentu ptinet ad reu ff qn ap sit l. i §
Dividi. Hugo distinguit aut reus e solvendo
et tunc pt aut non est solvendo et tunc non pt
ar ff de sur q ad qr / et ff de dolo elegant q
Mauri dolo / Item si contrari ei quodam no po-
tui probare nisi p unu testez et quedam michi
servientez ppea dedi libertatem servienti in q re-
cedet a me quem ppea volui producere in teste
nuqd possu vr q non j e. On tes et ff de qui
servos manumit dicit q sic quia quilibz potest
ferre testimoniu qui non invenitur phibitus
ff e l. i / Sed pone q tam cito p testimoniu
in servicium revertatur nuqd valet dic q no
quia mulier non dicit divertisse que tam cito
revertitur ff de divorc l. in et ff de iure fisci
l. i. § p parte. Secus si an vir uel mulier ha-
varius et mutabile testimoniu semper femina in-
ducat j de v. sig. sterilis q. testes / Ideo mulier
non admittitur ad testim i testis Innt de testib
q testib / nec in causa criminali xxxiii q v mulie-
rem n cu de crimine civilit agitur per modum
inquisitionis uel denunciationis j e qm et c
tam ea licet et contra decretu infamatu ut
ibi & in causis civilibz et matrimonialibz admit-
titur j c super eo xv q in q et eo et ff e cetero et
S de iudic mulieres li vi dic ut ibi in q vers e
dictu // Requirit etas quia minor xiiii annis
admittitur in civilibus in q in q i et t cri-
minalibus no admittitur minor xx annorum in
q in Item i criminali q On testim // Sed nuqd
pupillus factus pubes pt testificari de hiis
que vidit in pupillari etate Host dicit q sic
et p ant servus factus lib de hiis que an vidit
ff de v. sig. notior q in Ind(?) et ar ext j
qui ma ac p y c ut Item requiritur discrecio
quia furiosus et mente captus a testimonio repel-
litur sicut ab officio iudicandi in q vii q tria /
Requirit eciam fama in teste quia si vita bona
defuit fide carebit j de v. sig sterilis insi et
j e testim In criminosus repellit et plura p i
crimine j c vemens et c testimoniu dic ut j de-
sy q qui aut admittitur et S de confessis q pre-
requitur hinc infamis repellit a testimonio
j e ex pte et j de testi co ptea et a iudicatio
repellitur in q vii q tria / et ideo videndum
est quid sit infamia et quot modis irrogatur
Infamis e cuius status vita et moribus est
reprobatus p tollitur collum ff de iure vocl l. 2
et si q ptor et ff de obs liber l honori et c
lia. Et fama e illese dignitatis status moribus
et legibus approbatus Infamia alia facti alia
iuris Infamia facti multiplicat irrogatur ut
testimonium quis ppt crimen a testimonio repellitur
j e testim uel cu pr per uba turpia et ig-
nominiosa filium suu heredem constituit dicens
talem filium meum nequam proditorem et huius(?)
heredem meum instituo e ex q ea insta in-
ea que pr / Item per uba iudicis dicentis
alicui postulanti tu fraris i calumpniatores

Ita ex hoc quatur cuius opio e quibus ex ca
insta ii e ubu / uel si dicit alicui benefi-
cietis si te ad fruges meliores iure comites
uel statu tuu i meliu reformaveris et silia
e et Intelocutio hstis et multis alys mo-
dis infamia fa irrogatur et talis infamia
multipliciter operatur effectum / nam repellitur
a dignitatibus j de exces. pla. Inter dilectos
quia psonis vilibus et indignis dignitatis
porte pate non debet ut i et j de reg iur
Infamibus li vi et e de insta l. una l. ex
Item repellit a testimonio j e testim Item repellit
a denunciacione j de accu. Inquisitionis insi
Item i duxit querelam in offosi testi contra testim
fratris si infamis heres a fratre fuerit institutus
et pt rumpi testim e de inof test fres / sicut
a iudicatio s in p non repellitur in q vii
q ex hiis // Infamia iuris contrahitur ipso
facto aut gene pene ipse facto cu quis
alicui militi insigna aufert ignominiose
et illum in exiliu mittat eo ipso fit infamis
ff de hiis qui no insta q ait q ignominiose
Alia gene pene infliccio ex causa aliqua
precedente uel melius gene pene et debite
declarati per sentiaz alia per sentiam ipse facto
ut si quis heat simul duas uxores e debuga-
mus in pn. ul si ht binas sil sponsas primis
no solutis iudicio ecclie ff de hiis qui no
insta l. i et l. quid ergo uel si quis veniat
contra transaccionem iuramento firmatam e de tra-
sa si quis maior / Item qui exercet opus(?)
sermis(?) et illicite exigit usuas vsaz in
q vii q porro Sine pene infligitur infamia
iuris cu quis publice facto committens captus
a videntibus ducat ad iudicem qui audito
malefacio dixit fustigate eum qd factu est e
quibus ex ca insta q fustibus alio si causa
no precedente fustigaretur no esset infamis
ff de hiis qui no insta ictus fustiu / Item per
sentiaz infamia iuris et irrogatur ut i cri-
bus publicis et dicitur publica crimina eo
q quilibz de plo ad eorum persecucionem admit-
titur ut e crimen lese maiestatis heresis et
simonie j de despo tanti et alia crimina
de quibus habetur inst de pu iud vii qlibz
condempnatus a iudice ordinario uel deleg
in talibus criminibus e infamis infamia iuris
ff de pu iud infame Secus si ab arbitro
quia sententia arbit no infamat ff de hiis
qui no insta quid qd q ex compromisso // Item
p sentiaz i privatis criminibus et famosis infa-
mia iuris irrogat et sunt sex quorum quatuor
hiis usibus continetur Iudex damnatos
infames reddit ubiqz / sed vi dicit insta-
mia furti dolique h probat ff de hiis qui
no insta l. i // Secundus est cu mulier alia
fingat se pregnantem viro mortuo et noue
ventris calumpniose petit se mitti in possessionem
bonorum viri defuncti que fraude detecta
condempnatur ad restitucionem bonorum ipsorum
ff de hiis qui no insta notat // Sextus e
crimen expilate hereditatis ut cu quis co-

dampnatur quia iacente hereditate res ipsius
hereditatis subtraxerit C quibus ex ca infa
ir ff de expilate // Item infligitur per sententiam
in quatuor actionibus descendentibus ex
quatuor contractibus / qui in his versibus
continentur Actio mandati tutele depositique
directa seu pro socio ad debitum utrique hec proba-
tur ff de his qui no infa l i et dicit directa quia
ibi agitur tam de perfidia quam de calculo ideo
infamat ar ff de his qui no infa l furti
et mandati ff contraria actio non infamat
quia ibi tantum de calculo agitur ut in l furti
et ult // Omnibus istis modis et aliis similibus
quibus uel infamia irrogatur repellitur
iudex infamis qui hereticis impendit consilium
auxilium uel favorem) de here Si adversus
et qui rescripti uel privilegium principis astute
uel maliciose interpretatur C de leg l ij ffor-
tia requiritur videtur utrum sit egenus uel locu-
plex iiij q iij // Item in criminali v di testes
Item fides quia infidelibus contra fideles non
admittitur ij q vij ff di hereticus et c non potest et
xxiij q iiij ipsa pietas // Item nobilitas et
dignitas testium debent attendi quia numerus in testibus
non prevalet ff) e C in ma et iiij q iij et di
testes et duobus et se // Non ca vero ipsa nullus
recipitur in testimonium C e omnibus Item testes
esse non potest in causa appellationis procurator ap-
pellatis nec ille qui fuit advocatus eius
in iudicio priori) e Roma li vj et ar C de assess
l nemo nisi // Item iudex uel assessor testis
esse non debet ij q vij Statuendum et potest iudex
a iudicando removeri ut faciat testimonium) e dilecto
et iiij q iij et Item in criminali // Item pater et
filius uel duo fratres possunt esse testes in eodem
testimonio iiij q iij et Item in criminali v Item e
pri // duo testes adminus requiruntur in omni
causa) e licet i et ij et iiij q iij et Item v numerus
et ff e ubi numerus / fallit in novem casibus //
primus est in deposita pecunia ubi requiruntur
tres testes in aut de instrumentorum tutela et ff di qi
igitur coll vj // Secundus in purgatione dia-
coni ubi requiruntur tres testes ij q vj di Sicut
// Tertius in contractu qui excedit libram
auri ubi requiruntur quinque testes in aut si certum
pe ff n notorie // Quartus ad quis obli-
gatus erat alteri in scriptis et sic solvit et alter
adhuc petit pecuniam et vult probare solucionem
per testes ubi quinque requiruntur ff ho C e testium
et aut rogat Quintus in codicillis et in
donacione causa mortis ubi quinque requiruntur
C de dona ca mor l ult et C de codicill
l ult codicillus est scriptura in qua testator
exprimit voluntatem sine omni verborum sole-
mpnitate ut s d v / Sextus in testamentis ubi requi-
runtur vij testes C qui testa fa pos hac con-
sultissima et C e ff di primus dicitur) de
testamentis et qualiter // Septimus in purgatione
presbiteri ubi requiruntur vij compurgatores

ij q vij ff di Sicut // Octavus in purgatione
episcopi ubi requiruntur xij ut ij q v Omnibus in
fi de his duobus dic ut) de purg can et
quot debent // Nonus quia episcopus cardinalis
non debet condempnari nisi a lxxij testibus
presbiter cardinalis nisi a xliiij diaconus cardina-
lis nisi ad xx iiij subdiaconus cardinalis
et inferiores nisi ad vij ut ij q iiij presul et
c se // Item testimonio unius tamen quantacumque pre-
fulgeat dignitate nullus debet condempnari
) e licet i et ij immo sunt duo necessarii uel plures
ut dictum est in et precedenti fallit in undecim
casibus in quibus unus testis sufficit // Primus
est in clerico qui probat se percussum per unum
testem ar) de testi eo pervenit ij // Secundus
ad dubitatur de publico instrumento solus ta-
bellio facit fidem C ad l cor de fal Si quis
decurio / Tertius in causa denunciacionis
in qua sufficit unus testis ad personam
publicam) e Cum omnibus // Quartus propter inopiam
probonis creditur uni testi ad iuramentum
alterius partis delatoris de pecunia ex insinuacione
// Quintus ad dubitatur an aliquis defunctus
sit contritus xxvi q vj qui recedunt et c
sequenti // Sextus ad dubitatur an aliquis
sit baptisatus de con di iiij ad itaque // Septimus
ad dubitatur an ecclesia sit consecrata de
con di i Solempnitates // Octavus ad dubitatur
an aliquis egerit penitentiam sufficit solus sacer-
dos) de sy veniens // Nonus ad probat quis
per unum testem et per iuramento tamen sue ab-
sencie xxj q i Cum causa nisi et s de procu-
ex insinuacione / Decimus ad agitur ad matri-
monium impediendum) e super eo et) de sponso predicta
2o // Undecimus in muliere volente nubere
in cogitacione mortis mariti pregre profecti
que si habeat unum testem illi soli credendum
est C de repud l ff hodie et) de sponso in pri-
ma // Recipi debet testis ad iuramento) e fra-
ternitatis quia nullus testimonio quantumcumque
religiosus existat si non iuratus deposuit
in alterius preiudicium debet credi) e nuper nisi
forsitan a parte remittatur adversa) e tuis
Forma vero secundum quam debet iurare
talis est Iurabit enim quod dicet totam veri-
tatem iudici uel cui commisit quam noverit
de re illa super qua iurat iij q ix hortamur
et in aut e q i // Item quod nullam interserant
falsitatem ij q iij nulla et iiij q ix primam
Item quod pro utraque parte dicent veritatem quam
sciunt xiiij q v Non sane Item quod dicent
omnem veritatem sive interrogati fuerint sive
non ar) de accu ad sicut // Item quod nec pre-
cio nec timore uel odio sive pro aliquo como-
do testimonium dicent) e quod et c licet et testes
Additur de facto vj et dictum suum tenebit occul-
tum usque ad tempus publicacionis iiij q iij et
Item in criminali v Item quod falso et dolose
in parte detesti et sequitur et parte adversa

pnte debent iurare si noluit venire admonitus
et potuit alios eo absente recipi possunt et valent
ac si presens fuisset e. prinomine / et dic ut ff. ut
lit. non cont. per totum et per iuramentum constitutum debent
examinari sigillatim et in secreto e. venerabili et
e. nullum et de accusatione inquisitionis c. i. et hoc
probatur a Daniele qui secreto et sigillatim
examinavit illos falsos sacerdotes qui tulerunt fal-
sum testimonium contra Susannam // Pone quod plures sunt
iudices et unus solus recipit testes nunquid suf-
ficiat host. dicit quod non ar. e. ad eam et ff. de
probatione quotiens // Sed pone quod testis deponit et ta-
bellio scripsit talis testis iuratus talia dicit et
alia postea fuerunt producti et scripsit quod // Idem di-
cebat quod primus nunquid sufficiat ita scribere host. dicit
quod non ar. e. ad causam et de iis si hoc nichil ob-
stat / et est ratio quia tabellio forte male intelle-
xit aliqua ex quibus iudex suum animum informas-
set // Sed pone quod actor agebat rei vendicatione
produxit testes ad probandum quod erat dominus et
testes iurati dicunt quod actor est dominus et possedit per
xl an. nunquid istud sufficit ad probandum quod sit domi-
nus et hoc dicunt quod non quia domina sunt
de iure et rationem possunt probari ff. de rei ven. in
re actione // Sed quid si testes dicunt quod actor sit
quasi dominus / et pacifice possedit per xl an. nunquid
sufficit dicunt quod sic ar. e. de prescript. xxx vel
xl an. si quis emptionis // Item pone quod quidam
testes deposuerunt et postea iuraverunt omnia
que dixerunt esse vera nunquid sufficiat videtur quod
non e. de testibus ibi super quo deponent non
iurati hoc dicit quod contrarium quia eaque in conti-
nenti fiunt inesse videntur ff. si. est pe. lecta
in auditorio et dicebat / Hoc contra et bar-
tholomeus in questione sua que incipit ab inducta quo-
rum dicta magis iura approbat ut in spe. et
per x. sequitur opinionem recitat si nichil approbat / Sed
quid si testis porrexerit dicta sua in cedula et
iuravit omnia ibi contenta esse vera nunquid sufficit /
Hoc tenet quod sic si loqui non potest valet alias
non de hoc non ut e. t. quod mut. vidd. quod de
muto hoc dicit quod per examinationem vel alios potest de
veritate melius apparere ar. e. de testi. co. e. n. et
ff. e. l. in. sed tu magis sentire potes // Item quid
si quis iuravit quod non ferret testimonium amico
contra quendam et postea tulit istud testimonium in
quo iuravit in periurium dic quod non ar. e. contrariam
viri eam expresse e. delictis que si aliqua per c. ci.
Sed si iudex fuit datus ad recipiendum testes
nunquid debebit admittere alios testes ad reprobandum
illos hoc dicit quod non ff. ma. si. Diligenter et e.
h de prescript. cum dilecta // Item examinari debent
diligenter de singulis circumstanciis inquirendo pru-
denter de causis videlicet loco tempore auditu visu sensu
credulitate / Caveat tamen cautus advocatus ab ista
generali interrogatione que fit per quosdam
advocatos utrum credat vel sciat / et est omnino
delendum sed hoc vide de accusationibus inquisi-
tione fama et credulitudine e. cum causam Item iudex
districtius de omnibus istis et aliis per que

possit melius veritas perscrutari et interrogare
alias non possemus ad veritatem pervenire xxiii
q. viii accedit si enim diversi sunt de loco vel
tempore non valet eorum dictum in q. ix. Nicholaus de
tempore tamen distinguit host. aut factum est iterabile et
tunc tempus non viciat testimonium aut non est iterabile
et tunc non valet testimonium ut in homicidio ar. pre.
c. Nicholaus / Sed nunquid hoc viciat testimonium di-
stinguitur aut factum potuit tamen durare et
tunc non viciat si non potuit tamen durare
viciat ar. in q. in q. Item in testibus si be-
stius Item intelligatur quod de qualitate temporis
debeat testis interrogari nisi esset suspectus
in q. in q. Item in testibus considerandum
est illud enim testis suspectus presumitur quibuscumque
modis potest inquirenda est veritas ar. xxx q. v
iudicantem et xxxv q. ix grave et e. de eode.
In aplice quem // Cum vero agitur de impedimentis
matrimonii sicut de consanguinitate et affinita-
te testes prestant iuramentum duo continens sicut
auditum et credulitatem Debent enim iurare se a
maioribus audivisse et credere ita esse et quod
viderunt aliquos in gradibus constitutos se
quo ... et c. lic. n. nisi // De forma iuramen-
ti super inquisitione facienda dicitur e. de accusatione
c. Sequitur vide x. si. ex officio // Pena sic
testis est triplex ut dicitur e. de crimine falsi quod co-
7 mittit Producendi sunt testes regulariter in
causa principali post litem contestatam ut lit. non cont. c. i.
et ii et quod per totum in in aliis potius ibidem
producere possunt testes usque ad tertiam productionem e.
in causa et intelligitur de dilatione ita quod in una
dilatione possit plures producere testes quolibet
die dilationis hodie unum et cras alium et sic ad
ultimam diem dilationis hoc dicit et melius quod non
possunt qualibet die producere Item tria die sunt pro-
ducti debent finita prima dilatione tercia
allegata iudex debet secundam et tertiam dilationem
sed quartam non debit nisi ad magnam plenitatem
e. Item causis que talis est quia iuravit qui
ad petit quod non per se nec per alium testifi-
cata subtraxit vel fuit perturbatus nec per
dolum a. adverse aliquam quartam productionem
exposcat Sed quia quos desiderat de novo
producere possunt habere nequit e. vetra causa
et in aut. e. c. quia iio coll. vn. et hoc intel-
ligere aliqua renunciat productioni testium quia
postea non posset audiri e. de testibus cum
nec danda est sed quarta productio sicut eam iu-
dex viderit denegandam ut effrenatam testium
multitudinem compescat e. quis suspicaverunt
et ultra xl dicit effrenata multitudo testium
e. ad causam vel potius considerat secundum causam
magnitudinem et qualitatem personarum si probo
primo ex eadem causa, posset denegare tertium
et secundam dummodo in prima dilatione sufficienter
testes produxerat ar. e. de testibus in fi. Sed
si quarta dilatio non detur cessare effrena-
ta multitudine apostolo apparet hoc emissa tenet
e. suspicaverunt // Pone quod iudex dedit dilationem

trium mensium vel quatuor ad producendum
primos testes totidem ad producendum secundos et
totidem ad tercios nunquam hoc potest facere de iure ergo
videtur quia in districtis dicit ex ultra predicto ad
arbitrium iudicis est recurrendum ff de of. de le
dicitur unde dicit per quod a lege datur tres menses
ad producendum testes de provincia. et extra
provinciam sex menses qui sunt ultra mare
novem menses ut dictum est de dilat. c. Sed
dantur Unde iudex non debet excedere in dila-
cionibus dandis numerum a lege constitutum
Sed dicendum dare unum mensem ad producendum primos
testes et alium producendum secundos et alium ad
tercios et hoc si sunt in provincia et sic de
aliis simili modo et sic faciendo non excedit nu-
merum a iure constitutum in q in c Spacium,
et hoc est quod dicit lex quod in criminalibus causis
ultra unam dilacionem secunda dilacio dari non
debet sequendo de dilacione iuris vel leges ff
de fer. l. ult. Sic intellige ut supra. Si ergo
produxi testes in principali et tu excipias
contra personas illorum licebit tibi producere
testes ad reprobacionem meorum et eodem modo michi
licebit excipere contra tuos et alios producere
ad reprobandum personas tuorum quia michi
a iure conceditur defendere testes meos
in de sy. k. heli et eciam confirmare in q in
de iudiciis. Resultans tibi non licebit reprobare
meos quia tunc quarti producerentur contra
tercios et quintos liceret per quos producere contra
quartos et sic in infinitum ut ex l. ij et c. Dilacionis
Sed si ego et tu produximus testes in principali
licebit tibi obicere in personas meorum et michi in
personas tuorum et sic cuilibet nostrum licebit
producere tercios ad defensionem illorum quos in
principali produxit et ad reprobacionem illorum
qui producti sunt ad reprobandum suos Sed
debent omnia crimina et alia que obiciuntur con-
tra testes specificari et qui ultro reprobat debet
iurare quod ad hoc ex malicia non procedit
ut principio l. vi. Et tales excepciones in tempore
disputacionis debent reservari quia non ex-
pedit testes reprobare talimodo donec constet
an contra eum deposuerint ad possit repro-
bare testes per aperturas testium per testacione pre-
missa an aptura ut principio et in de excep-
cionibus et in de sy. k. heli et c. per tuas et per
quam protestatus fuit se velle personas testium
post publicacionem deposicionum repellere si quid
pro eo dixerint de facili non credetur ut est
principio nisi nisi habito respectu ad qualitatem
persone illius testis utpote quia ita honestus
ut nulla suspicio sit contra ipsum quod aliquid
diceret tacere aliquid sit contra ipsum quod aliquid
diceret tamen timeret tunc credit ei Si vero sit
suspecta persona ut timore illo presumpcio
sit contra ipsum tunc de facili non credatur
ei sine aliis adminiculis Sed ille qui pro-
ducit testes contra personas eorum dicere

non potest nec in sua causa nec in alia nisi
ex nova causa Sed iudex eorum bene potest dicere
quia si ipsis in serie sui testimonii contradicunt
sive prius producti sint in causa sive con-
tra se in alia ut q in c. Si quis testibus
et est racio quia cum producto teste personam
eius approbo et ideo contra personam eius
dicere non possum et ideo si approbo ipsum pro
me teneor recipere contra me xix di. Si romano-
rum Sed quid si dictum eius ignoro et ideo
in dictum testium dicere possum si video quod contra-
dicit sibi ipsi vel aliis testibus meis vel
si facit pro adversario de quibus debent testes
interrogari dictum est supra et q. examinari debent
utrum cognoscant personas litigancium a quibus
et contra quos inducuntur alias non potest sciri
quod possint congrue testificari ar. in aut. e.
q. i. et in aut. de fide instr. circa princ. q. Si
quis igitur Item iudex debet querere
causam sciencie sive quia si non reddiderit testis
non valebit dictum eius ut q. in q. Tota
et xxxvii q. iii c. Si hec et in aut. q. licet
Sed si iudex non querat et tamen testis similiter
dicat se scire valebit ut dere. iud. sicut Item
an testis sit inimicus alteri parti ut q. in
c. testium quia tunc non posset esse testis
ut de accu. cum oporteat de hoc vide ut e. ad
causam in in glo. Sed nunquam testis tenetur
respondere an sit criminosus periurus vel talis
qui non possit testificari dicit Io. quod sic
quia iste sunt circumstancie de quibus querit
ff e. l. iii et iiii q. iii c. Si testes Item si te-
stis verbum ambiguum dicat pro eo est interpre-
tandum et contra eum qui produxit quia
qui probabat clare et aperte debet probare ut
de probac. cum in principio et c. ex litteris et ut e. ad
tu vel potest qui obscure deposuit a iudice
iterum examinari ut c. licet clamor causa per
capturam ex officio suo potest querere interpretacionem
dicti sui a teste et ipsum interrogare qualiter
intelligere fuit ff de interrog. act. l. ubicunque et xxx
q. v. Indicante Sed ad quid iudex peticionem
partis non debet hoc facere Sed nunquam iudex
potest item testes producere partibus invitis hostiensis
dicit quod sic ut e. cum in iure et c. licet Ad con-
cordanciam reducendum testes ad invicem con-
trarii si fieri potest ut e. ad tu et sequendum
sunt omnia testimonia si fieri potest ut q. in Si
testes Si vero hoc fieri non potest distinguitur
aut unus contradicit pluribus aut plures
plures pluribus Si unus contradicit et ex-
presse non valet in q. ix pria. xxiii q. viii quod
aut et in de cap. Sollicitudine et de probac. licet
nisi in continenti correxerit dictum suum quia
ex intervallo non posset ut c. xx p. tercia fide
est si testis pro parte dicit falsum ut in illo
valeat ut di. Si ad sacras et iiii q. iii c.
qui falsa et de test. cum causa Si vero
unus testis contradicit pluribus talis contradictas

no nocet quia dicti dnius testis nichil probat ut
in q. ii admone et j e veniens et c licet nisi
forte contradicat pluribus testibus ad qbus
spat est in aliquo instrumento C. quod te api
l. i. in fi. Si aut plures contradicant pluribus
testibus si omnes sunt ex eadem parte dicit quidam
q non valet ar. ff de probac. lic. et j de fide instr
imputari. J dicit q sive ex eadem parte sive
ex diuersa testes testibus contradicat uidet p[ro]
concordabit contrarietatem illam si pt ar. j e ad
tu et de pe. d. i. periculose j de iud. sig. Nichil
obstat et ff de consue. cu dilcus nisi maifesta
sit contrarietas quia tunc valet testim pluium
ni ex altera parte tanta sit dignitas ut mito de-
beat preiudicare uno j e. In nra nisi uel ru
rusticos loquitur et plura probet in q m q.
Si testes et ff de pbac. lic. etiam si Pone q
actor prodixit quatuor testes duo probaue-
runt pro ipso et duo contra ipsum michi uidetur
probasse suam intencionem videtur q non ff de
pb. lic. quia in extendis litibus parem vim
obtinent testes et instra. Sz si proferat diuersa
instra non probat go nec per testes j de
fide instr. imputari. ff et c de fide instr.
In extendis hoste et hugo dicunt contrarium
ff e l. ubi nus et j e licet nec obstant contrarium
quia sibi debz imputari qui diuersa instra pro
tulit cum hoc potuit prouidere. Sed no est sic
in testibus quia non potuit diuinare quid
dicent ar j ut et bnf. c. uno Si testes ex
utraque parte sunt pares omnio pro reo pfun
sina ff de probac. ex litis et j de fide instr.
Inf. sil. nisi nisi in quatuor casibus in causa
liberali matrimoniali de dote et de testo ff de
re iudi. int pares et j de re iudi. c. ult. ff de
prob. ex litis et ff de inoff. testo. Si pars si
aut neuter possidet sed vterque petit rem ab alio
si probnes sunt hinc inde pares si pt res diui-
datur ar j de psump. afferte. Si res e indiui-
bilis naliter ut homo equus et silia pt iudex
gratificare cui volt ar j de procu. Si epus
et decius pa ad cuit uel dnat. forte xxvi
q ii. Sort et ff de iud. Si ad ambo Si uero
testes iam inducti sunt ad probandum aliquem
articulum et alii pmodum in contrarium indu-
cantur inducte statur hiis j e ex tenore
et c. sciens. Sed hoc intellige uin qn scdi sunt
plures et meliores quia si equales sint
in uno recurratur ad dignitatem j e In nra
nisi ubi de hoc in prima glo atte statur
primis quia subornacio psumitur potius in scds
qm in primis. Si si singuli testes sint in
testis suis singulares non valz ff de ele
k cu dilcus. In genesi et c bone. Post pu
blicacionem non debet testes interrogari ad
peticionem ptis ni ab inicio pt illos postu-
lasset interrogari et id maliciose uel ne
gligent non fuit pmissum j e p tuas
quia timetur subornacio testium post pu-
blicacionem in aut e q. quia no j e frater-
nitatis et ex quo sunt publicate attesta-
ciones no pnt postea etiam alii testes sup
eisdem articulis induci j e de testibus et c in-
timauit. Sz sup nouis pendentibus ex
veteribus et que ex illis oriunt. j de fi instr
cum p. ibi pnt produci quia publicatis
attestacionibus in pncipali cam pt obici p
emptoria et probari C. de except. Siquis
et C. de pb. excepcionem. Nonnus enim articuli
e excepcio pemptoria et ideo pt probari apt
attestacionibus publs cause et etiam in
causa appellacionis j e ex tenore et c frater-
nitatis et ff de do. et qt. fiez r. j de fi. instr. cum
Iohes et C de te ap. p hanc ut si obiciatur
psptio uel pacti de no petendo uel res
iudicata et possit etiam probari ante ap-
tas attestaciones j e de testibus Si stultum
est q probet pemptoriam excepcionem
anquam sciat si aduersarius probauit suam
intencionem ad probari possit pr publica-
cionem ad sit alius articulus ut dictum e
sicut e in teste qui reprobari pt et debet
post publicacionem eo q sim dicit ff de pb.
lic. j e preces diuino iuuant q ad hec ex
malicia non procedat uel an publicacionem
sint protestatus uel potuit ostendere q pr
l publicacionem didicit j e pnau. Hec sunt q
pnt testibus obici ut a testimonio repellantur
videlz q omnes et singuli sunt et erant tpe
sue deposicionis male fame et leuis opi-
nionis et vite suspecte. Item quia sunt infames
infamia canonica uel ciuili. Item quia sunt
periuri et in tali causa fuerunt de periurio con
uicti. Item adulteri fornicatores. Item paupes
et ppt paupertatem suspecti. Item inimici capita-
les. Item q tm sunt amici alterius q causam
illam reputant ppriam et specialem. Item q precio
corrupti sim tulerunt testim et silia hec pro-
bantur ff de pb. lic. ff de obse. alib. ptr.
p. l. honori j e testim et j de excep. de-
niqz ii q. i. In primis j de sy. p tuas iii q
iii Item in criminali C. ex qbus caus. inum
irr. improbum j e ex tenore et c deciles et
ff e l. producta C. de contrah. et conn. sti.
optiaz et vii q. i. Infames. Nota in uno
casu excepcio dilatoria probari pt pr pu-
blicacionem et etiam pr sniam an solucionem si ex
cepcio excomis j de excep. pia li. vi. Et
m nota tres casus in qbus testes publicat.
attestacionibus no recipiuntur sup eodem
articulo nisi si renunciatum est Si sufficiens
probacio facta sit et si publicacio sit facta j e
de testi in fi. Et hoc intellige ad idem e modum
agendi quia secus e si aliomo agatur ut
pote si primo agatur p reiuencacionem et pr
agatur p accionem j evemens et cum tua

vel si int' alias personas agat') c constitutus
Item attestationes et acta in vno iudicio re-
cepta valent in alio int' easdem personas i
aut' e q qm v multe coll' vij) e eam et c co-
stitutus et attestationes recepte coram arbi
tris valent coram aliis iudicibus) e contra-
ria et e e l vlt' Iudex enim ad que causa deft'
debet habe omnia acta prioris iudicii e de p.
qm et c ult' Et si testes aput primu iudi-
cem publicati non fuerit adhuc alii possit
induci) e ad eam q volentes et c constitutus
Sed qui testes producat debet eis interim ex
pensas ministrare vij q iij ventis et c pla
cuit et e de R pt' Statutum q profendo li
vj Nota q testes non fuerint rogati ut
interessent contractui bn admittuntur iiij q iij
q Item in criminali v Item ad fidem xiiij q ij
quamqz fallit in casibus Primo si debitum in
sp'tualia sit probatu contractu et pbo solomes
profeatur p testes dum ad hoc rogati fuerit
ut phibeant testimonium pro solone faciendi
aut pro memoria facta alicui vel fcte solonis
et pro confessione eius qui peccatas accept
alias no valent in q ix q de his Secundo
est in testio debent esse rogatu alias no valet
e c aut rogati Item in divortio ff divorc
nullum vt

De testibus cogendis

63 Dictum e de testibus Sed quia testium offi-
cium est publicum et ad testimonium ferendum
quamque inviti coguntur Ideo videndum
est qn cogendi sint et qualit' et i quibus
causis In causa enim civili v alii veritas sci
non pt' indistincte sint compellendi tam
clia quia leua ne veritas occultetur Scholar a
maria vide) e dilectorum in prima glo xiiij
q ij quamqz et e e l Si qn quia mortalit
perit qui veritatem occultant xj q iij quis qs
Idem e in causa matrimoniali) e c i et c
tertium et c ptea Item mediatoribus symo
nie dicitur) de testibus c i li vj Item pro-
feneas distingue aut vtraqz ps vult et tunc
admittitur et compellitur aut neutra et tunc nec
admittitur nec compellitur a' alta vult tm et tunc
admittitur si no compellantur Si vero veritas
possit p alios haberi nec sunt cogendi cum
tacere
hoc concessum xxij q ij ne quis arbitretur
etc faciat Item monitione premissa indistincte
compelli debent testes p censuram vel censura
ecclia et eos impedientes ex quo veritas per
alios liquere no pt) e c i et ij et c dilectorum
et e de testi co his et eo ipso q testis no
vult ferre testimonium admonitus presumitur con
tra eum q maliciose hoc faciat timore adverse
ptis vel gra seu odio) e c i et c cetera et c
tu contra nigrum ad duobus sequentibus
Et ex hac psup compellitur ar e qui nil
non pq sup fine li xij et si constaret q
pars adversa impediret teriorem in tuendo

deberet cetari e t px ad eam q q si forte
et c constitutus Item compellendi sunt ve-
nire ad iudicem sub expensis producentis
quod dic ut e de R pt' Statutum li vj per
censuram ecclesiasticam vel ad personam qua
ad hec misit) e c i et m tenetur committere
personas ydoneas et discretas ad recapi-
endum testes qui sunt valitudinarii et senes
vel debilitate confecti aut paupertate depresse
ita q no pnt ad presentiam iudicis venire e
de testi Si qui testium vel pt mittere ad iu-
dicem loci ut eos recipiat et dicta eorum
sigillata ei transmittat in aut' e q et
qm singuli v multe coll' vij et e de fide
instr' aut aput eloquentissimum et ff e l in
q Item divinus Idem e de mulieribus e de
iud' inter li vj de hoc dictu e ibid q ult
insi In omnibus enim licet testes possint
adduci pa'tibus no bn sunt compellendi) e
dilectorum et ar e e Si qn et) e puerit et h
e racio quia ad infamiam alicuius nemo det
de facili prosilire quia testes detractores
dicuntur vj q i ex mito et tbus c sequentibus
fallit hoc qn agitur de fama electi vel de
iritate) e et iudex ex officio suo hoc facere
debet ppt' publicam vtilitatem ne persona
indigna ad apicem dignitatis promoueat
et hoc e speciale in causa inquisitionis i qua
non proceditur n' infamia precedente) de
sy lis bchi Secundo fallit qn agitur de vicio
falsitatis ne talis falsitas remaneat in
pruncta ecclesia testium) e ad contra magnum
et e illud spale in crimine falsi et precipue
in lris ppe in quibus multa spalia sunt
) de crime fal ad flaviorum Tercio qn iniuria
fca e clico et cora agit ad interesse tm non
aut sup iniuria) e puerit n quia si de iniuria
condempnaretur esset infamis) de re iudi
ad te et ff de his qui no infa athicbas quit'
Quarto qn marito e astitus ut non
deponat contra aliquem debet compelli ad de-
tegendum fraudem et calliditatem) e puerit
i et hoc modum illius qui eum astrinxit q
non deponet contra ipsum Quinto qn ali-
vioz aliqui conspiraverint lis sunt mame
bi vmallo astiti compellitur ad conspiratorem
detegendam) e c ult' ymo socius quidicionis
tenetur illam conuracionem manifestare vj q i c
Si quis cum militibus insi et lxxx di Si
quis papa Et hec sunt vera de iure canonico
Sed secundum leges compellitur nisi in casibus
in quibus spalit' no compellitur ppt' quexitam
rem et illos casus habes iij q iij q Item
in criminali v Item lege Hoste dicat q i oibus
cogitur testes sine sint cause pecuniarie
ut dictum est sive matrimoniales) e c i et
c tertium Sive criminales) e preterea et) de
iniuriis cum nostram ij nec obstat) e dilectorum
q intelligendum est de omnibus obiectis
testibus ut a testimonio repellantur ad hc

enim non cogitur testes ad non queratur de
crimine adde ut priuatur // Nam et si contra
testes in modum excepcionis crimen probatur non
patitur penam ordinariam quia ad hoc non
agebatur ut de ord. cog. ad Sileatibus / ut de excep.
c. i. ergo ad probacionem criminis faciendam que
solam infamiam irrogat non cogitur quis
sed ad hoc ut priuatur quis uel a promocione
repellitur cogitur testis ut e. ti. his ut t. pro tali-
bus et de confess. ad super hiis / prima opinio
est quod licet hec sit verior hoc dicit quod in qua-
libet causa criminali testes sunt compellendi
exceptis certis casibus / scilicet ad testimonium crimen oppo-
nitur uel probatur uel non coram iudice ecclesiastico agi-
tur ad penam sanguinis et ille iudex statutum ap-
plicato / quia prelatus causam sanguinis iudicare non
potest ita intelligit Bar. **De fide instrumentorum**

SR. Postquam visum est de illa specie proba-
cionis que fit per vocem viuam scilicet per
testes videndum est de ea que fit per
vocem mortuam scilicet de fide instrumentorum / quia
dignior est vox viua quam mortua in aut. de
... in ro / unde videndum est quid sit instrume-
ntum prout hic accipitur // Quot sunt species
instrumentorum / et propter quid instrumenta reprobentur //
a Instrumentum est scriptura ad alicuius rei probacionem
facta / Instrumentum enim large dicitur quidquid causam
uel iudicem instruit siue sint testes sive instru-
menta ff. e. l. i. et C. e. t. pro ... et ff. de iud. sig. nov.
de instrumentorum // Instrumentorum quatuor sunt ge-
nera Nam quedam dicuntur quia et publica ut
illa que fiunt in ... limitacionibus pro-
diorum uel ... uel in transactionibus seu
in diuisionibus et similibus / et diuiduntur etiam
instrumenta per ... ita quod quilibet habeat proprium
instrumentum et sunt danda utrique parti qui fe-
cerint nouam et quod super hoc mota fuit ut e. ...
petitur et possunt et debent deponi apud pa-
tres meliores et famosiores ff. familie ... et
si que sunt. Item instrumenta dicuntur quedam acta
que fiunt iudicis auctoritate ut ... attestaciones
et similia que fiunt in iudicio et hec sunt utrique
parti tradenda ut de prob. quam contra dic ut
ibi ... quia Nam reputantur et omnia acta
cause confessiones et attestaciones et quecumque acta
sunt in iudicio petere possunt exhiberi uel ... et
lege uel officio iudicis C. de eden. l. ii. et in-
tegraliter sunt exhibenda quia ... sunt ...
non e nouum et C. ult. et ut e. ... petitur //
Item sunt instrumenta publica scilicet facta per manum
publicam tamen sunt priuata / quia non sunt omnia Nam
ad utilitatem actoris uel rei sunt facta et non
tenetur edere alter alteri / quia quilibet apud
se ipsum debet habere probaciones suas ut de probac.
c. i. et C. de eden. qui accusare debet si
actor uel reus utitur aliquo instrumento pro illud
aduersario edi debet sic dic et consule ne ...
...bitur in fabricandi ... ut e. accepimus et
c. contingit et ff. de eden. l. i. ... edicionis
si vellet alta ... instrumentum redarguere de falso

tur integraliter edi debet C. de contrah. stip. l. optimam
et ut e. ... dilaciones / uel nisi ille qui ea ... est
requisitus ut ederet dixit se non usurum post-
ea et tunc in ea non potest uti ff. de eden. l. i.
Item sunt scripta priuata que dicuntur raciones ut
illa que fiunt in papiris et in libris huius ne-
gociatorum que sunt de hiis que traduntur aliis ab
aliis et soluuntur debent utrique parti edi ff. de eden.
l. i. ... raciones. Item alia est scriptura autentica
b alia priuata. Autentica est que per manum
publicam uel per iudicem aut cum testium uel duo-
rum adminus subscripcione uel testium facta est in aut.
... licet infra coll. vi uel ducentorum ... ho-
nestorum ut de prob. quam contra uel que habet
sigillum autenticum ut e. c. ii. ... dicitur sigillum epi-
scopi autenticum et ei creditur quamdiu contrarium
non probatur ut de prob. ... cessionem et xi
q. in aure // Item sigillum capituli ut de prob. in
et lxxxiii di. ... // Item sigillum
alicuius principis singularis cui creditur si hoc
habet loci consuetudo ut ad ... // Item sigillum
prelatorum ut de ... et ... // Item sigillum
uniuersitatis ut de ... quia in causis // Item
sigillum quibuslibet ciuitatis seu collegii ut de excess.
prelatorum dilecta. Sed ad hoc ut sigillum faciat
c fidem debent apparere caracteres et ... ff
qui testamenta facere possunt l. ... de testamentis quod ... et
... ut ... contra ... in ...
Non enim dicuntur litere sigillate ubi nomen
deest ut in lege ad testium quod si quis coram
testibus / et si quis sigillum proprium non habet alieno
sigillo sigillare potest C. de testam. l. ... si quis
in litera est exprimendum alias suspecta habetur
si ille aliud sigillum habeat ut de ap. Signauit
Sed pone quod sigillum sit ruptum nunquid faciat
fidem ... dicit quod sic / nisi partes renunciauerint
contractibus // Sed si est fractum nunquid poterit
refici aduersario non vocato / dic quod non / quia
forte reus soluit / et sic frustra est instrumentum
penes eum ff. de pact. l. ... sigillo uero ignoto
non est standum ut e. quod super hiis // Item scriptura
quam facit priuatus in presencia testium videtur
autentica si ... / qui de hoc deponunt in
aut. de ... ad quisquam et C. qui ... in pig-
nus hab. scripturis // Scripture autentice est fides adhibe-
nda ut e. c. i. et ii quia instrumenta publica perpetua
firmitate nituntur ad dampnum et comodum
utriusque partis ar. lxiiii di. c. ii et xxii q. ii. Si
quis de clericis / et C. de ... // Sed exem-
plaribus non creditur ut e. c. i. et C. de eden.
aut. si quis in aliquo / nisi ipsa exemplaria
scripta et publicata sunt iudicis auctoritate C. de
test. publica et ut e. c. ult. // Priuata de uero
scriptura ab aduersario scripta ita quod constat uel
a quocumque ... a contrahentium subscripcione
fulcita sit in actione personali robur obtinet

firmitatis ff ut in reale actione ymo instrumentum publicum confectum preminet tali instro privato nisi privatum instrum habeat tamen uel amplius subscriptiones testium C qui po in pig ha scriptuas i privata enim valet in preiudicium illorum qui eas scribunt C de non nu pt gma et ff depositi pus ca q ult ff ad comodum nec C de prob instra et l rones Item instra sine rationes invente in quaterno tabellionis de functi prius redigi p alium tabellionem in forma publica ordinarii iudicis auctoritate i e c plt ex si tabellio vivit nulli alii committi debet sed ipse pt complere tenetur in aut de tabell coll iii Item instra produci possunt post apertionem testium antequam sit renunciatum et conclusum in causa i e ad silicis et e de of ord cod li vi Nota quod paret vim obtinent testes et instra in litibus decendis i e cau io et C e in exceden dis ff nunquid habet hoc locum extra iudicium uel in contractibus dicat p q hoc de ficit in x casibus Primus est si res ecclesie fuit vendita x q ii hoc ius hac omnis decreta uel maior pars debet consentire alienacioni et subscribere i debis que fi aplsm gt cum aplica et p totum q xii q ii sine exceptione Secundus in contractu emphiteotico C de iure emph l i et ii Tercius si res imobilis debetur sive creditur advocato pro procmio C de suff aduoc l i Quartus si confiteatur minor se esse maiorem tamen inamente non potest postea probare se minorem n p instrum C si minor se ma dixit ut si alius Quintus si pacificatur in contractu quod fiat inde contractus C e scriptura Sextus quando aliquis mittitur ad principem C de ma pri l una et e de of dele au in ure Septimus quando aliquis confitetur in scriptis debitum non pt probare contrarium nisi p instrum C de non nu pec l qualit Item e si ille qui facit inventarium velit negare illas res testatoris quas posuit in inventario C arbi tu l ult Octavus quando mulier confessa est se accepisse pecuniam ut fideiubeat C ad uell antiqua Item in probone casus qui consuevit longum solum et cuius causa a memoria hominum est remota ff de prob census Item in appellatione facta ab aliquo gravamine uel interlocutoria i de ap cordi li vi Item in donatione que excedit quingentos aureos ut i de donat q rei Item in sentia excommunicationis et in relaxatione transcripti ipsius excommunicationis i de sen ex cum medicinalis li vi et si qui sub repiantur Item in prinilio i de priuil porro etc de ipsa pal c ult Item in dicto dxneo lxxi di extraneo et i de clicis no resid fraternitati etc de te ord cod li vi alias instrum p testes bene pt reprobari i e cau io etc

de prob tio quia potius credendum est vive voci quam mortue Qn aut e q dicitur Ad intelligendum quando instra p testes reprobentur distinguitur quia idem testes qui scripti sunt in instro inducuntur contra instrum aut alii i si idem distinguitur quia omnes aut unus aut duo si omnes contra instrum deponunt non valet instrum ff de prob tio ubi de hoc in tua glosa et de testi tabulis et ff q ad test api l i Si unus distinguitur aut eo remoto tot remanet quot sunt necessarii ut in testo ubi sunt necessarii vii uel in codicill ubi sunt necessarii quinque i de testis adesses non valet instrum si sunt tamen vii in testo uel quinque in codicillis et unus illorum contradicat quia non remanent tot quot sunt necessarii si illo plures quam vii in testo vel v in codicill fuerint et unus contradicat uel plures dummodo tot remaneant quot sunt necessarii valet instrum ff quemad test aperi l i Si duo tamen contradicant dictum aut producuntur ad probandum instrum falsum et tunc sufficiat eorum probatio et valet contra instrum ut de si ad sacras Idem est dicendum si duo testes reprobent instrum qui scripti sunt in eodem instro et quo enim reprobatur quia forte eo tempore quo dicitur effectum instrum probant alibi esse presentes uel aliquos testes inscriptos uel unum de testibus ergo in aliis non est fides aliqua adhibenda in q ix pura de ix di Si ad sacros nec obstat si dicatur quod p plures debeat fieri reprobacio ad auctas tabellionis faciat quod semper debeat presumi p testibus in instro scriptis quia illud verum est quo ad personas testium quod presumuntur testes ibi fuisse presentes si illa presumptio p illos tollit reprobatores Nam in hoc casu viva vox prevalet mortue Qn aut e q si non sit de prob tio Si alii qui non sunt scripti in instro inducuntur contra instrumentum non sufficiunt duo nec tres sed quatuor uel quinque admittuntur requiruntur quia auctas tabellionis videtur equivalere duobus testibus de prob quam contra et instrum sunt duobus ar i e ad hostium quia duo testes admitti debent esse subscripti quia in ore duorum constat omne verbum de testi quando enim et c licet et sic p plures honestiores et si talis reprobatio de testi Qn etiam iudex tamen considerabit naturam negocii et qualitatem quia quedam melius probantur p testes quam instrum quedam e contrario melius p instrum quam p testes ut arbitria et sentia et processus coram ar de prob quam contra Item considerabit factum utrum sit antiquum uel propinquum in antiquis magis credendum est instris quia memoria hominum labilis est si sit novum potius testibus

creditur ar ff de prob si arbit et l cessus et C de prob cu cum . quia testes consueuerunt fidem suam variare ex tpis diuturnitate ff ad tar l in q due et ff de sap inst qui bona C vlt Derogant scripture sibi admirarem contrarie sed hi ab eos producit ei imputan quia contraria allegans non est audiendus ij de exp sollicitudine Item si a diuisis quia tut statur ei qui magis e sine suspitione et qui dignior est C de contrah stip optiam inst Sed numquid est idem in testibus ab eadem pte ductis dicit doctores q non quia in testibus non pt puidere quid dicturi sint et ideo standum dignioribus si instra hic potuit puidere q expediet magis produce ij e imputat si Ideo sibi imputet qui minus diligens fuit Nam vigilantibus et no negligentibus iura subueniunt ff ex quibus ca ma non enim et ff de edem l velut Reprobatur instra ii contineant annos dni indicionem nomen principis diem et mensem in aut ut nomen ipa dut ffo in pn coll v Sed quid si procuratorum sint scripta sine data incgi vz hostie dicit q non quia p data scdi procuratoris renouat … Ideo si sine data scribitur ne sciatur quis esset primus uel secundus ar ff de pac si pluribus et C de pac no miste Item si haut bras sine mutacionem pmie sigre ij e ynt dil q ins et ff de prob si arroga plud bre hi uel scilicet mutacio admissio uel subtractio vicium no duat ii sensum mutaret ij e ex pte et ff de man testo quod debeat Item non dicitur instrumentum fsm propter rasuram in loco non suspecto factam ij e ex litteris dic ut ij de crime falsi q item in litteris quas et C de rept ad audiam peccatis in alijs istis quia cad error scripture no impedit causam iure C de testib l error et l ambiguitas et e racio quia Rescriptum pape a militis examinat si instrum fides aucti tabellionis innititur Et si dubitetur de scriptura tabellionis si fieri comparatio scripturarum C e qparacione et i aut e q si nco scilicet hi q etas facit qnqz dissimilitudinem scripture no em ita scribit iuuenis et senex robustus et debilis Idem etiam facit calamus et attramenti mutacio que pariat etiam similitudinem litterarum in aut e in pn coll vii

De presumpcionibus

Visum est de probatione pa nunc videdum est de qi pbatione videlicet de presumpcionibus Et primo quid sit psumpcio Et quot sint eius spes et quibus presumpcionibus statur et quibus non presumptio e actus sciti dubii aliquotiens semiplena aliquotiens plena investigatio vel sic et melius Presumpcio e rei dubie verisimilis coniectura Presumpcionis tres sunt species Nam alia e temeraria que e repellenda ii q i pmo et vi q i oues et ij de sen ex inquisitionem q in fi Alia e probabilis et hec admittitur ad semiplenam probacionem ut in c inquisitioni ii et C de rest spol Sollicitate Item sufficit ad purgacionem indicendam ii q v pos et ij de pur ca si quis de gradu Tercia e violenta que sufficiens reputatur ad pronunciandum ij e afferte ut cu ab visus fuit cu muliere nudus cu nuda solus cu sola in eod lecto locis secretis et horis electis ij e litteris et ctio et xxx ii q i dicit dub Et de ista psumpcione violenta distinguitur nam alia e iur et canonis siue legis alia hois alia nature alia facti presumpcio iur et canon siue legis siue iur et de iure quod idem est non recipit probacionem in contrarium ut lex psumit inter dotem … sibi reddi que no e scriptata et si quis uellet probare contrarium no audiretur C de rei ux act l vna q si nisi in arrogato quia sp intelligitur stipulatus quaitu pt … arrogatorem si emancipatur ff de adopt l si arrogator … dei si quis dixit filie mulieri de iure cotrahendo et pq secuta e carnalis copula contra ista psumptionem no admittitur probatio ij de spon ij e qui fidem ubi dehoc in ii glo dic ut ibi q pone et ij qui ma at post hi super et ij de spon … q et filius presumpcio est xi q iii si quis clericum et l iii si fratrnitatem et ij de iudeis et se cu enim ius psumit aliquid licet ficte et statuit supra psumpcionem probacio non admittitur in contrarium ut in iuribus predictis Si ubi ius psumit et non statuit bene admittitur probacio in contrarium ut relinquitur epo aliquid approximo psumitur relictum non intuitu ecclie sed psone nisi forte contrarium probaretur ij de testib Requisisti q si uero dilis presumpcio e xxxv q iii extra ordinaria et ff de donac inter vi et ux l qnitu Idem est e presumpcio iur tm ut si vir dui cohitauit … psumit ab eo cognita xxxii q i dicit dub et xxvii q i nec aliquis Sed contra hanc hic admittitur probacio s de probac proposuisti et ff de proba si arrog plum Item ius psumit quelibet bonum et ydoneum nisi probetur contrarium ij e c ult et C de fruit c vno et lxxxvi di si quid fallit l de hiis qui ve eta impe l in et l de pr l ex persona Item presumit quis bone fidei nisi probetur contra e qui nihil no pos super fruit li xii et e de no in per aut qtra qui spai Presumptio hois est cu psumit contra aliquem homicidium ppt mala

fama Sz contra hanc presumpcioz bene
admittitur probacio) de spon. c. ad m tua
et de pur ca. c. p n q v psbr et c. Si ma
la et) e c. ad i iunctute et ff q metus ca
no e visile Alique psumpcio e ut ad ex
hedo filiu meu psumit contra me i iuste
exhedasse eu et hoc ppt iram et ideo heredes
mei pbare tenetur q iuste exhedaui eum
e de inof test aut liceat pri // Sed qbus
de causis debeat filius exheditari diatur
) de testis q i Affacti aut psuptio alia
precedentis ca futura ut si semel calupnia
tus es me et iteru velis me actare psumit
mo te velle calupniari ff de actu Sicut
q his ide m q ix placuit et c Si attator
et) e madata c stbaz Itaz qui semel fuit
malus psumit in iudicio semp malus
nisi probetur contrariu) de reg iur Se
niel malus li vi niij Rumor dereteri fa
ciet te ventura timere Alias poterit fieri
tiperia sicud Gezi Et qui semel fuit elatus
psumit pp elatus ii ostendat uel pro
bat absolutioz) de dezi extra prosuit //
Ides e de irzitate) de apost c ult et i Du
bio psumit quis extatus) de sen ex ad
desideres q ij // Et ide est vaueq vtibur pi
aliu aie quod presumit in detiorez ptez)
de spon Juuenis et xxx q v alit hoc est
veru in foro contencioso sed in foro aie p
sumit q nullus sit inior sue salutis
i q ult dumq Item per extiores psumit
de intioribus) e Studijs xxx q v qui vidit
et l. Si Si quis Ivij intima pmozet
cognoscites extiores Alia e fcti subseque
tis ca ptitu ut si aliqui fuerit actati ad
ultez q repellebat ptextu proxitatis si p
ea se in matrimonio iuxerit maifeste p
sumitur facinus in quo actati ff de adult.) Aferant
Si qui adulteri et xxxiiij q ij c. ad per bel
litaz) omne eni male fctm prave psumit
actu et eo omne bonu rcte presumit actu
ar) e c. i et vj q i Si omnia Ponequ qdu
innatus fuit vberare aliu postea fuit v
beatus inimicus psuitur q iste fecit videtur
q sit xxiij d. psalmista // Sed videtur con
quia in criminali accioe debent esse probaces
luce meridiana claiores C de prob. l. ult.
et) e tras. Distigue aut iste qui inatus
fuit solitus erat paute et tuc psuitur con
tra aut non erat solitus et tuc non psuitur
ff q me ca l metu ff de re iud. l. ij omne
q abarbare et ij q i In pmis Sed quid
erit in dubio dicit host q uidere dt eum po
ne in omnibus ar) de deposito grave et
ff ad l. aquil. qui ceadit Item psumit qd
non lare in ruinio quod fatur in lege
) c quosdaz et c si et que in totmenti fuit
presumunt in esse S de elec offici // Item

qui tacet consentire psumit) e Nonne l. iij di
Si fiuus et) de reg iur qui tacet li vj Quod
e vin q ij p prohibicioz meaz possu prohibere
quod fit et taceo tuc taciturnitas hetur pro
consensu Si si p prohibicioz meaz non possu
prohibere quod fit tuc non obest taciturni
tas puta me iuito potes vende rem meaz
ff de contrahe ep ve Re aliena Sic videtur) Hepe xj q iij q ij et) de re iud.
distinguere lex ff de re iud. l. plt hoc tamen
fallit in casibus ff de fiuus ut p invitu
ff de furt qui vas q vetat ff quibus mo pig
li yp sol Sicut q non videt ff de pau filio
fam q invitus lex di c ult lxxiij di c ij
Item quod de vno negat de alio psumitur
concedi xxv di qlis) e Nonne Pone q fur
vel homicida fugiebat et iusticia sequebatur
eu et obuiauit in iusticia in bto et petiit
a me q vit ne talis pnad illu et ego re
spondi no Justicia iuit p aliu vicu et in
venit eu qui suspensus fuit vel occisus nunq
inteo ppt hoc irritatem in q sit pura dicta
host dicat contra quia non inuenit expssu
ideo extende non debemus quia odia sunt re
stringenda) de lib lega l legatu Item absens
leme citatus psuitur contumax si non vene
rit in q ix Decernimus et lxv di Si forte Sed
talis psumpcio pt elidi p aliud psumpcioz
ff de rest inint l. diuus et) qui fil sic le
transmisse et inde est q p psumptioz pbor
et inq plenu eliditur presupcio contrarie
vnde per sacrum vnus pt se probare no con
trace vnde p sacrum quia violenta psumptio
eliditur per iuramentu xxxv q iiij extra ex
ordinaria et ar) qui mat ac pq ad m tua
et S de rest inint ex lib et e forciori pre
sumpcioni standu) e afferte Sed semper
e standu p uno dicto nisi si pa ca cont
rariu dicit etia in alio iudicio S de test ad
m tua et eam extra iudiciu S de pbr p tuas
et pluribus reputatur) e tras. De Juramento

Superius visu est de pbonibus sed qa
ius iurandu quique succedit loco pro
bonis Ideo de ipso videndu est
et pqea de piurio et medacio vnde videndu
e quid sit iuramentu et vnde dicatur quare
fuit institutu et vtru sit licitu quot sunt eius
spes que condiciones intelligatur Quot
modis iuramentu vigit in peiorez exitu de
forma iuramenti pstandi platis Qui
possit in iuramento dispensare Et de pea
piurij Juramentu e affirmacio vel nega
cio alicuius rei sacre rei attestacioe firmata
sacre rei ideo dicitur quia non licet iurare
p creaturas non sacras ut p capillu caliud
vel terram) e et si xpus nec p flos deos
sed si paganus iurat p falsos deos loco iura
menti recipitur ppt defectu maioris fidei
xxij q i mos Alij alit describut ut con

prehendat tam fidelis qua infidelis iuramentu
sic. Iuramentum est rei sacre uel habite pro sac
ratissimo. habite pro sacra ponitur ydolum quod
habet infidelis. Iuramentum dicitur quasi iurabilis
actu quia sicut iurat dicit agere ut sic procedat ex
corde sicut procedit ex ore) c. et si xpistus. In-
stitutio fuit propter infirmitatem iuramentum duplici
de causa una fuit propter infirmitatem hominum de
facili dubitancium cum enim aliquibus persuadetur
quod eis est utile et expediens et non credunt
simplici verbo promittitur nos iurare xxij q. i.
non est ita et c. Si petrus. Alia causa fuit propter
vitandam ydolatriam quia melius est deo exhibere
quam demonibus xxij q. i. considera. Item iuramentum
licitum est alias apostolus non dixisset homines per
maiorem suum i. deum iurat et omnis controuersie
eorum ad confirmacionem finis est iuramentum Et
angelus quem vidit iohannes in apocalipsi stantem
supra mare et super terram leuauit manum suam ad
celum et iurauit per viuentem in secula seculorum. Et
xpistus legitur pluries dixisse in euangelio amen
amen dico vobis. Et apostolus iurauit cum dicit
testis est mihi deus et item cottidie morior per
gloriam vestram fratres quod greca exaria et mani
festum esse iuramentum ostendunt. Item deus legitur
iurasse in veteri testamento. Iurauit deus et non
penitebit eum et rursum. Iurauit deus dauid
veritatem. Et precepit in veteri testamento Reddes
domino iuramenta tua. Ideo ad necessitatem exigit pro
re vera licita et honesta potest sancte iurari quia
iuramentum per se malum non est cum sit confirma
cio veritatis sed prohibetur ex causa quam ex
frequenti et incauta iuracione periurium sepe
contingit sicut in ecclesiastico legitur vir mul-
tum iurans implebitur iniquitate quare post
dicitur in euangelio sit sermo vester est est non non. Ideo
ut affirmacio et negacio sicut procedit ex
ore sic procedit ex corde. Et quia hominum cre-
scente malicia simplici affirmacioni uel negacioni
non creditur, prudenter adiungit quod amplius
est a malo est non culpe sed pene non exhibe-
cionis sed exigencium iuramentum nam incredulitas
huiusmodi magis est pena quam culpa. Unde non
dicit malum sed a malo. Et licet iuramentum pro-
hibuisse deus videatur in quantum tamen per creatorem
sed per creaturas iurare prohibuit, ne per huiusmodi
iuramentum transferatur ad creaturas honorifi-
cencia creatoris. hec probatur) c. et si xpistus
Nam per creaturas non est licitum iurare xxij q.
i. clericum et in autentica ut in lite quarta ma. coll. vi
nisi vbi exprimitur in uere ut per celum xxij
q. v. qui periurat per ciuitatem xxij q. i. Si aliquis
per creaturas i. q. vij quot per salutem et lin-
gua sine ff. et principis ff. e. qui per salutem et lin
gua sine ff. et xxij q. i. quod de obicitur. Et pro-
b phetare xxij q. i. habemus. Alioquin enim iurare
non licet. Unde non licet iurare per me-
bra dei in autentica ut non luxurientur contra naturam coll. vj.
ymmo si clericus per aliquos membra dei iurat
deum blasphemat quia membra non habet ideo de-
ponitur dicitur et laycus excomunicatur xxij q. i. clericum et
c. Si quis per capillum. Sed ad hoc quod iuramentum
sit licitum oportet quod habeat tres comites videlicet
veritatem iudicium et iusticiam. veritas enim debet
esse in consciencia ut scilicet firmiter sciat ita esse alias
si credat tamen non debet de sciencia sed de credu-
litate iurare. Iudicium dicitur discreta de-
liberacio i. ut non iuret temere sed nisi propter
necessitatem hoc est cum suadet alium aliquod
verum quod ei expedit uel utile est credere simpli-
ci assercioni. Iusticia ut id quod iuratur sit li-
citum et honestum et si ista defuerint non iura-
mentum sed periurium est censendum xxij q. i. Et ita
ergo cum duobus sequentibus et) c. et si xpistus
c Iuramentum autem licitum est quod quis facit cum
iurat statuta ecclesie uel alicuius superioris
) de sen. ex. ex tenore. non tamen tenetur ad
obseruacionem illicitam iuramenti nec eciam ad illa
de quibus non fuit cogitatum cum iurabatur) c.
veniens et c. quinta uallis. nec extenditur ad
illos articulos qui non continentur in forma
iuramenti ut de ma. et obe. dilecti. Item si aliqui
sub generalitate qualem prestiterit iuramentum de
consuetudinibus uel statutis clausis obseruan-
dis ad licita et possibilia et libertati ecclesiasti-
ce non obuiancia tantummodo tenetur non autem ad
illicita inpossibilia non obuiancia ecclesiastice
libertati) c. contingit li. vi. In iuramento
licito multe condiciones subintelliguntur
ut si deo placuit xxij q. ij. dictum est quod si vtile
placitum pape quia in omni iuramento excipi-
tur auctoritas maioris) c. venientes quinto et c. ve-
niens et de de iure constitucionis. Item si res
in eodem statu permanserit ut si iuraui
reddere gladium quem petet ei qui in eum commen-
dauit si postea efficiatur furiosus reddere non tene-
or xxij q. ij. Ne quis arbitretur nisi uel
si maritus iurauit non accipere uxorem de for-
nicacione uel sponsus sponsam sed postea co-
mittit fornicacionem potest accipere uel sponsam
dimittere) c. quadam uel si iuraui alicui soluere
aliquid in certo termino. Si postea iuramentum prestitum
exceditur non tenetur ut dictum est) de sen. ex.
quartus pone et ar. ff. de solue. Si quis. Item
si in fides seruetur) c. peruenit ij et ff. Cet.
quod quartus intus. Nam si de assensu utriusque fa-
ctum est cum non ligat qui prestitit. Si ille cui
prestitit fuerat seruare neglegit quod promisit
) c. Sicut et c. quadam ij. Item honeste et possi-
bilis) c. quadam et c. contingit li. vi. Item si mihi
nunciauit periculum est de iure non periculi dubi-
tatio. Item si nupcie fuerint secute ff. de uer.
do. c. stipulacione ij. Item si non moderatum quod
preparatur a superiori uel ab arbitro ut filias
ex heredare uel uxorem expellere) c. quintauall
uel causam principis non intrare si erat co-
siliarius uel aduocatus) c. veniens ij

Pone q(uod) quida(m) dicit alij fecit iniuria(m) et p(ro)
illa iniuria petebatur eta(m) sumat peaut i
iudicio et p(er) ea compromiserunt in arbitros
qui condempnauerunt illu(m) ut exiret ciuita
te(m) nec rediret donec eu(m) alt(er) duceret reuocand(um)
nu(m)q(uid) tenetur. credo sic q(uod) non ar(g.) j c. veniens
et c. quintanall(is) quia ista pena e(st) corporalis q(ue)
est maior o(mn)i pecuniaria ff de his qui no
in fa(mia) q(uod) q(uod) pena et sic agebatur pe
cuniarie. Item pone q(uod) condempnauerunt
eu(m) ne litigaret per procuratorem nu(m)q(uid) p(otes)t
venire contra. ho. dicit q(uod) sic quia usus pro
curatoris e(st) valde necess(arius) ff de procur. l. ii
Item facultas subintelligitur j c. et ego
et sic facultas excusat a periurio et simi(litud)o na
tal(is) j c. querelam. Item comoditas ff quando
reus act(ori) no(n) d(e)b(et) l. q(ue) que honoranda. sp
speciales condiciones non subintelligu(n)tur si
no(n) exprimatur lice(t) mente excipiatur xxii
q. ult. c. ult. in fi. et c. de q(uo)d. obcaui de l
... repeten(dis) nisi ubi lex exprimit aliquid
tacite agi int(er) contrahentes sic illud pro
expresso h(ab)etur ff si cer(tum) pet(atur) cu(m) quida(m) et ff
de v. o. stitico puta ut redditur viuu(m)
uel titiu(m) eque bonu(m). et hec v(ide) sunt in
compromissorijs iuramentis di(cit) v. Tria sides
s(unt) maneas res pendens i moderatu(m). Cau
... facultas honestas. Et
condicio ... promissio condiciones
... in assertorijs nulla condicio subintelligitur
et de tali loquitur xxii q ult. Sed nu(m)q(uid)
dicatur omne iuramentum condicionale si ob
p(ro)misse condicio(n)es subintelligitur. Dic q(uod) no(n)
ff de cond. et demo(n)stra(tione) condicionis. Item si
iurauit quis facere aliquid sub condicione dic
q(uod) si iurare intendit ob(lig)ari uel sub condicione
q(uod) no(n) tenetur seruare iuramentu(m) nisi ex
istente ca(usa) uel condicione p(ro)pt(er) qua(m) iurat(um)
est ar(g.) xxii q ult. c. ult. et j c. pueri et
hoc dicas v(er)um qu(an)do tota obligacio proueniat
i euentu condicionis als si ea(m) uel quotidie
non expressit tenetur iuramentu(m) adimplere
sicut et votu(m) ar(g.) j de voto magne et de
cons. quoq(ue) ex parte in fi. et infra destabitur
Quae sunt spes iurame(n)ti. Unu(m) aliud e(st) assertoriu(m)
aliud promissoriu(m). Assertoriu(m) e(st) illud quod
fit de p(re)terito uel p(rese)nti. De quo asserit aliquid
esse uel fuisse. Promissoriu(m) e(st) de futuro
in quo promittit(ur) aliquid dandu(m) uel fa
ciendu(m) uel no(n) dandu(m) aut no(n) faciendu(m).
Item tres sunt spes iurame(n)ti assertorij. Una aud
e(st) voluntariu(m). aliud nec(essariu)m. et aliud iudicia
le. Voluntariu(m) e(st) qu(an)do pars deferat parti extra
iudiciu(m) et dicit(ur) voluntariu(m) quia volunta
te defertur et voluntate suscipitur ff e.
de iureiurando q(uod) ad eo tn recusari p(otes)t de ex

quo e(st) delatu(m) et p(re)stitu(m) nec e(st) amplius q(ue)
rendum ff e. Non erit q(uod) delato. Juramen
tu(m) nec(essariu)m dicit(ur) quod defertur a iudice in
defectu probacionis nec p(otes)t recusari nec re
ferri nisi iusta de causa j. e. c. ult. ubi de h(oc)
et C. quia ... et p(otes)t appellari i(n) causa
... admittatur ut ibi et est tunc defendens
ad aliae ... probacionis ... nositur C. de
bone et d(e) de probat. c. ii et d(e) de procur.
ex insinuacione habito tn respectu ad qua
litatem p(er)sonarum et quantitate(m) ca(usa)e ut C. vii
ii si qu(is) et j c. ult. ... Judiciale dicit(ur)
a iudicio quod no(n) e(st) nec(essariu)m subire uel referre
j ec si v(ero) ... et C. p(re)dicta gen(er)alit(er) q(ue) tum
aut ... si reus retulerit iuramentu(m) actori
h(ab)et no(n) iurare alias iudex denegabit ei
actio(nem) ff e. iusiurandi q(uod) ait pretor ymo pro
ceditur quasi reus iurasset. C. e. generalit(er) q(uod)
omne fallit in actione famosa in qua no(n)
licet convento iuramentu(m) referre j c. ult.
d. same ut in actione furti et alijs fa
mosis actionibus ff rerum amo. l. marcellus
q. ult. et l. se. Que sint actiones famose di
ctu(m) est d. de testi q. infamia ad h(oc) sen
tibus ... et ibi ... ubicumq(ue) lex defert iurame
tu(m) C. de fidei q. l. ult. C. de in lit. iur. l. ... homi
q. ... et C. de ... d. m. pe l. ultima
et C. de his qui ad eccl. p(er)tin(ent) q. ... in
eadem lege permittat referri preter C. de
bo. aut iud. p(ossidentur) l. ult. q. ult. Post iurame(n)tum
... a iudice delatu(m) et p(re)stitu(m) p(otes)t recedi ab
eo p(ro)pter novas probaciones ... iuramentu(m) delatu(m)
a parte pti et p(re)stitu(m) ab eo no(n) p(otes)t recedi ff e.
admonendi. Item procurator in causis solis casi
bus p(otes)t deferre huius(modi) iuramentu(m) si sit procur
uniu(er)sorum bonorum et habeat liberam et genera
lem administracionem uel si habeat speciale mandatu(m)
ad hoc aut sit datus procurator in rem sua(m)
ff e. iusiurandi q. ult. et l. se. et de procur. l.
cum liberam. procurator et l. procurator cui n(on)
sit uniu(er)sorum bonorum uel n(on) sit spe(ci)ale man
datu(m) iuramentu(m) deferre no(n) p(otes)t ff e. iusiu
randi q. procurator. Item pl(ur)atus qui ait
p(ro) ecclia defendendo eo deferre p(otes)t iuramentu(m)
et tutor curator et defensor uniu(er)sitatis de
ficientibus alijs probacionibus p(ossu)nt deferre
iuramentu(m) sup(er) re dubia. quia sup(er) re certa
grata(m) facere non p(ossu)nt ff e. l. tutor et l. ius
iurandi q. ult. et C. de transac. l. cum
Juramentu(m) aut(em) obseruacio vergit i(n) dispendiu(m)
salutis eterne p(er)iuriu(m) dicatur. et obseruari
no(n) debet ut si mulier iurauit no(n) morari
cum viro j c. cu(m) nos uel si iurauit quis no(n)
loqui patri uel matri uel fratri nova non
instrare j c. cu(m) quodam q. ... uero aut

si religiosus iurauit non morari ad x religio
so j e. Si iurauit uel si clericus iurauit ecclesiam dimittere
sine licentia superioris s. de renunc. admonet et j de
regularibus licet quia iuramentum non fuit inuentum
ut esset vinculum iniquitatis j e. quanto et c. contingit
quia iuro li vj ¶ Item prima pars cum imponendo
xxij q iiij qui sacro ¶ Item iuramentum factum contra
leges uel can. aut contra bonos mores non
tenet x di. Iudicatus ut si clericus iuret litigare co
ram iudice seculari s. de foro compet. Si dilige
ti ¶ Quia in malis promissis rescinde fidem
in turpi voto muta decretum quod incaute vo
uisti vide ne facias Impia enim est promissio
que ad scelere adimpletur xxij q iiij In malis
et j de reg. iur. In malis li vj ¶ Ideo cum rex uel
episcopus uel clericus iurat seruare iura regni uel
ecclesie si postea iuret contrarium illicitum est iura
mentum s. in et ideo non seruandum j e. Intellecto
et c. eam te et s. de fo. compe. Si diligenti et si iurat
¶ Episcopus in preiudicium ecclesie sue siue dignitatis
iudicare non potest xij q ij non liceat et j e. Si iurauit
ij nec valet iuramentum factum de rebus ecclesie
persoluendis uel non repetendis j e. peruenit ¶ Ite
iuramentum dicatur quandoque illicitum propter turpitudinem
rei iurate nec seruandum ut si iurat quis peccatum
committere xxij q iiij Inter cetera siue sit veniale
siue mortale e q c. Si ad quandoque propter maius
vinculum supprimens ut si iurauit quis se non
fore monachum et non recessurum a prelato suo
si postea ducatur lege priuata intrando religionem
non est seruandum iuramentum xix q ij Due sunt
iuramentum est illicitum ut si iuraui me non fore
episcopum lxxv di. Florentinum tamen in iurando peccaui
¶ Iter dicatur illicitum ex causis in hoc versiculo
contentis ¶ Cuius quid cui per quid ubi cur quo
quando ¶ Cuius si iuratum puer uel furiosus sit quia
iuramentum talium non est obligatorium xxij q
iiij pueri et q v. pueri ¶ Quid si iuret turpe quid
se facturum uel peccatum xxij q iiij vnusquisque ¶ Cui
quia clericus non debet iurare layco nisi feudum
teneat ab eo quia tunc est eius superior s. de ma
et obed. Solite et s. de fo. compet. ¶ In decisio iu
ramento di j defend. quamuis ult. ¶ Per quid iurare
quod fiat episcopus est simonia j q. i. Eum ¶ Ubi
quia non debet iurari in xl uel in diebus festiuis
xxij q ult. decreuit ij in casibus positis s. de
feriis q. c. In diebus aut uero iurari ¶ Item si
iuramentum seruari potest absque interitu anime uel
corporis seruari debet j e. Si uero et xxij q iiij
q. ult. vero quisquis nisi ¶ Unde si debitores
iurauerint soluere creditoribus vsuras tenentur
soluere ratione iuramenti s. creditores sunt ad
eas restituendas censura ecclesiastica si necesse fuit
compellendi j e. s. debitores s. si iurauerit
rit non repetere prout illud sententia ecclesie
et sic compellitur creditor restituere vsuras

quod indirecte officio iudicis j e. ad nostram et cum j de
cogn. spi. tua et ij q i ¶ Si petauit uel compellitur
relaxare iuramentum j e. cum uel si non dicit sunt so
luere compellitur desistere ab actione j de vsuris tuas ¶
¶ Sed nunquid peccat debitor soluens vsuras Dicit
quod non j e. debitores et xxij q i Si peccatum Hugo
doctor meus distinguit aut debitor accipit
ex necessitate et tunc non peccat et j de reg. iur. que
necessitas frangit leges s. de consue. quanto et j
de reg. iur. quod non est licitum sine necessitate et tunc
peccat accipiens lxxxvj di. Donare Si uero non
erat alias mutuaturus ij quia ipse induxit eum
promittendo sibi aliquid dare et nisi sic mu
tuabit tunc est peccatum in utroque j de homic. Sic
dignum quod qui vero ¶ Item si mulier sponte et sine
dolo et violentia prestitit iuramentum quod non
veniet contra alienationem dotis uel donationis
propter nuptias factam constante matrimonio
soluto matrimonio venire non potest contra quia
sanctum iuramentum non vergit in dispendium
salutis eterne et ad eam repellendam in suo foro
sunt per iudices seculares censura ecclesiastica
compellendi j e. cum contingat et c. licet li vj ¶ Item
iuramentum metu extortum obligat et seruari
debet ut dictum est s. quod metus causa quod si metus cessat
fuit metus iustus qui potest cadere in constantem
virum et venit contra iuramentum auctoritate propria non
est tanquam de mortali crimine puniendus s.
aliquis non debet ei dici quod iuramentum non seruet j e.
verum et sic peccatum obligat s. quod metus causa per
latum c. abbas ¶ Item qui ei iurat cui
non tenetur non propter hoc absoluitur quin iura
mentum prestare debeat cui tenetur j e. cum
te ¶ Sed si mulier in iudicio iurauit quod quondam
dedit sibi fidem de presenti et hoc probare non po
tuit non est ei danda nec deneganda licentia
contrahendi j e. mulieri ¶ Non tamen quod iurame
tum et simplex loquela debent esse talis in quod
qui affirmat uel negat cor idem affirmet
uel neget xxij di. psalmista et j e. Et
si christus in pn. quia deus non facit distantiam
inter iuramentum et simplicem loquelam xxij q v
Iuramenti et j qui cl. uel vo. rursus Sicut j
de voto quod uotum ¶ Iuramenti licita dispensacio
et declaracio siue interpretatio cum dicipo dubitatur
pertinet ad papam quia in omnibus iuramentis
et votis intelligitur eius auctoritas excepta j e.
quanto venientes quidam et c. petitio Si per episcopum
potest in melius commutari sicut et votum j de
voto c. i quia non dicatur quis iuramentum in
fringere qui illud in melius commutat j e. peruenit
et ff. q. sunda co. bulk tamen dicto licito iurame
to relaxando distingue aut illud iuramentum
factum fuit in fauorem dei ita quod per illud inten
debat se deo obligare et tunc non potest absolu

Juramentum { clericorum / Hominis } Wlach[...]

ab homine nisi per commutacionem in melius sicut
votum ut dicitur j de voto. quamvis autem fuit factum in
favorem hominis si ille sponte absolverit cui iu-
ravit postea non tenetur j de spon. preterea
et ff pro socio l. cum conventum et l. actione § divisi-
onis si iuramentum est illicitum absolvi debet et penitencia
iniungi ut dictum est supra e § iuramentum eius
Episcopi debet prestare per iuramentum continens viii h
articulos scilicet quod fidelis erit sancto petro et sancte
Romane ecclesie domino quoque pape et eius suc-
cessoribus canonice intrantibus. Secundo quod non
erit in consilio ut vitam perdat vel membrum
vel male capiatur. Tercio quod eius consilium per
se aut per literas vel per nuncium sibi mani-
festum ad eius dampnum nulli pandet. Quar-
to quod erit adiutor ipsius ad defendendum vel re-
tinendum omnes homines salvo ordine suo.
Quinto quod vocatus ad synodum ibit nisi fuerit
canonice impeditus. Sexto quod legatum sedis
apostolice per quam hoc sciverit tam in eundo et re-
deundo honorifice tractabit et in suis necessitatibus
adiuvabit. Septimo quia singulis annis li-
mina apostolorum per se vel per nuncium visitabit nisi
ab hoc absolvatur. Et ego et hoc intellige
de archiepiscopis et episcopis qui subsunt domino pape
nullo medio et ista forma debet esse con-
tenti omnes prelati si petat subditi exhibeant
supra de ma. et obe. dilecti. Et qui sic iuravit non
tenetur suo successori iurare j e. vitatis nisi
esset de obediencia merito suspectus supra de ma.
et obe. ad in ecclesiis et si per formam quem sub-
ditus iuret non valet ipso iure iuramentum quod
ad illos articulos que in forma iuramenti
non continentur supra de ma. et obe. dilecti nisi.
Nullus tamen clericus tenetur suo episcopo iurare nisi
ei committatur ecclesia vel administracio eius et e.
nullus et xxiii di. quamquam. Sequitur videre
de pena periurii. Et primo videndum est quid sit peri- l
rium et quot modis committitur. Periurium est per-
iurium est mendacium iuramento firmatum. Commit-
titur autem periurium multis modis. Primo dicitur
falsa iuracio ignorancie ut credit aliquid esse verum
quod est falsum ut esse in ecclesia et tamen non est
ibi tunc nullum est peccatum xxii q ii ad hoc nisi ma-
gna indiscrecio interveniat ut quis putet se
esse verum quod est falsum et temere iurat tunc peccat
venialiter xxii q ii hominis. Secundo dicitur falsa iuracio
sciente tunc est peccatum mortale xxii q v ille
autem. Tercio dicitur periurium indiscretum iurame-
tum sicut de verbis cottidianis cum iurame-
to que fiunt cottidie ex quadam levitate
de re tamen licita et si magna indiscrecio in-
terveniat peccatum mortale est si modica est
veniale xxv di. § omnis nisi. Quarto
dicitur transgressio licita iuramenti et hec
proprie vocatur periurium et est mortale xxii q ii
primum et ar. j e. impositionibus l. vi et iii
q i quemcumque. Sed transgressio illiciti iurame-
ti non est peccatum immo forte meritorium sed iura-
do peccavit xxii q iiii quod david cum similibus
sequentibus. Unde nulli est iniungendum de
quo prestitit quod illud non debeat observare
ar. j de colli. cle. et in clericos et xxii q i ita er-
go et c. non est. Aliqua vero iuramenta sunt k
ad determinacionem intelligenda. Nam si quis
iuravit alicui quod decetero non esset contra
ipsum contra se tamen non tenetur ei vel contra
ecclesiam suam vel contra civitatem suam pro ipso
stare j e. peticio et supra de postul. c. ult. nisi
quia in generali sermone persona loquentis
intelligitur esse excepta ff de pena l. i § i
et ff lex qui insula § si. Unde si promisi
tibi dare centum turrim meam vel castrum
non tamen teneor dare contra me quia nec
plus tenetur diligere alium quam seipsum or- ¶ Ordinata
dinata enim caritas a seipso incipit xxiii q Caritas in-
v si non licet. Item si advocatus iuravit ec- cipit a se
clesiam vel aliud iurare in suo non tenetur
iurare eam ubi eam malam causam habentem
xi q iii ve qui dicitis. Item iuramentum factum
a iudice quod in omni causa ordine iudiciarum
observaret ad notoria crimina non extendit
quia talibus ordo iuris non debet observari j e. ad
nostram ii e. ii q i de manifesta. Item licet iuret
clericus residenciam facere in ecclesia prebendali
si tamen absentet pro negociis ecclesie periurium
non incurrit j e. peticio et vii q i prohibetur
vel pro negociis illius prebende j de cleri.
non residente de cetero et c. ad dilectos. Item
qui iurat aliquid facere ad certum tempus si per eum
non stetit non est periurus nec tenetur post
tempus facere cum non fuit in culpa j de spon.
Sicut de pena periurii secundum iura civilia sine
iuramenta excepta religio solum deum habet ultorem
c. de le. nisi in contractibus iuramentum impo-
natur ff de ti. stell. l. ult. et c. de transact.
l. si quis maior. Sed secundum canones septennalis est
penitencia sicut pro aliis peccatis mortalibus imponen-
da de qua tamen iuramentum est licitum xxii q i c. ult.
et vi q i quemcumque. De hoc dictum est j de pe.
et re. § xxvi qui compulsus ad duobus sed ideo
inspecto modo periurii et qualitate persone et
ceteris circumstanciis maior vel minor est penitencia
iniungenda in foro anime ar. xxxiii q v hoc
ipsum. Sed in foro iudiciali debet deponi xxv di.
criminis nec recipitur in testimonium supra de testi.
sicut et vi q i quemcumque et est infamis.
De iuramento tamen assertorio dicitur
dicitur iuramentum assertorium quo quis iurat
quid ita esse et tunc non est infamis ipso
iure ut supra j de except. denique et supra
de eod. cogn. cum dilectus nisi. An sit iurame-
tum premissorum scilicet de re aliqua facienda
nisi notabile excusetur vel quod per ipsum

ius fecit dummo sit licitum et cum solempnitate factum
est ipso iure infamis 3 querelam et vi q. i. infa-
mes. Pena iuramenti temerarii est primo vinc-
tam in foro penali xxii q iiii Qui sacro. Sed
in foro iudiciali debet a beneficio in perpetuum
removeri 3 e c. via nos insi. cum a testimonio
non repellit 3 de testi. intimavit et e constitu-
tis nec a promocione sacrandum aliquos 3 e dist. ii

De mendacio

a Quoniam periurium fundatur in mendacio
ideo post iuramentum et periurium de menda-
cio est videndum quid sit et quo differat
hec tria scilicet mendacium mentiri et dicere falsum quot
sint genera mendaciorum. Et que dicatur mortale
et que veniale. Mendacium secundum Augustinum est fal-
X sa significacio vocis cum intencione fallendi xxii q ii
c. Ne quis. Et falsitas est immutacio veritatis in
aut de fide instr. in prima coll. vi. Mentiri est
contra mentem ire id est dicere vel facere aliquid con-
tra id quod in consciencia habet. Dicitur tamen accipit Augu-
stinus qui mentitur contra illud id quod con-
sentit animo loquitur voluntate fallendi xxii q ii
Is autem. Dicere falsum est dicere aliquid ita esse
quod non est ita nec distinguitur an inten-
dat dicere verum vel falsum. Sed mendacium comprehendit
utrumque quod patet ex diffinicione. Mendacium est
falsa significacio vocis circa falsum dicere cum inten-
cione fallendi circa mentiri. Unde mentiri et
falsum dicere se habent ut excedencia et exces-
sa quia non omnis qui mentitur dicat falsum
immo quandoque dicat verum licet intendat dicere falsum
et econverso non omnis qui dicat falsum mentitur dicat
falsum si aliquis credit dicere verum licet dicat
falsum. Unde qui mentitur semper fallit voluntate
licet aliquis fallatur in sua veritate et ideo semper
peccat quia ream linguam non facit nisi rea
mens xxii q ii Homines. Insuper qui dicat
b falsum non semper peccat quia aliquis dicat falsum
ad intencionem et tunc est peccatum et aliquis dicat
falsum et credit dicere verum et tunc si adhibuit di-
ligenciam debitam non peccat. Si autem pec-
cat venialiter ut in c. Homines. quoniam omne menda-
cium est peccatum xxii q ii in aut et c. se. Octo
autem sunt genera mendaciorum secundum Augustinum. Primum
mendacium est quod fit in doctrina religionis
scilicet christiane ut si dicatur christum non esse natum
de virgine vel non esse passum vel aliud
contra articulos fidei. Secundum ut aliquem
ledat iniuste quod tale est ut nulli prosit
et obsit alicui ut est mendacium detractionis
vel falsi testis in causa criminali. Tercium quod prodest
uni ita ut obsit alteri quamvis non ad iniuriam
corporalem id est ad unum coniungendum in gradu
prohibitum ut mendacium testis in causa pe-
cuniaria. Quartum quod fit sola mentiendi fal-
lendi quod libidine quod sine causa et uti-
litate quod iniurium mendacium est. Quintum
quod fit complacendi cupiditate per eloquium suave
ut mendacium adulatoris. Sextum quod nulli
obest et prodest alicui ad evitandum periculum
pecunie ut si quis sciret pecuniam alicuius iuste
tollendam a fure vel predone ubi sit nesciens se
menciatur. Septimum quod nulli obest et pro-
dest alicui ad evitandum periculum persone ut
si volentis hominem ad mortem quesitum prodere men-
ciatur. Octavum quod nulli obest et ad hoc prodest
ut ab immundicia corporali aliqua tueatur
ut si volenti corrumpere virginem mentitur eam
esse coniugatam. In hiis autem octo generibus tan-
to quis minus peccat cum mentitur quanto ma-
gis ad octavum recedit hec probatur xxii q ii Primum.
Est eciam alia brevior et planior mendacii
distinctio quia mendaciorum aliud perniciosum
sive malignitatis aliud officiosum sive pietatis
et aliud iocositatis xxii q ii Ne quis arbitretur.
Primum comprehendit quinque genera precedentis
distinctionis. Secundum in illa tria ultima eiusdem distinctionis
et tercium scilicet iocositatis additur. Mendacium enim
semper est peccatum xxii q ii in aut. Et dicit quod semper
est peccatum mortale quod liber mendacium secundum
illud Augustini Nec artificio nec mendacio nec
simplicia verba captet quicquid decipere quia quolibet
mentitur quis occidit animam xxii q ii Nec artifi-
cio. Sed ibi loquitur Augustinus de pernicioso menda-
cio ar xxii q ii Malum. Ideo dicas quod omne men-
dacium perniciosum id est quod nocet proximo et quod
comprehendit quinque generibus prime distinctionis
semper est mortale xxii q ii Primum et c. Ne quis
arbitretur. Sed mendacium officiosum id est quod
nulli obest et prodest alicui in tribus ultimis
generibus prime distinctionis veniale est secundum
omnes in homine imperfecto et idem de mendacio
iocoso ut in c. Ne quis arbitretur. Sed in homine
perfecto utpote in episcopo vel religioso dicunt a-
liqui mendacium officiosum esse mortale iocosum
vero veniale. Sed quare cum in eis non est potius
iocosum mortale quod nulli prodest quam offi-
cium quod prodest alicui. Respondent quia iocosum
non fit ex animo nec intendit decipere et ideo minus
peccatum. Sed officiosum fit ex animo et decipere
intendit et ideo magis peccatum. Sed alii dicunt
quorum opinio est humanior et verior quod utrumque
tam officiosum quam iocosum est veniale in quolibet
sed tamen gravius in viro perfecto quam in imperfecto gra-
dacione dignitatis vel ordinis augetur crimen
xli di. Hec carnibus et xxii q v Qui viderit.
Quod autem dicitur de mendacio iocoso intelli-
gendum est quando non fallit quia novit ille cui
dicitur iocandi causa fuisse dictum xxii q ii
Ne quis arbitretur nisi dicatur ex qua-
dam placencia seu delectacione quia inde est
quia tunc potest dici mortale dum placet et

ide est si sciencius dicat in consuetudinem xxii
di c. omnis Item mediam adulacionis
non est peccatum mortale secundum Aug^m q.
illud intrat inter peccata venialia xxv di c.
alias ea Sed dic q. tribus modis adulatur
quis attribuendo alteri bonum quod non habet
vel approbando malum quod habet aut super
exaltando bonum quod habet In primo et in
secundo casu dicitur esse mortale sed in
secundo gravius xxii q ii primum et xlvi di
Sunt nonnulli Dicunt tamen quidam in primo
casu veniale sed in tercio casu est veniale ut
in c. alias ea Item si quis querat ad occi-
dendum quem iste sit in domo sua vel
alibi latitare nunquid debet mentiri vel reve-
lare vt perplexus dicas q. sic procedere debet
primo debet tacere et vim occultare non falsum
dicere xxii q ii Ne quis arbitretur Et si
videatur ei q. sua taciturnitas sit periculosa
quia ex ea forte credit interrogans q. re-
cedat illum esse in domo debet de presumptione
sic ut ibi c. Item q. de vno transferat se
ad aliam viam interrogando eum de aliquo
facto ar. xliii di c. In mandatis vel respondeat
aliquod verbum equivocum utpote non est hic vel
simile quia ad eludendam maliciam alterius pos-
sumus uti sciencius verbis duplicibus in alio
sensu quam ille intelligat Ad hoc nos
monet exempla Iehu regis Israel cum sacer-
dotes Baal vellet occidere dixit Congre-
gate michi omnes sacerdotes Baal Achab ser-
uiuit ei in paucis ego seruiam sibi in multis
et Dauid qui immutauit faciem suam coram
Abimelech et Abraham qui rogauit Sa-
ram ut diceret se non vxorem sed sororem
eius et verum dixit sed equivoce soror di-
cebatur quia filia fratris erat Et Iacob
qui dixit patri suo Ysaac se esse Esau
primogenitum non nature qui tunc mentiretur
sed iure primogeniture quam emerat Et hoc
probatur xxii q ii Utile et c. Ecce et c. Qr.
et c. Ne oppositum Item quid si propter metum
minatur quis se non esse clericum vel simile
nunquid peccat Respondeo et mortaliter quia
potius est mori fame quam vesci ydolatico
xxxii q iiii Sic sanctus et Crispo Nolite
timere eos qui occidunt corpus quia
non solum ille proditor veritatis est sed eciam
ille qui non libere pronunciat veritatem quam
libere pronunciare oportet aut libere non de-
fendit veritatem quam defendere conuenit
proditor est veritatis xi q iii Nolite et c.
q. me ea datis nunquam tamen punietur

quoniam si sine metu hec fecisset deponi et posset fieri
Sed quid de mediatoribus qui pro reconciliacione
operum pietatis quibus edificauit domos et
sic videtur q. de mediatoribus fuerint remunera-
te nunquid est hoc verum et nunquid peccauerint mor-
taliter mediando Respondeo q. propter mediacionem non
fuerunt remunerate sed propter opus pietatis et
debuit fieri retribucio in vita eterna sed propter
mediacionem subsequens in terrena fiat recompe-
sacio declinata xxii q ii Si quelibet Sed deme-
dacio dicatur q. bis mentite fuerunt primo pro
salute puerorum et hoc fuit veniale peccatum
xxii q ii Ne quis arbitretur Secundo pro ter-
vitam propriam conseruandam et ne videtur dum
indecorum tolerare et hoc fuit mortale quia potius
deberet mortem incurrere quam tali malo media-
cio consentire xxxii q i Ita ne et sic intel-
lige xxii q ii Si quelibet De excepcionibus

69 Dictum est supra de probacionibus
tam in generali quam in speciali Sed
primo in generali de excepcionibus
est videndum Quid sit excepcio et replicacio
Quis possit excipere Et quot sint species excepcio-
num Quando possit opponi et de excepcione exceptis
Excepcio est actionis exclusio que quandoque est peremp-
toria ff. e. l. ii Et dilatoria est iudicis vel acto-
ris repulsio i e. pastoralis et i de app. facto
requiris Replicacio est excepcionis exclu-
sio que obtinet ex parte actoris ff. e. l. ii Ex-
cepcio datur reo sed replicacio actori i e. a
nobis et c. dilecti Sed quia tamen excipere non potest
reus utpote excommunicatus si accusatur actio cri-
minosus qui primo ei concitauit quia sceleratus debet
habere dictos honestos i de accu. nulli et ar.
i de sen. ex. In primis Item quando reus iniat
per metum aliquid soluere vel indebite se per
iuramentum alias obligauit et tunc daretur
actio actori quam aliter non haberet si reus
excipere posset C. q. metus ca. ad audienciam
et C. de usuris debitores et in causa spo-
liacionis ut dictum est C. de ord. cogn. c. restor
et C. de resti. spol. c. i Excepcio que competit
reo competit eius procuratori et fideiussori ff.
mand. quia de mutua c. generaliter et si pro-
curator sciencius excepcionem intutam obmit-
tat imputabitur sibi ff. e. omnem excep. et ff. de
fidei. ex parte Item excepcio de dolo non
obstat quando vterque pars est in culpa sive quando
in eodem crimine laborat i e. ecclesiastice et i de
diuor. significasti et i de adult. intelleximus
et c. fi. Item quando actor tamen est in dolo tunc datur
excepcio ff. de doli excep. ap. celsum q. mar-
cellus Item excepcio rei iudicate non
obstat nisi de partibus comissis ff. de excep. rei
iud. si rem meam et l. fi. Et ad hoc ut ex-
cepcio rei iudicate obstet est admodum ut ea
concurrant q. idem sit corpus sive eadem
quantitas et idem ius sive causa petendi et

Hic subiciat de excep-
cionibus sicut tam in generali
quam in speciali

cadem condicio personarum ff de excep rei iud
cu qr et l sc et l cu de hoc Item q ille possid
at rem tpe sine i c adversario et ff de excep
rei iudi Si rez // Regulare est in exceptionibus
et replicacionibus q qui excipit uel replicat
in exceptione uel replicacione excipitur effica
actor Unde tenetur probare suam exceptionem uel
replicacionem ff de exceptionibus Fallit in
exceptione non inante persone de hoc dictum est
s de confess q si cum causam Exceptionum alia
dilatoria sive temporalis Alia peremptoria sive per
petua alia anormala Exceptio dilatoria sive
temporalis est que usque ad tempus competit sed post illud tem
pus non Et sic usque ad illud tempus differt
causam ut pactum de non petendo infra pascha
inst e appellat Sunt tamen aliqua que non competunt
infra annum sed post annum s de rescript plerique
plerumque et de of ord pastoralis Et dilatorie
quedam sunt dilatorie sive declinatorie iudicii ut
exceptio fori iudicis uel contra rescriptum sive
impetrantem ii q vi c exceptio et ff e l ii inst
et quedam dilatorie solucionis ut exceptio
pacti temporalis de non petendo ff e l in q i Per
emptoria et perpetua est que perpetuo competit quoque
actor et perimit actionem uel saltem intencionem
excludit ut exceptio rei iudicate uel pacti
perpetuo de non petendo Unde iudex secularis
compelli debet per censuram ecclesiasticam excep
tionem rei iudicate per iudicem ecclesiasticum et
e converso iudex ecclesiasticus exceptionem rei iudicate
per iudicem secularem nisi induceret periculum anime
i c cum quidam li vi Anormala exceptio est
per quam conceditur iudicium retro fuisse nullum
puta quia ante suo iudice s de iudic At
si clerici et xi q i c i et plur uel exceptio falsi
procuratoris s de procur Cum nostra et
e procur li vi uel si aliquid debetur quod quis quod
recipere non potest i de cle excom postulasti
uel conferens dare non poterat i de iur patr
q aut Et sicut anormale eo q non secuntur
naturam aliarum cum locum habeant ante lit cont et post
ante sentenciam et post sententiam Proponi debent omnes ex
cepciones dilatorie ante lit cont i de rei iudi
Cum inter monasterium et in q in c offeratur et pro
bari in q vi q exceptio uel saltem infra terminum
a iudice determinatum ad omnes dilatorias propo
nendas i c pastoralis nisi forte aliqua de
novo sibi competens exorta fuit uel si q
voluit ea oppone fidem faciat iuramento se
post modum ad illius noticiam pervenisse alias
post ea non audietur ut in c pastoralis et
de of delegati Insinuante Sed quid si post
lit cont velit iurare q post ipsam lit cont ad
ipsius noticiam pervenit que tamen non est exorta
de novo sed erat ab inicio et hoc reus igno
rabat nunquam audivi dicunt quidam q sic
dum tamen ignorancia sit probabilis et sic ex
cepcio facti et non iuris quia nemini licet ius
ignorare ff de iur et facti igno regula ii

ut dictum est i de iur c ult Hoc dicit q post ea
non audietur quia ab inicio debuit inquirere
de singulis dilacionibus cum vigilantibus et non
dormientibus iura subveniant ff ex quibus caus
ma non enim Ideo negligens sue imputet quia non
omnes tempore singula momenta actorem ff
ut in poss l si is a quo q ult Item exceptio
danda est in scriptis et redigenda in actis sicut
recusacio iudicis et dilacio s b s de prob quoniam
Contra hoc dicit contrarium q exceptiones
iste non sunt proponende in scriptis quamvis tamen post
ea sint redigende et hoc per talem racionem
Illud est generale cum contrarium est speciale
sed in dote est speciale ergo ius contrarium est
in aliis l de non nu pec aut hec aut quia
et inter omnes dilatorias primo debet proponi
dilatoria iudicii contra iudicem s de prob
quoniam contra et qui illam obmisit transeundo
ad alias ad illam non videtur posse redire quia
litigando coram ipso de aliis personam iudicis
videtur approbare l e l ult Dum tamen sit suus
iudex ordinarius uel delegatus alias si non esset suus
iudex potest opponi quandoque eciam post sentenciam l si
ante qui opet iud l ii et ult uel si esset excommunicatus
i de re iud ad probandum et si hec probata
fuit alio locum non habet cum illa sit preiudicia
lis Sed coram quo probatur distinguitur
aut opponitur contra delegatum iudicem et tunc dic
ut s de of dele q recusari et q si aut contra
ordinarium tunc proposita iusta suspicionis causa
coram eo arbitros communiter eligant et si convenire
non possunt absque malicia quilibet unum eli
gat et si nequiverint concordare tercium eligant
Sed quia arbitri quandoque convenire non possunt
nec volunt tercium advocare et sic causa plus
debito prorogatur Ideo arbitris per iudicem
competentem terminus prefigatur infra quem idem con
cordent uel tamen concordiis advocent cum
quo ambo uel alter eorum eiusdem suspicionis
negocium terminare procurent alioquin extunc
in principali negocio procedere non omittat i de ap
legittima li vi Et si ea recusacionis probata
fuit legittime de recusacionis assensu persone
ydonee committat negocium recusacionis uel
ad superiorem transmittat i de ap cum speciali ita
q actor conservat in commissione s de fo compet
si quis contra et i de ap Ad hec et xi q i
pervenit Alie autem sunt declinatorie ut potest contra
rescriptum impetrantem Proponi debet ante lit cont
et probari i c pastoralis et i de re iud Cum inter
monasterium et qui post lit cont proponit puniri
debet in libra auri C e Si quis advocatus
De exceptione compensacionis sicut notatur
s de fi instru ad iohannis Dilatoria non solu
cionis ante lit cont proponi debet si probanda
est per quam actor probavit intencionem suam C de
probacio exceptionis Exceptiones tamen obmisse
in primo iudicio apponi possunt in secundo cum
variatur modus agendi i de spon in principio ad

dissoluendu et § de testa veniens nec obstat
j o pastoralis quia intelligit cu idez est mo-
dus agendi et in causa applonis opponi puit
pius obmisse C c Si quid' et § de fid' instr
cu Johannes Exceptio peremptoria potest
opponi an sniaz et an quod sit in causa conclu-
su et probari et pt protestari etiaz an lit
qt C c Si quid' et j de pscripcionibus et § de
testa c de testibus insi Sic ut ibi q' pu publi-
cacionez fallit in tribus casibus in quibus si
protestatus fuit an lit qt tenetur probare
imediate quia ipediuit lit qt utpote si ex-
cipiatur de re iudicata uel transacta uel iura-
mento finita § de lit qt exceptionis li vj
Item ps sniaz in causa appellationis C q
snia resci no ps l. y als ps sniaz opponi no
potest nisi in casibus in qbus e spale ut i
milite qui condempnatus fuit obmissis
allegacionibus qui ps sniaz pt exceptione
oppone C de iur et fi ign l. i quia ei licet
ius ignorare C de iur delib' scimus Item
filiusfam exceptioz macedonia et mulier
uelleiana ff ad maced' l. i Item maritus
ultra quod face possit in actione de dote co-
dempnatus ff solut mat' ex diuso q ult
Item donataug si obmisit exceptionem ne
condempnetur nisi inquantu face pt ff de
re iud' nescimus Item in omi exceptione
Andrea Et si ex falsis instru et testibus
snia lata sit C si ex fal instr l. ult et §
de pb' lit et C de falsis quelam et § de p-
cur An nostra distinguit' tn aut qd de
falso mota fuit in iudicio et tunc nuquam
pica ptextu falsi snia retractatur C Si ex
falsis instr l. i et ij insi nisi appellatum sit
quia tunc in causa applonis opponi pt C
de fi instr l. ult insi et l. y insi et testes
producit C de te ap prohibitaz insi Si si qo
falsi inqui fuit mota tunc non sit appella-
tu no transit in rem iudicatam usqz ad xxx
an C de falsis quela et j e ad venerabilis
Sed no sufficiat probare falsitatez siue testiu
corruptioz ad hoc ut snia retractet' nisi
probetur iudicez ea fuisse secutu j de re
iud' cu j et a et C Si ex falsis instr l. fal-
sam et hoc e verum cu arguit' testis de falso
decatis si obiciatur i psonaz quia tunc an
sniaz debet probari j e c. i Si in causa ma-
trimonij pt agi uel excipi de falso usqz
ininfitum cu non transeat in rez iudicatam
pt tractum tpis j de re iud' lator et c consang-
nei et j de eo qui duxit in ma quam poll-
cu habet Item qui excipit no intelligit'
ppt' hoc confiteri ff e no utiqz Si qui exci-
pit debet probare exceptioz et nullaz debz
iudex recipe n sit talis que probata re-
leuaret excipientez j e exceptionem et c licz

dilcti et § de prob' lxiis et iurare dz q' excep-
tionem maliciose no pponat et si defecerit
in probando puiri dz i expens § de do et
contu fine dic ut ibi q' Si aut petantur
Exceptio excusationis aliqn dicat' pemp-
toria quia pimit negociu pnile utpote cu
aliquis excatus eligitur ab excatis § de
elec ad int' R et c venerabil § de consuet ad
dilatis et § de etate et qual ad bone Ali-
qn etia dicatur dilatoria quia no pimit ne-
gociu sed differt § de off de le prudenciam
q' Sexta ut cu actor e excatus ppt hoc di'
anomala quia partim accedit ad naz pem-
ptorie et ptim ad naturaz dilatorie Adeo i
qualibz pte litis siue sit pemptoria siue di-
latoria pt opponi et ps lit qt et an et ps
sniaz ne quis in periculo anime cogatur
et conicare et si sit pubce excatus lta excep-
cio huiqz ab aduersario non opponatur in-
chilominq est ab officio iudic remouendus
Sz reus maliciose ea obmittes in expes
ltmis e condempnandus j e exceptioz et
c pia li vj Sz qui excez opponit specifi-
care dz modu cuius et nome excatoris
exprime et eaz probare infra octo dies
dic in quo pponit' nume qputato aptis-
sis docimentis quas si no probauit iudex
in causa procedat et reu in expensis
quas actor ppt hoc se fecisse docuit p-
missa taxacione qdepnet prouiso q ult
duos vices no pponatur hoc durante i-
stancia iudicij nisi excacio noua uel emi-
dens emersit uel pmpta probacio int'-
uenerit de antiqua j e pia li vj Quid
si reus probauit excacioz p testes si non
fuerint publicati infra octo dies nuquid
tenetur ad expesas videtur quod sic quia
infra illud tpus lmis documetis hoc
dz probare ut in c pia Sz no apparet de
probone go it dic q' non quia fecit qd
ise fuit § de testi Signauit et i aut' de
testi q' quia no Pone q' probauit per
instrm cuius sigillu e ignotu utpote a
delegato et actor negat instrm nuquid
reus tenetur ad expensas Ho dicat q' sic
nisi secu adducat testes ad probandu instrm
j e pia i aptissis li vj Iste pone q' dqs
produxit testes attestacionibus publicatis
opponit' q' dicta eoru no valet q' testes
cant excati actor negauit et reus no
probauit infra octo dies nuqz pica po-
terit probare vr q' no j e pia Host' dicat
q' pica probare potit sicut qualibz aliud
exceptioz in q m q' Spaciu nec obstat
contrariu q' loquitur tm de actore excato

Innoc' distinguit / aut opponitur p modu
dilatorie et tūc hēt locum c pia. Aut per
modium pemptorie et tūc non habz locū
et sic loquit' host'. Et pone q' reus excipiat
de excõicatione et produat testes ad proban
dum eam qui probauerut solū de fama
nuq' suffiat host' dicit q' non / quia non
probat hoc esse quod ad hoc contingit ab
esse. C. de probat n̄ natales et lult'. Sed
si reus excipiendo pponat q' sit diffamatus
sup tali cime utpote demanu iniectione
violenta in cliu et hoc probat nuquid suf
fiat dic q' sic. y. de sen ex ai desides q' sic.
Sed quid si reus excipit de excõicatione et
actor probat q' e absolutus nuq' tenetur
reus ad expensas vr q' no. y. c. pia. Et qui
fuit excõicatus adhuc psulut' s. de cler venēi
bile et y. de clezi excmūt. Illud et c. pposuit
Sed videtur contra quia dolose videtur
excipe s. de do et qui ex lib et c. fineȝ ho.
distinguit aut eāt publice absolutus et tūc no
debentur s. de poste ad hec si in hoc nitlim
una psūta. Item pone q' reus certa die
debuit producere testes et illa die excepit
de excõicatione nuquid potit p' ea petē di
lacioȝ ad produciendū testes. Innoc' dicit q'
non. S. ho dicat contrariū quia aiure liatū
est excipe. y. c. exceptioȝ et c. pia li vj. Et
nemo beneficio iur debet decipi q' debis
qui pe eta. i. pe lult'. Sed nuquid in causa
applonis pt excipi de excõicatione vr q' sic
s. de of dele prudenciaz q' pterito. Innoc'
dicit q' no quia si reus fuit cdempnatus
et appellauit et effiat' actor et sic si excipi
at de excõicatione alt' no repellitur. y. e. ad
mt' vbi de hoc et s. de iud' intelleximus.
Sed si actor fuit condempnatus et appel
lauit sus' non pt obiti quia ex eo q' fuit co
dempnatus reus intelligitur. y. e. dilectet
c. significauit / quia non obstat excõicato excepto
exceōis quin possit iudicē recusare et appellare
licet non possit actoreȝ reconuenire. y. e. ad
mt' et pt litas sup applone prosequenda
ipetrare li. de excõicatione tpre. Recepti impet
ti non fecerit mēcioȝ. y. e. dilcti. Significauit
et c ult' et super absolone alt' no s. de rescript
ipo uire li vj et pt repellē actoreȝ excõicatū
liq ei comunicauit in orone. y. e. a nobis et
onūs ltma defensio reo excõicato refuat'.
Unde pt excipe et se defendere iudicio Re
cus in arbitrio de hoc in spe de arbi q' re
stat. y. eod me dilcti et c dilcte et c. Signifi
cauerūt et appellacōm prose qui. y. c. ult'
et eadeȝ defensio competit seruo que et libō
ff de actu seruos et sic pt excipe pacto de
non petendo et exceptionem probie non
obstante quod lex dicat reus in exceptione
sit actor ff de pb' in exceptione quia quidq
faat ad sui defensioneȝ faat et iurare potest
et face omia que ad causa ptinet nec iadut
in canoneȝ ptincipantes cū talis cōio sit potīg
ad dampnū suū qm ad comodium / et quia
aiure est concessū. y. eod me. Quid si excõicatus
conuenitur sup eo pro quo fuit excõicatus con
venitur sup eo pro quo fuit excõicatus iniu
ste nuq' potit excipe q' no teneatur respō
dere nisi restituatur ei cōio hom̄ qua fuit
iniuste puatus dicat do q' sic et ūme q' ūm
est s. ho s. excõicator agat uel is qui eum
fecit excõicari ar. y. de rest' spol frequē nec
tenetur antea inde dumo ostendat quod
iniuste fuit excõicatus m q n c n et n q v s
cās nisi quia omīa iura sūt ei restituenda
corpalia et icorpalia n q n nullus et m q
n di cpūs. Pposita exceptio excõicationis et
probata coram iudice faat hoc q' licet pro
cessit pus hitus ad excõicato valeat tn̄ m s
quibus actor excluditur donec fuit abso
lutus et si p' ea rem iudicataz talis exceptio
pponatur executioȝ impediet s. sīna que p
cessit no mig robur debitū obtinebit. y. c. pia
li vj. Sed nuq' durante pbōne debebit ad
mitti in alijs negocijs distingue aut vult
admitti in negocio iudicio ut actor in alijs
et tūc dz mterim amittat aut extra iudiciū
in officijs postulacoibus elctoibus et alijs
ltimus actibus et tūc debz admitti. y. de sen
ex dolet q' ult' li vj. Sed nuq' pt excõicatus
presēte dicit ho q' sic ar. y. de pstpe vigila
ti et s. de iudic intelleximus

De prescriptionibus

10 Quia actori pbanti sepe obiatur pre
scriptionis exceptio ad eludendam in
tenacionem actoris. Ideo mito ppositū
visū e in generali de exceptionibus videndū
est in spāli de pscriptionibus. Quid sit pre
scriptio et vsucapio. Qui pnt prescribe
et que res pnt prescribi et que non. Et
quot sūt species pscriptionis. Que exigūt
ad pscriptioneȝ complendam. Quid interupit
Et quis sit effectus pscriptionis. Pscriptio
e ius quoddam ex tpe subam capiens i fir
mitateȝ lig tpus non sit modus inducende
oblonis C de pact. Et i ete. Est tn̄ efficax i
ducende pscriptionis que obicitur actori sup
rebus imobilibus. Et vsucapio in rebus
mobilibus que sic describitur. Vsucapio e

est acquisicio dnij per continuacionem tpis a
lege diffiniti .i. trienij quia triennium habet
tm locum in vsucapione C de vsuc l. Si quis
alienam. Inuit aut vsucapio introducta ppt
bonum publicum ne rerum dnia essent incerta
ff de vsuc l. i. Et omia que conueniunt pscrip
cioni et vsucapioni et que res pnt pscribi
et vsucapi nisi quia in rebus mobilibus
est vsucapio et imobilibus pscripcio et quia
maius tpus in prescripcione requirit quam
in vsucapione. Sed qui pnt pscribere Ro
omis qui pnt pnt illam rem possidere et
noie suo possident alij non et ideo laici
no pnt pscribere decias quia non possunt pos
sidere j e cam nec possidentes noie alieno
j e Si diligenti. Item colonus non pt pscribe
xvj q i olim et c se et C de pscript xxx an
male agitur. Item pcario tenentes x q iij quia
cognouimus. Item vsufructuarius nisi p quas
psonas nobis aqui et vsufructuarius. Item
creditor non pscribit pignus C de vsuc no
solum C qui pignore et C de pign act non
creditores et hoc intellige de longa pscripcione
non de longissima. Prescribi pnt res cor
pales et incorpales ut seruitutes acciones
et similia que acquirunt pscripcione ff de ca
poss et iij ad eccliam xxvj q iij quas accios
et generalit oms res et oe ius et omis
accio j e ad aures et C de pscr xxx an Sicut
in rem. Excipiunt quedam que nullo tpe p
scribi pnt ut in tmnibus in quibus nullo tpe
pscribit. Si vocans ex diuturnitate tpus augetur
ff de consuet c ult et j de sy cum in eccia
et xxx q v quod deo. Item non currit pscripcio
contra obedienciam et reuerenciam j e cum non
liceat ubi de hoc. Item nec contra visita
cionem et procuraciones que debentur rone visita
cionis j e accedentes et c cum ex officij et j
de censi cum instanciam et c pcurano li vj. Sed co
tra procuraciones que dantur rone institucionis bn
currit pscripcio xviij q ij clemencius vel rone
consuetudinis xviij q ij Seruitium. Item ecce
et cetera sacra vel religiosa loca Ecclie
oblaciones nullo iure pnt possideri vel pscribi
a laicis j e cum que. Item in matrimonio
j de consang non det. Item in tributis solue
dis siue in publicis funccionibus .i. possessoribus
agrorum a colono C de pscript xx vel xl an
male agitur et liber homo no pscribitur
xvj q iij C pt et C q p pualy et C se
Item tpe vacacionis ecclie et tpe scismatis
vel prelati hereticum quia tunc eccia vacare
intelligitur j e c i et c de quarta et c cum
nobis quia tunc caret legitimo defensore j
ne sede vac c i et ult et illud tpus de

ducitur de pscripcione j e auditis et c cum nobis
siue sit pmm medium vltimum ve C de pscript
lon l aut q si quibusdam et ff quibus ex
causis ma neno C Si quis sepius. Item
tpe plati male alienatis no currit pscrip
cio xvj q iij Si sacerdos. Item tpe hostili
tatis j e ex transmissa et xvj q iij C i.
Item nec contra ieiunium ecclasticam disciplinam
ff de consue cum int nos. Item in re quam
eccia possidet non pt xiiij di illud et e di
contra mores. Item limites pscribi no pt xvj
q iij lig et j de proch sup eo hoc dicas
viij qn constat fines diocesis siue prochiarum
distinctos fuisse vel eccia pt probari per li
bros antiquos et testes et famam et per
alia adminicula ff de probac cum causam et e
racio ne limitum prouincium confundatur xvj
q iij quicumque. Similit ea que limitibus
adherent no pnt pscribi ut ff de rei vend
que religiosis. Sed ubi non constat de diui
sione non pt probari limites et ea que sibi
adherent bene pscribunt xvj q iij Inter memo
ratos et j e quia cum que sint iuxta li
mites limiti no adherencia pscribunt et spualia
lia et tpalia j e ad aures et c auditis vbi
vna eccia pscribit decias in perrochia alius
et sic ps sicum bene pscribuntur et spualia
et tpalia j e q. Item nec via publica pre
scribitur ff de via pu l via. Item in re spua
li iusto titulo quesita ff de trasact ptea.
Item contra opus publicum C de opibus
pu pscripcio. Item res sacra vel res fiscalis
non pscribitur nisi de vsuc C i et C res
fisci. Item res pupillaris ff de acq re do
mone. Item fundus dotalis ff de fu do
Si fundus dotalis. Item res peculiaris ut
C ne de sta defun l ult. Item pupillo no
currit pscripcio C quibus rest min no est ii
l ult. Item vxori durante matrimonio non
currit pscripcio nisi maritus vergat ad inopiam
C de iure do cum in rebus C oms. Item in rebus
que sub condicione que debentur no currit
pscripcio nisi a tpe condicionis extitis C de p
scrip xxx an cum notissimi C illud. Item
tpe suspensionis prelati j de concess pb qa
diuersitatem. Item filiofam no currit pscripcio
dum e in ptate patris C de an excep l i
C ult et C de bo quibus quecumque nisi. Species
pscripcionum multe sunt quia e pscripcio quia
vm dierum in excepcione extracionis ff tyx
pia li vj. Item x dierum que currit contra
non appellantem ij q i Si biduum. Item
vnius mensis et duo mensium in causibus po
sitis ff de elec C x et C xxx cum duobus
sequentibus. Item pscripcio sex mensium in

redibitoria actione ff de redibit act l quin tam
q. his // Item in collacione pbende siue bene
ficiorum j de concess pb' nulla dic ut j de iur
pat q. In tpe vero // Item in expectacione ab
itinz cum agitur de spuali coniugio s. ut lit
non cot qm q. si uo // Item pscripcio ymmis ann
obiciatur agenti actione iniuriarum C de iniur
l si conuiciis // Item ad prosequendum appellacionem
datur annus uel ex causa biennium ij vj s. sig
appellatus et C de te ap aut ei qui appellat j
de ap cum sit ro dic ut j q. Infra q. // Item datur
biennium in illis duobus casibus positis s. de co
fess q. si em cum // Item datur triennium ad re
petendum locum p alium ad katholicam ymitatem
conuersum uel Xpo ad fidem reuersis jec i et e
spuale in hoc cau in fauorem fidei // Item quadrie
nalis pscripcio currit pro fisco et contra fiscum
i hereditatibus vagantibus ab aliis occupatis et
aduersus eum cuius rem impr donat C de quad
pscp l i et l bn azenoe // Item i more leso et
in ecca de quibus dictum e s. de rest int per
totum // Item pscripcio x annorum qt locum int' lancos
et clicos presentes sup rebus pzionialibus sc. xx
annorum int' absentes presentes dicuntur qui sunt
in eadem prouincia et absentes qui sunt i diuis
C de psp lon te l ult' et xvj q iij q. pt et
q. sc // Item xxx an pro eccia contra priuatum
j e scdm et eccia int' priuatos s. m leges eccia
i male fidei poss oribus ut ibi q. pt et q. sc //
s. no scdm can quia scdm can sp exigi
bona fides j e vigillanti et c ult' // Item hodie
sola quadragenalis pscripcio currit contra ecciam
nulla distinccione facta int' eccias et monasteria
j e de quarta et c ad aures et c s. si qui exige
tibus li vj // Item pscripcio c annorum et no alia currit
contra romanam ecciam que pt probari p illud
tpus cuius memoria no extat j e ad audiam et
c se et c si qui li vj / Tn si aliqui ppt excessus
suos sint priuati bonis suis ipo iure uel per
sinam que ab eccia Romana uel ab aliis
tenent eccias et quis ea occupauit uel apphe
derit non poterit se defendere ppt longitudinem
tpis n contra romanam ecciam centenariam
uel contra alias eccias xl pscripcio bnne sit
completa / Fallit qn bona hereticorum qui dum
viuerent catholici putabantur a catholicis eorum
filiis uel nepotibus aut extraneis p xl
an fuerunt bona fide possessa eciam contra ro
manam ecciam xl an sufficiunt quamquam inde
detegantur hereticos extitisse j e si qui exige
tibus li vj // Item pscripcio generalis no currit
in tpe quo quis iusta ca impeditus no potest
agere j de ap ex rone ff ex quibus causis
ma l q. cum et xvj q iij prima et b decte
d ne prodesset / Ad pscripcionem complendam qua
tuor exigunt primo can primo q. res non sit
viciosa dicitur aut viciosa si est furtiua

vel vi possessa quam no pt vsurpare nel pscribere
fur uel raptor nec alius quamuis ab eis emit
uel alias accepit bona fide inst de vsuc q.
furtiue et q. q' aut // Item bona fides continua
p totum tpus pscripcionis j e vigilanti et c ult'
et xxxiiij q ij si uirgo et itelligitur bona fides
cum aliquis credit tradentem esse dnm et habere
ius distrahendi lic erret i facto ff de usc sig de
bone nec obstat mala fides tradentis rem
accipienti ff de diu et tuc pscp viam et psumit
bona fides n probetur mala ar ff de pb l
vinis quas bi psumit in contrarium si denunciatur
emptori ne emat et emit C de rei ve si fundo
uel si emit a procuratore meo per collusionem
uel a me prodigo uel luxurioso cui bonis in-
dictum est ut stret protinus me consumpturum
pecuniam ff pe emptore qui fundum q. qui stes et l
si quis // Item nec ignorancia iniqua facit a-
que hoc fidei ff de vsuc iuris / Tercio requir
iustus titulus j e vbi de hoc s. diligenter / Et
dr iustus titulus eius actus p que solet acqui
dnium ut p quis accipiat rem ab eo qui non
e dns rei pro soluto pro emptore pro transacto
pro herede pro donato pro delicto pro dote pro
socio pro successorem // Item qui in locum alterius succe
dit iustam ht ignorancie causam ff de reg iur
qui in alterius et j de reg iur ad quis ini li vj
e Sed videtur q. titulus no requiritur sed solum
bona fides sufficiat j e de quarta vigilanti et
c ult' / Distinguitur aut pt illam rem possidere
iure qui nec e pscripcio contra ipsum et tunc
sufficit bona fides / Aut e iure que contra ipsum
ut pote si quis dicat se prescripsisse decimas i
diocesi alterius uel sacerdos in prochia alterius
quia eas occupasse iuste visus psumitur cum
pueniant ex prediis infra prochiam alienam
constitutis et sit manifestum nisi aliud ostendatur
eas de iure cui ad eandem ecciam ptinere / aut
si habetur pscripcio contra eum non sufficit bona
fides sed oportet allegare titulum et probare qui
possessor causam habuat pscribendi nisi tali tpis
allegetur pscripcio cuius contrarii memoria no
existat j e eodem li vj et s. de resti spol ad de
cas e li dic loquitur contra // Quarto re
quiritur continuacio possessionis ut toto tpe pscripcionis
sit sine interrupcione possessa j e illud v
de hoc et c auditis et xvj q iij q. pt et c
2 p singulas Interrupcio fit duobus modis
c naturaliter et ciuiliter Naturaliter p inundacionem maris
uel fluminis ff de aqr pu qui vniuersas q. ite
labeo / Item p deiectorem uel expulsorem ff de
vsuc naturaliter / Tercio si prescribens incipiat
habere malam fidem post uel si habuit ai
defendendi possessorem uel alionio amiserit

ff de sunt wrs pd Si edes q i // Similiter no
multis modis interrumpitur prescriptio utique per
libellum principi oblatum in actione annali
C qn li pn da lit gt f l y per exceptionem non
non interrumpitur ut no C de or agu l y in
glo hoc pz // Item per lit qt qd locum hit in per
tuis actionibus xvj q iii q pt v ib aut et
cotaz suo iudice C de ne desta desunt l
plt et si no pt per lit qt sufficiat iudicem adire
et libellum offerre contra absentem uel cum
qui conueniri non pt aliqua decta et i qrimo
niam deducere suum ius uel coram publicis
personis uel ad domicilium rei cum iudex
haberi non pt proponat et sic interrupta est
prescriptio C de annali except l ut perfectius
et in predicto q pt v ib aut // Item per sacrum
oraculum principi oblatum et per executorem
postea fuit subscripta conuentio C de presp
xxx an sicut iure // Item per per solutionem
usurarum C de presp xxx an Si quis emptor
insi // Item per synodalem proclamationem
j e sequitur // Item per scriptam cautionem a
debitore scriptam C de presp xxx an cum no
tissimi q hic et si quis // Item per denunciationem
scriptam colono ut lit no qt cum q q si
super et in casu C de of ord prestodalie
in si Et in istis et de nouo prescriptionem in
pe 2m primo hanc glosam que xvj qm
de presp ¶ Effectus prescriptionis est quia acquiritur
exceptio contra dominum rei uel ei cui est obliga
ta C de presp xxx uel xl an Si quis emp
tionis in pri ¶ Et hec exceptio omnem prius
actionem excludit j e ad aues et hic utile
dominium C de bonis mat l i et utilem rei
vendicationem etiam contra dominum ad hec dicat
dominium no mutari prescriptione ff de usur
l eum qui edes ¶ Sed pone quod aduersarius
uelit probare ipsum nullo titulo possedisse
sed potius per uiolentiam et sic male fide
incepit possidere nunquam audietur qui uult
probare malam fidem ab inicio habuisse
Sic quod sic quia sic tamen semper bona fides
requiritur xxxiiij q ii Si uiro et j c digi
lanti et c Si diligenti ita quod in nulla parte
temporis prescriptionis possessor habeat conscientiam rei alie
ne j e t uel et in hoc contra sunt iura ciui
lia que admittunt prescriptionem xxx an cum
mala fide xvj q iii q prescriptionis et hoc
facit etiam ratio peccati C de iudic nouit
¶ Pone ergo quod post impleta prescriptionem incipiat
habere malam fidem i conscientiam rei aliene
nunquam tenetur rem ipsam reddere dico quod
sic uidetur quod sic quia res sit eius rei

sua non est et non dimittitur peccatum donec
restituatur ablatum xvij q iiij Si quis res
1 2) de usur cum tu et j de reg iur peccatum hoc
¶ Sed contra uidetur quod completa prescriptione
iam tutus sit secundum utrumque ius j e de quar
ta et duobus sequentibus ergo iuste possidet
Si iuste ergo iuste Si iuste ergo bene xiiij
q iiij quid dicam nec iam dicatur alienum cum
ius faciat hoc meum esse illud tuum unde
quo iure // Item conditor canonis uel legis
pt in dare rem alienam et tutus ero ff de
inst lucius et C de quadr prescr bn are
noe ergo multo fortius potuit inducere
hanc prescriptionem in odium negligentium
¶ Quidam dicunt quod per primam uiam quod quotiens quis hit
conscientiam rei aliene tenetur illam restituere
alias peccat et hoc dicunt theologi ¶ Alii
distinguunt // aut habet ex causa non lucratiua
quia emit ab eo quem credit dominum tunc non
tenetur ar xiiij q i quod debetur ¶ Aut
lucratiua et tunc semper tenetur eam reddere
ar de his que in fraudem credi qui ante
q sup cum pupillo et ar l iiii Si generali
insi ¶ Host et B dicunt quod ex qualitercumque causa
habeat quod non tenetur restituere quia quod
comme factum est penam non meretur C
de adult cum alle quia res aliena non est
immo sua et iuste eam possidet quia iure
ut dicunt una contraria sicut qui actore
ptore possidet iuste possidet ff de acq
poss iuste nec peccat retinendo quia qui
peccat non peccat legis auctore sed contra
legis auctorem xxiii q iiii qui peccat ¶ Et sic
non obstant prima uia quia locum habet quando
quis detinet alienum contra ius ¶ Sed quod
si ante prescriptionem habuit conscientiam et postea
incepit habere non lesam nunquam per hoc est
interrupta prescriptio non quia erronea fuit
unde eam deponere debet j de sy per tuas ¶ Sed
si dubitat an res sua sit et habet iustam
causam ad hoc dicitur habere bonam fidem
et utetur fructibus ff de usf qui scit quod
bone fidei et sic prescribit debet tamen ab aliis
inquirere ueritatem ut sic ad eam perueniat
ar xxxvj di q si et xxiii q ult occidit
¶ Sed quid si prelatus habeat conscientiam rei alie
ne si ecclesia habet bonam fidem dicit host
quod habeat completum suum capitulum et eorum aliorum
proborum si qui sunt qui melius nouerunt
ueritatem quod ab aliis querendum est C de inst
cat Ii praetactadis j de simo per tuas et
l iiii Si generalis insi et si capitulum
habeat bonam dicat prelatus defendi
de uos prout melius poterit ar xvj q
vij filiis et j de rebus et no al Si gs
prior insi De sententia et re iudicata

M · F

inito cursu iudiciorum ueniendum est
quasi ad litis seu portum peruenientes
restat ut de sententia et re
iudicata uideamus et primo de

sma secundo de re iudicata // Unde videndum
est quid sit sententia / quot sint eius species / Et
qualis debeat esse / Cuius debeat sententiam ferre
qualiter proferri debeat / et quando / quis sit eius
a effectus et quo remedio sententia sublevetur / Sen-
tencia est diffinicio iudicialis controversie finem
imponens ff e l i determinat enim iurgancium con-
troversias / e c ij / Vel sic sententia est rei apte co-
ram competenti iudice indubium usque ad re iudi-
cialis et diffinitiva sciencia iudicis declarati /
Summe due sunt species / Nam alia est interlocutoria
et alia diffinitiva / Interlocutoria dicitur quando inter
principium et finem cause principalis fertur /
vel quia iudex inter partes loquendo sine sole-
nnitate sententie pronunciat / Vel dicitur interlocuto-
ria ad differentiam diffinitive quia diffinitiva imponit
finem negocio principali et solempniter nec de fa-
cili retractatur / Sed interlocutoria imponit finem
excepcionibus sive questionibus emergentibus / Unde
respectu diffinitive est quedam simplex locucio super
dubiis exortis inter partes / et ideo sicut homo verbum
suum simpliciter male prolatum debet et potest re-
vocare xxij q iiij magne / et ar j de accu qua-
liter et quando / et in aut de rempt q i coll iiij /
Sic et iudex interlocutoriam sive sit iudex ordi-
narius ff e quod iussit / sive delegatus j de ap
ad cessante / sive arbiter ff de arbi quale / et
ideo dicitur interlocutoria / sententia autem appellatur ideo
quia dubium quod est inter partes declarat diffinit
et determinat sicut et diffinitiva / et quia a se-
dente et non procedente ferri debet in q iij
q ij sepacium v a iudice / et quia elapsis x diebus
transit in rem iudicatam / quo ad duo / scilicet ne ab eo
ultra a partibus appelletur / et ut ex ea excepcio
oriatur / Sic intelligo s de testibus diffiniave-
rit q si et s de elec c si non tamen transit in
rem iudicatam ad hoc ut accio inde oriatur /
sicut fit in diffinitiva C de rebus credi actori /
iiij quo ad iudicem quam ipsam quandocumque voluerit
possit et ei videbitur presentibus tamen partibus revo-
care ut dicit ma. sup. iura s e v / Sic et iudex
non tamen parte absente nisi forte contumace j de
ap interposita q si et c procedenti g i vel nisi
ex magna causa ar C de dilac sine preces.
Diffinitiva dicitur sententia quia per eam questio
principalis diffinitur / que ex quo prolata
est sive bene sive male is qui pronunciat quo
ad pronunciacionem ipsius vel examinacionem desiit
esse iudex / ita quod non potest ei per eundem iudicem
aliquid addi vel detrahi emendari vel mutari
nec revocari ff de arbi qualem et ff e quod iussit
in fi et l iudex et l cod quedam et l precem
iudicatam / et hoc dicitur verum in delegato b de
of dele In lit / rehet tamen in medietatem quo ad
execucionem usque ad annum quod dicit ut b de of
dele q cum sententiam / et in arbitro ff de arbi qd tenet
l preced / Sed in ordinario distinguitur fore
sententia sua anullanda sit et sic idem est quod
in delegato / aut nulla ipso iure et tunc ipse-
met vel successor suus sententiam potest retractare
C quo et quando iu di perscri et C de accus ab-
sentem di curatoribus vel eius superior / C
de accus absentem et ar s de usurpat in fi // Secundo
si sententia delegati iniqua sit ipso iure dic quod impetra-
bitur ab eius superiore ut retractetur per eundem
qui tulit eam vel per alium C de sen ex pe re l i
et C quo et quando iu di ut pronis q i / Item aliquibus
b tamen sententia diffinitiva retractatur sive emendatur
primo si sit ibi falsa gramatica emendari potest
ff e auctorem // Secundo in multa que per copulam
est ab eodem iudice remittenda C de mo mul
f. l ff de off presi illicitas q si // Tercio in fructi-
bus expensis et aliis consilibus accessoriis in
quibus eadem die potest suppleri non dico minui
ff e paulus / videtur eciam quod post multos dies
a sententiam numerandos quo ad hec accessoria supple-
ri possit dummodo ante sententiam petitum fuerit j de con
inter vi et yx de prudencia // Quarto si sit ab-
sens condempnatus et veniat iudice adhuc
pro tribunali sedente ff de re iudicata iiij diuus
et ar j e ad bertoldus quod postmodum // Quinto
in principe et prefecto pretorio et senatu et aliis
illustribus C de sen ex pe re hac lege quod ex
ceptis istis sententiam nec mutare nec retractare
potest nisi per modum supplicacionis quia appellari
non potest ab hiis sed supplicacio admittitur quia
appellacio iniquitatis sive quela continet sup-
plicacio vero peticionem venie propter errores vel
allegacionem adversarii circumvencionis C de sen
prefer preto l ita ff de min presti / nec enim est
verisimile quod tales aliter iudicent quam princeps
esset iudicaturus ff de of prefer pre l i Hec
aut supplicacio infra x dies fieri potest et potest
porrigi ei quam tulit sententiam vel consiliariis suis
nec suspendit execucionem sive ob victor tenet
satisdare de restituendo quia obtinuit ad au-
gmentis litemus si contingat primam sententiam
retractari / Sed elapsis x diebus potest supplicari
principi infra biennium C de pre impe off aut
que supplicacio / princeps non quocienscumque voluit
potest sententiam in melius mutare s de rescript in in-
ter ceteris q nos igitur xxv q ix sententiam etc se
// Sexto racione publice utilitatis ar ff de ce
ab ord fa quod semel // Septimo racione inpre-
tiacionis quod in preside vel procuratore cesaris
spale videtur ff de ap ab executore // Octavo
in beneficiis ecclesiasticis per subrepcionem ob-
tentis vel alias illicite acquisitis j eod olim
et s de don eod olim j de pre in certa et c de-
lecta in fi et c dilecti in q i de concess pre pro-
sunt q f et j de rerum permu ad romanam // No-
no in matrimonio sive fuit nulla ipso iure sive
anullanda propter errorem facti per ordinarium sive
per alium delegatum potest retractari j qui fi sint le
per venerabilem quod videbatur v extra s de rescript
in iure ex litteris j clator et c consanguinei
Unde videtur ubicumque vertitur periculum anime et
de errore notorio potest fieri fides C de falsis
insti l i et ult ff e divus ff de of pro illi-
citas q viris j qui fi sint le per quas quod nos
igitur // Decimo si quis per falsas allegaciones

uel flos testes uel instra sciens obtinuerit
petitio tenebitur restituere Iudex eciam dicit theo-
logi et si pro sententiam latam habeat consciam rei alie-
ne quia per sententiam non tollitur naturalis obligacio
ff de cond indebiti inl et inst de excepcione § preter-
ea si iudex Sed qualis debeat esse sententia Ideo
absolutoria uel condempnatoria alias promulla
contra puram iusta absolutoria uel condempnatoria
alias pro nulla uel iniusta habetur ii q vi §
diffinitiua et C de sen et inter o iud l i ff
e l i Sufficiant tamen uerba equipollencia ut statuo
uel papio ut de uerb sig cum hiis uel quecumque alia
verba equipollencia ff e cum summa Sed quid
si iudex debeat dicere condempno et dixit absol-
uo uel econuerso numquam potest talem errorem corrigere
dicit hostiensis quod non quia si arbiter errauit in sententia
non potest eam corrigere ff de arbi quia arbiter
et idem in iudice ff ad quebatur alias si peni-
teret posset se dicere ego erraui et sic colludere
ar ut de eo qui q[illegible] assan vx Sed pro eo quod i-
telligas non per scripturam tabellionis in qua
legebat uel per illos ad quibus deliberauerat ut
qui assistebant de errore manifesto dicere posse
Certa ideo dicit quia quando agitur de certa
quantitate uel specie non tenet sententia incerta ff e
cum summa et C de sen que sine certa quantitate profertur et
et ult nisi iusta causa subsit prouerendi incertam
ff de rei ven que de certa § morte Sed Dicunt
re de iudex quantum est possibile est ut certam
sententiam faciat inst de act § curare Nam aliquando
fertur incerta quia aliud fieri non potest ut si
petatur equus in genere uel stichus aut pan-
philus sub disiunctione nam est enim quod petatur
eo modo quo debetur et condempnacio eodem
modo fiat inst de act § generaliter Idem in
noxali iudicio Nam ibi potest dicere iudex in x aut
noxam dedere condempno inst de of iudi
§ i et ad estimacio tamen est in obligacione
ff e miles § i et ii Idem est si agatur ad re-
scindendam vendicionem quia ibi subalternacione
promittatur ut de contrah et ve ad aurium Item
in vniuersalibus accionibus in quibus sufficiat
in libello res vniuersas designari ut dicitur C
de li obl § in libello vel In vniuersalibus
Pura quia sub condicione non est sententia ferenda
alias lata non tenet ff qui ap sit l i § hiduum
et § se ii q vi biduum Si ille sententia extitit sub
condicione tenet si antiqua condicio extet
non ligat ut de ap praeterea ii et ut de sen ex a
nobis i et C Romana li vi Ideo si pendente
condicione appelletur tenet appellacio et i-
pedit effectum sentencie condicione eciam post
ea adueniente et contra ut in C praeterea licet
secus sit in condicionali promissione in qua
pride habetur ex quo condicio extitit ac si
pura fuisset ab inicio ff qui pot in pig ha
§ i Sed si pure feratur sententia non releuatur
per appellacionem ut de ap pastoralis transfert
tamen in superiorem cause cognicionem ut de sen ex

pro tuas § de of ord ad remedium § cum vero Sed
si exemptus in subditum suum ferat sententiam excommunicationis sub
condicione Sed antequam condicio extitit desinit
esse subditus ipsius dicit hostiensis quod sententia tenet
ar C de manumiss testo statu liberis ff de
iud o iudicium cum quedam ff de iudiciis Si quis
ex ea § de fo cope c plures § de of dele cum ad et
c relatum Iusta quia quandoque nulla est sententia racione
litigancium ut cum minor xxv an Sine auctore tutoris
conuenitur sententia contra eum lata nulla est ipso
iure licet pro eo lata tenet C Si aduersus rem iud
l i ff e acta § contra Excipiuntur casus in
quibus persone potest esse in iudicio Primus non
de procur § septimo Secundus in religione
assumenda xx q i Illud xx q ii c i et ii et
de regul ad iura et c ad sinum Tercius cum
veniam etatis impetrauit ad maior sit C de
hiis qui ve et i pe l ii Item in sacro ordine
assumendo lxxviii di c i ii et iii Item cum
mortem patris exequitur eciam agit de testo
patris xv q iii de crimine vel Item pupille Item
cum agit de recuperanda possessione C qui l pin
l ult Item cum agit de thoro violato ff ad l
Iul de adulteriis § lex Item cum agit in libero
de libero homine exhibendo ff de lib ho ex
hibendo l iii § si mulier Item cum agit de ma-
dato alicuius ff de inim et mandato Item
cum agitur contra pre ii q viii quia Item
nulla est sententia in casibus positis § de lit gt
§ octauo Item quandoque est nulla racione auctoris
alicuius sine per appellacionem non suspense contra
quam fertur C qui prono non est ne li et
ar § de arbi deposita § si qua eciam idem
qui tulit renouare non potest ut dictum est §
C § diffinitiua Sunt tamen casus in quibus sententia
lata contra priorem tenet Primo in causa ma-
trimoniali xxxv q ix quia ergo de hoc §
C § vii racione vel in numero Secundo in
crimine fsl C de fals querelam Tercio ubi
negatur uidicatum ff de sen sic ap res et
in pri Quarto quando ille pro quo lata fu-
erat prima sententia dolose et sciens obmittit
excepcionem ipsam apponere et si fertur sententia
contra primam sententiam secunda tenet ut de cont
monasterium Sed si ignorabat sententiam latam
is contra quem agebatur quia alii for-
te sustinuissent ff de regulis qui mallens et
ut de reg iur ad quis in uis et sic fertur
secunda contra primam secunda sententia nulla est sic
intelligit ii q vi § diffinitiua vel Item
diffinitiua sententia C qui prono non est ne li
Quinto quando iudici uel ecclesie post nouas
defensiones subuenitur § de rest in integrum
c si Item quandoque est nulla sententia racione prola-
cionis quia si non continet condempna-
cionem uel absolucionem C de sen et inter

o in psens de hoc ꝫ c q qualis | uel quia
non seruatur ordo iudiciarius ut dicat ꝫ e
q qualit uel quia non procurator fi. domini
e condempnatus e de sen infra o in l. i.
ff de neg. lib q fi et ꝫ de cler quelaz
An procurator uel dns debeat condempnari
quia quandoque conceptitur sina in p dnd ꝫ de
prob. lic. q fi | quandoque in p in procuratoris ꝫ
de fide instr. Quo dilacs q fi | modernis tiro
sunt q utrumque fiat | sz q condempnatur p-
curator nomine domini | et dns per ipm pro-
curatorem ar.) de p b accedens. Sunt aut ca
in quibus fi nomine necesse est q sina for-
metur in psona domini | et no procuratoris ut
in beneficiis ecclesiasticis ꝫ de negt pla licet |
et) de concess p b pri electom q fi. Idem
in crimibus ꝫ de dolo ad olim | et c vitatics
et) de accu ad petitionem | et idem in causis
matrimonialibus | ꝫ de pair tue. Iter nulla
e sina qui venalis est n q vj q diffinitiua
v venalis. Item si error calculi in sina ex-
primitur e que sen sin ap reson l i q i et n
Item ad ex edicto peremptorio q venit i noti-
ciam absentis v proposito fuit | et debuit | ferr
sina nullius e momenti | qualit tale edictu
sit procedendum vide) de elc c i | et i dente ff
e l. i. q ydem ad ex edicto | nisi constet aliud
de contumacia e quod et qui in l y. Idem e qui
mortuus condempnatur ff q fine sin ap
restm l pnl ff e. Qui sunt q fi. Item si
per rerum naturam pere ns pt quis sine quia
impossibilia iudicis preceptum no obligat ff que
sen sine ap restm q fi ꝫ de pact c ult et i
d de solue sedaduit. Quis debet sinam ferre
iudex iudex competens puta extraneus in
que vibe consenti | quia talis dei incompetens
multis modis ut dictum est de fo compe q
prorogatio v iter prorogatum. Iter ipius ordina-
rius debet sinam proferre nisi obstet quia
1 talis e incompetens iiii or modis | primo rone
psone condempnande | puta epi coram metro-
politano accusati | et comiti gne no potest
2 depone in q vj quamis et c dubium dudum | sedo
rone rei de qua agitur ut in casibus sedi
pape reseruatis | quod ut notam ꝫ de of le
q iter omnia | uel ad iudex mulctat aliquem
ultra quam p legem permissum sit | n q vj q
diffinitiua v ad cta. Iter rone rei si ipe
nam equissimi visum est unquam | non sibi
ipsi ius dicere ff quorum le li. Rejet in
qn e aliquis rei sue iudex si ff de iudic
inl. Et dicitur causa ipa ciuilis
emolimentum uel dampnum ad iudicem | suo no-
mine ptinet ff qui ap sit l i q biduum v
3 ipa. Tercio dicit incompetens iudex rone
psone ipius iudicis | ut si excatus uel he-
reticus uel scismaticus ꝫ de psc c i et c
venies q i ꝫ de of ord q sede ꝫ de elec

quia diligencia xxiiii q i audiuimus) de heret
excomunicatos q credentes) de sen ex nouit | uel
4 quia est infamis in q vij q ta. Quarto rone
maioris tribunalis | quo qd rite dilata e ff e
contra pupillum q qui ad maius ꝫ de of le
licet) de ap. Si duobus. Iter delegatus rite
datus pt ferre sinam n in casibus positis ꝫ
de of dele q expiat. Iter ratione pronunciatio
diuidie sine sciplene | puta sunt duo | uel
tres iudices | et unus tm | uel omnes pronunciat
ꝫ de of dele cam | qd et in ordinariis locum hab
si tn duo concordent et tertius contradicat tn
sina duorum ff e duo. Iter in arbitris ff de arb
sine tres dic ut ꝫ de arbi q dein v. Item
4 si sint tres et q arbitri. Quid si plures sint
iudices et unus condempnat in v alius in x
alius in xv ualet sina illius qui in v ut di-
ctum est ꝫ de arbi q arbit. Si quid si duo sint
ordinarii et dant sinas contrarias | quia unus
absoluit | et alter condempnat. Re. o i ordina-
riis tenet sina pro reo lata | no pro actore |
in causa fauorabili puta matrimonio | libertate
dote uel testo) e c ult et ff e. Int ptes si
aut sint duo iudices del utraque pend ex ar-
bitrio delegantis | quam uoluit confirmare
ff e duo iudices | et) e c fi q pult. Si si arbit
sunt | inutra teni ff de arbi pedis q fi
et l sequentibus |) e c fi q ult ubi no. Epi
eius pronunciac | q si discreparent debet ad me-
tropolitanum et epos quietos | uel ad primate
recursus haberi vi q iii c i n et in. Qualiter
F proferri debeat | et cte nulla est sina n sub
sequenda obseruetur. Primo q sedendo et non
stando iudex pronunciet ff quis ordo in bo
possine l n q dies | et q in vez) e et si sina
nisi li vj. Quid si pronunciet sedendo in alta-
turi et ptes sint inferius valet si ho ar
2) de ap. Si iustus. Secundo si edidit ea ptibus
in scriptis sedendo si no recitauit e de sen expi
3 et e l i et) e et si sina q fi li vj. Tercio re-
citauit si no in scriptis e de sen ex pi e fi.
4 Quarto si recitauit in scriptis non pseipsum
sed p alium | nisi sit pfectus prtorio uel alia il-
lustris persona | uel epus quibus ptm per-
mittit p officiales suos suas sinas recitare
e de sen ex expi et e l hac lege | et) e si se-
tencia in pn li vj. Si alys hoc non permit-
titur | et si p acessorem pronunciare velit
in aut ut de fine sen fin q illud coll v
nec prudentes et iprudentes simul uocatis
ꝫ de co suet c in nostra | sed ad ab uno arbi-
trorum uel iudicum aliis presentibus et mandantibus
sina recitatur | habetur pro inde ac si sina
esset ab omnibus recitata | ꝫ tn ut is qui
recitat non recitat vbis singularis num
sed plis | ut nos tales iudices uel arbitri
pronunciam | uel statuimus in hunc modum | lz
secus sit in electione in qua est ab uno vice

omni / siue p(er) compromissum / siue per scrutini-
um procedatur electionis pronunciacio per
verba singularis numeri facienda / e c. cu(m) ab omo-
li vi / Sunt tn casus in quibus hoc non re- g
quiritur · quia sine scriptis expediuntur / qui
sicut illi casus in quibus procedendum est de
plano habentur / de v(er)bo si(gnificatione) in de v(er)bi vig(ore)
de plano proceditur ut in causa inquisicionis /
et denunciacionis / licet capitula de quibus in-
quiritur sint edenda / de accu quali(ter) / Item cu(m)
agitur de beneficiis iuris canonice obtentis
sine conscientia / xvi q viii multis /
et / de instoribus c vi / uel de uacacione di-
uiorum / uel aliis quarumbus eccliarum / quod
Item cum ex officio suo / sibi corrige(re) et quando
ex officio suo procedit ut / et benefi c ito
/ de p(ri)b(ilegiis) de monachis / et c graue / et de
ubicunq(ue) / Iudicis officium de plano expeditur /
et in iniuriis casibus positis § de ob q(uod) sed
libellus / In causa matrimoniali distinguitur
An procedit ex officio et sic vz / an est figura
iudicii et sic vz utraq(ue) parte presente / et tunc vz
uel alia per contumaciam absente et sic no(n)
valet ita notat / c / An de sen et re iudi c
uel' li vi / in glo in v(er)bo illustrium / et qui
filii sunt le in glo in eodem / no(n) seruatur
Item de causa matrimoniali aut procedi(tur)
in ipsa in figura iudicii sc(ilicet) oblato libello / et
tunc si non seruetur ordo iudiciarius cessatur
siue denunciatur / qui filii sint le per ve-
nerabilem q(uod) vide / et v(er)bo p(re)terea / et ar § de testi
albicius et ar / de dand' de spon a(d) id(ic)iao
Item si pronunciet expresse contra iura / quia
scandalum ea iudicatum est / e c t et § de qst
c. i / et c ne innitaris / et c de iud' Rem no(n)
nouam / alias s(enten)cia no(n) tenet ii q vi q(uod) diffinita
v(er)bo Item si s(enten)cia / et hoc intellige quando iudex
expresse pronunciat contra iura puta pro-
nunciat minorem xxx an non obstante defectu
etatis confirmandum esse hoc enim expresse e(st)
contra ius § de ele ad in ancee(s) / Secus si
non exprimat puta minorem xxx an confirmat
in Epm non obstante minori etate opposita
si non exprimit q(uod) sit minor / hoc pronunciat
ius litigacionis / et ideo nisi appelletur tra-
sit in rem iudicatam § de elec ad dilectus h.
q(uod) Et ideo non e(st) tutum assignare causam h
in s(enten)cia nisi in casibus in quibus tenetur
exprimere / Primus e(st) vbi p(ro)pt(er) ceptam peticionem
absoluit § de iudi examinata / Secundus ubi
ante con(testationem) recedit / ut si condempnet victo-
rem victo in expensis ad de iur cod sit q(uod)
in aut' de iudic q(uod) oz coll' vi / Tercius in actio-
ne reali ubi reus non possidet / Ratio
quia si postea incipit possidere non obstat
excepcio rei iudicate § de excep c p(er)ult'

Quartus p(ro)pt(er) lapsum termini c de iud' p(ro)pon-
dum q(uod) ideo / Quintus in sententia electionis
/ de sen ex ad medicinalis li vi / Sexto nul-
la est s(enten)cia si non fuit libellus oblatus /
nisi in casibus positis § e q(uod) Sunt tn casus
Septimo si non fuit lis qte c i / Octauo
si non profertur aucte testium an lit' qt'
productorum nisi in casibus positis § ut lit'
no(n) qt' p(er) totum quia alioquin / et cum alius pro-
ducuntur an lit' qt' et p a § de testi venies
ii q(uod) p(re)t' et ult' Nono si procedatur aucte
testium productorum p(ost) lit' qt' sz no(n) iuratorum /
nec a partibus iuramento remisso § de testi
in p(ri)n c tuis / Decimo si procedatur aucte
testium iuratorum absente parte aduersa nec
qtiacie in aut' de testi / In noie dni et
/ de fideiuss constitutus q(uod) si / Vndecimo
si procedatur aucte testium no(n) scriptorum uel
publicatorum / uel no(n) diligent' examinatorum /
cu(m) hoc maliciose / uel negligent' fuit p(ra)e-
missum § de testi p(er) tuas / Intellige ma-
liciose qn obmittuntur ea que in iure expres-
sa scripta reperiuntur / de quibus habes § de testi
ad cam / ibi de hoc dictum est in e q(uod) Item
examinari negligent' vd qn sunt obmissa
interrogatoria a patribus tradita Duodecimo
si procedatur contra absentem no(n) qtiacie
e quo et qn in ca q m q ve caue / Tredeci-
mo si pronuncietur contra p(re)sentem no(n) qui-
tatum / nec sponte confessum ii q i nos nequaquam
et § de qst ecclia / Sedecimo qn ano suo
iudice ut dictum est § e q(uod) quis dz / Sextodeci-
mo qn no(n) apparet quis actor / quis reus
quis Iudex iii q iii c i et ii q ii In p(ri)-
mis et / de v(er)b sig forus q(uod) in omni / Sextode-
cimo qn pronunciatur sup(er) eo quod petitum
non est / de accu quali(ter) q(uod) si et / de si lig
hely q(uod) i / Crimus sit effectus / et quod ut a
superiori impetretur de facili confirmacio
si rite sit lata / c eaque / et hec petatur
/ e causam que nisi / Item si executor ma-
detur / e cu(m) aquibus et hoc e vim nisi
sit appellacione suspensa / ut ma / e q(uod) quo re-
medio / s(enten)cia tn executor tam cito transit
in rem iudicatam / et executionem secum trahit
nec appellacione suspenditur / c px pastorale
Idem de s(enten)cia uel medicin / de sen ex(communicacionis)
cu(m) li vi / quia iste tres sine nomine cen-
sure ecclesiastice comprehenduntur / de v sig que-
rens / et in mente spali ad pctorum cor-
reccionem xi q iii oib et c nemo et c audi /
et / de cohi cle' et mul' c ii et in c s(ed) petrum
in conuenti ligat xi q iii estiat et c audi
Item mandatur s(enten)cia ~~excomm~~ execucioni
in solidum contra illud qui condempnatus

est si vnus est / et si plures sunt condempnati contra quemlibet proportione tamen / etiam si quilibet in solidum continetur. C. si plures vna sen. condemp. sunt l. i. et ii / et datur actio contra illum quem lata est et heredem eius ff. e. miles q. fi. set reo absoluto datur exceptio contra illum qui succubuit et alium eius nomine ff. de excep. rei iud. l. rei iudicatae. Secundo remedio sententia retra-
1 ctetur / et quidam per querelam filii C. de fals. querelam de hoc s. de excep. q. in omni.
2 Secundo per restitutionem in integrum s. de rest. in integrum
3 auditis ex libris / et c. suscitata. Tertio per supplicationem quod dicitur ut s. e. q. vi. i. prin.
4 Quarto per simplicem petitionem in casibus in quibus potest iudex sententiam retractare. Quod dicitur ut s. e. q. in casibus / vel quando est nulla retractatur s. e. q. iuxta ad sequentibus
5 Quinto per appellationem infra x dies factam. Set notandum quod tria sunt genera causarum primum quod nunquam transit in rem iudicatam quia ea servata anima periclitatur ut in causa matrimoniali i. e. lator et e. consanguineae / et s. de testi. series / de frig. et mal. fraternitatis / et est ratio quia tanto sunt graviora peccata etc. s. de consuet. c. fi. Secundum contrariam naturam habet quia statim prolata transit in rem iudicatam / sicut in dictatore ut dictum est s. e. q. quibus sit effectus v. tertia. Idem et quando insignes latrones vel seditionum concitatores damp-natum ff. de ap. constitutione. Idem est in raptore virginum C. de rap. virg. l. i. q. quibus. Idem in homicidiis maleficiis violentiis / veneficiis adulteriis etc. si sponte confessi sint. Secus si coacti ii q. vi. quorundam quorum ap. non re. l. ii et idem in ceteris criminibus est dicendum et servandum. Tertium tamen medium cuius sententia elapsis x diebus infra quos appellari potest transit in rem iudicatam quo ad effectum nisi forte minori etate vel aliter alii privilegiato / per beneficium restitutionis in integrum / vel alio iusto modo subveniatur ff. de rest. in int. l. fi. et ii q. vi. q. Anteriorum / et i. de ap. dirce. Sunt tamen casus in quibus non appellatur quod dicitur ut i. de ap. q. cuius sententia. Sequitur
6 de re iudicata / que dicitur veritas inter partes versa in dubium / per diffinitivam sententiam iustam non retractandam / vel suspensam effi-cacit. declarata. Set quanta est auctoritas rei iudicate. Respondeo magna inter eos inter quos lata est / a qua tamen appellatum non sit vel si sit tamen per ea pretenda dilatorem / ad solutionem faciendam acquievisse videtur / et omnino parendum est ei C. e. l. i. in prin. / et l. absolutionem / et hoc est verum nisi propter equitatem suppucientibus casibus / a sententia recedatur. Puta fallo vel commodatarius condempnatus / in estimationem rei uince / qua culpa sua amiserat / et post rem amissam aliquo casu recuperat / aut equum est ut estimationem vel rem rei restituat / ff. de quod sit ca. fullo / et ff. commo. vel in commodati q. fi. / nec retractatur occasione per emptoriae exceptionis omisse C. de sen. resti. non pos. l. plt. / et in casibus positis s. de excep. exceptio v. Item per sententiam ratione minoris etatis vel furoris caute per beneficium restitutionis s. de in int. rest. c. ii q. fi. et c. ult. Item vbi quis sub iudice iniquo compulsus est / subire iudicium eo tempore quo compelli non debuit ff. de fer. l. i. Quibus nocet res iudicata. Dic quod regulariter non nocet nisi illis inter quos lata est / et in illis tamen super quibus actum est de excep. rei iud. l. ii. in. et i. e. ad super et c. plt. Fallit in casibus ubi preiudicatur alteri / puta si actio vel defensio primo loco pertineat ad aliquem / et ipse faciet quia sequentem expiri de re illa / intelligitur iuri suo renunciasse / quem potest prohibere agere vel defendere i. e. c. plt. / puta debitor permittit creditorem expiri de proprietate pignoris / vel maritus vxorem / vel socerum de re dotali / vel emptor venditorem a quo causam habuit de proprietate rei empte ff. e. Sepe. Set vbi prohibere non potest sibi non preiudicat. Puta coheres agit de parte sua / vel quemadmodum / et si sit extraneus vel contumax ff. e. Sepe q. aliam. Idem in cocanonico i. de pre. dilecto. Idem si subditus de suo iure litiget i. de den. inter dilectos nisi vel procurator vicarius s. de ca. pos. et pro. i. cum olim nisi. Idem est si episcopus de iure suo quod ad archiepiscopum i. e. ad super q. i. nisi cause sint connexe vel xxxi. di. tantis / et i. de cau. ad petitionem. In casibus autem nocet vel prodest omnibus sententia / et ex ea fit ius quo ad omnes
primo in causa filiationis ff. de lib. ag. l. i. nisi et
1 l. ii et in in prin. Secundo cum agitur de officio
2 pro testo ff. de iudi. q. test. pap. q. meminisse
3 Tertio in eo qui causam habet ab eo ff. de sta. ho. excep. rei iud. si a te q. fi. Quarto in causa
4 libertatis ff. de sta. ho. i. generum. Quinto in re
5 indivisibili ff. si s. ven. l. o. l. si fundus. Sexto in re com. ad pupillo ff. quemad. s. amit. Tertio
6 tamen et ii q. vi. q. diffinitiva v. cum plures. Idem ubi res com. est ad fisco C. de com. rer. al. l. ii de pena iudicis male iudicantis. Sicut e. s. de rest. spol.

De appellationibus:

17 Visum est de sententiis. Set quoniam sententie iniuste per appellationem relevatur. Ideo agitur de appellationibus et videndum quid sit appellatio / et quare sit inducta. Quis possit appellare. A quo et ad quem debeat appellatio fieri. Quando et qualiter sit facienda. Et quotiens. A cuius sententia appellari non possit. Infra quod tempus sit appellandum / et infra quod tempus debet exerceri. Quis operetur modo appellationis in recepto. Et quod pendente appellatione nichil est innovandum. Quis

sit effectus appellacionis Appellacio est invocacio ma-
ioris iudicis per invocacionem superioris aucto-
ritatis suspensio § de of dele pastoralis et
ptca illam vel iudicio suspenditur sive a
sentencia sive a gravamine sive in iudicio sive
extra iudicium appelletur Secundum leges appel-
lacio ad hoc inventa est ut iniquitas seu impe-
cia iudicis corrigatur licet nonnunquam supe-
rior bene latas sentencias in peius reformet
Neque enim utique in melius pronunciat qui sentencias
novissimas est laturus ff e l ii Re i §
Secundum can ad hoc inducta est ut liceat appel-
latori vitiatam causam appellacionis remedio
sublevare ii q vi c e let ut omnes expresse
releventur ii q vi c ad romanam let ne quis
audeat sibi ius dare ne innocens condempnetur
vel spolietur vel in aliquo opprimatur ii q
vi c ii et iii et sequentibus Item et extra iudi-
cium appellatur ut ibi let j e bone et c dilecti
§ tunc verius dicatur provocacio ad causam quam
appellacio j e cum sit Roma et § si vero a gravamine
et appellacionis remedium non est ad defensionem
iniquitatis sed ad presidium innocencie insti-
tutum j e ad specialem et porro Item quis potest appella-
re Ideo is cuius interest sive contra quem la-
ta est sentencia ii q vi ideo sive contra illum dum-
modo sua interest ii q vi non sollat let § t pre
ad super controversia ff e tutor let l ab exe-
cutore et alio et hec qualitercumque interest ut ap-
paret in hiis que notatur § t pre et plt let si
ymmo et licet cuiusque non interest ubi humanitatis
causa tenet appellacio ut si quis condempna-
tus in crimine capitali vel cognato vel eciam
extraneo appellare quatenusque condempnatus
contradicat tenet appellacio let supplicium differ-
ff e minorum let ff qui ap sit l ii et fi nisi in
casibus positis § t prox et quo remedio vero
secundum Inter filio victo in causa libertatis licet patri
appellare et matri pietatis causa pro filio
et quacunque causa condempnato permittitur
appellare let appellacionem exercere licet ab invicem
in causa principali defendere non possit ff qui
ap sit l ii et plt nisi cum parentes vel filii mor-
bo vel etate impediuntur agere vel defendere
ff de procur fermas potest eciam quilibet extra-
neus pro condempnato appellare Quibusdam con-
dempnatus appellacionem factam mox ratam habeat
ff de ap re l i et ii q vi non solent let infra
x dies ar ff re ra hal plt multoforcius
procurator alieno nomine condempnatus
is enim per alium procuratorem appellare potest
ff e tutor nisi let l ab executore et fi ymmo
imputatur ei si per se vel per alium non appel-
lavit vel saltem dominum non denunciavit quod
appellet § de procur non numse vero potuit
Ideo ad appellandum quilibet admittitur et eciam
excommunicatus potest appellare let appellacionem prosequi
§ de excep cum inter let e dilecti dilectus Itemque
et e venerabilem alis is cuius nullo interest appellare

non potest ii q vi non solent et § de elt cum inter
et quod nos attendentes Item a quo et ad quem
debet appellacio fieri Equidem gradatim debent
appellaciones fieri ab illo scilicet a quo appellatur
ad illum scilicet qui in proximo gradu et immediate
maior est ii q vi Anteriorum et illo et q i Illud
et c placuit let si obmittatur iudex medius
appellacio non valebit adeo quod si hec excepcio
proponatur coram iudice ad quem appellatum est
obmisso medio et ipsam non admiserit iuste
appellabitur ab eodem j e dilecti nisi de consue-
tudine secus sit j e Romana Item ad fi li vi
ad papam tamen appellari potest obmisso medio ii
q vi Si quis putaverit j e Si duobus et e sol-
licitudinem sed hoc est in papa et in legato suo
§ de of le c i et est racio quia ordinarius est
cunctorum j de privil Antiqua ix q iii cuncta
per et c per principales ymmo appellatur ad primum
immediate superiorem quando ad ipsum appellatur
Item quid si quis putavit appellare ad maiorem su-
periorem et appellavit ad inferiorem sive minorem
Ideo quod error ei nocebit quia sentencia non obstante
appellacione in rem iudicatam transibit Si si ad ma-
iorem quam debuit vel parem appellavit aliud
pro alio accipiendo talis error non nocet ymmo
nichilominus potest appellacionem prosequi aput eum
aput quem debuit appellare ff e l i q si quis
et q plt Item pone quod tempus clericis temporales iuris-
dictionem super ipsis rebus temporalibus sentenciam tulerit
ad quem appellabitur Dic quod archiepiscopum nisi forte
de consuetudine aut privilegio seu alio speciali
iure sit ad aliud appellandum j e Romana et
§ aut ad eos li vi Item aut plene sciatis ad
quem a quolibet iudice sit appellandum est distin-
guendum quia aut appellatur ab ordinario aut arbitro
qui loco delegati succedit aut a subdelegato
Si appelletur ab ordinario ad proximum superiorem
appellabitur ii q vi Anteriorum et illo et c placuit
et Illud Aliter appellacio facta non valebit j e
dilecti Excipiuntur quatuor casus primus si con-
suetudo aliud inducat j e Romana et i li
vi let sic intellige j de pb referente et j de
no ap im Signatibus Secundus est quando si hoc
non paciatur iuris absurditas ut si metropo-
litanus conveniat subditum suffraganei co-
ram dyocesano quod in causa propria necesse habet facere
quam actor sequitur forum rei § de fo compe
Romana nisi li vi licet ergo metropolitanus
per se sit superior post diocesanum non tamen ad
ipsum in hoc casu ad diocesanum sentencia sed ad
patriarcham et primatem let si desit ad papam
tamen potest appellare Nam si metropolitanus
appellet non appellabit ad seipsum j e Romana
Item i li vi let ar j de iudic c fi et si subdi-
tus diocesani voluit appellare non ad
metropolitanum cum in causa propria sit suspectus
sed ad proximum superiorem est appellandum ar j
de iur pa nullus j de concess pb c i §
de elec ne pro defectu Tercius est ubi iuris-
dictio mediata concurrit in quo casu ad su-

piorem qui mediate et immediate subest appel-
lacio facta valet / ut si appellatur ad diocesa-
num a presbytero / qui subest archipresbytero / vel ab ar-
chipresbytero qui subest archidiacono / nisi de consue-
tudine contraria appareat Nam et ob ista imme-
diate subsunt diocesano / et eius sunt vicarii
ut patet supra de officio archidiaconi / et de officio archipresbyteri per totum
et x q. i regenda et infra de rap. c. i. Ex hoc pro-
cedit quod ad papam potest obmisso quolibet ordina-
rio et a quolibet appellari ii q. vi ad roma-
nam et infra Si duobus / et c. sollicitudinem.
quia mediate et immediate ordinarius est cunctorum
infra de privilegiis antiquis et ix q. iii cuncta / Idem dicit
in quolibet delegato et subdelegato nisi in
casibus positis infra c. vbi autem / Ruartus si pro-
ximus superiori sedis apostolice gracie se indignum
reddat supra de officio ordinarii quod sedes nisi puta
scismaticus / vel excommunicatus in quo casu ad
alium proximum superiorem / procedi recurrendum
est arg. supra de iure patronatus nullus / vel recursus ad pa-
pam arg. infra de concessione prebende quia diversitatem contra
Si tu et supra de elec. quia diligencia / expressius
autem supra de supplenda neglig. pla romana li. vi / quia
excommunicatus nec cognoscere nec committere potest supra de
officio vi. Romana ad finem li. vi Si autem appellatur
ab arbitro qui loco ordinarii succedit / ad illum
appellabitur ad quem appellaretur si ab ordina-
rio cui successit contingit appellari Extra de offi-
cio vi. Extra de officio. Et ad Si quis litigancium / et
idem si appelletur ab arbitro qui loco delega-
ti succedit ad cognoscendum de causa recusa-
cionis contra delegatum proposite supra de officio dele-
gati suspicionis de ipsis habetur Extra de iudic. Ap-
tissimi insti. / et supra de officio dele. Si contra unum
contra finem li. vi et c. Si arbitris eadem li. vel quia ca-
dit inter superiorem et subditum / et electus sunt
arbitri qui ordinarium est ff de iurisdictione omnium iudicum
et de tali loquitur canon xi q. i Si clericus /
et a talibus appellari potest ff qui sententia cotidie ca-
bit et l. si et ff ex consensu. Ex i. Si vero
de legato appelletur distinguitur aut est
delegatus ad universitatem causarum / aut ad
unam tantum Nam utrumque fieri potest ff de iurisdictione
omnium iudicum solet / et l. si Si appelletur a delegato
ad universitatem causarum / ut ab officiali Episcopi
non ad ipsum Episcopum / sed ad archiepiscopum appellandum
cum idem sit auditorium Episcopi et officialis eius
infra Romana in principio li. vi / et supra de officio dele. Si
contra unum ibi li. vi / nec in hoc valet con-
suetudo supra de consuet. non putamus li. vi Et
talis racione hostiensis est ordinarius / non delegatus
quia solam nominacionem ab episcopo recepit sed generale
iurisdictionem ff de iure omnium iudicum et quia Et quod
habeat autem iurisdictionem ordinariam Et patet infra de
inst. c. iii et infra de reg. iur. c. vi et infra de sent.
et male c. i contra illa Et sive ordinarium sive
delegatum tales reputes / hoc semper verum est
quod talis qui universaliter causam audit / naturam
ordinarii sapit / et retinet tamen in commissio-
sub qua in appellacionibus succedit / et ideo
in disputacionibus nostris non est magna vis
facienda supra de procur. procuracio / et c. de donat.
l. sum Quod si appelletur a delegato ad unam
causam et erat delegatus ab alio quam a prin-
cipe / appellatur tamen / ad delegantem infra dicta
ii / ff quis et a quo ap. l. i ff i et l. si nisi
velit appellare ad principem / vel ad legatum
eius ut dictum est supra contra tamen Nam delegatus
sicut ibi eius vices gerit Extra honorandus ex
iii di. c. si xxiiii di. c. i / et ii q. vi decreto Si
si delegatus a principe ad ipsum appellabitur
non autem ad legatum eius supra de officio leg. studui-
sti Nam generale est ut a delegato appelletur
ad delegantem Extra c. proximus contra sic si appello
et in aut. de scis Episcopi contra Si quis contra col-
ix Vbi autem a subdelegato delegati appella-
tur est subdelegatus delegati a principe / aut
ab alio Si a principe distingue aut ipse de-
legatus subdelegavit totam causam et tunc
tamen ad papam appellabitur / aut sibi aliquid re-
tinuit et tunc sive appellacio fuit remota sive
non / ex quo vices suas commisit / donec revo-
cet vel execucionem sine / aut quidquid aliud
de iurisdicione sibi reservavit / ad eum tamen non
ad delegantem primum appellari debebit / eciam
si post sentenciam appellatum fuit supra de officio dele.
Super quod contra porro / et c. Si delegatus insti.
li. vi nisi delegatum excommunicari vel mori aut
alias legitime impediri contingeret aut negocium
ipsum iurisdictionem habere tunc ad primum delega-
tem est appellandum supra de officio dele. si ibi an et c. Si
a subdelegato li. vi Si autem appelletur a subde-
legato delegati ab alio quam a principe non
solum ad principem sed eciam ad ipsum delega-
tum appellari potest ff quis et a quo ap. sit l. i
in principio / et l. ult. potest autem talis subdelegare
in casu puta delegatus fuit ad universita-
tem causarum / ut vicarius seu officialis Episcopi
qui potest causam alii subdelegare ff de iurisdictione omnium
preter contra i et arg. supra de foro compe. Romana contra
i li. vi Quando vero a principe causa tribus de-
legatur et duo non in totum subdelegant vices
suas et ipsi subdelegati tamen non appellandi
supra de officio dele. Si duo li. vi Et licet supradicta
de iure scripta sint tenenda / consuetudo tamen
potissime si de ipsa appareat in talibus est
spectanda et privilegium vel ius speciale infra c. Ro-
D na co l. et arg. supra de officio ord. Duo simul Et
quando debet fieri appellacio et quid regulare est quod
ante diffinitivam sentenciam non potest quis appellare Extra
de iud. Cepissimi Et quorum ap. non recipitur
1 ante finem hoc tamen fallit in casibus Primo cum
iudex in civili negocio vel criminali quod non ha-
bendam contra legem interloquendo pronunciat ff
de ap. ea re ante sentenciam ii q. vi non solent
2 Vel ante sentenciam Secundo quando delegatus fideius-
sores datos minus sufficientes ydoneos esse
interloquitur ff qui sententia sufda co. l. arbitro

et l si et ff quibus ap nd li liul' Tercio 3
pmittitur clerico an smaz appellare sed si
frustratorie appellauit punitur in libra arge
argenti que de pauperibus erogari C de
epis aud' n Quarto qn iudex tutoris 4
satisfacioz ronabilez non admittit ff quido
ap sit li. q' Si quis tutor Quinto qn iudex 5
discernit q pecuniaz debitaz minori fiue cura-
toribus soluaz sic enim exp'ssio quasi adultis
i maz appellare ff de mino aut ptor q' per-
mittat Sexto appellatur a falsa consultacione 6
seu relacione ff q li. ff qn ap sit li. Re
et l si Septio ab iniqua interptacione sine 7
ff c ab executore Ista sut secundum leges
Sz sacre Canones an et pq lit' qz et i pro
lacione sine et post quamlibz grauamen sin-
gulis facultatez tribuunt appellandi ic sup
eo n et n q vi ad romana et c quociens
Qualit appellacio sit facienda et formaz e
appellacionum posuit Grang n q vi q' forma
Sed quia mug est ideo sic distinguitur
ad quid viz appellacio facta teneat Aut ap-
pellacio facta est extra iudicium aut i iudicio
Si extra iudicium aut appellatur ne id quod
de iure communi fieri Sz fiat et tunc no valet
nisi ca racionabilis ptenditur si ex cau-
sa ronabili facta tenet i de hiis q fi a ma
p ci et c ex ore Sed de elec au mt' & cu no
bis auditis considerans et c bone Rec e si ap-
pellet ne porrigatur inuestitura confirmata
ut moris est i c constitutis aut ne quis
iniuriet sibi et tunc sufficiunt sibi probabiles
coniecture i c bone et c Dilectis Re i et q' i
Requit' tn q i istis casibus appellet i scriptis
i c cordi li vi Aut ut aduersarius qui pe-
tit ab aliquo rez aliquaz uel pecuniaz cu co-
raz superiore conueniat uel ei respondeat Sz
ppe vocatur applo et ppe prouocacio sp
re aliqua pro qua duo contendunt ad cam
vocacio appellatur i c cu sit ro q' Si vero
a grauamine et talis prouocacio pt fieri ad
sedez apcam n q vi Ad romaz et hoc locu hz
qn platus contra subditum et maxime contra
exemptum vult procedere et sibi iniurare ar
i c pueit et n q vii metropolitanum et s
de resti spolis ex gone et hoc simil si verbo
appellet nuncia e scriptura i c cordi li vi Secus
si facto sicut aliquos iter viz arripiendo uel
nuncium mittendo rar i c Dilecti et i hoc videt
sedes apca annullata q ad ipaz accedentes
tuti sunt vn tota die concedit gratis qz quod
factum est i preiudicium euntis ex quo iter arri-
puit instatum pstinum reducat i de peg c c
n q vi Arguta et hoc extra iudicium Si uo
in iudicio i ex quo quis vocatus e per iudi
cem quis appellauit distingue aut ante
sniaz aut post Si an sniaz appellet quis
distinguit' an iudex moueat gom atato
uel alius Si iudex moueat appellare potest
Sz debent exponi probabiles medistandi
iuri puta quatis me offo au patus sic stare
cognicioni metropolitani uel amicorum qz
uel eligere arbitros xi q iii Alias appellatio
ne contra me procedatis i c Dilectus q' i et
s de rest spol aquerentz In quo casu sp
est appellom defendum i c cu spali q' plt'
quod intelligas cu iudex sine inquisicione
vult condempnare uel inquirit sed excedit
modum et ideo appellatur i de accu Inq'stoes
et c qualit q' debet Secus si formaz sinet
uel si excessus notorius sit quia tunc a cor-
reccioni appellari non pt s de of ord licet
et c irrefragabili et i c Ad nraz licet ro-
nisi pueit i psona et c posuit Sz caueat
ne iudex quod dubium uel manifestum e noto-
rium dicat i c consuluit i Si aut alius qua
iudex gom moueat distingue utrum is cora
quo mouetur go sit iudex a se ap cui causa
committit' appellacione remota et appellat pt
grauamine probabile quod cu in iure expssu
non e appello non releuat appellatez quo
minus id q contra ipm fit teneat modo iure
quia quo ad ptes appellacio e remota s de
off dele super eo et s de rep cam q' ad si rele
uat tn quando ad hoc ut officio superioris im-
plorato quodque pa talez appellacionez factum
e potit emendari i c pastoralis no tn punit'
iudex qui no detulit appom aut no e talis
delegatus si quis alius excepto papa frustra
stra appellacio i sine causa robili facta nulla
est i c cu appellomibus li vi Sz si causa lrima
ptendatur que si probata esset Sz lrima
reputari sine in iure expssa inveniatur sine
non tenet applo i c ut debitus cu sit ro q'
Si vo et c cu in ecclia et oportet me pfiteri
q appellaui pt causaz pbabilez non admis-
sam i c cu caz q' si et c dilco q' si et c Signi-
ficasti et c interposita Re i tn si iudex tinn as-
signauit ad audiendam reuocacioz grauaminis
et no apparuit Sz iudex i tercio grauamen
reuocauit cu iudex effectu et tunc potest proce
dere ac si non fuisset appellatum i c Si au- f
diac li vi Notandum tn est q qn no valet applo
iure appellomis cu causa friuola uel mini
probabilis ptenditur valebit tn iure re-
lacionis si iudex eaz recipiat et appelloes co
cedendo ad superiorez remittat licet e sibi
de necessitate vlterius remittenda i c Dilectis
Re i et q' pst' et c continuasti et c ad appel
lacionibus li vi vbi uo quis post sententiam
appellauit aut i x dies aut post Si post x
dies applo non tenet quod dic tam de dif-
finitiua quam interlocutoria ut & t prox q' i
causis et q' quo remedio Sin aut infra
x dies appellatum fuit aut i continenti sta
sniam lata et tunc non oportet appellacioi

dare inscriptis / si sufficiat quod dicat appellans appellare acta / appello ii q vi ad si v litigatoribus ┐ c li ii et si et sententia nec edicere tam ymo unam quam prosequitur desistere / potest ad alia recursum habere ff de eo / et appellari s de re iud' ad probandum / et s de fide instr' ad vobis

Aut non ex intervallo et non apud acta / et tunc similiter non requiritur causa / sed tunc rest utrum post motum iudicis appellatum non sit / et tunc sufficiat quod fiat appellacio / et coram testibus coram personis honestis / et reputatur appellasse acsi apud acta appellatum fuisset ┐ e si iustus et de hiis qui post inc iu non ap li et et ar s de off ord' pastoralis ad si b; bre nota est scriptura ut i aut' de te ii sol p' sup dotem q i / et q contestacionem coll' vii / ita quod scriptura contineat quis / a quo / contra quem / i qua ca / ad quem / et qui non dico qui q duxerit appellandum ii q vi q' forma / et ff e l i q si s in i superioribus casibus . si cumque appellatur in iudicio sive ordinarie agatur / puta actore de reo coram iudice competenti / sive extraordinarie puta iudice inquirente ex officio / extraiudicialiter appellacionis diffinitivam sententiam sive agravamine sive ab interlocutoria appelletur / nota est quod appellacio porrigatur scriptis omnia predicta contineantibus et tam quare appello facta est / et quod appellos petat et quod prosequatur causam appellacionis ad omnibus muni et scriptis per se / vel per procuratores ad eam instructos / quod si appellator hoc non fecerit reputabitur non appellans / et condempnatus in expensis ad priorem iudicem remittetur ┐ e eodem li vi / iudex requisitus tenetur ei appellos tradere / si alias in causa procedat nisi appellacioni renunciatum fuit eius invalidus et irritus sit processus ┐ e ut sup appellacione li vi / hoc intellige quod infra xxx dies instanter petat appellos a iudice exhiberi / alias presumitur appellacioni sive renunciasse / si infra idem tempus petere pretermittat / licet videt aut mittat ad hiimodi prosequendum et ad hoc quod sit processus irritus requiritur quod iudex super hoc debita instancia loco / et tempore requisitus eos expresse deneget / vel infra premissum tempus maliciose aut negligenter illi tradere pretermittat ┐ e ab eo li vi / et sufficit porrigere iudici appellos inscriptis / et licet coram ipso non fuit lecta non potest impugnari ┐ e appello li vi

Appellans aut sine intervallo temporis contextu plures appellaciones petere / si aut iudex assignet tempus ad dandum ┐ termini inter se daturum si appellans tunc non petat / appellacioni renunciat ipso iure / si aut iudex negligit appellacioni katz si de quamvis riger / et e formam appellacionis et appellorum tradit Bernardus

Est quis appellare et quidem in iter bis / de hoc ┐ de sen et re iud' ut talis in decreto v diat litigans tres sententias similes contra se amplius non admittatur ┐ e ducto / si non tercio ┐ e sua et ii q vi si quis i quacumque et hoc intelligas a diffinitiva sententia / vel interlocutoria vel quacumque alio gravamine alio / quoniam licet in eadem causa quociens quis gravatur appellare ii q vi quot ┐ sup quolibet gravamine bis ff de l i fidei commissa q si quis x sed licet non admittatur tercia appello ab eadem sententia fra admittitur tamen in integrum restitucio / et supplicacio contra res bis iudicatas ff de minor minor et l se et s de rest et inint cum ex lib q' ple et sic intelligi pt s t px cum causa

Et aliquando sententia non potest appellari primo ab executore nisi modum excedat / vel si nimis cito exequatur sententiam ff e ab executore dicit ut s de of de le q sed iniquam / et q se et ┐ e q ab executore q h

2 continua secundo a nominacione minimis publica ut in tutela vel in ala ff qui ap sit li q si quis et inst de excu tu q q aut

3 tercio a sententia condempnatoria eorum cum statim intelligit dampnatum puniri de hoc s de sen et re iud' q quo remedio vi idem e quoniam

4 quarto qui res non recipit dilacionem / sic ne testem a piatur / vel ne scriptus hes impgon mittatur / vel ne fiat id quod ex edicto pretorio declaratur / vel ne pignus vendere liceat ii q vi q diffinitiva v ab executore / et ff de ap non reca

5 quibusquis quarto qui apparet aliquem esse publicum debitorem / eo apte manifeste quod convicto et quorum ap non reci l si quinto a privato debito imperatoris et quorum ap non reci / absentem

6 sexto contumax non appellat e de iud' quoniam dum q cum aut xxiiii q in deillatui inst / cum redit iudice adhuc sedente pro tribunali ff de test inint dumus vel ii instancia eum venire prohibuit ff e ex consensu q eum qui e s t prox cum bitoldus / vel ii sit contumax in

7 contrahendo ff e creditor q iussus

8 octavo qui appellacioni renunciatum est e de te ap e ult inst

9 nono qui a delegato prohibetur appellari quod tunc solus princeps facere potest ff a quibus ap non licet li inst ex ca legittima s de of dele super quoniam / et s de re

10 pedo / et ┐ e ut debitus decimo non appellatur a principe / vel a senatu ┐ cetu senatorum ff quibus ap non licet li Nec arbitro e de arbi li inst sit arbiter inter / a quo bene appellatur xi q i puerit / et ┐ e cum speciali ut

11 dictum est s e q si aut appelletur undecimo non appellatur a correctione s de of ord' irrefragabili q ut aut / vel nisi fieret contra observancias regulares ┐ e ad nram reprehensibilis q fuit e cum speciali q si

// x dies non audietur nisi post –

Quodcumque i delictis notoriis ut c. cum sit ro in
fi. et c. puenit. i. et c. consuluit. i. et hoc
sive defecto sive de iure notoria dicatur pos
sit ut c. cum spali q porro Preterea i tributis
ii q vi § quotiens Secundo quarto a sententia excom
q dicit ut § ei q quis sit effectus v. sententia
Sed infra quod tempus est appellandum et quidem
infra x dies a recitacione sententie iniuriandos
i aut. e coll. ix et ii q vi Anterior et hoc
est tempus utile quia non currit nisi a pre
sente et nisi iudex sui copiam fecit i publi-
co ii q vi biduum et ff quando ap sit l. i § bi
duum et § dies et hoc sive sit sententia diffi-
nitiva sive interlocutoria sicut habet ut c. con-
na q de hi vo citatis li vi et idem est si ab
electionibus postulacionibus provisionibus
et quibuslibet actibus extraiudicium quando quibus
licet appellare infra x dies postquam senciunt
gravamen appellans alias per tradicionem de
bitam vel per alia iuris remedia gravamen
petit revocari quia tunc tempus non
currit ut c. concertacionem li vi Appello si fuit
coram pluribus iudicibus si simul haberi
non possunt vel facta coram uno sed tamen
appo denuntietur et eidem defertur et terminus
assignatur ut c. si a iudicibus indem Infra
que tempora sed appello exerceri et tunc infra annum
sed si infra eum interuenit alius annus indul-
getur quo transacto lite non completa
rata manet sententia ii q vi Si quis appellat
ut c. cum sit Roma Sed si causa non subsit bi-
ennium non dabitur ut c. constitutus q si Sed si propter
impotenciam non prosequatur non obstat
lapsus biennii ut c. ex racione dicitur ubi
per iudicem stabit e e f l si q quando his dicitur
si infra tamen fuit compromissum in aut e
q fermi coll. viii et ut c. c. in tercia quadiu
ubi dicatur quadiu appellacionis prosecutio
per compromissum vel al de parcium expresso
assensu differtur tempus ad prosequendum causam
ab hoc vel aliunde prefixum currere nolunt
appellari Nisi forte iudex videns ex dilacione
periculum imminere propter ulterius procedi Si
vero appellans dolo adversarii currente sententia
q ap non fuit prosecutus nichilominus cur-
rit tempus si agit ad interesse contra dolosum
ff de dolo arbitrio q dolo cuius Sed si solvendo
non est restituetur ad ap prosequendam ar
ff de eo per que factum e l si et licet hoc
tempus detur a iure potest tamen a iudice a
quo appellatur moderari secundum locorum
distanciam et personarum et qualitatem nego-
cii ut c. cum sit ro ff e i et c. cordi li vi et
eciam iudex ad quem appellatur aliquociens
moderatur puta cum agitur de quingio

spirituali oblate q si Et idem vi i matrimo-
nio carnali quia in utroque periculum est et
mora § ut lit non gt qui tamen porro et q
dum vero et si Et i hiis que celeritatem desi
derat idem dicitur § de iudi c si ff de damp
infect li vi pt eciam tamen iuris quamvis ab
appellatorem provenire ap suam prosequendo
infra annum et licet ei impetrare et coram
impetrato iudice agere ar § de excep c si
tamen aut iudicibus neuter licitum est puenire ut c.
sepe q si et c. oblate q i Remocio appella
cionis operatur primo q appellari non potest nisi
casibus in iure expressis ut c. pastoralis licet
supplicari possit ar ff de of pfer p l i et §
de resti i int cum ex litteris Secundo quia si sententia
rescriptum impetratur et non fit fiat in eo men-
cio de illa clausula non valebit ar § de rescrip
cum dilecta et § de rest spol ex conquestione et de
re iud. int ceteras Tercio post sententiam operatur
quia non obstante ap mandatur sententia execu-
cioni ar ut c. nouit nisi iam recepta sit per
superiorem § de of dele pastoralis q preterea
Quarto quia non paciatur penam deponis
i criminibus ii q vi decreto et xxx pondo
auri in civilibus Quinto in reconvencione §
de mut pet c ii et i mandentibus § de excep
cionibus que nisi Et si hec clausula in littera in me-
dio ponitur tamen precedencia respicit non sequen-
cia nisi nisi iterum exponatur ut c. quiaque
Appellacione pendente nichil est innovandum ii q
vi Appellacione Et quidquid factum fuit post
appellacionem debet per appellacionis iudicem
penitus revocari nisi appellacionem interpo-
sitam ante diffinitivam sentenciam aliqua
fuerint innovata i executioni demandata
que revocari non debent donec restitit ap-
pellatorem causam veram esse Dum tamen iudex non
prohibuit et causa probabili iudicia a quo
est appellatum ne procedat quia tunc omnia
post facta debet in statum pristinum reduci ut c. re-
mittens et c. non solum li vi Sed prohibere non
potest superior ne in causa illa vel ad execu-
cionem procedatur nisi prius ei constitit causam
ad se devolutam et cum probabili et cogno-
scere cepit de causa ut c. Romana q Si vero
et duobus sequentibus Effectus autem appellacionis
est ut iudex quo ad illum articulum super quo
appellatum est et quo appellacio per superiorem
approbata est et recepta non se intromittat
quousque causa appellacionis per superiorem
audita fuit et discussa § de of dele pa-
storalis q preterea Sive diffinitiva sententia appel-
latum sit sive agravamine Sed in aliis autem
nichilominus tenetur iudicia obedire ut c. Ro-
mana q Quod si obiciatur et q cum

reo ib li vi et quadiu ordinarius ignorat ad superiorem appellatum fuisse tenet sententia ab eo lata in appellantem ut e ti duobus Item punire pt appellantem si notorie delinquat ut e proposuit in fi Item appellacionis effectus est quod licet ab interlocutoria non fuit appellatum per quam exceptio repulsa fuit que preiudicabat parti vel post prolacionem aut alias negocio principali vel iudicium reddat nullum Et tamen a diffinitiva que postmodum eciam post decem dies promulgatur appellari contingit pt in causa appellacionis gravamen per interlocutoriam illatam licite per appellacionis iudicem emendari Secus si interlocutoria non parat preiudicium negocio principali vel iudicium non reddit nullum nisi ab interlocutoria fuit appellatum ut e li vi Ab executore vero appellari pt si dolo quid faciat ff de neg g l m quod ti executor Item si obiciatur ei excessio et non admittat xi q iii cum executo Item si obiciatur quod super eo de quo agitur facta sit novacio tunc enim executionis ordo mutatur ff de re iud l m quod ti ex convencione Item si tribus quadrimestre pervenit e e ti quis provocacione Item si executor male interpretatur sententiam ff e ab executore Item si obiciatur exceptio per quam contendatur nullum fuisse retro iudicium s de procur cum in via et e de procur li has eciam exceptiones debet admittere delegatus quantumcumque preciose scribatur s de of dele exepte et s de re iudi quod ad consultacionem nisi addelhic quod non s e q cang De recusacionibus dictum est s de of dele q recusari et s de excep Item exceptio v Item int os

k Sequitur videre de relacionibus Nam relacio licita est in omnibus maioribus causis ut ut debitus ins s de trasla c i et s de usu pal ihentes Ideo postulaciones et electiones ad sedem ap referuntur s de postul bone ii quod nec nocebit et s de of le lic Item in minoribus causis cum fit relacio super iure non super facto s de iudic cum qui q iudicibus Et fieri debet ante sententiam et non post e de rel l i et ii q vi q biduum nisi fallit in crimine ut si iudex aliquem deportavit ff de interdi z rel Contrarium In casu eciam si nova rlo ut si delegatus mandat delegato promittere si de voluntate pro eo fiat alis negocium instructum remittat s de r p ex pte q petete et s de elec dudum i R i et c sicut q i Effectus relacionis e ut is qui eam facit desinat esse iudex et exemplum racionis prohibuit ede tenet e de relac l i ii et iii et ut e contrario Item ut ea pendente nichil ab inferiori debet innovari alias irritum heatur s de of leg lic et s de postul bone ii q nec nocebit Et tamen integre de consensu pro eo potest procedi in causa ar e de rel l ii Et contradicere vir deceri

talis s de of dele signantibus In omnibus enim expectandum est superioris responsum vi q iii denique De peregrinantibus

13 Non solum per appellacionem recusacionem vel relacionem suspenditur officium iudicis ymo eciam per peregrinacionem de qua hic subicitur Unde videndum est quis intelligatur peregrinans prout hic sumitur dicitur qui ad prinam Et quo privilegio gaudeat peregrinans Peregrinans prout hic sumitur dicitur qui ad prinam domini pape accedit ut e c i

A et ii q iii Argutam Et largo modo peregrinans dicitur quicumque a locis suis proficiscitur quousque ad locum suum redierit e de mat l miles li vi Et quo privilegio gaudet peregrinans Respondeo quod cum quod sunt divisi peregrini diversa privilegia habeat Et illi de quibus hic tractatur loco appellacionis habentur Unde licet non appellavit nec res suas vel ecclesie sue posuit sub proteccione pape si ad eum accesserit tamen pro inde e est si hoc fecisset ideo tali restatum debet quicquid post arreptum subtractum vel ablatum est ut e e co Sequitur quod per quecumque auferatur vel subtrahatur tamen indifferenter tamen differenter loquitur ar xix di Et Romanorum et de privil quia certa et eciam si per iudicem quod intelligas si iniuste vel violencia aliqua Secus si auctoritate appliciter s de rest spol audita quod licet et s de r p causa que Et idem privilegium habent appellantes s e prox ad causam teneantur et ii q vi Argutam et c quod et secundum hunc modum provocandi recedi pt ab ordinario ii q vi Ad romanam Argutam et c quod et s e prox memimus suggestum ad hoc et c dicaut aff nec obstat c ut debitus quia loquitur in appellacione secundum ho et videntur hanc cumparari f ad se ap appellare et ad eam veniendi iter arripere et romanum pontificem aliquod negocium revocare ymo ut secundum ferraris quia primum quia non patitur calumpniam lite vel appellacionis non fere utrumque ut e c i co Secus in appellacione s e p x ut debitus et tamen ferraris quia primum ut in s e et ut in m et ut et bn c i co de plus alicui dicitur s de tren et pa Item quedam De confirmacione utili l'ivt

12 Quoniam sepe a iudice qui de appellacione cognoscat sententie confirmari solent ideo de confirmacione e videndum quid sit Quot modis fiat Qualiter facienda sit A quo

a et de quare et quis cuius effectus Confirmacio est iuris prius habiti corroboracio qui enim confirmat nichil de novo dat sed datum vel aliter acquisitum corroborat ff de iur d o iud et quia Ideo addere res non pt dari et confirmari quia donacio et confirmacio contraria sunt s de r p veniens quod nec obstare Unde est quod si confirmacio et donacio

priuilio contineatur / notet est ut diuersa respiciant ꝫ de fid' instr' cont' dilectus q' de testi / hec fallit in confirmacõe que ex certa scia fcta / qn confirmat factum precedens / de plenitudine ptatis / de concess' preb' pro-sint et c et pte diatur ecciaz quis conf'-mare quod de iure pt infirmare et rati-ficare ꝫ de elec sicut / et c auditis et / de his que fi a p'l' sū q' cā c ij et in. Quot mo-dis fit ꝯfirmatio multis modis fit enim tacite per lapsū tpis ut si a sna infra x dies no fuit appellatū ut dictū est ꝫ t prox' q' infra quod quis. Item vendicio facta a mino-re xxv an pube' / tn per sacrm ꝯfirmat' C Si adu' vend' aut dacōa / et vendicio rei dotalis per sacrm vxoris ꝫ de intin cum ꝯtingat / et c licet li vi / et promissio v'sur' ꝫ de intin debitores et transaccio ꝫ de transact' Si quis maior / et statutū cti-ini canonicorū ꝫ de ꝯsp' ꝯstitutis / nec mirū quia ipsū sacrm equipatur ꝯfir-macōni aplice sedis / de preben dilectio q' i v' q'z et per sedam ꝯsonsm / et trans-accoz C de plus petit l' vnica insi et p sedaz cauccoz ad lapsu tpis C de aduell' Si mulier q' ꝯin aut / et per lapsu tpis ꝯfirmatur inim / de spon ad id qd / et per carnis copulaz / qui ma ac p'q' / in-super et per expssum consensu ꝫ de elc q' sic v' q' si eos et ff de serui ru p per fundū / et per tacitū ꝯsensū / de his que fi a ma p'l' a ex ere q' qui vos / et ꝫ de renu q' i dubijs / et per sedaz snaz ꝯfirmatur p'ma / et per tciaz p'ma et scda / et per quartaz pcedentes ꝫ de of dele ecciaz q' i et q' si. Aliqn in totū aliqn pro pte / de testa Raynucius q' pnlt' / et ult' / et c Raynaldus q' pnlt' / prate / e bone et c pnlt' et ult' / de elec' dudū / et ꝫ de rest' inint c auditis. Sz qua-liter e facienda / et quidē aliqn sic placet sine cause cognicione / ut in exemplis penult' ꝫ q' proxio / et aliqn sicut dz ut cu cause cognicio ut qn in iudicio contradicit ꝯfir-macōz peteti / e bone / et si priuiliū inni-ueat / inouat' priuilicū antiqu' ꝫz per h' c nullu nouu ius tribuit' / e cu dilcta q' nos igitur / et q' si / et de priuil' accepte insi Sz b' -uiꝫ ꝯfirmacoz patitur / alij pridicū in-qua e facienda / nisi prebitis / ac ꝯfirmacōz ꝯmit' petentibus ꝫ de trasact' c / e ve-nerabiles / l' nisi ꝯstet q' ita quenit int' ptes ꝫ de pact' quociens / uel nisi ordinacio fcta ex scia pape ꝯfirmetur / e c ult' vel nisi examinato negocio et plene discusso / i prima pacto no concordancio / de priuil cu olim / et ij. Sz a quo debet fieri ꝯfir-macio certe a maiori non aut a pari / quia par in parē non ht imperiū ꝫ de elc innotuit q' quauis / multoq' infior i supiore / de ma et obe ad inferior si consuetudo hac maioritatē tribuit ꝫ de ꝯsuet cu dilectus q' pnlt' et ult'. De qua re e facienda Rso de qualibz re iuste et pacifice possessa siue corpalis siue incorpalis / ꝯfirmatur eius se-tencie ꝫ de re iudic ea que / et c causaz q' ut dictū est ꝫ e q' quotmodis / v' et p' sequens Statuta ꝫ de ꝯst' ad accessissent / beneficia / e ad maz / et / ne se vacante c ij hoc verū qd petitur a pa alias no valet ꝫ de sil' p c pnlt' et fi ꝫ de elec dudū ij q' nos igitur. Contractus ꝫ de pact' quoc' arbitria / e et armata Composiciones siue transactioes / e c fi et ꝫ de transact' c i. Elecciones ꝫ de elec postquaz possiones / de rel' de ꝯstituti et / de elec' dudū et priuilegia xvij. Si pro-stantis ꝫ de fide instr' int' dilcos ꝫ ꝯ po-stula non ꝯfirmat' sed dimdicat' ꝫ de postul' bone ij q' nec nocebat. Item res litigiosa uel no pacifica possessa / no con-firmatur / e c i. Item res que non e con-firmari no pt ar / de ec' edif ad aud ij nisi a pa ar ꝫ de ꝯsuet cum olim et / de sepul. In ma q' talez. Quis sit effectus ꝯfirmacōis distingwe int' ꝯfirmacoz que impetrat' in forma comu sicut pa-cifice possidens et illaz que fit ex certa scia cu cause cognicione. Illa que in forma co'i conceditur / nullū aut modicū ius tribuit / sz vetus tm conseruat xij di preceptis / quia non per hoc intendit ius dioecsani preiudi-ciū generare ꝫ de of ord' sup eo / e c si. Sed effectus ei q' que fit ex certa scia / cu cause cognicione per papaz tale ius tribuit / q' de illa re ꝯfirmata nullus cognoscat n' papa uel cui spalit' commisit / e c i et ij et c ve-nerabiles ꝫ de of dele q' in abbas et ꝫ de testa veniens et / de instit' ex frequentibus

17 Ut filii lucis ambulate Eph. v. Clerici debent esse lux in interiori operacione

a nichil contra conscienciam faciendo quia qui facit contra conscienciam edificat ad gehennam, s. de rest. spo. litteras et viii q. i omnis. Item debent esse lux in exteriori conversacione bona exempla ostendendo, quia quod agitur a prelatis sive a clericis facile contrahitur a subditis, i. extra i de voto magne v. et xi q. iii precipue. Pro fi-nito tractatu ponitur iudiciorum. Sequitur de vita et honestate clericorum. Qui a iudiciis iniquarum parcium se debent abstinere, cum servos

b dei non oporteat litigare ii q. v. Sicut sacer-dotes etc., quia clericorum alii sunt regulares, alii seculares. Regulares debent non vivere in com-muni et sub uno tecto dormire, et si se ad invicem percuciat punit, a prelato absolui, nisi iniuria sit atrox, i. e. quam dicit de hoc ut infra de sen. ex. c. unico. Debent eciam induti habitu honesto et conformi, et non diviso sive dissili ne inde scandalum generetur, i. e. quia quilibet debet se conformare moribus eorum inter quos vivunt, xli di. quisquis. Adde quod dicit i de statu regulari. Sequitur de vita Clerici seculares debent habere honestatem in tonsura decenti, et se in eccle-siasticis officiis et bonis studiis exercere, i. e. clericis. Corona. Item coma non nutriant nec barbam, i. e. clericis qui debet exerceri, i. e. si quis pro eo si dimiserit coronam tondeatur eciam invitus, i. e. clericis, et c. clericis de hoc dicit ut i de cle. coniug. c. ult. etc. Item nec arma portare debent sine iusta causa, i. e. c. ii et xxiii q. ult. clerici, et c. quicumque. Iusta autem cau-sa est si vadant per loca periculosa tunc possunt por-tare ad terrorem, licet percute non debeat ut xxiii q. in maxianam aliter portare non debet, et si fa-cto admoniti non destiterint perdunt privilegium illius canonis xvii q. iiii si quis suadente, et i de sen. ex. in audiencia et c. contingit. Item nec usuras exercere vel aliud negocium inhonestum i. e. clerici alias sunt excitandi, i. e. c. ii et in questione Salo-mis in q. inhibemus, unio ab officio et beneficio sunt suspendendi, i. de usuris precaveat, et repellendi sunt a dignitatibus i de excessis prela-torum, dilectus, et deponi debet si hoc continuavit, xlvii di. quam multi. Que officia vel commercia sunt clericis prohibita dicitur i. ne cle. vel mo. c.

c ii et sequentibus. Item a crapula et ebrietate omnes clerici abstineant diligenter, que li-bidinis provocat incentivum, nec se obliget ad potus equales, et plus laudentur, sicut in quibusdam partibus fit, qui plures inebriat et calices fecundiores exhaurit, nisi admo-nitus satisfecerit ab officio et beneficio suspe-dendus, i. e. a crapula. Unde Fecundi ca-lices quem non fecere disertum. Ex vino procedit ebrietas et ex ebrietate incestus, xxxv di. Sexto. Vinum prohibetur non quia malum sit bibere, sed quia frequenter ex eo sequitur ebrietas, ut s. de inv. lui. et si Christi. Ebrietas autem est fomes et mater omnium viciorum, xxxv di. c. ult. Sed triplex est ebrietas. Una primo dicitur perna et oblivio mentis, et ista non est peccatum, xv q. i sa-ne. Secunda actio sive frequens actus bibendi, et hoc est peccatum veniale, nisi sit assidua, quia tunc esset mortale. Maxime sive venit urbes, xxv di. c. ebriis. Tercia dispositio mentis et studium ad bibendum, et hoc semper est mortale, xxxv di. c. si. Pena huius est si admonitus non de-sistat deponatur, xxxv di. Sed episcopus. Item

d in cibo quinque modis peccatur, unde versus: Est etiam quinque modis gula dampnat edentem: Dum nimium comedit edendi preveniet horam, Querit delicias parat escas deliciose, vel su-mit cupide quod non est deliciosum. De quo-libet quinque modis quantitatis non reprehenditur, dummodo non studio vel aviditate sumat, xli di. quod dicit. Item nec priscilla in dilute, xli di. c. i. et ii et iii. Sit tibi in dapibus benedicto lecto cibus sermo bonus potibus hi-laris pars detur egenis. Absint delicie de-tractio crapula murmur. Finito quoque cibo red-

e datur gratia Christo. Item in convivio clericorum sunt ista sex diligenter observanda, scilicet ut vita ab-sencium non mordeatur, ut invites non irride-antur, ut inanes fabule cubentur, ut sa-cre lectionis verba ibi legantur et audiantur, ut non sumatur cibus nisi ad nature sustentacionem, ut in principio et in fine semper ymnorum laudes et gratiarum deo referantur, ut extra de Conviva pro reverencia, et c. non liceat et de cons. di. Solent. Item in incessu ut non currat

f sed moderato et equali gressu incedant, ut maturitatem mentis maturitate incessus ostendat. In compositione enim corporis ut dicit Augustinus, i. qua-litatem indicat mentis, xli di. c. ult. Item in habitu ut non habeant vestes varii coloris nec rubeas nec virides, adde quod habetur i e. quam qui abiectus in cleri, nec nimis lon-gas nec nimis breves, Quia ut ait Ieronimus nec affectate sordes nec exquisite delicie laudes pariunt, xli di. c. i. Sacerdotes clau-sa deferant indumenta et solum sotularibus consuticiis, frenis pectoralibus et calca-ribus deauratis non utantur, nec cappis

manitatis) e cli(ni)ci v(el) clausa (Ite)r(um) debent p(ro)-
ua consortia euitare / quia sepe consorcia
malorum ecia(m) bonos mores corrumpu(n)t xv
in q i Sepe / et sp(eci)ali(ter) mulierum consortia su-
specta ut in t(ext)u p(re)x(imo) dicetur / quia ipi debent
caste viue(re) et continent(er) / al(ia)s s(ecundu)m can(ones) pu(n)i-
untur / et si suspensi hac de causa celebra-
uerint p(er)petuo deponatur / et plati negli-
gentes pari subiaceat ulcio(n)i infra e(odem) ut
cli(ni)corum / nec debent ioculatoribus uel hy-
strionibus intendere / uel thabernas visitare
et frequent(e)re nisi itinere constituti)e di(sti)n(ctione) in
p(r)in(cipio) xliiij Si cl(er)ic(u)s / et forcior racione iocu-
latores uel hystriones seu buffones no(n)
debet esse / Itam si per annum hac artem
exercuerint ipso facto si breui t(em)p(or)e et t(er)cio mo-
niti no(n) destiterint / careant om(n)i p(ri)uilio
cl(er)icali)e cl(er)ici li(bro) vj / Ite(m) nota q(uod) no(n) est
licitum cl(er)icis larvas seu monstra larvarum
causa ludibrij portare / sed tenea(n)tur laicos
prohibe(re))e ad decorem ar(ticulo)) de nat(ur)a ex lib(ero)
ve(n)tre c(um) uo(lun)tate / prohibitu(m) e(st) eciam causa ludi-
brij uti habitu monachali uel alio religioso
(alias g(en)tu(m) punitur / qui hoc facit) aut(em)
de s(ent)e(ntia) epi q(ui) ult(imum) et ar(ticulo) a(utem) de e(xcommunicatio)ne aut(em) in(m)ue(nie)
Ad aleas et taxillos cl(er)ici no(n) ludant / nec
hui(us)mo(d)i ludis intersint)e di(sti)n(ctione) v(el) Ad aleas / q(ui)a
publicos aleatores repellit a promocione)
de exces(sibus) p(re)la(torum) q(uonia)m (in)t(er) dilect(i)os / nec debent se
spectatores hui(us) ludi / ymmo tribus an(n)is in
monasterio arceantur in aut(em) de s(ent)e(ntia) epi
q(ui) Interdicit (com)mun(ion)i beneficio obtento requirit(ur)
admonicio antiqua puniatur xxxv di(sti)n(ctione) c(apitulo) i
decius in obtiendo quia multa expedi(u)nt / q
non decitur s(ed) de uictum que adm(issa) / et) de
exces(sibus) p(re)la(torum) (in)t(er) dilectos / Sed nunquid potest h
repeti q(uo)d p(er)ditur in alea dic(en)d(um) q(uod) sic ff de
aleat(oribus) l(ex) si mi(nus) v(el) dicat(ur) q(uod) si seruus uel filius
fam(ilias) amiserit pecuniam / sic ludendo patri uel
d(omi)no dabitur repeticio / et eciam usq(ue) ad l annos
ut dicit gl(os)a g(e)n(er)ata C de aleat(oribus) Ubi dicit
et melius q(uod) ab eo qui amisit repeti no(n) p(otes)t /
quia turpido versatur ex utraq(ue) p(ar)te Ideo
melior e(st) condicio possidentis ff de cond(icione) ob
tur(pem) cau(sam) l(ex) ubi aut(em) / sed e(st) pauperibus illa pe-
cunia eroganda ar(ticulo) xiiij q v no(n) sane Nec a eo
aut repeti p(otes)t utpote a fisco quia put(at) a fisco
extorqueri turpi lucro acquisita ff de iure
fis(ci) l(ex) (fi)n(alis)) qui d(e) (fi)n(ali) si cl(er)icus amisit de
rebus ecc(les)ie hoc p(otes)t eccl(es)ia repete(re)) de rebus
eccl(es)ie no(n) alie(nandis) Si quis p(res)b(ite)r / et xij q ij apostolicos
(Fi)lius p(at)r(is) uel d(omi)nus p(otes)t repete(re) q(uod) filius uel seruus
talit(er) amisit ff de aleat(oribus) l(ex) ult(ima) / et gl(os)a g(e)n(er)a-
ta C de aleat(oribus) / quia iura sic intelligu(n)t Ita
tam recreandi no(n) lucrandi siue p(ro)p(ter) esculen-
tum uel poculentum / ludus talis non est

p(ro)hibitu(m) ar(ticulo) ff de aleat(oribus) l(ex) in co(n)uiuio / Nota q(uod) cl(er)i-
ci mercatores si tercio admoniti non desti-
terint amittu(n)t p(ri)uilegium illud) de ui(ta) et ho(nestate)
cl(er)ic(orum) laicos li(bro) vj / quia tenentur ad collectas
et tributa racione mercature) e c(apitulo) ult(imo) / si p(ro)pter
hoc rebus ecc(les)ie no(n) sit p(re)iudicium / quia delictum
persone non debet i(n) dampnum ecc(les)ie redu-
dare xvi q vj Si ep(iscopu)m et) de reg(ulis) iur(is) delictum
li(bro) vj al(ia)s ves cl(er)icorum et ecc(les)iar(um) eode(m) p(ri)uilio
gaudet xij q ij (Ecc)l(es)iar(um) et xvi q i Sic / Ite(m)
quia cl(er)ici debent i(n) honeste excede(re) vitam
laicor(um) / ita et religione in di(sti)n(ctione) s(e)c(und)a Ideo lai-
ci uel femine i(n)t(er) cl(er)icos du(m) sacra misteria
celebrantur stare no(n) debet uel sede(re) si solum
in choro ad orandum et co(m)municandum admittu(n)t(ur)
)e ut laicis De cohabitatione clericor(um) et mul(ierum)

16 Q(uoni)am honestas cl(er)icorum de qua dictu(m)
est supius sepe interim mulierum co(n)-
sorcio decoloratur Ideo de cohitacione
cl(er)icorum et mulierum videamus que mulieres
prohibeantur cu(m) cl(er)icis habitare Et que pena
cl(er)ici fornicarij / et que pena fornicacio et
que dispensacio c(ir)ca eos adhibeatur ultimo
quid sit fama manifestum et notorium Cl(er)ic(u)s (er)-
go no(n) debet mulieribus cohitare lxxxi di(sti)n(ctione) Si le-
gitur et) e c(apitulo) i / quia cohitacio sepe incapit
adulterium xviij q ij Diffinimus Excipiuntur
a iure quedam persone / cu(m) quibus p(otes)t cl(er)ic(us)
licite habitare / sc(ilicet) mat(er) soror Amita ma-
tertera / et auia fr(atr)is filia uel sororis uxor
filij / et aut(em) om(ne)s consanguinee per lineam
tra(n)suersalem / usque ad secundum gradum inclusiue
ar(ticulo) lxxxi di(sti)n(ctione) Cu(m) omnibus Consanguinee aut(em)
in ascendenti uel descendenti / inclusiue usq(ue)
ad quartum gradum ar(ticulo)) de consang(uinitate) et affi(nitate) no(n)
debat / quia ibi amplius p(otes)t extendi per-
missio q(ua)m in collaterali / et e(st) racio / quia n(atur)ale
fedus uel s(ecundu)m om(n)es permittit eo talibus
suspicari) e Cu(m) nobis / et s(ed) de p(re)su(m)p(cionibus) ad i-
uuent(utis) ad tam no(n) habeat tales consanguinee
se(cun)dum p(re)sump(ci)onis / uel alias mulieres suspec-
tas Un(de) aug(ustinus) Que cu(m) sorore mea sunt /
sorores mee non sunt lxxxi di(sti)n(ctione) legit(ur) Ideo
dico si consanguinee essent iuuenes et suspe-
cte) e c(apitulo) i et ar(ticulo) xxxij di(sti)n(ctione) Interdixit Ubi
di(sti)n(ctione) volumus / et c(apitulo) fe(m)i(n)as / et i(n) co(n)stitucione galoir(um)
q(ue) moueantur / et licet fedus n(atur)ale non
permittat eo talibus oriri suspicionem / non d(e)be(n)t
tu(m) cl(er)icus et maxime ep(iscop)us habe(re) cu(m) consang-
neis immoderatam familiaritatem et si p(ro)pter
hoc admonitus nolit desiste(re) deponatur xxx
iiij di(sti)n(ctione) quorundam / De pena aut(em) eoru(m) q(ui) sic su-
spectus / et infra / quia suspicio ex eo oritur
procedit et s(ecundu)m de q(uo) di(sti)n(ctione) in s(ecundu)m est / Instigatum
aut ex suspicione tali oritur scandalum / et
tu(n)c p(otes)t et iudici purgacio indicta si defecit

Instigante tu(m) diabo-
lo et i(n) illis fedus
p(er)petratum repitur
)e c(apitulo) i
h

Fercula p(ri)ma tacent, stomachi tedia p(ro)ferit
Murmurat inde datis, voces leuat hic strauatum
Disputat extremum, declamat curia demum

puniatur ut conuictus ut c. tua nos insi. Si aut
non oritur inde scandalum monendus est ut
conuerset cum desponsata quam si post trinam moni
tionem inueniatur cum ea fabulari vel aliquo modo
conuersari factus est notorius iniurius et etiam
de iure et ideo excitandus ut c. Si quis sum et
vi qui in hoc casu degradari possit tanquam
conuictus et tradi curie seculari in aut de
sas cum qui probris. Sicut maritus interficere sine
pena suspectum de vxore in casu constit. C.
de adult. Si quis adulterii et aut ibi signa
c ta. Et non quod clericus inventus cum muliere potest
per xx horas detineri ut testes vocentur
per quos probari possit ar. ff de adult. capite
quod vim est per maritum vel fratrem vel filium
alii exterminatorum maturitate ut de sen. ex. Si non ad
cult. et c. inquisitionis § i. et § i. Si non sit notorius
factum quia nulla tergiuersatione celari potest vel
iuris quia confessus est in iudicio vel condempna
tus ipso iure suspensus est ab officio et quan
tum ad se et quantum ad alios xxxii di. nullus
et c. post hoc et c. vestra et c. ult. et per consequens
d a beneficio lxxxi di. Si quis amodo. Si aut
sit peccatum occultum penam patitur quantum
ad se quia est suspensus quia quilibet in mor
tali peccato constitutus est suspensus quantum ad se
non quantum ad alios ut de te. ord. c. ult. et
c. vestra et c. si et post tertiam admonitionem est
excitatus et in constitutione gal. in prin. ideo quam
diu tolleratur ab ecclesia licite possunt et de
bet audiri et ab eius populi ecclesiastica sacra
ut c. vestra et c. sim. Et nunquam aliquis dicitur suspe
sus quo ad alios non quo ad se ut cum ciuitas
vel villa est interdicta propter delictum ciuium uel
secularis potestatis tunc clerici non sunt suspensi
quo ad se quia in alio loco non interdicto po
terunt celebrare. § de cleri. ex. tue et ut de se
ex. Si sima li. vi. ho. ay. uliter vero punitur quia
si erat libera debet redigi in seruitutem ecclesie
xxxii d. eos. Si aut ancilla debet vendi
lxxxi di. quando clerici filii inde nati rediguntur
in seruitutem ecclesie xv q. ult. ad mulierem mulie
res cubiculum debet excitari ut de sen. exc. concubine
vero propter suspitionem vel causam publice detinent
non debent eas abiurare ne periurium incur
rant ut c. clericos. Sed vnus sit debet puniri ut
ceteri terreant ut ibi. Item vero ab vxore cum
qua contraxit in sacris ordinibus constitutus
separatur. Si ullare ut dicitur xxxv q. vi. c. ab. de
e re. Dispensacio aut magna cuiusmodi ad
mittitur ut non deponatur lxxxi di. Si qui
sunt maior ut ad sacros ordines promo
ueatur xxxiiii di. Si femina maria ut etiam
ad dignitates ecclesiasticas admittatur xxxiii
di. Si huiusmodi quia ut c. in c. vestra et c. tua

sit mentio de fama et de occulto de mani
festo et notorio et pene occulto. Ideo de
f singulis videamus. Et primo quid sit fama
Fama est illesio dignitatis status vita et
moribus comprobatis ff de var. et extra cog.
cognacionem quod extraordinem. Sed sic non sumitur hic
ymmo pro infamia. Unde quantum ad hanc ma
sic nigrali secundum pe destribitur. Et bene
fama est vehemens vulgi opinio vel ma
ioris partis eiusdem rei de qua agitur consonans
hec descripcio competit cum bonum quid predicatur
de aliquo ut cum dicitur iste est bonus homo.
Ideo dicitur qui famam suam negligit crudelis est
xii q. i. Nolo. Item quam malum quid de aliquo
predicatur ut cum dicit iste non habet deum pre
oculis vel habet concubinam ut c. tua. Fama
vero quandoque procedit ex scientia quandoque ex suspicione
quandoque ex certo auctore quandoque ex incerto de q. di.
g nii. Item est manifestum dicitur quod ex certo aucto
re procedit et potest per multos testes pro
k bari non tamen tot quod sit notorium ff qui testa
fa pos. hedes palam i. manifeste et xi q. iii
eorum qui in. Et nunquam tamen manifestum impre
accipitur pro notorio de quo constat per
confessionem vel probacionem vel per euidenciam
rei ut de p. sig. cum olim. Occultum est quod aliquo
modo probari non potest ii q. v. consuluisti et ydeo
occultum quandoque appellatur secretum xxxii di
erubescant et quandoque latens xxxii q. v. scandala.
Pene occultum dicitur quod per paucos testes
probari potest. Unde dicitur quasi occultum quia pauci
sunt forte duo vel tres intentum quos pro
h bari potest. Notorium diuiditur quia aliud no
torium facti est quod ita se aliud iuris aliud per
suspicionis. Notorium facti est quod ita se exhi
bet aspectui hominum quod nulla potest tergiuersacione
celari ut c. tua et c. si. Item notorium facti
deprehenditur tribus modis primo ex qualitate
loci quia fit in loco publico nam si fieret
in loco occulto non esset notorium. Secundo ex
multitudine presencium quia tot debet esse pre
sentes quod eorum eorum presencia fiat tamen no
torium quia paucorum presencia scilicet duorum vel
trium non sufficit ad notorium faciendum ymmo
requiritur presencia sicut scita tocius vicie vel
maioris partis ipsius ut de pur
ca cum dilectus. Tercio ex temporis qualitate et
paucitate puta de die non de nocte quia
de nocte non possunt homines bene videre in nocte
vero lumine non est ar. ut de pur. ca. cum dilectus.
Notorium facti diuiditur in tres partes nam aliud
est actu transeuntis aliud facti actu interpo
lati aliud facti actu consistentis. Noto
rium facti actu transeuntis est quod solum ita
notorium fuit quod nulla potuit tergiuersacione

celari / nec reiteratur / sed ad hoc notorium per medium reputatur ut quod cristus fuit a iudeis crucifixus / De tali notorio loquitur de ce. ... de ele. bone / et tale notorium probatur per testes coram iudice cui factum non est notorium / quia non vidit ut ibi dicitur quod sit ita publice quod potest nulla tergiversacione celari / et sepius iteratur non tamen sit continue ut crimen usurarii manifesti dicatur notorium et frequenter iteratur et publice tradit sub usuris / sed cottidie usuras non recipit / quia si cottidie peccata non nuatur de hoc ... de usuris cum tu / manifestos. et notorios / Notorium facti actu permanentis dicitur quod ita publice fit / quod nulla tergiversacione potest celari / et est continuacionem sicut cum quis manifeste in carcere detinetur ut ... de ap. dilectis Tale notorium dicitur cum aliquis clericus publice et continue tenet in domo sua concubinam sic dicitur ... et tale notorium potest dici notorium facti vel iuris presumpti / quia licet aliquis in domo teneat mulierem non tamen est notorium quod eam cognoscat / quia illud non facit coram hominibus / sed ius presumit verisimiliter adeo quod notorium reputatur / quia aliter clarum esse non potest / nisi per istius presumptionem / sed talis presumpcio habetur pro notorio ... ex tua. Quantumcumque aut sine notorii facti vel iuris / si in ... sic distinguere / quia aliter sit procedendum / quia quedam sunt notoria iudicii et alijs / quedam alijs tantum et non iudici / et alijs que facta sunt / vel sunt presente iudice ita quod alii sufficiat ad notorium faciendum / tunc iudex non recusat ... de ap. proposuit / nec requiritur accusator vel denunciator ... de accu. evidenciam / nec datur libellus nec fit litis contestatio / nec iuratur de calumpnia vel veritate dicenda nec testibus nec aliqua probacio ... ij q i de manifesta / nec illi cuius notorium crimen est purgatio indicenda / sed est in eum canonica sententia ferenda ... de purg. can. cum dilectus Et quia in premissis ordo iudiciarius non servatur ... notoriis ordinem iuris non servare ... de iniur. ... tamen ... citari ad sentenciam audiendam secundum omnes doctores nec auditur appellans ... de ap. ad ... nisi et ... consuluit et ... cum ... Sequitur de hiis que sunt notoria alijs tantum et non iudici / tunc officialis denuncians ... auditur ... et requirit probacio ... de elec. bone ... et ... de usuris cum tu / et in tali notorio iudex potest procedere per inquisicionem ex officio suo sunt inquirat an sit notorium de hoc ... de accu. qualiter sequitur videre

potest etiam procedere alio denunciante et prosequente causam / In neutro casu ordo iudiciarius est servandus ... de iure iur. ad nostram In tali tamen notorio appellatur ... de ap. Romana ... / Sic ut ... de accu. qualiter denunciacio / Notorium iuris est de quo quis condempnatus est / vel in iure confessus ... et c. ult. / quia semper confessioni vel sententie statutur donec contrarium ostendatur ... de probat. sicut Notorium presumpcionis ut paternitas vel filiacio ff de in ius voc. l. i et ... de fil. pres. conquente / quia satis mater certa est / pater vero quem nuptie demonstrant ff de hiis qui sunt sui vel alienis iuris / quia in ... et qui filii sunt le. tamen que

De coniugio clericorum

Dictum est supra de prohibita cohabitacione clericorum et mulierum Nunc est dicendum de coniugio eorum Et primo quis sit differentia inter clericos occidentales et orientales / Secundo quam penam paciantur clerici coniugati / Tercio si possunt habere simplex beneficium / Quarto de privilegio clericali Differentia est inter clericos orientales et occidentales / nam quod in duobus conveniunt et in duobus differunt Conveniunt primo in hoc quod utrique possunt contrahere matrimonium in minoribus ordinibus constituti xxxii di. si quis eorum / et c. se et ... c. i Secundo conveniunt quia neuter potest contrahere matrimonium si sunt in sacris ordinibus constituti / et si contrahat matrimonium non est xxxi. di. Nicena si quis eorum et xxxiiij di. ... presbitero Differunt autem primo in hoc / quod orientalis sive coniugatus sive non promovetur ad sacros ordines non premissa vel non premissa continencia xxviij di. quoniam sed occidentalis non promovetur nisi premissa expresse vel tacite continencia xxviij di. c. i / Differunt secundo in hoc / quia orientalis in sacris ordinibus constituti licite utuntur matrimonio contracto dum laici erant / vel in minoribus ordinibus constituti / licet post receptum sacros ordines non possint contrahere xxxi di. quoniam et ... c. cum olim Occidentales autem non possunt ex quo sunt in sacro ordine contrahere matrimonium ... c. i et c. ij / nec uti iam contracto ... c. ij ymmo debent vovere castitatem ut ibi dicitur De hoc dicit ... de qui cum ... sequitur / et intelligas per sacros ordines / subdiaconum / et diaconum ut ... xxxi di. c. i et ... de filiis non ord. nimirum Quam penam paciatur clericus coniugatus distinguere secundo hoc autem in sacris ordinibus est qui contrahit aut in minoribus Si sit in sacris ille qui contraxit de iure stricto deponendus est xxviij di. presbiter sed ... potest cum

ci dispensare] c Lane / et d t prox c clicos /
aliqn contraxit bigamia sz si aliaz habu
erat in seculo / et ai clu non pt Epus di-
spensare s t o ig iniup / dic de hoc q de big
q dz inuq Ptes coguntur per smaz cita-
cionib et suspensiones ad vxores dimit-
tendas et pmaz peragendam] c c i in
si hoc de occidentalibus secus de orien-
talibus qui vtuntur matrimonio contracto
i minoribus ordinibus] c ai olim / aut co-
traxit in minoribus ordinibus / tuc amit-
tut beneficiu et priuilegiu clicale ut]
dicat Amittut beneficiu quia quugatus
non potest retine uel acquire ecclesiasticas
dignitates / nec ad sacros ordines asce-
dere] c Lane et c Lu decorez nisi vtiq
forte pelit qnta / et unitaz et vgimez ha-
buerit vxorez ut in c Sane / dic ut in q
precedenti Ru aut sciens contulit bene-
ficiu coniugato non per ipsu si per supio
rem est puandus] c diuisis nisi Ei re-
quitur an possit habere simplex benefi-
ciu ho distingwit aut habeat spem re-
deundi ad clicatu / et sic viuat / et sit vti-
lis ecclie / tuc ex dispensacione Epi pt
habere simplex beneficiu / sed debet defer-
re tonsuram / et ire ad ecclesiaz et gaudebit
enim priuilegio clericali] c Joh(ann)es / et lxxxi
di diaconu aut non hab; spem redeundi ad
clicatu / quia contraxit cu vidua xxxiiii di
sciatim et xxxiiii di Ei quis viduaz / uel
quia secularia negocia exercet / nec valet
viuere regulariter / in quo casu subiacet que-
stibz et talis / et tpali iud(i)c(i)o / lic; sit tonsu-
ratus sicut et alius quugatus no tonsura-
tus] c ex pte / et] de priuil ex pte / et c
ro ut] de sta mo Recolentes q ideo q ibi
Ei enim relictis originalibus 2c et in hoc
casu no potest habere beneficiu ecclesiasticu
] c c i in pn et c q ate / et c diuisis / nisi
hac fiet auctie pape Priuilegiu clericale e
sicut libertas persone et reru / habent
enim clerici priuilegiu ne dent in angarijs
et p angarijs Est enim angaria munq per-
sonale i principalit alij i iunctim ex sua
persona Perangaria e muny q exiet
rei i prstatur ex re / qua aliquis hz / et
est muny mixtu ff de mn et ho muneru
Ab hijs imunes sunt clici / et eoru pdia /
et sut excoicati qui recipiut] de cens pnti
in cle] de imu / et non miq et c qui no
nulli lxvi et xvi q i q Nonnu Et qui
clericos ad hoc compellut sut ipo iure
excoicati /] de cen et proc q;q; et de imu

et clicis li vi Et isto priuilegio no pt gau
dere clericus coniugatus si omnio vacat se-
cularibus] c Joh(ann)es Et bene retinet illud
si quod qui ipsu percutit est excoicatus xvii
q iiii Ei quis suadente / et] de sen ex
no dubiu / dummo tonsuraz deferat / ad
quaz cu defendend no cogitur / etiaz si no
sit coniugatus ex quo ipo facto renunciat
] c c ult / nisi rone beneficij uel ordinis s
de vi et v di clericus et] c Joh(ann)es Clici
vero qui cu vnicis et vgimbus contrahunt
si vestes clericales et tonsuraz deferant / re-
tinent vtruq priuilegiu / sz q percucientes
eos sunt excoicati / et q non pnt a iudice
seculari pro excessibus uel delictis con
dempnari / alias nisi deferant tonsuraz /
et vestes clericales / amittut priuilegiu clerica-
cale quatu ad hoc ne vexentur in per-
sona / uel in rebus Et qui tales percuteret
esset excoicatus si in To] c clici li vi Ton-
suraz vo clerici debent portare etia conu-
gati / nisi in tribus casibus primo e si nullo
uult retinere priuilegiu clericale / et trasfert
se ad actu contrariu utpote quia efficitur
inules] c c ult / Scdo tn nullu habeat be-
neficiu] c Joh(ann)es Tercius si non pt por-
tare absq scandalo vxoris] c Johannes
Quartus cu iusta causa tioris exigit tosuraz
uel habitu trasformari s de vi et ho di
clici / Qnto Tercius ut petrz laica sub yma-
gine Romaz Phas fuit ut simez lucri-
facere romaz / et etiaz habitus clicalis ppt
tiorez dimitti pt ut ibi dr / nec pudicat
fallit in religioso qui esset excoicatus si ha-
bitu suu teme dimitteret] c ne clerici
uel mo ut piculosa li vi

De clericis no residentibus in ecclesia

Usu est de illis clericis qui remouentur
a beneficijs quia matrimoniu co-
trahunt hic subiciendum de illis qui re-
mouentur / ideo quia no faciunt residen-
ciam in eis Vn pmo videndu est qualit
clericus debeat in eccl(es)ia residere Scdo que
sit pena no residentis Tcio qualit contra
eum procedatur Clicus non plura si vnicum
tm beneficiu ecclesiasticu debet habere in
quo tenetur residenciaz facere in ppa p-
sona] c quia nonnulli / et etiaz continue
quia verba sut cu effectu capienda] c Re-
latu Naz ad hoc sut beneficia istituta
ut recipientes ea deo famulant] c cu ad
hoc et] de pb ad secundu Capitulum tn de
cosensu suorum platoru ex causa ronabili
utpote pro studio uel alijs honestis caus-
se pnt absentare] c Relatu / et tuc po-
terunt per vicariu deseruire s de ap puet
in Naz causa studij usq ad septenniu pnt
abesse de licencia prelatorum / ita tam

q per vicarium competentem ecclie deseruiat
ut de elec cum ex eo li vi Bilit si sine vicio
suo ad seruiendum persona inhabilis efficiat /
ita q non pt missam celebrare poterit perpe-
tuum vicarium istatuere loco sui / et ipse habe-
bit personatum ut de of vic ad hec / et i
de cleri egrot c a n et m / et c pastoralis
li vi Pena clia non residentis est hec q
si recedat quis ab eccia sua causa cupidi-
tatis puta q ambit aliaz / puari dz habi-
ta et ambita vii q i Epus et ut de trasla
e ul ii quia vo Si quis / nisi eciaz uelit
caz repete vii q i non oportet Sed si causa
vtilitatis recedat / puta ad licenciam sui
prelati vadit ad ecclia maiorem / tunc ad
ipse corpalem possom re ecclie huius / et
ea que pertinet ad plenam acquisitionem /
tunc beneficium quod prius habuit pt aly
conferre / de pben de multa tn vocari
debet qn confertur / quia pt b' aliquod
ius competere / de pben licet li vi Si
causa necitatis puta ppt psecucionem / tunc
cessante persecutione dz ad ecciaz redire
vii q i pastoralis Si causa infirmitatis tunc
pt redire vii q i Nequaquam Si causa leui-
tatis distinguitur / quia aut habz ecciaz pro
delicto / puta quia contraxit matrimonium / uel
factus est miles / uel ioculator uel goliar-
dus per annum ut de vi et ho cl cl cia li vi
tunc dz alteri conferri / de pben de mlta
Si vo non habet eam pro delicto monendus
est ut redeat et nisi redierit debz beneficio
spoliari nisi excusacionem ronabilem ondat
/ c clicos Sz qualiter de expectacione clicorum
absencium sit procedendum varie locuntur ca-
nones Ideo sic distingue Aut scit in possessione
~~distinguit aut scitur ubi est~~ / beneficii / aut
non Si erat in possessione distinguit
aut scitur ubi est / aut ignoratur Si scit
puta quia est in loco unde possit citari / ul
in studio uel in alio loco / manifeste / et non
latitat / prelatus eius dz ipsum legitime mo-
nere ut ad suaz ecciaz reuertatur / infra tpus
conueniens / scdm locorum distanciam et tpis
qualitatem ab ipso plato prefigendum quod
si non fecit patit pmodum suo beneficio
spoliari / nisi ronabilem causam ostedit quare
venire non possit / c cont quatuor et c si
et ut de ap puenit in Si aliquis de lrna
sui plati absentat se vsque ad ctum tpus b'
statutum / ita q ad tpm reuertatur / Epus pt
eum puare officio et beneficio nisi iusta ca
impediat vii q i primum et ut de elec cum
ex eo li vi cum quatuor de causa dicitur
sit absens / Epus per ipm primo monere
debet ut redeat ut / c cont et c fin / et
ut de ap puenit / Aliter non tenet sna lata
contra absentem non citatum / nec vocatum

et hoc vim est de hiis qui citari pnt Si vo
nescitur ubi sint nec citari pnt tunc cita-
cionis edictum / aput eorum ecclias publice pro-
natur / ut reuertantur / et si ultra sex menses
venire distulerint / suis beneficiis perpetuo spo-
lientur / c ex tue et hoc ind dz citari qua-
litercumque quis sit absens / aut non habet pos-
sessionem / nec confirmacionem / et tunc expectetur
per vii menses et plus uel ad minus scdm q visum
fuit superiori / tm per contumaciam non sit absens
ut ut lit non q ci frequet q q si forsan /
et si quis velit impedire clericum prosequatur
intencionem suam infra tpm a superiori b' pfixum /
alioquin illum confirmabit / de accu licet / et
/ de clā ind de spon ad ingicio et ut de elec
qm in electione li vi Canonici absentes non
dz fructus pbende percipere nisi sint in seruicio
pape / c cum dilectus / et c cum ad hoc / uel in
seruicio Epi / quia tunc duos pt secum habere / c
ad audienciam / et c de cetero / uel nisi sint stude-
tes de licencia plati / c relatum / et / de pb' lic
tn nichil habebunt de distribucionibus cot-
tidianis / c de cetero / quia tm debent dari p-
sentibus in officio / exceptis illis quos in-
firmitas quos uel iusta causa et ronabi-
lis corpalis necitatis / uel euidens ecclie vti-
litas excusaret / alias recepta restitue tene-
rentur / Idem est de distribucionibus et an-
niuersariis defunctorum / aliqua consuetudine non
obstante / c consuetudinem li vi Et si
eccia esset mendica / nichil debent recipere /
nisi ad ecciam vadant / de cen ex Alma
et adicimus li vi

De prebendis

19 Uiscum est de vita et honestate cle-
ricorum Nunc videndum est de rebus
ad ipsos ptinentibus / et prius de pre-
bendis quasi dignioribus / utpote quibus
eorum vita sustentatur / unde videndum est
quid sit pbenda / et quid ad eam ptineat quid
sit dignitas / a quo sint pbende conferende et
cui infra quod tpus / et que requirantur /
Prebenda scdm ho est ius percipiendi prouentus a
in eccia / competens alicui tanquam vni ex col-
legio / et nascitur ex canonia sicut filia ex
matre / quia ex quo quis est canonicus p
quis et pbendam habere debz / c relatum / et
c dilectus Ad ius ergo canonicatus ptinet
prebenda et stallum in choro / et locus in
capitulo / c relatum / dilectus / pro illorum / et
c dilecto / hanc tn prebendam non percipet ca-
nonicus nisi residenciam faciat / nisi in casibus
dictis ut c prox et ult Canonia vo est ius
quoddam / quod ex electione seu collacione vel
institucione / et recepcione alicuius in canonicum /
et in fratrem oritur / siue acquiritur ubi collegium
est canonicorum / nisi uel de nouo creatur
/ c dilecto et procurator ut pben / et ut se habe-
bit non habz stallum in choro / et vocem

in capitulo non est canonicus ut ibidem et
b iuribus allegatis. Si e q ad ius Dignitas e b
quedam preeminencia in gradu qui pluribus
modis intelligit scilicet archidiaconatus, deca-
natus etc. [~~epus~~] poterit tamen omnes possit vocari
et eo q pre alijs curam habent. de v sig qm
ius. et sunt diuersa membra ecclie diuersos actus
habencia sicut corpus plura membra habet
nec omnia ad eundem actum ptinet lxxxix di
singula. ordo eciam in diuersis ecclijs. et beneficia
ficia quis habere non pt uel eciam in eadem e
quia nimis. et S de consuet consuetudinem li vi
ad hoc respondet. extra de multa et c cum ad dud
nec plures eciam ut ibidem. nisi p se. ap. fiat
cum eis dispensacio que facilius cum litteratis
et nobilibus consueuit dispensare e de
multa. et si papa alicui habenti aliud bene-
ficium motu proprio conferat [~~beneficium~~] cum ipso
per consequens dispensat Sed opportet q hoc i
litteris exprimatur. Secus si ad peticionem alicuius
c e Si motu proprio li vi Prebenda vero uel dignitas
conferenda persone ydonee et que faciat
velit residenciam in ecclia S t prox. quia
nonnulli et e graue q nolens et c extir-
pande q i et c super inordinata. In hac autem
ydoneitate attenditur etas qualitas ordo
et sciencia de hoc dic ut S de eta et quali q e
n et in tex nullus debet habere prebendam cum
cura nisi sit in tali etate q possit ad sa-
cerdocium promoueri e c Si cui prouideri li
vi. tamen licet non sit in sacris ordinibus consti-
tutus non propter hoc pt refutari. Sed tamen se fa-
ciat instatutis a iure temporibus promoueri
e Si pro clericis li vi. Item tamen non est admit-
tendum filio q quibus dicat co. q pueri non
reputantur digni ad beneficia e super
inordinata. illud intelligitur de dignitatibus
S de eta et quali ex rone et c [~~epi decorum~~]
Indecorum et e Si cui prouideri li vi. cum
tales possint ordinari xxxvii di de hijs et
c quicumque. per quos digni sunt prebendis et
alijs beneficijs. cum sine titulo non sint or-
dinandi e non licet. et c cum sm. cum si habet
patrimonium sufficiens non tenetur ei episcopus aliud
beneficium assignare e episcopus et c cum sm.
D Clari nec prius nec beneficiatis sunt benefi-
cia conferenda e super inordinata. cum prius
tamen per quatuor annos et eciam post vii sm ibi
pt episcopus dispensare in simplici beneficio
cum possint clerici ordinari. usque ad sacros ordines
ut dicitur e S et c super inordinata intelli-
ge prius si vii annos constitutis. Quid si episcopus
ordinauit aliquem ad aliquem titulum et ille
e euictus ab illo. nunquid tenetur episcopus
de eminenti dare aliud titulum dicatur q
sit fraudulenter contulit ei beneficium alterius
quo alius non fuit iuste priuatus. sed aliter
debitum et ille cui contulit hoc ignorauit
tunc spaliter tenetur ei episcopus in equalenti be-
neficio prouidere ar vii q i presencium et
e Quod et e de iure pa pastoralis. Non distinguit
utrum utrique sciuit alium iuste in beneficio.
et tunc solus cum solo compensatur ff de quibus
sunt. Si ambo uel utrique ignorauit et tunc
episcopus non tenetur ff de reb dub cum ad res do-
natas et l i q si intelligatur. Aut recipi-
ens scit et non conferens et sic episcopus deci-
pitur ut ibi. Si aut conferens sciat. et recipi-
ens et ignorat tunc tenetur episcopus ut dicat
sed pone predium alicui pro beneficio post re-
tyt commate. uel aliunde nunquid tenetur
episcopus illi prouidere in beneficio dicatur q sit
cum ad seculum rediri non possint. quia redundaret
in obprobrium ordinis clericalis ar xciii di
diaconi. et S de cler qui relinquit Sed nunquid
perdere possit tale patrimonium videtur q non
quia inde debet viuere et onus ecclesiasticum
sustinere Sed sm t els q sic quia ex precio
fruit rem videtur habere ff de usu fr quia
qui precio. nam ipse posset donare et totaliter
renunciare. Sed nunquid potest transire ad aliam
eccliam sine licencia episcopi dicas q non lxxi di
primates. Sed nunquid tenetur soluere decimas
de tali patrimonio ad quod e ordinatus ob-
missis opinionibus dic q sic quia eccia p-
rochialis que primo recipiebat decimas pre-
diales iure suo defraudari quia per res mutat
cum sua causa et sine culpa sua non debet priuari
quia non est iusta causa que priuari debeat
e de reg iur sine culpa li vi. Item si episcopus
e commisit alteri episcopo ut clericos sue dioc ad sa-
cros ordines promoueret. a quo sine titulo
ipse promouit quis quis illorum episcoporum te-
netur tali de beneficio prouidere. distingue
quia aut commisit in genere ut vice sua in
dioc ordines celebraret tunc ordines cele-
brans cum fuit in culpa tali ordinando te-
netur tali de beneficio prouidere. aut in spe
et tunc distingue quia aut assignauit certas
personas de epo et tunc licenciam dans tenetur
prouidere cum in hoc casu aut habere titulum
debuit inquirere aut certo episcopo non assignat
sed licenciam dedit ut a quocumque vellet pos-
sit ordinari tunc similiter tenetur prouidere
hec probatur e Si episcopus li vi Sed a quo
sunt beneficia conferenda Responsio q de iure com
ab episcopo uel alio prelato qui preest ecclie in
qua conferri debet de consensu capituli
e de insti cum venissent nisi consuetudo
sit in contrarium cui standum esset S de elc
cum ecclia vult Item aliquando prius conferri
quo casu si tempore dato et receptionis vacat
beneficium utrumque tempus inspicitur S de
rep eam te et e venerabilis Sed si tempore

receptionis vacat non tempore date / vel equivoce
tempus receptionis inspiciatur) c. dilectus ii /
et hoc quantum ad canonicos qui divinare non
tenentur) ut et bene ut iuriis q. i. v.
porro ff. si duo impetrant rescripta pro aliquo
beneficio obtinendo / et queratur quis pos-
sit tempus date inspiciatur ff. de off. dele. c. cetera
pe.) et) c. quia sepe li. vi ff. si negliget
obmittat petere primo vacantem utrum possit
aliam petere / distinguitur aut fuit manda-
tum ei / et ei de prebenda primo vacatura
provideatur / tunc nequibit aliam petere / nec etiam
possit ei de ea provideri cum facta ei gratia
per ipsius negligentiam sit extincta / aut
fuit ante apostolica canonicus effectus / cum
remanserit in ea canonicatus negligentia
non obstante cum ceteris prebendis / et poterit
petere aliam proximo vacaturam / nisi
sint eadem ante aliqui prebendas in ipsa
ecclesia expectantes / alias collatio alii facta
non tenebit) c. si dictus li. vi et c. si post
quam qui ante apostolica in aliqua ecclesia in
canonicos sunt recepti / ceteris debent
ab aliis rescriptis auferri) c. hii qui li. vi
unum est si utrumque est generale / nam si alte-
rum generale et alterum speciale / ipsi per speciem
generi derogatur ff. de rescriptis abbatem. si
aut papa pro aliquo beneficiando scribat
non potest ei provideri in ecclesia vel dignitate
) c. ult. et c. cum de non sacerdotali li. vi
similiter impetratio non extenditur se ad
leprosias vel hospitalaria nisi in litteris
exprimatur) c. litteras / nec ad beneficium post
impetrationem datum) de rescriptis litteris in clem.
nam fines mandati ita sunt observandi / quod non
possit nec de maiori / vel minore etiam eo
nolente provideri ut ibi dicitur et c. quibus
in princ. li. vi / Et nota quod si papa mandat a-
licui de beneficio in aliqua ecclesiarum civitatis
vel dioc. provideri in ecclesia kathedrali /
propter ipsius honorem sub hac generalitate
non potest provideri / secus si mandetur in
aliqua ecclesiarum provincie provideri tunc
metropolitana et kathedrales ecclesie inclu-
duntur) c. quamvis de prebendis li. vi / Si quis
contra mandatum apostolicum conferat prebendam
refert utrum mandatum sit collationis id est
mandatum in quo continetur collatio bene-
ficii iam facta / et tunc quicquid sit post man-
datum collatio tenuerit irritatur) c. venera-
bilis in fi. et) c. si postquam li. vi / aut est ma-
datum provisionis id est in quo continetur quod
quo aliquis debeat alicui de tali benefi-
cio providere / et tunc refert utrum in rescripto

sit apposita hec clausula scilicet quod quicquid con-
tra factum fuit hoc irritum habeatur / tunc
si de ipso secus fiat non valet) c. cum inter
cetera / et c. dilecto in ii forte / et c. ib. cum li.
vi / aut non fuit apposita clausula / et tunc
aut utrumque scilicet tam conferens quam recipiens
scit mandatum apostolicum et tunc de rigore iuris / vel
collatio irritanda arg. ff. de postul. bene ii quod non
nocebit / et sic potest intelligi) de concessione
et vel pre. proposuit) c. dilectus ii / nisi forte
papa contrarium scribat / ut magister capitulum prima
) c. dilectus ii / aut uterque ignorat / et tunc quod
rite factum est non irritatur arg. ff. de rest.
spol. audita / nec est eis imputandum si non
divinaverunt) ut et ibi c. i. / Aut conferens
ignoravit et recipiens scivit / vel econverso
et tunc videtur collatio arg.) qui filii sint le. et
tenore. contra tamen quod in potestate ignorantis est
retinere vel remanere arg.) de eo qui diu
in mat. c. i. ff. si ignorans non contra
dicat / quantocius sit / non poterit de cetero disse-
tire arg.) de eo qui dux in ma. veniens
et) de conv. fi. c. ii et ult. et) c. dilectus
ii et iii / et adde quod dicitur ff. de rescriptis quod
in beneficiis et c. se / Nota quod beneficia
vel dignitates apud ipsam curiam vacantia
a nullo sunt nisi a summo pontifice confe-
renda nisi super hoc aliam specialis et ex-
pressa licentia sit concessa / Et si secus factum
fuerit irritum est et inane) c. licet li. vi / quod
tamen sic intelligi ut hii ad quos eorum bene-
ficiorum et dignitatum spectant collatio post
menses a die quo vacaverint inmandi / ea
conferre valeant / tamen per suppositos vel vica-
rios generales / quibus id canonice sit com-
missum) c. statutum li. vi / Intelligitur etiam
de beneficiis que legati aut nuncii sedis
eiusdem / vel quibus alii ad romanam curiam
venientes / vel recedentes ab ea / si ...
locis vicinis ipsi curie mori contingat / ...
ubi curia residet adde quod helius) deca
pos et ... ea / ubi dicatur beneficium super
quo a duobus in curia litigatur utroque
ibidem decedente confert illud papa / si de-
cedant extra ordinarius / si unus hic /
alius ibi / dabitur a iudice possidentis / si
neuter possidebit ad papam collatio pertinebit
si alio decedente superstes prosequatur /
ille pro quo sententiabitur si decessit / ab illius
iudice conferetur / Item si aliquis clericus
curiam certa de causa vacantem peregrinationis
infirmitatis aut recreationis / vel quavis
alia causa recedens ad curiam redire / cau-
sa cessante ibi decedebat loca vicinia in
hoc casu intelliguntur que a curia ultra

duas dietas legales non existit secus si in
illis qui originem duxerunt / infra illas duas
dietas Nam si curiales in itinere curiam sequuntur
uel in loco unde recedit ipsa curia / remanentes
infirmi decedant idem est dicendum quantumque
locus ubi decedunt ab ipsa curia sit remotus /
e. preti li. vi / tamen si sede vacante ecclesia parro-
chialis decetero vacaret / propter prauum circuitum
per eos ad quos pertinet potest libere ordinari idem
si papa viuente vacauit / si de ipsa per eum ante
ipsius obitum non fuit ordinatum / e. si apostolica
li. vi. Sed quo et qualiter per legatum sedis apostolice
beneficium uel dignitas potest conferri dic ut supra
de off. leg. c. in. Debet autem conferri beneficium
postquam vacauit infra vi menses / alioquin
priuabitur potestate conferendi / de concess. preb.
nulla dic ut ibi q. infra quod / et debet conferri
cum omnibus suis appendiciis et sine diminucione
/ ut et bene e. vno puta si prebenda / si annona
vnita / non debet ab ea separari supra de const. cum omnes
Sed res ille quas acquirit persona ex prouentibus
bus non transeunt ad eius successorem licet secus
si in platis / de testis relatum Item vna non
est in duas diuidenda / e. maioribus nisi diui-
sio detrahetur ex communi porcione canonicorum
verbi gratia x sunt canonici constituitur quod sint
xii prebende / accrescentes detrahuntur de por-
cionibus omnium canonicorum et hoc licite fieri
potest / e. pro illorum / et supra de constit. cum cui fieri Nullus
uero potest duas ecclesias habere simul titulatas / e.
de multa Sed ut hoc melius intelligas primo
uidendum est quid sit titulus Titulus quasi di-
signum ut xvi q. vi consuetudo / et dicitur titulus
omnis causa acquirendi dominium ut titulus pro emp-
tore pro donatore pro herede pro socio pro dote
pro legato pro delicto Unde dicitur in spiritualibus [pro] et
ecclesiasticis bona fides et iustus titulus exi-
guntur supra de prescr. si diligenti / et qui habet
aliquem talem titulum habet causam prescribendi
Item dicitur titulus ipsa ecclesia sancti petri
Unde singuli tamen clerici per singulos titulos
sunt ponendi in ecclesias lxx di. sed epi Unde in
ordinibus qui vocantur clerici dicitur causa
ad titulum plebis Item titulus dicitur cleatus uel ca-
nonicatus in aliqua ecclesia Unde dicitur et
intitulari intitulari uel incanonicari Et
dicitur titulus quilibet ordo ecclesiasticus que-
libet dignitas uel prelacio Unde dicitur
quis intitulari in aliqua ecclesia i. in ordinari
uel prefici lxx di. sanctorum Est ergo regulariter
uerum quod nulli clerico debet uel quis / licet habere
duas ecclesias uel quo ad titulum clericatus / uel
quo ad titulum canonicatus uel ordinacionis
uel placionis uel dignitatis ut lxx di. sanctorum
et supra de elec. dudum / et e. de multa / et xxi
q. i c. i et lxx di. Epi Nam habere plures
ecclesias est genus negociacionis xxi q. i clericus

quia eius seruire non potest / e. quia in tantum et supra
t. per quia nonnulli Et qui ad utrumque festi-
nat neutrum bene peragit xvi q. i presbiter et
e. de accusat. nemo Et pluribus intentus
minor est ad singula sensus Deficit ambo-
bus qui vult seruire duobus Ista sunt uera
uera / De hac materia tene quod habetur / in extra-
uagante dni Jo pape xxii que incipit execra-
bilis Nam in casibus potest quis habere plures
ecclesias scilicet ubi una dependet ab alia / e. ex-
tirpande q. i et supra de elec. dudum / et de eta-
te et quali cum te et sine dispensacione Item
si una sit cum dignitate / et alia cum cura / e.
super eo li. vi Item si habeat vnam intitulatam
et aliam commendatam xxi q. i clerici plures / et supra
de elec. dudum / Item propter paupertatem ecclesiarum
x q. iii vnio et supra de eta. et quali cum te Item
olim propter penuriam clericorum xxi q. i c. i infra
Item per dispensacionem dni pape / e. de multa
tamen dispensacio super pluralitatem beneficiorum
facta non valet / si aliquod beneficium quantum-
cumque modicum subtrahunt in eadem Si vero
dispensatum est ut quis duo beneficia cum
cura possit habere / intelligitur de primis
duobus Si vero mandetur ut non obstante
quod aliquod beneficium habeat de aliquo bene-
ficio prouideatur / tercium intelligitur dispensa-
tum ut primum cum secundo valeat retinere / e.
non potest li. vi et dic supra e. c. dignitatis infra
Nam in talibus epi dispensare non possunt
/ e. de multa unde in paupertas pendens
defectibus gracia seruabis / hoc ita sunt in pla-
tuis et dignitatibus / nec ualet consuetudo
quod aliquis possit habere duas dignitates
uel personatus absque dispensacione sedis
apostolice supra de consuet. consuetudinem li. vi. Quid
dicemus de aliis clericis numquid possunt esse clerici
in pluribus ecclesiis / et in habere prebendas de
iure quod non si hoc nisi essent tenues ista
ut dictum de platulis in parochiali ecclesia / uel
cathedrali quia sacerdotes curati / sunt plati
/ t. per tua nos Sed per dispensacionem Episcoporum
bene possunt Epis dispensacio non est prohibi-
ta ymo videtur tacite concessa per contraria
consuetudinem quod sit ipsa et tolleat Sed
in diuisis episcopatibus nomina e. utrique Epi di-
spensacio pretea videtur permitti / quia non
prohibet / nisi in parochialibus supra de elec. du-
dum ergo a contrario permittit clericis habere
prebendas / et hoc est verum dispensatiue Sed
quod si quis habet plura beneficia per dispe-
sacionem nunquam vocabitur ad capitulum utriusque ecclesie
pro beneficiis communibus conferendis / uel
aliis negociis dic quod sic / ubi sit in tali loco

vnde comode vocari possit / nisi consuetudo
ecclesie approbata faceret in contrarium aliud
potest quantum factum fuit irritare, ut c. cum in
cunctis li. vi / contrarium ubique intelligitur habere secundum Io.
Ideo si habet duas ecclesias ut § de prepositis di-
lectus adeo coram uno episcopo tamen conueniatur
de his que ad illam ecclesiam pertinent § de foro
appel. c. si fructualiter conferatur quatuor k
exiguntur / pure palam libere et sine dimi-
nuatione pure sine pacto et condicione § de
pact. c. ult. et i q. ii quamquam / palam alio-
quin suspecta haberetur collatio, ut et bene c. vno q
potero xviii q. ii preciosam / et licet electiones
clandestine reprobentur § de elect. quia
propter tamen collationes siue prouisiones
non dumno ubi cui prouidetur sit capax ar.
§ C. de lat. li. li. x Nam consuetudo est epi-
scopus prebendas conferunt in suis cameris /
ad nitium stantibus bene cauitur suspicio sit-
loquitur ut et bene c. i. q. i et se. libere
in motu rationabili et liberali ut c. relatum / non
carnali sed iudicio rationis ut c. grave et ut et h
bene c. vt q. omnibus / quia non sanguine sed
vite meritis sunt beneficia ecclesiastica con-
ferenda viii q. i moyses xvi. Unde neque-
es qui sponse sancte sorores / prouidus
est casti sponsam pueris tribuisti non secun-
da dares illi proxima labes deligit
a sibi sit decima pueri. Sed propter preces dentur
beneficia dicit ut ... de ... quod simile est
munus. Unde refert host. Quod quidam
abbas habebat duos nepotes / quos uo-
lebat facere monachos et erat ibi asinus /
qui seruierat abbacie per magnum tempus
ad quietem abbas a monachis ut vellet
consentire quod nepotes sui essent monachi.
Quidam monachus respondit / asinum qui seruierat
ecclesie nepotibus debere preferri / Sine dimi-
nutione aliqua quod dicit ut ut et bene c. extra regu-
la est **De electo egrotante**

81 Dictum est § de clericis non residentibus
in ecclesia / et quod prebenda uel aliud
beneficium conferendum est residentibus
et ecclesie deseruienti. Sed quia quidam infir-
mitate impediti non possunt ecclesie deseruire /
ideo de eis est uidendum. Electi uero beneficiato ac
clerici adepto non sunt aliquatenus priuandi
seu remouendi propter infirmitatem uel debi-
litatem superuenientem ut c. c. i. quia afflictio non
est addenda afflicto ut c. c. pulsat. / et vii q. i
cum pauperis et in q. ix Iudicas. Sed dandus
est coadiutor ut c. pxim / et c. plt. et ult.

fallit in morbo lepre sed aliquos ibi remo-
ut c. tua. Sed contra uidetur ut c. de rectoribus /
utrum propter lepram sacerdos uel prelatus de-
beat remoueri diuerse sunt opiniones. Sed
obmissis opinionibus breuiter distingue utrum
sit prelatus et episcopus / et tunc propter lepram
non remouetur / sed datur ei coadiutor uel
coadiutores / quibus sumptus competentes /
et moderati debent assignari ut c. pastoralis
li. vi. Sic intelligas ut c. de rectoribus / licet
sacerdos rector possit vocari § c. prox.
c. ult. Episcopi ad per excellentiam rectores vo-
cantur / cum sint loco apostolorum xxi di. in
nouo. Sed in coadiutoribus episcoporum et su-
periorum quia idem est iudicium dandis uel as-
sumendis. Sic etiam procedendum / ut
episcopus senio aut valitudine corporali im-
peditus / propter ad officium exequendum / pt
de consilio et assensu sui capituli / uel maioris
partis ipsius / unum uel duos aucte appli-
sumere coadiutores. Si uero episcopus senio
aut incurabili morbo ad exercitium officii
reddatur inutilis / et coadiutorem assumere
noluit a capitulo requisitus tunc totum nego-
cium episcopi et ecclesie sedi apostolice fideliter et expli-
cite describatur ita quod nichil tunc per capitulum
innouetur donec super hoc apostolicum receperit
mandatum. Coadiutores nichil possunt alienare. b
Sed de omnibus non solum in districto examine
sed etiam eisdem prelatis / si sanciendis fuerit
ac capitulis eorum uel successoribus tenea
reddere rationem ut c. pastoralis li. vi. Aut est
sacerdos parochialis uel minister inferior /
et talis propter lepram remouetur ut c. tua
Ita tamen quod secundum ~~fac texes~~ facultates ecclesie pro-
uideatur ut ibi. Sed pone quod ecclesia non possit
sufficere utrique. Sed sed vim / et Io. an. debilior
di. in loco prouideri / ar. vii q. ii quamuis
dicit B. / quod ille qui seruit ecclesie habebit redi-
tus / et infirmo prouidebit. Episcopus hostiensis
di. q. i et ut c. c. Officium uero suum potest exercere
infirmus / si non sit tanta debilitatis quod su-
stinere non possit actum exequendi utpote
quia amisit officium lingue / uel oculorum
ut c. ult. / et ar. l. v. d. c. c. ult. / uel aliquos
digitos ut c. c. ii. Uel nisi morbo caduco uel
epilentico laborat. Circa hoc autem utrum illi
qui morbo epilentico uel caduco laborat /
uel a demonio vexantur possint ministrare
et etiam promoueri diuerse sunt opiniones.
Sed distingue secundum ho. utrum talis possit mini-
strare. Aut cadit raro / aut frequenter. Si
frequenter omnino debet cessare a celebratione
misse vii q. ii. Cum leuis et xxxiii d. usque
adeo. Si aut raro distingue aut vexat

cum spume vexacione / et vocis confuse
sive horrende emissione / et tunc nullo modo
debet celebrare vii q ii Nuper Si vero raro
cadit / aut vexatur sine spume vexacione
seu iactacione / et sine vocis confusione emis-
sione tunc potest celebrare ita tamen quod habeat
iuxta se coadiutorem / qui officium perficere
possit vii q i Illud Si vero demoniacus fuit
et cadit in terra tunc tamen diu erit ab officio
sui ordinis et loco suspensus / quousque unius
anni spacio per discrecionem episcopi inveniantur
ab incursu demonum liberati xxxiii di com-
munis Et nullus quacumque infirmitate
cadens ad terram potest / vel debet promoveri
xxxiii di maritum et c clia De leproso vero
quod non possit celebrare publice j c tua nos
sed distinguere aut leprosus vult celebrare
publice in publico / et tunc non potest propter scan-
dalum et abhominacionem publici j e de rectoribus /
et c tua Aut vult celebrare in secreto et tunc
potest / quia cessat scandalum / et eciam publici ab-
hominacio / nec alias e ar a contrario
j e de rectoribus et c se

De institucionibus

81 [81] Quoniam ad acquirendas prebendas
necessaria est institucio ideo sequitur
de institucionibus videre / quid
sit institucio et investitura / et quis possit
instituere / et quando sit facienda institucio e a
a ecclesie vel ecclesia beneficium collacio investitura
est quasi possessionis illius iuris conferre et indif-
ferenter tamen unum accipitur pro alio institucio
tamen ut plurimum pertinet ad episcopum licet quandoque capitulum
eligat e t pro nulla / tamen de consensu ca-
pituli Episcopus debet instituere j de hiis que fi-
a prelato novit dicit ut ibi q i quibus potest eciam
institucionem alii delegare j e ex frequentibus i
Item potest fieri inter presentes per anulum vel
alio modo j t prox proposuit Nam si episcopus potest
instituere per alium Ita eciam ille qui instituitur
per alium institucionem recipere potest e de pre atten-
dens / et c Si cui absenti li vi Sed sede va-
cante licet capitulum non posset conferre bene-
ficia ad collacionem episcopi pertinencia / potest alios a
pronis presentatos admittere / et eciam instituere /
licet admissio / et institucio ad episcopum si viveret
pertineret j e cum capitulum li vi potest et permutaciones
in clem Sed quando debet fieri / quando vacat / et a pro-
no presentatur Alias ecclesia que vacat instituit
quis non debet j t pre c i et ii et c proposuit
Et debet esse idem inter presentantem et pre-
sentatum sicut inter dantem / et recipientem j e
c ult Sed quid si ille confert alii potestatem
conferendi illam dignitatem / numquid posset
illam ab alio recipere ut sic non videretur

eam recipere a seipso / dic quod non ar e de testi
licet et xvii q iiii quesitum / et j de reg iur
quod alius li vi Non debent eciam plures in
ecclesia collata institui quam facultates suppe-
tant j e c i et c aucte Clericus presentatus licet
sit infra sacros ordines recipiendus est j
e Si is cui li vi et e de preben Si pro clericis
li vi

82 [82] Dictum est de institucionibus Sed quia
sepe instituitur quis de ecclesia vel
prebenda non vacante ideo de tali
confessione videamus que prebenda vel ecclesia
dicatur non vacare Et quis possit concedere
a vel promittere non vacantem / infra quod
tempus vacans conferri debeat Et ad quem
potestas conferendi devolvatur / prebenda vel
ecclesia dicitur non vacare / quando adhuc vivit qui
fuit legitime institutus j e c i et ii q i In
primis / et vii q i non fuerit / nisi resignet in
manu superioris ar e de renun c i / vel nisi
non fuerit per sentenciam propter crimen depositus Sed
postquam pone quod aliquis e iniuste depo-
situs alius hoc ignorans in loco ipsius
subrogatur et stetit in possessione per xl
an postea sit ad alium pertinere / numquid
debet recedere Dic quod non / quia ex eo quod
condempnatus non appellavit infra x
dies acquievisse sentencie / et ita transivit
in rem iudicatam ii q vi c Anterior / et sic
post x dies alius fuit iuste institutus Item
dicatur non vacare licet vacet de iure non
de facto j e cum nostris Et prebendas vel ecclesias
b non vacantes solus papa promittere vel
concedere potest / quia ipse est supra iura j e propo-
suit Sed legatus hoc facere non potest / e de pre-
ben dilectus i cum secundum presentacionem potest sed primam
vacantem e de off le presenti li vi Non potest
prelatus aliquis alicui promittere quod cum
poterit providebit / vel cum facultas se ob-
tulerit licet olim posset j e c attendens / quia
multa mala inde sequuntur cum quis mortem
prohibeatur indirecte concedatur Ideo
talibus promissio viribus caret nec pro-
mittens obligatur j e detestanda li vi
Item licet mandetur a sede apostolica vel
aliter provideatur de dignitate de pre-
benda vel ecclesia quam dixit acceptandam
Et Sed super hoc executoribus dat
in genere potest primum vel secundum beneficium
non autem in specie prius quod vacet acceptare re-
ceperit alias non valebit j e ne captande li
c vi Infra quod tempus debent conferri pre-
benda vel ecclesia Dic quod prebenda infra
sex menses postquam vacaverit / alioquin ius

ad quē ptinet collaco puatur ptate co-
ferendi ut e nulla / Nam recepta gloa pma
intelligit vacare ut litteras Istud tpus
sex mensiu non currit a tpe vacacois
sed a tpe sciē ut e quia diuersitatez nisi /
quia qui nescit expiendi ptatez nō ht
ij q vi viduā / Et pastoris tpus est cessa
cōi non debet ut de reg iur cum qui li vj
Itez nō currit tpe suspensionis illius ad
quez spectat collo eccie si ex culpa sua sit
suspensus vel excōiatus / Dū tn non sit in
mora petendo absoluciōz / nec eo tpe quo
vadit ad curiam et reuertat̄ / Et impedien-
to legittimo detineat̄ / ut q sua / Si uo esset
negligēs ei imputaretur c q cum et e
de rest' Si autem in aliquo pst tpus elapsu
pōt eligere illi ad quos ante ptinebat /
dic q non / Et si eligat nō tenet elcō e de
supp ne pla lic / et c ult' / quia premonida-
to habetur quod ab illo datur / qui de iure
donare nō pt ut de iur patr quod aut ipse
ex elapso tpe semestri eligere pt ille ad quē
deuoluta est ptas eligendi nulla sn̄ia
a supiore precta ut e c ij / et hec tm locum
habent ubi sunt distincte prebende et cer-
nus canonicorum constitutus ut e ex pte Nec
ht locū in archiepatibus Epatibus et abba-
ciis / quia in istis nunq tpus datur ultra triū
mensiu e de elec ne pro defectu / Racō diuer-
sitatis est ppter periculū more quod e in
talibus periculosum e de elec cum inter /
Et ubi periculū maius ptatur ibi cautius
e agendum e de elec ubi periculū li vj / Sed
dicendū e de eccia vacante si pntacio ad
personaz ecclesiasticam ptineat ut e c ij / Secus
si ad laicū quia tunc non ht nisi quadri-
mestre ut de iur pa cum laicus e vn li vj
de hoc dic ut ibi q pro cuius ptas confen-
di ptineat ad epm et negligens fuit / ad
capitulū ptas deuolut̄ / Simil' si ad capl'
et fuit negligens ad epm deuolut̄ / Sed si
tam Epus qm caplm fuerint negligentes /
tunc ad metropolitanū ut e nulla nisi / Idem
esset si coīt ad Epm et Caplm ptinet /
et alt' esset suspensus vel alio modo impeditus /
eccia sede vacante ut ne se va cum ad Epm
li vj Si aut ptineat collo ad Epm tm p
mortez epiūs nō deuolutur ptas conferendi
ad caplm ut ne se va / Illa et e de instit et
si capl' li vj Sic ut e de supp ne pla q. et
in

83 Dictū est supra ne non vacante eccia
vel pbenda aliqui permittat̄ vel
confeatur / Sic nō prohibetur ne va-
cantis ecclie status i mutetur quia dū va-
cat Prelaz sede vacante non pōt clia de rebus
ecclie aliquid disponere vel alienare xij q ij
cum qua de rebus / ut eccia pt eccia conuenire
ad ea vacante nichil sit innouandū / quia
non ht defensorez ut e c ult' / nec eccia res
aliqua pt alienari ut de rebus ec. nō alie-
nandū li vj / Beneficia que tm ptinet ad
platū / caplm vacante ecclia conferre nō pt
ut e illa et e de instit / et si caplm li vj / Sa-
cris fructus et iura Epatus debet fideliter
successori reseruari xij q ij hoc ius plac-
ui e de of ord' pnti li vj / Itez caplm nō
pt alicui dare licenciaz trasseundi ad aliam
ecciam si ibi eligatur lxxi di fraternitatem
Item vacante eccia non currit ei pscripcio
e de pscp c / et c de quarto Item si Epus
fuit hereticus e de pscp c i / Item nō cur-
rit Epus contra ecciaz si Epus sit suspe-
nsus vel excōiatus e c prox quia duisitatez
Contra sede vacante ptas et iurisdicio
epi deuoluit̄ ad caplm / quia pt cōnare ut
de heretic ad abolendaz inpri / et e de ma et
obe his que / Itez pt caplm absoluere ab
excommunicatiōis sn̄ia / sm inn / siue homis in
his casibus in quibus posset Epus si viueret /
nisi ei fuerit a sede ap. ptas spalit interdicta
e de ma et obe Epali li vj Itez pt confir-
mare electū in abbatez / vel ecciaz infra
e de ma et obe cum olim / et pt ecciaz ad-
mittere et instituere pntatos ad beneficia
vacancia e de instit / et si caplm li
vj / Sic eciā beneficia de consilio Epi esset
conferenda ut e cum ad epm q si li vj / et adde
qd dr e de negl pla q Itez ad per euen-
ciaz / Pone q sede vacante decanus moriat̄ / q̄o
et quidā alius in decanū eligitur quis eū
confirmabit / Dicūt quidā q archiepus et
non caplm lxxi di fraternitatem ut e illa / Sed
et imo dicit q capl' confirmabit e de
ma et obe cum olim et ut de heretic ad abo-
lendaz et e de instit et si caplm li vj /
contraria loquitur de alienacione p qua
fiet preiudiciū epo Itein pt imitare Epos
ad eccias conferendas / velud clitos ordina-
dos / et filiam vij q i pontifices Itez ubi
certa causa subest pt ecciaz subponere eccia-
stico interdicto / si hoc habet de consuetudine
approbata e de ap dilectis et e de of ord' di
Canonica li vj

88 Quia institutiones et confessiones
de quibus dictū est supra consi-
liu requiritur ut e quod ideo videndum / quanto
est in quibus requiritur consensus capi-
tuli et in quibus consiliū / et in quibus co-
sensus nō est necessarius / Consensus aut ca-
requiritur quando platus et caplm omnia ht coia /
tunc eciam nec collaciones beneficiorum
nec aliud pt concedere platus sine co-
sensu capituli / nisi caplm esset suspensum
vel singuli excōicati / tunc Epus posset sine
consensu capituli beneficia conferre

hoc rin de iure pte non de iure deuoluto quia i
iure deuoluto cum epus negligens fuit / ptas
conferendi deuolutur ad metropolitanum nō aut ad caplm

S t prox' Si ad epm | Ex li vj | si tam psentet aliquez ubi capitulum non esset suspensum | presuit | q' consensus intuenerit | nisi caplm probaret q' maior pars no consentit | tunc irritabitur q' factum est per platum S de pb' teras eidem est si omia sint diuisa | si de consuetudine sit ad epos ptinet | quia si consuetudo prescribatur per epm si q' steterit p lx an | qd non requi consensum uel si sit aliquod priuilegiu et stabit' | e ca nostratur nisi. Itez e quo ad obligacioz ecclie | de fide iuss c. i | et | de fide ius q' quibusdaz | si qd non pt obligare sine consensu capituli Itez in alienacionibus possessionu | e c. i | et c ad in aplica q' ult' | et i alienacione rerum eccle uerat maior dom x q ij hoc ius ponam requi' etiaz q' omis assenciat sic S de prob' ttis Itez no pt diminue de iure unig ad hoc ut alie ecclie conferat siue lrma ppe | uel maioris partis capituli | etiaz de consensu patroni | e tua | et pastoralis | de rebus et non alias c. i | ergo nec vnire nec diuidere pt sine consensu ptem capli | de rebus ec no als diuid q' quia uo | nec aliquid aliud alienare xij q ij sine alienacoe | no licet et c alienacioes | hoc e vin si im ppetuu fiat alienacio Secus si ad tempus Cu quit' ea que dicta uel facta sut a plato sine consensu capituli valeant uel est referent vtrum queratur de iudicialibus | et poss prudicare capitulo quo ad subiectioz uel limitacioz consensus capituli requirit' S de ma et obe c ult' Si aut agatur ex iudicio et habet omia diuisa per se quilibz aget | et conuenietur | tn vnus bene admittetur pro alio S de Rep eccli nisi Si uo omia habent comuna platus noie suo et capituli | etiaz sine consensu eius agit et defendit | et constituit procuratorz nisi sit suspectus S de Rep eccla Ex i B Sup quo Si de delictis pena tenet actores | nec extenditur ad alios | t prox quesiuit Sequitur vide in quibus consensu capli requiratur Nam si bona sunt diuisa ipe solus pt instituire et destituere ecclasticas personas si " debz | hoc facere de consensu fratrm | e nouit et c quito Itez in ordinacoibus e nota " xxiiij di Epc Itez in caus criminaliu ventilacione xv q vij felix et c Epus Nam matrimonialis et pecuniarias solus pt diffinire sicut consuetudo generalis approbat | de consang c. i Itez i inquirendis corrigendis et puniendis excessibz subditorum non requirendu consiliu capli Sed tn sit pro eo consuetudo latine scripta de consuet non e ti cuiq Itez in quibus non e nomq consensus capituli Reco in puis rebus | et in vtilibus alienandis | et sicut fugitiuis xij q ij Ebulas | et c si | et x q ij consellas nisi Si que dicatur' persone et modice

forte si non excedant summaz xx sol xij q ij Si quis de fratribus | uel dic et melius consuetudinez terre et facultatez ecclie | et rei vendite uel date quantitatez attendendam | de donac cetrum Itez no requiritur consensus in illis que nouit S e q' Sequitur videre Itez ad quos conferat beneficiu sufft consensus tacitus licet | no expssus | e c vij | et siue expsso uel tacito pt donare ad vitam ubi bona diuisa sunt ar | e tua a contrario Itez si laicus decimam detineat ab antiquo infeudum | et vult conferre alie eccie | sufft consensus capituli Epi sine caplo primo tam monendus est ut ppe eccle restituat | e ad aplica q' quia uo et q' ult' Itez ut laicus det ius pronatus alicu eccie collia te | de iure pa q' aut nisi illud et c mullg

De his que fiunt a maiori pte cal

87 Dictu est q' negocia spualia consilio canonicorum sunt facienda | cum ea que a frm caplo fiunt vniuersitatis capitulu requirut' videndu e de his que fiunt a maiori pte capli | a toto caplo facta intelligunt' | e c. i et ult' | nisi aliquid sit quepluribus no ut colliats si singulis | tunc quod fit a maiori pte illorum nichil valet nisi oms consenciant ff de sezuit zu pd pfundo Si uo sut plures ut collegiu distinguitur | aut aliqua sut facienda ex necitate | ut alienationes elcciones et similia | tunc valet qd maior pars facit | e c. i Sed tn absentes vocentur | nisi consuetudo sit q' no debeant vocari S de elec q' sic | et c venerabilem | et S de pb' ad in eaz li vj Si aut non sint facienda ex necitate distinguitur aut vult capitulu facere statutu | aut aliud Si caplm vult facere constitutionem pt sed tn sint omis presentes | quos statuto tangit | alios pntes in preiudiciu absentiu nichil constituere pnt S de const' cu omis | et c ad ch fere Circa alia vo negocia ad minq due ptes debent esse pntes ff q' cuiuscumq vniu noie et l pane ff de d' ab erd' faciem In electione vo ppe requiritur q' due ptes consenciat S de elec licet et c Scriptu est Itez maior et senior pars capituli de illa que inniritur' maiori zeli et pietati xx di Sana | et ipa psumit' nisi contrarium probetur lxj d nullus | et | e c. i | et quod fit a maiori pte comunit' preualet | e c. i et ult' et xij q ij non liceat In elecionibus tn semp no oportz vna facienda e compacio nuli ad nutu zeli ad zelu nui ad nuin ut dictu e S de elec q' Itez est de suba

Ut etiam ea uisitia sit diuinitus confirmata

(86) Stensium est supra beneficia non
vacancia nulli esse conferenda
Dubitatur hic titulus in quo
ostenditur beneficia vacancia esse sine di-
minucione aliqua conferenda littera satis
patet eliciamus ergo notabilia ex littera et pri-
mo notatur sic Primo accusatore nullus A
est dampnandus et hoc est generale ut g
et ii q i de manifesta et xxiii q iiii si quis
verum ex hac regula undecim casus ex-
cipiuntur Primus si suspecta sententia in 1
iudicio proferatur C de probat iubemus
Secundus si testis procax fuit et vacillavit 2
in iure ff de test nullo et j de pab super
his Tercius si tutor suspectus est ff de 3
suspec tu l iii § pudendum Quartus 4
si maritus accusat uxorem de adulterio et ipsa
replicat de lenocinio ff de adult l et q
si publico Quintus si iudex recipiat accu- 5
satorem calumpniatorem ff de ad turpill l i et
ii q iii § notandum et j de calump c i
et ii Sextus si in modum inquisicionis 6
Septimus si infamatus deficit in purgatione 7
j de sim de hoc et c inclamatus dic ut j
de pur ca q in quibus utrisque infamium Octavus 8
si crimen est notorium ut ii q i de manifesta
et j de accu evidencia dic ut s de coh
cler et mul c notorium Nonus si corrupit te- 9
stes adversarii iii q vii c ta v si quis aut
Decimus ubi canonicus deportavit litteras 10
sigillatas nomine maioris partis capituli
consencientibus cum minor consensisset s
de test cum litteras et s de proba tua Undecimus 11
ubi quis invenitur sibi accusator iudex et
testis quia ad certam penam obligavit spon-
tanea voluntate s de elec cum dilectus
Secundo nota quod actore non probante reus quamvis con- b
venitur et si non probavit debet absolvi sic
vi q ult actor Hec regula fallit in quin-
decim casibus Primus quia racione presumpcionis 1
cuiusque transfertur probacio ad reum ut hic
et s de procur ex insinuacione et s de iniur
c ult Secundus cum actor fundavit intencionem 2
suam de iure quod c de contra morem et xvi q iii
omnes basilice et s de prescrip cum in li vi Tercius 3
cum reus sponte suscipit onus probandi ff
de proba cum Quartus in omnibus iudiciis 4
iniusticie probacio auditur s de probat ex litteris
Quintus ad utrumque dicat se possidere s de proba 5
licet ff de iudic in tribus Sextus in crimine sy- 6
moniaco utriusque testes auditur C de falsis ubi
Septimus in crimine lese maiestatis et in factis 7
desertis et in prodicione patrie et in crimine pe-
culatus utriusque testes auditur l de abolic
fallacia nisi Octavus privilegium actoris 8
transfert onus probandi in reum puta

si pupillus vel mulier vel miles repetat
solutum tanquam indebitum ff de prob l cum
de indebito § sin autem Nonus propter delictum ipsius 9
rei transfertur in ipsum onus probandi quia
probata solucione si eam negavit tenetur
probare debitum recepisse ff de prob cum
debito § in pri et j de pe l qui Decimus 10
in negativa que habet in se affirmativam impli-
citam que a reo debet probari s de renunc
super hec et j de success ab int dilectus
et in q ix iudicatis Item cum natura nega-
tiva impugnat ut cum quis negat hominem
sane mentis quia ex natura presumitur contrarium
probare debet hominem furiosum ut dicit ind p-
dicta Undecimus propter contumaciam non intrat 11
s de iura calump c ult Duodecimus propter contuma- 12
ciam non venientis infra annum s ut lite
non cont quin q cum aliis Tredecimus ubi quis 13
negat ius ut cum dicitur non potest esse
procurator ff de procur invitus vel non po-
test esse testis ff de test l i vel matrimonium
contrahere j de spon cum apud Quartusdecimus 14
ubi est presumpcio pro actore s de procur ex
insinuacione et de iureiurando quemadmodum
Quintusdecimus cum mulier negat acquisivisse 15
aliquid de bonis mariti ff de don inter vi-
rum et ux quintus et platus de bonis ecclesie
c de epi et cl sacrosancte et cum lineam
Tercio debent hoc probare cum ius vel pre-
sumpcio sit contra ipsos Tercia regula est C
quod beneficia sine diminucione aliqua
sint conferenda ut hic et j q iii si quis
prebendas et j de dec commissum ex parte tua
et c ex transmissa et s de preben quarta
de monachis et c suscepti li vi Ideo super
hoc faciendum est quod si in ecclesia non sit
certus numerus canonicorum recipi potest cano-
nicus ultra numerum quia recipientes etiam taci-
te intelligunt quoddam ius denuo velle
creare quod incipit cum eo et extinguitur
cum defuncto s de prob dilecto § i v prox Si
vero sit certus numerus canonicorum in aliqua
ecclesia constitutus aut si hec clausula apposita sit
quod si quid contra fiat non valeat et numerus
confirmatus est per sedem apostolicam vel iuramento
quia hec duo equiparantur non valet recep-
cio s de prob dilec § i v nisi forte et c
cum certa nisi fructus super excreverint s
de const cum om q ult vel nisi hoc fieret auctoritate
pape qui de hac clausula faceret mencionem j de rescr
sig c ult quia papa supra ius dispensare
s de concess preb proposuit Si vero non sit ap-
posita clausula et nulla prebenda vacat non
debet quis recipi Sed si canonici recipi-
ant auctoritate papa valet recepcio et videtur
renunciasse certo Secus si hoc facerent

auctē ppē | quia tūc mediolonīg mīb
ratus remaneret Sic loquitur s de
pb' pro illorum | et s de qstit' ad arreci-
pitur aut impetrans si in rescripto faciat
mēcionē de certo nūo et iūa'nto aliter
nō ut s de rescript' constitutus | quia ī oībꝫ
auctūb ppē intelligitur esse excepta etc
in iuramento s de iureiur' venientes | et pr
quoddaꝫ ius de novo creare quod exti-
guitur cū defūcto ut dictū est in prin
cipio q' si aliqua ibi vacat unā tn da
da est et integre ut hic et s de pb' dilcō
d q' i v' in ecclia verum cū duo ad unam
vacantem recipiuntur si recipientes nō
intendūt quoddaꝫ ius de novo creare nō
valet recepcio | neqꝫ sectio | quia si dividit
prebenda int' ipsos hoc ē contra concilium
turonēs. si unā tn detur | alius sub expe-
ctacione remanet quod ē contra concil
lat' | Est et melior | quia ius ipsius cano
nie ad quod duos recipē intendūt unicū
est | et scindi qd intendūt dividi nō pt
xxiiii q. i. loquitur Sic intellige s de pb'
dilcō q' i in prin | et v' ppt' quod et c tue | et
c maioribus Sed si intendūt quoddam
ius de novo creare | et divisio sit ex ca
probabili | et pbenda divisa duobus suf-
ficiat valet recepcio et divisio s de pb'
vacante v' insi. rōnabilis | et in hoc casu
pt fieri contra concilium s de pbē maiori-
bus | et in alia] de rerum permu questiō
est Aut causa racionabili qn ecclia non sit
mi competenter ministrorū s de cle nō resi
cū ad hoc | et de pb' sigtum Ac cū scriptum
q' ult' insi et] e q' ult' Si si recepcio nō
sit ex causa racionabili | vel pbenda di-
visa | nō sufficiat / nō tenet recepcio s
de pb' Relatū et c dilectus] de concess pb
si super | nō tn sectio et ideo recipiens te-
netur reintegrare pbendam s de pb va-
cante in prin | et hic ubi vō ctus nūs Ca-
nonicorum institutus est uno verbo nec
confirmatus auctē pape | vel iūa'nto Sic
ut dictū est qn nō est ctus nūs cōstitu-
& tus Ex supradictis notabiꝉ q int' ius
de novo creatū in ecclia que ctū habet nūn
1 quatuor pūt dre assignare Prima q prī
ius instituitur crearꝫ si hoc non intendat
2 recius in sp° Secunda quia pimū incipit ad
clērō et desinit cū defūcto et sic ē psle Secūm
incipit cū clēo et nō desinit cū defuncto
3 et sic ē reale Tercia quia in pimo sp valet
4 etiam si nō intendatur creari Quarto
quia in p° non sit loc lat qd in sc°
loc sit s de concess pb' ex pte | qualit'
beneficia sine diminucōe conferri de-

beant | pt ad platus cū capitulo suo nō
cū eo cū d'ꝫ dare collēm pro iusta causa
et cau nōīa utpote ppt' debita ingēncia
vel guerrā ad tpus licite retinere pro-
ventus beneficiorum sic vacantis] et q si
etiam possent ex causa eīno destruere
personatus s de qstat' cum accessissent
si host' De rebus ecclie nō alienandis

Audistis de spiritualibus rebus eccliarum
de pbendis Nunc de rebus tpa-
libus audiatis | Si quia res ecclie
nōnūꝫ a cliās alienantur Ideo de earum
alienacōne videatur Primo quid sit alie-
nacio | que res possit alienari Et q'bꝫ
ex causis Que sit forma alienandi
Que pena male alienatis et recipien-
a tis Alienacio ē omnis actus p que tra-
fertur dniūm l' re fundo do l' i et ff
de vb sig alienacionis | Sic continet con-
ducionem donacionem vendicionem permu-
tacioꝫ permutacionem | et emphitheosim
pactum contractū] e nulli q alienacionis
et quod dicit' de locatione et conducōe
pactum s lo] e ad audiaꝫ | q'a
ad tpus non prohibetur] de locato. via
b Alienari vō pūt res a plato res mobi-
les | que servando servari nō pūt | ad in-
star tutoris C de adm tu lex que tū
Secus tn de re imobili] e nulli Item
res non sacre si ca subsit Sacre vō et
religiose nō pūt alienari | tytulo ded'
ff de contrahen emp et vend' lib' hōis
licet transeat ad universitate] de iure pa-
ex lib | Vasa aut sacra in sua forma vendi
pūt alie ecclie | vel conflata cuilibꝫ x q ii
hoc ius et xii q ii Aurum | pūt tn vasa sac-
ra laicis in pignore obligari] de pign c
] et in vestimenta vō ecclastica laico vendi
nō possunt de q dr] ligna Item modicas
et vineas modicas pt epus solus alienare
xii q ii Terrulas Precaris si utiles essent
b xvii q iiii quicūqꝫ Casus et quibus cā-
res pt alienari xx aliqui assignaverunt
Sꝫ possunt breviꝉ ad quatuor reduci | quia
aut alienantur causa necitatis | vel causa
utilitatis | aut causa incomoditatis | aut cā
pietatis Causa necitatis ut qn debitū ur-
get x q ii hoc ius Causa utilitatis quia
pt alienare ut meliorare proficiat xii
q ii Sine exceptione Causa icomoditatis
ut qn prediū est oneratū xii q ii terrulas
Causa pietatis ut ppt' sustentacionem
pauperum et redempcioꝫ captivorū
xii q ii Aurum | pūt etiam ad dual

causas reduci s. utilitatis vel necessitas | et de consilio fratrum et epi cum solemnitate | e Sidio li vi De solemnitate prestitutam q se Forma alienandi est | ut primo res mobiles non consecrate post consecrate | et ultimo res immobiles ita quod exponantur venales et plus offerenti dent x q ii hoc ius | Venditio comutatio vel venditio epatu non valet | nisi cum consensu capituli | et licitum subscriptione s de his que fi a pla c i et xii q ii sine et c Alienationes Abbas similiter non pt alienare sine consensu capituli et epi xii q ii Abbatibus ii mior ar | de don ceterum Item Epus non pt alienare res ecclie prochialis sine consensu sacerdotis | nec etiam ea vacante x q ii c ult nec etiam tractat unius eme vocare vel comutare nisi de consensu pcuri ambarum | e c i | et quitquid alienatum est ab aliquo pt ab eodem vel a suo successore revocari | e Si quis presbiterorum | et cum fructibus xii q ii non liceat | et ecclia hz actionem personalem contra alienatorem | s e solucio | vel in rem actionem contra possessorem xii q ii Apostolos c Si tu vel ai l in et ult | Qui si obtinet contra unum alium libere. Se co quod factum est li q Si plures | Et si conueniat unum non fit ei prudicium quo ad aliud sola enim solucio imponit ei silencium ff de depo li c Si ap c Si tu vel tu ult Sed nunquam tenetur ecclia cedere actiones suas solventi contra aliud | non tamen enim conuematur ex debito suo | vel maleficio non pt petere cessionem actionum ff de admini Si plures | Pena male alienatis cont si omnis e depositio si clericus xii q ii monet et c Statim | nisi celeri ratione propposit si alienator | e Si quis presbiterorum | et c de elec q sic nisi | et sic patet pena priorum ut non deponatur si [illegible] tamen st [illegible] quia licet quia licet etiam reddat [illegible]nem | specia non euadit penam depositionis s euadit solum pena extractionis ut xii q ii monea statuis | et c Statim et | de solut ti quorum v Si | qui obligat etiam suspensus est ab administracione spualium et tpalium ipso iure | et ita intelligit c illud | e Si quis | et dispensacio fuit in illo c et de elec q sic | ut ibi innuit tum dicitur [illegible] innuit patet pene Pena recipientis res ecclie contra debitam formam ut est | ut restituat rem cum fructibus | et non habet actionem aduersus ecclia ad precium repetendum xii q ii non liceat | et x q ii hoc ius | et si fuit emptor boni fidem | Sed aduersus alienantem | e ad audiam xii q ii ultime | et in ar de rebus et non al q si quis coll ii si vero fuit male fidei emptor non xvi q iii c pt v vniusas | et x q ii hoc ius Nisi sibi de euictione prospexerit | et de euic fund Item dicit ho si sit male fidei | e ad audiam Item si a rege petat quis bona ecclie vel recipiat non tenet et a comunione ecclie cuius facultates conatur auferre iubetur excludi | e qui res | vel alicuius laice ptatis | e laicis De precario

88 Dictu est de alienacionibus in genere quia precarium est speciem alienacionis Ideo de eo hic subiicitur Et videndum est primo quid sit precarium | quid precaria | et precarie | et que differentia sit inter ista In quibus rebus et qualiter constituitur et quibus modis soluitur Precarium est quod a precibus petenti ad utendum conceditur quamdiu is qui concessit patitur ff e l i et | e c ult Precarie dicunt ad preces aliquem usque ad quinquennium contractus initus | e c i Precaria dicitur donatio ad preces facta usque ad mortem recipientis | cum contractus nalis est et inolatus xii q ii precarie | et | e c ult q ult Vel dic precaria concessio usufructus ad preces facta x q ii precarie Et differentia in his quia precarium pt quotienscumque voluit revocari precarie de quinquennio in quinquennium possunt revocari Et precaria quousque heredem nec transit ad heredem Ray Precarie tum dicunt quibus est caput unum Precaria quousque heredem nec vult revocari nisi vementes pa lustum quinquennium renascens Aliud sicut ego moritur cum vult finit actor tum precarie si elapso quinquennio prestantur | intelligitur contractus renovatum ff e Cum rebus Consistat b precarium tam in re mobili quam immobili | et in seruitutibus | ut si me rogaueris ut per fundum meum ire ad tuum agrum liceat | vel ut in tectum tignum vel stillicidium habeas immissum ff e l ii q ult et l in et iii quis Item in re spa non consistat precarium ff e l iii q Item si rem | nisi cum debitor pignus rogat precario a creditore possidere ff e Si debitor | e de possessione et non proprietatis ff e [illegible] q ult Item tamen ille qui rogat precarium quod qui concedit possidet ciuiliter et alter naturaliter ff e l ii q Et duo in solidum precarie possidere non pnt ff e duo et restituere debet precarium in eam pristinam si non deterioratam | alias condempnabitur

quati actoris interesset ff e questio q ex
hoc edicto Constituit precarium int presentes
et absentes et eciam per epistolam ff e precario
durante prorogatur ulterius tempus | non mittit
causam possessionis nec dicitur novum precarium
ff e l. si manente Convenit precarium et co-
modatum | qui enim comodat rei sue sic co-
modat | ut non faciat eam accipientis | sed ut
permittat ei utere comodata | et sicut revo-
catur precarium et comodatum ff e l. i Sed
differunt in hoc quod comodatum non revocatur in
tempestive ff comod et comodato l. Sicut
c Nisi post usum expletum ut l. t prox c vini
co insi | precarium vero quandoque voluit | etiam
si ad tempus certum sit concessum ff e de precario
l. e c ult Item qui recepit comodatum tenetur
de levi et levissima culpa l. de comod c i
Sed qui recepit precarium tenetur tantum de levi
ff e que sunt c illud Solvitur autem precarium
c quatuor modis primo obitu eius cui conce-
ditur precarium finitur | et non concedentis | ymo ad
heredem eius qui concessit transit ff e de
precario c precario | et c ipsi non heredi recipientis
conceditur ut ibi dicitur et l. e c ult in fine
2 Secundo finitur si concedens precarium rem alie-
navit nisi voluntate novi domini res illa
remaneat penes eum ff e questio c quod actio
3 et c illud | et l. e c ult in fine Tertio solvitur
precarium pignoris debitore solvendo quod precario
debitori ff e l. si debitor Quarto adveniente
4 tempore solvitur | et eciam ante tempus ut si dominus
revocare voluit ff e de precario | non enim potest
in hoc casu res aliena per conventionem
aliquam invito domino detineri | ut ibi dicitur
l. e c ult vel aut cum ipsum hoc De comodato

89 Quia contractus rerum corporalium
de quibus dicere cepi fiunt quandoque
gracia accipientis | ut comodatum
Aliquando gracia dantis ut depositum Aliquando
gracia utriusque ut emptio permutatio et pi-
gnus de hiis ergo omnibus est videndum
a Et primo de comodato quid sit et unde di-
catur | et in quibus consistat Cuius possit
comodare et cui Et de natura comodati
Et utrum culpa vel casus fortuiti debeant
b imputari Et qualiter restituatur Comoda-
tum est alicuius rei ad aliquem usum specialem facta
concessio gratuita Ideo dicitur facta concessio
non translacio | quia is qui comodat dominium
retinet et possessionem ff e l. In comodato | illis
rei comodate | et dicitur comodatum quasi como-
do alterius datum | et ideo eciam dicitur gratuitum |
quia si interveniat merces transit in loca-
cionem vel in contractum innominatum c do ut
des | facio ut facias nisi in aut c ad aliquem
usum Ideo dicitur ut notetur differencia inter co-
modatum et precarium | quia precarium conceditur
sine prefinicione certi usus unde quandoque
potest revocari ut dictum est supra t prox c co-
venit vel ff de dep l. si mulier deposito l. t
c de bona fides Comodatum autem ad certum
usum conceditur | quia statim conceditur
usus ad quem res comodatur | et qui aliter
utitur tenetur | ut si comodavi tibi equum
ut ad villam duceres | tu vero duxisti ad bel-
lum teneberis ff e l. si ut certo c In eodem
Si ut comodavi tibi ciphos argenteos
ut biberent ex eis amici quos invitaveras
tu pergre proficiscens tecum tulisti ipsos et
amisisti michi teneberis ff e In rebus
et sic de similibus ar ff de rei int ceteras di-
cit comodatum quasi comodo utentis da-
tum intempestive non revocandum | quia potius
beneficio hominis nos oportet iuvari quam
decipi l. e c i ibi et ff e In comodato c sic
c Consistit comodatum in rebus mobilibus
et immobilibus et in corporalibus | puta servitute
habitandi ff e l. i qua ibi dicitur como-
dari rem mobilem | et eciam soli | et eciam
additur et habitacionem posse comodari | et
in eisdem rebus consistit in quibus et pre-
carium ut dictum est supra t prox c consistit | tamen
quod usu consumitur non comodatur nisi ad
pompam ut dicitur appareat ut ff e l. in q
ult | et l. se | potest eciam res propria et aliena co-
modari et est comodati actionem ff e como-
dare et l. ita si fur Item si comodavit vi-
sa tenetur primo effuso | si sciens fecit
quia ignorans excusatur ff e In rebus
c pult et c Item sciens Comodare potest
omnis potest obligari et ei comodari Unde pu-
pillus non est obligatus sed alius ei obligatur
ff de act emp in c ante pult Natura
comodati est ut res ipsa finito usu restituatur
non autem ante usum completum quod non decipi
beneficio nos oporteat sed iuvari l. e c i ibi
c si ff e comodato c Sicut Item res co-
modata non potest pretextu alicuius debiti retine-
ri c e l. pult Utrum autem culpa et casus
fortuiti debeant imputari Sciendum
est quod comodatum fit quandoque gratia comodatarii
tantum ut l. e c i ibi Quandoque gratia comodantis
Et ponit exemplum in uxore illius qui tradi-
dit vestes ut ornacior appareret ff e l. si
ut certo c In eodem | Et quandoque gratia utriusque Et
ponit exemplum in duobus qui simul in-
vitant aliquem ff e In rebus Et quoniam
in comodato quandoque venit dolus lata cul-
d pa levis et levissima Ideo videndum
est de singulis dolus est omnis falsa

machinatio calliditas et fallacia ad falle-
dum decipiendum et consilendum altm
adhibita ff de dolo l. i. Et pone ex(empl)um de rem
permut(atione) s(e)c(un)d(u)m dimissorum et dolum committis
si alienam rem comodatam dimittis in
tam negligent(er) apta vel i(n) publico loco
ubi transeunt o(mn)es in quo notatur negli-
gencia et desidia. Levis culpa est neglia
tenendi quod a diligenti hemi(n)e caveri
ff de act et obli l. i. quod est dimittere
librum vel aliud super scampnum cum
posset poni in archa licet tamen sit clau-
sa. Levissima culpa est no(n) facere q(uod) homo
discretus faceret vel facere quod homo
discretus non fecisset ff e. In rebus et
ff de act et obli li. Et quia fortuitus ca(sus)
q(uo)q(ue) accidit in comodato Videndu(m) est q(ui)d
sit casus fortuitus. Casus fortuitus est
in opinate rei eventus qui provideri non
potuit ut incendium ruina vel fortuitus
subitus incursus inimicorum ut in l. Item
et j e de hom c ult. Videndum est aut(em) qualit(er)
ista veniat i(n) comodato. Si enim gra(tia) sui
tm quis comodatum accepit tenetur de
dolo et lata culpa levi et levissima j e c
i(n) quia qui tenet(ur) de levissima multo for-
cius de aliis et sic de singulis attendendo
s(ed) p(ro) quia exactam diligenciam qualem i(n) rebus
suis debuit exhibere ff e in rebus. ymo
non sufficit talem adhibere qualem i(n) rebus
suis si alius diligencior custodire potuit
ff e §i ut ito q(uod) comodatum et ff de act et
obli l. i. q(ui) to au(tem) §i gratia dantis tm co-
modatum detur tunc velit venit dolus et lata
culpa ff e §i ut ito q(uod) m(od)o qu(ia) dolus
et lata culpa comparantur ff de po(sitione) q(uod) vi(de)a
m(od)o in hoc casu de levi et levissima non
tenetur. §i vero gra(tia) utriusque tunc prestat do-
lum et latam culpam et levem ff e In rebus
j c et l §i ut ito q(uod) videndum nisi Casus
vero fortuiti qui provideri no(n) possunt nec
veniunt C e l. i. et j de hominis Colligitur nisi
ista tamen sit culpa pactum et mora aliud diceat
j e c i(n) et j e prox c ij et ff e In rebus cul-
pa pt imputari ut si rem comodatam re-
misit in per no(n) ydoneam personam ff e q(uo)
non tam ydoneum Sed secus si per ydoneum
licet contrarium evenit ff e argentum et j
de pig signatur. Ex pacto vero prestantur casus
fortuiti ut j e c i(n) et C e l. i. Ita q(uod) casus
fortuiti separ(atim) eveniant ff §i quis cau(tum) §i
et si q(uod) quesitum Mora eciam imputat(ur) puta
si moram fecit in restituendo j e p(ro)x c ij et hoc
intelligendum est si apud comodantem res fuisset
eodemmodo perituram ff de l. i. cum res q(uod) ult. Res
comodata si reddi in peiorem causam tamen tali qualitu(r)
in est condempnatam. Nam reddita non
videtur si deteriorata reddatur ff e §i in
q(uod) i.

De deposito

Dictum est de comodato quid sit gra(tia) sufti-
pietatis Nunc de deposito est agendum
quod solet fieri gra(tia) deponentis Et
primo quid sit depositum et unde dicatur
in quibus rebus consistat Cuius potest depone-
re culpa vel dolus ut casus fortuiti de-
bent i(n)venire Cum possit revocari et quali-
ter restatui Et utrum conpensacio admittatur
Depositum est quasi deorsum positum seu apud a- a
liquem custodiendum ff l. i. Consistit aut(em) de-
positum in rebus mobilibus et sic monetibus
tm nisi forte apud sequestrum deponatur
cum res aliqua inter plures in controversiam de-
ducitur s(ed) de iudice exaiata et talis deposito
non pt fieri nisi a pluribus et rei deposite
sicut et comodate prestatur retinens et eciam
possessionem ff e li. q. i. et ff como rei comoda-
te. Deponere aut(em) pt quicumque rem habet et ecia(m)
latro et ei res restituenda ff e bona fides de-
hoc institus dicetur. In deposito in venerit
dolus vel culpa si rebus suis salvis extre-
tabus res depositas amisit j e c ij et ex tali
presumpcione condempnabit(ur) C lo(co) l. i. et j de
iudic et s c ult. quia non minorem diligenciam
quam i(n) rebus suis prestare debet ff e q(uod) una
Depositarius aut(em) tenetur et de dolo si dolo b
se ostatus est i(n) deposito ff e l. i. et de lata cul-
pa quia ipa dicit dolum esse sup(er) a(r)g(umentum) in-
tellexit dolum presuptum ff ma(n)d(ati) si fideiussor
i ff Et dicat dolo compari §z michil est id
cui est simile C e l. i. In quibus aut(em) causibus
prestat culpam depositarius Primo si se obtulit 1
deposito ut j e c ij et ff e l. i. q(uod) Sepe §i do 2
si mercede accipiat pro custodia ut j e c ij et
ff e l. i. q(uod) si quis fuit Tercio si pactum int(er) 3
venerat inter eos j e Spona ff comod si ut ito
s(ed) nunc videndum Quarto si causa depositarii 4
res penes ipsum sit deposita ff e l. i. §i pecuniam
et tunc levissima culpa venit ff §i tibi
prorogasti Quinto si moram fecit in restituendo 5
ff e §i malia q(uod) ult. Et tribus modis di- 6
aliquis esse in mora primo si post lapsum diei
in deposite ad tempus pro domino interpellat j
de lot c ult s(ed) de elet ne pro defectu et de
concess p(re)b nulla Secundo post lite(m) q(uod) ut pote 2
petij a te equum que michi commisisti et passus
fuisti lite contestari si postea moriatur te-
neris quia fuisti in mora ff de v ob neo
Tercio per denunciacionem congruo loco et tempore 3
factam ff de reg iur moram et hoc intel-
lige cum stat vel stare debeat se ~~tenet~~ teneri
Casus vero fortuitus non imputatur sic nec
in comodato ut s t p(ro)x c i(n) nisi in quinque
casibus primo si pactum intervenerat ut j e c
ij et C e l. i. Contractus enim ex conventione
legem accipiunt j de reg iur Contractus li-

b) | nisi prolatio sit aliter ff e l i | ita tn q casus
nominentur in pacto ff si quis tan § et si
2 q questitu tradito ppt culpam uel dolum |
ut j e c n si em rem depositam vendidit |
et postea eam redimat | ut eam habeat in ca
depositi actionem si sine dolo malo illius perijt
tenetur quia sufficit dolum semel commisisse
3 ff e l i si rem ratio ppt moram perdentem
ut j e c n | tantum si apud deponentem perijsset
sufficit enim q rebus potuit no perire ff de
le a ad res q si | de eisdem casibus imputatur
4 casus in comodato s t prox c i ratione si
gra recipientis tm sit depositum ff si c pet
si quis insi a § vl | Gra culpa dolus mod
pacta periculosa prestant | nota non pt
quoque depositum j e c n q danel et ff e l
i q est aut et q ult et dz restitui no dedi
cratu alius non mdr redditur ff e l i q si
res | et si sic no restituitur condempnatus
suo nomine infamis efficitur e e qui deposita
et ff de his qui no infa furti q illud | Con
pensatio aut contra depositu no admittitur
e e si quis pecuniam | nec etiam depositum cum
deposito compensatur | nec inepte | nec i tota
si qui primus deposuit primus recipiat e de
compensat l ult | et j e c n insi | et etiam pui
liata actio depositi quia etiam pdem debz
restitui depositum ff e l n q pdem | et sic debz
restitui deponenti | Fallit in quatuor casibus
1 primo si fur uel domini simul petant | dno
restitui debet de equitate ff e bona fides
2 secundo cum fur rem furtiuam deponit penes illum
cui subripuit uel apud spectatum ff e bona
3 fides | tertio cum quis gladium deponit deinde
furiosus factus ipm repetit etiam si iurasset
4 reddere xii q ii nequis | quarto si deponens
fuit deportatus Nam tunc bona eius impu
blicum defenitur ff e bona fides De emtione
et venditione

91 Tractatum e de contractibus qui fiunt
gra alicuius contrahentium | Nunc viden
dum e de his qui fiunt gra utriusque | Et
primo de emptione et venditione | Que et de
quibus rebus contrahatur | que eius natura
ad quid emptor | et ad quid venditor teneatur
| Quarto decepto subveniatur | et quid iuris
si res litigiosa vendatur | Et de hoc ult sic
ut § de al mut iud ca si in pn et § ut lite
a pend q ult | Contrahitur emptio postquam vero
de precio convenitur | quia sine precio nulla e
emptio | et solo consensu contrahitur sine inter
presentes sine inter absentes | per nuncium uel per
epistolam | sicut probantur insi e in pn et ff e
l i q ult et l n q i | et l nulla et l cu vendi
tione | Item si emptor no queat de precio inqui
tatem | si dicat sic dabo tibi precium quod e in
sacculo | Contractus e innoiatus .f. do et des |
no aut emptio uel venditio ff de condit ob

tam da l ult et e e c l ept | Arre aut dato
non facit emptionem si est argumentum em
ptionis uel venditionis contracte ff e q ise
pe in pn et insi e in pn § si emptor ue
lit resilire amittat arras | si vero venditor
arras duplicabit ut insi e q in his et e
de fide instr contractus | Vendi aut pt quicquid
habet comercium ff e si in emptione q i | Sunt
aut quedam res que comercium no habent
ut liber homo | res sacra et religiosa ff e
si in emptione q i et q liberum | et ff de
v obli insti | inter stipulam q sacra | Et
sicut res sacre no pnt vendi | ita nec redi
mi j de si quelam | nec aliquo dato uel
retento possideri | nec de his transigi pt
§ de trasact | super eo | et j q ii quapropter Sic
ut § de rebus ec non ali q alienari | pt
b tn pater vendere filium in necessitate famis in
gruente e de patribus qui sine distr mit
to fortius pignus obligare | quia cui quod
est plus conceditur et ff de reg iur non
debet | et servus efficitur si azo | Alii contra
si tn debet de servire ar e totum de manu
missi l i | Natura emptionis e ut res que sic
vendatur et precium intercedat ff e l i q si no
et l nec emptio | Item natura eius e ut rei
empte lucrum uel dampnum pertineat ad emp
torem insi e q cui aut | et ff de periculo et co
res ven l id quod | Unde si omnes doctores ppo
c talis regula | si vendicio fiat pure sine scriptis
et speciei que degustationem no exigat | eme pe
riculum spectat ad emptorem excepto casu pusil
latoris in pactum culpa | uel mora interveniat
| Pure ideo dicitur quia conditionalis esset
vendicio an eventum conditionis pertinet ad ven
ditorem ut in l pcta id quod | Sine scriptis ideo
dicitur quia si in scriptis fiat an quam scriptura per
ficiatur | periculum spectat ad venditorem e de
fide instr | Contractus | Certe speciei ideo dicitur
| quia si fiat emptio diuisatum rerum subalternarum
periculum pertinet ad venditorem ff e i emptione
q si emptor | Que degustationem no exigat ideo
dicitur quia i illis an degustationem periculum pt
ad venditorem ff de periculo et q rei ven si vina
et ff loc si fundus | Venditor tenetur ad rem
tradendam et si no tradiderit ad interesse condem
nabitur ff de act ep et ven l i et sic tradi
tio facit emptorem dnm | si venditor erat dns
q si emptor nolit accipere pt venditor men
surare | et effundere coram testibus si vasa sint
necessaria sibi ppt vindemiam uel ppt nouam rem
et iustam ff de periculo et q l i q ult | et l n et
si non erat dns tenetur de euictione | dum
tam precium fuit solutum | aut etiam alias satisfactum
d ff de act ep et ven | ex empto | Fallit in certis ca
sibus in quibus de euictione non tenetur
1 possessor | primo si emptor no denuntiauit ven
ditori ut rem venditam defensaret e de
eue emptor fundi et l actore | et j e c ult

bilit nec fideiussores tenentur quos pro
euictore suscepit / ut ibi dicit et si actor sit
absens denuntietur fideiussori / ut dicitur
iam pdicta / et hec denunciacio pt quolz
tpe / dum tn no nimis iuxta snaz an co-
clusionem ff de euict si rem et quolibet
2 tpe Secundo si cotumacit emptor fuit absens
tpe sine promulgante ſ e t ult / qa cita-
tus no venit ad snaz / si lata fuit con
ipsu sibi iputet / quia venditor no tenetur
ei de euictione / quia videtur pocius condem-
natus ppt sua qtumaciaz qm ppt alia
causaz ff de euict s3 ideo 1 ff / et l e t /
nec pt appellare tanquam cotumax xxiiij
q iij de illicita et ij q vij § Sunt quorum
3 Tercio si per iniuriaz iudicis lata fuit snia
ſ e t ult / et C de euict emptori / Naz iniuria
que fit emptori no tangit venditorem
ff de euic si per imprudenciaz / et tunc
iudex facit lite suaz ff de iudic filius-
fam / et e suspensus p annum et si se
immisceat dimus est reus de re iud cum
eterni l iij / tn si per venditorez steterit /
quominus sit ei denunciatum / quia latitat
uel impedit ad euictatorem puenire / tenetur
ff de euict si ideo et pnti et l si dictum
et si pnte / et hoc verum intellige / qd si
non denunciauit debet ei imputari / nisi
in contracta remissa sit denunciacio ff
de euict si heremus / uel ubi no potuit
4 nunciare ff de euict an pnlt Quarto si
emptor potuit vsucape et no suscepit
sibi imputet qui venditor ei no tenetur
si res ab eo euicat ff de euict si dictum
5 et si pt Quinto si culpa sua possessionem amit-
tit ff de euict si rem quaz et si duple /
6 Sexto si habuit rez pro delicta ff de euict
7 l ult Septimo si compromisit i arbitrum et
contrariam snaz ipertauit vendit no te-
netur ff de euict si edictum et si copromis-
8 sa Octauo si venditore absente emptor
condempnatus non appellauit ff de euict
l heremus q 1 et ff ma si procuratores
9 et Ignorantes Nono si fundum emptum ma-
10 numisit ff de euict si fund aut Decimo
si ancillaz emptaz prostituat ff de euict
si mancipium et l qui aliena / Emptor
vo tenetur ad precium tradendum ff de act
emp et ven exempto et facit nummos
venditoris et ut ibi nisi 1 ff iterum debet
res emere iusto precio pondere et mensura /
et ad sic tradendum tenetur similiter vendito

ſ e t ij Regulare e qd si quis de pecunia
aliena aliquis emerit suo nomine / emp-
tori acquirit res / no ei cuius fuit pecunia
C de rei vend si ex ea et C de proba
ad probacionem et ff de furt qui vas nisi /
Fallit in quibusdam casibus / primo in possessione
empta de pecunia vsuraria ſ de vs cu
tu dic ut ſ de vsuris qd pter possessiones
2 Secundo in pecunia ecclesie quia ecclesia habet
priuilegium / ut quicquid emptum fuit de
pecunia eius ecclesie sibi pt vendicare xij
q ij t 1 et q v prefixum / Nam si clericus habeat
pecuniaz de pbenda uel ecclesia et ex ea
emat fundum / licet pecuniaz posset dare
consanguineis uel aliis intuitu pietatis
ſ de test Relatum et licet no tn fundum /
quia statim cum fuit emptum sine nomine ecclesie
siue alieno fuit ecclesie acquisitum / ij de pecul
cle c iij Idem si quis ex pecunia ecclesie qua
subripuit / uel depositaz habuit ad opus
suum possessionem emit / quia ecclesia possessionem
illaz sibi potest vendicare Tercius si de pe- 3
cunia militis quam quis habuit depositaz /
uel alio modo rem suaz ad usum suum et no-
mine suo no nomine militis emit miles
potest rem petere C de rei vend si ut 4
pponis Quartus si tutor pupilli uel
curator minoris de pecunia eorum fundum
emit sibi / et nomine suo / et no ad vtilitatem
pupilli / uel minoris / pt iuste pupillus
uel minor fundum sibi vendicare ff de don
int vi et vx l uxor Si quis in contractu
decipiatur utrum contractus teneat uel
debeat rescindi distinguitur Aut decipitur
emptor uel venditor ultra dimidiam
iusti precij / aut infra dimidiam ecclesia uel minor
decipiatur aut alius distinguitur aut
dolus dat causam contractui / puta dolo indu-
te ad vendendum rem aliquam quam alias
no erat venditurus no tenet contractus
ar ſ de rescriptis pnd cum dilectus et xij q
ij quisquis Episcopus nisi Idem dicas in pa
aliqualiter punata ff de dolo elegant / aut
incidit in contractum Prima venditus est
si p dolum alicuius minus vendidit tenet quidem
contractus Sed agitur adversus decipientem
pro supplemento precij ff de act emp ul
nul et si venditor Aut no dat causam
contractus nec incidit in contractum sed
res vendita e minori precio quia deceptus
est infra dimidiam iusti precij priuatus sit
persona singularis no pt agere ad a-
cciona liatum est contrahentibus se decipere

liatum est contrahentibus se decipere usque ad dimidiam
iusti precij intellige sine fraude et non sine dolo et
intellige dolo non adhibito

iusti

usque ad dimidiam scilicet precii ff de mino
In cau q in pao / nisi sit causa uel mino
quibus subueniatur / p inintegrum restor
et hec in contractibus bone fidei locum hnt
quia in contractibus stricti iuris etiam
si dolus dat causam contractui / tenet contra
ctus / sed excipitur contra agentem de dolo
ff de v ob ¶ si quis cu al et C de pact con
pzea ¶ Et nota q i contractibus bone fi
dei si dolus dat causam contractui / non per
contrahentes sed p mediam personam per
contractus / sed datur actio de dolo contra
mediatorem ff de dolo elegant q i ¶ In quo
libz tn contractu exigitur bona fides
ff de act et obli bonam / et tn quiz non
tenet / et agitur ex eo ff de act ep mil
q ¶ si quis colludentem ¶ Quot sunt actiones
bone fidei habetur insti de act q actionum
et sunt xviii ¶ Actio ex vendito / exempto
locato conducto / negotiorum / gestorum / mandati
depositi pro socio / tutela / comodati / pigno
ris / familie erciscunde / psptis sbis / quees
timado pponitur / ut si rem meam tra
do tibi / et estimo ut eam vendas x et inde
x reddes in ante rem / et pmutacio he
dis peticio / actio ex stipulatu pro dote
¶ Alie dicuntur stricte iuris eo q non venit
in eis / nisi q stricte exigitur natura actionis
¶ Aut est emptor uel venditor deceptus ultra
dimidiam iusti precii / primo i emptore pone
exemplum / puta res valet x emptor dedit
xvi pt agere ad precium repetendum q plus
dedit / uel in toto recede a contractu
quia sic pz q est deceptus ultra dimidia
partem iusti precii ¶ Soluit enim sex ultra iustum
precium quod fuit x ¶ Si enim deciperetur i quinque
tunc non aget / quia quinque sunt dimidium
et ita non est deceptus emptor i aliquo
ultra dimidiam iusti precii / sed quia sex dedit
ultra dimidiam ideo aget ¶ Item i ven
ditore puta res valet x vendidisti illam
pro quatuor / pz q res deceptus in sex
et hoc est plus quam dimidia pars iusti p
cii q est v / et ita deceptus i dimidia que
est plus quam / et plus in uno sufficiat si
illud plus valet unum obulum tm ¶ Sic in
tellige / C eo ti dilecti / et C ad causam / et C
de rescin vend rem maioris / et in hoc
consideratur q fuit deceptus tpe contractus
¶ Sed pone q tpe vendicionis res valet
x / et tpe quo rem petit / valet xxx sine
studio emptionis uel alio mo / nunquid
renocabit vendicio / non quia tempus ven
dicionis spectandum est ff de exact ex
mill q i et C de rescin ven ¶ si voluntate

et C de elect dudum / quia si debitor esset sita
non peteret / et ita ad petitiens non esset co
trarium / nec melioracio de pete C de soll
ult / ff de damp infect qui bona q ¶ si qs
¶ Quid si maior uiauit se non venire contra
vendicionem / et tn non fuit deceptus ultra di
midiam iusti precii / nunquid audietur ¶ Dicit
q non ar C de iureiur ¶ si vero / et debitores /
¶ Tutus de minore quia per iuramentum non ex
cluditur a beneficium etatis / et non i imitet
iuri eo / et ita pt age uel ad supplementum
precii uel ad rescindendum contractum ¶ Sz
restitui inintegrum petere non pt quia iuramen
tum repulsat eum maiorem ¶ Nota q fraus sit
g legi iiii or modis / primo de persona ad per
sonam ut si uxor velit donare viro / uel ecclesie
cui non possit / C de don int uirum et ux cum
subpo aliam personam cui donet non valet
donacio ff de don int virum et ux hac roe
q non tm xlvi d dicit et / C de sen ex qi
mulier ¶ Secundo de re ad rem prohibitum e
ne filiofam pecunia mutuetur / sed tn aliud
infraudem fatum fuit / puta dedisti michi
frumentum uel aliud consimile q venderet / ut
pecuniam habet fraus sit legi ff ad sen g
quia ¶ Item si filius q mutuum ¶ Sic platus
qui non pt obligare ecclesiam / tradit sigillum
/ de solue ¶ si quorum / et i vsura / C eod nam
et xiii q iii plerique ¶ Tercio de contractu ad co
tractum utpote uxor non pt donare viro /
ut dictum est / uult ei vendere ut hoc mo
possit donare non valet ff de don int vi
et vx ¶ si sponsus q certa / et xvi q iii sac
dotes ¶ Quarto mo de contractu ad contractum
sed alio mo ut cum mulier pro alio fideiubere
non posset / principalem se facit debitorem hoc
non valet ff ad uell quamuis q ¶ si aversem

De locato & conducto

q 2a Dictum est de empcione que fit gracia
utriusque sed quia similiter locatio fit gra
utriusque ¶ Ideo sequitur videre de lo
cato / et conducto et emphiteosi quid sit ¶ Loca
A cio est psone uel rei ad usum facta concessio
mercede et pecunia nitata ¶ Conductio dicitur
a contrario / quia contrariorum eadem est disciplina
na xi q iii extratum ¶ Locator dicitur qui p
cium recepit ¶ Conductor qui dat / unde ver
locat ille capit conducit qui precium dat / lo
catio uero eisdem modis contrahitur quibus
empcio / et i eisdem rebus consistit ¶ Si uero
aliquis conducit qui vocatur inquilinus putu
est satisfacere dno / non pt dns eum expellere
nisi dns probet domum / primo necessariam uel si
ipam reficere voluit uel si inquilinus male
vsatur / uel cum conducit fundum ad vn

et per biennium non soluit Notatur intelligit
qui duxit vxorem / et alia domus est combusta /
nec similiter fructificabat tempore locacionis j et propter sterilitatem
quorum / et c e l m cum Si aliquis scolaris uel
magister conduxit hospitium inermite bononie
in lesionem / uel prandium habendum ipso
facto similiter exactionis incurrit / nisi pure
incurrerit constiterit tempus conductionis clap-
sum uel inquilinum suum prestitit consensum /
et similiter ibi debet annis singulis recitari j c
c ij Vbi vero conductor propter sterilitatem vicio
rei extam / sine culpa coloni magno incomo-
do afficitur pro rata est pensionis remissio
facienda / nisi cum vbertate precedentis uel
sequentis anni valeat sterilitas compensari
j c e pnult' Casus enim fortuitus domino nocet /
et non colono / et non habeat pensionem nisi
pro rata et si nichil perceperit nichil soluat et
ita remissio est facienda in totum uel in partem /
nisi vbertas anni precedentis / uel sequentis
possit cum sterilitate compensari c e licet et
j c pnult' / et si dominus remisit pensionem propter
sterilitatem / si anno sequenti contingat vber-
tas / petere potest integram pensionem ff e si
uno / et hoc intellige de eo colone qui debet
certam pecuniam / uel certos corbes et non de par-
ciario qui lucrum et dampnum cum domino non partit
ff e si vites quamuis maior vis in locacione aliud
sit actum c e licet Culpa uero conductoris similiter
sine dolo comitatur / ut si magister scolari oculum
effoderit j de homine ad audiam Item si quis
vestimenta polienda acceperit et mures ro-
derit de culpa tenetur ff e Item quid si
follo et quod se uel Item si vitulos pascendos
uel aliud sarciendum uel poliendum / ut gemmam
uel sculpendam uel includendam tenetur /
nisi vicio ipse frangatur ff e Si quis fundum
quod si quis vitulos et l Item quod si gemma
Item si in alio vase posuerit conductor quam
in illo quod conduxerat tenetur ff e Item b
quid sit Emphitheosis est nomen grecum / et
sonat idem quod melioracio siue contractus
melioracionis et dicitur ab en quod est in et fi-
tos quod est fides quia in fide suscipientis res
ipsa traditur / ut ipsam deteriorem fieri non per-
mittat x q ij hoc ius porrectum quod qui rem
alicuius cadit a iure emphiteotico ut ibi / et
in aut de non al rebus / et quod Si vero eccl' pre-
dium coll' ij / et traditur ut eam faciat melio-
rem x q ij hoc ius par quod Si quas vero ruinas
et in aut de alio emphi quod Si quedam coll
Differt autem iste contractus a contractu loca- c
cionis ad minus in quatuor primo racione duri-
cie quod emphitheota vtile habet dominium / nec vtile

ff si ager vectigal pe l i et ij Sed conductor non ac-
quirit dominium / nec vtile nec directum c locati
quis conductionis / et ff e non solet / et infra de
fide instrumentorum c dilectos vsuc si Secundo racione z
possessionis quia conductor non dicitur possessor / y
ut in predicta decretali c dilecti et est de rescrip-
ti c i Sed emphiteota possidet naturaliter / Tercio 3
racione prelatis transferentis ius suum in alterum
alij rem locando c de locato nemo Sed em-
phiteota non nisi volente domino j e c vlt'
et c de iure emph' l si / Quarto racione pre- 4
scripcionis / quia conductor qui ad longum tempus
conduxit a priuato etiam cadit a iure suo / si per
biennium cessauit in solutione pensionis
j c c pnult' et ff e quero Sed emphiteota qui
tenet a priuato non cadit a iure suo nisi ces-
sauit per triennium c de iure emphi l ij licet
tamen ab ecclesia tenet suffecit biennium j et vlt' /
et x q ij hoc ius por quod qui rem / et cadit a
iure suo cum dies interpellat pro homine / nisi
celeriter moram purgauerit j et vlt' Sed vsque
ad quod tempus possit purgare moram diuersi
diuersa dixerunt quidam vsque ad sententiam ff de
in off test papinianus quod meminisse Alij vsque ad
litem contestatam / quia per litis contestacionem constituitur quis
in mora ff de v ob l cum ita Inde si bis
moram contraxerit quod dixerit de cetero
purgare potest / cum omnia iterata remora cosa
nullataque ineantur xxvj q ij Ita nos et
j de heretic ad abolendam v illos Iste due
oppiniones satis sunt ydonee Sed fallit in
pupillo emphiteotico ff de v obl' Si pu-
pillus Sed cum hoc non sit non sit in iure dif-
finitum infra quod tempus mora purgari pos-
sit / credo hoc esse relinquendum arbitrio iu-
dicantis ff de v ob continuus / et de of de
le delatis prone quod non possit purgare mo-
ram numquid dominus propria auctoritate potest eum
expellere / videtur quod sic x q ij hoc ius et j
e c vlt' Sed melius est quod hoc fiat iudicis
auctoritate j de priuilegiis prestaralis Si recipiat dominus
pensionem post quam mora purgari non potest /
numquid remittitur iure suo quod non possit ex-
pellere / dic quod sic in priuato ff de le commissoria post
diem Item si prelato si cum consensu capituli re-
cepit Secus si prelatus sine consensu capituli
pensionem recepisset contra de hiis que fiunt a prelatis
pastoralis Nota quod si dominus uel recipiat
pensionem / saluo iure suo non preiudicat
qui posset eum expellere propter protestacionem x q ij
hoc ius Emphiteota suas melioraciones
vendere potest ita tamen quod prius dominicet sotie
uel domino quantum sibi ab alijs offertur

et si infra duos menses noluit emere potest cuilibet alii vendere qui non prohibetur emere j e c ult' et si servus egerit dominus poterit revocare ut ibi / et ff de iur emph' l ult' Quedam persone prohibentur emere ut prote servi eccl(es)ie capitanei / et enim persone mandret que sint ydonee facultate conveniendi / unde possit sub preiudicium pati ff qui satda co l ij ff. nisi possit donare sit C de fundo pa l i li xi / et leprecearii(?) retrancio nisi dele cta pn / et ff de le ij legatio ff alii in emphiteosim dare non possit sine consensu domini C de iur emph' l ult' in pn quia appellone alienacionis emphiteosis continetur / in aut de re alrebus et si posteriori 3 alienacionis et C de rebus et non ali nulli insi

De rerum permutacione

93 Supius dictum est de empcione set quin permutacio similis est emptioni ideo de permutacione videndum est quid sit permutacio et que eius natura et que res valeat permutari

a Permutacio est traditio rei pro alia vicaria prestatio certe rei ideo dr quia tunc dicatur permutacio certa res cum alia re certa permutatur C e l quam nam si res certa pro incerta daretur / non esset contractus permutacionis sed contractus innominatus ff de ut des ff de pl' obcam(?) da l ult' Differt autem ab empcione quia ibi precium pro re datur / hic autem res certa pro re certa permutatur / Item permutacio re ipsa contrahitur non solum pacto ut empcio ff de cotrahen emp' nec empcio Natura permutacionis est ut si res quam dedisti michi fuit evicta autem / possum repetere rem quam dedi tibi C e l i nisi in casibus notatis C de emp et vend' quod venditor si fallit permutari pt quicquid vendi pt / quod sicut C de emp et vend' quod vendi non possit fallit in eccl(es)ia que licet vendi non possit pt tn permutari auctore superioris j e de rebus / et c li in tua li vj et xvi q ult' nemo debet aut sic fieri permutacio pacto non presente quia tunc symonia esset j e questitum ut quis beneficium suum libere et sine fraude in manibus epi resignet et tunc de consensu proximorum utriusque eccl(es)ie / permutacio fiat j e licet

b in tua li vj et de iur pat. postulasti / et licet aliqui beneficia proximo vacatura auctoritate aplica expectet illa beneficia pete non pnt quia ipsi ad hoc minime resignassent ideo equitas in hoc casu est rigori preferenda j e licet in tua li vj et si una eccl(es)ia que maiori indiget possessione permutetur cum alia que magis habundat auctoritate superioris pro maiori utilitate eccl(es)ie tunc pt permutari rescindi pro melioracione possessionum non autem pro eccl(es)ia / ita quod si quis ex suo contractui in nullo se coniungat j e ad gones(?) et j q in fine quis et si una villa commutetur ad aliam ita quod utraque eccl(es)ia esset accessoria ad villas bene permutarentur ad vinculstate(?) C j de iud pati in lxb et c cum sim permutacio vero rei spiritualis cum rei corporalis fieri non pt j e et ult' de ut C de transact' quod ideo sit dist / Permutacio prebendarum aut eccl(es)iarum dignitatum de iure fieri non pt j e cum olim et c questtum et C de preben maioribus / nisi fiat auctoritate superioris / et si qui contra fecerint eis sunt spoliandi j e cum olim / nisi dispensatum fuit cum illis j e ad omniscorum(?) superior vero si videret expedire hoc facere pt j e questitum et c li in tua li vj / valet medium eccl(es)ia mutacio / plerumque enim dum mutatur locus mutamentis affectus lxxxij d valet mancipia non eccl(es)ia enim permutari non potest cum privato mancipio quia quod semel deo dedicatum est ad humanos usus transferri non debet j e mancipia et c si nisi utilitas eccl(es)ie hoc non exigit / alioquin posset permutari / cum dominum(?) posset liberari xij q ij Eccl(es)iastical

De feudis

Tractatum est supra de rebus eccl(es)ie non alienandis ideo quia infeudacio est species alienacionis ideo de feudis est videndum et primo quid sit feudum et unde dicatur et que res possint infeudari et quibus modis committatur et ad que tenetur dominus vasallo et econverso

a Feudum est res concessa alicui ad utendum fruendum pro exhibicione alicuius honesti servicii j de si ex diligenti et de respon(?) c ult' Dicitur aut feudum a fidelitate / quam vasallus uel feudatarius domino suo debet et prestare d ar C de infidel(?) utilitatis et c ea dic ut j e quod ult' Prelatus eccl(es)ie pt in-

b feudare res / que consueverunt infeudari licet iuramento prestito de novo non infeudare / et hoc in quatuor casibus / primo si vasallus decedit et feudum ad ipsum prelatum revertitur / potest illud alii concedere infeudum si videt expedire Secundo si vasallus feudum alienavit potest de feudo illo filium alienantis uel consanguineum investire Tercio si feudum recipiat alienatum quod ipse non valebat recipere / potest alteri lando(?) illud concedere pro quo ipsum eccl(es)ia valeat redimere /

hec probantur j e t n Quarto si platus
ducte pape dedit alicui feudum incta
mesura / et defecit in aliqua pte ma-
surando potit eius succesor mesuram
liate integrare / ad in actibus suis cum
fraudem aliquam non habeat adhibere
j de donac pt dias Item reges comites
et barones Item maiores et minores
et naluassores / qui capitanei appellant
feudum dare possunt ut in stone fridiq
qui feu da pa ca pn / Feudum alienari
no pt si tn in dotem dari pt ad ulterm
feudatary j de dote pa dince rem insp
et inst de don q ante inpt Si feu-
datarius ecclie obliget feudum eccie no
tenebit ecclia fructus in sortem computa-
re j e c i Scde vero i feudum laico inpte
tum dare non pt x q i c ult et j de dec
prohibemq et c quamuis dic ut ibi q d
nunquid Amittatur feudum si vasallus c
alienat totum feudum si vasallus alienat
totum feudum suum uel maiorem / et dominus
a quocunque possessore pt illud reuocare
Si vero minorem ptem alienat net obliget
pignori / dum tn manet i seruicio domini
ppt hoc non pdit feudum i aut qbus
mo fe amit q n et in coll x Item si
vasallus infra annum i destituram feudi
ab herede domini no quesierit / uel dnum pete-
re iuramentum fidelitatis / tcio commonitus
non psituerit / uel aliquam felomiam cont
tenorem iuramenti fidelitatis fecit pdit
feudum / et reuertitur ad dnum Si vo aliud g
ne contra dnum pretramit / puta fratre
uel patrem eius interfecit / uel aliud simile
si feudum e patrimum / pdit illud et no ad
dnum / sed ad feudatarios suos ptinet / no
aut ad filios illius / in aut quibus mod
feud amit q ult coll x Item mortuo fe-
datario tenetur filius petere investituram /
ad no infra annum / alioqn puabit vasallus
feudo nisi illos cohibeat ad satisfaccionem
ut in aut pdicta q insuper Tenetur
aut vasallus puati cu rotatus fuit ire
in expedicionem ad ipdi p se / uel per aliud
exceptum domino / uel dimidium redditum
illius anni dare domino Alioqn feudum
amittet ut in aut pdicta q firmiter / feu-
datarius aut ecclie tenetur redde censum
constitutum Alioqn cadet a feudo / si p bien-
nium cessauit a solucione ar x q n hoc
ius por et c de loc c ult / Sic ut ibi dictum
est q Emphiteosis v qsto Item ex delicto
patris filius amittat feudum C de qbus
c dinu et ff de bonis lib l quare / nisi dus

filium de nouo velit inuestire j e t n dic tn
consuetudinem diuersorum locorum esse co-
siderandum / cu no ad ecclam si ad principem
ptineat de pgonibus ecclie inmobilibus co
gnoscere j qui sunt sil sunt le scdm quilet
spalit in regno francie quia ibi iura ciui-
lia locu no habent / cu no recognoscat i tempa-
libus supiorem j qui sil sunt le p venerabi-
lem Nec etiam iura canonica cu no ptineat
ad eccliam defendo / nisi rone consuetudinis
siue pacti / siue priuilegii iudicare ff de iud
noui / etiam per appellom c de ap Si dubius /
questio vo feudi ut dictum est coram domino
feudi de agitari c de iudic ordin / et deter
pdictus hoc est v m nisi dus negligens esset
facere iusticiam / tunc iudicio transfertur ad aliu
c de fo cpet viii Et nota q si qo vtatur int D
vasallum et dnum vtrum uq vasallus debeat
habere feudum uel non / tunc per alios vasallos
de causa illa tractari Si vero int duos vasal-
los tractetur causa / quis illorum sit pocior
in feudo / tunc dus feudi debet cognoscere c de
iudic ceterum et c nouit / et in aut defenda
hoc ecca li q secca Si aut int vasallos et
alios qui no sut vasalli agatur de re illa /
tunc dus no cognoscat quia esset iudex in
causa sua quod esse no debet C ne quis in
causa sua l i Sz ordinarius tunc cognoscat /
uel delegatus c de fo cpe cu sit et xi q i et
pienae / iudex / Curia cognoscet de vasallo
Dudum / Tam dno suo fidelitatem iurat ista vi
i memoria de habe incolume s ne sit i damp
nu dno suo in corpore suo Tutum ne sit in
dampnum de secreto suo uel municionibus p
quas tutus esse pt honestum ne sit in damp
nu ei in sua iusticia uel de aliis causis que
ad honestatem ptine uidentur Utile ne sit ei
in dampnum de suis pa oibus / facile uel pos
sibile ne id bonum qd dus leuiter face poterit
faciat ei difficile / et ne id quod possibile
erat reddat ei impossible In oibus his vasallus
debet fidelis esse dno et dus vasallo q con
fecit erit psidus et piurus hec pbantur xxii
q v de forma De pignoribus

97 Dictum e de feudis que dantur ad vita
uel inpetuum q pscitur de pigno-
ribus que dantur / ad tpus et de ipsi
fructum qui datur ad vitam Sed de quolibet
e videndum / et pmo de pignore quid sit
et unde dicatur Deinde contrahatur obliga-
cio que res possit pignori obligari / ad quod
dator pignoris et ad quid ceptor tenatur
Pignus e obligacio rei pro debito facta ad ma
iorem securitatem creditoris qui tucius e p pigu
in cumbe / quia in per sonam agere nisi de
oblig q ex delic e me q furti Dicatur aut pignus
a pugno quia cu pugno uel manu traditur

b ff de vb ob ples q' pignus Volet aut int'
pignus et ypotecam talis dra assignari /
qui ubi res obligatur / et no traditur ypo
teca vocatur inst' de act q' Item serui
na Nam ypoteca e obligacio rei imobilis
inst' e q' aut pignus Sed hic large modo
accipitur pro vtroq / et tm nomie differunt
ff de pingn act ypotece q' aut pignus
contrahitur aut duobus modis pignoris
obligacio tacite sit expresse Tacite ut ecia
i rebus inferi sui tacita ypoteca habet
ar x iii q ii Illud / et eius bona qui cum
fisco contrahit / tacite obligatur / et ea que
a conductore inducta sunt / et illata p pensio
nibus sut tacite obligata e in qbus ca pig
contra l inducta et l ult' et ff e t in de
Item bona tutoris / similit' tacite obligat'
pupillo e i quibus ca pig ca contra Si mat
et ff e t l ult' Item bona mariti pro dote
vxori tacite sit obligata / e et l eius Sz hic
no extenditur ad pafernalia et e de pac
que ca fi do l si / nec ad donacionem pt
nupcias e qui po in pig ha l ult' Sz hoc
priuilegiu de dote non ht mulier / que catho
licam no pripit quione e de here l i / et
aut ibi signata Ita nec illa que scienter
contrahit cu hetico / de heret Decreuit li vi
c Item contrahit' expresse spar' et generalite
Spar' ut ager equs et similia Generalit'
ut cu quis omnia bona sua obligauit in quo
casu no solu quod h et que pg ea acquiet
obligata erunt e que res pig ob pos l ult' /
et hoc pignus vocatur conuencionale ff e t
l i Obligari pignori pnt quecuq vendi
pnt / que aut vendi non pnt ff que res
obligari non pnt ff que res pig ob pos
l i fin Ideo res ecclie siue sacre nec ven
di pnt nec obligari / nisi pro summa necessita
te ecclie / e c i et ii / quia pro necessitate per
sone obligari non pnt / quia no pnt obliga
ri nisi que quis de rebus suis ex nouia
facit e que res pig ob pq l qui filios / et
ideo res aliena non pt pignori obligari
e si res alis pig da curatore licet vendi pos
sit ff de contrh' emp et ven rem alienam
d Item liber homo non pt obligare i pignore
nec pro debito detinere / e c ii et / de usuris
et si pignoraciones li ii Nisi in tribus casibus
1 Primus si ab hostibus detinetur e de post
li et l ab hostibus e i et l si Secundus quia
2 pr pt filiu obligare que et vende possit
in necitate s famis tm e de patribus qui
3 fil di l ii Tercius ex consensu suo libera p
sona pt obligare s in obstagio e de usuris
ex parte / alis qui detinet liberu hoiem pro
debito / amittit debitu in ar ut nulli in
q' quia vo Alie vo res pntes et future
corporales et incorporales / seruitutes pls vsus

et vsufractus et l si a me / fallit in iuribus
vrbanorum pdiorum que pignori obligari
non pnt ff e t ius q' ult' / nec aliquo tpe
pt pignus prescribi a creditore ff de vsu
cap l cu non solu q' pignori / quia no dicit'
ipse possidere ff qui satda co l Vacndu ?cre
ditor Dator aut pignoris tenetur debitu
soluere si pignus pepit sine culpa credito
ris nisi quibus modis re q ob q' vlt' nisi
actu asset int' ptes q amisso pignoris li
beraret debitorem e de pingn act qui fortuit'
Item impensas in pignore a creditore fa
ctas bona fide reddere debet nisi imoderate
sint ff de pig act In seruus Item rem alij
pingnoratam alij ignoranti pignore no
debet aliorum stellionatus crimine petit ac
cusare ff de ci stell' l i et ult' nisi sit res
talis que suffiat vtriq ff de pig act Si is
in pignore q' ult' Item crime stellionatus
tenetur debitor qui sciens rem alienam obli
gauit sine domini voluntate / vel rem obliga
tam subripuit e de ci stell' l ii / et ff e l
in Creditor aut soluto debito integre te
netur pignus redde e de solu pig l ult'
Integre ideo dicitur q' pro parte debiti so
luta / p reliqua pte pignus remanet obli
gatum e de distrac pig l quadin Item
debet redde pignus no alij obligatu nec
deterioratu ff e t Si ii q' venit et l creditor Si
restituatur pignus debitori / creditor in
chilominus pete potest debitu ff de pact l in
Secus si restituabitur caucio pignoris quia tc
debitu vr remisisse e de remis pig l cre
ditores / et ff de pact l ii Nec debitus ?
quia in alio utilitas in alio non / fructus
no debent in sorte coputari deductis expensis /
et posse dz reddi domino / qn fructus sorti
poterint adequari / licet res per multos
transsierit creditores / e cu contra / qa pmus
creditor no potuit pignus obligare in pju
sc'do creditori / q ei fuerat obligatu / de do
na int vi et vo inup / et / de ue pt / q
aut nisi / et / de reg iur nemo li vi Con
q tn in fraudem pingnoris res venditur /
et frequent' vsura committit' / quia ex forma
contractus / ex compacione pcij ad rem / et
intencione corrupta / comprehendi pt / e illo
Item pignus pt recuperari a creditore quan
q venerit nisi sit venditu e de distrac pign
In pignus vsufructus e ius vtendi fruen
di re aliena salua rerum sba ff de vsusf
l i et hoc ius consistit in corpore quo sub
lato et ipm necesse e tolli ff e l ii / et
ideo dicitur re aliena quia res sua nemi
ni seruit ff de serui ru pdi uere q' et ff si
vsusf pet l vti frui vtendi Ideo dicit' ad
dram vtilis dum / quod in rebus alienis

habetur / ut emphiteota et feudatarius /
qui habent utile dominium / fruendi dicitur
ad differentiam nudi usus qui a nudi est in usu /
quam in usufructu inst. de usu et hab. § minus /
et dicitur pro nomine usuarii quia nec potest ven-
dere testari nec donare / sed victu et vestitu
contentus esse debent x q ii hoc ius / Hanc
salua ideo dicitur ne in totum pereat substantia /
unde tenetur reficere edes quia ad eum omnis
fructus pertinet ff de usufr. l. usufructus
§ et cum ad quem Cautio est prestanda siue
res sit mobilis siue inmobilis quam utatur
fruatur salua substantia / unde tenetur reficere
edes ad arbitrium boni viri i e c ult. et ff
de usufruc. quemadmodum l. i et continet cau-
tio istas duas causas unam de utendo fruen-
do arbitrio boni viri / aliam de restituendo
finito usufructu ff de usufr. quemadmodum l. i
§ i et § hoc stipulatio Etiam in remittitur
hec cautio ad eum cuius proprietas redire ad
fructuarium ff de usufr. quibus amittitur usufru-
ctus § plane Item de fisco fructuario ff ut
legatorum seu fideicomm. l. ii § si ad fiscum Item
si usufructus pertinet ad patrem in rebus filii
l. de bonis que liberis l. fin. Constituitur autem
usufructus in fundo rustico et in edibus
et in seruis / et in ceteris rebus sed gemmis
anulis libris ff e. l. et si quis § i et ii
et l. statue In hiis autem que usu consumun-
tur usufructus constitui non potest / quia nec
iure naturali potest esse salua rerum substantia / nec
iure ciuili quia ita datur usufructus
ut fiat recipientis ut vinum / oleum / et pecunia
numerata que assidua comutatione consumitur
inst. de usufr. constituitur / Sed tamen utilitatis
causa de tanta restituenda vel extimatione
aliarum rerum i e c ult. / et inst. de usufr.
§ constituitur Finitur morte usufructuarii
i e c ult. Item capitis diminutione maxima
et media / sed non minima inst. e. § finitur
Maxime pro maior extimatione compara-
de qua habes xi q iii debent Unde mori siue
medie secatio mor. Unde in primo casu cleri-
cus amittit fructus prebende sue b de ap-
pastoralis inst. In secundo a sacramentorum
participatione remouetur / de cle. ex in-
in celebrat dicit ut ibi § i et § puniuntur
In minime quodlibet peccatum mortale de cle-
ri. et mu. c ult. dicit ut i de testibus § infir-
matur hoc est autem fallit in xi casibus ut
i t prox. continetur De fideiussoribus

Visum est qualiter res pro debito sub
ligatur / nunc videre restat qualiter

persona pro alieno debito obligatur quod
fit per fideiussionem / Et ideo videndum est quid
sit fideiussor Quibus potest fideiubere Ad quid
fideiussor teneatur / et ad quid ille pro quo
fideiussit Et fideiussor est qui alienam obliga- a
tionem in suam suscepit fide principali nichilo-
minus remanente obligato inst. e. in prin. et
ff e. l. i et ii et differt in hoc a mandatore /
et constitutore / quia mandator precedit consti-
tutor subsequitur obligationem Sed fideiussor
precedere et subsequi potest / et sic continet utrumque
inst. e. § fideiussor Item cum pro tertio debitore
suo aput te spondeo fideiussor ero Sed si ego
mandem tibi ut tertio credas mandator sum
Sed si alterius obligationem in me transfero /
ut me proprio liberando constituo debitorem
constitutor ero ff de const. pe. l. i Fideiubere
potest quicumque non prohibetur / quia hoc edictum
prohibitorium est sicut edictum de matrimonio
contrahendo i de spon. cum aput et i de
voto licet / Nam filiusfamilias potest fideiubere
ff e. l. ii dubitat § filius Habetur mihi ne b
pro aliquo fideiubeat ff ad uell. l. i et l. ex-
ius § Sed cum essem et xxxiii q v mulier Fal-
lit in nouem casibus / primus si causa dei
pie dici interueniat utpote in hac uirili ff.
ad uell. l. ult. / et l. decipienti et l. de uell.
et l. feminis / Secundus si renunciauit illi bene- 2
ficio l. de ad uell. Antique / Tertius si elapso 3
biennio post fideiussionem confessa fuit se
obligatam esse / vel pignus vel intercessione
aliud dedit pro fideiuss. l. e. l. si mulier / Quartus x
si pretium pecunie recepit ut fideiubet l. e.
Antique § i Quintus fauore libertatis l. 7
e l. ult. Sextus fauore dotis l. e. l. ult. / 6
Septimus si animo donandi intercessit ff e. l. 1
si ego et l. si Octauus si in rem suam vel 8
quasi in rem suam fideiubeat ff e. aliquando
et l. si pro aliquo § i et l. si mulier Non-
nus si in mille pecuniarum ff e. si mulier Cle-
ricus et monachus prohibentur Clericus c
enim fideiussionibus inplicetur obicitur i e c i et
xi q i te quidem Si non fideiusserunt tenet si-
dempsio i e c ii et in possunt tamen clerici pro se
fideiubere ad conuenient l. de ep. et cle. cons. §
in hac Sed enim regulares fideiubere non
debent i e c pst / nisi necessitas sit tunc tenet
ex pietate alii subueniendi l. xxxvi Si non
sabis Sed pro cruis suis fideiubere potest in
aut. de sanctis ep. § aliud autem / et ex hoc de-
bita abbatis et maioris partis capituli abs-
que eum monasterium non obligaretur nisi in
utilitatem eius probatum fuit redundasse

j e c plt' Itez nec miles c lib' et milites
Itez nec astrictus aue pt fideiubere C lib'
qualis enim aut fideiussor obligacionem
rite accedit ff e l i fideiussor tenetur ad id
ad quod principalis debitor tenebatur non
aut in plus quia i duriorem causam obligari
no pt ff e fideiussor Tn distinguitur utrum
fideiussor teneatur de accessorio aut erat
iam debitum qn fideiussit tuc tenetur ff e q
e lib' Aut non erat debitum tuc distinguitur
Aut fideiussit in tantam summa tuc in hoc et
no in plus tenetur ff e fideiussor q y a'
in oez cam tuc tenetur ff e si a colono
Aut simpliciter tuc distinguitur aut accesso
rium vel iure obligacionis tenetur ff de eo
quod e lo cetu capne q no em Aut venit
tanquam res principalis tenet' ff si c pe l
primo Aut officio iudicis distinguitur Aut
venit s nat actoris tuc tenetur ff lib' qs
Aut arbitrarie tuc no tenetur ff de eo qd e
lib' centum capne n R et si soluit fideiussor
accessiones et dampnum pt pete ab eo pro
quo fideiussit qui debet ipsum servare indep
nem j e c n et in pt usuras quia de iure
canonico no tenetur solvere d de usur
debitores nisi iurasset iurasset solvere qr
tuc excepcioni renunciare no pt ut ibi nisi prius
petat absolucionem iuramenti d de iureiur c i so
pete posset usuras expensas quas fecit p
totum et interesse suum ff ma si mandato q
fideiussor et j e c i et in et q de foro compet
ad c licet li vi Itez fides no d ei servari
qui fidem uel pactum no servat licet si inter
ueniat iuramentum d de usur Item puenit
et c quicadm et j de reg iur frustra li vi si
plures sint fideiussores quilibet tenetur in
solidum nisi e q si plures sz pnt implorare
beneficium nove constitucionis ut inter eos actio
dividatur C de duobus reis aut hoc aut illa
epla divi Adriani qui est C de nisi relut
si aut creditor contra unum tm et insolidum
no exigat nichilominus insolidum aliis tenetur
ff e res et si insolidum ab uno exigat ipse
fideiussor contra alium fideiussorem non agit
nisi ei cedatur actio a creditore ff e ut fide
iussor et e cessio facienda an solucionem
quia postea cedere no posset nisi actum fuisset
antea ut cedatur ff de sol' modestinus Ex
cepcio que competit reo contra creditorem co
petit fideiussori et si eam obmiserit fideius
sor sciente no h't recursum contra debitorem
ff ma Item q generalit' et hoc e vin in
excepcionibus contrahentibus negocio pre

aut contrahentes nec competit fideiussori
ff de excep excepciones Fideiussor pt age
contra principalem debitorem in quatuor casibus
1 ut eum liberet a fideiussione primus est si diu
stetit in obligacione ff ma licavis et C ma
2 si pro ea Secundus si reus incipit vergere ad
inopiam ut in l licavis et C ma si pro ea
3 Tercius si fideiussor condempnatus sit ut C
ma si pro ea hos tres casus habes j e c
4 ult' Quartus si ab inicio convenit ff e si
fideiussor In hiis casibus age pt fideiussor
ut liberetur an solucionem alias no pot Hoste
dicit quod fideiussor tenetur ad satisfaccionem
nec prodest ei si denunciaverit creditori ut a
principali exigat nec per hoc liberatur ff e
si fideiussor creditori alias non pt Item fideius
sor prius debitore extra soluendo no debet
conveniri C e t aut prius nisi fideiussor hunc
veri renunciaverit C de duobus reis stipl' aut
h'e ita

De Solucionibus

Dictum e de obligacionibus reorum et
fideiussorum Nunc de solucionibus
e dicendum et primo quid sit solucio
e quot eius species et cuius solue possit et
cui et quis eius effectus et utrum indebite
solutum possit repeti Solucio e reddicio eius
quod debetur Solucionis uo due sunt spes
realis s et civilis realis s et ymaginaria Na
turalis sive vera est cum numeratur quod debe'
vel habetur civilis sive ymaginaria fit
p novacionem sive p acceptilacionem ut hec ne
acceptum quod tibi debeo Reo acceptum habeo
acceptilacionem fero nisi quibus modis tall' ob q i
Conuencio enim p solucionem habetur ut solempnis
deposicio C e obsignacione fructuum percepcio
compensacio pactum de non petendo successio
Solue' debet principalis debitor et fideiussor
d t prox c n et in et ff de fideiu' pot Itez
heredes eorum ut in l pt et j e c i Itez et suc
cessor debita antecessoris j e c i Ista tn fiunt
p utilitate ecclesie seu ciuitatis sitis concessio
x q n hoc iur' por et hoc probare debet cre
ditor d t prox c pnlt' Ipsi aut pnt compelli
ad soluendum et si soluerint liberabunt debi
torem ignorantem et invitum ff de neg q'
soluendo Item pone quod fideiussor no debet
nec habet unde solue quid fiet dic quod si cre
dit bonis et prestat caucionem quod si pervenerit ad
pinguiorem fortunam quod totum persoluat debet ad
mitti et eciam excepcio si lata fuit relaxari
C qui bonis quia maius est actio creditoris
qua excludit inopia debitoris d de reg spol
olim n Sed si postea pervenerit ad pinguiorem

fortunaz | debet solue ff de re iu bo Its qui |
si non totu nisi inquatu facere pt | Agita
ratone ne egeat ut ibi dicit | quia no est
fraudandus alimentis cottidianis ff de cess
bo que bona | Solue du est cui debetur vl
de volutate eius alij tenet em quasi longa
manu recipere vn ff e debitor | qui vo debi
tore ignorante vel inuito alij soluit | no
liberatur b de iniuria ea te b de hoc | fallit
in quatuor casibus secundu Ho primo quia |
pt solui delecto ut pote tu promittis michi
soluere x aut ticio | ticius no ht actionem
quia ei absenti no acquiritur obligacio tan
ei solui pt ff e si stipulatus | Secundo si sunt
plures socij pt vni solui ff de pact si vnus
cum pri | Tercio si debeo tibi x et tu debeas
cuidam alij x possu illi solue et liberabor
ff de neg g si liber homo | nisi | Quarto |
si soluero procuratori renocato si habeam
iustam causam ignorancie liberabor ff si
e pe eius qui in prouincia | et si rem deposita
reddidit alij bona fide liberabitur C de pi
l i q si rem | Itez qn quis tenetur ad alte
ru duoru alternatiue debitoris e electio
et sufficit alteru adimplere ff de iur dot
plerum q ult et j de reg iur | In alternatiuis
li vj | In debitu solutu repeti pt | si ille q
petit probet se indebitam pecuniam soluisse |
tu si eius aduersarius solom inficiens inde
conuincatur tunc sufficient omnia indebiti pro
bandi quos debitu recepisset j e c ult | Itez
tu qn indebitu possit repeti distingue |
quia aut soluit indebitu iure ciuili | per
ignoranciam facti et no iur tunc pt repete
quale est illud q pt retineri p l falcidia
C de iur et fa ign cum quis et C ad l fal
error quia credebat se plus habe in here
quam habet | Aut indebitu iure naturali tm | vt
e illud quod p chirographum obligamus | ispe
ctiue inuationis | qui tale indebitu soluit
recepit repetit j e c ult et ff de pb cu inde
bitu vtroque iure quacumque ignorancia repetit
C de qo ind l i et si sciens se no debe | soluit
no repetit quia donare videtur ff de qo
inde l i et ff de reg iur cuius per errorem | Aut
soluit indebitu per exceptionem | Itez debitu iure
naturali siue ciuili siue vtroque | tunc distinguitur
quia aut exceptio e perpetualis | quia debeat solue
in potestate soluit ante | no repetit ff de qdic
indeb | In diez et l nam si temporiar | Aut e
perpetua exceptio tunc distingue aut e fauora
bilis ut pote mulier fideiussit in fauore cuius
statutu e ne teneatur | ipsi soluit per errorem
repetit C de adulce quamuis et ff de qo ind
qui exceptionem aut odiosa ut in odium creditoris

statutu est | Si mutuat pecuniam filiosfam
q no teneatur tn si soluit quacumque ignora
cia no repetit ff de qo inde qui exceptionem
et l | in is qui | Aut e indebitum ad iuris
rigorem fundatu | ut pote debebam t x egisti
contra me | sentencia fuit pro me lata si postea
fuerit solucio no repetam | quia sentencia de me
ciuili est | et ideo que iure naturalis sunt tollere no
pt ff de qo ind Iulianus et l ind | Aut indebitu
e cui exceptio sit perpetualis | vel perpetua ut pote p
misi tibi x si nauis venit ex asia qui sol
uit repetit ff de qdic indeb | Sufficiat

De donacionibus

98 Dictu e de contractibus quibus res
titulo non gratuito alienantur |
Nunc agendum est de donacionibus quibus
res gratis transferuntur | Et primo quid sit
donacio et vnde dicatur | Que donacionis species
| Quis donare possit | Et que res donari no
possit | Que donacio requirit scripturam | vel glit
efficiatur | Et ad quid donator tenetur | Et i
quibus casibus donacio reuocatur | Donacio e
e alicuius rei licite mera collacio nullo iure
cogente facta ff e l si donari | Mera dicitur
donacio quia si ex necessitate fieret non esset do
nacio ff de admin leg | Item legatum nullo iure
cogente dr q si ciuilis obligacio sola precessit
no pt agi contra eu ff de cost pe l cum q de
naalis | tn si promiserat dz adimplere j e c
i | Et via beacius e dare qua accipere j de
regle ius cum matthe et xvj q j pstator diu
| Tribus nostris quicumque placet laborant
Et capiat quicquid plurima praua michi
In quartalis | Et renola tu comedis apud os
nullus apud te | Altius scribis pocula nome
tua | Aut tu redde vices vel desine velle vocari
Dedecus est semper sumere nilque dare | Et q dat
ipse prius pudorem et rem et meritum perdit hoc
xxiij q vj c ex hijs omnibus | Donacio dicitur
a dono quasi domdacio ff de don ca mor l
donatus | Et donacionum alia simplex et int
viuos | Alia ca mortis | Alia sub condicione
Donacio simplex e et int viuos est qn rem
quam dono magis volo illu habe cui dono |
quam memetipsum | Donacio causa mortis est
qn rem quam dono malo me habe qua illu
cui dono sed magis donatarium | quam heredem
meum ff de don ca mor l i | Donacio sub
condicione no valet nisi adueniente condicione
vel ea impleta ff de qdic et de qui hered q
ult | vt l qui sub condicione | et fit sub hac
forma do tibi illud si feceris hoc | Donacio sub
modo facta statim tenet et no reuocatur qua
diu modus ille seruatur | si modo illo non
existenti reuocari pt C de don que sub modo
l i et ij et j de qdi appo vm | et hoc fit sic

do tibi hoc ut singulis annis hoc facias vel alimenta prestes / alioqui revocabitur ut in c viii viii de dato quod ut moduit est / si condicio quia ca ut do tibi x quia fuimisti michi et si subiuno donacio alienari non potest a donatario / quod si fiat revocabitur quia lex in donacione di. secundum c de revo don l i et ii et i de gesti appo l viii. Quid pone casum necessitatis alienandi immineze puta debitum vel redempcionem captiorum numquid potest res ista alienari vel alia que sit tradita est ne alienetur vel aliter revocetur. Respondeo dic quod sic / si ecclesia non habeat aliam rem nec potest revocari xii q ii aurum / et x q ii hoc ius por. B. dicit et melius quod non in aut de non al aut permut quod sanctissimas / et intellige prima versa de vasis tamen donacio aut facta de ecclesiis non vacantibus ab episcopo vel eius auctore religiosis locis tenebit et valet ita quod per decessum platorum / qui eas tenent cedit in usus religiosorum quia illi diu vivunt sine causa spoliare non debent / i c consultacionibus et i de reg. iur. sine culpa li vi donacio vero facta ecclesiis et non personis perpetua est et non revocari debet de his que fiunt a pla tua nos et c ad apliea de aut fiat personis sine capitis presumpcione / durabit in eorum vitam x q ii hoc ius quod pre-
b stacio / et xvi q i per nec. Donare aut potest quisquis est sue potestatis ut paterfamilias donare non potest servus vel filiusfamilias ff de fi filius nec pupillus sine tutoris auctoritate ff de acq re do pupillus / nec minor xxv annis ut si ma fa alie va ha l ult. Item nec furiosus prodigus vel is cui donacio est interdicta ff de modestinus et ff de cura fur l ml. Item nec is cui interdictum est alienare ut quia est hereticus vel commisit crimen lese maiestatis ut de heretica manicheos et vi q i quod in et i de here ad abolendam / et c vergentis / et c sin in leges li vi et ut ad l iul ma l ult. In aliis eciam casibus persone donare summam quis non potest ff de post contractu et l donaciones que ult. Item monachus vel conversus / et qui propriis renunciavit donare non potest / quia nichil habent l in s abbi et xii q ii nolo / et c non dicatis nisi de licencia prelati ar xvi q i monachi / et de eq di v non dicatis oz ii perimus. Item ipse careas proprio unde quo credas / nisi habeat aliquam administracionem / tunc dicit facere / ymmo quicquid super est necessitati in usus pios est erogandum sicut in illud date elemosinam / et omnia munda sunt vobis xii q i quia tua nisi et lxxxvi d non
c satis. Quid si monachus de licencia abbatis vadit ad scolas / vel alibi numquid potest facere elemosinam. credo quod moderate tamen ar ff ad macedonianum. Item si filius quod quod dicit / quia debet se conformare aliis scolaribus vel peregrinis / inter quos vivit xii di illa et xli di c i et concedendo licenciam eundi ad scolas / vel alibi intelligitur concessisse / ea que scolares honesti / et peregrini facere solent ar de off de le pter ea. Monachus vero habens administracionem nec est absens de licencia prelati / videt aliquem agere ad mortem / nec habet ad prelatum presentem a quo petat licenciam numquid potest dare elemosinam / credo quod sic / quia in tali casu quibus tenetur pascere illum lxxxvi di non satis vero iusto quiet c pasce / et in tali casu omnia sunt communia xlvii di sicut hii iusto monachus non dat sed ei reddit quod suum est xii q ii aurum. Quid pone quod petat licenciam et abbas prohibet expresse / videtur quod non possit dare quia eciam a bono debet cessare propter bonum obediencie xi q iii quod quod. Contrarium credo quia tale preceptum est contra deum ideo non est obediendum hominis si deo viii di que contra / et xi q iii cum restitit et c si is qui p. Item ab illo bono quod non est contra preceptum domini vel quod est indifferens di bonum obedire abstinere sic loquitur contra xi q iii quid quod. Item dicas de uxore et filiofamilias et mercenario si fuerit prohibita sic ut i de voto quod impubes et quod
ergo. Abbas vel prelatus donare potest cum consensu capituli / vel solus potest donare sicut racione quantitatis / et illius terre consuetudine et diligencius attendenda / et secundum hoc donacio rata vel irrita debet haberi / i c ceterum / sicut tamen eciam dare non potest / nisi det aliis duobus ecclesie cuius inter et precariis xii q ii episcopus. Item de episcopo dum tamen ecclesia enormiter non ledatur / i e c ii et pluris. Donari aut non potest quod in alterius dominium transferri non potest ff e. In diebus
d quod ult. Episcopus vel abbas possessiones ecclesie donare non potest sine consensu capituli / nisi sit modica res / puta quinquagesimam monasterio quod vult de novo construere / et tricesimam ecclesie in qua eligit sepulturam i e c ii pastoralis et c pluris et de hiis que fiunt a pla pastoralis. Quid si per plures et modicas donaciones ecclesia graviter ledatur cum nulla per se detrimentum inferat / dic quod quicquid excedit l vel centesimam di revocari et eciam infra quinquagesimam si ecclesia gravetur i e c plur. et xii q ii sine que scriptura vocatur insinuacio donacio que excedit summam quingentorum solidorum c e l plur aliter non c e l i. Item excipitur donacio que fit a principe vel principi que quantacumque sit numquam non requirit scripturam c e l dominus. Item que fit ecclesie vel piis locis a quocumque de dominis

et in aut. de non al. a e et q donum colle
ii Perficitur aut donacio mediis verbis e
eciam per rei tradicionem inst. e. q. perficitur Te-
netur aut donator ad rem tradendam
inst. e. q. § et § e q. i. non aut de emancipacione
ff e. titulo nisi incipiat donacio a promis-
sione ff de v. o. l. v aut q. ult. in principio
fuit appositum C e l. i. nec tenetur nisi in quan-
tum facere potest habita racione ne egeat ff e. q.
id et ff de re iud. sunt qui et l. sunt qui.
Revocatur donacio facta ecclesie primo propter f 1
appositam condicionem et defectum de condi. appo-
sita. Secundo propter pacti turpitudinem de si- 2
moniis et c de hoc et c de regularibus Ter- 3
cio propter pacti turpitudinem suspicionem frau-
dem et xvi q ult. constituit Quarto propter 4
sui enormitatem xiii q ii Si quis irascatur
Quinto propter supervenientem filiorum natalitatem 5
xvii q iiii quicumque Sexto propter dantis im- 6
potenciam ut rex sancta legitur vel detur
xvii q iiii quesiti Septimo propter cause defectum 7
ut de clericis qui q. d. a te Octavo propter benefi- 8
ciorum impugnacionem ut de postul. c ult. Do-
nacio aut facta extraneo vel filio quinque
de causis revocatur propter ingratitudinem pri- 1
mo si donatori manus impias iniecit
in donatorem ipsum vulnerando Secundo si 2
atrocem iniuriam ei attulerit Tercio si rebus 3
suis grave dampnum dederit Quarto si vi- 4
te periculum inferre presumpserit hec probantur
C e t ult. Quinto si condicionem appositam non 5
impleverit hec totum habes C de revo. don.
l ult. Hic propter ingratitudinem impugnantis
beneficium aufertur ut de postul. c ult. et
de extra. pla. grave remisit feudum xcvi
di. imperator et legatum ff de inof. test. l pa-
pinianus q meminisse Sic qui patronum impu-
gnat redigitur in servitutem xii q ii liberti 1
et ut de si. non ord. de familia q si Si vero
mater filio faciat donacionem et postea tra-
siat ad secundas nupcias ex tribus tantum
causis donacionem poterit revocare primo 1
si vite eius fuit insidiatus Secundo si atro- 2
ces manus in eam iniecerit Tercio si tocius 3
substancie illius molitus est iacturam C de revo.
do. aut hec quoque et in aut de nupt. q
mater vel donacio non revocatur nisi e q
alie quia donacio perfecta non revocatur ex
imperialis rescripti C de revo. do. Si donatorem
et xxv q ii nec enim nec ex sola penitencia re-
vocatur ne recipit condicionem donacio
perfecta C e possessorem De peculio clericorum

89 Dictum est de donacionibus Et quia
filia de suo peculio donare potest
ideo subiciatur hic de peculio clericorum
Unde videndum est primo quid sit peculium
et unde dicatur que eius species quibus
clericis liceat peculium habere et quid de ipso
facere possint Peculium sic appellatur quod a
ab aliquo clerico velud proprium possidetur ad
usualem et [illegible] peculium filiorum et ser-
vorum s. quod pater concedit filio et dominus ser-
vo ff de peculio per totum Dicitur aut peculium
a pecunia et pecunia a pecoribus quia
antiquorum pecunia in pecoribus erat q
In totum quatuor sunt species peculii una b
aliud est profecticium s. quod quis pater filio vel
dominus servo Aliud adventicium quod provenit
aliunde et de istis non potest filius vel servus
agere sed totum pertinet ad dominum vel ad pa-
trem ff de peculio per totum et de hoc non potest
facere testamentum nec elemosinam contra volun-
tatem patris de sepult. licet et c ult. li.
vi Aliud dicitur castrense quod a parentibus
et cognatis in milicia degenti donatum est
vel quod ipse filiusfamilias in milicia acquisivit
quod nisi militaret acquisiturus non fuisset
ff de peculio castr. l castrense et l miles
et in tali pater nichil potest vendicare ff e.
ex nota et potest filius agere sine auctoritate
patris ymo patre invito ff e miles q i et
eciam facere testamentum ff e l iii et per quem donac.
ff e provenebatur Aliud dicitur quasi castren-
se quod filiusfamilias ex advocacione vel in iu-
dicando vel docendo seu quocumque alio modo
racione studii acquisivit et in huiusmodi peculio
pater nichil iuris habet ff ad mac. l i q nichil
et l ii et c de inof. test. l ult. et de hoc potest
filiusfamilias facere testamentum et elemosinam in ca-
su precedenti Christo aut titulo loquitur de
clericis qui habent bona ecclesiastica et isti
habent duplex peculium Unum aliud est pecu-
lium quod provenit ab ecclesia quod profecticium ap-
pellatur Aliud quod provenit aliunde quod adventi-
cium nuncupatur quia provenit clerico ob-
tentu persone sue non racione ecclesie Possunt
vero clerici peculium habere qui propriis non
renunciaverunt et c i quam per totum Illi aut
qui renunciaverunt nec suo nec nomine ecclesie
licet peculium habere de sta. mo. c. cum ad
monasterium nisi habeant administracionem
aliquam tunc nomine ecclesie possunt habere pe-
culium possunt habere de sta. mo. monachi q q
nos Quid debeant clerici facere de tali pe-
culio qui peculium possunt habere distinguitur
Aut queritur de bonis immobilibus que acqui-
sivit postquam habuit beneficium ecclesiasticum

et tunc distinguitur quia aut habet alia
bona aliunde quam ab ecclesia utpote ex patri-
monio uel peculio castrensi aut non Si
non habeat et emit rem imobilem patrim
fuit adeptus de beneficio ecclesie relinquere
et ecclesia bene potest vendicare sicut siccatorem illum
j e c. i. in | eciam si alieno nomine comparauit | quia
fraudem de facultatibus ecclesie facere non
debet nomine alieno | sicut nec nomine suo je
inquirendum | quia quod alicui non licet nomine
suo | nec alias licebit j de reg. iur. quod
aliter li. vi Si uero habeat bona ex patri-
monio uel aliunde | et emit rem imobilem
distinguitur | quia aut emit de rebus propriis |
aut de rebus ecclesie | aut tam de rebus propriis
quam ecclesie Si de rebus propriis emit | et tunc
sit potest dare | et relinquere heredibus xii
q. ii c. ult. | et q. iii quicumque Si de rebus ec-
clesie tunc debet ecclesie relinquere | et de de
hoc facere scripturam j e c. ii et xii q. iii g
Si uero et c. ult. Si de communibus tam ecclesie
quam propriis | presumitur quod de bonis ecclesie fuit emp-
ta xii q. iii c. i. et de don. inter vi. et vx. l.
etiam et ff e quintus | tamen bene admittitur
probatio in contrarium xii q. i. Sunt manifeste et
si possit probari Sunt eciam | et heredes diui-
datur xii q. iii c. i. et ii Ideo tutius est ut ipse
de hoc faciat instrumentum ut ibi dicitur Sunt quidam
de bonis mobilibus tunc ut j e proximo quod de
bonis Nota quod si clericus in predio ecclesie ortum
uel vineam fecerit in uita sua habebit j e c
fi.

De testamentis

100 Uisum est de donacionibus inter viuos et
causa mortis Sed quia donacio causa
mortis solet fieri in testis | Ideo con-
sequenter de testis est uidendum Et primo quid
sit testamentum | et unde dicatur Quot sint species
testamentorum | quot testes requirantur | quis possit
facere testamentum | qualiter confitiatur | qualiter
confirmetur | et infirmetur | quis sit effectus
ultime voluntatis | et ad quid heres teneatur
et per que cogatur defuncti voluntatem adimplere.

a Testamentum est sententia iusta nostre ultime uoluntatis de
eo quod post mortem nostram hedem instituendo
fieri uolumus ff e l. i. Iusta sententia ideo dicitur |
quia si est iusta omnino est seruanda xiii q. ii
ultima Ultimum enim testamentum hominis inmobile
perseuerat j de cele. mis. cum marthe | et ni-
chil est quod debeatur hominibus quam ultime
uoluntatis liber sit stilus C de sacrosanctis ec.
l. i. | et tanquam ultimum seruari debet in aut.
de nupt. quod disponat Secus si impia uel in-
iusta Nam si preciperat ossa sua exhumari |
et iactari talis voluntas non debet seruari
ff de condi. inst. cum quidam uel filium suum

b uult ex hereditare sine causa Quatuordecim sunt
cause propter quas quis filium exheredare potest
que habentur in aut. ut q. de ap. cog. § causas coll.
viii Ex his sibus continentur Ingratitudo accusat
iniuria uel maleficium Insidie crimus defert
tamen hystro tollat Scortum aura fides carcer
sobolem remouet hec Primo ut si parentibus
manus intulerit Accusat si eos accusauerit
criminaliter de ea que non sit aduersus principem
uel rem publicam Iniuria uel malefactum
si cum maleficis conuersatur | uel si maleficus
efficiatur Insidie si uite parentum fuit insidia-
tus Coitus si vxori uel concubine eius se in-
miscuit | Defert si ex dilapidacione filii parenti-
bus grauia dampna sustulerit Tenet si
persona uel debitor eius inquisitus pro fide-
iubere noluit | et hoc sed fideiubere tantum ad fili-
os masculos pertinet Hystrio si contra volu-
tatem parentum inter arenarios uel alios perse-
uerauit cum pater non fuit illius professionis
Tollit si prohibuit eos facere testamentum Scortum
si filia luxuriosam duxit cum parentes uellet
eam proposse dotare nisi neglexerint eam ma-
ritare usque xxv annos Sed nunquam filia potest agere
contra patrem ut ipsam dotat secundum statum
persone | et facultates suas Host. dicit quod sic
ff de ritu nupt. qui filios inst. Aura si pa-
rentibus furiosis debitam curam non impen-
derit Carcer si parentem de carcere reducere
neglexit alias nemo potest filium exheredare
si uoluntatem talem in moriens potest mutare
quia ambulatoria est voluntas testatoris usque
ad mortem j de cele. mis. cum marthe et ff de
adim. leg. l. ii Item non seruatur si preciperat
aliquid contra bonos mores | uel ea que
pietatem vel verecundiam nostram lederet | que nec
nos posse facere credendum est ff de que sub condi-
cionibus et l. filius et j e tua Raynaldus ad
fi. et c. requisisti j. iii heredem instituendo ideo
dicitur quia necesse est ut heres instituatur alias
non esset testamentum inter scele uel cum heredes |

c Testamentum dicitur ex eo quod est testacio mentis
ut in aut. est in pri. quia disponit quid de re-
bus suis fieri velit testator propter illud decessu
xiii q. ii Sed illud et j de cele. mis. cum mar-
the Testamentorum plures sunt species ut dicitur est in
pri. hodie non dicendum est | quod aliud est testamentum
militare aliud priuatum aliud solemne et de
ut no j e quod qualiter confitiatur Militare
testamentum est illud quod miles facit | miles debet
inparare se non euitaturum mortem | propter salutem
rei publice Dicitur aut miles a militudine
uel a mille quia de mille magis strenuus
et precipuus in militem eligebatur ff de
re mili. l. i. quod miles | et talis habet priuilegium

quia si in expedicione est in conflictu bel-
li, uel alias in periculo constitutus, licet ei te-
stari quo potest et uult C de mili test quo-
niam et sufficit nuda uoluntas ff de re mil
l. i. Si uero in expedicione sit non in conflictu,
sed in tentorio uel alibi duos testes saltem
adhibere debet, ut testatur coram eis quem
uelit heredem et cui legatum relinquere, nec
tunc sufficeret si sermonibus simplicibus
diceret te heredem facio quia sic ua iudicia
subuerterentur ff de mili. Diuus inst de re
mili § plane et § sed priuilegium. Si non fuit
in expedicione sed domi uel alibi iure com
testari debet C de re mili l. priuil et inst e
§ illud aut. Etiam si cecus uel mutus fuit
factus in expedicione hoc priuilegium habet
ff de re mili l. iii et durat hoc priuilegium
postquam reuersus fuit ab expedicione inst
de mili re § hactenus. Quot testes
requiruntur in testamento, et quid regula
riter vii ut patet in hiis que no. s. e § qualiter
conficiatur C de bo poss. sec t l. ii. Sed quid
ad nos de bonorum possessione cum hodie
de iure com quilibet admittatur ad succ
inst de success que ab inst intest de si
§ ad mouendi § si. Dic rm. hoc q in tribus
casibus pertinet ad nos. Primus cum quis
capite minutus fecit testm et postea decessit
factus tamen ciuis romanus ubi et sue potestatis inst
quibus mod test infir § non tamen. Secundus cum
quis sub condicione constitutus e heres licet
condicio defecerit pretor promittit bonorum pos-
sessionem sec t a l. ii § i. Tercius cum postumus
nascitur viuo testatore et sic decessit qua-
uis ruptum uideatur et heres de iure ciuili
bonorum possessionem non posset petere pretor tamen
concedit ff de iusto rup tibi filio de aliis dic
ut s. e § qualiter conficiatur. Cuius posset facere
testm. Resp ille qui donacionem facere potest quod dic
ut s. de don § donare aut maior xiiii
an nisi sit in potestate alterius potest facere testm
non autem filiusfamilias nec furiosus nec sordus
qui nullomodo audit nec mutus. Nam si
habet duo uicia concurrat nullo modo testari non
potest. Secus si brabus sit et ex accidenti con-
tingit uel si surdus tantum sit uel mutus
nec prodigus cui auditor sit administracio
interdicta C qui test fa po per totum. Item
nec vsurarius quod dic ut s. de vs § item
non potest. Item nec excantus sed hoc quia he-
reticus non potest C de heret et gazaros. Sed
secundum innocentium hic distinguere. Aut est species
quod reuertatur et tunc potest testari s. de
heret excomuni § credentes aut non est species

et tunc non potest ar ff de edil edit. Si fugitiuus
Item nec is qui propriis renunciauit potest facere
testm s. e quia ingredientibus et xix q ult
quia ingredientibus C de sacros ec aut in-
gressi. Sed si filios habens ingrediatur
monasterium condito testo permittitur ei postea
bona diuidere in aut de sanctis epi § si qua
mulier et xix q iii. Si quis vir. Hostiensis dicit
Host si filios non habeat quicumque an pro-
fessionem infra annum cum adhuc ad seculum
reuerti posset s. de regul statuimus et e is
qui li vi nisi fecit professionem tacite uel
expresse infra annum s. de regularibus constitu
cionem § in aliis li vi et de voto § votum
e l. i. Idem de heremitis et solitariis qui
propriis non renunciauerunt nec se aliter religi-
oni approbate tradiderunt vitam mutando.
Dic quod possunt facere testm xix q iii c e §
pulus quia si contrahent et matrimonium
tenet s. de voto quod votum li vi. Et breuiter
qui non prohibetur testari potest ar ff de hiis
qui sunt sui uel alii in l. i et ff de pour
mutus. Potest autem filiusfamilias facere testm
de peculio castrensi uel quasi C e l ult
et de inoff test l ult dic ut s. t prox §
quatuor vel aliud dicatur et C dea duo-
dum in l foro. De bonis aut clericorum mo-
bilibus utrum possint facere testm § hunc
beneficium ecclesiasticum distinguere aut habent
bona obueniencia ex patrimonio uel ar-
tificio uel aliunde quam ab ecclesia et tunc potest
disponere secundum voluntatem suam et facere testm
aut illa bona veniunt racione ecclesie et tunc
iure testi non potest donare si tamen eset de
consuetudine approbata pauperibus et religiosis
locis et illis qui ei viuenti seruierunt siue
sint consanguinei siue alii aliqua potest
donare s. e Cum nos et c Relatum § licet
et § ceterum et c requisisti alias debent ecclesie
committi s. e cum in officiis et c Relatum ii
et debent bona nisi ut permittantur deberent
successoribus reseruari in priuilegium uel con-
suetudo approbata dedit Epo uel alii quod
possit retinere s. de of ord pastoralis li vi et
s. de ui sig cum tibi de benignitate cum
de consuetudine. Sed preterea in regno francie
clerici possunt facere testm et legare res eorum
mobiles et res quas sub nubea ecclesie
acquisierunt quibuscumque voluerunt de im-
mobilibus dic ut s. t prox § quid debeat.
Item pater potest filio impuberi facere
testamentum dum tamen faciat sibi inst de pu-

Testari nequeunt impubes et religiosus
Filius in sacris mortis dampnatus et obses
Proditor ac stultus dubius seruus furiosus
Summe dampnatus ac muto surdus et ille
Qui maiestatem lesit sic cecus et ipse

pill' subst' q agitur ut ar. j. de sepul' in rca
Qualit' constituatur testm distinguitur
utru velit facere puatu seu nuncupatm te-
stamentu i. sine solemnitate scripture uel sine
scriptis sufficiunt vii testes ut C. qui test' fa. pos. l. ult.
et C. e. hoc consultissima q p nuncupacionem
dumo prites fuerit et rogati ff. e. hedes q
pnlt' in aut' de test' q et lic. ar. notare q
vno contextu fiat i. nullo actu contrario int'
medio. tn no notet si testator uel testis na-
lis ponderis depositione interueniente exierit
uel grauis languor uel donatio mediate qa
nichil oig vno contextu intellr esse factum
C. e. ad antiquitas et ff. e. hedes q si aut ue-
lit solempnit' testari ut tunc nccre est ut i scriptis
redigatur ut quod non hedis et dignitates
scribantur p testes uel per aliud vice sua
C. e. l. iubemus et requiruntur tria s. q testes
vno contextu interueniant masculi pubes
et liberi et in eorum pntia fiat q testatur
et testes subscribant uel alius pro eis q vii
sint nuo ut vii singnacula opponantur
inst' e. q' ar ad paulatu et tabellio i nuo te-
stiu computatur ff. e. domiq et compollet duo
bus testibus b. de prob' qm contra dictm in-
telligi C. e. hac consultissima sed si testator
si hio nolit q testes volutatem suam sciant
pt cartam clausam testibus repntare
et dice hoc e. testm meum rogo ut subscribat
et si ipe uel alius pro eo ad ipsis subscri-
bentibus subscripserit valebit C. e. consultis-
sima et si ipa manu totum scripserit no requirit'
alia subscripcio C. e. ad antiquitas q' si hec
solemnitas fallit quia testm militis i bello
fctm valet licet nullus testis interuenat
dum de volutate sua appeat p scripturam i
clipeo uel alibi C. de mili te milites dic
ut b. C. testor ut item vnus sufficiat si coram
imperatore uel epo fiat C. e. om item
quinque tres uel quatuor uel pauciores secun-
dum diuersas consuetudines et leges municipa
les uel puilia principis C. e. ar no spali
ut in testo laycorum uel rusticorum C. e. l. ult.
Item fallit in eccia quia si relinquatur
ecce uel pys locis duo testes uel tres suf-
ficiunt j. e. cum esses et c. relatum sed con
quia in eccia et imperatore ius cae attenditur
C. de sacros' ec. et gnali et qui te fa. pa. di. qb
imperatorem In hac mia sic distinguere ad
quitur utrum volutas testatoris nunc solemnis
sit ad implenda uel tenenda refert utrum
agatur in foro ecclastico et int' psonas
ecclasticas et tunc duo testes uel tres suf-
ficiunt j. e. cum esses et scriptura exigitur
C. de sacros' et generali insti Aut in foro se-
culari et inter seculares et tunc index secu-
laris secundum leges suas iudicabit illos ar
In aut' quo oz epos in pn coll' i. aut in
foro ecclastico et int' psonas seculares et
tunc si seculares sint de tpali mercatione
ecce sm tam iudicabit' b. de foro cpp q dis
et ar d. de elec ut cum ecca quod intelligas
etiam si laici subiecerint se prorogando iurisdiccionem
epi sicut dicit' d. de fo cpe q prorogado
illa tunc pinde est ac si ordinarie cognosceret
d. de of dele p et d. et ff. de iudic' l. i. et
n. ri dictum esset a ptibus q secundum leges
volebant iudicari ar d. de eo qui mit in
poss' c. pnlt' et ult' si uo agatur int' clicum
et laycum reum in ciuili foro quia forum rei
sequitur actor d. de fo cpp cum sit generale
iudicabitur secundum leges secundum relicta
ecclis et ad pias causas in qbus i utroque
foro duo testes sufficiunt j. e. cum esses et c. re-
latum et i hoc casu canones pnt corrigere
leges in aut' quo oz e. ke. i coll' i. et j. de
sn' n. rfi uel dic secundum ho q' in oi cam
sufficiunt duo testes etiam si leges no suspecti
si oi exceptione maiores n q in psue et
c. nullam et qd dicit' q pless aliqn h' intelligi
qn sint suspecti Ro aut' videtur decedere
intestatus qui testi sui factionem in altius di-
sposicione committit j. e. cum t. sicut nutu sit
testm et sufficiat ad locucionem altius ut quis a
mial testibus pntibus uel dicit' decedere
testatus et tale dicit' testamentum nuncupatm
e. qui te fa. pa. hac consultissima tn si vellet
facere testm solenne ad hedis istitucione tunc
in volutate hedis dz pone no altius alr
no valet ff. de hedi insti illa istitucio In
codicill' sufficiunt quinque testes nec requiritur
hedis institucio nec substitucio C. de codicill'
l. ult' tn illud quod supius qd supius dictum
est si cam in eccia obseruat' et sunt codi
cilli ar d. de testibus q duo v. v'q in codi
f cillis Confirmatur testm p mortem testa-
toris n. alius sit dictum j. de cele mis' ad mar
the q testamentum ar an mortem quinque mu-
tari pt etiam si pacto quenit ne mutetur
C. de pact pactum q etiam si fuit per principe
confirmatum C. e. om quia hac legem sibi
dice pt ut a pori testo b' recede no liceat
ff. de le. iii si quis in pn volutas em testa-
toris usque ad mortem ambulatoria est ff.
de adim le. l. iii Infirmat' aut si non
est solemne fctm tn infirmari no pt quod
firmum no est C. e. si vnq et l. ex imperfecto

Sz si lime factu sit durat semp n infine
inst quibus modis test infir in pn Infir-
matur aut si no est lime vel irritatur ma-
xima uel media capitis diucione sz et mia
ut si testator p testm ar rogetur si tm testa-
tor fiat cuius Sermus pro sui iur let agbuts
lris p as uolutates confirmauerit valet
testm inst quibus mo testa infir q alio
et q no tn Nota dras int maxiaz mediam
et minimaz capitis diminucioz Est aut capitl
maxia diminucio cu aquis sime et libta-
tez et ciuitatez amittit s quia efficiat suus
pene ppt delictu suu uel quia ppt ingra-
titudinez redigit i seruitutez Maior vo sme
media e cu ciuitas amittit s libtas retinet
ut quia aqua et igne vti ei interdictu est
uel in insulaz deportatus est Minima e cu
ciuitas uel libertas retinetur s status hois
mutatur ut i hiis q cu sui iuris essent fac-
ti sut alterius iuris inst de cap dim q maxia
et q maior et q mima Itez ifirmatur a
gnacione postuu e de postul l Idem si testa-
tor adoptauit illu qui ab intestato veniet
e de opta cu adoptiuus uel arrogauerit Se-
neca inst qbus mo te infir q i Itez p sm
testm reuocatur p m glibz mo test infir q
Sz si quis Ite si filius in ptris ptate costitu-
tus pteat de iing to rup test l i et tuc nul-
lu est ipso iure uel pt impugnari p quelaz
in officiosi testi ff de inof test l iiii Sed qa
talis solempnitas de iure canonico de quo itm
in ptibus gallicanis nec etia de gsuetudine
que e optia legu interpres s de cosue cu di-
lectus iymo filius lims sine testo succedit q
fil sint le cam que lator per venerabilez et
t ex tenore vbi plene de hoc et ideo illam
mas hoc obmitto ppt illa que supius dixi
Effectus aut testi uel vltie uoluntatis e ut sm
eu pronuncietur et ei oio stetur i c Nos qd
et xiii q ii vltia Ni iusta sit ut no h e q i
nec e testm n in eo hes instituat ff de iniu-
to l si Institui pt liber suus miles dictus
et etia et paupes in generali et plures ay
de hoc inst de hed quali et ff dif q testi e
qui testa fa pos cotra hedes et e de ep et cli
l ideo q et l milli De institucoibus et
substitucionibus et dequalibz quarta dic-
ut i c Raymicus et t Raynaldus in glo et
t di pr famli li vi Tenetur hes volutatez
defuncti adiplere xiii q ii vltia Siue sit filius
siue extraneus hes tenetur ad oia debita
defuncti psoluenda distinguit Siue sit ex
contractu uel quasi siue ex maleficio ul
quasi h de pign ex lris et de soluttoe c i

et i de sepul c ult Quod si no sufficiat hedi-
tas ad debita persoluenda distinguitur aut
fecit inventariu et tuc no tenetur vltra vi-
res hereditatis Aut no fecit et tuc tenetur e
de iur de lib Remu et i c Raynaldus q plt
insi In utroq tn casu no tenetur s ho
vltra qua ad ipsu puenit de hereditate dic
ut i de vs q te Itez cu debz pmo solue hes
an debitoribus uel dampna pass uel lega-
tarijs dic s ho q pmo debitoribus satisfaciē- 1
du est Sz o dampna pass in foro gtencioso 2
et hoc in solidu sin aliqua detractione Ter- 3
cio legatarijs et alijs qui lucratiuz cam pro-
sequitur detracta falcidia si nec sint delegatl
quia in illa grauari no potuit ut dt glosa
i c Raymicus Itez pmus creditoribus pmo
satisfi debz Sedo hs et sic p ordine et hc
si simul veniat creditores et legitarij quia si
separati abeat hes soluendo cuilibz venienti du
tn sit sine dolo qr s facti no e gsulus nec a-
quid de hereditate subtraxit in quo cam i duplu
tenetur restitue id quod celauit alis de ppo no
tenetur satisface s o venientibus lic in iure
pociores essent qui tn et aduisus creditores
posteriores uel legatarios quibus satisfectm
e heat accioz et etia cotra hedem si penes
eu aliquid de hereditate remasit deductis ex
pensis necijs hec probantur e de iur deli-
bering e de poi l si et de tediall l si q plt
ff ad trebell l i q si et ff de hiis qui i frau
cred q aut q dicendu Itez inquid hedes
tenetur quilibz in solidu creditoribus dicat
hic q no e de hed actr l i et ii Fallit in
qnq casibus Pmo si aliquid diuiduu in 1
obligacione ff de v ob in ex executionibus ii
Secudo si res que restitui dt ab vno i solid 2
possideatur e de hed act l ii et ff qmod ti
in q hes eciā istis te hes in solid Tercio 3
si alimenta legata sint ab vno in solidu
uel a plurimbus p ptibus put pet ff de ali
lega l iii Quarto si testator ab vno hede 4
legauit creditori hedituo amo gpensad
ff de le ii cu ab vno Quinto in expense 5
funeris ff de rel et sup fun quociens et l
ult Itez si hedes uel executores testi
solue uel emendare differunt denarios te-
stacois in pijs negocijs expedentes dr p
latos Epos ad satisfaciendu et volutatez de-
functi adiplenda monicoe premissa sut
cogendi etia si prohibuit testator ut i c tua
nos et c plt Itez si testator rem alienaz
legauit inquid tenet hes ea prestare //
Distinguere utru testatu ignoraet rez esse
alienaz et tuc no tenetur hes n ubi forte
cui relinquebatur esset psona quiccta puta

vxor uel alia cui erat de suo tantu relictum
quia tunc tenet legatum C de leg Si aliena
uel nisi res aliena esset heredis quia tunc te-
netur ff de l ii unu ex familia q Si rem tua
Si si qo sit int heredem et legatariu de scientia
testatoris probare debet legatarius testato-
rem scivisse nisi de leg q q aut Sed qd
si is cuius est res non vult eam vende uel vult si
pro magno pcio tunc tenetur heres pstare estimacionem
iudicis iuxta estimacionem ff de l iii non dubiu
q Si et l fidei coll nisi sit res cuius commercium
non habetur quia si res ecclesiastica legetur nullum
est legatum s de re et no als t ii et i e Sicut
Quis debet cogere heredem uel executores testi
ad voluntatem defuncti adimplendam Ro Epus
in piis causis et infra an a tpe mortis nu-
merandum quo elapso ipsemet epus exequatur
et omnes fructus heredibus interdicet i e Si he-
redes tua nos et c Si Johnes ca si testator
interdixerit ne Epus intromittat se l e tua
et in aut de ec qnter q Sm aut coll ix et
creditoribus faciet satisfieri sicut testator pre-
cepit i e Johnes Vdem posset facere unum execu-
torem uel duos ad mortuo uel i remotis agente
uel eis exequi nolente ne forte voluntatem te-
statoris impediri contingat ii testator aliud
expressit Religiosus ne executor esse non pt
nisi de licencia sui superioris petita et obtenta
i e Religiosus li vi Cum si testator quendam
Abbatem uel aliu in dignitate positum sine expres-
sione ppi nominis preca iste abbas decessit et
alius substituitur inquiud iste substitutus potit
esse executor vr qd s de of de le qm abbas
Si contra videtur q iste testator elegit industriam
abbatis quia longa dra est int artifices ff de
sol l int artifices Innoc distinguit Aut
iste Abbas uel platus erat affinis uel consan-
guineos defuncti et tunc substitutus non pt
esse executor Aut non erat consanguineus et
tunc pt esse executor ar i e Requisisti v i Et
nota quod Et nota q si reliquat aliquid i
testo ecclie beate marie et sunt ibi diverse
ecclie eiusdem nominis et dubitatur de qua itelligat
dabitur paupiori in aut de ec cyan q Si qs
in noe et si non appareat paupior Epus cui vo-
luit potit assignare ff de rel et sup fu l
ult Clericus de bonis ecclie non pt i e c i et
ii et c cu in officiis et duobus sequentibus
et si intestatus decedat sine heredibus qua-
tum ad bona que habet intuitu psone que
fecerit put ab intestato eccla cui serviat
debet eccla habere i t prox c i Qualiter
bona debeat dividi si servivit pluribus
eccliis et it epm et ecclia et capellas re-
licta i testo Xpo et ecclie sunt uel separati
vide quod dicitur i e Relatum ins et c Re-

quisisti Sed utrum epus uel sacerdos possit
habere quod b relictum est a testatore et de
aliis nichilominus relictis canonicam pete porcionem
distinguit quia aut legavit sub condicione
ut ea sola esset contentus et ipse acceptavit
tunc non potit petere quia videtur acceptando
aliis renunciasse ff de inof test Si pater
q ult aut absolute et tunc legatum et porcionem
sibi potit vendicare i e Requisisti hec uera
sunt nisi in fraudem modicum quis reliquit ut
porcione debita fraudaretur hoc probatur i
e officii tm delictis ad ppetuum cultum divinum
et vii xx xxx non pt exigere quartam nisi i
fraudem esset factum i e t ult quia dolus et
fraus non debet alicui patrocinari i e officii
Nota q si aliquis quis testari prohibuit ab
eius hereditate repellitur C si quis aliquem test
prohibuit l i et ii Innoc cuilibet testamento hec
clausula ponatur et p quecumque verba fecum fuit ro-
boratur dum tm expresse non fiat contra iura
ff de le i nemo pt si non valet iure testi
valeat saltem racione cuiuslibet vltime volunt
C de codicill l ult **De succesionibus ab intestato**

101 a Dictum est de successionibus ex testamento
sed quia multociens intestati dece-
dunt videndum de successionibus ab in-
testato Et primo quot modis dicatur quis
intestatus Secundo morienti clerico eccla succe-
dat et i quibus rebus et quare defertur heredi-
tas iure cognacionis vel agnacionis Quatuor
a modis dicatur quis intestatus s si nullum om
fecit testm uel fecit sed non iure uel iure fecit
sed pr ea ruptum est uel non est ruptum sed heres no-
luit hereditatem adire in aut de successs
int in pri coll ix Sed qualiter eccla morien-
ti clerico succedit Reo Si non agnati supsint
uel cognati nam hii potiores essent i suc-
cessione xii q ult c ult et q iii quicumque et
i e c i Item uxor clerici ecclie pfertur C de
emp ep et cl Si quis pbr Et hoc verum
est qn bona ecclie et clericorum apparent divi-
sa xii q i sic manifeste Si aut sint per-
mixta distinguitur utrum de peculio clerici q quis
debeat v Si uero tm si dubitetur quis et quan-
tum habeat clericus tm erat q aliquid extimus acqui-
siuit dz totum peculium dividi i quatuor ptes
quarum unam Epus habet alteram eccla cui
serviebat terciam pauperes quartam pntes si ydo-
nei sint i e c ii puta hetm xxiii q ii Sa-
ne i de hetic Si quis Epus dicit uti de he-
re q puatur Sed quid si int ecclam et
cognatos oritur questio super bonis Reo
psumitur pro ecclia si ipsa possidebat C de
peculio cl c i ii et iii et xii q iii quicumque

Sed si cognati possideant nisi forte etiam pro-
bare intendere xij q v nulli et j e c fin.
In quibus rebus Secundo in profecticiis distinctio
cum de hiis testari non possit quod dicitur non est
t prox q de bonis et est de pecu cli q qua debe-
at i qui castrensi Si non fecit testm vel fecit
sed non valet quia fiuosus erat etiam cum ser-
vierat deficientibus cognatis et agnatis
succedit et Episcopus nomine ecclesie agere potest j e c
ult. Nota tamen quod qui alium testari prohibuit
ab eius hereditate repellitur e Si quis a-
que test p l in hereditatis defertur iure agna-
tionis vel cognationis Primo succedit de- 1
scendentes Secundo a descendentes cum ascen- 2
dentibus Tercio collaterales proximiores in aut 3
de hered qui ab int q de suis hiis deficientibus
uxor succedit e unde vir et uxor l i Postre-
mo fiscus de bonis vacantibus l i l xj inst
de pacto vel consuetudine certe aliud observetur
Sed numquid bona Episcopi debent devolui ad
collegium maioris ecclesie moriente ipso Dic quod
non ymo debent servari successori xij q ij
hoc hinc placiti de layicis et c Illud et ff
de of ord' primi li vj Sed numquid est in bo-
nis archidiaconi distinguere aut sunt distincta
et divisa a rebus canonicorum tunc debent
successori finali ar ff de Rep eccl Aut sunt
quia omnia bona archidiaconi et canonico-
rum tunc ad capl' devolvuntur ar xij q ij cura
cognoviis et j de dec cum in tua et vni di-
que q morez **De sepulturis**

142 Visum est de moriencium successione Sed
quia morientes necesse sepeliuntur
ideo subiungitur hic de sepulturis
Et primo videamus quid sit ius funerandi Et
quid sepultura Et quid ius sepulture
Quibus interdicatur sepultura ecclesiastica
et apud quam ecclesiam quis debeat sepeliri
Et quid de canonica porcione Ius funerandi a
Dicitur potestas sepeliendi in cymiterio pro-
veniens ecclesiis ex assignatione pontificis
xiij q i c i Tenetur enim Episcopus maioribus
ecclesiis assignare cymiterium xl pedum per
circuitum Capellis vero vel minoribus ecclesiis
xxx ut xvij q iiij Sicut antiquitus et quando
locus ecclesie consecratur Et illud cimiterium
assignari de consecratione d i Nemo Filii competit
ius sepeliendi vel ecclesiis quibus a iure et
privilegio est concessum ut ecclesiis fratrum capellis
predicatorum et minorum j de excess prela ius
iniqua Quibus vero sunt private quibus
non competit ius funerandi quia carent ci-

miteriis ut sunt capelle in castris vel civi-
tatibus vel strictis locis constitute et alia
oratoria quibus ab Episcopis cymiterium minime
assignatur xvij q iiij quisquis Ius sepel- b
liendi est ius mortuos inferendi in aliquem certum
locum ff de mor infer l i et ij et quam per
totum Sepultura dicitur locus sive terra in qua
sit sepultura si in tali terra numquam fuit
aliquis sepultus nec alias est locus sacer
ut cymiterium licite vendi potest et pro ea pre-
cium recipi quia non est religiosa vel sacra
si puerus dic tamen locus ff de rel et sup fu-
l ij q purum et xij q ij aurum Si enim in ta-
li terra aliquis sepultus fuit et de voluntate
eius cuius erat locus sacrificatus est ff de rlig
l ij et ff e l ij q Sed et si alius quare
vendi non potest nec obligari ut volunt in-
predicta ut j q i dictum et j e c pret Idem
de terra cymiterii que religiosa et sacra di-
citur etiam in ea nullus sit sepultus xvij q iiij
quisquis et c Sicut antiquitus et talis terra
vendi non potest xiij q ij questa est et c precipiendum
Item dicitur sepultura officium sepulture que
similiter vendi non potest Si clerici ad hoc tene-
antur ad habeant beneficium ab ipsa ecclesia
ymo symoniam committerent j de symonia non
satis et c Cum in ecclesia et xiij q ij in eccle-
siastico et c questa est Si non teneantur ad hoc
racione beneficii possunt tamen accipere precium quia
de suo habent facere non tenentur xij q ij caritate
tem et ff de postp Cum ex officii et adde quod
dicitur j de symo q si vel sacerdos et q clerici
habent Item si hostium tumba marmorea vel
lapidea dicitur sepultura et vendi potest si nul-
lus in ea fuit sepultus Secus autem si aliquis
in ea fuit sepultus quia tunc est locus reli-
giosus xiij q ij questa est et c precipiendum et ff
de relig l ij Prohibentur autem in xvj casibus d
aliqui in cymiteriis sepelliri Primus est fures 1
et latrones j de furt fures dic ut ibi quod prea
ut pena canonica Secundus in hiis qui moriuntur 2
in tornamentis j de torn c i dic ut ibi q
ult ut pena vero Tercius si in raptoribus ff 3
de rapt Supra dic similiter ut ibi quod prestare non
Quartus in hiis qui se ipsos gladio occidunt 4
vel precipitando vel suspendendo ex desperacione
indignacione vel pro suis sceleribus inter-
ficiunt xxiij q v placuit Quintus vero Si quis
casu vel sompno vel furia se precipitaret
et occideret j e ex parte Sextus in hiis 7
qui presbiteros instituunt in testamento tutores filiis
suis lxxx viij di neque aput Septimus 6
in quolibet quamdiu constat in peccato mortali

decessisse xiii q ii no extimemq et c pro ob
euntibus // Ideo qui excedunt in excitacione
positi no debet in cimiterio sepelliri / ymo
si sepulti fuerint et eorum corpa possint ab
aliorum corporibus discerni debent exhumari
et iactari procul ab ecclesie sepultura Si aut
discerni no posset tunc melius e ut remane-
ant quam ossa fidelium extumulentur ȷ e sacris
hoc e verum nisi apparcant signa penitencie / tunc
possent post mortem absolui et in cimiterio
sepelliri ȷ de sen ex a nobis ii dicit ut ȷ q no
7 q in articulo Septimo in hiis qui post mortem
convincuntur de heresi xxiiii q ii Sane profertur
8 Octauus in hereticis qui in vita de heresi convin-
cuntur et idem in receptatoribus defensoribus
scienter et fautoribus hereticorum ȷ de heretic q
9 cumque li vi // Nonus in reis lese maiestatis
10 qualis ff de cada pu l. i // Decimo in paganis
et iudeis de q di i cotidie et c sed cum in vetere
et matris xane pt no xanis inhumari qd
dic ut q de gse et vel al q quod si mihi p-
11 gnans Undecimo in religiosis qui proprietarii et
impenitentes ad pecunia moriuntur ȷ de sta-
tu monachi q qui vo et c sicut ad monasterium
12 q i // Duodecimo usurarii manifesti ȷ de vsu quia
frustra dic ut ibi q pena et q de quibus //
13 Terciodecimo qui decimas quas inste possidet
nec restituit ecclesie ad quam spectat privatur
ecclesiastica sepultura ȷ de dec prohibemus /
14 Quartodecimo si quis sit interdictus ingressus
ecclesie si pq ea celebrat vel agat in officio ut
prius nisi penituit ȷ de sen ex is cui li vi
15 Quintodecimo qui publice dicit blasphemiam
de deo vel aliquo sanctorum et spaliter de beata
virgine et no vult agere penitenciam a iure statu-
tam ȷ de maledic c i dic ut ibi v hodie //
16 Decimo sexto in no confitentibus vel no comunicanti-
bus ad minus semel in anno ȷ de pe et re ois
alias aut omnes debent in cimiterio sepeliri
ar ȷ e sacris et xiii q i c i / eciam si omnia
mala commisisset dum tn per sacerdotem eciam
simplicem fuit absolutus ȷ e c ult vel si si-
gna penitencie apparuerunt licet no fuit absolu-
e tus ut dictum e in v Sextus Eciam in ecclesia
vel cimiterio in quo sepulti sunt sui maio-
res vel in ecclesia parochiali debet quilibet sepe-
liri / nisi alibi elegit sepulturam eciam in loco
minus religioso ȷ e c i et c in nra et c Cum
quis elige libe sepulturam Fallit in tribus
1 casibus Primus in minore xiiii an qui debet
sepeliri cum suis maioribus vel ecclesia pro-
chiali nisi consuetudo sit q post possit ei elige
sepulturam Maior vero xiiii annis possit sibi
absque assensu patris eligere licet nichil
dare possit n habeat peculium castrense vel
2 quasi ȷ e licet pr li vi // Secundus in religio-
sis qui cum velle vel nolle no habeant
no possunt sibi eligere sepulturam sed sunt aput sua
monasteria tumulandi nisi a propriis monasteriis
sint forsitan adeo remoti quod ad ea cum
moriuntur no possint comode deportari ȷ e
3 Religiosi li vi Tercius in furioso qui no habet
arbitrium discrecionis ar ȝ t prox c ult // Cum
queritur ubi quis debeat sepeliri in loco minus
vel magis vel equali in quo elegit sepul-
turam obmissis opinionibus doctorum et glo-
se que sunt hodie correcte p dec cum ȷ e Cum
quis q ultio li vi / no aut vera ad pmptum
sit ula ueribus concordare ut correctio va-
leat euitari ȝ de elec Cum expectat li vi //
Ideo distinguitur utrum pro loco que deligunt
reddatur sive detur canonica porcio de his
que reliquit pro anima sua seu que provenit
occasione sepulture et tunc refert utrum fuerit
electus vel ex temeritate et contemptu tra-
siuit et sic no valet ar xx q iii Constituit
et ȷ de qu quam dudum / vel hoc per seipsum
fecit bona fide et tunc no valet electio vel
no redditur canonica porcio reliquatum
et tunc no valet Iam sub certa forma hic
conceditur si si canonica porcio reliquatum
ȷ e c i q i et statim ut ibi sequitur sub ana-
themate prohibetur ne aliter agatur ȷ e c i
q Si ergo si forma hec no seruatur electio
no valebit Sic intelligo oia illa que vide-
dicit q no possit eligere in loco minus reli-
gioso ȷ e c i et ex firmitate et xiii q ii vbi
cumque et ȷ e Cum liberum / A mulier vero pt elige
sepulturam quia per mortem solvitur a lege
viri ȷ e de vxore // Sed si no eligat cum viro
suo est sepelienda xiii q ii vna queque Si
vero plures habuit et sepulturam no elegerit
e cum viro ultimo ad solacium et honorem rehet
sepelienda ȷ e Si quis q mulier li vi // Si
vero aliquis habens domicilium in civitate vel
castro et ad villam oirale se trasferat causa
recreacionis vel alia de causa et ibi decedat
sepultura no electa / no in ecclesia ville sibi per-
rochiali vel in sepultura maiorum suorum
debebit sepeliri Si modo sine piculo valeat de-
portari ȷ e Si in pu li vi Item si ipsum sa-
cerdos vel alius ipsum qui alibi elegit sepe-
liri violenter rapuit / vel totus conventus vel
maior ps hoc dicit q ius quod i mortuario
habet amittit et ossa restituat ȷ e Cum liberum
et ar e xvi vi Si quis in tantam et eciam
vniuersa que receperit gra sepulture ȷ e

In mā nisi amicabilit' cōponat de bonis
j e. ex parte Item hodie tenetur quilibz qui in
ecclīa uel cimiterio presupsit sepelire ad
restitucōm tam corporū sepultorū si petatur
quam eciā om̄ que racione sepulture pro
uenerint quolz ad eundē infra decē dies
integralit' faciendā / qua nisi fecit ecclīa et
cimiterium sint interdicta donec ab ecclīa ista
fiat resto plenaria om̄ predictorū j e au
(c' di vo li vj Prohibetur vniuersis religiosis f
et secularibus clericis cuiuscumq; status existat
in virtute sancte obediencie et sub intermacione
malediccionis eterne ne alios admonendū
iurandū uel fide interposita seu alias pro
mittendū inducat ut apud eorū ecclīas sepul
turam eligant uel iam electam vlterius nō immutet
Et si secus egerint nullius erit penitus fir
mitatis et tunc nō apud electos s; in ecclīa i
qua de iure sepeliri debent sepelient' si se
pulturā nō electā decessissent ḡ habent j e
amiam in pri li vj Sz pone q' infirmus petit
consiliū a religioso uel alio de sepultura elige
da inquit potit b' dicē vos habetis ibi plura
suffragia uel alia vba ad hoc apta credo q'
sit ar j e firmitatē et j de reg iur nullus li
vj Sz noto q' appello nō valet ne corpora
sepeliantur ē de sepul vide aut'ē q
et aut' vt ci de ap qq° q' plt et in aut' ut
cor desunt cui pri poll' vj Sz bene admit
titur ne ius debitū rone sepulture amitta
j e ex parte Nullus aut' infra ecclīas sepe
liatur nisi epi abbes aut dig' pbri uel
fideles laici xiii q ii nullus Canonica h
porcio secundū diuisas consuetudines debetur
aliū medietas j e c ii aliū tercia pars j e c i
Aliquādo quarta j e cū super et ideo sī m̄
consuetudinē regionis canonica porcio
media uel tercia uel quarta soluat' j e certifi
cari Quid si de consuetudine dubitet' ut' vaie
sint cōsuetudines i vicis ecclīis dic q' de minori
summa est intelligendū quia in illa ōs co
cordāt ff de ar dicē q' Si pleb et ē de arbi
Si ex tribus li vj Porcio uo canonica est
danda de rebus et pq m'bz j e c ii cū de ob
lacionibz legatis et alijs que defunctus pro
aīa sua reliquit i vltima voluntate seu qua
litercumq; puenerint intuitu sepulture j e In
nostra q' tale et q' plt' et ult' nisi rōe pimli
cuiū contingat ut ibi dicat' s' de equis et ar
mis relictis in subsidiū t're sancte uel rōe
diuini cultus ut his q relinquit' pe calicibz
libris et ornamentis ecclīe uel anniuersarijs ul
rone conditionis apposite a testatore qui mor
tuariū xps reliquat ecclīe / et de ea quarta essi
et de alijs nichil exiget qd' dic ut s de
testis q' clericus v' Si vtrū necē de his que

relinquit pauperibus ā consanguineis pro re
medio aīe sue āquid detrahī ut dic. ala
ymo solū ab ea ecclīa et a nullis alijs lic;
eis inita reliquit ē canonica porcio soluenda
apud quā elegit sepulturā j e c i et ij et qi
p to'm ii dolus comittet' j e pr ma et s
de testis officij Item si aliquis in ecclīa vna
percipit sacramenta et audit diuina et in alia
est sepultura suorū maiorū que istam habebit
canonicam porcionē Res° q' illa i qua ille consuet
officia audire diuina et ecclīastica recipe sacra
menta et ea ide habebit j e Quid quis q' clericus
eo li vj Idē ē dicendū si audiat diuina in
capella uel in ecclīa et in baptismali ecclīa ali
sacramenta percipit ar c prdti et j e c i et ij
et s de testis Relatū ij insi Sed quid si
aliquis conferat se et sua ad aliquā religionē
uel ecclīam / distinguo / aut transtulit se i sani
tate uel infirmitate de qua tn nō decessit /
cū tunc liberū sit ei bona nō solū religiosis /
s; eciā priuatis psonis conferre / aut transtu
lit se i infirmitate / de qua decessit tunc ca
nonica porcio debet exhiberi / sī in primo casu
nō tenetur j e de his qui De parrochijs
et alienis parrochianis

Uacatum ē de quodā iure prochiali
sez de iure funerandi / nunc de iure
103 prochiali ē videndū Et primo quid
sit prochia / et in quibus consistat ius pro
chiale Parrochia ē locus vbi degit populus a
alicui ecclīe deputatus certis finibz limita
tus q' limitacio a dyonisio inicium habuit
xiii q i c i et s de his que fi a pla / pasto
ralis In quibus consistat ius prochiale Res° s
ho In decimis et primicijs j t prox c i et mor
tuarijs ē de testis Requisisti in cimiterio et
iure sepulture ut dictū ē s t proxi cōfessio
nibus audiendis / et penitentijs iniungendis / j de peni
et re ois et de pe di vj placuit / i prouentibz
qualitercumq; puenientibus / s de his q' fi a pla
pastoralis In oblacionibus Res° prochiani debent
singulis diuinis diebus et festiuis ad ecclīam
conuenire j e ut dominicis festiuitatibus sint illi q
pounit s de fēr c ult' Sic ut ibi q' ad dur
Oblaciones sunt que faciunt fideles ad altare b
uel ad manum sacerdotis / et ē pbro prochiali
ē soluenda qui pro populo orare debet / vel
si alij ecclīe assentiunt / plato ecclīe dande sunt
x q i quia sacerdotes prochiae Secundū et c
sq Item si epus celebrat in kathedrali
uel prochiali ecclīa cuius erunt oblaciones que
ad manum ipsius puenerint / certe de iure cōi sunt
sue quia sibi offerunt' / et ab epo prochiano
quia tota dioc' prochia dicatur j e Cup
eo et j de rap c i cū ē de consuetudo sit
contraria ē seruanda ar s de cōsue cū dilectus

Et, inquid in precipuis festis te[r] quis offerre
et possit ad hec cogi. Dic hoc q' sic . marie cu
sit generalis asuetudo vtrique tractu j de symonia
ad apliraz etiaz p extracioz de q di . i . omis
xanus dic ut j de ssys q' si aut sacerdos cra
stant quia in diebus dnicis stotas missaz te
audire als dz[t] excetari de q di . i . missas et c
se. Et idez i alijs festiuis ar j e t n et de
asi di . i . Inde solem Queritur aut x psone
c a qbus ecclia oblacioz no recipit in detesta .
1 cionez crimis et odiu Primo si sint discordes
et se odio hntes notorie nec pnt ad cocor .
2 diaz reuocari Secundo si oblaciones paupez
aufferunt hec duo probatur xc di oblaciones
3 et p totu Tercio si raptor sit obstinatus et
4 inobediens j de rap. Sup eo Quarto si fiat
vsurarius manifestus j de vs quia i omnibus
7 Quinto si sit meretrix publica ysa no accipies
mercedez meretricis in aut fren melius toll'
6 v Sexto si quis i inmunitatez ecclie viola .
uit nec emendare velit xvij q iij miror ij
1 Septimo si sit hereticus credens uel receptator
et ppt' hoc denunciatus excatus Vnde de quo
lib; excato pub[ca] c dicendu j de heticis excas
8 q' credentes et q' sane Octauo in solemp'
9 penitentibus de q di iiij eos quos Nono
10 in sacrilegio xij q ij de viro Decio si mo .
chus decedat intestatus j de sta mo mochi
q' qui uo et hoc intellige de oblacionibus
voluntarijs quia ad necias semp tenetur
j t prox. de cens Sed inquid dz[t] quilibz
d prochianu alterius admittere nota si ho .
rinis de lina siu plati nec ad ordines nec
ad pmas j c nullus et j de pe et re. oib
et h de tepo ord' eos qui li vj nec ab oib
recipe' decias j c t prox tua nob' aliqu
ponet falcez suaz in messez alienaz quod
face no debz h de cler. vey lez i ff nec
valet absolucio nec oblacio ano suo inidi .
ta fcta h de asuet ad audiaz Sed inq
prochianus pt b' elige' cofessorez ut que
dic ut j de pen et re q' no qd' epi Quid
intelligit[r] prochianus pt ff[co] domicialis
Vnde si quis trasfert domiciliu prochianus
est illius ecclie ad qua se trasffert j e c ult'
et j t prox. ad aplice Et hoc vm si tras .
fert se ex toto aliqs sola posso domi
no facit ff de admin liberatis q' sola
et h t prox di quis habens li vj Sed si
in diuersis locis equalit degit utrisque e
prochianus ar ff de muc i ap assupto
q' ulto et h t prox Cu quis q' ei ab eo li
vj viator cuiqlibz ecclie ad qua veit pro .
chianus intelligit[r] ar ff de iudic heres
absens Sed quid de scolaribus dic q' si
de lina platoru causa studij accedit q'
sit prochiani illius epi ad que descen -

dit b de cler no resi Relatu ex quo scribit
hic cosuluit dominu et explicando sarcinu .
las suas se in ipsa recepit ad hoc ff ex qbus
ca ma in inte ta ab hostibus q' si ei sta .
tutis et fuyt Epi ad que transsit legatum
eius indicacois c sicut j de sen et a nobis
. i . no tn ipsiu sine lina spali potest ordinare
h de off ord' Dignasa et sic fallit regula
qua hes j nullus Et est racio quia si non
recipit ordines nec sibi nec alij sit preiudiciu
decius de qfone dic ut j de pe et rem q' Sed
inquid sacerdos et fines pro[r] no prestbuit[r]
nec ea que finibus cohient j c Sup eo nisi
fuerit ptubati h de pba ex litteris dic ut
h de pscp q' prescribi v' Jtez lincu

De decimis primicijs et oblacionibus

19 x Dictu e de prochijs et alienis pro
chianis Sed quia pro spiritualibus
prochiani debent decimas primicias
et oblaciones Jdeo de singulis videamus
Et primo quid sit decia et quot eius spes
Quibus debet solui et de qbus rebus et
a quibus Et utru laici possint in feudu decias
x habe[r] de nouabilibus Decima e omi iuste
acquisitoru decia pars deo data debita qstione
diuina ut no[r] j e c . i . et c prochianos no
est et c via q' vim Quare dicat decia quia
deci debet no predicta Jdeo decie eo noie
sunt decimate j e c . i . et hoc quantu ad de -
cimas pdiales quia ex precepto diuino de -
bent[r] j e tua et c prochianos xvj q i Jtez
et h sunt iure psoluende j e Jn aliquibus
Jn psonalibus vo e asuetudo loci approbata obserua .
da j c Jn aliquibus quia no dei si diuino
precepto debentur Sed inquid cosuetudo
excusat in pdialibus quod detur decima
uel duodecia uel minus dic q' asuetudo no
sufficit ni sit approbata a papa . quia no vz
cosuetudo que absque pcto mortali fueit no
pt qntinuari longa sit h de pscp qm omie
Et si papa hoc concedat q' aliquid retineat
pro labore tunc excusantur quia soluere de -
cias pdiales no deductis expensis e de
precepto ecclie ar j e tua nob' et c pastoral
Nam ipe pt concede' populu aliquibus q' no
soluat decias et excusantur j e c a nobis
Sed con videtur q' cotra preceptu diuine le -
gis dispensare no pt Jmo usque ad sangui
et aiaz defende' tenetur ar v q i Sunt qui -
dam et v di in pu Sed pt dici q' no dat
populum aliter de no dandis decis Sed conce .
dit ei administracioz decimaru ut inde accipiat
sustentacioz et residuu coiat in vsus paupm
Sic concedit monachis et hoc mo pot laicis
concede' nec dispensat contra preceptu in ge -
nerali quia no posset Sz in spali sic qntu

ad aliquem casum vel declarat illud preceptum sic esse
intelligendum quod vel per questionem seu arca
bilem expositorem audire superioris sententiam ut e ex
multiplici b de transact de celo et c ii restringit
in difficilem enim iuste acquisitorum quia de omni
bus licite acquisitis debet solum decima ut e tras
missa ergo a contrario de illicite acquisitis non de
dari ar i q i non est putanda quia honorabis
deum tuum de tuis iustis laboribus ut ibi et illicite
acquisita non sunt in bonis nostris ff pro socio cum
duobus quod ult Hec vero quod metrix non tenetur
dare decimas de meretricio ar contra quod debeat dare
decimas quia si turpiter acquisivit non turpiter
dedit eo quod e meretrix ff de condi ob turpem causam idem
ff quendam Et dicit in extravagante frequenter vobis
dicitur de mamona iniquitatis xiiii q v qui habet
et c sequenti et c non sane Credidam dicit quod de
illicite acquisitis non potest fieri elemosina nec sol
ui decima et ita nec metrix nec alleator
nec usurarius vel symoniacus vel histrio potest
facere elemosinam vel solvere decimam de tali lucro ar
predictorum iurium Tu distingue utrum dominium
transferatur et non competat repetitio quia tunc debet
solum decima et potest fieri elemosina et ita meretrix
et histrio et de mamona iniquitatis i pro solu
dei temporalem acquisita debent dari decima et fieri ele
mosina et de eo quod acquiret ratione officii
xiiii q v non sane quia in hiis dominium transferatur
et non competit repetitio sacerdos tamen non debet
recipere decimam a meretrice que non permittet per
priorem habere clausam tamen privatim et hostis ne videatur
ei in pravitate prave dignitatis oblationes aliquorum
quas respuunt ratione criminis xc si oblationes Dic
ut et c prox et dist aut x Aut non transferatur
dominium vel si transfertur competit repetitio
non potest inde dari decima vel fieri elemosina cum
non sit illius ut e tua nos sunt usura et symonia
et de iniur debitorem et i de symonia de hoc
et c renuens In furto et rapina de hoc
ut i de usuris quod ult Decimas autem que dantur
ratione prediorum iuste accipit ecclesia a quocumque
etiam invasore quia non dantur ratione
persone et ecclesia suum accipit Quot sunt species
decimarum Ideo quedam enim sunt personales
que debentur ex illis bonis que operis per
sone acquiruntur ut e non est et c si Et dicuntur
personales decime quia persone contemplatione
persone solvuntur utputa de negotiatione artifi
cio et militia xvi q i decime et ut e non
est et c pastoralis Et iste decime semper
sunt dande ecclesie in qua percipit ecclesiastica sa
cramenta ut e cum apostolice et de t prox c ult
Alie sunt prediales que solum ex fructibus
prediorum debentur etiam si bis colligitur fructus
semen in anno ut e ex parte ii Et hec dande
sunt ecclesiis et clericis in quorum parochia predia
sunt sita ut e cum et de t prox c ult nisi consuetudo
esset contraria cui standum est Vel sit prescripta
a tempore a quo non extat memoria de prescrip
ciis li vi et sic in decimis personalibus consuetu
do attenditur ut e Cum sicut et c Ad apostolice
et c In quibus dande sunt etiam clericis male
vite et symoniacis et male rem dispensanti
bus et etiam personales ut e tua nos quia
ministerium prestat et personales et prediales
sed hoc non facit ratione divini officii ut de usuris
quanto et ut e de terris tamen de dote ecclesie solum
non debent alias etiam de patrimonialibus
tenentur solvere ut e novum Dande sunt decime
prediales non deductis expensis ut e Cum homines
et c tua nobis Si autem personales sunt utpo
te ex artificio vel aliis que non computantur
in fructibus terre distinguitur utrum sur
gant decime ex rebus decimatis et tunc de
ducuntur expense Aut rebus non decimatis
et tunc non deducuntur ut e pastoralis Sed quid
est quare deducuntur expense de in personalibus et
non de fructibus et redditibus rerum aliarum
Ideo quia in negotione operatur manus hominis
sed in fructibus operatur precipue manus dei
ar l vi di nosti et ut e non est et c cum non
sit vel dic quod hoc e ideo ne idem bis exi
gatur quia sunt decime personales ut
de reg iur Bona fides li vi Item Item stati
debent dari prediales ad fructus percipiendos
ut e Cum homines et antiquitus solvebantur inde
census vel tributum vel aliud simile et
si primo sunt facta separatio sicut coloni te
decimare quod sibi remanet ita decimare hoc
quod de acervo indecimato accipit et si ad
monitus non satisfecerit quicumque decimas de
bet potest per censuram ecclesiasticam compelli ut e
tua nos et c cum non sit Cum ecclesia potest convenire
possessorem sive suo sive alieno nomine sit in
possessione sive sit creditor sive invasor xvi
q i Si quis laicus quia res cum suo onere
transit ut e cum non sic et de pign Volens
nec pactum potest defendere possessorem b de pac
pluribus dist et alie que sunt mixte scilicet predia
les et personales et de agnis et fetibus
animalium que in pascuis pascuntur et a pa
scuis potius proveniunt quia inde vivunt ma
lia ar ut e commissum Sed cui dande sunt
tales dic secundum hostiensem quod si appareat consuetudo ser
vanda est Si autem non appareat et pascuntur
continue in prediis ipsius parochie ipsi dande
sunt alias videtur videtur quod dividi debeat
inter ecclesias ubi pascuntur et ipsas ar ff de l
in quod saltum et de testibus Relatum quod ult
Vel e si non continue sed per medium anni et in
una et alia media in alia ar de sepul

Cu quis q' cu ab eo li vj et hec equum iustu
videtur et maxie quia decima personalis
datur ppt' sacram'ta j e c ij et c tua nob' q'
viij insi // Non debet conqueri ecclia in cuius
prochia pascunt' si racione sacrorum que
prestant pastoribus ad eccliam ipa corpa
sue prochie sunt volt habe me'ta vt si que
dam societas sit contracta int' ecclias ut si
vna pstat corp'a et alia pdia et sic quasi o
eligetur media via § de of aip' c. i Pre-
t' dicendum de psonalibus decis si aliqui
iaceant in vna prochia et domum g'eant i
alia vel si per mediu anni remaneat i vna
et p aliud medium in alia debent diuide'
decimas personales et oblaciones ar §
d de sepul Cu quis q' ab eo li vj De qbus
rebus debent dari decie R'eo de blado le
guminibus tam maioribus qm minoribus
de pascuis depensionibus domorum de pro
ventibus molendinorum eciam aduectum pisti
narum fictis pensionibus siue censibus vel
fimaijs feno lana apibus firmis balneis sil
lonitis argenti fodinis lapicidis metallis
fructibus arborum pectoribus ouis seu orti
negco artificio de ipa milicia et generaliter
de omni lucro generalit' acquisito j e ex mul
tis / ad quatuor c sequentibus et c ex pte ca
nonicorum tm ij c sequentibus et xvj q. i decie
quoniam et c omnes decie Sed nunquid doctor
de collecta Aduocatus de aduocacon incena
rius de mercede soluentur tenetur decimas
dic q' sic xvj q. i decie et j e no est / Nota
q' ad aliênis vel fructibus decia soluitur
nec meliora nec deteriora si meliora pro
decia solui debet xvj q vij omnes decime /
A qbus sut dande decie dic breuit' q' a
quolibet ni spali pulio sum pape exceptus
sit j e tua et c In aquibus ad si vbi dicat
csuetudie sub audi si ho a papa appbata
Conceditur cist' templarijs et hospit' ne
teneantur dare decias de laboribus quos
ppijs moibus colut de pdiombus an concilium
acquisitis Sz de post conciliu acqsitis ten' dare
j e c vlt' et c statuto q' ult' li vj // Alijs ecli
giosis conceditur ne de nonalibus que ppijs
manibus excolut ortis nutrimentis aliud solue
teneantur j e ex pte tua / et sic hodie tene
dum e de monachis nigris et canonicis re-
gularibus et alijs religiosis viuentibus in
comuni quicquid dicatur xvj q. i alia causa
generalit' et c qsitu decias et xij q. i duo
insi quia intelligitur de puilegiis eis
4 concessis i pmitiua ecclia Sz cessat pulim

1 in vj casibus pmo si enorme lesionem idu
cat vni prochiali j e suggestum et j de v s
2 sig qd per nonale Secundo ppt' pactum vel
amicabilem composicionem j e ex multiplici //
3 Tercio ppt' contrarium actum pscriptum puta quia
puiliatus soluit p xxx annos j de puil
di de terra multo foraius si xl j de puil
x Suctedentibus Quarto si puiliatus pdium
4 alienum conducat j e dilcti // Quinto si pdium p
5 iuiliatum aij locet j e licet // Sexto si snia
feratur contra ipsum a qua no appellat
siue puilium ostendit sim no § de re iud
Intuem dare decias pequam de ortis et
alijs nutrimentis j de et eo' Cu dicat //
Nota q' quedam decie dabantur in veteri
testamento a pplo filijs leui qui possessiones
alias no habebant // Quedam dabantur
sacerdotibus a leuitis et qdam in vsus pau
perum recondebant j e c. i Quedam come-
debatur in teplo a pplo ad sacerdotibus
et leuitis et quedam in vsus pauperum
recondebant j e c. i Iter decie in qtuor
ptes debet diuidi vna e epi alia dericij
Alia fabrice et quarta pauperibus dari dt
xij q ij quatuor et § de testis Requisisti
tu csuetudo laudabilis est obseruanda
ar § de sepul certificari Sed nunquid
laici sine pctm decias put retinere R
dicit q' no j q. i puenit et j e prohibemus
Sed nunquid put dari laicis infeudum dicen
est q' no quia decie sut dbus in domino
domini xvj q. i Reuertimini Debent aut eis
dare aquibus spualia recipiunt vel roe
fundi xiij q. i q' hiis ita et j e Ad apostolice
et pterea fundis trasit ad heredes sed decie
non j e ad hec et ita laicis concedi put
infeudum / quia eas possidere no put §
de pscp cum que et xvj q vij c. i et q m
q' pt et q' Iter decie / et hoc ideo quia
dantur intuitu diui obsequij xvj q. i hiis
ita et xvj q. i quesiti j e c ij / et c tua Vn
in laicum cadere no possunt sicut nec ius
eligendi § de elec sacrosta et c mas
sana Fructus tn deciarum bn possunt
concedi layco ex causa tpe vite sue si
no infeudum qui eciam put ei vendi ad
ad tpus j ne pla m. s c ult' et § de loc
ncto fic nec alia feuda § de feud' c. i
Et hec fuit causa quare olim a clicis an
tiquis tpibus dabantur infeudum laycis
et alia feuda ut videlicet defenderent ecclias
ab hetic et alijs oppssoribus pt ea vero

ad ea cessauit no fuerut cocesse ymo ex-
presse prohibitum quia sine pcto no pnt
laya eas retine ut de his que si a pla et
aplica et) e prohibemq Circa hoc disti
guit Jo et T q decia dicatur duobus mo-
dis qn dicatur ius spuale quod ita cosistit
penes ecclia q layis no pt possidere
nec cu pcto nec sine pcto et cu cocessioe
pape quia id tm leuit a dno e collatum
xvi q ij c ij et de hoc no fit prohibicio
quia ipossibile e quod possideant Item
dicatur decia quedam ius tpale qa layis
no pt habe ipptuu Et e racio ne proni
sint laici ad decias acquirendas Et ne
ptuarum dei uiscatur iure hereditario pos-
sideri quod e prohibitu) e ad hec et viij
q i ad aplica Unde si laya ipignora
uerit decias ppe ecclie potest ecclia fru
ctus percipe et in sorte nune cputare
) e de vs c i quia nichil accipit nisi qd
suum est tn aliena ecclia no possit recipe
eciam illas que laicus tz i feudu) e c ult
nec religiosi nec exempti de possessioi-
bus pq latan cal et fendatas sn coen-
su epi Recus de illis que an latan caliu
tenet) e statuto q Sane li vi Item ppt
decimarum detractioz potest laicus priuari
sepultura) e prohibemq Ad alia tn sac
menta admittit du viuunt ppt multitu
dinem que in causa quia ppt multitudinem
detrahendum e ad seruitam xxiii q iiij no
pt Sicut tn aliqui q no pcedat quia con
cesse fuerant eis in feudu ppetuu Secu
do distinguit aut laicus ht priuilegium de-
cias et tuc licite sine ad tpus sine ipppe-
tuu exigit et ei soluitur sic in priuilio cotinetur
quia hoc concede pt Roma sedes ut dictum
est s e q i nisi sic intellige) de iur pa
nos fuit et) e a nob lam di Adrianq
et c in synodo xvi q i q quit e Aut no
ht priuilegium et tuc no pt) e quamis et c
prohibemq Sed hoc priuilegium in vi casibus
expirat Primo si ab vtitur priuilio ipun 1
gnado ecciam xi q iij priuilegium lz in di q
rim ar s de prestil c ult vel si no faciat
illud ppt quod priuilegium e concessum ut de
don Cu dilcus et) de qd ap viij Scdo si 2
pcient venerit contra priuilegium sustiendo
qd ecclia ad qua spectat p xxx annos
deciaz laico cessaz percipiat) de priuileg
si de terra Tercio si per illud priuilegium 3
enormit ledetur ius prochiale) e c sug
gestu Quinto si auctte Epi ius suum eau
ecclie uel loco religioso dederit ut de his q
si a pla Cu aplica et xvi q i qm Secu
nunquid de cosensu Epi pnt transferre i
aliquos laycos si heant in feudu ab ali-
quo dicat q sic sub ea forma sub qua
habent nec dicatur Epus illas dare in feud
ar s de fen c ij Et si alis de facto possidet
nec in laycos nec in clicos ut dt pcta
decr Cu aplica nisi Sexto si aliquid enor- 6
me comiserit contra ecciaz a qua feudu
tenet occidendo uel mutilando rectorem uel
clicu suu) de pnis In qbusdam et c felicis
li vj Nonalia sut quoru no extat meoria
que fuerut culta) de vb sig quod per nona-
le et est ager ut primu prasy) de vb sig
c i Ab istis nonalibus oms religiosi sut
exempti quatu ad decias no soluedas si
reduxerint ad culturaz et quod semel fuit
nonale quo ad hoc quod decie no soluatur
de illa tra) de priul c ult tn h Jo et c Si
ecclia prochialis tractatu tpis incipiat le-
di grauit desinit esse nonale ar s de
don aplice et) de v sig quod per nona
le Decie nonalium de iur qua ptient ad
ecclias in qbus crescut) e qm et c cu co-
tingat di uo dubitetur uel no appeat i
cuius prochia sint tuc pt Epus illa nona
lia z vendicare vel an ecclie assignare
) e qm et xvj q i pcipimq Itaud si sunt
insule cosiderandum cui prouincie adhent
et de illa prouincia et ibi debent solui ff
de iudic Insule De priuilio tn religiosi p
cipiunt) e ex pte vbi aut percipiunt veteres de
cimas ex priuilio et nonalia debent habe
integre) e ex pte tua Et illud dz intel
ligi de illis decias quas tpe impetrati Rpti
uel obtenta possidebant Et pro illa porcion
tm mo qua tpe impetracois antiquas
percipiebat et tuc ultra medietatem decia
nonalium nullatenus extendatur quia si de
plena et integra percepcion veterum fuisset
expssum sedes apca decias nonalium i tam
graue dispendium prochialium ecclarum ne
indulgisset Primo si rectores ecclarum i hec
grauauerit de illis dt tm reliquit q cpete
tez sustentatiez possit hre et iura Epalia
solue et alia onera debita supportare et
in hoc statuto coprehendutur cyst et cartu
sien) e Statuto q religiosi li vj et s de
pbs suscepti e lib Sed quia de nona
libus vaie locutus iura qm veteres ab alio

quã a rectore ecclie percipiunt / Ideo distingue
quia aut decime veteres percipiunt racione fun
di tunc ille qui eas recipit de novalibus nõ
recipit que de novo surgunt ad in talibus
nõ sit extendenda limitãda si potius restringẽda
j e tua quia odia sunt restringenda j de re
iur odia li vj / Idem esset si religiosi illas
maiores seu veteres acquirent de manibus lai
corum j e statuto insi li vj / quia nõ pnt j
plus transferre in religiosis quam habeant j
de re iur nemo li vj / Aut rone pscripcionis
et tunc distinguitur / Aut surgunt fructus de no
uo de aliis pcionibus quam de illis de quibus
fuerat prescriptum puta de novalibus et in
hoc casu nõ prestabit decimas tales de talibus
nõ j e cum contingat et c de pscripcio enim
nõ prodest nisi in hiis que fuerunt possessa
Aut surgunt de terra pscripta aliqua de novo
puta poma et castanee et tunc de omnibus
nõ percipiunt rone privilegii j e de pte tua
Aut percipiuntur rone privilegii tunc inte
tum novalium pro illa porcione pro qua pos
sidebantur veteres pnt percipere j e statu
to in pri li vj / De pscripcione decimarum dic ut
s de pscrip § qui pnt et § ad prescripcionem
4 Item qui fideliter dat decimas quadrupliciter
1 remuneratur a deo / Prima remuneracio e habũ
2 dancia fructuum / Secunda sanitas corporis
et anime / Unde augustinus / Si decimas dederis ha
bundanciam fructuum recipies et sanitatem
corporis et anime consequeris xvj q i decime
3 in pri / Tercia e indulgencia peccatorum / Quarta
4 est premium eternum / Unde augustinus / Si quis pre
mium comparare et peccatorum suorum desiderat i
dulgenciam promereri reddat decimas et de
novem ptibus studeat elemosinas dare pau
peribus xvj q i decime ad fi / Contrarie vero
1 dantes decimas puniuntur quadrupliciter / Primo
quia infame et penuria sunt maledicti / Unde
dicitur / Quia in nõ reddidistis decimas et p
imicias ideo infame et penuria estis ma
2 ledicti / Secundo quia veniat locuste aut bru
cus aut erugo aut tinea et labores hominum
vastabunt hec pbant xvj q i revertimini
3 Tercio quia ad decimas revocabit et qui eas
dare noluit res alienas invadit xvj q i
decime / Quarto quia quod nõ accipit xpus
tollit fiscus xvj q vij maiores / Primicia est p
ma pars frugum domino offerenda et hec dan
da ex precepto dei ecclie xvj q i revertimini et xxxvj
di ptea hec et de dari sacerdoti parochiali
xvj q i decime / Sed quanta debeat dari nõ
invenitur in textu testo expressum tamen int
xl et xl licitum est j e c i / Sed numquid in
parochialibus datur primogenitum / Ho dicit q
de ce uniu dandum est loco primiciarum et
si inuis det estimacionem / Hoc ho et c dixerunt
q de centum unum est dandum loco primiciarum
tu dicas consuetudinem esse standum ar s de
sepul certificari et si nichil consuevit dari
credo non esse petendum de oblacionibus / Dic ut
s t prox § oblaciones / Nota q fratres pre
dicatores et minores debent ex predicando
et al laycos informare ut ad solucionem de
ciarum seu aliarum rerum earum debitarum prompte
voluntatis animo sint intenti j e dilectio
ni li vj / De religiosis et transeuntibus
ad religionem
107 Quia supra visum est de clericis et rebus
eorum / Hic subiciatur de regularibus
et de hiis que ptinent ad regulares
et ideo videndum est qui dicantur regulares
et unde dicantur qui teneantur profiteri
et in qua etate / Quot modis fiat professio
et in cuius manibus debet fieri / et an regu
lares possint ad aliam religionem transire
A Regulares dicuntur qui per emissionem pro
fessionis plati se subiciunt imperio xviij q
iij statuimus / Unde ieronimus / Cultus religio
est abdicacio domesticorum et quedam hominum
alienacio ut sibi se abneget qui deo servire
eligit xij q i nolo / Dicuntur aut regulares
qui et si a fratrum monachorum consorcio
nõ pertineant sub iuxta regule tñ instruunt
larioni j de statu mo / quod dei timore quia
in multis conveniunt s de postul ex pte
et j ne cli vel mo c ult / Dicuntur aut regu
lares professi canonici xxvij q i ut lex con
tinetie / Sed ante professionem nõ nisi qua
tum ad hoc q eos pertinentes sunt etatis j
de sen ex religiosi § quamvis li vj / Item
dicuntur regulares qui se et sua deo dicave
runt licet nõ sint professi alias nõ ar j
de priul cum et plantare c pst et ult et
c pulia / Item largomodo dicuntur religiosi
qui in propriis domibus religiose vivunt licet
non sint professi et canonici eorum xxxiij
q v q deo / Regulares dicuntur a regula non
ab ea que re que e breviter enarrat ff de
reg iur li i / Sed ab ea que regula dicitur
eo q recte regat vel normam bene vivendi
prebeat vel quod distortum pravum q corrigat
in q cano quam servare tenentur regulares
et profiteri / Profiteri tenentur tria que
sunt de substancia religionis s obedienciam paupertatem
et castitatem / Nam postquam dei vice super
caput sibi hominem imposuit voluntati proprie
renunciavit xviij q ij statuimus et xij q i no
lo et c nõ dicatis / De obediencia dic ut s
de ma et obe § de obediencia / De castitate
et paupertate / Dic ut j de sta mon § i et § si
numquid / Etas competens ad intrandum reli
gionem et professionem faciendam est in mulie
xij an et in viro xiiij ut xx q ij c i et ij
et j e ex qui mon li vj / Item matrimo
nio carnali j de spon impu continebatur

et c attestaciones et non sufficiat quod annus sit
inceptus sed requiritur quod sit completus ut extra de
nrat. Preciis in matrimonio carnali de spon
in pn. de illis ii et c vlt. Sed si intrauit vt
possit exire et quando distingwere aut erat minor
xiiii an aut maior. Si minor erat distingwitur
aut fuit a patre vel tutore traditus ante xiiii
an tunc non debet exire. Sed post xiiii an ibi
non cogitur remanere ut extra eum sciuit. Sed in
quia facit monachum aut paterna deuocio
aut propria professio ut extra eum uir et xx q i c mo
nachum dic quod hoc est verum si post xiiii
an oblacionem factam a patre vel professionem
a se factam ratificauit alias non ut extra de his qui
monasterium li vi et ar xx q ii c i quia res
voti non prescripti xxxii q i Integritas. Et ex
pone aut post et ut extra eum uir et xx q i c
in. aut intrauit minor xiiii an cuicte propria et
tunc parentes infra annum et diem vel tutor po
terunt reuocare et non post per quam xx q ii
Puella et ut c ii bu puer quandoque cetere post
usque ad finem xiiii anni ut extra de regulatis et trans
sciuit immo per totum xv an et in eo sed xv an
professionem faciat vel habitum religionis
suscipiat qui dari profitentibus consueuit
seu professionem a se factam post ratam expresse
habeat poterit ad seculum libere remeare.
Sed si per totum xv annum in monasterio perman
serit et monachorum et nouiciorum sint habitus
indistincti professionem ex hoc fecisse vel si qua
pluribus fecerat ratam habuisse videbitur nisi tamen
ibi habitus indistinctio fiebat quod professi et
nouicij et alij etiam cum eis vitam communem
ducentes penitus similibus habitu induantur ut extra
de his qui monasterium in pn et q i li vi. Aut erat
xiiii an maior et assumpsit habitum religionis
sed per annum portauit. Et tunc religionem assumptam
presumitur rediisse professus licet habitus pro
fessorum et nouiciorum minime distingwantur
etiam sed an degentes cum eis similibus vestibus
contentantur. Racio est quia ad annos discre
cionis iam peruenit. Secus in minore xiiii an
quia eorum que tunc agit plenum non habet
intellectum. Distincti habitus vel dissiles in
telliguntur sine nouicijs et professis dentur
dissiles vestes sine benedicantur ad profi
tentibus concedantur sine etiam aliud fiat per
quod habitus discernatur ut extra de his qui monaste
rium quod qui vero et quod de li vi. Quod tempus
requiritur ad probacionem. Respondeo secundum iura
antiqua clericus ignotus et laicus notus
per biennium probantur vt xix q iii monasterijs.
Sed laicus ignotus per triennium xvii q ii c
vlt. Sed clericus notus per annum xvii q ii c Con
saldus. Sed hodie iure communi cuilibet conceditur
annus in subsidium fragilitatis humane

vt probet et probetur ut extra de ad apostolicam et c
non solum li vi. Sed quia quilibet potest renunci
are iuri pro se introducto intrans religionem
de voluntate prelati potest infra annum licite facere
professionem ut extra de ad apostolicam tacite vel expresse.
Sed expresse emissa etiam in seculari habitu
non mutato illi religioni perpetuo obligatur quam
profitens est professus. Tacite vero facta infra
probacionis annum per susceptionem habitus qui pro
fitentibus tantum datur nisi illa specialiter
cum habitus est susceptus. Sed generaliter cuicumque
religioni recipientem obligat si etatis apte sit
si sciens et voluntarius ac triduo permanserit ut extra
consti. quod in alijs li vi. Et fallit in ordinibus
mendicantibus in quibus non tenet professio
facta infra annum ymo suspensi erunt recipien
tes ipso facto. Et etiam aliter puniendi nisi ma
ior xiiii an existens professus sit tacite
vel expresse vel euidenter constat illum vitam
voluisse mutare quod tamen non presumitur nisi clara
probacione vel competentibus indicijs osten
datur ut extra non solum et c quesitum in pn li vi
quod intelligo ut extra Consulti et c Statuimus et
sic poterit libere redire ad seculum nisi fecerit
professionem tacite et in seculo ad sacros or
dines promoueri et beneficium ecclesiasticum
optineat ut extra postulasti et euidenter appareat quod
voluit seculum mutare. Sed qualiter apparebit dic
si renunciauit seculo expresse vel si statim re
cipiat vestes que tantum dantur profitentibus
fuerit et triduo permanserit ut extra Consulti nisi et
c Constitutionem mihi li vi. Alias si nichil dicit non
apparet. In qui cle vel vo consuluit et ut extra non
solum li vi. Sic patet ut extra Consulta et c per f
sed in foro anime si habebat animum ibi perpetuo re
manendi consulendum est ei si vult animam suam
saluare quod votum suum reddat nisi ante annum
et professionem factam fuit dispensatum. Sed pone
clericus est in probacione nunquid expectabit. Et
usque ad tempus professionis ut conferat benefi
cium ad ecclesiam vacans non debeat ultra sex me
ses ut de concessione preb. nulla obmissis episco
pibus. Dic quod sic nisi de consensu eius aut
constet quod vitam voluit absolute mutare vel
professionem fecit expressam vel tacite recipit ha
bitum professorum sed interim beneficium per
alium deseruiri debebit sibi assignata congrua
de ipsius prouentibus porcione ut extra beneficium
li vi. Pone quod aliquis in seculo emisit votum
de certa religione intranda nunquid tenetur
ad eam precisse. Dic quod sic ut extra consti. quod in alijs
li vi. Sed si aliam etiam laxiorem ingrediatur
et profiteatur in ipsa potest licite remanere
voto non obstante priori cum tanquam simpli
ci per secundum solempne noscatur derroga
tum pro voto tamen non completo erit ei penitencia

imponenda . e. qui p(ro)p(ter) votum li. vi. p(ri)ma sit
tim anorum ar. xxvii di. Si vir. Tribus
b modis fit professio. Primo per confessionem
expresse factam alicui religioni. Intellige per
sedem apostolicam approbate . de voto q(uod) votum
li. vi. quia habitus non facit monachum sed
professio regularis . e. ~~porrectum~~ porrectum et
parte. et c. ut clerici . qui clerici vel non consu-
2 luit et . e. consilium q(ui) cum aliis li. vi. Secundo
tacite hoc supplicat aut suscepit habitum pro-
fessorum sciens et voluntarius et tacitus per-
severat vel apparet evidenter ita q(uod) condidit
testamentum et renunciavit beneficiis q(uod) vult seculum
mutare et tunc est tacite professus . e. consto(r)
q(uod) si et c. non solum li. vi. et c. consulisti et
c. statuimus. Sed non apparet voluit seculum mu-
tare nec portat habitum professorum tunc si
portavit habitum per annum tacite est professus
nec potest ad seculum remeare . e. eos qui q(uod)
qui vero li. vi. Idemque quod habetur . e. eos qui
in ele. Sic potest intelligi . e. vidua et c. su-
per eo et xx vii di. q(uod) interrogasti et xxvii
q. i. vidua et xx q. i. quam progenitores eam
si intravit timore mortis . e. sicut. Secus
si per metum ab aliquo illatum ff. de his qui
vi metus ne causa ff. platum. Sed que est
ratio diversitatis. Responsio quia ubi est timor
mortis anime et a seipso est illatus ne pereat
meretrici non impedit religionem. Sed ubi
timetur mors corporis illata ab alio impedit
nisi postea consentiret . de spon. ad id quod.
Et idem dicas per eadem iura de monialibus
dum tamen earum religio sit per sedem apostolicam ap-
probata alias non ff de elect. Indempnitatibus
li. vi. Sed qua veste debent facere professionem d(icitur)
q(uod) in illa in qua venerunt l. in di. multos et
l. in di. legem ar. xvii q. ii c. ult. Sic q(uod) in mo-
nachali habitu . e. super eo et c. statuimus alias
non posset probare sanctitatem religionis que in
vestibus pro magna parte consistit. Et prima
intelligunt de veste laicali idest in veste
noviciorum que differt colore forma et specie
ab illa que datur profitentibus . e. statuimus
et c. eos qui li. vi. Tamen si velint exire infra
annum debent redire in eadem veste in qua vene-
runt et ita statutum regulam beati Benedicti
observatur . e. super eo. In manibus vero
prelati debet fieri professio ita ut recipiat ipsum
in monachum et in fratrem . e. porrectum. Nam
si ad abbatem solum pertineat creatio spectat
insimul ad utrumque . e. di. ad solum li. vi. Non
q(uod) omnes possunt facere professionem qui non prohi-
bentur cum lege privata ducantur que pre-
iudicat legi communi xix q. ii due et . e. licet
c Prohibetur autem episcopus intrare absque licentia
romani pontificis specialiter quia in hoc casu

maius bonum minori bono preponitur et communis
utilitas speciali. doctrina silencio. sollicitudo
contemplationi et labor quieti. Item episcopus
preesse debet pariter et prodesse. Ideo non
debet petere licenciam cedendi aut etiam obtinere
. e. licet q(uod) di. vero probabiliter. Sed quia de
1 causa possit petere licentiam cedendi dic ut ff
2 de renun. c. renunciare. Secundo excipitur uxor
carnaliter cognita . c. prox. quidam intravit
3 Sic ut ubi autem est consumatum. Tertio impubes
i. minor annis etiam si professionem fecit non tenet
4 xx q. i. Illud et . e. eos qui mon. li. vi. Quar-
to furiosus quia nullum est votum sine obligatione
que fit mente alienata . e. sicut tenor et xvii
5 q. ii consaldus. Quinto servus qui sub potestate
repetatur usque ad terminum nisi consenserit ut mo-
nachus efficiatur l. in di. Si servus sciente
6 Sexto curie astrictus vel rei publice ob-
ligatus l. in di. legem. Alii milites bene possunt
intrare l. in di. milites. Ideo distinguere
ut ff de oblig. ad ro. c. i. ii et iii. Illud autem
quod dicitur de viro an. xiiii an. vel post
intelligas de muliere ante xii an. etiam post
xx q. ii puella et vidua similiter potest religionem
intrare et ipsamet sibi velum continentie
imponere . e. vidua et xxvii q. i. viduas potest
etiam illud recipere a sacerdote . qui clerici vel
non consuluit et xx q. i. vidua. Item ab episcopo
supra q(uod) metus causa perlatum. Sed velum
consecrationis anullo quia sole virgines con-
secrantur et hoc post xxv an. xx q. i. de voto
et c. placuit. Et hec consecratio debet fieri in
die Epiphanie aut in albis paschalibus aut
in apostolorum natalibus et non alias nisi gravi
infirmitate detinetur xx q. i. devotis vel
nisi hoc episcopus in qualibet die dominica facere
vellet quod posset ff de te. ord. c. i. Sed nunquid
corrupta per violentiam potest consecrari. Dic q(uod)
non xxxii q. v. Ille autem et xxvi di. acutius
et ar. ad hoc xx q. i. Iuvenculas. Sed contra
videtur quia non potest corpus corrumpi nisi animus
prius corrumpatur xxxii q. v. Ista ne et c. non
potest. Dic q(uod) hoc est verum quo ad deum vel
quo ad hoc q(uod) dimitti non potest a viro xxxiii
q. ii nec satis. Licet enim omnia deus possit susci-
tare virginem non potest post ruinam xxxii q. v. Si
paulus. Et dicunt aliqui q(uod) etiam mente debet
esse virgo quod falsum est quia semper primam
potest reparari [illegible] de sic tu c. i. q(uod) ult. etiam si
Si religiosus velit ad aliam religionem transire
post professionem distinguitur. Aut vult tran-
sire ad equalem et tunc potest transire de licentia
abbatis. Cum consensu capituli ex licentia causa
. e. non est. Aut vult transire ad maiorem
seu largiorem et tunc nullo modo potest etiam

cum licentia prelati ut in c. no est / Aut ad
strictiorem et tunc debet petere licentiam ne bo-
num obedientie contempnere videatur et
prelatus debet sine difficultate indulgere /
Sufficiat tamen petere licet non obtineat ut c. licet
et c. de cathedra. Cum olim insi dubitetur an ex
caritate vel temeritate velit transire ad or-
dinem arctiorem vel largiorem superioris iudicium est
requirendum ne angelus sathane in lucis an-
gelum se transformet ut c. licet quod fuit notatum et dicitur
ut de voto quod monachus. Sed quid si quis
transivit licentia non petita ad strictiorem religionem
nunquid est revocandus distinguitur / Aut causa
levitatis transivit et tunc potest revocari xix
q. iii mandamus ita quod in meliorem cautellam diffe-
rat et ultimus in choro maneat ut ibi fuit intel-
ligitur ut c. licet in prin. Aut ex caritate seu le-
ge privata tunc licet male faciat non petendo
licentiam tamen non poterit revocari ar. ut c. licet et
c. de eta. et qualita. Intellexinus. Similiter
si quis habet ecclesiam et transeat ad religionem
tenet ingressus nec potest revocari ad ecclesiam
ab episcopo / licet licentiam petere debuisset xix
di. due ut c. et ar. c. de regularibus admonitum et co-
se di v non opus. Item prelati et qui presunt genera-
libus capitulis tenentur requirere quolibet
anno fugativos et eiectos de ordine suo
et eos recipere si redire voluerint salva ordinis
disciplina in abbatiis in quibus ante fuerint
si absque gravi scandalo fieri possit alias in
aliis domibus eiusdem ordinis. Si autem
fugativos vel eiectos inobedientes invene-
rint eos excommunicent et tamdiu faciant a prela-
tis ecclesiarum excommunicatos publice nunciari do-
nec ad mandatum eorum humiliter revertantur
ut c. ult. alias si reverterentur non recipiant
vel vagabundum non requirat non possunt bo-
na que acquisivit petere post mortem quia ei
alimenta negaverunt ut de lang. ex po. c. uno

106 De conversione coniugatorum

Superius dictum est de transeuntibus
ad religionem in genere subiciatur hic
in specie de conversione coniugatorum
religionem / Ideo videndum an unus coniugum
possit intrare religionem vel pro coniugatis
ad sacros ordines convolare. Et ideo aliter co-
niugum possit intrare religionem secundum per-
fectionem distinguere / aut non erat matrimonium
consumatum / aut erat consumatum / Si non erat
consumatum per carnalem copulam ambo possunt
intrare vel alter eo invito. Et ille qui rema-
net in seculo si non velit admonitus servare
continentiam potest contrahere matrimonium et
utrisque tenetur alteri restituere quod ab
ab altero noscitur recepisse ut c. viii et c.
ex publico. Quid si vellet in domo propria

remanere et servare religionem nunquid est au-
diendus dic quod non / ymo compelli debet ad ma-
trimonium consumandum nisi velit intrare religionem
ut c. ex parte. Item insi et c. intrare infra duos
menses ut c. ex publico. Sed pone quod elapsum est
illud tempus nunquid potest adhuc intrare dico quod sic
semper ante carnalem copulam. Iudex tamen
debet prefigere terminum peremptorium infra quem
debet intrare et profiteri. Sed nunquid potest
contrahere statim dicas sic hoc quod non nisi professione
facta quia per professionem solvitur vinculum ma-
trimoniale et hiis qui intrant infra annum a cano-
ne et c. prohibetur statutum et c. Hiis qui et c. non so-
lum li. vi / sic privatus huiusmodi temporis commodum
auferre non potest xxviii di. de hiis et
de regularibus intr. Indultum li. vi / et si iudex in-
mis tempus concedat a lege suppletur ff
de reg. iur. In quibus expectet. Sed quid si
accipiat vitam heremiticam / nunquid solvitur spon-
salia de presenti / Dic quod non / quia requiritur
quod faciat professionem alicui religioni per sedem
apostolicam approbate alias non solvet sed tamen
tenet matrimonium si contraheret postquam huiusmodi
vitam heremiticam et possit tanquam habens
propriam facere testamentum ut de voto quod votum li. vi et xxvii
q. iii quod econtra. Sed pone quod sponsus defloravit
sponsam primas seras aperiendo et non processit
ad seminis effusionem nunquid potest post intrare
religionem. Dicit pe. quod sic / quia certum est in fo-
ro consciencie quod non sunt effecti una caro licet illa
emiserit. Sic si ipse emiserit tamen in foro conten-
tioso ecclesia se apponet suspicionem et non deficit
sibi ius si probo iur. ff de sta. ho. Idem et
ff de statu li. Duo sunt casus. Aut est consumatum
matrimonium / tunc distinguitur. Aut ambo vo-
lunt intrare religionem aut unus tantum. Si am-
bo intrare volunt libere possunt ut c. ad hec su-
perdictus et c. uxoratus et c. ad apostolicam. Si
unus tantum distinguitur. Aut alter contradi-
cit / aut ignorat / aut dissimulat / aut consentit /
Si contradicit alter non potest intrare / et si intra-
verit potest revocari ut c. quidam. Si vero igno-
ravit quod alter intravit sic potest ad seculum
revocari ut c. placet et in istis duobus casibus /
sublato eo qui eum ad seculum revocavit non
compellitur aliter ad monasterium redire quia
in tali dissensu aut ignorantia votum non
potuit solempnizari licet professionem fecerit
ut colligitur ex dicto c. placet insi. Sed
dissimulat et dissimulans moritur in dissimulatione
sua valebit introitus religionis nec poterit
relictus ad seculum remeare et si semel peregit
fecit sic professionem per excitationem compellendus
est ut ad monasterium revertatur ut c. ex parte
i et c. consuluit. Si consentiat distinguitur /
aut consentit invitus. Aut per solum / aut
spontanea voluntate. Si invitus non tenet

ymo pt ad seculu reuocari xxvii q v notifica-
sti etiam post annu vel biennu et semper j e
accedens Unde quamuis in alijs contractibus
coacta voluntas dicatur voluntas xv q i me
rito no tn in matrimonijs nisi sit libera et spo-
tanea xxx i q ii lotharius et j de spon ve-
niens Aut per dolum et tunc sine promise-
rit continenciam siue no poterit reuocari j
e veniens ubi reuocasset nisi fuisset forni
cata et sic si vir intret religionem inuita uxo
re vel per dolu vel aliomo inducta licet tn
ingressus nullus fuit j e accedens si tamen
pea fornicatur non potest ipsum repeare
petere xxvii q ii Agathosa Qui inle j de diu
signasti Set pone q vir qui votu fecerit nolit
excipere sicut nec agere C ut nemo inuitus
ags ac qp l i et quilibz iuri suo renunciare
pt d t rep ad aplicam et c Statuq quid
ergo erit Dicas q monasteriu eo inuito sen
dere ne permittat illu trahi in priorem statum
ff de lib causa l i et ii licet em primo non
tenuit votu tam quantu ad ipm vouentem tenu
it j e quidam et c placet et quanto ipsa fuit
fornicata statim amisit ius exigendi go pu
sit liberatus a seruitute mulieris stati mona
sterium hz plenu ius in eo et sic excepcio que
competit viro acquisita e monasterio cu res
statim ad eum deuenit a quo potuit habere
principiu j e c placet Sed quid si exiret et
nollet excipere quia possit mulieri fornica
cionem dimittere q de iniuriis quemadmodum ipse
Do dicat q bene pt illam recipere no obstante
contradictione monasterij quia votu ex toto
non tenuit cu decepta fuerit nec ipa etiam
vouerit ar op j e et c karissimus nisi vir post
quam illa fuit fornicata ar xxvii q ii Agatho-
sa Quid vero si vir fornicetur in monasterio
cu mulier dedit lrias inquid ipm repetere
pt dic q no xxx iii q v quod deo quia perdidit
omne ius quod habuit in viro quia ppt consequens
delictu seruitus amissa no renascitur de q
di iii quis Sed secus si ambo essent i secu
lo et ppt fornicacionem alterius essent diuisi j
de diuor ex litteris et d de iureiur tua Et hec
e racio quia ius quod monasterium habet i
ipso ppt suu delictu perdere no potest Aut
consensit spontanea voluntate et tunc distinguitur
Aut promisit continenciam aut non Si non
promisit continenciam reuocatur j e Si aut pro
misit continenciam et intellige de lrina Epi
xxvii Si vir distinguitur aut e senex aut
iuuenis Si senex potest in seculo remanere
dummo promittat obseruare castitatem j e Cu
sis et c uxoratus et c ad aplicam Si sit
iuuenis compellit compellitur intrare j e Cu
uit licet no intenderet intrare religionem

qui continenciam promisit quia tenetur ad id
sine quo eam seruare non posset ar d de off
dele preterea et c prudenciam nisi et sic indicta
compellitur Sic cumque quis ex facto suo com-
pellitur intrare monasterium l di Si ille et
xxvii q i Si quis rapuit Sicut cumque mulier
condempnata e per sentenciam vel factu e noto-
riu et e separata a marito licet sit emendata
si maritus nolit eam recipere compellitur
monasterium intrare j e Gaudemus Item si
per dolum alt' inductus fuisset ad intrandum
nichilominus tenet ingressus j e dudu et sic
in spualibus dolus aduersarius no viciat co
tractu d q metus ca cu dilcti j e ex pte et
e veniens Qn alijs si dolus dat causam
contractui no tenet contractus ff de dolo
eleganti Sed que e racio diuersitatis Resp
quia dolus bonus in spualibus no preiudicet
si solu malus quia dolus est calliditas ad
decipiendu ff de dolo l i Sed per talem dolu
no decipitur nec ad malu inducitur ymo
condicionem suam facit meliorem et ideo non
viciat contractu Secus in alijs Pone q mu
lier vel vir reuocet alteru ad seculu i illis
casibus in quibus supius dictu est nunquid
potest exigere debitu vel reddere teneantur
Dic q obligatus fuit quo ad se tantu et io
non potest exigere debitu quia hoc potuit vo
uere quod erat in sua ptate Sz alienu no
potuit vouere sz non reddere debitu cuiugi pete-
ti et ideo tenentur xxxiii q v j e quidam et
c placet Quid si contra hac cu alia post
mortem uxoris nunquid tenet matrimonium Dico
q mortaliter peccat contrahendo quia votu
fuit simplex nec potuit facere solempne ma
trimonio primo impediente Sed simplex impe-
dit matrimonium contrahendum si no dirimit iam
contractu j de voto quod votu li vi Ideo tenet
matrimonium si debet ei imponi penitencia triuum
annoru xxvii di Si vir Sed nunquid potest
exigere debitu dicat hostiensis et b q no quia non
peccat exigere a prima j e quidam et c placet
ita nec a secunda quia faceret contra constitucionem
ar d de rest spol litteras tn exactus reddere
tenetur Jo et multi alij cu quibus ego
sencio dicunt q licite potest exigere quia licet
peccauit contrahendo in primo actu tn tan-
tu e bonum matrimonij q tollit totaliter
obligacionem illam ar j qui cli vel vo Rursus
j de voto quod votu li vi et xxvii q ii nup-
ciarum no obstat quod opponitur quia no
poterat exigere a prima go nec a secunda quia
pg matrimonium se obligauit quod poterat fa-
cere quantu ad se ut dicunt iura pallegata
j e quidam et c placet nec secundu fuit ma-
ius inconueniens quod totu possit remouere

qui cli vel no Rursus et j de voto

Sed cum contraxit cum secunda erat obligatus voto simplici quod fuit sublatum per sequens matrimonium subsequentis propterea ipsi concedunt quod tenet matrimonium cum secunda et quod potest ei reddere sed non exigere debitum sequitur
quia voluit quod erat in potestate sua sed non exigere debitum et etiam non reddere alteri nisi prime cum erat cum votum obligatus Dico tamen quod etiam a prima posset exigere debitum si erat iuvenis et propter pudorem non petet debitum et timetur ne incurrat fornicationem ar. xxvii q. ii Si tu abstines et xxxiii q. v Si dicat et c. una sola. Sed quid si uxor sine consensu viri intraverit religionem post religionem intrare et maritus contradicit Distingue si convictus est. Aut iam eductus est de monasterio et ei reconciliatus et tunc non potest eo invito intrare ar. xxxiii q. v quod deo. Aut non est eductus nec ei reconciliatus tunc eo invito potest intrare xxvii q. ii Agathosa et xxxiii q. v qui uxorem. Eodem modo distingue si alter coniugum post matrimonium separati quo ad thorum propter forte fornicationem alterius velit intrare religionem ar. i de divor. Dignastii quia eam etiam emendatam recipere non tenetur i e. gaudemus. Item dic si coniunx sit alter coniugum incidat in heresim et propter hoc per sententiam iudicis fuerint separati licet alter ab heresi revertatur potest alter ad religionem libere convolare i e. mulier nec tenetur licet non intret religionem alterum etiam emendatum sibi reconciliare i de divor. de illa nisi et c. quanto nisi. Secus si propria auctoritate recessit nec iudicio ecclesie fuerint separati quia tunc tenetur eum recipere emendatum i de divor. de illa in prin. Aliqui dicunt contra sed non probant. Sequitur videre quid coniugatus possit ad ordines promoveri vel si iam recepit sacrum ordinem invita uxore vel nesciente vel sciente et non contradicente vel consenciente. inquid sit factum preiudicium mulieri. Sed ad hoc intelligendum Nota diversam inter ecclesiam orientalem et occidentalem et convenienciam ut dictum est supra de clerico coniugato quod dicitur. Si vero ordinem sacrum vir recipit contradicente uxore vel ignorante non sit ei preiudicium nam potest exigere debitum et ille tenebitur reddere si exigere non potest xxvii q. ii multorum et ar. i e. quidam et c. placet. Si aut uxor scivit et non contradixit cum per se vel per alium possit contradicere vel consentit si clericus sit occidentalis uxori secundum aliquos fit duplex preiudicium unum quia oportebit eam de cetero continere Aliud quia non potest contrahere mortuo viro propter expressam constitutionem ecclesie super hoc promulgatam que dirimit matrimonium sic contra-

ctum xxxii di. Erratum et xxviii di. quia sunt culpe cum duobus c. sequentibus et secundum istos suffiat quod uxor continenciam profiteatur et potest in seculo remanere i e. coniugatus. Fallit in uxorem eius qui promovendus est in episcopum quia non debet vir elegi nisi ipsa intrat religionem i e. Sane. tu dicas cum vir vel pluribus aliis quod idem est cum intrat religionem et cum ad sacros ordines promovetur quia eadem ratio utrobique invenitur ergo idem dicendum esse iudicium de electo dubium et de translatione. contra tor et ff ad l. falc. l. ult. cum possit esse suspicio de uxoris fornicatione illius qui promovetur ad ordines si sit iuvenis sicut de uxore illius qui religionem intrat et appellatur intrare. Similiter in casu isto i e. Cum sis et c. uxoratus et c. ad apostolicam. Ideo distinguit verum si iuvenis de qua possit esse suspicio tunc tenetur intrare alias non tenetur nec dicendum promoveri per iura proxime dicta. Sic intelligitur i e. Sane que loquitur de episcopo nec est speciale sicut ipsi dicunt. Si vero promisit continenciam et fuit promotus compellitur intrare religionem i e. Dignavit. Aut est senex de qua nulla potest suspicio haberi tunc promittat continenciam in seculo et ipse potest promoveri. Sic intellige i e. Coniugatus et alia iura ibidem inducta

De conversione infidelium

Dictum est de conversione fidelium coniugatorum ad religionem. Hic subiciatur de conversione infidelium coniugatorum ad fidem christianam. Pone si vir convertatur et habeant puerum et vir petat sibi illum assignari ut in fide christiana imbuatur audiendus est quia in potestate patris est non matris. Et quia illa posset insidiari vite eius si aput eam moraretur et illum ad infidelitatis errorem i e. c. ii. Et quia in favorem fidei illius condicionem patris vel matris conversi ad fidem sequi dicunt xxviii q. i Iudei et di. baptizari si non potest doli capax non debet baptizari nisi consenserit xlv di. de iudeis et ar. xxviii q. v ad fidem vel utrum debeat sequi condicionem patris vel matris dicit ut i de nat. ex li. no. quod filius sequitur. Nota quod pater potest petere filium in sua potestate constitutum per interdictum de liberis exhibendis contra mirem et quemlibet detinentem mater tamen habet exceptionem contra maritum puta si est minor triennio nisi esset mater infidelis tunc dicunt etiam minor triennio patri assignari in favorem fidei christiane sicut alias si esset maior et dicit se velle fieri christianum debeat de manibus patris et matris eripi i de iudeis Sicut. Consuetudo habet exceptionem si iudicatus esset in contrarium hec duo probatur

z ff de lib' ex hi li vj // Tercio ppt' nequiciam
et sine diuicione patrie ptatis aput eum
filius qmorabatur ff de lib' exhi demu
q' et si maxime Ita hoc rem distinguere
aut filius a nullo detinetur tunc poterit per
officium iudicis ff de lib' exhib' l ij q' hoc q'd
aut ab aliquo volens detinetur tunc pt peti
rei vendicacione adiecta causa de iure quae
petat ff de rei ven l i q' i Aut detinetur in
vitus tunc locum habz interdictum de lib' exhib'
nec ff de lib' exhibi' l i Relet ff de rei vend'
l i q' i Item post mortem patris pupillus no
debet educari aput illas personas que ip
sius vite pnt insidiari ff v' edu uel mor
de l penult' Iudex enim disternere debet vt
sine aliqua suspicione alatur pueris ff e l
i et extimabit ex affectu singulorum quis
magis ad suspicionem et spe successionis sic per
c e l ij verumtamen // Educacio pupilli mul
li potius committenda est quam matri nisi vi
tricum ei inducat c e l i // Viuendo uo patre
viuo quitur aput quem educatur filius facto
diuorcio olim estimabat iudex an apud
patrem uel apud matrem / Si uo mater causam
diuorcij prestat tunc ali debent apud patrem
c de diuor aut di patre // Ideo si alter insi
delium prestat causam diuorcij no sequendo
maritum conuersum ad fidem quem sequi debz
xiij q ij vnaqueque et quia insidiatur vite illius
j e c ult' Nota tamen q' filius fidelium minor tri
ennio aput matrem debz et maior uo triennio
aput patrem co de pa po nec filium et ar c
de infan ex po l ij vndecumque Tollerari matris
est tamen triennio q' minorem maiorem triennio tollere
prius est // Si alter infidelium conuertitur ad
fidem et alter remanet in infidelitate si ma
trimonium separetur uel no dic ut j de diuor
c dne et q' se Item quando quis occidit
maritum alterius an possit eam ducere de hoc sit
mencio j c i dic ut j de eo qui duxit in
ma q' pol p adl' q' pna et ult'

De voto et voti redemcione

108 Visum est supra de transeuntibus ad
religionem Sed quia per transitum co
sequenter emittitur votum // Ideo h'
subiungitur de voto Unde videndum est quid sit
votum Quot sunt species voti Quis possit vouere
Qualiter et quomodo votum possit dispensari //
a Votum est concepcio melioris boni animi
deliberacione firmata et oblata // Concep
cio ideo dicitur quia no tenet si fiat ex im
petu ar de regul ad nram et j e litas Me
lioris boni ideo dicitur quia votum si fiat
de malo no est tenendum uel si fiat de rebus
friuol' et fatuis ymo vitandum est seu fran
gendum xxij q iiij In malis et j de reg' iur
In malis li vj Firmata ideo dicitur quia
debet vouens firmiter proponere se non facturum
de cetero contra votum // Oblata dicitur signis
exterius quia no est votum nisi voce uel si
gnis exterius exprimatur eciam si habeat pro
situm illud de cetero obseruandi tamen venendo
contra mortaliter peccat xij q i qui bona
Sed magister pe in sniis alr describit votum est
quedam testacio spontanee promissionis que
de hiis que dei sunt deo fieri debet Vo
due sunt species s' necessitatis et voluntatis //
b Vota necessitatis dicuntur ea ad que implenda ne
cessario omnis homo tenetur siue vouet ea
siue no quia baptizati sunt annexa ut ab re
nunciare diabolo et pompis eius tenetur
fidem katholicam et seruare decalogum
et habent omnia sine quibus no pt esse sa
lus de q' di iiij prima // Sed tamen improprie dicitur
votum quia no est ibi aliqua promissio de futuro
s' vite preterite male abrenunciacio et quedam
fidei professio et est simile in prima vbi non
est votum / si debet habere propositum declinandi
in peccatum a ptto xvij q i c i Nota autem
voluntatis dicitur illa bona ad que nemo tenetur
quia sine illis pt esse saluus // Sed ex quo
aliquis obligat se ad aliquod eorum reddere tenetur
sicut votum abstinencie continencie et peregrinacionis
j e licet et c si Unde Augustinus Quedam sunt
eciam que nisi voueremus no debemus Sed postquam
ea deo promittimus necesse constringimur xvij q
i c i Votum voluntatis diuiditur quia aliud
simplex aliud solempne siue priuatum et pu
blicum // Sed quantum ad deum votum simplex no
minus obligat quam solempne et utriusque trans
gressor peccat mortaliter j qui cle' uel vo'tur
sus et infr simpliciter loquelam et in animam
no facit deus differenciam xxij q v Iuramenti Gra
vius tamen peccat qui frangit solempne et grauior
ibi est pena imponenda xxvij di si vir et
xxvij q i Uirginibus et c devotam et c quis
dubitat scelerius commissum quamuis est pen
dum xxvij q i Non afferamus ad no dicitur
no minus obligat simplex quam solempne
no minori pene uel quia utriusque fraccio est mor
ta sed aliud magis quia in fr [illegible] voti so
lempnis deum offendit et proximum scandalizat et sta
dalum generat Voti aut simplicis no sed solum
votum continencie solempnizatur de quo dicitur
j e q' votum li vj de hoc dic ut j qui cleri
b uel vo q i et Nullus potest vouere Re
quilibet nisi prohibeatur j e licet in prin
cipio et in matrimonium carnale contrahit j de spo
ad apo Prohibentur autem quedam persone
que quantum ad votum emittendum non habent
liberam voluntatem sicut epus clericus uel mo
nachus impuberes vxor seruus de quibus
per ordinem videamus Epus no pt aliquod
votum emittere sine licencia pape intelligas

per quod disolvatur vinculum matrimonii quod
contrahitur inter ipsum et ecclesiam suam sponsam extra
de regul. licet nec aliud per quod sponse sue
graue preiudicium fiat extra de iureiur. sicut et
extra de postul. c. ii. Unde nec votum peregrinacionis
potest emittere sine licencia pape in generali vel
speciali ut extra magne q. viii. Votum vero abstinencie
et elemosine temperate potest emittere ar. viii
q. i. clemens et extra de testib. relatum q. lii. Et tene-
tur quodlibet votum per quod boni exemplum
prebeat potest quia ad hoc tenetur ut extra magne
q. i. et extra de sacra unct. c. uno q. ad exhiben-
dum viii dictorum. Clericus sine licencia prelati non
potest votum peregrinacionis emittere de q. di. v. non
oportet de quo c. fit mencio infra eo. magne q. viii
nec aliud per quod oporteat ipsum relinquere
ecclesiam ar. extra de renun. admonet nisi forte ve-
lit religionem intrare xix di. duc tur sufficit
licenciam petere licet non obtineat extra de regul. lic.
dic ut ibi q. di. religiosus et q. se et ut q. i
xx. i. Monachus non potest aliquod votum fa-
cere sine licencia abbatis votum religiosum
sine licencia sui prelati per quod claustrum exire
oporteat ar. xvi q. i. Si cupis et c. placuit lic.
spiritualiter inspiratum dicat tamen tenendum ne spiritus satha-
ne in lucis angelum se transformet extra de regu-
laribus licet et xxvi q. v nec mirum q. postea
et xix q. i q. i. nisi forte ad aliam religionem
transire velit licencia petita licet non obtenta et
si dubitatur quo spiritu ducatur arbitrio superioris
est relinquendum sic loquitur extra de regul. licet
xx. i. et q. di. vero dubitetur. Quid si superior
arbitretur iniquum ut ad superioris superiorem re-
currendum ar. ut de iure iura nullus. Item nec vo-
tum abstinencie debet emittere nec peregrinacionis
nec aliquod aliud regularis. Et si fecerit sine
licencia superioris non debet exequi ne sit fomentum scan-
dalum quibus se debent transformare vel ne
detur ei occasio euagandi xx q. iiii c. ii et in
et q. viii et ar. ut de sen. ex. religiosis li. vi. Quid
si votum emiserit antequam intraret dic idem
scilicet quod sine licencia abbatis vel prelati exequi non
debet ar. xxxiii q. v noluit et ut de cle. non or-
din. c. ii. Nam omnia vota temporalia videntur mutasse
in votum religionis ut extra de voto non emim. illi
nouam entia delicti satisfactio cum totum vite ius
obediencie intenditur sui conditoris de pe. di.
i. mensuram quia ib. aut nec frangit propositum
qui illud in melius committat extra de iureiur. puer.
Item preiudicat iuramento ut de spon. commissum
et extra de que qui ex publico et c. ult. Item ma-
ior est quam pene impositio xxxiii q. ii. Admo-
nere. Postea vinculum obediencie solvit inutili-
tus alacioris religionis xix q. ii. due sunt et extra
de regul. licet et c. Sane. Ideo si in hoc intra-
do religionem si intendebat omnia vota muta-
re ad que se primo obligauerat in nullo ma-
net obligatus. Si vero non intendebat recurrat

ad abbatem et ad prelatum qui secum potest dispen-
sare per iura proxime allegata in primo huius q. qui
sine eius licencia hoc exequi non posset. Impu-
bes non potest se voto obligare sine tutoris vel pa-
tris auctoritate xx q. ii c. i. et ii. Quid nunquid filius-
familias pubes potest vouere planum est de voto reli-
gionis. Aliud autem votum videtur quod non possit
per quod dissolvatur potestas patris ad exemplum
uxoris et monachi cum tales persone sui iuris
non sint ut de sen. ex. mulieris potest dici. Si hoc quod
si grauiter preiudicaretur patrie potestati vel pater
inde scandalizaretur non debet invito patre ob-
seruare. Racio est quia non est voluntatis sue cum
patri sit obligatus nisi in voto religionis quod potest
emittere invito patre in aut. de san. ep. q. cont.
dicimus collat. ix. Quid ergo si vouit dare ele-
mosinam dic hic considerandam qualitatem patris
persone et filii et eius quantitatem et secundum
hec videtur quod dare possit nisi expresse prohibeatur
a patre et idem intelligit de uxore et merce-
nario porrigente modicam elemosinam indigenti
ad hoc ar. expressum ff. de don. filiusfamilias q. i
et ii et lxxxvi di. pasce hec causa est consuetu-
do non improbanda ar. extra de don. q. modus.
Quid nunquid votum peregrinacionis emittere potest non
videtur quia nimis preiudicaretur patrie potestati cui non
debet preiudicare ut dictum est supra peregrinacionem vel
transmarinam ar. ut e. ex multa q. quod aut et in
quod ac meritabile ut si forte sit a canone
per sedem ap. absoluendus ar. ut de sen. ex. re-
latum. Uxor etiam non potest vouere sine licencia viri
peregrinari seu abstinere vel ieiunare nec re-
ligionem intrare quinymmo si ante matrimonium con-
tractum votum abstinencie emisit non debet invi-
to marito illud adimplere. Item et si de licencia viri
votum emiserit ab inicio idem est quia in talibus
debet obedire mandato licet maritus peccat id
quod concesserat prohibendo xxxiii q. v noluit
et c. manifestum et intelligunt quidam de votis nouel-
le quia non ad ipsa inducatur xxxi q. i. Si
quis uxorem et q. v precepit. Alii dicunt quod in vo-
to abstinencie vir superior est quia est caput
xxxiii q. v manifestum hec ymago et c. cum ca-
put quod concedas nisi per huiusmodi votum
fiat contra carnale debitum preiudicium mulieri
tale enim seruare non posset invita muliere
quia nulla obstat excepcio in hoc casu ut de
quo lex q. ii. et ii. Apostolus vir non habet
potestatem sui corporis sed uxor extra de que quamquam
quidam in si ergo nec votum peregrinacionis potest
unus facere sine consensu alterius ar. xxvii
q. ii. Si tu et et xxxiii q. v quod deo consulit
invito transmarino quod maritus propter
voluntatem uxoris emittere potest. Uxor tamen ut con-
senciat est attencius admonenda ut extra ex mer-
ta q. quod aut et que non vult remanere sequatur
virum suum ut quod super hiis q. sit. Nunquid

idem est in muliere dic quod sit / sed utrum possit exequi distinguere aut est suspecta aut infamata vel nimis iuvenis tunc non exequatur sed redimat cum ad eundem et pugnandum inhabilis iudicetur j e quod super his quod [illegible] Si vero sit vetus et matura et bone fame vadat nec votum redimat si multos secum possit ducere bellatores j e Ex multa quod quod aut / et vide expressum j e quod super his insti Et tunc eadem est ratio in uxore que et in viro / ergo idem quod statuendum est de ea l fal si insti Servus non potest votum religionis emittere sine voluntate domini l insti Si servus sciente nec votum peregrinationis nisi cum est nota j de sen. ex Relatum insti Sed pone quod maritus revocavit vel fecit quod mulier fregit vel econverso vel ad mandatum patris filiusfamilias fregit vel filia vel ad mandatum domini servus postea moritur ille qui fecit frangere queritur numquid teneatur uxor vel filius vel servus ad votum / videtur quod non / quia actio semel extincta non reviviscit de con di in quibus / si votum potest ab ipsis revocari xxxiii q v noluit / quare videtur quod non teneatur / Dic quod uxor mortuo viro vel econverso et filiusfamilias maior xiiii annis si ante emittebat insti post xiiii annos ratificaret j e c ii et fugitivus manumissus tenetur ad votum cum ad eum casum a quo potuit habere principium efficax pervenire noscatur § de con qui / placet / contraria non obstant quia votum per revocationem non extinguitur nisi inquantum marito vel patri seu domino sit preiudicium argumentum § de qui qui quando et c placet Sed quid si quis vovit vigilia cuiusque festi non comedere panem postea vel ante vovit in die veneris vel sabbati non comedere nisi panem / et aquam et vigilia venit in illa die / qualiter ad quod votum teneatur / vel an ad utrumque distinguere an in vovendo secundo non recoluisset de primo / et si recoluisset excepisset tunc tamen tenetur ad primum arguitur ff de act et obli / obligationum Aut recoluit sed non excepit. vel si recoluisset non excepisset tunc distinguitur utrum possit utrumque adimplere tunc ad utrumque tenetur ar j de spo commissum / et j de obs je c ult quia que sine conditione vovetur sine conditione solvitur xxxii q ult Non solum / et ar j de privil extra cetera Aut non posset utrumque adimplere tunc tenetur ad primum et non ad secundum j e c plt quia ad impossibilia non potuit obligari § de pact c ult Et tamen sibi pena imponenda de secundo voto indebite facto j e quando et § de regular qui post votum li vi / et xxvii di / Si vir Nota quod illi qui voto vel observantia regulari sunt astricti ad ieiunandum feria sexta / quando festum nativitatis eadem die venire contigerit carnes comedere non possunt j de obs ie c ult Idem credo ratione de sabbato vel qualibet alia die

Qualiter et cuius auctoritate votum possit redimi vel commutari Dicendum videtur omnia vota que voluntatis auctoritate dyocesani superioris sui redimi et commutari possunt Debet autem superior considerare qualitatem persone et cause / et qualitatem et quantitatem commutationis ut ex hoc colligat an recompensatio melior sit et deo magis accepta j e c i Debet etiam considerare causam propter quam vovit quia ea cessante cessat facilius effectus j e magne insti In voto peregrinationis sic facienda est redemptio ut expense que fierent in eundo in morando et redeundo et alias pias causas erogentur et ut labor itineris ieiuniorum vigiliarum et orationum laboribus compensentur j e magne insti et c quod super his quod ult § de rescript statutum quod ult li vi In voto autem transmarino consideratur voventis intentio utrum intenderet peregrinari vel bellare In primo casu habilis ad eundum licet inhabilis ad pugnandum licet habilis ad eundum redimat nisi consilio strenuus sit vel secum possit ducere magnum numerum pugnatorum talis enim non est omnino impotens cum pluribus [illegible] secundus per alios pugnare possit j e quod super his quod per et c ex multa quod ii quod et quod fin insti vel nisi sit agricola vel artifex qui ibi sit utilis j e quod sup his quod i Item si aliquis habeat perpetuale impedimentum dilatio est ei indulgenda Si autem habeat perpetuum est ei redemptio iniungenda j e quod super his quod i In clericis voventibus considerari oportet utrum consilio vel officio predicationis vel quod servitio aliquo sit sit deputatus vel secum multos bellatores posset ducere vel sit ibi utilius tamen non redimat / vel non et tunc redimat j e ex multa quod si et c postulasti quia persona pugnare non debet l di clericum / tamen non est tutum redimere vel differre sine mandato sedis ap. speciali / ad quam solam hoc noscitur pertinere j e Ex multa in prin / et tunc de mandato pape differtur vel redimitur / et ipse de hac interpretatur j e venientes / et c non est cum [illegible] c sequentibus et c fin Idem dic ergo in voto castitatis cum quod ad papam pertinet Tria sunt tamen in mutatione voti consideranda / quid liceat secundum equitatem / quid deceat secundum honestatem / et quid expediat secundum utilitatem j e magne quod i Preterea quodlibet votum etiam [illegible] potest in votum religionis commutari / et si hoc ieiunat ipso ingressu absolvitur / dummodo tamen faciat professionem j e scripture / De votis voluntariis excipitur votum continentie / in quo videtur quod nec summus pontifex possit dispensare j c prox cum ad monasterium insti / Dic ut ibi quod ult

Henricus Bohic dicit circa adimplementum voti ... si vero non est voto solemni ... fiet coram ... publica persona ...

Ergo tali ... ad ... voto ... voti ... de regul ... voti ... persona ...

Et omnia vota votantis non possunt commutari nec redimi, quia non commutacio vel dispensacio contra deum xxv q. i sunt quedam et xviii di. sicut et xi q. iii qui resistit. Votum aut a voto possit discedi dic quod non regulariter, ymmo reddi debet ab universis, i e licet in prin. Item sicut an emissionem voti non cogitur aliquis vovere, ita ex quo semel vovit cogitur reddere ut xvii q. i c. i et se. i e licet et c. magnum. In viii tamen casibus a voto discedi potest. Primus si in melius commutatur, et de iureiur. c. iii in prin. Item aut ad hec superioris auctoritas requiritur vide quod nota et quod monachus et quod quidem si votum emiserit. Secundus si non processit ad actum exteriorem, i e litteraturam et xvii q. i Rainaldus quam si processisset ad actum eligendo hoc non providendo licet non expressisset verbis peccaret mortaliter non implendo xvii q. i que bona. Tercius si condicionale fuit et condicio deficiat xxxii q. ult. non solum, et hec intelligas sive condicio sit specialis et expressa, i de eo ap. viii de illius et c. sup. eo et de iureiur. c. i nisi. Sive sit tacita que ex sui natura inest voto puta si vivo si potero si deus voluit que semper in voto est intelligenda eciam si non apponatur xxvii q. ii beata et xvi q. i In parochia. Votum enim factum per metum vel calorem non valet nisi postea consentiat vovens, de eo qui duxit et de regular. sicut et i q. iii quod notandum et c. si quis iratus. Quartus ubi vovens non habet facultatem vovendi secundum ea que vota est quod quis possit vovere pro toto. Quintus ubi auctoritate superioris est decretum redemptionem vel mutatum, i e c. i et c. non est. Sextus ubi votum ex sui natura illicitum est xxii q. iiii in malis, de iureiur. quantitate et c. cum quedam et i de reg. iur. in malis li. vi. Septimum quando causa propter quam votum emissum est cessat, i e magne. nisi tu dicas quod licet cesset causa non tamen cesset votum, vota sicut statuitur ad mittitur redemptio sicut loquitur illud c. nisi. Votum fuisset condicionale, utpote si intrauis eciam talem sanctum visitabo vel si talis euadat de infirmitate xxxii q. ult. non solum et i de eo ap. viii. Nota quod si aliquis vovit intrare religionem aliquam, licet fuit electus in episcopum tenetur resignare in foro consciencie et intrare religionem, i e per tuas. Et quid si prelatus vel fratres loci noluit ipsum recipere tunc non dicitur voti transgressor si per eum non stetit ar. i de spons. sicut. Et si promiserunt illud recipere compelli possunt ut recipiat ea quacumque compellitur ille ad votum reddendum, de regul. porrectum, eadem racione et illi ex quo voti sunt ab eis receptum ar. de regul. c. ult. et c. cum sicut quod. In aliis li. vi. Sed aliam religionem intrando a voto liberatur, de regul. qui pro votum li. vi. De statu monachorum et canonicorum regularium

Supra dictum est de transeuntibus ad religionem. Sed ad religionem transeuntes debent professionem facere. Ideo hic subicitur de statu eorum, videlicet vivendum et qualiter vivere debent. Et qui possunt prefici ecclesiis parochialibus et cathedralibus, et utrum possit ab eis in proprietate et continencia dispensari. De vita ergo et habitu monachorum est videndum. Sed quia diversas regulas profitentur quandam duriorem et quandam laxiorem, ideo vita et habitus eorum potest percipi ex inspectione regule ipsorum quam profitentur. Monachus dicitur a monos quod est unus et athos quod est tristis, inde dicitur monachus quasi unus et tristis. Sedeat ergo tristis et officio suo vacet et sit claustro suo contentus quia sicut piscis sine aqua vita caret, ita sine monasterio monachus xvi q. i placuit. Exigit autem status regularium omni quod proprium nullo habeant et si quis habet aliquid statim resignet, et si aliquod aliquando fuit specialiter destinatum non presumat, illud accipere sed abbati aut priori aut cautelario assignetur, alioquin si fuerit inventus aliquid habere in morte in signum perdicionis pecunia ad eo extra monasterium in sterquilinio subterratur sicut beatus Gregorius in dyalogo narrat se fecisse et si sepultus fuit aliquando pena repetur, si sine magno scandalo possit fieri, ut eciam predicatur. Sed abbates et prelati in istis negligentes deponantur si probantur, i e c. ii quod cum vero et c. super quodam et c. cum ad monasterium quod i. Sed si in vita inventus fuit proprietarius tunc debet conduci pecunia in ecclesie utilitatem, de of. ord. grato quia quicquid monachus acquirit monasterio acquirit xviii q. ii abbates, hoc est viii ii monasterium expulit ipsum vel si non vult recipere revertentem sic ut i de infan. ex parte et c. ... Item religiosus non debet ab aliquo munera recipere vel dare sine licencia superioris. Et si propinqui vel amici vel quilibet fratrum aliquando aliquid offerre voluit, primo superiori insinuetur. Et sic suscipiatur si ipse mandaverit de quo tamen nichil fiat nisi quod placuit superiori xii q. i non dicatis. Hoc est viii ii racione administracionis sibi a superiori commisse, i e monachi q. i et xvi q. i moderamine. Item non potest agere nec respondere nec forensis negocii esse executor nisi in eo quos monasterium exposcit

vtilitas abbate inconsulto nec inpante xvi q i monachi nec aduocationis officium exerce ꝫ de postul Ex parte et j ne cleri uel mo no magno et xvi q i pruam Item sine licencia superioris non est regularis ad ordines pmo uendus ꝫ de tempo ord Ad aures et xvi q i monachi Item no potest vouere sine lcia superioris et si vouit votum debz frangere ad man datum xx q viii monachos Sicut ut ꝫ de voto et monachos Item no pt mutuum accipere uel fideiubere quod si faciat monasterium no obligatur ꝫ de fideiuss ꝑ quibusdam ut ibi et fideiubere v dicit etiam rees Item regulares claustrum exire no debent sed quiete dormire et comedere ꝫ de vita et ho cle quam et j ne cli uel mo non magno et c ult Item regulares et monachi in multis equitur j e quod dei Item nullus pcio recipiatur nec ad ordines promoueatur nec obediencia uel prioratus alicui concedatur j e c ii in pn et c prioratus Item aut secus factum fuerit dicit ut j de sy c ultio Monachi vero qui eligunt a iurario p canonicam electionem capituli et confirmacionem superioris sine certa causa amo ueri no debent j e c prores quia nemo sine culpa debet iure suo priuari l vi di habes per versum Sed qui per electionem canonicam no creant ad voluntatem suorum abbatum remouentur j e cum ad monasterium et tales et talibus no conferunt prioratus ꝫ de confirmatione vt porrecta

Correctio monachorum primo loco ptinet ad abbatem j e ea que et ꝫ de of ord quanto et si negligens fuit deuoluitur ptas ad superiorem ut ibi dicitur et als pmictitur de negligen j e ea que c i et ppt correctionem faciendam debent de triennio in triennium capitulum celebrare in quo diligens habeatur tractatus de reformatione ordinis et obseruancia regulari in quo statuantur quatuor diffinitores ut quod statutum fuit illis quatuor approbantibus inviolabiliter obseruetur omni excusacione contradictione et appellacione remota et ibi ordinentur visitatores ad corrigendum que correctionis et reformacionis officio viderint indigere j e In singulis et c sequenti

Item professi pnt monachi in ecclesiis parochialibus causa vtilitatis duo possunt plures ibi esse xvi q i ad pro vtilitate quia monachus solus in ecclesiis parochialibus habitare no debet Item regularis de canonico si comode secum esse no possit j e c ii in pn et c quod dei et professi debent ab Epo cum consensu abbatis in ecclesiis que no spectant ad monachos pleno iure sufficiat solus assensus abbatis et tales monachi pnt predicare bap tizare pnias iniungere missas ad ppulum celebra re et sacramenta omnia ministrare Alii uero qui non predicant populo no pnt xvi q i c Sacerdotes Item pro utilitate et quam ptotum

et q ii visis et j e quod di tum Sed nunquid talis excusatur ab esu carnium Dicit ho quod si est secum no excusatur quia tunc tenetur re gulam obseruare q j e quod di ii infirmus sit de q di v carnem Item si vero pleno iure p tinet ecclesia ad monachos et pleno iure re manet subiectus abbatis et seruabit omnia sicut prius preter tamen sit ieiunium silencium et vigilias que comode seruari no possunt in ecclesia seculari xlvi di Sicut Et in omni tamen casu tenetur habitum deferre etiam si factus sit Epus ꝫ de vi et ho cle clericum ad si nisi forte scandalum generaret uel loca minus tuta transiat vbi superius pt mutare habitum non tamen infirmus hic intelligitur ꝫ de vi et ho cle clericum nec absoluitur sibi ho nisi quo ad obe dienciam et diuina officia xviii q i In prochia nec ecclesiam reget sibi officium monachale Item ad quamcumque venerit ecclesiam illius consuetudinem seruabit xii di Illa et xli di quisquis In oratorio continuum silencium semper obseruetur et in claustro secundum consuetudinem loci Item in refectorio nullus omnino carnes vescatur nec etiam extra refectorium nisi in infirmitorio nisi ex indulgencia abbatis qui mittit illos nunc alios potest aduocare in camera ita quod debilibus et infirmis in omnibus prouideatur j e cum ad monasterium c in et sequentibus

Dispen sare pt abbas et quilibet platus conuentualis in regula monachali quantum ad vsum carnium j e cum ad mon c in refectorio et de q di v
2 carne Item secundo in votis quibus se astrinxit ante ingressum religionis xx q iiii monachio
3 Item tercio in cella spali constituenda xx q ult mo
chis et j de excess prela cum ex eo et ult li
4 vi Item quarto quod sit in testamento executor ꝫ de testis
5 religionis li vi Item quinto ad monachum excitato pro
moto ad ordines no habente sed mediante uel uel ad pruiam nisi statim fuit graue et nota bile uel ubi qui fecit adultus sit et defectus et violentus contra obseruancie uel ignorancie presumatur j de sen ex cum illorum nisi dic ut j de pe et re c cum in ysis b trinus et absol
ue potest ab excommunicatione vt dicitur j de sen ex c
6 viii monachi Item sexto cum eo qui in seculo fur tiue ordines recepit j de eo qui fur or re cum
ho dicit ut j e c quis possit v Item et si Item sep
7 timo in ieiuniis cibis et operibus manualibus de
8 q di v no mediocriter et c Item octauo ut
eum faciat in cum monasterii procuratorem xvi
9 q i monachi Nono ut electus in Epum possit transire conuentu irrequisito ꝫ de Item religio sub li vi Item moniales vero professe tacite uel expresse debent esse sub perpetua claustra nisi graui infirmitate laboret quod no possit

Si grauis est . . . pt punire religiosos ratione delicti et qui no . . . distinguere a sit priuilegiati aut exempti si priuilegiati sunt tunc pt punire eos ratione delicti . . . delinquunt perdunt priuilegium Et . . . . . . lege . . . committitur in lege Et . . . committitur in ipsum delinquendo . . . agi de . . . aut . . . priuilegium . . . . . . delinquunt in loco no exempto vel exempto . . . in loco no exempto tunc pt . . . priuileg . . . capella si in loco exempto . . . distinguere aut . . . faciat in . . . ordinario . . . aut . . . ordinarii et . . . pt . . .

sine gravi periculo vel scandalo committi
vel nisi abbatissa vel priorissa pro feudo
quod ipsum monasterium tenet ab aliquo
principe vel domino temporali propter omagium pra-
dum si non possit per procuratorem hoc facere
cum honesta et decenti societate poterit
exire ita quod hoc prestito ad monasterium
revertatur nec de cetero aliquem recipiat
ultra ecclesie facultates et ad hanc clausu-
ram faciendam tenentur archiepiscopi episcopi et ab-
bates et alii quibus subsunt contradicen-
tes et rebelles per censuram ecclesiasticam
compescendo j e periculoso li vj Sed leges
instituuntur cum promulgantur firmantur cum
moribus utencium approbantur in di in istis
Ideo illa constitucio imposita est urbibus et non
rebus quas menbranas occupat et coia de le
l ij nisi et xiv Romanorum Correctio mo-
nialium pertinet ad episcopum xxiij q ij cognovimus
Et si dicatis monasteria monialium sine manifesta
et racionabili causa frequentaverit per episcopum arce-
atur et si non desistit pruetia officio sibi laicus
sit, arceatur ut de vi et hoc clericus monasteria
Et si aliqua monialis sit suspecta debet se
purgare j de pre ca moniales et propter suspi-
cionem tollendam monachi et moniales non debent
in uno monasterio habitare sed longe distare
nec cum aliqua familiariter loqui Sed cum ve-
tula quadam in presencia abbatisse competendo
se quia adulterium incipit cogitacio xviij
q ij Circa religiosis Item abbatissa non
potest eas absolvere sed episcopus j de pe noua
et de sen ex de monialibus et ab episcopo debet
benedici xx q i devotis dic ut dictum est
de regul quod illud idem Item propterea preteritis prius
abbatem potens sit in opere et sermone ut
exemplo vite et verbo doctrine suos fratres instruere
possit in bono et a malo eciam revocare ze-
lum religionis habens secundum scienciam ut deli-
quentes corripiat et castiget et obedientes
foveat et confortet et abbas super omnibus
curam et diligenciam apponat et si negligens
fuit disponatur et ei omnes obediant reve-
renter j e cum admonita quod plerumque et ultra de
obediencia dic ut de ma et ob quod de obe-
diencia Sed nunquid in voto continencie et
proprietatis potest dispensari videtur quod non j e cum ad
monasterium nisi videtur quod abdicacio proprie-
tatis sicut et custodia castitatis sic annexa
est regula monachali ut contra eam nec
summus pontifex possit licenciam indulgere
dicat hoc quod hoc est verum quia nullum bonum
melius invenitur in quo possit fieri commutacio
quia nichil est melius continencia quia virgini-
tas replet paradisum xxxij q i nupcie et
castitas sola est que ad fiduciam potest deo animas
presentare in aut de leo quod Dinimus coll ij Alij
dicunt quod papa non potest dispensare ut monachus
habeat proprium sed de monacho potest facere non mo-
nachum Tu dicas verius sed hoc potest dispensare
ex plenitudine potestatis in utroque ex causa ma-
gna puta si ex Sarracenorum ad totam terram offert
conversionem si habuit simoniales in uxorem
et hoc ideo quia qua racione papa potuit
facere quod simplex votum quod si simplex vovens contrahat matrimonium
tenet eadem racione possit hoc facere de solemp-
ni quia voti solempnitas ex sola constitucione
ecclesie est inventa charmonij ut communiter ab ipso
capite scilicet Christo institutum dicit de voto quod votum li
vj nec est solemnitas de substancia voti et plenitudine
potestatis potest dicere supra ius dispensare dicit
de concess preb proposuit unde non peccat sed meretur
monialis in hoc casu obediendo in hoc ipse
contraria non obstant j e ca admon nisi et
expone ibi non potest i non congruit sed dicere
sic xxxij q v paulus vel dic non potest dicere
sed potest supra ius dicit de concess preb proposuit et
cum dicatur nullum bonum melius invenitur hoc
est verum in persona singulari sed in salvacionem
regni est melius quam unius persone votum
quia est bonum publicum quod preferetur singu-
lari dicit de regul licet preterea cum facit de reli-
gioso Episcopus non dispensat propter hoc in proprietate
quia prelatus est procurator non dominus Item de don
servitutem Item solus committit dispensacionem

De religiosis domibus

Tractatum est supra de monachis et
110 statu eorum Item quia monachi non
nisi in religiosis domibus ponuntur
Ideo hic subicitur de religiosis domibus
Monasteria domus religiose et hospitalia et
xenodochia et alia loca similia ad pios
et religiosos usus deputata domus reli-
giose dicuntur que debet constitui et eciam
oratoria de auctoritate episcopi xvj q i quicumque et
xviij q ij quidam et c se et j e de xenodochijs
dum tamen in locis non exemptis licet regulares
sint exempti j de privilegiis auctoritate li vj et se-
cundum qualiter constitui debeat vide j de ec edificanda per
totum Item postquam deo sunt dedicata non debent
amplius humanis usibus applicari j e ad
hoc xij q ij nulli et de q di i ligna nec
in ecclesia regularium possunt poni ab episcopo canonici
seculares j e cum inter quatuor et xix q iij que
semel Sed si male vivant regulares po-
nendi sunt ibi homines districcioris vite vel

altius religionis ı ne cli uel mo Prelati sit
tamen haberi possunt alias ponentur seculares
ı e. Quter nisi quia nouitas legem non habet
ı de regul uic q nō est et de q di ij Sic etiā
ffallit in locis acquisitis a religiosis mendican-
tibus qui fuerunt reprobati in concil lugd de
quibus Epus nichil pt ordinare absqz sedis
ap. licencia spali ı e Religionū li vj ‖ Sed d'
etiā secularē cū consensu canonicorū pt fa
ce etiam regularē ı de et ord' ad aut' ista
q nec monachus in pluribus monasteriis
locum habeat nec abbas pluribus presideat
ı e c ult' nisi Secundo religiose et monasteria
subsunt Epo diocesano ı e de xenodochiis
xvj q vij omnes basilice et xviij q ij monstio
nisi sint priuilegiis munite ı e Constitutus uel
prescripcione ꝫ de pscrip. auditis Sed licet
Epo subsint monasteria lege iurisdictionis in
fauorem tn religionis a lege diocesana sunt ex
empta x q. i. c. i. et xvij q. i. placuit et c. Cu
pro vtilitate et ꝫ t prox c. i. ı nisi habent po
pulum tunc monasteria subsunt Epo racione
b populi quo ad legem diocesanam ut xviij q
ij c. Clementius Sunt leges iurisdictionis et le-
gem diocesanam in quibus consistit totū ius
et ptas Eporū ꝫ talis diā ı quia ad legem
iurisdictionis ptinet canonica obediencia sub-
iectio reuerencia constitucio et correctio delicto-
rum et reformacio censura ecclastica iudicio
omni ı cā ad forū ecclastiā spectanciū pe-
nitencie correctio delictorum cura animarum dedi-
catio ı cā examinacio ı et deposicio et genera-
lit' omi sacrorū et ordinū collacio que consistunt
in campno ꝫ de of ord' c. i. ij et in et c.
Conquerente et c. dilectus Sed legem aut dioc
spectat vocacio ad synodū sepultura mor-
tuorū et quarta decimacionū visitacio hospi-
ciū et similia et generalit' que consistunt in re
cipiendo ꝫ de of ord' Conquerente q' ult' ı
quiqz tn lex dioc comprehendit legem iuris-
dictionis ꝫ de pscrip Auditis Sic igitur q
omnia monasteria ipo iure in fauorem reli-
gionis exempta sunt a lege dioc x q. i. c. i
et xvj q. i. Cu pro utilitate et c. placuit nec
cogi pnt ad talia facienda xviij q ij Qm sit
A lege uero iurisdictionis non sunt exempta mona
steria ~~in sua dioc~~ nisi priuilegio spali sint mu
nita ymo quo ad legem iurisdictionis subsunt
Epo omnia monasteria in sua dioc constituta xviij
q ij Clementius ı vel racione visitacionis ꝫ
de prescri Cum ex officii uel ꝑ ex consuetu-
dine debetur xviij q ij Frmacium et ı q
in questiū seculares vero etiā subsunt Epo
quatū ad utramqz legem x q. i. de his Sed
capelle monasteriorū siue regularium subsunt
Epo quatū ad vtramqz legem ꝫ de of ord' Co
querente et xvj q ij Sane et ı de priuilegiis Cu
et plantare q' in ecclesiis et c. cauete li vj in
pleno iure subsint monasteriis ı de priui-
legiis uel ij exempta sint monasteria cū ca-
pellis suis ı de priui Ex ore nisi ı et inde
quod dr ı de priui q' x ꝫ ti vo etiā ı racione ra-
cione capellarum que non sunt sic exempte
cū maioribus ecclesiis ad synodū ire tenentur
ꝫ de ma et obe q super et xviij q ij Abbates
hoc c. viij de his qui populum hnt secus
de his qui non hnt Nam si hoc distinctionem etiā
si essent exempti ire non tenentur vt dē
e. de exemptis qui populum non habent xviij
c q ij quā sit nouū nisi Nota q si quis ve-
lit intrare dom' religiosam uel de nouo
fundare regulam et institucionem accipiat de pba-
tis ita q' de cetero nullus nouū ordinem ul
religionem inueniat et specialit' mendicantem
quia religionū mendicancium soli pdicatores
et minores carmelite et heremite sancti augu-
stini approbantur Alii mendicantes potest
sic in religione sua remanere q de cetero
nullum recipiat de nouo domos uel loca
acquirat uel acquisita non alienet absqz
licencia sedis ap. speciali ı quia ea reseruat in
subsidium terre sancte uel pauperum uel pios
vsus per locorū ordinarios uel eos quibus
sedes ap. comiserit conuertenda Si secus fa-
ctum fuerit non valet et simil excommunicationem
incurrunt nec pnt pdicare uel confessiones
audire nec sepulturam pnt habere pnt tn ad
alios ordines transire Ita tn loca sua non
transferant absqz licencia se. ap. spali ı e ne
nimia et c. Religionū li vj Sz pdicatores
et minores et alii mendicantes licet possint
loca sua retinere non tamen possunt de nouo
acquirere absqz licencia se. ap. spali ı de excess
plā cū ex eo li vj Sicut ibi dictum e q iste
pdicatores et tamen sic pnt

De capellis monachorum

R D Ictu est de domibus religiosorum
hic prosequitur de capellis eorū Ubi
videndū est q ius monachi habeant
in suis capellis et q Epus Monachi si ca-
pellas in pprio fundo et ppriis vsibus funda
A uerunt uel quas hnt ex sui fundacione ipsi
hnt omnia tpalia et Epus spualia xvj
q ij Sane et c. Statuendū et ı de priuil' ı

ut monachi pnt hre ex priulio spali ꝫ de priuilegiis et
et defendi capellas in corp ecclesiis ı ex q lo c. vii d capellis
monachorum li vj

Cu et plantare q̄ , in ecclijs nec debent
regi per monachos s̄ per sacerdotes secu-
larem) e c. i nisi ut dictu est ꝫ de sta mo
q̄ prefta quia nō debent sibi remanē inter
seculares) e c ptē et si dz aut in eis ecclijs
a mochis sacerdos epo pntari nec potit
cōsuetudine uel statuto contrario nō obstante
ñ ex ea racionabili et per epm amoni) e
c. i et c pbri li vi ⁋i vō acquirant mōsteria
uel capellas ex donacōe epi tūc si cto mo
donauit epus illud ius habebunt q̄ expssu
ē in donacōe ar ff de pact' / In tradicionibus
// ⁋i vō dedit pleno iure tūc monachi habent
et spualia et insticōes xvi q ii visis ⁋i aut
simpliciter dedit tūc illam porcionē videtur
contulisse quā epus in eadē ecclia percipiebat
// Sed si nichil percipiebat tūc donasse videtur omne
illud quod spualiter in ea percipiebat ꝑt' kathedra-
ticū ⁋ꝫ ut donacio valeat consensus capitu-
li ē requirendus ⁋ de don pastoralis ⁋i aut
ex donacōe laica tūc solum habebunt mochi
quod in ea laicus habebat nec fit preiudiciū in
aliquo epo) c prov' ⁋um secūdū ē c Si laicus
li vi / quia nō pt laicus plus iuris transferre
quā noscatur habē) de dote pq diuor test
inip et de reg' iur nemo li vi // ⁋ed si "epi
"consensus accedat donacio gstabit ppetua
firmitate subnixa xvi q .i. gm quicquid ita
q̄ si laicus erat pronus ius pronatus transit
et quo d quā epus obtinebat si laicus nō
erat pronus ius pronatus trasit / et quod tpa
epus obtinebat si laicus nō erat pronus ius
epi trasit) de iure pa illud / et ꝫ de don pa-
storalis hec sūt vera de monasterijs et capellis
nō exemptis / In monasterijs aut exemptis
et capellis epus dyoc nichil iuris habz quia
capelle eodē iure censentur quo ad monastia
) de priul' gm et c / Cū capella et c / Cunde li vi
// ⁋ed dum vicarios prochialm ecclarū instituunt
debent eis et redditus assignare vnde possit
hospitalitatē tenē iura epalia soluere et
sustentacōm congruā habē ꝫ de pb' de mo-
chis tm exempti quā nō exempti ꝫ de pb' li
vi

De iure patronatus

IB In superioribus de iure pronatus in spe
est dictū .s. q̄ gpetit monachis et alijs
religiosis hic generalit' de iure pronatus
ē dicendū // Primo quid sit ⁊ quibus patronus ex
quibus causis proueniat / Que competūt pno
et qualiter transferatur // Quid fieri debeat qn
plures sūt patroni et ē in putando discordia
int' eos et in quibus dicitur pronus et laicus
differant / Ius pronatus ē ptas prouidendi
ecclie prouenient ex beneficijs in cōsecracione
ecclie collatis // Ius pronatus qnqz dicitur
aduocacio) e quia dicitur qnqz vice gnatus qu-
asi custodia qnqz gvardia) e preterea // Item

dicit' uel appellatur ius frequentacōis uel profes-
sionis xviij q vij pie mētis et c ß qnqz gra
xvi q v ⁋i quis epozū prouenit aut ius pro-
natus ex causis que in hoc v'su gtinetur / Prona-
ficiunt dos edificacio fundus / Ex collacōe dotis
prouenit xvi q vij filius et c quicūqz et tm debz
dare quod sufficiat ad luīaria et nīa ministro-
de con di nemo / Et si quis post cōsecracioē aliqd
dedit nō ꝑpt' hoc efficitur pronus nisi ecclia
fuisset consecrata sine dote quia si post gsecra-
cionē dotaret s̄ hō pronus efficitur tam cōsecrari
nō debet donec dos fuit prius assignata) de co
se ec uel al' cū sicut xvi q vij pie mētis / Sed
si epus consecrat uel fundat nō assignata do-
te dicitur ꝫ q̄ tenetur eam dotare) de gse ec
tū sic insi sicut tenetur prouidere illi quē or-
dinauit sine titulo ꝫ de pben c ij et c Epus
et c Cum secūdū hoc ē vīn dū tm sine lesione
ecclie sue hoc facere possit aliās nō / nisi habēt
prim quā delictū psone in dampnū ecclie redū-
dare nō debet) de reg iur delictū li vi et ꝫ de
except ⁋um venca lib et tūc dotabit illā funda-
tor et ad hoc pt compelli ar xvi q vij pie me-
tis et hēs fundatoris ad hec tenetur in aut'
de ec qm q̄ si aut et q̄ si quis edificacōm
⁋ꝫ que erit dos cōpetens Respondeo si sit mōste-
riū tūc dos debet esse tanta q̄ pbri dyaconi
subdiaconi cantores et lectores possint in illa
esse in aut' ut determinatus sit nūs cli' q. i ⁋i vō
sit ecclia ecclia dos adminq debet esse pro duobus
ar ꝫ de fil' ps' ꝑposuisti ut xvij q. i Illud et
quod possit iura epalia persoluere et hospi-
tes recipē ꝫ de pben de mochis et c Suscepti
li vi / De fundacōne uel edificacōe ius pronatus b
acquirit') e qm et c a nobis sed ex reedificacōe
s̄ ⁋ꝫ nō acquirit' cū totū monasteriū nō ē fu-
ditus destructū uel ecclia sed si omīo fuerit
ē destructus et de gsensu epi aliquis velit
reedificare acquirit ius pronatus quia per inde
ē ac si ecclias ab inicio cōstruxisset ar) de
iur' / Sed si hō si sine cōsensu epi hoc faciat
nichil acquirit // Et si extraneus velit reedificare
antiqua ei limaz dz monē pronū ut ipsam re-
ficiat et extraneo pferre ar) e qm / Quid
si extraneus de gsensu epi eam reedificaret
ex eadē materia dicit s̄ ⁋ꝫ q̄ pmus desinit ee
pronus ex quo nō uult refic̄e et obligacio sēl
extincta nō reuiuiscat de q. di iij quib' / et ff
de sol' qui res q̄ arcā nec illa materia possit
humanis vsibus applicari de q. di .i. lingua et
ꝫ de relig' do ad hec / De collacōne fundi acquirit'
xviij q .i. Abbem et si infra limites alicuius
ecclie noua ecclia cōstruatur Rector illius ecclie
cū patrono pntabit) de ec edifi ad aud' // Ius
ergo tribus modis acquirit' / Ius pronatus [illegible]
dicit hō q̄ si vnus fundū assignauit alius
edificabat et alius dotauit cuilibet istorum acqsitū

est ius patronatus Vn dicit Jo et quilibet habet ius patronatus in solidum nec vnus plus iure habet quam alius quo ad omnes eius effectus preter sacerdotis presentacionem que est aput illum ita quod aput nullum ut de de heredibus patroni l. c. c. i et ii et est racio quia cum sit res simplex et indiuisibilis transit ad quelibet heredem in solidum etiam si aduersis et inequalibus partibus sint heredes ar ff de s. mt l. v. e. q. de relig. Si sepulcrum quia spiritualia et incorporalia diuidi non possunt ar vii q. i nichil Competit autem patrono que in hiis versibus continentur Nam patrono debetur honor onus vtilitas quia presentat presit defendit alatur egenus Competit ad honorem quia si eccia non fuit collata tunc non eleccionem faciende sed iam facte honestius patroni postula assensus nisi aliter de sua iurisdiccione obtineat ut partes suas interponere debeat eleccionem tractade l. c. a nobis et hoc intellige verum si non t et B quando per ecclesiastica ius obtinet patronatus puta Abbas vel alia persona ecclesiastica quia huius persone bene possunt interesse eleccioni faciende ex quo consueuerunt interesse s. de de ca. poss. Cum eccia vel quia in fundacione reseruauerunt sibi aliud ius de consensu episcopi et sic de iurisdiccione sua interesse possunt ar xviii q ii Eleutherius Sed dicas quod laicus de iurisdiccione sibi specialiter concessa in fundacione potest interesse quam cum concessionem ostendere debet ar c Si contra morem et ab eo qui hoc concedere potuit scilicet ab omnio papa quia Episcopus hoc concedere non possit ar p. dicti c Eleutherius et hec bene probatur xvi q. i § hinc etiam ubi dicitur fuit priuilegium regi ut simul cum monachis eligat abbatem alias laycus patronus in eleccione esse non debet nec valet consuetudo in contrarium s. de elect. Sacrosancta et c massana Item habet honorem processionis quia precedit in processione et primus sedet in eccia ut dicit Jo l. c. nobis § ult. et xvi q vii pie mentis et c. se Competit etiam si aliquid onus quia tenetur defendere ecclesiam ab omnibus oppressionibus xvi q vii multociens non debet opprimere l. c. preterea ii nichil enim in ipsa debet petere preter antiquos et moderatos reditus a loci Episcopo statutos ut ibi dicit Et si sacerdos male versatur tenetur denunciare Episcopo Ideo dicas de abbate xvi q vii filiis et xviii q ii abbatem ii Item habet aliquid vtilitatis quia si vergit ad inopiam de bonis ecclesie alii debet modeste l. c. nobis nisi et xvi q vii quicumque hic respectu ad facultates ecclesie et qualitatem persone x q iii c ult Qualiter transferatur quod ius patronatus hiis versibus continetur
Iura patronatus transire facit nouus heres
Res permutata donacio vendicio que
Transfertur ex successione ius patronatus xvi q ult considerandum et l. c. i Sic ut s. e § Ex collacione Item permutacione quia per

Sod' tt li vi d' h'

mutatur cum alio spirituali xvi q vii nemini tri-
cum re temporali non potest permutari quia vendi-
di non potest cum sit spirituali annexum l. c. de iure.
Sed de spirituali cum temporali nulla est permuta-
cio s. de rerum permutacione exhibita ad quorum Item
transfertur ex donacione laica loco religio-
so vel ecclesie de consensu episcopi Alias non secun-
dum aliquos l. c. quod autem et c. nullus et s. de do.
in consultacionibus Alii dicunt contrarium l. c.
illud Tu distinguas aut vult eciam dare
loco religioso et tunc non potest absque licencia episcopi
et sic loquitur prima iura expresse Aut vult
dare ius patronatus et tunc potest sine licencia auctore
Episcopi sic distinguit c. l. c. illud et c. circa
et eciam eidem ecclesie vel alii vel loco religioso
ad Episcopo qui non consensit non debet in aliquo
derogari l. c. si laicus in pri li vi De dona-
cione facta locis religiosis ab episcopo vel ab
alio de consensu Episcopi vel non sicut s. t. prox.
§ Si vero acquirat Sed nunquam laycus potest donare
Ius patronatus vnum dicit quod sic de consensu
Episcopi ar l. c. Ex insinuacione quia potest etiam
sine consensu episcopi coheredi suo donare ut ibi
dicitur quia quilibet est heres in solidum l. c.
c. i Item transfertur ex vendicione scilicet
quando venditur vniuersitas transit ad vniuersi-
tate l. c. cum s. nisi specialiter sit exceptum
l. c. Ex litteris Sicut l. de symo. § i v. spiritua-
li Innocencius vero dicit hoc esse verum cum venditor
habet ius vniuersale quod multa iura continet Secus
si quis vendit omnia iura que habet in villa
cum villa sua non sit scilicet tamen habet ibi certos cu-
dos vel certa iura in tali contractu non tran-
sit ius patronatus Item cum vniuersitate tra-
dita ad firmam vel in pignus nisi excipiatur
Ex litteris ut s. de re iudicata cum Bertoldus
Si vero aliquis ius patronatus emit quod facere
non potest l. c. de iure debet ille iure taliter
acquisito applicare proposita spoliari l. c. quod cle-
ri scilicet cui applicabitur Jo dicit quod ecclesie cui
per huius empcionem symoniacam facta est iniu-
ria ar l. de sy de hoc et xvii q iiii Si quis
iurato et sic eccia erit patrona sui ipsius Sic
quod vendicio non tenuit l. de sy quelam et l.
c. de iure Ideo remanebit penes patronum
restituta pecunia quia eo ipso quod emptori pe-
na imponitur et non venditori vr quod penes
patronum debet remanere quia si papa voluisset
ipsum hoc dixisset sicut de alio l. c. quia
Sed sit inter aliquos altercacio de iure patrona-
tus quis cognoscet Dic quod iudex ecclesiasticus
debet cognoscere cum sit spiritualibus annexum
l. de iud. quanto dicit tamen Ho. quod in quibusdam
partibus cognoscunt laici sed hoc non est
de consuetudine quia talis consuetudo non

valet ymo est de concessione pape in regno
francie quod potest facere ut de arbi per licteras
Aliud est quando patroni discordant distin-
guere aut est dissensio de persona presentanda quia
unus presentat unum clericum et alius alium tunc
episcopus debet recipere illum qui maioribus
iuvatur meritis et pluriorum eligitur et appro-
batur assensu. Si autem habet suum scandalo ec-
clesia nequit ordinet episcopus ecclesiam sicut melius
eam secundum deum viderit ordinandam ut e. quam
Si vero pares fuerint hinc inde presentati tunc
preferatur qui maioribus iuvatur meritis extra
Si si forte vel si sint equales partes tunc
locus erit gratificationi ar. ut e. eod. advocatus
Si vero sit questio super iure patronatus puta quia
unus dicat se in solidum esse patronum et negat
alium patronum esse tunc dicunt aliqui quod episcopus
expectet usque ad vi. menses et tunc ordinet ec-
clesiam nisi quod fuerit finita ut e. eod. de salvo
iure illius qui postea evincit ius patronatus
in posterum ut e. Si vero et c. Consultationibus
ex si tamen non vult expectare post quatuor me-
ses ordinet etiam ut e. quam et c. eod. propter
alii dicunt quod sex menses computantur a tempore
vacationis et quatuor a tempore mote litis et potest
episcopus facere quod istorum magis placet Alii autem
dicunt aliter et melius distinguendo aut
est altercatio inter laicos de iure patronatus et
tunc expectet episcopus usque ad quatuor menses
et postea ordinet ecclesiam sic intelligitur ut e. eod.
te. et ut de conces. preb. nulla. Ad hanc distinc-
tionem facit ut e. Si laicus quod unum li. vi. et quod
postea ius patronatus evincit repetet ecclesiam que
episcopus ordinavit ut e. Si vero et c. Consultatio-
nibus non quia per hoc acquiratur ius pre-
sentando sed ut patronus per hoc sit in quasi posse-
ssione sui iuris ne postea vexetur de facto. Si vero
contencio sit inter episcopum et patronum vel patronos
puta episcopus dicit presentatum indignum et pa-
tronus ydoneum vel episcopus dicat se patronum tunc
episcopus ponat ibi yconomum pro fructibus con-
servandis futuro quousque fuit expeditum ut
de of. or. eod. nos. Nullus debet institui sine
presentatione patroni in ecclesia que patronum habet
et si contrarium fiat talis institutio est irritanda
et alius quem patronus presentavit est instituen-
dus ut e. c. illud insti. et xvi. q. vii. decernimus
Patronus clericus et laycus dant in hiis
que in hiis versibus continentur versus
Clericus et laicus distant per plura patro-
ni presentet et tempus subiectio permutare for-
san presentare potest patronus laicus Per pre-
sentationem laici plenum ius non acquirit presentato

quia per imgriciam ius habet prelatus in concessione
vel confirmatione quia patronus in presentando
ut e. pastoralis et ut de of. leg. dilectus. quia potest
patronus mutare voluntatem suam antequam episcopus
confirmet et alium presentare ut e. quod autem et
c. eod. autem et c. pastoralis. Sed si patronus pre-
tet aliquem petere potest ab episcopo confirmationem
et si episcopus eum non admittat et presentatus aliquis
admittatur potest patronus si sit ydoneus agere contra
episcopum interesse vel ut ei provideat de beneficio
competenti ut e. pastoralis et ut de sen. et re. iud.
eod. stolidus. Sed quando patronus recedit a primo
alium presentando tunc est locus gratificationi et
ideo est in arbitrio episcopi relinquendum ut e. eod.
advocatus. Clericus vero si collegium vel presbiteri ecclesiastici ·: presona
ta aliquem ydoneum presentet quia ius plenum ei
acquiritur ut possit petere confirmationem tanquam
si esset clericus quia postea petere permittere seu
variare non potest ut e. quod autem et c. pastoral. Et si
presentavit vel eligat indignum ipso iure est priva-
tus presentandi vel eligendi ea vice privata laycus
tus non ymmo secundum potest presentare ar. ut de
elec. eod. in cunctis et ut e. pastoral. Episcopus in tem-
pore non dant quia patronus laicus habet tamen
quatuor menses ad presentandum ut e. quam et c. eod.
propter. Sed patronus clericus habet sex menses
est ca. te. et ut de conces. preb. nulla. Etiam si illud
ius habuit ex donatione laica licet non habet
nisi quadrimestre habebit semestre et dicitur
patronus ecclesiasticus per omnia reputatur ut e. Si
laicus quod unum li. vi. Et intelligitur ius pro-
natus laici quod quis ex patrimonio licet
sit clericus ut e. Plurium dicitur et currit contra lai-
cum per quatuor menses et contra clericum per
sex menses non a vacatione ecclesie sed a no-
ticia computandos ut de sup. ne prelati lic. et ut
de conces. preb. quia diversitatem insti. Sed que
est racio quare patronus laycus potest variare
patronus clericus non et quare patronus lay-
cus non ~~et quare p~~ habet nisi quatuor me-
ses patronus clericus habet sex Responsio secundum hostiensem
quod fit quedam compensatio hinc inde quia laycus
non potest examinare clericum ideo non punitur eli-
gendo seu presentando indignum ideo gravatur
in minori tempore. Sed persona ecclesiastica debet
magis esse discreta et scire iura et potest clericum
examinare ideo si presentavit indignum privatur
illa vice Et in maiori tempore revelatur ut pos-
sit querere competentem. Item in subiectione ecclesia
differunt clericus et laycus patroni quia pa-
tronus clericus etiam quantum ad ipsum ius patro-
natus subest ecclesie magis et foraneus quam
laicus Unde est quod legatus potest conferre

ecclesiam in qua clericus habet ius patronatus/ eo
ignorante uel inuito ut de of leg. Clericus tenens
in layco i c cum dilectus. Uel ut si clericus habeat
ex paterna successione quia laycus censetur i
c cum dilectus quod nos igitur Sic ut ut de of leg.
quod quarto In pena eciam differunt quia si clericus
non ydoneum presentet priuatur ea uice ut de suppl
ne prela sicut insti et i de et edifi c inhi-
bicionis in layco uit cha[n]tur satis subtiliter et ut de
of ord cum nos et facit ad hoc quia penitere
potest ut dictum est ut c quod patronus Nota quod pre-
quam mota e quo super iure patronatus presentare
uel eligere non potest ar ut de elec cumana et i c
ex litteris Item aliquis non potest seipsum presentare quan-
tumcumque sit ydoneus i c pretereas quia differencia debet
esse inter presentatum et presentantem sicut e inter da-
tem et recipientem ut de instit cum ad nostram
nec sanctuarium dei iure hereditario possideri potest
i c constitutus Quid si ecclesia eciam vacante pre-
lato proprio motu patroni uocat ei offerat ecclesiam
in qua habet ius patronatus numquid potest recipere ho-
die quod post consensum uoluntatem prelati quia non
habet originem a seipso ar ut de elec ad ius
ff quod cuiusque uniuersitatis plane et i de sortil c fra-
ter nec deterior condicio eius fieri debet Ideo quia
patronus unio melior i c nobis insti et ut
de testibus cum in officiis Item numquid potest filium presentare
Epo dicit B quod sic/ si auctoritate propria non posset insti-
tuere i c constituit/ quia suffragium patris va-
let filio ff quod cuiusque uniuersitatis Illud notandum/
Si si sunt plures patroni possunt potest unum ad se presen-
tare dicit B quod sic/ ar ut de elec cum in iure di-
de i c li vi Sed si plures patroni non possunt conue-
nire in presentando numquid possunt preposito admi-
nicum ut alterius uocibus presentent dicit ff de
dono quod Item sacerdos prothialis presentet
aliquem ordinandum ad titulum ecclesie sue patrono con-
senciente uel presente et non contradicente mor-
tuo sacerdote patronus tenetur illum presentare
pro non contradicente patrono sunt abdicatus non
sit preiudicium patrono quin possit quem uoluit pre-
sentare i c expostulasti De Censibus pro-
curacionibus et exactionibus

Dictum est de iure patronatus hic dicendum
Restat de iure eorum qui censum pre-
exigere ab ecclesiis Videndum ergo quid
sit census/ quibus censum imponere possit/ et quo
casu possit augeri uel minui Secundo de
exactionibus in quibus casibus fieri possit in
ecclesiis Tercio de procuracione ex qua causa et a
a quibus debeatur Census est quedam pensio
ecclesie que de prouentibus soluitur i q iii
inquisitum et ex quo probet causam quare pe-
tat censum aliam non auditur i c peruenit/ non est ce-
sus ignorancie qui hic e prescriptus hostiensis Sed
si census prescriptus sunt tanto tempore quod non extat
memoria quam uel ex qua causa impositus fuerit
numquam e soluendus et si de causa non appareat dicit
quod sic xviii q ii seruiant ff si seruitus uendicetur Si quis
de curio et i de v sign Super quibusdam quod preterea
Item quid si rusticus qui non facit annuum ser-
uicium dicit quod consuetudo habet predium quod forte
tantum ualet quantum seruicium dicit hostiensis quod si consue-
tudo in parte completa sit/ pro rustico e iudica-
dum/ hoc dicit dicat/ quod de gracia uel de curia-
litate hoc actum fuerit/ nam propterea resisti potest
contra dominum sicut pro domino contra ipsum
ar C de agri et cens litibus li vi Quid si sub
tali protestacione quod de gracia admittebat dicit
hostiensis quod factum est si protestacionem admittat non
replicet/ quod ad inuenit ibi comedere de iure
suo ar ff de lib agn li quod seruitutes et ut
de postul prela bone ii re Census impo-
ni potest auctoritate Episcopi ante consecracionem quod ecclesia tene-
atur aliud se liceret patrono nomine census ut
de iure pa persona ii et xvi q ult tributum
et vice beneficii ante et pre xvi q v Illud et
q i possessiones amplius uero non debent hec
quia recipiatur in iure permissum i de pre[ben]
in quibusdam Item imponi potest alio qui habet
ecclesiam canonico titulo sed si imponat auctoritate Episcopi
perpetuus erit census alias erit personalis ut de tras
act de cetero et ut de of vicar ad hoc et
i c preterea et c cum clerici Item census semel
impositus ab Episcopo uel auctoritate Episcopi augeri
non debet i c prohibemus Remitti autem potest
quando placet Episcopo i c venerabilis dicitur ex ea
et de consilio capituli sui ut debitis quod sit a pla
tua et c pastoralis Item e quando ecclesia deuenit
ad paupertatem quod non sufficiat ar i c quanto et ut
deder suggestum Item si peruenit ad pinguio-
rem fortunam tenetur ut de sol odor cum
Si ecclesia potest fieri ab Episcopo in ecclesiis a iure taxa-
ta Taxatur enim a iure cathedraticum quod
debet esse duorum solidorum ut de of ord conquerente
quirente et x q iii illud Item terciam uel quar-
tam decimacionum et mortuorum i c cum olim et
c conquerente tamen in hoc e pocius consuetudo
consideranda utrum quartam uel terciam sit dicit
de quarta testorum ut de postul testificari Item
Exaccio uocatur quicumque tributum uel pedagia
i c quamuis aliquibus clerici sunt exemp-
ti i c quamquam li vi dicit ut i de mu c q
persone et quod re Et quia ecclesie et ecclesiastice
persone ac res ipsarum non solum iure humano
sed et diuino a secularium personarum exaccio-
nibus sunt immunes Ideo ad pedagia

et conuiuia penitus non tenetur nec ad ex-
hibendum nec soluendum / talia pro rebus suis
propriis qui nec causa negociandi deferunt uel deferri
faciunt seu transmittunt non obstante contraria
consuetudine quorumcumque que dicenda est potius
corruptela ita ut nec collegium nec uniuersitas
nec aliqua singularis persona cuiuscumque sit di-
gnitatis uel status ab huiusmodi uel personis
pro ipsis personis aut rebus ipsis talia exigat
uel extorqueat per se uel per alium quod ad soluendum
compellat qui autem contrafecerint si persone sint
singulares excommunicationis si collegium uel uniuersitas
interdictum incurrunt ipso facto a qua non possunt
absolui donec exacta restituerint et satis-
fecerint competenter / ut c. quamquam li. vi. Procuratio
annexa est visitacioni / ut c. cum venerabilis et
c. Romana et c. exigit li. vi. § de off. ord. con-
querente et quod possint homines ducere qui de
iure possunt consuetudo est seruanda sed tamen
archiepiscopus xl uel l euectionum numerum Episcopi xxx
uel xx et cardinales xxv non excedant ne lo-
gi temporibus victum breuius hora consumat / ut c. cum apostolus
Visitacionis officium exercentes non querant que sua
sunt sed que ihesu christi predicacionem exhortacionem
correccioni et reformacioni vacando quicumque ad
contrarium fecerit aliquid accipiendo penam incur-
rit / ut c. procurationes etc. triplex est procuratio
vna que racione visitacionis debetur ut / c.
procurationes et venerabilis et c. nuper et hec
a subditis semper debetur nisi priuilegio se defendat
/ ut c. ad instanciam et § despsp cum ex officii et
hec debet solui secundum facultates ecclesie / ut c. cum apostolus
et c. dispendiosam / et c. quanto / et hoc intellige quando
causa visitacionis accedit / ut c. ad nuper // Sed si veniat
pro alia causa puta pro negociis propriis tunc non
habet procuracionem etc. / ut c. procuratores Alia
debetur racione consuetudinis xviii q. ii. Fraternitatem
Tercia racione pacti quod appositum fuit in ipsa fun-
dacione / ut c. quanto et § et prox. preterea et xviii
q. ii. Eleutherius Legatus sedis apostolice et
nuncius a quocumque possunt procuraciones sibi debitas
postulare nisi per priuilegium speciale sit exemp-
tus nec presbiter potest in hoc casu et si aliqui fu-
erint propter ipsos grauati ab aliis huiusmodi re-
staurentur / ut c. ad instanciam et c. procurationes
et dicit ut § de off. de le. c. vii et ecclesia in prima
in qua non est legatus eundo et redeundo necessaria
debet habere § de vrdum ergo archiepiscopus dum
visitat potest a subditis suorum suffraganeorum
recipere procuraciones et cohercere rebelles / ut c. dispen-
te et c. ad venerabilis et § de presbyt. cum
ex officii dum autem tamen prius sue ecclesie capitulum

ciuitatem et diocesim visitare et clericos et laycos
ad synodum congrui locus conuocare ne in illius
visitacio preponatur / Deinde per totam prouin-
ciam uel eius partes visitacionis officium exercere
ciuitates et dioceses suffraganeos et eorum sub-
ditos kathedralium et aliarum ecclesiarum earundem
capitula monasteria et alia loca religiosa cle-
ros et populos libere visitando et procuraciones
a locis tantum recipere visitatis et si aliquam
diocesim visitare cepit inqua prouincia sine tota
siue partem visitauit reuitatur causa visitacionis
ad illam ... ipsius prouincie in toto uel
in parte fuerit visitata nisi aliqua indiguerit
visitacione et fuit aliorum diocesium requisitus et
petit iterare visitacionem licet Episcopi non sint
negligentes quolibet anno et procuraciones recipere
moderatam a locis visitatis contraria consuetu-
dine non obstante et audire confessiones subdito-
rum suffraganeorum ac absoluere et ipsis iniun-
gere penitencias salutares et sic debet visitare
ut prius visitet qui non fuerunt ab eo in prioribus
visitati nisi nisi sic aliis visitacionis officium
opportunum / et primo proposito verbo dei inquirat de
vita et conuersacione ministrorum de diuino cultu
et aliis que ad hoc spectat officium de plano
sine strepitu iudicii intendens emendacioni
per salubria monita nec lenia nimis aspera
proferendo si de aliquibus sit infamma orta
in ipsis denunciat ut super hoc inquirat si viderit
expedire Notoria vero crimina puniat penam de-
bitam infligendo omnes ergo prelati iure ordina-
rio visitantes hanc formam studeant obseruare
exceptis religiosis hec probantur / ut c. Romana et
c. exigit li. vi. Episcopus ac semel in anno potest suam
diocesim ordinarie visitare x q. iii. decernimus et
c. Episcopum Et si sit necessitas potest plures visitare
/ ut c. ad venerabilis / et § de off. ord. inter ceteraque
et clerici sibi imputet qui tales se reddunt ut
debeat plures visitari In visitacione autem
qualiter illis prelates incesserint in capitulo nisi
duo uel tres de canonicis ecclesie sue inter eos
habitu et religiosos potest introducere quos ex
videcit expedire ut de off. ord. ut iuxta ordina-
cionis in visitando v uel vii euectionibus duos
equos tamen duce possunt itaque ipsi nec superius
nominati cum canibus venatoriis nec auibus
proficiscantur si ita procedat ut non que sua
sunt sed que ihesu christi querere videantur nec
sumptuosas epulas querat / Sed cum graciarum actione
recipiat quod honeste ac competenter illis fuerit
ministratum / ut c. cum apostolus et nullum grauamine
ultra procuracionem debet ecclesie inferri ut ibi

et j e eaque ꝑ llegati uel maior dum ipse reci-
pere possunt procuraciones licet non visitauerint j e
procuraciones. Alij qui visitant ex officio uel
patriarche archiepiscopi episcopi et alij a volentibus ecclesia-
rum et locorum visitatorum rectoribus seu per
procuratores licite recipere possunt pro sumptibus
moderatis faciendis in victualibus illis diebus
tantum in quibus visitacionis officium personaliter exhibent
ita quod non liceat visitanti nisi vnicam procuracionem
recipere vna die siue vnum locum solum visita-
uerit siue plura eciam si locus quilibet visitatus
ab illo sufficiat ad procuracionem integram persolue-
ndam cum ei sufficiens extat ut temporalia mereat a locis
personaliter visitatis pro diebus quibus ei spi-
ritualia subministrat alias si ipse uel alius nomine
quodcumque uel qualitercumque offeratur uel alter pro-
curacionem recipere presumat duplum eidem ecclesie in-
fra mensem reddi teneatur. Alioquin extunc pa-
triarche archiepiscopi episcopi duplum vltra predictum tantum
restituere differentes sibi ingressum ecclesie nouer-
int interdictum. Inferiores autem ab officio et benefi-
cio nouerint se suspensos donec de huiusmodi
duplo satisfecerint competenter nulla in hoc di-
cum remissione liberalitate seu gracia valitura hec
probantur j e Romana insi et c exigit et c
felicis liber in vi. Non autem debent suos subditos tal-
lijs et exaccionibus. Episcopi grauare cum pro mul-
tis nouitatibus quas aliquociens superueniunt ut
si manifesta ac racionabilis causa extiterit cum ca-
ritate moderatum auxilium possunt ab eis postu-
lare j e cum apostolus et 3 de off ord conquerente. Si
autem propter procuraciones uel seruicium legatis uel
alijs impendens plus extorqueat a subditis
quam soluat extorta sic restituat et tantundem coga-
tur pauperibus elargiri j de inn et quia plerique.
Census nouos causa ecclesie absque auctoritate episcopi im-
poni non debet j e preterea et c significauit
et per. Sed que dicatur census nouus et dicatur nouus
qui non est impositus in ipsius ecclesie fundacione
xvm q ii Clementinus et dist prox per ea uel
qui non est constitutus tanto tempore quod ad legitimam
prescripcionem non perueniunt. Sed multum refert utrum
quis allegaret prescripcionem quam ea probata obtinet
licet in veritate fuerit nouus. An vero censum fuisse
ab inicio constitutum quam tunc non nocet tempore
nisi constet quod tune fuit constitutus uel potest
appellari nouus quia imposita fuit per prelat
generale j e grauis. Ecclesia noua pedagiorum
absque auctoritate et consensu regum et principum
nullatenus statuat et qui contra fecerit eccle-
siastica sepultura priuetur j e. In nouamus

quia soli reges et principes habent potestatem
noua pedagia instituendi ff de publ et vectig
vectigalia C ne noua vect l i ij et iij.
Pedagia dicuntur que dantur a transeunti-
bus in locis a principe constitutis. Guida-
gia que dantur pro ducatu per terram alicuius
ut securus vadat et salmaria dicuntur que
dantur pro sale j de v sig. Sed quibusdam
omnia ista dicuntur portatoria C de vec
et commis l in omnia alia pedagia interdicta
intelliguntur nisi ex consuetudine cuius non
extat memoria exigantur j de v sig ista
dicenda. Et per quibusdam q i. Nec eciam ista di-
cta sunt nisi cum negociacionis causa aliquid
deportatur. Secus si ad propriam utilitatem uel
vtilitatem fisci aliquid deferatur C de vectig
vniuersi et adde hic quod non s e q et quia ecclesie.

De consecracione ecclesie uel altaris

Dictum est de iurepatronatus quod competit
propter fundacionem uel dotacionem
ecclesie. Sed nulla ecclesia sine dote non debet
consecrari j e cum sicut. Et de q di i Nemo.
Et hoc dictum est s de iure pa quod peruenit
Ideo hic subicitur de consecracione ecclesie uel
altaris. Unde videndum est primo de consecra-
cione ecclesie. Quid sit ecclesia. Quando fit consecra-
da. Et a quo. Et quando et ex quibus causis.
Ecclesia vocatur domus deo dedicata ad sacra-
menta et diuina officia celebranda de q
di i c i. Sed quando fit consecranda uel reconcilian-
da obmissis solempnitatibus. Sic quod in tribus
casibus debet consecrari et in duobus reco-
nciliari. Debet igitur primo consecrari quando
dubitatur an fuit consecrata. Et idem de
altari quod propter dubium debet consecrari de q di i
ecclesie uel altaria nec dicatur iteratum quod ne-
scitur esse factum de con di i. Solempnitati-
bus et sufficiat scriptura uel uel vnus testis
ad probandum consecracionem de con di i de
2 eadem et c nullus. Secundo si ecclesia exusta
est ita quod parietes combusti sunt uel dirupti
omnes uel maior pars debet iterum consecra-
ri de con di i ecclesijs semel et ar ff de
contrah emp domum. Nam si tectum corruit
et parietes illesi remanent vel eciam mo-
dicum de ipsis parietibus destructum fuit non
3 debet propter hoc consecrari j e ligneis. Tercio
si tota ecclesia simul destructa est uel maior
pars debet consecrari licet eodem loco fuit ree-
dificata. Sed si successiue sufficiat aque asper-
sio benedicte j e s. Sed non dicat quod requiritur

aqua exorcisata cum misse solemnitate de
c. di. i. de fabrica et c. lignees et ideo est
reconcilianda. Aliqui volunt addere quar-
tum casum quando ecclesia ab hereticis fuit consecra-
ta de conse. di. i. ecclesias. Sed illud intelligitur
quod non fuit servata forma debita ut pro-
bat c. precedens de con. di. i. eccl. Alii vo-
lunt alium casum addere quando est motum altare vel
fractum. Sed licet tunc altare debeat consecra-
ri non tamen propter hoc ecclesia consecratur licet id
quidam canones innuere videantur i c c i
et de cons. di. i. motum. Reconciliari debet pri- b
mo propter sanguinis effusionem i c proposuisti
Sed pone quod aliquis se suspendit vel alius
aliquem in ecclesia quid dicis. Host. dicit quod
non est reconsecranda arg. illius c. proposuisti
et intelligunt aliqui quod non debet propter homi-
cidium reconciliari nisi fiat cum sanguinis ef-
fusione et per contentionem et cum magna
effusione arg. xvi q. i. Reverti. Tu vero
distinguas utrum casu fortuito aliquis occidat
utpote lapis vel ligni cecidit super aliquem
et mortuus est vel sanguis exivit tunc
non est reconcilianda nec reconsecranda ar-
g. a contrario i c proposuisti. Aut sit sanguinis effu-
sio per contentionem vel homicidium tunc quan-
tuncumque modicum exeat de sanguine licet non
cadat ad terram vel si homicidium factum fuit
licet sanguis non exeat i c proposuisti et c.
ult. Sed ecclesiam li. vi. Et idem de cimiterio ut
ibi. Item propter pollutionem seminis debet recon-
ciliari ut in c. Si ecclesiam. Sed illud semen
non cadit ad terram. Pone simili de sanguine
est dicendum. Sed numquid propter adulterium debet reco-
ciliari i de adult. Significasti et propter pollutionem
cuiuscumque seminis et secundum Ho. etiam si vir cogno-
scat ibi uxorem arg. i c c ult. et c. Si ecclesiam
li. vi. Tu distinguas sicut in casu pre-
denti. Aut seminis pollutio fuit cum peccato
sub qualicumque forma vel cum uxore vel cum alia vel
alio modo et tunc debet reconciliari. Aut sine peccato
ut cognoscendo uxorem causa prolis vel in pollutione
nocturna dormiendo arg. i c proposuisti et de
cons. di. i. eccl. Et dicit Ho. de reconciliatione
propter sanguinis effusionem vel seminis pollutionem
licet hoc quidam dicat esse verum si crimen fuerit
manifestum publicum et hoc ideo ut is qui ibi pec-
cavit conteratur et confundatur arg. de penitentiis
cum secundum et exemplo eorum terreantur alii hoc vi-
dentes arg. de cons. di. i. tempore l. i. et ut ecclesia
magis reveatur arg. i penitentia denudetur i de
custo eucharistie relinquens. Sed ita caute fiat ne ecclesia
ignominia denudetur i de pe. et re. omnis
et de off. ord. c. i. Et potest secundum quod dicitur sic dicere
sacerdos episcopo de confessione sibi facta nulla
habita mentione: domine rogatus sum quod fieri
in ecclesia vobis dicere. Ut faciatis eam reconciliari
et sic dicendo nullum est periculum sacerdoti. Nec propter
hoc debent suspendi organa quia etiam si esset
publicum et sacerdos celebraret licet male faceret
et esset alias puniendus non tamen efficitur irregularis
i de sen. ex. Is li. vi. Qui in ecclesia hoc est tuttior
opinio si alia est communior. Reconcilianda est per aqua
cum vino et cinere benedicta i c proposuisti et de
cons. di. i. eccl. Idem est de cimiterio sicut in duo- c
bus quod debet propter sanguinis effusionem et seminis pol-
lutionem reconciliari i c Si ecclesiam li. vi. et si
ecclesia est polluta et cimiterium est pollutum si sit
contiguum nec reconciliatum fuerit non debet in
eo aliquis sepeliri. Si vero ab ecclesia sit separatum
non est sic econverso quod si cimiterium sit pollutum licet
sit contiguum ecclesia tamen propter hoc non est polluta
Ratio huius dignius maius aut accessorium principa-
pale ad se trahere videatur et si fuerint plura
cimiteria sibi coherentia parietibus tamen intermedio
violato altero eorum alterum licet de uno ad aliud
per portam intermediam habeatur accessus nec propter
hoc reputabitur violatum i c Si ecclesiam li. vi.
Item ecclesia et cimiterium in quibus excommunicatorum
corpora sepeliuntur reconciliari debent ad asper-
sionem aque benedicte et exorcisate per sim-
plicem sacerdotem solemniter sicut in dedicatione
ecclesiarum fieri consuevit i c consuluisti et illa
corpora si discerni poterunt sunt exhumanda
et extra ecclesiam vel cimiterium sunt eiicienda de
de sepul. Sacris et intellige quod si in ecclesia se-
peliatur ecclesia et cimiterium reconcilietur et
non econverso ut in c. precedenti. Idem est si corpora
paganorum et hereticorum ibi sunt sepulta de
cons. di. i. ecclesia et c. ecclesiam et arg. i de heretic.
quicumque in prin. li. vi. et parietes sunt radendi ut
in c. ecclesiam. Quid si mulier pregnans est sepul-
ta in ecclesia numquid potest consecrari ea non eiecta
Ho. dicit quod sic eadem quasi in mansione potest sepe-
liri quia periculum fetus imminere posset si
scinderetur quia fetus pars viscerum est ff de
ven. in pos. l. i. Host. distinguit an pro certo constet
partum mortuum esse tunc non mandetur mulier
si cum partu sepelietur. Nec obstat illa que
volunt quod paganus in cimiterio non sepeliatur
quoniam illa intelliguntur quando paganus separatus
ab utero mulieris christiane vel ibi sepultus fuit
in utero matris pagane. Secus si in utero
matris christiane. Aut certum est quod partus vivit nec
dubitatur mulier scindatur et infans bapti-
zetur de cons. di. iiii. Si quidquid est et c. Si qua
mulier et in c. precedentibus. Quid dicam
si me consulat in hoc casu quando est mortuus
partus. Sed dicit quod non est causa pietatis et huma-
nitatis sine metu irritatis possum dicere
secundum Ho. pone alto baculum in ore mulieris et
consulas chirurgicam peritum i de homic. tua nos

Si dicat ptus est mortuus / querā qualit' est
certus Si respondeat certus sum dicē potes
Si certū est / sepeliri nō prohibeo / s michil p-
cipio / s tu caue tibi · quia si percus viuat
tanquā homicida es puniendus ff de diuor
infer' negat lex regia / Sz q dicit' de sangne
humano et iniurioso ro · an · intelligit qn omis
no habetur habē locū · si ptus occiditur in ecclia
vel cimiterio vt pte de beato thoma cantuarien
cuius sangne ecclia non fuit polluta · si potius
consecrata ar xxi di quamuis Idem dicēz si qs
pcutetur extra cimiterium vel eccliaz ar ff ad
l aql qui occidit q ult / quod dicitur q si qs
letalit' vulnerauit seruum licet tpe mortis ptus
sit liber · nō punietur occisor tanquā de li-
bero occiso si qu de suo Sed a quo ē ecclia re-
conciliada vel cimiterium quidā distinguunt
aut fuit an ecclia consecrata et tunc solum
p' epm · licet aqua fuit benedicta p alium epm /
sed nō per simplicem sacerdotem / quia Epus
pt delegare aliis ea que sunt iurisdictionis / q
tū ordinis Epalis sunt · nō pt inferioris gradus
clicis demandare j e aqua Iurisdictionis sunt
cognoscere de causis · iudicare · instituere · et bene-
ficia conferre · et silia / que ē assecutus in con-
firmacione ar S de elec transmissam ordis
Epalis sunt clicos ordinare · virgines conse-
crare · crisma conficere et ecclias reconciliare
et consecrare et silia / que mystica consecrationis
desiderant Sz que ē racio q pt demandare
que sunt iurisdictionis et nō que sunt ordinis Ideo
iurisdictio sola voluntate et verbo committitur
siue legatus sit siue ordinarius vel dele et
reuocatur, S de of de le Preterea c intellexi
et c porro et ff de iudic indin Sed collō sa-
cramentorum non confertur voluntate sola · et
verbo / ymo opus ē facto / quia necia ē visibi-
lis vnctio et exterior que ē signum interioris
vnctionis in corde S de sacra vnct c vnoiq est
perpetua et amitti nō pt / licz executio quandoq sus-
pendatur i q · i · c quod quidam v si forte i ptea talia
nō possunt conferri nisi ab eis qui habent
ea p collōm l x viii di pbtu / quos / et sic reco-
nciliacio fcta per sacerdotem nulla ē / nō eni habeat
illam ptatem per talem demandacionem que est
ordinis epalis sicut consecratio Sed vnus Epus
alii epo pt demandare / sed per hoc non commit-
tit cū ipe habeat ea · que misterium consecra-
tionis desiderat pt auctem quia in alienam
messem falcem mittē nō debet · ii de manda-
to cuius cius intest vi q iii Scriptum est Aut
nunquam fuit ecclia consecrata et tunc debet dnt
plures q per sacerdotem Idem de q Cuius
nō per epm aqua ptinus exorcisata lauet'
ne diuine laudis organa suspendat' j c c ult
et hoc probant / quia aqua exorcisata fit
per simplicem sacerdotem Tu dicas idem

de ecclia nō consecrata sicut de consecrata
dictum ē secundum ho et b' quia eodem p iulio gau-
det j de imu ec c pnlt' cū grauius peccat
qui peccat in ecclia consecrata quam in alia
diz rone p e iniuria qsideatur inst' de in
nit q atrox et j de sen ex cū illorum et ome
similit' xl di homo xanus Sed cū dicitur
q aqua exorcisata per simplicem sacerdotem
fit dic q ibi accipitur large pro exorcisata
ab Epo cū solempnitate misse et tunc ecclia nō
pt fieri per sacerdotem ut dictum est in pre-
denti casu Adduunt alia iura b de be ord'
cū indistribuend et de q di ij c ult / que faciunt
mag pro reconciliacione ecclie consecrate quam
nō consecrate Sz qualit' est ecclia consecra-
da dic s ho q cū missa ab Epo celebrata
q ē de suba de con di · i · c ij et c de fabrica
insi Sed qn ē consecrada Pretea tam diebus
dominicis quam puatis j e c ij et idem de altari
licet ordines certis diebus conferantur S
de tem ord' de et et l x v di c ult' et crisma
certo die conficiat' j de sen ex · qm in bapti°
li vi Consequitur videre de consecratione altaris
q consecrari nō debeat nisi sit lapideum et tunc
non solum vnctione crismatis sed et sacerdota-
li benedictione debet consecrari de qse di · i
altaria et c si Consecracio altaris precipue in-
telligitur in coniunctione lapidis superioris et
structure inferioris et ideo si mesa fuit mota
vel aliquid de lapidibus tangens ipsam me-
sam seu tabulam dz altare iterum consecrari j e
c · i et c ligneis Sz si aliquid addatur altari
nō ppt' hoc consecratur s b' sed sacrum trahit
ad se non sacrum j e q in dubys host' tñ dic
hoc esse vm tm in liquoribus ut ibi loquit'
videtur tñ si ita esset magnum augmentum qd
amittat formam rei / qr forma rei ē esse rei
x q ij c hoc ius ideo deberet consecrari j e
c · i Item in fio si mesa altaris sit enormiter
fracta j e c · i · et c qn i dubys et c ligneis
Idem ē si lapis suppositus qui sigillum qtiet
est fractus vel enormit' dimt j e c · i · De
qn ē dubium an fuit consecratum de conse di
i ecclia dic ut S e q qn sit hoc de altari imo-
bili Est et aliud altare portatile q licz mo-
ueatur de loco ad locum non dz tn ppter hoc
reconsecrari de q di · i · concedimus et j de priul
qm Epi li vi / hoc tn collige s ho q si lapis
p se consecratus fuit et sine ligno si ppo-
natur in ligno et a ligno iterum remoueatur
remoueatur nō ppt' hoc iterum reconsecraretur
Si aut lapis ante consecratiom in ligno po-
situs erat si remoueat' a ligno ē iterum co-
secrandus ar j e c · i · z c q in dubys Nota
q Epus pt plura altaria in vna ecclia con-
secrare j e cū sit ...

De celebracione missarum

116

Supra dictum est de dedicatione ecclesiarum
sed quia in ecclesiis dedicatis missa ma-
xime et alia divina officia celebrantur
ideo subiciatur capitulum de celebracione missarum
et aliis divinis officiis primo de missa quando
et ubi et qualiter debeat celebrari et quot
et quibus impediatur Missa proprie dicitur
consecratio eucaristie Unde istud ardiussim
sacramentum institutum fuit a Christo postquam typi-
cum pascha fuit impletum et agni carnes
cum apostolis comedebat assumit panem qui confortator
est hominis et ad verum pascha transiit sacra-
mentum dicens Accipite et comedite hoc
est corpus meum de con. di. ii Accipite et
idem de sanguine et hoc in die cene de
con. di. ii quia corpus Set alia verba que prece-
dunt et sequuntur sunt tantum de solempnitate mis-
se de conse. di. ii panis est Nam reliqua omnia
que sacerdos dicit aut clerus chori canit
nichil aliud quam laudes et gratiarum actiones
sunt aut obsecraciones fidelium et peticiones
de con. di. ii utrum quas Jacobus frater domini et
Basilius episcopus Cesariensis instituerunt in
ordine celebracionis misse ut de con. di. i Ja-
cobus Cum hoc autem sacro est quedam quod est
sacramentum et non res sacramenti Tercium quod est res sacramenti
et non sacramentum Sacramentum est sacre rei signum
de con. di. ii Sacrificium et non res sacramenti
est species panis et vini Sacramentum est quia signat
corpus Christi Sacramentum et res sacramenti est ipsum
Christus quia signatur per speciem panis et
vini Sacramentum quia signat ecclesiam triumpha-
tem vel secundum alios militantem Res sacramenti et
non sacramentum est ibi ecclesia que ibi signatur et
nichil signat Hec probantur ut est cum marthe
extra de ce mis. Item missa Gregorius vocat offici-
um usque ad benedictionem de conse. di. i missas
etc. sed vel consuetudine sacri ut est de hoie et
quod post in missa dicitur fuit a sanctis patribus institu-
tum ut di. certum et ut est cum marthe Item de
ordine misse videas Et quia iustus in prin-
cipio accusator est sui etc. v di. ad aures Ideo
sacerdos perveniens ad altare antequam sacrum
officium ordinatur de peccatis suis circumstantibus
profitetur et secundum Hostiensem De celebratione
misse quia ista confessio non est occulta sed
manifesta ideo non in specie sed in genere peccata
sunt confitenda et valet ad venialia delenda
de hoc dicitur ut de pe. et re. quod venialia
Interea chorus antiphonam ad introitum quam
repetit introita gloria trinitatis secundum Hostiensem

Per introitus sacerdotis adventus Christi signat-
tur et antiphona que dicitur ad introitum de-
siderium eius adventus insinuat secundum illud
veni domine et noli tardare Celestinus papa
constituit quod psalmi David ante sacrificium canerentur
quod ante ea non fiebat sed epistola tantum et evangelium legebantur
Excepti sunt ergo de psalmis introitus gra-
dualia offertoria et communiones ut de con. di. i
Cum Gloria patri in fine introitus dicitur et
alia ad laudem trinitatis pertinentia dicuntur Ideo
festum trinitatis specialiter ecclesia Romana non celebrat
ut de fe. c. ii quod preterea et de conse. di. i de ymp-
nis Kyrieleison subsequitur ad laudem trinitatis
ut xi q. iii cum quibus Kyrieleison id est domine mi-
serere Iuxta illud domine miserere nostri te
enim expectavimus Et dicitur novies quia novem genera
peccatorum sunt contra originale mortale et venia-
le contra peccatum fragilitatis cogitacionis
et contra peccatum fragilitatis simplicitatis
et malignitatis et sit in patrem et filium et spiritum
sanctum Ideo secundum Hostiensem dicitur ter ad patrem
kyrieleison et ter ad filium et ter ad spiritum
sanctum sed ad patrem et ad spiritum sanctum sub eodem
vocabulo quia sunt eiusdem nature tantum ad filium
sub alio quia licet sit eiusdem nature tamen est
alterius quia deus et homo ut est cum gaudio vel
racione nominis ad filium qui est Christus ut ibi dicitur
Christe eleyson ad ipsum refertur Tercius autem
Gregorius Kyrieleison ad missam cantari precepit Gloria
in excelsis a sacerdote incipitur quia est
angelus dei et in novo testamento ab angelis re-
cantari invenitur de con. se. di. i c. hinc duo
Chorus autem prosequitur quemadmodum quia se-
cundo facta est cum angelo multitudo celestis
milicie laudancium et dicencium Gloria in ex-
celsis de con. di. i nocte quia pax est inter
deum et homines reformata Sanctus Hylarius
constituit tamen die dominico quia natalicius
martirum Gloria in excelsis secundum decantari
de conse. di. i de ymnis Et secundum Hostiensem Syma-
chus papa constituit sed hoc fuit ad peticionem Hy-
larii Oracio post sequitur et sacerdos debet
se orare versus orientem x di. ecclesiarum quia
illud est ad orientem Lucas orare Cum saluta-
cione se convertit ad populum excepto prefacionis
et fraccionis tempore et ad oracionem intentus et
cor habens sursum ad deum cum eucaristie
peragit sacramentum et debet habere caput nu-
dum et non velatum ut xxiii di. non liceat ut
revelata fide dei gloriam contempletur Episcopus
dicit pax vobiscum ut ii q. ii non omnibus illius
utens eloquio aut utitur pontifices et hoc
prima vice preterea dicit dominus vobiscum ut
se unum ad aliis sacerdotibus ostendat de hoc

de conse di i Hoc quoque Aliqui precedit oracionem
flectamus genua ut in ieiunijs quatuor temporum preter-
quam in ebdomada penthecostes lxxvi di de ieiunijs
septem viciis salvatur populus in missa quatinus
exclusis vii vicijs capitalibus suscipiat gratiam
septiformem xxx q i peruenit statutum est de c di
i c quoque ut nullus presbiterorum presumat missarum
solempnia celebrare nisi duobus presentibus sibi
que respondentibus et ipse tercius habeatur cum pluraliter
ab eo dicitur dominus vobiscum / et illud in secretis ap-
tissime conuenit ut ipsius salutacioni respondeatur
a pluribus Sed aliud est necessitatis articulus et
tunc sufficiat vnus clericus ut de vi et ho cle ut quisque
et c et filius presbiter proposuit et aliud religionis conceptus
tus dicit loquitur et hoc quoque Et pie credendum
est et sacris auctoritatibus approbatur quod angeli dei
comites assistunt orantibus secundum illud In conspectu
angelorum psallam tibi et in ewangelio angeli eorum
semper vident faciem patris Illos ergo habemus
participes in ordine quos habebimus in glorifica-
cione consortes Chorus autem respondet et cum spiritu
tuo quod sumptum fuit ex epistola pauli ad thymotheum
dominus inquit ihesus in spiritu tuo / ad hoc faciunt iura
proximo allegata Oraciones post salutacionem sub-
duntur que designantur in corpore et firmum oro-
matum quia ascendit de manu angeli in con-
spectu dei xl cum vetus homo passionem propter nos
destinatus est ut c ad marthe quod ex eo et de q di
n semel Qui holocausta etiam pro peccato non po-
stulasti tunc dixi ecce venio Amen in fine oracionis
apponitur quod affirmantis uel optantis ostendit
affectum Nam in psalmo ubi dicimus fiat fiat habetur
res dicit Amen secundum Amos / et sepe in ewangelio
xpistus dicit Amen amen dico vobis et alibi dicit
sermo ut est c q de iniurijs et si xpistus respiciat
ergo formam oracionis ut quod oratur optetur uel
ad modum conclusionis ut quod concluditur affir-
matur ubi gratia cum sacerdos orat da nobis quesumus
domine salutem mentis et corporis populus optan-
do respondet Amen i fiat xi q iii cum aliquis uero pria
uel cum sacerdos concludit qui vi et r in vnitate spiritus
sancti deus per omnia secula seculorum populus respondet
amen / i verum est quod os loquitur mens intenta fa-
teatur de q di ii Reuera inquit et xxxviii di Ne-
dulo demde sequitur Epistola que premittitur ewan-
gelio precursoris designat officium quod Johannes
ante xpistum exhibuit qui preiuit ante faciem domini
parare vias eius lex enim quasi pedagogus in
dei populum per manum moysi custodiendum suscipi-
ens istum aduentum docuit expectare ut eum se-
cure duceret ad regnum Precessit igitur lex
ewangelium sicut umbra lucem tiro caritatem et in-
icium perfectionem Nam lex per moysen data
est gracia et veritas per ihesum xpistum facta est

Epistola vox legis est sua imperfectionem testio Jo-
hannis profitentis et ad perfectionem ewange-
licam transmittentis hic est inquit de quo
dixi vobis Qui post me venit ante me factus
est cuius non sum dignus corrigiam soluere Epistola
quoque legitur de apostolis de consecratione di i omnes cano-
nes de prophetis et veteri testamento vocatur autem epistola mis-
sio uel super erogatio quod nomine conueniunt
tribus apostolis que super erogate sunt ewangelio quod ...
legitur Epistole et sicut Johannes misit de car-
cere ad xpistum in italia ad ewangelium et c de consecratione tris-
tato Sed quia Johannes primus predicabat
dicens penitenciam agite et c de pe di i Agite pen-
tenciam post Epistolam sequitur graduale quod penitenciam
lamentum insinuat propter quod inter sabbatum in albis
et penthecostes tollitur de officio et cantantur due
alleluia et vacant ieiunia quia sunt dies leticie
lxxvi di habent numerum Nam illi dies futurum
in regno dei felicem statum esse significant Dicitur
Graduale a gradibus humilitatis uel propter ascensum
aduocacionem apostolorum qui ipsa racione scrutati
sunt eum xxiii qui nos Ideo graduale
quia apostoli gradiebantur post xpistum discipuli post-
modum Sed post luctum sequitur consolacio Nam
beati qui lugent quoniam ibi consolabuntur Ideo post
graduale cantatur alleluia quod significat ineffabile gau-
dium angelorum et hominum in eterna felicitate
laudancium deum quia angeli in nouo testamento primo
alleluia cantauerunt de conse di i et hinc dico Alleluia
usque ad pascha alleluia et gloria in excelsis inter-
mittitur quia pro peccato reatis hominis a conuentu
angelice iubilacionis expulsi in hac misere
vite babilonem super flumina eius sedemus et fle-
mus dum recordamur syon In qua deum lau-
dare impius et xpistus resurgens a mortuis tristi-
ciam nostram in gaudium vertit et alleluia nobis vertit
reddit de con di i hinc dico tamen Epistola in cena
Gloria in excelsis dicatur ut de q di i porro
hactenus sedet sacerdos illud significat quod predi-
cante Johanne xpistus quasi modo tacebat quia
non predicabat aperte postea surgit et diaconus acci-
piens codicem Ewangelium benedictionem postulat ab
Episcopo uel sacerdote quia nullus debet predicare
nisi mittatur Juxta illud apostoli Quo predicabunt
nisi mittantur / de hoc ut ex miracto et dicit
inquit apostolus Messis quidem multa operarij autem
pauci rogate dominum messis ut mittat operarios
in messem suam / de hoc ut ex miracto et xx
i di In nouo et c Ysayas cum audisset vocem
domini dicentis quem mittam et quis ibit ex nobis
respondit ecce ego mitte me viii q i In scrip-
turis Ewangelium visibiliter accipit benedictionem quod
non facit subdiaconus quia deus inuisibiliter
legem et prophetas misit Sed postquam factus fuit
homo apostolos et ewangelistas visibiliter misit
dicens euntes in mundum predicate ewangelium

i de hēc cū ex mūcto diaconus pmit-
tit ceroferarios cū facul et incenso quia
pdicator debet ex se odorē bone opio̅ib.
mitte iuxta illud xpi bonus odor sumꝯ
in omi loco ꝫ de sic vnc c vno ibi de odo-
re Naz cuiꝯ vita despicitur restat" eius ut
predicatio contempnatur iiij q vij c. i. in
fi. et iterū Eice pmo trabē de oculo tuo
et tūc eicietur festucā de oculo fratris tui nec
ibi et c ult ut sit bonus nuncius Evangelium en
boni ex sui nois interptatione signat
dyaconus ergo pcedit ut doctor ut predicet
Subdiaconus sequitur ut auditor ut ministret
ita videlicet ut auditores quasi pro mercede labo-
ris pdicanti necessaria subministrent scd̄m illud
Apli qui altari seruiunt ad altario participantur
ꝫ de preb cum secundū lat xij q. i. c ex hijs Dia-
conus igitur ascendit ut annunciet Evangelium
iuxta illud Super montem excelsū ascende
tu qui evangelizas syon et dicit inquid in evangeliũ
quod dico vobis in tenebris dicite in luce
et quod in aure audis pdicate sup tecta i de hēc
cū ex tincto sacerdos aut uel dyaconus lau-
rus Evangelium se dz signo crucis munire ne
a diabolo impediatur qui nō cessat circuire
querens quem in q. i. nulli et dum Evangelium
legitur omnes stare debent ut vba domini in-
tente audiant et fideliter laborent uel adorent
de q di. i. Apostolica Sed quia corde creditur ad
iusticiam ore aut confessio fit ad salutem, so
perlecto evangelio ut ostendat verba q eum cor-
de recepit mox symbolum ore decantat quod
quidam incipit Epūs uel sacerdos celebrans
ut significet q omne bonum a xpo procedit et
chorus pfert solemni tripudio fidem katholicam
profitendo Simbolum e idem q collatio qua in vnum
colliget articulos fidei de hoc dic ut ꝫ de su
tri q fi in quod tm in solempnitatibꝫ debet
cantari de qbus aliqua mentio fit in simbolo
sed in eorū commemoratione nō cantatur nec ipp-
nus angelicus ut ut commemorationem et so-
lempnitatem domini ostendatur i e complevum
dicturus sacerdos oremus pmittit dus vo-
biscum quia nisi dus sit vobiscum ad salutem
nostram orare nō possumꝰ Statim enim canitur
offertorium trahens nomen ab offerendo q a
dum offertorium canitur sacerdos recipit obla-
tiones ppli uel hostias a ministris/hilarem
enim datorem diligit deus Ordo conveniens
ut post pdicationem sequatur fides in corde
laus in ore fructus in opere, fides in simbolo
laus in offertorio fructus in sacrificio Adeo
in missa aliquid a fidelibus e offerendum
de q se di. i. omnis xanus dic ut ꝫ de prodi
c oblationes et c sed inquo Nota nunc cū sa-
cerdos dicat oremus sequitur oratio si minus

lauat ut nudius sacrificium offeratur quia nō
e spontanea alias speciosa laus in ore pecca-
toris/pctori aut dixit deus Quare tu enar-
ras iustitias meas et assumis testamentum meum p os tuum in q vij c i
in fine Continue diaconus corporales pallas sup
altare disponit que signat linthiamina qbus
involutum fuit corpus ihū/et pars que plicata
ponitur super calicem signat sudarium quod
positum fuit sup caput eius vn dicitur consulto
enim statutum ut sacrificium altaris nō in serico pan-
no aut tincto quisquam celebrare psumat Sed
in puro linthio ab epo consecrato terreo s lino
procreato atqz contexto sic corpus domini nostri
ihū xpi in sydone munda linea sepultum fuit
de q di. i. consulto Subdiaconus aut calicem
parat pane et vinum in illo disponens/pꝰ
vn diacony cū patena hostiam tradit epo uel
sacerdoti qua sup altare ipse disponit insinuans
q impenet xpus sacram pprius instituit et ecclie
tradidit celebrandum de con di ij Accipite pij
ea aquam commisceat sacerdos in calice quia
xpus sibi morte reconciliauit morte hp-
ti est enim q aque multe sunt ppli multi qa
cū aqua vino miscetur xpo pplus miscetur
adunatur et illa aqua cū vino in sanguine trās-
mutatur i e cū marthe c quesiuisti Vnde
lex moysaica hoc misterium psignauit sicut
apostolum videbat aut de spirituali sequente consequentia
petra aut erat xpus de q di ij Preciā qua
pꝰ ampulam cū aqua tradit subdiaconus
sacerdoti qua fudit in calicem Vt sicut aqua
nō separatur a vino sic pplus nūquam separatur
a xpo ar i e cū marthe c perlit Aqua
vino commiscetur/quia de latere xpi simul
fluxit sanguis et aqua/ita q redemptio
fuit in sanguine et regnatio in aqua i
e ou gsaz/plus tn de vino qua de aqua
fm consuetudinem ecclie gnalem i e prinaos-
pt esse ratio fi hoc/quia vinum delectabilius
e/qua aqua ad bibendum uel ne horrorem
generet Vn posset pnaliter imine Dicat
dicatur de sanguine xpi/q sub alia similitudine
bibis nec nullus horror cruoris sit/de
q di ij pnis Calix in dextrum latus ponitur
qsi sanguinem domini suscepturus qui de latere
dextro xpi creditur profluxisse Nam sic
panis in corpus ita et vinum cū aqua i
sanguinem trāsfertur Idem egido sup hac
dictam cū et obmissis erroibus dic/q suba
panis et vini desinit ibi esse et tm ipsorum
accidentia remanent s sapor et color et pondus
et sub illis accidentibus e sanguis et corpus
xpi ꝫ de se tri c. i. c vna Calix et patena
fiunt ex auro et argento uel admiq ex stan-
no de q se di. i. et calix Nō aut ex ligno

i e c ult et de q di i et calix quia sanguinem
absorbebat nec vitreus debet esse calix quia de
facili frangetur nec de ere vel auricalco quia
ob vim virtutem erugmem pariter et vomitum provo-
cabat ut in et calix vi de ere Sacerdos in-
clinat se et agit gratias primo pro se deinde
pro populo dicens orate pro me fratres Christus
enim primo pro se oravit Pater inquit venit hora
clarifica filium tuum deinde pro populo dicens
pater serva eos quos dedisti michi ut sint unum sicut
nos ut i e ad marthe q quesiuisti insi Post
dicit secreta non premisso dominus vobiscum nec
oremus quia hoc dicit ante offertorium ad signa-
dum quod ipsius se abscondit Sed quia postea per
alia ambulavit Ideo sacerdos levat vocem di-
cens per omnia secula seculorum et post dicit sur-
sum corda Et plebs hominis ad dominum ut moneat
se nichil aliud quam dominum cogitare debere Clau-
datur igitur contra adversarium pectus et soli
deo pateat nec ad se hostem dei tempore orationis
venire patiatur de conse di i qui aut Inve-
nimus valet tamen habere prefaciones in sacro
kathalogo recipiendas scilicet unam in albis pascha-
libus aliam in die ascens Terciam die pentecostes
Quartam de natali domini Quintam de apparicione
Sextam de apostolis Septimam de sancta trinitate viii
de sancta cruce Nonam in ieiunio in xl tamen dicen-
dam de conse di i invenimus Decima de beata
virgine lex di sacrorum insi Canon vero incipit
ab ea littera que sui forma signum crucis exprimit
in figura thau nam misterium crucis insumat
dicente domino per prophetam Signa thau in frontibus
virorum ar xi di sacrorum Sequitur memento
domine famulorum et cetera qui tuarum et omnium circumstancium
In hoc loco sunt nomina mortuorum specialiter reci-
tanda sed non exprimenda cum deo nichil sit incog-
nitum de conse di i insi et c se quia post sacra-
mentum sequitur locus in quo pro defunctis est
orandum ut in c visum Ideo evidenter apparet
quam sanctum sit et salubre missarum solempniis inte-
resse cum sacrificium eucharistie pro circumstantibus
offeratur Unde dicitur omnes fideles qui conveniunt
in solempnitatibus sacris ad ecclesiam in scripturas
apostolorum et evangelium audiat qui vero non per-
severant in oracione usque dum missa peragatur
velud inventi consuetudine ecclesie commovetes co-
munionem carere putent de conse di i omnes Item
omnes fideles totam missam die dominica debent
audire nec recedere donec ab episcopo vel sacerdote
benedictionem receperint alias publice con-
fundantur de conse di i missas et c se Se-
quitur pro quibus tibi offerimus que sacerdos
non tamen in sua sed in tocius ecclesie persona sa-
crificat quia propter in sacro corporis christi nil ab
bono magis vel a malo minus perficitur dum
tamen servet formam traditam ab ecclesia quia non

in merito sacerdotis sed in verbo conficiatur creatoris
de conse di ii utrum unum Ipsum sacrum non mutat
vita ministri Sed licet decencius sit pro deteriori sic nec
sit melius pro presbitero meliori et adde quod
dicatur i de cl ex. ini q Deo pone hanc
igitur oblacionem benedictam per quam benedictionum
ascripta per quam omnes in celo ascribimur ratam
per quam visceribus christi censeamur Raciona-
bilem per quam visceribus christi ab eciali sensu
acceptabilem habeas ut qui nobis
ipsis displicemus per hanc acceptabiles eius
unico filio simus nichil enim racionabilius
ut quia nos in similitudine mortis eius in
baptismo accepimus filios quoque et sanguinis
simus Unde et sacerdos dicit pius evan-
verba assumens qui pridie quam pateretur et cetera
de conse di ii utrum insi Accepit panem et cetera
habemus ritum sacrificii melchisedech qui primus legitur
celebrasse offerens panem et vinum de q di ii
Accepite Sicut enim pre ceteris corporalibus
et potibus panis cor hominis Ita corpus et
sanguis christi pre ceteris cibis et potibus
spiritualibus interiorem hominem reficit et sa-
ginat In hiis enim duobus plena et perfecta
consistit refectio Sicut ipse testatur Caro
mea vere est cibus et sanguis meus vere est
potus de q di ii quia corpus Panis autem debet
esse de frumento sicut vinum de vite posset eciam
bobus in calice exprimi de q se di ii cum sacro
et c legitur quod nusquam panis alius non fermenta-
tus sed azimus in sacrificium debet offerri i e c
ult quia non in fermento veteri sed in azimo
sinceritatis Greca tamen de fermentato conficiunt
Unde dicit hic quod si quis sacerdos conficeret ex fer-
mentato in ecclesia occidentali non fieret Elevatis
oculis in celum et cetera Ita hic commemorantur
in canone que nullus evangelista descripsit scilicet
elevatis oculis in celum eterni testamenti
et misterium fidei Quis ergo tante presump-
cionis extitit et audacie ut hoc de corde
suo temptavit imponere Sane formam istam
verborum ab ipso christo acceperunt apostoli et ab
ipsis apostolis accepit ecclesia multa quidem causa
de verbis quam de factis dominicis pretermise-
runt evangeliste que tamen apostoli suppleverunt
ut est illud quod apostolus dicit in epistola ad co-
rinthios visus est plus quam quingentis fratribus
simul deinde visus est Jacobo deinde
apostolis omnibus novissime autem omnium tanquam
abortivo visus est et michi Item inter ipsos
evangelistas quedam obmittuntur ab uno que ab
aliis supplentur Unde cum tres evangeliste
posuerunt hoc est corpus meum solus lucas
adiecit quod pro nobis tradetur et cum matheus
et marcus dicunt pro multis lucas dicit

pro nobis Matheus autem in remissionem pec-
catorum adiunxit ea ergo que adduntur
in canone possunt ex aliis locis scripture com-
probare Johannes enim lazari suscitacionem
describens testatur quod ihesus elevatis oculis dixit
pater gracias tibi ago quoniam audisti me dicitur
oculos levavit ad patrem cum animam lazari
revocavit quanto magis credendum est quod tunc
oculos ad patrem levavit in celum tamquam
panem et vinum in corpus et sanguinem suum
commutavit j e ex d marthe in prin. Sequitur
gracias agens instituit hoc sacrificium laudis
non pro se sed pro nobis gracias agebat
vel pro redempcione hominis sic futura Cum enim
sacerdos illa xpi verba pronunciat videlicet hoc est
corpus meum et hic est sanguis meus tunc panis
in carnem et vinum in sanguinem commutantur
illa verbi virtute qua verbum caro factum est et que
facta sunt omnia iussit dominus et facta sunt celum
et terra et mare et omnis creatura creata
est de conse di ij Panis quem virgam convertit
in colubrum quam fontes mutavit in sangui-
nem et aqua de petra fluxit Nam sacramentum hoc
xpi sermone cognoscatur quia si tantum va-
luit sermo helye ut ignem de celo deponeret
tum valebit xpi sermo ut species mittet elemento-
rum de totius mundi operibus legisti Quia
ipse dixit et facta sunt certe maius est quod
non est creare quam quod est in aliud mutare
sermo xpi potuit ex nichilo facere quod non erat
non potest ea que sunt in id mutare quod non erat
preter nature ordinem virgo generavit et hoc quod
conficimus corpus ex virgine est quod hic queris
nature ordinem in corpore xpi cum preter naturam
sit ipse partus ex virgine vere utique caro xpi est
que crucifixa est que sepulta est vere ergo illius car-
nis sacramentum est hec profanantur de conse di ij
Revera et ita licet figura panis et vini videatur
nichil tamen aliud quam caro xpi et sanguis post con-
secracionem credenda ubi veritas ait Hoc caro mea
est pro mundi vita et panis quem ego do caro
mea est non alia quam que nata est de maria
in cruce passa et que resurrexit de q se di ij
omnia hec caro comeditur et sanguis bibitur
in veritate Et integer et vivus et immaculatus
remanet de conse di ij misterium non autem de
pane et vino materialiter formatur caro vel san-
guis Sed materia panis et vini mutatur in
substanciam carnis et sanguinis nec additur aliquid
corpori sed transsubstantiatur in corpus remanent
tamen accidencia ut de sum tri c i quod unica Manducatur
autem per partes et dividitur in spacio et manet
integer totus in celo et in corde de con di ij
Unitas et est totus sub tota specie et totus
in qualibet eius parte Unde Gregorius tanta est
unitas ecclesie in xpo ut unus ubique sit panis
corporis xpi et unus ubique sit calix eius Calix
enim quem sacerdos sanctificat non est alius

nisi ipse quem deus tradidit apostolis quia sicut deitas
verbi dei una est que totum implet mundum
ita licet multis locis et innumerabilibus diebus
illud consecretur corpus non sunt tamen multa cor-
pora xpi nec multi calices sed unum corpus cristi
et unus sanguis xpi quod sumpsit de virgine et quod
dedit apostolis De quo sive plus sive minus percipiat
omnes equaliter corpus xpi integerrime sumunt
et generaliter omnes et specialiter unusquisque de q di
ij uno Sequitur hic est sanguis novi et eterni
testamenti Vetus testamentum quod pro hircorum
et vitulorum sanguine fuit dedicatum promittebat
homini temporalia Novum autem quod fuit xpi sanguine
consecratum promittit eterna et ideo fuit vetus
et transitorium Hoc autem novum est et eternum et
perpetuum Unde novum assiritur i ulti Novissime
enim hominis testamentum immobile perseverat et testatoris
obitu consecratur Alioquin non valet dum vivit
qui testatur Preterea testamentum non solum scriptura
sed eadem promissio dicitur preco novi testamenti me-
diator est ut promissionem accipiat eterne heredi-
tatis Sic intelligitur quod in canone repetitur hic est sanguis
meus novi et eterni testamenti nove et eterne
promissionis confirmator Sicut dominus promisit
Qui manducat carnem meam et bibit sanguinem meum habet vi-
tam j e cum marthe quod tercium Sed vero specialias con-
secratione aliud vinum mutatur in calicem illud non
transit in sanguinem nec sanguini commiscetur Sed ac-
cidentibus prioris vini commixtum corpori quod sub eius
specie latet undique circumfunditur non madidans circum-
fusum ipsa tamen accidencia vinum appositum videntur
afficere quod inde convincitur quia si aqua fuit prius
apposita vini saporem assumit Contingit igitur acci-
dencia permutare subiectum quod est contra philosophum qui
dicit quod accidentale non transmutat essenciale
Sed hoc est speciale Cedit quippe natura miraculo et
virtus supra consuetudinem operatur j e cum marthe
quod quesivisti Queritur quid sit si forte pretermittatur
aqua quia dicatur quod aqua sola non potest esse calix
domini nec vinum solum nisi utrumque immisceatur de
conse di ij c i Calicem domini non est aqua sola
vel vinum solum sicut nec corpus domini potest esse fari-
na sola nisi utrumque fuit adunatum et panis
unius compage solidatum de q se di ij c ij Dic quod qui
ex malicia dimittit ab officio et beneficio de-
bet puniri j e c ult cum secundum Innocencium vero
conficiat et expedit non potest in non debet quia
illud possumus quod de iure possumus ut xxij q ij
faciat Si non ignoraret vel suppleat hoc non
servavit pro simplicitati eius venia concedi
de q di ij scriptura Sed quid faciat sacerdos
qui non percepit defectum panis vini vel aque
quousque veniat ad verba consecracionis vel usque ad
supplecionem Dic quod si defectum alicuius istorum percipiat
sed si suppleat quod pretermissum vel obmissum est
Si pretermissum est vinum vel aqua vel panis
apponatur illud et reincipiat a te igitur quia
nichil est adhuc actum Si autem post consecracionem

deprehenditur aliquid obmissum ut pote vinum
uel aqua Si vinu fuit obmissum illud apponatur
et hostia nouatur iteratio fiat a te igitur hostia co-
secrata remota super quam nichil debet repeti
i. q. i hanc regulam et c hy qui ne fiat ei iniu-
ria i q i ep quidam et de conse di in ostenditur
Idem si hostia fuit obmissa solum procedat ulte-
rius et agat primam de negligentia de conse di
in pistola Si uero cu pueru est et perceptum et sup-
sit iam corpus percipiat et vinu non fuit appositu
distingue Aut supposuit aquam positam in calice an-
quam perciperet sanguinem tunc perficiatur totum et
peniteat quia cu esset aqua pura nichil fuit fa-
ctum nec posset tamen eadem die confitere uel celebrare
cu non sit ieiunus ar i e ex parte Aut percipit de
facto aliquid sumat aquam tunc distingue aut
si potest apponere noua hostiam et vinu sine sca-
dalo tunc apponat et incipiat a te igitur aut non
potest sine scandalo tunc perficiat et doleat de peccato
posset non capere aquam sed dimittere in calice
et dicere officium et post recessum populi posset appo-
nere vinu et hostiam et incipere a te igitur Quid
si sacerdos celebrans morbo aliquo impediatur
nunquid alius sacerdos incipiat a principio dic quod
si sacerdos alius potest libere explere et consecra-
cionem exequi cepti officii vii q i nich et distin-
gue aut certum est ubi dimisit et tunc ibi incipiat
ar i e pfch et c illud Aut dubitatur tunc via
tucior est eligenda i de spon quuenmis tene cau
et dimitte incertum de pe di vii c ii Adeo tuam
est ut talis oblatio studiosissime recomendatur et
super aliam totum officium celebretur secundum Innoc
Mysterium fidei dicatur Quoniam ex hijs aliis quod scripture
verbis quidam incrementum erroris trahere puta-
uerunt dicentes in sacro altaris non esse corporis
et sanguinis veritatem sed ymaginem tamen et speciem et
figuram pro eo quod scriptura interdum comemorat
id quod in altari suscipitur esse sacramentum et misterium
et exemplum Sed tales laqueum erroris incurrit
quia nec auctoritas scripture id asserit nec tales sa-
cramentum dei suscipiunt reuerenter enim quod ideo
sacramentum altaris veritas non est quia figura
est ergo nec mors Christi veritas uel resurrectio quia
figura est nam et mortem et resurrectionem Christi fi-
guram et similitudinem et ymaginem esse apostolus ma-
nifestat Christus inquit mortuus est pro delictis no-
stris et resurrexit propter iustificationem nostram Et petrus
apostolus Christus passus est pro nobis nobis relin-
quens exemplum ut sequamini vestigia eius ergo
mors Christi exemplum fuit ut peccato moriamur et
resurrectio exemplum fuit ut iusticie viuamus que
si non fuit veritas quia fuit exemplum ergo nec vere
mortuus fuit Christus nec vere resurrexit quod
absurdum esset dicere cum propheta dicat vere langwores
nostros ipse tulit et dolores nostros ipse portauit
Dicitur autem misterium fidei quoniam aliud ibi creditur
quam cernatur et aliud cernitur quam credatur
Cernitur species panis et vini sed creditur veritas
carnis et sanguinis Christi ac virtus vnitatis
et caritatis i e cum marthe c ex eo In hoc

tamen sacramento est quedam res que est sacramentum tamen q-
dam que est res et sacramentum quedam que non est
sacramentum sed res tamen dic ut ... e c In hoc autem
sacro sequitur Quoniam quanto frater re conpercep-
cione corporis et sanguinis cristi magna est no-
bis adhibenda discrecio Cauendum est enim ne si
nimium defeatur mortis periculum incurratur
domino protestante nisi manducaueritis carnem filii ho-
minis et biberitis eius sanguinem non habebitis vitam in vobis de
c di ii prima Si uero quis indigne suscipit
iudicium dampnacionis incurrit iuxta illud / indign
apostoli Qui manducat et bibit indigne iudicium sibi manducat et bibit de co
di ii et sca so quod iuxta vocem apostoli Semetipsum
probet homo et sic de pane illo edat et cali-
cem bibat de c di ii et apostolus Augens itaque
nobis indicatur bene viuendi necessitas ne corporis
domini indigne sumendo sumamus iudicium uel
sumere cessando periculum incurramus Sicut aliquis
forte quicandum esse cottidie dicet alius nonn-
quicandum faciat vnusquisque quod pie crediderit fa-
ciendum Vide zacheum qui gaudens in domo sua
Christum recepit Et centurionem dicentem Domine non
sum dignus ut intres sub tectum meum Unde du-
plex cottidie eukaristiam accipere nec laudo nec
laudo vitupero omnibus tamen diebus dominicis co-
candum hortor si tamen mens in affectu peccandi
est gravari magis dico perceptione eukaristie
quam purificari et licet quis peccato mordeatur
si tamen peccandi decetero non habet voluntatem sa-
tisfaciat lacrimis et oracionibus et securus ac-
cedat sed hoc de illo dico quem mortalia non gra-
uant de c di ii cottidie et si non frequencius
saltem ter in anno homines comunicent nisi forte quis
maioribus criminibus impediatur in pascha .f.
penthe et natali domini de c di ii et si non
frequencius Hodie in pascha admonetur quilibet
accipere eukaristie sacramentum nisi de licencia proprii sacer-
dotis ex causa duxerit abstinendum alioquin viuens ab
ingressu ecclesie arceatur et moriens ecclesia-
stica careat sepultura i de pe et re omnis
In mei memoriam faciatis In hoc ergo sacro
nobis cottidie mors Christi renouatur secundum illud apostoli
Quocienscumque hunc panem sumitis et calicem
bibitis mortem domini annunciabitis donec ueniat
de c di ii cum omnis propter quod ipse ibi hec eukaristia
in memoriam passionis tradita si digne suma-
a malo liberat in bono confirmat contra dya-
bolum munit celesti leticia inebriat et animam
reficit Unde hostia comemorat passum peccata
quod denat Roborat et munit ebriat et reficiat
Unde oramus Dimitte nobis debita nostra Adeo
de duobus primis de c di ii cum omnis et c Ac-
cipite Roborat est dicit Accipite et reficit est dicit
quia corpus Memento domine famulorum In hoc
loco fieri debet memoria pro defunctis quia nul-
la dies excipi debet qui pro animabus fidelium
preces domino in missarum solempniis fundantur
non sunt pretermittende supplicaciones pro spiritibus

mortuorum qua faciendas pro omnibus in so-
cietate xpiana ... de conse di i missis
Nobis quoque peccatoribus licet omni tempore debeamus
nos ex corde cognoscere peccatores precipue
tamen cum sacrosanctum misterium celebramus quia si
dixerimus quod peccatum non habemus ipsi nos seducimus
et veritas in nobis non est de conse di ii ... et
et debet sacerdos paululum expressa voce per-
cutere pectus representans contritionem latro-
nis in cruce dicentis Nos quidem digna fa-
ctis recepimus et quia ihesus voce magna cla-
mans tradidit spiritum levat sacerdos vocem
dicendo per omnia secula seculorum Et quia
dixit pater in manus tuas commendo spiritum meum Ideo sacer-
dos alta voce pronunciat pater noster sive
deus est qui nos creavit xii q ii ... abstulit
licet eis multis decantis certis orationes ancellit
auctoritate doctorum ... brevitate sermonis sufficientia
petitionum et fecunditate misteriorum Hostia vero
post frangitur in tres partes Unde dicitur trifor-
me est corpus domini pars oblate in calicem
missa corpus xpi quod iam resurrexit demonstrat
pars comesta ambulans adhuc super terram
pars in altari usque in finem seculi corpora sancta
in sepulcris ... de con di ii Triforme Non
solum autem per signa sed et per verba resurrectionis
gaudium innovatur Sacerdos enim alta voce pro-
nunciat pax domini sit semper vobiscum in signum quod
die illa una sabbatorum venit ihesus et stetit in
medio discipulorum et dixit eis pax vobis Prima
vero ihesus ut salutavit apostolos dedit eis potestatem
remittendi peccata quorum remiseritis peccata remittuntur eis
et quorum retinueritis ... xxiii q i manet et c se Unde
chorus clamat ad ipsum postulando Agnus dei qui tollis
tria peccata scilicet cogitationis locutionis et actionis
Pacis osculum est signum reconciliationis cum xpo per
quam constat populum adorna que misteriis aguntur
... in cena celebrantur ... consensum ac firma-
ta ... pacis concludentis signaculo demonstretur
de q di ii pacem Post sacerdos communicat et
... accipe et corpus et sanguinem quia integre
... accipe sacramentum de cons di ii Comperimus et
quociens celebrat tociens totum sumat alias uno
anno noverit se suspensum de conse di ii Relatum
et propter superiorem sacramenti debet sacerdos calicem
perfundere vino ... aliam missam debeat celebrare
... Sequitur antiphona post quidem que
apostolorum gaudium signat de xpi resurrectione et
statim sequitur oratio In qua petitur ut que
... spe ... veritate capiamus de q di ii
... Post sequitur benedictio episcopalis seu sa-
cerdotalis antequam populus egredi non presumat
de conse di i missas et c se Nota quod dum hostia
a sacerdote elevatur debet se reverenter inclinare ...
bene et potest dicere hos versus Salve lux mun-
di verbum patris hostia vera Vera caro deitas
Integra verus homo vel hec oramus te xpe et
benedicimus tibi quia per sanctam crucem tuam redemisti mundum Item
igne non est celebrandum ... et c ult Nam dicitur in al-
tari meo ... ardebit ille ignis vivit sub aqua
lxx annis qui extinctus fuit antiocho vendente
sacerdotium Iasoni i q i Fertur eunuchus Item di-
... sacerdos habere stolam et manipulum xxiii di
... Item dyaconus et subdyaconus in die-
bus solempnitatibus debent esse in missa de q
di i Episcopus et c se de vestientibus ministrorum ecclesie
dicitur de ... forma et sequentibus Item
pone quod vel diaconus vel sacerdos non habeant
stolam vel manipulum vel subdiaconus albam non
benedictam quid erit distinguere aut obmisit scienter
et tunc ab officio et beneficio ... ar ... e tult
Aut ignorant tunc simplicitatis eius venia conce-
datur de conse di ii Epistola nec iuxta ...
obmittendo etiam scienter vestientibus debitum vel
non consecratum accipiendo ordinem debitum cum non
inveniatur in iure expressum ... de sen ex ... qui in
ecclesia ... decens si accipiat vestientibus ordinem non
debitum quod dicitur ... de cle ... et
q ult Item debeat celebrari Pro quod diversis
horis ... tempus Item in die ieiunii
hora ix ... celebrandum de q di i Solent Item in
temporibus quibus ordines conferuntur circa horam
vespertinam lxxv di quod a patribus et c ult et horis
... In diebus autem ... quibus non ieiu-
natur ... hora tercia celebrari xvi di non liceat
... ista dio ... c i et in conventibus ... pt
... missa ... in solempniis hora tercia
dicatur de ... necesse et qui voluit missam
audire dicitur missa de die non pedarus ... e q
et de q ... et hoc attendendum ... quod malum sit
audire tales missas si malum sit ... peculares
... statutas de die ... quis ...
Item pro anniversariis defunctorum et pro festo et
pro feria ... missam solemp-
nia conventuales celebrentur ... creatura Om-
nis die pasche et sabbati ... missa non debet ce-
lebrari de q di in sabbato Quando autem in sabbato
celebratur missa non ratione sabbati celebratur
sed ratione noctis sequentis sicut in oratione con-
tinetur Item nunquam de nocte posset missa celebrari
vel ante matutinum vel primam dic quod si scienter
faciat cum sit consuetudo ecclesie generalis quod de
nocte missa non celebratur peccat nisi in nativitate
domini Item ... quod ante matutinum non dicatur
nec ante primam dictum alias peccat mortaliter
ar xi di In his Item ubi ... missa celebrari Responsio
quod in locis ab episcopo consecratis ... libere celebrari
de q ... di i c i et c ... et c se ... nullus
Item in ecclesia non consecrata ... Episcopi
dum tamen tabula consecrata habeatur tabula scilicet
lapidea ... et etiam et de q ... di i
concedimus nisi sit interdicta quia tunc efficitur
irregularis si scienter ibi celebraverit aut polluta
sanguine vel semine tunc peccaret graviter
... irregularitatem non incurrent ... de sen ex ... qui

in ecclia li vi Item de lma epi in oratorys licet
celebrare alis non de gse di v vniqz qz et c sancti
in capellis et intentorys i itiñe uel exercitu ar de co
se di i c v et c concedimus Item epo et Superiori
licet in itinere et tpe medituli celebrare j de priul'
qm li vj Itz quocient pt sacerdos in die celebra
re dic q semel in die celebrare sufficit Nam
valde felix est qui digne celebrat vnaz j c te
referente et c consuluisti et de q di i Sufficit fal
lit tñ in die natal dom in quo pt quilibet sa
cerdos tres cantare j c consuluisti et de q di
i nocte et celebrantur tres ppt misterium quia per
illas tres reputat status triplex sz an legez
sub lege et status gre Illa em que cantatur
in nocte reputat statu qui fuit ante legem qm
omis in tenebris fuerunt Unde dicitur pphetia i
missa pplus qui ambulabat in tenebris Secun
da que dicitur in aurora tpus sub lege in quo iam
incipiebant ex pbe sire xpm sz non plene ppt
dicta legis et pphetarum et ideo cantatur inter
diez et noctem et dicitur officium lux fulgebit Ter
cia dicitur in die per quaz designatur tpe gre
pm pns Unde dicitur officium puer natus e nob
Quod pt intelligi hys vsibus Tres in natali
misse dent celebrari Quarum pma sacra xpi
signat genitura Altera ventum designat gau
dia x Tercia iam stm quod lex fore sacra signat
Item in alys diebus pt duas celebrare si necess
se fuerit vt in die pasche vnaz de die et aliaz
pro defunctis si corpus sit pns alis si pro pecunia
aut adulacoibus secularium vna die plures mis
sas dicere dampnatoz non euadet de cose di
i sufficit Itez ppt necitatem peregrinoru hospitum
et infirmorum j c i et c consuluisti Sed
quid dicis necitatem Resp si celebrauit de die et
postea moriatur aliquis uel eciaz causa honestatis
uel vtilitatis ut si dicta missa superueniat aliqua
magna persona que velit missaz audire ar j c
c i et y Sed tm vnum pt supcom sacri no per
ficiat j c ex parte Quibus pt missaz celebrare
b uel conficere Resp nco pt cfice n sit sacerdos
qui rite fuerit ordinatus secundum claues eccle
quas ipe concessit apptlis eoruq successoribus ws
ihus xpus S de sn tri c i vna igitur Im
peditur aut missaz celebrare ois irrig de hoc
dic ut j de pe et re q sequitur vide n pus
secu fuit dispensatum ab eo qui pt ut ibi dictum
e Itez extatus suspensus et interdictus et
depositus de quo dic ut j de cle exmi q extatus
et de sen ex q sequitur de suspensione et q
sequitur de interdicto hy si aliquis istorum cele
braret cosicet si grauit peccarat ut S j d cle
ex mi q si pone et de pe et re q ult Itez
si no sit ieiunus j decani di cosulit et itellige
ieiuny a potu et cibo quolibz ar j c ex parte
Quid si sacerdos in mane abluendo os suu de
gluciat aliquas stillaz aque nunqd ipeditur mis
sa Host dicit q no n ex pposito fiat ar xxiij
q v de occidendis et xv q vj c i Secunda Si
aut ex pposito acciderat celebracoz potius minus
ipediret vn q i nichil quia debet a ieiuno
confici de con di i sacra et di y liquido
Sed nunquid pt celebrare qui de nocte non
dormiuit host dicit q si cibq et potus e dige
stus licet non dormierit si cibus uel potus
pt celebrare alias non Ideo dicas licet dor
v mierit si cibq uel potus no sit digestus de co
di y tribus et j de cele di cosulit Itez ppt
pollucoz nocturnaz ipeditur que accidit quando
si hom Sed aut ex crapula aut ex nature su
perfluitate uel ex ifirmitate aut ex cogita
tione precedente Sed si ex natur superfluitate
uel ifirmitate euenerit omnino her illusio
no est tienda quia hanc anmq nesciens p
tulisse magis dolendu e quia fecisse nec ppt
hoc dz sacerdos missaz dimitte Cum vo processit
ex crapula quia ultra modu appetibus gule
in sumedis alimetis rapitur atz ideo humor
receptacula grauatur habet ex hoc anmq aliqm
reatu no tn ppt hoc prohibetur ppt hoc euka
ristiaz recipe sed prohibetur celebrare n sit
dies festus a qn e necitas ppt defectum alius
sacerdotis Quid aut ex turpi cogitacione accidet
tu talis iqnatio ex mala radice processit quia
quod cogitauit sciens hoc pertulit nesciens
ppt talez pollucoz dz abstinere a sacro misterio
Sed tn no solu fuit suggestio demonis et delecta
cio carnis sz cosensius alis si no consenserit
potit celebrare Si aut polluat ex illusioe
dyabolica et no percipit causaz propte sui prece
misse s praue cogitacionis uel gulositatis tn
no e abstinendum Si vo dubitat ex pte sui de
causa tuc culpe sue tribuat tali se temptari
et suam inmundiciam flectibus tergat hec probatur
vj di c i et y Nota q grauit peccat celebrans
i peccato mortali si se ingerit irreuerent ad illud
Sed grauius peccat qui simulat se celebrare
et ppt petm dimittit uba que sunt necia ad
confiendum cu pmq in solis dei ma manu
madat Sed credibus aut no solu deo cui no petur
illude sz ipso quem decipit se astringit j c d hoie
Sed nunqd sacerdos existens in peccato mortali
pt celebrare si hz qtricoz quia forte sic istat
necitas celebrandi no pt habe cui cfiteatur ppt
dicit q sic sed tn habeat ppositum satisfaciendi
et illud pq cu qnto cito potit cofiteatur ar j
de sen ex de cetero et c quamis xxvj q vj q
recedit Itez peccatori sacienti uel ignoranti
no debz tradit in pino pcms purq pro hostia
cosecrata sicut alij quidat utpote in die pasche
quia ppm decipet qui adoraret illu et sacerdos
grauisse peccaret j c de hoie Sz quid debet
sacerdos face distingue quia aut e petm oc
tu et tuc in oculto dz mone ne se ingerat
et no manifeste quia hoc ee prodere y q i
Si peccauerit nisi se ingerat no alys tuc co

mouendus est in generali sic di. quis e in pecto
non accedat et tunc si accedat non debz eum
remouere quia nec xpus iudam a communione
remouit 2 q. de of ord. di. sacerdos ymo ei eu-
karistiam dedit et cum alijs ad predicandum
misit i q. i. xpus. Si peccatum eius non e notoriu
et tunc omo repellendus est de con di ii pro
dilectione. Sequitur de diuinis officijs s. horis c
canonicis que sunt septem propheta dicente sep-
cies in die laudem dixi tibi qui septenarius
nus a nobis impletur di. matut. pme tercie
sexte none vespere et completorij que nostre
seruitutis officia persoluamus. Nam nocturnis vi-
gilijs dicit propheta media nocte surgebam ad con-
fitendum nomini tuo Ideo horis competentibus sunt
dicende tm sacerdos pq matutinum pt dicere p-
mam in vi iij et vesperam ne forte hora compe-
tenti impediatur j e c i et sunt septem hore
sicut septem dona spus sancti xxx q i puenit et
vii dies sctj et vii etates quibus complatiue fi-
nitur mundus Quid significent ijs vsibus co-
tinetur In matutino dampnatur tpe xpus
Quando surrexit pmas carnit octo fidelis Tercia
cu [illegible] tunc est crucifixus passus Sexte sunt
tenebre per mundi climata facte Emissus noua
suauis spus hora vespere clauduntur xpi sa-
cra membra sepulchro xpo byssena custodia ponit
hora sz completorij di. qui tenent ad has ho-
ras Pres sacerdos omnis j e c i dyaconi et be-
neficiati et alibi dicitur beneficiatus licet non habeat
ordines 2 de presc. cu pro aptm et 2 de cle qui qd
ate et c dudum secundo ho. di. quia aliqui non
solum inferiores sed eciam prelati circa comessaciones
superfluas et confabulaciones illicitas vel in alijs
fere medietatem noctis expendunt et sompno re-
siduum relinquentes vix ad officium diuinum et co-
tentu cum excitantur transcurrendo vndique co-
tinua syncopa matutinum et aliqui vix celebrant
quater in anno quod debitum e eciam missam contemp-
nunt et si intersint non intendunt ad diuina sed dedi-
tos sermones Ideo sub pena suspensionis et in
virtute obediencie precipitur eisdem ut diuinum officium
nocturnum pariter et diurnum quantum eis deus con-
cesserit studiose celebrent pie et deuote. & nota
j e dolentes referimus et adde q. habetur j e c
cerealis diuinum c grani. De Baptismo

Supradictus visum est de sacro misse pt dig-
2 nitatem eius hic subiciatur de sacro baptis-
mi quod e ianua aliorum sacror j t prop re-
ment et j de cog spue et catheism li vi Viden-
dum e quid sit baptismus Quando fuit institutus
Que sit forma Quot sunt species Que sunt de sba
Quis eius effectus Quis possit baptisare et qui
Et quis possit baptizari Baptismus e ablucio cor- a
poris cum certa forma verbor i q i detrahe vel sic
Baptismus e quidam caracter anime impressus
ab vitatem verborum Quid sit caracter habetur

xxxiij q vii liate et i q i quod quidam Quando vocatur ipse
caracter baptismi de quo dicit di iiii tunc valere Institutum
autem fuit hoc sacramentum a domino per xpm quando
baptizatus fuit a Iohanne in Iordane et ex contactu
sui corporis vim regeneratiuam contulit aquis de cons
di iiii nunquam et c per aquam Verbo instituit dum
asserere qui dixit ad nicodemum Nisi quis renouatus
fuit ex aqua et spu sancto non intrabit in regnum celor
i e debitum et hoc ante passionem di. pq resurrec-
cionem expresse instituit quando dixit aplis Euntes in
mundum docete omnes gentes baptisantes eos in nomine
patris et filij et spus sancti de cons di iiii ipse et j b
e. non ut appone verbum que e forma baptismi Hec
talis fuit in primitiua ecclesia Baptizo te in nomine
xpi ut nomine xpi exaltaretur de cons di iiii A quodam
Sed hodie non debet aliquis sic baptizari nisi sub
ista forma verborum Ego baptizo te in nomine patris
et filij et spus sancti Item. baptizatus esset si in
nomine xpi baptizaretur licet fieri non debeant ut dixi
di iiii c A quodam Et hoc pronomen ego si ob
mittatur baptizatus e ex quo baptizare intendit
ar de cons di iiii Retulerunt ubi dicitur di. quis
ita dixit Baptizo te in nomine patris et filius et
spus sanctus et tm ibi non ponitur pronomen Si
autem diceretur In nomine patris et filij et spus sancti
et non diceretur ego baptizo te non esset baptizatus
j e c i ubi non dubium est an aliquis fuit baptisa-
tus baptizetur sub hiis verbis Si baptizatus es
non te baptizo sed si non dum baptizatus es ego bap-
tizo te in nomine patris et f et ss j e c i et si p-
mo fuit baptizatus nichil secundo addit Sed
ad vocem refertur talis reiteracio et e plurimo
signum quod sit baptizatus ar lxxvi di iiii q quod quod c
Tres sunt species baptismi versus Baptizatur aq
martirium confessio recta Martiris obsequium pre-
stant professio testes Iudicium vita laus xpi de-
fensio legis Est enim baptismus fluminis ut quando
aliquis baptizatur in aqua naturali et non in
vino nec in alio liquore nec in alia aqua arti-
ficiali sz rosacea vel consili posset tm ii
lex ius sed non requisita et e racio quare in
aqua debet fieri quia aqua naturalis commune
e elementum et melius et cicius pt haberi quam
vinum vel oleum ne quis propter paupertatem se posset aliquis
excusare ideo de aqua fuit potius institutum Alia
e racio mistica Quia sicut aqua abluit sor-
des exteriores sic et baptismus interiores et ideo
in aqua debet fieri baptismus Item e baptismus
sanguinis ut si quis accedens in deum antequam bapti-
zatus esset pro xpo occideretur ut in latrone et ino-
centibus exemplum datur de c di iiii vice bapti-
smi Tercius e baptismus flaminis ut si quis velit bapti-
zari nec possit inuenire aliquem qui eum bapti-
zaret vel aquam et sic moriatur intelligitur baptizatus
per spiritum sanctum ex quo baptismum non contemptus
religionis sed necessitatis articulus excludit j t pro
c ii Sunt autem tria de substancia huius sacri sicut
et aliorum sz forma verbor Ego baptizo te et c

2 Secundo materia scilicet aqua nam verba sine aqua
nec aqua sine verbis valet j q. i. detrahe verbum
et j e c i. Tercio intencio baptizantis non autem inten-
3 cio baptizati est necessaria de conse di iiij solet et
c non illud. Ideo si quis putat baptizare pue-
rum cui imponit cum imponit nomen petrus cum
sit puella nichilominus est baptizata hoc distinguit aut
intendit personam baptizare quamcumque secus esset
tunc est baptizata puerum propter allegata. Aut ma-
sculum tantum et non feminam tunc non est baptizata
quia erratum est in persona ar ff de contrah. emp. alio
quin in fine. Aut de hoc non cogitabat sed simpliciter
baptizabat tunc videtur baptizata sed consulo quod
in istis casibus baptizetur sub illa forma que ponitur
e q. scilicet que est forma b ubi vero. Effectus bap-
D 1 tismatis autem ut triplex est etiam maior ut credimus
quam sacramenti primus effectus est remissio peccatorum
quia sine pena tolluntur omnia peccata et originalia
et actualia de conse di iiij sine pena. Originale
tamen remanet actu licet tollatur reatu i. non sit eva-
cuatum ut in carne concupiscencia innata non sit sed
2 ne obsit de con di iiij c per baptismum. Secundus
effectus est apercio ianue celestis quia per mortem
suam fuit sublata rumphea et flammea paradisi j e ma-
3 iores quod cause et de conse di iiij firmissime. Tercius
effectus est cumulus gratie quia in baptismo omnia
carismata spiritus sanctus recipiuntur ad non invenit obicem
4 contrarie voluntatis j e maiores in fine. Item a quo
potest baptismus conferri dic quod a sacerdote regu-
lariter debet dari et solempniter de q s di iiij con-
stat et in necessitate possunt etiam diaconi solle-
mpniter xciij di diaconus in necessitate sine so-
lempnitate quilibet in forma ecclesie potest consecrare
baptisare 3 de sit tri c. i. q sacrum sive sit laycus
sive mulier sive paganus de conse di iiij con-
stat mulier in necessitate Romanus et c se. Item here-
ticus vel scismaticus dum tamen in forma ecclesie
de conse di iiij non est et c sive hereticus. Item
pater vel mater in necessitate nec privatur propter hoc
debito carnali xxx q. i. ad limina et debent ta-
les dicere verba ista puer ego baptizo te in no-
mine patris et f et s s cum immersione aque non
salive j e non ut apponens. Sed nullus potest se
ipsum baptizare ut ostendatur quod alius est qui
baptizatur et alius qui baptizat. Ideo xpus
non a seipso sed a Iohanne voluit baptizari quia
inter baptizantem et baptizatum distinccio debet
esse sicut in carnali generacione qua proles
ex viro et femina nascitur. Alius est qui car-
naliter gignit et alius qui carnaliter gignitur
sicut est in generacione spirituali j e debitum. Licet
paganus vel iudeus in necessitate valeat bapti-
zare non tamen potest suscipere puerum q de bapto
F de q di iiij in baptis. Item abbates et mo-
nachi prohibentur suscipere puerum et comma-
tres habere de con di iiij non liceat et c se. Item
unus vir vel una mulier tantum debet suscipere
puerum de sacro fonte vel tenere in confirmacio-
ne de conse di iiij in cathecismo et c se tamen
si plures fuerint sunt omnes patrini j de cogna
spirit quamvis li vi. Item tempore pasche et penthecostes
baptismata solempniter debent dari de conse di iiij
venerabilis et di iii celebritatem. Sed in necessitate
di dic et hora et in omni loco ubicumque evenerit
sive in flumine sive in mari seu in fontibus ut
in c celebritatem et de con di iiij in hiis qui
duobus c se. Sed si mulier vel alius tunc bap-
tisavit di iterum a sacerdote sit baptizari di
baptizatus es non te baptizo sed si non sum bapti-
zatus es ego te baptiso in nomine p et f et s s
j e c ij quia si bis baptizaretur uterque esset
reus sicut ut j e c ult j de apost et it bap e
ult. Baptizandus potest mergi ter in aqua qua
in trina immersione intelligitur personarum trinitas
Illa etiam tercio repetita dimersio typum domi-
nice exprimit sepulture potest tamen semel tantum immergi et
in una deitatis singularitas designatur et
super hoc consuetudo patrie observatur de q di
G iiij postquam et in sequentibus. Item quis potest bap-
tisari et quidem tam parvuli quam adulti 3 de si-
bi c. i. q sacrum j e maiores. Invitus et penitus
contradicens non debet baptizari et si baptizatus
fuit nec rem nec caracterem suscipit sacramenti j e
maiores quod ille vero et nulla debet baptizari in-
vitus. Sed sicut libera voluntate periit ita libero
arbitrio convertatur xlv di iudeus et c qui sin-
cera quia per leges nemo bene agere cogitur
xxiij q v ad fidem. Item si cogatur et ne mor-
tem incurrat consentit talis caracterem suscipit
et est tamquam condicionaliter volens licet absolu-
te non velit cogendus est ad observanciam fidei xpia-
ne j e maiores quod sed opponitur et xlv di de
iudeis preterea si ficte accedat ad sacramentum cara-
cterem recipit j e maiores quod item qui. Sed remis-
sionem peccatorum non accipit donec ficcio recedat ita
sine consensu peccatum actuale non dimittitur
quia contrahitur ad consensu. Sed originale quia
sine consensu contrahitur et sine consensu di-
mittitur et hoc in parvulis quia actualia
non habent. Sed hoc non est in adultis quibus
originale non dimittitur sine actualibus quia
dominus qui totum hominem sanum fecit in sabbato opus
imperfectionis non novit et omnia hec peccata non ex
parte sed ex toto dimittuntur. Ideo nichil di-
mittitur adultis donec consenciat. Item si origi-
nale sine actuali posset dimitti sequeretur
quod talis non caret visione dei propter originale
dampnissimum et cruciatur in gehenna perpetua
propter actuale sed ista sunt incompossibilia et
mutuo adversantur j e maiores quod illud

Item baptismus non tollit irregularitatem bigamie 3x di si
quis viduam et 3b per totum. Item ff. ibi tho h irregularitas
non tollitur per baptismum vt per eum in x di xxviij licet
irregularitas homicidii tollatur vide in p s vide hostiensis

reo et q. viii et q. sed ad hoc quiritur. Item
utrum amentes et dormientes recipiant sacramentum
si baptisantur distinguitur aut priusquam
inciderant amentiam vel dormirent non con-
senserunt vel contradixerunt tunc si intergat
nichil suscipiunt. Aut priusquam inciderent
vel dormirent fuerunt cathecumini vel habue-
runt propositum baptizandi tunc caracter impri-
mitur ut non inveniat obicem contrarie volun-
tatis ut e. maiores q. ult. Sed qui si aquis ab
infancia sunt amentes in quo prodest ei si bap-
tisetur ar. q. sic ff. de l. ma. d. per q. Similis
quia eiusmodi habetur ac si nunc sit infans qui
nullo peccato gravatur nisi originali in q. ix
indicans. Adulti ergo debent consentire et credere
quia qui crediderit et baptizatus fuerit ut e. maio-
res q. ceterum et debent per se respondere de con.
di. iiii parvuli in fide parentum baptizantur quia
non requiritur intencio baptizati sed baptizantis i. q. i.
sicut fieri et de con. di. iiii. Solet ideo pro parvulo
potest alius respondere de con. di. iiii parvuli et in c.
se. Item pro egrotis et mutis et surdis ut ibi.
Et qui debeat respondere dicitur de con. di. iiii pri-
ma. Pone quod aliquis adultus qui baptizatur intendit
baptisari et baptizans non intendit baptizare
ad sacrum non est baptizatus i. q. i. q. eorum et de con-
se. di. iiii Solet queri. Nota quod in nomine trinitatis
nullus potest baptisari de con. di. iiii de sermone. Ius-
simodo qui non sanctificatur et c. in reuca. Ante
baptismum adulti debent cathezizari. Hoc est in fide
instrui scilicet credo in deum et aliis articulis fidei de
con. di. iiii ante baptismum cum v c. se. Sed parvuli cum
pervenerint ad etatem debent a patrinis admoneri
ut castitatem teneant et ante omnia symbolum
et orationem dominicam doceant de con. di. iiii vos ante
omnia. Post debet fieri exorcismus ad diabolum ex-
pellendum de con. di. iiii de hiis. Tertio dicuntur 3
orationes ut fiat cathecuminus et ponitur sal
in os eius ut careat fetore iniquitatis de con. di. 4
iiii ex hiis. Quarto tanguntur aures et nares
de saliva et dicitur effeta quod est adaperire de con.
di. iiii postea tangitur. Quinto signatur in fronte 5
et in pectore signaculo crucis e. di. c. postea signatur. 6
Sexto olei sacrati fit perunccio in pectore et inter
scapulas e. di. deinde. Septimo fit baptismi ablucio 7
e. di. reint. Octavo fit crismatis perunccio in vertice 8
a sacerdote e. di. postquam ascendit et ii c. sequentes.
Nono vestis candida datur que signat innocenciam
et puritatem quam renatus debet conservare
x e. di. post baptismum et c. se. Decimo fit confirmacio
in fronte ab episcopo non a sacerdote e. di. presbiteris et c. se.
Nota quod infans in utero matris clausus cum matre
baptizari non potest de con. di. iiii qui in maternis et c.
di. qua mulier. Item pone quod appareat aliqua pars in quo
potest baptizari. Respondeo dicunt quidam quod si caput perfundatur
vel potius caput maior pars corporis intingatur
bene est baptizatus alias non. Sed quidam alii dicunt
eciam puerum baptizari si aqua fundatur in qua-
cunque parte corporis de con. di. iiii hoc nequaquam.
Prima opinio magis videtur verior tamen consulo quod si peri-
culum mortis immineat si quodcunque membrum appareat

perfundatur ita ut quod possumus faciamus. Sed si vivat de-
portari ad sacerdotem ut suppleat quod deest ut
dictum est s. e. sed que est forma q. ubi vis et residuum
deo committamus ar. xxv q. ii consuluit et c. sciat

De presbitero non baptisato

Quia sepe contingit quod qui nondum erat baptiza-
tus per ignoranciam ordinatur et ideo quid
sit de talibus faciendum breviter transeundo.
Dicendum est ergo quod si non baptizatus ordinatur non
recipit ordinis caracterem et ideo baptizatur et iterum
ordinetur ut e. c. i. et ult. quia baptismus est ianua
omnium sacramentorum xxxii di. q. viii ut e. c. ult. et ut de
cognat. spiri. per cathecismum li. vi. Et si aliquis credat
se baptizatum et non sit et sic decedit est habendus
pro rebaptizato et ab originali et actuali per illam
fidem liberatur ut e. c. ii et de con. di. iiii cathecuminum.
Unde de illo qui natus de parentibus christianis
conversatur tam violenter presumitur quod fuit baptizatus
ut hec presumpcio per certitudinem sit habenda donec
contrarium probetur evidentissimis argumentis ut e.
c. ult. in fi. Nota similiter quod ubicunque dubium esse
potest de iure vel de facto utrum tenuerit collacio sacri
potest conferri sub forma conditionali que est talis: Si tu
es confirmatus baptisatus vel ordinatus non
te baptizo vel confirmo aut ordino. Sed si non es
baptizatus confirmatus vel ordinatus ego te bap-
tizo et c. Simile de aliis utpote si tu non es abso-
lutus ego absolvo te et c. prox. c. ii. Ubi dubitatum
fuit de facto de iure ut e. c. ult. Sed nunquid constat
is qui baptizatus non est dummodo ordinatus fuerit.
Dico quod quantum ad populum ad deum et homines et se
ipsum quo ad hec que fecit antequam deprehenderet
se non baptizatum proinde est ac si baptizatus esset
propter fidem sacramenti ar. s. de re iud. ad proban-
dum. Hec autem intelligas quo ad ea in quibus subveniri
non potest alia via sunt iteranda sub illa forma
quam dixi s. e. c. ii. Non omnia sed ea que non poterant
fieri per sacerdotes sicut benedictiones coniugum
ut de sim. in pre. c. i. et ii. Et si confecit hostias
ut dicuntur infirmis dico iterum consecrandas
ut dicuntur infirmis. Idem de pueris conventu parochiam hoc igno-
rantes anno sunt ... ar. s. de coh. cle. cum ira
et c. tua.

De custodia eukaristie et aliorum sacramentorum

Dictum est de custodia eukaristie quo debet
confici. Restat quod prosequitur quo debet
custodiri. Et ideo primo de hoc post de aliis
est videndum. Eukaristia et etiam crisma i. unctio
ecclesie debent sub fideli custodia reservari ne
ad opus nephariorum assumatur et in loco mundo
et serato honorifice et fideliter conservetur
ut e. c. i. et s. de cele. mis. Item et per laicos
ad infirmos non debet hostia deferri sed presbiter
hoc facere debet de con. di. ii pervenit vel per diaco-
num si necesse est xc in di. presbiter et c. diacones.
Et cum eam portat presbiter ad infirmum indecenti
habitu superposito mundo velamine ferat et referat
manifeste ac honorifice ante pectus cum omni
reverencia et timore semper lumine precedente cum sit

candor lucis eterne ut ex hoc aput omnes fideles devo-
cio augeatur / de cele miss. Sane quod eidem faciens
et si hoc sacerdos male servauit tribus mensibus ab
officio suspendatur grauiori pene subiaciendus si per
eius incuriam aliquid nephandum inde contigerit / e
b c i miss. Si eukaristia ad terram ceciderit per neglige-
ciam sacerdotis terra radatur et igne consumatur
et cinis iuxta altare condatur et sacerdos xl diebus
peniteat ar de con di ii Si per negligenciam ali-
qua pars hostie ceciderit et non fuit inventa xxx
diebus peniteat Idem in eo qui in ecclesia eam perdidit
Si aut mus vel aliud animal comederit xl diebus
de con di ii qui bene non custodierit Si quis aut per
ebrietatem vel voracitatem illam euomerit xl dieby
peniteat Clerici monachi / diaconi vel presbiteri xl
diebus et epi xc Si aut pro infirmitatis causa
vii diebus de con di ii Si quis per ebrietatem Si
per negligenciam aliquid de sanguine stillauit in
terram lingwa lambetur tabula radatur si si
non fuit tabula ut non conculcetur locus corro-
datur et igne consumetur / et cinis iuxta altare
condatur et sacerdos xl diebus peniteat Si sup
altare stillauit calix sorbeat minister stilla et tribus
diebus peniteat Si super altaris stillauit lintheum
et aliud stilla peruenerit iiiior diebus peniteat Si
non usque ad tercium ix diebus Si usque ad quartum xx
diebus et lintheamina que tetigerint stillam tribus
vicibus minister abluat calice supposito et aqua
ablucionis sumatur et iuxta altare recondatur de
conse di ii Si per negliam pt tu districtius sacerdos
pensatis condicionibus persone et negocii penitencias
istas diminuere ut augmentare cum pene sunt
arbitrarie de pe di i mensa et xxvi q vii extra
petitudinis Vestienta ecclesie debent esse sacra et
c honesta nec debent a non sacratis hominibus tangi
de conse di i vestimenta et c Sacrosancta nec a fe-
minis sacratis deo seu monialibus xxiii di sacra-
tas Nam vasa et corporalia vestimenta munda et
nitida conseruentur / e c ii isti quia nimis videtur
absurdum esse in sacris sordes que decerent in
prophanis ut ibi dicitur / et debent corporalia ablui
a diaconis cum humilibus ministris intra sacrarium
ne forte puluis corporis domini male recedat et
hoc ipsum in qua nichil aliud fiat et palle alta-
ris in alia pelui lauentur de con di i nemo
pignoranciam Sed nullomodo hoc faciant femine eciam
consecrata cum illa tangere non possint xxiii di sa-
cratas Quod est intelligendum ex quo sunt per
pontificem benedicta ut de reli dom c in cor-
poralia / et palle candalabra et velum si fuerint
vetustate consupta incendio comusta tradantur
et in baptisterio cineres infectantur ubi nullus tra-
situm habeat In pariete aut infossis pauimentorum
ne pedibus conculcentur de con di i altaris
Item cum palla que fuit in altari nullus corpiat
mortuum quia non debet aliis usibus quam diuinis
officiis applicari de conse di i nec pignorandum
et c vestienta altaris et oratoria munda debent
fiunt ita quod res secularium vel eciam ipsa suppel-
lectilia sacerdotum in ecclesia non ponantur nisi
propter hostiles incursus vel incendia repentina

seu alias necessitates urgentes ita tamen quod necessitate
cessante ad loca pristina deportentur / e c ii ligna
ecclesie consecrate non debent ad aliquid opus iungi
nisi ad aliam ecclesiam vel igni comburenda vel ad
prodefectum in monasterio fratribus non aut ad opera
laycorum de conse di i ligna Idem dicas de
lignis ecclesie non consecrate si quo

T (cliij) Ractatum est supra de custodia eukaristie et
veneracione hic subiciatur de reliquiis
sanctorum custodiendis et venerandis
vel sic Dictum est de consecracione altaris quia
consecrari non debet sine reliquiis sanctorum
de conse di i placuit Ideo hic subiciatur de
d reliquiis et veneracione sanctorum Reliquie
sanctorum venerari non debent nisi prius per sedem
ap fuerint approbate / e c i et ii Et tales
approbate extra capsellam nullatenus ostendan-
tur nec venales exponantur / quia per hoc sane re-
ligioni sepius est detractatum / e c ii / quia
reliquie sanctorum vendi non possunt e de sacro
sane et nemo / quia res sacra non recipit ff de
rerum di sacra loca quod nulla racio est quare ven-
di non possunt / quia vendicio sine precio non consistit
ff de ep et ven l ii quod sine precio / et nisi e quod
precium quod spiritualia vel spiritualibus annexa ven-
di non possunt quia vendicio / de si quelam / et
quod de iur patro / de iur / imo qui spiritualia vendit
capitale crimen cum symonie committit i q i qui stu-
b det Item non debent furari ut in loco honesti-
ori ponantur / nisi essent aput infideles alias
sacrilegium committetur xvii q iiii quisquis / non
est licitum alicui nisi subdiacono eas reliquias tan-
gere xxiii di non liceat Inuentas de nouo reli-
quias nec presumat publice venerari nisi prius aucte
Romani pontificis fuerint approbate nec prelati
debent permittere illos qui ad ecclesias accedunt va-
riis figmentis aut falsis decipi documentis sicut
in plerisque locis occasione questus fieri consueuit
/ e c ii quod Inuentas Non debent sancti approbari
e seu canonizari / inquiri debet primo de vita sua
ut per vitam testium deferat sanctitati / scilicet si
bene et iuste vixerit in hac vita xii di in manu
et de testi c venerabili Item de fama debet inqui-
ri / scilicet an fuit in vita sua laudabilis fame debet
inquiri scilicet an fuit / nam dicitur / oportet eciam ipsum
bonum testificacionem predicari et bone fame preconiis
non carere xi q ii quatuor infra Inquirendum est
eciam de simplicitate et humilitate et de professione
ex studiis Item an in vita persecucionem passus
fuit vii q i omnes qui Item querendum est
de miraculis factis ab eo tam in vita quam in
morte de testi venerabili Sed in miraculo atten-
dendum est primo quod a deo fiat et non per artem
i q i teneamus et c prophiat et y q vii quod Item
2 Balaam secundo quod sit contra naturam et supra
3 tercio quod non ex vi verborum sed ex merito hominis
Nam ex diabolo multa miracula fiunt quando per malos
necem ... ... adeo impetrat ... mandat
... ... / vide de h... ... ...

hoc contingat ar de conse di ii quia corpus/
Quarto quod sit ad corroboracionem fidei ar xx
iii di Epus Tamen in martiribus non requiritur
talis examinacio s Ho. s ex tm de miraculis et
de ca xpi quam passi sunt ar de con di iiii
cathecismu et c baptism Nota q omnia festa
apostolorum et ewangelistarum festum corporis cristi
festiue peragitur in feria quinta post pri octaua
penthecost ut j e inde ubi de hoc et quatuor
doctorum s Gregorii Augustini Ambrosii
et Ieronimi qui verbo et exemplo ecclesiam illumi-
nerunt debent sub officio duplici per vniuer-
sas ecclesias singulis annis predictis futuris
temporibus solempniter celebrari j e gloriosus libro vj

De obseruacione ieiuniorum

120 Dictum est de veneracione sanctorum s qui
per ieiunium venerantur Ideo congruit sub-
iciatur de obseruacione ieiuniorum
Unde videndum est quid sit ieiunium quis teneatur
ieiunare et quo tempore sit ieiunandum Ieiunium dicitur
secundum hostiensem parsimonia victus et abstinencia ciborum
et est subtractio prandii et potenciarum prandio cum
mis sed cibi usque in diem sequentem/ de con di iii
de esu Et in hoc ieiunio peccatur quinque modis
ut dictum est s de vi et ho di q Item in cibo
et j de pe et re q Item de quibus/ v gula/ Item
dicitur ieiunium moderata et districta refectio
corporalis ita ut per singulos dies absque ciborum
superfluitas transeamus/ et ad hoc omnis tenetur de
conse di v/ non dico et c Sunt ibi Item ieiunium
est spirituale magnum et generale/ abstinere ab i-
niquitatibus et illicitis/ nichil enim prodest homini
ieiunare et orare et alia religionis opera agere
nisi mens ab iniquitate reuocetur/ et ab obtractioni-
bus lingua prohibeatur de pe di iii q si vbi
et de conse di v nichil Ieiunare tenetur ob
adulti in ieiunio ab ecclesia statuto Sed sicut quidam
qui post xxi annum quilibet tenetur Sed quia aliqui
magis potentes sunt in xii anno quam in xx
ideo ad arbitrium boni viri in talibus est recurrendum
s Ho/ ar de of de le de causis Item de labora-
tibus in agro et operibus mechanicis distingue
aut sunt pauperes ita q oportet eos per laborem
suum sibi et vxori forte et familie victum acquirere
et sunt debiles adeo q non possunt laborare nisi
frangerent ieiunium/ tunc non credo eos peccare
mortaliter cum sit necessitas/ ar j de reg iuris q non
est Si uero sunt diuites et possunt sibi prouidere
aliunde non excusabuntur/ non tamen tenentur mendicare
cum non consueuerunt Sed illi qui consueuerunt men-
dicare si mendicando possunt inuenire unde pos-
sunt semel in die reficere tenentur ieiunare alias
excusantur ar de con di v discipulos et c se
Infirmi excusantur/ de con se di v quadra-
gesima Sed quid de peregrinis et viatoribus distingue

Aut vadunt sponte et tunc arripiendo iter tempore ie-
iunii uel eo tempore quo oporteat eos soluere ieiunium
peccat/ et alio tempore tenetur recompensare
et satisfacere ecclesie ar j de reg iuris ut periculum [illegible]/
Aut peregrinantur ex necessitate ut potest esse sicut
sunt terre sancte ad preceptum ecclesie uel contra in-
fideles/ tunc excusantur/ si non possunt commode
ieiunare Item mulieres pregnantes uel nutri-
ces puerum si tractatur periculum pueri a ieiunio
excusantur Idem dicitur de tursoribus duorum quorum
visus est necessarius pro illo tempore Si si moram faciunt
domi eorum in aliquo loco uel parum vadunt non
excusantur Sed sicut aliqui qui famuli magnorum
dominorum et monachi seruientes in mensis et lege-
tes ad mensam si comedant modicum potius me-
sis puta uel ante ne deficiat in seruiendo/ non
peccant/ cum propter continuacionem temporis una mensa
totum debeat reputari/ sicut non peccant famuli en-
tes qui vadunt pro vino uel rebus aliis/ et come-
dunt iterum reuertentes/ Sed in hac parte magis ad
rem rem audire quam reddere/ sed utrum excusatur
fortasse si essent interrogati ~~fortasse si essent~~
reperientur ydonei inde reddere racionem ar xx
iii q iii Sed habes/ tamen prout sencio Item distin-
guendo Aut hac faciunt in xl et quatuor temporibus
que sunt de iure naturali j di c i tunc non credo
ipsos alijs tenus excusari ar s de consuetudine c ult
et j de sim cum in ecclesie Item quicunque ex quacunque
causa fregit ieiunium in istis diebus sine prius
diocesano licenciam obtinere j c consilium q ii Aut
quesiciis et sequentibus Aut in aliis ieiuniis
que sunt ex iure positiuo seu ex constitucione
ecclesie tunc consuetudo longe approbata potest eos excu-
sare s de consuet c ult et c cum dilectus Item de
tempore est ieiunandum Sed in xl que a nullo debet
violari preter dies dominicos qui de abstinencia sunt
subtracti nisi ab hiis qui infirmitate detinentur
quia illi dies decime sunt anni Sed quia dies
domini ab abstinencia subtrahuntur non plus
in xl quam xxxvi dies remanent vnde gregorius si
per trecentos lxv dies annus voluitur decimas xxx
vi dies affligimur quam autem decimas deo damus
Sed ut sacratus numerus xl dierum adimpleatur quem
saluator noster suo sacro ieiunio consecrauit
quatuor dies adduntur de ebdomada precedenti quadragesima
quod caput ieiunii sustinet de co di v/ ~~xl~~ et
non licet alicui soluere ieiunium de co di iii Ho
licebat et c non oportet/ et hoc quantum ad laycos
Sed ut sit distinccio inter vitam clericorum et laycorum/
clerici debent ante pascha per viii ebdomadas in-
choare si a l quinquagesima de con di iiii statuimus/ et duo-
bus c se di v contra de co di iiii sacerdo-
tibus si expone ibi teneantur laycos s de-
nunciare et licitum est presbiteris vti ad infirmi-
tatis solacium non aut ut luxurie pareant
incendium/ ita ut se abstineant ab omni carne

et ab omnibus que se ĩ[n]ermina trahũt originem car-
nis a lacte vt caseo z ouis in di. Deinq̃ / n̄ pt̃er
infirmitatem in xl̄ / uel in alijs ieiunijs solemp-
nibus petat aliquis carnes dari / tũc pt comede-
re cũ sit neccitas ut maius possit in eo periculũ
euitari j e c ij . c. ult. Itẽ sicut q̃nquaginta
diebus ieiunauerint ante pascha pt̃ dolore
passionis x̄ ita l. diebus / post resurrectionẽ debet
esse in gaudio / nec debz tũc cãu ieiunium nũ-
tatis sponsi lxxvj di. Et / Quare / et c. se / tñ clerici ul̃
monachi si voluerint ieiunare nõ sũt prohibe-
di lxxvj di. post pascha / Excepiũt tres dies
rogacionũ / i. quibus omnes tenentur ieiunare / de
cons. di. i. Rogaciones / et vigilia penthecostes lxxvj
1 di. Jeiunio Itẽ ieiunia quatuor tpm debet
ab omnibus ieiunari que ordine hoc celebrantur
1 Primũ in prima ebdomada xl̄e Secundũ in ebdo-
2 mada penthecostes Tercium in septembri pxia
3 4 feria quarta pq festũ sancte crucis Quartũ
in decembri quarta fiã pq festũ sancte lucie
lxxvj di. Statuimus ẽnĩ / Dat crux lucia cinis
carismata dya Vt sit in angaria quarta sequens
feria / Itẽ ieiunandũ ẽ in vigilijs omnium aplorum
pt vigilias philippi et iacobi et Johannis ewan-
geliste quia illorum solempnitates infra solenita-
tem paschalem istius aut infra natiuitatem domini
celebratur / De vigilia beati bartolomei csue-
tudo patrie ẽ obseruanda j e c ij in prin et c.
de festiuitate Itẽ ieiunium indictum ab ecclesia sine
causa racionabili nõ soluatur / tñ qñ ieiunatur
in vna prouincia nõ tamen in alia / Vñ in hoc
quelibet prouincia suo sensu habundet lxxvj di.
Jeiunia et c. vtimam pt festa paschalia que ex-
cipiunt et que Epi precipiunt suis diocesibus
obseruari de con di. iij c. i. infi. Jn aduentu
eciam domini est ieiunandum j e c ij c. i. Item
festum beati mathie sic debz ieiunari siue sit
bissextus siue nõ siue celebretur prima die
siue secunda n̄ in dnica euenerit q̃ tũc die i-
mediate precedenti celebretur j de v̄ sig. que-
siuit Natiuitas domini uel assumpcio beate ma-
rie uel festiuitas alicuius aplorum si secunda feria
venerit debet vigilia in sabbato ieiunari j
e c. i. et ij c. De cetero Jn die veneris et quar-
ta feria nõ licet alicui carnes comedere nec cãa
ieiunium soluere nisi grauis aliqua neccitas fu-
erit q̃ quarta fiã Judas tradicionẽ dei cogitat
et sexta feria crucifixus ẽ saluator de con di
iii de esu et c. Jeiunia Itẽ de die sabbati
de q di. in Sabbato et de con di. v. quã dies
et j e c ij c. pt de istis diebus et aduentu
vtrum debeat ieiunari consuetudini loci est stan-
dum j e c ij c. Itẽ de illis quia vtinam
oi tpe ieiunare possemus lxxvj di. vtinam
Nam augu interroganti pro matre sua Rndit

Ambrosius cum Rome venio ieiuno sabbato cum
sũ mediolani nõ ieiuno in Sabbato Sic / cum fueris
rome romano viuito more / Cum fueris alibi viui-
to more loci / pdicta via nõ obstat quia sũt loca-
lia / sz quo ad romanos Tñ nõ natiuitas domini
in sexta fiã venit illi qui nec voto nec in ob
seruãcia sunt astricti carnibus pt festi excel-
lenciam vti possunt secundum consuetudinem ecclie
generalis nec tñ illi sũt reprehendendi qui ob de-
uocionẽ voluerint abstinere j e c ult. Nota q̃
die dominica et die iouis pro aliqua religione
sicut manichei nullus di. ieiunare als di. ex-
com. xxx di. c. ult. et de cons. di. in Jeiunium
Quod ex deuocione licitum ẽ q̃ in actibus aplorum
diebus pentecostes eciam die dicitur aplũ paulũ
et tñ eo credentes fecisse legitur lxxvj di. vtinam

De purificacione post partum

121 Uisum est de abstinencia ciborum hic subi-
citur de abstinencia ab ingressu ecclie pt
partum Nam in lege precipiebatur ut mu-
lier si masculum pepit xl̄ si feminam lxxx diebus
a templi cessaret ingressu Sz quia lex per
Moysen data ẽ gra et veritas per ihm xpm
facta ẽ Jdeo pquã vmbra legis euanua-
uit et veritas eius illuxit si mulieres pq partu-
riunt gras eciam intrare voluerint nullo peti
pondere grauantur ecclie aditus eis nõ est
negandus ne pena illis videatur conuerti i cul-
pam Si tñ ex deuocione velint abstinere ca
nõ ẽ deuocio improbanda j e c vno et di. v. Jn
lege et c. dilũ Itẽ de menstruata uel fluxum
sanguinis paciente v di. ad eius nec debent
mariti eas cognoscere antequam bene fuerit pur-
gate nec menstruatis quia ut ait Jeronimus inde
nascuntur pueri turcati et ceci claudi uel leprosi
ideo peccat cognoscendo n̄ q̃tinue menstrua
patiatur tũc nõ peccat v di. ad eius et posset
sm aliquos tũc mulier viro debitum denegare

De ecclesijs edificandis

122 Dictum ẽ supra de que q̃ habet patronum
in ecclijs edificandis Vñ hic videndum
est cuius auctoritate et qualiter sit ecclia edi-
ficanda et si dirupta sit a quo et qualiter
sit reficienda Ecclia ẽ auctoritate Epi construenda
qui ibi crucem figat et primum lapidem ponat do-
te prius ab edificante assignata et luminari-
bus et alijs necessarijs de q di. i. nemo et
qui incepit debet perficere usque ad finem ut i
c. nemo et in aut. de ec. rerum c. Sz quis edi-
ficacionem et qui eam edificat acquirit ius patronatus
ẽ de iure pa cum nos / Debent aut ecclie per
congrua loca et utilia edificari de con di. i.
ecclijs nec debet superflue edificari ymo si
ius emiatur prudencia Epi sunt moderande

et etiam si expediat destruende de con di. i. c
ij et c ecclie nove ecclie sic debent edificari ut
vetibus nullum preiudicium generetur j e c ij et xvj
q i ecclie et c quiculque hoc est verum nisi causa sb-
sit quare in preiudicium valeat edificari Est
aut iusta causa quia leprosi qui cum ceteris
possunt habere ecclesiam et cymiterium et proprium sac-
erdotem j e c ij et hoc propter horrorem quia cum debe-
ant ab aliis separari j de quib. lep c. i. et xxx
iij q ij hec ipsum Item secundo ubi est excrevit
ecclesiarum et populus est augmentatus licet episcopus
iuravit res ecclie non alienare j e c ult et x
vj q i pervenimus felix et c multis Item tercio
propter distanciam vel difficultatem accedendi ad ecclesiam
tempore pluviali vel hyemali propter divinum officium
audiendum et tunc prior maioris ecclie matricis
preiudicium ex constructa minori reputabit ad illam
minorem j e c iij Item quarto Episcopus potest novam
ecclesiam consecrare pro sua sepultura ut de don apli-
co et xij q ij Bone licitum est cuilibet habere orato-
rium et ibi orare missas aut celebrare non licet
n de lma epi spali de conse di i unicuique et
duobus c se fratres religiosis mendicantibus non
licet absque licencia sedis apostolice q dic ut j de ex
ces prla q vlt li vj Ecclia destructa debet resti-
tui ab eo qui dotem vel precium pro fabrica de-
putatum recepit si sufficiat ad reparacionem ecclie
x q i decrevimus et q iij rimo et j e de his
Si aut non sufficiunt illa dos seu precio tunc
et quicumque beneficium ecclesiasticum habent omnino
adiuvet ad tecta ecclie restituenda vel quasi ecclesias
emendendas ut eorum exo Ceteri moveantur j
e c. i et c de his quia qui sentit comodum
sentire debent et onus j de reg iur qui sentit
li vj Quin quibusdam aut partibus laici de consuetudine
hoc faciunt expensis suis que est observanda ma-
xie ubi male dat decimas xvi q vij quicumque
et c se et c et hoc dixrimus

De immunitate Ecclesiarum

123
Sicut prius dictum est de edificatione ecclie
Sed quia ecclia propter reverenciam sacramenti
altaris dicitur habere aliquam immunitatem Ideo
hic de immunitate ecclie est videndum Et primo quid
sit immunitas et unde dicatur quasi immunitatem ha-
bet ecclesia et cymiterium Ecclia homines ipsius et
res Et que est pena violencium immunitatem Immuni-
tas est privilegium ecclesiastice libertatis personarum
vel rerum ad eam pertinencium et dicatur quasi extra
munia i extra munera et officia a quibus ecclie
sunt immunes xvi q i c nonulli Ecclia habet
emunitatem quia placita secularia non sunt in
ecclia tenenda seu tractanda et maxime sanguinum
iudicia Nam crudele est ibi iudicium sanguinis ex-
erceri ubi est tutela refugii constituta j e c. i et c
cum ecclia Idem de cymiteriis ut ibi quia nec

in ecclia nec in cymiteriis debent negociaciones
et papue nundinarum et parlamenta vel secularium
aliquorum fori iudicia exerceri et si qua ibi sententia lata
fuit omni cadit robore firmitatis et alia pena
legittima puniantur j e decen li vj Et cause
ecclesiastice in ecclia sunt tractande ij q ij propterea
et s de ap qua fronte et c ratio ut magis
caveant a periuriis et mendaciis Item nullus
secularis debet in domibus ecclesiarum hospicia ex
debito vendicare j e c. i j si civitatum hospi-
cium potest petere a clericis qui ad hoc tenentur xlij
di q i s de preben de monachis et c suscepti
li vj Tercio habet emunitatem ecclia quia nullus
confugiens ad eam potest inde trahi si reorum ecclesiarum
sibi obtinere debent membra et vitam j e inter
alia et si aliqui eos inde extrahunt mutilent vel
occidant extrahentes rapientes et consulentes
sententiam excommunicationis incurrunt et amittunt feuda et
beneficia si qua ab ecclesiis talis violatis optinent
et ad ecclesiam a qua illa optinet libere revertuntur
et filii eorum ad beneficia ecclesiastica de cetero sint
inhabiles et indigni j e sanguinisuge in si
const biturcen Excipiunt casus Primus si sit b
publicus latro vel nocturnus depopulator agrorum
qui itinera frequentata vel publicas stratas ob-
sidet agressionis insidiis ab ecclia extrahi potest
in pervitate non posita j e inter alia publicos
enim latrones cuilibet impune licet occidere etiam
sine peccato xxiij q v cum homo et c qui liceat
unicuique si vin li et ij et xvij q iiij frustra
antiquitus Secundus si quis per industriam vel per 2
insidias occidit proximum ab altari meo evelles
eum ut moriatur j de homic c i Aliqui
dicunt hunc casum loqui de altari veteris testa-
menti quod non erat tante auctoritatis sicut altaria
nra Alii intelligunt quando committit homicidium
in cymiterio vel in ecclia tu dicas sicut ho et ber
hoc intelligi quando per agressionis insidias occidit
ab ecclia immunitatem non habet Tercius si quis 3
ipsa ecclia vel cymiterio commisit homicidium vel fur-
tum vel aliud ea spe ut ab ecclia protegatur
quia frustra legis auxilium invocat qui comit-
tit in legem j e c ult Idem si ad aliam confu-
giat quam ad eam contra quam xxi di quamvis Tercius
credo si casu occidat ar j de homic c. i. Tercius
Quartus dico ubicumque committat furtum vel ho-
micidium quod ab ecclia non debet liberari ymo
potest ibi iudicari quia iudicium ecclesiasticum ibi dicitur
potest ibi iudicari quia ij q ij presca ad mortem non condemp-
natur si pena alia legittima puniatur ac reorum
ecclesiarum sibi obtinere debet membra et vitam
j e inter alia Quintus si iudeus vel paganus
confugiat ad ecclesiam dic quod non debet extra-
hi dummodo absit simulacio c de his qui ad ecclesiam

asu l. i. Quartus si servus prestita ad no servitute tilias civitatum dempnitate et omni gne penarum ad servitutem domini sui redire compellit qrd mirius aliquis a domino post qmpatri. Et si post huiusmodi pactum iuramento servus fuit sacerdos restituere tenentur. Et si sub et pena aliquam irrogauit puerus est et de extrai gr probant j e eunt alia ist et xvij q iiij metuentes diffinimt et c od costitui. Nota q ecclie magis per dautu debet habe xl passus ab epo assignatos capelle vero et mores eune xxx in quibus habet immunitatem ita q nullus debet per vim extrahi eciam si essent domus cleri vel religiosorum infra hos passus fallit capellis que sunt infra ambitum murorum castellorum in quibus ppt loci angustiam no pt qs fiunt xvij q iiij sicut et c quisqs. hec vera sunt de ecclia consecrata. Quid de eccla no consecrata si quis ibi confugiat. Dic q idem est dum tn sit edificata aucte diocesani epi et ibi missa fuerint celebrate. alias non se her j c ecclia. Quid si indicta sit nec q no habet puilegium ex quo ibi diuina non celebrantur. pillus c ecclia qua clicus indictus vel excatus vel suspensus beneficium no percipit de ap pastorale. Nisi dic q istin ho quia clicus depositus eeatem retinet quem q pmit e excatus lxxxj di dictum hec enim reuerencia deo debetur qui non delinquit nec eccla sua non debetur est violanda. Quid si dum fugit ad ecclam obuiauit sacerdoti corpus xpi deferenti et ei adhereat nunquid talem saluabit eccla Et videtur de q et videtur rombus quibus vtitur ho xiij q i c ult q het locutur in casu ho dic q sit quamuis no sit expressum in iure exemplo mulieris fluxum sanguinis paciens v di ad eius Dixit enim xpus fides tua te saluam fecit ar ir et statua prefecti saluat homines. nisi de hiis qui sunt sui vel alii q iz q mitosoraus xpi Quid nunquid priuata oratoria que sunt in domibus aliquorum debent gaudere hac imunitate ut de con di i vniuersis et de decensi c ult et l aut de ex com q hic quis in sua domo coll vo dicit quod q no istu distinguas. Dicit sint edificata auctoritate epi et ibi missa ecclastica celebratur tunc gaudet hac imunitate ar de de relig do ad hoc j c eccla alias no gaudet. Quid si fu et vir quis domus epi habent tanta imunitatem qua eccia quantum ad fugientes xvij q iiij qd costituim siue sit nota eccla siue loge ab eccla fuerint costitute si ho licet no loge ab eccia hospiciu debet habe xl di

Lepus quarto est imunitatem ecclie q ea que sunt ibi posita nec p vim nec per furtum sunt inde auferenda et qui abstulerit ut sacrilegus iudicatur ut xvij q iiij Quisquis et c quisqs et dic ut j de rapt q violatores Quinto q per quacumque via pecunia vel res ecclie deuenerit ad aliquem q res empta ex illa pecunia est eccle q dicit ut de de ven et em q Regulare

Sexto nota q eccia non de a laicis inestallari nec in seruitutem redigi x q i decernimus Quod intelligas si animo et no ad impugnadum hostes sed ad defensionem et refugium sit Item nec debet fieri habitaculum seculare sicut nec vasa nec cetera ornamenta debent humanis visibus applicari de con di i ligna et v c sequentibus et de de relig do ad hec. Item nec vendi pt ppt aliquam mutatem in aut de al et epis q et qui Item ludi theatrales cum laruis vel similibus in eccia fieri prohibetur de de vi et ho cle tu decorem Item cleri cu laicis no debet tpe officij no choro habitare de de vi et ho cle c i et de q di ij decerdotes. Item infra eccliam nullus mortuus sepeliatur nisi Epi et Abbates aut digni pbri vel fideles laici xiij q ij nullus et itellige laicos pro quibus deus facit miracula Alij intelligunt a fide baptismi Eandem imunitatem habet cymiterium q eccia nisi in istis duobus casibus. Item in ea cessent colloquia et confabulationes quelibz et alia quecumque diuinum offici perturbare possint vel oculos diuine offende maiestatis vel ubi e peccatorum venia postulanda ubi peccatum debet oriri vel dephendant pcta committi j e decet li vj e In vllus debet turbare diuinum officium alioquin expellatur j de sen ex vernes quod dic ut j de sen ex ix q In turbate ad quos q sequentibus.

Persone ecclastice habet imunitatem quia no tenentur ad aliquam exactionem persoluendam vel tallia seu collectam vel tributum. Quid de quibus tractatur j de censibus inde c ult. Ubi dicit excati p ordinarios incurrunt qui pedagia exigunt pro rebus clericorum que no causa mercimonij deferuntur racione persone vel rerum ecclastica vel eccia prorum mobilium de de ep et cle li ij xxiij q ult comes j c no mg at c aduisus et de de censi quamquam li vj. Quid q ubi dicit q exactio ymo si aliquid transmiserint vel solverint vel dederint subadiutorio mutuum subventionis subsidij vl domini noie seu quovis alio titulo modo vel quesito colore absqz aucte sedis aplice nec non Imperatores Reges Principes Duces Comites Barones vel alij pfectores quaqumque noie censeantur qui tali imposuerint exegerint receperint aut arestauerint et ois q costiliu vel fauorem dederint publice vel oculte eo ipo sniam excomunicationis incurrunt et inmunitate eadem nec possunt absolui nisi in articulo mortis absqz una sedis apostolice speciali j e clicis et c aduisus li vj et de censi quamqz li vj. Di tn sunt mercatores quantum ad hoc amittunt puilegium quia de mobilibus iure debent laicor

tenseri et ff de di quinq Johannes et hoc nisi
desisteret post trinam admonitionem ff de vi et ho
de c ult Item in quibusdam casibus notatis j de
sen ex q xlim c sacri et tribus c sequentibus
et xlx q Item clerici ecclesie commissi seu servi non pro...
debent subire aliquod ministerium vile C de ep et cle
ricis ii fallit in hoc quod nullus animarum vigi
lys excusatur sed omnes ad hoc tenentur ut
melius possit civitatis custodia procurari j
e c ij nisi sit senex qui penitus excusatur
C de decur li ult li x predia ecclesiarum habent
immunitatem quia non debent sordidis et vilibus
muneribus gravari xvj q i placet et c novel
lacum Ad honesta aut et que posita erant pre
dys antiquam ad ecclesiam provenissent tenentur ut
ad tributum canonem sive censu sive redditus xi
q i tributum et c magnum et xxiij q viij tributum
et ff de census c i nisi fallit hoc in decis ab
laicalibus domibus atriis et hortis iuxta ec
clesiam positis in manso in quo ecclesia est sita seu
dotata de quibus nullum debent solvere tributum
seu nullum redditus j de omnibus ad alys de
bent dari nisi remissum fuit expresse ab eo qui
remittere pt quia res cum onere suo transit xx
iii q ult si canonici et ff de censi c i 2 x
vj q i placet Item nullo modo licitum temporalibus pro
quacumque causa etiam pia tallias vel collectas
seu exactiones quascumque ecclesiis vel ecclesiasticis
personis imponere nec exigere ab eisdem pro do
mibus predys vel quibuscumque possessionibus
ab eisdem ecclesiis vel personis et hinc hacte
nus acquisitis vel in posterum acquirendis etiam
si ecclesie vel persone vel res huiusmodi infra
illorum territorium constitute nec etiam licet illis
ipas ecclesias vel personas ad distrahendum et
alienandum aut extra manum suam ponendum ac
quisita iam vel que deinceps acquirent aliqui
tenus coartare j e quia nonnulli li vj Nec ali
possit clerici solvere pt licentiam sedis apostolice specialem
j e adversus et c clericis li vj Pena violantium
immunitatem ecclesie est duplex una spiritualis alia
pecuniaria Spiritualis pena est excommunicatio quod dicit ut
j de rap et incen q violatores et c se. Sic etiam
qui violator est excommunicatus ex hoc ad ecclesiam con
fugientem quod dicit ut ff e q iij Item iurisdictionem
ecclesiasticam impediens in casibus de iure vel
consuetudine pertinentibus vel famulos seu literas
deferens vel ledens seu prohibens ne possit
clericus emere vel vendere panem vel vinum est ipso
facto excommunicatus j e quoniam et c eos qui li vj et de
pen quint in concil tribut Item petens pedagia
vel guidagia quod dicit ut ff de cens q exactio
Pena pecuniaria quandoque maior imponitur quandoque
minor xvij q iiij quisquis et c hi quibus determinat
Nec arbitraria est et ff de of dele Sed tamen de
tur dari illi persone vel loco cuius est immunitas
violata j de sen ex grave et c prochianos

et j de sy de hoc et xvj q iiij si quis in atrio

128 Ne clerici vel monachi secularibus negotiis se immisceant

Prosecuta sunt superius ea que competunt
clericis et monachis In huius titulo
subiciuntur hic de prohibitis scilicet de secula
ribus negotiis Videndum ergo que sunt secula
ria negotia et que clerici possunt facere et que non
Secularia negotia dicitur de secularibus rebus &
acquirendis vel distrahendis que sunt clericis pro
hibita quia nemo militans deo implicat nego
cys se secularibus j e c i et c sed nec et xxi q
iij c i ij et iij et lxxxviij di fornicari quia
nec ementes et vendentes quemcumque difficile est non
interveniri peccatum de pe di v qualitas De quibus
hic pauca perstingamus j e c i ut eorum exem
plo similia caveant et ea exempli pauca sunt
exponenda xxv di q tribus Primo prohibitum est b
clericis vel monachis munera iniusta accipere vel
dare et si receperint tenentur pauperibus ero
gare xiiij q iiij clerici et c quicumque et q v non sa
ne Item non licet nec per se nec per alium nego
ciari Unde Jeronimus Negociatorem clericum ex inope di
vitem ex ignobili gloriosum quasi quandam pestem
fuge lxxxviij di negociatorem Item officium
advocationis in placitis secularibus exercere nisi
pro miserabilibus personis scilicet pro defensione or
phanorum et viduarum seu propria causa vel sue
ecclesie j e c i et ff de postul c i et lxxxvj di
possunt vel nisi suorum seu sibi iniuriam persequitur
ij q vj civibus et j de homic plac li vj Sicut
ff de postul q Epus et q se Item conducere
causa lucri vel firmas accipere a clericis vel
laicis suo nomine j e c i et c sed nec nomine mo
nasterii sui licitum est eam nativitatis quia legimus
sanctos Apostolos negociatores fuisse etiam regula
beati Benedicti precipit providere per quorum
manus negocia monasterii procurentur j e
c i nisi Item si conductori succedunt bene possunt
in conductione remanere ff de aut l decius Item
patrones prohibentur in negotiis secularibus
exercere seu in rebus laicorum et si ecclesie ta
lis administrationis preter pregnancium causam de
prehendatur in fraudem dignum est eis ab ecclesia sub
veniri per quos constat in ecclesia scandalum ge
nerari j e c i et ij Item pro consultis possit
in aut de sancs ep q alim aut et xxj q iij cre
do et c cyprianus et ar j e c ij Sed in mo
nachis requiritur licentia Abbatis xvj q i monachi
Et quod dicitur de monachis intelligitur de ca
nonicis regularibus et alys personis religiosis
ff de postul ex parte Item prohibentur tipp
ari vel facti esse iaculatores j e c i et xvj
di clericum secularem et si per annum exercuerint
amittunt privilegium clericale vel infra annum
si tercio admoniti fuerint ff de vi et ho
de clerici li iij Item aleas amare seu nomine
tenus contemnens proposito suo quiete in deli...

ho

vinu velle gulam et ebrietatem sequi j e c. i de
hoc dic ut ff de vi et ho cli q Item a crapu
la et v q ser Item p hoc pr pocaliones vil
lanis aut iurisdictiones seculares et si admoni
ti emendare noluerint excitentur ita tn quod
monachi in talibus districtius quam clici puni
antur j e ff ed nec et c clicis et ff de vi et
r ho cli clia Item in sacris ordinibus constitutis
no licet judicium sanguinis agitare nec trunca
tiones indicent faciendos quias officias et bn
ficia priuetur j e clicis in pn nec debet dare
consiliu aut dictare sinam nec eam ipsesse j e
sinam quia efficitur irregularis et deponitur
j de exces pla ex lris et j e clicis ff quo
si platus uel clicus iurisdicionem obtinens tempalem
super homicidio a alio maleficio ab aliquibus
in iurisdictione sua comisso pt sn metu irritat
ballivo suo delegare iniugendo ut super hoc
veritatem inquirat et iusticie debitum exequatur
nec efficiatur irregularis si ballivus ad penam
sanguinis procedat j e Epus li vj et adde q
dicitur j de hoie c ff i aut casu Quid si it
fuit tn vbi indubitabatur homicida nunquam propter
hoc efficitur irris ut propter hoc deponatur de
ho ff q nisi alis ff pniri quia intersint co
tra preceptum illius canonis j e ff mam ff qd
si platus delegavit cam sanguinis et ad eum ap
pellatur alterum alij delegeret cum per se hoc fa
cere no possit j e clici et c Epus li vj et xx
d iii q ult his a quibus Item i sacris ordibus
constitutus no debet tabellionatus officium exercere
alias beneficiis spolietur j e ff i sicut et itelli
ge tam coram iudice seculari quam ecclesiastico si
ber ar xix di ff i romanorum et j de priul quia
certa confessione gestione facienda contra hereticos
i qua tenentur licet sit i sacris uel religiosi
tabellionatus officium exercere j de heret ut officium
q ad conscribendum li vj Item de balistariis a
huiusmodi viris sanguinum clici no preponantur nec villa
villam propter tyrannie exerceat qui adustionem uel i
cisionem inducit nec purgationem aque feruentis uel
frigide uel ferri candentis uel duellum bndicat
j e ff mam dic ut j de hoie c ff pone p offim
Item tutelam no debet habere xvi q i generalit
et xxi q iii Cyprianus Item regulares leges
legere uel audire no debent nec physicam ff i vo
exierit et ad claustrum suum infra duorum me
sium spacium no redierint excacionem ipso facto icur
rit i nulla causa audiatur et reuersi e in choro
capitulo mensa et ceteris ultimi existant
nec prius promoveri absque licentia sedis apostolice spe
cialis j e no magno et c si specialis ff i vadat
ad quelibet studia n de lmia plati et maio
ris partis capituli vel si dimittat teme
habitum et doctores eos sciet quid sit de
j e ut periculo sa li vj dic ut j de sen ex q

xlvj et q si Item archidiaconi decani prepositi
deca cantores plebani et alij clici personatum
habentes nec non pbri leges uel physicam au
dientes sunt ipso iure extati infra spacium duorum
mensium desisterint j e c ult q quia vo constat tn
non sunt ipso iure extati ligati ratione ratione
eorum s pbri nisi eedem ratione ecclie fue
rint plebanie subiecte capellas habentes in
quibus instituuntur clici perpetui nequiuntur
ab ipsis absque cum rationabili amoveri j e dicta
e tu li vj ff Sunt aut tres casus in quibus clici
possunt negotia secularia exercere primus si gerunt
f administrationem possunt vetulas causas et iudicare
inter subditos maxime inter clicos xj q i
c ij et c experientie et int laicos suos lxxxvi
di iudicatum et ff de foro compet quia clicis et
ff de ep duobus nisi ff t prox c quam li vj se
cundus quia possunt suscipere tutelam inseabilium p
sonarum lxxxvj di pueit et lxxxvij di p totu
et lxxxviij di c i et c Epus ita tn q mona
chi faciat de lcentia Abbatis xvj q i monachi
z Tertius si clicus indigeat possunt recipere possessiones
extollendas ad firmam sine consensu ar lxxxvj
di pueit et xcj di c ij possunt etiam clicus tal
artificio suo honesto acquirere sibi victum Sed
tn ratione talis officij no desistit officijs diuinis
ar de con di v nunquam et j e c i et licet clicus
no debeat emere aliquid ut carius vendat xiiij
q iiij quicumque hoc est vim in eadem forma
si in alia sic puta emit tabulas ut faciat
scrinium uel cartas ut scribet librum l linum
ut faciat vestia et silia ar lxxxviij di con
sequenter et de co di v nunquam et xcj di clicus
Pena aut illorum qui se immiscent secula
ribus negotiis supradictis e depositio si fue
rint incorrigibiles xcj di clicus j e ff ed
nec et si tercio admoniti ab Epo no cessa
uerint privilegium clericale de i munitate patrimonii
monitorum amittunt ff de vi et ho cli q ult
In foro aut penali iniungendum e eis ut q
q sic lucrati fuerint studeant pauperibus
erogare xiiij q v qui habetis etc Non sa
ne du tn domini transferatur dic ut j de
vsus q ult Explicat liber tercius

Hec nunc os ex ossibus meis et caro de carne mea. Gen. ii. De biga- 127

Debitum ordina ordo dictorum [illegible] ee te-
tu laicorum iiii di [illegible] ideo postquam
e tractatum de matrimonio spirituali inter christum
et eccliam cuius ecclie xpus e caput et canoni-
ci membra ‡ de hiis qui extra pcla sine consensu
ea noiut Nunc tractandum est de matrimonio car-
nali inter virum et mulierem cuius vir e caput et
xxxii q vi non machaberis et xxx q v cum
caput Sed quia sponsalia quandoque precedunt matrimonium
ideo primo videndum est quid sit sponsalia et
unde dicatur Et quot sunt eius species et qua-
liter contrahantur Et in qua etate contrahi possunt
et utrum dissolui possint Et eo videbis de primo
a Sponsalia sunt futurarum nuptiarum promissio x
xx q ii ntates Et dicitur a spondeo spondes i
promitto promittis ff e l. i quia vir promittit a-
liquam recipere in uxorem j e di inter Species spon-
saliorum sunt duo scilicet de futuro et de presenti Spon-
salia de futuro contrahuntur hiis verbis Ego
accipiam te in meam et ego te in meum Siue
per verba similia j e di inter Sponsalia de futuro
contrahuntur hiis verbis Ego accipio te in meam
et ego te in meum uel per alia verba similia consen-
sum exprimentia de presenti j e di iter uni j de
spon duo licet Sed pocius e matrimonium j e cum apud
b Sponsalia contrahuntur decem modis Primo nuda
promissione ut cum alter dicit alteri accipiam te in
meum ut ut in q predicta Secundo fidei datione siue
aliqua condicione j e q pe Tercio sub conditione ut 3
cum dicitur accipiam te in uxorem si pater tuus
concedit e uel si placuit pater j de condi. ap-
dicillis et e sup eo Quarto per iuramen- 4
ti interpositionem j e de illis ex literis et tercio
uit Quinto annulli subarratione et vocatur 5
subarratio xxvii q ii Si quis desponsauerit
et xxx q v ntates Si vero annullus debetur mulieri
in ecclia presint pro matrimonio xxx q v femine
et q in primis et in quarto digito idem anu-
lus inseritur Ideo quia in ea vena quedam
ut fertur sanguinis usque ad cor perueniat xxx q
v q i primis Si aut coram parentibus detur anu-
lus sponsalia presumuntur xxx q v narrates
Sexto actione arrarum pactaque penitus uel 6
aliis actibus e de spo e arris qs amittit q
resilit sine iusta causa e e e ult Sed sub
pena contrahi non possunt ad libera debeat esse
matrimonia ideo pene impositio improbatur
j e gemma et ff de v obli l. titia Racio du-
plicabis e quia matrimonium e res fauorabilis ‡
de re ud e ult Ideo arra pt tradi i mat-

monio si pena non quia res odiosa e de spo
e ult Item arra statim datur pena solum
permittitur si fuit commissa et fauorabiliores
sunt homines ad promittendum penam quam ad sol-
uendum arras Preterea arre consueuerunt
dari in quantitate permitti et ideo timore maio-
ris quantitatis soluende facilius quis posset com-
pelli quod esse non debet ut in e gemma Sed
utrum penis possit in aliquo casu in sponsa-
libus apponi et xe et vincentius distinguit Si
pactum sit inter personas habentes potestatem in il-
los qui sponsalia contrahunt et tunc non valet
j e gemma et ff de v obli titia Si aut inter per-
sonas extraneas que nulla habent potestatem
in contrahentes et tunc tenet pena e de mdat
vidui l. i et ff de condic et de mo ht l. i qa
ratio prohibicionis cessat cum de persone ext-
nee non possit compelle contrahentes Septimo con- 7
trahuntur sponsalia per nuncium uel procuratorem dum
tamen procurator habet speciale mandatum ad hoc et tunc con-
tractus consenciat alias non lig procurator et illa ig-
norent ipsum mandatum reuocasse ‡ de procurat p-
cur inst li vi Et si qui contrahat per procuratorem
ea faciat cos pnalr contrahere aliquam
conuiuant mutuo neforte per ca alterum eorum
dicat se mandatum a procuratore reuocasse et
sic esset confusus Item si nec dissentit nec
de hoc cogitat cum nuncium imsit tunc quo pu-
ella consentit dic sponsalibus esse standum
tamen propter fauorem matrimonii ‡ de re iud duobus
tamen quia non lg obicem contrarie voluntatis ‡ de
hap maiores inst Octauo per literam seu epistolam 8
ff de spo l ult Nono per parentes et non con- 9
tradixerint sine fuerint absentes et igno-
rantes si presentes ratificauerint tacite uel
expresse j de spo in pu si infantes q ult li vi
Decimo per verba de presenti et hoc si Pocius 10
matrimonium j e di inter uel verbis equipollentibus ut
si dicat ab isto tempore prout quinque te tenebo et
sicut uxori prouidebo et cetera j e ex parte Tercio
e si hoc si dicat volo te habere deinceps in uxo-
rem Secus si dicat volo te ducere uel acci-
pere Si vero dicat promitto tibi et prouide-
bo tibi sicut uxori et illa idem respondeat
hoc dicit q pro matrimonio e iudicandum
si inst de intentione contraria protestetur
Si aut dicatur verbis ista consilium adiui-
cem noie matrimonii uel hibo tecum si inte-
dat matrimonium e alias non Contrahi possunt sponsa- c
lia post septennium quia tunc dicitur habere di-
scretionem tam pueri quam puelle et sponsalia
extunc placere consueuerunt j de spon in pu-
bertate si ante non possunt contrahi j de spo i
pubs Si infantes li vi hoc e vin. de spo-
salibus de futuro de sponsalibus impuberum

Dic ut j c prox p totu sponsalia de pnti con
trahuntur pq xiiij an cu pueo et pq xij cu
puella j de spon ipu contrahebatur et c attes
taciones nisi malicia supplet etatem j de spo
impu Si infantes q eodem li vj Sic ut ibi Sol
D uuntur aut sponsalia de futuro i xij casibus
1 Primus si pq sponsalia contracta eciam cu
iuramento sponsus committat heraz et se tras
ferat ad ptes alienas et per longu tpus
remaneat j c de illis Illud aut tpus est
tu annoru c de repend li aut hodie Si
inquid pt breviari audire ho dic q sic de
cidus si quis iuravit aliquam ducere i uxore
infra certu diem per ipsu non stetit quomi
nus adimpleret elapso tmo solvunt sponsalia
3 j c Sicut Tercius ppt fornicacionem subsequentem
no aut pcedentem s de iniuria que admodu
in pn Secus q si per violenciam opprimatur dic
idem ff b xxvij q ij raptor et c se et xxxij q
v finget et ita pvnit sine culpa no sine causa
j de reg iur sine culpa li vj quia esset biga
4 mus ut dictu e s de big q tercio Quartus ppt
enormitatem supuenientem sive infirmitatem ut
pote si fiat leprosa vel paralitica ut oculos aut
nasu amittat seu quicqz ei turpis enormat
s de iniuria quemadmodum q si pq et j de quig si
5 c ult Quintus si alter fiat hereticus s de iur
iur quas q Illud quia heresis e fornicacio spual
6 xxviij q i ydolatria et c no solu Sextus si mu
tuo se absolvant et hoc de iure com si ho j c ptea
i Sz contra hoc j c ex litteris v appellatur p siniaz
sentenciis contrahere et iuramentu et c ptea
loquitur de pmissione cogenda ut ad ibi Dicatur
q hoc in pacia tolleratur Sed Hostiensis et pdi
stinguere at utrosqz dissentat cca s capital i
inimicicia allegatur dissolve ne deterius inde
contingat j c ptea i quia iuramentu habuit ta
citam condicionem p s i casu voluntate pmanse
rint ar s de iniuria quadam Si vo iuramentu no
interveniat ex quo utriqz dissentat possunt se absol
vere ne deterius inde contingat s adultum ut
in c ptea Si aut alter tm dissentat nec est di
scordia capitalis pmo moveatur ps cogitur
p censuram j c ex litteris Sed hec expone prout
i prius j c requisivit Sz quid potest ibe cetari q
no du venit contra iuramentu Dicas q etiam
Non solu peccata commissa punire debet s eciam
committenda prohibere ut si videat aliquem pec
care vel paratu ad peccandu xlin di diacon et
xxij q v hec vi ideo licz nondu trasgressus sit
quia post trasgressionem contrahendo cu alia
p vba de pnti no posset ulterius appelli cu
iaz forcius vinculu supuenerit et sic dz cena
fectare et facere q pt quia censura medicinalis
est j de sen exco c medicinalis li vj Si at sit
capitalis inimicicia quia desideratur dicit ut cu
infirmatur tunc no est cogenda s tm monenda
et sic potius pvatus eleme j c Requisivit nec
tunc esset censura medicinalis s mortalis q esse
no debet xj q i c multi quia sive plectendo
sive cognoscendo solu bene agitur ut vita
hominu corrigatur xxiij q v prodest Septimo
7 si pubes contrahat cu impube et impubes
cu pvenit ad etatem legitimam reclamat j de spo
8 impu de illis i Sic ut ibi q circa separacionem Octa
vus si contrahat sub condicione ut si ipsa dat
sibi c et no vult dare j de cd ap de illis Sic
ut ibi ptotu et in istis solvuntur sponsalia per
9 sniaz Nonus si contrahat cu secunda et car
10 nalis copula sequatur ar j c de qui Decimus
si contrahat cu secunda per vba de pnti cu
sibi sponsata de pma fide mentita j c Sicut
11 et c Si inter Undecimus si alter religionem in
travit s de qui quis ex publico Sz si iuravit
aliquam ducere i uxorem nunqd pt intrare religi
onem Videtur q no quia dicitur q tenetur cu ei religi
one iuramenti servata prius contrahere et post
ea si elegit ad religionem migrare dum tn carna
lis copula no fuit subsecuta j c commissum
Dicas q pt intrare religionem sine periurio qa
no infringit iuramentu cu illud i melius commu
tet s de iniuria pvenit et s de voto scripture
et sic intrando religionem servat iuramentum et sic
tenetur e no contrahere quia faceret contra ordinem
contrahendo et peccaret Dicas q no e tenetur
in contrario quia nullu votu emisit s ad votu
suspirat Unde no debet dici trasgressor voti si
no intret religionem p in sto amplius no pro
cessit s de voto Beatricem nec faciat contra
ppositu suu quia licet geat in corde virgi
nitatem consentire pt i immo xxvij q ij Beata
maria Si aut votu emisisset no esset tenetus
contrahere ar xvij q i qui bona Sed nunquid
C votu simplex solvit sponsalia Dic q sic q non
obstante voto simplici immo appelli debet ille
qui simpliciter emisit votu castitatis ad mrm co
trahendu j no obstante voto simplici Ar j c ex
litteris Quia pma fides servari debet j c Sic
ut fortius vinculu supuenerit j c Si inter ad
hoc facit j qui cle vel vo veniens Nec obstat
q votu simplex impedit matrimonium contra
hendu Sz illud intelligi cum sponsalia no
pcesserunt votu simplex solvitur matrimonio adve
niente xxvij di Si vir Ideo secundum Hostiensem
cogendus est vel solemnisare votu vel pficere
12 sponsalia b decimu quis ex pte infra Duodecimo
si supuenerit affinitas j c ptea ij et j t spo
liatis et c vno et c duo pni et j de eo qui
cognovit consanguineam c ij et de consang c ij Si vero
solu fama deminuetur eciam a gravi psona
cu fides sit adhibenda n probet fama q sit
consanguinea vel affines no dissolvunt spon
salia cu fama sit impedientiu pvatus j c cu
in tua Quartodecimo dissolvuntur ad dictu unius testis

sponsalia solvunt ff de testi super eo q. i
tam ad dictum illius qui peccavit licet dicet in
occulto nec vellet dicere in publico propter potenciam
mulieris nisi iuramentum intervenisset in sponsali-
bus quia tunc ei non crederetur j b j e ptea s o
Ad dictum vero unius testis sponsalia solvuntur
nisi sint firmata ff de testi sup eo q. i. Si aut
essent firmata ad minus duo testes ydonei requiruntur
ar ff de testi venientes et c licet et intelligunt
quidam firmata per iuramentum ff i d c j e ptea
ii et intelligunt hoc dictum ob reverenciam iuramenti ar
ff de iureiur si vero et c vin Sic secundum hos et b fir-
mata per verba de presenti Nam et si intervenisset iura-
mentum posset illud debitus contigere quod in veritate
non esset uxor et sic eadem racio remanet sive iu-
ramentum intervenerit sive non ergo idem ius ar ff de
consti translato et j de consan tua Ideo cum di-
ci iuramentum intervenisset j e ptea ii subaudiens
est maxime secundum hos hoc tamen intelligas quando te-
stis non est suspectus aliquin contractum est dicendum
Ideo iudicis arbitratum inspecta qualitate personarum
utrum maliciose vel bona fide dicat et sic ad
mittat vel non ar ff de iureiur c ult' insi Si at
maliciose impedimentum obiecerit canonicam non ef-
fugiat ultra j e cum in tua et j de claud desspo
cum ingibiao ff i et c ult' et in istis quatuor
casibus solvuntur sponsalia ipso iure Quod si prima
sponsalia nuda sint et secunda iuramento firmata
vr quod secunda preiudicent primis ar j e ptea ii hoc
tamen dicat contractum ii carnalis copula intervenisset
quia tunc esset iam consumatum j e Ite qui et c
Si inter fit ergo iuramentum non solvit sponsalia
precedencia nisi aliud sequatur quia non est iuramentum
ut sit vinculum iniquitatis ff de iureiur quanto et c
contingit quod quia vero li vi Et quid si quis iuravit
accipere in uxorem unam de filiabus tuis postea
dormivit cum una illarum quod an pase debeat com-
pelli illam accipere cum aliam dicere non possit ar quod
sic ff de cohen esse Si in emptione q Si empto
et ff de sol stichum ymo videtur quod stati sit iam j de qo
appo de illis dic quod appelli debet licet illud iam fo
hiis presumptum videatur contra quam presumptionem
probacio non admittitur j e Is qui Item quid si
iurat quod contrahat cum aliqua muliere si non cognovit
cum qua et postea cognoscat unam carnaliter numquid
cogetur cum illa contrahere Ho dicat quod cum quam pt ad-
eligere nec deierat Sponsalia aut de presenti an
carnalem copulam in unico casu solvuntur scilicet si alter
intravit religionem ff de qu qui ex publico et c
vin dic ut ibi q. i et ii Aliter non solvuntur propter
aliquem casum etiam si fiat sponsi cognosceret
eam j de eo qui cognovit consang ux' distreccionem
vel si sponsus se per longum tempus absentaret j e
In presencia dic ut j de fi b inp q mulieres vel
si contrahat cum secunda quam cognoscat j de sponsa
du c ult' dic ut ibi per totum Sequitur de matrimonio

Et videndum est quid sit matrimonium Unde dicatur quare
contrahantur quando sint institutum ubi et quibus verbis
que causa institucionis quis possit contrahere matrimonium
quis effectus matrimonii et quot sint impedimenta
et quot sint bona matrimonii Matrimonium est viri et — De accione
mulieris coniunctio individuam vite consuetudinem
retinens xxvii q ii q. i et ff de p sup Illud
ho dete difficionem addit divini et humani iuris com-
municacio ff de ritu nup l. i Coniuges enim communicant
ius divini quia debent esse eiusdem secte quia
cultus disparitas impedit matrimonium xxviii q i ca.
ne dic ut j de divor quod duo communicant eciam ius huma-
ni quia si vir est liber uxor sequitur forum viri ar
sup de sepul si quis habens q ult' li vi Dicatur
coniunctio viri et mulieris nec viri et mulierum
quia nec unus vir plures uxores simul habere pt
quantum ad copulam coniugalem j de divor gau-
demus Dicatur individuam vite consuetudinem
quantum ad propositum vel retinens i apta retinere vel
quia venitur absque consensu alterius pt continen-
ciam profiteri vel oracioni vacare xxxiii q iii
aplus et q v Si dicat Nota quod matrimonium secundum
hostiensem dicitur initiatum per sponsalia xxx q v
meates xxvii cum iniciatur et contractum per verba
de presenti j e cum locum et c tue Consumatum per
carnalem copulam ff de conver coniug ex publico
et j e Si inter Ratum quando per ecclesiam approbatur
xxx q v c. i et j de claud de spon cum inhibicio
et cum hoc requiritur quod sint baptisati j de divor quan-
to Item iam aliud legitimum et non ratum et hoc est
inter infideles inter quos non est ratum legitimum quia sine
fide fit Unde augustinus Non est ratum coniugium quod sine deo
est xxviii q i q. i Aliud ratum et non legitimum quod
est inter fideles personas legitimas ad sic clandes-
tine contrahitur vel sine solempnitate legitima
ut xxx q v aliter solempnitas tamen non est de
substancia j e c. i Aliud est legitimum et ratum quod est inter
fideles sit legitima solempnitate contractum et
probantur xxviii q. i q Illud et j de divor
quanto et c gaudemus Matrimonium dicitur matris
munium i officium et ideo denominacionem accipit po-
tius a matre quam a patre quia magis apparet
circa execucionem matrimonii eius . et circa
filios qui magis indigent materno solacio quam
paterno Unde mater ante partum est onerosa — in lactando
in partu dolorosa ff de conv inf c nullus contrahitur — laboriosa 6
enim solo consensu illorum de quorum quarumque co-
niunctionibus agitur j e cum apud et c tue z xxvii
q ii sufficiat et si solus defuit consensus cetera
eciam cum ipso coitu celebrata nequeunt federa
perficere coniugalia j e tua nos et j de spon du
c ult' Et licet solus consensus faciat matrimonium nichi-
lominus quantum ad ecclesiam verba sunt necessaria consensum
exprimencia de presenti si valentibus loqui vel
signa in mutis et surdis j e cum apud et
c tue Sed que sint illa verba dictum est

de c q x per uba. Sed nunquam sufficit si scribat suam
voluntatem sine verbis. Dic quod sic ar. c. de testis l.
iubemus in prin et l ult ff et matrimonium spiale contrahi
per sponsatam xxvii q. i omnis femine et xx q. i vidua
Item per procuratorem contrahi possunt quod dic
ut s. e. § vii contrahitur. Sed nunquid per mu
tum vel signum si sponsa viro et ipso facto con
sentiat sine verbis erit matrimonium. Dic quod sic quia plus
est factis consentire quam verbis. ff de ap. dilecti
Unde non refert utrum quis verbo vel facto consen
tiat quod satis probatur j de de coniu. ser. c. ult. ibi
nec facto nec verbo consensit et hoc est verum si verba
protulerint ut ibi et j de eo qui dux in ma. c. i
et c. veniens. Item si parentes contrahunt pro fi
liis presentibus et scientibus sufficit eorum taciturni
tas quia mulier propter verecundiam quam
loquitur in eis absentibus et ignorantibus suf
ficit ratificatio et sunt obligati xxx q. ii honora
tur et j de spon. in prin. Sed si infantes. Item quid
si unus loquatur grece et alter latine nunquid
erit matrimonium distinguitur aut per se non intelligit
sed per interpretem bene obligatur ar. ff de v. ob. l. i
nisi aut non intelligit nec per se nec per interpretem
tamen tractatus de matrimonio precesserunt recurrendum
est ad communem intelligentiam verborum et debent
in sensu retineri que solent communiter intelligenti
bus generare et si sic continebat verba matrimo
nii erit matrimonium alias non j c ex litteris. Item quid si quis
desponsat aliquam per uba de futuro vel de pre
senti non habens propositum contrahendi sed carnalem
copulam extorquendi postea ipsam cognoscit nunquid
est matrimonium. Resp. quod si ille eam non proposuit ducere in
uxorem nec unquam postea in eandem non debet in foro
anime ex illo facto matrimonium iudicari cum in eo sub
coniugalis contractus nequeat quamvis ex
altera parte dolus affuit tamen et defuit sensus oris
sine quo cetera nequeunt fedus perficere coniugale j
c tua nos quia simulate nuptie non sunt nuptie
ff de ritu nup. Si late tamen si vult decipere veram
personam agere de illa ducere in uxorem sine fraude
cum illa non possit cum alio contrahere propter constan
tiam credat eum esse suum. Quod s. de test. spal litteras
et j de spon. ex conquisitioni nisi ipse iam contraxisset
et mulieri diceret quod nunquam in eam consensisset quia
non esset visibile quod sit immemor sue salutis p. q. vii
dennis ar de iureiurando mulieri quem. Item quid si aliter
dicat se verba animo ludendi protulisse. Dic quod sic pro
matrimonio iudicandum tamen quia ad communem intellectum
verborum recurrendum est nec enim simplici assertioni
qui matrimonio contradicit est credendum j c ex litteris et
c consultationi tamen quia pro matrimonio est iudicandum s. de
re iud. c. ult. et j qui matres ac post vir tamen quia
tenacius et certius respectu anime est interpretandum ut
veritas magis valeat quam putat j de v. sig. albe quod
plus et j c cum inter. Sed contra quia si causa
ioci vel doctrine hoc fiat non oritur inde obli
gatio ar xv q. i illud et xxii q. ii quod autem ho
dic quod si ambo iurant quod non intendebant contrahere
credendum est eis. Sed si vero alter neget et alter
confiteatur ad instantiam alterius non videtur
matrimonium separandum j de eo qui dux in mat. c. i in
foro anime dic ut in casu precedenti. Item pone quod aliquis
protestetur quod omnia que dicit non sunt animo contra
hendi matrimonium postea publice dicat consentio in te nun
quid hoc matrimonium vel non. Resp. dic quod ecclesia debet pro matrimonio
iudicare quia recurrendum ad communem quem in
tellectum verborum et contra eum debet fieri interpretatio
qui dolum adhibet j c ex litteris. Sed in iudicio anime
non sed in ho per illud c j c tu nos. Pone quod quidam
contraxit cum quadam verba sponsalia de futuro et
postea eam cognovit nunquid est matrimonium. Dic quod presump
tum est. Sed contra huiusmodi presumptionem non est
probatio admittenda et ideo si contraxit cum alia
matrimonium nec verum nec aliquid censetur quod de facto
post modum est secutum j c is qui ibi vide presumptionem
in glo ii et hoc dicit quamvis veritas intelligant
de fornicario coitu sive de matrimoniali quod sic matrimonium
ratificatum copula subsecuta. Sed vr contrarium
de fornicario coitu j c tua nos. Ho dicit quod ista duo
sunt fides data sine dissimulatione de futuro cum
copula subsecuta inter legitimas personas ad con
trahendum ex questione ecclesie impediunt et dirimunt ma
trimonium contrahendum ar. illius c j c is qui
dicitur quod nec verum nec aliquid censetur matrimonium quod
de facto sequitur. Item potest ecclesia papa vel ecclesia ex
multis causis facere personas illegitimas ad con
trahendum sicut patet in machinatione mortis ma
riti vel uxoris que non impediunt in iure divino et
Bersabe que hodie matrimonium impediret et dirimeret
j de eo qui dux in ma. Super eo et sic idem
est iudicium in foro penitentiali et in foro causarum quia
dolus suus non debet sibi patrocinari. Item quis est dicendum
si cum simulatione dedit fidem j c tua. Resp. postea eam co
gnoverit in eam vel cognoscet ut suam sed marita
li affectu et non fornicario. Alii ut pe distinguit
an maritali affectu quod semper presumitur s. de presump. dudum
et s. de sponsalibus c. i. aut fornicario affectu eam co
gnoscit et tunc non est matrimonium in veritate tamen si hoc
allegaret tanquam turpitudinem allegans non est au
diendus ff de dona. cum filii dilecti nisi hoc tenet Theo
logi sed primum refertur secundum iura. Item ubi fuit in
stitutum matrimonium et ubi et quibus verbis. Dicendum
est quod in paradiso et ante peccatum xxxv q. ii quod iis
ita respondet ut s. de voto quod votum li vi. Et insti
tutum fuit per ista verba que dixit protoplastus
ore prophetico et hoc nunc os ex ossibus meis
et caro de carne mea propter hoc dimittet homo pa
trem et matrem. Nota secundum modernos quod hoc
est generis quibus vero cum dicit dimittet homo patrem
et matrem hoc est dictum homo filia dimittet patrem
i thorum patris et homo i filius dimittet matrem
i thorum matris et adherebit uxori in thoro uxo
ris ff de bigamis debitum et j de divor. gaudemus. Sed
aliqui quod fuit institutum propter illa crescite et mul
tiplicamini et replete. Sed fuit post eius benedictio in benedic
tione matrimonii institutio xxxii q. ii § i ii. Post
peccatum et ante paradisum fuit institutum ad remedium
propter vitandam fornicationis ut infirmitas carnis prona
in ruinam turpitudinis honestate excipiatur
coniugii. Unde Apostolus propter fornicationem unusquisque

suam uxorem habeat ut xxxii q ii c. ob ita. Cause
aut institucionis sunt due principales et multe secun-
darie. Principales cause sunt susceptio sobolis et propter
hoc institutum fuit matrimonium ante peccatum et vitacio for-
nicacionis et propter hoc fuit institutum post peccatum
xxxii q ii his ita. Sed causa efficiens est consen-
sus de presenti xxvii q ii c. i et ii e. de spon. Cau-
se secundarie sunt multe pulchritudo mulieris reforma-
cio pacis et accessio amicorum et divitiarum et
similia nec umquam propter talia tenet matrimonium xxx q ii solet.
Quis potest contrahere matrimonium dico quod edictum de matrimonio
contrahendo est prohibitorium ut quilibet non prohibetur
per consequens admittatur ut e. ti. capit. Item omnis
qui potest consentire in affectu coniugalem et carnale
copulam potest matrimonium contrahere nisi expresse prohibeatur.
Dico dixi qui consentire potest quia qui caret utro-
que testiculo vel frigidus nascitur in carnalem copulam
non possunt in affectu consentire ut de frig. et mal. quod
sedem et laudabilem. Item si puer infra quatu-
ordecim annos constitutus vel puella infra xii di-
cat verba apta ad matrimonium contrahendum nullum est matrimonium
quia non potest consentire nisi malicia suppleat etatem
ut e. tit. et ut de spon. impub. di. infantes quod eodem
modo xii. Item furiosus si dicat verba non cont-
rahit nec potest consentire cum usu careat racionis ut e.
dilectus et xxxii q vii neque furiosus. Si vero sa-
ne mentis contraxit propter furorem sequentem non
separatur ut in c. dilectus et c. neque quando tamen furiosus
per dilucida intervalla redit ad sanam mentem
et tunc si contrahat tenet ut in q. i. quidam et in
q. ix. iudicatis. Si pone quod mulier contrahat cum
furioso et reversus ad sanam mentem consentit in eam
nunquam est matrimonium. Pro dicitur quod non quia ibi non
fuit consensus xxx q ii ubi non est et ff. de ver. ob.
et. di. c. de quod est matrimonium ut de co quod dicitur in ma. c. i.
et c. veniens et ut de qui si proposuit. Sic ingrediat
quilibet cum fuit matrimonium a principio et ideo est quod non sit lo-
cutum prima nec dicit ascensit in eam et dico quod sic
ne loquitur contrarium. Alii possunt contrahere nisi ex-
presse prohibeantur ut e. ti. capit. Sunt aut aliqui
qui expresse contrahere prohibentur sicut in istis ver-
sibus continetur. Error condicio votum cognacio
crimen cultus disparitas vis ordo ligamen hone-
stas. Si sit affinis si quis coire nequibit. Hec socian-
da conubia vetant retractant. Error persone
impedit et dirimit matrimonium quia qui errat non consentit
et sine consensu nullum est matrimonium xxix q. i. c. i. Pri-
mo ad hoc ut aliquis vel aliqua erret consentiendo
in unum quem putat alium requiritur quod per visum
vel auditum aut famam habeat noticiam alicuius illius
absentis quem credit istum presentem esse quia ignoti
ignotum consensum dirige non valemus ar. ff. de
contrah. emp. et ab eo c. in istis et xxix q. i. c. er-
ror. Unde si quis in uxorem aliquam absentem sibi
notam per visum vel auditum aut famam consentiat
quam credit presentem non est matrimonium cum error sit in persona
nec in presentem consentiat sed in absentem. Item si quis
promittat se venditurum michi aurum et pro auro
vendet et michi aurichalcum et ita me decipit nunquam
dicet consensisse in aurichalcum nunquam volui emere

aurichalcum nec ego in illud consensi quia consensus
non nisi voluntas est. Sicut ergo hic error materie
excludit consensum sic secundum et in coniugio error
persone. Non enim consentit in hunc secundum intellectum quem pu-
tat hunc esse xxix q. i. c. error. Si vero nullam
habeat noticiam de persona absente non errat
in ea sed decipitur in presente et tenet matrimonium. Ubi quidam
quidam laycus accessit ad quandam nobilem mulierem
dicens se esse filium cuiusdam nobilis de quo nullam
noticiam habebat. Alii ponunt hoc exemplum esse laycum
accessit ad nobilem mulierem dicens se filium regis
anglie cuius filii vel regis mulier nullam noticiam
habebat et contrahit cum illa credente eum filium
regis non impeditur matrimonium quia non est error persone
licet qualitatis. Dicat ipse hoc exemplum esse falsum
quia ubique habetur noticia regis anglie saltem
per famam ideo non est consensus ibi in persona
presentem secundum eam quem putat esse presentem. Item si ipse
hereticum nomine Hugo vel Ydo vel Amberg aliam
catholicam suam opposuit ad eum ad sue fidei imita-
cionem provocaret si ille preberet assensum in cuius si-
dei simul dicitur consensisse non in hereticorum secta
sed integritatem fidei catholice quam ille hereticus me-
ntiebatur habere. Quia ergo in persona decepta per
errorem non in hunc sed in eum quem ipse se mentie-
batur esse consensit per quod eius coniugium non fuerit
xxix q. i. c. si quis hereticorum. Item si aliqua
mulier sciat aliquem habere plures filios quorum
nullus erat ei notus et unus illorum mentiens se
esse primogenitum contraxit cum quadam et ista con-
sensit in eum propter spem successionis numquam est matrimonium
dic quod sic quia non est error persone sed fortune
qui non impedit xxix q. i. c. Si vero petrus dicat
se esse philippum qui tamen mortuus est et illa nunquam
est matrimonium. Dic quod non erat in persona. Error per-
sone fortune utpote cum putat divitem qui est
pauper vel econtra non impedit matrimonium. Item error q-
ualitatis ut cum putat bonum qui est malus vel si
ducat uxorem meretricem vel corruptam quam putat
esse castam vel virginem non potest ipsam dimittere et
aliam ducere. Hec probantur xxix q. i. c. error for-
tune. Condicionis error impedit et dimit ut si con- 2
traha cum ancilla quam credit liberam ut de coniug.
si proposuit. Dic ut ibi per totum. Votum solempne 3
impedit et dimit. Si simplex impedit non tamen
dimit ut qui cum vel mo. Rursus dic ut ibi per totum.
Cognacio impedit matrimonium et dimit. Si triplex est. 4 5
Cognacio una carnalis xxxv q. iii per totum de hoc
dicitur ut de consang. et af. per totum. Alia spiritualis de qua
ut de cogna. spir. per totum. Tercia legalis de qua
ut de cog. leg. c. uno. Dic ut ibi. Crimen simpliciter 7
impedit ut si cognatus debeat fidem adultere vel
machinatus fuit in mortem uxoris vel mariti
adultere ut de eo qui duxit in mat. c. i. et c. super 6
eo et c. cum haberet. De hoc ibi dicitur. Cultus
disparitas ut si unus sit iudeus et alter christianus
xxviii q. i. per totum. Dic ut ut de divor. quod dicitur vis. 8
sive metus impedit matrimonium quia ubi metus vel
coacio intercedit non potest consensus locum habere

Ideo nec mirum quod solo consensu contrahitur j e cum locum
et xxvii q ii Sufficiat dum tamen sit violentia que
posset cadere in constantem virum j e veniens ii et c
consultacionem et d quod metus causa plath ff quis
sit ille metus hiis versibus continetur Excusare me-
tus hos posse puta quia nescis Stupor sine sta-
tus verbera atque necis Sed levis metus non excu-
sat j e veniens ii et l dist perlos et xxxi q ii c
i et ii de hoc dic ut d quod metus causa quod quid
metus et que sub continentur Si vero quis fuit coa-
ctus et postea cum ipsa habitavit longo tempore vel
equipollenti non auditur si velit resilire j e ad id quoniam
d Effuge cum poteris ne consensisse videaris ff
si persisteris prestimus cum dicis Idem est si aliquo
tempore carnalis copula post coactionem fuit sub-
secuta j de spon impub de illis ii et j de eo qui
duxit in mat dignit et qui ma ac post consensum
Idem dicendum si post in eam consensit j t prox at-
testaciones Ordo sacer impedit matrimonium et dirimit xxvii
ii di specialiter dic ut j qui cle vel vo que ordo Hodie
quos herum j e eos qui in deum ligatus uxori non
potest contrahere cum secunda quod si faciat adulterium
committit nisi cum fuit divinitus revelatum ut patri-
archis j de divor gaudemus Sed quia aliquando aliquis
est ligatus alteri per verba de futuro tamen aliquando
per verba de presenti ideo quid sit de hiis dicetur
j de spon du ptot Aliquando est matrimonium consumatum
tunc si vivente uxore prima accipiat secundam de eo
qui duxit que secundam et que di aut fuit Si vero credebat
uxorem mortuam vel equipollens dic ut j de his mup.
quod plz et ult Honestas vel publice honestatis iu-
sticia impedit xxvii q ii Si quis uxorem et c
se et j e ad audiam et c Sponsam et cantolo
sue spes unica que ex secundis nuptiis ducebatur que
hodie de medio est sublata j de consan nec de
dic ut ibi que Sed quia si in Alia est que contrahit
ex dispensatione Nam ex quo quis dispensavit
puellam vii annorum vel ultra licet eam non cognoscit
Nullus tamen de consanguinitate eius potest eam ducere
in uxorem nec equipollens et ii c se et c Duo pui
nec distinguo utrum de facto vel de iure tenuerit
quoniam ex sponsalibus puris et certis etiam si consang-
uinitatis affinitatis frigiditatis religionis aut
alia quavis ratione sunt nulla dummodo non sint
ex defectu consensus oritur efficax ad impe-
diendum et dirimendum sequentia sponsalia vel
matrimonia non autem ad dissolvendum precedentia im-
pedimentum iusticie publice honestatis j e ex spo-
salibus puris et certis ideo dicitur quia ex spon-
salibus conditionabilia ante conditionem existentem nulla
oritur publice honestatis iusticia Ideo si quis
contrahat cum aliqua sub conditione si postmodum
ante conditionis eventum cum alia prius consanguinea
per verba contraxit de presenti cum secunda remanere debet
j e ex sponsalibus quod ille in li vi dummodo non
sint nulla ex defectu consensus ideo dicitur
quia puer vel puella infra vii annum consentire
in sponsalibus non potest ideo si contraxit spon-
salia publice honestatis iusticiam non inducunt

cum nulla sint ratione defectus consensus nisi
per cohabitacionem mutuam vel aliis modis vel facto
appareat eundem in eadem voluntate stetisse ma-
iorem septennio permanere j e per literas accessit
et c Si infantes in proximo li vi de hoc dic ut
ibi que ii et fin Idem dicendum de furioso cum
nequeat tempore furie consentire j e dilectus et xxx
ii q vii in furiosus dic ut d e que Item furiosus
et que se Ad impediendum et dirimendum sequentia
sponsalia vel matrimonia non autem ad precedentia
dissolvendi Ideo dicitur quia si quis contra-
xit sponsalia pure cum aliqua et postea cum secunda
prioris consanguinea idem fecit primis sponsalibus
propter publice honestatis iusticiam ex secundis spon-
salibus subsecutam minime derogatur ideo cum
prima remanet obligatus j e ex sponsalibus
quod que ille li vi et infra quod dicetur j t prox que
contrahere et dnobus que sequentibus Hoc autem
impedimentum non surgit ex consanguinitate nec ex
affinitate sed ex quadam publica iusticia et
equitate publice enim iustum et equum ut
consanguineus sponsi sponsam eius non ducat
in uxorem quia in matrimonio non solum quod sit licitum
sed eciam quid sit honestum considerari debet
ff de ri mup l semper Affinitas contracta
ante matrimonium impedit et dirimit xxxv q v
c j et j de eo qui cog consa de illo supveniens
non j d eo qui cog consan uxoris dic ut
ibi per totum Impotencia coeundi simpliciter
impedit sive sit ex etate ut in pueris sive ex
sterilitate vel frigiditate ut xxxiii q i c i et ii 2
dic j de frig per totum Crimen sit de iudicione
ecclesie et tempore feriarum dicendum j de mat contra int
hoc et per totum Effectus matrimonii est triplex Primus quia
mulier sui corporis potestatem non habet sed vir et
econverso Ideo postquam secuta est carnalis copula
inter eos nec religionem potest alter intrare altero
invito nec continentiam profiteri xx iii q ii
Sunt qui dicunt Dixisti nobis et xxxiii q v c i ii
iii et iiii dic ut d de qui qui que i et sequenti-
bus Secundus effectus matrimonii est ex quo se-
mel coniugium sit firmatum est inter aliquos nisi
post desinit esse eciam si alter coniugum efficiatur
hereticus xxxii q vii c i et c hii qui et j de divor
quanto nec potest maritus dimittere uxorem
vel econverso propter aliquam causam vel infirmitatem
supervenientem xxxii q vii hoc n et c Si
quis uxorem causa fornicacionis quod dic ut j
de divor que tertio Tercius effectus est quod appellendum
est reddere debitum uxori et econverso non obstante aliqua
affinitate superveniente j de eo qui cog consan-
uxoris sive distrahatis firmitatis et c de illo Bona
aut matrimonii sunt tria scilicet fides proles et
sacramentum In prole attenditur ut amanter
suscipiatur In fide ne preter vinculum coniuga-
le cum alio vel alia coeatur In sacramento ut quod
quid non sequetur separetur xxvii q ii Omne licet
possit fieri separatio corporalis causa fornicacionis

i de diuor· Signasti uel ex coi consensu causa
oracionis xxxiii q iiii c. i et ult' Sed vinculu
matrimonij nunq desinit esse int' fideles ut dictu
e § e q effectus Sz nunq ista ita sunt nota q'
si aliqd istorum defuerit no teneat matrimoniu Sic
q' sufficiat q' no apponat pactu uel condicionē
de contrafaciendo licet alt' gerat contrariu i mē
te ut dicat' i de condic ap q ult' Valent autē
hec bona ad excusacionē peti si coniuges ser
uata fide thori conueniat causa prolis Sed
distinguere qualit' conueniat aut causa suscipie
de prolis aut ca debitu reddendi aut ca in
continētie seu fornicacionis vitande aut causa
libidinis saturāde Si ca prolis suscipiende il
lud e peccatu quia si sine peccato no posset
fieri concubitus coniugal no precessisset eos dub
pq dilu^m copulari dicens Crescite et multipli
camini et replete terram sine carnali copula
no possent comisceri xxxii q ii q i et c co
nubia et q se oder si faciat ca debitu redde
di Vnde aug Redde debitu et si no exiges
redde pro scificacione pfta deus tibi cōputabit
si no q' debet tibi exigis s3 reddis q' debet
vxori xxxiii q v c insup Sz nunq peccat con
iuges exigendo uel reddendi debitum in solēp
nitatibus festiuitatu diebus ieiuniorū uel
in loco sacro Pro q' exact' s3 r debit debz ubi
no posset sine periculo adulterij differre sed
exigere no debet Vnde apls Nolite fraudare
inuicē nisi ex cōsensu ad tēpus ut expediamini
oracioni Et iterū reuertimini in idipm ne
temptet vos sathanas hec aut dico scd' indul
genciam vram xxxii q ii q' hiis ita Et aug
xpiano cu vxore sua conuenire licet aliqn no
licet ppt' processionis em dies et ieiuniorū
aliquando no licet quia a licitis eciam abstinen
du est ut facilius impetrari posset q' postula
Et idem aug Quot sūt dies natal dn̄i et
relique festiuitates adueniūt no solu a concubi
natu coniugio s3 eciam a ppriis uxoribus abstinere
debemus xxxiii q iiii c i et iiii or sequentibus
Si conueniant coniuges causa incontinencie seu forni
cacionis vitande peccatu est veniale xxv di q
cumque Vnde aplus s3m veniam concedit plus ut eciam
p't causam procreande sobol' s3 misceatur Et si
eos prauj mores ad talem concubitu impellunt nup
tie tn ab adulterio seu fornicacione defendunt
in illud ppt' nupcias admittitur sed ppt' nupcias
ignoscitur xxxii q ii q' solus em naturale sum
modu prolabitur i uxore q̄dem e veniale est i
meretrice dampnabile e xxxii q vii adulteriu
Si aut ca libidinis saturāde mortale e q2 adult'
e in sua uxore amator ardencior et sapiens
i' discrecione iudicio dz amare coniugē non
affectu no regnet in eo impetus voluptatis nec p
ceps fertur ad coitu Nichil em est fedius
quam uxorem amare quasi adulteram xxxii q iiii

Origo dicitur tamē aliqui q' istud e veniale si ser
uetur ordo nature et coniugalis coeat et confiden
cia matrimonij credo inte q' isti quilibz in aliud no
al' hoc facturi nisi essent coniugati Nota quedam
specialia i matrimonio que hic infra continentur
Coniugij una sit hec specialia plura Nō contestata
q' stat sñia lata procuratores dant tali lite
incidere hec no cessatur homo si contra consi
tituatur hic no citati pareat testes reprobati
hoc no procedit concordia quequis recedit hoc
no transigitur no arbitrum q2 subitur Non co
firmatur sñia si qua feratur hec spāle tene
cessat stipulatio pene Ista igitur sut specialia
sūt in matrimonio mali ca primo q' ubi agitur de
federe matrimoniali pt agi contra contumacē
lite no contestata ad diffinitiuā sñiam s ut lite
no cont' qm q porro Secundo quia minor pt 2
esse in ca eciam p procuratorē i de rest' spol
ex pte sua tn sit maior xiiij annis quia medior
minor xiiij an per se agere uel defendere no
pt s3 per procuratorē dati aucte iudicis nec
requiritur in hoc casu consensus patris § de
iud' Si anni l3 vi Tercio quia confessio contra 3
matrimoniu no preiudicat i de eo qui cognouit cōsa̅ vxor
eo sic ut ibi q. i et ii Quarto quia pat' et mat' 4
possint esse testes tam in coniugendo quam in dis
iungendo matrimoniū i q' mat' ac post uidetur Sic ut
ibi q Item in causa Quinto concordia siue trans 5
accio seu composicio no pt in matrimonio interuenire
§ de transact c ult' Sexto no compromittitur in 6
arbitriū § de rest' matrimoniū c plē nisi Septimo q2 7
sñia lata contra matrimoniū ad separacionē eorū qui iā
coniuncti erant no transit in rem iudicatam § de
re iud' lator et c consanguinei Octauo q2 i matrimonio 8
pena locu non habz ff de v o ob tua et e de
spon l ult' ysi et i e genia dic ut § eo q'
Sponsalia et q' sequitur Nono quia filius 9
contra patrem pro vxore i e ne est nobis Decimo 10
quia sub condicione impossibili contractu matrimoniū
tenet i de condic ap c ult' Sic ut ibi q Undecimo 11
Secundo quia testes de auditu reddentes cam
admittunt' i de cōsang tua Duodecimo quia 12
vnus et idem e accusator et testis § de testi co
pt'ea Tredecimo quia oppinio prefertur veritati 13
ad nascitur q3 de matrimonio putatiuo i qui fil' sit
le ex tenore Sic ut ibi Qualiter testes recipi
debeant lite no contestata et alta pte absente
dictu e § ut lite no contest' q Item clo v depo

De desponsatione impuberum

126 Dictu est sup de sponsalibus in generali
hic subiciatur i speciali Et primo de de
sponsacione impuberum Vnde videndū est
qui sint impuberes et qui contrahere possunt et
q' iure sit si velint resilire Impuberes sūt q'
no sūt tales gesticulacione corpis q' possint ge
nerare Et dicatur ab in q2 e sine et pube

quasi sine pube Sicut pubes a pube sut vocati
i. a pudenda corporis incipiunt quia illa loca
primo lanugine duait j c pubes Contrahere aut
sponsalia qui septimum annum compleuerunt et indu
cunt publice honestatis iusticiam sed ante septimum
annum completum non j e titulo et c attestat et c dudu
m Adeo si duo infantes constituti infra septe
nium sponsalia contraxerunt adinuicem uel parentes
pro eis aut unus maior septennio et alter minor
ut per cohitacionem mutuam seu alio verbo uel
facto ipsorum liquido appareat eosdem in eadem volunta
te factos maiores septennio perdurare sponsalia
nulla sunt propter defectum consensus nec inducunt
iusticiam publice honestatis j c Si infantes in
principio li vj Ex sponsalibus aut que parentes pro
filiis pubertibus uel impubertibus plurimi contrahunt
si filii tacite uel expresse consenserint uel si pa
rentes fuerint et non contradixerint obligantur
et ex eis oritur iusticia publice honestatis et
idem est si filii tempore sponsaliorum absentes et etiam
ignorantes eadem sponsalia post factes ratifica
uerint tacite uel expresse uerbo uel facto uel mu
tua cohitacione alias non obligantur filii et spon
salibus contractis a parentibus pro filiis nec pu
blice honestatis iusticia inde surgit j c Si in
fantes quod porro li vj quia pater non potest filio ad
ulto nec impuberi uxorem dare j c c. i. et expone
ibi adiplere scilicet de honestate matrimonium Sponsalia
de presenti uel matrimonium contrahere non possunt nisi puel
la xij annum compleuit et puer xiiij an j e pu
beres contrahebatur et c attestaciones nisi mali
cia suppleret etatem j c de ill' ij et c ult et c Si
infantes quod eodem li vj Quid si pubes et impu
bes uel duo impuberes contrahant per verba de
presenti dicendo ego accipio te in meam et ego
te in meum michi e matrimonium uel sponsalia de futuro
tamen quia si intendebant contrahere matrimonium non
poterant etate prohibente Sponsalia non po
terant quia nolebant ff de spon questum et
ar e de of dele cum super tamen inter interpretacione
sponsalia contrahunt de futuro j e A nobis
attestaciones et c ult dic quod si non sint proximi
pubertati nec malicia suppleat etatem quando con
trahunt verba de presenti et intendunt contrahere
matrimonium iuris interpretacione fuerunt sponsalia de
futuro sed per aduentum pubertatis in matrimonium tra
seunt de presenti nec matrimonium quod minori etate non te
nuit prohibente per lapsum dicti temporis conua
lescit nisi per carnalem copulam subsecutam uel
aliquem alium modum eosdem contrahentes cum
perseuerancia eiusdem voluntatis ad tempus puberta
tis prouenisse consensisse euidenter per talem tamen
contractum qui valuit ut potuit non sicut age
batur publice honestatis iusticia est indu
cta j c Si infantes quod eodem quoque li vj Ulli
vero quinque debent matrimonialiter nec sponsalia

nisi uterque peruenit ad etatem legibus et cano
nibus determinatam quantum ad sponsalia uel ma
trimonium contrahenda ut forte aliquam urgentis
sima necessitate ut puta pro bono pacis talis con
iunctio tolleratur j c c ij quia pro bono pacis
admittendum quod alias prohibetur in q vj a gl
quippe ubi pax ut seruetur moderamine in
dicetur Sponsalia aut contracta ante septenium
contracta propter consanguinitatem non possunt cum nulla
sint sed possunt denunciari ne contrahatur j c ad
dissoluendum quia tamen non dum commissum denun
ciari potest xxiiij di diaconi et ff de dap infer li
Circa separacionem sponsaliorum distinguere solebant
quod aut sponsalia sunt contracta interposito iura
mento sine fide aut non Si iuramentum interuenit
sine fides distinguit aut uterque dissentit et
petit diuorcium uel alter tantum dic ut supra proxime quod
sexto Si mutuo quia ex quo decreuerint iura
mentum idem e iudicium de maioribus et minoribus
dummodo tamen fuerint doli capaces cum ita etas ple
sit puericie j de lit pu puere Aut iurame
tum non interuenit sine sit contracta per parentes
sine per ipsas principales personas distinguitur
aut ambo erant infra annos pubertatis cum spon
salia contraxerunt et tunc quousque peruenirant ad
etatem liman si reclamauerint mutuatim sunt audien
di j c de illis in principio et c annos Si vero alter pubes
peruenit non velit consentire in illum qui primo peruenit
ad etatem iudicio ecclesie sunt absoluti separandi j
c de illis quod Si vero et gl sim b' Quidem c de illo quod
primo ad etatem peruenit sed quod potest reclamare dum
tamen in aliud postquam ad etatem peruenit non consensit
quod iuramento firmabit ar j c attestaciones eidem
intelligitur si prius unus erat maior quando sponsalia fu
erunt contracta et alter minor quantum ad minorem si
reclamare voluit quia non auditur antequam per
uenit ad etatem j c de ill' quod Si vero Aut alter
erat maior aut alter minor cum sponsalia fuerunt
contracta Si maior petit diuorcium non auditur
cum enim in eum semel consensit amplius non potest dis
sentire nisi minor postquam ad etatem liman per
uenit in eam noluit consentire j c de illis quod iuni
nec propter hoc contractus matrimonii clauditur
ad vinculum matrimonii non possit stare nisi ex con
sensu amborum d t prox tunc tenetur expectare non
racione matrimonii sed racione sue promissionis ideo
si contraheret cum alia teneret ecclesia si iuramentum in
teruenisset cum primo et intelligas idem de parte
tibus d t prox Si inter ipsos licet sunt vera si
neutra fuit violencia illata et postea non consen
sit qui tunc debet ab inuicem separari j c de illis ij
nisi et c ex litteris et d t prox venientes ij

121

[T]Actum est de sponsalibus que manifeste con-
trahuntur. Sed quia quandoque clandestine con-
trahuntur quia aque furtive sunt dulciores
secundum Salomonem ideo hic subiciatur de clandestina
desponsatione. Unde videndum est quot modis dicatur
clandestinum matrimonium. An manifestum preiudicet
clandestino. Et que sit pena clandestine contra-
hencium et sacerdotibus. Matrimonium dicitur clande-
stinum quatuor modis. Primo quando probari non potest
per testes et illi qui sic contrahunt ad matrimonium publican-
dum non sunt ab ecclesia compellendi i e c ii in prin.
quia ecclesia non iudicat de occultis xxxii di. eru-
bescant et xxxv q v (?) sunt ab invicem se-
parandi quia stupra vel contubernia presumuntur xxvii
q v c i nisi velint publicare quia tunc debent
ab ecclesia approbari tanquam a principio fuissent in
conspectu ecclesie contracta nisi rationabilis causa
obsistat puta consanguinitas vel affinitas vel
simile i e c ii nisi. Secundo si non publice con-
trahant si tamen fuerint tot presentes quot suf-
ficiebant ad probationem secundum Innocentium. Aliter male
sequeretur quod vix inveniret probationes si mulier
neget huiusmodi desponsationem. Tertio si vir negat
desponsationem vel matrimonium mulier inveniet
probationem que pro matrimonio facit. Sic intelli-
gitur i e c i quia idem in viro est de muliere quod de
illo xxx q vii. Quarto aliter legitime (?) quando ab his qui super
feminam dominationem habere videntur uxor non
petitur nec a parentibus sponsatur et legibus
non dotatur nec a sacerdotibus benedicatur nec so-
lempniter accipitur tunc non coniugium sed adulterium
seu fornicatio dicitur xxx q v c i. Non tamen intelli-
gas quod non possit esse matrimonium sine huiusmodi solempnita-
tibus et verum si loquitur canon contra illud quod ecclesia pre-
sumit eo quod probari non potest. Cum istis tribus casibus
in foro penitencie consulendum est ut recognoscant
et approbet in facie ecclesie quod occulte fuerunt ar. i e c ii
et agant penitentiam de scandalis ecclesie. Quarto quod sit non
premissa denunciatione. Unde statutum est ut cum ma-
trimonia fuerint contrahenda in ecclesiis per presbiteros
banna publice proponantur competenti termino pre-
finito et infra illum terminum qui voluit et potuit
legitimum impedimentum opponat et presbiteri nichilominus investi-
gent et si apparuerint probabilis coniectura contra
matrimonium contrahendum interdicatur contractus donec
fuit declaratum i e cum inhibitio in prin. Si quis ponitur (?)
in contractu nulla premissa denunciatione aliquibus
presentibus qui contrahuntur et scientibus impedimentum
et nichil obviantibus nisi parata debent admitti
ad accusandum vel testificandum contra illud matrimonium
per mortem vel in vita dicit B. quod non quia licet
contrahentes sint in culpa scientes impedimen-
tum sunt in dolo qui culpe respondeat ff ad l. aquil. Ce-
terum (?) [illegible] in pro. [illegible] non videntur carere sus-
picione et ex quo publice factum est non admit-
titur contradictor viii q. ii licet. Quarto post de-

nunciationem debeant admitti dicit i qui matrimonium accusare possunt
que repellitur. Sed autem periculosum sit illicita matrimo-
nia contrahere et propter peccatum et propter illegitimationem
filiorum dignum est ut solempnis publicatio fiat
in ecclesia i e cum inhibitio et i qui matrimonium accusare possunt ad
in ... et hac eadem ratione dicit Innocentius quod debet
fieri in curtis (?) ubi antequam est habitatio parentum utriusque
ubi enim sunt qui melius noverint consanguineos
suos sed de testes non debet et i qui matrimonium accusare possunt in-
ducitur. Item querendum est de consanguinitate
ubi melius sciri potest sed de electione capituli et i de pur-
ga. ad pe. et si alibi esset eorum antiqua habitatio
alibi moderna utrobique fieri debet maxime primo
loco quia melius sciunt si ad alia contraxisset
tamen si solummodo fiant ubi est eorum antiqua habitatio
sufficit quo ad hoc ut filii non indicentur illegitimi
quia illa questio i e cum inhibitio non iudicat illegitimos
propter cessationem denunciationis nisi illos qui in casu pro-
hibito sunt quesiti. Sed videtur idem si assit aliud
impedimentum i qui filii sint le. ex tenore ubi dicitur
quod ad hoc ut filii sint legitimi exigitur quod matrimonium con-
tractum per aliud matrimonium sit contractum in facie ecclesie
et ignorante altero coniugum. Innocentius et Hostiensis dicunt
hoc esse verum quod dicit ut i qui filii sint le. quod filii
post ad hoc. Manifestum matrimonium quo ad ecclesiam preiudicat
clandestino ita quod si ambo confiteantur non esset cre-
dendum preiudicium secundi matrimonii alioquin colluderent
aliqui et confiterentur contra matrimonium suum i de eo qui
cognovit consanguineam uxoris sue et hoc est verum ubi per testes
non potest hoc probari et propter hoc coniugia clan-
destina prohibentur xxx q v c. his ita. Hostiensis
dicit hoc de sponsalibus clandestinis que pro-
hibentur propter periculum cum ratione publice
honestatis licet non exprimat questio i e cum inhibitio
communiter tamen accipi debet et quia si contraheret alter
per ea sponsalia cum alia nisi probaret primam
per testes non recederetur a secundis ar. i de consang.
c i cum ecclesia non iudicat de occultis ut xxxii di.
erubescant. Pena autem sacerdotis qui coniunctiones
clandestinas prohibere contempserit et cuiuslibet
religiosi qui eis presumpserit interesse est ut per triennium
a beneficio suspendatur et gravius sunt puni-
endi si culpe qualitas id expostulat i e c ult. Quarto
[illegible] qui vero clandestina vel interdicta con-
iugia inire presumpserit in gradu prohibito
etiam ignoranter prohibito (?) [illegible] puniuntur et
soboles de tali coniunctione suscepta prorsus illegiti-
ma censetur. De parentum ignorancia nullum
habitura subsidium cum illi taliter contrahendo non
expertes scientie sed   ignorancie
videantur i e cum inhibitio quod si quis vero
[illegible] aut in gradu concesso sic contrahunt
condigna penitentia puniantur i e c ult. Quarto
[illegible] qui non propter impedimentum sed quia mandatum
ecclesie contempnunt i de matrimonio que [illegible] c. i.

Sed nunquid peccat mortalit qui sic contrahit Dic
quod sic nisi ca rationabilis subsit utpote qui
est senex et nobilis et accipit ignobilem uel e contrario
uel timet violenciam inferri uel simile Idem
de regibus et principibus qui hodie contra-
hunt sine bannis Idem credo quod ubi non est consuetudo
quod talia matrimonia non bannantur non peccat et
per consuetudinem quo ad tales personas est de-
rogatum illi constitucioni j e cum inhibicio Item nunquid
peccat mortalit qui post consensum de presenti cogno-
scit uxorem antequam in facie ecclesie desponse-
tur Distinguitur aut ex iusta causa quam
ipsam non possit ducere solempnit utpote quia terra
est interdicta uel tempus feriatum in xl uel adue-
tu uel sile et cognoscit eam ut suam quoniam nimium
solempnizare impediente cessante non peccat
cum solus consensus faciat matrimonium xxvij q ij suf-
ficiat de spon cum apud nos scandalum esset
propter hoc Aut nullum tale impedimentum et tunc
propter scandalizare peccat et puniri debet ar j e
c ult et c qui

De sponsa duorum

129 Tractatum est supra de duabus desponsa-
cionibus quarum altera est clandestina
altera manifesta nunc subiciatur de duobus
sponsalibus manifeste contractis et idem cla-
destine in foro anime Ideo videndum est que illa-
rum preiudicet alteri Et sciendum quod due sunt
a species desponsacionis scilicet de futuro et de presenti j e
c i de hoc dictum est de spes In foro quis
contrahat cum aliqua per uerba de futuro et
postea cum alia similit per uerba de futuro tunc
si iuramentum intervenit cum prima remanebit prima
sibi sponsa de fide mentita cum secunda de spo
dicit Item aut post sponsalia de futuro cum alia
contraxit de presenti per uerba cum secunda remane-
bit tamen si iuramentum interuenit inter ipsum et
primam Non enim rescindi debet tamen faciet penitenciam
de violencia fidei prime iniungenda de spo
Item inter quod vm et j e c i in presenti cum prima carna-
lis copula fuit subsecuta aliquid contrahet
cum secunda de spon Ibi qui tunc remanebit
cum prima ut dictum est de spon et prone Item
si primo contrahat cum aliqua per uerba de pre-
senti cum secunda similit tamen si carnalis co-
pula sit secuta cum secunda siue iuramentum
interuenerit siue non cum prima remanebit nisi
prima pretextu adulterii eum repudiare voluit
de spen Item inter in presenti et j e c i ij et in nec
ualet consuetudo in contrarium quia postquam
inter legitimas personas consensus legitimus interuenit de
presenti qui in talibus sufficit et si solus defuerit
consensus cetera eciam cum ipso coitu celebrata
frustrantur Ideo si primo inter legitime persona
cum alijs de facto contraxerint quod prius de
iure factum fuerit non potest irritari j e c ult
nec valet appellatio non possit cum alia contrahere
cum in iudicio pendente j e c presenti Pena
illius qui contrahit cum secunda post sponsalia
de futuro est trium annorum ar xxvij di vij
et ille qui contrahit cum secunda per uerba de

presenti uel post matrimonium consumatum xl diebus in
pane et aqua vij annis sequentibus penitere
debet quod apud ytalicos dicitur carene tocius vul-
garit Idem intelligas de illa que scienter
contraxit cum tali uel equale j e Accepisti et c

De condicionibus appositis in matrimonio

129 Superius dictum est de sponsalibus que
contrahuntur pure Nunc subiciatur de
hijs que contrahuntur sub condicione De con-
dicionibus positis in alijs contractibus dictum
est supra de donac et donacionibus Unde vide-
dum que condiciones impediant matrimonium et que non
a Ad hoc distinguendum est quod apponuntur condicio-
nes circa presens tempus uel preteritum tunc non differt dimitit
matrimonium ut si dicam contraho tecum si episcopus est in vil-
la uel si marinus venit de asya statim tenet
matrimonium uel non tenet de ver ob et condiciones nec
morantur obligacionem aut circa futurum tempus dispo-
aut apponuntur futuri temporis et tunc valet condicione
adueniente ut ego accipiam in uxorem si michi
dederis et c j e de illis Aut vero futuri temporis
distinguitur Aut sunt honeste et tunc Aut in-
honeste et turpes Condiciones honeste et li-
cite nimio admittuntur puta contraho tecum si m
dederis c uel si patri meo placuerit j e de illis
Item super eo et c per tuas et licet per uerba de presenti con-
trahantur per condicionem suscipiunt suspenduntur
et sunt de futuro nec adueniente condicione tran-
seunt in uerba de presenti j e Item super eo nisi consensus de
presenti uel carnalis copula subsequatur preceden-
te condicione quia tunc videtur a condicione recessis-
se j e de illis et c per tuas Sunt di condiciones ho-
neste sunt nec sunt contra substanciam matrimonij quia
possunt esse cum illis et sine illis Unde non probatur
hoc esse quod ad hec attingat abesse de detrusia com
corp Item si ante carnalem copulam premittat pro-
testacionem quod non vult eam cognoscere animo consenciendi
dum non vult recedere a condicione dicit hostiensis et hoc quod
non prodest ymo est matrimonium ar de de cosit cum aj et
de ap sollicitudinem Item si quod dicas contraho tecum
si te virginem inueneris uel si m in primo coitu pla-
cuerit dic secundum hostiensem tales condiciones inhonestas
et ideo reiciendas j e c i et c ult quia tales
error non dirimet matrimonium xxix q i et c i Item pone quod quis
contrahat cum aliqua si pater consenciat et fingit quod
pater absenti Tandem aliquando consenciat mutat vo-
luntatem et dicat quod nullo modo vult cum eam si pater con-
senciret nunquid est matrimonium inter eos obmissis opinionibus
Dic quod non et de procur pater nisi li vi et de
hoc de spen et vij contrahuntur Item quid si con-
senciat nec reuocat si hec audies pater contradicit
ignorantes tamen condicionem impletam simul commiscentur
nunquid ratificatur matrimonium Quidam dicant quod sic quia con-
dicioni renunciasse intelliguntur ar j e per tuas
insi Item si contraho cum aliqua sub condicione et cum
alia pure nunquid tenet matrimonium Dic quod sic de spo
et sponsalibus et ult li vi licet postea extet condicio
etiam si sit condicio que dicitur exceptatur est ut ibi
hoc dicit hostiensis et go Aut sunt honeste et tunc
et sunt de substancia matrimonij ut cum Iohannis dicat

Quarte contraho tecu si vis fieri xana siue
ista no tenet mim xxvij q i · no ex · Quart sut
inhonesta et turpes hec distinguitur Aut
no sut contra subam matrimonij ut si dicat
contraho tecu si furtu feceris vel homicidiu
iste enim sut turpes Eodem si sint impossibiles
ut si dicas contraho tecu si dederis m[ihi] in mpxim[um]
uel montem aureu vel si celu digito tetigeris
huiusmodi condiciones no sut contra subam matri-
monij Unde si quis cotrahat sub istis condicioi-
bus per vba de presenti statim e mim si m[atrimoni]um
Si per vba de futuro statim sut sponsalia quia
turpes condicioes apposites uel impossibiles p[ro] no
appositis hentur j e c i · et c ult' infra Quid si
dicas accipiam te si pmittas me tecu rem habere
vel per annu te ducam nunq[uam] e mim · Dicit hostiensis
et est q[uod] sic quia si de fornicacio coitu intelligas
turpis e condicio et ideo de primo gteta habi-
j e c j et ult' Uni si pacta rem secu habit statim
e mim j e de ill' et p tuas Si de matrimoniali
intelligas multo forcius tenet mim ut de spon
ab qui Sed quid si promittat ea accipere uel
dare si pmisit eu rem secu habere Dicit
e quod no e presumendu pro mrio pt carna-
lem copulam subsecutam quia no invenit presumpta
a iure inducta p[er] quam intelligatur a sua opinione
recedere cu si possit alterum faciendo liberare j
de reg' iur' In alternatiuis li vj Aut sut contra
subam matrimonij ut si alt' dicat alteri cotraho
tecu si generacione prolis euites Aut si pro
questu adulterandu te tradas uel donec veiam
honore uel facultatibus digniorem mim non
tenet j e c ult' in p[rinci]p[io] et xxxij q ij Solet et
c Aliqn et e racio quia tria sut bona ma-
trimonij scilicet fides proles et sacram[entum] xxvij q ij de-
itaq[ue] Per istas aut tres condiciones si apponatur
extinguuntur illa tria bona que in quolibet mrio
requirunt saltem quo ad propositu Expone quod unus
dicit contraho tecu si generacionem prolis euites e[t]
silet et alt' contradicat gsentit in mim sed co-
dicioi gtradicat nunq[uam] e mim Hostiensis dic quod msi
ambo gsenciat in condicioe no impedit mim ut xxx
ij q ij aliqn et j e c ult' in p[rinci]p[io] Sed si taceat ite
est quia psumitur contradicere in fauorem matrimo-
nij ut ~~ut~~ j e p tuas Sed si uterq[ue] gererent in aio
q[uod] cmitterent adulteriu post mim gtractu nullu mim
ar illu c Aliqn **Qui clerici vel voventes pnt contrahere**

T[130]ercio e de mrio qualit' cotrahatur Sequitur
subiat de impedimentis et primo de hiis q
racione voti et ordinis matrimo[niu]m contra-
here prohibetur Quid sit votu et quot sut species
voti et quis pt vovere dictu e s[upra] de voto a p[rinci]pio
usq[ue] ad q[uo]d qualit' Nota quod duplex e votu scilicet
solempne et votu simplex Votu simplex impe-
dit mim contrahendu si no dirimit post gtractu
Unde si vovens simplicit' prestitit pacta manente
alicui q[uod] eam ducet in uxorem debet votu ob-
servare et penitentiam agere de pstito iuramento Sed
si post votu simplex gtrahat ad aliqua pu[bli]ba

de p[rese]nti tenet mim contrahendu si no dirimit post
contractu j e meminimus q[uod] rem et c Rursus et
xxvij di Si vir quidem e si habitu suscepit
sine professione j e consuluit et si timetur de
fornicatione post votu simplex pmittere actum eum
contrahere mim j e remotis Sed si sponsalia p[re]-
cesserunt votu simplex dic ut s[upra] de spon q[uod] Sed
nunq[uam] votu Voti aut solempne impedit mim co-
trahendu et dirimit post cotractu j e meminimus
in p[rinci]p[io] Rursus et c ult' licet no minus obliget vo-
tu simplex quo ad deu qm solempne j e Rur-
sus Dic ut s[upra] de voto q[uod] votu Sed qua voti solep-
nitas ex sola gstitucione ecclesie e inventa matrimo-
nij vero vinculu ab ipo ecclesie capite in paradyso et
in statu innocencie unitatem et indissolubilitatem
accepit Adeo illud solu votu dicatur solempne
quantu ad post gtractu mim dirimendu quod so-
lempnizatu fuit p[er] susceptionem sacri ordinis aut
p professionem expressam vel tacitam factam alicui
de religionibus p se ap approbatis expresse emissa
eam seculari habitu mutato s[upra] de voto q[uod] votu
li vj et s[upra] de quibus gstat q[uod] in aliis Qualiter
votu solempnizetur tacite uel expresse dictu
e s[upra] de quibus q[uo]t et quibus modis Reliqua vero uo-
ta eciam si quamq[uam] mim impediat cotrahendum et
quanto solepniora et manifestiora sut emissa tanto
pt pluri m scandalu et exemplu duriori penitentia
eis transgressoribus debeatur non tamen rescindere
possunt matrimonia post contracta s[upra] de voto q[uod]
votu li vj Et dicit ista vota simplicia
quamvis no vestita sunt instituta aliqua solempnita-
te licet facta fuerint coram multis uel eciam
coram Epo nec obstat j e consuluit et xxvij q i
viduitatis quia hic professio facta sup altare
uel in manu Epi uel abbatis valet quando se ob-
ligat alicui religioni et hoc agitur de voluntate
monachorum uel illius qui pt recipere et pro-
fitentis quia obligacio professionis hinc inde
contrahatur uel si p[er] pacta suscipiat habitu sine
protestatione Hostiensis s[upra] de regul' gsuluit et
c Statuimus alias si cotrahat tenet mim j e con-
suluit et c Rursus et xxvij di i c ult' et
c ult' Quid si is qui simplicit' vovit gsulat
me utru possit cotrahere mim tute si hostiensis
q[uod] no Quid si ultra procedat et dicat
quid si contraxero nunq[uam] tenebit mim dico no
esse respondendu Racio si Hostiensis no maior
esse respondendu Racio si Hostiensis no maior
et pecco xxij q ij primu et c omne genus
Si Hostiensis sic do ei accionem contrahendi et per
quis mortalit' peccandi et sic ego maxie mor-
tale ar j de hom' Sicut dignum q[uod] qui ve
lxxxvj di tanta go e tacendu xxij q ij
Nec quis arbitretur Ordo no sacer impedit
mim cotrahendu et dirimit post gtractu ut sub
diaconatus diaconatus et presbiteratus j e c. i
et ij et xxxij di Eubescit et c placuit dic
ut s[upra] de cl[er]i[co] coniug' q i Si contraxit i sacris
ordinibus Epus no potest dispensare
j e c i et ij Secundu distinctione ponatur s[upra] de

biga q̄ viii qui infra hodie ipso facto sunt ex
comunicati et per eorum platos sunt vitandi
donec reatum suum humiliter recognoscant tam
ordinatus quam monialis abmonitem recedendo
ut j de spo in cle eos qui

De eo qui contraxit cum ea quam polluit

31 Tit ipso impedimento et ordinis subiatur hic
de impedimento quod prouenit ex enormitate
criminis. Sunt aut multa crimina que impedi
unt matrimonium contrahendum propter eorum enormitatem
que in hijs versibus continentur. Incestus raptus
A sponsare et mors mulieris. Susceptus proprie sobo
lis mors presbiteralis. Vel si peniteat solempniter
aut monialem. Accipiat prohibent hoc coniugium so
1 ciandum. Incestus xxxv q ii quidam et ii c se
quentibus et c quibusi et c se i de eo qui cogn
2 consan c i. Raptus qui rapit sponsam alterius
3 xxvii q ii raptores et c statutum. Mors si vxorem
suam interfecerit xxxiii q ii Admonet et c interfec
4 tores. Susceptus qui insidiando nimio proprium filium
de sacro fonte leuauit ut possit separare coniugem
7 debito et copia sui xxx q i. Dico de eo. Presbiter
6 qui interfecerit presbiterum j de pe et re qui presbiterum. Peni
tens solempniter penitens xxxiii q ii de hijs
1 et c Antiqui. Accipiat si scienter monialem accepit
8 in vxorem xxvii q i Hi qui. Octauus si violat
publice honestatis iusticiam j de despon in pre
sentia pui et xxvii q ii Si quis sponsam licet aut
ista crimina et forte aliqua alia impediant matrimonium
contrahendum tamen si sint adolescentes et tieri
de eorum incontinentia ecclesia dz eis concedere
liberam nubendi xxxiii q ii antiqui et c in ado
lescentia et j de eo qui cogn consan ex litteris 2 si
autem postea contraxerint matrimonium tenet quia licet
impediat contrahendum non dirimit post contractum.
Sunt aut et alia crimina tamen que impediunt matrimonium co
1 trahendum et dirimunt post contractum. Primum est quando
uiuente vxore prestat fidem adultere quod ducet eam
post mortem mariti illius adultere j e ex litteris
2 et c cum haberet. Secundus quando non prestat fidem adultere
de accipiendo eam sed de facto siue principaliter
accipit et cum ea contraxit quando plus est ducere
quam habere j e cum haberet et differt a precedenti quia
hic est fides de presenti contrahendo cum ea quando
patet. Tertius in precedenti casu est tamen fides de futuro
et est similis differentia sicut inter sponsalia et matrimonium
ar j c ult. Primum si adulter dedit fidem adultere
uel contraxit de facto uiuente vxore adulteri
uel viro adultere debent abinuicem separari nec
tenet matrimonium quia hec prohibicio precipue est serua
nda j e c i. Super eo ex litterarum et tamen cum
habet. Idem dic quamuis si contraxissent cum aliqua
per uerba de presenti licet carnalis copula non
fuit subsecuta quod non tenet matrimonium cum secunda
cui fidem dedit uel de facto contraxit et
eam cognouit tali sua sponsa de presenti uiuente
j e c ii. Tertium ista intelligas quando tam adulter
quam adultera sciebant alterum habere vxorem

// vxoris sue uel post mortem

uel maritum quando sic contraxerint uel etiam postea
uiuente adhuc vxore prima quia si alter ignora
ret credens illum cum quo contraxit esse so
lutum possit cum illo remanere si vellet cum ad
petitionem illius qui sciuit impedimentum non
sint aliquatenus separandi ne de dolo suo in
debitum comodum reportare j c c i. Hoc compellet[3]
in eam de nouo consentire j e veniens. Ad
noticiam aut huius impedimenti hic distinguimus
sic. Si quis uiuente vxore legitima uel sponsa
de presenti de facto cum alia contraxit uel dedit
fidem et cognouit. Aut scienter erat ista aut
conscia et post mortem legitime vxoris eam cognouit
ex hoc nouo consensu matrimonium confirmatur
quod ab initio nullum erat j e veniens itaque et si scien
ter ab initio inscia erat et post mortem certificata se
mel carnali copule consensit non poterit de cetero
reclamare ar j de spon si proposuit et c ult. Vnum
quando nunquam fuit certificata mulier non obstante
carnali copula post mortem subsecuta ad instantiam
mulieris potuerunt separari non ad instantiam viri
ymo et si post mortem non cognouit eam potest cogi
cum ea remanere ne de dolo suo comodum re
portet et illa damnum j e c et j de adulterio ca
non. Sed quid si ab initio fuit ignorans postea ea prima
uiuente fuit conscia dic quod non dz pati quod a viro
cognoscatur aliter matrimonium impedimentum non tollebitur
ar que de presump c i et c ult xxxiii q ii Si virgo
et j de hijs in pup dub j e c ult in quo casu mu
lieri credi dz si hoc tamen quia dicta est de conscia
tamen quia in potestate eius est vtrum fiat diuorcium
Quid si prima mortua antequam secundam cogno
uerit post mortem prime duxit terciam dic ipsum de
bere cum tercia remanere quamuis postea cognoscat
secundam j c veniens nullus enim fuit consensus habitus
cum secunda vxore legitima uiuente et sic non potest im
pedire consensum cum tercia licet malam fidem ha
buerit ergo quod sciret ipsum cum secunda contraxisse 3 de
spon cum in apostolica et c veniens. Item quid si
terciam duxit cum iam cognouisset secundam post mortem
prime si ipsa secunda adhuc ignorabat mortem
et matrimonium prime dic quod adhuc cum tercia remanebit
ar que de eleccione bonerum j de quibus si proposuit et c
ult. Quid si contrahat cum duabus uel quatuor
insimul priore uiuente dicit hostiensis quod locus est gra
tificationi ar que de iure pa cum dicit quia quatu
or certificata de morte prioris primo cognouit
post mortem vxoris legitime retinebit j e veniens.
Si aut fuit secunda quod habebat vxorem legitimam
et dedit fidem de ea ducenda post mortem legitime
uel contraxit de facto et carnalis copula fuit
secuta ante fidei dacionem uel post legitima uiuente
non poterit cum secunda mortua prima remanere
j e super eo et duobus c se et c ult. Si vero
fidem dedit alteri mulieri uel cum ea de facto
contraxit uiuente prima nec secundam cognouerit
ante fidem datam nec post uiuente prima / mortua

cu prima cu secunda potest remanere j e c ult.
Idem est si viuente prima cognouit adulteram
sed non dedit fidem nec de facto contraxit cum
adultera cum potest ducere j e. Signasti § Item si p-
ma non erat licita quia matrimonium non erat propter
aliquod impedimentum sed tamen putatiuum non prestat
tale matrimonium impedimentum secundo licet si eam cognouit et
dederit fidem uel contraxit de facto ut de spon. ve-
niens i et c cum in apostolica et j de mat. contra interdictum
et c c ij in fine quia non prestat impedimentum quod
de iure non sortitur effectum ut de spon. in presentia lit.
et c si et j de regul. iur. non prestat li. vj. Item
si frigidus contraxit cum aliqua et
durante illo matrimonio quidam alius eam cognouit
et dedit fidem quod eam acciperet uel accepit de
facto nichilominus potest cum secundo adultero remanere
quia cum frigido non fuit matrimonium j de frig. quod sedes
dicas quod post diuorcium celebratum contrahere potest
cum illo adultero xxxiij q ij § Item in hoc et quod q'
aut quia primum tamen fuit de facto quod non prestat
impedimentum secundo ut dictum est c quod prox. Idem
esset si primus esset maleficiatus xxxiij q ij non
pro fornicacione. Pone quidam habens vxorem contraxit
cum alia prima pocius fuit primum matrimonium separatum propter
affinitatem uel consanguinitatem uel aliud impedimen-
tum nichilominus requiritur quod consenciat de nouo ad hoc
quod teneat matrimonium cum secunda quod et prime distinguitur
An contrahens credebat primum matrimonium tenere de iu-
re et sic non credidit posse matrimonium contrahere cum
secunda propter iuris impossibilitatem et ita non tenet
matrimonium nisi de nouo consenciat ar. j e ex tenore et c
cum haberet et veniens quia ibi non fuit consensus nisi
ab una parte quod non sufficit ad matrimonium contrahendum
ut de spon. tam apud tue et c si § Item uero non
credebat primum matrimonium tenere de iure et consensit
matrimonialiter cum secunda tenet matrimonium ut de spon. cum
in apostolica. In tribus casibus si adulteratur quibus cum
aliqua coniugata et ipse uel ipsa machinata fuit
in mortem viri ipsius adultere uel in mortem
ipsius adulteri vxoris cum effectu conatus non
sufficit vt sic contrahat si contraxerint sunt
separandi xxxi q. i § Item quis viuente et j e c i § su-
per eo et c Signasti et c ult. quia verba am-
plianda sunt cum effectu ut de cle. non resi. Relatum
Ideo ad hoc ut matrimonium impediatur duo exiguntur
scilicet affectus precedens et opus subsecutum ar. ff
de q et de mo. l. ij in fine vnde sufficit in quomodo suf-
ficiat alterum machinatum fuisse. Ideo si vir in
mortem sue vxoris machinatur adulteram propter
quam machinatus est ducere non potest j e Signasti
et xxxi q. i § Item quis viuente et si machinatus
est in mortem mariti quolibet multo forcius j e
super eo § Item sicut autem quod requirit quod
ipsam cognouit alias non impediretur j e super eo
et c ult. Quomodo et hec dicit quod machinacio
sufficiat etiam si carnalis copula non interuenit

nec fidei dacio si habeat intencionem in occiden-
do maritum uel vxorem ut de eo qui duxit in ma. c i in
prin. Item si non hac intencione ut contrahat cum
vxore eius occidit utpote in bello uel in . . . eam
habere potest in vxorem ut de eo qui duxit in ma. c i in fi.
Item si procurat illud mediante alio idem ac si occidis-
set ar. j de sen. ex. mulieris et licet cohabitacio
in maleficiis retrotrahatur § Item occidatur ab
alio ea ignorante ratificare non potest mortem ad
hoc ut matrimonium postea impediatur sed hec cum edictum
de matrimonio contrahendo sit prohibitorium ar. ut de
spon. cum apud. De coniugio leprosorum

132 Sumpcius dictum est de impedimento criminis
quod consurgit a vicio proprie voluntatis hic
subiciatur modernum de impedimento quod
consurgit ex vicio carnis. Aliquando racione criminis
precedentis xxxiij q ij hoc ipsum et j de pe. et
re cum infirmitas in fi. et quia leprosi de ge-
nerali consuetudine debent a conuersacione hominum
separari j e c i et ij ymo possunt contrahere matrimonium
si continere non volunt et inuenerint aliquam
eam sanam que sibi nubere velit j e c i. Quod lepro-
sis non sit eis prohibitum quia edictum de matrimonio
prohibitorium ut de spon. cum apud. Illepra uero
superueniens dissoluit sponsalia de futuro ut de
iure iur. quemadmodum et j e c ult. sed sponsalia de
presenti non dissoluit quia solum per ingressum
religionis soluuntur ut dictum est ut de sponsalibus
qui sponsalia in et multominus potest dissoluere
matrimonium consumatum ymo sanus debet compelli reddere
debitum infirmo tamen in hoc casu nulla excepto
iuuatur quia nemini licet excepta causa fornica-
cionis dimittere vxorem j e c i et ij § Item nunquam in
eodem lecto uel domo debent morari dicas
quod non debet ad lectum continue compelli quia sufficere
debet leproso quod suo debito non fraudetur sed
quare non compellitur pocius ad morandum ut xxx
iij q v c ij. Ideo forte non est nec leprosi morbus con-
probi efficiatur in exaccione sui debiti § Item si
sanus dio recusaretur sed hec bene compelletur si non
ideo ymo primo exortandi sunt et postea excom-
municandi nisi reddant debitum j e c i ubi quod si mandatum
tuum seruare contempserit vinculo excommunicacionis astrin-
gatur et j e c ij in fine. Nam illud non potest re-
ferri ad continenciam que suaderi potest imperari
nequaquam xxxij q i Integritas et vnam
solam causam excepit dominus scilicet fornicacionem j e
c ij. Tu dicas sed hec quia monendi sunt ut
debitum reddant quod si moniti acquiescere noluerint
non cogantur si continenciam seruare volunt. Item
aut seruare nolunt aut non possunt cogentur
ut j e c i in fine et c ij et ult. nec propter hoc
continencia imperatur. De coniugio
seruorum:

133 Dictum est de impedi-
mento quod consurgit ex vicio car-
nis seu proprie voluntatis hic subiciatur

De impedimento quod surgit ex vicio originis
a scilicet de coniugio seruorum. Serui contrahere possunt
inter se etiam si contradicentibus dominis et inuitis
inita contracta fuerint nulla ratione sunt propter
hoc dissoluenda debita tamen et consueta seruicia
non debent inde propterea dominis exhiberi j e t i
Quid si dominus petit seruicium a seruo et vxor de-
bitum eodem tempore cui sit obediendum distinguitur
Aut contraxit consenciente domino vel sciente
domino vel contradicente et tunc tenetur primo
reddere debitum primum de vxori ar lium di tri
seruus sciente. quoniam cum dominus concessit prin-
cipale scilicet matrimonium intelligitur et accessorium conces-
sisse ff de of dele pro ea inst. Aut domino igno-
rante vel contradicente tunc dicit h. quod vxori
prius reddat debitum cum per hoc nullum preiu-
dicium vel saltem modicum fiat domino propter moram
modici temporis nisi forte dominus in auxilium
persone sue peteret seruum suum. Hostiensis cum
multis aliis dicit et melius quod non potuit se
obligare in preiudicium prioris obligationis et ip-
se res transit cum suo onere primo obedire debet do-
mino de iniur tua in ticauit de adulterio vel ni-
si dominus maliciose eum impediret. Vnde cuius malicie non
est indulgendum ff de rei vendi in fundo et j
qui agat ac pro sugnite. Sed quid si dominus vellet
seruum suum vendere alicui qui vellet ducere ad
extraneas et remotas partes forte in greciam
Dicit h. et Hostiensis quod talis vendicio prohi-
benda est cum non debeant separari ar e cum ut
usque in possessorium et lium di fratrinitatem tri
aliqui propinquo cogi potest ad vendendum quia interest
enim ne quis sua male vtatur inst. de his qui
sunt sui vel al iur quod plt et ff e. di. domini
Idem dicit Hostiensis. tri. dum servorum serui et ancille
copulentur. quia non debent ita diuidi quod alteri
sibi debitum non possit reddere propter viam distanciam tri
nunc libera contrahat cum seruo vel liber cum serua sciens
condicionem eius tenet matrimonium nisi proposita xxix q ij
tri quis liber et c si fe. tri. si credat liber alium libe-
rum esse coniugium cum quo contrahit nullum est
matrimonium nisi postquam sciuit eum seruum vel eam ancillam
consensit liber in seruum verbo vel facto scilicet per car-
nalem copulam xxix q. i. tri quis ingenuus
b et c si femina et j e proposuit et c ult. Error
vero est quadruplex scilicet persone fortune et qualita-
tis et de istis dictum est supra de spon. quod error condi-
cionis et iste triplex quia aut deterioris condicionis
aut paris Aut melioris. Error deterioris con-
dicionis impedit matrimonium contrahendum et di-
rimit post contractum ut si liber contrahat cum ancil-
la ignoranter vel econuerso ut in q precedenti.
Error paris condicionis non impedit ut si seruus
contrahat cum ancilla et credit eam liberam
quia sunt in pari turpitudine xxix q ij c
j z ij et j de coniugio significati. Idem est si sit
error melioris condicionis ut si seruus contra-
hat cum libera quam credebat seruam quia presu-
mitur quod potius velit liberam quam seruam ar. de
iure iur. peruenit. Pone quod liber contraxit cum an-
cilla ignorante et dominus eam manumittat nunquid
est ibi matrimonium viro ignorante hanc manumissionem
Dicit h. et Hostiensis quod non quia adhuc cognosce-
bat eam ex priori consensu quia nullus fuit et
adueniente quamuis di inst ij et ff de inoff. lum
q tri cito nisi sciens eam ignoret j e proposuit et c
ult. Item si dominus ancille tanquam liberam tradit
in vxorem ei qui liber est eo ipso intelligitur ei dedisse
libertatem in aut de nupt. q tri i nisi abirmaro
Quid si liber contraxit ignorant cum ancilla
et et postquam audiuit eam ancillam et cognouit
eam nunquam est matrimonium distinguere scandit. Ho. z. ter.
Aut iste habet consciam certitudinis ex probabili
causa et discreta tunc pre iudicat si carnaliter eam
cognoscat scilicet hoc expost sciuit et credidit j e
c ij Aut ex leui et te cum credi non debet
tunc non preiudicat ar. j de sen ex communicacionis et
j e t ult. quia non tenetur credere cuilibet
ar xxiij q iiij quam magnus et titubans pro igno-
rante habendus est q de q dit inde l ult et
ar j de fi is inst. d. Sed quid si ipse mo-
uet ei litem condicionis et ipsa lite pendente vire
suo pro nati non debeat Supra ut lite pen c i et ij nunquid
tenetur reddere debitum Host. dicit Idem quod
in q precedenti. Idem dicas de quolibet impedime-
to vel consanguinitatis vel affinitatis scilicet quod ad precep-
tum potest sine preiudicio vel peccato reddere si non habeat
causam probabilem et discretam. Sed si habeat potius
sustineat excommunicacionem et est notorium supra de rest. spol
t licet liber contraxit cum ancilla ignorante
et postquam ea sciuit eam esse ancillam et vult nichilominus
esse cum ea si illa non vult cum eo remanere dicit ho.
quod non est matrimonium tamen illa di. compelli cum eo remanere ar
supra de eo qui dux in ma c. i.

De natis ex libero ventre

[133] Posito coniugio seruorum subiciatur tractare rubrica
de natis ex libero ventre. Videndum
est ergo qui sunt liberi et cuius condicionem filii
sequantur patris aut matris et quibus casibus
nati ex libero ventre in seruitutem redicantur.
a Liberi dicuntur a libertate libertas est naturalis facul-
tas eius quod cuique facere libet nisi deiure.
Est ita primo Nam liberi aut nascuntur ut sunt
illi qui nascuntur ex ingenuis aut fiunt ut sunt
illi qui manumissi. Et vnde seruitus habuit
originem et quis possit manumittere dictum est
supra de seruis non ord. quod sequitur vide usque inst. filii
semper sequuntur condicionem matris sue sint nati
de licito matrimonio sive non est de rei vend partus
supra de seruis non ord c ult et ff de sta ho lex ne-
cellius et l liberi et quod dicitur quod debent semper
sequi deteriorem partem xxxij q iiij liberi expone
debiliorem et debiliorem. Sexus enim femineus debilior
est i infirmior quam virilis ff de sta ho in cuius
et e de liberali causa. Est igitur regulare

vm q filij nati ex libero ventre liberi esse debent
ut j e c vno Et manumissi ab ecclia debent in
seruitutem redigi cum teneatur eccla illos in sua de
fendere libertate j e c vno in fine et filius liber
est siue tpre conceptus fuit mat libera et p tpre
partus fuit seu efficiatur ancilla vel si medio tpre
sit libera et tpre conceptus et partus sit ancilla
quia carcitas matris partui no debet obesse ut
dicitur in gemis q plr In quatuor casibus nati ex libero
ventre in seruitutem redeunt Primus si sacerdos
compulet sibi in ingenuitat desco filij erunt serui
ecclie in tunc iniuriam Et secundum xv q vlt cum mulier
Secundus qui ministrat arma saracenis si capiunt
serui capiantur j de iudeis 2 fur Ita quo modum
Tercius Et qui eisdem vendunt galeas vel naues
j de iudeis ad liberandum Quartus si liber homo
permittet se vendi ad preciu participandum et in
veritate percipit maior xxv an non ignorans
condicionem suam inst de iur pers § ult

De cognacione spirituali

137

Dictum est de impedimento proueniente ex desu
etudinis hic subiciatur de impedimento pro
ueniente ex propinquitate originis scilicet de cogna
cione spirituali Sed quia spiritualis cognacio dignior
est quam carnalis vel legalis Ideo primo de cogna
cione spirituali videamus Quid sit et in quibus
sacramentis contrahatur Quot sint eius species
Et quid de nimio propinquitatis fraternitatis et compater
nitatis spiritualis Cognacio spiritualis est propinquitas ad
proueniens ex sacri ductione vel ad eo detentione
utpote sacerdos baptizat puerum vel episcopus confir
mat et tu eum suscipis et tenes dum baptizatur
vel confirmatur utrique vir est eius pater spiritualis
j e c ult et c ne dum li vj et xxx q i omnes
Sed in quibus sacris dicitur seu contrahitur quan
tum ad mrim impediendum et pri contractum dissoluendum
in baptismo et confirmacione j e Nemo li vj
Per cathecismum qui precedit baptismum sacrorum funda
mentum et ianua cognacio spiritualis contrahitur per quam
impeditur matrimonium contrahendum j e contractio ubi
dicitur q talis uix contrahendo matrimonio impedientium
affert Ideo uelle videtur q afferat Item quod nup
sit fieri illud dubium no existit Sed per illam cogna
cionem mrim post ea contractum minime separatur j e
Per cathecismum Ex diacone uero aliorum sacrorum co
gnacio spiritualis nequaquam dicitur que mrim impediat
vel dissoluat j e quamuis q ex diacone li vj et
secundum ista intellige xxx q i peruenit et de conse
di iiij in cathecismo Cognacionis spiritualis tres
sunt species Prima est propinquitas que attenditur inter illum
qui suscipitur et inter illum qui eum suscipit siue sit
masculus siue femina et baptizantem Secunda
fraternitas que attenditur inter susceptum et filios su
scipientis vel baptizantis Tercia dicitur compater
nitas que attenditur inter patrem carnalem pueri
et patrem spiritualem Nam vnus compater semper
spiritualis est pater pueri Et alter carnalis Vnde
Primus si perit compatrum spiritualis Alter car

nalis no fallit regula talis Et probatur j e Ne
dum li vj Et iste species impediunt matrimonium contra
hendum et dirimunt post contractum ut ibi dicitur Dirimunt
frater compater atque pater de istis j § Matrimonium
contrahere potest absque omnes filij et filie suorum
compatrum siue sint geniti ante compaternitatem siue
post excepta illa persona per quam illa compaternitas
est contracta que non potest contrahere cum aliquo
sui filiorum patre spiritualis j e c i 2 c Super eo
et xxx q iij Super quibus et j e nemo in prin
li vj Sed videtur q si sit consuetudo talis habe
ndum in matrimonio contrahendo ut propter scan
dalum matrimonium impediatur quod alias licitum esset Sed
no dirimitur iam contractum nam multa fieri
prohibentur fa tamen tenent § de iure ucd quod ad
mensam et § de regal Ad aplicam nec propter scanda
lum quod deus Auctor in paradiso instituit
fuit per ecclesiam dissoluendum no debet xxvj di denique
et § de voto quod votum li vj Et qui dicitur q contra
ctum di dissolui j e Super eo ubi q si ita illud
si Item ad illum casum quando filius per quem contracta
est compaternitas contrahit ille ex parte ad
penitenciam agendum no autem ad thorum vel
impetrandum Cognacio autem spiritualis potest non solum directe
cum quilibet contrahitur que sunt de e q cogna
cionis filia enim mea spiritualis potest contrahere cum filio
filij mei sed no cum filio meo Per xxx q iij c i
et ergo cum filia filie mee spiritualis et sufficiat ea
sola q prohibitum non inuenitur inter
inter tales § de sponsa cum aputa Quid de filio
sacerdotis carnali et filio episcopi numquid potest
accipere in uxorem illam quam pater suus sacer
dos baptizauit vel episcopus confirmauit dicitur
q no imo si contractum fuit separatur j e
c ult et c nemo li vj quia idem est de susci
piente baptizante et confirmante et de fi
lijs eorum ut ibi dicitur Sed numquid filius sac
erdotis potest contrahere cum filia illa quam recepit
ad penitenciam dicitur q non quia illa est filia spiritua
lis sacerdotis sicut illa quam baptizauit xxx
q i omnes quos Sed no est ita j e quamuis
in fi li vj quia non contrahitur tanta affini
tas in penitencia sicut in baptismo Quid de filio
illius qui mendicauit puerum dicitur q vere est
baptizatus et ideo compater vel compater in
mendicans et ideo mendicans est Ar j e ne dum
li vj Item inter patrem spiritualem et filium et filiam quam
leuauit de sacro fonte vel inter matrem et
filium spiritualem matrimonium esse no potest et si fue
rint coniuncti omnino separentur xxx q i de eo
et xxx iij q ij Si quis cum matre et j e co
nemo li vj et sic tua nos Item si no dirimit
filium commatris sue sororem sed filie spiritualis
non sunt separandi xxx q iij illud Compater
nitatis due sunt species vna directa quando
scilicet quis leuauit illum filium alicuius mulieris

de sacro fonte vel qui baptizavit in necessitate ut dictum
est supra c. e. quod de filio si contraheret cum illa
matrimonium esset separandum j c. veniens et c. ne dum
li. vi. et xxx q. i. c. i. nisi et quidamus non se plures
quam unus vir vel una mulier accedere debeat
ad suscipiendum puerum de baptismo vel confir-
macione ut de consecracione di. iiii. non plures di. i. tamen
plus accesserint contrahi spiritualis cognacio inde
matrimonia impediens contrahenda et contracta post con-
tracta dissolvens j c. quamvis li. vi. In quantum ad su-
scipientes et susceptum et parentes suscepti j c.
nescio li. vi. quia illi duo vel tres qui simul le-
vaverunt eundem puerum de sacro fonte si ambo
contrahere non prohibentur cum maritus et uxor non
prohibeatur sibi puerum levare xxx q. iiii. c. ult.
Aliud si quis levavit filium proprium vel bapti-
zavit nunquid debet ab uxore separari Dic quod sive
ex ignorancia hec fecerint eo ignorancia sive
ex malicia hec fecerint non sunt ab invicem sepa-
randi nec alter alteri debitum subtrahere debet
nisi ad continenciam conservandam possint induci
quia si ex ignorancia hec fecerint eos ignoran-
cia excusat di. i. ex malicia non debet peccatum co-
mode reportare j c. di. viii. et xxx q. i. dictum de
eo et c. ad limina Sed nunquid potest exigere debitum
dicit Ray. quod ille qui hec fecit ignoranter potest reddere
et exigere quia non peccavit Item non scienter
similiter potest reddere et exigere quia in hoc casu non
invenimus prohibitum nec prohibemus xxx q. i. j
quod si dormierit Sicut quod exigere non potest sed reddere
tamen cum maliciose hoc fecerit Ar. j de eo qui cogn.
c. i. nisi in necessitate filium baptizavit quia tunc
eum excusat ut xxx q. i. ad limina Alia dicit
circa quod unus coniugum postquam sunt una caro
effecti filium alienum suscipit de sacro fonte quod in hoc
casu ambo parentes infantis compatres efficiuntur
Etiam alteri coniugum qui non suscepit quia coniuges
quatuor sibi actiones et inter istos quatuor im-
peditur matrimonium et dirimitur post contractum j c.
martinus et c. nescio li. vi. et xxx q. iiii. de sasatur
et c. di. quis ex uno Et in hoc casu non posset
quis habere duas commatres Sed quis posset
habere duas commatres distinguitur utrum comma-
ternitas precessit matrimonium vel sequatur Si precessit
matrimonium vel carnalem copulam licet esset sponsa
de presenti licite potest habere istas duas commatres
in uxores verbi gracia Ticia et Berta effecte sunt
commatres postea martinus contraxit cum Ticia
ea mortua potest contrahere cum Berta licet cogno-
verit Ticiam post compaternitatem contractam Secus non
ante Et hec est racio quia per unionem carnis
subsequentem non transit commaternitas ad uxorem
precedente xxx q. iiii. post uxores et
c. qui spiritualem Si vero post matrimonium sequatur comma-
ternitas distinguitur Aut uxor tua postquam
fuit a te carnaliter cognita suscepit filium al-
terius illa cuius filius suscipitur efficitur tibi
commater per factum uxoris tue Ideo mortua uxore
tua non potest illam habere in uxorem Et eandem
compaternitatem dicitur acquiri uxori per maritum
j c. martinus et xxx q. iiii. Si distatuus et c.

Si quis ex ... in vel aliqua mea nati fonte levat
hec mea commater fieri mea non valet uxor Aut
filium uxoris tue quem de alio viro genuerat illa
mulier de sacro fonte levavit Vel in confirmacione
tenuit coram episcopo illa mulier est commater uxoris
tue et non tua Nec distinguo utrum cognoveris
uxorem tuam vel non quia tibi non fuit commater-
nitas acquisita Ratio in casu isto passionem non
communicat tibi sicut uxor sed qui suscipit filium al-
terius xxx q. iiii. Si quis unus et j c. martinus
vo. Ambos compatres facit actio passio nunquam
Idem est si filius tuus quem genuisti ex alia
muliere ab alia suscipiatur non est acquisita
compaternitas uxori tue Ideo in casu isto et in pre-
cedenti potest aliquis habere duas commatres in
uxores et aliqua duos compatres in maritos Vers.
Si qua mea natum non ex me fonte levavit
Hanc post fata mee non inde vetabor habere
Nota ergo breviter per quas impeditur
et dirimitur matrimonium post contractum nec istas transfer-
tur cognacio spiritualis scilicet inter baptisantem et
suscipientem et uxorem carnaliter cognitam ante su-
scepcionem suscipientes si sint plures et baptizantem
et confirmatem matrimonium impeditur Item inter baptisatum
et filios baptisantis suscipientis et confirmatis
Item inter parentes suscepti et suscipientem vel susci-
pientes vel baptizantem Si non sit sacerdos hec
probantur j c. nescio et c. gravius li. vi. Item
in baptismo vel in confirmacione non potest aliud susci-
pere in filium ipse qui non est baptizatus vel con-
firmatus de con. di. iiii. in baptismate Item
prohibitum est abbatibus et monachis de baptismo
suscipere filios et commatres habere xvi q. i. placuit
et de con. di. iiii. non liceat et c. monachi et idem
intelligo de canonicis et aliis religiosis Ar. ff. de
postul. ex parte ...

De cognacione legali

136 Premissum est de cognacione spirituali Sed quia
cognacio legalis potius participat cum spirituali
et partim cum carnali Ideo immo subiciter
de legali quam de carnali Unde videndum
est quid sit quot sint eius species quam et qualiter
impediatur matrimonium contrahendum et dissolvat
A post contractum Cognacio legalis est quedam pro-
pinquitas que provenit per adopcionem et adopcio est
extranee persone in filium vel nepotem vel de-
inceps assumacio legitima Vel sic Adopcio est
legitimus consensus per quem qui filius non est pro
filio habetur vel nepote seu nepte Species ad-
opcionis sunt duo prima arrogacio alia adopcio
simplex Arrogacio fit auctoritate principis et de eo qui
est sui iuris i. non habet patrem vel si habet emanci-
patus est et transit in potestatem adoptantis
Adopcio simplex que fit ... ingratus et
de eo qui est in potestate patris et non transit
in potestatem patris et non transit in potestatem ff.
de adop. l. ii. et l. Si pr. inst. de adop. § ii.
et iii. et q. ... hodie .... Arrogo qui sum
est et habet meus esse natis patris adopta-
to sunt non patris desunt esse Adoptare

pt presam qui generare pt adoptare ff de adopt
l ii q(uo)d e(st) stud Item minor xx annis et optare
no pt nisi iusta causa interueniente ff de adopt
di pt q(uo)d ille Item nec mulier nisi a principe con-
cedatur in solacium filiorum amissorum c de adop-
tionibus l mulier Adoptari pt quilibet tam masculus quam
femina dummodo sit minoris etatis quam adoptans
ita q(uo)d filius naturalis esse posset ff de adop l Ad
apercionem Oritur aut ex adoptione triplex cogna-
tio legalis una e superioris linee respectu ad- 1
optati filii ad patrem et adoptatem et eiusdem h(ec)
semper prohibet matrimonium etiam post emancipa-
tionem ff de rei nup qui etiam ii Secunda e inter 2
adoptantem et uxorem adoptati et inter adopta-
tum et uxorem adoptantis qui finita etiam adop-
tione contrahere no possunt ff de rei nupt na adop-
tiuus et infra de nup q(uo)d i ii et iii Tercia e inter ad- 3
optatum et filios adoptantis hec dissoluitur per
emancipacionem uel mortem tamen impedit matrimonium dum
durat i c vno et xxx q iii Quota dilige Hec sunt
vera si in matrimonio et h(ec) in filio arrogato qui tran-
sit in potestatem adoptantis quia adoptiui licite
contrahunt adinuicem quia prohibitio non recipitur
Item adoptiuus licite contrahit cum filiis illius
arrogatis cum non sit in eius potestate Nec idem
idem in optato et arrogato [illegible] quod no pt copula-
ri filie adoptionis adoptantis quia licet non
transeat in potestatem adoptantis acquirit tamen quedam
iura que dissoluuntur per emancipacionem c de adopt
l pe q(uo)d Si [illegible] et h(ec) idem vr [illegible] i c vno
que indistincte loquitur de adoptione no distin-
guendo inter arrogatum et adoptatum Quid si ad-
optiuus durante adoptione contrahit cum [illegible]
Dicunt quidam quod no dissoluetur matrimonium
ad ipsius impedimentum sit temporale [illegible] quod no
e in initio quia hodie no possit contrahere cum
coniugata sed cras mortuo viro eius poterit
simile est hic

De eo qui cognouit consanguineam sue uxoris

[13] Visum est de cognacione spirituali et legali
nunc videndum e de cognacione carna-
li sc de consanguinitate et affinita-
te Sed quia affinitas quandoque superuenit post matrimonium
contractum Ideo ut videbitur quid iuris sit in illo
casu subicitur Rubrica de eo qui cognouit con-
sanguineam uxoris sue Sed ut scias quid sit faciendum
quando aliquis cognouit consanguineam uxoris sue an-
tequam cum uxore contraxisset aut post matrimonium contra-
ctum Dic an matrimonium cognouit eius consanguineam uxo-
ris distingue aut pt probari an no Si pt
probari linea per testes duos [illegible]
quo matrimonium e contractum Quia tamen an
matrimonium sufficit ut dictum est s de spon q(uo)d xii si
superuenit Item si possit probari linea debent
ab inuicem separari i c de illis et c ex litteris Si
no probari no pt distinguitur aut tamen [illegible]
in foro contencioso Aut in foro anime Si in
foro contencioso vere ecclesia matrimonium publice

contractum approbare et ipsum compellere ad re-
manendum cum ea i c de illis quia ecclesia no iudi-
cat de occultis xxxii di Erubescant sa-
cerdotes confiteatur carnalem copulam matrimonium
precessisse et aliqua pars viam ne hoc dicat
quia multi sunt inter se contra matrimonium colluderent
et ad confessionem mendacium facile [illegible]
debent ppt hoc ad vinculum ecclesie matrimonium separari
dum nec rumor vicinie e Credo validus nisi
accedunt rationabiles presumpciones q(uo)d possit contra-
ctum matrimonium irritare i c super eo Sed si esset fama
publica et ambo consitentur bone fame et
confessioni stetatur xxxv q vi Si duo quia
aliud e fama et aliud rumor ii Si in foro anime
debet abstinere penitus ab uxore i c veniens ii et
si uxor sciat illud impedimentum sibi inducat ad
continenciam obseruandam Arg i c ex litteris Si vero
uxori ignorante et vir exigat debitum reddere
compleatur sustineat excommunicationem potius quam veniat
applicatur sustineat excommunicationem contra consciam et
edificat ad gehennam i de sen ex inquisicionis Et s de
rest spol litteras Idem dicendum est si contraxit
cum puella de futuro et puer cognouit consan-
guineam sponse qua sponsam quia affinitas
superueniens soluit sponsalia de futuro i c ve-
niens ii c ex litteris et i c [illegible] c ii Poterit aut
ignoranti dicere impedimentum soror uel frater
tibi no displiceat no possum te cognoscere uel
debitum reddere quia habeo grauem infirmitatem
sc spiritualem et dicat viri quia illud possumus
quod sine peccato possumus xxii q ii Faciat hoc
et sic viuat sicut frater et soror arg i de fugi-
tiuis consultacioni uel se transferat ad partes
alienas Si alter q(uo)d sic viuat noluit consen-
tire Si aut post matrimonium contractum cognouit
consanguineam uxoris ppt affinitatem super-
uenientem no di matrimonium separari i c [illegible] nec spon-
salia de futuro cum carnali copula subsecuta
i c [illegible] i i et c ult Item nec sponsalia
de presenti sc carnalis copula no fuit subsecuta
pot ppt affinitatem superuenientem separari i c
districtio Sed priuat potestate petendi debitum
peccauit si tamen exacto reddere tenetur et adhuc
pt compelli i c i et c pe et ult et addo quod
dicitur [illegible] qui q Sed magis dico
tamen peccat tamen grauiter si petet debitum quamdiu
sciret ipsum a consanguinea no abstinere [illegible]
i c ex litteris Nota q(uo)d incestuosus mortua
uxore matrimonium contrahere no debet i c i
et xxxii q vii Si quis viduam tamen si contra-
xerit tenet Iste no debet reddere debitum nisi
ab ea fuit requisitus i c transmisse ii ab ecclesia
quia cum inuicem cum eo fuit dispensatum
Dicit enim Innocencius q(uo)d dispensacio nulla est
utrumque aliquid sit contra ius siue sint clerici
siue laici dispensatur ad inuicem qua alias
sine peccato contrahere no possent xxxiii q
ii Ad adolescenciam

De consanguinitate et affinitate

138 Dictu est supra de cognacione spirituali et le-
gali / nunc subiciatur de carnali que consistit
in consanguinitate et affinitate. Unde vi-
dendum est quid sit consanguinitas / et unde dicit-
ur / quid sit linea consanguinitatis / et quot sunt linee /
quid sit gradus et qualiter gradus computentur / et
hoc totum in arbore patebit / et ad quem gradum
matrimonium prohibeatur. ¶ Consanguinitas est attinencia
a unius persone ad aliam / proveniens ex eo / quod una
illarum descendit ab altera vel ambe ex eadem.
Vel sic consanguinitas est vinculum personarum
ab eodem stipite descendencium / carnali propagacione
contractum. Stipitem dicat illam personam a qua
alii originem extraxerunt sicut Adam fuit stipes
Cayn et Abel / et filiorum qui ab eis processerunt.
¶ Dicitur autem consanguinitas a con et sanguine quasi
eundem sanguinem habentes / vel de uno sanguine
b procedentes. ¶ Linea est ordinata collectio per-
sonarum consanguinitate coniunctarum / diversos
gradus continens / ab eodem stipite descendencium /
usque ab unitate quibus stipitis secerneres / ordinata
collectio personarum dicitur / quia plures sunt persone
in qualibet linea consanguinitate iunctarum ideo
dicitur / quia omnes persone unius linee sunt
consanguinee inter se / diversos gradus continens
ideo dicitur / quia optime quod consanguinitas provenit
per stipitem quem. ¶ Linee vero sunt tres scilicet ascen-
dencium / descendencium / transversalium sive colla-
teralium. Prima est ascendencium / a quibus originem
traxit unus sicut pater et mater / avus et avia /
2 proavus proavia abavus et abavia. Secunda est
descendencium / que duxerunt originem ab hiis sicut
filius et filia / nepos et neptis pronepos pro-
3 neptis / abnepos abneptis. Tercia est transver-
salium seu collateralium id est a latere venientium / a
quibus non duximus originem / nec ipsi a nobis / ut
frater et soror / filii duorum fratrum qui dicuntur fratres
patrueles / vel filii duarum sororum qui dicuntur fratres
consobrini eorum filii et eorum nepotes / hec
probantur xxxv q v c ult. Sed due linee
descendentes / una faciunt lineam transversalem /
utpote filii duorum fratrum attinet sibi linea
transversali / et quilibet eorum descendit recta
linea ab avo eorum / qui fuit communis stipes a
quo traxerunt originem / et sic de aliis descen-
dentibus. ¶ Gradus est quedam habitudo sive dista-
4 ncia personarum admonitarum / facta collacione ad quem
parentem / qua cognoscitur quota generacionis
distancia due persone distent inter se dicitur
autem gradus ad similitudinem scalarum locorum que pro-
clivium quos ingredimur ut de proximo ad remo-
ciores transeamus ff de gradibus inter consultis
qui gradus. ¶ Premissis istis ad declaracionem
graduum accedamus. Sed quia hec in arbore
melius patet ideo videndum est quare fuit
inventa. Secundo qualiter construatur. Tercio

legentur regule tam canonice quam legales. Et
qualiter linee secundum leges et canones computantur.
Quarto de quibusdam dubitacionibus subiectis
ut sic nunc quaternario finiretur. Arbor ideo
fuit inventa et depicta quia veritas magis
oculata fide quam sensibus animi insignitur
Inst. de gradibus agn. et cognacionis et cetera
degemus

Arbor e ista sic componitur quia in medio
arboris debet poni quedam cellula et debet esse
vacua que dicitur truncus xxxv q v Quelibet
cellula debet esse vacua quia ibi e quoddam caput
sine nomine quia h(ic) truncus descendit ipse truncus e
respectu descendens di habere nomina et sic vno noie
non potuit designari licet omnia noia que respectu
descendentis ipse truncus signat in vna cellula poni
possent Tres gra exempli vocetur Joachim
Nota q omnes persone que sunt in linea ascen-
dente habent fratrem et sororem a dextris et a sinistris
verbi gra pater habet fratrem patruum et sororem
amitam mater habet fratrem et sororem matertera
et sic de aliis superioribus Et omnes persone que sunt
in arbore attinent Joachim stirpi Sed non
omnes sunt consanguinee inter se ymo illi qui sunt
in arbore in dextra parte arboris no attinent
illis qui sunt in sinistra quia ex linea vel ex vna
parte e consanguinitas Joachim ex parte patris et
ex alia parte matris Est tamen exceptio tamen in dua-
bus lineis collateralibus Joachim in quibus est
frater Joachim et eius successio et soror Joachim
et eius successio Item omnia nomina posita in
ascendenti vel descendenti linea dicuntur respectiue
ad Joachim et similiter in transuersalibus omnia
capita transuersalium linearum dicuntur respectu Joa-
chim descessio uero respectu capitum Exceptio e
in duabus lineis ex vtraque parte v g i sinistra
parte patruus dicitur Joachim et inde sequitur
frater patruelis qui dicitur respectu Joachim
et di dicitur uero predictam regulam respectu patrui
Joachim sed propior sobrinus qui e filius patrui
magni et dicitur respectu Joachim Item in lineis
in dextra parte auunculus consobrinus Auuncu-
lus magnus et propior sobrinus qui dicitur respectu
Joachim describens hic modo arborem producere-
do sursum post lineam ascendentem quatuor cel-
lulas continentes In quarum prima ponitur pater
et mater et et similiter descendendo ut dictum
e de e q linea Nota q ponitur uel non ponitur
in arbore tota consanguinitas trunci Nam trun-
cus habet quatuor auos s auum et auiam patruos
et auum et auiam maternos vnde pro auos et tres
ab auos et licet hodie tot gradus sunt distincti
tamen durat consanguinitas ultra hos gradus quia
ciuilis racio non potest iura naturalia tollere nisi
de iure canonico nisi nec obstat xxxv q v ad se-
dem etc ubi dicitur q ultra hos gradus
non est consanguinitas intellige quantum ad matrimonium
impediendum tamen si aliquis in quinto gradu cogno-
scit consanguineam suam no committit incestum
quia prorsus a cognitione legum quia a natura dicitur
quis committere incestum quantum est enim ad matrimonium
sunt arctati gradus no quantum ad successionem
quia usque ad x gradum legalem fit successio
xxxv q v ad sedem tamen ex parte matris
quam ex patris parte e de li hedi insti co
sanguinitatis aut ibi posita cessante non
tamen succedunt nisi eius de progenie cognatorum

debetur xxxv q iii c i Item nota q auus
et auia non sunt vir et uxor sicut pater et mater
quia sequeretur q pater et mater essent frater et so-
ror non dicitur auus et auia bigamos fuisse puta
auus genuit patrem et ex alia et alia genuit
matrem ex alio et sic de aliis ascendentibus
et q sufficit medietas arboris in doctrina tra-
denda ut fecit in medio dicti uexilli Sed alia me-
dietas fuit apposita ad decorem uel ut cernetur
nomina consanguinitatis ex vtraque parte Nota quatuor
1 regulas Prima est e persona addita persone pro-
creantis propagacionem gradum adicit et hec regula
4 locum habet in linea ascendenti et descendenti
2 Secunda quotquot sunt persone de quibus queritur
computatis intermediis vna minus tot sunt gradus
verbi gra Sunt quatuor persone dic ergo tercium esse
gradum inter extraneos Si sunt quinque dic quar-
tum esse gradum inter extraneos ut semper vna
persona subducatur quia truncus non computatur
xxxv q v c i et hec regula habet tamen locum
in hiis personis quarum vna descendit ab
altera ut in linea ascendenti et descendenti
3 Tercia regula est e si persone de quibus queritur
non descendunt vna ab altera sed collateraliter descen-
dunt a communi stipite et sunt in linea ascendenti
equali quoto gradu quelibet istarum distat a communi
stipite toto gradu distant inter se xxxv q v c i
et ult Quarta e talis si persone de quibus que-
ritur no descendunt vna ab alia sed collateraliter
a communi stipite procedet et sunt in linea inequali
quoto gradu distat persona remocior ab isto
trunco toto gradu quelibet istarum distat inter se
ut semper computacio fiat ab eo qui magis e remo-
to ab ipso trunco quoto gradu quis distat a sti-
pite et a quolibet alio per aliam lineam desce-
dentem ut q dicto et c ult Nunc assignemus
computacionem graduum tam canonicam quia legalem
Nam in linea ascendenti conueniunt gradus tam
canonici quam legales ymo habent regulam communem
et quelibet persona addita superiori uel inferiori
gradum facit e truncus et e pater in linea
descendenti et filius distat primo gradu a
trunco auus ii proauus tercio abauus quarto
Et nota q gradus legales designantur
nigris punctis in inferiori parte cuiuslibet cellule
canonice sicut ad legalem In linea tra-
nsuersali aliter computatur secundum hanc regulam
quot persone inueniuntur hinc inde a communi parente ab
ul stipite descendentes preter ipsum stipitem toto gra-
du distant ultime persone de quarum distancia
queritur verbi gra Si vna persona de qua queritur
distat a communi parente per gradus quatuor et altera
per duos omnes ille persone a quo parente sunt
vii ergo remoto communi parente remanent vi
persone toto gradu distant inter se sed sex et
sic non duplicatur transuersales gradus leges

sed secundum canones duplicantur ut infra d(icetur).
Factum est quia hereditates nequirent deferri nisi
de una persona in aliam ideo curavit secularis
imperator in singulis personis singulos perficere
gradus quia vero nuptie sine duobus fieri non valent
sicut personis ideo sacri canones duas in uno
gradu constituerunt personas xxxv q. v. ad
sedem. Ista principalis canonica computatio in
linea transversali fiat per istam regulam quoto
gradu quis distat ab aliquo superiori eodem distat
a quolibet descendenti ab eo per aliam lineam
usque lineam equalitatis per ea preter unius personarum gradus
apponitur ut c. quod dilecta et c. ult. secundum eundem regu-
lam a superiore cellula scilicet ab avo qui distat
a trunco in primo gradu ergo patruus qui descendit
ab avo per alteram aliam lineam similiter quarto
gradu patruus filius et sic pronepos patruus
et proavus sunt duo fratres ergo sunt in primo
gradu xxxv q. v. ad sedem et c. ult. Ergo
avus a filio avi distat secundo gradu a patruo
per tertio et truncus in primo similiter nepos pa-
trui distat quarto gradu a trunco pueriens filius
patrui et avus sunt duo nepotes ergo in secun-
do gradu duorum sunt fratrum filii qui fratres
sunt in primo gradu ergo pater distat in filio
patrui et pater sunt duo pronepotes ergo sunt
in tertio gradu quia sunt filii duorum nepotum
qui sunt in secundo ergo truncus distat quarto
similiter pronepos patrui est in quarto cum
trunco et in linea equalitatis que continet omnes
personas equaliter cum eo descendentes prolixas
pronepos patrui et truncus sunt abnepotes
abavi ergo sunt in tertio gradu Item attende ad
patruum ipse distat a trunco tertio et filius eius
secundo similiter distat Et ergo patruus magnus
qui descendit ab eo per aliam lineam similiter
distat tertio patruus sobrinus tertio et filius eius
secundum in tertio et in linea equali de inde de
mo personarum adiciatur gradus et in probatione
illa potest procedi ut prius hec probantur xxxv
v q v ad sedem et c. ult. Nam gradus computa-
di sunt et distinguendi propriis nominibus vel
equipollentibus indiciis nominando personas in-
cepta computatione a stipite id est a parentibus vel a
maioribus scilicet fratribus ut c. tua et de descendentes
et c. licet propone quod alique persone attinent sibi
ex una parte in secundo vel in tertio gradu ex alia
vero in quinto numquam potuerunt contrahere Respondeo
quod sic quia semper standum est remotiori per-
sone in consanguinitate ut c. ult. quia sicut olim
omnis consanguinitas timeatur timabatur
in septimo gradu xxxv q. ii ad sedem. Ita hodie
timatur in quarto saltem quo ad prohibitionem
copule coniugalis ut c. non debet et consanguinitatem
ex sui natura Non est impedimentum nimis

tres sola quarto impedit xxxv q. v. ad igitur Credo
si autem si aliqui contraxerunt in quinto gradu quando ad-
huc erat prohibitum postea contra statuit quod in
quinto gradu licite possit contrahi nimis ut in c.
non debet numquam tenet nimis sic quod non quia quando
non trahitur ad preterita nisi hec ibi dicatur de
de const. c. ult. Sed si fuerint post quartum publi-
cata similiter steterunt ex ipso intelligitur nimis ratifi-
casse ut de quibus sacris professi et de de spon-
impuberibus ut infantes li vi sic ut de de eo qui
duxit in matrimonium quam ad notitiam pervenit potes consti-
tuere arborem in manu singulos digitos habentes
distinctos per quatuor articulos duorum collateralium
et superiorem partem medii digiti habeas pro stipi-
te sive communi parente et procede per regulam
positam ut c. quod canonicam Et nota quod qui equaliter
descendunt ut duo fratres vel filii duorum fra-
trum dicuntur esse in gradu sed qui inequaliter
descendunt ut avunculus et nepos distant gradu
sequitur vide de quibusdam dubitationibus et stre-
dum est quod non valet hec argumentatio p et a sunt
consanguinei et p potest accipere uxorem filiam a
ergo a filiam p. Nam patruus et truncus
sunt consanguinei patruus potest ducere filiam trunci
quia sunt in quinto gradu non tamen truncus potest du-
cere filiam patrui quia est sibi in quarto gradu
Sed ideo est quod filius trunci cum sit in linea
superiori equali Item licet patruus et eius pro-
nepos in eodem gradu attineant trunco maior
tamen consanguinitas est inter truncum et patruum
quam inter truncum et pronepotem patrui ut c.
quod dilecto Item queso quare truncus cum alio distat
quarto gradu et non distat a filio suo sed pa-
truus quinto cum persone addita persone per
carnis copulam adiciat gradum Ad hoc dicatur
quod propter rationem redditam debent distare quinto sed
propter aliam rationem debent distare tertio sed quia
est ideo propter repugnantiam electa sunt vel fuit
media via sed ut distaret Item cum proavus
et patruus sunt in eodem gradu videtur quod quoto
gradu proavus distat a trunco eodem gradu
debeant distare patruus et cetera. Ad hoc quod
illi dicuntur esse in eodem gradu respectu communis
parentis scilicet abavi a quo descendunt equaliter
non respectu trunci cuius respectu uno gradu
plus distat patruus quam proavus Item
queritur quatenus extenditur affinitas vel con-
sanguinitas in linea ascendenti ~~Non attenditur~~
vel descendenti dicunt quidam quod non excedunt
quartum gradum ut c. non debet Alii dicunt et melius
quod infinitum ar. ff. de ritu nuptiarum nuptie et xxx
v q v progeniem et duobus c. sequentibus

De consanguinitate et affinitate

Sequitur videre de secunda parte huius
que est de affinitate unde videndum quid
[139] sit affinitas et postea de arbore affi-
a nitatis. affinitas est proximitas personarum ex carnali
a commixtione proveniens omni carens parentela. |
Ex carnali commixtione ideo dicitur quia contra-
hitur tam per licitum quam per fornicarium coitum
xxxv q iii nec eam et extra de eo qui cognovit consanguineam uxoris
distinctio et c tue fraternitati. Arbor affinitatis componitur
sic. nam in medio arboris ponitur quedam linea
continens quatuor cellulas in quibus sunt quatuor
gradus sine nominibus personarum et ideo ponitur
in medio ut ostendatur gradus affinitatis in
utroque latere computandi. Item in utroque latere
istius linee ponitur una linea consanguinita-
tis continens sic quatuor cellulas quod fit dupli-
1 ci de causa. prima est ut ostendatur quod omnis affinitas
2 habet ortum a consanguinitate. secundo ut ostendatur gra-
dus affinitatis esse computandos ex parte consang-
uinitatis tantum et non a personis copulationis. preter-
tam per mares quam per feminas contrahi
affinitas. ideo ex una parte describitur linea
continens fratrem cum sua successione usque ad quar-
tum pronepotem et ex altera parte linea continens
sororem cum sua successione usque ad quartum gradum.
Iuxta lineam fratris ponitur alia linea continens
similiter quatuor cellulas. in quarum prima ponitur
uxor fratris. In secunda uxor filii. In ter-
tia uxor nepotis fratris et sic appellantur.
In quarta uxor nepotis fratris et sic appella-
tur. nunc uxores olim appellabantur relicte
ad designandum quod istarum copula debeat con-
trahi hoc genus affinitatis. Item iuxta lineam
sororis ponitur alia linea continens quatuor
cellulas in quarum prima ponitur vir sororis.
In secunda vir filie sororis. In tertia vir nepo-
tis sororis. In quarta vir pronepotis sororis
et sic iste linee quarum quelibet continet quatuor
cellulas. Ad ostendendum quod prohibitio non
attenditur infra quartum gradum consanguinita-
tis vel affinitatis ut e. non debet quod prohibitio.
Item in utraque parte ponitur una auricula
b ad decorem. In doctrina huius arboris. Nota qua-
1 tuor regulas. prima talis est quod omnes consan-
guinei uxoris per carnalem copulam efficiuntur
affines viro. et eque omnes consanguinei viri
efficiuntur affines uxoris et in eisdem gra-
dibus affinitatis in quibus gradibus consan-
guinitatis attinent alteri. Unde ego et soror
uxoris mee in primo uno gradu eximus
filius vero eius in secundo gradu est a me
neptis vero tertio et sic de aliis xxxv q v
porro. Secundo mei cognatos viri et cognatos
uxoris nulla prorsus affinitas est contracta
propter quod minime debeat impediri. immo pater
potest habere matrem et filius vel duo fratres

2 duas sorores ut e. quod super hiis. secunda est talis
quoto gradu consanguinitatis distat quis a con-
sanguineo suo vel uxore ipsius xxxv q v in de
3 propinquis et equalis et ut e. c. i. Tertia talis
est persona addita persone per carnem copu-
lam mutat genus consanguinitatis in genus
affinitatis xxxv q iii quod hanc autem et c
4 sequenti. Quarta est talis persona addita per-
sone per carnis propagationem mutat gradum et
non genus xxxv q v porro. hee due regule
ultime in uno versu continentur. Mutat nuptia
genus sed generata gradum. Si vis habere primum
genus affinitatis secundum regulas predictas adde per
carnis copulam alicui de tua consanguinitate
aliqua et illa persona affinis est omnibus con-
sanguineis viri sui in primo genere affinitatis
et hec tantum habet prohibitionem. Unde mortuo
fratre meo adde illi alium virum ille est michi in
secundo genere affinitatis et ille secundum antiqua
iura non potuit mortua illa accipere aliquam de con-
sanguinitate prioris mariti usque ad quartum
gradum et hec habet contrahere ut e. non debet.
Tertium sic habetur adde personam per carnis copu-
lam secundo gradu vel genere. Iesta tu aus sunt mariti
relicte fratris tui mortua illa relicta maritus
eius qui erat tibi in secundo genere affinitatis acce-
pit aliam illa est tibi in tertio genere et illa olim
mortuo viro suo non poterat copulari alicui de
consanguinitate tua cui illa esset tibi et consangui-
neis fratris tui in tertio genere usque ad gradum
xxxv q iii porro. primum genus tantum contrahitur
ex una parte secundum et tertium quandoque ex duabus ut
in uxoribus duorum fratrum qui sunt in secundo
ex utraque parte de sobole suscepta ex fratribus in quibus
nata est non poterat olim copulari alicui
de consanguinitate prioris mariti propter publice
honestatis iustitiam que sublata est hodie sed in
ista intelligitur ut e. non debet. Licet nunquam pu-
blice iustitia est sublata in secundo genere in
aliis ut xxxv q iii porro. Dic quod ibi publice
honestatis iustitia simul incipit vel cadit in
eodem casu cum secundo ut in uxoribus duorum
fratrum sive consobrinorum uno sublato tollitur
et aliud per illud c. ut e. non debet quia quotiens
unum ex una radice nascitur consequens est ut
una lege tollatur. Quod de nuptiis. Licet in ipsis? dicit
in sponsa de futuro vel de presenti adhuc remaneat
de sponsis ad eundem et c ex sponsalibus li
vi dicit ut ibi quod honestas in maioribus non quod
liceat sed quod honestum sit considerari oportet
ff de ri nup semper. Consanguinitas ergo et affi-
nitas precedens non impedit contrahendum
et dirimit post contractum usque ad quartum gradum
inclusive nec valet consuetudo in contrarium
quia diuturnitas temporis peccatum non minuit sed
augmentat ut e. non debet. de affinitate dic
ut extra de spon quod xvi sed supervenit et extra de eo
qui cognovit consanguineam uxoris sue. Sed numquid extra

ordinaria pollucio inducitur affinitatem dic
unt quod si non nec matrimonium consumat xxxv
q iii extra ordinaria nisi ex affectu fiat maritali
ut ibi et C de eo qui cogn consang fornitati
et C de spon Mulieris Nos hec enim non con
trahitur affinitas necesse est sanguinis
utriusque fieri commixtione Ar xxxv q v ex for
nicatis Ideo si mulier semen emittat non
contrahitur affinitas et est ad hoc Ar de
frigido qui palpando potest mulierem provocare
ad seminis effusionem vel expulso et tamen non
est ibi unio vel commixtio seminis et ideo nec
affinitas Et ideo si vir intrat claustra mu
lieris et ipse non emittit licet ipsa emittat
tamen nulla est affinitas contracta ut dictum
est C de qui cuius consang fone Sed si vir emit
tet in membro mulieris dubitatur et non mulier
dubitatur potest tamen sponsalia ratificaventur ar
xxxv q iii extra ordinaria Nota quod aliqui conti
quasdam ymagines mulieris super cellulam sororis
tenentem in manu lineam protensam usque ad
uxorem fratris quam dicat soror Venite ad me
omnes qui estis in ista linea qui mihi estis affi
nes in primo genere affinitatis Eodem modo ex
alia parte arboris conti alia ymagines super
cellulam fratris tenentem in manu quandam lineam
protensam ad lineam viri sororis quam dicat fra
ter Venite ad me omnes qui estis in linea illa
qui mihi estis affines a primo genere affinitatis
Ad hec designandum due linee ponuntur rubee
quarum una oritur in cellula uxoris fratris et
terminatur in cellulam sororis et alia oritur in
cellula fratris et finitur in cellulam viri sororis
et in utraque est scriptum primum genus affinitatis

De frigidis et maleficiatis

Visa est de affinitate que contrahitur per
coitum Sed quia frigidi coire non possunt
Ideo subiciatur hic de frigidis et male
ficiatis et impotencia coeundi Unde de istis per
ordinem est videndum sed quolibet impedit matrimonium
contrahendum et dirimit post contractum Nam
frigidus naturaliter contrahere non potest xxx iii q i c
i et ii et Ie c laudabilem nisi ambo vellent in
simul habitare ut vir eam et si non ut uxorem
saltem habeat in sororem Ie c laudabilem B quod si
ambo Sed qualiter et quando ob causam frigiditatis
divorcium fieri possit distinguere sic Ho Quando divor
cium petatur celebrari ob impotenciam coeundi
et masculinam impotencia allegatur naturalis
puta frigiditas Aut masculus provocat
ad iudicium ad feminam Item aut masculus
maior xviii annis ad divorcium provocat et
uxor quatuordecim Aut uxor minus masculus aut
triennium aut anni per quos debent sic morari
quo tempore elapso si per eum iudicium ecclesie potest
probari virum impotentem divorcium celebrabitur
et mulier nubet in domino Sed vir iudicatur
ne aliquam ducat Si aut duxit subaudi

et cognovit reus periurii habebit et in perpe
tuum ubia erunt de parando cum muliere con
dicente si fuit conscia fraudis Ar ff de
adulterio Si uxor quoque iudex Si vir non fuit con
scia potest eam repellere pretextu adulterii Ar xx
xi q i de benedicto et q vi nichil Et dicat quod
hec non obstat quia matrimonium postea debent restau
rare Ie c laudabilem et c fraternitatis vel nam si tamen
Est aut recte iudicium ecclesie potest probari virum
impotentem divorcium celebrabitur et mulier
nubet in domino Sed vir iudicatur ne aliquam
ducat Si aut duxit subaudi et cognovit
reus periurii habebit et perpetua connubia erunt
separandum cum muliere contradicente si fuit con
scia fraudis Ar ff de adulterio Si uxor quoque
iudex Si vir non fuit conscia potest eam repellere
pretextu adulterii Ar xxxi q i de benedicto et
q vi nichil sibi Et dicat quod hec non obstat quia
nimia postea debent restaurari Masculus
iurabit se naturaliter frigidum nec posse cognoscere
aliquam mulierem nec moveri ad voluptatem carna
lem Nam si aliquociens movetur licet non possit
perficere non esset naturaliter frigidus quia si potest
iuvari calidarius vel medicis planum est Si
non potest et mulier virgo est et utraque confiteatur
post terminum potest separari Mulier aut iurabit
quod nunquam vidit ipsum moveri nec virgam
erigi et omnem diligenciam adhibuit ut opus
carnale sequeretur infra tempus elapsum a iudi
ce statutum et quilibet habet vii propinquos vel
vicinos bone fame qui iurabunt se vere credere
quod coniuges iuraverunt et divorcium cele
brabitur Sic intelligo Ie c i Nunc lauda
bilem quoque Si aut et membrum meum insufficiens
est Si unquam sufficiat si recipiat sacramentum duor
vel trium propinquorum non quia in causa solemp
ni et periculosa causa non est a statuto minore rece
dendum Ar xx di c i c laudabilem quoque ult
Item si aliter neget ut in sequitur Item quod si
maritus provocet ad divorcium et mulier se
asserat ab eo cognitam dic standum esse verbo
mulieris quia vir intromittitur aliqua que hec
asserit nisi vir esset cum sciret sibi preiudicium ge
nerari et maxime quia tales consueverunt coha
bitare similis sanguine C de eo qui cogn
consang vel sic Item ordine et sic credendum est
mulieri que matrimonio confitetur C de cla
ndes despon c i hoc est verum nisi vir convin
catur per aspectum corporis ut in quaestione se dicit Si
vero maritus asserat se cognovisse uxorem muliere
contradicente et divorcium petente standum
est verbo viri quia est caput mulieris C de
spon inpu celebratur et xxxiii q i Si quis
accepit nisi mulier ipsum convincat de periurio
aspectu corporis xxvii q i nec aliquis et C
de proba proposuisti et c causam ergo si mulier

est corrupta caueat ei nubere quia statim vos
prius nec corrupta pt se virginem ostendere cum
non sit et secundum hoc intellige i e c. i. ꝗ illa
autem ꝙ dicat vir tamdiu tacuit subaudi et
maxime quia idem est ac si ab inicio recla-
masset ex quo matrimonium contractum erat Sed quod
tamdiu tacuit est maior presumpcio contra
ipsum dicat tamen Innocentius ꝙ suspicitur in illicia
que nimis tacuit per ex plenam triennium Ar
i e laudabilem in prin. Item si per mendacium
stet quia non vult contrahere vel per mulierem
dicat Ho. cum esse procedendum per quem stabit in causam
ydoneam exigendam ut consulit Ar. ꝰ ut litem
non ql. cum ꝗ ult. et i t. prox. c. i. ij et in eodem
b si Innocentius Item rta argumenta sunt ad pro-
bacionem frigiditatis sed aspectus corporis inicia-
ta septima manus propinquorum et triennium Sed
districtus Iudex prouidebit vtrum solum vnum
uel duo uel omnia ista argumenta fiant prestari
et quia oculus sepe fallitur et manus xxvij
q. i. Nec aliqua et in summa separacionis matrimonii
pirulum amne vtitur Ideo melius est ꝙ habu-
dancius probaciones quam deficiant in certa ma-
iora causis sit agendum xlij di. quiescamus
et ꝰ de cler. ubi periculum li vij tum si alterum ob-
mittant nichilominus valet summa ut xxij q. i. de his
requisisti et ꝰ de prob. proposuisti et c. causam Si
aut vir dicat se mouerj ad coitum vel quod
alias mulieres cognoscat tunc pz ꝙ maleficium
allegatur et ideo post triennium cohitum debet
simul morari ad proprium iudicis i e laudabilem
in prin. et c. ult. Item distinguendum vtrum sit
temporale maleficium uel perpetuum Si sit temporale non
dirimit matrimonium iam contractum Ar. i e ffrmitatis in
nos tm Si vero est perpetuum dirimit xxxiij q. i.
Si per sortiarias et dicitur perpetuum cum maleficiator
illud destruere posset sed ad hoc ꝙ dirimat matrimonium
necesse est ꝙ precesserit matrimonium Si aut sequatur nun-
quam dirimit sicut nec alia impedimenta seque-
cia xxxij q. vij hijs qui sam et ꝰ de eo qui agn
consanguinitatem uxoris et c. tue et pt quis esse
maleficiatus ad unam et non ad aliam tum non
separatur sed in matrimonium ut primum restituatur xxxiij
q. ij Si per sortiarias Item de frigidis nichil
nec lex contradicat quia licet ipse dicet se habere
potenciam cognoscendi aliam non creditur sibi
nec permittatur ob hoc ꝙ et Ho. Sicut ꝙ debent
matrimonium propter maleficium perpetuum separari et
Ho. ꝙ omnino illa est expressa omnino abiciendam
tanquam dia et nimis onerosa quia pstaret
mortibus homicidiis et adulteriis si Ho. staret cum
muliere et eam cognoscere non posset cum potius
esset et ydoneus alijs mulieribus nec semper
solum pt per illum qui fecit vel quia maleficus
mortuus est vel quia perditum est maleficium ve
quia non pt vel nescit dolere et probare ra-
nabiliter tales male sentire cum due cause
principales propter quas contrahitur matrimonium

ibi deficiunt sed vitacio fornicacionis et susceptio
prolis Item nota ꝙ impotencia coeundi quando-
que prouenit ex defectu etatis et tunc non tamen matrimonium
i e ꝙ sede et ꝰ de spon. impub. per totum tamen
debet iudicio ecclesie separari cum peruenerit ad eta-
tem si noluit in matrimonium consentire ꝰ de spon. im-
pub. de illis 2 dicitur ut ibi ꝗ ult. Aliter peruenit quando-
que ex effectu genitalium amborum cum tales sunt
impotentes ad debitum reddendum matrimonium contrahere
non possunt i e ꝙ sede Item si vno testiculo
lo tm sit priuatus cum generare possit Item si
aqua sacient cum frigido vel secto seu vir cum
muliere arta contrahat dicit Host. 2 Innocentius
ꝙ si scia tm separatur ꝙ eam teneat ut sororem
i e consultacionem et c. se ꝰ ꝙ si ambo Item
dicit ꝙ Host. solus potens sciet ar. ꝰ de guar.
si proposuit 2 c. ult. tm si cum alia contraxerit se-
tenet matrimonium quamuis arta ut sororem vel frigidum
ut fratrem tenere et alio cogatur ut dicitur Innocentius Si
aut ignorantem contraxit non cogetur eam habere
in sororem uel cognitum licet posset si vellet vellem
i e laudabilem ꝰ ꝙ si ambo et dicat Bs ꝙ
tunc necesse est ꝙ ambo et dicat Bs consenciant
2 sufficiat ꝙ ita septimum est ff qui et quibus possent
et vij q. m sceptum est quia causa cum nullum sit
matrimonium nec possit esse vnus non tenetur alteri
et ideo non obstat Si de eo qui duxit in matrimonio ei
quia pt ibi matrimonium esse aliter vero arta naliter
que nulli est cognoscibilis pt dum in masculum
vel maiorem grauem contrahere non dicitur 2 si apparuit
dicitur matrimonium separari i e ex litteris et c. ffrmitatis quia per
liter et in hoc casu adhibita fide utendum est
quod si insplicent eam aque matrone probe
et honeste at ex parte inspecte natali que per
iuramentum dicat veritatem i e ffrmitatis in prin. et
c. ult. nec est eis iuramentum remittendum ne aliquid
per fraudem nimis dicat Ar. ꝰ de eo qui cognouit
consanguineam super eo 2 i e c. ult. et ꝰ de prob. pro-
posuisti Sed non requiritur iuramentum propinquorum
vel propinquorum sicut in frigido i e laudabilem
nisi vel maleficiato i e c. ult. debet tm modicam
violenciam sustinere i e ffrmitatis ꝗ per hoc Sed
si a primo viro nullatenus potuit deflorari et
ideo separata est sed per frequentem vsum sciendi re-
dditur apta primo hic est dispensacio Sicut enim
aliqui et coit quod in hoc casu non est reddenda
primo et sic intelligunt i e ffrmitatis ꝗ si
Alij aut Innocentius et Ho. dicunt contrarium et
probabilius ut probat Host. triplici racione
1 Prima est quia per opus humanum absque diuino
miraculo facta est apta primo i e ffrmitatis
2 ꝗ si nos tm secundum quia nunc apparet impe-
dimentum fuisse temporale quod ex postfacto cessauit
3 Item nulli temporale impedimentum matrimonium dirimit
sed ob Item quia secundum testimonium mulierum
nunc apparet ecclesiam fuisse deceptam et ideo sen-
tencia retractatur i e ffrmitatis ꝗ nos tm

Item dicit glossa si mandatur etiam cum cor-
porali periculo sponsa est restituenda priori viro. Et si an-
te missionem ad plures contraxisset, si ad primo-
rem non tenetur, sicut alii sancti asserunt, multo
nec cum secundo. Unde sanctus mulierem est restitu-
endam restat ergo quod est quod est restituenda priori quam
dicitur absque corporali periculo, id est exponitur, id est absque
morte, quasi dicat si mors non fuit subsecuta
ex meditatione semper restituenda est priori viro.
Hoc innuit in c. fraternitatis, quod probat hec ibi tanquam
ut ex ea periculum mortis timeatur. Sed quid
si post primum coitum cum secundo quam prius eam de-
florare non potuit prior repetit eam dicit
Hostiensis et Innocentius quod ei est restituenda et sic eam post
secundum et tertium coitum etc. Et sic in infinitum ut dicit
glossa sed t. dicit usque ad tres vices tamen et non ultra
quam dicit sicut post primam sunt sponde quia
tertio appellare non licet xii q. vi c. 4 quibus, id est quamvis
et q. de app. sua, glossa primo dicit quod ista septimana,
sic exponitur et dicit quod non semel sed etiam
manens cum secundo plures concedendo. Et primo
ut expiatur an possit eam cognoscere, quod quia
sit absurdum, exponere eam extra ordinariam pol-
lucioni et quod aliena uxor ita ab alio contrahitur
quilibet insipiens hoc videt. Unde quidam exponunt
quasi diu dubitatur an sponsa sit revocanda vel an
secundus similis sit primo nec cognoscere an sit
apta per cognitionem primi vel secundum per aspectum vetu-
le quia vel dicunt enim stricta membra habent possunt quod
ei cognoscibilis sit et sic redditur ei. Ideo p.
distinguit de membro an sit nimis carnosum et
tunc non tenetur in c. fraternitatis ibi aut similiter co-
misceri et infine ubi dicit aut nunquam ab eo de-
florari. Sed hoc considerandum est qualitas viri et
mulieris, quia si omnia incrementa accepit vir
et mulier, scilicet si iam habent xx annos, et non eam
cognoscere quia habet membrum nimis grossum et non
minus ideo si cum alio contrahat qui non sit ita ar-
matus et cognoscat et per hoc sit habilis facta,
primo non potest hec redditur priori ut in c. fraternitatis
quod ultra. Sed si vero vir habet omnia incrementa sed
mulier non dum habet, et propter hoc quia non potest
eam cognoscere et in te ex divortium celebratum sit
contrahat cum alio et fiat habilis reddenda
reddenda est primo quia tunc ea licet non potest
cognoscere possunt quod adiunato tempore potuisset. Unde
sibi est restituenda primo ut cum prima sponsa facta appa-
ret similiter per eorum latum in c. fraternitatis quod nos
tum et sicut in aliis membris crevit ita possunt
quod male accidit. Sed pro quo glossa est probabilius dicit
tamen hostiensis quod si secundus eam cognoscit restituenda
est primo cum quo per triennium remanebit quia
presumatur maleficiatus fuisse ita quod si interim
cognoscat potest cum eo remanebit alias elapso triennio
restituetur secundo sine spe restitutionis primo facienda
et sic est casus in quo quis privatur iure suo sine
culpa sed non sine causa ut ff. ut lite non quod quam
frequenter quod si vero

De matrimonio contra interdictum ecclesie contracto

181 Tractatum est de impedientibus matrimonii
que impediunt sed non dissolvunt matrimonium iam
contractum. Hic subiciatur de impedientibus
que impediunt sed non dissolvunt matrimonium iam contractum
ut est casus interdictum et temporibus feriatum. Unde versus
Ecclesie vetitum necnon tempus feriatum impediunt
fieri permittunt facta teneri. Interdicta ecclesie est
duplex scilicet iuris et hominis. Iuris interdictum
quod ratione committitur. Consideranter vetera tempora
quia ecclesia interdicta scilicet a prima dominica ad-
ventus usque ad octavas epyphanie et a lxx
usque ad octavas pasce et a diebus rogacionum
usque ad feriam secundam ante ascensionem domini ut ad
octavas penthecostes que tamen caret octavis et ideo
in illa dominica et deinceps possunt nuptie
celebrari. Possunt tamen in istis diebus sponsalia
contrahi et matrimonium quod solo consensu contrahitur
sed tradiciones uxorum et nuptiarum prohibetur
hec probatur ff. de fer. capellanus et xxxiii q. iiii
non oportet ad tubas c. sed. Interdictum hominis est quando
iudex qui potest cognoscere de causa matrimoniali
interdicit aliquibus ne contrahat ad invicem donec
cognitum fuerit utrum sit consanguinitas vel affinitas
vel impedimentum aliud inter ipsos, contrahentes seque-
parantur a cohabitatione quousque cognoscatur
de impedimento quo probato separantur ex toto
lata sententia divorcii. Inter eos in c. ult. et xxx
v q. iii interdiximus et ff. de spon. cum tua. Sed eo
non probato simul remanebunt. Si vero causa
prohibitionis fuit temporalis puta tempus in quo
matrimonium contrahi prohibetur propter reverentiam, dicit
vel consensus de futuro tamen intervenit et contra-
xit cum alia persona per verba de presenti contra
interdictum ecclesie quod non est tante efficacie
ut separetur matrimonium vel ut debeant separari sed
penitentia debet eis imponi quia contra interdictum
ecclesie hec fecerunt in c. c. n. cum non mandatum
iudicis contemptibile videatur sed vult potest illos
separare ad tempus in c. c. i. et sic intelligitur xxxiii q.
iiii non oportet. Interdictum vero ecclesie non est tante
efficacie ut separetur matrimonium contra illud
contractum nisi subsit causa perpetua tamen debet penitentia
imponi sive sit causa prohibitionis perpetua tamen
debet penitentia sive non propter contemptum ecclesie in c.
per totum

Qui filii sint legitimi

182 Dictum de matrimonio et de impedientibus matrimonii
Sed quia proles est de bonis matrimonii
xxxii q. ii omne Idcirco subiciatur
hic secundo qui filii sint legitimi. Unde

videndum est quot sunt genera filiorum et qui ex
eis sunt legitimi et qui non et qualiter ille-
gitimi legitimantur. Sunt autem filii legitimi quos
ex uxore legitima procreamus. Naturales quos
de concubinis procreamus cum quibus potest matrimonium consistere gene-
ramus. Spurii quos ex adulterio vel incestuoso
coitu quis suscepit. Adoptivi quos per adoptionem
seu arrogationem assumimus, et sunt hec quatuor ge-
nera filiorum. Filii legitimi, filii spurii. Dicuntur filii le-
gitimi tantum dicuntur ut adoptivi sive arrogati
de quibus dictum est, ut de cogn. leg. per totum. Filii
legitimi et naturales dicuntur ut nati ex matrimonio vero
vel putativo sive ab initio sive ab initio sive
ex postfacto et isti succedunt parentibus suis j c i
et ii et c ex tenore et c de [illegible] per totum. Ex ma-
trimonio vero ideo dicitur quia nullum in matrimonio
fuit impedimentum quia publice et in facie ecclesie
contraxerunt ut de clandestina desponsatione cum inhibitio
et j c per latum. Putativo ab initio ideo dicitur
quia nullum in matrimonio fuit impedimentum
vel sic quia si publice fuit matrimonium contrahendum
et sine contradictione ecclesie bannis factis utroque
impedimentum ignorante vel altero tantum licet matrimonium
postea separetur filii nati ante divorcium et qui con-
cepti fuerunt cum utroque latet sunt legitimi et
in hereditate succedunt et de bonis parentibus post divor-
cium mittunt j c cum inter et c ex tenore et de
clandestina desponsatione cum inhibitio. Ad hoc autem quod filii
b sint legitimi quamvis matrimonium postea separatur propter impedimentum
requiritur tamen primum quod publice factis bannis con-
trahant ut dicitur de clandestina desponsatione cum in-
hibitio quod quanto et quod cum periculosum, quia si non
fiant banna licet utroque ignorante impedimentum
quodlibet sine contradictione ecclesie contrahantur filii
erunt illegittimi ut de clandestina desponsatione cum inhi-
bitio quod si quis dic ut ibi dictum est quod vero [illegible]
j c ex tenore. Secundum quod sine contradictione
ecclesie contrahat, quia si denuntiato permittatur
et ambo ignorarent impedimentum valet et matrimonium
iusta de causa nichil dicat et non obstante contradic-
tione contraxerunt si postea impedimentum probetur
filii medio tempore nati ex tali matrimonio licet postea se-
pararetur legitimi erunt j c cum inter [illegible] se-
cundum et ideo si matrimonium inter aliquos [illegible] fuit separatum
et contrahant cum aliis autem ecclesie contraxerunt
si ambo sciunt impedimentum filii nati de tali
matrimonio licet postea [illegible] reperiatur legitimi erunt j c
per latum. Tertium est alter vel ambo ignorent impedimen-
tum, quia licet publice et sine contradictione
ecclesie contraxerunt si ambo sciverint impedimentum
filii illegitimi erunt ut de clandestina desponsatione cum
inhibitio qui parum [illegible] et j c referente. Tamen ambo
impedimentum ignoraret licet postea separatur matrimonium
filii legitimi erunt ut dictum est in prima quia quod ita
putativo. Idem esset si alter tantum ignoraret. Nam
[illegible] Quando sufficiat alterius coniugium

ignorancia ad hoc ut filius sit legitimus et ut succe-
dat sciente ut de clandestina desponsatione c. ult. et j c
ex tenore. Item nati de clandestino matrimonio
postea iusta de causa matrimonium separatur. Secus si [illegible]
[illegible] de clandestino matrimonio sunt generaliter [illegible]
filii non excusantur si contra matrimonium aliquid probetur
postea ut de clandestina desponsatione cum inhibitio et j c
quod nos ex postfacto matrimonio si eo tempore quo proles
fuit genita poterant parentes adinvicem contrahere
matrimonium si matrimonium subsequebatur proles legitima j c t. i.
et c tanta matrimonium quamvis forte alter contraxit ad
alia ut utique antequam illud matrimonium sequeretur. Secus
si quis habens uxorem et ea vivente aliam co-
gnovit et ex ea prolem suscepit licet post mortem
uxoris eandem duxerit vel e contra proles erit
illegitima et ab hereditate repellenda j c
causa j et ii et c tanta [illegible]. Item si quis
alicui mulieri fidem dedit de matrimonio contrahendo
et postea prolem genuerit dummodo possit legitime
probari quod ante dedit fidem legitima erit et hoc
sine consensu [illegible] expresso copula [illegible]
inter eos fuit celebrata sive per verba de futuro
copula carnalis fuit subsecuta licet de facto
utroque parentum vel alter in contraxit cum alia [illegible]
j c per tuas. Item legitimus est qui est mater et mater [illegible]
cut de legitimo matrimonio natus nisi contrarium probetur
[illegible] j c transmisse et ut de [illegible] per tuas ut de
desp. impub. quod de quo in duobus quod se. Item
filii paganorum vel iudeorum qui de novo con-
vertunt ad fidem legitimi sunt censendi quamvis sine
[illegible] suum contraxerunt in secundo vel tertio gradu
j c c ult. quia matrimonium est inter illos nec post fidem
susceptam debent separari ut de conv. de fidelibus
c Sunt autem tres casus in quibus aliquis nascitur
1 ex legitimo matrimonio et tamen non est legitimus. Primo filii
sacerdotum inter quos est matrimonium legitimum ut de quod
si digni filii tamen non sunt legitimi quo ad ordines
ut de filiis non ordi. c. ij. Secundus in commisso
2 crimine lese maiestatis ab aliquo coniugato non
solvitur matrimonium sed filii illegitimi erunt vi q. i. quod vero [illegible]
3 j de here. vigentis. Tertius in crimine heresis commis-
so non solvitur matrimonium sed filii nati excluduntur
ab hereditate j de here. vigentis [illegible] c filii li-
[illegible] Alii dicuntur naturales et non legitimi ut nati
ex concubinis in domo patris sui isti succedunt
in duabus unciis ab intestato si non sit alius
filius naturalis et legitimus [illegible] de naturalibus. Aut hic [illegible]
[illegible] quibus [illegible] Item qui
[illegible] Alii in nichilum succedunt [illegible]
dicuntur spurii ut nati ex adulterio vel
concepti ff de sta. ho. Vulgo [illegible] isti [illegible]
et in illo succedunt nec [illegible]
de na. li. aut [illegible] patri in [illegible] et [illegible]
in dicat aliquis nec alii dedit [illegible]

vi) ma alia opio est quod i q ad vxe
no ad pat pticet de possessionibus indicare j c
tam quel nisi in primimo. Ubi pet' vi i

ma auilia c de mest' nupc Aut ex totaliu
Decalis c de iure canonico qua sollicitudinis
Epi inficit ut vbique parentis liberis suis si que eis
superfuit facultates necessaria submistret
q de eo qui dup i ma / al habet insi et het
c de benignitate que uigorem sumit ante nati
Mar educatio filiorum de iure nali c j di quis
nale Legitimat aut filii bim p subsequens
mm ut dictum est supra c q ex parsits Item
secundo si ambo uel alt' parentu ignoraret impe-
dientu ut dictum est s c q filii v terau Tercio
per limaciones pncipis qui nulli sut ut subest
in tpalibus j c p uenerabilem q vin v in sup
Quarto per limatioz pape qui legittiat in
spiritualibus aque per consequens i tpalibus j
c p uenerabilem S; contra 2 b' Sicut q' ibi
papa procedit argumentando / et Sicut q no
pt limare aque quantu ad hoc ut succedat
i hereditatem tanquam lim hes n' pt de sua
tpali iurisdicione / quia sic mitteret falcem suam
in messem alienam / et vsurparet aliam iurisdictionem
q esse no debz s deuxor nouit et vi q m /
Vptu est / et pmittere eadem legittimum iure
suo cedendi Post' vero dicat / pape hre ptatem
legitimandi quo ad spualia et tpalia et ipm
solum ut innuit' j c per venerabilem q s i ibi
Presertim etc / quia causa matrimonialis spualis
ptinet ad ecciam adeo q secularis iudex d' ipa
cognoscere no pt / eccia matrimonii j c lator et
c lator et c tam 2 6 d' ~~[illegible]~~ petri / quo su-
mi pontificis auctem exercetur / et summi pn-
cipis exequatur ptatem j c p venerabilem
v id aut secundum leges i quatuor casibus
legitimatur Pmus si quis filium nalem in ex- 1
trema volutate noiat filium heredem istatuens
intelligitur / cum legitimasse c de nalibus
lib' aut' Item si quis et het intellige cum
alios legitimos non habet in aut' quibus
mo na ef le q ~~si quis go coll' vi~~ i v no
habeo Secundus si pat' offerat filium nalem im- 2
patri et fiat curialis legitimus est i aut' qby mo
na ef le q si quis go coll' vi Tercius si nullo 3
alio existente filio nalis pre defuncto offerat
seipm curie / legitimus efficitur / ut i c aut' q r et
q si qs ignit' Quartus si pt filium nale in 4
publico istrumento uel subscriptione testium cum noia-
uit filium meum adicat nalem / legitimus efficitur i aut'
ut lite ma et a q ad hec coll' vi Predest istis
ut sit legitimus / qa succedit i oiby bonis parentum / et
ad ob actus legitimos sit ydoneus / i aut' qby mo
na ef le q qm et c de suis 2 le hedi / p totu
Spurii uo i nullo casu legitimantur j c p venerabilem
i si An possit ad ordines pmoueri dicit ut s de
fil' ps q si quis p totu Et qd consilium possit
dari ne succedat i hereditate dic ut j de pe
et remi q si pone

Qui matrimonium accusare possunt

(183) Ostensum est supra de contractu matri-
monii hic subiatur de eius dissolu-
cione Unde videndum est Quis matrimonium
possit accusare et testificari et qualiter accusacio
matrimonii facienda est Accusare pt matrimonium quilibet A
si permot ad plenum diuorcium celebrandum non
tn quo ad thorum ubi no admittitur nisi maritus
quia ipius thoro sit iniuria s de procur tue /
no enim e liatum extraneis coniugium aliquod infamare
c de adult' quamuis et tue maritus inscribere de-
ut designet tpus / et locum criminis comissi et psonam
cum qua comissum est sed ad penam taliones se no
obligat ne vna contraria consequatur quod aa
prohibetur s deuor' c tue Et nota matrimonium accusantes
ad plenum diuorcium celebrandum extraneis prefe-
runtur illi qui sunt de consanguinitate coniugum et
inter extraneos preferantur antiquiores et maiores
vicini xxxv q vi c i et ii 2 j c videtur Item
tam maritus quam vxor possunt accusare j c pro-
super omnes aut qui repellitur et ad illud ab accusa-
ne vel qui ad accusationem admittitur a testimonio repellitur
et ad illud admittitur dummodo sint alias ydonei
ad testimonium reddendum Item nota q si fiat accu-
sacio super fede matrimonii puta quia dicit matrimonium
nullum ppt consanguinitatem vel aliud perpetuum im-
pedimentum proceditur contra cotumaciam vel
cotumacem c' p culpam suam absentem Secus si ppt
adulterium ad thori separacionem agitur s ut lite
no q ad hoc Item frater q porro 2 j c o i Item *a* et c
in causa matrimoniali idem pt esse accusator
et testis xxxv q vi si duo epi in synodo et *a* et hoc intellige cum vbi querit de consanguinitate quegitur vtrum c ptea
c de ptela / et s de testi cog' ptea / melius
s de consang' c i et s de spon cum inter Nam
hic etiam consanguinei et etiam pater et mater
pt esse accusator et testis j c videtur et s de testi
super eo insi Sed si no queritur de consanguini-
tate sed de alio impedimento si an contraxisset cum
ea nec licet admittendi sint admittendi pater
et mater ad accusationem et testimonium tam in
hoc casu si ppt potenciam alterius coniugum i
dignitate honore vel diuiciis fretur si dicet
pmo cum alio contraxisse vel de spuali cogna-
cione Nam i hiis si suspectum sit testimonium eorum
repelletur Ar pdicti c super eo in consangui-
tate aut spale e quia numquam debet habere
suspectum testimonium eorum consanguineorum ratio
e quia vnusquisque suam genologiam cum testibus
et cartis et etiam ex recitacione maiorum scire
laborat qui enim melius recipi debent quam
illi qui melius sciunt et maiorum inest j c vi-
detur Repelluntur aut accusatores matrimonii

et testes si infra tempus statutum non procedat
ad accusandum | nisi essent extra dioc. tempore con-
tracti matrimonii vel alias denunciacio non potuit
ad eorum noticiam pervenire utpote furiosus vel
infans esset tamen tempore constitutus quo ad repre-
hensionem tamen eius etas non possit sufficere
seu alia causa legitima fuerit impeditus cuius
accusacio debet audiri alias existens in dioc. pre-
sumitur denunciacionem publice factam minime
ignorasse tanquam suspectus est repellendus
nisi iuramento firmauit in animo quod postea didicerit
ea que obiicit et ad hoc ex malicia non procedit
licet didicerit ab illis qui denunciacionis tempore ta-
cuerunt admittitur ad accusandum | c. cum in
tua sed non ad testificandum ff. de testi. l. in
fine. Racio redditur | de accus. c. Tercio quia
qui presentes fuerunt non possunt accusare ut
dictum est ff. de clandestina desponsatione c. fin. pone si
nisi tacuissent propter defectum probacionis ii q. vii
placuit que sit non inpuguasset ante contractum matrimonii
quia tunc potuisset sine probacionibus impedire
matrimonium contrahendum per suam denunciacionem
set matrimonium iam contractum non ff. de spon. postea c. cum
in tua dic ut ibi dictum est c. ante si supervenit
Item repellitur ab accusatore propter turpem questum
ii q. i prohibetur et c. dignitate. Item tam testis
quam accusator repellitur qui per solam carnalem con-
spiracionem vult accusare vel testificari | c. consang.
et ii q. ult. per scripta in q. ix testes et ff. de consi.
li. et mulieri tua. Item accusator et eciam testis
debet computare gradus ex utroque latere ut dictum
est ff. de consang. c. canonum nisi et sufficit
reo in utroque unum gradum ad hoc ut reprobet
probaciones accusatoris ff. de testi. licet ex. Nota
quod in matrimonio iam contracto accusacio locum
habet in contrahendo vero numquam quia non
habet locum accusacio cum non sit qui legittime
accusari possit sed potest denunciari si consanguinitatis
vel aliud impedimentum pro quo matrimonium contrahi pro-
hibetur ff. de spon. ad dissoluendum

De diuorcijs

Dictum est supra de accusacione matrimonij
Et quia accusacione instituta contra
matrimonium sequitur diuorcium ideo subiciatur
hic de diuorcijs. Et quia quandoque maritus expellit
auctoritate propria mulierem ideo sequitur qualiter restituatur
Unde primo videndum est de diuorcijs et quid sit
diuorcium et unde dicatur | quot modis fiat
diuorcium et quis possit ferre sententiam diuorcij
Et secundo de restitucione mulieris spoliate |
Diuorcium est vir ab uxore legitima separacio. Et dicitur
diuorcium a diuersitate mencium vel quia hij sunt
qui distrahunt matrimonium in diuersas partes ante
ff. de diuorc. l. vij. Due sunt species diuorcij |
quia unum diuorcium est generale | et aliud particulare
Generale est quando matrimonium ita separatur quod omnino
absoluitur a vinculo matrimonij ille qui contraxerit
matrimonium dico veri vel putatiui. Verum matrimonium in
duobus casibus soluitur | primus est propter contumeliam
creatoris coniugum. Alter infidelium coniugium in-
quibus est verum matrimonium ut dictum est ff. qui filij sint
le. c. quanto. Filij ad fidem catholicam conuertitur altero
vel nullomodo vel non sine blasphemia diuini nominis
vel ut eam extrahat ad mortale peccatum cohabitare
nolentem qui relinquitur si voluerit ad secunda vota
transibit quia secundum apostolum ff. i infidelis disce-
dat frater eius | vel seruus soror eius | non est
seruituti subiectus in huiusmodi | c. quanto et c.
gaudemus | et xxviij q. i si infidelis. Uel desce-
dentem vel blasphemare volentem | vel ad cre-
dentem fidelis ad mortale trahentem. Nam sine
absque mora sic vincula rupta sint. Nam contumelia
creatoris soluit ius matrimonij circa eum
qui relinquitur | c. quanto. Sed numquid ipso iure
solutum est matrimonium contumelia creatoris. Innoc.
et Ho. dicunt quod eciam sine iudicio ecclesie | et statim
quando alter non vult cohabitare | c. quanto | ac
si antequam ab alio matrimonio contrahatur conuersus
aliter cum accipere compellitur | c. c. ult. q. si et sic
restituitur quasi iure postliminij ar. xxxiiij q.
i cum per bellicam | et c. de capt. aut. ibi. Alij
ut Jo. et Go. dicunt contrarium et melius scilicet quod ma-
trimonium ipso iure non soluitur i. ius petendi debi-
tum | c. quanto i. contumelia creatoris ius soluit
matrimonium | et tunc primo soluitur vere matrimonium
quando contrahit cum secunda et non ante | quia si esset
ex toto solutum non compelleretur eam recipere | et est
ar. ad hoc | c. gaudemus nisi quod potest ei obicere
fornicacionem | quia si ex toto et omnino esset so-
lutum matrimonium non posset ei obicere fornicacionem pre-
cedentem ff. de iur. iur. quemadmodum. Sed numquid
posset intrare religionem ea inuita antequam
contrahat cum alia dic quod sic ff. de conu. c. ult.
Secundus casus est ubi contrario spiritualis dileccio
creatoris ut quando unus coniugum vult transire ad
religionem ante carnalem copulam ff. de con. qui ex
publico dic ut ibi c. i et duobus c. se. putatiuo
vero matrimonij vinculum dissoluitur | propter omnes illas
causas que impediunt et dirimunt matrimonium de quibus
dictum est de spon. c. alij. Tercium. Item ad quas causas
matrimonij putatiui accusator matrimonium de consanguinitate vel
affinitate et sic de alijs | tunc dissoluitur matrimonium in-
quantum de facto processit | et dabitur utrique li-
cencia contrahendi cum alio ff. t. prox. c. i et
ff. de consang. super eo | et ff. de spon. ipsius
duo primum | et debet vir iurare quod per nullum
ingenium separabit se illi mulieri nec in quoquo
nec in adulterio | nec cum illa ad unam mensam
manducabit vel bibet | aut sub uno tecto ma-
nebit | nisi in ecclesia aut in alio publico loco |
ubi nulla mala suspicio possit esse | ut ibi
coram ydoneis testibus pro eorum necessitate potest
colloqui xxxv q. iij. Nos ipso die particulare
non diuorcium tamen in vero matrimonio inuenerit et
dicatur particulare propter separacionem debiti non

reddendi quo ad thorum et mutuam servitu-
tem / sed non quo ad effectum et vinculum matrimoni-
ale / quia nunc legittime consumatum / no dimittit
nisi in morte xxxii q vii c. 12 ii. Est tamen b
duplex divorcium unum temporale et aliud perpetuum
Temporale est ut cum matrimonium contrahitur
in interdicto ecclesie / vel in tempore feriatum / et iudex
eos admonitos separat ad tempus de hoc dictum est
s. de mat. contra inter. et cum ult. / Perpetuum est dux
fuit propter continenciam aut propter fornicationem
propter continenciam puta alter coniugum intrat
religionem de consensu alterius / vel ambo de
consensu communi vovent continenciam / tunc alter
absolutus est ab alio quantum ad debitum s. de
con. qui cum sibi consentitur et xxvii q v cum deo /
vel si vir ad sacros ordines de licencia mulieris
promoveatur s. de con. qui coniugatus / et
c. sane / De istis dictum est s. de con. qui cum si
consenciat ad quatuor sequentibus et c.
ult. Causa fornicationis est duplex scilicet corpora- c
lis et spiritualis / Spiritualis fornicatio est quando
alter coniugum est lapsus in heresim / i. c. i. et c.
de illa. dic ut s. de con. qui cum Idem dico
dicat tamen Ro. / quod licet sint iudicio separati / si
velit intrare religionem tenetur alium coniuga-
tum ab heresi reconciliari / c. quanto nisi et
s. de con. coniug. c. ult. Nota tamen quod licet
matrimonium infidelium non sit ratum ita quod omnis fidelis
fidelis potest alium dimittere dimittat infidelem
volentem sibi sine contumelia creatoris cohabi-
tare / non potest cum alio fideli contrahere / sed tene-
tur contineri Secus si infidelis dimisit fidelem
et ab eo recessit / Item si coniuges infideles
ambo convertantur / statim matrimonium est ratum et propter
hoc quicunque ipsorum relabitur in heresim / alter
fidelis tenetur continere / quia matrimonium manet
ex quo semel factum est ratum / et hec plene no-
tantur in quanto supra / Corporalis fornica-
cio inducit divorcium sive vir fornicetur sive mulier /
quia in hoc casu non ad imparia iudicantur xx-
xii q v precipit et c. iudea / sed debent semper
per iudicem separari xxxiii q ii si mulier / et c.
de iudic. c. nullus / et i. c. porro / et quod est
generaliter verum / quia maritus potest accusare et
dimittere uxorem propter fornicationem et econverso xxx
ii q i dixit dominus et xxxii q vii c. i et ii / et ista
causa extenditur ad fornicationis suspicionem
violentam / videlicet si probatum est quod fuit solus
cum sola / nudus cum nuda in eodem loco iacens /
loco et hora secretis et suspectis xxxii q i dixit
dominus / vel quando adulterum accedat admonetur
ne accedat ad domum suam / et tamen accedit in au-
tentica ut lite mat. c. a q. prohibitis coll. viii Tercio levis
suspicio est repellenda ar. ii q i. multi et ff.
de pu. absentem / utrobique igitur fornicacio
vel fornicationis suspicio / libere dimittitur

uxor s. de presump. literis / et c. litteras nisi Item si
de pecto sodomitico / ut propter illud possit uxor
dimittere virum / et econverso xxxii q vii omnes ca-
uciones et c. adulterii malum Sunt autem vii casus 2
in quibus uxor non potest a viro de adulterio accusari
nec econverso Primus est si ipse convincatur similiter 1
fornicari / c. significasti / et xxxii q vii paratus
i c. significasti / et xxxii / quia mutua crimina pari
compensacione tolluntur / de adult. c. prohib.
et ult. Secundus si vir moritur prostituat uxorem 2
s. de con. cogn. consang. distrecionem Tercius si
solum dedit mentem adulterandi / i c. significasti /
et c. sed / quia ad hoc nulla debuit condicione
annuere xxxii q v ista ne / nec est cognoscendum
ei qui pretextu paupertatis turpissimam vitam
duxit ff. de ri. nup. palam quod non est Quartus 3
si mulier credit maritum mortuum / et nubit
alteri / quia maritus rediens tenetur eam re-
cipere statim sine fornicationis excepcione in-
nocenter stetit cum secundo postquam primus re-
dit xxxiiii q ii cum per bellicam et c. in ingro
et i de sec. nup. c. ii Quintus si latenter ϱ
fuit cognita ab aliquo quem credebat esse mari-
tum suum / puta lectum illius de nocte intrat
silentio sed eius maritum xxxiiii q ii in lectum
et c. proposito Sextus si fuit mulier vi oppressa 7
ut in c. proposito quod intellige de vi absoluta
non condicionali quia pro nullo metu debet quis
fornicari xxxii q vii omnes causatores Septimus 6
quando maritus reconciliavit eam sibi vel eam publice
adulterantem retinet in consorcio maritali xxxii
q. i c. i. ii et iii et c. de adult. extra Item
nunquam si per sentenciam fuerit separati propter for-
nicationem mulieris poterit vir eam reconcilia-
re invitam / dic quod sic / quia quod in eius favorem
introductum est in dampnum retorqueri non debet
c. de leg. quod favore Commovens enim non pri-
vatur servitute quam habet in eo qui peccat
c. de adult. aut Sed hodie / sed dicat Innocencius
quod iudex prudenter feceret sentenciam / qui sic dicet
divorcium sentencio / inter vos proximum propter adul-
terium viri vel mulieris / quamdiu placuit inste
accusanti / et ille qui non peccavit possit in-
trare religionem quod dic ut s. de con. qui cum
Sed quid si et sepcius licet raro occurrat si ali- 1
quis infidelis coniugem infidelem dimittatur
dato ei libello repudii / et ipsa nubet alii / et
convertatur ad fidem / et ipso postea mortuo secundo
convertatur / tenetur eam retinere / nisi alias fuerit
fornicata / si cum alia non contraxerit / et mortua
est secunda uxor / i c. gaudemus nisi Octavus 8
si mulier coniugata fuerit cauponis ministra /
ita quod vina potantibus ministret non po-
terit maritus eam de adulterio accusare /
quia lex non putat eam dignam legum

obstinatione ut C de adult. que adulterium h[..]
tamen s[ecundu]m can[onistas] non procedit s[ecundu]m host. Et cuius
b est ferre s[ente]n[tia]m divortii dicat [..] q[uod] de iure que
ad ep[iscopu]m spectat j de excess. prela. Accedentibus
et ar. xxxv q vi multorum. Alii inferiores p[re]
lati qui agnoscunt de causis matrimonialibus
sive sint archidiaconi sive abbates facit hoc
ex consuetudine prescripta vel ex speciali concessi
one j de excess. prela. accedentibus in fi. et
ar. s. de iure p. audita. Dum tamen sint iudices ita
qui habent potestatem iudicandi et statuta ca
nonum non ignorant. s. de consang. c. i. in fi. Ad
restitutionem mulieris spoliate vel viri quando sit facien
da iudicando cum iudex spoliatus velit intentari
possessorium vel petitorium iudicium an petat eum
sibi restitui tanquam iniuste sit ab eo dimissa
quem dicat esse suum maritum et hoc est agere posse
ssorio. quando petit viri sui possessionem sibi adiudi
cari de qua dicat se iniuste expulsam vel cum
dicat mulier aliquem esse maritum suum qui con
traxit cum ea et petit eum sibi adiudicari in
maritum vel econverso quod est agere petitorio. quasi
agat de proprietate. Et s[ecundu]m diversitatem istarum peti
tionum diversimode est agendum. Si enim mulier
agit petitorio i. petit aliquem dicens ipsum
esse suum maritum et ille negat excipit contra
eam dicens q[uod] non potest esse sua uxor quia est
eius consanguinea vel affinis vel aliud im
pedimentum legitimum opponat prius tractabitur
exceptio mariti quam petitio uxoris quia probata
exceptione mariti principalis petitio uxoris perimitur
et est vir ab eius petitione absolvendus. s. de
ord. cogn. c. i. Si vero agat possessorio petens
se sibi restitui maritum Licet dicat maritus quod
non possit esse uxor quia consanguinitas est in
ter eos vel aliud legitimum impedimentum debet fieri
prius restitutio mulieris quam de exceptione vi
cognoscatur. s. de rest. spol. litteras ex conque
stione et j e. porrecta. Hec distinctio habetur s. de rest.
f spol. litteras. Quando autem mulier viro restitui non debet
in vi casibus dicitur. Blasphemo quoque di[..] suo
mecho manifeste prole parente aut in virgo
reddit uxor. Primo si iudeus cuius uxor con
vertitur ad fidem blasphemat deum vel equo
nec vult cum illa sine contumelia creatoris
cohabitare denegatur sibi restitutio quamvis
iniuste fuit spoliatus j e. gaudemus quoque qui
autem dicitur s. e. quoque dixit et quoque Nos nulquid
2 Secundo denegatur viro restitutio mulieris
si tanta sit viri sevicia ut mulieri trepi
danti non possit sufficiens securitas provi
deri vel quia persequitur uxorem odio capi
tali. s. de rest. spol. ex transmissa et e.
litteras in fi. c. xxxii q i de benedicto. Et quo

ad rest. viri seviciam possit virum dimittere s[ecundu]m
leges j. aut. de nup. quoque Si qua mulier
quod multo minus non est restitutio facienda
quia turpius eicitur quam non admittitur hospes
j. de iureiur. queadmodum. Item vero mulier
dicit se habere virum suspectum q[uod] eam ledat in
persona vel in rebus. Summo verisimiles ca
usas ostendat quare habeat ipsum suspectum
ad officium iudicis spectat iubere eam sibi
sufficienti cautione q[uod] maritus tractabit
eam in lecto et mensa et in omnibus sicut vir
tractare debet uxorem et q[uod] non ledat ea[m] 3
in persona vel in rebus quoquomodo salva
tamen correctione honesta maritali. Et hanc
cautionem prestare debet maritus per iuramentum
ut xxxii q i de benedicto. Et si mulier non
confidit de iuramento viri quia forte periuravit licet
iuramentum illam cautionem prestare debet quam
magis tuetur sicut pignoraticiam vel fideiusso
riam sub promissa pena ar. s. ut lite non
con. quoque ult. et xxxii q v prodest. 2 q iii
3 ea vindicta. Tertio si obiciatur fornicatio pu
blica mulieri et fuit probata vel si ipsa
confiteatur nisi ipsa replicet et probet virum
similiter adulterium commisisse ita q[uod] eius for
nicatio sit notoria q[uod] nulla possit tergiversa
tione celari tunc debet restitui illa sit publice
fornicata j e. significasti et e. ex litteris. Ita dicit
Innoc. quod si mulier petit restitutionem et maritus
excipiat de adulterio notorio et mulier re
plicet de adulterio viri non debet restitui nisi
ita viri adulterium esset notorium sicut et mu
lieris. Sed si vir eam non eiecisset propter noto
rium adulterium sed petit per eam separari et
excipit mulier de adulterio viri audiende
essent probationes mulieris super exceptione
adulterii non notorii ratio diversitatis est quia
mulier primo egit possessorio unde facilius
sic conceditur ut admittatur exceptio adulterii
non notorii. Sed et denegatur facilius ut non
audiatur ut fiat statim restitutio. Secundo bene
admittuntur probationes mulieris et si probaverit
viri adulterium fiat restitutio. Sed in alio casu
si quando vir petit separari agitur petitorio unde
probationes econtra a parte recipiuntur. Et dicitur
notorium si se .reptatma i. gradienda
super terram d. xxviii presbyterum si filii qui reddunt
notoriam eius incontinentiam vel notorium iur.
et tunc nunquam facienda est restitutio. Sic potest intelligi
ff de dolo 2 j e. significasti. Item intellige
licet si notorium est iudici et aliis vel aliis et
non iudici. Sed tamen secundum patas sunt probationes ar.
s. de testi. ex litteris. Quando si adulterium est adulterium
mulieris et in modum exceptionis ei obiciat

de divor. sign. — de rest. spo. ex litt.
Si non gemuerit. si mox probat impedientur
de rest. spo. ex transmissa — de rest. spo. ex part.
Sit quoque vir austerus. magis dicitur lege relicta
de proba. ca. insuper
Si virgo fuerit. et corrumpi timeatur
Si non possedit iuste vel si violenter

Casibus his septem
due non restituuntur

viri in reddenda
petenda uxore
non de [..]
cons[..]

maritus illud adulterium petenti restitutionem / nequid auditur maritus Et quod no donec fuerit restituta S de rest spol Item cum quis et in q m et c in litis ferentis in petitorio xxvij q ij Agathosa Item pone quod mulier recessit a viro suo auctoritate propria et nichilominus petit restitui nequid est audienda Dic quod sic / quia eo ipso quod rediens non admittitur spoliata intelligitur ff de acq pos l clam possidere et l ult l si id quod l ult.

Item pone quod vir adulteratus est occulte et mulier manifeste nunquid vir potest eam accusare et per sententiam dimittere sine peccato / dicunt quidam quod non / quia non deficit uxori ius accipiendi sed probatio xxxij q viij per totum / Distingue / aut ipse agit primo et ea monita non vult agere primo / sed in adulterio perseverare / tunc sine peccato posset eam accusare et dimittere per sententiam xxxij q i c i in et in Aut non agit primo nec ipsa sed volunt in adulterio perseverare tunc non potest accusare nec dimittere quia paria delicta mutua compensatione tolluntur / de adul c plt et ult xxxij q vij nichil Sed nunquid uxor adultera post pactam primo / potest virum repellere ab accusatione / vel econverso vir uxorem Dicas quod non quia prima non tollit ius accusandi vel excipiendi vel replicandi xxxiij q ij Item nec eam ab eadem tempore repelletur per primam S de con quam gaudemus Item licet hoc maritus quod non exigit vel reddidit debitum uxori fornicanti pendente accusatione vel eam postquam scivit illam fornicantem quia hoc ipso iudicatur accusavit S de coniug sententia quod posuit Dic ut ibi l quod quod si lib et l quod si ipse convicto si ugo fuit et timeat corrupi S de spon cum locum et S de rest spol ex transmissa et c ex parte Item post hoc probationes promptus ad probandum impedimentum in gradu dispensabili scilicet primo et secundo et in hoc licet fiat restitutio in omnibus hui quo ad carnis copulam non restituitur S de rest spol litteras

si decreto si exceptio rei iudicate obiciatur a qua nisi primo de illa sententia cognoscatur ar S de of de le cum in nuinuo Item vero exceptio opposita obstat petenti restitutionem mulieris vel econverso / Distinguitur aut agens vir vel mulier intendit petitorium aut possessorium aut petitorium et possessorium Si intendit petitorium et obiciatur de consanguinitate debet procedi super utroque S de ord cogn c i Si intendat possessorium distinguitur Aut constat matrimonium fuisse contractum aut non Si vero constat dico primo inquiri de matrimonio an fuit contractum quam restitutio fiat S de rest spol ex parte Si constat in fuisse contractum Item distinguitur Aut opponitur exceptio que tangit

periculum anime tantum / vel corporis tantum Si tangit periculum anime et corporis distinguitur aut est notoria exceptio aut non Si est notoria differt restitutionem ij e significasti Si non est notoria debet restitui ut ibi Si tangit periculum anime tantum / distinguitur / aut sunt probationes in continenti ad probandum exceptionem aut non Si sunt probationes debet fieri restitutio quo ad omnia / non ad copulam carnalem S de rest spol litteras preterea Si non probationes in continenti debet fieri restitutio / quo ad omnia S de rest spol / litteras / et quod si non habeat / Si tangit periculum corporis tantum / distinguitur / Aut potest mederi vel succurri per cautionem vel fideiussores / aut non Si potest mederi / potest fieri restitutio S de rest spol / ex transmissa Si non potest mederi restitutio fieri non debet S de rest spol / litteras in fi. Si non intendit petitorium et possessorium distinguitur / Aut negatur matrimonium esse contractum / aut non / Si negatur / non debet fieri restitutio / S de rest spol ex parte / est / Si non negatur tamen restitutio debet fieri S de rest spol ex composicione Sed si mulier egit possessorio et succubuit in eam nunquid potest postea agere petitorio Dicas quod sic Sed egit petitorio et succubuit non potest postea agere possessorio Si vero tantum incepit agere non tamen peregit et nondum est testibus renunciatum nec plene liquet dicta potest dimittere iudicium petitorium et possessorium inchoare S de causa poss et prop pastoralis Et lex dicit quod non videtur renunciasse possessioni qui rem vendicare cepit et potest possessionis iudicium intentare dimisso iudicio rei vendicationis ff de acq poss naturalis § nichil.

De donationibus inter uxores

187
Tractatum est supra de divorciis per que dissolvitur matrimonium Sed quia durante matrimonio non valet donatio facta inter virum et uxorem et matrimonio dissoluto sequitur dotis restitutio Ideo subiungitur de donationibus inter virum et uxorem et de dote post divorcium restituenda Unde videndum est primo quando valeat et quando revocetur et secundo de dote Donatio inter virum et uxorem moribus prohibita ne mutuo amore invicem spoliarentur donationibus se spoliarent maiores enim nostri hoc prohibuerunt amorem honestum solis animis estimantes et ne alter in paupertatem incidat et alter ditior fiet et non esset illis studium filios educandi ff e l i ij et in ij Nulla est donatio ubi matrimonium tenet Si vero matrimonium non tenet donatio de rigore iuris valet Sed prohibitio est tales donationes ratas esse ne melioris conditionis videantur qui delinquerent quam qui non delinquunt contrahendo ff e l m q i e l e d ex voluntate Si inter sponsum et sponsam tenet donatio ff e inter l cum hic status et l Si quis sponsam Non valet donatio ex qua alter locupletior et alter pauperior efficitur ij e c ult in prin ff e l in l i Sed si alter pauperior non efficitur tenet donatio econtrario ff e Si sponsa et si maritus

et ff de do· quis | vel si donavit uxori rem alienam
ff e dat et si constante | licet pauperior sit
donator | et accipiens non fiat locupletior
tenet donatio | ut si emit inde purgenta ff
e p aut q· i· Item valet quando donatio licet
donator fiat pauperior | et accipiens locuple-
tior | si in tempus | post finitum matrimonium fiat locupletior
sed ante tempus illud non efficitur res dona-
ta donatoris sed differt in tempore quo mulier a
lege viri soluta est ff e do· cum q· ult· | et l· qua
et l· mm et j e c ult· Fiat autem revocatio quo
tiens donator pauperior et accipiens locuple-
tior factus est ff e do· sponsus q· ult· Revocatur
autem donatio tacite vel expresse j e c ult· ta-
cite sit per divortium | in divortio voluit dona-
tionem valere ff e do· interim q· do· maritus | et
C e a marito Item si prius decedit qui donationem
accepit | quia qui contulit j e c ult· | et c e a ma-
rito do· si prius decedat is qui donavit | nec re-
vocavit donationem | per silentium confirmatur
C e donationes l· i l· m l· j e c ult· Item
si ambo simul moriuntur valet donatio puta
naufragio vel ruina ff e cum hic status q· do·
ambo expresse autem revocatur donatio | cum
donator eam revocat C e a marito | nisi penite-
at eum donationem revocasse vel eius volunta-
tem ultimam expectemus ff e cum hic status
q· prima Item expresse revocatur si maritus
ea que donavit pro ea pignori dedit vel aliter
donavit | vel alio modo alienavit C e do· marito
et de predictis iuste prosequitur de dote post divor-
tium restituenda· de qua ante iudex ordinarius
quam delegatus cognoscat actiones s· cum cogno-
scit de matrimonio et in libello nunc petitur separari
et dotem restitui j e c i· et ii et m l· quoque
si proposuit | et specialiter pertinet ad eum cognoscere
de dote | quia ad eum pertinet ad eum cognoscere
de dote quia ad eum pertinet defensio dotium |
e inp do· vero causa dotis sit principalis agi
debet coram iudice seculari C de iur· dot
ubi l· e sic l· ff de iur· dot· communitus q· i· l·
queratur q· i· videndum est quid sit dos | quot do-
tis species | quid parafernalia quid donatio propter
nuptias In quibus maritus lucretur dotem
vel aliquid In quo casu tenetur reddere l·
aut et quando dos est donatio quedam a parte
mulieris facta pro oneribus matrimonii sustinendis |
dotis enim natura est ut durante matrimonio du-
ret et soluto matrimonio solvatur | quia sine ipso
esse non potest | quia dos est quasi patrimonium
mulieris ff de iure deniq· q· proinde species
dotis sunt due Alia profecticia Alia ad
venticia Profecticia est que a patre profi-
ciscitur vel ab avo pronepote vel de bonis
eorum datur | vel alius de mandato eorum dat
ff de iur· dot· profecticia Adventicia dos
est quam ipsa mulier dat pro se vel aliquis
alius a patre vel avo Item dos alia datur
estimata alia inestimata Si estimata
tam lucrum quam dampnum pertinet ad maritum
sicut ad rei emptorem Si vero inestimata
datur dampnum et lucrum eius pertinet ad
mulierem ff de iur· dot· plerumque | exceptis fructi-
bus qui pertinet ad maritum propter onera matrimonii
que sustinent ut ibi Parafernalia sunt que mulier
habet preter dotem undecumque | et dicitur a para
quod est iuxta et fernon quod est dos | quasi iuxta
dotem | et habet mulier privilegium in parafernalibus
ad instar dotis Sicut enim uxor habet omnia bona
mariti obligata tacite pro dote | sic et pro rebus
parafernalibus marito datis C de pactis et
que l· ult· Donatio propter nuptias est quam spon-
sus donat sponse j e c si necesse | et c sed
et hec donatio propter nuptias vocatur antiphar-
na quasi contra dotem quia uxor dat do-
nando dotem | vir autem uxori donationem facit
propter nuptias secundum iura | unum tamen bene accipitur
pro alio j e nup· et c plurum et C de don· an-
te nup· l· i· | et ult· | et sicut soluto matrimonio dos
ad mulierem sic et donatio propter nuptias ad virum
j e c ult· Item si ignorantes contraxerunt
in casu prohibito | quicquid alter ab altero habuit
debet restitui si matrimonium separetur | puta propter consan-
guinitatem vel affinitatem j e c· i· ii et tercio
et 3· de cogn· spir· proposuit Et bona que durante
matrimonio communiter fuerunt acquisita | dividi
debent j e c· ii hoc intellige de hiis que communiter
empta sunt de bonis propriis uxoris et viri |
et hoc constat alias omnia presumuntur esse de bonis
mariti ff e quintus mucius ar· xii· q· iiii· tradebantur
tes | et 3· de pers· cler· c i et ii | quia nullum fuit
matrimonium | alias si scienter contraxerunt matrimonium contra
iura | perdere debent quicquid alter dedit alteri |
et fisco applicatur C de incest· nup q· contra
l· inst· de nup q· do· adversus | nisi errore vel minore
etate excusetur ut ibi do· vir contra j e | et si
nota do· papa hoc ibi fecit propter bonum pacis
et quia non erat ibi cui applicarentur bona cum
nullum haberent illi reges superiorem | seu fiscum |
ne alter in commissum remaneret | ut in c l· si nota
Item si maritus dedit mulieri donationem
propter nuptias | quam dotem recompensativo appellamus
post mortem viri debet retinere et in hoc pos-
set cognoscere ecclesia principaliter cum teneatur do-
tes protegere viduarum | Dominus possessionum pertinet
ad virum tanquam hereditas tradatur si haberet
in feodum | ut sibi | et heredi | quia de uxore
legittima procrearet do· decedit sine herede

uxor non potuit de illa terra vendicare | nisi
dus illius terre | donationi voluit consen-
tire j e nup Item si maritus dotem uel do-
nationem ppt nuptias alienauit | consentien-
te uxore no tenet alienatio C aduell' aut
dm a me quia expedit mulieribus saluas
habere dotes ut iterum aliquos quibus nube
possint ff sol' ma l i | et ff de iur dot l
in nisi iuramentu interuenerit sponte prestitum
sine dolo | et violencia et ad hoc iuramentu
seruandum iudices seculares per totum
ordinarios censura ecclesiastica compellatur s
de iuriu ni contingat | et clicet mulieres
li vi | lucratur maritus dote et uxor donatione
ppt nuptias i tribus casibus s ex pacto ex
consuetudine | et ex lege | Ex pacto ut si
pacisatur de dote tota lucrando uel eius
parte uel donatione j e c ult q dane |
et C de pac que ex morte et in aut' ibi
posita equalitas Ex consuetudine qn consue-
tudo e q maritus lucretur dotem uel equiso
j e c ult q dane Ex lege quando mulier
iudicio eccle ppt causam fornicationis | uel
ppa auctoritate a viro recessit amittit dotem uel
donationem ppt nuptias | nisi fuit extorta
ta vio j e plerumque | et idem de vio quia non
ad impetia ducatur s de diuor gaudemus
q quia vo et xxxii q i Si quis uxorem sed
si reconciliata fuit post formicationem | illam
obicere no potuit | quia ei hoc remisit q ei licet
s de iniuriis quidam | xxxii q i q aut nisi
post fornicetur Item pone sniam esse latam
quo ad thorum separacionem ppt fornicationem |
et sic mulier dotem amisit | Deinde probatur
consanguinitas int eos | et mm pronunciatur
nullum fuisse int eos | mulier repetit dotem tamen
no comisit adulterium inquantum pt | sunt lauc
B et commot q no iniuria n ex affectu mali
fit xv q i illud | Unde negari no pt quando
ex affectu maritalis iniuriam facit ei que pro uo
marito tenebatur Adeo puni si ppt itenorem
al opa subsecuto | Scit enim quod potuit s
de diga nup et c ult Reddenda e dos pro-
fecticia | post mortua filia sin liberis C sic
mat dos a patre | alias remanet penes liberos
ff si ma pa dotem Item si fuit diuorcium ea
viuente | et patre reddenda e patri et filie
ff sol' mat l n et l pt Si si sit aduenticia
reddenda e mulieri ff so mat quod q |
Olim reddebatur dos mulieri annua
trima bima die | Hodie vo statim imobi-
lia restituuntur et mobilia omnia usque ad

amum C de rei vx act l i q cum aut madet
sed maritus i reddenda dote no condempna-
nisi inquatum facere pt, nisi dolo diminuit sua
substantiam | sed si peruenerit ad pinguiorem fortunam
totum restituat ut i q cum aut itidem et s de
sol' creditoribus | et hoc priuilegium transit ad filios
eiusdem mariti ff sol' mat maritum Item nup
fructus debet restitue | dic q non nisi il-
los qui ante mm obuenerunt | quia augent
dotem | si pa mm sunt mariti ppt onera mat-
monij j de vsu | statuimus et ff de iure
dot | dot fructus Expense nre et utiles
repetuntur voluntarie amittuntur C de rei vx
ac l i q sileat et de impen in rebus do
ff l i z l quod dicatur | De secundis nuptiis

186 Uisum e de matrimonio in genere hic sequitur
in specie s de sco mmo | Unde videndum
e an secunde sint licite | z verum possint
benedici e an mulier | que credit maritum suum
mortuum possit nubere nuptie vo secunde e terie
et ulteriores sine pctō | et infamia etiam infra an-
num contrahuntur | no obstante iure ciuili qui
hoc casu designatur sacros canones imitari
xxxi q i apptiant | usque ad si. qomo j e c pen
et ult | et tn iteratas contrahuntur | ut dicatur
s de big q Capies cu sequentibus Si quis
contrahat cu secunda alias benedicta | uel cu
secundo alis benedicto | ultimus benedici no deb;
s eo j e c i et in et c ro | quia cu alia vi-
benedicti sint | eorum bndēo iterari no debet
j e c in sicut sacra prohibentur iterari j
q i | qp quidem | et c sacra | et ita censetur
quasi sacramentales nec e respiciendo consu-
matio matrimonij | nec q sola mulier dicatur bn-
dicta | si bndico semel data | quia utrique com-
munis est | nec etiam benedicatur mulier
sine vio | ergo quicunque talis ad sca vota transeat
no e benedictio iteranda | quia p carnem alis
benedictam no benedicta ei quia iugitur bene-
dicitur i commixtione corporum | p quia efficiuntur
unum corpus s de con quiug ad apl | caro
benedicta trahit ad se no benedictam | sic
alis dicitur de olo & de qse et uel al q
in dubijs | nec vz consuetudo contraria que
in talibus no extat j de hth ad abolendam
sicut esset virgo nisi papa ex ita sca temp
approbaret si host et B b de agnit spir
c i | et c iup eo nec est vis in coruptione
si in benedictione tm ut sequitur in q se
Item si duo matrimonium contrahant et bn-
dicantur | et ante mm consumatum fecerit
diuorcium ppt aliquod impedimentum | ut vt
q uxorem consolatur ad sca vota | inquam
benedictio dabitur in hiis secundis nuptiis

vr q sit quia intencio prime benedictionis de-
ficiat | p consequens et effectus ar de of del' qui
sup abbacia et ∻ de pe c ult | no vl appa'ret
q prime nupcie que nulle fuerunt | no put videri
benedicte ar ∻ de spon ipius ad dissoluendum
pterea deficiente pncipali deficit et accessoriu ∻
de der qualit' Sed contra | nupcie em no dicu'
benedicta sed persone ar ∻ de tem ord' consul-
tacioi | et negari no pt qm ipse persone sint
benedicte ut ibi sponsalis em benedictio tante
efficacie est | q semper transit | nisi inveniat
obice contrarie voluntatis ∻ de bap maiores isti |
benedictio em data semel reiterari no pt ∻ de
diuort quanto | et quod factu e nequid non fieri
xxxii q v ti paulus | nec obstat q intencio
benedictionis | quia dantes et recipientes inten-
debant dare e recipe benedictione | et ideo tene
ar ∻ de spon ex litis | et c consultacione | hoc em
accessoriu forte forcius e pncipali | et sit rema-
net nisi deficiat pncipale | ar ∻ de iniurii de-
litos | vel dic q aliud e i accessorio spuali | et
nali quam tpali. Quid si dixit ad bigamia tra-
seant | qui tamen nunquid sint benedicti | dicat
ho q tales potuerunt benedici | quia a contrario
est | alia puta benedicti no sint secundo benedictio
iterari no dicatur | e c iii | et sic no est vir i bi-
gamia si i benedictione sola Capellanus vo
qui benedicere dedit ab officio beneficio q sus-
pensus cu testio lrarum pp Epi ad sedem ape
mittendus | quare vr q alius dispensare no
possit | e c i ti iste no peccasset grauit dic
ho q no video quare tanta pena ponetur.
Nam licet iste suspendatur circa sedem ap-
ncam ad no absoluetur ar | de sen ex nup q
cum sedem | et est simile quantu ad hoc ∻ de
preben graue nisi. Circa dicit ho aplicis vo
que viros suos causa captiuitatis vel pere-
grinacionis absentes longo tpe pstolate fuerunt |
nec put de vita nec morte eorum certificari
licet super hoc adhibuerunt solicitudinem di-
ligentem | quantocumque annoru nis ita remanserunt
ad aliorum tn consorciu no possunt conuolare |
nec auctoritate ecclie pmittuntur habere contrahere
donec certus nuncius recipiat de morte viroru
∻ de spon in pncia | et | e c ii in pri | ubi tn
vir stat' cpsintur de morte si mulier nubat
excusatur | et vir reuiso n sponte redeat | stat
ad matrimo pr exceatur a mito reuocanda xx
xiii q ii cu per bellicam ti vo inmo contra-
cto dubitat de morte no exigat debitu | sed
reddit | et si psea certificata fuit de vita sta-
tu recedat | e dub q si vo e de repud' l
ii | e aut reddic | e in aut ut lite mi e a q
q aut coll' viii. Sed pone q aliquibus fuit
in exercitu Sarracenoru | vel i alys extra locu
fuit aliquis | nec e reuisus | nec mulier pt

certificari | de morte per nuncium milicie
vel p aliud quod fuerat dicit Ber q tunc mit-
tat ad locu si pt et ad vicina loca | et inq'
rat si pt alias expectat quadiu no sit certa de
morte viri ∻ de spon cum in pncia | e c ii
in principio

De accusacionibus et inquisicionibus

Uтinam saperent
et intelligerent
ac nouissima
prouiderent

Tractatu est de iudicys | sed q i iudicio
criminali pponitur accusacio ideo subiungitur
de accusacione Sed quia pluribus modis
opponitur crimen. s accusando denunciando
et excipiendo | e c tuy' hys e p inquisicionem
| e inquisicionis et t qualit et qn | et | de sy-
bolet ly de ystis Exceptio notorys | e
qualit et qn q ad corrigendos et | de
symo li ly de ystis go per ordinem vi-
deamus | et primo de accusacione | quid sit
accusacio | quis possit accusare | et quis
accusari | et an inscribere teneatur accusator |
et an sine accusatore possit quis condemp-
nari. Quid sit accusacio et qd e accusacio
hoc de crimine aput iudicem in sponsione inti-
uciente crimine facta delacio | ff hoc. Quis
pt accusare Dicendum quilibet no phibitus | quia edic-
tu de accusando e prohibitorium Vn quilibet
admittitur qui spaliter no phibetur licet certum
de mino contrahendo ∻ de spon cum aput |
et edictu de testibus ff de test' l i et ff de
pact l mutuis | et ideo si scitur q accusa-
re no put | p qnis sciet qui put quia co-
traiorum eadem e disciplina. Prohibentur
quidam accusare ppt sexu ut mulieres Aly
ppt etatem ut pupilli Aly ppt sacram ut
milites qui iurat se no euitaturos mor-
tem ppt rem publicam / Aly ppt ingratitu
ut consules Aly ppt delictum ppm ut crimino-
si et infames Aly ppt turpe questu ut
illi qui duos i diuersis iudicys accusa-
uerunt iudicio no finito | et ille q nummos
ad accusandum vel no accusandum accepit /
qui ad accusacionis crimine tenetur Aly ppt condi-
cionem suam | ut libti contra patronu Aly
ppt suspicionem calumpnie ut illa | q suborna-
ti falsum dixerunt testimonium Aly ppt pau-
pertatem | ut qui minus qua l aureos habet

hec omnia probantur ii q. i. prohibentur
et ff de accu. qui accusare et viii q. i. c. i. nec
exceptus ut ibi quia non habet personam stan-
di in iudicio vi q. i. qui crimen isti tamen ad-
mittuntur si suam suorumque iniuriam prosequatur
ut ibi dicitur et iii q. vi. omnibus item nec
laicus contra clericum nisi suam iniuriam vel
suorum prosequatur ut in c. omnibus nec tamen
ad testimonium sed ad accusationem tantum et debent per
clericos probare de testi. de cetero ii q. i.
prohibentur et iii q. iii. item omnibus
admittuntur tamen supradicti in criminibus exceptis
scilicet in crimine lese maiestatis ut cornelie testi
heresis symonie fraudate census fraudate
annone et suspecta crimine ii q. i. prohibentur
xv q. iii. sane et c. nemini ff. ad l. iul. ma.
in quibusdam de sy. tanta ut de suspec-
ti i ii q. iii. sacerdotes et c. oves admit-
tuntur isti si bono zelo et non ex odio pro-
cedant quia tunc nec ad accusandum nec
ad testificandum admittuntur quia inimici in nullo
casu admittuntur de sy. licet heli ut per tuas
ut c. nimis et c. cum orat nec cohabitantes ini-
micis ut c. repellitur quia ex hoc inimici presumuntur
iii q. iii. quod testes et ut c. cum oporteat et
laici bone fame admittuntur in huiusmodi criminibus
exceptis sed si laici sunt male fame et viles
persone distinguitur si clericus super illo cri-
mine sit infamatus et male opinionis admit-
tuntur laici etiam viles Si vero sit bone fame
et opinionis non admittuntur ut hoc bene colligitur
ii q. i. cum pennis ad si. et ut de symo. tanta et
c. per tuas exceptis conspiratoribus et inimicis ut
de dil. et pertinet est criminis de test. veniens
ut debet ergo esse bone fame in aliis criminibus
non exceptis et opinionis sine crimine non
inimicus qui alium accusat ut c. i. et iii q. vii
qui sibi et c. postulatus vi q. i. quod crimine ii q. i.
nullus ut c. cum oporteat et c. cum per quam viles
persone non admittuntur de spon. cum in tua
multoties nec ad accusandum Regulare
est quod qui non potest accusare vel denunciare vel
testificari nec ordines recipere et sic equiparantur
ut c. ult. et c. cum oporteat de test. c. ult. ii q. vii
testes fallit quia aliquis potest quis accusare
qui non potest testificari scilicet quando aliquis dicitur matrimonium
illicitum contractum ab eo qui tacuit tempore
quo potuit accusare talis potest accusare quia
actor repellitur de quibus matrimonium accu. c. ult. in fine
scias interesse de test. licet duo ii sed
que est ratio diversitatis dic quod aliud est in
accusatore quia modicum fit preiudicium si accusa-
tor admittatur quia actor repellitur propter
culpam suam et iste culpabilis non existit

per dictum accusatoris nulla sit condempnatio
nisi assint legitimi testes de sy. licet heli sed
ad dictum testium quis condempnatur et ideo debent
esse tales eius actores ut ipsorum dicta sufficiant
ad hoc ut admittantur qui causam habent ab
eis ut c. de acc. post viciam item admittuntur
ad accusandum in criminibus exceptis criminosus ut
dictum est in quantum precedenti sed ad testificandum non nisi
sit in dispensationem positam de sy. quod qui autem admittuntur
item econtra potest quis testificari qui non potest accusa-
re ut contra hereticos credentes fautores recep-
tatores et defensores eorum admittuntur excommunicati
vel participes et socii criminis ad testificandum de
heret. in fidei favorem li. vi. qui non possunt accusare
quarta q. i. c. i. item mediatores symonie ad-
mittuntur ad testimonium si agatur civiliter et emo-
lumentum exinde non fuerint consecuti de testi.
mediatores li. vi. alias non de test. veniens
item fallit quia potest quis denunciare qui non potest
accusare ut si duo consanguinei volunt contrahere
antequam contractum sit non potest accusari potest tamen denun-
ciari de spon. ipsius ad dissolvendum ideo est
quia quod non est actum non potest ut ibi dicitur sed
crimine non dum commissum bene potest denunciari ex tunc
di. diaconi et quilibet ad hoc tenetur de cogn.
spir. tua nobis item si maritus vivat non accu-
sare uxorem de adulterio potest tamen denunciare ad
penitentiam peragendam de iniur. quod ad quem accusare
aut potest sive denunciare tamen ille cuius interest ut
religiosus prelatum suum ut c. illa et c. ex parte
aut eorum patroni xvi q. ult. filiis aut cives
prochiani licet di. nota cuius et vii q. i. ff.
possunt ergo monachi abbatem accusare licet alius
non possit accusare et debet habere expensas
ab ecclesia usque ad finem cause inimicas et abbas
permittit ut se defendat ut c. ex parte et c. olim
item tamen quod abbati in omnibus obediat negocio pen-
dente nisi in hiis per que posset prosecutio ne-
gocii impediri ut c. olim et pro eo alias vero
accusare non possunt nisi intersit monasterii de licentia
tamen abbatis xvi q. i. c. monachi ratio est quia mor-
tui sunt mundo e. q. c. placuit unde funesta est
vox eorum id est flere debet et tristes esse debet
ut ibi dicitur denunciare tamen possent ad penitentiam
qualibet christianum quia cuilibet dictum videtur si
peccaverit in te etc. ii q. i. si peccaverit item pone
monachus est in scholis de licentia abbatis
numquid potest accusare vel agere Respondeo quod potest si
eius interest quia concessio quod monachus de licentia
abbatis est in scholis per consequens hec omnia ei
concessa intelliguntur sine quibus ibi comode
esse non posset ut de of. dele. prete. et c.
prudenciam quod vi. et c. suspicionis tamen pro aliquibus
debitis intendere non posset ut pro hoc monasterium

obligaret nisi quatenus pertinet ad propriam voluntatem
cum hoc nominatim elegerit abbas ar. c. de fideiuss.
pervenit et c. de solut. c. quorundam. Similiter ob
clerici possunt admitti in accusacione suorum superiorum
ut ii q. vii laicos nisi essent infames ii q. vii P.
sumunt qui tamen si familiares erant episcopi ante accu-
sacionem non possunt eos repellere c. nulli et est
speciale modo episcopi quia secundum debet habere hone-
stas personas que prohibeant testimonium de vita
eius ii q. vii cum pastoris vel nisi essent reus
quia nullus potest sacerdotem accusare nisi sit eius ordinis
vel esse possit ii q. vii Ipsi apostoli. Laici vero contra
clericos non admittuntur ii q. vii c. i. Facio c. quia
sunt clericis capitaliter infesti ii q. vii laicos. c. decernimus
et clericos laicos li. vi. nisi ut dicit c. si i q. ad-
4 mittitur tamen clericus potest accusari. Ipso secundum hos-
tiensem masculus et femina presens tamen et non absens
quia contra absentem libellus offerri non potest
C. e. absentem c. v q. ii Relatum. Item vivus non
mortuus xxxii q. ii Admonere xxiii d. quorundam
nisi in casibus primo in heresi xxxiiii q. ii c. ult.
de heret. c. si quis episcopus. Item si aliquis pre-
decessor fuerit cardinalem ut filii et nepotes p-
rivetur ecclesia dignitate ut c. de penis felicis li. vi.
Item in crimine apostasie C. de apost. l. apostatarum
Item in crimine lese maiestatis C. ad l. iul. ma. l.
ult. ff de accu. et inscr. Item qui pecuniam
publicam sacram vel religiosam aufert ff ad
l. iul. peculat. l. ult. Item si constituit sibi mortem
post litem contestatam vel postquam fuit deprehensus in scele-
re auferuntur bona heredibus quia dominus est
seipsum occidere qui principem trucidare ff de bonis
eorum qui ante sententiam mortem sibi consciverunt l. iii. Item
de nimio utrum fuerit legitimus ad hoc ut filii
succedant ff qui filii sint le. tam. Item si in
notorio crimine decessit ne ecclesia oret pro
eo xxiiii q. v placuit. Potest autem quilibet regula-
riter accusari fallit in casibus. Primo sunt aliqui
qui propter excellenciam dignitatis accusari non
possunt in perpetuum ut papa et imperator et aliqui
reges qui iudicem super se non habent nisi solum
deum ar. ix q. iii nemo et c. aliorum. Sed aliquos
dicunt quod imperator et quilibet rex de crimine
potest accusari coram papa c. de iudiciis novit
et non tantum de crimine sed etiam de negligencia
Nam zacharias papa regem ludwicum francorum
deposuit et pippinum patrem karoli magni insti-
tuit xv q. vi alius. Item de alio c. de elect. c.
venerabilem et tamen superiorem in temporalibus minime
recognoscit c. qui filii sint le. per venerabilem
papa vero crimine de heresi potest accusari contro-
victo super hoc concilio generali xl d. si papa
Sed si velit se corrigere numquam debet deponi vel
quod non quia qui sunt parati se corrigere nequa-
quam sunt inter hereticos deputandi xxiiii q. iii
dixit apostolus. Dic quod non nisi seipsum de-
ponat ex quo vult se corrigere ar. xxi di.
Nunc autem. Sed in quid de illo crimine posset
accusari dic quod debet admonere ut eligat
iudicem et sub illo litiget ne ecclesia in
eo scandalum paciatur quamvis enim legi-
bus solutus sit tamen secundum leges vivere
debet C. de leg. digna. Exemplo leonis pa-
pe ii q. vii nos si incompetenter si pro-
voluit quod tunc debet enim de heresi occulta co-
gi ad purgacionem de aliis autem nullomodo
potest nisi sint notoria. Sed si sit notorius for-
nicator vel adulter vel homicida potest accu-
sari ar. ii q. vii c. cum balaam. Item pro-
hibentur ingratus accusari nisi in hiis que
circa ingratum deliquerit potest accusacio con-
tra eos deponi. Item differtur causa usque
ad finem honoris ut ff ad l. iul. de adulteriis
c. si adulterium c. ult. Item et alii qui prohibentur
accusari ut legatus imperialis similiter et
eadem racione papalis preses provincie
Consul romanus ff c. hoc accusare. Item
quis ius revocandi domum habent ff de iur.
l. ii. Item omnes illi qui in ius vocari non tenen-
tur ff de in ius voc. quam p. totum. De hoc
nota c. de iud. quod in ius non potest. Item causa cri-
minali debet esse presens et accusator et accusatus
quia non intervenit procurator nec ad agendum
nec ad defendendum v q. iii. Item criminalibus
et iii q. ix absens. Et hoc est generale fallit
tamen modo casibus primus in crimine iniuriarum
ut in q. ix nisi et C. de iniur. l. ult. Secundo tamen
ad accusandum vel excipiendum admittitur
procurator c. c. veniens et xxiii q. v reus
2 et c. de dolo ad dilectionem. Tercius ad agitur
de crimine non criminaliter utpote maritus agit
contra uxorem adulteram ad separacionem thori
3 c. de procur. tue c. super hiis. Item Quartus
4 in levibus criminibus ff c. levia. Quintus si
crimen non excedit penam relegacionis ff an
5 per alium ca. ap. l. i. Sextus in crimine sus-
pecti tutoris ff de procur. non solum c. ult.
6 Sextus cum quis accusat alium de magnitudine
7 ff de procur. sed et hee persone. Septimus
cum in accione popularis intervenit procurator ad
agendum pro privato dampno ff de procur.
Item in popularibus sed in publica non intervenit
procurator ad agendum sed ad defendendum
8 ff de popul. act. qui popularibus. Octavus dum
defendit secundum in crimine ff c. di. l. c. pl.
Item quando accio instituitur ad deposicionem quando deo
ad in modum accusacionis agitur nova est inscrip-
cio c. super hiis. c. i de symo. lic. heli. i q. a
calumpniantes ad vindictam postulat similitudo
supplicii ii q. ult. quisquis c. q. iii calumpnia-
9 tor. Et c. qui non probat. Libellus vero accusacionis

debet continere nomen iudicis coram quo agitur | nomen actoris et rei | crimen de quo agitur | personam cum qua crimen dicitur esse commissum | et locum in quo commissum est et diem institute accusationis | et professionem accusatoris | Hec probantur ii q. ult. libellorum | et ff. e. l. libellorum | et dic ut no. s. de libel. obl. quod libellus ¶ Sunt tamen casus in quibus
non est necessaria inscriptio ¶ Primo in crimine abige- 1
atus ff. de abig. l. i. ¶ Item in leuibus et pri- 2
uatis criminibus ff. e. leuia ¶ Item in hiis que 3
apparitores referunt C. e. ea quidem ¶ Item in cri- 4
mine apostasie C. de apost. apostatarum ¶ Item 5
ubi accusator Iudeus est qui contrahit cum ea uetita
uel equis C. de iudeis ne quis ¶ Item quando 6
mulier accusat xv q. iii de crimine | ff. de
turpil. l. i. et qui accusare et l. ult. ¶ Item ubi 7
maritus iure mariti accusat uxorem iii q. iiii 8
quod aliquis ¶ Item in accusatione false monete
C. de fals. mo. l. i. ¶ Item si tutor accusat C. qui 9
ac non poss. l. ii ¶ Item coaccusatoris pro nouitate 10
ut heres qui necem defuncti uindicare intendit
ff. quibus ut indig. l. tutor hec ¶ In leuibus ergo 11
et priuatis criminibus non est necessaria inscriptio | ff. e.
leuia | quia non inducunt depositionem ¶ Et que h
inducunt ¶ Pro si hec. crimina mortalia inducunt a uita naturali quecumque sint ipsa ¶ Nam propter inobedientiam Adam fuit depositus de paradiso | ita hodie deponetur propter inobedientiam ut de ma. et obe. Si quis hec. Item in crimine accusatore aut regularis | non debet quis condempnari ii q. i. nichil | et c. de manifesta | Fallit tamen hoc in notorio crimine ut ii q. i. de manifesta et i. c. euidentia sceleris. i. scelus | quod notorium est per operis euidentiam | ita quod non potest aliqua tergiuersatione celari ¶ Alio modo dicitur notorium per confessionem factam in iudicio | uel per sententiam ut de cohi. cle. c. ult. | quia quod in iudicio publicatur non requirit accusationem | nec probationem ff. de adult. l. ii. quod Si publice et c. de test. nullus | cum sententia in quocumque notorio est necessaria C. de ued. tal. l. ii quod si in ¶ Item fallit in eo qui utitur falso instro. C. de prob. ¶ Cum iubemus ar. i de cri. falsi. dura ¶ Item in falso teste C. de test. nullum. ar. i de cri. fal. c. i. ubi de hoc ¶ Item in preuaricatore ut C. e. l. i. et ii q. iii quod notandum ¶ Item in suspecto tutore ut ff. de suspec. tut. l. ii. q. i ¶ Item in sacrilego C. de epi. et cle. Si quis in hoc genus ¶ Item in infamato deficiente in purgatione | de symo. ¶ De hoc | et c. infamabis | de hoc | de plu. tam quod ymbe et ult. ¶ Item in inquisitione | e. qualiter et quando | et ut de ut et
benefi. quod sine accusatore ¶ Semel autem 7
absolutus iterum non accusatur ab aliquo pro illo crimine | quia si probato crimine | iudex, cum

eo dispensauit | si fuit tale crimen quod potuit dispensare | crimina enim semel remissa iterum in ulcionem diuina gratia uenire non patitur | de pe. di. iiii. diuina clementia nisi ¶ xxiii q. iiii. ¶ Si illic ¶ Si uero absolutus est quia accusator non probauit | tutus est | quia de delicto unius hominis | sepius queri non debet xxxv q. ix. uemag | ff. nam cum sta lig. quod ult. | Hoc est uerum nisi in casibus ¶ Primo si secundus accusator docebat primum preuaricatum fuisse ff. de preuaric. l. iii. et C. de abolic. Si quis homicidij ¶ Item si suum dolorem prosequatur | ignorans | accusationem ab alio institutam ff. e. Si cui quod eiusdem | et hoc intellige cum actio sit in forma iudicij ¶ Si aut primum egisset qualiter quo ad deum absolutus est | si accusatio in iudicio facienda propter hoc non cessat xxxv q. ii. admonetur aut per abolitionem absoluitur accusatus | si publica fuit abolitio que fit propter publicam gratulationem | ut si nascatur ¶ Regi filius tunc idem reus admittitur ad reaccusandum | xxx dies ff. ad turpill. ¶ Si repente ¶ Si uero sit priuata | que fit ad petitionem accusatoris uel ex lege que fit mortuo uel delato accusatore | tunc alius non idem potest repetere accusationem ii q. iii libellorum | hec omnia probatur ii q. i. pro-
hibetur ab alio ¶ Hoc effectus accusationis et e. si crimen 7
probatum fuit deponatur | quia criminalis accusatio que ad diminutionem capitis i. degradationis tendit | nisi solemni inscriptione procedat nullatenus admittatur | e. quam et quando ¶ Si uero crimen probatum non fuit | et sit infamatus purgationem indicat iudex infamato | secundum qualitatem persone quantitatem infamie in qua si defecerit puniatur | ac si crimen fuisset probatum |
de sy. de hoc et c. insinuatum | de purg. can. ad k
per ¶ Denuntiatio est criminis alicuius apud iudicem sine inscriptione solemni facta delatio ad penam uel ad aliam penitentiam legitimam imponendam | uel cuius causa ad utramque | ut colli. i. e. c. ii et iii et c. sup. hiis | et c. cum dilectus | et ut de iudic. nouit | et tunc est admonitio necessaria | ita quod precedit secundum ueritatem euangelicam | alias non audietur ut de iud. nouit | e. c. ii et iii et c. sup. hiis et c. cum dilectus ¶ Sed nunquid quilibet tenetur ¶ Host. distinguit | aut peccatum est occultum | aut manifestum secundum famam | non dico notorium | Si aut occultum est | non potest denuntiare crimen nisi ad penitentiam peragendam | et in hoc casu quilibet denunciando admittitur ii q. i. ¶ Si peccauerit | de heretic. ad ero in iudicio quod nec quisquam | etiam infamis | et criminosus | quia non refert quis sit denuncians | dummodo anima saluetur | quia apud deum non est acceptio personarum ut de preben. venerabilis ¶ Si aut est manifestum | et denuntiat ad penam temporalem imponendam | tunc quilibet uerum sit bone fame | non inimicus | nec conspirator | nec ab ecclesia repulsus est i. e. tunc potest denuntiatorem prosequi i. e. cum oporteat alias repelli ¶ Sed iudex ex officio suo procedat ar. i de collu. c. crimina xxxiii q. iii quod sane. ¶ Alij distinguunt | aut queritur de peto ...

commisso | et tunc soli prelati tenentur corripere xxiiii q iii duo ita. Aut de peccato committendo tunc quilibet tenetur corripere occulte | de hec. ad ex iniuncto
b et xxii q v hoc vir | et xxiii di diaconi. Ex dicit q ad correctionem occultam siue reprehensionem quilibet tenetur | etiam minor maiorem uel subditus prelatum | ar xxxiii q v non putabis | et | de heret. ad ex iniuncto § nec quisquam. Sed manifeste corripere pertinet uel ad eos qui habent prelationem in aliquos xxiii q iiii duo ista | et c forte ar | pater enim potest corrigere filium | et prelatus subditum | et occulte | et manifeste. Unde Apostolus Argue obsecra increpa ut xl v di c i viii q i qui aut. Sed filius non potest patrem publice corrigere | siue reprehendere | de heret. cum ex iniuncto et xxii di nolite. Erubescat enim lex filios castigatores parentes | in aut de nupt. § i et § nullo rationabili | et hec correctio canonica secundum evangelicam veritatem | ut occulta ad omnes | manifesta ad prelatos uel aliquam prelationem habentes pertinet | de heret. ad ex iniuncto § si. Sic potest intelligi ii q i si peccaverit | et xxiv q v hoc vir. Ad denunciationem vero caritatiuam que porrigit ad moniciorem ut xlv di sed illud | et c de testi cum omni et ii q i si peccaverit § fit ad penitenciam vir quod ad illam correctionem | quilibet tenetur tam sacerdotes | vero dicitur quod omnes fideles supprimam debent habere curam de hiis que peccant | qualiter eorum reconciliatione | aut corrigantur de peccatis | aut si incorrigibiles apparuerint ab ecclesia segregentur. Secundo persona sit honesta | et bone fame | quia viles persone non admittuntur ad denunciationem § de spon cum in tua | et in ista oppinione sunt theologi. Tertio credat quod se corrigit uel non fiat deterior | uel dicunt non sit alius qui ad hoc ex officio teneatur. Ad hoc Hugo doctor meus sic dicebat. Correctio est admonicio siue denunciacio caritatiua. Denunciacio aut est quadruplex scilicet evangelica iudicialis canonica | et regularis | si sit evangelica procedendum est | secundum quod in evangelio continetur ii q i si peccaverit | et § de iudicia novit in principio | secundum distinctionem non dicitur in principio statuentes § i et v ad denunciacionem | si sit iudicialis distinguitur aut est publica aut priuata. Si est publica suffiat denunciare iudici | et iste iudex debet procedere ex officio suo | quia interest rei publice purgare prouinciam malis hominibus ff de of p l in et § congruit | et quilibet et cum n | et e ea quia | si priuata distinguitur aut fiat denunciacio in curia seculari | aut in curia ecclesiastica. Si fiat denunciacio in foro seculari ad ex sola denunciacione debet iudex secularis de plano cognoscere ff de off p q l nec quicquam § de plano. Si in foro ecclesiastico debet procedere | secundum quod dicitur § de iudic c novit de et rex anglie. Si sit denunciacio canonica distinguitur. Aut sit denunciacio priuata ratione interesse | aut ratione publice vtilitatis. Si fiat denunciacio ratione priuati interesse | ut puta episcopus propter suum forte factum remoueatur uel propter hoc quod ipse est malus interest eius subditorum | ut puniatur et quod ille qui denunciat faciat se partem | et quod sit integre fame | nec admittitur nisi illi quorum interest | et in hoc differt a denunciatione evangelica | quia quilibet admittitur | de heret. cum ex iniuncto § licet xxiiii q iii. Sacerdotes. Si fiat denunciacio ratione publice vtilitatis sufficit denunciare iudici | et iudex ex officio suo cognoscat § de spon § fca ii | et § de testi cum perca. Si sit regularis denunciacio | debet prelatus punire sine aliquo strepitu iudiciorum § de ap ad nostram | et c reprehensibiles cum suis quorum opponitur crimen exceptionem. Nam si opponitur ut testibus | a testimonio repellatur non est inscribi necesse | quia testibus propter hoc in aliquo non punitur | quia ad hoc non agitur § de ord cogn cum dilecta | et de testi super eo et c testium | et § de except. Denique idem est si ut ab accione repellatur | c super hiis | tunc aut excipiendo non potest accusator non potest repelli abiecto sibi maiori uel pari uel etiam minori per modum exceptionis quia criminosus accusare non debet | c c i et c nulli et ii q viii si qui sunt | et c quendam. Sed ab excipiendo non repellitur quibus potest crimen seu exceptionem quia cuilibet legittima defensio reseruatur § de except cum inter | et c dilecti. Si aut opponitur ut quis a promocione officii uel beneficii excludatur distinguere | aut contra confirmacionem non cognoscitur | quia tamen hoc modo probatum impedit promouendum | c super hiis v. Si aut contra uel etiam obstat dignitatibus postmodum acquirendis § de elect super eo | tamen non dicat ad promotum | quia propter hoc non priuatur aliis dignitatibus uel beneficiis prius obtentis | quia ad hoc non agebatur § de ord cogn cum dilecta. Sed eius oppinio ex tali probacione grauata sit | non promouebitur antequam se purgauerit | c omnipotens l xxxi d tantis. Si aut post confirmacionem est siquis promouendus fuit uel consecrandus | quia ab obtinendo repellit | et decidit ab obtento | extra ordinariam penam ad arbitrium iudicis citra criminalem inscripcionem debet se obligare | quia si probauerit perdit alius quod per electionem uel confirmacionem sibi fuerat acquisitum. Sed ab hoc prius habita prius non amittit | c super hiis v post confirmacionem hoc. Sequitur videre qualiter et
In quando prelatus procedere potest ad inquisicionem faciendam | et quali pena sit puniendus qui conuincatur in modum inquisicionis. Prelatus vero tunc debet procedere ad inquirendum ad perfaciendam | et clamorem frequentem insurgat de excessibus aliorum uel

racō aliquorū, e qualit̄ 2 qn̄ et, de sy li.
hely, ita q̄ sit infamatus non a mali
uolis ināb, sed a bōis et districtis, e qlīc
et qn̄, de purg canō cū in iuuētute, et tūc
distinguitur aut procedit ex officio suo, aut
alio postulante ad inquisicionem. Si ex off
icio suo tūc platus cū aquibus de canonicis
uel frībus suis debet descendere ad locū
n q.i. deus omnipotens, quia ibi pt melius
ueritas inquiri xxiii q.i. prudenda ꝫ de elec
post quā et recipe iuramenta platis 2 clēce
sup̄ statu ecīe, cū ecīa est infamata, uel
eciā cū prelatus, e cū dilectus, et inhibit
suberhat forma, q̄ sup̄ hīs que statuit, et ore
dinet in sua ecīa reformāda, tam in capite
quā in mēbris exceptis in ocultis crimibus.
plenaq̄ et mediā dicent inquisitoribus vita
tem, e qualit̄ 2 qn̄ .i. inst̄, et sic recipiat
dicta illorū, et ille contra quē fit inqsicio
debet esse pns, et omīs contra quos pcedi,
nisi per contumaciā se absentent, et ea q̄
obiciāt, et nomina testiū sunt illis expone
da, e qualit̄ e qn̄ q̄ debet, et v q n pma
tes. Item si ille contra quem fit inquisicio
habet iudicem suspectū, pt illum recusare
ut ꝫ de app cū speciali, et, e qualit̄ v̄ non
prodiri fenntre, ut q̄ iudex sit criminosus, et
in q vii iudicet e xvv di· c ult̄, 2 xxvi di
una tm̄, uel contra testes excipe pt, e cōlat
q̄ di, 2 c olim, et si testes dicant super
hīs de quibus infamia nō processit, non
ualent, e cōnqsicionis q̄.i. cōmie vō sic ꝑ
bato, si platus ē debet remoueri ab ab ad
ministracione si q̄ pullicaus fuit amotus ab ill
licacione, e qualit̄ inst̄ i cs̄ aly vō puni
ut̄ 2 ꝯm arbitriū iudicis si ꝑsone minium, et
qualitatē excessus, nisi tale crimen probatū
fuit, q̄ post pniaq̄ pactā impediat ordinis
execucionē, ut homicidiū et symonia, tūc
procedendum ē, ac si in modū accionis ꝑ
batū fuisset crimen, ut, e inqsicionis, e cū
hoc ē verū quātū ad hoc ut priuetur officio 2
beneficio, nō tm̄ quātū ad deposicionē, qualis
pniaq̄ age nō pnt, quia deposicio nō ē effectus
inqsicionis, ꝫ priuacio administracionis et bene
ficij, e qualit̄ et, de sy ꝑ trias, et multe
debet puniri, cōtra pena, n ad hoc actū sit
ꝫ de ord cogn cū dilcūs, et sctādū formā
iudicij, sīna debz formai, de sy licet, uel
pt dici q̄ eciam p inquisicioq̄ deponit secula
res, ꝑpt enormitatē crimīs, ꝫ q̄ d̄, e inq
sicionis, ex 2 ꝫ de do et cōtu vitatis, v̄ de
posicion̄ crimīs in modū inquisicionis cū pro
batū fuit homicidiū, in modū denunciacionis
de pena vō regularū ꝑpt symoniā comissā
ab eis dicet̄, de sy q̄ quid fieret. Si vero
crimen probatū non fuerit, et mala sit pur
gacionē iudicet iudex infamato, secundum
qualitatē ꝑsone, et quātitatē infamie
qua si defecerit, puniatur, ac si fuisset ꝑ

batū, de symo de hoc, et c cōsuimatū, de pur
ca cū ꝑ. Si vō infamatus contumax fuerit et
nō compareat, iudex nichilominus contra eū testes
recipiat, lite nō cōt, et cū puiat, ut ꝫ lite non
cont qm̄ q̄ sunt et aly, et, e qualit̄ et qn̄ q̄ d̄,
quales testes debeant accipi dicit̄ ꝫ e q̄ sed
inquid v̄ si aut est quales aut debeant esse
qui recipiunt̄ contra regulares, dicit̄, e de symo
q̄ qui aut ad. Si vō iudex ad peticionem aliciuq̄ pro
curantis inquisicionem, siue sit ord, siue sue dele
ad locū accedat, si pt et vocet illum, contra que
procedere debet, et recipiat testes quos ille pro
ducat, qui impetrauit inquisicionē, cū si ille negauit
infamiā precessisse, cognoscet primo iudex utrum
sit infamatus et p̄ea procedat sup̄ hīs, que
denunciata sunt, alias nō procedit nisi prius con
stet, q̄ infamatus sit, e cū oporteat, et c qlīc
e qn̄, tm̄ si iudex procedat et nō inciat de fa
ma illo pnte in clamante, aut quicq̄ excipie
te, nō poterit p̄ea impugnare inqsicionē, ꝑpt hoc
nō fuit de infamia primitus inquisitū, e si is
cū li vi, item si coram inqsitore crima de quibus
inquirebantur confessus fuerit, confessionem suam nō
potit purgare ꝑpt hoc, q̄ nō fuerat ante diffama
tus, uel quia sup̄ quibus inquirebatur sibi tradita
nō fuerūt, e postquā li vi, et si accusator pbet
illū esse infamatū, reus pt probare q̄ sit bo
ne fame ac, de purg can cū in iuuētute, cū
prius sit pbatio bone fame quā infamie
e licet inst̄. Si aut crimen probetur puniatur
ut dictū est ꝫ e q̄ crimen vō. Si aut nō pba
tur puniri debet qui impetrauit inquisicionem
quia presumit̄ calumpniari, t proꝫ c n ... poe
q̄ ille qui impetrauit inquisicioq̄ repellatur aliqua
exceptione, inquid aliūs admittetur, host̄ de
q̄ sit, e cū oporteat, uel iudex potit ex officio
suo procedere ut ibi. Sed inquid reus posset pe
tere a iudice ut reinquiret contra illum, qui
impetrauit inqsicioq̄, sicut contingit in alys iudicys,
ut pote, debitis, ubi admittit̄ reconuencio ꝫ
de mut pet ꝑ totū. Dic q̄ non, quia inqsicio
iudicis officio expeditur, nisi iure accionis,
nec hic locū in crimibus reconuencio uel reaccio,
quā tūc presumitur q̄ ex odio hoc fiat, ut e cū
pt et in q v c n, et nō relacione crimis, sed ꝑ
innocencia reus purgat̄ ff de pu iud, ꝫ q̄
cōtra testes compelli pnt ad probandū inqsicionē
ꝫ de test co. Sup̄ is licet in iudicys ordinarys
ꝫ de test co. Sup̄ is licet in iudicys ordinarys
compelli nō debeant si qua principalit̄ uel ma
iores obiciantur, ut ꝫ de test co dilectorū ubi
de hoc. Item pt platus facere inquisicioq̄, cū
infamia contra aliquem ad ipsū puenit, sut
sfugat crimine volentibus accusare, et si aliquis
apparuerit accusator, audiat illū et procedat
forme in accusacione, e accedens, 2 xv q v
c.i, et, de purg can ex tuarū. Si aut nō appa
ruerit, tūc pt procedere ad inquirendū, ut supra
dicit̄, uel iudicet purgacionē, q̄ qua si defecerit
puniat̄, ut e accedens. Sed melius ut inquirat,
quia periculosū est accusare, et ideo nullus
de facile accuset

De calumpniatoribus

128 Calumpniator est qui falsa crimina scienter
intendit. Pro prevaricator qui crimina ab-
scondit. Tergiversator qui ex toto ab
a accusatione desistit ii q iii § notandum. Cum autem
aliquis procedit ad accusandum aut errore aut
iracundia provocatus et tunc ei parcitur ut C de a-
bol. l. ii et ii q iii Si quis iratus aut calump-
niatur aut prevaricatur aut tergiversatur. Cum his tribus
casibus non parcitur ei, ymo si calumpniatur
ad talionem tenetur quia calumpniatur pari
similitudine ii q viii Quisquis et c qui crimen et
c. prox. Super his et c qualiter. Si prevaricatur
notus infamia repellitur ab accusando ii q
iii prevaricator. Si vero tergiversatur notus infa-
mia punitur in v lib. aut ff de prevaricat. i prevari-
cationis mis. Ab accusatione tamen licet desistere
sine metu calumpnie per abolicionem et dicit ut
c. prox. § semel vero cum autem. Sed cum desistit
accusator de calumpnia puniri host. dicit cum
desistit in probatione ut i c i et ii q iii qui
non probaverit nisi aliud suadeat iudicium presumpcionem
officii notatur. C qui ac non pos. l. ii vel per-
sonarum nimia propinquitas C e l mater. Ne
calumpnie vel eius cui successit auctoritas c e
mater q sed extraneus vel dampni rei
fatale ff de bonis lib. qui cum maior q ex pab.
vel criminis dolo admissi criminis ff de adul.
quamvis adulterium vel delicti enormitas C
de fals. mo l i vel promissionis testium deceptio
ii q iii Paulum vel temeritas vel calor iracundie
quo preventum C de accusatione. Nam inconsulti
calor vicio calumpnie caret ii q iii § notandum
mis et c Si qui iratus. Host. C verum cum seipsum plene
seipsum plene probat Sed si nullomodo probet nec famam
neque aliud in evidenti calumpnia deprehenditur et tunc
crimina pena feriendus est ii q iii § notandum
et i e c i c ii pena vero illius qui denunciat
si non probat erit suspensio officii et beneficii
donec sua innocentie purgaverit innocenciam si quod
non denunciat animo calumpniandi i e c ii et hoc
ad arbitrium iudicis quia compurgaciones sunt
arbitrarie ut c prox inquisicionis mis.

De simonia

129 Dictum est de accusationibus. Sed quia accusa-
tio instituitur super crimen ideo post tractat
de criminibus. Et primo de symonia cuius
comparatione alia crimina pro nichilo reputentur
ut i q ult. patet i e per tuas vel ceteras. Vide-
dum est ergo quid sit symonia. Unde dicatur.
Quibus modis committatur. Qui ad accusationem et
testificationem symoniacorum admittantur. Qua pe-
na puniantur. Et que circa eos dispensacio ad-
a hibeatur. Symonia est quicquid quod non gratis
vel minus gratis confertur spirituale vel spirituali
annexum et hec diffinicio posse colligi viii
q i Moyses. Communior autem et generalis dif-
finicio est talis. Symonia est studiosa volun-
tas vendendi vel emendi spirituale vel spirituali b
annexum. Propter istius ex singulis auctoribus
colligentur. Voluntas ideo dicit quia ea
sceleritate voluntatis sceleris quia effectu
puniri illa noluerunt ut i q i § viii Stu-
diosa ideo dicit quia si esset suis finibus
contenta non esset symonia secundum aliquos
i e tua nos mis. et c ult. Ad penam tamen
pacis tenetur propter intencionem cum opere subsecu-
to ut de big. mu. z sic iste licet peccet mor-
taliter non tamen dicitur symoniacus quantum
ad ecclesiam nisi velit dicere quod sola intencio fa-
ciat hominem symoniacum ar i q i qui studet et
c. recepit z q iii non solum. Sicut sola spes
lucri facit hominem usurarium xiiii q iii c i
et ar i de usuris consuluit. Et dicit quod sola
intencio facit hominem symoniacum i e tua nos
mis. ubi dicitur quod tales apud districtum iu-
dicem qui scrutator est cordium et cognitor
secretorum culpabiles iudicantur quia ecclesia
non iudicat de occultis ut ibi z xxxii Si cum
bestiant. Hoc distinguunt autem sunt prohibita quia
symoniaca aut symoniaca quia prohibita.
Primi autem sunt prohibita quia symoniaca ut
sunt illa que in novo et veteri testamento pro-
hibentur quia symoniaca sunt in sui natura
ut vendere sacramenta et virtutes et spiritualitates
et similia tunc sola symonia spe committitur
i q i qui studet z c Sicut eunuchus. Alia dicit
symoniaca quia prohibita sicut illa que
per constitucionem ecclesie facta sunt symoniaca qualis
est permutacio prebendarum ut de off. dele. ex
parte vel dare pastum pro recepcione in cano-
nicum ar i e dilectus mis. Cum talibus non suffi-
cit sola voluntas dum tamen sit finibus contenta
i e tua nos et c ult. Sed quod dicit de usuris
non obstat quia prohibita sunt in utroque testamento
i de usuris c iii. Idem dicas in primo casu quod
nisi processum sit ad actum exteriorem aliquid
tradendo vel offerendo licet pactum non fuit ap-
positum et propterea non stetit symonia non
committitur que inducat irregularitatem ar i q i qui
studet et i e consulere peccat tamen mortaliter co-
senciendo in symoniam committendam licet ad actum
non procedat exteriorem i e c ult. z ar xxxii
q v qui viderit. Et ideo in usurario est dicendum
vendendi vel emendi. Ideo dicitur quia nomine
vendicionis intelligitur etiam permutacio quia
ut dicit lex obtinet vicem vendicionis ut C
de rerum permu. l. ii. Et ideo per hoc fieri permutacio
pacto precedente ut de rerum permu. quesitum
z de preben. maioribus. Spirituale. Tale in
quo symonia committitur quia sunt aliqua spiritua-
lia in quibus symonia non committitur quod dic ut
i e § Sunt autem casus. Spirituali annexum ideo
dicitur quia si aliqua annexa sunt et unum
venditur aliud invenditum non derelinquitur
ut i q iii Si quis obiciat et intelligitur
de tali accessorio quod non possidetur sine principa-
li. Licet ecclesie opponendum de iure patronatus

quia transit cu universitate | p se aut no
poss ꝯ de iur patr deud et ita spua
le vel spuali annexu no pt vendi et
redimi qꝫ querelaz | licet ius pronatus tra-
seat cu universitate no tn dicit venditum
ar ff de poi l. i. ubi dici | que ad heret depo-
sitis deposita non sut | ut capistru equi no
pt peti ex depositis | ita ius pronatus het
exempto ꝯ. vi simili rone | qꝫ beneficiu
ecclesiasticu poss. s. tpale c habet officiu qd
e spuale exempto | sicut e de iure pronu-
tus | et ita videtur non esse symoniacus
eme beneficiu | sed non est simile quia be-
neficiu et officiu insit mixta qꝫ neutru pt habe
sine reliquo | q. iii ꝯ. quis obiecerit ꝯ
ius pronatus bene pt habe separatu a
villa | ad qua non ptinet | et hoc fuit factu
ex dispensacione | qꝫ transeat cu universita-
te sicut etiaz ex dispensacione | qꝫ laici pnt
possidere ius pronatus ꝯ de iur patr in
et dicit host qꝫ si ius pronatus fuit pri-
cipale | et tpale fuit accessoriu | tuc non
posset transire cu illo tpali | Dicitur aut sy- c
monia a symone mago | qui primus psup-
sit quantu in se graz spussancti eme a
beato petro | Vocatur aut cupiditas ven-
dendi gezia a gezi | qui primus voluit i
veteri testamento vendere virtute miraculi |
q. i. qui studet | Unde ipe dicitur gezite q
vendunt | symoniaci qui emunt | Sed tam
primi pro alteris ponit | Committit aut symo- 7
nia si aliquid tpale pro aliqua re spuali
det | Sed quatuor sunt genera spualiu | D
Sicut enim virtutes et miracula que spua- 1
lia | ista nec de iure nec de facto vendi
pnt | q. i. iudices | Secundomodo dicitur spualia 2
redemptores et sacra ecclie | ista de facto vendi
pnt | no de iure | q. i. p totu | c. cu in eccle-
sia c. suam | Tercio modo dicuntur spualia sz 3
iura possidendi pbendas et eccias et hui-
usmodi que sut adiecta spualibus | ista no possut
vendi de facto nec de iure | ut | q. iii ꝯ. si ob-
iecerit | Quartomodo dicuntur spualia vasa 8
s. eccle | quia ibi corpus domini et sanguis
conficiatur | ista pnt vendi cuilibz ecclesie |
laicis vero non in ipa forma | s; conflata ut
x q. ii | Aurum | quia no debet redire ad
usum laicoru | quod domino fuit dedicatum |
ut de cose di. i. ligna | Qualit symonia 2
committitur his usibus committitur s; hoc munus
lingua caro timor atqz favor pp laicos | In-
pedunt gratis spuale dare | Sz munus e f
triplex | munus a manu | munus a lingua
et munus ab obsequio indebite impenso | ut
| q. i. sunt nonnulli | munus a manu induat
symoniaz | et p pecuniaz intellige quasi rem
tpalez | quia totum noie pecunie censetur

quicquid possidet | q. iii totu | nisi sit munus
adeo modicu | quod no moveat animu recipientis
ut | c. | et si quenes | Sed sut ista consideranda g
que in his usibus contientur | Ayuncibus da-
ris attendas quatuor ista | Tunc donis quis sue
petens que res que causa petendi | Consideratur
aut dz quid offeratur xxv di. scaudi circa xl
ꝯ di. c. pnlt et ult | et a quo ar in q. vii ꝯ in-
grauibus | et pro quo | q. i. dictu e scaudo | an
que offeratur de conse di. ii | 2 dicat qua itenao-
ne viii q. i. in scriptis | Quadam xvii q. i. Ana-
mas | Unde legitur | cymiaus petiit a rege anti-
go talentu | Rex respondit | qꝫ plus erat quam cymiaus
petere debet | et sic fuit repulsus | cymiaus iter-
petiit denariu | Rex respondit qꝫ minus esset quam decet
ret regem dare | et ita turpissimaz cavillacionem
invenit | qua neutru dedit | cu posset dare tale-
tu tanquam rex | et denariu tanquam cymico | Si
quo aliquod post dat gratis sine pacto vel spe h
precedenti | et | c. dilectus nisi | q. ii quapropter | Sunt
aut casus in quibus licite pro spiritualibus datur
munus a manu in quibus casibus p primo si gratis |
offeratur non pro spuali | q. i. quicquid | et ii q. ꝯ
pro | c. cu dilectus | et | q. ii sicut epm ꝯ
aut dabitur utru gratis vel ex corrupta i-
tencione dic ut in ꝯ precedenti | Secundo ex quibus 2
dam operibus spualibus debitis | ut pote cu epus
consecrat eccliaz | c. cu sit romana | tuc pcura-
tionem recipit epus | s; no pro aliquo sacramento |
quia hoc e symoniacu ut | q. a statuimus | sed po-
tius pro labore | sed quia procuracio ista pmis-
sa e a iure | sicut et alie procuraciones q fiunt
rone visitacionis | Unde nullaz symoniaz commit-
tit | quia peccat no peccat legis auctoritate q
in qui peccat | et ista procuracio prestari debz
s. facultates ecclie | sicut | et alie ꝯ de censi ꝯ
pote et c. iiii p ꝯ. aut cetera procuraciones no possi |
tuc epus suis supditibus eccliaz consecrabit x q
in caueatu | i q ii placuit | Tercio pro redem- 3
da vexacione iniusta | c. dilectus | dicit q
dam qꝫ nullomodo pt redimere ar | c. ad aures
distinguere | aut est ius in re illa | et tuc nulli
licet redimere ius suu in re spuali | quia symo-
niaz committit | ut | c. matthis ubi dicit | qꝫ fuit
quidaz electus in abbatem de consensu maioris ptis
paucis contradicentibus | quibus quidam cymiaus dedit
soluit pecuniaz | de consciencia electi et voluntate tur-
bata ꝯ voluntas turbata voluntas e | et causa
coacta | nisi ex toto esset mente alienatus xv
q. i. merito | Ideo sibi imputatur xiiii di. qꝫ aut | et
licet pauci essent poterant tn se opponere | quia
forte fuerunt contempti ꝯ de elec qꝫ sicut | vel
forte aliqua excepcionem poterant opponere electo | forte
qꝫ erat concubinarius | et ita ius habebant | Unde in-
eis dare debuit etiam eo ignorante | et tenetur
renunciare | quia electo talis sive collacio be-
neficii tanquam symoniaca pravitate psupta
premiis est reprobanda | c. nobis | et tunc

distinguere aut pecunia datur ante electionem vel
collationem beneficii eo ignorante et reclamante
et tunc commissa est symonia quia constat promis-
sionem intervenisse ante electionem vel beneficii col-
lationem qualiscumque fuerit intentio eligentium vel con-
ferentis quia nulla pactio vel promissio debuit
tunc intervenire i q i nisi dantes fatentur in eodem
sub ut j c nobis et c sicut quia malicijs hominum
non est indulgendum unde qui male ac proxime
si autem esset iam electus vel presentatus et receptus
et eo ignorante et reclamante daretur pecunia
non obesset j c sicut nisi postea consensit pecuniam
soluendo vel solutam reddendo tunc committit symo-
niam quia consentire et ante et post videtur accipere
et quasi accipere et ante et post j q i eos nisi 2 q
iii si quis prebendas quia in maleficijs ratiha-
bitatio retro trahitur et mandato comparatur ff de
vi ar l i q quod et j de sen ex cum medicinalis q
superior li vj Si autem ille qui vexat nullum ius habet
nisi quia eum vexat maliciose de facto et iniuste
potest redimere suam vexationem sine peccato iuxta illud
apostoli Redimentes tempus quoniam dies mali sunt et j c
i dilectus Idem dicendum est de officio beneficio
iniuste interdicto et excommunicatione iniusta scilicet quod non commit-
tit symoniam qui dat pro sua restitutione benefi-
cij vel officij vel absolutione excommunicationis vel in-
terdicti Sed ille qui recipit symoniam committit quia
qui dat nullum ius acquirit sed ut ius acquisitum re-
tineat vel redimat quod licitum est ar j q iii que-
situm est j de vsu c i Si vero iniuste sit suspensus vel
excommunicatus Si pecuniam dat ut restituatur vel absoluatur
symonia ex utraque parte committitur j c nemo 2 j q
i malus episcopus et j c ad aures Si vero ab episco-
pus fecisset sumptus propter contumaciam illius debet
illos soluere antequam absoluatur unde ut licet non q
quoniam q cum alijs 2 j de sen venerabilibus q idem
est li vj Idem est si iudex propter contumaciam citati
fecisset illos assumptus debet refundere antequam
absoluatur et etiam emendas j de sen ex parte
k et c venerabilibus q ubi autem li vj Quarto pro vita
eterna et peccatorum remissione Dan iiii peccata tua
elemosinis redime Nam peccata sunt elemosinis
redimenda xiii q ii Anime defunctorum unde de testib
i c ult Quinto pro operibus spiritualibus ad que non
tenetur ex officio xii q ii caritatem quia non tene-
tur suis suspendijs deseruire unde de prescrip cum ex officij
k Sed nunquid licitum est sacerdoti aliquid recipere
pro exequijs mortuorum vel benedictionibus nu-
bentium etc Dicendum quod sic si ei sumptus desunt j q i
iudices et tamen gratis dicitur celebrare sicut testis
qui recipit sumptus iii q iii ventus et iudex
gratis iudicat et tamen recipit sumptus ff de off
presi plebiscita et unde de vi et ho cl cum ab omni
nec est inquirendum quod clericus licet opibus suis abundet
l habet unde viuat xii di c ii et iii Quid de illis
qui pro defunctis vel de spiritu sancto missas faciunt
vel annalia sine annualia pecunia interveniente
sunt ne symoniaci Dicendum si principaliter propter pecuniam
faciunt Si vero propter deum principaliter et non propter
pecuniam non est peccatum viii q i Sunt in ecclesia
ut potest primo detur pecunia gratis et postea
rogatur ut dicat missam et postea liberaliter offertur
pecunia vel pittantia tunc gratanter recipi po-
terit quod fit sine exactione gratis oblatum
j c dilectus nisi et c tua nos expressius j q ii
sicut episcopum vel distinguere eadem aut datur
pecunia in deuotionis excitamentum ut sit signum
maioris deuotionis in dante et in accipiente
et ita iste non emit orationem si excitatur deuotionem
tamen dicitur emere orationem sicut dicitur quod elemosinis
emitur regnum dei i deuotione habita in dante
elemosinam viii in Thobia tu orationes debuisti
orationes tuas ad dominum in i effectum orationis est
clerici qui accipiunt non debent orare propter nummum
principaliter sed propter deum et deuotionem quam cre-
dunt in eo esse aut datur in sustentamentum
quoniam etiam primo fundatur tunc episcopus potest petere pecuniam
in sustentamentum clericorum j q ii placuit 2 de
conse di nemo Idem est secundum ho de psalte-
rijs diuitibus a pauperibus quod possunt accipere in
sustentamentum 2 de pauperem sacerdote et in illo
casu licite sunt firme j t pro c ult Male dat
in premium tunc est symonia j c tua Si autem
pactum interueniat vel conditio symonia commit-
titur j c tua nos j q ii quoniam pio Si autem sacerdos
qui ex officio suo ad hoc tenetur 2 quia habet
victum suum sine sumptibus tenetur spiritualia
ministrare alias non euadat dampnationem de
conse di i sufficiat Si tamen consuetudo sit quod
aliquid detur in exequijs mortuorum et colla-
tionibus sacerdotum licet sacerdoti non detur actio
ad hoc petendum tamen potest cogi populus per episcopum
ad honestam et laudabilem consuetudinem ob-
seruandam j c ad apostolicam et sic laudabilis
consuetudo est obseruanda alias transgressor
ut iuris est puniendus x j q in his 2 si
per superiorem cogi possunt officio iudicis implorato
ad illam seruandam que ex pietate introducta
m est j c ad apostolicam Sed in subditis ratione sa-
cramentorum vel pro benedictionibus nubentium vel ex-
equijs mortuorum nichil est exigendum nec in
hoc excusat consuetudo quia tanto sunt grauiora
peccata quanto diuturnius infelicem animam detinent
alligatam j c cum in ecclesie non satis 2 c tua
P dic quod nullus per superiorem debet cogi aliquid
soluere pro ecclesiasticis sacramentis quia illud
est penitus illicitum per iura predicta allegata 2
j e sicut pridem et c audiuimus Sed hoc pertinet
tamen ad officium episcopi ut si quis pias et laudabi-
les consuetudines voluerit immutare soluendo sic
vel statuendo ne aliquid dent pro sepultura
vel similibus compescantur Sic intelligitur
j c ad apostolicam ubi dicitur compescantur non
dicit cogantur Idem cogetur eas consue-
tudines obseruare ut in iuribus supra allegatis
n sed cum nunquam potest dici quis cogendus ut

pro spualj aliquid detur | tamen in locis ubi
dabatur aliquid pro amministracionem sacramentis
utpote si consuetudo ibi erat | ut daretur ali-
quid pro prima | quod dicas | aut voluntarie
debebatur | aut per coactionem | si voluntarie
nequaquam est cogendus | quia gracia potest quandoque
renuntiari | nec per graciam dati ius acquiritur
in futurum | ut j de reg. iur. li. abbate x q iii quia
cognovimus | sicut est in precario quod potest qui-
que revocari ut de preca. c. ult. | si per coactionem
solvit non est cogendus per predictum decre. duas
et c. cum in ecclesie | nam symonia est ibi | quia con-
suetudo est contra ius naturale | unde talis consue-
tudo non est servanda | ymmo dicitur que contra mor-
tem | et sic talis consuetudo non est laudabilis
cetera quam ego dicas laudabilem per illam dic lauda-
bilem | ubi tantum voluntarie aliquid dictum
solvere consueverunt in tempore collacionis sacrorum |
ut veneti solvunt decimas omnium mobilium | et
hoc ideo quia alias decimas non solvunt | unde
propter hoc ista consuetudo introducta fuit | et ali-
bi etiam propter ad opus ecclesie | et pauperum
dispensandum | unde cogendi sunt servare ta-
lem consuetudinem xi d. in hiis | 2 x ii d. consuetudo | et
sic intelligit quod dicitur j c. ad apostolicam | et si
dicas si voluntarie dederunt | non propter hoc se
obligaverunt | respondeo quod falsum est | quia cum tanto
tempore exsolverunt | creditur quod voluntate se obli-
gaverunt | ad illa vero dabantur tempore collacionis
sacrorum | inquantum cogitur quia species est mali |
a qua abstinendum est | ut de vi 2 ho. cle. cum
ab omni j c. audivimus | quia persolvitur symonia-
ce introducta | et facit ad hoc | quia manifeste
ante vel post dari precipitur j q. i. eos a j
c. i. hoc autem constat | quod inquantum propter aliquod
temporale retractanda est collacio sacrorum j c. quantum
et c. audivimus | sed si aliquid sponte datur non est
spernandum j c. dilectus | et c. tua j q. ii quamquam pio
circa hanc materiam distinguit hostiensis et bene | aut
enim clerici exigunt a laicis | et tunc non debent clerici
retinere pignus | ymmo gratis debent sepeli-
ri et benedictiones dare et sacramenta ministrare etc. |
et pia ca. vitate cognita per episcopum laicam coget
laicam habitatores | laudabilem consuetudinem
observare | pia devocione fidelium erga ecclesiam
introductam j c. ad apostolicam | aut clerici et a dicis
sive pastum sive pastillum | sive pecuniam vel ali-
quid aliud | non valet | quia nulla consuetudo
prodest | sic intelligit j c. non satis | et c. cum in ecclesie |
et c. ea que | nec pro ecclesia conferenda vel abbate
vel abbatissa ponenda in sede | est dandum aliquid |
ut ibi | nec pro investitura ecclesie debet archidia-
conus exigere marcam argenti | vel archipresbiter vac-
cam albam | vel pecuniam | nec pro consecracionibus
episcoporum benedictionibus abbatum | et ordina-
cionibus clericorum | licet taxatum sit quantum
isti vel illi sit dandum j c. quantum | 2 c.

dicitur pro victo | nec pro pasta sive pitancia j
e c. i. veniens | et c. iacobus | et sic privata uti-
litas in hac exactione acceptatur | non tamen publi-
ca | pone quod consuetudo sit ut canonicus de no-
vo receptus det cappam ecclesie | vel pecuniam fa-
brice ecclesie | vel luminaribus | talis consuetudo est
servanda j c. ad apostolicam | et j de preb. dignita-
ti | et est quasi quedam permutacio de spirituali ad
spirituale ut de rer. permut. ad quesitum | hoc tamen
si ex pacto accipiatur pecunia pro re ea cum in te-
grum | vel ut cuius maior deferatur | seu pro ca-
lice vel vestibus benedicendis | dicit hostiensis hoc
symoniacum esse j c. audivimus et c. sicut nam
in qualibet ministerio ecclesiastico symonia potest committi
j c. ad nostram | est etiam munus ab obsequio
indebite impenso | quod inducat symoniam | utpote
si clericus promovebat negocium alicuius ut sibi
provideat in beneficio j c. cum essent | vel faciat
homagium j c. ex diligenti | racio est quia omnis
promissio sive pactio in spiritualibus sed consuetudine
est de pact. c. ult. j c. tua | sed si sine aliqua
pactione promovisset negocia alicuius | ut supra
invisset | unde posset eum remunerare | vel presenta-
re ipsum ad aliquod beneficium | sive alio modo | ar-
gumentum in d. quid posset | ymmo naturaliter esset ei obli-
gatus | ar. xii q. ii hoc unique placuit | potest ergo
licite quilibet servire episcopo | vel alteri spe future
remuneracionis | nec symonia committitur in
tali | cum sine omni pactione vel condicione
serviat | sumo principaliter hac intencione non serviat
nec opus dicere | pro hoc servicio ei providere
in beneficio intendat | quia sic esset munus ab
obsequio j q. i. ordinaciones | et c. sunt nonnulli |
et intellige si hoc ut dignus digno | et honeste
alias nisi spera-
ret dignus remuneracionem | quare serviret ei | cum
ex debito ei non teneatur | ymmo qui dignus
est potest sperare prelatum vel alios honores secun-
dum di. officii | exceptum d. consuluit | secus de ser-
vicio inhonesto | et indebite impenso corporali
j c. ex diligenti | spirituale vero servicium non debet
impendi pro servicio | nisi ad tale servicium
fuit impositum ipsi beneficio | puta propositum
est beneficio | ut quicumque habebit illud qualibet
die cantet missam de beata virgine ut de preben.
dignitatum | sed et hostiensis similiter est munus a lingwa
ut quando aliquis eligitur vel ordinatur precibus
alicuius | et tunc distingue | aut sui precibus
inclicientibus | aut alicuius | si sui precibus di-
cit quidam | sed hostiensis cum eis | quod quantumcumque sit
ydoneus symoniam committit | ar. viii q. i. in
scripturis ut de inst. pati. per licitas | tu distingue
si per aut aliquis effudit preces preces ut
eligatur ad dignitatem | vel beneficium cu-
ram habens animarum | aut ad simplex
beneficium | in primo casu non licet ut de inst.

pa pecuniam | et viii q. i. cum septimus cum secundo sed distingue | quia aut indiget | aut non si indiget et est dignus potest petere absque metu peccati symonie si autem non indiget | peccat ar. extra de pre-
bendis ad aures | et de pre. c. ii Si vero precibus alterius | aut preces sunt carnales | aut spirituales si sunt carnales et fiant pro indigno symoniam committitur i q. i. de ordinationibus | quia succedit loco precii | i q. i. sunt nonnulli Sed pro digniori superior non habeat respectum ad preces | sed ad meritum | licite possunt admitti ut de eta. et quali. tua et i q. i. quibusdam Si vero sunt spirituales admitti possunt | nec inducunt symoniam i q. i. latorem | dicas tamen quod sive quis pro se | vel pro alio roget sive electores sive quoscumque alios | et etiam pro indigno sive pro dignitate sive beneficio | non dicitur habere beneficium symoniace | licet petens multas preces fundendo roget | nisi faciat intendens obligari ex precibus | vel exhonorare illum quem roget ab aliquo servicio | quod ei faceret pro exaudicione precum | idem reputo remittere quod dare | ut de usuris super veniens i i q. i. sunt nonnulli | hec autem preces pro munere dantur ut dicitur Rursus si pro munere efficeretur secus esset si pro consilio licet sepe inhoneste querant se porrigantur | et eciam ab aliis admonentur sic est symonia | puta si solum deum in promocione attendit | et non potenciam vel diuicias aut seculares | si et tunc symoniacus sit | qui ita male rogat i c. tua | non tamen ille qui rogatur est symoniacus | nisi det beneficium vel dignitatem propter preces | et colligitur a contrario sensu i c. tua | ymo et si preces essent pro indigno secus esset | non tamen renunciare tenetur | nisi forte expressisset | quod propter preces facit i c. c. ult. Idem forte esset si pecuniam dedisset ar. eque et hoc est verum quo ad eccl. secus tamen est in foro anime si hoc sciret c. ult. or. | loquitur de monacho qui non habet proprium | et idem dic de episcopo | qui sperabat pecuniam sibi dari pro ordinacione | et clericus similiter hoc intendebat | quod clericus non dz ministrare. Donet secum fuit dispensatum viii q. v. Quidquid agant homines intencio iudicat omnes Sed quid si dedit alii vel propter preces porrectas dat operam | quod habeat beneficium Respondeo idem est ac si dedisset pecuniam i q. v. presens nec distinguo utrum tunc fiant preces pro digno vel indigno Item an carnaliter vel spiritualiter fiant | cum hoc ipso sit indignus | et hoc ipso sunt preces carnales | quia ex pacto propter preces vult habere beneficium Si autem faciant adulaciones | quod beneficium habeat | potest dici munus ab obsequio | et reprehendendus est symoniacus | secundum predictam distinccionem i q. i. et c. si per. de sac. Qui autem admittuntur

in crimine symonie dic ut de accusa. qui admittantur Distingue | aut contra seculares | aut contra regulares | et distingue utrum accusetur criminaliter | vel denunciatur civiliter | ut solummodo removeatur ab administratione | Dic ergo quod si agatur civiliter i. solummodo ut removeatur, | et secundum equitatem | et sit persona regularis | que mundo renunciavit | et sit inferioris gradus | utpote abbas vel inferior | et sit graviter infamatus | et valde suspectus | et possit de facili puniri | et sine scandalo removeri | et testes sunt emendati de crimine vel adhuc perseverant si crimina sunt enorma ut furta et adulteria | et testificantur ex caritate | non ex odio | quia inimici et conspiratores contra nullum admittuntur | et habent testes tales alia adminicula | in crimine symonie | contra tales prelatum | si sit agatur admittuntur i c. per tuas | et dicit hoc quod ista differencia est ita observanda | quod si unum inde deficiat | testis repellitur | hoc autem in regulari inferioris gradus Contra seculares vero vel eciam contra regulares excellencioris dignitatis | vel qui sine scandalo non potest removeri | vel qui non sunt infamati vel cum agitur civiliter | sed si rigorem non admittuntur infames | vel criminosi | eciam si sint emundati | et cum aliis adminiculis in crimine excepto i c. per tuas | multominus admittuntur cum agitur contra seculares eciam civiliter | et si equitatem hoc dicit Racio est quia ordo iuris sive rigor | non est circa regulares usquequaque servandus | ut de accu. qualiter et quando ii | nec habent ita pingue ius regulares sicut seculares | ar. ut de sta. mo. c. ii in fi. et c. cum ad monasterium vel potius quia non est tantum scandalum pro remocione regularis | et hoc est de consuetudine approbata | quorundam religiosorum | quod ex levioribus causis possunt ab administracionibus amoveri i c. per tuas in fi. | et sic testis emendatus a crimine admittitur | contra regularem si civiliter agitur Si vero ex illo crimine non committetur infamia | quia non sunt condempnatus de furto | quia tunc esset infamis | et si in crimine periurii ut de test. testium | quia si semel est periurus de iuramento amplius non admittitur xxii q. i. parvuli ut de presup. licet Fallit in crimine heresis i de heretic. accusatus et lib. vi Item socii non admittuntur ad testimonium | eciam si agatur civiliter ut de test. veniens i c. per tuas Mediatores ad symoniam admittuntur | si exinde non habuerint emolimentum ut de test. mediatores li. vi Dicitur symoniacus in ordine quia non recipit execucionem | sed est ipso iure suspensus | et quo ad se et quo ad alios | sive sit occultus sive manifestus i q. i. reperiuntur Ita quod non potest missas cantare i c. tanta | quia caracterem habet viciosum | et ordo inutilis extitit | ordinis | et in ipsa sui radice viciatus i q. i. quibusdam Unde missam celebrare non potest | quia

ex eo tempore quo emen symonie committitur
dampnatus est | et suspensus. et no contingit
in alijs crimibus | quia licet sit bene suspensus |
quo ad se | si e occultum | no tamen quantum ad
alios ar de cohi di c mi c ult | sic intellige
j c tanta q tem ponitur de poriatione ex infamia |
quodcumque constat iudici suo · siue per denunciacionem
siue per inquisitionem | ar de accu inquisitionis
in prin | xv q iij Sane | Racio e quia non possit
agere penitentiam retento beneficio | uel ordinis exe-
cucione ar de accu inquisitionis j Et si vero
est symoniacus | quia contulit ordinem symonia-
ce | uel quia dedit uel recepit beneficium sy-
moniace | uel fuit venditum symonie | si e
occultum suspensus e ipso iure quo ad se tan-
tum | sicut et quilibet criminosus | non tamen quo ad ali-
os | di ii mult c ult | j c mattheus | et c sicut — i e aperta
Si vero manifestum e ipso iure quo ad omnes suspe-
sus e j c accurum | et c quod eciam q recapit be-
neficium symoniace tenetur renunciare be-
neficio | et restituere fructus perceptos | quos
percipere potuit ut xiiij q vj si res aliena
ar de rest spo gravius | deductis expensis q
fuint gracia fructuum querendorum et conserva-
dorum ff de pet her li a patre q ult | et
hoc intellige de fructibus quos no impendit
in seruicium | uel utilitatem ecclesie | quia utiliter
gessit negocia ecclesie | debet habere actionem ar ff
de neg ge li pupilli q sed et si quis | quod
intellige de illo quo sciente | et consenciente
facta fuerit symonia | uel statim cum sciuit
non renunciauit ar j e de symoniace et c
sicut tuis insinuasti | et tenetur tantum ab eo tempore
quo sciuit | et no ante | sed ad resignacionem
spiritualium | et temporalium | non tenetur religiosus |
qui nullo pacto | sed affectu animi precedente |
utraque fuerint acquisita | ymo sufficit delinquen-
tibus quamquam per solam penitentiam suis satisfacere
creatori j e c ult | infra q ii ca | ista e pena cle-
ricorum | laica vero debent excommunicari j q i reperiuntur
c si quis episcopus | sed cui restituatur pecunia
data symoniace | videtur quod ecclesie cui facta est
iniuria j c de hoc et ar xvij q iiij si quis
in atrio | contra videtur quod sit ei restituenda qui de-
dit j c veniens | hoc distinguit aut totum
capitulum deliquit tunc restituatur ecclesie j c
de hoc consuluerunt | et c audiuimus | et sic tur-
pia lucra sunt ab heredibus extorquenda
de vsu tua | sed si is qui dedit pecuniam uelit
remanere in seculo no restituetur ei | sed si
uult intrare religionem | sic ut sit eciam mo-
nasterio ad quod transit | ut xvi q vj de lapsis
xxvij q v si quis rapuerit | Cuius possit di-
spensare | quidam dicunt quod si commissa fuit sy-
monia in ordine | nullus potest cum eo dispensare
j q i erga | et c quidam nec eciam papa ut
dicunt | quia caracterem habet viciosum | nec

renunciare no potest | et ideo non purgatur vicium
illud xiiij q vj si res | sed hoc non e verum | sicut
Est | ymo papa bene potest dispensare cum symo-
niacis | qui caracterem habent viciosum | et qui sci-
enter commiserunt symoniam | sed inferiores prelati non |
et hoc ideo quia bene purgatur furtum | re fu-
tiva de voluntate domini | aput furem remane-
te ff de vsuc si fur in prin | et j q i quod quidam vero
si forte | sed distinguit | et bene vel si symoniace
ordinatur | alij sunt non symoniaci symonia
ce pecunia f interueniente per alium ignoranter |
a no symoniacis | uel symoniacis | facta renuncia-
tione possunt dispensari in beneficijs | uel ordinibus
tollerari j q v presentium et j e de symoniace secu-
de symoniaca symoniace a symoniacis deponuntur
utrique j q i statuimus j Ite et ij | et cum his solus
papa potest dispensare | nunquam tamen legitur factum
j q i erga | quia cum eo qui committit symoniam
scienter | uel eo sciente | et ratum habente non potest
episcopus dispensare | quia erga tales nulla est
misericordia adhibenda ut dicitur in c erga ar de iure
ac si dicat | sed solus papa cum eo dispensat | cum
ignorante dispensat episcopus in primo casu | nisi
fuit reus in crimine symonie | quia tunc non pos-
set | sed archiepiscopus ar de el c qui dominus | Item
non symoniaci nec symoniace a symoniacis |
tunc distinguitur
quia episcopus alias erat symoniacus |
aut ordinatur a symoniacis scienter inuiti tamen
et atracti | tales recipiunt si infra mensem
renunciauerint j q i erga quod constat | aut vole-
tes ab his quos tollerat ecclesia | nec probare
potest et emen | nichil ei obest vim q iiij nonne |
uel tollerantur eos | tunc tamen potuerunt committere re-
pellitur ar j q i si quis a symoniacis | aut
ignorantes ista tollerantur | nisi ignorancia
crassa fuit crassa j q i si quis a symoniacis |
et j c per tuas | sed nunquam potest aliquis recipere ordines
ab eo | quem scit symoniacum in ordine | et si dicat
quod no et recipiendo ordinem ab eo | no recipit
exsecucionem | cum ordinator no habeat execucionem
j c tanta | et j q i reperiuntur | et pocius debent
privati execucione | quia ab eo recipiant
ordines j de sen ex communicacionis | Episcopus qui reci-
pit promissionem siue iuramentum ab ordinando |
quod eum no inquietat super titulo petendo | uel pre-
sentator qui sibi pactum recepit penam habet |
quia presentator ipso iure ab execucione ordinum
e suspensus per triennium | ordinator vero et or-
dinatus sine prefinitione temporis a collone | et
ex executione ordinis sunt suspensi | donec
graciam sedis apostolice obtinere merentur j e
si quis ordinauit | et c per tuas in prin ergo
episcopi dispensari cum symonia commissa cum igno-
rante | cui e beneficium acquisitum | uel qui or-
dinem siue dignitatem e adeptus ignoranter |
post liberam rei restitucionem | sed in hoc distin-
guitur si beneficium est simplex commodo adeptum

statim pt reßumi ad illud dispensatiue | ut ar. de elec. Si aliquis infra | et | e. Ex insinuatione
a In illo autem qui dignitatem sit adeptus est distinguere si sponte resignet petens humiliter suam resignationem admitti | pt episcopus dispensare cum illo ad eandem prelationem ut j q i presbiterum | et c quicumque | sed si de hoc contenderit in iudicio | et electio sua reprobata fuit facta | licet eo ignorante | tunc episcopus illa vice | et in illa vocatione cum eo non poterit dispensare | si postea sic ar de elec. Si aliquis in pri. h | sed si eo sciente vel pro ea ratum habente | solus papa in beneficio dispensat | e nobis | nisi h. Sed numquid symoniace licet dimittere ecclesiam | sine licentia superioris | Dic quod episcopi non possunt renunciare sine licentia pape ar de renu. n cum pridem q i 2 c post translationem | quod rursus inferiores vero renunciant in manibus prelatorum suorum ar ar de renu. admonet | Sed numquid episcopus pt dispensare in symonia commissa circa officia mortuorum benedictiones nubentium sepulturas | crismatis benedictiones sacrorum vasorum seu vestimentorum benedictiones | e consecrationes ecclesiarum. Dicunt magistri ut dicit host. quod sic post pactam penitentiam | eo quod non prohibetur ar j de sen. ex. nup. | nec obstat j q i erga | quod loquitur in symoniaco in dignitate | sicut 2 j e nobis isti
c Sed quid si nollent recipere renunciationem inhibilominus cedant | ex quo sunt in tali peccato | quia non dimittitur peccatum nisi restituatur ablatum | xiiij q vj Si res | de regul. iur. peccatum li vj | quia fictitium est beneficium j q i ordinationes | Sunt tamen duo casus in quibus licet data fuit pecunia | clerici vel | beneficio renunciare non tenetur | Primus si pecunia fuit data eo invito et contradicente ab aliquo
24 Secundus si inimicus dedit ut posset electionem tanquam symoniacam | vel beneficium impedire | e nobis et c sicut tuis | Ratio ibi redditur ne de fraude sua valeat commodum reportare | Quid fieret de regularibus et monialibus qui symoniace recipiuntur | Dic quod tam recipiens quam receptus sive receptor | sive sit prelatus sive subditus | sive prelata sive subdita | sine spe restitutionis de suo monasterio expellatur | et in locum arctioris regule ad agendam perpetuam penitentiam retrudatur | e quoniam symoniaca i. h | si ordinis sui executione quouisque constat de crimine | vel per inquisitionem vel per accusationem | cum aliter penitentiam agere non posset j q viij requiritis | 2 ar de accu. inquisitionis | et satis intelligitur deputatus | quia extra claustrum morari non debet | ne dampnabiliter euagetur | e quoniam symoniaca n h | et ar j de sen. ex religioso li vj | nec pretextu paupertatis excusantur | quia propter paupertatem non debet quis peccatum operari mortale | Sed potius quelibet mala pati xxxij q v ita ne | et ar quod metus causa parcis | posset tamen dici si h quod si ita pauperes sint quod non possint ibi aliter

aliquomodo aliquem recipere | quia tunc haberet ibi victum | sub hac forma posset accipere non habemus | quod demus tibi pro victu | nisi tu portabis tecum unde viuas | Dicitur tamen hoc non dicatur in fraudem | et sine aliquo pacto ar j q ij Si quis preter hoc tutius est ut nullo casu taliter aliquis vel aliqua recipiatur |
d Quid si non emendantur arctiora monasteria | nichilominus mutabunt ea quod leuari dicitur | vel si visum fuerit superiori renunciabunt locis suis | et de nouo restituent illis dispensatiue | sed quod dicatur de illis qui fuerint recepti ante constitutionem illam | e quoniam symoniaca | tamen ille prelatus non potest dispensare qui cum scienter recepit | sed superior ar de di quinque dudum

Ne prelati vices suas concedant sub annuo censu

170 Supradictus tractatum est de symonia in generali | hic prosequitur in speciali | sed ne prelati et notandum est ergo quod non licet alicui prelato habenti iurisdictionem vices suas committere alicui sub annuo censu i. pro pecunia
a prelato soluenda | ita quod ille qui gerit vices habeat totum residuum | ut j e c i ij 2 ij Ratio prohibitionis est duplex | prima ne hac ratione subditi ultra debitum grauentur | ar xxiij q i militare | Secunda ratio est quia ubi episcopus est alius aliquid gratis debet facere ratione officii | si aliquid exigat symoniam committit | maxime cum iurisdictio sit spiritualis | ut j q iij ex multis veniens | et c non solum episcopus tamen vel alius qui committit vices suas alij | pt et debet ei constituere salarium de camera sua | cum ille alias gratis non teneatur ar xij q ij caritatem | et c quamquam | Possunt tamen fructus ecclesie vendi ad tempus | j e quedam
b Pone quod infra tempus locationis moriatur persona ecclesie que locauit | numquid successor tenetur stare contractum | Dicitur pt quod si nomine ecclesie vel pro utilitate contraxisset | et pecunia inde recepta in utilitatem ecclesie conuersa fuisset | tenetur successor stare contractum ar de solut. c i xij q ij hinc prelati | et ar de precib. c i si vero non pro utilitate | sed ut ipse tamquam prelatus susciperet redditus et fructus | successor stare non tenetur ar de precar. c ij | quia ultra tempus sui etiam locare non poterat | et si soluit aliquid ultra sibi imputet | qui hoc prouidere debuit ff loc. si quis domum q i Quid si obligauit fructus ecclesie et obuentiones | et omnia ad ecclesiam suam pertinentia | numquid commodum iurisdictionis si ecclesia habeat iurisdictionem | Ho dicit quod sic | si non fuit excepta quam ius non debeat vendi | ut in c i et ij Sed prohibetur iurisdictio concedi sub annuo censu | et non fructus ecclesie que est ratio | Respondeo quia illi qui iudicant nichil accipere debent in aut. ut iud. sine quoquo suff. coll. ij | cum ex officio ad hoc teneantur | et pro administratione cum beneficia sint ad hoc deputata | sed fructus

ne prelati vices suas

locantur | qui etiam alias possunt vendi et distrahi. ff. [illegible] l. e quedam nisi vel glo.

De magistris ne aliquid pro docendo exigat

Dictum est supra de quodam vicio prelatorum | scilicet quod concedunt interdictum sub annuo censu. Hic prosequitur de eodem gradu, si aliquid exigunt pro licencia docendi.

Statutum est in concilio lat. | quod singule ecclesie cathedrales | singulos magistros habeant | qui earum ecclesiarum clericos | et alios scolares pauperes gratis instruant in gramatica | propter quod aliquod beneficium competens magistro cuilibet in ecclesia prebeat | additum etiam fuit in concilio generali | quod illud quod statutum est de ecclesiis kathedralibus | in aliis etiam fiant | que possunt sufficere facultates | Item quod metropolitana ecclesia theologum nichilominus habeat | qui sacerdotes et alios in sacra pagina doceat | et informet | maxime cum hiis que ad curam animarum spectare noscuntur | hec probat | e c. i. et c. quia nonnullis | et xxxvii d. de quibusdam. Nunquid potest aliquis magister eligi in canonicum sub illa condicione ut doceat. non quia cessare debet omnis condicio ut de pact. c. ult. Sed si vacante aliqua prebenda statueret canonica | quod illud omnibus esset annexum illi prebende | ita quod magistro alicui conferrent | non esset symonia | ymo licitum esset ar. ut de preb. dign. c. vi. et ibi. Sed nunquid committit symoniam magister si exigat aliquid a pauperibus | ut a clericis ecclesie | a qua habet beneficium | videtur quod sic. cum hoc sit spirituale | et ex officio suo teneatur facere symonia est si propter hoc aliquid exigat. ut de sy. nemo | et i q. i. cum templo. Item nunquid ab aliis scolaribus qui non sunt pauperes nec de eadem ecclesia | potest aliquid exigere | et nunquid magistri in scolis parisius | vel alibi possunt licite facere collectam | videtur quod non | quia si vult propriis suis operari pecuniam | exemplo doctoris xii q. ii doctores. Item scientia donum dei est ergo vendi non potest i q. iii non solum. Item professores iuris licite recipiunt pecuniam | sed non licite petunt ff. de var. et extraord. cog. l. i. quod dicit. est quidem | potest dici quod iste cum competens beneficium constitutum est | ad dictum | potest petere collectam et hoc non prohibetur in isto titulo sed a clericis eiusdem ecclesie et a pauperibus nichil exigere debet | sed gratis docere debet | quia propter illos constituitur beneficium | et non propter divites | sed si ex honesta omnibus serviret honeste faceret | et laudandus esset | divitibus tamen gratis impendere non tenetur | si vero nullum beneficium propter quod constitutum est doctoribus | sicut parisius et alibi licite exigunt collectam quia suis sumptibus hoc facere non tenentur ut de prescrip. cum ex officii. xii q. ii caritatem | sicut innuunt sapientes consilium

vendere potest xiiii q. v non sane | nec obstat | si dicatur quod gratis debet docere | quia nichilominus potest petere sui laboris mercedem | sicut testes qui gratis testificantur licite stipendia petunt iiii q. iii quod ventum | et ut de symo. cum sit romana. Item de magistris scolarum vel cancellariis parisiensibus | qui cupiditate | vel longa consuetudine nolunt dare ydoneo licenciam docendi | nisi aliquo sibi dato. Pro eo quod nec ille qui petit licenciam. debet aliquid dare vel promittere | nec magister scolasticus aliquid exigere debet. si contra factum fuit | debet dignitatibus officiis et beneficiis ecclesiasticis spoliari | e c. i. ii et iii | et licet ex utraque parte versetur turpitudo | et ideo videtur conditio possidentis melior ff. de cond. ob tur. cam. l. iii tamen subvenitur magistro promittenti vel solventi | ne quod promisit remittatur | et quod solvit restituatur | appellatione cessante non obstante aliqua consuetudine. non in favorem sui sed in odium exigentis. hic ut de sy. veniens vinc. | vel potest dici sicut [illegible] qui solvit licet nichil dare debuit | tamen quia quasi coactus redemit ius suum. non debet. Sed quia nullus ydoneus debet prohibere docere | e c. ii et iii | et ideo sibi pecunias restitui debet quam remanent penes illum | qui plus peccat ut i q. iii sed quibus dator. Item ei qui dignus est non est ei deneganda licencia docendi | quia per consequens denegaret doctrinam ignorantibus | e c. i. quam tenetur aliis dispensare | ar. xvi q. i. Reueram | ydoneitas aut inducta moribus | et scientia considerantur | unus aut magistri | studiorum quod doctores primum moribus extollere debent | deinde facundia et de prof. l. magistros li. x bonam enim conversationem debent habere | teste quod doctrine l. eximiam valentinianus | ergo si non est ydoneus potest ei licencia denegari | quia malorum doctorum doctrina est mala i q. vii quiescentibus | et capitulis mathesis xxxviii di. quod de mensa | et qui alios docet | tunc ab aliis edoceri non debet | in aut. de sta. ex quo d. Damus. Sed pone quod magister scolasticus in ipsa persona vult docere | quidam clericus ydoneus petit licenciam docendi | nunquid dare tenetur videtur quod sic e c. quanto. Sed quid si quidam impetravit licenciam regendi | et fecit expensas nunquid aliud sustinere potest | receptis ab eo expensis | propter hoc factis | vel pacisci cum eo de certa portione emolimenti | quia forte vult dare opera aliis rebus | Pro eo si consuetudo est quod possit aliud sustinere | potest recipere expensas propter hoc factas dum tamen vice eius ille doceat. Si aut totum ius suum transferret in illum | non debent ab eo aliquid recipere ar. ut t. preb. c. iii | nec debet pacisci de certa portione emolimenti habendi sine labore suo cum hoc non videatur concessum, ymo prohibitum est | e c. iii. Item theologie doctores | et studentes per quinquennium possunt percipere non obstante aliqua contraria consuetudine | vel statuto proventus

prebendarum et beneficiorum suorum integre, et c. ult.
exceptis distribucionibus cottidianis que residenti-
bus tantum dantur, extra de preben. li. vi. quia cum aurati cancelarii
habent septennium hodie extra de elec. cum ex eo li. vi.
Pone quod episcopus non vult istis dare licenciam eundi ad
scolas nisi primo sibi data pecunia. Utrum committit
symoniam? Distinguere, aut petit pecuniam pro
illo tempore quod conceditur cum iure, quia ad hoc te-
netur, symonia est pecunia predicta. Si autem pro alio tempore stri-
cte non est symonia, sed turpe lucrum, ar. i q. iii. ve-
dentes. Sed tamen caveat concedens ne ad studium in-
telligendum est de studio generali in fraudem fiat
contra de cle. non resid. tue. De Iudeis et Sarracenis

172 Dictum est de hiis qui per symoniam spiritum
sanctum blasphemant. Nunc agitur de hiis
qui male colendo ipsum inhonorant, ut
sunt iudei et sarraceni. Videamus ergo quare dicantur
iudei, et unde. Quare sarraceni, et unde. Et qualiter
sunt ad fidem invitandi, et qualiter sunt a christia-
nis tractandi, et ultimo quid iuris sit de servis
a eorum. Iudei sunt qui mosaicam legem ad literam te-
nent, circumcidende se, et alia legalia servant,
qui eciam recipiunt prophetas. Dicuntur autem iudei a
nomine digniores tribus aliarum. Unde patriarche que
inter alias bellicosior et in bellis primam aciem
et regni tenuit principatum, sive ut de ea sola reges cre-
arentur. Dicunt eciam ab ebreo levi sacerdotes. Dicuntur autem
hebrei ab heber patre abraham, quasi quidam abraami,
tenuit cultum unius dei, et cui fuit primo a
deo tradita circumcisio, ceteris ydolatria fedatis. Sa-
raceni vero sunt qui demones colunt, nec vetus
nec novum testamentum recipiunt, qui non se ab agar an-
cilla abrahe de qua fuit eorum origo agarenos vo-
cari voluerunt, sed pocius a sara eius uxore et li-
bera se sarracenos appellaverunt. Sunt tamen inter sarra-
cenos quidam qui quinque libros moysi receperunt,
sed prophetas recipere noluerunt, qui samaritani a
samaria civitate dicuntur, et isti in evangelio dicuntur
non coutuntur iudei samaritanis, i. non recipiunt eorundem
leges et prophetas. Sed qualiter sunt ad fidem invitandi.
Certe auctoritatibus racionibus et blandimentis sunt
provocandi, non asperitatibus compellendi, quia nullus
invitos debet baptizare vel nolentes. Racio est quia
nullus ad fidem est cogendus, xxiii q. v. ad fidem,
et coacta servicia non placent deo, xlv di. qui
sincera. Quia si simpliciter et absolute compelluntur
non recipiunt caracterem. Sed si condicionaliter
compellantur, puta per inimicicias penarum vel per
rerum suarum oblacionem, bene recipiunt, et compellendi
sunt fidem sic susceptam observare, ut extra de
bap. maiores, et xlv di. de iudeis. Non obstantibus
hiis casibus. Sunt ab ecclesia puniri qualiter, quia
penam spiritualem infligere non potest, quia de hiis que
foris sunt non iudicat, ut ii q. i. multi et xlv
di. qui sincera. Conveniat tamen in casibus de eis, quia
repellit iudeos a communione fidelium, ne ab
eis corrumpantur, xxviii q. i. sepe, quia mores
nostri et iudeorum in nullo concordant, et ipsi de
facili propter continuam conversacionem et familiarita-
tem ad suam perfidiam animos simplicium inclu-
narent, i. c. ad hoc. Item nullus christianus cum
iudeis debet manducare, xxviii q. i. nullus, et
c. omnes. Tamen cum sarracenis possumus comedere,
quia aliter non possemus eos lucrari, et sic licet
eis loqui et comedere cum eis, extra de iudeis xxviii
q. iiii. infideles, et xi q. iii. ad mensam. Sed
quare pocius vitamus convivium iudeorum quam
paganorum? Racio est hec, quia iudei discernunt
cibos nostros, unde non debemus uti cibis eorum
ne videamur inferiores illis, ut dicit predictum
c. omnes. Pagani vero non discernunt cibos. Sed
hodie et isti et illi discernunt. Ideo non debemus
comedere apud illos, nec ipsi apud nos, quia
eadem est causa prohibens, et idem periculum utro-
bique. Excipitur tamen casus in quo licitum est uti cibis
qui nobis a paganis apponuntur, tamen modeste
et gratiarum accione servata, tempore qualita-
te, s. quod carnes non comedamus tempore prohibito.
Sed hoc est quando contingit aliquem in terra eorum
ad predicandum Christi fidem, i. c., quia sit laudabile.
Sic intelligitur xi q. iii. ad mensam. Hoc est verum
nisi dictum fuerit quod sit ydolis immolatum, quia
tunc sanctius esset mori fame quam ydolatitis
uti, xxxii q. iiii. sit sanctius. Quidam hoc intel-
ligunt si vescentur hoc ad venerationem ydoli, alias
in necessitate posset aliquis ydolatico vesci, quia
necessitas legem non habet, de conse. di. i.
b dicitur i. de reg. iur. quod non est licitum. Item
repellit eos a licitis actibus, ii q. vii. Relicum.
Item ab omnibus officiis publicis super christianos,
quia possent eos multum gravare, et qui tale
officium eis commisit debet per concilium provinciale
de hoc compesci, et ille iudeus debet ab officio re-
moveri, et a communione christianorum in commerciis et
aliis, donec in usus pauperum christianorum fuit
a christianis occasione officii acceptum secundum
prudenciam episcopi convertatur. Et idem de paganis
est dicendum, i. c. p. tuas cum sic et c. proxi., quia
officium fuit illicitum. Si vero officium fuisset licitum,
tunc si vellet posset dare pauperibus iuste
extortum, ut xiiii q. v. non sane, et quia ignorantur
a quibus sit extortum, si autem scitur eis esset
restituendum, i. de usur. cum tu, et c. de homine. Sed
c dignum quod eos. Item ne possint emere servos
christianos, i. c. tuas, et lxxiiii di. fraternitatem. Item
non permittit eos facere novas synagogas, i. c.
iudei, et c. consuluit. Item in diebus lamenta-
cionis ac dominice passionis non debet permitti
aperire fenestras vel hostia, vel prodire in
publicum. Compellendi sunt eciam iterum habitum
deferre in omni provincia christianorum, et omni
tempore quo manifeste ab aliis populus distinguantur

| c q sup his | et c In nonull' | et q non
dicant obprobria in redemptorem creatoris ut
ibi Item quod soluat decimas de tris
quas colit que de det de tris Item suos
xanos no laudat lim di mala Item xani
no debent eos in suis infirmitatibus vocare
nec ab eis recipere medicinas nec in eisdem
balneis cum eisdem balneare Contra facientes
si clericus est debet deponi si laicus excommunicari
xxviii q i nullus Item ex testo xani in
accipiat | z ille xanos excommunicandus est | etiam
post mortem | c i Item quibus et c se | z xxiii
q ii Sane quia cummunitati iudeorum legari
no potest C c l. i Sed in iniquum singulis | quod dicit
q sic | ar ff de rebus du cum senatus nulli
tamen dico licet si iudeus etiam frater suus
sit | c i Item quibus Episcopus e c se. licet tamen
eos pasci | ar lxxxvi di pasce | quia pos-
sunt adhuc ad fidem venire | cum decuerit
sit puniendus de pe di iii nemo Item occi-
dentes | presbiteris aut sanguinis effusionem
subiciunt | de rapt. in archiepiscopatu Item
si peruiciat dicat pt pueri | et pena ad ar-
bitrium iudicis pecuniaria | uel pena temporali
| c postulasti Item etiam excommunicatur xanos | q cum
eis habitare presumunt | c iudei | et c si in-
deos | quamquam tamen indirecte excommunicant qua excommunicat
eorum xanos | ne aliquod commercium cum eis ha-
beant | in dimittat usuras | de usuris post mi-
serabiles | et mitteres | et similes | c z si in-
deos | et n satisfaciat ecclesie de iniuria ei facta
| c postulasti insi. Item no presumat in in
ciuitatibus | et aliis locis insignibus habitare | in
t de iudeis | c de iudeis Sed
in quibus ab ecclesia tollerantur Sed si quod ut
habeant veteres synagogas | c iudei | et si
corruerint | possunt illas reedificare in pristinum statu-
tum | no tamen ut ampliores uel pasiores faciant |
quam ante | c consuluit Item matrimonia con-
trahere inter se | no tamen cum xana C c nemo
et xxviii q. i cauete | et illis possunt uti licet in gra-
du prohibito ad fidem conuersi | ut de con-
sang. de infidelibus | z qui filii sunt le c ult |
et de diuor c fin Item agere et conuenire aput
iudices nostros | no aput seniores eorum | sed
arbitrium possunt eligere | cuius sententiam ordinarius
exequatur | quod est mirabile C c iudei Item no
Item in sabbatis eorum no debent trahi ad
iudicium | nec trahere | quia festiuitates suas
ab eis permittimus celebrari | c consuetudinem ec-
clesie laudabilem conseruetur | nec debent
cedi uel occidi | nec in festiuitatibus suis
perturbari | nec pecunie | nec alie res auferri
sine iudicio potestatis terrene | nec sepultura

eorum effodi C c sic sabbati | z | c dicit Item
sua vendere ut xano C c nemo | z | c c p multi |
Saracenis aut nullus debet deferre arma ferrum |
ferru | uel ligna | nec alia necessaria ministrare |
nec in nauibus cura gubernationis exercere | nec
per se | nec per alios subsidia uel consilia impendere |
quamdiu guerram fecerint nos | et ipsos diuauerint |
licet etiam treuga sit inter nos et ipsos | quia
treuga no est pax | alias rebus suis debent priuari |
et fiunt serui capientium | et sunt excommunicati
ipso facto incurrunt | a qua non possunt absolui
nisi totum quod excommunicato tam dampnato percepe-
runt | et tantum duorum de suo in subsidium
terre sancte transmittat | uel si fuerint in no
soluendo · fustibus castigentur | hec probantur
| c c Ita quorumdam e c Significauit | z c q olim |
et c ad liberandam | et sic totum lucrum | quod ad
eos peruenit | debent dare in subsidium terre sancte
in cuius detrimentum hoc fecerunt | z c sicut tunc
usurarum | in quo quicquid sorti accedit usura est
xiiii q iii esca Unde totum debet restitui | de
usuris consuluit | immo isti grauius peccant | quia
fidem xanorum impugnant | et ideo in tantum pena
puniuntur et nemo dubitat grauius esse gravissimum
peccatum grauius uendicandum | xxiiii q. i no auferamus
Item quibus poterit istos absoluere dicit quod excommunicator
eorum quia ex quo papa sibi no reseruauit absolutionem
indulsisse videtur | de sen ex inquisitionem Item ho quo ad
excommunicatos canonis secus quo ad excommunicatos hominis |
facit enim papa ter in anno sententiam excommunicationis contra
tales a qua Episcopus absoluere no potest Excipi-
untur casus | in quo non incurrunt excommunicationem
si pro redemptione captiuorum | c Significauit
in prin Sed quid si no possunt redimere captiuos
nisi portent arma ferrum | numquid hoc facere
possunt sine pena excommunicationis Ber. dicit | q no
ni primo requiratur · auctoritas pape · ne aliquid
fraudis fiat Ultimo de seruis istorum videamus
et breuiter distinguere Aut seruus iudei est vna-
culus in propria ancilla natus si velit fieri xanus
statim excipitur in libertatem | nullo precio dato
C de epi z cle. do nullus q his ita | et ar lim
di · fsmitatem Aut est emptitius | et tunc disti-
guere | quia aut iam erat xanus | quando fuit
emptus | et tunc sine precio capitur in liberta-
tem | quia xani commercium cum iudeo est penitus
interdictum lim di · mancipio | c c ult in prin
Sed tunc dum relinquere | et ad ecclesiam fuerit con-
fugere possunt C de here z mai l manicheos
Aut erat paganus et tunc subdistinguere | Si
causa fuerit | et tunc si velit fieri xanus liber
efficiatur sine precio · lim d fsmitatem | c c
ult | aut causa mercimonii | si infra tres

menses non exposuit eum venalem precia si vult
fieri christianus sine precio liberatur quia presumitur
quod ad fraudem eum emit. Si vero exposuit infra
tres menses et iste vult fieri christianus infra
illud spatium vel etiam post, eum tamen non secte-
rit pro eum quemcumque vendiderint liberatur red-
dito precio xii solidorum ab aliquo christiano lxii d
fraternitatem j c ciij et ult. et hoc intellige nisi
dudum eum nolentem tamen dicet se velle fieri
christianum causa dolose vel alicuius secte signaculum in
primet tunc propter iniuriam ipsius corporis sine precio
liberatur Extra di c nulla. Quod dictum est
de servis iudeorum Item dico per omnia de ser-
vis sarracenorum. Quid si plures emptores
insimul concurrant Respondeo locus erit gratifi-
cationi ff de usu pro cum aut. Extra quid si
nullus emptor appareat nichilominus erit liber
et hospitatum querat. Spatium ff de manumiss.
Ex quia lima. Aut pro pecunia opera prestabit
ut C de capt. l ult. si quis autem, at illi qui a
scripti sunt glebe debent prestare opera con-
sueta, ita quod ab illo loco non mutentur
j c multorum. De hereticis.

De hereticis

173 Superius dictum est de iudeis et sarrace-
nis qui propter infidelitatem deum inhono-
rant. Nunc agendum est de hereticis qui
apostatando a fide in spiritum sanctum peccant.
Et primo quis dicatur hereticus, et unde, quot
modis dicatur hereticus, qua pena feriatur, et
qualiter redeuntes recipiantur, ultimo qui possunt
predicare. Hereticus secundum Augustinum est qui falsam
de fide opinionem vel gignit vel sequitur.
Gignit ut Arrius, sequitur ut Arrianus xxiiij
q iij hereticus. Heresis grece ab electione dicitur
quia eam sibi quisque eligit disciplinam, quam
putat esse meliorem, xxiiij q iij heresis. Quot
modis dicatur hereticus. Ille enim dicitur hereticus
qui pervertit sacramenta ecclesie ut symoniacus j q j eos
qui per pecuniam et vj q j q sed licet. Item ille
qui scindit se ab unitate ecclesie vij q j denique.
Item omnis excommunicatus ut iiij q j quod autem.
Item qui errant in expositione scripture sacre
ut xxiiij q iij heresis. Item qui fingunt novam
sectam de articulis fidei quam romana ecclesia
xxiiij q j hec est fides et c quam et j et c j, quia
nullus debet dubitare de fide et firmiter cre-
dere articulos fidei, ut de summa trinitate c j in principio
et c fideli li vj. Nec etiam interimi articulos
C de heret. l ult. Et hoc quo ad articulos
qui continentur in symbolo. Credo in deum.
quibus per fidem solam adhibenda est credulitas
quia fides est dare non visa de pe di
iiij. In domo et non per signa, sed per fidem
veritas est extollenda, de con di iiij venit
sacerdos. De hoc dic ut supra de summa trinitate quod sequitur
et quod sequentibus. Item qui male sentit de
sacramentis ecclesie vel aliter quam romana ecclesia pre-
dicat et observat j c ad abolendam in principio.
b Sed quot sunt species heresis. Hostiensis dicit quod
in decreto lxx species numerantur, sed xj ul-
timas non nominavit ysidorus nomine speciali, et sic
ponit regulam, qui aliter sentit vel intelligit
scripturam quam sensus spiritus sancti flagitat
a quo conscripta est, licet de ecclesia non re-
cesserit, potest tamen hereticus appellari, unde non
tenetur nec debet in talibus respondere
ignorans. Ideo ait apostolus ut probati mani-
festi fiant, hii enim a deo bene probati sunt
qui bene possunt docere. Hec omnia habentur
xxiiij q iij quidam usque nisi quoniam. Puniuntur
c heretici excommunicatione, depositione, et rerum ablatione.
Excommunicatione sive sit occultus sive manifestus
et ipso iure excommunicatus j c ad abolendam et c excom-
municamus et xxiiij q j c et ij. Depositione quia inventi
clerici sive sit clericus sive laicus papa vel im-
perator vel quilibet inferior debet deponi ab
omni dignitate j c ad abolendam et di quia
xxiiij q j qui contra pacem. Et solus episcopus
potest subditum suum sacerdotem vel clericum deponere
et relinquere curie seculari convocatis ab-
batibus prelatis et aliis religiosis personis
et literatis j c excommunicamus li vj licet in aliis criminibus
plures episcopi requirantur ut dicitur j de di ex mi.
d Clericus excommunicatus in quatuor autem casibus relinquitur
1 quibus curie seculari post depositionem. Primo hereticus
j c ad abolendam et c excommunicatus. Item si quis
2 falsavit literas domini pape j de cri fal ad falsari-
3 orum. Item cui propter contumaciam et calumpniam et
contumeliam quam contulit episcopo suo depositus
4 est xj q j de quibus sacerdotum. Item assassinus
contumeliam traditur curie seculari j de homi-
cidio pro humani li vj. Qualiter autem quis traditur
curie seculari dicitur j de penis c degradacio
secundum formam. Alias clericus depositus non traditur
curie seculari, ymo tenetur in ecclesia clericaliter
et gaudet privilegio clericali licet sit dictum, nisi
fuerit incorrigibilis tunc amittit privilegium
et traditur curie seculari ut de iudic. cum
non ab homine. Laici vero per ecclesiam condempna-
ti sunt de heresi, sed iudex secularis illum punire
debet. Nec traditur laicus curie seculari
sed clericus solummodo j de verborum signif. novimus, quia
laicus semper est de foro seculari. Sed in casu isto
sententia debet fieri per ecclesiam, quia mere pertinet
ad ecclesiam, ita quod secularis a carcere liberare
nec sententiam impedire potest j c ut inquisitionis quod

iubemus li vj Itr execucio debet fieri soluendo
per iudicem secularem post sententiam latam ab
epo j c cu secundum leges insi li vj Si aut pi
quam fuerint deprehensi redierint in perpetuo
carcere detrudantur j c pnlt' et hec prima
vice Si aut relapsi fuerint sine vlla audien
cia relinquendi sunt curie seculari tamen non
negantur eis sacra pnie et eucharistie si humi
liter petant j c ad abolendam contra illos j c super
per eo li vj Si aut aliquis accusatus fuerit
et vehemens presumpcio contra eum est orta
si eam abiurauit in iudicio si postea committat
iudicatur relapsus Item qui in vna
specie vel secta commisit aut in vno fidei ar
ticulo vel error sacro errauit et post abiura
uit simpliciter vel generaliter si committat in
aliam speciem vel sectam vel articulum iudicatur
relapsus Item qui abiurauit heresim et tunc
constabat vel nunc si post receptet hereticos
vel visitet vel det munera iudicatur ut re
lapsus hec probantur j c accusatus in pri
et c i et ij li vj Suspectus de heresi vocatus
ut respondeat de fide et fuerit contumax
si excommunicatus fuerit et eam per annum sustinuerit
velut hereticus condempnetur j c excommunicamus
qui aut tenentur et c cum contumacia li vj Item
credentes receptatores et defensores hereticorum
sunt ipso excommunicati j c excommunicamus contra credentes pu
niantur rebus suis quia si laici fuerint bona
eorum debent confiscari Si vero clerici applicari
ecclesiis a quibus stipendia receperunt j c excommunicamus
insi j ex Nam bona hereticorum debent con
fiscari siue habeant filios siue non nec
catholicus filius hereticorum et aliquid relinquendum
quem si parentes reuertuntur ad fidem eciam eis
nisi de misericordia bona non essent restituenda j c
vergentis Item filii hereticorum et nepotes per
lineam paternam et filii per lineam maternam
ad eciam cum beneficium vel publicum officium non
debent admitti quod intelligitur de hereticis qui
in heresi decesserunt non de illis qui fuerunt emen
dati j c quicumque contra hereticos et c statuti li vj
Item mulieres que scienter contrahunt cum heretico
amittunt dotem suam si ignorant j c decreuit li
vj Item omnes potestates seculares debent iurare quod ad
iuuabunt ecclesiam contra hereticos et compliceres eorum
Si vero illud obseruare noluerint honore
priuentur ipso et ad alios nullatenus admit
tantur Si aut epo vel inquisitoribus pre
sumpserint opponere vel impedire quominus faciant
iusticiam et detineat in carcere vel prestare
eis scienter auxilium vel consilium vel fauere
ipso iure sunt excommunicati et si per annum su
stinuerint velud heretici condempnentur j c

ad abolendam contra statutum et c excommunicamus contra inouetam
et c cum inquisicionis in pri et contra ult' li vj et c ut
officium contra ult' c l Item ciuitas que epo vel in
quisitoribus restiterit careat commercio aliarum
ciuitatum et episcopali sede priuetur nec statutum
super hoc factum valet j c ad abolendam
contra ciuitas et c statutum li vj Item vasalli
hereticorum sunt ipso iure absoluti a fidelitati
vel iuramento quo eis tenentur j c c ult' Ite
qui hereticis prestant ecclesiastica sacramenta vel
recipiunt elemosinas vel oblaciones debent
officio suo priuari nec possunt restitui absque speciali
gracia j eciam si sint regulares non obstante pri
uilegio aliquo j c excommunicamus contra sane Item qui scienter
hereticos vel credentes tradiderint sepulture
ecclesiastice ipso facto sunt excommunicati nec possunt absolui
nisi propriis manibus publice extumulent
et proiciant foras et locus ille perpetuo careat
sepultura j c quicumque in pri li vj Testes vero
excommunicati et pauperes vel socii criminis in testium ad
mittuntur in defectu aliarum probacionum Si non
falsa dicere presumatur j c in fidei li vj Item
periuri et contra se et contra alios j c accu
satus contra li li vj Item mortuo mandatore
re integra non expirat mandatum inquisitorum
eciam quo ad non incepta j c ne aliqui li vj
Possunt eciam inquirere et simul et separatim con
tra omnes et absoluere redeuntes debent tamen
aduocare duas personas religiosas in testium
examinacione Ita quod per publicam personam scri
bantur dicta et possunt omnes qui habuerunt
officium tabellionatus in quocumque statu ad
hoc compelli possunt eciam aduocare brachium
seculare j c ut officium li vj debent tamen habere
consilium epi in ferenda sententia et episcopus potest
nichilominus inquirere si voluit ita tamen quod non possunt
procedere contra epos vel superiores sed hoc
debent sedi apostolice signare j c ut commissi et c
inquisicionis et per hoc li vj Nomina vero
accusancium vel testium si periculum fuit non debent
publicari eis j c statuta li vj Item aduo
cati et tabelliones non debent eis prestare au
xilium vel patrocinium vel instrumenta scribere j c si
aduersus quia in heresi est procedendum simpliciter
et de plano et absque aduocatorum et iudiciorum
strepitu et figura j c statuta in pri li vj
Redeuntes ab heresi non recipiuntur absque instrumento
quo se heresim abiurant et fides catholica ad
mandatum ecclesie tenenda permittitur ut ij q
vij quod et de q d ij ego berengarius Item
potest predicare sed hoc dico quod nullus laicus eciam
religiosus quia omnibus interdicitur officium
predicandi j c Item in vno nec eciam
de fide publice vel priuate disputare debet
alias excommunicari debent j c quicumque contra iubemus

li vi | quia laici clericis debent obedire | et au-
dire | non docere vel imperare ar. de const-
ctia | et de rebus et aliis cum laicis Unde
quamvis laici vel clerici scolastici sint . i . Bom di-
ci | non tamen debent reprehendere prelatos suos
sive sacerdotes simplices quia in eis sacerdota-
le officium debet honorari . i . c. cum ex iniuncto
§ licet aut Non admittitur ad predicandum
clericus nisi mittatur . i . c. cum ex iniuncto § i quamvis
dicat lmaz habeat a superiore suo ar. de iudeis |
quam sit | vel nisi habeat curam animarum | quia
talis hoc habet a lege respectu parochianorum
ar. de eta et quali c. ult. | et . i . c. cum ex iniuncto
§ porro Sed Epi ex testimonio scripture debent
possunt predicare | cum eis dicat dominus Euntes in mundum
universum predicate evangelium omni creature anath
ult. Unde dicit decretum | nullus audeat predica-
re preter dumtaxat sacerdotes . i . Epos xvi q . i . adi-
cimus Hoc est verum nisi ab eo in cuius diocesi
predicant prohibeantur | tunc debent absti-
nere xi q iii tripliciter Alii predicare non
debent populo sibi non commisso | nisi a sede ap-
ostolica vel ab Epo hanc obtinuerint potestatem . i . c. ex-
cammus § quia vero nonnulli Ex premissis
ergo apparet quod ordo doctorum . i . predicatorum
precipuus est in ecclesia dei . i . c. cum ex iniuncto
§ i in prin | et predicatus ar. de testa mo quod
1 dei timorem | Primo ut laicus non admittatur
2 Secundo ut clericus nisi missus ut dictum est supra
3 Tercio quod debet fieri publice non occulte iuxta
illud predicate omni creature et quod in aure
auditis predicate super tecta . i . c. cum ex iniuncto
i § Ratio est quia cunctis est | et omnibus pene
volentibus patuit est regnum dei | et officium pre-
dicacionis | quod est publicum | ita quod potest fieri
tam [illegible] quam [illegible] i de sen exco Responso,
4 et c. cum voluntate Quarto ut vicarius fiat
7 Epi | et ei provideat Epus Quinto ut in ka-
thedralibus ecclesiis tales [illegible] eligantur |
qui coadiutores Epi fiant ar. de of ord inter
6 cetera Sexto ut clericus confirmet ar. de
1 clerici in causis vi fi Septimo ut cibum gentilium
8 comedat ar. de iudeis quam sit Octavo ut liceat
regularibus diversarum professionum in unum habitum
sit superius conformare ar. de [illegible] 2 vi cl. dicens quod
Sed hostiensis dicit quod ordo predicatorum et minorum
tanquam fideles clipei fidei | et expugnatores
obviancium ex adverso specialiter sunt hodie publice
decorati i de excess prela nimis iniqua et c.
nimis prava Qui vero predicant publice vel
private | nisi a se. ap. vel ab Epo mittantur
excommunicentur | et nisi cito destiterint alia pena ple-
ctentur . i . c. excammus § quia vero et dicit ut de eta
et quali § item doctrina

De scismaticis

Titulus [illegible] Dictum est supra de hereticis | sed quia scisma
inducit heresim | ideo hic subiungit de eo |
Videndum est ergo quid sit scisma | et unde
dicatur | qua pena feriantur scismatici | et quid
iuris sit de alienacionibus | et ordinacionibus
a ab ipsis factis Scisma est illicita divisio per
inobedienciam ab unitate ecclesie | ut xxiiii q iii
inter Dicitur aut scisma a scissura ut xxiiii q i
Scisma differt aut scisma ab heresi in principio
sed si perdurat cadit in heresim | quia peccat in
illum articulum simboli Sanctam katholicam
ecclesiam | Et ideo censetur hereticus ut xxiiii q iii
b inter Puniuntur aut scismatici excommunicacione vel
deposicione ab officio | et beneficio xxiii di
in nomine domini . i . c. c. i . vi illos vero | et c. ad succi-
dendos li vi Et si non possunt aliter distringui |
invocandum est brachium seculare xi q . i . seculares
petimus | et ar. de of ord quam gravis § porro
c infine Ordinaciones vero facte a scismaticis
debent irritari | xi q i ordinaciones | et . i . e.
c. i . § i | et hoc intellige quantum ad execucionem
nisi cum eis fuit dispensatum . i . e. c. ult. | vel nisi
ordinatus probaret se nescivisse illum fuisse
scismaticum qui ordinavit ut ix q . i . ordina-
ciones dicit i q i Si quis a scismaticis | quia
tunc cum eis facilius dispensatur | quia conferunt
sacramenta [illegible] in forma ecclesie | sicut heretici
i q . i . quod quidam sed non execucionem | quia eam non
d habent Sed quis potest dispensare cum ordinatis
a scismaticis distinguo | aut receperunt sciens
a scismaticis ordines | et tunc solus papa potest
dispensare ar. de elec quia diligencia dicit
papa solus dispensat cum eo qui in apostasia
ordines recepit . i . c. presb. c. ult. | et hoc bene probatur
. i . e. c. ult. | ubi dicitur dispensabit et ab ea persona
que super hoc habet potestatem dispensandi Si
vero ignoraverunt | tunc Epus potest dispensare | ar.
ar. de ord ab Epo qui renun c. i . nisi et c. ii | non tamen
ille qui eum ordinavit | quia licet sit receptus ept
ab ecclesia in ordine suo cum ordinatis a se dispensare
non potest | sicut nec Epus symoniacus | cum ordinato
a se dispensare potest . i . q v presentium Alienaciones
eciam rerum ecclesiasticarum a scismaticis facte |
vel eciam a laycis | sine omni onere ecclesie
sunt restituende | et qui contradixit est excommunicatus
. i . e. c. i . v alienaciones xii q ii Alienaciones
quia dum ecclesia pastorem habet hereticum |
vel scismaticum vacare intelligitur ar. de prescrip.
c. i . Unde non valent que a tali prelato fuerit
in preiudicium ecclesie xii q ii Si qua de rebus
Si pone quod talis prelatus acquisivit aliqua
ecclesie prius sed [illegible] quod non teneat | quia comodum
cum incomodo compensari debet ff de neg g
e Si nego [illegible] dicit quod in favorem ecclesie introdu-
ctum est quod si acquisivit teneat | nec cessabit
quia quod favore alicuius introductum est in eius
lesionem non debet retorqueri C. de leg quod favore

De apostatis

Post
Premiss de hereticis et scismaticis sed 179
qm̄ vterq3 cadit in apostasiam ideo
177 subiitur tractatus de apostatis videndū
ē ergo quid sit apostasia | que eius species |
qua pena apostate | et qua iterantes baptis-
ma feriant. Apostasia secundū ho ē teme- d
rarius recessus a statu fidei obediencie uel
religionis | quā professus est tenere. Et
dicitur apostasia de post quod ē retro | et
sto stas | quasi retrostans xxvi q ult non ob-
servetis | et talis nō est aptus regno dei |
cū ad aratrū manū posuit | et respiciat re-
tro ut de voto et voti redempcione magne q. i. et xii q. i. scimus
Est aut triplex apostasia. scilicet perfidie inobediencie
et iteratis. Perfidie scilicet cum quis recedit a
fide ut Julianus apostata | de quo legitur
xi q iii non pt. Inobediencie qn̄ quis spontanea
voluntate transgreditur mandatū superioris
ut adam et eva | et qui sacris nolunt obe-
dire canonibus. De hac dicitur iii q iiii Nulli
cum | et xi q iii aliem de ma et obe si
quis venit | et c illud. Iteratis cū quis a sta-
tu assumpte religionis recedit ut apostata
monachus clericus | uel conuersus ut xlvii di-
quatuor. et xvi q. i. legi | et iiii q iiii Bestus |
Hec vero ultima sit pluribus modis. cū tonsura
et comam dimittendo | vxorem accipiendo | et
vestem religionis abiciendo | et ad seculū rede-
undo ut xx q iii c ii et iii et xxvii q i sunt
| et c. i. et penult et ult et de cle qui coniuga-
tus sunt. Qui sunt in ordinibus post trinam admoni-
cionem amittunt privilegiū clericale | et de vi et
ho cle ex hiis | et i de sen ex cum audiam. Si
aut infra sacros ordines uel professi aliqua
religionem | ipso sunt habitu seculari tollendi |
et per censuram ecclesiasticam compellendi sunt redire
ad ordinem uel religionem | et e tit | et ar et
de regular c ult | et xx q iii eos. Et si reli-
giosi sunt ipso facto quod dimittunt tenere habitū
sunt excoicati ut ne cle uel mon ut periculoso si
iii | et sunt incarcerati | e c penult. Pena vero b
eorum est ut ab accusatore et testimonio remove-
antur ut ii q vii aliem et iii q iiii Detur
et c si quis. Item ad dignitatem eligi nō
possunt xvi q i legi. Item interim carent pri-
uilegio clericali | ita quod si in crimine fuerint de-
prehensi nō habent per ecclesiam libertatem
e c. i. Hee pene inferuntur pro apostasia
irregularitate. Hec sunt vera quando constat
de apostasia | et si grauiter infamatus
fuerit cogitur se purgare | e c tit | et i de
purg can accedens. Sed ex quo constat de
apostasia. Si nō potest induci ad male dimis-
sū habitum resumendū | potest incarcerari | ita
quod sibi vita misera reseruetur | et sic teneatur
quousque a tanta nequicia resipiscat | e c a
nobis | pro apostasia inobediencie repellitur
a testio | et efficitur infamis et excoicatur ut
iii q iiii si quis a suo | et xi q iii si a nob
Pro apostasia perfidie omnino tanquam infames
repellendi sunt ut ii q vii nō pt et vii q
i infames. Item res eorū publicantur
et amittunt factionem testamenti ut C e l i et ii et iii
Sed qua pena feriuntur iterantes baptismū b
Alii deponi debent | nec possunt de cetero pro-
moveri | e c ii | nisi transierint ad religionem
ut ibi. Item laici debent excoicari | et pena
grauissima puniri. Illi vero qui iterum baptisantur
si fuerint ignorantes | non puniuntur in
aliquo | nisi quod nō possunt promoveri. Si
vero scienter sunt pena vii annorū puniendi |
et etiam sunt irreg de q di iiii qui bis | et c
eos quos | et cum istis solus papa dispensat |
ut in pre c et i e c ii. Item cum illis qui ite-
rata sunt vnctione maculati | i q ult ta-
luberrimum in fi. Item cum illo qui in sibi ordines
fidei ordines recepit ab hereticis | i q vii con-
venientibus in fi. Item cum illo qui in aposta-
sia recepit sacrū ordinem | e c ult. Nam
si ad aliam religionem transisset | et ibi or-
dinem suscepisset | sine dispensacione pos-
set in suscepto ordine ministrare | et de temp
orde ex parte | quia ordinem nō recepisset in
apostasia vero. Sunc bis ordo datur seu
baptismus repetatur | vel sic prestetur
quod utrique simonia operetur | ut dispensetur
spes irrita prorsus habetur host

De hiis qui filios occidunt

Post illa crimina que in deum committuntur
176 restat videre de hiis que in homines
committuntur | in quibus quia homi-
cidium grauius reputatur de ipso ē videndum
Sed quia inter omnia homicidia parricidium
et fratricidium grauius reputatur | Ideo primus d
de ipso ē videndum primo qua pena tales
puniantur. Nam secundum leges lege Pompeia
de parricidiis tenetur filius qui parentes
occidunt | et equipso et ff fratrem | uel sororem
nouercam | vel vitricum ut ff ad l pomp
de parr l i. Item qui emit venenum
ut patri daret | etiam si dare nō potuit |
ut in e l. Dicitur et etiam creditor tenetur
qui sciens ad tale scelus pecuniam ministrauit

ut ff e t̄i sciente. Pena talium s̄ leges e
ut insulat culeo i. sacco de corio cum cane
et gallo gallinaceo et symea et s3 vippa
et in proximum amnem uel fluuium precipitetur
ut ff e l pnlt et C e l vna. De catholicis aut
quia deus no vult mortem peccatoris sed ut co
uertatur et viuat xxvi q vi cognouimus
alit puniunt et distinguitur. aut sponte
hoc fecerit tuc grauissima pnia debet
eis imponi aliquantulum maior quam pro
alio homicidio quia maius peccatum uidetur
proprium filium occidendo ar j de homic cum uia
mento et j de pe 2 re quesitum et de pe di
v q ut sta et in hoc casu accidit maritus
uxorem quam coactus abiurauit j c contra
lettinus et si maritum no habet inducenda
e ut intret religionem nisi timetur de in
continencia j c veniens. Aut casu sed culpa
graui precedente tuc pnia vii annorum uel
admin v e eis imponenda dicit l di t̄i
qua femina et c t̄i quis sponte j de pe
rem quesitum. Aut leuis culpa precessit tuc
pt imponi pnia trium annorum ut j e c si
t̄i aut nulla precessit culpa uel neglia de
uiue i nullo sunt puniendi ar j de homic ex
litteris insfra t̄ca ad cautelam tucius e ut pe
nitentiam agant quia forsitan maiorem
diligentiam illis adhibuerint ar xxiii q v
excatorum 2 xxxiii q ii in lectum quia bona
rum mentium e ibi timere culpam ubi culpa
no est S de obs .ecclesiarum consilium q̄ ii 2 j de
pe 2 re quesitum tn debet esse consideratio pie
tatis ubi no voluntas sed euentus causa
mortis fuit j c c ult et hec omnibus cir
cumstanciis consideratis de pe di v considerent
2 j de 2 re q̄ qui admonendi sunt eciam pa
rentes ut pueros secum i vno lecto collocent ne
neglia qualibet opprimatur. Et in quo pnia
publica sit imponi distinguitur aut e occultum
et tuc i nullo casu e imponenda j de 2 re
quesitum et vero occultum licet plures sciant de
illius c vbi dicit t̄i et occultum fuerit eis
pnia pro arbitrio priuati imponatur et
inferiorem illorum ad tempus abstineat a cele
bratione missarum loquitur de presbiteris de
talibus qui prius habebant uxores et quia
pauci no infamat ?? scatu quo sacro
nisi aut e publicum crimen uel notorium
ita q vniuersam commouerit urbem uel vil
lam tuc est pnia solempnis siue publica
imponenda xxvi q vi p̄sbr ab hominibus
tn no est facile committenda l p penite
tet. De languidis expositis

(1171) Dictum est de illis qui directe uel occasio
naliter filios occidunt. Hic sequitur vi
dere qui pueros uel languidos ex
ponunt eis non alimenta denegando. Unde uidendum
est e aput que filius morari debeat et nu
triri diuorcio facto de hug. Dictum e S de
conuersione infidelium per totum. Item quod ius sit de
infantibus et languidis expositis. Infans
vero exponi dicitur quando pater uel mater uel alius
ponit eum iuxta fores ecclesie uel alibi infan
tem non dum septennem. Languidus vero dicitur
expositus qui post septennium propter hoc quod
in infirmitate grauatur a parentibus alimenta
impie denegantur j c t vno. tuc distingui
Aut expositus infans sciente matre uel
patre uel domino uel paterno. Aut ignora
te sed sciente et no contradicente ratum ha
bente expositus sit filius siue expositus uel ex
istant liberti ingenuitatem seu in libertate
eripiantur et multomagis si ipsemet ipsum
exposuit quia nec dici potest potest suum
qui prius eundem contempsit C e l ii 2 m
2 j e c vo t̄i cum ipsum alere non poterat
eum in xenodochio mitti debuit uel alias quo
poterat adiuuare C de lat lib tol l 1a q
t̄z sitimus et tales tanquam homicide debet
condempnari lxxxvii di c ult et si mortem
inde sequatur essent uirus qui exposuerunt
ar j de homic de cetero Unde expositi sang
molenti dm l e in principio. t̄i vero ignora
te uel inuito no preiudicat ei qui possit
repetere si restituat expensas nisi a fure C
e l 1 2 j e c 1o in pn unde dicit sciente
ipso uel ratum habente quia ratihabicio retro
trahitur et mandato in maleficiis comparatur
j de sen ex cum aliquis li vi. Idem e expositis
languidis cuiuscumque etatis fuerint quibus ali
menta impie denegantur j c 1o. Ite ii q a
cot habent pro derelictis ut C de lat lib
tol l vna q t̄z sitimus nec ad eorum bona
ulterius admittentur ut ibi. Idem pt dici
de monacho si monasterium expellat illum
uel si voluit redire salua ordinis disciplina
et no fuerit admissus quia si negauerit im
pie alimenta cum tenebatur ipsum recolligere
ne peccat 2 ne dampnabiliter euagetur 3
Secunda mo c ult t̄i acquirat aliqua re ma
nes in seculo no potest monasterium reddere
ar eo c t̄z C de lat lib tol l ita q t̄z
sitimus. Ille aut qui infantem exposuit
uel languidum suscepit in illo no potest
aliquod ius vendicare j e c 1o infine

De homicidio voluntario vel casuali

Dictu est supra de homicidio in spe 178
ciale nunc subicitur in generali. Videndum
est ergo quid sit homicidiu / que pena
et que dispensacio adhibeatur. Homicidium a
est hominis occisio ab homine facta / nam si
si fiat a bestia vel ab alio animali / non dicitur
proprie homicidium. Dicitur aut ab homine et cedo
quasi hominis cedium. Similiter aut homicidiu
in spirituale et corporale. Homicidium spirituale sicut b
hosti. committit triplici modis / et quodlibet est peccatum
mortale. Vnde inter homicidas computantur fratrum
odientes detractores fratrum / et eos odientes de
pen. di. i. homicidiorum. Item iniquitatem oppres
sionem et iniusticiam facientes. Item subus ma
la persuadentes. Hec probantur de pe. di. i.
omnis iniquitas / et c. noli / et generaliter omnis inquo
motus ad nocendum fratri / in homicidio ge
nere computatur de pe. di. i. homicidium. Item
qui tempore necessitatis denegat alimentum hoc
ut di. pasce. Hoc aut intelligitur in summa neces
sitate. Sed pone duos in ultima necessitate non pos
sum subvenire / nisi uni quid facias. Pet. B.
quia utrique teneor succurrere / si succurrendo alteri
absoluor ab alio. Sicut si habeas duos dues
teneor utrique / tamen seruiendo uni libereris ff de
fide. an. Si quis in gratiam. Pena vero huius ho c
micidii tollitur in penitentia et est arbitraria xxvi q
vii tempus. Homicidium corporalis duo sunt species d
Est enim homicidium voluntarium / et casuale /
Voluntarium est peccatum / et est contra prohibicionem
diuinam / non occidas / ut xxiii q v Si non
licet / nisi fiat ad iuris permissionem sicut fit
a iudice / qui licet occidat malefactores non
censetur homicida quantum ad peccatum / quia lex
occidit illos xxiii q v iudex. Hoc est verum si
ordine seruato / amore iusticie condempnet
ad mortem / et percipiat ministro quod occidat eum /
Si aut facit ex delectacione fundendi san
guinem humanum / licet ille iuste occidat pec
cat iudex / vel minister mortaliter propter intencionem
corruptam. Deus cor enim respicit dicitur ut xxiii
q v Si quos inuenisti. Idem est de ministro
Hec probantur xxiii q v quidem / et c. miles /
et c. cum minister / et c. officia / et c. non est / et c. lex etiam /
et in pluribus aliis. Item si aliquis occidat ali e
quem in iusto bello non peccat ut xxiii q i
quid culpatur. Bellum iustum dicitur quod
a principe imperatur ut ibi / tunc bellum iniustum dicitur
ex tribus causis / primo ex persona ut si clericus
pugnauerit. Hoc enim eis omnino illicitum est
ut xxiii q ult. clericis a quibus. Hoc est verum
in propria persona / quia per alios hoc facere
possunt / et quosque hortari ad iustum bellum
ut xxiii q viii hortari / et xxiii di. Clericus

Sic clericis non licet cum armis pugnare / secundum
contra sarracenos. Contra de voto et voti redemptione ex multa
et l. di. clerici. Item ex tempore quando iniustum ut in tempore
solempni nisi ex magna necessitate ut xxiii q
ult. Si nulla. Item ex causa ut quando propter
predam non propter pacem acquirendam xxiii q
i. nolli / et milites merentur principi bellum
faciendo sapienter obediendo / et si dubium sit bel
lum esse iustum / nisi esset contra deum ut xxiii
q i quid culpatur. Committitur aut homici
dium facto / precepto consilio et defensione ut
l. di. Si quis viduam / et xxiii q ult. c. qua
tuor / et i de clericis pugnantibus in duello c. ii / et i c. Signi
ficasti. Ideo circa hanc materiam sic disting f
ue. Aut committitur homicidium voluntate aut
casu. Aut necessitate. Si voluntate quod fit tribus
modis / facto consilio et precepto ut l di. Si
quis viduam / et eciam lingua sive exhor
tacione quando aliquis hortatur alium ad homi
cidium perpetrandum / i c. Sicut dignum quod per nos /
et i de penitentiis / quod in dubiis / et de pe. di. i per
iculose. Tunc quodcumque istorum quis committit ho
micidium non solum non debet promoueri. Sed
promotum debet deponi / ut i c. Sicut dignum
quod clericos et l. di. Si quis viduam / et eciam si
paganum interficiat iudeum vel sive sarracenum /
ut l. di. clericum / et c. de hiis clericis / secundum in bello
i c. penult. / et cum talibus nunquam dispensatur
l di. miror / et si circa sit occultum in ordine suo
ministrare non potest / cum omnibus aliis. Contra de tempore ordinationum
c. penult. quare illud non edificabis in templum /
quia vir sanguinum es / i q vii Si quis omnes
post fusum. Contra de his tanta de hoc. Contra de hiis
quod puniuntur. Pena homicidii voluntarii est prima g
vii annorum l di. Si qua femina et c. Si quis
voluntate / ita quod indutus sit lanea veste vi
num et siceram non bibens / et tamen nullo tempore
ei licet comedere / in quadragesima in pascha et in die
natalis domini / in pane et aqua et sale / et tria et
quinta feria / et sabbato primam agat in ieiuniis
et orationibus / ut xxiii q ii admonere / et c. ii
et c. ii. Excipiuntur iudices iuste iudicantes /
et ministri eorum / et occisores in bello iusto qui
non puniuntur / et quia sunt victores l. i di. aliqua
tos l. di. clerici / et i c. penult. / Si aut casu
committitur homicidium distinguitur / aut da
bat operam rei licite / aut non. Si dabat
operam rei licite / aut non et adhibuit dili
gentiam quam potuit et debuit / nullo in
putatur ei / nec quo ad penam / nec quo
ad irregularitatem / ac si non fecisset / ut puta clericus
ascendit arborem ut deponeret fenum i c. ex litteris /
vel pulsabat campanas / et tintinnabulum
cecidit / et oppressit puerum / vel soluebat lignum

care | uel demus | qn dificabatur | uel cad
post | c. Johannes 2 c ult 2 c ex litt n ul
putabat arborem i nemore | et arbor cadens
oppssit frem l. si ibi duo fres 2 c hy qui
in pn 2 c Sepe ad fi 2 intellige supradca
si monuit q fugerent | dicendo caue caue |
e c ult et l. si ibi duo ibi aut non pmo-
nuit iris e l. si sepe in pn | quia non ad
hibuit diligenciam qua debeat adhibere
ibi ne ascendat equm causa spaciandi | uel
alia de causa | si no pcat habens | h cal
caribus stimulauit | si contra volutatem ses-
soris aliquem oppmat | no est equitanti i ali
quo imputandum | nisi sciuit vicium equi | et
sciret se ipotentem ad reprimendum | e dilectus
et c. dignasti | quia nec volutatem | nec acu
homicidium pperauit | et dabat operam rei li
cite | nisi scandalum graue esset | uel tanta
laboraret infamia q purgacio esset in-
dicenda | e ex litt Item si platus uel
clicus deponat querimoniam coram iudice
seculari petens emendam sibi fieri protesta-
do | q ad penam sanguinis no intendit ibi
iudex iusticia exigente procedat ad penam
sanguinis | plato uel clico no oportet aliquatenus
imputari | alias daret malefactoribus materiam
offendendi eos | et bona ipsorum libere depredandi
| e platus li vi | et | e postulasti | 2 licet a-
quis respondeat desito ficiis extra iudicium
licet sit ille puniat no imputat illi | e tua
nos q ad ultimum Sed pone q talis e suspe-
sus ppt talem querimoniam et placet tibi i
mente | 2 rati habes quod ctt / dic hostis q
ratihicio retrotrahitur et madato comprobatur |
2 istud i maleficiis generalit traditur ff 2 in 2
in ar l. i q quod | de sen ex cu aliquis | 2
de reg iur ratihitionem li vi hec intelligas d.
ho | si gaudeas de morte psone / Secus dice-
dum si letalis | et dab glam deo | quia malefi
cium punitur licet doleas de psona 2 approacias
figure dei | 2 tristis q commisit | quare | tam
grauiter e punita etc | e postulasti Sed clerici
put dare consilium pricipibus in genere ita
dicendo / tales fures puniuntur | xxiii q ult |
pessima nisi | 2 v q vi delatori | dicendo expressim
habeat psone peccans consulentis qui sugge-
rentis ff de dol l. i q q dom Sed quid
si epus uel abbas | uel alius clicus habe-
at iurisdictionem tpalem | 2 abs pro furto uel ho-
micidio capiatur obmissis opinionibus dic /
q pt balliuo suo | uel alii cuicumque iniungere |
ut super hoc veritatem inquirat / 2 iusticie
debitum exequatur Nam licet clici non

possint causas sanguinis agitare | tn si habeant
iurisdictionem tpalem | hec pnt absque metu irregularitatis
aliis delegare S. | ne cli uel mo / epus li vi
ibi vo no adhibuit diligenciam qua debuit
imputatur et ppt negligenciam que neglia
culpe annumeratur | in hoc q nec promouetur
ad ordines supiores | nec utitur iam suscepto | l. si dic / lamenti / d. ho / sigm / glo
utpote si aliquis causa disciplme puniat se
ditum | si ex illo vulnere moriatur | uel alia
infirmitatem ppt hoc incurrat | 2 sic q causa
homicidii dit homicida e | e pbrm de ecto
et c ad audiam | et hoc e verum si faciat animo
nocendi Sed ibi vo animo ludendi faceret et
causa esset remota sibi no imputaretur | e
exhibita a | nisi cu eo papa dispensaret | e
tua nos Sed pone q clicus uel religiosus
operat artem medicine dic q si nichil ob-
misit de exigentibus ex arte | et erat expertus
in scia | et adhibuit diligenciam qua debuit |
euentus mortis medico no imputatur ff de
off psi l. illicitas q ibi 2 i. de te ord ad
aures venden | Non e in medico sanitas redeat
ut eger ibi aut aliquid obmisit uel no erat
peritus | uel diligenciam no adhibuit | e irreg |
ut i c ad aures / officium vo illicitus pbis ceru-
gie | que incisionem uel adustionem inducat no
di clicus exercere i ne cli uel mo ad Imam |
et si inde mors sequatur e irreg | e tua nos
tn si ista tria sil concurrat s q faciat hoc
causa pietatis et no cupiditatis | et peritus
sit in arte cirurgie | et studuit omnem quam
debuit diligenciam adhibere | poterit secum
misericordit dispensare | e tua nos ibi que e
racio q euentus mortis cirurgico | et non
phisicis imputatur Racio cirurgici delinquunt
vsurpando officium alienum | ut in c tua nos
et c. sinam | Non e em sine culpa qui rei que
ad se no ptinet se immiscet | de regul iur
no est sine culpa li vi physicis vo lic in c
ad aures Ibi aut debuit operam rei illicite
sine adhibuit diligenciam sine no semp impu-
tantur | ut si aliquis iactauit lapidem in
orbe aliquem l. si cliuo | uel si clicus misceat
se ludis cu laico | e continebatur Vel si co-
madat aliquid verberari si occidatur | uel
mutiletur e irreg | licet prohibeat ex pfesse
ne occidatur | uel mutiletur si occidit | uel
mutilet irreg efficitur | quia hoc euenire
posse debuit cogitare | e eos qui li vi Sed
de pbro qui duxit infanti sibi comendato
q duceret equum in quadam ripa fluminis |

sed cauet a flumie | infans intrauit flu[men]
et submersus est Ho dicit illu culpabilem
quia debuit suspicari hoc euenire posse
Sicut dyacono imputatur qui non remo-
uit falcem a zona | uel liberabat cu[m] lauro
l c contmebatur | 2 t ad audiam Pena
homicidy | casualis est v anni l 3 di q8
Volimtate di rec nccitate s se defende K
do Aut nccitas illa fuit euitabilis | aut
meuitabilis si euitabilis imputatur | ita
q ad superiores ordines no[n] pt promoueri |
si in susceptis de iure tolleat s si de
his clicus si aut fuit meuitabilis | sine
omni dispensacione pt in ordine suscepto
ministrare l 3 quia te | 2 pemit E com |
q clicus habebat gladiu[m] in manu sua
ad defensionem | paganus irruit in eu[m] | ita
q clicus nullomo euitare poterat | et paga[nus]
mortuus e cu[m] gladio que[m] ille clicus tene-
bat preter proposito illius clici ar | e latere
in isto casu pt intelligi | e c y ho dicit
q i hoc exemplo potius pt dio homicidiu[m]
casuale | et intelligit qn fugiendo se de-
fendat | timens mortem | si caperetur | et
alius sequebat cu[m] inuste dicitur si inuste
sequebatur | ar 3 de eta 2 quali c | 2 qd
dicit | e c y insi | peniteat repone i pe-
nitere homi est s qn occidit aliqua[m] se
et sua defendendo | 2 hoc intellige i imiebat
periculu[m] corporis dicitur si timebat de rebus |
uel si fugere potuit | hoc e[ni]m facere tenetur
Sic dns fugit in egiptu[m] qn herodes querebat
eu[m] interficere ut xxiii q iii c i | Sed impu-
tatur monachis qui fures ligauerunt | e
suscepi | Quid si aliquis dat venenu[m] uel
aliquid aliud ne mulier possit concipere
uel percutit mulierem pregnantem | et facit
aborsu[m] | distingue aut infans sine concep-
tus e iam animatus tunc tenetur ut homi-
cida 2 e irrib | e sicut y insi | 2 q v so-
siluisti si aut notatus nondu[m] sit viuificatus |
uel dedit aliquid ad bibendu[m] ne concipet no[n]
imis | e sicut y q vs | 2 c moyses 2f
si aliquibus sed quid si viuus percutiat | 2 py
ea aly occidant distingue Aut ipse pcus-
sit aio occidendi | tunc licet no[n] percussit ad
mortem | si aly occidunt | ipe et omnes aly q
percusserunt | uel parte voluerunt tenentur
xxiii q ult c quatuor 2 | e dignasti y con-
a contrario Aut no[n] percussit aio occidendi | tunc
distingue Aut pt discerni cuius ictu interijt |
tunc si primus no[n] percussit ad mortem no[n] est
tunc primus sed a cautelam pt s' prima impom
inis | tunc ad cautelam pt s prima impom
| e dignasti in pn facio e quia voluntatem
occidendi no[n] habuit nec aly studio aut
uel consilio uel precepto occiderunt ut ibi |

Aut no[n] pt discerni | tunc tenetur e cessare quia
temere celebrare | e dignasti q q si non
posset | et c petiao vnde dicit ho q illud certum
est q si clicus percussit no[n] letaliter | nec aio
occidendi | nec ad occidendu[m] venit | nec alios
prouocauit | et ictus suus pt discerni | nec
de ordine tenetur | nec ordines recipe prohi-
betur | licet aly percusserint et occiderint ar M
pdicti c dignasti Sed pone q clici sunt in
bello iusto 2 aliquem occiderunt ibi nunquid im-
putatur eis hoc dicit q no[n] xxiii q v de occi-
dendis et | e c pmlt | Sed nunquid Epi uel
clici incurrit irre[gularita]tem hortando et monendo
laycos ut sumat arma pro fide catholica uel
defensionem pro iuribus ecclie defendendis | uel repe-
tendis | dicit ho q no[n] | et hoc probant uia
proprio adducta Quod si Epus fuit psens
i bello et in ipo fuerunt multi homicide occi-
si nunquid e irreg | dic q no[n] percussit sic qsore
e relinquendus | 2 idem si aliquis mortuus
fuit i ripa et nescit quis interfecit ar | e
c pmlt | nisi tanta laboraret infamia que
graue scandalum generet | e ex litteris sed quid
q si aliquis occidat pro industria | uel pro insidias
et fugiat ad eccliam pt inde extrahi a iudice
seculari | e c i de alys | dic ut s de imu et
q primus Item populator agrorum pubs latro
a layco liate pt occidi e qn lite vincuntur
l e 2 y Item pfodiens fur nocturnus non
aut diurnus | nisi cu[m] telo defendat | e c
in 2 de pe di i si quis cu[m] telo Sed pone
q aliquis percutiat cu[m] pugno uel baculo |
et alter repercutit cu[m] fossorio | uel ense et
occidit | nunquid tenetur | dic q sic quia licet
vim vi repellere | si tn moderamine | et iste ex-
cedit | e dignasti q ult Cum liceat vim
vi repellere di | de sen ex c' tenus quiescenti

De torneamentis

179 Uisum e de homicidio Sed quia i
torneamentis homicidia perpetrantur
ideo de eo hic subiungitur videndum
e ergo quid sunt torneamenta | quare prohibe-
antur | et qua pena infligatur pugnatoribus
in torneamentis Torneamenta sic ho sunt nundine A
uel ferie i quibus milites conuenerunt ex
condicto | ad ostentacionem audacie temere et
virium suarum | e c 1 di i Causa prohibicionis
e quia consueuit in eis mors hominum euenire
et pericula animarum | e c i q y | 2 sic tor[neamen]ta
prohibent[ur] ppt consequens s homicidium | sic in a[n]i[m]e
periculum s de iniuria | 2 si xpus | xxiii
q i c nono | quia ex tali morte imminet
periculum animarum nisi diuina gratia eos pre-
uenerit | s de homic pro quam li vi | Pena
illius qui ibi aliquem occidit no[n] s t prox
q' committit | quia e in culpa cu[m] talis ludus
velut nouus hic prohibeatur ff ad l
aquil | Item ludus Pena vo illius qui
occiditur est q' careat eccliastica sepultura

licet prima penitenti non negetur. j. e. c. i.
nisi. et per primam viaticum intelligitur quod de-
cedentibus penitentibus non negatur. j. de
pe. et re. quod in te. Ratio quare sepultura pro-
hibita est. ut potius consulatur vivis quam de-
functis ut alii terreantur et abstineant a ta-
libus. cum videant illos in campis sepeliri
quia vix sepultura defunctis non nocet. de
de sepul. sacris. 12 xiii q. ii. Cura defunctorum
hic intelligitur. j. de rapt. super eo. Hec sunt
vera de illis qui vadunt ad torneamenta ani-
mo ludendi. et ibidem decedunt. ut vulnus
letale accipiunt. filio. non autem de illis qui
causa debita percipiendi vel amicos viden-
di vel curiositatis. et ibi casu fortuito moriuntur
j. e. c. ii. ubi de hoc

De clericis pugnantibus in duello

160 Quia ex duello sepe provenit homicidium
ideo videamus. quid sit duellum. et un-
de dicatur. qua pena pugnans
clericus puniatur. et quis possit dispensare
a Duellum est singularis pugna inter aliquos
ad probacionem veritatis. ut videlicet qui vicerit pro-
basse intelligatur. et dicitur duellum quasi duo-
rum bellum. dicitur etiam monomachia. i. singula-
ris pugna. Est autem monomachia interdicta
etiam laycis. quia deum temptare videntur
ii q. v. monomachia. 2. j. de pur. vulg. per totum.
quia est preceptum decalogi. Non temptabis deum
tuum xxii q. ii. c. Et licet david pugnavit
in duello. eius tamen exemplum in hoc non est se-
quendum. ut ii q. v. monomachia. et etiam per le-
ges seculares. C. de gladiatoribus l. i. et i-
deo clericus nec offerre vel oblatum suscipere
aliquomodo debet. quia prohibitum. j. e. c. 1. 2. j. de
pur. vul. per totum. Item potius debet omnia mala
pati quam tali modo consentire xxxii q. v. Ista
ne. quia facere debemus quod deum fieri debet
xxii q. ii. faciat homo. Pena clerici est quod de-
ponatur. j. e. c. i. in prin. quia tales pugiles
homicide existunt. j. e. c. ii. Idem est si per alium
faciunt. ac si per se facerent ut ibi et ar. C. de
hoi. Is qui. l. ii. Dispensat tamen episcopus cum
illo qui commisit duellum. si mors vel mem-
brorum mutilacio non fuit subsecuta. j. e.
c. i. Si vero mors vel mutilacio fuit secuta
licet non ordine. in beneficio tamen potest episcopus
dispensare. j. e. c. ii. et l. d. studeat. et hoc
ne cogatur in cleri opprobrium mendicare xiii
di. Diaconi

De sagittariis

161 Supra de homicidio dictum est. Ideo quia
balistarii homines occidunt. Ideo dicendum
hic subiungitur. Balistarii vel sagit-
tarii exercentes artem illam adversus xanos de-
a bent excommunicari. j. e. c. i. ubi Contra est de sarracenis
a contrario sensu illius textus. et intellige id
esse prohibitum quando bellum est iniustum. quia
si iustum esset licitum esset xxiii q.
ii. Dominus et q. ult. c. Iudei. Et tunc sit bellum
iustum dictum est supra de homicidio quando. si aliquis
et supra de rest. spol. q. principes. prohibetur autem
sub anathemate ar. illa. et sic videtur quod sint
ipso iure excommunicati. ar. j. de eo qui fur. ord. re. c. i.
et hom. d. palomitane quod dicunt distinguunt. Dicitur.
dicitur ita vel sub anathemate vel excommunicatione. a
lege vel a iure. et tunc non est excommunicatus. si excommuni-
dus xxx di. per totum. Aut ab homine. et tunc
vero quod sit excommunicatus in pall. c. palomitane.
et j. de eo qui fur. ord. re. c. i. et supra de eloc. c. i. Ra-
cio istorum est. quia minus agitur cum lege quam
cum ministro legis ff. de arbi. celsus. Alii dicunt
quod recurrendum est ad intencionem proferentis. Ideo
tamen obmissis opinionibus dicas cum R. quod si
iudex vel prelatus dicat precipio sub pena excommunicacionis
sive precipio sub intimacione anathematis.
sive sub excommunicacione vel sub obediencia. ne hoc fa-
cias. non est contrarium faciens excommunicatus. vel
inobediens sed excommunicandus. et c. illud palomi-
tam. et j. de eo qui fur. ord. re. re. c. i. et supra
deloc. c. i. et omnia consilia intelliguntur quando
excommunicacio sub condicione lata fuit. hic excommunico
quicumque furtive ad ordines accesserit. tunc con-
trarium faciens est excommunicatus. j. de sen. ex. a
nobis. cum tamen decreverit per alia verba sub anathe-
mate vel sub insinuacione anathematis

De adulteriis et stupro

161 Quia statim in decalogo post homicidium
mechia prohibetur. Non occides. non
mechaberis. Exo. xx. Ideo post tracta-
tum de homicidio de adulteriis est videndum
quid sit adulterium. quid stuprum. quid fornicacio
et quid incestus. et quis possit de adulterio accusa-
re. et que sit pena adulterii. et que stupri.
a Adulterium est alieni thori violacio. Unde adul-
terium dicitur ad alterius thorum accessio. ut xx-
xii q. i. adulterium. et xxxii q. v. non mecha-
beris. Sed stuprum proprie est virginum illicita deflo-
racio xxxvi q. i. stuprum. improprie tamen dicitur committi
stuprum ad viduam. ff. e. l. inter q. i. Fornicacio
autem licet videatur esse genus cuiuslibet illiciti
coitus. qui fit extra uxorem legitimam. tamen specia-
liter intelligitur in usu viduarum. vel meretricum. aut
concubinarum xxxvi q. i. fornicacio. Incestus
est consanguinearum vel affinium abusus. Unde
incestuosi dicuntur qui consanguineis vel affinibus
suis abutuntur xxxvi q. i. c. incestus. Ad accu-
sacionem adulterii quilibet admittitur quod sit
publicum crimen. C. e. l. i. et ii. Preferuntur
tamen admittuntur propinquiores ad quos iniuria
spectat. ut C. de adult. quamvis. tamen omnibus
prefertur maritus. ut j. e. mariti. supra Nam
dum iure accusare potest uxorem. iure communi
et singulari scilicet sine inscripcione. sine metu
calumpnie. et ex sola suspicione. et hoc infra
xl dies utiles. ut iii q. iii. c. aliquanti. Post
xl dies non potest nisi iure extranei. C. de
adult. l. iure mariti. Ex suspicione sola

pt accusare j c maritus | et intellige violentia(m)
quia forte recepit mediu(m) cu(m) media | vel solum
cu(m) sola xxxij q. i dixit dn(us) | vel qn admo-
netur adulter ne accedat ad domu(m) suam |
et postea accedit in aut. ut lite ma(n)c(ipia) a §
p(ri)ncip. coll. viij | non tn ex levi vel temera-
ria pt accusare ij q. i primo | pt tn maritus
accusare uxorem ad separacionem thori et no(n) alius
ut j c maritus et § de procur. tue | De hoc dic
ut § qui mat. ac pq, § primo Idem est de
sponsa que de adulterio pt accusari quia in
sponsa committit(ur) adulteriu(m) | ut xxvij q ij
qui desponsatam Ista obtinent ubi mulier
vel vir accusatur de adulterio ad penam legale(m)
Repellit(ur) aut vir ab accusacione adulterij |
si postqua(m) scivit eam adulteram retinuit |
sive agat ad pena(m) legalem | sive ad thori se-
paracionem j e ti vir quia promus est turpi-
tudinis qui celat crimen uxoris xxxij q i c
i | et § de eo autem quemadmodum | vel crimen le-
nocinij committit | 2 nisi dimiserit ea(m) ad pe-
nitenciam peragit mortalit(er) ij q. i Item pecca-
vit et § de eodem quemadmodum Alios casus
habes § de divorc. § Item aut in casu
Pena adulterij s(ecundu)m leges e(st) ut adult. capi-
te puniat(ur) ut C de adult. quamvis | et adultera
verberetur | 2 i monasterio retrudat(ur) | ut i aut
ibi posita § si tam clericus deponit(ur) | 2 laicus
excoicat(ur) | ut laus... di Item quis clericus | 2 ar ij
q. i Illi qui | 2 j e Quid de hoc Item quis ve
virginem corrupat dotabit eam | et accipiat ea(m)
in uxorem | si pat(er) velit dare Si vero no(n) velit
dare dotabit tn j e c i | Dos vo estimabit(ur)
s(ecundu)m facultates | et dignitatem puelle xxx q v
nullum Sed pone q aliquis possit maritare
filiam suam virginem cum c | nunc aut sic corrup-
tam no(n) pt | nisi l | et in quo iste q eam
stupravit condempnabit(ur) tm in c vel in l |
cu(m) libencius et citius quis ea(m) accipet virginem
cum precio minori quam corruptam cum maiori Dic
q debet condempnari quantum puelle interest
et sic condempnabit(ur) in l Sic intelligitur
j e c i nisi Si aut per vim accepit capite
plectet(ur) nisi de publico ius q dum acc. q i

De raptoribus

162 Dictum est supra de adulterijs § quia
propter adulteriu(m) et homicidiu(m) committi(tur)
rapina | 2 incendiu(m) | et eciam violacio
ecclesiarum ideo de istis criminibus ponit(ur) sub
sequenter Et primo de quibus ego p ordinem videas
Cuius sit raptor rerum et mulierum | 2 q pena
eorum Cuius mandarius | et que eius pena
Raptor dicit(ur) duobus modis dicit(ur) enim rap-
tor rerum et raptor hominum | 2 precipue mulier(um)
tn propter rapina dicit(ur) rerum raptus vo mulier(um)
Raptor rerum e(st) qui per violenciam vi et aperte
rapit | vel occupat res alienas | Item Pena
raptoris rerum s(ecundu)m leges e(st) q infra annu(m) puni(tur)
in quadruplu(m) | ut ff de vi bo rapt l. i. 2 ij
inst. vi bo rap in pri Et in quadruplo ipsa
res continetur ut ibi dicit(ur) pena vo canoni-
ca e(st) ut excommunicet(ur) ab illo Epo dioc. rapinam
fecit | sicut et predo ut xij q ij placuit | 2
j e c i quia racione delicti fctus e(st) de foro illius
Epi in cuius dioc. commisit delictum ut de §
de foro qp postulasti | 2 c ult. | et in q iij c
i | et § v de cri a oz ac qua provincia | et
iudex loci illius ubi deliquit pt clicu(m) deponere |
et condempnare cu(m) sma mandabit(ur) execucioni
per ipsum Epi | § de fo qp postulasti | nisi re-
lit iudicia illius loci deferre ut ipsum remittat
ad illu(m) condempnandu(m) Sicut dicit de metro-
politano | q pt absolvere excoicatu(m) a suo suffra-
ganeo | nisi velit ei deferre | de sen ex per
tuas | 2 c venerabilibus § q si dubitatur li vj |
nec dicit(ur) ut dnt prime quo | 2 j e c i q
illud redeant ubi rapinam fecerunt | et cum si
crime facile fuit | pt racione domicilij a pp
Epo condempnari | vel ab alio racione deli-
cti ar § de foro qp c ult. Si vo crime fuit
crimen remittit(ur) ut deliquit | i aut ut nulli
ius § Item quis no coll ii | 2 ff de re mil de-
sertores in pri Ab hac tn generalitate excipit
§ quelibet superiorem | q violacio crime committat |
no pt iudicari | nisi a papa | Item agat(ur) ad sepa-
racionem ar § de rebus consignacionis li vj Item
si crimen no iudicat separacionem et delinquat
in provincia sui subditi | in quo Epus sibi
subditus potest de causa cognoscere | 2 arcepiscopus
pvine dnt Ro 2 Hanno q no ut § de ma
et obed ad inferior Sed pone q delinquit i
provincia no sui subditi | in quo iste Epus q
no est subditus | potest cognoscere et punire |
Host. dicit q sic rone delicti e ubi de cri a
oz | aut qua in provincia ac ad hoc xcvj di ij
ubi Ambro rone qd alis no audeat Raptus
vero mulierum e illicitus coitus | a corrupcio
dictus | unde qui rapta utitur stupro fuit ut
xxvij q ij raptus | 2 xxxvj q. i c. i raptus
ibi dicit admitti | ubi me ante de inpreyes
e actu j e c cum ca | 2 xxxvj q. i lex illa s
leges in sponsa propria committit(ur) raptus e de
rapt. vg l una cum medio | si si tam no co-
mittitur | ut j e c pnli 2 xxxvj q. i c lex
illa | qualitercumque aliqua sit rapta | bene pt
contrahere cu(m) raptore | si prior dissensio transeat
post modu(m) in consensu(m) j e c ult | 2 xxxvj
q ij tria item raptus no committit(ur) ubi puel-
la consentit licet parentes reclamarent | 2 ar eis
in invitis rapitur j e c pnli nisi i Item | quia
invitis parentibus pt contrahere mrm | quia solo
consensu contrahitur dummodo persone sint legitime

ad contrahendu xxvii q ii | sufficiat | 2 ar ic
c ult' Pena raptoris mulieru s leges | ut
capite puniatur | ipse et socii eius ut C de
rapt' virg' l vna pena s tam est ut cleri de-
ponatur 2 layci excedentur | xxxvi q i c i 2
ii Si vo monial' fuit lic rapta non fuit | s
tm attemptatu fuit rem ingendi causa | ca-
pite puniatur de pe di i Si quis | no dico | 2
xxxvi q iii c ii Incendiarius e qui domu l
horreu alcui uel segetem incendit | absq ius-
su eius | qui ht ptatem indicendi bellu Et d's
sit ille dicit de homic' q' atem si quis | et
nomine edui cuius spes edifici continetur ff
de incend' 2 in nau qui edes Pena scdm
leges e | ut qui dolo ignem apposuit igne cre-
metur | aut capite puniat' Si neglia aut
dampnu refunde' aut verberibus subiciatur
Si casu fortuito | nisi culpa lata pcessit | no
punit' | Hec probantur ff de incend' 2 nau
qui edes | e l pnlt' | et ult' 2 ff de penis ca-
pitalium q' incendiarij Scdm tam omis in-
cendiarij eccl'iarum | et locorum sacrorum | 2 violato-
res et fractores earu ipso iure sut excom
| de sen ex conquesti xi q canonica | et xvii
q iii omis ecclie Alij vo no sut ipso iure exco-
cati s host' et B' Sed sut excandi xxiii q ult'
pessimam Ro tn dicit | q si sit consuetudo ap-
pbata omis incendiarios esse excatos | ipso
iure quavis denunciati no sint | siue in ciuitatibus
siue in villis comiserit incendiu dolo malo |
qua dicas seruandam | cu optima sit legu inter-
pres Si no e consuetudo no sut excati incen-
diarij domorum Sed iniquid consuetudo facit
aliquem excatum sine snia Sic q' no l s vitabr
et puniet | ac si esset excatus ar | de sen ex
tua nos Sed ex quo per sinam epi no sacerdot
tm publicantur uel excati denunciant' ab
alio quam a ppa no pnt absolui | de sen ex tua
nos | et hoc statutu fuit modum eoru | et ad
terrorem aliorum Hic quoque a qui puantur eccia
sepultura ad terrorem aliorum | i e c ii | 2 ? de tren
c. i | alis an publicatam epos omis incendiarios
posset absolue | de sen ex inqt | no absoluat'
n' prius dampno cui contulit scdm facultate
sua resarcito iurat se ultimus ignem no apposituru
| pma iponat' ut Jerosolimis transeat | a'
in seruicio dei p annu integru pmaneat
Si epus eu aliter absoluit dampnu restituat |
et ab officio p annu abstineat xxiii q ult' |
pessimam pterea e de illis qui dederit consilium
uel auxilium | uel consenserint | ut ibi 2 c Si
quis membrorum Violatores eccl'iarum sunt
D ipso iure excati | de sen ex conquesti Clerici
vo res eccl'iasticas rapiunt sacrilegiu comittunt |
xvii q iiii quisquis Sed quid e sacrilegiu
Host' dicit q sacrilegiu e sacre rei violacio |
uel publice iuris transgressio ut xvii q iiii
q' Sacrilegiu | et dicit' comitti | siue accepit rem
sacram i loco sacro | siue sacra in loco no sacro
siue no sacra in loco sacro ut in p q' Sacrileg'
d Juxta hoc quitur qualiter sacrilegus de puni-
ri Ro dicit q aliter s leges | 2 aliter s cano Nam
s leges debent in capite puniri ut ff ad l iul'
pecul Sacrilegi Sz s cano distinguitur | quia aut
comisit sacrilegiu in psonam 2 tuc ipso facto excatus
e xvii q iiii Si quis suadente de hoc | de
sen ex q' maior | Aut in rem tuc distinguitur
Aut extra eccliam tuc e excandus | ut xii q ii Nlli
liceat | 2 c quicuq | 2 c pdiu | et ex psse de
foro cp' qq'stus | Aut i eccia | 2 tuc distinguitur
quia aut rapit sine violencia | 2 tuc e excandus
ar | de furt c ult' | Aut p violenciam | 2 tuc est
ipso facto excatus | de sen ex conquesti Ro comuniter
Item nota q si aliquis comitat rapinam uel
violaciones eccl'iarum | 2 fuit manifeste deprehen-
sus | n' prius ablata restituat si pt uel emen-
dandi facultatem pstitit e ei pma denegan-
da | et pbr qui dederit pmam ab officio 2 bnficio
sz puat Si aut expectauit usq ad finem | et
ei mandauit | uel pstitit facultatem no punit' Si
aut no possit | carebit eccliastica sepultura | e
Sup eo qm cu vo qui ex incendio ruina nau-
fragio quid rapuit | dolo malo | uel dampno i
quadruplu infra annu p' annu in simplu
actio datur ff de incen ru nau l i ii C de furt
Jn cu Scdm tam qui spoliat naufragio tectos
uel naufragium pacientes | n' oblata restituat
e ipso iure excatus | e excatoru heredes vo dent
compelli ad satisfaciendu iux facultates | e in
l ii | de restitucionibus dic ut s | de vs q' re-
stitue | nec excusant' s ho aqua consuetudine
ff ad l rodiam de iac q' ca al deprecacio

De furtis

Visu e' i de furtis in spe | hic videndum
e de ipsis in genere Et pmo quid sit
furtu | et vnde dicat' | quot sut species
163 furti et i quad re comittit' Quis de furto
possit agere | et que pena furis Furtu e
A contrectacio rei aliene | uel vsus rei aliene
fraudulosa | inuito dno animo lucrandi inst
de abl que ex dele nas in pri | ff de furt l i
q' furtu dicitur vsus rei aliene inuito dno |
quia si tibi acomodaui equu ut duceres ad villam
tu duxisti ad bellu teneris ff de comod' si
ut dco q' incerte | 2 dicit' dno inuito | si uidat
auferri rem | 2 no contradicat ff e l pnlt
Dicat' furtu a furuo i nigro dcm | q' clam
et obscure fiat et plerumque nocte | uel a fraude
uel a ferendo i auferendo | uel a greco fmone
qui pz ff e l i Sz latro dicitur qui furatur
de die qm v' ffur latet in furno latro se ppat
b ultro Due sut species furti s manifestum
et no manifestu ff e l ii Manifestu e quando

fur deprehenditur antequam pervenerit ad locum
destinatum | Locus autem destinatus intelligitur
in quo eo die mane disponebat ff e quo de-
stinavit nec refert utrum dominus deprehendat
vel alius ff e fur est Item non refert utrum
capiatur cum re vel re relicta effugiat | cum visus
fuerit rem subripere ff e Si quis in servitute
§ ult. Non manifestum est quod non deprehenditur
cum re ff e vel manifestum Circa furtum trans-
sit in aliud genus criminis | puta si fiat furtum
rei sacre | e c ult. | de hoc dic ut s. t. prox.
Quinto hoc queritur Si fiat furtum in re publi-
ca erit crimen peculatus xxxvi q iiii quid ergo
Item si fiat furtum gregis erit crimen abigea-
tus | ut ff de abig l. i. Item si homo furetur erit
crimen plagii | ff ad l. fabiam de plag l. i. Ita
si furatur quis hominem liberum ad vendendum con-
victus morte mulctatur | e c i. Secus si esset
servus | quia qui furatur servum hac pena non
tenetur Dic tamen quod talis pena non imponitur
sed pena pecuniaria punitur | et flagellatur citra san-
guinis effusionem ut s. t. prox. Cum a crepusculo(?) xxxiii
q ii Item hoc committitur aut furtum in re mobi-
li sive ipsa res sive usus rei subtrahatur | ut
inst de obli que ex delic nas § furtum | et in re
minima committitur xvii q iiii c ult | non autem in
re immobili inst de usucap § quod autem agere
autem potest de furto ille cuius interest non esse rem
subreptam . sicut dominus | et fullo . colonus . et in fructibus
usufructuarius | et consimiles depositarius tamen non
agit | quia sua non interest | cum non teneatur nisi
de dolo | ut inst de obl que ex delic nas §
furti actio Item aut datur furti actio ei cuius
interest | intellige ex honesta causa | quia licet
non intersit furis rem furtivam non subripi | quia
domino tenetur | non tamen habet actionem ff e Quare si
fullo | et potest etiam dominus ad rem recuperandam agere
coram iudice seculari | sub protestatione quod non
procedat ad penam sanguinis | et si propter hoc su-
spendatur | non est clerico imputandum ut de homic
contemplatis li. vi | Pena furti alia est secundum ca-
nones alia secundum leges | secundum leges si criminaliter
agatur fustigabitur | vel in exilium mittetur | non autem
est mutilandus membris | vel occidendus C e
aut hodie | nisi armis vel sine armis aggressurus
fecit ut ibi et ff de penis capitalium | ut ibi
in grassatores Si civiliter agatur pro manife-
sto furto restituet rem et quadruplum | pro non
manifesto rem et duplum inst e § ult. | Secundum vero
canones in penitentia pena canonica et ut si strangulatur
iniuriandus vel post suspenditur | et non penite-
ant | ecclesia non orat pro eis | et privantur
ecclesiastica sepultura e c fures in pri. | et xxiii
q v placuit | quia constat eos in mor-
tali peccato decessisse | ut xiii q ii pro obeuntibus

Si autem penitentiam petant licet non habeant co-
piam sacerdotis | non privantur communione ecclesie
nec ecclesiastica sepultura e c fures insti. | xxiii q ii
c ult. Eadem pena tenentur receptores sive
consentientes inst de obli que ex delic nas
§ Si vero ope | et e c qui cum fure Excipiuntur
duo casus in quibus licet fur et furtum fecerit
non tenetur ad penam | nec legalem nec cano-
nicam Primus est in necessitate omnia sunt communia |
Dicta tamen quod ubi accipit cibaria ibi comedat ex-
emplo discipulorum | qui fricabant spicas de quo
di v discipulos | et sic quod non est licitum necessitas
licitum facit | de reg iur | quod non est licitum |
Sed queritur numquid excusatur mulier a fornica-
tione propter necessitatem famis ff de ritu nup-
tiarum l. palam quod non est indulgendum | sicut excusatur
a furto Resp. propter necessitatem res facta est quibus |
quam furti | sed in fornicatione non ita | immo po-
tius debet quis mala pati quam malo consen-
tire xxxii q v Ita ne Ratio est ratio quia per
fornicationem non ita immediate subvenitur necessitati
sicut per cibum vel defensionem | sed mediante
pecunia acquisita per fornicationem | et ideo non
fuit summa necessitas tempore fornicationis | Item quare
excusatur ab homicidio si ex necessitate me de-
fendendo aliquem occido | et non a fornicatione
Resp. non inficio | immo potius se inficit qui se-
qui me aggreditur ut s de homic latore | et ff si
quadrupes pauperiem fecisse l. i. § arietes Secundus casus
quando filius existens in potestate patris vel servus
rem patris vel domini furatur | licet res efficiatur
vitiosa | tamen persone non tenentur ad penam
inst e § hii de restitutione in foro conscientie dic ut
s t prox § restituere

De usuris

Dictum est de furto ubi aliquid iniuste tol-
litur ab invito Hic subsequitur de usuris
ubi aliquid promittitur vel solvitur a vo-
lente Ideo videamus quid sit usura | et unde
dicatur | quot sint eius species in quibus rebus con-
sistat | et in quibus casibus committatur | que sit pe-
na eorum | et de restitutionibus male acquisitorum
Quid sit usura | Quid usura est quodcumque so-
lutioni rei mutuate accedit ipsius rei usus |
gratia pactione imposita | vel habita intentione
habita in contractu | vel ex actione habita
ex post facto Unde dicitur quia quodcumque no-
men imponis | quidquid accedit | sorti usura est
q iii plerique | et s de symonia intantum | Rei autem
mutuate ideo dicit | quia regulariter in contractu
mutui tantum locum habet | et est mutuum quod de meo
fit tuum | quod consistit in numero pondere et mensura
ff si cer pe l ii Sed si aliquid locetur non
est usura Ratio est quia rei locate periculum
remanet | ex eo quod conductor de proprietate con-
veniri non potest C de pign act ne creditores

et ideo pro usu rei quam concedimus pecu-
niam recipimus | quod est licitum | quia nemo
tenetur de proprio benefacere xii q ii precarie
Sed rei mutate dominium transferimus Ideo
pro usu rei proprie debitoris improbe pecuniam
exigimus ff de rei vend' l i naturis Item
usus rei locate aliquid est sine consumptio-
ne | ut si locet tibi equum uel bouem | usus
uero rei mutuate nullus est sine consumptione |
utpote pecunia in bursa | uel frumentum in archa |
nichil valent nisi aliud fiet Contra ideo dicitur
quia si pena apponetur fraus esset et de
arbitrio dilectus . si non soluatur quod debetur
ut ibi Ratione imposita ideo dicitur | quia
sine pacto si aliquis gratis offerret recipi
posset | si sine mala intentione mutuauit
l q ii Sicut episcopum | et ex de usuris dilectus l i at
hac intentione principaliter ductus | ut aliquid
mihi dares tibi mutuaui | alias non mutuatu-
rus | licet in foro iudiciali non possum censeri
usurarius | e c in ciuitate | tamen in penitentiali in-
ducendus sum ut restituam Unde luce vi date
mutuum nichil inde sperantes | e c l i | z c
consuluit l i tamen alias etiam mutuaturus | si
sub alio spe quod mihi subueniat uel me remu-
neret | in nullo | uel in modico peccat Hoc
d quid prosit z l i d i l i officia nec etiam
recipere ex tali spe ar i z q ii quamquam imo
debitor ille est ad antidota naturaliter obligatus |
ff de testibus cum in officiis hac intentione
habita etc || Ideo dicitur quia intencio mala
cum effectu facit hominem usurarium et etiam expe-
ctatio lucri e consuluit z xiiii q iii c i z
q iiii l i quis clericus Et e host' dicitur autem
usura ab usu rei | uel dicitur quasi usus eris i
pecunie | omnibus rebus eximet que possidetur
b | q i tot Usure due sunt species prima est spiritua-
lis et equa | quam exercere debemus | ut quod hic
intendit bonum a deo qui multiplicius reddit reci-
pere valeamus scilicet centuplum | et vitam eternam
ut xlvi di sic Secunda est corporalis et iniqua
et hec est triplex prima quando aliquid exigitur ultra
sortem quantumcumque modicum xiiii q iii c plerique
ultra Secunda est centesima que equipatur sorti
in anno C c iubemus z l cod z ff e lm
Tercia femus vocatur | quando usura coniungitur sorti |
et ex usura sicut ex sorte exigitur usura et vo-
catur usura usurarum | et tales sunt infames
ipso iure ut in q iiii c tria l i testamenti
pagina detestatur Unde etiam pro redime-
da vita captiui | non potest exerceri | e quia in
omnibus z c Super eo | ymo etiam iure ciui-
li sunt prohibite Unde nullo iure pecu-

nit | quia Iustinianus dicit se quatuor genera-
les synodos obseruare | in aut de eccl' ti in
prin coll' ix Sed Nicena synodus una de
quatuor principalibus siue generalibus |
que ita obseruare debent sicut quatuor
euangelia xvi di sic | et in Nicena synodo
prohibent usure xlvii quoniam multi | et sic non
licet aliquid ultra sortem recipere Fallit
1 in x casibus primo quando ecclesia accipit a vasal-
lo suo in pignore feodum | quod ab eadem te-
net | ita tamen quod vasallus interim non teneatur
finire ex de feud' c i | z | e conquestus Se-
2 cundo quando clericus redimit a layco possessionem
spiritualem | sibi pro beneficio assignatam | z laicus
3 male tenet | e c i quod ult' z c conquestus Ter-
cio quando gratis offertur | quod dic ut ex e quod
4 quid est usura vel pactum Quarto quando quis ve-
dit plus ad tempus non cum esset in continenti
venditurus | Item si certe mensure ad tempus
emuntur | z probabiliter dubitatur ex ic | e
in ciuitate | z c consuluit q i z ii Sed tu-
tius z melius faciunt si ipso si a talibus
contractibus desistant | e c in ciuitate | hoc
non licet clericis | cum vilius emere et carius
vendere | turpe lucrum est | xiiii q iii quicumque |
et ex ne cle uel mo sub instituta Quid si
vendat pro precio quod in instanti currit | Et
si plus valet usque ad pascha volet plus
habere | si minus valet non volet | ut peccatum mi-
nuatur usurarius est | quia claudicat in pa-
ctis ar c de sol l plerique Quid si aliquis
mutat veterem annonam | ut recipiat nouam
Ideo si hoc ideo faciat ut meliorem recipiat
usura non caret | e c consuluit | et e c in ciuita-
te Si autem in sua non peccat | uel ut accipi-
enti gratiam faciat non committit usuram hoc
Quid si pecuniam mutat | recepturus ad cer-
tum altereius generis monetam uel aurum uel
aliam speciem Ideo si hoc ideo facit ut in estima-
cione lucretur usurarius est | quia ex quo
fit mala intencione | quicquid quodcumque sorti
accedit usura est | e c consuluit | z xiiii q iii
plerique Quid si contrahatur societas quod
unus ponat pecuniam | et alius et operam
Ideo licitum est | dum tamen dampnum et lucrum
commune sentiat Sed quid si periculum in soli-
dum peccatum ad recipientem z lucrum in solidum
ad tradentem Ideo quod illicita est talis socie-
tas | e c ult' Sed hoc potest fieri | quod recipi-
ens periculum sentiat in solidum et lucrum
pecuniam | z lucro cum dampno compensato
si quid lucri superest | di diuidi inter eos |
quia lucrum non intelligitur | nisi dampno

ex tota societate deducta ff pro socio l. si no
fuerint c. cento nisi defensore qui soluit tene 7
debitor ipsum obseruare indempne l. si ubi
§ de fideiuss pueit 12 c constitutus extra 6
qui sor obligat genero suo pro quantitate dot.
aliqua possessione no computabit fructus
in sortem ymo reputabit ad onera matri-
monii subportanda j c salubrit' 12 sic fru-
ctus dotis cedunt lucro marito ppt onera ma-
trimonii de iur dot pro oneribus Ad hoc at
q maritus lucretur fructus rei dotalis re-
quirit' q sustineat onera matrimonii ut ff de
de dot l. extrap pat p filia Item oportet q
possessio rei dotalis tradita sit ff so ma de di-
uisione fructus vo percepti an nun restitui
mulieri nec cedunt lucro marito ff de vs
fructibus q an similit fructus e fetus
pecudum lucrat' maritus ff de iur dot plurimi
q si f m nec ad maritum ptinet piculum rei
dotalis nisi consistat i nro pondere uel
mensura ff de iur dot rest i dotem po sep 7
timo ubi pecunia mutuat' ad pompam ut
appareat diues possit inde recipe mercedem
quia no est mutuum s; potius commodatum sive
locatio ut ff comod l. si in q no pt 12 l se
octauo qui noie pene ipromit q si no soluas 8
tali die tm dabis pro pena dicimus non
fiat in fraude usurarum xiiij q iiij sanitas
2 6 de arbi dilecti nisi Rone qui vendo 9
fructus ad tpus licet plus recipiat sor.
no tenetur in aliquid restituere Rone incti-
tudinis l. c e di ea Item si vendo tibi fon-
dum iusto pcio 12 ea condicione ut quan-
dum iusto pcio 12 ea condicione ut quan-
do soluero tibi pcium q m das fundus ad me
reuertatur e de pact int ep 2 vend' l. ii in
casu isto lucratus e fructus alis si modicum
esset pcium psumit' contractus in fraudem usurar.
et § de emp 2 vend' ad mar et papues
et § de emp 2 vend ad nrar et papues
emptor consueuit usuras exercere § de pign
illo nos dicio qui is qui mutuauit occasi- 10
one mutui labore subijt in cuius compensati-
one fructus suos facit § de rebus 2 no alis ad
fructus suos facit § de rebus 2 no alis ad
mag Vnde v commenda fideiussor v dote supe
dia di Vendicio fructus cui uellus ue no
dare Vendens sub dubio pcium post tpa soluens
pena nec in fraudem lex commissoria pro bis
dans sorte pompa plus sorte modis datur
iste quorum omnia intelligas qui nichil at-
temptat' in fraudem usurarum 12 probabili du-
bitatur de fructibus considerata consuetudine
regionis vtrum sint plus uel min pcio va
litum ar j e c ult ho Pena talis usurariis
infligit' quia remouet' a comunione sacra-
menti quia remonet a coione sacrament
si sint manifesti usurarij 2 si in hoc pcto
decesserant puantur ecclastica sepultura
j e quia in omnibus si aut nolunt desistere

si sint cl'ici ab officio et beneficio suspenduntur
j e pterea et sic puantur beneficio obtento
si sit manifestus ut xiiij q iiij si quis obla-
tus 12 c qui multi 12 multo fortius repellit'
ab obtinendo j de excess prla int dilectos
Sed nunquid eps potest cum talibus dispen-
sare Resp sic q sic ppa satisfactio 12 peniten-
ciam quia hoc eis no phibetur j de sen ex-
comp si sint laici debent excitari usq ad sa-
tisfactionem condignam j e pterea nisi Sed de quibus
manifestis intelligit' si intelligas de manifestis
i notorijs p rei euidenciam tunc no est opus
alijs argumentis § de accu euidencia et §
de iniuria ad nrar et n q i de manifesta si
loquamur de manifestis usurarijs non notorijs
tunc requiritur euidens probacio si ueris condicio
xj q iij cotu ad hoc pt dici q istud notorium
no habet facti per seuienciam ideo requirunt'
illa argumenta uel quia solemnis fama do-
cet ipsos usurarios et ideo per famam et alia
argumenta puniunt' quia sola fama no suf-
ficit ad condempnacionem at xxxv q vi si duo
et § de usuris ex litis puniunt' eciam q alie-
nigenas uel alios eximdos de tra ipoum pu-
blice usuras exercentes uel exercere uolentes
pmittit ad hoc domos in tris suis conducere
uel conductos habere uel sub quocumq alio titu-
lo habitare nisi eos infra mensam de tris
suis expulerint si archiepus uel epus sit se-
tencia suspensionis inferiores vo psone singulares
sentencia excomunicacionis collegium sentenciam interdicti ipso
facto incurrit si aut p mensam sustinuerint
tota tra subiaceat interdicto si layci sunt
omni priuilegio cessante p censuram compescant'
j e usurarum li vi Item no pnt facere testa-
mentum nisi de usuris satisfecerint uel de sa-
tisfaciendo si facultates ydoneam extiterint
cancionem nec eciam absolui j e quamquam nisi li.
vi Item heredes eorum siue sint filij siue ex-
tranei tenent' ad restitucionem j e tua nos 12
c michael restituere ante tenent usurarij
usuras eis a quibus extorserunt uel eorum he-
redibus uel his no supstitibus pauperibus ero-
gare si habeant unde possint restituere q a
ne dimittitur ablatum peccatum nisi restituatur ab-
latum j e cum tu 12 xiiij q vj c i et licet quam
ferunt usuras nichilominus tenentur ppt mo-
ram que illis noce ꝯ Unde omnia refundere
debent si alias facere pnt ar ff de vi 2 m
ar l. i q reissime et ff de l. i cum res delega-
ta Sed si nichil habent liberant' ex toto
quantum ad restitucionem cum distinctione si ho- quia
e obligatus ex contractu et tunc cedendo bo-
nis liberatur l. de cess bo l. i 2 ij 12 § de
reg' spret olim nos quia ex delicto et tunc
no liberatur quia si non luit in pecunia
luat in corpore l. de pnis sunt l. quicumq
et xxiij q vj si res si tn ad pinguiorem

fortunas postea puenerint, tenentur ut
pus ℈ de solut adaidus 2 ff de cess bo. i
debitoribus et in solidum, nec habetur ratio
ne egeat, ff B' licet alias dicat lex, q qui
bonis cedit non tenetur postea nisi inquantu
facere potest, ff de cess bo l. is qui, quia non
loquitur de debito, quod consurgit ex male-
ficio utpote ex usura uel ex furto, si ex con-
tractu. Pone q ille cui debet fieri resto longe
sit absens, inquid tenetur usurarius uel fur
mitte ad eu usuras distingue utru usurarius
uel fur, qui est male fidei possessor se trans-
ferat alibi, quia ubi extorsit usuras uel furtu
comisit, et tunc ppriis sumptibus tenet mitte.
Aut ille a quo extorte sunt usure uel eius he-
res alibi se transferunt, tunc tenetur mittere
s sumptibus illius absentis ar ff de op lib' ope
em di aut sumptus itineris rei summam exce-
dunt det pauperibus ar j c cu tu, et hec intel-
lige si usurarius nouit ubi habitat, quia si
ignoraret no tenetur, inquirendo vagari ar
ff de op lib' q nisi insi, et quadiu pt fieri re-
stitucio illi qui soluit, inqua illa pecunia debz
pauperibus erogari ℈ de hoie ℈ fiat q' eos,
et ℈ de uerbis ea te. Item possessiones compa-
te de usuris debent vendi et his pcia solui a
quibus usure sunt extorte ut se possit a pctis
liberari j c cu tu q ult' ℈ Sco ad quecuqz pue-
nerint res empte ex tali pecunia, siue ad fi-
lios siue ad consanguineos, nichilominus ven-
dutur, ut ibi et c tua nos, quia res illa suc-
cedit loco illius pecunie ℈ ut lite pend' cotra
hec e vim ff B' et ho, nisi ignorant emisse.
Quid igitur si usurarius de pecunia feneb'ri e-
mat pdiu deinde aliud pdiu vendat et ex
illa pecunia aliud pdiu emit, inquid idem
e sicut in casu pcedenti dicas q sic ar ℈ ut
lite pen cotra. Sed quid si possessio empta
ex pecunia usuraria puenit ad extraneum
possessorem, inquid cogetur ipsam vende et sa-
tisfacere de usura, dic q no nisi possessor ille
ex causa lucratiua .i. ex dona possideat, et
usurarius et eius hes inuentus sit no soluendo,
ut insi del' q ℈ ri res aliena. Quid si tales
possessio puenit ad illu qui usuram soluebat
et ex causa lucratiua, inquid extinguitur
eius acio qua habebat contra illu de quo ℈
proximo premisi ex causa lucratiua terciu
possidentem, dic ff de act r' ob ers: debitoris
usurarius tn uel eius hes minime liberat ff de
v obl' cont stipulantem q ℈ i rem. Quid si
tibi mutuo pecuniam ut tu alia vice michi
remittas, inquid usura e, non quia nichil
accedit sorti nec aliqua hic mensuratio in eo no
dicit ho .i. id quod debetur in pactu dedu-
ci pt, quia erat ad antidota obligatus ℈

de pb sigtu et ℈ de cler' Sygnasto quod alias
non liceret ymo symoniacu esset j q n quam
pio. Sed pone q fenerator uel fur ptem
pecunie fenebris restituat ei a quo habuerat
uel hedi suo, et de uoluntate eius, ptem re-
tineat inquid e liberatus dicunt quidam in-
distincte q non, n totu offerat, host' dicit
q si ex pacto sit non e liberatus ar ℈ de sy
c veniens. Sed si usurarius ptem liberalit'
soluat et offerat de alia pte petat ueniam et
debitor remittit alt' e liberatus, nec tenetur
ulterius ad restitucionem, sic no tenet' si gratis acce-
pisset gtis oblatu ℈ de sym dilectus ℈t tn in-
dex siue confessor discretus utru ille cui debz
fieri restitucio sit paup et ex corde non libe-
rat, si hoc facit quia plus recupare no pos-
set, uel an sit diues uel potens, et tunc pt
presumi q ex corde hoc faciat. Item si aliqua
psona honesta ut sacerdos uel epus hoc
tractet et dicat illi caueto facia tibi reddi
si residuu ex corde remittas no decipias me,
nec illud cum animo salutem quero. Et responde-
at se ex toto corde liberare, quare non sit li-
beratus dicit ho q non uideo nec curo qualit'
sit satisfactiu, ff de pig act. Item alienam q eos,
ar ℈ de re iud' q ad consultacionem. Item quid
si fuerunt plures socij in usura uel in furto fa-
ciendo, inquid si vnus wlt ptem suam resti-
tuere e absoluendus uel inquid tenetur aliis
in solidu, quia vna e obligacio et vna suma,
tn si vnus soluat omes liberantur, ita tn q
ille qui soluit ab aliis pte soluat' ff de duo-
bus reis l' in q ubi duo, dic ut ℈ de rest' spol'
q tuo et uige q dictu e ℈ de uerbis q ite
si uiolenter. Tenentur etiam filij p parentibus
pro hereditaria porcione j c tua nos 2 ff de
res' ud ex qua p et etiam de furto licet ni-
chil de furto ad ipsos puenit ℈ de rapt' cum
liris et ℈ de sepul' c ult' et etiam pnt repete
usuras a pre extortas j c michael, tu no au-
dit' donec restituit si quas ipi uel pat'
eoru extorsit j c quia frustra et c michael.
Aut pone q alt' hedu efficiatur no soluendo,
ante restitucionem usurarum inquid alt' tenetur sa-
tisfacere in solidu, dic q sic, quia omnia bo-
na defuncti illi erant obligata ar j c c
cu tu intm inquantu se extendit hereditas
illius j c tua nos. Questio hec quit' quid si
pat' acquisiuit iniuste aliquas possessiones
uel alia rem uel forte no e filius verus
s putatiuus et tenet hereditatem pris puta-
tiui uel e filius verus s tenet possiones
male acquisitas, inquid tenetur restitue
vero hedi uel domino, vr q non, quia tu
quis succedit in locum alterius iustu ignorancie

causam censetur habere j de reg iur li
quis in q li vj hoc intelligit qn ignora
bat rem alienam esse uel male fuisse ac
quisitam Odo dic sed istud sit occultum
sive publicum | quantum ad alios sed tamen
ipse tenetur restituere nec pt excusare |
q longo tpe tenuerit | quia male fidei no
prescribit ut s de pscr q i 2 p totum Jde
no pt aliquis repetere usuras nisi prius si
quas recepit restituat | etiam auctore litterarum
sedis ap j c quia frustra | 2 c michael Jte
iudei sunt compellendi p principes secula
res ad usuras xpianis remittendas | alias
tamen i mercimoniis quam in aliis p similem
extractiones | et eis totaliter omnimodo denegandi
2 etiam compellendi pro decimis | 2 oblatio
nibus debitis quas xiani de domibus 2
possessionibus propriis consueverunt | antiquam
ad iudeos quocumque titulo devenissent | j c pst
insaciabile | 2 c quanto | quia res transit cum
suo onere s de dec cum no sit | 2 s de pign
ex litteris Sed nunquid de illicite acquisitis	g
pt fieri elemosina dicunt quidam | q no etc
xiiij q v c i 2 ij 2 i q i non est putanda |
etiam dicam que ex illicitis rebus acquiritur |
ut pauperibus erogetur hoc distinguunt | quia
aut transfertur dominium | ut in meretricio |
et in ioculatoribus | uel quibuslibet | de quibus no
competit repetitio | et pt fieri elemosina ar
xiiij q v non sane hi aut non transfert
dominium sicut in usura | 2 rapina | 2 in re
inventa no pt fieri elemosina | ut xiiij q
v c i 2 ij iiij | 2 iiij dic ut s de dec q pregt
hec sunt ita si illos quorum fuerant valeat
invenire | alias tenentur pauperibus erogare |
no quia elemosina prosit eroganti | sed illi
cuius bona fuerunt j c cum tu | et s de homi
cidio sicut dignum q cos et ri q hoc debeat
fieri auctore epi s de iudeis cum sit nimis |
dic tamen q ipse met pt de iure pauperibus ero
gare j c cum tu | et s de homic sicut dignum
q cos | 2 illud c cum sit nimis no obstat | q
loquitur de iudeo uel pagano qui habuit in
credentiam sub xianos | 2 multa indesipite recu
pit et quia nesciret pauperibus dare | nec
eciam crederetur ei | ideo illud debet fieri per ma
num epi qui ter pupillis 2 viduis provi
dere lxxxvi di epus | tamen consuetudo
est in contrarium que est optima legum inter
pres | que est observanda s de consuetudine
cum dilectus 2 adde quod dicitur j de sen ex
q ult De crimine falsi

Dictum est supra de crimine usurarum quo
sue debitori manifeste auferuntur
nunc videndum est de crimine falsi | quo
falsarius occulte surripit aliena | ideo videndum
est quid sit falsitas | quot modis committatur | 2	2
qua pena falsarius punitur | Falsitas est	a
imitatio veritatis | ex certa scientia facto aut verbo
dolose perpetrata | ut aut de fide instr in pri
cole vj Committitur aut duobus verbo et
facto | verbo ut falsus testis | qui triplicem punit
primo quia offendit deum cuius presentiam contemp	1
nit Secundo iudicem quem mentiendo fallit Tertio	2 3
innocentem quem falso testimonio ledit j e c i |
2 quia in tribus offendit | septemplici pena in
nigitur sibi ppt punitum vj q i quicumque Primo	2
quia iudicem decepit qui fuit convictus
est infamis ut xxij q v si quis convictus |
2 verberibus castigabitur v q v illi qui Tertio	3
quia proximum lesit iuxta modum dampni
tenetur ad restitutionem | quia no admittitur penitentia
nisi restituatur ablatum | 2 punitor qui adversa
rio secreta cause aperuit | uel instrumentum prodidit
ff de his qui deposita 2 ff de penis si quis
aliquid q si quis instrumentum 2 q instrumentum Item in
dex male 2 inique iudicando de restitutione ister
dicitur ff de re iud spo q tuo et q in item
qui mensuras certas corrupit dolo malo |
in duplum tenetur 2 debet in insulam delegari
ff de lege cornelia Facto committitur falsitas | 2 hoc	b
multis modis | Item qui falsam monetam fa
bricavit | pt casum de falsa moneta loc git |
cum quis fabricavit falsam monetam | uel fabri
cari fecit | uel super eo dedit consilium uel au
xilium | uel si non prohibuit eam fabricari |
quia tamen in totum eam fabricari noluit | iusta
pena | excusatur ff e l q falsam Item et si quis
aureos nummos tingat uel frangat | ut radat
capite punitur ff e qui nummos Quid si
non sunt aurei si argentei forte no tantam
penam patietur | sed pro fabricatione comburatur
C de fla mo l ult Spiritualia quedam con	c
similiter novi circa falsam monetam primo q	1
similibus admittitur ad attendendum sicut in crimine
lese maiestatis | etiam infamis C de fla mon
l pnult Secundo quia convictus de servis 2 ancillis	2
interrogatur contra illos s de confess c i
Tertio q quilibet pt hominem falsarium capere com	3
illud C de ex heri 2 mit reus neminem |
Quarto quia dampnatus no appellat tot	4
illud ff de ap nostrum Quinto quia si sub	5
in proximo constitutus erat | publicabitur pre
dium in quo perpetratum est scelus | etiam si dominus
ignoravit | nisi ut primo scire cepit prodidit
scelus hi aut longe fuit nullam patitur
penam videre de sola pena tenentur |

Impubes quia eorum etas ignorat quid videat ppt' scientiam non puniunt'. Ex. presenti
e. de fals. mon. l. i. Hostiensis Item in litteris 2 hoc
1 dupliciter. Vel in litteris pape aut in aliis
Primi in litteris pape primo si falsa bulla fal-
2 sis litteris apponatur. Secundo si filum de vera
bulla extrahatur ex toto et per aliud filum
3 immissum aliis litteris inseratur. Tercio si filum ab
ea parte in qua carta plicatur incisum cum
vera bulla falsis litteris iungatur sub eadem
plicatura cum filo similis canapis restauratur.
4 Quarto quod a superiori parte bulle alta pars
fili sub plumbo rescinditur et inserta per
ibidem filum similis falsis litteris reduni-
5 tur infra plumbum. Quinto cum litteris bullatis 2
redditis in eis aliud per rasuram tenere
immutatur. Unde quicumque tradit vel immutat
scriptum domini pape et assignatum excommunicatus
est et falsarius et in hoc nulla distinc-
cio adhibetur. Et dicit Hostiensis quod hodie preceptum est
quod in litteris domini pape nec in magno nec
in modico quis audeat manum apponere
etiam litteram vel punctum unum corrigendo ex-
ceptis officialibus quibus hoc commissum est
alioquin manum apponens a canone lato in
curia ipso facto sententiam excommunicationis incurrit
que non potest nisi per sedem apostolicam relaxari.
Sed si ille officialis cui commissum est in
curia faciat rasuram in loco non suspecto
non incurrit nec littera est propter hoc falsa. Ut
de fide instrumentorum ex litteris et c. c. ult. Et si vero
littere essent clause non noceret rasura
in quocumque loco fuerit si vera quia tunc non
6 est presumptio contra impetrantem. Sexto
cum sepultura litterarum quibus fuerat apposita
vera bulla totaliter deletur 2 per artificium
7 de albata demo rescribit. Septimo cum carte
totaliter delete alia subtilissima carta eius-
dem quantitatis scripta cum glutino coniungitur.
8 Octavo qui sciens non de manu pape vel
9 bullatoris recepit ut e. dicta. Nono qui atten-
dentes ad bullam falsas litteras caute
producunt ut a vera bulla cum aliis sigillet.
In istis duobus ultimis non potest falsitas
de facili comprehendi nisi in modo dictaminis
vel in forma scripture. In aliis autem bene potest
comprehendi vel in admotione filorum
vel in motione bulle vel in rasura carte
quantumcumque subtiliter sit rasa vel incisa. Qui
aliter non possit discerni debet elevari inter
oculos 2 solem 2 statim apparebit rasura.
Hec probantur ut e. licet. Item sunt littere
false si in eis princeps vel quis appellatur
filius vel rex suie princeps seu religiosus

frater. Item si papa loquatur uni in plurali
vel si ipsa loquatur de se in singulari ut e. quam
11 gravi. Undecimo si rescriptum fuit impetratum
12 sine mandato ut de rescriptis nonnulli. Duode-
cimo presumuntur falsum rescriptum licet non sit forsitan
si habet in se vitium latinitatis ut de rescriptis ad
13 audientiam. Terdecimo ex dicto vel ex tacito
quia exprimit falsitatem vel tacet veritatem
quia tacita vel expressa litteras non obtinent 2
ille non punitur qui non habet commodum litterarum
ut de rescriptis super litteris. Si vero totam veritatem
dixisset qui expressisset falsum vel tacuit verum
nichilominus in forma qui obtinuisset non
dicitur falsarius ut e. attendens de tacita veritate
vel expressa falsitate quid si hoc ut littere
valeant. Sic ut de rescriptis quod tollit ex inimi-
cis ergo talium modorum vel alio quocumque litteras
domini pape falsavit vel fuit illius usus sciens
est excommunicatus 2 debet tradi curie seculari dicitur
et degradatus ut e. ad falsariorum. Qualiter
debeat degradari dicitur ut de penis quod degradatio
et hoc est verum de illis qui per se vel per alios vi-
cium falsitatis exercent 2 etiam est nec per suspicionem
si presumptio evidentior. Si autem dubitetur te-
neatur falsarius capiendus 2 in carcerem mittendus
et super pena summus pontifex consulendus
xxv di. quam memoria ut e. dudum eo 2 ut de rescriptis
c. ii. Clerici non utuntur litteris falsis per alios impe-
tratis. Si clerici sunt ab officiis 2 beneficiis
spoliantur. Si laici sunt excommunicati donec satis-
fecerint competenter ut e. ad falsariorum quod qui vero
tamen si fuerint ignorantes usque ad xx dies
excusantur qui conceduntur ad inquirendum veri-
tatem illi 2 tunc resignent vel destruant si ve-
lit excommunicationem quod non potest absque licentia sedis
apostolice relaxari ut e. dicta inspiciend. Quid si quis simpliciter
utitur talibus litteris ignorant. Respondeo non excusatur
quia tenetur hoc apicibus inspicere ar. xxx
iii di. preter 2 ult. Sed quid si falsitas fuit
ita latens quod non potuit videri in apto
Dic quod si adhibuit diligentiam qua potuit per
se 2 per alios non tenetur. Fecit enim quod
potuit xlviii di. quod ad nos 2 non tenebatur
divinare ut ut extra de hiis ut infra. Alioquin
non excusatur ar. ut de hoi. Iohannes 2 c. ult.
et l. di. Si duo. Sed pone quod aliquis habuit
litteras per xx dies ex quo litteras falsas noverat
postea presumpsit in iudicio 2 cum redargueretur
de falsitate in continenti destruxit. Renun-
ciavit. Respondeo secundum Hostiensem quod est excommunicatus 2 tamen
si occultum sit etiam cum non vitabit. Quid
ergo eidem xx dies a tempore compertum quo ad deum
sed quo ad ecclesiam a tempore compertum publice ad
quos accidit ut de sententia excommunicationis. Item 2 ut de sen. ex.
c. nobis ii 2 ut de consti. ut animarum li. vi

In aliis etiam litteris committitur falsitas | et commit-
tens debet incarcerari | et degradari | et
debet imponi caracter in fronte ut ab a-
liis distinguatur | c. ab aliis. Hec valet
sima auctoritate falsariorum litterarum lata | c. sup-
ra | et potest retractari usque ad xx an. extra de fi.
de instr. accepimus. Item pone quod sint alique
rasure in quibus valent littere distinguere |
aut est rasura in loco suspecto | et tunc obest
extra de rel. do. cum venerabilis | vel in loco non
suspecto ubi nulla vis est ut in narratione facti |
et non in proprio nomine | tunc non obest extra de
fide instr. ex litteris | et qui litteras iudicum vel re-
gis in loco suspecto | radit vel fflat. puniri de-
bet in beneficio suo extra de rescript. cum olim. Di-
citur carta falsa | scripto ut cum scriptum est in ca-
nonicos fuisse presentes | qui non fue-
runt presentes | et talis est falsarius puniatur ut
extra de crimine falsi que si apostolice c. quanto | et talis ab officio
et beneficio suspenditur extra de testi. tam litteris
Item falsarii non sunt ipso facto excommunicati | exceptis
falsariis litterarum domini pape | nisi episcopus syno-
desanus generales tulerit sententias in falsarios
litterarum | vel sigillorum prelatorum | vel principum | et
ad hoc non sunt legati ignorantes | ut extra de
constit. ut animarum li. vi **De sortilegiis**

Superius dictum est de criminibus que committuntur
in homines hic subsequitur de illis que co-
mittuntur in deum | sortilegiis in hiis dicendo
videndum est quid sit sors | et quid sortile-
gium | et que sit differentia inter sortes et sortilegium |
quot sunt genera | utrum sit sors licita vel illicita
et de pena sortilegiorum. Sors est aliquo signo
addito rei incognite inquisitio. Hec est quedam
materialis assignatio non vera diffinitio. Sed aliter de-
scribitur secundum Hostiensem. Sortilegium est ars divinandi
Sortilegi secundum Ysidorum sunt qui sub nomine ficte religio-
nis | per quasdam quas apostolorum seu sanctorum vocant
sortes divinationis scientiam profitentur. aut
quarumcumque scripturarum inspectione futura promittunt
xxvi q. i c. i. Differentia inter sortes et sortilegium est hec
quia sors ut dicit Augustinus non est aliquid mali | sed
res in humana dubietate divinam indicans vo-
luntatem ut xxvi q. ii c. Sors non est | et est licita
in se sed prohibita propter adiunctum vel propter hoc
quod ex ea sequitur | scilicet ne per eius assiduitatem labo-
labatur in ydolatriam | sicut est in iuramento | quod
de se est licitum sed prohibitum est propter periculum periurii |
ut xxii q. i considera | et extra de iureiur. et
si xpc. Sortilegium est fides que adhibetur illu-
sionibus demonum vel carminibus vetularum
Hec autem semper est prohibita ut xxvi q. v
episcopi et q. vii non observetis. Item quot sunt divina-
species

cionis. Sed quatuor | fit enim divinatio in terra |
et illa vocatur geomancia | fit etiam in aqua |
et illa vocatur ydromancia | fit in aere et voca-
tur aeromancia | Item in igne | et vocatur piroman-
cia. Genus pro divinationibus a phitone habuit ori-
ginem. Item divini dicuntur quasi deo pleni | divinitate
enim se plenos esse simulant | et astutia qua-
dam fraudulenta hominibus futura coniec-
tant. Incantatores autem dicti sunt qui arte
verbis peragunt. Aruspices dicuntur quasi horarum inspec-
tores qui dies et horas in negociis agendis
vel operibus seu herbis colligendis custodiunt
Astrologi dicti sunt eo quod in astris auguriantur
Genethliaci sunt qui considerant dies natalium
et per stellas | et cursus dierum nascentium mo-
res et actus predicere conantur. Quas superstitiones
gentes latini constellationes vocant. Hec pro-
bantur xxvi q. iiii c. Igitur. Sed in quibus
casibus est illicita. Sed in omnibus precedentibus
et etiam ut aliquis faciat consultationes vel pa-
cta cum demonibus | vel alia qualia sunt volumina
magicorum etiam. Ad hoc genus etiam pertinent
omnes ligature | atque remedia | que medicorum di-
sciplina dampnat | sive in precantationibus sive
in quibusdam notis quas caracteres vocant | vel
in quibuscumque rebus suspendendis | atque ligandis |
vel etiam saltandis quodammodo | ut non superstitiose
implicare | sed naturaliter prodesse iudicant | ut de-
structionum ossibus ansule in digitis | atque cum
dicatur tibi singultienti | ut dextra manu pol-
licem teneas his adiungit | milia vanissima-
rum observationum | utpote si aliquod membrum salierit
vel senciatur ac aliquis signatum per talia | etiam
si illud evenerit ne credatis eis | quia ymago
samuelis mortui vera Sauli predicavit super
talia sacrilega nimis exsecranda | sed a xpiano
penitus fugienda. Hec probantur xxvi q. ii
Illud. Item furta furtiva vel rapta furta in
tabulis | vel codicibus | aut aliis rebus sortes
inquirere | vel divinationes aliquas observare |
vel demonum invocare | vel in aspectione astro-
labii aliquid requirere i c. c. i et ii. Item electio
per sortes non debet fieri i c. c. ult. et xxvi
q. ii c. non statim | et c. non exemplo. Item dicere
vel attendere in collectionibus herbarum que
medicinales sunt aliquas observationes | vel
incantationes. nisi tantum cum symbolo et oratione
dominica. Item cursum lune vel mensis sive
dies egyptiacos | vel alias divinationes | fata
vel sompnia | vel sortes quocumque nomine
censeantur | pro aliqua re facienda | vel
pro domo vel coniugiis contrahendis | vel
pro quacumque infirmitate epistolas scripturas
super homines vel super animalia ponere prohibitum
est | vel observare. Hec probantur xxvi q. vii Non

obseruetis 2 q v no licet Coloni tn expti s
bo no peccant obseruado tpis qualitatem |
uel horam prouinciis putandis uel turzib;
tolendis | quia talia sunt ex arte non ex sor
te et nale considerantur non supersticiose |
Quarta aut e sors quatuor instrumentibus [?]
1 primu est si expediat illud sciri quod inquiritur
sicut de pcto achor eiusq notitia utilis fuit uni
uersitati xxvi q ii c i. Secundu e quod exigit
2 quod ex humano ingenio scie no possit quia
tuc demu explorandu esset diui^m auxiliu sic
3 fuit de mathia xxvi q ii no exemplo Tertiu
ut sit tale quod nobis inquire liceat Quartu
4 e qndo nemi sit preiudiciu quia de pcto alicuius
occulto inquire no debemus i c c ii ex de to
di ii no prohibeat ... quatuor instrumen
tibus pt sors iacta ita tn q in ecclia debeat fieri
a diab congregatis orone premissa xxvi q ii
no exemplo | pmittit etia sors si fiat ad lites
dirimendas | ut ff de ud ... tn ambo 2 c eciam
del c ult Item etiam in casu sortilegia credit |
2 pt ipsa matrimonia separat | uxorem q i ... p
sortiarias ... dicto e q debent ... et
i monasterio detrudi ut xxvi q v ... quis
... | uel si sortilegos in edibus re
cipientes | uel ad domos eoru euntes | uel pe
tentes consiliu | et etia docentes | tamqua apostate
et fidei xpiane ... extentur xxvi
q v no liceat 2 c si quis ... 2 q ... non obseruet

De collusionibus

(161) Quia in accusationibus criminum de quibus
dictu est supra sepe colludit videndu
e quid sit collusio | qn accusator uel accu
satus possint a lite recede | et de pena collu
dentis Collusio e int actore 2 reu latebr
et fraudulenta coitio ... aut in criminali ca
qn sic accusator reor ... abstinet
gra uel transactione interueniente ... nota q
ca sue genera causa | sc. ciuil criminal 2 spual
Supliat enim pt quis a lite discede p gram
et transactionem qn causa ciuili enim pt aliquis
recede a lite p gra | et p transactione | sine aliq
pena uel nota infamie | nisi actio famosa
in qua no liceat transige sn iudicis auctore | uel
alis notat infamia ff de his qui no infa fiu
ti q pactus qn ca vero criminali ante lite in
choatam licitu e desiste per gratiam ff ad tur
pill int 2 equestriu ... inchoatam vero
litem no licet | sine iudicis auctore 2 sine
consensu rei | qui fuit suppositus tormento c
de abolit l in i uel si ex hoc remanet in
famatus | ar v q i quidam et si crimen sit
priuatu extra ordine puniunt ... sit publicu
infamis efficit ff ad turpill 2 in priuatis
2 c ... 18 | 2 c ... ex pro motu iudicis s

b tam omne crimen quam publicum censetur Unde
per transactionem seu graciam a lite recede
no licet ar i c c 2 ii et ult q si fecerint
int se gratiam uel aliquam collusionem iterum
inquiritur de crimine ut pz i c c i ii 2 ult qu
dexo tam si crimine illo posset dispensare | prae
pt auctore | si volui | int se gratiam face | ar v
d ii di primates xi di c i 2 c Videndum
qn causa spuali bene liceat desistere a lite per
gratiam sed non per transactione d de rerum p
mu c ult 2 d de transac sup eo et i c Au
dimus qn causa pro matrimoniali | nec p gram
nec p transactionem | si p proponere licet desistere
d de transac c ult | ymo e p iudicem distribu
qui potestatem heat iudicandi emendanda e d de
consang c i | ergo si aliqui faciat int se gratiam
iudex debet inquirere | ut i c p totu Si vero
de iusta causa voluit desistere iudex debet
indulgere abolicom ii q iii di que pmittet
et c priuatatori et e c c i 2 ii de hoc no d
de accu c semel v ... aut parol qn causa
vo al iusta mixta | utpote cu agitur ad thori
separacoem | pt qui volt desistere a d de simo
ex litis | quia no solu septies | si septuagesies
separes pt ei dimitte d de uerbo qncadmo
insi | et adde quod dicit d de transac c ideo
sic disting de pena colludium no debi remane
impunitu ii q iii di que pemitime

De delicto puerorum

(188) Quia de delictis maioru dictu e 2 quia
pueri aliqn peccant ideo videndu
e qn et qualit puniant Dicendu di
usq ad vii annos 2 talis no peccat | nec pt
iniuria facere | quia etas ia ignorat quid
iudicat | ut e de fla mon c i Gregorius
tn in dyalogo refert contrariu | illud 2
ad accidit | et ideo ad hoc illa no adoptatur
ff de leibus nam ad ea Item esset post sep
temu si no esset doli capax de consc di
in eis | et xv q i illud | et dem de furiosis
ut ibi dicitur | tn si accideret esset irris | lica
de homicidio no puniretur ar xv q i c ult Si
vo puer post septenniu sit doli capax | omne
delictu cadit in ipsiu pt delictu criminis Qz
vo auctat affirmare furta medicata 2 pucia
no esse pcta | et etas puilis talibus e plena
i c c i Unde dicit Hugo Tales enim 2 me
tu et vim diue confitem et negare pnt ut
habetur in glo de consc di iiii puuli De
talib vo criminis regulant an decimu quartu
annu no comittit i c c i in pn | nisi mali
cia supplet etatem d de spon impubes de ill
2 c ult puniunt vo maior septenno et doli
capax de crimine | si no ita grauit sic maior

l. c. c. i. in fi. et c. ii. quia racione etatis mi-
tius agitur cum illis ff. de minor. [illegible]
§ i. nec eciam pena temporali punitur ut pecunia
ab ipso exigatur l. c. c. ii. quia nichil habet
et pater pro filio non est conveniendus nec
econverso et ne filius pro patre l. i. et maxime
racione etatis et si imponeretur pena pecuniaria
pater nomine filii posset petere in integrum restitui
ff. de minor. pater pro filio primo [illegible] et sic
licet committitur fortuito casu homicidium
non punitur l. c. c. ii. irregularis tamen efficitur
et pena canonica debet puniri minus tamen
propter etatem

De clerico venatore

139 Dictum est de delictis circa [illegible] quia laicorum
licet prosequitur specialiter de delictis clericorum
Et primo de venacione que omnibus sic-
ut dictum est prohibita cum canibus et accipitribus
vel falconibus vel aliis avibus huiusmodi extra c. c.
ii. Unde videndum est quot modis dicatur ve- a
nacio et que et quibus sit licita et illicita et
que pena clerici venatoris Est autem venacio
quadruplex prima vocatur arenaria ut cum pu-
gnatur cum bestiis dentatis in arena et hec mor-
tale peccatum et efficitur infamis ut in q. m. con-
[illegible] et prohibita est ut ibi et talis de man-
suetis vel si non pro pecunia sed ut probet probi-
tatem et virtutem suam [illegible] adulatoria que fit per 2
verba sicut sunt histriones et adulatores et
ista sunt illicita quia qui talibus dant dant ne-
quissime dant quia si homo tantum esset et venator
non esset non ei donares honorares in eo vi-
cium non naturam ut lxxxvi d. qui venatoribus
et c. f. Tercia dicitur [illegible] pro qua homines 3
[illegible] sunt in [illegible] nembroth
robustus venator hominum [illegible] coram domino et hec
omnibus illicita est vii di. [illegible] ita [illegible] 4
est salutosa et dampnosa et hec est licita laicis
cum avibus et canibus De hac dicitur lxxxvi d.
an putatis [illegible] dicas omnino non licet talis
venacio l. c. c. i. [illegible] quieta non causa voluptatis
sed causa recreacionis vel necessitatis excepto
episcopo cui non licet xxxiiii d. c. i. Summo [illegible]
[illegible] venacionem debet ut lxxxvi di. an pu-
tatis et non sepius nec ex consuetudine [illegible] b
l. c. c. i. Est autem hec tribus modis illicita
primo racione persone ut in clerico qui non debet
cum clamore venari l. c. c. i. et ii. et xxxiiii di.
quorundam Item racione cause ut [illegible]
[illegible] xli di. quisquis item racione temporis ut in
quadragesima vel quando potius [illegible] ad eciam
ut lxxxvi di. an putatis Et est licita similiter
tribus modis racione persone ut in laico ra-
cione cause ut in necessitate et [illegible]
et racione temporis ut extra quadragesimam De
hac dicitur xvi q. ult. c. i. et c. quodcumque pena
[illegible] ut tribus mensibus ab officio suspendatur

[illegible] duobus et diaconus ab officio l. c. c. i.
in fi. Idem est de subdiacono quia eodem
privilegio gaudet quia et diaconus [illegible]
non est mirandum licet tamen monacho et religio-
so [illegible] texere vel reficere pro piscibus capie-
ndis de conse. di. v nunquam [illegible]

De clerico percussore

140 Predictis de clerico venatore in quo [illegible]
reprehenditur hic subiungitur de clerico percussore
quo clericus reprobatur videndum est igitur
qui dicatur percussores et quot modis fiat percussio
et quo casu [illegible] et de pena per-
cutientis Percussor dicitur ille qui nullo iure per- a
mittente cum quis sibi non subest verberat vel
eciam in subditum excedit Percussio est duplex prima
in sermone [illegible] quo quis percutit infirmorum
xlv d. c. ult. Et dicitur sermo inutilis triplex b
primo qui non fit causa docendi [illegible] xxii q. v [illegible]
secundo dicitur inutilis qui non potest capere audientes 2
[illegible]
[illegible] 3
xlv di. [illegible] si tamen prelatus excessit in verbis
subditum corrigendo non a subditis sed a deo [illegible]
veniam postulare ut apud eos quos oportet esse
subditos dum nimium servatur humilitas regendi
frangatur auctoritas lxxxvi d. [illegible]
[illegible] non
teneat [illegible] subditus [illegible] hoc non c
[illegible] Est et
corporalis et hoc duplicat [illegible] non fiat causa
discipline sed ut [illegible] debet deponi xlv di. c. ii
[illegible]
[illegible] delinquentes ut xxiii q. v an-
[illegible] non tamen suis manibus [illegible] ut
lxxxvi di. non liceat et hoc [illegible]
[illegible] xlv di.
Salomon [illegible] autem [illegible] sint in sacris ordinibus
vel sint senes vel honorate persone non sunt
verberibus subiciendi l. de sen. ex. [illegible] voluntate
q. ult. nisi gravissime delinquerent ut xlv
d. cum beatus et xxxv di. [illegible] an omnino et hoc pos-
set eciam per laicum ita quod laicus non excedit
modum defensionis dicitur l. de sen. ex. ut fame
[illegible] religiosi [illegible] sunt [illegible]
[illegible] sive minores verberari potest ab abbate
vel de precepto abbatis a monacho vel clerico
xlv di. [illegible] Salomon [illegible] laicus quia
[illegible] l. de sen. ex.
[illegible] nisi essent incorrigibiles l. de
sen. ex. ut fame Debet ergo moderate verbe-
rare ita quod non excedat debitam correctionem alias
potest appellari ab abbate [illegible]
[illegible]
[illegible] l. de sen. ex. mulieres quia levis et
modica castigacio est permissa l. de sen. ex.
cum voluntate q. ii et causa correctionis et non
ex odio l. de sen. ex. ex tenore et levis hec

fuerit debet quia leuius castigatus reuerenciam
exhibet castiganti xlv di cu beatus | adde q qd
dicitur de eta et quali q percussor Percussor
prohibetur ordinari ut xlv di fere per totum.
promotus si admonitus non desistat debet
deponi | e c. i. Si aut percusserit uel ad mor
tem | uel ad mutilacionem | est irreg | ut s de homic
de qui li vi | et de cle pug in du c ult |
si distinctionem quam no s de homic commit
titur. Imponitur etiam pena ad tpus si fu
erit in loco ubi aliqui fuerunt occisi | e c iij
et ult | et de hoc dic ut s de homi q Quid
quid si inimeus

De maledictis

Dictu est de prelatis qui excedunt subditos
corrigendo Hic tractatur de subditis q
in superiorem uel in deum seu in scm peccat
maledicendo | quia principi nemo debet male
dicere xxij q i. improbus et no solu principi non
detrahi debet ymo nec fratribus vj q i. Sicut
Si aut aliquis publice de papa uel eius officio
uerba blasphemie dixit | pro tanta temeritate
debet grauiter puniri | ita ut pena eius aliis me
tum incutiat terrorem et timorem | e c. i. preterea no de
beat pluri | quia si fiat ex temeritate | uel calore
iracundie | uenia meretur ij q iij q notandum
e c Si quis iratus Et dicit imperator si
quis putauit uel nomina blasphemanda | si hoc
ex leuitate sit contempnendus | si ab insania
miseracione dignum si ab iniuria remittendum
C si quis impera mal l una | et xxij q iij |
Quid querelas e de stis ep | Si quis | In hoc dic
q superior pt punire iniuria sibi factam a subdi
to suo | maxime si no habeat superiorem | e c. i.
et ar xcv d | et qui emendat | Quia predicta lo
cuntur de benignitate uel mansuetudine quia
nullus tenetur iniuriam remittere sine satis
factione | nisi uelit | sine rancorem | sic de pe di v
c ult | et xxiij q iiij Si illic | nec etiam possit
papa remittere iniuria factam ecclie racione sue
persone hom di Nolentiane | nec etiam deo fa
ctam | uel alicui sco xxiij q iiij Si hij qui e
| e c. ij | quia qui dicit blasphemiam in deum |
siue in spiritum sanctum | nec in hoc seculo | nec in fu
turo remittetur | nisi peniteat xxv di qualis | Et
longe grauius est eternam quam tempalem lede ma
iestatem | delinquit punitur | e c. v et vj q. i.
q viij | multo forcius et grauius puniendi sunt q
peccat in deum | uel in scm | quia maiora
delicta maioribus penis sunt punienda aut
ut fcm sil coll ix usus fi | et q c ij Item Leges
qui maledicunt deo publice | uel alicui sco |
ultimo supplicio puniuntur | In aut ut no liceat q
na coll vj Item tamen olim laicus decalabatur |
et clericus deponebatur | xxij q. i. Si quis per
capillum | hodie puniuntur pena publica et
solemni sic ut vij diebus dominicis qui deo
publice blasphemiam in deum | uel in aliquem

sanctum | et maxime in beatam uirginem | stet pro
foribus ecclie manifeste dum missarum solemnia
celebrantur | et ultimo illorum die dicto pallium | et
calciamenta no habeat ligatus corrigia circa
collum et vij diebus ueneris ieiunet in pane
et aqua | nec interim ecclesiam ingrediatur | et
aliquos pauperes reficiat secundum facultates Quod
aut noluit penitere facere | in obitu ecclesiastica ca
reat sepultura | et pt per brachium secularem
compelli ad mul q | ut v sol uniualis monente
persoluat | et hec pena no pt in aliam commu
tari | e c ult Si no no sit no e talis pena
imponenda | ar xvij q iij c ult | sed e arbitraria
xxiij q vij tua Clauis si diuisa moneta sit usu
alis | una maior et altera minor de qua tene
soluere Host dicit q minima debet imponi | tamen
penal sit ar de pe di q uenia

De clerico excommunicato ministrante

Dictum est supra de delictis pro quibus
clerici excommunicantur Sed quia excommunicati exercent
sua officia Ideo subiungitur hic de eis Est
aut duplex excommunicacio | una que uocatur maior
et alia minor Minor aut incurritur a participacione
sacrorum de except a nobis | et | de sen ex c
ynult | et | e si celebrauit | et duplicatur quia quandoque
contrahitur a me participando cum excommunicatis ma
iori excommunicacione | de sen ex nup. quandoque absque
ipse fuerit | ut v q i. c ij Alia que separat a com
munione fidelium non sacrorum | ut xviij di placuit | et
xxxiiij d quorundam | ligatus uero excommunicacione
minori si celebrat | uel confert ecclesiastica sacra
menta no incurrit irregularitatem | tamen grauiter peccat | e
c si celebrauit | nec eligere prohibetur | nec ea que
sunt iurisdictionis exercere | tamen si scient fuit electus
eius electio e irritanda Racio quia ad ea digni
a quorum percepcione a sacris patribus est priuatus
| e c si celebrauit Sed inquid scient priuati iu
re eligendi illa uice | qui scient talem elegerunt
dic q sic de elec cum in cunctis | et c Quid in
Sed quid si ignorant dicit quidam q electio est
irritanda | et subaudiunt maior Host dic contra
rium | si uterque ignorat | etiam si electus ligatus sit
minori | ar de consi d iiij et de ap. dilectis |
quia absens e | nec littera peruenit ad ipsum nec
per aliquem audiuit fuisse latam | nec eligentes
ar iij q v c. i. ubi cum litteras accepisse constitit |
et hoc est uerum qui non fuerunt in culpa | quia
inquisiuerunt diligenter ar e c apud Quid
si alter scit | et alter ignorat | uerum q in potestate
ignorantis sit uterque ualet electio ar de eo
uig si proposuit hoc e uerum si hic qui ex parte
ignorauit et no errone | e c apud Sed
pone q duo sacerdotes sint ligati minori in
quid possunt se adinuicem absoluere Dic q sic
| de sen ex duobus | quia excommunicatus minori pt
ea que sunt iurisdictionis exercere de elec trans
missa | et absolucio e de iurisdictione | et sic
pt q ligatus excommunicacione minori pt conferre maior

multociens absolue ab eadem et multociens
a minori | et sic ptas absoluendi non expirat | de
sen ex duobus | pterea tamen etiam alia sacramenta
conferendo si ab eo collata pcultis non carent
effectu | c si celebrat vel peccat. Excoicatus ma
iori excoicatione interdictus vel suspensus | quia
pari passu currunt | de sen ex medicinalis li vi
et dic suspensus offo diuina officia celebrans
in ordine suo degradandus est | c latores |
etiam si matutinum vel vesperas in officio suo di
cat xi q iii si quis epus in concil | non obstat
| c cum | quia hic redierit depositum post de
| c cum | quia licet redierit deponi post de
rigore quamuis susceperit dispensatione sed in
degradatione plenius sit c epi reddit. Item de
gradatione dicatur tres | ut xv q vii felix et
c tamen aut | et idem in degradatione sub
diaconi quia ecclesia priuilegio gaudet et de similis
no seq mirum | et adde q no est de clericis q
puniuntur di vero no habentur Epi | dicit pe
ipsum Epum omnibus beneficiis ecclesiasticis pro-
pellari sic pt intelligi | c fraternitatem | et c postu
lasti q ult | ideo nec priuate nec publice pt
excoicatus vel suspensus vel interdictus celebrare |
nec alia sacra dare ut xxiiii di preterea | c
illud sed alia officia pter missas pt occulte
dicere | non officiando sed quasi priuata persona |
de pe et remis quia in te | et xi q iii si quis Epi
Sap . et c si legendo solus et non cantando
ita plane ut a nemine audiatur nec debet
intrare ecclesiam | quia hoc non posset fieri sine
pto si hoc si queras quare tenetur dicere
horas Resp quia hoc est onus et non honoris
ab et ideo ppt pctm suum non soluitur Sed nunquid
Epus pt dispensare cum excoicato interdicto vel
suspenso ministrante | siue legatus de latere pre
missus ac q legatus possit quia vicem ge
rit delegantis | et absoluit excoicatos | quorum ab
solutio sedi apostolice reseruatur de of de le q trans
lationem | et de sen ex quamuis et c ad eminen
tiam dic si Resp q nec epus nec etiam synodus
in hoc dispensare pt xi q iii si quis epus
Sap | et c si et | de eo qui fur ordi re c. i |
et ii q v qui decta | nec etiam legatus licet pos
sit absoluere excoicatos | et sic solus papa hoc
dispensat et hoc hodie expressum est | de sen ex
cum medicinalis li vi | et de re iud cum eterni
est li vi pt quero vtrum idem sit in deposito ut
solus papa ipsum restituat Resp dicit q solus
papa hoc pt | q probatur vii q i si quis pbr |
tamen cum distinctione | ut si Epus ipsum deposuit tamen
cum aliis Epis a sacerdotio | pt eum recipere in in
ferioribus ordinibus | et sic de aliis ordinibus
ac xv q viii qui commisit et c si quis pbr
si vero depositus est ab omni ordine tunc solus
papa ipsum ipsum restituit Et ac q xi q iii
Epi ubi dicit q si in scda synodo innocens
inueniatur | non pt esse q ante fuerat | nisi gra
dus amissos recipiat de manu Epm Sed
illud intelligit cum iniuste depositus fuit | puta
per falsos testes vel per falsa instrumenta vnde dicit
ibi si innocens inueniatur sed ubi iuste et ca
nonice depositus solus papa tales restituit Resp Sed
pone degradatum celebrare | nunquid consecrat de
gradatus vel depositus hic dicit q non | quia ecclesia
potuit ei auferre ptatem conficiendi | qua con
tulit ordinando | quamuis caracterem qui ante in
signitur non possit auferre xx q iii eos | et
q i q quidam | et de con di iiii ostenditur |
laud alia c et Resp dicit contrarium | et melius |
q bene conficiat depositus sicut hereticus ac |
q i in et c q quidam nec papa potuit auf
ferre caracterem ut dicit iura prima | tamen exe
cutionem no habent de iure | habent tamen de facto |
et vere excoicatus confert ordines ut de epo qui re
Ep c i | et ii Resp Quid si epus dicat suspe
do a beneficio talem nunquid pt celebrare
dic q sic | quia ppt hoc non est suspensus
ab offo Sed quid si Epus ita dicat suspendo
te a beneficio | vel ab officio | nunquid abstinebit
ab utroque dicit Resp q sic | saltem ppt dubium
ac | c c illud | ac de con di ii cum calice |
puniuntur etiam excoicati ministrantes | quia bene
ficia que acquisierunt eo tempore tenentur dimittere |
nisi cum eis fuit misericorditer dispensatum ut | c
postulasti in prin Ratio est quia beneficium ra
tione officii confertur ut lxxxi di si qui | et de ret e (margin: et de rest e ii li vi et xxxii di pt h)
anno | et c si quis sacerdotum | Item nec fru
ctus beneficiorum suorum aliquorum percipere
debent | quamdiu sunt excoicati | quia non debet
percipere beneficium | qui non facit officium de
re pastoralis q si et xxxii d. pt hoc Sed
nunquid absolutus fructus medii temporis recuperabit
Resp dicit q non | sicut nec iure post
regressus restituatur stipendia eius temporis
quo apud hostes fuit C de re mil stipendia
li xii Item si in sua contumacia longo
tempore fuerit puta triennio vel biennio | vel etiam
anno post omnibus beneficiis perpetuo spoliari
| c postulasti q ult | Resp | et b de di quis
dicit quia ubi unum ppt alterum | ibi utrobique
tamen unum | quia beneficium datur ppt officium
ut lxxxi di eos si vero sint illa canonice co
cessa vero debent ea de eta et qual cum
bene | tamen cum excoicati essent | indigni erant
et inhabiles ad aliqua beneficia percipienda
quia tales nec eligere | nec eligi possunt ut de
elec cum inter Resp nec impetrare de Resp
delatus nisi super excoicatione vel appellatione
de Resp epo iure li vi Conferentes scient
eciam puniuntur illa vice ptate conferendi | c
postulasti q i ymo et a perceptione ipsius be
neficii suspenduntur | qui scienter beneficium
An suspensus ab officio sit suspensus a beneficio | et videtur q
suspensus ab officio non, sed q sit suspensus a beneficio est h pe [illegible]
[illegible] in suspensione [illegible] non [illegible] de re [illegible]
[illegible] lxxxi di si qui | et videtur q [illegible]
xxxii di pt hec et ibi [illegible] di suspendere [illegible]
suspensus ab offo a [illegible] sit suspensus a beneficio | sed ab hac non
[illegible] dicebat | de [illegible]
[illegible] de suspenso [illegible]
[illegible] in mora [illegible] absolutus al [illegible] ex glo c
[illegible] de pen [illegible] in cle [illegible] vide de ap pastoralis [illegible]

indigno confert ÷ de elec. michil Item suffi-
cit probare clericum fuisse semel excommunicatum j c. pro-
suit et tunc semper presumitur quod sit excommunicatus nisi
probauit se absolutum ut ibi in glo. et ita qui-
cumque absolutus semper ad cautelam obtineat litteras
absolucionis qui cum aliquis dicat aliquem excommunica-
tum et ille dicat se esse absolutum uel non excommuni-
catum utrimque testes in tali dubio sunt ad-
mittendi arg. j de sen. ex. per tuas et ÷ de testi.
g Cum tu Ignorans aut excommunicationem suam celebrans
excusatur si ignorancia fuit probabilis j c.
aplice non autem crassa uel supina uel af-
fectata quia in dubio est tucius sustinere quam
temere celebrare j c. Illud et ÷ de homic. c.
petit. Unde dicit hostiensis inferiorum metui
quia ignorans facti non iuris dicit consuetudo nec
indiget aliqua dispensacione quia nesciebat
se suspensum uel excommunicatum uel suspensionem Ideo non
peccauit quia absens et ignorans potest excommunica-
ri et suspendi ut ij q. v. de manifesta ij ÷
de ap. cum sit ro. nisi et quamdiu ignorat se
excommunicatum celebrando non peccat ut j c. aplice
Idem est si litteras obtinuit pro beneficio
uel alio negocio sed potest eciam interim
eligi ab hiis qui hoc ignorarent et in tali casu
suspenditur effectus excommunicationis uel suspensionis
et quamuis sit excommunicatus tamen non obest arg. ex.
de con. di. iiij c. i. ÷ de ap. dilecti ubi suspe-
ditur interdictum sic et sententia absolucionis suspe-
ditur ij q. v. Ideo quicquid facit antequam
sciat se excommunicatum non audiatur ij postquam sciat
se excommunicatum non audiatur nisi post absolucionem
et idem de electione si non esset confirmata sufficit
post tempus absolucionis Item quid si talis mori-
atur antequam sciat Pro eo liber erit quo ad deum et
excommunicator debet eum absoluere post mortem Item in-
quid ille qui scit illum excommunicatum si participet illi
erit excommunicatus Respondeo dicit quod sic Item pone quod absens
excommunicetur per epistolam distinguitur Aut excommunicator
voluit quod statim esset excommunicatus et tunc statim erit
excommunicatus sed non obest ei donec sciat ut
dictum est supra arg. iiij q. v. c. i. ubi dicitur
ex quo litteras accepisse constiterit Sic distinguitur
lex in seruo manumisso per litteras ff de acq.
poss. qui absenti et ideo non imputatur
sententia ignorati quia nulla sententia ligat effica-
citer nisi postquam scitur ij q. vi. Biduum
nec aliqua consto. lxxxij di. postulasti ÷
÷ de const. ut animarum li. vi Item postquam
sit excommunicatio semper tremenda uel timenda
uel tenenda est eciam si iniusta sit xi q.
iij c. i. nisi in septem casibus in quibus nec
timenda est nec tremenda ymmo si a non
suo iudice feratur ut contra eos qui committunt
j c. clerici et ÷ de iudic. At si clericus xi q. iij

Item iniusta sententia tenet quando non fuit lata
contra ordinem iuris utputa in glo. j. c. de cle. exco.
uel suspenso celebrante

In septem casibus iniusta sententia non est tenenda

ij sententia Secundo si a suo iudice sit excommunicatus xxiiij q.
iij audiuimus Tercio si a delegato excommunicatus contra
interdictionem delegantis ÷ de pben. c. si Sed aliud
est in ordinario Racio est quia iurisdictio est laciore
et firmiorem ymmo Hec est racio quia eadem
racio et monet delegatum quam mouit delega-
tem ÷ de off. dele. sup litt. iiij Quarto si sententia
contineat in se intollerabilem errorem puta tamen
si si aliquid ibi contineatur sub vi precepti et
mandati quod in suo genere est peccatum morta-
le utpote quia paupi elemosinam tribuat uel
propter hoc quia non separabatur illud quod suo actu
usurpatum est quia non furatur uel non fornica-
tur Quinto si post appellacionem legitimam sententia
probabilitur j de sen. ex. per tuas ij ÷ de off.
de le. ad contingat potest tamen ad cautelam petere
absolucionem j de sen. ex. venerabilem nisi li. vj
Sexto si ab inferiore uel a iurisdictione suspenso
feratur talis enim non potest excommunicare xij q. ij alie-
naciones et c. praui et ÷ de concess. preben.
quam diuis ij ÷ de elec. nosti Septimo si feratur
a violento intuitu hominis ut vir posse pro-
bari j de excess. pla. c. si q. i. alias quantumque
iniusta sit sententia locum habet pena xi q. iij c. i.
ij q. c. Si episcopus forte ÷ c. Si quis pbr
c. nec hoc addere quod non j de sen. ex. c. sententia
pastoris

De clerico non ordinato ministrante

Dictum est de clerico excommunicato uel suspenso mi-
nistrante Sed quia ille qui non est or-
dinatus ministrando sacra peccat
et efficitur irregularis sicut excommunicatus Ideo hic pro-
sequitur de eo Unde nullus debet ministra-
re circa sacra in quibus fuit ordinatus ymmo
debet deponi nec debet de cetero ordinari
j c. c. i. Et solus papa potest cum eo dispensare
j c. c. ij Sic dicit vj q. iij pullus et xxv
q. ij Sic dicit Hoc locum habet quando dicit aliquis
tamquam in officio constitutus quod adhuc non
recepit Secus si dicat epistolam tamquam
clericus ex necessitate si aliquis presens non est
qui sit subdiaconus nec tenet manipulum
in manu sic intelligitur de vi ij hoc cle. ut epistolam
pbr et secus si dicat euangelium in priuato ita
et monialis aliquando ipsum dicit in matu-
tino ut xxvij q. i. diaconissam Excusat autem
ignorancia a tanto non a toto j c. pres. c. ven-
to Missa autem a nullo nec publice nec pri-
uatim celebranda est nisi a pbro rite ordina-
to alias non conficit ÷ de sum. tri. c. i. quod una
Item in necessitate tam laicus baptizare valebit x-
xx q. i. ad limina est xxiij di. diaconus
Dummodo fiat in forma ecclesie ÷ de sum. tri. c. i.
quod Sacramentum dum tamen non faciat clericus uel
diaconus solemnis ac si esset ordinatus
et ei liceret ex officio quia tunc esset irregularis

ar i de diacono cui dic ut § de tempore ord.
c. item diaconus Episcopus non pot dispen
sare ut post ea promoueatur potest tamen ut in
ordine ante suscepto remaneat. Ita tamen quod per
imitus aliquo tempore suspendatur et sic beneficium
poterit retinere j e c ij ff ho. Quid si aliquis
faciat causa ioci et tamen ludus noxius est in ali-
qua ff ad l aquil Nam ludus i et § de homi
contrahebatur. Host dicit quod habent penam non
pacatur nisi fuerit solempnitates. licet
alias debeat penitere xv q i illud nisi qui
voluntas et maleficium distinguit maleficia
de sen ex cum voluntate

De clerico per saltum ordinato

i.18 Superius tractatum est de clerico qui usurpat
sibi officium non commissum hic subiicitur
de illis qui per saltum promouentur.
Pone quod quis nullum ordinem minorem recepit
et promoueatur ad sacerdotium vel ad aliud
sacrum aliquid recepit ordinem. Host dicit quod
non. Unde si laicus ordinatur in sacro ordine
nichil recipit ar xl di sicut vi dicit hic
viri et mulieris commixtio unum faciunt corpus
Ita sacerdotium et clericatus unum faciunt corpus.
ut enim de si aliquid de minoribus habeat
recipit sacrum vinc et ber dicunt et bene quod qui
recipit sacrum ordinem etiam si nullum habeat
de iiii minoribus pot exceptione quod nullus con
pot nisi saltem sit sacerdos hoc intellige
c. predictum xl di sicut et ar de eccl. pla
co lib ubi cum dicitur igitur pontificale officium
sine altaris ministro non valeat adimpleri. Et
et hoc intellige quod quo recipit ordinem et
caracterem si non executionem dicit tamen sit sicut
quia baptismus est ianua enim sacramentorum §
de pres non bap. videns ff si aliquis ordinatur
in episcopum pretermisso diaconatu vel subdiaconatu
episcopus est dicit tamen sunt sacerdos sed illos ordines
quos non habuit alius conferre non potest ar
q i gra et c ventum sed quis potest dispensa-
re ho dicit quod si fuerint promoueatur per saltum
non tamen ministret quod minister primo. et caute sup-
plebit quod incaute est obmissum et sic per episcopum
dispensabitur. ad hoc § solicitudo. et § de
sac non ite c i. Idem est si ministrauit. si ce-
debat se promotum fore gradatim sed vicium
contrarium asserebant et ideo quod nescitur factum
non videbitur iterari ut j e c ito et q d i
etiam solemnitates hi vero fuerint per saltum pro-
motus in ordine non gradatim recepto
ministrauit incidet in penam precedentis tituli
et sic non pot cum eo nisi per sedem ap. dispensa
ri § c proxima

De eo qui furtive ordines suscepit

i.17 Tractatum est supra de furtis in generali
hic subdit in specie quid de eo furtiue
ordines recipit. Et ideo videndum est qualiter
quis dicatur furtiue ordinari. Secundo qua pena
puniatur. Tertio quis possit dispensare. Circa
primum dicit quis furtiue ordinari ho dicit cum quis
citra consensum proprii episcopi sine examinatione pro
mouet ut le mi di extra sententiam et primo §
quando et in quo casu non prest lic archidiaconi §
de of ord infirmus. Item quando ordinatur qua-
tuor minoribus non contentus. una et eadem
die subdiaconatus ordinem suscepit. j e cum hic uel
duos sacros simul recepit j e cum motuit et c
i quia eodem die duo sacri ordines non de
bent conferri. § de tempore ord. litteras et
c. dilectus. Sed quatuor minores bene possunt con-
ferri j e c ij. Item qui aliquo gradu obmisso
saltum facit § c prox c ito. In quibus casibus
nec superiore suo si episcopo uel archiepiscopo obediens
excusatur de tempore ord. dilectus. tamen superior
tanquam maior plus delinquit. et ideo magis
est puniendus § de trasla episcopi c inter corporalia et c ult.
Item qui recipit ordines ab alio episcopo sine licentia
proprii episcopi § de tempore ord. c eos et c cum nullus
li vi. pot tamen episcopo in remotis agente ipsius
vicarius generalis uel sede vacante capitulum
uel ille ad quem pertinet tunc temporis administratio
in spiritualibus dare licentiam ordinandi ut § de
tempore ord cum nullus quod episcopo li vi. Sed qua
pena puniatur. Ho. si ho de regula iuris. cui
interdicitur executio ordinum susceptorum ut j e
cum motuit. et § de tempore ord. eos li vi. Nul-
lo tamen potest ascendere ad maiores hic est in qui
minores et unum sacrum uel duos sacros simul
recepit. Sed opponitur primum bene recepit
ergo non debet priuari executione ipsius. Respondeo immo
male quia gerit in animo quod aliud recipiat
et ita animi destinatione peccat in receptione
primi ff de re sig fugitiuus et ideo secundo peccat
recipiat et sic quia in utroque peccat in utroque
puniatur § de tempore ord. litteras. Quis possit
dispensare distingue aut fuit prohibitio
facta ne susciperet sub excommunicatione expressa uel
uel equipollentia statuto quicumque recepit
et et tunc cum excommunicatus promoueatur non pot
aliquis prelatus dispensare nisi papa j e c i
et de hoc nota § de cle ex com q sed quid
Episcopus. Aut non fuit facta excommunicatio et tunc
pot Episcopus ad eo proprio arbitrio dispensare
iniuncta penitentia competenti. Sed si excommunicatus promo-
ueatur permittit papa quod dispensetur cum
eo ad religionem migrante et sic solum
papa dispensat j e c i et § de tempore
ord. eos li vi. Alias in minoribus tantum
dispensat Episcopus ut j i nota j e c i aquo

sensu xxv di qualis ꝯ et si religionem intra-
uerit pt eum eo abbas suus dispensare si
viderit expedire · e eum h et · de sen ex | Et
hec quando recepit quatuor minores & vnu sa-
crum simul · ei · nec duos sacros epus non
dispensaret cum eodem | tn si transeat ad re-
ligionem de lima se ex epus pobit dispensa-
re · e c · i · in pn

De excessibus platorum

Ostensum est de excessibus subditorum
in prelatos s contra eorum prohibentes
ordines recipiendo hic subicit de ex-
cessibus platorum in subditos · ut tn queda
A que sibi in tm sedes aplica obseruauit | q ab
alijs impune psum non put xvij di hunc illas
solus papa depositos epos restituit ii q vj
duo | et deponit eosdem in q vj decatus | qua-
nis dudum | et de transla in coram · diuidit
vnu epatum in duos xvj q · i · pcipimo · 2 q vlt
Item duos vnit in vnu · e · sicut vnire |
et xvj q · i · et tris qualitas · Item eximit
epos & abbates xvj q · i · ff · in Item probat
scripta aliorum et consilia b de su tri c ii inst |
& xvj d scta Romana | et xvij di regula | et
ii q vj · in deo Item articulos fidei soluit xx · *allegatum*
iiij q · i · quotiens | & c qm vetus Item cum
dubitatur de aliquo articulo ad ipsum recurrit
de hetic cum xpus · Item synodus facit ge-
nerales xvij d c · i · ii & iii Item transfert
sedem epalem de loco ad locum vij q · i · muta-
ciones | et de transla p totum · Item nullus
appellat ab ipso ix q · iii cuncta Restituit papa
solus deponit et ipse · Diuidit ac vnit eximit
ac probat · Articulos soluit synodum qz facit
generalem · Transfert & mutat appellat nul-
b lus ab ipso · Dic ut de of leg q · Item omnia
epus non pt ecclias sibi subditas vnire | uel
diuidere | si nite fuerit · e · uiraut | non tamen
subditos suos grauare · e c · i · & c · rone | & c
cum ad quorundam | nec pt concedere priuilegium
in preiudicium alterius cat ix q iii conquestus |
& c per principalem | nec eciam procuraciones ex-
igere ultra modum debitum infra e · cum ad quo-
rundam | et put abbates eis audere ppi dene-
gare ar · e · rone · & x q iii quia cognouimus |
et audere contra hec de censi cum aplus |
tn si extorret eos tenet extaio | hic ipse ma-
le faceret | et ipi put age contra epm ad
interesse | quia iniuste illas extorsit · de sen
ex dacro hodie tenetur duplum restituere
infra mensem | alias epi & superiores sunt prius
ti ingressu ecclie inferiores uo plati ab offi-
cio | & beneficio sunt suspensi quousque totum re-
stituerint de censi exigit li vj Item non
debent tallias facere | uel indebitas exactiones
· e c · i · debent enim seruare manus suas i-
nocias | deo & legi | & principi | inclusiue pertinge-

licitum | in aut de ma pn q · i | et c de medicis
l vna li x | nisi ex magna et graui causa xvj
q · i · q nouellatum | et de censi cum aplus Item
c abbates uel alij inferiores plati | no debent iuri-
dicionem superiorum vsurpare ut pote de causis
matrimonialibus cognoscendo | penas publicas
iniugendo et indulgenciarum litteras concedendo · e
accedens quia causa matrimonialis ptinet ad epm
de iure ar xxxv q vj multorum · alij plati qui
cognoscunt de causis matrimonialibus | siue sint
abbates siue alij faciunt hoc ex consuetudine
prescripta | siue spali concessione · e accedens
tibus insi · et ar de psp vacatus Item pe-
nitencias publicas iniungere ptinet ad epm
l di quam capite Item violatus interdictum hominis
non pt alium excitare · e c ulti · quia talis
est suspensus ipso iure intm | q no pt exercere
aliud | uel beneficia conferre | et qui ei obedie-
rit omnibus beneficiis ecclesiasticis e priuandus
· e c ulti sed secus vr si violat canonis prop-
ter de cle excom di celebrat | et e racio quia
iniquius agitur cum lege quam cum ministro legis
d ff de arbi celsus · Item nulli clerici debent ha-
bere sigillum commune | nisi faciant vnu collegium re-
dictum | nec put constituere vnu procuratorem siue
actorem uel syndicum pro aliqua causa communi eius
illorum clericorum ff q cuiusque p ini l · i · q colli ergo
speli faciunt vnu corpus qui sunt in vno collegio
ut societate ut ibi dicitur no q corpus multis
modis dicitur | omnes enim fideles put appellari
vnu corpus siue vna eccla | p fidem & carita-
tem siue psterorum gracie de su tri c ii · cuius
caput est xpus in q iii enigmaturum · ita q
alter alterius onera portet l di ponderet Item
collegium siue vniuersitas dicitur vnu corpus |
platus dicitur caput | de hiis que fi a pla
nouit | & tale corpus pt habere sigillum de
ap · signauit | et xxxvj d cum nove insi & acta-
rum | et archium quem ut ff q cuiusque vnius
l · i · Item vnu dicitur corpus quod vno clau-
e ditur spu ut homo lapis lignum animal · Aliud
dicitur corpus q habet ptes integrales seu
cohentes ut domus · Aliud q h ptes distan-
tes | ut grex populus collegium | ut ff de vsucap
rerum mixta · si enim petisti in iudicio corpus
q h ptes integrales ut domum | uel succubui-
sti si postea petas aliquid de domo | puta
cementum uel lignum no obstat exceptio rei iu-
dicate ff de excep rei iud si quis cum totum
q · Item si quis fundum si uo petas totum grege
qd h ptes distinctas | puta gregem | et
succubuisti | si postea petas aliquod caput de
grege quod erat ibi · obstat exceptio si uo
non erat ibi no obstat ff de excep rei iud
sicut argentum q · v Item epus cum capitu-
lo suo facit vnu corpus | cuius ipse e caput
lic tn clerici ciuitatis uel dyoc no dr facere
vnu corpus | de testib Requisisti q decanus

et | de v sig cu clia Item predicatores et minores f
sunt priuilati | qd plati seculares no debent eo
ru confessiones audire | nec primas mulieru
nec eucaristiaz prohibere Volebant etia plati
qd corpus xpi in oratorijs reseruarent | nec qd
fres eligerent sepulturaz alibi qua in eclesia
eoru | nec qd haberent campanaz uel cimi
teriu benedictu et solu fres permittebant
certis tporibus celebrare Ita tn qd reciperent
oblaciones que ad ipos | volebant etia certu
num frm sacerdotu dicatu et laicoru | nec no
certoru campadarum et ornamentoru pro sua
volentate taxare | et totu residuu sibi re
dicare Item volebat eos compelle ad sino
du ire | et suis costitucionibus subiacere | et
cupla i scrutiniu in locis frm pro his cor
rigendis facere | et fidelitatez exigere a custo
dibus et ministris | et excomunicabant fres |
et benefactores eoru et exigebant decias
de ortis et habitaculis frm que no pnt ho
die facere hec probantur | c. inmnis iniquit |
et inmnis praua | tn hoc pnt quacunqz sint
priuilati in aliqua ciuitate castro | villa | uel
loco quocuqz ad hitandu domos | uel loca
quecuqz de nouo recipere | seu hactenus
recepta mutare | uel ea vendicionis pmuta
cionis donacionis | aut cuiuis alienacionis ti
tulo quocuqz in alios transferre absqz ap
sedis lia speciali | plena et expressam faciete
de prohibicione ista mencionem Excipiunt illi
qui vita ducunt heremitica | uel solitaria | c.
ad ex eo qd predicatores li vi. hec pnt celebrare
cu altari viatico vbiqz sine preiudicio ecclie pro
rochialis | de priul in his que

polimdia ...

De noui operis nunciacione

In superiori titulo dictu e de excessibus
platoru in genere | sed quia grauius
excedunt edificando eclias post denu
nciaciones noui operis ideo subicitur hic
de hoc in specie videndu e ergo quid sit
noui operis nunciacio | ex quibus causis hoc
fiat | et qualiter | et a quo possit fieri et cui et
qualiter tollatur | et ultio de scandalo Denu a
nciacio noui operis e sua prohibicio | illi qui in
lesionez iuris nostri aliquod nouu fiat edi
ficiu | fit aut denunciacio hec | ppt duas cau
sas aut dampni depellendi gracia aut
iuris nostri conseruandi gra ut ff e. non
ultroneg q i | et siue fiat iure v qd habeat
ius sine iniuria | quidquid post denunciacioz
factu est debebit demoliri | c. c. i. | Denu
nciacio ilo noui opis ad ea tantu ptinet | q
solo coniuncta sunt | uel in solo et non ad alia
ff e l i q hec aut edictu | opus aut nouu
fiat qui aut edificando aut detrahendo p
stinaz faciez opis inmutet | ut ff e. l. i. q no
uu opus | sedit si quis refiat aliquid ff e.
Si quis edificauit et c. de iudicis consuluit fit
aut duobus modis per iactu lapilli in presencia
testiu | uel verbis | sed qui simplici verbo nunciat
hoc ipo constituit illu | qui edificat possessorez
secus per iactu lapilli ut ff e. l. i. q in opis |
et l de pupillo q meminisse | et ideo melius est
hoc facere per lapillu | licz ille q denunciauit
nouu opus promo nunciare debz | qd no calugnie
cause denunciat ff e. de pupillo q qui opus |
et hoc iuramentu auctore. ptore exigit contra
quez nunct | ut ibi dicitur Item ista denu b
nciacio faciena est in re pnti | et in ipo opere |
et no tm domo | sed illis qui ibi sunt ff e. de pu
pillo q nunciare et ideo est | quia denunciacio
e ista in rem et no in personaz ff e. opis nu
ncianq fiat tenet ff e. ubilibz alibi facta qua
in re no tenet ff e. de pupillo q sed si plurib;
Et ideo hec denunciacio debet loco fieri ipo
fiat domino siue procuratori suo | uel preeuo |
uel ipi fabro qui edificat ff e. de pupillo
q nunciare Competit aut denunciacio non
tantu dno | sed etia emphiteote et creditori ut
ff e. in pnciali q si ego | et l creditoru | et
si edificetur in publico quilibz ciuis admit
titur ad denunciandu | ut in l predicta Con
tinuar ... 2 l ult Item competit vsufructua
rio | sed no contra dnm ut ff de remiss l. i.
q n Item suus nunciare no pt sed ei potest
denunciari ff e. de pupillo l. nisi noie alteri
nunciet ff q vi aut clam l. in eos tenere qui
denunciat nouu opus | infra tres menses di.
causaz prosequi si no aliqua causa impedi
atur processus cause | eo ic qui denunciato
sta e velut edificare | caucbit de demoliendo
ope si inuictus fuit no iure edificasse | et
permittetur edificare ut e. de edeti pua l.
ult | nec pt edificare infra tres menses
quacunqz opposuit tuuor | c. c. ult | et ma
... si in coerenti | ille qui nunciat petit p
... suu | c. repugnatibus tollit nu
ciare ius suu | c. repugnatibus tollit in
cacio promissionis sc. expressaz ff e. l. ubi salu
q preiudicio | uel tacita sc. morte nunciatoris
ut e. l. q morte Scandalu e dictu uel c
uel factu inducens aliquem ad pctm mor
tale committendu scandalu grece idem est
qd offensio labre | uel offendiculu uel ruina |
uel impulsio pedis Unde nota quatuor regu
las | c. cu ex iniuncto v. tu saltem Prima
regula est ut ea que omitti no pnt
sine pcto mortali no sunt pntadi scandalo
omittenda vbi a sed si aliqua domus minaretur
ruinaz | et sunt in ea quatuor homines | qui
no pnt exire uel noluit se excidere si pos
sum inde extrahe et a morte liberare | in
quid debeo extrahe | sed scandalum ppt hoc |
dicit qd sic | ar xxiii q iiii displicet | 2 q.
v cu homo | quia si homines potens saluare
a morte no libo peco mortaliter | ut s. de
homic sicut q culli | ergo prouitando

scandalo nõ est dimittendum ex quo sine
pcto mortali dimitti non pt | quia vtilius scan-
dalu nasci pmittitur quã veritas relinqua-
d tur | de reg iur qui scandalizauit Veritas
aut ẽ triplex s. Bone vite ut xxii q ii primũ
in pri | et xxxii q v ita ne hec iniqua di-
mittenda est ppt scandalũ xi q iii contra
verba Item veritas doctrine xi q iii quãdo
ergo | et ista vitãs doctrine siue disciplne
quãqz dimittit ppt scandalũ | quãdo multi-
tudo ẽ in causa ut s̃ de tempo or c tanc |
et s de renũ n cũ p̃dem os pro graui | tñ
distinguendũ | aut noluit defendere quod facit |
et tūc disciplina dimittit ar xl iii d cornes
facias | et l di ut astitues et s de cli excom
catores Aut noluit defendere malũ quod
facit et excusare illud quãi ex auctẽ |
tūc multitudinẽ pcendũ non est ppt scan-
dalũ. de pe di vi c i ins | et ar lxxxvi
di pluribus || Item vitãs iustitie que ppt
scandalũ nõ est dimittenda | de reg iur
qui scandalizauit | tñ aliquãdo ppt multitu-
dinẽ dimittit | nec l constituetur vnde
de pctm multũ cĩe per transit multũ Ve-
ritas iustitie pticit ad iudices doctrine siue di-
sciplie ad platũ Bone vite ad quẽlz vni
b cst viii vite doctrine iustitie | Primi spe
habẽ duo ppt scandala linque Secunda regu-
la ẽ q̃ ea non debent comitti promitãdo
scandalo que sine pcto mortali comitti nõ
pnt | vt si aliquis velit fornicari cũ aliqua et
ipsã aliquõmo nõ senciat | vir vel dicat | Aut
ego me interficiã Aut tu consencias di ne
mulier fornicatiõe consentire | si videat q
vir velit interficẽ Dic q nõ quia si consentiret
peccaret mortalit ḡo pro vitando scandalo
nõ dz cmittere ut xxxii q v cũ homo Tertia
regula ẽ ut que obmitti pnt sine pcto mor-
tali sunt pro vitando scandalo obmittenda |
ut nõ edificare eccliã nõ est pctm mortale |
ḡo ẽ obmittendũ pro scandalo vitando | e
cũ ex multo Simile si filius z filia ducali
compm pnt admitti copulari | excepta illa
psona ducatur | p quia ad qprimẽdũ pcit
tñ ppt scandalũ debent dimitti s de cogn
spir c i ins | quia nõ ẽ pctm | si nõ contra-
hat cũ illa ḡo ẽ dimittendũ Simile si sca-
dalũ esset q aliquis contrahet cũ aliqua in
vi° vel in quĩto gradu ẽ dimittendũ ut s de
consang et af q dilcto Quarta regula q
ea que sine pcto mortali comitti pnt ut
si aliquis abstinet se a carnibus nõ pro
execratiõe carnũ | sz prauis ex deuotiõe
tantũ si ex ipsa abstinentia scandalũ gene-
ratur | debz prauis pregustare vel comedẽ
pt | sine pcto mortali ḡo vitãdo scanda-
lo est comedendũ xxx di c ult Est tamẽ

scandalũ actiuũ de quo intelligitur ista Est
et passiuũ de quo non ẽ multũ curandum
iuxta illud euangelij Sinite illos quia ceci
sunt | et duces cecorũ xi q iii contra verba cẽ

De priuilegijs z exceptis priui

(148) Dictũ est supra de excessibus platorum
nunc quia plati z alij priuilati p excessũ
suos merentur priuilia ideo hic subiũgit
de priuilijs | et excessibus priuilatorũ videndũ
ẽ ḡo quid sit priuilegiũ vnde dicatur | quot sunt
eius species Quis possit priuilegiũ concedere |
quod pt priuilegiũ alteri pudicare z quibus modis
amittatur | et quis possit priuilo renunciare
a Priuilegiũ ẽ beneficiũ contra ius quẽ indul-
tũ priuilegiũ enim esse nõ pt nisi aliquis contra
ius quẽ indulgeat | de v sig Abbate Dicitur
priuilegiũ lex priuatorũ et exceptorũ a iure
cõi ut in di priuilia | quia que p priuilegiũ co-
ceduntur non debent ab alijs sine auctẽ tra-
hi in exemplũ | e Sane | et | de reg iur q
a iure li vi | quia priuilia contra legem non
faciunt xxv q ii quia priuilia non ex | et s
de confess pb constitutus ins | nec dz priuilegiũ
concedi nisi cta ratione inspecta | e Sane |
et iii q i petisti | et nõ subito | sz cũ magna
b delibẽratione | ut xxiii d cornis filius Species
priuilegiorũ sunt due | est n priuilegiũ | generale
z ẽ priuilegiũ alicui vniuersitati indultũ | ut ẽ
illud s q pauciens dicũ sit excratus xvii q iiii
si quis suadente | z i de sen ex non est du-
biũ Speciale ẽ q alicui conceditur spaliter | et
istud quãqz conceditur psone | et tūc finitur
cũ persona ut xxiii di In noie domini | et
vii q i petisti iz ins de iud nãli q plane
Et vocatur personale quãqz conceditur rei
puta eccle | et tūc durat durãte ecclia sine
dignitati | cui conceditur | ut s de ins cũ
venisset | et vocatur reale Quis pt pri-
c legiũ concedere Papa summus pontifex iz sine
pudicio alicuius | ut cũ pudicio ut xv q iii
p principaliter Item inferiores ut Epi pnt de-
z tm sine pudicio alterius ar xii q ii Bone
et s de excess pla ad hec et s de et cũ
audiuit Quot modis amittitur priuilegiũ
d Papa h. x modis Primo vnico actu contra-
1 rio s de consti cũ accessisset Secundo spacio
2 decemij ff de iudicibus l i Tertio spacio xxx
3 annorũ lib xl ut | e di de terra | et c accee-
4 dentibus Quarto tpe limitatiois ẽ lapso
5 ff de pa ipa of quot z l Septa Quinto per
6 sinaz s de sen et re iud sub certo ff si. Sexto
ppt contraria ff si. Septimo ppt contraria que
possent signari | z ut melius intelligatur |
quãtũ ad ista quãqz membra distinguere cũ
priuilegiũ impetratur | vel aliud ius competit
Aut cta iudiciũ Aut cta factũ si cta iudi-
ciũ Aut ad agendũ aut ad excipiendũ si

ad agendu ut pote ad decimas quas iniquo exegeras repetendas | pt agi infra quod ma actionis requit ǝ de voto magne ꝗ cu igitur v de hoc | nec extenditur ultra | quia non e verisimile principe qui iura tenetur vnio ubo subuertere voluisse c de mof test fi quando et ǝ de elec cum ꝗ semiss | rationem aut alie S ꝑpetue | alie tpales infi de ꝑpet et tpora act ta pri fi ad accipiendu | aut e limitata aut non fi e limitata ptas puta impetra ui priuilegium ne teneretur suis creditoribus usque ad quinquenniu | no excedit limites c de pcibus ciuiqua of actuonem et restituta fi no sit li mitata aut e quod pt imputari excipienti | quia potuit ꝑpetuare exceptionem amittit ǝ at de pte ꝑbu | et c pluuis fi mchil pt impu tari | aut agit contra illu cui competit excep tio | aut non | si agit et non excipit sit preiudi tio | aut non | de quo queritur ǝ d of ticio quo ad illu actu | de quo queritur ǝ d of del delictus filius ꝗ puit | nam si is cui priuile gium competit excipiat et agitur de iure illius super qua priuilegium est concessum | et videtur renun ciat contra priuilegium | videtur ipsum reno uniciat contra priuilegium | videtur ipsum repro basse | ǝ de re iud subortu ꝗ fi | et sit ꝑpetui preiudicium | si fuit appellatum ut ibi innuit fi ꝑo inmllus agit ꝑpetuo competit | quia que tpa lia sunt ad agendum ꝑpetua sunt ad excipiendum ff de dolo mali except pinde ꝗ f fi pu legium consistit circa fcm | aut e impetratum ad faciendu fi ad faciendu spe faciendu | aut no faciendu fi ad faciendu spa tio x annoru tollitur ff de inediinis l i fi ad non faciendu | aut papa ǝ | aut aly aliquid retinuit | aut nichil fi aliquid retinuit renuciat contra priuilegium papa uel aly no plu dicat | quamuis quatenus ipsum tangit familiaris valeat renuntiare ar ǝ q melius causa c pnlt et ǝ de arbi cu tpe | et ǝ de inst cu venisset si nichil retinuit | aut e concessum in fauo rem ecclesiarum aut personaru fi ecclesiarum tunc delictu persone non debet in dampnum ecclie re dundare | de reg iur delictum l m | xvj q vj fi expm | et ǝ de excep cu venerabilis ꝗ intellexima | et tn negligentia obest ei et ideo etiam amittit priuilegium si prelatus tanto tpe contrauenerit | q prescriptio sit completa xxx s annor | e ǝ i de rta | hodie requiruntur xl anni | sine priuilegium det prescriptionem ille prelatus ius | et no prohibeat | ali pt vti ut c cu | c acce dentibus et c cu persone li m fi aut sit con cessum fauore personarum | tunc contrario actu cet unico tollit ǝ de cust cu accessissent inst | et de preben p illorum non obstante prestatione ǝ de const cu ex ꝗ vm | et adde quod dicatur ǝ de rep ꝗ tollit | et ꝗ sequentibus 6 | tacito tollit per seruum faciens mentio expressam de peni ǝ de prescrip renuens | exceptio A

p precedentis reuocationem ar ff de iudic quod cu soluit | quod tn facere no debz sine causa ne inconstantie uel leuitati ascribit | quia nemo debet venire contra factum suum ǝ de eccli quiq duxit | ex ca tn dz fieri reuocatio qn s enor mem lesionem incipit inferre aly | ǝ de dec suggestum | et c inip | et | de vbs sig | quid pro nouale | octauo per renunciationem | ꝑpa et ex S pressam ǝ de dec inip | quod intelligas quo ad ius tangens renunciatorem tm | preciue si pa pam uel aliud tangat | ǝ de foro cp fi dilige ti dic ut | c ꝗ quis possit renunciare | nono abusum quod pt exponi per no usum | uel ꝑ contrarium | puta aliquis priuilatus e q no det decimas | quolibet anno petitur | et dat | uel exemptus e conuenitur sepe | et sepius co ram ordinario respondet | nec allegat priui legium | uel allegat | sed no ostendit ideo amit tit | c cu persone li vj | Iam ita inito buit dico pt | priuilegium meretur amittere quia per missa abusus fuisti ptate xj q iij priuilegium 10 decio ratione delicti commissi in loco non ex empto | c tuam | et sit ratione delicti sortit forum vj q iij placuit | et ǝ de fo c c ult | et | c cu et plantare inst | et c patentibus | nono ratione delicti per dit priuilegium | c tuam | quia ratio ne delicti persona honorem excludit c vn senat uel cla rorum honorem l i et qua in prouincia quis deliquit illic uic subiaceat | iam priuilegio cessante | ubi decisi a sed aut qua in prouincia | ǝ contra videt q ordinarius no possit illos s exemptos punire xvj q i si in | et ǝ de supp ne pla dicat | et | c cu capella fi cu tales possent inutile esset eorum priui legium sicut etiam aly | inutile esset eorum priui legium | et videtur quia papa bene scit q ex empti sunt semp in alia prouincia | et q deli quunt | et tn dicit q no priuant utpt per mo in contrarium signata | host in dystinctione dicat q exemptus priuari no pt ꝑ insidias ipse fi qn q utrum exemptus delinquens pu niri debeat | refert utrum in priuilegio hoc expresse delineatur q quatenus delinquat a nece atra sedes ay inducitur | uel priuatus | uel silua vba ad intentia | et tunc standum est priuilegio | sicut senat | c porro | et c recepimus nec e aliqui ꝑcedendu | q habeat priuilegium inst ostendatur | c cu persone li vj et c cu capella | et ǝ de of dele cu inuile fi aut hoc in priuilegio no continetur expresse | host distinguit | aut priuilatus delinquit circa rem no exemptam | ut in contractu uel in malefi cio occidendo hoiem | uel adulterando | tale delictum pt puniri epus | dicunt aly prudi cat et palam sine notorio delinquat cogi pt qui male facit ꝑ censuram | c | c pate ribus | et c tuam v vm quia | si persona sit exempta | et ita qua ratione rei in

quam delinquit sortitur forum de foro compet
t ult. Si vero delinquat extra rem exempta puta
male gerendo se in officio suo vel aliena
do res ecclesie tunc non potest ab ordinario puniri
et hoc idem est de exemptis quibus concessum
est a sede apostolica ut sub uno certo iudice tenerentur
de conquerentibus respondere. Hec probantur
in c. volentes li. vi. Si vero sit concessum personis
singularibus ecclesiasticis vel secularibus cuiuscumque
conditionis fuerit exceptis regibus vel
reginis vel ordinibus sub quacumque forma
verborum quod non possint citari a quocumque vel ex-
cludi solummodo ab ordinariorum sententiis sunt
exempti in c. nequaquam li. vi. Si vero ecclesia sit ex-
empta monachi vel canonici clerici vel conversi
et professo oblati sunt exempti non autem presbiteri cura-
tus nec etiam proprium. Si autem canonici tantum
ecclesie eximantur soli canonici non autem ecclesia vel
alii clerici quam canonici sunt exempti nisi autem ecclesia
nisi aliud in privilegio contineatur. Hec probantur
in c. pro exemptione li. vi. Per que verba exemptio
2 possit probari dictum est in c. Si papa li. vi. Si uis
possit privilegio renunciare hoc distinguit. Aut
tu queris utrum quibus possit renunciare uni dumtaxat
aut uni quadam. Si uni dumtaxat distinguitur. Aut
est ius reale aut spirituale aut collatum aut per-
sonale aut propter utilitatem publicam. Si rea-
le distinguitur. Aut consistit in ipsa ecclesia ut in
promio ipsius ecclesie et tali uni non potest renuncia-
ri. Et de fratres et liberis n 2 de iure di-
cut. Aut consistit in immunitate ecclesie et tunc similiter
non potest renunciari de imm. et. Adversus et c. cle-
ris laycos li. vi. xvii q. ii ecclesia. Si est spirituale
distinguitur. Aut est introductum in honore dei
et suorum sanctorum et tali uni non potest renunciari
de fer. c. ult. Aut est introductum in odium peti
et tunc similiter non potest renunciari de sen. 2 re-
in later. et c. consanguinei. Si vero est ius colla-
tum distinguitur. Aut competit universali ecclesie
aut uni ecclesie tantum. Si competit universali
ecclesie non potest renunciari xvii q. iii Si quis sua-
dente dyabolo et in de sen. ex. contingit et
de fo. qq. Si diligenti. Si autem competat uni
ecclesie potest renunciari de constit. tu accessisset
et in c. Si de fe. ro. et c. attendentibus 2 c. ac pre-
sone li. vi. Si est personale distinguitur. Aut
competit ratione dignitatis aut ratione per-
sonarum. Si ratione dignitatis non potest renunci-
ari quo ad successorem si quo ad se sic de miss.
cum venissent. Si ratione personarum potest renuncia-
ri de fo. compet. c. dilecti et de privilegiis no-
nulli. Si ratione unius persone ille mortuo
extinguitur privilegium ii q. vii petisti. Si propter uti-
litatem publicam non potest renunciari de cler.
in iuribus 2 c. nichil. Si tu queris utrum
uni quadam possit renunciari distinguitur
est aucta et utilitate publica et tunc non potest
renunciari in de sen. ex. ut fame ff. de pat.

quod aliud. Aut aucte publica et utilitate priva-
ta distinguitur. Aut est aucte publica privatam
propter utilitatem publicam et tunc non potest renunci-
ari ex ipsis. C. de ure. cal. l. ii. Sed quia veri
et de uria cal. Si tali privato li. vi. Aut est pu-
blica propter utilitatem privatam distinguitur aut
est favorabile tantum potest renunciari. Si trecetur
privilegiatus de privilegio ff. ad uelle. c. ult. quod ult.
Aut favorabile et odiosum et tunc non potest
renunciari ff. ad maced. Si et si pe. et in de
sen. ex. contingit. Nota quod si aliqui religiosi ha-
F beant privilegium quod possint celebrare tempore interdicti
vel audire divina familiares coniectus non ad-
mittuntur nisi super hoc fuerint privilegiati sed
tunc est in familiaribus singularis persone pri-
vilegiate qui bene admittuntur. Clerici non sint
privilegiati nisi postulaverint auxilium consilium vel
favorem ut interdicti sententia feratur in c. lic. li. vi.
Clerici seculares vel religiosi quantumcumque exemp-
ti non debent celebrare in locis interdictis
a iudicibus delegatis vel ordinariis aut a
iure nisi quatenus eis concessum vel specialiter
publicata sine interdictis ad divina officia vel
ecclesiastica sacra seu ad ecclesiasticam sepulturam
non admittant. Qui enim contrarium fecerint
ab ingressu ecclesie sicut suspensi donec satisfe-
cerint ad arbitrium eius cuius sententiam contempse-
runt in c. Eporum li. vi. adde quod dicitur in de sen.
quod sequitur de suspens. qui hospitalitatis sunt
privilegium quod privati ecclesie aperiri in suo adventu
adventu et citatis et interdictis exclusis divina
celebrare. Sed hoc dicit sic intelligi quod non nisi
in una ecclesia villa in una semel in anno aperiatur
in c. ut privilegio. Sed hoc hodie non tenet in
de sen. ex. Alma li. vi. nisi dicit ut ibi quod tempore
ubi quantum quod abbates privilegio sedis apostolice
insigniti ut per missarum sollempnia et per vesper-
tinas et matutinas laudes benedictionem sollem-
nem super populum valeant elargiri alibi quam
in casis sibi subditis pleno iure non possunt
nisi illud in privilegio contineatur nec tonsuram
conferre nisi conversis suorum monasteriorum vel
eis in quibus ecclesiasticam et quam episcopalem obtinent
iurisdictionem in c. abbates li. vi. Item abbates
exempti quibus concessum est a sede apostolica
ut mitris et aliis pontificalibus uti possint
in provincialibus conciliis vel episcopalibus
synodis interesse teneantur mitris tamen
non aurifrisatis non aureas vel argenteas
laminas aut gemmas habentibus uti possunt non
exempti non simplicibus et albis planis utantur
quod aliis autem laicis mitris liceat eis uti
prout in eorum privilegio continetur in c. ut apostolice
li. vi. De purgatione canonica

149 Ostenso est supra de delictis si quia
in delictis probatione deficiente reus
deducitur ad purgationem ideo hic subicitur

De purgatione canonica Videndum est ergo
quid sit purgatio et quot species purgationis
Et quo sit facienda Et in quibus casibus sit
indicenda Et ubi sit facienda Et quot debeat
esse purgationes et que pena sit imponenda
ei qui deficit in purgatione Purgatio est a
criminis obiecti declaratio vel aliter sic hoc
obiecto crimine innocentie ostensio Purgationis
due sunt species Canonica et vulgaris De
vulgari dicetur in titulo sequenti Canonica
est que fit per iuramentum j e quot z c ult
Ad quod est facienda Notandum quod iste modus pro-
cedendi in purgatione indicenda est observan-
dus utpote si aliquis clericus apud bonos sit
infamatus prefigat prelatus terminum accusa-
re volentibus et si aliquis comparet audia-
tur ij q v omnibus et xvj q v c. i. et q. i. et si
comparatur canonice puniatur ut ibi dicitur
Si vero non appareat accusator ipsum moneat
primo solus deinde sub duobus vel tribus
testibus et si se non correxerit tunc publice
admoneatur Si vero sic se non correxerit ab of-
ficio suspendatur usque condignam satisfac-
tionem ne amplius in eo scandalum generatur
j e Si quis presbiter et xxxvi q iiij forte et l
xxviij di generatur j e c cum et tamen si mala
fama illius crebresceret potest superior inquisitionem
contra illum facere ff iij ex de accusatione
prosequitur videre Et nunc tamen propter enormita-
tem delicti et scandalum et infamiam mag-
nam inde ortam potest superior ipsum suspendere
a beneficio et officio ut dicitur j e cum et ij
q v Super tali cum vero incipit procedere contra
aliquem de crimine probato superior debet cum depo-
nere et post si sit incorrigibilis debet excommunicari
et ipsa crescente contumacia anathematiza-
re et cum ecclesia non habeat ultra quod faciat
tradi curie seculari de iud' cum non ab ho-
mine In quibus casibus sit indicenda et
quando qui est infamatus apud bonos et
graves et scandalum sit in populo cui mini-
strare tunc non debet officium suum exequi donec
se purgaverit ij q v presbiter j e cum dilectus in fi
et sic videtur quod non refert utrumque orta fuit
infamia et quo apud tales iam laborat
et sufficiat ad purgationem indicendam xxxiiij
q iiij Esse et j e accedens vi tamen contra
de accusatione qualiter et quando et xj q iij in tuis
z ij q v omnibus per hec una scandalo induc-
ta quidam dicunt quod si infamia orta sit a vi-
libus et emulis non compellitur ad pur-
gationem Alij dicunt quod est verius secundum glo. ex eo
quo aliquis est infamatus apud bonos et
graves appellari debet ad purgationem ne apud il-
los incredibilis remaneat per una primo
inducta Contraria non obstant quia loqui-
tur quando est certum omnibus quod a malivolis et
vilibus infamia habuit ortum tunc non est

multum de hoc curandum dicit simile est stultorum
feris loqui xj q iij Cum te ubi est facienda
purgatio et quidam si a paucis est infama-
tus coram illis paucis et ubi tunc facienda
est purgatio ut xv q v c. i. Si vero penes
totam viciniam est infamatus coram omnibus
illis se debet purgare ut ij q v Si peccavit
Dominus Et ubi plebs accusat purgabitur in mani-
festo Et ubi clerus an thorum sua sit purgatio
presto habuit Quot debent esse purgatores
Notandum regulariter Episcopus se debet purgare cum xij
sacerdotibus cum iiij diaconibus cum tribus ut ij q v
omnibus et c si estimi et c si presbiter unde v po-
tifices paruit manus expurgat duodena sa-
ta sacerdotes leviticum trina pena maior ma-
iori minor est adhibenda minori Et nunc tamen
numerus predictus exceditur propter magnitudinem
criminis j e cum et quandoque minuitur j e cum
in iuventute Ideo arbitrarius est talis numerus
purgatorum ij q v presbiter et j e inter debent
etiam purgatores esse eiusdem ordinis vel
ad minus quod possint esse ij q v legitime debet
etiam esse vicini et honesti et bone opinionis
ita tamen quod ab ecclesia tollitur et quod agnoscat
vitam eius conversationem pristinam et modernam
et quod non sit visibile amore dolo vel odio vel
contentu petitur de iure j e quot cum pro co-
stituti cum et c cum dilectus Est autem purga-
tio facienda sub tali forma quod infamatus
iurabit quod non commisit illud crimen super quo est
infamatus nec sufficiat iurare quod sit in-
nocens ab illo crimine quia per confessionem
divisim j e quotiens et c ult purgatores vero
iurabunt quod credunt eum verum iurasse j e quot et
c de testibus alias subirent anceps per-
iurium si precise iurarent de alieno facto ff de
inlite iur l iurisiurandi et ff zerum amor matrimo-
nialis Quid si non potest habere purgatores
Distinguunt utrum hoc contingat ex eo
quod talis est infamatus tunc puniri debet ut
convictus de sui presumatione j e cum Aut
non potest habere quia est alienigena tunc potest recipi
suo iuramento cessante probatione arg. de iud
iud c ult et ff de his qui non infa fiunt
qui iussu in aut ut nulli liceat habet locum quod
Si vero crimen colligitur et j e cum in iuventute
et est notabile quod dicit quod aliquis per seipsum potest
purgare sine aliquibus sui ordinis si omnes
alij sunt amici eius qui sunt sui ordinis et
ij q v Si in littera et tunc cum illis inferioris ordinis
et etiam cum laicis si clericus de-
bet se purgare et etiam cum laicis si clerici
fuerint ex eadem causa arg. ij q v omnibus
et etiam cum feminis arg. xviij q ij Cum decima
Ad Pena deficientis in purgatione est ut
condemnatur eadem pena puniatur qua puniretur si crimen quod
ipsum licet fuisset probatum j e de sy de hoc e

c. infirmatum et j e. int et e. pu p Si aut
se purgauerit absoluendus est ab infamia
e. ex tuam hoc intellige quatum inter est
superioris quia infamiam suam omnino remouere
solus dei est arg ff de obsequi a lib et libertis pa
l. ij Sed nunquid post purgationem potest accusari
dic ut dictum est de accu q. tenetur aut absoluitur

De purgatione vulgari

180 V[t] tractatum est supra de una specie purga-
cionis s. de purgatione canonica Nunc
de alia specie subiciatur s. de specie vulgari
Fit autem hec purgatio per duellum uel per iudicium
aque frigide uel ferri candentis ut j e. per totum
et ij q v. per tot et consuluisti et in nullo casu talis
purgatio debet tollerari Nec obstat quod possit
obici de golia qui pugnauit cum dauid ij q v
monomachiam quia hoc factum fuit instructu spi-
ritussancti sicut petrus arguitur qui geminum
fecit homicidium xxiij q ult occidit et patriarche
ab adulterio § de diuor gaudemus Nec purgatio
ab ecclesia reprobatur seu deum temptare videatur
j e. t ult ex fabricate inuidia sita e. purgatio
vulgaris ij q iiij mennam et t consuluisti unde
aliquando qui in culpa non est j e. t iij
et quamdiu est homo quod faciat non debet deum
temptare xxij q ij cum pilarchia et athlete
ff legis non est locus C de gladiatoribus l. i li. xj

De iniuriis et damno dato

181 T[r]actatum est supra de criminibus sed quia per
crimina sepe iniurie et dampna inferuntur
ideo hic subiciatur primo de iniuriis secun-
do de dampno dato et tercio de ignorancia Iniu-
A ria dicitur omne id quod non in re fit ut inst de iniu
in pn et dicitur iniuria contumelia specialiter
ff e. l. i et fit siue irrogatur iniuria tribus mo-
dis s. re verbis et litteris Unde iniuria passus
refert res littera verbum ut si manus causa
iniuriandi in aliquem iniciat litteris si carmine
famosum in aliquem ff de iniur l. i et §
de re iud cum te deuias ecclesia cui illata est iniu-
ria potest agere contra duobus modis ciuiliter
et criminaliter Ciuiliter ad condempnacionem pecunie sed
quod iudex estimabit iniuriam prius tamen pretito iura-
mento ab iniuriam passo j e. olim Criminaliter
ad penam corporalem extraordinarie infligendam
s. motu iudicis ut inst e. § pena xxiij q iiij si
illic et j de sen ex quotiens Et nota quod e-
specialiter omne iniuriarum in hoc quod si iniuriam pas-
sus ciuiliter non potest ulterius agere criminaliter nec eco
ff e. preto alias autem de quolibet crimine potest agi ciui-
liter et criminaliter et si primo egit ciuiliter potest agere
criminaliter et econtra C quando l. i Item no
quod si passus iniuriam vult agere criminaliter tenetur
inscribere et se obligare ad penam et cetera maiora
b ff de priuat l. ult Item nota quod actio iniuriarum
duobus modis tollitur pactione et non prosequen-
do et tunc ipso iure tollitur ff de pact § si tibi et
l. § si unus quod pactum tollitur vel iniuria per
dissimulationem unius anni inst e. § ult Item
per satisfactionem et eciam per remissionem xxiij q.
iiij si illic Item non solum tenetur ille ac-
cione iniuriarum qui intulit sed eciam ille cuius
mandato est illata ff e. § si culpa tua et t no
solum quod iniuriarum et j e. t ult Item patitur
iniuriam quis non solum per seipsum sed per
alios quos in potestate habet Uxorem ideo dico quia
per monachos infertur abbati iniuria si ver-
beratur monachus licet aliter sibi iniuria non
inferatur Et pro uxore quis patitur iniuriam
uel infert inst e. quod patitur ff e. l. ij et xij q i
no dicatis quod Sed nunquid monachus potest agere
actione iniuriarum Et dicit quod non si actionem
petit monasterio et aget syndicus monasterii
quia hoc nullus monachus potest sicut actio
iniuriam competit dno si iniuria fit seruo et aget
dns et non seruus inst e. quod seruus autem Quid
si remittit monachus uel religiosus iniuriam
nichil agit quin possit agere monasterium
sicut licet filius remittat iniuriam factam sibi
nichilominus pater per iniuria filio irrogata agere
potest ff de pact quin perso ymo et si iniuria fiat
filio nolente agere pater agere posset ff e. l. i
quod usque monasterium vero iniuriam factam monacho
potest remittere secus in causa seculari quia non
posset remittere iniuriam factam clerico et xvij
q iiij quisquis inuentus Item no quod de isto crimine
iniuriarum potest quis agere et respondere per
procuratorem si agatur ciuiliter et e. utile
actione iniuriarum uel actione famosa Respondere
per procuratorem quia si fertur sententia contra procura-
torem nec procurator est infamis nec dns ff e. non
solum et ff de his qui no infa sicuti quod ij si pro
agat criminaliter nullus potest se defendere uel accusa-
re quod communiter fallit nisi sit illustris persona
in q ij quod inst et tunc si defendatur illustris
persona per procuratorem non debet sententia fieri in pro-
curatorem sed in dnum C e. l. ult Sequitur videre
de secundo membro Rubrice s. de dampno dato Dap-
D num est diminutio demincio patrimonii facta per
nocumentum alicuius ff de damp infect l. dampnum
Item enim liber homo dampnum dedit competit do-
mino legis aquilie actio directa ff ad l. aquil
Ut in ea quod legis utilis non competit bone fidei
possessori et usufructuario ut ibidem in seq-
tibus quod cum vero quadrupes sine ac dampnum
dat locum habet actio de pauperie et competit cuilibet
interest ff si quadru pau fe d l. hec actio dicta
est inst dampna et expensas j e. cum in in ... quod
dicendum dampnum sui interesse dicitur cum rem
puta subtraxisti instrumenta quibus possessio certe
firmabatur uel alterius ad illud damp-
num quod contingit propter absentiam instrumentorum xij
q ij si quis de clericis et ff de act empti et vendi
inst in pn Quod dicitur extra rem puta
debui tibi frumentum et quia non dedi suo tempore
familia fame periit istud dampnum non
consequeris si pan frumenti vel vini ff de
act empti et vendi § si filius quod cum per venditorem
Expense dicuntur quas quis facit circa sumptus

litis et cum advocatis C de iudic. Item de
istis expensis dic ut s. de do. et con. q. Secundo 2
videndum est quod ad hoc ut ad hoc teneatur
qui dampnum dedit sine iniuria irrogavit 2
necesse est culpam intervenire aliquando non tenetur
Unde infantes et furiosi non tenentur si damp-
num dederint quia iudicium animi non habent
ad l. aquil. Item et si quis commiserit 2 q. igitur
et xv q. i. illud impubes tamen doli capax te-
netur ut in c. illud q. igitur et ille non tene-
tur de culpa qui ad suam defensionem 2 in continenti
et eodem modo dampnum dedit ff. e. scientiam q. qui
cum aliter Item de levissima culpa quis tenetur
in casu isto ff. e. in lege Item ille excusatur a
culpa qui alterius insultum vel molestiam vel
iniuriam dampnum dedit ff. e. quemadmodum q. si ma-
gis et non solum qui dampnum dedit seu iniuria
irrogavit sed qui operam tulit tenetur j e. c. ult.
puta si unus tenuit 2 alius interemit ille
qui tenuit quia causam mortis dedit ideo ac-
cione iniuriarum tenetur ff. ad l. aquil. item mela
q. si alius et q. alter cum eo quia ope et con-
silio furtum committitur inst. de obli. q. ex de-
lic. nas. q. ope Sicut homicidium s. de homi-
cidio q. illa et q. ult. 2 q. hii qui Item al-
cuius dampnum dat si motu sit ad dampnum
dandum contra naturam sui generis tenebitur
dominus vel dare animal pro noxa et refundere
dampnum j e. c. ii. bos et c. ult. et hoc intelli-
ge cum bos ille qui dedit dampnum aggressus
est alium et occidit secus enim non tenetur ff.
si quadrupes pauperiem fecisse d. l. i. q. cum arietes et ff. ad
l. aquil. itaque si cum duobus essent bobus q.
minus aggressus est ff. ad l. aquil. Item
q. cum feramina contra naturam sui generis i.
consuetudinem facit bos si cornu petierit se-
cundum quia boves consueverunt pro maiori parte
esse mansueti et non cornupetere Item vero aliquis
stimulat equum et cum dolorem perferre non pos-
sit calcat et eiecit et suum occidit non tene-
tur dominus equi sed is qui instigavit ff. si quadru
pauperiem fe. d. l. i. q. natalem Item vero tu in noctibus
tuo culpa occidendo servum vel pecus meum te-
neberis in ad estimacionem eius quanto plurimi
fuit eo anno retro ff. ad l. aquil. l. ii. ut si
fetus sit inutilis vel si moriatur annus com-
putabitur ab eo tempore quo fuit vulneratus ff.
ad l. aquil. ait lex Item vero rupisti vas meum
vel scindas vestimenta vel corrumpas vinum
vel frumento immisceas arenam sive lolium
teneberis in quantum deteriorasti ff. ad l. aquil.
Item si servum q. rupisse 2 q. sequentibus Item vero
si servum vulneraverit homini libero reddere debet is qui cum vulne-
ravit impensas quas fecit in medicis 2 opera-
rum amissarum estimacionem j e. c. i. et ff. si quadru-
pauperiem fe. ex hac lege de fornicatis aut vero
non habetur quia liberum corpus non recipit
estimacionem ff. ad l. rep. de iactu l. ii. q. corporum
tamen si homo pyt. l. solidorum fit condempnacio
ff. de edi. et effu. l. i. q. si cum homo si illud

fit pro pena non pro estimacione Item vero animal
sit ferum et dampnum dedit non liberatur dominus
dando illud j e. c. ult. Item aut effugit 2 nocuit
non potest dominus quondam conveniri quia desinit
dominus esse ff. e. l. i. et q. i. 2 inst. e. q. i. fere be-
stie sicut ut ursus et cetera que sunt animalia
fera sive volatilia dicatur inst. de rerum divi.
q. fere et q. sequentibus Item aut animal ferum
utpote ursum vel leonem in publico loco habeas
et noceat homini libero solvere debes et sol. ff. de edil.
edic. l. quia volgo Item vero in angulo domus
habes ligatum et aliquem ingredientem ledit non
teneberis ff. si quadrupes pau. fe. l. hec actio q. ult.
Item si animal tuum depascat segetes meas te-
neris michi restituere dampnum j e. c. si lesit
nisi dando animal velit liberare seipsum j e. c. ult.
et expellere debet animal quod dampnum dedit et
tanquam suum non includere illud cum dominus illius
teneatur ad dampnum ff. ad l. aquil. quintus
mucius q. pomp. Item si foveam facias in
loco publico et ibi aliquod animal moriatur te-
neris secus si in privato ff. ad l. aquil. qui fo-
veam 2 j e. c. ii. Item si ignem apponas mu-
ro et dampnum dedit teneris j e. Item ingressi
2 e. si Item qui faciunt pignoraciones seu re-
prisalias in personas ecclesiasticas vel in eo-
rum bona sine cessatione nisi revocaverint
infra mensem incurrit 2 communitas interdictum
j e. et pignoraciones li. vi. Item utrum igno-
rancia excuset sciendum est quod quedam ignoran-
cia culpa est et hec est contemptus addiscendi
vel sciendi illud quod est anime necessarium et
improprie dicatur ignorancia et est peccatum morta-
le xxxviii d. q. ult. Item est ignorancia que est
pena i. passio mentis quia impedit quis sciat
quod est ei bonum et necessarium Item sed si hoc sic
quod est ei bonum et necessarium dicitur quod sic
distinguitur quia ignorancia alia iuris alia facti
et hec neminem excusat de hoc dicit non inmel-
lus distat decipi an posse decipi xvi q. i.
Item cupiis et intelligitur lex C de legibus leges
Alia iuris positivi que potest imponi post pu-
blicacionem infra duos menses ignorari ut ex-
tra ut fel. nove const. cum pri. et s. de postul.
c. i. qui potius tenetur stie arma qua le-
ges C de iuris et fa. igno. l. regula tamen aque
canonico totaliter non excusantur apostolicam
Item laicos hec sunt vera de iure a papa
promulgato Item vero a quocumque ordinario eciam
legato sedis apostolice quia est ordinarius s. de
of. leg. c. legatos li. vi. fuit promulgatum mag
ligat ignorantes dummodo ignorancia crassa
non fuit 2 supina s. de const. ut animarum li. vi.
Item et alia ignorancia facti 2 hec alia probabi-
lis et de facto alieno et hec quandoque excusat
quia eciam peritissimos fallit ut ff. de iur.
et fa. igno. l. i. et j q. i. Item quibus a sy. ab.
et s. de eo qui tempus c. i. Alia crassa
et supina s. sta. 2 e. dampnabilis j e.

c. ult. et | de sen. ex. cu. illorum et ff. de psuo
l. ff. Contra ignorantiam iuris potuit poni
talis regula. Contra positum ignorantia
non prodest acquirere volentibus ius suum
conservare volentibus | non nocet ut ff. de
iur. et facti ign. Contra quis ignorantia fallit re-
gula illa in usucapionibus et prescriptioni-
bus que ob favorem publicum introducuntur
propter quod preiudicatur ignorantibus | volenti-
bus ius suum conservare ut c. de lo. te. prescrip.
l. ult. Contra in constitutione ad rigorem iuris ob-
servandi introducta ut c. viii. vi. Si quis in
tantum | in qua incidit quis etiam si igno-
ret sibi non licere rem suam sine iudice auffer-
re ut inst. vi bo rap. § i. **De penis**

182 Visum est de criminibus. Sed quia pro criminibus
pena infligitur, ideo hic de penis
subinfertur. Videndum est ergo quid sit pe-
na et de speciebus penarum | que et quibus infer-
ri debeat | et a quibus | et ex quibus causis at-
temperetur et qui delinquentibus a pena excu-
santur | et utrum sola cogitatio puniatur. Pena
a est delictorum correctio | sive satisfactio lege vel
alio iure limitata. Species autem penarum
sunt multe et varie in canonibus constitute.
Quedam canones inducunt degradationem et curie
secularis traditionem | ut si quis falsavit litteras pape
ex de falsi. ad falsariorum | qui debeant degradari
sic ut ex de heret. c. puniuntur, et quot epi in
degradatione requiruntur | sic ut ibi, et de cle. ex-
b com. c. excatus pr. Sed in degradatione forma
autem degradationis seu depositionis ab ordi-
nibus vel a gradibus a proprio epo assistente in de-
gradatione clericorum in sacris ordinibus consti-
tutorum | tamen certo numero episcoporum a canonibus diffinito
quamquam proprii epi sola sufficiat in degradatione
eorum | qui minores dumtaxat ordines recepe-
runt | talis est: clericus degradandus vestibus sa-
cris induatur | in manibus habens librum vas
vel aliud ornamentum ad ordinem suum spec-
tans | ac si debet in officio suo solempniter ministra-
re | ad presentiam epi adducatur | cui epus publice
singula sive sint vestes calix | liber sive alia
que illi iuxta morem ordinandorum clericorum in
sua ordinatione ab epo fuerunt tradita. singu-
lariter aufferat ab illo vestimento | vel ornamen-
to | quod traditum fuit | prius inchoando et des-
cendendo gradatim degradationem continuat |
usque ad primam vestem | que traditur in collatione
tonsure | tunc raddatur caput illius | ne ton-
sure vel clericatus vestigium remaneat. Consti-
petit etiam epus ad terrorem uti aliquibus verbis
oppositum illis que probata fuerunt in ordi-
num collatione | dicendo presbitero in remotione
planete: Auferimus tibi vestem sacerdotalem |
et te honore sacerdotali privamus | et sic de aliis |
et in oblatione ultimi | dicat autem omnipotentis
dei patris et filii et spiritussancti ac nostra te
aufferimus | habitum clericalem | et deponimus
degradamus | spoliamus | et privamus te |
omni ordine beneficio et privilegio clericali | c. de-
gradatio li. vi. Et si fuerit talis casus quod debeat
tradi curie seculari | tunc est celebranda de-
gradatio coram potestate seculari | ut eum in forum
suum recipiat. Debet tamen ecclesia precibus interce-
dere efficaciter et alia mortis periculum sive mortem
| de v. sig. novimus. Quedam autem canones de-
gradationem et detrusionem in magna mona-
sterio inducunt | ut si epus presbiter vel diaconus
capitale crimen commisit | vel cartam falsavit |
ut firmum testem dixit l. d. si quis epus aut
sub deponatur. Tamen ut si homicidium fecit vel
consilio fecit | vel viduam vel viduam despon-
savit l. d. si quis vidua quedam suspensionem
solummodo ut presbiter fornicatoris | vel de hoc in-
famato ii q. v. si mala fama et xxxiii d.
nullus. Quedam excommunicationem ut si quis percusserit
clericum xvii q. iiii si quis. Quedam privationem
officii et beneficii perpetuo | ut si presbiter vel diaco-
nus uxorem desponsavit xxxii d. si quis
amodo | et est excatus facto ipso | de hoc | de spo
in cle. c. unic. ubi de hoc. Quedam privationem of-
ficii ad tempus ut cum presbiter committit fornicationem lxx
xxxii d. presbiter vel ecclesiam suam ipsa auctoritate dimit-
tat xxi q. ii placuit. Quedam privationem officii
tamen ut cum presbiter ad maiorem ecclesiam ipsa auctoritate
iverit vii q. i. si quis de ordine | vel si infra
annum promotus non fuerit ad sacerdotium ex de ele-
cto in cunctis | et c. licet canon li. vi. Quedam pri-
vationem ordinis tamen ut si presbiter sit ebriosus ut
xxxv d. c. ult. | vel qui ordinavit indignum
l. d. nullus | et ex de tempo. ord. litteras | et
c. nullus li. vi. | et quis bis baptizatur xxxiiii
d. sicut. Que pena et a quibus debeat in-
ferri. Prima est spiritualis ut excommunicatio interdictum.
depositio et suspensio. Sententiam excommunicationis
et suspensionis inferri potest omnis prelatus etiam
rum | maiores et minores | et archipresbiter ex de of.
ord. cum ab ecclesiarum. Et de interdicto | de sen.
ex. cum medicinalis li. vi. Depositionis sententia infle-
tendo est epi | c. de gradatio li. vi. Unde ipsa
innuitur vocatur xvii q. ii visis. Secunda pena
est corporalis ut sunt verba. A quibus et quando pos-
sit hec inferri. Dictum est ex de cle. percuss. c. est
et corporalis. Sed nomine corporalium penarum com-
prehenditur | etiam exilium deportatio | relega-
tio proscriptio et inscriptio | differunt tamen prout
in hiis versibus declaratur: Exulabit sine spe
redditus perpetuo rei conscriptus manet in
propria re spoliatur. Amittit proscriptus opes
non reverti. Exul relegatus sua tamen reme-
abit habebit. Tertia est pecuniaria | et hec
est taxata sit aurea rotunda et pena | si autem
non sit taxata a iure vocatur multa. Que
pena aut appellatio non sit | sed a multa sic

ff de v(er)b(orum) sig(nificatione) Primo quia pena hanc penam
inferri pro criminibus prohibet tamen nec
ut j c licet | et xvj q vj Illud | si fiat circa
taxata ⁊ de rapt(oribus) Cum causam | et xviij d.
quam | et ⁊ de cens(ibus) exigit li vj Adeo nota
si ius q(uod) cum ius statuit penam pecuniariam
infligendam | quamtum cognoscat de illo crimine |
illam pt infligere | ut dicit infra vltimo
adducta Quum vero ius solam penam spiritualem |
vel corporalem super crimine statuit Iudex non
debet nec pt illam in aliam commutare | nisi
ille tamen | qui de illo crimine pt dispensare | et
tunc ille pt infligere quam voluit | secundum videt
delinquentem mag(is) timere | quia in cognoscendo
et corrigendo hoc solum bene agitur | ut vita
hominum corrigatur ut xxvj q v | prodest quod
ut dicit host(iensis) | pecuniaria est ordinaria & consueta
⁊ ut lic(et) no(tatur) q(uod) quam frequenter ad si pro vero de
pena criminis | nichil in iure cautum sit Aut
pecuniariam | aut aliam penam infligat iudicis
arbitrio committitur ⁊ de off de le(gato) de causis | pena
vero a delinquentibus exacta non cedit lucro iu-
dicis | si est pauperibus erroganda ⁊ de mo-
dicis | vel multatam xiiij q v non sane con-
vertenda aut est pena illa qui deliquit | quia
pena debet tenere actores suos | ⁊ de his que
fi(unt) a ma(iori) p(arte) c quesiuit | et est de penis Decimo |
si hoc vnus non est pro alio puniendus
et si hoc vnus non est pro alio puniendus
Adeo si ho nota q(uod) est triplex pena s(cilicet) eterna
corporalis et spiritualis Eterna nunquam punitur vnus
pro alio | j q iiij c j et c Quam itaque | excepto
originali de conse(cratione) di iiij firmissime Corporal(is)
est duplex | prima circa corpus | et illa sepe puni-
tur vnus pro alio | j q iiij c Ecce perspicue Secunda
circa statum Quem similiter vj q j c viiij | et xv
q vlt(ima) cum multe ⁊ de fil(iis) pr(esbiterorum) p(er) totum et j c
non aneo et c cum contusam Spiritualis est
quadruplex prima est pena extractionis | et illa |
nunquam punitur vnus pro alio xxiiij q iij Si 1
habes Secunda interdicti loci et illa bene vnus pro 2
alio punitur ⁊ de spon(salibus) non est nobis ⁊ de off
de le(gato) Dane et c p(ro) et c Tercia remotio ab 3
oblationibus | et illa sibi punitur xviij q iiij in mi-
nori Quarta ordinis et illa sibi punitur Nam 4
maritus repellitur ab ordinibus propter delictum
vxoris xxxiij di Si cuius vxor si pro crimine etiam
pro filio ignorante j q v c j ⁊ de cler. vidua
et ⁊ de simo(nia) de regularibus cum duobus c se
quentibus Est etiam regula q(uod) nemo sine culpa D
sua vel sine causa puniri debet ⁊ de constit(utionibus) cognoscen-
tes | et ⁊ de eo qui cogn(ovit) consan(guineam) vxoris sue
et c finali li vj et satis puniri | ni subsit iusta
causa ⁊ ut lic(et) no(tatur) q(uod) quam q(uod) si et j d reg(ula)
iuris sine culpa li vj | et hoc fit pluribus mo-
dis primus casus est cum committitur crimen le- 1
se maiestatis vj q j c viiij quia sepe solet
filius filius esse pro heredi d(icitur) gens anglorum
alis incipit diuulgatum Secundus in crimine 2

hereses ut ⁊ de here(ticis) vergentis | et c statutum li vj |
et hoc in detestationem illius criminis Tercius in filiis 3
et nepotibus eorum | qui inscenti fuerunt hostilit(er)
cardinalem | vel percusserunt | vel ceperunt | vel
consenserint | j e felicis li vj Quartus in filiis et po-
steris pena imponitur descendentibus per
lineam masculinam non femininam intelligitur | nisi
aliud in iure vel in sua exprimatur | j c vbicumque
li vj Quintus est in prelato ipso ut ⁊ de exce(ssibus) 5
prelatorum tua | et vij q j c cum percussio | et propter scanda-
lum Sextus est quam quia post regulam in ecclesia ca- 6
thedrali sive seculari ⁊ de ec(clesiis) ed(ificandis) Ad audientiam |
et hoc fit fauore religionis | quia summa est ratio |
que pro religione facit de sup(er) funerum Vt
Septimus est in sy- 7
monie ⁊ de de et totum ex libris Septimus est in sy-
j q v presentium | et ⁊ de sy(monia) de insinuatione | et hoc
in odium illius criminis | in cuius comparatione cetera crimina
nulla reputantur | j q iiij placuit | et ⁊ de simo(nia)
tanta Septimus est | maritus est absens non pec- 8
matum ⁊ ut lic(et) no(tatur) q(uod) quam q(uod) pro aut ⁊ eo 9
hoc non est sine causa ut ibi Octauus est
si primus vel inferius prelatum ecclesie infestaret |
priuabitur heredes eius | usque ad quartum gradium
j c cum contusam in fine | et hoc propter odium lau-
tum et similiter dictorum Nonus si aliquis ciuis 9
prelatum infestaret | vel ciuitas episcopum suum | priua-
bitur episcopo in perpetuum xxv q ij Ista nobis | et hoc
propter frequentem actum Decimus quia filij presbiterorum 10
debent esse seruam ecclesiam xv q vlt(ima) cum multe |
et in odium sacerdotum | quia continentiam non serua-
bant Attenuat autem culpa et etiam penam primo 1
propter etatem ⁊ de delic(tis) pu(erorum) c j in primo Secundo propter 2
violentiam absolutam ⁊ q(uod) metus causa Tercius |
l(ex) d ponderet et xxxij q v proposito Tercio propter igno- 3
ranciam xxxiiij q j cum per bellicam et q ij cum be-
atus | et ⁊ de cle(rico) ex(communicato) min(istrante) apostolice Quarto propter 4
extremam necessitatem ⁊ de furt(is) Si quis propter
et ⁊ de homi(cidio) cum continget Quinto propter diuinam 5
reuelationem ⁊ de diuor(tiis) gaudemus Sexto 6
propter qualitatem causam iustam ⁊ de pign(oribus) dignitas |
et ⁊ de iudic(iis) licet et xv q j c ut ita Et
varietas hec item pariter augentibus circa penis
primo nobilitati j c c vlt(imo) | quia aliter puniuntur 1
nobilis quam ignobilis | xxxiij q j qui contra
pacem | et l(ex) Si cotidianitas nisi sint regulares |
quia tunc eodem modo puniuntur | ut ⁊ de sta. mo- 2
na que Secundo consideratur dignitas ⁊ de
off de le(gato) Dane et c pastoralis Tercio dignitas 3
qualitas ff de penis Cum fuerit Quarto 4
de l(ex) Si contumacis Quinto etatis ⁊ de delic(tis) 5
pu(erorum) c j infra et c ij Sexto metus ⁊ q(uod) metus 6
ca(usa) diuitis et l(ex) Si pretor Septimo infamia 7
xv q j Infames Octavo qualitas delicti aliter 8
puniuntur publica | quia priuat afficitur manife-
stum furtum non manifestum | ff de vi pu(blica) et pri-
uata furtum Nono tempus 9
p(er) totum | et ⁊ de furt(is) q(uod) diue Nono tempus
et euentus ff de penis aut facta Decimo multitudo 10

delinquencium C. d. | ut constituetur | et e. de cle. excom. celebrantes. Utrum utrum sola cogitatio puniatur vel locus sit penitencie distinguitur. Aliquando queritur de delictis aut contractibus. Aut in foro contencioso aut in penitenciali. Si de delictis et agatur in foro contencioso si voluntas steterit in suis finibus | et non est processum ad actum nullam penam meretur ut de pe. di. i. cogitacionis | nisi in casibus sicut heresis e. de here. ad abolendam | et c. excommunicamus quod tredentes crediderint in crimine lese maiestatis C. ad l. iul. maie. quisquis | et in eo qui cogitavit furem de curia extrahere C. de his qui ad ecclesiam confug. l. i. | Item processit ad actum. Si vero voluntas ad actum progreditur | et actus perficitur | punitur quantumcumque peniteat ff. de edil. edic. | quibus sit fugiens | ff. de furt. qui ea mente | nisi in casibus in quibus infra certa tempora | locus est penitencie ff. de si fug. l. i. § i. Si aut actus non perficiatur | et iste qui processit ad actum ipsum perficere potuisset sed noluit ff. ad l. cor. de sic. | qui falsam | nisi mortem sibi constituerit | ubi punitur conscientia criminis iam commissi ff. de bo. eorum qui sibi mor. consci. l. iii. | in criminibus e. nobis. Si aut perfecit quia non potuit punitur ac si fecisset ff. ad l. pomp. de par. l. i. nisi e. de bigam. nup. | et c. a nobis | et secundum hoc intellige quod voluntas et propositum distinguunt maleficia | de fen. ex cum voluntate. In contractibus nichil prodest cogitatio nisi contractus perficiatur | ff. de verb. obli. quamquam astringenda. Contractu vero inito et perfecto locus est penitencie sicut erat in innominatus re integra si non interest adversarii ff. de cond. ca. data l. si pecuniam | et l. de di. In nominato eciam gratia alterius tamen contracto | locus est penitencie | respectu illius cuius gratia est contractum ff. de pac. l. i. § ult. | nisi forte aliquis decipiatur e. de procur. mandato | et c. auditis. Sed nec in preiudicium illius cuius gratia est celebratus contractus | penitere licet | nisi ex causa e. de omnes c. i. | et de loc. pro sollicitate. In contractu vero celebrato gracia utriusque | non est locus penitencie nisi ambo vel omnes peniteant C. de act. et obli. sicut in inicio C. de contrahen. emp. non sic potest intelligi e. de cler. in caus. | in hoc in foro contencioso | sed in foro penitenciali quelibet mala voluntas punitur de pe. di. i. homicidiorum | et v. c. sequentibus | et c. sup. hiis. Sed quandoque agentes et consencientes pari pena puniuntur | xv q. sic e. de of. dele. c. iz. lxxxvi. facientes. Sic quod quadruplex est consensus s. negligencie | consilii cooperacionis | et auctoritatis | seu defensionis. In consensu

negligencie minus peccat consenciens quam faciens | nisi negligencia nimis crassa fuerit | ut in prelato i q. i quicquid invisibilis | lxxxvi. di. consentire. In consensu consilii similiter minus punitur | plus tamquam negligens xc. lxxxvi. tanta. Quod tam esset facturus si non non erat suasus | pari pena debet puniri ff. de reg. iur. consilii et e. de homi. sicut. Et qui vero in consensu cooperacionis equaliter peccat consencientes et facientes e. de of. dele. c. i. | et secundum hoc intellige omnes auctoritates | que dicunt quod equaliter puniuntur. In consensu auctoritatis seu defensionis magis peccat defendendo | et auctoritatem prestando quam facientes | et magis puniendus est xxiiii q. iii qui aliorum | et xi q. iii qui consentit. Unde versus: Consensus negligit format iuvat aut tuetur. Dat minus aliquando minus sive equaliter sive plus.

De penitenciis et remissionibus

Dictum est supra de penis que imponuntur in foro contencioso. Tractabitur hic de penis que imponuntur in iudicio anime. Unde videndum est primo de penis. Secundo de remissionibus seu indulgenciis. Tercio de irregularitatibus. Quarto de dispensacionibus | videndum est ergo de pena quid sit | et unde dicatur | et quot sunt actiones | et quot sunt partes penitencie. Et quid ad penitenciam requiratur. Et de quibus est confitendum. Et quibus est confessio facienda. Que penitencie sint canonice | et que non | et ultimo de aliquibus dubitalibus subnectendum. Penitencia est mala preterita plangere | et plangenda iterum non committere | de pe. di. iii. pe. Hec non est vera diffinicio | sed dicitur quid agere debeant penitentes | penitencia quoque dicitur metonimice | et ita actio quoque dolor qui innascitur anime ex illo actu et ita passio quoque virtus que est in homine ex eo quod penitet | et ita caritas quoque exterior satisfactio | quoque corpus x. xxvi q. vi qui recedit | et xxvii q. i qui in ipso. Et Augustinus sic diffinit: Penitencia est quedam dolentis vindicta puniens in se quod dolet commisisse de pe. di. iii. § satisfactio. Dicitur aut penitencia quasi pene tenacio a puniendo quia per illam quis punit illicita que commisit. Actiones penitencie secundum Augustinum sunt tres. Prima est que novum hominem parturit | et hec fit ante baptismum | nisi enim peniteant baptizandi de vita veteri | novam parturiri non possunt maiores | de pe. di. i. tres acciones | tamen si ficte baptizatur recipit caracterem | sed non graciam | nec peccatorum remissionem | donec ficcio recedat de con. de conse. di. iiii. | tunc valet | non autem tenetur

ad pniam vel confessionem exteriorem agendi
sed sufficit ei pnia interior scilicet contricio gene-
ralis Nam sine precantur dona et invocatio
dei quia gratia dei in baptismo non requirit ge-
mitum vel planctum vel opus aliquod
sed solam fidem et omnia gratis condonat de
con di iii c. nunc pnia Alia quae pnia scilicet con-
tricione interiori ad baptizantur soli parvuli
sunt immunes ideo quod non possunt uti libero
arbitrio Alia vero pnia sive actio pnie
est que pro istis peccatis subeunda est que
legis decalogus continet et de quibus
Apostolus ait Si nos ipsos iudicaremus a do-
mino non iudicaremur scilicet de peccatis mortalibus
Tertia est que fit de peccatis venialibus et etiam
cottidianis Unde augustinus pnia est humilium
et bonorum fidelium pena cottidiana in qua
pectora nostra tundimus dicentes Di-
mitte nobis etc. Haec probantur de pen
di tres actiones de secunda et tertia scilicet de
peccatis tam mortalibus quam venialibus
post baptismum commissis est dicendum quia ut
ait Ieronimus secunda post naufragium tabu-
la est simpliciter culpam confiteri de pe di
i. sed a. Species pnie sunt tres prima est solemnis
secunda publica tertia privata Solemnis
est que fit in capite quadragesime cum illa sole-
mnitate que habetur l. di in capite pro qua-
libus criminibus sit imponenda Sic ut de his
qui sil. oc. c. ult. ista dico apostolum non debet
nisi deposito quia qui eam egit non potest
ad ea promoveri nec etiam ministrare in
ordine suscepto l. d. confirmatum et duobus
c. se nec etiam contrahere matrimonium x
c. se nec etiam contrahere et c. antiqui sic ut
xxxiii q. ii de his et c. antiqui sicut
de eo qui duxit in ma. c. i. hanc pniam
solemnem solus episcopus potest imponere l. d. in
capite Et similiter episcopus potest reconciliare x
xxvi q. vi c. i. et ii nisi de mandato epi
alius faciat vel nisi ex necessitate xxvi
q. vi c. ult. Est etiam alia scilicet publica ut
cum iniungitur alicui peregrinatio per mundum
cum baculo cubitali et aqua veste religio-
sa talis pnia apta hanc potest imponere quilibet
sacerdos suo subdito qui non invenitur pro-
hibitum et ideo videtur concessum nisi consuetu-
do sit in contrarium hanc pniam potest facere
sacerdos xxvi di pbri et xxxvi di c. ult.
privata pnia est illa que fit singulariter cot-
tidie cum quis secrete peccata sua sacerdoti
confitetur l. e. omnis solemnis pnia semel
tantum in ecclesia conceditur nec potest iterari
sed quelibet alia iterari potest l. d. c. potest quotiens-
cumque homo peccat de pe di iii reperitur

Ad veram pniam tria requiruntur scilicet in corde 3
contricio in ore confessio et in opere satisfactio
Nam perfecta penitentia cogit penitentem
omnia libenter sufferre in corde eius contricio
in ore confessio in opere tota humilitas Hec
fructifera pnia de pe di i perfecta et hoc quia
tripliciter deum offendimus ideo tripliciter satis-
facimus Primum peccatum est cogitasse que ma- 1
la sunt secundum cogitacionibus assensisse per- 2
versis tertium quod mente decreveris opere complevisse 3
de pe di i perfecta De singulis vide-
amus et primo de contricione Contricio est do- e
lor pro peccatis assumptus cum proposito confitendi
et satisfaciendi non contricio sed poenitentia attribu-
ta notabiliter et hoc precipitur a domino per prophetam
de pe di i scindite corda et non vestimenta
ostendens contricionem cordis que in aufer-
sione intelligitur Contricionis effectus appa-
ret ex vi ipsius nominis Nam contricio dicitur
quasi simul tritio vel ex toto tritio Ideo in
quid sola contricione vel confessione peccatum
dimittitur ex quibusdam dictis quod
sola cordis contricione peccatum dimittitur antequam
adulto si non queritur et promittit se cetero ab
omnibus abstinere et confiteri et satisfacere
secundum iudicium sacerdotis de pena di i magna
pietatis dei ut ad solam promissionem scilicet confitendi
peccata dimisit non dum promittat ore et tamen
deus iam audit in corde aliter sine proposito con-
fitendi deus non dimittit nisi necessitas affu-
erit de pe di non potest Iudices que videntur
contrarie intelliguntur in articulo necessitatis
vel intelliguntur conditionaliter si confiteatur
ut de pe di sane nisi Confessio sed quod est f
legitima coram sacerdote peccatorum declaratio Et i. e.
dicitur confessio quasi simul ex toto fassio Nam
ille confitetur vere qui totum simul unum fatetur
alias non esset utilis ad vitam eternam i e
quos quidam et de pe di in c. ult. et hoc
cadit sub precepto ad minus semel in anno
alias vivens debet prohiberi ab ingressu ecclesie
et moriens caret ecclesiastica sepultura i e omnis
In qualibus dicitur confessio Debet humilis generalis
districta integra certa verecunda humilis
quia nichil replet magis mentem dei quam
humilitas c. d. contra morem et ideo debent
penitentes omnia humiliter sustinere et a de-
sideriis abstinere l. di duo sancto et de pe
di i c. non sunt Generalis debet esse
qui unum tamen non est confitendum peccatum sed
etiam omnia divina enim maiestas ab illo qui
sanctus iustus est dimidiam sperare veniam

de pe di i q̃ Item opponit̃ tria mediu Item
debet esse districta ut tanu ea que commi-
sit quia causa humilitatis ea que nō commi-
sit dicat grauiter peccasse ut xxiij q n cum
humilitatis nisi in dubiis quia tuc bonarum
meciu ē ibi culpam agnoscere ubi culpa
non est v di ad eius et s de ep̃ ie consi-
liu Item debet esse morosa que non tm
vno die si longo tpe est facienda de pe
di i producior Item debet esse certa ē
verecunda quia rubor ē pars pene de pe
di i que penitet ubi de hec vnde sit
simplex humilis confessio pura fidelis vera
frequens nuda districta libens verecunda in-
tegra districta lacrimabilis accelerata fortis
et accusans et sit pere parata . . de q̃-
bus ē confitendu Ro de omnibus morta-
libus et de venialibus si recolit alias co-
fiteatur in generali j ē omnis Ro mortalia
lia capitalia sut vij que in hoc versu co-
Atmetur luxus gustus auet tristis furit
inuidit ambit Peccata mortalia sunt hec
s. Errac sacrilegiu homicidiu adulteriu
fornicacio falsu testimoniu furtu superbia i-
nuidia auaricia et si longo tempore tene-
atur iracundia et ebrietas si assidua sit
qui ista egerit et p̃niaz non fecerit flama
eterna illu sine ullo remedio trucidabit
Item secundu eundez peccata venialia sut hec
quociens aliquis in cibo aut potu plus ac-
cipit qua necesse ē qui plus loquit̃ qm or
plus tacet qua expedit si pauperem inportu-
ne petentez exasperat qui corpe sanus aliis
ieiunantibus prande noluit et intellige q̃
nō teneatur ieiunare si sompno deditus tar-
dius ad eccliaz surgit si excepto filiorum desi-
derio vxorez suaz cognouit qui in carcere positos
tardius requirit infirmos tardius visitauit
qui discordes ad concordiaz reuocare neglexit
qui plus aut proximu aut vxorez aut fili-
uz aut seruu exasperauit qua or qui plus
fuerit alic̃ blanditiis qm expediat qui cuiq̃
maiori psone vel ex voluntate aut ex neces-
sitate adulari voluit qui pauperibus esurien-
tibus nimis deliciosa uel sumptuosa conuiuia
parauit qui se in eccl̃ia aut extra ociosis fabulis
ociosis de quibus in die iudicij reddenda ē
racio occupauit qui diu in ecclesia murmurauit
et cu hec p aliquā necessitatez imple nō po-
tuerit utiq̃ periurauit et cu facilitate uel te-
meritate maledicit hec pbantur xxv di q̃
cunis applo Item alius versus de capitalibus
demonstrat saligia que sunt peccata mortalia Est
aut superbia scd̃m Aug amor pp̃e excellencie
Alit̃ tn̄ sic diffinitur superbia ē viciosa
elacio animi que inferiorez despiciens superioribus
et paribus preesse satagit dominari Ex qua
oritur contemptus preceptorum di uel
superioris ut plati Iactancia ypocrisis Aliorum
contemptus Arrogancia Impudencia Ostē-
tacio Inflacio Inuidia ē felicitatis aliene
[illegible] Augq̃ uel tristicia in alienis bonis
Ex qua pullulat odium susurracio detractio ex-
ultacio in malis et proximi afflicti Ira scd̃m
Augq̃m de ciuitate dei ē libido ulciscendi de
qua pullulat rixe timor siue rancor ini-
cotumelie clamor indignacio blasphemie
Accidia ē animi torpor bona negligens incho-
are uel a bono incepto faciendo resiliē de
qua orit̃ pusillanimitas malicia desperacio
torpor circa precepta vagacio mentis circa illicita
Auaricia ē habendi uel quarumlibet rerum insaciabi-
lis et inhonesta cupido de qua oritur inquietu-
do proditio fraus fallacia periurium inquietudo
et contra misericordiaz cordis obduratio Gula ē im-
moderatus appetitus edendi uel bibendi de
qua oritur inepta leticia scurrilitas immundi-
cia multiloquium hebitudo sensuum circa intelli-
genciam Circa gulam ista considera que i hoc
versu continentur Prepropere laute nimis
ardenter studiose Sicut [illegible] de vi 2 ho di q̃ est
a crapula et q̃ se luxuria ē corporis in continen-
cia ex pruritu carnis originem trahens Ex
qua oritur cecitas mentis consideracio incon-
stancia precipitacio amor sui odium dei affectus
presentis seculi horror uel desperacio futuri et que
sunt consideranda in hoc versu continentur
visus et alloquium contactus ē oscula factum
[illegible] et multi alij remissi sed hec extra po-
sui quia ponit̃ aug in libro moral' ita
quicumq̃ peccat mortaliter largo mō dicitur pec-
care in spm sanctu quia talis patrem ē filium
et spm sanctu offendit de con di iii c fi
tn̄ specialit̃ peccare in spiritu sanctu dicitur odiu
quia spiritus sanctus amor est et benignitas
Unde aug odiu nō diligit manet in mor-
te de conse di iiii quo et c queris a me
Item obstinacio mentis qm s. aliquis impe-
nitens vitaz finit de pe di i q̃ Chayn
est blasphemia et c ē peccatum Item desperacio
sicut Cayn de pe di i q̃ Cayn quoq̃ Item
presumpcio nimia de mīa dei s cu aliquis
peccat et credit euadere inpunitus de pe di vij
q̃ q̃ aut et xvj di sta Romana uel securius
peccat usq̃ ad mortem credens iustus perire
de quo aug Maledictus qui peccat in spe de
pe di vij c i Item blasphemacio in spiritu
sanctu de conse di iiij q̃ hij vo Item sermo-
re discordias xlvj di Clericos Ve-
nialia tolluntur primo p eucharistiaz de conse
1 di ij cu oe et c cottidie Secundo p aspersioz
2 aque benedicte de conse di iij aqua Tercio
3 p oracionem dominicam de con iiij de cottidianis
4 Quarto per generalez confessionez i missa
5 Quinto p benedictionez epalem Sexto per
6 solaz contricionez tn̄ si recolit confiteatur

Item per ieiunia et elemosinarum largicionem di. pen. de pe. di. i. medicine. Set quia ergo
obtenta per deuocionem confessionem peccatoris de
pe. di. i. tres acciones et di. v. que est mat-
tria cui est facienda confessio Respondeo quod facienda
est sacerdoti Nam sacerdotibus dedit deus T
potestatem ligandi et soluendi cum dixit quorum
remiseritis peccata de pe. di. i. verbum dei Non
tamen cuilibet sacerdoti Nam licet omnis sacerdos
recipiat hanc potestatem ligatam tamen ita quod non
potest eam exequi nisi ab episcopo diocesano uel
sede apostolica potestas et auctoritas fuit eis data
xx di. q. i. Hoc idem etiam dicendum est de
religiosis Nam monachi si recipiant in
ordinatione sui presbiteratus sicut ceteri sacerdo-
tes baptizandi potestatem dandi et peccata dimit-
tendi et re potestatem cum execucionem sue potesta-
tis non habent nisi a prelatis fuerint electi et ab
episcopo ordinati xvi q. i. de cetero Circa hoc Et sic K
sunt due claues secundum saniorem intellectum
vna est potestas soluendi et ligandi et alia est
discernendi inter lepram et lepram Nam christus ante
passionem dedit petro claues regni celorum
et sic scienciam discernendi inter lepram et lepram
sed post passionem dedit accipite spiritum sanctum
quorum per hoc dedit potestatem execucionem xv
di. q. i. Effectus clauium est ligare et remittere
non autem quia solus deus remittit de q
no audire quia solus deus remittit de q
di. iiii nemo de pe. di. i. verbum dei ? miste-
rio ar. de q. di. iii cum baptizat et licet aliquis
habeat execucionem ab episcopo non tamen propter hoc potest
parochianus alterius iudicare quia non debet
falcem suam mittere in messem alienam vi
q. v. prouida et sic quilibet tenetur semel
in anno confiteri proprio sacerdoti i. c. om-
nis de pe. di. vi placuit Proprius sacerdos dicitur L
quinque modis Nam papa est proprius sacerdos
et habet plenitudinem potestatis ut de aut et
vsu pal. ad honorem Secundo archiepiscopus dum 2
visitat potest subditis suorum suffraganeorum
penitencias iniungere et sic est proprius ut dec-
re. pretus q. potest li. vi non tamen credo quod pos-
sit delegare cum solum hoc possit cum visitat
Tercio episcopus dicitur proprius sacerdos suorum subditorum 3
cum ipse solus possit committere curam animarum xvi
q. vi omnes et c. et nullus et i. c. de episcopus
q. vi omnis et c. Quarto dicitur proprius sacerdos qui missus R
li. vi Quarto dicitur proprius sacerdos qui missus
est a papa uel ab episcopo quia ab ipsis missio
nes habent execucionem et episcopus potest casus co-
missos curato presbitero alii committere nec aliud
intelligitur committere nisi exprimat in speciali i. c.
tu episcopus li. vi et ar. i. c. omnis vt tu quis
alieno Quinto sacerdos ciuitatis i. c. omnis de T
iniquo sacerdos uel episcopus potest audire confessiones
subditi sui extra territorium non vt ar. cum
extra territorium uis dicendi non paciatur imponere

et de uicario omnium l. fin. et de const. ut animarum
li. vi tz illud. Circa hoc in hiis que sunt
contenciose iurisdiccionis porro cum penitencia sit de
iure diocesis quilibet curatus sacerdos potest vt pro-
chianum suum expedire ff. de of. pro consul. li. vi
et ideo de loco nichil exprimit consilium gene-
rale i. c. omnis et bene innuit quod sacerdos ge-
neralis non potest absoluere et hoc est verum nisi de M
licencia proprii sacerdotis ut ibi dicitur uel in casibus L
primus si penitens spem suam in proprio sacerdote
ut vocati habeat ar. xv q. v. liget si debet se re-
presentare sacerdoti proprio igitur opportunitate uel
ratificet uel eius consilium faciat ar. de pe. di.
vi placuit Secundus est quando proprius sacerdos est 2
indiscretus tunc licencia prius querat discretum
et eam sine licencia si non petit dare i. c. omnis
de pe. di. vi c. vlt. Tercius quando parochianus trans- 3
fert domicilium suum ut de sen. exc. a nobis Quartus L
quando est vagabundus ff. de iudic. hec absens
Quintus quando forte fecit quicquid sit uel peregrinus T
Sextus racione delicti vi q. iii placuit et ut 6
de rapt. c. i. et intellige quod vtrumque possit eum
absoluere siue proprius sacerdos uel episcopus quia ubi
dicitur est voluntaria non contenciosa ut dictum
est supra in primo huius quod aliter vero racione delicti
cum per hoc efficiatur de iurisdiccione sua ut dicit
iura preterea inducta tamen secundum textum et glo. de co- K
iura tenendo sine tamen ut scilicet data ab homine aut
iure deinde ab homine vbi gratia prelatus excom-
municat subditum et alius non subditus participauit
ei in crimine Alii participantes est eadem sententia
ligatus non sententia canonis uel tulit sentenciam excom-
municacionis in eos qui furtum fecerint in sua diocesi uel
prochia et quidem non subditi sciencies excommunicacionem
sit latam commiserunt furtum tales debent absol-
ui ab eo in cuius diocesi peccauerunt i. de sen. ex-
communicacione. Quando in primo et c. a nobis Si aut lata fuit
a canone tantum uel sit aliud peccatum potest absol-
ui a proprio episcopo uel sacerdote i. de sen. ex. nup-
er q. iii si et adde quod dicit i. de sen. ex. q. cum aliis i
q. iii si et adde quod dicit i. de sen. ex. q. cum aliis
et i. c. q. causis Septimus racione studii et adde 8
quod nota ut de proch. quod fuit et vlt. Octauus
in tempore mortalitatis de pen. di. i. quem penitet et cum 0
scito uel habito de q. di. iii. Nonus est si quo
casu aliquis sine licencia proprii sacerdotis
audit aliquem iniungat ei quod quidam potest se
sacerdoti proprio representet et quod actum est signi-
ficat ar. i. de sen. ex. de cetero et c. cum nostris
et c. eos qui li. vi nec requires in hoc dicitur
sed sacerdotem licenciati episcopi confitentibus peccatoribus sed sa-
cerdotes sui parochialibus tamen ut i. c. omnis vtrius-
que sexus de iure uel consuetudine re-
in casibus Decimus de iure uel consuetudine re- i
seruatis qui sunt vii de iure communi est de-
seruatis qui sunt vii de iure communi est de-
solemnem penitencia imponenda que habetur imponi
debet pro eo peccato quod vniuersam nouit
villam vrbem uel ciuitatem quia de occultis
tamen peccatis penitencia dare potest xxvi q. vi presbiter
et dicit ut ? e q. Secundus si sollempnis Secundus 2

in excõicatus a canone in illis casibus in quibus
Episcopus potest absoluere et potest in omnibus in
ubi lator canonis sibi absolutionem reseruauit
l. de sen. ex. in vi. in quibus prohibeatur
3 dicit l. e. quartus casus vero tertius in veritate co-
tracta si potest dispensare cum ipsis aut pos-
4 sit d. l. e. i. istis quartus in incendio ante
publicationem xxiii q. ult. tu quis in membrorum
5 et pessimas quintus in crimine blasphemie
contra deum vel factum vel verum glosas ut
6 de maledicis c. i. et c. statuimus sextus est
in mutatione votorum de voto et vo. red.
c. i. nisi in voto terre sancte in quo solus
papa dispensat de vo. et vo. red. c. ex mul-
1 ta septimus si audiat confessionem alicuius de a-
4 quo pote xxi di. inferior. De consuetudine
aut generali secundum host. in vii casibus sibi certa
1 peccata retinet et reseruat primus de parentibus
2 qui filios opprimunt secundus de homicidio
3 voluntario tertius de sacrilegiis quid sit sa-
crilegium dic ut de rap. quod violatores v.
4 sed quid est sacrilegium quartus de falsariis
litterarum vel sigillorum aliquorum non tamen pape
7 ut l. d. quartus casus vero v. quartus quintus de
violatoribus creaturum et immunitatis ecclesie sextus
6 de sortilegiis septimus de vicio contra naturam et
8 maxime cum brutis octauus de incestu nonus
10 de corruptione monialium decimus de ablato-
et subtractorum vel aliter illicite acquisitorum
restitutionibus dic ut de usu. quod restituere
11 usurpare nisi t. undecimus de periurio duodecimus de
12 clandestine contrahentibus Casus vero pertinen-
9 tes ad papam sunt xiiii in quibus nec sacerdos
parochialis nec episcopus potest absoluere nec licitum
alii dare nisi in articulo mortis l. de sen.
1 ex. eos qui li. vi. primus est in incendio ecclesiarum
vel aliorum locorum post publicationem l. de sen. ex.
2 ecclesia secundus in effractore et spoliatore eccle-
siarum post publicationem secundum hos. l. t. pro. tertius
3 tertius casus in eo qui sciens et sponte communicat
cum excommunicatis a papa vel eos recepit ad diuina
4 l. t. pro. dignauit quarto si falsat litteras
domini pape ut de cri. fal. ad falsariorum et
7 dic ut de cri. fal. quod circa in libris quintus qui
participat criminoso talis non potest absolui nisi
a papa si tulit sententiam vel ab illo qui tulit
6 l. t. prox. in c. si textus in capellano non
imbecille dissuadente licet non sit excommunicatus intel-
tendus tamen est ad sedem apostolicam ... confirmacio
quod suspensus de sen. in c. i. dic ut in
1 et quod capellanus septimus inicit manus vio-
lentas in clericum xvii q. iiii si quis suadente
8 nisi in casibus l. de sen. ex. quod cum aliis dicta
dicit cuiuscumque conditionis soluentes tallia vel de-
cimas et laica recipientes et prestantes auxilium
vel consilium de imm. et clericos laycos
9 li. vi. nonus quicumque hostiliter insecutus
fuit cardinalem percusserit cepit vel prestitit

auxilium vel fauorem de penis felicis li. vi.
10 decimus glosator expositionis regule fratrum
11 minorum l. de v. sig. exiit li. vi. undecimus quicumque
eligit in senatorem rectorem siue patricium urbis
romane eligentes consentientes iudices et
tabelliones qui hec scribunt absque licentia sedis apostolice
de elec. fundamenta quod ut igitur et quod contempto-
12 res li. vi. duodecimus quicumque pro eo quod in reges
principes barones nobiles balliuos vel quos-
libet ministros eorum ut quoscumque alios sententia ex-
communicationis suspensionis vel interdicti fuit pro-
mulgata licentiam dederit grauandi in personis
aut in rebus nisi licentiam reuocauerint vel
nisi bona sic occupata restituerint infra octo
dies sunt excommunicati ipso iure in qua si perman-
serint per duos menses non poterunt nisi per
sedem apostolicam absolui ... de his qui propter electionem
data vel mota hoc fecerint l. de sen. ex.
13 quicumque li. vi. decimus tertius quicumque per seditionem
conspirationem vel conuentionem latenter vel pa-
tenter faciunt per se vel per alium ne electiones
vel postulationes fiant vel prelatos concitant
ad arma propter electionem et similia est interdicta in
14 constitutione vitia de elec. c. in totius decimus quartus
iudex delegatus qui pro absolutione eiusmodi
pecuniariam recipit de off. dele. cum sis cum aliis
aut proprius sacerdos potest absoluere et nullus
alius nisi ut dictum est supra e. q. sed in quibus non de-
5 licentia proprii sacerdotis l. e. omnis sed in quibus
casibus potest petere licentiam primo qui est indiscre-
1 tus sacerdos de pe. di. vi. placuit secundo si
2 credat probabiliter quod confessionem reuelaret tertio
3 cum quis fornicat cum filia sorore matre vel
concubina sacerdotis propter quod incurret odium
4 eius vel brigam quarto cum quis occultus heretici-
cus deprehenditur quinto si velit animum con-
7 fitentis inclinare ad peccatum mortale sed si li-
centiam non velit concedere tunc securius est agere
per superiorem ut de iure pro nullus sed qualis
8 debet esse sacerdos qui debet audire confessiones his
versibus continetur prudens districtus mitis
pius esto benignus confessor dulcis affa-
bilis atque suauis prudens ut omnis circumstantias
peccati caueat scientia iudicialia peccatis hoc expostu-
lat ut quod debent iudicare discernere de pe. di.
vi. c. i. et xxx q. ult. iudicantes vel quod abnega-
uit reus est alterum xxvi q. vi. si presbiter
districtus penitentiam iniungendo quia caput servum
non tamen valet mensura temporis quia doloris mensura
in agenda penitentia ideo non satis apte prefigunt
canones pro unoquoque crimine ut de singulis
dicant sed magis in arbitrio sacerdotis intellige-
tis et quinque statuunt de pe. di. i. mensuram
habitus in audiendo quia talis erga subditos sub-
ditus debet existere quales suos superiores vult
habere Romanos di. quorundam pius in consulendo
benignus in exigendo et absoluendo dulcis
in attrahendo affabilis in querendo locum
et tempus et hec probantur de pe. di. vi. c. i.

Item suauius in puniendo. Animaduertat sacerdos
quod qui sine peccato est primus mittat lapidem
in eum. Ideo liberat peccatricem qui non erat
qui iuste proiceret lapidem. quis enim lapidaret
qui se lapidandum cognosceret. de pe. di. vi
c. i. et iii q. vii qui sine peccato. Nam melius
est quis propter misericordiam reddere rationem quam propter crudelita-
tem. ubi est pater familias largus est dispen-
sator non debet esse tenax. Si deus benignus
ut quid sacerdos eius austerus vult apparere. xxvi
q. vii alligant. Sed nunquid potest fieri interro-
gationes in confessione a sacerdote. Dic quod sic in
generali sicut de circumstanciis scilicet de tempore et loco
et quod dicat et in quo sequenti non autem in speciali quia
videtur potius suggerere quam admonere. Et si
de omnibus l. i. quod qui omne. nisi confitens sit
ignorans vel verecundus. ut velit timen simul-
tare de pe. di. vi que velit. Sed non solum
peccatum sed etiam circumstancie que aggrauant sunt
confitende. et etiam peccata que in istis
versibus continentur. Crimen quid ubi per quos
quociens cur quomodo quando. Quilibet obseruat anime
medicamina dando. Quis scilicet utrum peccator sit
masculus vel femina iuuenis vel senex.
nobilis an ignobilis. liber vel seruus. in dig-
nitate vel officio constitutus. sanus mente vel
infirmus. sciens vel ignarus. solutus vel con-
iugatus. claustralis clericus vel laicus consangui-
neus vel non et similia. Quid scilicet si commisit
adulterium vel fornicationem etc. et utrum peccatum sit
enorme mediocre vel paruum. occultum vel ma-
nifestum et similia. Ubi scilicet in sacro loco vel in domo
dominorum vel alibi. Per quos scilicet intermediatores vel
mediatores. quia omnes sunt participes criminis
et est obligatus pro peccatis eorum. et cum quibus et
pro quibus. Quociens scilicet fecit peccatum ut dicat
quociens cognouit fornicatoriam vel adulteram
semel vel plures. quociens dicit verba contume-
liosa. quia vulnus iteratum tardius sanatur.
Cur scilicet qualis temptacio hoc fecit. utrum preuenit
temptacionem vel post fuit inductus ab ea. utrum spon-
te vel coactus. et quali causa absoluta scilicet
an conditionali. et utrum cupiditate vel pauperta-
te an ludendo vel alio modo etc. Quomodo scilicet agen-
do vel paciendo utrum in vase debito vel alio
brutali. sed hoc non est petendum. Quando scilicet tempore
sacro utpote in festis quadragesime et tempore ieiunii
vel non sacro ut in diebus profestis. et utrum fre-
git penitentiam et de tempore male expense. De ma-
lo ero et delectatione. et quantum in talibus
deum offendit. Ita probantur ista de hoc
Hic dignum et de pe. di. i. Consideret. xxxiii
q. iii indignatur. xv q. i. illud. iii q. ix.
iudicatis. xxii q. v. cum pulchus. et de pe. di. i.
quod autem fieri. et c. qui etc. di. homo christianus
Satisfactio si condigna et penitentis extendere
vel etiam suggestionibus aditum indulgere

de pe. di. i. Satisfactio. Sed sit multociens falsa
penitentia. Ideo fratres nostros et episcopos ad-
monemus ne falsis penitentiis animas laicorum de-
cipi et in infernum protrahi paciantur. Falsa
autem penitentia esse constat cum spretis pluribus
de uno solo peccato penitentia agitur. aut cum sic agitur
de uno ut non discedat ab alio. Unde scriptum est:
Qui totam legem seruauit offendit autem in uno
factus est omnium reus. scilicet quantum ad vitam eternam.
Sicut enim si peccatis omnibus esset absolutus al-
inuolutus. ita sine uno tantum maneat eterne
vite ianuam non intrabit. Falsa est etiam penitentia
cum penitens ab officio vel curiali vel negociali
non recedit. quod sine peccatis agi nullatenus va-
let. aut si in corde odium gesserit. aut si offensio cuilibet
non satisfaciat. aut si offendenti offensus non in-
dulgeat. aut si arma quis contra iusticiam gerat.
Hec probantur de pe. di. v. fratres. Tamen si aliquis
multis criminibus irretitus et de quibusdam vult agere
penitentiam et de quibusdam dicat se abstinere non
posse non debet ei penitentia denegari continuo
non velit abstinere non tamen est absoluendus sed
dandum est ei consilium dicendo sibi quod ista penitentia non
proficiet ad vitam nisi dolebat et accipiat veram
penitentiam et si nolit desistere dicendum est ei quod faciat
elemosinas et aliqua bona ut deus illuminet
cor eius. et quod quidam dicunt quod non peniteat
de aliis valebit ne penitencia ei. Sed dicit quod sic
Nam omnia bona que quilibet facit in vita sua
prosunt ei ad vitam eternam promerendam vel sal-
tem ad minus supplicium sub eisdem de pe. di. iii
cauendum quod ... aut ad bonum temporale obtinen-
dum de pe. di. iii cauendum. et xxiii q. iii. di. quisque
culpa. Aut ad hoc ut deus cicius illustret cor
eius. Ad vero penitentiam de pe. di. v. falsas in fine.
cum mortali bona fuit dicunt bona fore
faciunt agile minuunt tormenta gehenne. Que
autem penitentia sive quanta sit sacerdotibus imponenda
dicitur. dicitur regulariter
quod pro quolibet peccato mortali dicitur
septennis penitentia imponi ut xxxiii q. ii. hoc ipsum
et quod se xxii q. i. predicandum tamen circumstantiae
aggrauant vel minuunt. De quibus dictum est supra et
quia non solum peccatum sed circumstancias considerans
sacerdos alleuiabit vel aggrauabit penas peccan-
tium de pe. di. i. in actione. et c. quidem quia
apud deum plus valet mortificatio viciorum quam
abstinencia ciborum de pe. di. i. mensuram. Ideo
penitencie sunt arbitrarie secundum arbitrium confessionis
xxvi q. vii tempora. Sed sacerdos districtus dicere
debet: tot et tanta commisisti pro quolibet debes
sic penitere. sed forte vita tua non possit sufficere
iniungo tamen tibi talem penitentiam pro omnibus. con-
cedo etiam tibi quod quecumque feceris et aliquid de-
bes remissionem peccatorum facere tibi prosint
que alias non prodessent. et quos autem tamen
pro aliquibus criminibus certe pene in canone
statute. Primus canon dicit quod presbiter fornicator

Decem annis in sicut modum peniteat tribus me-
sibus a ceteris fratribus pane et aqua a vespera
in vesperam utatur / illis finitis exeat non
tamen in publicum procedat ne plebs in eo scan-
dalizetur / postea unum annum et dimidium ex-
pleat in pane et aqua / exceptis solum diebus
dominicis / et precipuis festis in quibus vino et
sagimine cibis et caseo potest recreari / finitoque
primo et dimidio anno tribus feriis in unaqua-
que ebdomada ieiunet in pane et aqua / hec
2 di pe. Secundus si cognovit filiam spiritualem
baptizatam confirmatam / vel confessam xii an-
nis et si publica fuit deponatur / Episcopus vero
xv annis xxx q. i Si quis sacerdos et c. non
3 debet Tertius si contra naturam quis luxuria-
tus fuerit Si clericus est de clero deiciatur vel
in monasterio ad agendam penitentiam detrudatur
4 Si laicus excommunicetur ut de exces. prela. clerici Quar-
tus sacerdos parochialis vel regularis qui clan-
destinis nuptiis presumpserit interesse per
triennium ab officio suspendatur ut de clandestina de-
5 sponsatione cum inhibicio q. prelat. Quintus si quis votum
simplex violavit tribus annis peniteat xxxiii
6 di. Si vir Sextus Si quis coniugatus celebrat
in an. xi q. iii de illis de hoc dicit ut dicit ex-
7 tra q. coniugatus Septimus qui aliquis accusat ad
iniuste ad mortem xl dies ad vii annis seque-
8 tibus ut de actu accusat. Octavus quicumque fi-
liam spiritualem vel commatrem cognovit consentientes
9 et concupiscentes vii an. xxx q. iii non oz Nonus
si acceperit illam fuerit in uxorem quam alter ha-
buerat desponsatam dimittat illam / et xl dies in
pane et aqua peniteat ad vii annis sequenti-
10 bus ut de spon. du. accepit Decimo si pater
et filius aut duo fratres ad unam mulierem / a
si quis ad matrem et filiam accubuit vii an.
11 xxx q. iii di pe. Undecimus si quis voluntarie
homicidium fecit per totum tempus vite sue penitentiam
agat Si non voluntarie sed casu vii an. vel v
12 l. di Si quam / et si quis et c. ex Duodecimus
homicida voluntarius impenitens debet depo-
ni et cum eo dispensandum l. di. maior Tre-
13 decimus si quis occidit paganum se defen-
dendo / et poterat fugere est deponendus l di
de his dixit dicit ut de homicidio q committ-
14 itur ad v q. sequentibus xxiiii Si matrici-
cida vel patricida fuit / per annum integrum eccle-
siam non ingrediatur sed ante fores basilice
stans orans et deprecans deum persequat post
eciam ingrediatur non tamen cantet cum aliis nec
communicet / nec oblationes / nisi completis vii an-
nis / et hiis temporibus carnem non manducet nec
vinum bibere presumat exceptis festivis diebus
ac dominicis / nec umquam equitet tribus diebus
per ebdomadam ieiunet usque ad vesperam / pone

15 et aqua / xxxiii q. ii latorem Decimusquintus qui-
cumque sciens periuravit xl dies in pane et aqua
et vii annis sequentibus peniteat / et numquam
sit sine penitentia / et numquam in testem recipiatur
16 vi q. i quicumque Decimussextus qui iniustas me-
suras et iniusta pondera lucri causa mutare
presumpserit xxx dies in pane et aqua pe-
niteat ut de ep. et vend. ut mensure / et etiam
dampnum restituere debet ut dictum est ut de usuris
17 q. restituere et q. ult. Decimusseptimus si quis
temptavit uxorem scelerissimas causa matri-
monii capite privatur de pe. di. i Si quis
18 non dicat Decimusoctavus si mulierem per votum so-
lempne inspposuit excommunicetur / et x annis penite-
at xxvii q. i de filia et c. scioto Decimus
19 nonus si sacerdos plures missas in uno die
celebravit / et in qualibet non communicavit / uno
anno a celebratione altaris sit suspensus de cons.
di. ii relatum et dicit ut de cele. miss. q. quia
20 et q. sequentibus Vicesimus mortuus in pal-
la altaris non sepeliatur / si hoc fecit vel annis
fieri permisit diaconus tribus et sex mensibus
presbyter x annis et sex mensibus suspendatur de
21 cons. di. i nemo / xxvi q. Si quis sacram altaris
sacerdos corporis domini vase insuper et sacratum tri-
sima pollutis carpe manibus quasi vilia et
ad usum quem apta presumpsit / uno anno ex-
cetion sit tribus annis ante fores ecclesie sine conbede
maneat / tercio anno ecclesiam ingrediatur non
tamen inter cantantes / sine oblatione non manducans
carnem / nec vinum bibens nisi in natali et
in resurrectione domini / quarto anno ad com-
munio absolvatur ut decetero talia non committet /
et usque ad vii annos tribus in ebdomada
diebus ieiunet / sine esu carnium / et vini
22 potatione xii q. ii de vio / xxvii q. Si parentes
fide fregerint sponsaliorum tribus annis a com-
abstineant / et idem de filiis si consense-
rint xxxi q. iii c. i et c. de hoc Si i. Si
23 cui / xxxiii q. Si qua vidua fuit fornicata
et postmodum huic maritum per an. xxxi q. i
24 Si qua vidua / xxxiii q. Si quis contra deum
vel aliquem sanctorum vel beatam virginem
blasphemiam dixerit / ut de male. Vicesi-
musquintus dicit ut de maled. q. prelat. v. quod
25 xxv q. caveat sacerdos omnino ne verbo vel si-
gno vel alio quovis modo aliquatenus prodat
peccatorem / Si si prudentiori consilio indiguit
illud absque expressione persone caute requirat /
quia qui peccatum in penitentiali iudicio sibi dete-
ctum revelare presumpserit / non solum a sacer-
dotali officio decernimus deponendum / verum
etiam ad perpetuam penitentiam peragendam in artum
monasterium detrudendum / i e omnis de
26 pe. di. vi sacerdos / xxvi q. qui compulsus

a domino sciens puutat vtique sunt puuati
si e liber xl dies in pane et aqua peniteat
et vij annis sequentibus Si seruus per eius
tres quadragesimas et legitimas ferias xxij
q v qui compulsus | xxvij qui puutat 27
se in manu episcopi aut in cruce consecrata
tres annos peniteat Si vero non conse-
crata vnum annum Si vero coactus fuerit
et ignorans se puutauit | et postea cogno-
scit tres quadragesimas xxij q v c ij
xxviij Si quis alios ad falsa testimonia 28
uel piuria adduxerit | usque ad exitum vite sue
peniteat Alij a testimonio repellantur et sunt
infames xxij q v Si quis conuictus xxix 29
Si rectores ecclesiarum non teneant in officiis diuino
modum quem tenet ecclesia metropol vij mensibus
a communione pellantur xij di de his xxx Si quis 30
ordinauit aliquem inuitum per annum penite-
at et missas non celebret lxxiij di c i
xxxj Si quis pro baptizandis consignandis 31
crismate uel promotionibus graduum precia re-
cepit nisi voluntarie oblata Si episcopus duobus
mensibus Si presbyter quatuor Si diaconus tres
Si subdiaconus uel clericus superioris sententie
j q i quicquid inuisibilis xxxij qui in tabul 32
uel codicibus aut aliis sorte futura querit
uel diuinatos aliquas obseruare pre-
sumit xl dies in pane et aqua peniteat
et de sortil c i xxxiij si quis etiam bono 33
zelo inspectione astralabij futura requirit per annum
uel amplius ab altaris ministerio prohibetur
uel punitur et de sortil ex tenore xxxiiij Si 34
aliquid stillauit de sanguine xpi ad terram l
alibi xl diebus peniteat de cons di ij Si per
negligentiam xxxv si corpus xpi ceciderit laicus 35
si fuit xl diebus peniteat si lotus est
clerici uel monachi seu diaconi et presbyteri sine
episcopus xxx de cons di ij Si quis per ebrietatem
et qui bene de ystis duobus dic ut de const
et c qui bene eucharistia et q s xxxvj q clericum 36
occiderit xij annis peniteat et cingulo mili-
cie careat | et absque spe coniugij maneat j c t
ij xxxvij qui ignem apposuit uel apponi fecit 37
uel consilium fauorem uel auxilium dedit cetera
et si mortuus fuit careat ecclesiastica sepultura
et non absoluat nisi dampno restituto | et tunc
cum iuramento penitentia ei detur | uel recognoscit in
seruicio dei per annum permaneat xxiij q ult
pessimam et ar j t prox tua xxxviij Si 38
quis accepit de manu heretici coronam ut sciens
per annum Si sciens per x an peniteat Si
quis promiserit heretici missas celebrare in
ecclesia nesciens xl dies Si pro reuerencia per
annum Si per dampnacione ecclesie x annos
Si recesserit ab ecclesia xij an peniteat xxiij
q i Si quis sedeat xxxix Si quis cum 39
duabus sororibus uel cum matre et filia fuerit
fornicatus si alia soror uel filia habet ignorat

post vij annos potest contrahere matrimonium illa
que scit | et ille nulli poterit matrimonia-
liter copulari xxxiiij q ult c ult et de eo qui
cognouit consanguineam c i xl Penitens post iiij annos 40
potest reconciliari xxxiij q ij hoc ipsum et q se
xlj Patroni nulla bona ecclesiastica rapere de- 41
bent uel inuadere uel fraudare quod si fe-
cerit ablata restituat | et per annum excommunicationi sub-
iacebit xvj q vij filiis xlij qui diuinatores 42
expetiit uel sectatur uel tales in domum rece-
pit per v an xxvj q v qui diuinatores et c sequens xl- 43
iij Si iurauit quod cum aliquo non rediet ad pacem
vno anno a communione corporis et sanguinis sit pria-
tus xxij q iiij qui sacro xliiij Si quis per- 44
iurauit et hoc puripeserit sicut de adulterio l
homicidio penitencia imponatur Si ad confes-
sionem uenire noluit a consorcio fidelium sepeditur xxij q i
predicandum xlv Si quis bis baptizatus fuit 45
uel confirmatus sciens vij annos iiij et vj feria
et in anno tres quadragesimas de cons di iiij
qui bis et di v dictum est | et de apost c ij 46
hoc xlvj medicus communicatus ad infirmum
primum moneat et inducat ut prius aduocet me-
dicum animarum | aliquas ab ingressu ecclesie suspendantur
donec satisfecerit competenter | Item qui sua-
det infirmo aliquid quod potest vergere in periculum
mortis anime excedatur j c cum infirmitas pro
aut ista hic posui ut sacerdotes sciant penitentias
secundum canones imponere | quia multi sacerdo-
tes debent canones penitentiales ignorare | nec
quicquid facere quod possit patrum regulis obuiare
quamquid nulli | tamen pene omnes sunt arbit-
rarie di nulli | tamen pene omnes sunt arbit-
ne de pe di i mensuram Item sacerdos debet esse
discretus et cautus ut more periti medicina sup-
infundat vinum et oleum vulneribus sauciati | dili-
genter inquirens et peccatoris circumstantias et pec-
cati quibus prudenter intelligat quale ei debeat pre-
bere consilium | et cuiusque remedium adhibere diuer-
sis experimentis vtendo ad sanandum egrotum j c omnis
Nota quod episcopi et superiores et etiam inferiores prelati
exempti possunt sibi discretum eligere confessorem
j e c ult | ergo a contrario sensu non | Dicit alius
licencia superioris | ymo debent ad archipresbyteros
dere et de off archipresbyteri c i et c officium | uel si
non sit archipresbyter ad episcopum uel eius confessorem | Vade
eos qui habent potestatem ab ipso et de off ord quod ne
cetera per di pone quod mulier durante nimio fer-
uore per ipsum uel partum subposuit que viro suo
hoc suscepit uel partum subposuit que viro suo
tiet hoc reuelare | numquid est sibi pena dene-
ganda | dic quod non sed est admittenda et competens
satisfaciendo per discretum sacerdotem debet ei iniungi
j e officio Item sacerdos debet esse discretus
ut non publicet j e omnis et sciat consilium inue-
nire ut cautus faciat secundum hostiensem de-
licti quod ut cautus faciat secundum hostiensem de-
considerare qualitates personarum tamen mariti
quam uxoris | et filij putatiui Si enim mulier
suatur viro | et confidit de ipso | item quod securus
pot ei dicere | et quod inde faciet quicquid voluerit
sicut aliquem bene inuenitur | que etiam sae-
cularibus viris adulterantur | nec viri audent inde

sacerdotes curati et inferiores prelati non exempti
non possunt

loqui. Item tali casu pt sacerdos consulere quod reuelet
marito et ex quo conseruet et mulier quo ad
restitucionem absoluta quia concessum est marito de
suo disponere sicut placet. C. de inoff. testamento nemo
grauatus et C. de manu in re mandata. Si vero
periculum immineret in reuelacione facienda sicut pro
maiori parte presumitur et filius putatiuus sit homo
simplex et spiritualis et timeat seu recepto iuramento
a muliere quod hoc non propalet maliciose et
a filio quod secretum teneat si hoc viderit expedire
potest hoc in secreto filio reuelari et inducendus
est ut intret religionem vel ad remotas se trans
ferat regiones et de hereditate nichil habeat
et sic quo ad satisfactionem hereditatis mulier est in
tuto. Sed numquid tenetur filius de consumptis
bona fide non. ar. C. de rei vendicatione certum est. mulier
autem tenetur ut infra sequitur. Quid si filius non
est talis nec vult credere mulieri nec acquiescere
consilio sacerdotis vel ei periculum est reuelare tunc
nullum restat remedium nisi quod mulier si proprium habeat
heredibus qui ab intestato venirent vel aliis heredibus
quo ad valorem partis istius filii putatiui restitucionem
per eum consumptorum satisfaciat competenter
vel si tales non extant faciat elemosinam de
consilio episcopi et ar. ff. ii. Si non habet vel non potest ad
plenum satisfacere doleat de peccato proponens firmiter
in mente quod quando poterit satisfaciet iuxta posse
satisfactio vero fiat per eundem sacerdotem vel ali
quam interpositam personam quecumque hoc fiat fac
dicendo quedam persona tenetur vobis in tanta quan
titate vel si non potest satisfacere mulier potest
dicere quedam persona tenetur vobis in tantum dolet multum
tum de peccato supplicat pro deo et salute anime vestre
quod ei remittatis. Sic intellige Ho. in c. officii et
ar. xxii q. v. hoc vt. nec debent in aliquo casu
in plena predicta dicere vt consulunt aliqui fatui
sacerdotes quia sibi non crederetur nam allegantes
turpitudinem suam non est audiendus ff. de donat.
3 inter virum et uxorem. Sed numquid peccata alicui semel dimissa
redeant. Super hoc sunt v opiniones si eis obmissis
dicit quod in v casibus redeunt. Primo si post ordinat aposto
ta sit. Secundo si fateri penituisse piget. Tercio prima
1 culpa redit. Primo propter fraternum odium vnde in euangelio
serue nequam omne debitum dimisi tibi quoniam roga
2 sti me. ff. de pe. di. iiii dicit. Secundo propter crimen
3 apostasie vel heresis de pe. di. iiii quicumque. Tercio
4 si peniteat eum penitenciam egisse ar. xxiii q. iii qui
5 opes. Quartus si contempnat quis penitenciam sibi
iniunctam ad ar. de pe. di. iii. Si aliquis. Quintus si
aliquis grauatus a iure vel ab homine propter impe
dimentum vel infirmitatem eius insidiam fuit absolu
tus et iniunctum ei fuit ut cum se reperiret et in
iuriam passo satisfaciat si hoc commode potuit nec
curauit adimplere, de sen. ex. eos qui li. vi. Ad
si infirmus sit sacerdotum sic quod ab eis in periculo
mortis positus pura est inquirenda confessio pec
catorum non tamen illis imponenda est quantitas pe
nitencie sed intercedenda et ei amicorum oracionibus
et elemosinis studiis pondus penitencie subleuandum si
forte migrauerint ne obligati a communione
et consorcio venie fiant alieni a quo periculo

si diuinus exemptus fuerit vel conualuit penitencie
modum a sacerdote sibi impositum diligenter obseruet
et ideo secundum auctoritatem canonicam ne illis
ianua pietatis clausa videatur oracionibus et con
solacionibus ecclesiasticis sacra vnctione olei iuncti
secundum statuta sanctorum patrum communione viatici
reficiantur xxvi q. vii c. i. quia penitencia vel
reconciliacio morientibus non debet denegari
xxvi q. vi. Si presbiter et c. cognouimus. et de nemine
desperandum est. Dicit est in via de pe. di. vii c. i.
3 Quid si hereticus confitetur et non vult resilire
numquid reuelare potest. Dic quod non sicut nec
peccatus (?) alias aliis reuelauit ar. ff. de of. ord.
vigila super oues tuas quia lupus. Si sacer
dos scit debet adire episcopum et ei dicere custo
di et vigila super oues tuas quia lupus est in
grege. Nec obstant illud quod aliqui exponunt
quod potest reuelare tali qui possit prodesse et non
obesse xxii q. v. hoc videtur quod loquitur de
peccato audito extra confessionem. Ultimo numquid sa
cerdos potest commutare penitenciam alicuius penitentis
siue ieiunia vel alias satisfactiones circa subditos
distinguere. Aut tu queris vtrum sacerdos possit
commutare illa ad que tenetur per votum vt pote
ieiunia vel peregrinaciones et similia et tunc dic quod non
sed solus episcopus ff. de vo. et vo. re. c. i. Aut fuit
sibi penitencia iniuncta in confessione pro peccato tunc
ad penitenciam penitentis potest commutare dum tamen
stricte et propter causam racionabilem hoc faciat ff.
xxxi di. presbiter.

De remissionibus et indulgenciis

182 Sequitur de secunda parte, scilicet de remis
sionibus. Primo ergo videndum est quis possit
facere remissiones. Secundo quantum valeat
tercio quibus prosint. Circa primum potest concedere indulgencias
siue remissiones. Primo papa potest facere generalem
si voluerit quia vocatus est in plenitudinem
potestatis ii. c. ad ex. ea. insi. Item legatus apostolice sedis
4 in prouincia sibi commissa quia et statuta generalia
facere potest ff. de of. leg. c. ult. Item archiepiscopus per
totam prouinciam suam i. c. in eo et licet non sit
iudex ordinarius nec liceat iudices contentiosa
in sua prouincia nisi in certis casibus ut ff. de
of. ord. pastoralis iii. tamen voluntariam ar. ff. de
cens. procurat. quod potest li. vi. et ff. de off. leg. l. ii. Item
episcopus in sua diocesi. Alii inferiores prelati non
possunt nisi ex speciali concessione vel alia legitima
causa eis competat ff. de ex. pr. pla. accedenti
bus. et priuilegia concedere possunt episcopi et archiepiscopi ff.
de his que fi. a pla. quando et ar. ff. de vi. pote
nullus. Secundo quantum possunt episcopi et archiepiscopi dare
de indulgenciis. Dico quod in dedicacione ecclesie
siue ab uno siue a pluribus ecclesia dedicatur non
extendatur indulgencia vltra annum. alias pro
quibuscumque causis indulgencia concedatur xl
dies non excedat i. c. cum ex eo quod ult. Si pone
quod quilibet concessit annum in dedicacione vel
vltra xl dies in aliis causis numquid valet
indulgencia. Ho. et Ho. dicunt quod sic. tamen dicit Ho.
quod non i. c. indulgencie li. vi. Quid ergo
si eius dominus concessit diocesi xl dies et me
tropolitanus xx dies et eadem die legantur (?) quilibet

lec | quicquid dans elemosinam habebit lxxx
dies | Host. dicit quod sic si fiat obtentu indulge-
ncie vtriusque | quia neutra excedit | e cum ex eo i. fi.
et e. se. | Sed sub qua forma debent concedi
littere | dic quod alias non debent recipi | nec aliud
nisi secundum formam que inferius sequitur
quam papa concedere permittitur | forma autem litterarum episcopi
qua debet concedere hec est | Quoniam ut ait
apostolus omnes stabimus ante tribunal christi recep-
turi prout in corpore gessimus siue bonum siue
siue malum | oportet nos diem messionis extreme |
misericordie operibus preuenire ac eternorum intuitu semina-
re in terris | quod reddente domino multiplica-
to fructu recolligere debeamus in celis | firma
spem fiduciamque tenentes | quoniam qui parce seminat
parce et metet | et qui in benedictionibus seminat
in benedictionibus vitam eternam | Cum igitur ad
sustentacionem fratrum et egenorum ad tale confluen-
cium hospitale | proprie non suppetant facultates
vniuersitatem vestram monemus ac exhortamur in
domino atque in remissionem vobis iniungimus peccatorum |
quatinus de bonis a deo vobis collatis pias elemosinas
et grata eis caritatis subsidia erogetis vel
per subuencionem vestram ipsorum inopie consulatur |
et vos per hec bona et alia que domino inspi-
rante feceritis | ad eterna possitis gaudia per-
uenire | e cum ex eo | Sed queritur ad quid va-
leant iste indulgencie | Inter hec sunt vero opiniones
que recitantur | e quod autem in glo | Tu dic secundum Ho
quod valent ad illud et in quantum concesse sunt |
cum enim paratus sit in plenitudine | et ceteri in
partem sollicitudinis | in q. vj qui se scit | de
pe. | potestate
usque ad honorem | non autem contra talem
potestatem diuinum disputare | ad hoc quod de concessione
pla tenta et di. pondet et sic valent tamen qua-
ntum sonat | et quo ad deum et quo ad ecclesiam | Certum
enim sonat | et quo ad deum et quo ad ecclesiam | ut
ergo si papa concedit generalem remissionem pro
subsidio terre sancte | et aliquis vere penitens
et contritus assumit crucem credens firmiter totum
sibi remitti | et sic moritur credendum est secundum quod
sibi remittitur | et sic moritur | Nota
dicit Ho. | quod nec purgatorium senciet | Nota
tamen quod pro omni peccato duplex pena debetur
temporalis et eterna de pe. di. i. si peccatum dauid
et c. sicut primi | Sed per contricionem pena eterna
dimittitur de pe. di. i. verum Sed temporalis non per
satisfactionem ut de pe. di. i. si peccatum | et per ista
pena qualitercumque satisfaciat ecclesie | Sed tamen non
recipiat suffragia et absolutus est quem absoluit |
et ligatus est quem ligat xxiiij q. i. quodcumque |
hec intellige claue non errante xxiiij q. ult.
et xj q. iij in eterno | Sed pone
si quis non recte | et xj q. iij in eterno | Sed pone
quod alicui fuit penitencia imposita septem
annorum | et alius fuit septem annos remissionis valitu-
dinis viij | dicunt quod vij annos remissionis valitu-
ros sibi ex precepto imponentis de penitencia | iniunctos
ultra ieiunare tenetur | Sic secundum | Si in vita
te satisfecit ecclesie non tenetur ieiunare ex neces-
sitate si ex honestate | et si contempnit peccat
mortaliter pro contemptu | Si enim semper

dolere de peccato de pe. di. in penultimo | Host. dicit |
quod credendum est quod omnino liberatus est de quo dubium
non est | quo ad ecclesiam | Vnde non tenetur vlterius
ieiunare | nam per indulgenciam iniuncte penitencie re-
mittitur | ut patet | e cum ex eo quia ad hoc ibi xl
dies | Tamen iste remissiones siue indulgencie
non prosunt secundum Ho in purgatorio | nisi illis quibus
facte fuerunt dum viuerent | Credo quod quibus prosunt
pro quod illis tamen quibus proprii iudices hoc specialiter
indulserint | e quia autem | Sed de hac sunt tres
opiniones | prima quod nullus episcopus potest remit-
tere vel absoluere | nisi subditos suos tamen et hoc
continuit littera illius c. | e quia autem ibi | cum a iure suo
recesserit | Vnde quo ad remissionem nichil valet
quod isti questores dicunt | cottidie talis episcopus dat
dedit dies de indulgencia talis v et tal x
cum non possint alienos soluere vel ligare tamen
prodesset ut simplex elemosina | Sed pone quod episcopus dat
x dies de indulgencia illi qui facit elemosinam pro
uel ecclesie | et aliquis extraneus inde transiens
pro ista indulgencia aliquid offerat | quicquid pro
dest ei dic quod sic quia tunc iam quasi contrahit
dando in sua diocesi | Vnde efficitur de iurisdictione sua
ut de foro competenti et c. ult. | Secunda
quod de foro compet. cum contingat et c. ult. | Secunda
opinio est xi. b. et concedere et indulgere illis a quibus
in eo quod confessores qui sunt iudices anime in
confessione possunt concedere et indulgere illis
a quibus audiunt confessiones | quod omnes remissiones
valeant a quibuscumque episcopis sint concesse in re-
missionem peccatorum | dummodo elemosina faciat | quia
sacerdotes sunt iudices | e omnis vtriusque si dicat |
ergo tamen in penitencia | et quod valeat eas redime
indulgencijs | et hoc bene valeret quia ipsemet
iniungit ei eandem | quod possit penitenciam committere
ut de pe. di. i. mensuram | Hanc credo veriorem tamen
sed non contradicat ista
prima a multis tenetur | sed non contradicat ista
opinioni | Tercia opinio est quod episcopus vltimus diocesanus
potest ratificare omnes indulgencias enim | Episcopi
ut tunc valeant | alias non | Sed hec aliquo iure
non roboratur | et ideo non est tenenda | quia
episcopus non potest concedere ultra xl dies | e cum ex eo
indulgencie li. vj | ergo non potest indulgencias
ab alijs datas ratificare | quia quod alicui non
licet suo nomine | nec alieno licebit | de reg. iur.
quod alicui li. vj | Nota quod addendum prouisum
indulgencijs non debent subditi compelli | sed cari-
tatiue admoneri | e c. Romana li. vj | et qui inte-
tantur ad elemosinas querendas sicut modeste et distric-
te | non in tabernis et alijs locis incongruis hospitentur
ti | non in tabernis et alijs locis incongruis hospite-
nec inutiles vel sumptuosas faciant expensas
conuentes omnino | ne falsi religionis habitum
gestent | e cum ex eo quia plures | Sequitur videre
de irregularitatibus et dispensacione in quibus episcopus
possit dispensare et in quibus | nec per consequens
videbitur in quibus casibus irritas incurratur
et in quibus casibus potest episcopus dispensare
Host. dicit et ista opinio est communior quod episcopus vbi-
que potest dispensare vbi non inuenitur expresse
prohibitum | et non secundum locum ab a contrario sensu

ff. de iudic. Ac si clerici et de adulteriis et aliis crimi-
9 nibus que sunt minora potest episcopus dispensare quia
in multis gravioribus casibus adulterio dispe-
satio est permissa Episcopo puta in heresi l. Si presbiter
et in sacrilegio l. Si quis presbiter et in aliis me-
tis et generaliter ubique non prohibitur dispensatio
intelligitur esse permissa ar. 1 de sen. ex. nup. et
c. A nob. Secunda opinio est p. de sampsona
distinguentis utrum Episcopus velit dispensare contra
canones qui non inducunt irritatem et tunc non potest
vel contra canones prohibent ne aliquis ad plures
ordines uno die promoveatur vel quia sit contra
hoc iuris ff. de tempore ord. dicens Aut contra canon.
qui inducit irritatem tunc distinguit utrum proce-
at ex defectu persone puta contraxit cum vidua
non potest ff. de biga. Tunc de sec. et c. nup. Aut ex de-
licto tunc distinguit utrum ex ipso et tunc Episcopus
potest dispensare ut in adulterio et in aliis inferioribus
ut ff. de iud. Ac si clerici et de adulteriis non autem
in maioribus quia ex quo conceditur de mino-
ribus de aliis denegatur xxv di. qualis ff. ex
alieno debito tunc potest in maiori puta in symo
ff. de di. Si diaconus et 1 q. v. c. 1 et ult. Hanc opinionem
habes ff. de iudic. Ac si clerici in gloza Tercia op-
pinio est hostiensis et hec doctoris mei qui dicit quod distincto
precedens non valet et distinguit sic Si tu que-
ras in quibus casibus Episcopus possit dispensare de-
bent quod in adulteriis et in aliis minoribus potest
dispensare ff. de iudic. ac si clerici c. 1 nisi inveniat
expresse prohibitum ut l. Si qui in aliquo de
maioribus criminibus quam sit adulterium non potest
dispensare ar. a contrario sensu ff. de iudic. ac
si clerici c. 1 nisi inveniatur expresse concessum
l. Si Si quis presbiter et c. de his hanc opinionem
credo veriorem Sed ut scias in quibus est concessum
et in quibus prohibitum in medio ponatur In
1 istis casibus permittitur Episcopus dispensare pri-
mo cum illis qui recipiunt sacros ordines extra
2 tempora statuta ut ff. de tempore ord. consultationi se-
cundo cum eo qui suscipit ignorant ordines ab
eo qui renunciaverit loco et dignitati Episcopali ff. de
3 ord. ab Episcopo qui ren. et c. 1 Tercio cum eo qui igno-
ranter suscepit ordines ab excommunicato ff. de ord. ab
4 eo qui ren. c. ult. Quarto cum eo qui xx annos
complevit quod personatum vel dignitatem habeat
quibus cura non imminet animarum ff. de eta. et
quali. permittimus li. vj nec obstat c. indecorum
et c. quia intelligitur quod nec infra xxv an.
7 ad dispensationem episcopi ut dixi Quinto cum eo qui
est in minoribus ordinibus constitutus ut habeat eccle-
siam ff. de eta. et quali. potest ea hodie non requiritur
aliqua dispensatio ff. de instit. Si is ad quem
6 li. vj Sexto cum adulterio et aliis minoribus cri-
minibus irretito ut ff. de iudic. Ac si clerici c. 1
1 Septimo cum eo qui facit duellum si non sequatur
mutilatio vel mors ff. de cle. pug. in duel. c. 1
8 et dicit ut ibidem c. ult. Octavo cum iterante bap-
tisma si religiosus ingrediat ff. de apost. c. ij
9 Nono cum eo qui plures habuit vel habet concubinas

10 ff. de bigam. qui cle. Decimo cum eo qui institutus
est in ecclesia ab eo qui instituere non potest ff. de cle.
11 pereg. c. ult. Undecimo cum eo qui in sacris ordini-
bus contraxit matrimonium ff. de cle. coniug. Sane
12 et dicit ut ff. de regul. c. virginitatem cum regularibus
ut possint in secularibus ecclesiis ministrare ff. de sta-
13 mo. quod dei timorem et xvj q. 1 c. eate in hoc xiij°
cum clerico per saltum promoto ff. de cle. per sal. promoto c. 1
14 de hoc dicit ut ibidem c. Sed quis poterit xv°
cum clerico ordinato ministrante ff. de cle. non ord.
16 mi. c. ij et dicit ut ibidem c. preterea xvj°
cum clerico furtive ordines suscipiente nisi fuerit
inhibitus per excommunicationem ff. de eo qui fur. ord. et c. 1
17 et ult. et dicit ut ibidem c. quis possit xvij quod reli-
giosus ad maiores ordines transeat ff. de regul.
18 significatum xviij in mutatione prebendarum et
alia eiusdem prebendalium ff. de rerum permuta. que-
19 situm et c. big. li. vj xix° cum eo qui bigamum ordinat
potest Archiepiscopus dispensare ff. de big. c. ij et idem
20 esset si p. di. alios iuris ordinaret xx° cum illegiti-
mis ut ad minores ordines valeant promoveri
et eciam beneficium habere sine cura animarum ff. de fil.
21 pres. Is qui defectum li. vj xxj° ad symoniacum quod in
ordine et quod in beneficio 1 q. v. c. 1 et ult. et
ff. de elect. Si aliquis dicit ut ff. de sy. c. preterea ego
22 xxij cum ordinatis a symoniacis dicit ut ff. de sym.
4 c. Sed quis poterit In istis vero irritatibus non potest
episcopus dispensare sed papa Primo in homicidio l. Si
1 minor dicit ut ff. de homi. c. quiqumque Secundo
2 cum symoniaco in ordine ff. de sy. c. presbiter et 1 q. 1
3 Statuimus et dicit ut ff. de sy. c. quis possit Tercio
cum illis qui scienter in excommunicatione posita se fecerunt
ad ordines promoveri tamen sciebant vel si quos ta-
les dominat excommunicatos set ignorabant symo-
plus dico quod si sciunt statim ignorabant qui se fe-
cerunt promoveri puta se obeysse dicunt inclusio-
nis sunt in culpa ita quod Episcopus vel archiepiscopus
non poterit cum eis dispensare et idem est si cele-
braverunt excommunicati tamen circa religiosos sunt in eorum
vel iuris pariter non habentes post pacem pe-
nitencie abbates vel alii superiores poterunt di-
spensare nisi secundum grave fuit et notabile vel is
qui facit adiutus sit et distructus ut violenter
contra ignorantiam vel obliviosum presumat 1 de
8 sen. ex. cum illorum c. 1 et c. ult. Quarto cum clerico
excommunicato qui accedit ad iudicium principis ut sentencia re-
laxetur contempto iudice ecclesiastico xj q. v. Si
7 quis Episcopus Quinto cum bigamo ff. de bigam. c.
6 1 et ij dicit ut ibi dixi proximo vel l. Sexto
cum ordinato extra quatuor tempora vel aliis il-
licite si hoc ff. de tempore ord. c. ij et c. consulta-
tioni Et si dicis 2 p. Episcopus potest dispensare ut
1 ff. et c. in istis casibus in predicto proximo cum ordina-
to cum dispensatione ministrante si quosdam cum
ff. de suma. it. c. 1 si non probant quod in tali
casu iuris aliqua invenitur quamvis taliter
graviter peccaret nec est tali ipso iure excommunicatio in-
flicta sed potius in medicanda ff. de tempore ord.
quod ad translationem dicit si hoc quod Episcopus potest cum

Item cum presbitero qui incidit in abscisionem privatus corporis fecerit
pilea amputatum de corpore vi c. significat
Item cum pueris fornicantibus et aliis … capitalibus
si fuerit ordinata l. di. de his Item cum monachis qui se
transferunt ad ingressos monachos si minoris regule est
monasterium ad quod se transfert de reg. ord. c. … potest
Item … passet … …
et … suplicia … de ele.
… et de … …

Item … in hoc causis episcopus potest dispensare cum his qui fuit in xiiij anno ad
… obtinendum … de eta. et quali. Indecorem quod hodie est revocatum per
c. prout de eta. et quali. li. vj Item cum sacrilego l. di. Si quis presbiter Item cum
… ut in clericatu prodicat l. di. ut constituet Item dispensat
… … l. di. de his clericis xxvij q. vi c. … Item cum clericis alienis
… constituti in … … licenciam suorum episcoporum ut ibi remanere possit
Item cum … qui ad locum aliquem accessit non cum intencione ut demorarentur
… si … … … de … c. … in glo.
Item in omni voto preter votum continencie et votum in … de voto c. 1
Item cum hereticis … … … … … c. … pro-
… … ad … … de … c. … dat

tali dispensare ix q iii lugd' et ex de tempo
ord' consultacioni | nisi mediata esset sibi ex
ercitacio ab homine | et p'ea celebraret vel m
si papa tales suspendat ex de t'pe ord' cu
quidam lras | 2 c dilectus nisi viii° cu suspe
so a canone a divinis si celebret | vel se ut prius
inmisceat divinis | de sen exc cu medicinalis 2
ex de re iudi cu eterni li vi | de notorius
fornicarius celebrans irreg fit | quia suspensis
a divinis ex de cohi cl'i 2 mli via | et t ult' 2
ex de vi et ho cl'i ut dicitur q ex si quis | nono 9
cu eo qui sinaq sanguinis dictat vel scribit vel
aliter agnique exercet | vel purgacionem vulgarem
2 vindicate sanguinis audet vel benedictionem vel
pniciam sui exhibet | ex ne cl'i vel mo ex maxi
et ex de homi tua 1 | 2 q' est viii si in delicto
incidit vel mediocri diminucio sequatur si no
impedimentu pt dispensare ex de cl'i pug
nan t 1 2 n | Decimo eo qui impedimentu 10
habens sine dispensacione fuit ordinatus | hic
episcopus ante promocionem posset dispensare l
xxxvi di ex si quis | xi° cu religioso leges vel 11
phisicam audiente ut promoveatur ex ne
cl'i vel mo no magno 2 c sup specula | xii 12
cu religioso in apostasia promoto ex de apost
t ult' | quia e excatus eo q' dimisit habitu
ex ne cl'i vel mo | ut periculosa li vi | xiii° cu 13
clerico no ordinato ministrante | ut possit pmo
veri ad superiores | pt tn episcopus ut in suscepto
ministret ex de cl'i no ord' t ii | xiiii° cu clico 14
psaltu promoto sciente si ministret deceris si no
ministret vel ignorant ex de cl'i psal pmi c
i° 2 l'n Di sollicitudo | xv de cognito qui furtive 15
ordines suscepit ex i epus vel archidiaconus in
hibuit excatus ex de eo qui fur ord' re t i
Decimosexto cu illo qui celebrat sciente in loco 16
supposito interdicto | de sen exc c' qui c ob
re li vi | vel dic ut | de sen exc c pone q'
aliquis | c cu illo qui celebrat presente excoicato
q' dic ut | t pro q' ad secundu | xvii° cum ea 17
siliens papa refiuat qui fuit xiiii de quibus
dicat' ex e c' cam | xviii° cu filiis presbitorum 18
et aliis illegitime natis | ut in sclo ad sacros
ordines promoveantur | vel in religione ad di
gnitates ex de fil pb t 1 pt 2 ult | tn epus
pt in minoribus | ut | e t de qui defectu
li vi | xix in defectu etatis ex de eta 2 qli 19
Indecorum | xx° ut quis habeat duas prebendas 20
ex de concess preben lras | xxi° ut duo plati 21
vm ecce equaliter psunt xvi q v c plc | hic
eni mestiu esset ex de of ord' quia in pte
risti xxii° cu corpore viciato si pt desformi
tas vel fuit in culpa ex de corpe vic quali
p totu | et ex de cl'i egrot petum | xxiii° ut 23
quis duos sacros ordines in una die re
piat | nec ad infamiam nec pniciam publicam

fraternitatibus | nec cu penitus illaminis | ut sint cl'i
ci l di no confidat | xxiiii ex si quis sacros ordi 24
nes ab aliquo epo recepit sine licencia pp'y epi ex
de tempo ord' seque | et c' eos li vi | 2 adde q'
dicat' ex de tempo ord' c conferre usque ad q' vel
abbates | xxv cu suspenso in tonalio ex de pb 25
que | xxvi° cu eo qui se iterata pmacon macula 26
t se facit in eadem ordine iterum ordinari | quia
i se facit in eadem ordine iterum ordinari | quia
salubrim | xxvii° si se fecit iteru baptizari de 27
cons di iiii eos 2 c qui bis | xxviii cu noviciis 28
vel habe altius professionis ut fiat abbas ex de
ele offic | xxix si ad subversionem fidei adherescant 29
heretice et i contemptu ecce fecerunt semp ab
eis ordinari | i q vii convenientibus | xxx° cu eo 30
qui sciens e ordinatus a symoniacis licz non
symoniace | vel ab excoicatis vel ab epo qui renun
ciavit loco 2 dignitati | i q i ex si quis a symoniac
2 ix q i ordinaciones et ex de ord' ab epo q' renu
e c i 2 n | Nec q' sine iusta causa dispensa si epo
ppt inspecta dispensacioz deponendus e | si sup
hoc fuit accusatus et eciam ille cu quo dispensat
l di t i 2 c si qui in aliquo nisi | et habeat
no consulo q' aliquis iudices irrez nisi ubi in me
morentis hec expressu | Nec restringenda e me
moratis hec expressu et penalis | ff de penis
gulantes cu sit odiosa et penalis | ff de penis
pses | et de pe di i qui pene | 2 hodie expressu
e | de sen exc c qui in pn li vi | cum viii casib 7
no consuevit epa dispensare | pmo in homicidio 1
voluntario l di miror | ii° cu bigamo ex de big 2
sup eo 2 c nup | tercio cu eo q' facit se iterum 3
ordinari | quarto cu eo qui fecit se iteru baptizari 4
| quinto cu ordinatis ab hereticis | sexto cu ordinat 5 6
a symoniacis | decisio dic ut ex q' pro nisi et
ex de apost c plc | septimo in restone recum alie 11
nacu ex de vs cu tu et ex de homi | dicut
q' eos | pone quod epus in illis casibus in
quibus pt no velit dispensare | nunquid est
compellendus dicat p q' sit | quia vinci e iusta
ca debita e dispensacio l di dure scto | lz t
ex si quis pbr | et c q'sideranda | 2 priat epus no
dispensando ar ii q v qnto nisi | quod ad hoc
tenetur de bono 2 equo | aliter pt cogi p supiore
ex de iud pati nullus | quia equitas scripta
pferatur iuri rigori ex de of dele consuluit | et
ex de reg pm lic li vi | alij dicunt q' lic sit
debita pcti tn no pt nisi supplicando dicut
l patus debetur de meliori de ciua vim q i
lic ille tn no pt eu petere ut e q cum scriptus
| tercio hoc no e sile | item pone q' actator pro
bavit intencionem 2 alius petit secundu dispensare
nunquid | epus pt dispensare in iniuria i iniuria
actantis | an si actator desidere i preiudicium debet
pena consili puri | tanqua l obligatur ad pe
na talionis | dicas q' sit de iud' | ac si clari
que i distincte | et simpliciter dicit ergo in nos

nõ debemus distinguere / cũ ibi nõ distinguat
ut de re iu et offic' delicta ppe finem et ut de
baptismo maiores / 2 multi faciunt iniuriam
qui utitur iure suo / ut de elec cũ eccia uult
Sed cũ clericus si deficiat in probatione nõ
pt dispensare l. di. Si quis diaconus Sed
pone q aliquis sit per sniaz condempnatus
nunquid pt super condempnacionem epus di-
spensare distinguere / aut condempnatus fuit
depositus / aut degradatus Si depositus sim-
pliciter dicendo ego te depono ab officio 2 bene-
ficio / pt dispensare / ut de iudic at si clerici
Si uero fuerit degradatus sit cũ illa solempnita-
te / qua fuit promotus auferendo sibi sacras
uestes / et tonsuram ut de hor hibetur ut de
penis q species ũ forma / tunc distinguere
ut de cle ex in c. di. pt dicitur supius
q epus pt dispensare / Nunquid hoc tm i-
telligatur de ordinibus susceptis dic q simr
dicitur de omnibus est intelligendum / de ũ
sig cũ tibi / 2 c pnlt l. di. de his qui non 2
c sex / 2 cũ hoc sit beneficium largissime est
interpretandum ut de don cũ dilcis nisi Sed
nunquid p huiusmodi dispensacionem possit ali-
quis in epum promoueri Respo non quia cum
illegittimo ad epatum solus papa dispensat
ut de elec innotuit Sz in minoribus bene-
ficiis bene pt epus dispensare ut de fil psi
c ult et c ppsuit et c his qui defectum li vj
a Si in mortali pctõ existens sine manifesto
siue in occulto peccat mortaliter / ordines re-
cipiendo siue alia sacra / xl di multi xxv
di. Illud / 2 sic recipiens nõ debet exequi
nisi egerat pniam 2 secum fuit dispensatum /
quia suspensus est quantum ad se xj q iij audi
2 ij q vij c quia ergo nisi petm leue fuit /
tunc si uelit se corrigere potest ministrare lxxxj
di c. i.

De sententia excommunicacionis

187 Dictum est supra de penitenciis in
generali Sed quia requiritur pnia in
excommunicacione / ideo de istis uideamus /
Primo quid sit excõacio / et unde dicatur Quis
possit ferre sniaz excõacionis / et quot sunt
eius species / de snia autem lata post ab ho-
mine Pro quibus causis sit infligenda
et qualiter tollatur / et que sit pena non
a seruantis excõacionem Excõacio est hoc est a
communione exclusio ar. i. eo c. cũ medicinalis
li vj / et per hoc ponitur exclusio /
intelligitur de minori et maiori excõacione /
ut de except. per exceptionem Sz aliter 2 quis sic
diffinitur Excõacio est a qualibet licita com-
munione 2 legittimo actu separacio Unde adam excõicatus
fuit ab esu ligni xi q iij cum deuotus Dicitur
aut excõacio ab ex q est extra et communio
b quasi extra communionem positus Sed unde habuit
excõacio originem quidam dicunt q aplus uel glosa
dicit q adeo si p aplos fuit publicata Sed
qui possunt excõicare dic q epi 2 superiores
possunt excõicare et anathematizare solempniter in
hunc modum debent xij sacerdotes epum circum-
stare / et lucernas in manibus habere quas
in conclusione anathematis uel excõacionis proi-
cere debent in terram 2 conculcare pedibus Deinde
de epla per parrochias mittantur continens
excõicatorum nomina / et causam excõacionis xj q
iij debent Alij prelati inferiores qui possunt
causis cognoscere ut abbates uel parrochialibus
causis / ut decani uel plebani possunt ferre
sine solempnitate premissa / ut de off ord cũ ab
ecclesiarum xvj q i Alia est / 2 circa sacerdos p-
rochialis ut de of ord Si sacerdos Sed a
qui dicunt q hoc est uerum quantum ad malefa-
ctores / quia licet habeant iurisdicionem de iure
quantum ad parochianos ut de epis 2 penit c
i. tn consuetudo sibi tollit hec / nisi quantum
ad malefactores Alij tn intelligunt platum
excõicare posse 2 iurisdicionem habere qui electus est
a collegio uel ab uniuersitate ut de elec c i et
xciij di legimus / et idem intelligit ũ si pficiatur
atur a collegio uel uniuersitate ab eo q habet
administracionem cũ iurisdicione publica ab epo /
b Species excõacionis quo ad pns due sunt /
una que uocatur maior que separat a sacra-
mentis ab ingressu ecclesie et a communione fi-
delium 2 hec dicitur quandoque anathema Alia
est que uocatur minor que tm separat a sacra-
mentis de utraque dicitur iij q iiij engeltrudam
c Maior excõacio incurritur ab ipso iure siue
a iure infligitur in lxxiij casibus Primus
si percuciat clericum xvij q iiij Si quis suadente /
uel cuiuslibet religionis conuersum / i c nõ est
dubium licet adhuc nõ sit professus / i c religio
so q quamuis li vj assumpsit in xvj casibus
Primus est si ludendo hoc faciat / et nõ ani-
mo irato / i c c. i. ũ inter clericos si ignora-
2 bat ipsum esse clericum / i c Si uero aliquis contra
ignoranciam probabilis fuit / alias nõ ex-
cusaretur ut de cle excom aplice / 2 ut de
eo qui ae et c. i. 2 ij Item si tonsuram
uidit et eum clericum nõ credidit Respo q incidit
in sniam / Dic tamen ille sit clericus Item si in
ueritate nõ erat clericus licet tonsuram de
ferre 2 illa percussisti / credens illum clericum
apt constitucionem temporis / nisi p ea causis efficacius
ar xj q iij quam multos Sed quid si credas
percutere clericum 2 percucias laycum / nunquid es ex-
catus Dic q sic ut de biga nup 2 c finali

Sed contra quia iudicandi sciendu[m] q[uod] fit no[n]
sciendum q[uod] faciens intendit ff ad l. aqui[lia] de
sit l. i. q[uod] dominus Sic q[uod] host[iensis] q[uod] no[n] est excitatus
in vitate lic[ite] de iniuria Secundo si accidit
percutie[n]t[e] tyrannu[m] et in pyxdna errans percutit
iniatu[m] clericu[m] t. dicit q[uod] non incidit pro
t. i. c. Si vero aliquis vero dicit si percutiat
clericu[m] quem credebat laycu[m] non est excusatus
quia sola temeritas et violencia in hoc con
sideratur i. c. c. i. 2. c. veniens Planus di-
xit q[uod] e[st] excusatus quia constat q[uod] percussit cleri-
cu[m] et iniuriari voluit ff de iniur[iis] cu[m] qui
q[uod] si iniuria distinguere aut fuit in culpa
sui negligens utpote de nocte ubi no[n] poterat
discernere tu[n]c est excusatus ar[gumentum] de cl[erico] excom[municato]
aplice[ato] quia fuit ignorantia crassa et supina
et de const[itutionibus] c. licet ii vi Si v[er]o non fuit ne-
gligens inquirendo nec credebat cleri[cum] tu[n]c
non est excusatus ut i. c. Si v[er]o aliquis Sed
si quis sputat i[n] faciem clerici non tamen ma-
nus iniciat utiq[ue] e[st] excusatus host[iensis] dicit
q[uod] sic ar[gumentum] i. c. i. inip et c. contingit in insti[tutis] 2
idem intelligit si in caput vel in corpus
clerici vinu[m] aqua vel alius liquor effunditur
vel turpiter p[ro]iciat si lapide vel baculo vel alio mo
percutiat quia in his omnibus fit iniuria cor
poralis eodem si scindat vel rumpat vestem
suam vel capit p[er] capillos ita q[uod] in uno loco
ipsu[m] teneat invitum et minis et terroribus
ipsu[m] sine motione corporali faciat invitu[m] stare
in itinere vel sequi ire et hoc maxime in 2
laicis Tercius qui i[n] continenti vim vi repellit 3
laicis c. i. Si v[er]o aliquis q[uod] si v[er]o et de
sentencia i. c. Si v[er]o aliquis q[uod] Si vero et de
tempore i. c. Si v[er]o clericus q[uod] Si v[er]o et de
homine suffragii in ten[sione] fiat quedam consideratio
Sed in repulsione tali ut i[n] continenti fiat et
no[n] ex intervallo ff de vi et vi ar[mata] eodem e[st] q[uod]
no[n] ex intuitu Si v[er]o e[st] causa defensio-
nis igitur 2 i. c. Si v[er]o eadem causa defensio-
et no[n] animo vlaxendi ex[tra] q. i. quid culpatur
et ad moderamine inculpate tutele tamen si qis
modu[m] excedat 2 no[n] ex proposito no[n] tenetur
reputat dicit de rest[itutione] spol[iatorum] olim et i. c.
pendimus dicta 2 ro distinguit an fiat vis
p[er]sone an rebus Si p[er]sone tunc tunc antiqua
vis illata e[st] repellenda est 2 si aliquis vi
repellat primus p[er]sum[m] s[cilicet] q[uod] no[n] ulci-
scendi s[ed] defendendi ca[usa] id faciat ff ad l. aquil.
Si ex plagis q. tha[m]mariis et hoc si primus
percussor iterum volebat percute[re] tercius si vole-
bat ipsu[m] repute et ali[quis] repulisset prius
videtur esse vindicta quam repulsio iniurie et
hac equum videtur fiat eni[m] moderamen si
illud tantu[m] fiat quo obmisso violencia repel-
li no[n] possit Si ego vi violentiam intulisti pri-
cului motus ab ea virtute non potuis tamen
sine pena infligas multosfacius dicitur pu[n]it
sine pena ar[gumentum] de homic[idio] c. n. ff ad l. aqui.
l. i. m. Si v[er]o vis infertur rebus licitum e[st]
repellere illatam in continenti 2 infendam
vel quaciu[m]q[ue] potuit vel sciuit collectis amicis

ff de acq[uirenda] poss[essione] q[uod] in eo q[uod] ult[imo] et de rest[itutione] spol[iatorum] oli[m]
insti[tutis] Si iniuriam vel illatam ex p[er]sone ex intervallo
non licet quia sic esset vindicta ar[gumentum] 6 d[e] homi[cidio]
suscepimus Sed utiq[ue] possu[m] repelle[re] iniuriam
socii mei vel vicini etiam cum armis videtur
q[uod] sic ex[tra] q. iii fortitudo et c. non e[st] inferenda
hodie hoc e[st] expressum q[uod] quilibet tenetur iniuriam
proxi[m]i vel vicini propulsare Nisi quis si negligat
et p[otes]t videtur iniuriantem fouere et esse p[ar]ticeps
culpe eius i. c. delicto q[uod] et quis ad licent li vi
Quartus si de mandato plati hoc faciat i. c. 4
Quartus sed timore dum tamen mandatum sit iustum vel aliter
si dubitetur ex[tra] q. i. quid culpatur insti[tutis] Si
aut iniustu[m] esset non est obediendum xi q. iii
Iulianus quia de mandato platoru[m] p[ot]uit capi
clerici et ad iudicem trahi diligenter dum tamen
non amplius solu[m] extendatur violencia q[ua]m
defensio vel rebellio exigit dicoru[m] li. c. ut fa-
me q[uod] si et c. Si clericus li vi Sed utiq[ue] sine
licentia epi p[ot]uit capi clerici dic q[uod] non pro iur[e]
proximo dicta licet etiam essent depositi non
tamen curie traditi secularis hosti[ensis] Si dictum nec
se immiscent enormitatibus i. c. ad non ab ho-
mine et c. p[er]pendimus host[iensis] tamen dicit q[uod] ubi esset
periculum in mora laycus posset capere clericum
sine licentia epi et sine nota excommunicationis per le-
gem que dicit q[uod] si debitor fugiat creditor p[ot]
ipsum retinere p[ro]pria auctoritate q[uod] alias non posset
ff qui in fraudem credit[orum] Dicit p[ro]bor q[uod] Si debitores 7
Sextus si percutit sentencia arma et premonitus a
tercia se ut desistat i. c. ad non ab homine
In audita 2 c. contingit Septimus si se immiscebat 6
secularibus enormitatibus licet monitum p[er]cussit
i. c. ad non ab homine quod 2 c. p[er]pendimus 1
septimus si excitat secularia negotia et tercio
admonitus se non corrigat Octavus qui percutit 8
clericum cum uxore matre sorore et filia p[ro]pria turpiter
agentem i. c. Si v[er]o aliquis q[uod] nec ille Si v[er]o et
si immoc p[er] matrem intellige omnes superiores
et noie filie omnes inferiores ar[gumentum] i. de vs[u] sig[nificatione]
Item et 2 ff de v[erborum] sig[nificatione] appellatione 2 l. liberos 1
Nonus intrante dicta officia que per 9
vel alius clericus ad que spectat p[ot]est exercere de
ecclesia i. c. veniens 2 c. ad voluntate q[uod] Si quis
Decimus magister qui facit leuiter i. c. ad voluntate q[uod] 10
si causa correctionis 2 intuitu disciplinae alios
Undecimus magister qui Undecimus qui 11
iniuriam i. c. t. i. v. neq[ue] magister Undecimus qui
ratione officii quod in ecclesia gerit percutit
clericum Duodecimus in semore exire qui deuote 12
zelo hoc facit Tredecimus platus qui leuiter 13
corrigit Quartus decimus dominus familiae 14
corrigente vel parente vel propinquo consi-
quadraginta casus probantur i. c. ad voluntate q[uod]
si et intellige quod ad istos sex casus ultimos
q[uod] percussi vel repulsi ab ecclesia sunt i[n] iure
ribus ordinibus constituti ut ibi dicitur
ergo non p[ot]est sic compescere in sacris ordi-
nibus constitutos licet tribuit officium quia ex
eo q[uod] permittitur specialiter de minoribus ordinibus
de aliis prohibetur ex[tra] Si qual[iter] 2 quia

honorabilia membra exceptis grauioribus cul
pis verberibus subici non debent xlv di cu
btus | puniant aut aliter admonicionibus
et si se non correxerint suspendi possunt | de
ore insi dolentes | possunt etiam tamen leuiter pu
ti | in inferioribus ordinibus constituti ponere
ergo quod iste pene modum excedunt nunquam ma
dut in Canonem | credo nisi irato animo hoc fa
ciant et ex proposito | non credo quod incidant in
Canonem | quia solummodo dolum prosequitur xvii
q iiii si quis suadente | et ii c t i et violen
cia non committitur sine dolo et manus pre
dictorum non sunt dolose sed caritatiue | licet for
tuito casu modus disciplinae excedatur ar ii c
17 de volutate in principio xviii in clerico deposito et tra
dito curie seculari de iudicio cum non ab homine
sed qualiter degradetur et in quibus casibus
dic ut de penis et de penitentiis et de heretic quod
puniunt si aut non sit traditus curie secu
lari retinet priuilegium clericale hxxi di dictum |
15 xvi qui percutit cohabitatorem secularem seu buffo
nem | si per annum artem illam exercuit | vel si
tertio admonitus non desistit infra annum de
de vi c ho cle cleri li vi | xvii qui percutit clericum
qui contraxit sine licet cum virgine et vigie
dimisit tonsuram et vestes clericales | de de cle
qui cleri li vi | ideo dic quod est excusatus ut dictum
18 est ibi quod ultimo | xviii qui percutit bigamum cum
sit omni priuilegio clericali nudatus de biga
19 alteracionis li vi | xix qui episcopus suum clericum de
furto suspectum per ipsum verberibus et genu
bus subicere | et in carcere detrudere de
20 deposito graue | xx quilibet clericus potest capere
fugientem suum vel socium suum modico tempore | si est
eum suspectum et punire iudici non aut ut ius
sine quoque suf | laicos vero non licet etiam si
sint iudices cum aliis percutiens clericus est excusatus
et mittendus ad sedem apostolicam pro absolucione
obtinenda | ut xvii q iiii si quis suadente |
fallit hoc in xiiii casibus primus est in mor
1 tis articulo | c non est dubium | et xvii q iiii
2 si quis suadente secundus si habeat inimicicias
ab capitulis vel alias iustas excusaciones
| c de cetero tercius si cessante impedimento vel
periculo se non representauerit sedi apostolice recep
turi mandatum apostolicum | in eandem sentenciam re
3 incidunt ipso facto | c eos qui li vi quartus
hostiarius qui racione sui officii clericum non
4 grauiter lesit | c si vero aliquis in principio quintus
bus mulieres que in nullo casu ad se ap
sunt mittende | c mulieres et c quamuis
5 sextus senes septimus debiles septimus
6 pauperes isti tres casus probantur | c ca
nostitur et c quod de his octauus cessante impe
dimento tenentur adire sedem apostolicam | c qua
uis alias remittendi in extrauagantes | c eos qui
li vi de pauperibus distinguit aut sunt ita pau
peres quod ad curiam ire non possent nisi me
dicando tunc non sunt mittendi | c quod de his
et c quamuis aut sunt pauperes tamen possent ha
bere aliquid | ita quod non irent mendicando
tunc sunt mittendi | c ea noscitur quomodo
tamen distinguit utrum consueuit mendicare et
tunc non excusatur quia ideo non consueuit
non compellitur mendicare | si excusatur primum
magis apparet octauus monachi et canonici
regulares | et quilibet religiosi | nisi manus sint
atroces | c monachi et c cum illorum siue ante
ingressum commiserit siue post ut ibi dicitur |
etiam clericum post percusserint secularem | c re
ligiosi li vi non vero monachum alterius claustri
percusserit per abbates utriusque claustri debet
absolui | c cum illorum et c canonica | et illud
quod dicitur de monachis extenditur ad hospi
taliarios si professionem habeant fortem | c canonica,
decimus si religiosus socium suum vel alium percusserit
extra claustrum existens recurrat ad dyoc e
piscopo quia priuilegium abbates locum non habet ar
in c monachi et c cum illorum item quid si ali
quis fugiens de seculo confitetur se excommunicatum |
nunquid debet absolui antequam recipiatur dic
quod sic quia alias non est ei communicandum xi
q iii cum excommunicato | sed nunquid prelatus religionis
qua vult intrare ipsum potest absoluere dicit ho
quod sic pure et sine aliqua condicione | quia
illis illa tenebras nisi ipso iure se si in eadem
religione perseuerauerit | et hoc est verum nisi ex
cessus grauis sit et enormis ut satis colligitur
| c cum illorum et qui sunt claustrales et sequentibus |
et c religiosi et quamuis li vi et c eos qui c li
et ar quod dicit de penitentiis et remissionibus
9 vndecimus infidelis | qui non sunt sui iuris
sicut filiusfamilias et serui | c mulieres et c re
latum, nec intelligas de filiis qui dum sunt
in patria potestate non dicuntur sui iuris | quod
debent tales ad curiam mitti | nisi sint infra
pubertatem | c quamuis et c ultimo | de seruis filius
intellige cum seruus facit hoc ut dominus suo
seruicio defraudetur | vel cum dominus sine culpa
sua grauatur in amissione operarum | c relatum
tum ergo videtur idem dicendum in viro si in fraudem
dem vxoris hoc faciat | et in libero qui operas
prestare tenetur ar supra quod ultimo per latum de
tamen non credo cum hoc non inueniatur quia
hoc edictum ut omnes ad curiam mittantur quod
expresse non excipiuntur prohibitorum est ar | c cum
10 illorum in principio | decimus in his qui magne
sunt potencie | et ita delicati quod laborem
eundi nequeunt sustinere | ita tamen quod prius sta
tus persone et vitabis negocii romano pon
tifici intimetur | et per consilium eius tales de
commisso scelere corrigantur | c mulieres

v. de hoc. Undecimus in pupillo qui scilicet non dum 11
habet xiiii an. ut e. c. i. siue ante pubertatem
siue post postulet absolui ut e. c. i. Duodecimus 12
qui commune viuit et dormit in una domo
licet sint seculares b. de vi. et ho. cle. qui in et
ut e. ex tenore insi. xviii q. in monialibus in
omni casu ut e. de monialibus. Sed quid si
monasteria essent in diuersis episcopatibus et
una monacha percutiat monacham uel mona-
chum commissum uel dicti eiusdem episcopatus
dicit b. quod conueniat utrosque episcopus uel alter
deleget alteri vices suas ut e. c. tu illorum
xiiii qui leue et modicam iniuriam irrogant 13
non aut enormem uel grauem ut e. peruenit et
c. tu illorum. Enormis aut siue atrox iniu-
ria cognoscatur quatuor modis scilicet ex loco ubi
fit ut in foro ecclesia uel coram multis siue
iudice. Secundo ex loco vulneris ut si sanguis 2
non consueuit de facili exire. Tertio ex facto 3
ut si mutilatus fuerit uel grauiter lesus. Quarto
ex persona ut superior scilicet abbas et episcopus siue
prelatus inst. de iniur. § atrox. et ut e. tu illorum.
Quid si modicam lesionem cum sanguinis effu-
sione quia de facili sanguis effunditur qui-
dam inquid idem est ac si enormis. Hostiensis
dicit quod satis committendum est in arbitrio superio-
ris quia verbum effusionis habundantiam
signat xvi q. i. reuertimini et x. c. si sepe
Quid si percutiat quis presbyterum suum curatum. Dicit
quod prelatus e. s. b. § de pe. expressum in glo.
expresse hostiensis de cle. ego tua nos. Hec sunt
de primo casu scilicet de violenta manuum inie-
ctione. Secundus casus in quo incurrit excommunicatio
ipso iure si quis mandat alium percutere clericum
ut e. mulieres § ult. quia qui per alium facit
per seipsum facere videtur. ut de reg. iur. qui facit
li. vi. et de rest. spol. cum ad sedem insi. et ille
qui facit sibilit. ut e. vniuersitatis. licet esset in pre-
latus eius uel ei subiectus. quia preceptum iniustum
fuit cui non debuit obedire sed potius deo
ut e. relatum xi q. iii. iulianus. Secundo
pone quod mandauit si an manuum iniectionem
quid erit. Dicit quod in canonem incidit et ma-
dati reuocauit ita quod reuocatio ad ipsum perue-
nit ar. de preb. mandato et c. ex insinuatione
ff. mandati si mandassem. Tertio pone quod ma-
dator ante manuum iniectionem moriatur tunc
non erit excommunicatus quia mandatum morte extin-
guitur ut de off. del. relatum et c. licet et ecclesia
non ligat sub ecclesia ar. ut e. a nobis ii. Quarto pone
quod non mandat sed ex post facto ratum habet iniquid
incidit in canonem. Hostiensis dicit quod sic et hoc quod
non. tu aut distinguere quia aut percutiens fa-
cit hoc nomine tuo et postea audiens ratificas
tunc es excommunicatus. Quia ratihabitio retro trahitur

et mandato comparatur. Aut facit simpliciter non cogi-
tans de te nec nomine tuo. tunc non es excommunicatus
quia ratum habere non potes quod tuo nomine gestum
non est. ii. c. cum aliquis li. vi. Tertius est qui habet 3
potestatem prohibendi et non prohibuit quia fa-
cientes et consentientes pari pena puniuntur
ut e. quante. hoc intelligitur per cooperationem uel prestan-
do auctoritatem ut de off. del. c. i. de hoc dictum est
ut de penis c. ult. Sed inquid omnes tenentur
defendere clericum uel ecclesiam laicum. Quidam dicunt
quod sic et specialiter de dicto xi. di. perpendimus et iii q. i.
nulli et c. si. Hostiensis dicit contrarium sed quod ad solos
prelatos siue rectores uel alios qui habent
aliquam potestatem in aliquos hoc pertinet. et ad hoc te-
nentur ratione potestatis et non alii. xxiii q. iii.
forte et c. ex sta duo. Unde si ego qui non habeo
aliquam potestatem ideo quod aliquis vult percutere clericum
seu liberare siue in eo consilio uel auxilio non
sum excommunicatus. si non prohibeo illum. licet alias for-
te peccarem. quia ipsum non defendo cum possem
pena enim tantum actores teneri debet ut de his que
ui arma per ea quesiuit. Quidam contraria in-
telligunt de illis qui ratione potestatis ad hoc te-
nentur alias consentire viderentur et prestare
auctoritatem si vident et non prohibent etiam facto
alii solummodo verbis sed non factis ut dicit hugo
excepto di. exror alias peccarent. non tamen ipso
hoc excommunicati essent. Sicut ut e. c. Sed inquid
possumus de hoc pro denunciationis. Dicit ut
ut de acu. c. denunciatio. Quartus inquid. Tertia
in violatoribus ecclesiarum uel effractoribus earum
de aliis locis sacris ut e. conquesti et xvii q. iiii.
omnes ecclesie. Quintus in incendiariis ecclesiarum 7
uel locorum sacrorum ut e. tua et c. conquesti et xvi
q. iii. ca... De istis duobus casibus dicit ut
ut de rapt. et incend. c. pena. Sextus in captatoribus 6
sed ferat arma hostibus sarracenis uel iudeis
et sarracenis. Septimus si falsat literas siue scriptura 7
apostolicas per se uel per alium ut de cri. fal. ad falsariorum
dicit ut ut de cri. fal. c. aliter in literis usque ibi. 8
Octauus omnes heretici siue occulti siue manifesti
quocumque nomine censeantur ut de heret. ad abolen-
dam et c. excommunicamus et ut e. nouit. Nonus qui defen- 9
dunt hereticos uel receptant uel eis credunt
ut e. nouit ut de heret. Sicut ait et c. excommunicamus
et credentes. Dicit ut ut de heret. c. puniuit et c.
item credentes. Decimus illi qui faciunt statuta 10
contra ecclesie libertatem uel consuetudines quas
contra introductas faciunt obseruari. Undecimus 11
qui de cetero talia statuta fecerint. Duodecimus 12
qui statuta illa libertati ecclesie contraria
scripserint. Decimus tertius potestates consules rectores 13
et consiliarii locorum ubi de cetero huiusmodi statuta
et consuetudines edite fuerint uel seruate.
Decimus quartus qui secundum ... presumpserit 14
iudicare. Decimus quintus qui in publica forma 15

seruari ea statuta uel consuetudines redegerint
16 iudicatam hec prohibentur ꝑ c noui. Decimosexto
qui infra duos menses huiusmodi statuta non
deleuerint de capitularibus suis .i. libris uel
deleta fecerint seruari ꝑ 2 nisi iurauerint quod de
cetero talia non attemptent Debent etiam a
iudice citari et sic a iure et a iudice erunt ex-
17 cati ꝑ c grauis et t noui. xvii ꝯ cum aliquis a
paucioribus quam a duabus partibus cardinalium
in papam electus electioni de se facte consentit ꝑ
et per ipsam se gerit nisi se uelit huiusmodi abstinere
18 et de elec licet de precaua. xviii ꝯ qui de tercia parte
cardinalium confisus papa nomen sibi usurpat ꝑ
et etiam qui ipsum recepit tanquam papam et
19 de elec lic. et si quis. xix magistri et scolares
cum aliquo ciue Bonon. de hospicio loquendo uel
conducendo irrequisitis scolaribus inquilinis ꝑ
ante tempus conductionis elapsum et de loc c. i.
20 xx ꝯ quicumque religiosi professi exeuntes ad au-
diendas leges uel phisicam ꝑ et ne cl. uel mo.
sup. specula et t. non magno ꝑ nisi infra duos
21 menses redierint. xxi ꝯ Archidiaconi decani
plebani preposita cantores et alii clerici personatus
habentes et presbiteri ꝑ nisi infra duos menses a tempore sue
ne illius constitucionis non desisterint scilicet ne audi-
ant leges uel phisicam et ne cl. uel mo. c. nullus
nisi ꝑ cum hec pena non extenditur ad eos qui
prochiales ecclesias obtinent ꝑ nisi eedem ecclesie fue-
rint plebanie subse capellas habentes ꝑ et constitu-
tuuntur clerici prepetui ꝑ nequientes absque causa ra-
cionabili amouere ꝑ et ne cl. uel mo. statuti li. vi
22 xxii ꝯ qui participat in crimine criminoso propter illud crimine
excommunicato prestando consilium auxilium uel fauorem
ꝑ c nup. de sen. excom. secunda et t. contubie. xxiii ꝯ
23 qui scienter et sponte participat cum excommunicatis a
papa ꝑ uel eos recepit ad diuina secundum ymo et ho
ꝑ c signauit licet glo intelligat participacione
24 in crimine licet non in aliis ꝑ c ... qui li. vi xxiiii ꝯ
principes uel prelati seu quicumque alii passissinos
quecumque xpianum fecerint uel mandauerint inter-
fici ꝑ licet mors non sequatur ꝑ et qui eos defendit
receptant uel occultant excommunicacionis et depositionis a
dignitate honore ordine officio et beneficio sen-
tenciam incurrant ipso facto et de homicidio pro
huiusmodi li. vi xxv ꝯ qui tenet in uinculis clericum
25 uel indomo licet non tetigerint ꝑ c nup. in prin-
26 cipio ꝯ Incendiarii domorum et locorum non sacrorum
ex quo per ecclesiam publicatur ꝑ c tua nos. xxvii ꝯ
27 Qui romanos uel alios xpianos pro negocione
uel aliis honestis causis nauigio uectos uel
naufragium passos spoliat nisi satisfecerit et
28 de rap. ex comm. xxviii ꝯ qui utitur creditibus
uel alienacionibus a scismaticis factis et de
scismatici c i. xxix ꝯ qui dicit romanam ecclesiam
29 non esse caput ꝑ et ei tanquam capiti non uolt
30 obedire xxx dist. mulli prelatos. xxx ꝯ Symo. ecr.

31 in ordine ꝑ q i. reperiuntur. xxxi ꝯ grecus qui
in contemptum baptismi lauauit uel baptisauit
32 baptizatum a latino et de bap. mo. licet. xxxii ꝯ
uicarius episcopi qui propter ampullam dicit sibi episcopus
33 associauit ꝑ si rebellis et de off ord. quoniam. xxxiii ꝯ
qui nuncios uel scripturam mittit uel loquitur
secrete cum cardinalibus dum sunt in conclaui ꝑ
ad tractandum de electione pape et de elec. ubi
34 periculum quod mill li. vi. xxxiiii ꝯ uicedomini et
alii rectores ꝑ et officiales ꝑ qui non seruant
illa que statuuntur in electione pape uel fraudem
35 adhibent et de elec. ubi periculum quod preca. xxxv ꝯ
qui electores uel amicos eorum uel eorum mo-
nasteria uel loca alia per se uel per alios grauat ꝑ
uel spoliant ꝑ eo quod rogati seu alias inducti
eum pro quo rogabantur ꝑ seu inducebantur eligere
36 noluerint et de elec. sciant li. vi xxxvi qui
regalia custodiam uel gardiam aduocacionis
uel defensionis titulum in ecclesiis usurpare
et de elec. generali li. vi xxxvii ꝯ qui cogunt
37 ad dirigendas in electionibus monialibus ꝑ si
faciat aliquid per quod inter eas super ipsis electio-
nibus faciendis quod sit discordia orta uel or-
ta nutriri et de elec. in decempmentatibus quod
postremo li. vi xxxviii ꝯ qui procurat quod con-
38 seruator cognoscat nisi de uiolentiis et iniu-
riis manifestis et de off. de dele. hac consone
quod prauit li. vi xxxix ꝯ qui citat mulieres
39 ad iudicium propter ferendum testimonium et de iudic. mu-
lieres li. vi. xl ꝯ quicumque prelatos uel personas
40 ecclesiasticas compellit res ecclesie uel iura tradere
laycis in emphiteosim ꝑ et de rebus eccl. non
ali. hoc consultissime quod pnle li. vi xli ꝯ qui
41 pedagia uel guidagia persone ecclesiastica pro
personis propriis quas deferri faciunt ꝑ non tamen
causa negocionis per se uel per alium exigit ali-
quid ꝑ uel extorquet et de censi quamquam li.
42 vi. xlii ꝯ Laici qui compulerint prelatos uel
capitula submittere bona mobilia ecclesiarum ꝑ
uel iura nisi moniti talia in sua libertate
43 dimittant. xliii ꝯ qui ex contractibus huiusmodi
iam dudum initis uel in futurum inici contin-
get ultra id quod ultra naturam contractus
permittitur eis usurpauit ꝑ ni moniti destiterit ꝑ
et sic recepta restituerit hec duo probantur
et de rebus ec. non ali. hoc consultissimo
44 li. vi. xliiii ꝯ Iusticiarius uel domini temporales
impetratores literarum apostolicarum ꝑ uel alias in fo-
ro ecclesiastico litigantes ꝑ uel litigare uo-
lentes ꝑ in hiis que de iure uel antiqua
consuetudine ad forum ecclesiasticum pertinent ꝑ
per se uel per alium ad desistendum ꝑ uel in foro
seculari de eisdem huiusmodi litigandum ꝑ per
iudicum ecclesiasticorum ꝑ uel impetrancium aut
litigancium uel litigare uolencium ꝑ uel propin-
quorum seu ipsorum rerum ꝑ aut ecclesiasticarum

capcionem mediis vel aliis compellant | vel
impediant cominus per se vel per alium co-
ram iudicibus ecclesiasticis delegatis seu
ordinariis valeant litigari vel dederint con-
silium vel favorem | nec absolui possunt nisi
satisfecerint de omnibus dampnis | et iniu-
riis competenter de immu. ec. quum li. vi. xlv 65
qui tale statutum obtinentes suis subditis pre-
cipiunt | ne prelatis vel clericis seu personis ecclesiasti-
cis aliquid vendant | vel emant ab eis bla-
dum | molant vel coquant panem vel alia pre-
sumant obsequia exhibere de immu. ec. eos
qui li. vi. xlvi religiosus professus qui in 66
scolis vel alibi temere habitum religionis
dimittat | vel ad quevis studia litterarum vadit |
nisi a suo prelato cum consilio sui conventus vel
maioris partis eiusdem sibi eundi ad studium
licencia primitus sit concessa xlvii doctores 67
vel magistri qui religiosos habitu suo dimis-
so leges vel physicam audientes scienter docent
vel in scolis suis detinent | hec probantur
de ne cl. vel mo. ut periculosa li. vi. xlviii 68
qui scienter hereticos credentes et defensores
tradunt ecclesiastice sepulture nec absolvuntur |
nisi propriis manibus extumulent et locus care-
at sepultura xlix laici qui publice vel priva- 69
te de fide disputant de here. quicumque in
pri. ubi isti duo casus probantur l quecumque 70
persona singularis locat domos ad exercendam
usuram usurariis publice alienigenis de
usuris usurarum li. vi | nisi eos de terris suis ex-
pellant omnimode infra mensem li qui re- 71
presalias concedunt contra personas ecclesiasticas
vel bona earum | et tali concessione utentes
nisi revocaverint infra mensem de iniur.
et si pignoraciones pignoraciones li. vi. lii 72
dederint licenciam capiendi vel alias concedendi
seu alias in personis aut bonis suis vel suorum
gravandi | eos qui sentencias excommunicacionis suspensionis
vel interdicti protulerunt | vel eos qui eas ob-
servant et excommunicatos vitare nolunt | vel quorum occa-
sione sunt late | nisi sentenciam integram revocaverint |
vel si ad bonorum capturam propter hoc processum fuit |
nisi infra viii dies bona et dampna fuerint
restituta liii qui tali sentencia usi fuerint vel 73
aliquod consilium prestiterint vel ipso motu in qua se
permanserint per duos menses non poterunt | nisi
per summum pontificem absolui | hec probantur
in e. quicumque li. vi. liiii qui absolvuntur in mortis 74
articulo vel pro alio impedimento | si cessante
periculo impedimento se non representent quam
citius commode poterunt illi qui poterat eos
absolvere lv quilibet iniungitur a sede apostolica 75
a legato vel ut se representent ordinario

suo vel aliis eorum iniunctum suscepturi vel satisfaciant
lesis hec probantur in c. eos qui li. vi. lvi 76
professi religionum mendicantium absolutarum in conc-
ilio generali | que prius non erant confirmate si
deinceps admittant aliquem ad suum ordinem | vel
domum vel loca nova acquirant vel loca acqui-
sita alienent | sine licencia pape de reli. do. reli-
gionum li. vi. lvii qui ab aliis quam a pape 77
cancellario vel qui de mandato pape hoc officium
gerit recipiunt litteras pape de cri. fal. dura in pri.
lviii omnis persona presens et futura cuiuscumque 78
condicionis dignitatis aut status etiam cardina-
lis q. i. c. p. de calumpnia vel eorum alterum facien-
tes pro cardinali habito | aut ad cardinalatum ad-
miserit seu votum eorum seu alicuius ipsorum suffragium
in electione pape admiserit | aut eorum papam no-
minavit elegit assumpserit | seu in hiis dederit
auxilium consilium vel favorem lix qui dab. q. 2 79
per vel natis eorum favorem prebuerit vel
auxilium scismate persistentibus | hec probantur
de scismati ad succedentes li. vi. lx glozatores 80
constitucionis exivi super regulam fratrum minorum
aliter quam littera ipsa sonat sensum ipsius adaptan-
tes | vel concordancias vel contrarietates seu
diversas vel adversas exprimentes inducentes de
v. s. exiit li. vi. lxi quicumque eligitur in 81
senatorem urbis vel patricium romanorum absque
licencia pape de electione ut ... v. xxi |
ista que sequuntur usque ad c. inter etc. | habent
solummodo locum in regno francie quia facta sunt
a duobus legatis lxii qui per seditionem conspira- 82
cionem convocacionem sive habitam cum aliis quam-
cumque firmitate vallatam impediunt cum latenter
vel patenter prestiterint | quominus ecclesiis secula-
ribus vel regularibus dignitatibus personati-
bus | aut administracionibus quibuslibet | illi
ad quos electio ipsorum vel dignitatum per viam electionis |
vel postulacionis spectat provisio eiusdem loci |
de personis ydoneis quandocumque extiterint omnino
et alias libere per electionem aut postulacionem
canonicam valeat providere lxiii qui contra 83
multitudine cum armis et sine armis commocio-
ne acclamacione conatacione tumultu | in
loco in quo ad quos spectat electio postu-
lacio vel provisio convenerint seu in ipsos electores
vel in aliquos de eisdem | tempore quo predicta imminent
facienda duxerint | irruendo eodem loco fractu-
ram seu violenciam | vel in personis electorum no-
tabiles iniurias irrogaverint | et post qui ope
vel consilio clam vel palam per se vel per alium |
aliquid egerint | per quos conspiracionis vel con-
vencionis inite nequicia in aliquo sortitur ro-
bur | et per hoc contingit electionem postulacionem
vel provisionem totaliter impediri | vel differri |
hec probantur | de elec. tocius in concil. lu- 84
iten et sibi sequentia lxiiii iudex del. vel
conservator qui litteras citacionis dat sub illa
forma | quos vobis lator presencium nominabit vel
alia forma consimili lxv iudex del. vel 85
conservator qui litteras dat ad citandum personas
in litteris domini pape vel legati non contentas

pretextu testimonii prohibendi ubi uel quan-
do status cause hoc non requirit | sed ut ipsi
uel actor fatigentur eorum laboribus et expensis |
uel ut recipiant et extorqueant aliquid ab eis
66 dem | lxvj quando executor uel conseruator da-
tus a delegato qui pro absolucionis uel rela-
xacionis beneficio impendendo | uel quos senten-
cionis suspensionis uel interdicti ipsius dede-
rint moderandas emendas pecuniarias seu res a-
lias pro emendis quocumque exquisito colore pre-
sumunt petere exigere | aut oblatas recipere
ex postfacto | Ab hac pena ultima non potest absol-
67 ui | nisi a papa uel predelegatum sedis ap. hec
probantur de off dele cum in iure | lxvij qui
testamenta uel quascumque ultimas voluntates im-
pugnant et reprobant | pro eo quod statim aut se-
cularis potestas presentes non fuerint | aut auctoritatem
non prestiterint | quando testator suum condidit te-
stamentum | aut aliam ultimam voluntatem | Cuiuscumque
cuiuscumque condicionis uel dignitatis extiterint | si
infra viij dies postquam super hoc moniti fue-
rint non desistant | ibidem de testibus | Ad presump-
68 cionis | lxviij qui confugientes ad ecclesiam ibi
vulnerant mutilant interficiunt | aut reducunt |
uel inde extrahunt violenter uel inde extractos
vulnerare seu mutilare presumunt | uel ultimum
supplicium infligunt | uel procurant uel consilium
aut operam adhibent in talibus perpetrandis
69 ibidem de imu et sanguisuge | lxix qui nuncios
et executores ecclesiasticorum iudicum literas uel ac-
ta deferentes | hac occasione verberare deti-
nere capere occultare mutilare uel occidere ul
literas | seu acta eis auferre cancellare uel de-
struere | uel celare et qui ad hoc consilium dede-
rint | uel operam ibidem de penis cum uel | Alie
etiam excommunicaciones bene in concilio bitu-
ricensi continentur | sed superius sunt posite et de-
10 inceps eciam ideo hic minime sunt ponende | lxx cleri-
ci uel sacerdotes qui post trinam admonicionem for-
nicarias uel mulieres | de quibus potest esse su-
spicio | unde populus uel ecclesia scandalizetur in
domibus propriis uel alias duxerint retinendas
11 lxxj quicumque clerici uel sacerdotes racione alicuius
consuetudinis pro parte sepultura | uel pro aliis
sacramentis aliquid exigere uel extorquere
presumant | lxxij constituti in sacris ordinibus
12 manicas consutitias uel sotulares consuticios |
uel rostratos vestes quoque rubei coloris | vel viri-
dis ferre presumant | et specialiter archidiaconis et pre-
positis qui habent curas animarum | ne cappas ha-
beant manicatas et floratas et sacerdotibus |
ne utantur cappis manicatis et monachis
ne cappis sumptuosis et non nigris de cetero
utantur sub eadem pena diuinis prohibendum |
k hec probantur in constitucione galonis | Minor
excommunicacio est que tantum priuat communione sacramentorum
de hoc dicit ut de cle ex mi usque ad quod excommunica-
tus | ista minor excommunicacio a canone inflicta
potest relaxari eciam sine iuramento a simplici sa-
cerdote | e nup quod | Cum secundo | hec infligitur
a iure cum quis committit sacrilegium xvij q iiij

omnibus et c inter | et c contumax dicit ut de rapt
2 orum violatores vi Sed quid | Secundo sacerdos for-
3 nicarius lxxxj di si qui sunt Tercio symoniacus
non in ordine sed aliunde | q j reperiuntur |
4 Quarto qui recipit ecclesiam de manu laici sine
consensu episcopi xvj q vij Si quis deinceps et
de vs quid pati postea quod. Quinto in pauperis
7 usurariis de vs quia in omnibus | Sexto illi
6 omnes qui prestant ecclesiastica sepultura | et quis sit
1 multi | ut no de sepul quod prohibentur | Septimo
quilibet notorius peccator lxxxiiij dist in eos
8 Si illud xiij q ij pro obeuntibus | Nono com-
cans cum excommunicato non in crimine sed in osculo salu-
tacione simplici loquela | oracione uel mensa
unde versus Si pro delictis anathema quis efficiatur
os orare vale communio mensa negatur xj q
iij excommunicatos et c se et j c nup quod cum si a | Sed
in personam tertiam non transit xj q iij excel-
lentissimus | et sic incurritur ex participacione
minor | licet prestatur iuramentum | e cum desideres
in prin | nisi in casibus qui in hijs versibus con-
tinentur | Vtile lex humile res ignorata necesse
Hec anathema quidam facit ne possit obesse
Vtile | propter utilitatem meam rem meam uel
pecuniam mihi debitam repetendo | ne ille in-
deatur excommunicacionem reportare | e Si vero |
et hoc potest fieri in secreto | Idem potest coram
iudice quia sibi non debetur defensio denegari
de exc ex cum int et c dilecto | Item requi-
uel inquirentes contra hereticos | credentes
fautores et defensores eorum | prout licite aduocare
in auxilium iudices quosque licet excommunicatos | nec
propter hoc sinam excommunicacionis incurrunt | dum tamen
non participent cum eis in aliis de heret ex
scientes li vj Alter pro utilitate excommunicati in
hijs que pertinent ad eius salutem licet alia
verba interponat | ut magis apud eum profi-
ciat et eadem | Incurrendo | e Responso | et c cum vo-
luntate in prin xj q iij | Ancessor | et c se et c
excommunicato | Hec inquid tenetur seruus cohabitare so-
cium excommunicatum uel inquid in eadem camera cum
eo uel in eodem lecto dormire | ex quo cameram
insimul conduxerunt | uel inquid in eadem men-
sa comedere Dic quod non potest nec debet ipsum cohabita-
re | ex quo hospicium uel cameram insimul condu-
xerunt | uel inquid in eadem | quia ius habet
in rem Vnde ex quo ante excommunicacionem contracta
est societas | non dissoluitur | e Si vero | Sed dormi-
re secum in eodem lecto | uel comedere in eadem
mensa | uel bibere cum eodem vase non xj q iij
excommunicatos | alias incurrerent excommunicacionem | e nup quod
Cum si a | Sed potest in parte camere uel hospi-
tagia in suo comedere potest et dormire | hoc
intellige si sed sine magno dampno so-
cietatem diuidere non possit ar xj q iij ances-
sor et xxiiij q iij c j | lex propter eandem enim
legem matrimonii que est viro et uxori potest illa
viro communicare xj q iij quoniam multos et j e
quod alia | Humile sicut est in filiis seruis an-
cillis et mercenariis ut in prox quoniam | Item
uxor et ipsi tenentur participare marito propter
et suo excommunicatis | sine periculo excommunicacionis Sed
inquid ergo mulieri excommunicate vir tenetur

comunicare uel filio pater uel seruo uel
mercenario domus dic quod non et de filia
expressum est xxviij q. i. de filia et sic per
illud c. doctores intelligunt idem esse de aliis
que persone iste sunt subdite uxor et filia
patri et sic de aliis vnde non tenentur
eos recipere ad comunionem mense uel orationis
et hoc in penam ipsorum maiorum qui tenebantur
corrigere suos subditos a facto preter quod causam
anathematis incurrerunt alias uidentur eos fo-
uere et sic incurrerent maiorem j c. nup. q. i.
vir tamen potest petere debitum non ad imperia
iudicantur xxxiij q. i. si quis uxorem sed
exactus non tenetur reddere. item filius te-
netur subuenire patri et pater. et hoc potest cum
sit ei obligatus et sic de aliis ar. xxxiij q. ij
de illis et j c. relatum dum tamen pater uel dominus
non fuerit in culpa ut ibi innuitur sed si pe-
dente excommunicatione malitia prius uel domini cuius
cum celebretur filius emancipetur uel
accipiat uxorem uiuendo segregatim a pa-
tre uel libertatem consequetur uel merce-
narius complesset tempus ad quod se obli-
gauerat ex tunc non euaderet excommunicationem
minorem si et obligatio precessit excommunicationem
cum adhuc duraret debitum et j c. inter alia
de sententia ignorata j c. cum desideres et eo quod dicit
scienter et xj q. iij quoniam ita quod ignorantia non
sit crassa ar. de di. c. ex mi. et super cum. sed quid si
dicatur quis sciens aliquem excommunicatum pro eo videt
illud vel ubi uerberare clericum in casu non concesso
uel audiuit sententiam ferri uel probatus eius di-
xit ei uel ipsemet excommunicatus uel est publica fa-
ma illum esse excommunicatum aliter potest leuem famam
non debet sibi conscientiam informare xxij
non debet sibi conscientiam informare xxij
q. v. hoc uidetur j c. cum desideres q. i. ij q. i.
primo. interesse hec necessitas potest intelligi
ex parte excommunicati dando ei elemosinam uel uestem
in hyeme uel si indigeret consilio medici
uel aduocati ne causa pereat uel potest intel-
ligi a parte non excommunicati ut est orator peregrinus
mercator et uiator qui in necessitate potest
comunicare excommunicatis alias non j c. inter alia xxj
q. iij quoniam. sed nunquid magna necessitas dicit
quod sic quia aliqua incommoditas est sustinenda
ut ecclesiastica iusticia seruetur xvj di.
si in moram et ff. de of. leg. diletus. sed
cuius arbitrio spectabitur utrum sit magna
uidetur quod superioris ar. ff. de vo. et vo. re quod sup
vir quod superioris ar. ff. de vo. et vo. re quod sup
bus et c. ex multa. dic quod in transeuntibus
ista res dilationem non capit ideo in hoc suo
iudicio relinquatur xj q. iij quod predecessor
in peregrinis qui ultra mare aliquamdiu uel
ratione per xl dies commorari solent superio-
ris iudicium requiratur quia nemo regulariter
sibi iudex esse potest ff. de iudic. si alias ar. c.
de cler. uenerabilem et sic loquitur contrarium
sed pone quod debitor peccatam uel alio excommunicato
post debitum contractum sub pena uel iura-
mento nunquid incidit in penam uel in

periurium nisi soluat dic si post emissum opportunitatem
habuit quod non ar. ff. de ...c. ult. quia in
illa obligatione et iuramento intelligebatur si ta-
lis permanserit cui liceat comunicare ff. de iudic.
quemadmodum xxij q. ij ne quis arbitretur propter-
ea ubi nulla est petitio nulla est mora di-
j c. de reg. uel non est in mora li. vj. sed excommunica-
tus nullomodo potest petere ff. de except. ... no-
bis et c. exceptionem et ff. de ... excommunicationi contra-
dentes. nunquid papa comunicando cum excommunicato incidit
in canonem dic quod non licet alias male fa-
ciat quoniam princeps legibus est solutus ff. de leg.
princeps et c. et ... dignatur uox. item quis soluet
qui una interpretatio j c. inter alia. sed nun-
quid si papa salutet aliquem excommunicatum per litteras uel
aliomodo sciens erit propter hoc absolutus dicunt quidam
quod non de hoc vide j c. c. ult. in de et hoc tene
quia certa forma absolutionis traditur propterea
non uidetur absolutus j c. cum desideres nisi quod in
dubiis et c. sacris hoc est uerum quantum ad alios pre-
latos. ideo dic quod est absolutus de plenitudine
potestatis dum tamen papa uoluit et hoc uidetur pro-
bari quia si per ignorantiam hoc facit non est ab-
solutus ergo a contrario si sciens absolutus
tus est j c. si aliquem. sed quid de epo uel alio
prelato si participaret cum excommunicato a se nunquid
incidit in canonem uidetur quod non quia nullus
sua sententia ligatur iiij q. iiij c. i. dic contrarium
quia non sua sententia sed canonis ligatur j c. inter
et nullus excipitur qui teneatur contrarie excommunica-
ti j c. nulli. sed pone quod aliquis excommunicetur cum
participibus suis nunquid comunicans tali erit excommunicatus
participibus suis dicunt quidam quod maiori
tus maiori uel minori dicunt quidam quod maiori
j c. quod in dubiis. sed illam et simplex intellige
cum participat in crimine ideo dic quod participans cum
excommunicato non in crimine non ligatur maiori quantumcumque
quod excommunicatur cum participibus nisi sententia monitione
premissa trina uel una pro omnibus ita quod sit
aliqui dies interpositi nisi necessitas occurrat et qui
aliqui dies interpositi nisi necessitas occurrat et qui
mouentur exprimantur necessitas alias sententia non
tenet j c. statuimus li. vj. et c. constitutionem et li. eadem
dicendum de participantibus cum suspensis uel inter-
dictis j c. statutum li. vj. sed nunquid sacerdos
debet dimittere missam propter excommunicatum et si cele-
braret eo presente nunquid erit reus. ad primum
dicunt quidam quod si incepit missam non debet
relinquere officium incompletum vij q. v. nihil
sed ibi loquitur de infirmitate. ideo distingue
aut est occultum aut manifestum si est occultum tunc
in occulto tenetur eum uitare j c. cum non ab homine
et non in publico vj q. ij si tamen et c. ult. et
per consequens potest celebrare tamen debet eum in se-
creto monere ut exeat ff. de of. ord. si sa-
cerdos. si uero hoc est manifestum moneat eum
publice ut exeat si non uult exire disting-
uitur si non inchoauit canonem debet reinduere
uestimenta et dimittere missam et exire ecclesiam
xxiiij q. i. omnibus et xj q. iij dicit apostolus. si uero
inchoauit canonem licet ipsum perficiat debet
missam terminare ar. de conse. di. ij relatum

Sed secundum distinguitur aut excommunicatus publice
s. per parrochias denunciatus tunc qui celebrat
eo presente est privatus ab ingressu ecclesie donec
satisfecerit ad arbitrium iudicis cuius sententiam con-
tempsit ut de privil. Episcoporum li. vj. Et si antequam
satisfecerit celebravit est irregularis ut c. Is cui li. vj.
Aut non est publicatus tunc licet peccat celebran-
do non tamen est irregularis ut c. Is qui li. vj. Sed
n si sacerdos sit excommunicatus vel suspensus utrum
tenetur dicere horas Dic quod sic extra ecclesiam ec-
clesiam tamen quia excommunicatus intrando ecclesiam peccat
ar. xxxiij q. iiij vir cum propria. et Deus qui diligit
sunt ita quod dicat in silencio et orando ar. xj
q. iij Si quis episcopus ii et de t. presb. quod in te. et
secundum Ho. non debet dicere cum aliis tum sit
extra communionem fidelium. Et dominus excommunicandi orationem
o meam. Nunc videndum est de sententia lata ab homine
pro quibus causis infligenda Dic quod maior excommuni-
catio pro contumacia tantum infligi debet xj q.
iij Episcopi nemo et c. Certum Hec autem contumacia
1 in triplici genere reperitur Prima est non venien-
do ad iudicium quemadmodum quia peremptoria citatione
recepta venire contempsit Secunde quia mali-
ciose se occultat Tercie facit ne citatio possit ad
2 eum pervenire Secunda quando citatus venit ad iu-
dicium sed non vult stare ibi vel ante finem cau-
3 se contumax vel ultra maiatus recedit Tercia quando
cuius offensa est manifesta vel iussus a iudice
non vult emendare Hec probantur ut lite non
contestata frequent. et xj q. iij Certum et ut de verb. sig.
p ex parte Sententia iudicis tribus modis dicitur iniusta
ex causa ex ordine ex animo Ex ordine ut cum
non servata integritate ordinis iudiciarii profertur
in reum s. non premissa competenti monicione ut
c. Sacro in prin. Ex causa dicitur iniusta quando
non subest causa quare reus debet condempnari
ut c. Sacro § i Tercio ex animo ut si iudex timo-
re vel odio vel amore carnali fecit sententi-
am ut de re iud. cum eterni li. vj. Et istis habetur
xj q. iij § Si ergo et § cum ergo. Et propter ista potest
agi contra iudicem per superiorem ad interesse et
ut revocaret ut c. Sacro dicitur ut in glo. vel superior
potest si sit dubium absolvere ad cautelam ut c.
venerabili et c. venerabilibus li. vj. Et quando potest
q iudex absolvere excommunicatum ad cautelam Dicit glo.
quod semper propter testium ferendum in defectu pro-
bacionis ar. ut de testi. veniens dicat tamen Ho. et
H. quod multipliciter quis absolvi ad cautelam quando dubium
est quod est excommunicatus Item si dubium sit an teneat
sententia ut puta quia error intollerabilis fuit
expressus in sententia cum sub vi precepti vel
mandati aperte in ea continetur aliquid quod
in suo genere est peccatum vel si excommunicatio fuit
lata post appellacionem vel quando dicitur sententia nul-
la ut in casibus notatis ut c. § preterea et
de re iud. § iniusta tunc potest fieri absolucio
ad cautelam et hoc habetur expresse ut c.

Solet et c. venerabilibus § potest et § ult. li. vj.
Illa decretalis veniens non obstat quia ibi excommunicacio
post appellacionem fuit lata ut ibi dicit glosa et in
relaxacione ad cautelam locum non habet in interdicto
r generali ut c. prima li. vj. Sententia pastoris seu iu-
dicis sive iusta sive iniusta timenda est et tremen-
da xj q. iij c. i. Fallit hoc in duobus casibus Primo
si feratur contra leges et canones hoc est
verum quando fertur contra ius constitutionis non con-
tra ius litigacionis ut de re iud. c. i. et c.
cum inter et intellige quod in sententia error exprimatur
ut puta excommunico te et pronuncio te excommunicatum quia
excommunicatio lata est post appellacionem ut c. per tuas et c.
licet li. vj. nec est necesse appellare ii q. vj
§ diffinitiva fuisse nullam ut si lata fuit per
falsas litteras ut de cri. falsi super eo et ut de re
iud. c. i. si errorem non exprimit in sententia vel
cum pronunciat contra ius tenet quia tunc sententia
ut de re iud. cum inter Item si error est in facto ut
si hoc modo dicatur Excommunico te quia expoliasti
talem licet sit manifeste falsum tenet sententia
quia talis causa possibilis est nec continet er-
rorem et ideo ligat xj q. iij c. i. et ij nec per
appellacionem suspenditur quia excommunicatio secum trahit
semper execucionem ut de ap. pastoralis Idem est
dicendum de sententia suspensionis vel interdicti ut c.
2 Is cui li. vj. Sedulis si participans cum excommunicato
non in crimine excommunicatur non premissa monicione
competenti et nominati non excommunicatur Idem
de participantibus cum suspensis vel interdictis
ut c. Statuimus et c. constitucionem et c. tractatu li. vj. Alios
vij casus habes et de cleri. excom. min. § i. Item
pone aliquem excommunicatum utrum potest iterum excommunicari
Dicunt quidam quod non quia de hiis que foris sunt
nichil ad nos xxiij q. i. c. i. et ij Item qui
est extra ecclesiam non potest esse magis extra xj q.
iij Omnibus parrochiis Tamen dic contra scilicet quod excommunicatus
potest iterum excommunicari ut de iudeis Contra ydolorum
6 et iij q. iij Engeltrudam et suo suo effectus
excommunicacionis primus est eiciendi extra ecclesiam Se-
cundus effectus detinendi extra Sicut qui est
ligatus uno vinculo alio potest ligari et qui est
in uno peccato potest aliud committere et sic plus
punietur et sic potest pluries excommunicari et magis
ex hoc punietur Et secunda excommunicatio tunc primo
incipit habere suum effectum cum absolvitur a
prima et tamen prima absolucio non habet suum effe-
ctum propter secundam excommunicationem et ita non prodest
prima absolucio nisi cum absolutus fuerit a
secunda de hoc dicitur ut c. § et qualiter Sed
t quis potest absolvere a sententia excommunicationis Di-
stinguitur Aut est lata a iure aut ab homine
Si a iure sive sit maior sive minor potest per
suum Episcopum vel proprium sacerdotem relaxari nisi
specialiter conditor canonis absolucionem reservet
ut c. nuper Reservat autem sibi papa in casibus
notatis ut de penitenciis § cavis vero Ex-
communicatus maiori excommunicatione debet absolvi cum iura-
mento scilicet quod stabit mandatis ecclesie ut c. recta

forma b de ap. ad hoc vel madato epi
ex vii q i quare et j c ex tenore et i hoc
iuramento tantu pape pt j ne de cetero in
clericu monachu vel aliu religionis conu
sum manus iniciat violentas nisi se de
fendendo aut mandato sui prelati fecit
vel nisi sup eu prelacionis misteriu aut ma
gisteriu habeat aut cum ipo in eadem ecclia
socius esse noscatur j c ex tenore et ut satis
faciat lese j c ea noscitur Sed nunquid iura
mentu est de necessitate dicit quidam qd non sed
potius recipitur ad cautelam j c cu desideres
in pn et aliqui absolvit sine iuramento qd
no fieret si esset de sba j c sup eo et c
a nob nisi host dicit contrariu quia nisi
forma ecclie que pro absolucione taliu est
introducta observetur non est conmendan
dum j c desides insi si forma e qd iud
mentu intuemat j c ex tenore alias no
est absolutus nec obstant contraria quia
intelligi debet qd hos vel alius iurabit vice
moriu et ipa pt quia e supra ius potuit
aliud remittere ut in c ex parte Sic supremo pa
est benignior animor quit excatio pt a sim
plici sacerdote sine iuramento relaxari j c
insp insi in absolone maioris excomunicacionis
ab homine lata pro contumacia quia noluit
venire ad iudiciu vel stare iuri debet pmit
tere iuramentu ab eo qd stabit mandatis
ecclie et hoc mandatu debet fieri ut pareat
ecclie et hoc j de vbs sig ex pte insi
nui j c p tuas et j de vbs sig ex pte insi
Cum vero pro offensa est excatus re man
festa per sinam vel facti evidenciam debet ante
absolucionem sufficientem prestari emenda si vero
offensa e dubia sufficit ad relaxandam sente
ciam si parendi mandato ecclie competentem
satisfactio prestatur j de vbs sig ex parte insi
Quod si ita pauper sit qd non possit presta
re caucionem tunc vel d de dote post dulce
re tamen tunc vel d de dote post dice se
se et pnlt forma absolucionis hec est ab 4
solvo te auctoe qua fungor ab omni vinculo ob
ligacionis et spalit a tali excatoe qua es liga
tus vel vba equipollencia xi q vi c diffin
timus et j de vbs sig in his alias non esset
absolutus nec etiam excatus a iudice si dicat
denunciacionem talem excatum absolutum vel simila
pucia ista Quod dic qd sicut e in foro con
sciencie et sicut in foro contencioso tunc ibi
no absoluat a peto quam sina homnis ille qui
tulit vel supior debet absolvere si ad illum fuit
appellatum vel si excator negligent vel
maliciose differat absolucionem j c sacro
et c venerabilibus li vi et in casibus in quibus
pt cognoscere d de of ord pastoralis dic
ut in eo titulo c cu clericus et in illis in quibus
pt cognoscere supior de excacon absolucio
seu relaxacio quam ipe facit tenet licet
forsitan sit iniusta j c venerabilibus c v li
in Sed nunquid pt absolui a sina lata a

sacerdote dic qd sic quia ordinarius e eciam
dioc xi q i de psona tn male facit quia
debet illu remittere ad excatorem absolvendum
d de of ord ad reprimendum ni periculu esset
in mora tunc ad iuramento qd parebit madato
ecclie absoluatur j c sacro et sic qui tulit sen 4
tenciam pt eam relaxare Fallit tamen hoc in viii
casibus primus in delegato pape qui post sen 1
tenciam diffinitiva ab eo latam pt non parente
sine excare qui anno elapso no pt eum absol
vere d de of del querenti Secundus in excato 2
qui quamdiu est excatus illum quem ante excaue
rat no pt absolvere Et hoc intellige de lega
to maiori excatione quam minori Tercius
aut est de mori ut dictu est de cle ex iu c
ligatus r q Sed pone Quartus in mercenario 3
ldeorum no sacior que ordinarius pt excare sed
post denunciacionem absolvere no potest j c tua 4
Quintus in clicis exhibentibus hereticis ecclia
stica sacramenta quos ordinarius pt privare
suo officio sed non restituere ex lra sedis aplice
d de heret excomunicamus c tunc Sextus in suspe 5
sis p concilium a beneficiis conferendis pro ce
qd potest ad monicionem indignis conferebant
d de preben grave Septimus in degradato que 6
epus pt degradare sed non restituere ut no
tu est d de cle ex iu c ex pt Septimum in eo 7
cui no iure ordinario sed cui mistrum conmittitur puta
papa diffinivit negociu et madat excatum rebel
lem vel notoriu pectorem d de of dele qm abbas
excatus si sina lata p epm vel decretum p papam 8
confirmetur d de confir vt c. i et ii et d
de instit ex frequentibus Qualiter absolvatur 3
quis cu pluribus excacionibus e ligatus disti
guitur aut ab vno aut a pluribus Si ab vno
distinguitur aut vna sina aut pluribus Si
vnica tantu pro pluribus causis si eu absoluat
in toto e absolutus d de cle ex iu proposuit Si
pluribus sentenciis aut intendebat eu ligare
principalit qualibet sentencia tunc ab omnibus
e absolutus alias non habetur pro absolu
to xi q iii quantitate aut no intendebat tunc
si absoluatur ab vna totalit est absolutus
Si a pluribus iudicibus
d de iudicis ab liberandum Si a pluribus iudicibus
aut omnes habent eandem iurisdicionem quia sunt
plures iudices delegati dati ad vnam causam
tunc si vnus absolvit vice omnium pro absoluto
habetur d de of dele vno del aut habent
diversas iurisdiciones tunc ab omnibus e absolue
dus j c officii Sed qui primo absolvit non
denunciabit eum absolutum donec ab alio ab
soluatur quia qui e excatus in vna ecclia
excatus est quo ad omnes xi q v quisquis Si
vero sit excatus a iure pluribus sentenciis
omnes debet exprimere alias remanet ligatus
pro illa quam no expressit j c cu pro ea
Nota qd in articulo mortis pt absolui excatus 3

quacumque excōicatione teneatur | si habeat copiam sacerdotis | ii c. Non dubium xxc. q. de his | z uolunt aliqui dicere q. a layco posset absolui tunc quibus concordat B. extra de pe. di. i. qui pe mitet z de con. di. iiii. sanctum est | ubi laycus absoluit ꝑpter extremam necessitatem que epūs absoluere debuit l. di. In capite d. si uero absolutus non fuerit | et sic moriatur | si apparuerit in eo signa pnie uel contricionis | potest absolui post mortem per eum per quem potuit sanus et uiuus absolui | ii c. A nobis h. d. Eundem si Epūs tulit sentenciam in omnes qui furtum fecerint uel facient in sua dyoc | inquantum ad facientes furtum in sua dyoc uel sui subditi alibi facientes furtum sunt excōicati dicit q. ratione delicti extranei efficiuntur de eius iurisdicione vi q. iii. placuit | et ꝭ de pnīs remiss. c. uolentes li. vi | hoc intelligas esse uerum si sciebant excōicationem latam | alias ignorantes sniam Eporum uel aliorum prelatorum sniam excōicacionis non incurrit | nisi sit lata a iure Idem est si subditi committunt furtum extra dyoc ꝭ de constit. ut animarum li. vi | z dic ut ꝭ de penitencijs c. Sed magis
3 petitur et c. vi. ratione Pena non seruantis excōicationem est si iniuste sibi excōicatus ꝑpter contemptum incipit esse ligatus xi q. iii. c. cum ergo d. si iusta fuerit et sic elatus debet deponi | nisi cum eo fuerit dispensatum xi q. iii. si quis pbr. dic de hoc ut ꝭ de cle. excōm c. excōicatis Idem de suspensione et interdicto ut ibi dicitur d. si laicus sit taciturus absoluitur xi q. iii. c. iubente Nota q. vniuersitas uel collegium non debet excōicari | sed tantum c. culpabiles repperiuntur | ii c. Romana c. si li. vi. Item iudices seculares per censuram ecclīasticam sunt compellendi | ut repellant in suis curijs excōicatos ab agendo patrocinando z testificando | ii c. decernimus li. vi. Sequitur de suspensione quia suspensio excōicatio | et interdictum quantum ad aliqua equiparantur | ii c. cum medicinalis li. vi. In xx tribus casibus aliquis suspenditur ipso iure Primus qui excōicat aliquem monicione non premissa suspenditur ipso iure per mensem ab ingressu eccl'ie | licet excōicatio fuerit iusta ii c. Sacro in prin. | si mense elapso restitutus est | Secundus d. qui sunt | pone q. iste excōicatus iniuste statim ab ipso excōicatore suspenso ab ingressu eccl'ie petat absolui | inquantum potest absoluere quidam dicunt q. non | ymo debet a superiore tpe suspensionis absolui | quia cum ipse sit suspensus aliud decontaliata non potest ꝑ de conse. di. iiii. sanctum est | z ꝭ de tempo ord' c. eos li. vi. | z intelligit illud c. Sacro ubi dicitur non curamus reuocare c. nisi monitio precessit uel in tpibus suspensionis B. dicit

Suspensionis xx casus |

contrarium | quia licet per mensem sit priuatus ingressu eccl'ie | in ceteris uero actibus restituitur | quia ꝑpter ea uero non est priuatus | nec excōicatus. Vnde ipsum absoluere potest ꝭ de sen. ab excōicato z | c. duobus | et ꝭ de cle. excōm d. si celebrat | z hoc uidetur dicere | ii c. Sacro c. caueat d. que dicat monicio competens dic q. trina uel vnica pro omnibus | ita q. absoluerit aliquorum dierum competencia intersticia uerum q. iii. de illicita | et | ii c. con
2 stitucionem li. vi Secundus iudex excōicatus suspendens aliquem uel interdicens non in scriptis uel causam non exprimit | uel exemplum scripture infra mensem post diem sine non tradit | si fuerit requisitus ab ingressu eccl'ie per mensem est suspensus | ii c. cum medicinalis li. vi.
3 Tercius rector eccl'ie qui pro alienis debitis grauat eccl'iam sibi commissam | aut litteras alicui seu sigilla concedit | quilibet eccl'ia possit obligari ab administracione tēporalium et spiritualium est suspensus ꝭ de sol. d. si quorundam
4 Quartus manifestus formator siue notarius et testis falsus ꝭ de tempo ord' questium et ꝭ de cohi cle. z mul. Praeterea eum sit notorium z manifestum dic ut ꝭ de cohi
5 cle. z mul. c. Sed quia usque ad si Quintus si ordinator uel presentator recepit iuramentum ab ordinato uel promissionem | q. super promissione sua ipsum non inquietet a collacione ordinum | et presentator ab excōicatione
6 pro termino est suspensus ꝭ de sy. c. ult. Sextus qui vsurarium manifestum sic decedentem ecclīastice tradit sepulture | uel oblatos suscepit suspensus est ab execucione officij | usque ad satisfaccionem arbitrio sui Epi
7 faciendam ꝭ de vs. quia in omnibus Septimus qui eligit in Epm defectum pacientem in natalibus a illegitime natum | et in sciencia et in etate si infra xxx^m annum non completum triennio | a beneficijs omnibus si quo est suspensus ꝭ de elec. cum in cunctis | hec pena extenditur ad compromissarium eligentem scienter indignum | dum tamen promissarius non sit Epūs uel superior | et hec pena hodie restringitur ad bona que in eccl'ia sit offen
8 sa ꝭ de elec. d. si compromissarius li. vi. Octauus Iudex ordinarius uel delegatus contra conscienciam et interiorem in grauamen alterius partis aliquid fecerit | odio fauore gracia uel sordibus | ab execucione officij per annum est suspensus z si celebrauit irregularis est ꝭ de re
9 iudic. cum eterni li. vi Nonus capitula conuentus Collegia z singulares persone que kathedralibus z regularibus ac collatis cuius bona a prelatis dimissa uel uacatione tpe obueniencia | que in vtilitatem eccl'ie

expendi uel futuris debent successoribus reser-
uari occupauit et sumpsit eo ipso sint et
tam diu maneat ab officio et beneficiis qui-
buscumque suspensi donec restituerint quid-
quid perceperint non obstantibus quibuscum-
que priuilegiis consuetudinibus uel iuramento
sedis apostolice uel alia quauis firmitate ual-
latis ut de elec. Quia sepe li. vi Statuimus Episcopi uel 10
eorum superiores aut abbates seu quiuis alii
regulares uel seculares prelati sine eccle-
siastice persone vacantibus dignitatibus perso-
natibus et prebendis ex causis quibuscumque
subiectis ad collationem ordinationem presentationem uel
custodiam pertinentibus bona eorum morien-
tibus eorundem rectoribus uel ministris in ipsis
inuenta sine vacationis ipsorum tempore obueni-
encia que in utilitatem ipsorum expendi uel
futuris deberent successoribus reseruari
occupare aut in suos usus conuertere
quoquomodo presumant nisi de speciali priuilegio
uel consuetudine prescripta legittime seu alia ca-
rationabili hoc eisdem competere demonstratur
Alioquin Episcopi et eorum superiores ab ingressu
ecclesie ceteri uero ab officio et beneficio tan-
diu eo ipso suspensi sint quousque plenariam
restitucionem fecerint de perceptis Si uero bona
competant ex priuilegio uel aliter intelligi de
bonis que supersunt solutis debitis et necessariis
pro seruitoribus et ministris in omnibus suppor-
tandis ut de of. ordi. prima li vi Vndecimo 11
si partes recedant ab appellatione in electioni-
bus Episcoporum facta ad sedem apostolicam antiquam
fuerit presentata Si iudex inferior cum esse bene-
ficio inquirere sine debita inquisitione ad
confirmandum electorem uel consecrandum electum 186
processerit confirmacio et consecratio non
valet et confirmator est ab Episcoporum confirmatione
de elec. prouida li vi Si quis qui consentiunt 12
electioni nominationi uel assumptioni senatoris
rectoris uel patricii urbis romane absque licencia
sedis apostolice ipsi et eorum posteri in perpetuum ab
omnibus priuilegiis ecclesiis et honoribus que
habent a qualibet ecclesia sunt priuati ut de ele.
fundamenta li vi Statuimus clerici qui recipiunt 13
ordines sacros ab alieno Episcopo absque licencia
sui Episcopi de cuius diocesi traxit originem
uel ubi habet beneficium ut de tempore ordi-
nandi li vi et cum istis solus papa dispensat
ut ibi et c. nullus li vi Statuimus Episcopi 14
qui ordinat alienos clericos sciente uel igno-
rancia affectata per annum a collatione ordi-
num sunt suspensi ut de tempore ord. eos qui
li vi Statuimus qui collati nisi religionem 15
intrarent uel illiterato uel absque licencia sui su-
perioris habitum diocesis aliene aut coniugato tonsu-
ram contulerit nisi uelit religionem intra-
re aut ad sacros ordines promoueri si quis

in canonibus continetur a collatione tonsure per
annum est suspensus ut de tempore ord. nullus
li vi Statuimus religiosi mendicantes qui re- 16
cipiunt aliquem ad professionem infra annum sint
suspensi a receptione quorumlibet ipso facto ut
de regular. non solum li vi Statuimus septimus sicut mens 17
vi q. i Repperiuntur et Commenda occultus ut de tempore
ord. quesitum Statuimus octauus qui inscriptus fuit 18
hostiliter cardinalis omnibus beneficiis que ob-
tinent ab ecclesia est priuatus Statuimus nonus filii 19
eorum et nepotes omni beneficio ecclesiastico si sit Episcopi
sunt priuati nec eis pateat aliquis honor ecclesia-
sticus uel mundanus Diocesis ciuitatis preter 20
urbem qui talia facientibus uel perpetrantibus
consilium uel auxilium dederit aut fauorem aut
infra mensem saltem delinquentes sicut tanti
facinoris enormitas exegerit uel facultas
ei affuerit non duxerit puniendos pontificali
et superiori dignitate sit priuata et ciuitas rema-
net interdicta hec prosequantur ut de penis
felicis li vi Vicesimus primus et vicesimus secundus 21
no. i e. q. cauis v tertius et v quintus et xxiii
ut e. q. ad scandalum ubi uero clericus interdicit ingressum
ecclesie per quem et ipsa diuinorum celebratio clericu
interdicitur est interdicta ideo irregularis effi-
citur si in ea se ingerat diuinis in officio suo
agens sicut patet i e. ds cum li vi hec e. [illegible]
in quolibet officio suo agens diuino et scribendi
uiuis canendis officiando ecclesias et in sacris
conferendis et in sacrificiis conficiendis xi q iii in
Si quis episcopus Quod si plane et ex deuotione
excommunicatus et suspensus solus uel cum alio horas
canonicas dixerit irregularitatem non incurrit ymmo
ad hec tenentur ordinati et ut t pr. et q. inter
et i e. Alma li vi

De interdicto

Sequitur de interdicto Nam interdictum ex-
communicatio et suspensio quantum ad hoc equipan-
tur Primo si ferat iudex ordinarius 1
uel del. sententiam non inscripto i e. cum medi-
cinalis li vi Secundo quia sicut appellatio precedens 2
defendit ab excommunicatione sic ab interdicto et suspe-
sione ut de religio. do. cum dilecti et ut de ap. ad
hoc a contrario sensu et c. dilectis filiis Tertio si 3
aut excommunicatio ab officio et ingressu ecclesie lata sus-
pensio per appellationem sequentem minime suspendit
i e. ds cum q. Sane li vi Quarto sicut excom- 4
municatus eligere uel eligi non potest ita nec suspensus
uel interdictus ut de consuet. cum dilectus et qui
non seruat interdictum non potest postulari uel eli-
gi ut de postul. c. i Quinto quia sicut excommunicatus 5
non potest celebrare diuina officia ita nec suspen-
sus ab officio uel interdictus ut de cle. ex. mi.
c. ii et c. postulasti et dicit ut ibi dixi in q.
excommunicatus Nota tamen differentiam inter ista tria na
ipsa persona excommunicatur xi q. iii cum [illegible] in q. iii
Engeltrudam et i de v. sig. ex parte et suspe-
ditur sicut persona quandoque ab officio quandoque
a beneficio quandoque ab utroque ii q. v presbiteri et
ut de purg. can. cum sollicitudines loca

vel interdicit sed civitas castrum ecclesia et regnum ut de verborum significatione cum in partibus multociens civitas ponitur pro alio quia civitas dicitur excommunicata et persona interdicta ut extra de privilegiis et excessibus prelatorum cum et plantare Casus de interdicto a iure sunt viii Primus civitas est interdicta et etiam dignitate pontificali privata que fraudem et dolum commisit in electione in cogendo cardinales ad non eligendum eum de electione ubi periculum
2 et precipua nisi li vi Decimus qui faciunt pignoraciones in personas ecclesiasticas vel bona eorum si sit universitas est supposita interdicto de delictis et de pignoracionibus li vi Tercius universitas
3 vel collegium quod alienigenis publice usuras exercentibus domos locat vel conductas habere permittit nisi infra mensem eos expulerit de
4 de usuris usurarum li vi Quartus ecclesia in qua sepelitur aliquis qui alibi elegit nisi infra x dies omnia fuerint restituta si petantur de
5 de sepulturis Quintum li vi Quintus qui visitant et accipiunt procurationes a locis non visitatis sunt ab ingressu ecclesie interdicti et inferiores ab officio et beneficio suspensi nisi infra mensem restituant quod acceperint et tantundem nec in hoc casu valet donacio remissio vel libertas de
6 de censibus exigit et c felicis li vi Sextus universitas que est culpabilis in collectis vel talliis contra clericos faciendis de immunitate ecclesiarum li
7 vi Septimus civitas que prestitit auxilium in sequentibus cardinales ut dictum est de quarto
8 civitas etc Octavus familia laicorum qui aliqua constituerunt per se vel per alium ad impediendum electionem vel postulacionem ut in concilio Viennensi de electione totius etc quando dicatur interdictum generale Respondeo dic quod ex quo tota terra subicitur interdicto sive sit civitas sive provincia villa vel castrum quantum ad loca illa cum incolis extenditur ut de verborum significatione cum in partibus Si civitas vel castrum vel villa sit interdicta suburbia et continencia edificia intelliguntur interdicta ne vilipendatur sentencia interdicti Idem de ecclesia vel capella si sit in cimiterio vel ecclesie contigua secus si contigua non existat ut extra de civitas li vi Item quod aquis celebrare in ecclesia seu in loco interdicto nunquam est tenebatur distinguere autem est ecclesia interdicta propter effusionem sanguinis vel seminis tunc licet peccet irregularitatem tamen non incurrit cum non sit in iure expressum Aut est interdicta a iure alia de causa vel ab homine tunc si sciens celebret nisi sit super hoc privilegiatus aut in casibus in iure concessis irregularitatem incurrit a qua non potest nisi per summum pontificem liberari ut extra de is qui li vi Et in quibus autem casibus sit concessum in iure dicetur ut extra de tempore interdicti sententia prolata in clericum nisi aliud sit expressum in ea non ligat populum cum liceat ad

mittatur ad divina Idem si populus interdicatur de clericis est dicendum Item si propter delictum domini vel rectoris civitas est interdicta cives qui non sunt culpabiles et non sunt interdicti possunt extra civitatem interesse divinis Sed si populus alicuius terre interdicatur singulares persone non possunt alicubi casibus expressis in iure tantummodo exceptis audire divina vel ecclesiastica percipere sacramenta hec probantur ut extra de sententia
6 li vi Tempore interdicti hec conceduntur Primo
1 baptisma parvulorum de quo supra non est nobis
2 et ut extra de responsis et c quoniam li vi Secundum penitentia non solum quantum ad morientes ut in predictis cum dicit sed tam sanis quam infirmis ad penitenciam licite admittantur Dum tamen non sint excommunicati qui non admittuntur nisi in mortis articulo vel qui sunt in culpa dolo vel fraude ut lata sit sentencia interdicti vel dederint consilium vel auxilium in delicto propter quod latum est nisi prius satisfecerint si possit vel dederint ydoneam caucionem de satisfaciendo vel si non possint satisfacere vel caucionem iurent quod si devenerint ad pinguiorem fortunam non est eis penitencia concedenda relaxacio interdicti sed eis solummodo iniungenda est penitencia salutaris ut extra de penitenciis et remissionibus
3 cum in li vi Tercium viaticum quod vere penitentibus non negatur de eo capitulo quod in te et ut remittitur
4 Quartum quod in singulis diebus in ecclesiis et monasteriis misse celebrentur et alia divina officia dicantur sicut prius submissa tamen voce clausis ianuis excommunicatis et interdictis exclusis et campanis non pulsatis et canonici et clerici ad ecclesiam convenientes alias distribuciones cotidianas non habeant sicut alio tempore non haberent si divinis officiis non adessent In festivitatibus vero natalis domini pasche et pentecostes et assumpcionis virginis gloriose campane pulsentur et ianuis apertis alta voce divina officia solempniter celebrentur excommunicatis tamen exclusis sed interdictis admissis ita quod illi propter quorum excessum interdictum est prolatum ad altare nullatenus appropinquent privilegia contra hec concessa sub quacunque forma verborum quibuscunque personis exemptis vel non exemptis regularibus vel secularibus non possunt aliquatenus suffragari cum quibuscunque tam secularibus quam regularibus sufficere debeat ut tempore interdicti modo premisso diebus celebrent supradictis hec probantur ut extra de alma quod adicimus li vi Quodquitur quotiens dies sit incipienda dicit quod cum dies inchoatur a vespere vigilie et extat ad vesperas diei festivi inclusive quo ad officiorum celebraciones computantur dies extra de feriis c ii etc complet non potest cantari in eo modo sed quod incipit in mane sed dicit quod divina officia intelligit hore canonice que sunt duplices scilicet matutinales que incipiunt in matutinis et terminantur ad nonam exclusive et vespertinales incipiunt a nona et terminantur

ad complet inclusiue Vn complet solemnit
pt cantari Aliquid same sub dictis pt
dari eucaristia dicit quidam q sit q probat
ex hoc q ctis psonis prohibetur accessus ad
altare hoc aut non est ppt oblacionem quia
oblacio fieri pt in alio loco igo prohibet
ppt eucaristiam sumendam Cum igo ctis psonis
prohibetur aliis conceditur Alij dicunt contra
quia si in hiis diebus celebrent diuina cum locus
manet interdictus in loco aut interdicto sunt
prohibentur sacra et hoc e tucius secundum
Archi Cui interdicit ecclia ei interdicta intel
ligunt eccle sacramenta xxxiii q ii latorem
Ret co v q n c in pene q aliquis veniat ali
unde sz de loco no interdicto nunquid poterit
qn celebrat sic ianuis clausis admitti ad di
uina Dic q non nisi sup hoc priuilegiatus ex
istat Sed si persona singularis habeat priui
legium q possit celebrare uel audire diuina
familiares eius ad audiendum et celebrandum
sibi officium diuinum licite admittunt no sic e
dicendum de familiaribus alicuius conuentus uel
collegij qui admitti non debent nisi sint
priuilegiati Itz ista concessione no pt gaude
ille cuius causa seu culpa dolo uel fraude se
tencia e lata uel qui prebuit ad hoc consilium
auxilium uel fauorem hec probantur e d priuil
eg vol li vi et alibi e penitencio in eccia de
tu confirmacio epalis hoc probant j e
Responso 2 c qm li vi Itm Epus tpe int
dicti die cene crisma confice pt j e qm li vi
Nota si epo 2 cmo q tpe interdicti pt epo
a sma excomunicacionis absolui quia no e ordis
sed iurisdicionis Sed absolucionis solemnia exhi
be sicut est dice oroes cum stola et pos roma
li 2 in ecclesiam introducere e officij ideo
hec solemnia no debent fieri in loco interdicto
licz absolucio fieri possit Iste Epi uel supio
res ordine alicuius sme excomunicacionis uel inter
dicti uel suspensionis no incurrit ipso iure
ni in ipsa de epis expssa mencio habeat
j e quia periculosum li vi et e de elec Iti co
promissarius q huius quoqz li vi Itm quiui
de predicatoribus vtrum possint in predicacionibus
et confessionibus elas licite pete et recipere
ab excomunicatis si alias no valeant in illo loco sus
tentacionem habere j e cum volutate q predicato
res vn si p ab excomunicatis vsurarijs et raptoribus
pete pnt quia qn p predicatoribus eorum ha
bentur quibz debent reddi ablata p rapi
nam uel vsuram et secundum qd dnm haberent
recipe ab ipsis expensas si sup istis conueni
rent et obtinerent quia ab excomunicato exigi pt
et recipi quod debetur ut j e In vero e q si illi ipi
predicatores poterunt habe tanquam procura
tores expensas ab eis sz elemosinas et
sic no casum in quo quis gerens negocia
altius sine mandato excusatur a participacione
excomunicacionis ut licite petat elemosinas a per
sonis prohibitis hac de causa q alias no liceret
j e cum voluntate q predicatores

De verborum significatione

181 Uerum tractatum e de singularibus titulis nunc age
dum e de titulis titulorum qui reuera
sunt digniores singularibus titulis sicut
sancta sanctorum simpliciter sanctis et cantica
canticorum simr canticis hac isti tituli quasi
omnes titulos perambulant sz de verborum signifi
catione et de regulis iuris Itz quia sepe in
iudicijs et contractibus et superioribus titulis du
bia vba ponunt Ideo quid verba significent
videamus Iste aut titulus est in c quia in
ff sic intitulatur de verborum significatione et vin
t quo datur intelligi q no tm verba si eciam
res signare videntur videamus igo quid sit signif
re qui modi significandi et qualit vba ambigua
interpretanda uel ad cuius intencionem sunt referenda
a Uerbo quot modis noia significent Et signifticare
e de re aliqua signum facere Modi significandi
sunt sex vsz duo vocu et iiii or reru Vox enim signt
duobus modis vsz naturalit et ad placitum
Naturalit ut latratus canis signat ira gemi
tus infirmorum dolorem Ad placitum ut hoc
nomen Bernhardus signat Bernhardi per
sonam Res vo signat quatuor modis primo per
institucionem ut hec lra a signat hoc elm a
et sonus tube vocacionem ad bellum Scdo p vsum
ut circulus signat vinum venale Tercio p neccessitatem
ut vrina intensa distemperanciam et subitus
rubor faciei verecundiam designat Quarto p
similitudinem ut archa noe signt eccliam Uerbum b
personis e signmaticos sine casu cum modis
et tpribus agendi significatiuum Sed alit hic
accipitur vbum largo modo ut supponat pro
qualibz parte oracionis hinc quia is qui loquitur
quod animo gerit ore exprimit de quo eciam di
c consueuit no sufficiat gere mente nisi exp
matur eciam ore e de cond ob causam Itm re
petendi ff de v ob quicquid et talia vba
no debent esse fallacia quia non sunt ppt
hoc instituta ut p ea se inuicem fallant ho
mines Itz ut eis quisqz in alterius noticiam
pferat quod intendit Dictum enim e uti vbis
ad fallaciam Unde referat quemadmod vbum
procedat ex animo quia ream linguam non
facit ni rea mens vnde Non ni mente
mea fiat rea lingwa mea xxii q ii c aut
et s hiis aut modis dicat vbum
Uerbum Est vbum corpus vbum pe omnis et vna
vox Est primo qe secretus siue figura latens Est
vbum xpus s filius dei quia sicut p vbum expmit
volutas hois Sic p filium volutas patris de
pe di i vbum dei vel si Augum sicut vbum hua
num interium et vm vini et idem 2 multi
percipit vno e eodem momento ut si dicat
deus audientibus mille hominibus quilibz eorum

hoc papit | et in auribus ipsorum integrum insignit
hic verbum i. filius dei integre et verus virginis
et idem s. et corpus quod sumpsit de utero v-
irginis | et quod dedit apostolis | unc et eodem mo-
mento in diversis locis conficitur de con di ii
sicut sanguinis Verbum personis que sunt viii
dicit viii generaliter | et largo modo | et una sic
octo dicit verbum specialiter et stricto modo sermo qui
secretus vii dicit hoc sermonem secretum ad te quod
et cuius di Unde apocalipsis dicit i. secretus
meus q de elec dignissima Sexme figura latens
sicut sunt parabole evangelii Sunt autem quedam
1 figure latentes prima nomina hentes prima d
auferes quod principium dictionis auferatur sicut
pr in hoc exemplo testes consueverunt supsti-
tes appellari Nunc autem pre ablata s. supstestes
2 vocantur | a forum quod testes Secunda dicit pro
prosopa i. confirmatio noue persone | ut cum dicit
iste puer credidit quia s. sacrum fidei ad crede-
dum suscipit | vel hodie est passio christi vel resur-
rectio i. festum eius hodie celebratur de con di
3 iiii queris si Tercia anathonomasia cum aliquid
per excellenciam alicui attribuit | ut cum dicit apostolus
intelligitur paulus | xxxv q vii apostolus | et cum di-
urbs | intelligitur roma de pe et re dignum
4 Quarta dicit synodoche cum pars ponitur
pro toto sicut nomine metrie intelligitur omnis
coitus illicitus | et nomine furti omnis rei aliene
illicita usurpacio xxxii q iiii meretrices xiiii
7 q v penale Quinta antitesis cum ponitur casus
pro casu ut sermonem i. sermo quem audistis non
est meus sic lxxxv di ordinaciones et xvii q
6 ii quidem Sexta hyperbole scilicet excessum veritatis |
ut tu es albior nive | vel cum plus dicitur et minus
significatur | ut magis est gravius adulterio xxxii
7 q vii quid in omnibus Septima littote cum minus
dicitur et plus significatur ff de hered instit li quod si
8 aut et l quociens Octava pleonasmus quando
superfundat dictio | ut iste vidit oculis monachum
9 regularem xx q ii prius Nona themesis cum
eadem dictio interciditur ff de minor q si de spoli-
10 ff de iudic di post acceptum Decima sincopa
quando aliquid aufertur de medio dictionis | ut auda-
11 cter pro audacter viii q i audacter Undecima pro-
mia quando aliquid dicit pro de risore vel pro quid | ut
de quanta integritas nos non solum fugiat ebrio-
sos | sed eciam minus ad eos propinquantes cum eis xi
12 q iii ad mensam insti Duodecima effexis i. expo-
sicio precedentis sermonis | ut cum di usuras aut
leviam obiudicat | et plerumque exponitur ignotum
13 pro ignotius xlvi di quando multi Tredecima
antropospatos | i. humana passio | ut cum attribuit
deo quos conveniunt homini | ut si dicat deus iratus
de rebus eccl non alii di quibus periculorum et xxiii
14 q i odi et preico Decima quarta tapinosis
i. minima humiliatio | ut cum papa ex minima humi-
litate vocat se servum servorum dei ut de
t prob Relatum insti et in prima constitone huius
libri in prin Verbum dicat a vbeatu acis Sed
verborum alia contempnenda Alia diligenter
consideranda Contempnendorum verborum alia
sortilegia et non credenda | ut dictum est supra
de sortileg quod sed quot sunt | et sequentibus Alia
maledicta que sunt contempnenda | quia sepius
revertuntur in capite proferentis xi q iii omnis vba
et c illud | et plerumque contrarium eveniunt i q
i. maledictum | in casu tamen sunt tienda ut p de
de maledic per totum Alia sunt vana ut fabule
et verba ociosa | que sunt contempnenda i. fugien-
da xlvi di pro reverencia diligenter consideran-
dorum verborum | alia rethorica in quibus non est
confidendum i q i marchion | nec tamen ea multum
insidiandum | quamvis aliqui sepe contrarium fa-
ciunt ff de excep rei iud li ii quod post cum Alia sunt
iniuriosa que sunt puienda | ut de iniur in prin
Alia utilia ad doctrinam | et in iudicio quorum
aliqua sunt probabilia ut oppiniones magistrorum
non redacte in textum vel redacte | sed non de-
terminate de electione insti cum inter quod ult | et
de test spol quod nobis autem Alia imitanda
ut disputaciones cavillose de priul ex his |
et de dec ad aud Alia approbata ut facta per
ius determinata de fide insti pastoralis | et
oppiniones magistrorum in scriptis redacte et determina-
te si quod cuiusmodi est ubi utendum de de dec c i Alia
sunt utilia extra iudicium quorum aliqua sunt obli-
gatoria | de pact c i et per totum de act et
obli Sicut Alia vero obligatoria si sequitur consu-
lencia ff mand l ii Est tamen de hereditate requi-
rendum quando consilium licet non sequendum de
elec cum in veteri | et de arbi cum olim Horum
enim alia specialia de appel cum dilecta alia in-
differencia | et istorum alia certa | et tunc a significacione
verborum recedendum est non est ff de leg iii a
l i quod Si is qui nave | et ff sol mi si alit
Alia dubia et hec non maligne si benigne
sunt interpretanda | de reg iur l ii et de dec
ad aud et hoc in quod sed Qualiter verba dubia
interpretantur | distinguere cum quod de interpretacione
rescriptorum seu priuilegiorum | vel verborum iudiciis vel
contractibus celestium Sed de interpretacione rescriptorum
seu priuilegiorum magis standum est intencioni scribentis
si de ipsa appareat | quam de verbis scripture de rescript
sup litteris insti et c causam q de de offi del sup
eo de dec ex multiplici de priul quanto |
et c in his Ideo quamvis verba priuiliorum conside-
randa sint de priul porro | et c accepimus | plus
tamen considerandum est mens ff de leg scie | et c
intelligencia et c cum aliis idem in testib in
quibus mens potior et potencior est quam vox ff
de suppel leg labeo insti Unde si testator lega-
uit in servicium vel fundum | et caruit i. nomine
cum omnia signa dotum hominis sint recepta Secundo
sciat de quo intelligat nichil interest | insti
de leg quod si quis in nomine Tercius in verborum
re enim vocabula et mutabilia sunt i. hominum
mutabilia | ut hec probatur ff sol l i l in

Si vero quis de verbis in iudicio habitis quo ad
citacionem libellum et principium iudicii sit inter-
pretacio pro actore contra reum alias semper di-
cit reus non sensisse de hoc ne dampnetur
ff de verb. ob. quociens stipulantem et l. 2 § de causa
poss. et ff cum etiam et viii. In medio cognicionis
est utique ut eum ponat et respondeat quod si nutu
sit et ad instanciam partis adverse ad perpetuum
iudicis voluerit declarare contra eum interpretatur
ff de interrog. act. de etate et inter ff de confess.
certum et l. i. Quod si non sunt interrogatus pro eo
interpretatur qui possint vel respondit ff de iudic.
si quis intencione. In fine vero pro reo vel con-
tra actorem est interpretacio facienda ff de re iud.
quociens pes § de fide instr. quociens dubia in et fi.
§ de pe. Ideo eius in causa sit favorabilis ex
parte actoris quia tunc fieri interpretacio contra ipso
§ de re iud. c fi. In contractibus distinguitur
aut est certum quod consensit et tunc valet quod an
est certum quod non consensit tunc non valet quod
agitur ff de contrah. em. et vend. In vendicioni-
bus si aut dubitatur utrum consensit vel non
et tunc si valet intellectus secundum unam partem
tamen secundum eam sit interpretacio ut res magis va-
leat quam pereat ff de rebus dub. quociens § de
fide instr. quociens dubia et contractum et l. c. Si vero
contra aut valet si intellectum utrumque tunc vero
quod verisilius est amplectendum ei ff de verb. ob. cum
qui et quod quociens consuevit accidere xxv di de
sinceritate et quod magis inter eos convenit § de
consuet. cum dilectus et fi. vel contra illum qui legem
potuit apertius dicere ff de pact. veteribus De inter-
pretacionibus dic ut § de res. et consentiri aliud
aut est notandum quod nomine ecclesiastice censure
non solum interdictum sed eciam suspensionis excommuni-
cacionis continetur que pene cum diverse sint diversi-
mode infliguntur in quo quidem reatu et persone
nature et distancie sunt spectande et hiis consideratis
debet iudex discretus illam infligere de qua ma-
gis noverit expedire in c quoniam

188 Ad consumacionem operis regule quibus sub-
sequitur et ideo in fine libri post tractatum
de verborum significacione ad instar libri intitu-
latur de regulis iuris unde videndum
est quid sit regula et unde sumatur. Regula
est compendiosa et generalis plurium tradicio que
rem que est breviter enarrat ut colligitur ff e.
l. i. Sed secundum grammaticos Regula est multo-
rum collacio et alio modo sunt regula ut dictum
est supra de regulis et l. 2 ii Unde regula
et canon idem sunt in di. Canon Unde di-
catur regula dictum est supra de regulis
et ii Ad esse regule exigitur quod sit generalis

et inquantum fallat Si vero fallat in aliquo casu
perdit officium suum in illo tamen casu in quo fal-
lit ff e l. i et fere omnes regule paciuntur ex-
cepcionem Unde dicit lex quod omnis diffinicio in
iure periculosa est nichil est enim quod subverti
non possit i. quod exceptorum non paciatur ff e.
omnis Dicitur enim regula vel ex signo univer-
sali ut e omnis res ff e omnia vel ex signo in-
definito ut e tue ff e femine vel ex aliquo
generali dicto ut e 2 c quod non est b
secundum hoc quod quedam sunt in quibus regule vel
diffiniciones dari non possunt ne tradite
sint quia difficilis est aliquorum diffinicio pri- 1
mo patet hoc videri in mora cuius diffinicio non
traditur ff de usur. mora § i. Secundo in ex- 2
pensis factis in rebus dotalibus licet dedu-
ci debeant non est facile in universum diffiniri
cum ex magnitudine expensarum debeant estimari ff
de impen. in rebus dot. f quod dicitur inst. Tercio 3
in fide testibus adhibenda ideo fidei recipien-
tis iudicis relinquitur quia melius scire potest
quam alius ff de test. testium vero verba Quarto 4
in quantitate pene peccatoribus imponende
unde dicitur tempora penitudinis habita mode-
racione constituenda sunt tuo iudicio prout con-
versorum animos perspexeris esse devotos ha-
bito respectu ad etates periculum et egritudinum
necessitates xxvi q vii tempora et c hoc sit et
de hoc dictum est supra de pe et re et que pe-
nitencia usque ad et nota quod epi. et ideo om-
nia arbitrio iudicis committuntur § de trans-
act. c ult. et quia regula est que rem que
est breviter enarrat ut i e per totum et in vi li.
e t per totum Et moderni brevitate gaudent
e de re iu cum l. i. Ideo causa brevitatis
ista sufficiat tetigisse que utilia sunt volenti
dare consilium in foro penitencie et in foro eciam
contencioso qui hec studere voluerit diligenter
Deo et regratiator cui hoc opus attribuo et glo-
riose matri eius beato et francisco quorum precibus
adiutus hec summam secundum parvitatem mei
ingenii compilavi Tu ergo lector non me q-
lemcumque scriptorem seu compilatorem neque
parvitatem mee sciencie consideres et si con-
sideres non contempnas Sed attendas dictato-
rem quem totius operis fieri optavi aucto-
rem Si tamen aliquid melius in superioribus
fuerit relatum fraterna caritate non teme-
rarie reprehensionibus corrigas et emen-
des deo utilia attribuenda Cui laus et
gloria per infinita secula seculorum Amen.

Si dominum in sanctis laudare iubemur, dignum
profecto iustum et salutare nobis existit
ut etiam in suo quo nos cotidie reficit spiri-
tualiter memoriam corporis laudes festive
venerationis et gratias referamus. Hac igitur
consideratione inducti constitutionem a bone memorie Ur-
bano papa iiii propterea modo super hoc editam de
fratrum nostrorum consilio districte precipimus
observari cuius tenor sequitur in hec verba.
Urbanus episcopus servus servorum dei venerabilibus
fratribus patriarchis archiepiscopis episcopis et aliis
ecclesiarum prelatis. Transiturus de mundo ad
patrem salvator noster dominus ihesus christus cum tempus
sue passionis instaret sumpta cena in
memoriam mortis sue instituit summum
et magnificum sui corporis et sanguinis sa-
cramentum corpus in cibum et sanguinem in
potum tribuendo. Nam quotiens hunc panem
manducamus et calicem bibimus mortem domini
annunciamus. In institutione quidem huius sacramenti
dixit ipse apostolis hoc facite in meam commemorationem
ut precipuum et insigne memoriale sui
amoris eximii quo nos dilexit esset nobis
hoc precelsum et venerabile sacramentum memoriale
inquam mirabile ac stupendum delectabile suave
tutissimum ac super omnia preciosum in quo innova-
ta sunt signa et mirabilia immutata in quo
habetur omne delectamentum et omnis saporis
suavitas ipsaque dulcedo domini degustatur
in quo utique vite suffragium consequimur et
salutis. Hoc est memoriale dulcissimum memo-
riale sacratissimum memoriale salvificum in quo gratam
redemptionis nostre recensemus memoriam
in quo a malo retrahimur et confortamur
in bono et ad virtutum et gratiarum proficimus
incrementa in quo profecto proficimus ipsius
corporali presentia salvatoris. Alia namque
quorum memoriam agimus spiritu menteque com-
plectimur sed non propter hoc realem eorum presentiam
obtinemus. In hac vero sacramentali christi comme-
moratione ihesus christus presens sub alia quidem
forma in propria vero substantia est nobiscum. Ascensurus
enim in celum dixit apostolis et eorum sequacibus
Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque
ad consummationem seculi benigna ipsos promissione
confortans quod remaneret et esset cum eis etiam
presentia corporali. O digna et nunquam inter-
mittenda memoria in qua mortem nostram
recolimus mortuam nostrumque interitum interisse
ac lignum vivificum ligno mortis affixum
fructum nobis attulisse salutis. Hec est com-
memoratio gloriosa que fidelium animos replet
gaudio salutari et cum infusione letitie
devotionis lacrimas subministrat. Exultamus

nimirum nostram recolendo liberationem et reco-
lendo passionem domini per quam liberati sumus
vix lacrimas continemus. In hac itaque sacratissima
commemoratione assunt nobis suavitatis gaudium
simul et lacrime quia et in ea congaudemus lacri-
mantes et lacrimamur devote gaudentes
letas habendo lacrimas et letitiam lacrimantem.
Nam et cor ingenti perfusum gaudio dulces
per oculos stillat guttas. O divini amoris
immensitas divine pietatis superabundantia
divine affluentia largitatis. Dedit enim nobis
dominus omnia que subiecit sub pedibus nostris
et super universas terre creaturas contulit nobis
dominii principatum. Ex ministeriis etiam spirituum
superiorum nobilitat et sublimat hominis
dignitatem administratorii namque sunt omnes
in ministerium propter eos qui hereditatem salutis
capiunt destinati. Et cum tam copiosa
fuisset erga nos eius munificentia volens
adhuc ipse in nobis suam exuberantem caritatem
precipua liberalitate monstrare semetipsum
nobis exhibuit et transcendens omnem
plenitudinem largitatis omnem modum dilectionis
excedens attribuit se in cibum. O singularis
et admiranda liberalitas ubi donator
venit in donum et datum est idem penitus
cum datore. Quam larga et prodiga largitas
cum tribuit quis seipsum. Dedit igitur nobis
se in pabulum ut quia per mortem homo corruerat
per cibum ipse relevaretur ad vitam. Cecidit
homo per cibum ligni mortiferi relevatus est homo
per cibum ligni vitalis. In illo pependit esca
mortis pependit in isto vite alimentum.
Illius esus meruit lesionem istius gustus
intulit sanitatem. Gustus sauciavit et gustus
sanavit. Vide quia unde vulnus est ortum
prodiit et medela et unde mors subiit
exinde vita evenit. De illo siquidem gustu
dicitur quacumque die comederis morte
morieris de isto vero legitur si quis comederit
ex hoc pane vivet in eternum. Hic est cibus
qui plene reficit vere nutrit summeque im-
pinguat non corpus sed cor non carnem sed
animam non ventrem sed mentem. Homini ergo qui
spirituali alimonia indigebat salvator
ipse misericors de nobiliori et potiori
huius mundi alimento pro anime refectione pia
dispositione providit. Decens quoque liberalitas
extitit et conveniens operatio pietatis ut
verbum dei eternum quod rationalis creature
cibus est et refectio factum caro se rationali
creature carni et corpori homini videlicet in edulium
largiretur. Panem enim angelorum manducavit
homo. Et ideo salvator ait. Caro mea vere
est cibus. Hic panis sumitur sed vere non consumitur
manducatur sed non transmutatur quia in edentem
minime transformatur sed si digne recipitur
sibi recipientem conformat.

O excellentissimum sacramentum, o adorandum, venerandum, colendum, glorificandum, precipuis magnificandum laudibus, dignis preconiis exaltandum, cunctis honorandum studiis, devotis prosequendum obsequiis et sinceris mentibus retinendum. O memoriale nobilissimum, intimis commendandum precordiis, firmiter animo alligandum, diligenter in cordis reservandum utero et meditatione ac celebratione sedula recensendum. Huius memorialis continuam debemus celebrare memoriam, ut illius, cuius ipsum fore memoriale cognoscimus, semper memores existamus, quia cuius donum vel munus frequencius inspicitur, huius memoria strictius retinetur. Licet igitur hoc memoriale sacramentum in cottidianis missarum solempniis frequentetur, congruum tamen arbitramur et dignum, ut de ipso saltem semel in anno ad confundendam specialiter hereticorum perfidiam et insaniam memoria solempnior et celebrior habeatur. In die namque cene domini, quo die ipse Christus hoc instituit sacramentum, universalis ecclesia pro penitencium reconciliacione, sacri confectione crismatis, adimplecione mandati circa lociones pedum et aliis plurimis occupata, plene vacare non potest celebracioni huius maximi sacramenti. Hoc enim circa sanctos, quos per anni circulum veneramur, ipsa observat ecclesia, ut quamvis in letaniis et missis ac aliis eorum memoriam sepius renovemus, nichilominus tamen ipsorum natalicia certis diebus per annum solempnius recolat, festa propter hoc eisdem diebus specialia celebrando. Et quia in hiis festis circa solempnitatis debitum aliquid per negligenciam aut rei familiaris occupacionem vel alias ex humana fragilitate omittitur, statuit ipsa mater ecclesia certum diem, in quo generaliter omnium sanctorum commemoracio fieret, ut in hac ipsorum celebracione communi quicquid in propriis ipsorum festivitatibus omissum existeret solveretur. Potissime igitur exequendum est erga hoc vivificum sacramentum corporis et sanguinis Ihesu Christi, qui est sanctorum omnium gloria et corona, ut festivitate et celebritate prefulgeat speciali, quatenus in eo quod in aliis missarum officiis circa solempnitatem est forsitan pretermissum devota diligencia suppleatur, et fideles festivitate ipsa instante intra se preterita memorantes id quod in ipsis missarum solempniis secularibus forsan agendis impliciti aut alias ex negligencia vel fragilitate humana minus plene gesserunt, tunc attente in humilitate spiritus et animi puritate restaurent. Intelleximus autem olim, dum in minori essemus officio constituti, quod fuerat quibusdam catholicis divinitus revelatum festum huiusmodi generaliter in ecclesia celebrandum. Nos itaque ad corroboracionem et exaltacionem fidei catholice digne ac racionabiliter duximus statuendum, ut de tanto sacramento preter cottidianam memoriam, quam de ipso facit ecclesia, solempnior et specialior annuatim memoria celebretur, certum ad hoc designantes et describentes diem, videlicet feriam quintam proximam post octavam penthecostes proxime sequentem, ut in ipsa feria quinta devote turbe fidelium propter hoc ad ecclesiam affectuose concurrant, et tam clerici quam populi gaudentes in cantica laudum surgant. Tunc enim omnium corda et vota, ora et labia ympnos persolvent leticie salutaris; tunc psallat fides, spes tripudiet, exultet caritas, devotio plaudat, iubilet chorus, puritas iocundetur; tunc singuli alacri animo pronaque voluntate convenient, sua studia laudabiliter exequendo, tanti festi solempnia celebrantes. Et utinam ad Christi servicium sic eius fideles ardor inflammet, ut per hec et alia proficientibus ipsis meritorum cumulis apud eum, qui se dedit pro eis in precium tribuitque se ipsis in pabulum, tandem post huius vite decursum eis se in premium largiatur. Ideoque universitatem vestram monemus et hortamur in domino et per apostolica scripta in virtute sancte obediencie districte precipiendo mandamus, in remissionem peccaminum vobis iniungentes, quatenus tam excelsum et tam gloriosum festum predicta quinta feria singulis annis devote ac solempniter celebretis et faciatis studiose per universas ecclesias vestrarum civitatum et diocesium celebrari, subditos vestros in dominica dictam quintam feriam proximo precedente salutaribus monitis sollicite per vos et per alios exhortantes, ut per veram et puram confessionem, elemosinarum largicionem, attentas et sedulas oraciones et alia devocionis et pietatis opera taliter se studeant preparare, quod huius preciosissimi sacramenti mereantur fieri participes illo die, possintque ipsum suscipere reverenter ac eius virtute augmentum consequi graciarum. Nos enim christi fideles ad colendum tantum festum et celebrandum donis volentes spiritualibus animare, omnibus vere penitentibus et confessis, qui matutinali officio festi eiusdem in ecclesia in qua idem celebrabitur interfuerint, centum; qui vero misse, totidem; qui autem in primis ipsius festi vesperis interfuerint, similiter centum; qui vero in secundis, totidem; illis vero qui prime, tercie, sexte, none ac completorii officiis interfuerint, pro qualibet horarum ipsarum quadraginta; illis autem qui per octavas illius festi matutinalibus, vesperis, misse ac predictarum horarum officiis interfuerint, centum dies singulis octavarum ipsarum diebus, de omnipotentis dei misericordia et beatorum apostolorum eius Petri et Pauli auctoritate confisi, de iniunctis sibi penitenciis relaxamus.

Dixi de principalibus partibus. In prima prohemii clementis
quod expressius metro proprie servari istorum verbum
In secunda predicta istorum ibi Verbum que subdividitur
in talem et propositum ibi transiturus. In quarum prima ponitur
de corpore christi suavis formosus et plenus [illegible]
principaliter ostendens causam institucionis eius sacra-
mentis effectum. Secunda ibi licet igitur ponitur
narratio in qua premissa multiplici causa celebracionis
festi corporis christi die statuit qua debeat celebrari
tertio ibi [illegible] concludit ponens exhortationem
de festo colendo cum certis indulgentiis et hic intendit
de festo corporis christi celebrandi sed [illegible] [illegible] per octavam
festum corporis christi celebrari post octavam
penthecostes et de indulgencie concedit [illegible]
in festo vel infra octavam officio vel horis interessent
iuxtam psalmo ultimo laudate dominum in sanctis eius
profecto idest procto et de sensu sic laudare in
profecto [illegible] in sanctis eius [illegible] in seipso et est
[illegible] dominum in sanctis eius [illegible] de quo de electione [illegible] in [illegible]
[illegible] in [illegible] de quo de elec. [illegible]
Vel quod dicitur [illegible] et ipsum magister In
sine corporis [illegible] ut scripsit refert de quo dicit
in quo [illegible] in primo Urbano qui fuit natione
gallicus et [illegible] et [illegible] ultimo [illegible] vixit
in papatum Et fuit [illegible] regnum Sicilie [illegible]
Karolo fratri regis Francie contra Manfredum ut patet
in cronicis [illegible] licet hic [illegible] sit [illegible]
alibi de quo [illegible] supra [illegible] de sepultura [illegible]
hic dicit quod illud in [illegible] hic [illegible] Ite [illegible]
isto Urbanum [illegible] servari [illegible] Ibi isto [illegible]
innovatur [illegible] patet quod illa [illegible] Benedicti
fuit revocata Ista vero non revocata sed per
aliquos [illegible] recepta [illegible] [illegible]
[illegible] de quo dicit [illegible] instituit Mathei xxvi
de quo dicit in [illegible] in altari de [illegible] [illegible]
Mathei [illegible] fuit [illegible] alia sit substantia
corporis et alia sanguinis de hic de quo dicit in [illegible]
[illegible] et [illegible] et [illegible] corporis [illegible] ad
[illegible] xi [illegible] apostolus [illegible] xxii de quo dicit in In
christo [illegible] et [illegible] quod ibi [illegible] xxv
[illegible] de quo dicit in [illegible] mirabilia quod optat
[illegible] xxxvi [illegible] Ibi [illegible] multa [illegible]
de [illegible] mirabilibus dixi de [illegible] Mathei
[illegible] alias [illegible] theologus
[illegible] notatur mirabilis [illegible]
[illegible] in hic [illegible] notatur mirabilis [illegible]
quod de celo nobis [illegible] est et ad vocem sacerdotis
aperitur celum [illegible] de quo dicit in [illegible] quod
figuratum fuit exodi xvi [illegible] plura vobis
panes de celo Ite [illegible] mirabilis multiplicatio
hic [illegible] et [illegible] ut [illegible] de quo dicit
in [illegible] christo [illegible] et [illegible] quod figuratum
fuit in Regum vi [illegible] ad David [illegible]
[illegible] in [illegible] multitudinem singulis
collyridam panis [illegible] et assaturam bubale
carnis [illegible] et in Regum iiii [illegible] de xx panibus
[illegible] fuit [illegible] Ite mirabilis ministratio
[illegible] quos ad effectum ita per malos ut per bonos
ministratur [illegible] catholicum [illegible]
ad [illegible] de quo dicit in [illegible] figuratum
est in [illegible] xvii in [illegible] ubi [illegible] Helie
[illegible] ad torrentem corvi deferebant panem
et carnes mane et vespere Item mirabilis
confortacio quod salvat animam [illegible] et [illegible]
accipiendi [illegible] panis ut [illegible] de quo dicit
in [illegible] est iste panis Et qui de eo manducat
[illegible] deficit [illegible] christus panis [illegible] et hic
figuratum fuit in Regum xix [illegible] Ibi Helie
fugienti per desertum [illegible] et [illegible]
dormienti angelus ad caput eius posuit panem
subcinericium dicens surge comede que [illegible]
comedisset ambulavit in fortitudine illius
xl diebus et xl noctibus Et qui contempnit

vel negligit [illegible] panis sumere debilitatur et [illegible]
a [illegible] de quo dicit in [illegible] et [illegible] intrat
quod figuratum est i Regum xxviii ad [illegible] Ibi [illegible]
Saul [illegible] super terram et [illegible] in eo [illegible]
[illegible] comederat panem illa die Ite mirabilis indicatio
quod [illegible] digne et [illegible] indigne sumatur [illegible] mortis
[illegible] de quo dicit in [illegible] et [illegible]
quod tangere [illegible] [illegible] manducat panem
doloris Et in [illegible] [illegible] christo [illegible]
[illegible] mirabilis [illegible] de quo dicit in [illegible] Item
mirabilis translatio quod [illegible] sit [illegible]
[illegible] non [illegible] i in [illegible]
quod figuratum fuit in hystoria que ibi tangitur
de Gedeon Iudicum vi [illegible] angelus quod panes azimos et carnes tollere et illa
panes supra petram et extendit angelus summitatem
virge quam tenebat in manu et [illegible] ignis
de petra et [illegible] sacrificium Mirabilis [illegible]
[illegible] ad [illegible] non [illegible]
malos [illegible] xiii [illegible] non [illegible] et
[illegible] quod figuratum fuit Danielis ultimo ad finem
Ubi [illegible] angelus Abacuk quod panes et pul-
mentum quod [illegible] messoribus portaret in Babilonem
Danieli posito in lacu leonum et cum [illegible]
Abacuk [illegible] apprehendit eum angelus capillo
capitis sui et posuit eum in Babilonem [illegible]
[illegible] et accepit Daniel [illegible] quedam
alia [illegible] [illegible] colligere [illegible]
sapientie vi [illegible] de quo dicit in [illegible] in primo
et [illegible] memoriam de quo dicit in [illegible] christo
et in christo [illegible] in bono de [illegible]
[illegible] ad [illegible] [illegible] et [illegible] non de
quo dicit in [illegible] dixit [illegible] ultimo [illegible]
per fide de successoribus apostolorum non xii [illegible]
[illegible] christi lacrimatur
[illegible] ad [illegible] vi de [illegible] numeri [illegible]
[illegible] ad [illegible] vi de [illegible] dare [illegible]
sub pedibus [illegible] psalmo viii [illegible] apostoli per omnia [illegible]
et ad Hebreos ii ubi dicit apostolus [illegible] et [illegible]
[illegible] non subiectum et [illegible] ad
[illegible] sunt administratorii [illegible] ad
Hebreos xvi [illegible] ad [illegible] v [illegible]
[illegible] de quo dicit in [illegible] de [illegible]
[illegible] primo [illegible] non per [illegible]
[illegible] offert seipsum [illegible] quod
[illegible] Ite non pro theologie [illegible] quod
[illegible] laudabilior est in [illegible]
[illegible] vel [illegible] alio [illegible] est [illegible]
latrie que [illegible] est [illegible] moralis
opus ad [illegible] melius et magis
[illegible] et est de latria que est [illegible] et servi-
[illegible] et [illegible] de quo dicit in [illegible]
que soli deo debetur de quo dicit in [illegible] ad [illegible]
quod [illegible] non solum quoad actum sed quoad [illegible]
[illegible] aliud agere non [illegible]
[illegible] se deo ut [illegible] et [illegible]
[illegible] plus dat qui dat fructum et arborem quam qui dat solum
[illegible] dat fructum [illegible] voluntas
fructum [illegible] ad [illegible] virtutis [illegible]
[illegible] in bono [illegible] in bono [illegible]
[illegible] voluntatem [illegible] felix necessitas que
[illegible] ad [illegible] meliorem
[illegible] compellit [illegible] ad [illegible] quod per
[illegible] clarius [illegible] ad [illegible] medela et
[illegible] in [illegible] damnavit [illegible]
de [illegible] passus [illegible]
[illegible] et [illegible] [illegible]
[illegible] non est [illegible] ut [illegible] patet [illegible]
[illegible] ut dixi [illegible] cadit [illegible]
[illegible] super [illegible] [illegible]
[illegible] vi [illegible] de [illegible] civitas
est [illegible] in [illegible]
de quo dicit in ut [illegible] caro [illegible]
de [illegible] psalmo lxxvii [illegible]

pplo meo l'ait Joh vi de qst di n dupliat con-
formatur vid' qd no de qst di n no esse, et qd
notavi et dixi de Judeis, et si Judeos esset qui
Gedd ps frugit qd ex relatis causis, sapia
dei valde fore provedit qd dic ut de qst di n
iteratur presaund de consuetud illorum erronib
de qst di ii no omit, quartone qd fiei debet
singlis anis et veterus tremai de qst di in lib
lt pt si tpe mediati de seu cxto, quia loquens
Joh xiii, ternum diem scz kalarum novembris sic
dicit qz nonus mesis inchoado a marcio ut in-
choad annus q solu x meses habebat usqz ad
tempus Julij cesaris et nume pompilij et tunc
distincto z correcto anno sedm cursum solis redeunt
in fine ani ad eum principium ani additi sunt
duo meses in principio ani scz Januarius et
februarius et ppt horas vi que superant oportet
singulis quatuor anis addi diem bisextilem. qd
dic ut de vbo scz consuunt. Et nichilominus Julius
vocabatur quintilis et augustus sextilis, qui postea
a Julio et augusto denominati fuere ppt eorum
ortum, vel ppt rem ipse gestam. Cum senones quo
Italiam ansere devorat qd Romam fuere nocte debent
lot eis dit ambrosius in examero quater aperto
deles ansenib Roma qz regnabit, Dn tunc dor-
miebat et anser vigilabat. illis porro delec
sacrificare qz Jovi cedant eis Dii viri anseribus
a quib se sensun defensos, nec et ipi illi gaudebat
capere. Ysid xii ethy: Ballorum ascensum
in talo anseris clangore deprehensum est nullum
enim al itu odore hois sentit sic anser. Pro-
Roma ad philipp im revelata hi non
credit simplicit assenti de hec tu nec in-
micte in duc veritate revelat, qz hi festum
adiungitur ad alia festa de quib in decret
vlt de fer ctio li ii et tit cath. questione qno ha
ipis questionis dubia declarari supplico. Feriam
putans scz dic veris et licet ppe sic formatur
pro festo hi amez die vocat feria vel a sando
qz qualibet die sabat deus gey. vel qz singlis
diebus feri possunt in dvinis et humanis sile
de vbo scz festum, proprie intelligebat ffd'
vbo scz ob. cii. q kal' lactans gtra de fer'
capitulum illud qo ad officium celebracoz hic q
ad dicez nunc et gtoz e h c q de rest i intag
cura isti penthecostes dic dr a pentha qd
e quinque et coste x qz quinque x dies sit inter
festum resurrectionis z penthecostes computato utroqz
festo et quidam declinant penthecoste penthecostes
alij vo hic penthecostem mediam le. Exultate ad.
ephe v. Jhinpro[?] imprimi sit tanta laudes sic
tremi tanta laudatione ut ipsi d'immutat
et non nisi plaudat qui magis migat Jubilet
qd e cantare voce quada cum gaudio sigando. Iun
dicit quidam qz Jubilus gaudium est qd vbis explicari
no pt ut tn penitus retineri In pau. i. ad corin.
vi in fine scz empti estis precio magno. Premium
theol iii pp pri Largiens lxxxv di fren
de ephi kl.ncosia xlv di tria s alit per
hostem in summa de penit qr quis sit effectus. V.
elemosinaz de tep. oz qz et tunc et qz septo attitue
et sedulas i. continuas ul' assiduas Oraciones.
de oracione tractatur host' i summa de pe. qr quis sit
effectus v.e, emus ad materiam Oz plenius per
modum summe videamus et quod sit oracio. vn dicitur
ratio sit eius divisio, ad quid sit porrigenda
pro quo, ad quid qualiter vbi. et quis sit eius
effectus. De primo

Oracio sm aug li de vbis dni Est quedam
petic'. alibi dr qz e pius mentis affectus
directus in deum, et plerumqz ne pigritetur i voce
prorumpens et colligitur de qst. di. i. quia aut
vel e oracio quedam racio in deum tendens
ad aliquid impetrandum. Et sic damascenus qz
ascensus intellectus in deum, vel petico decentium
ad deum vel petico decentium a deo xx di c si
Ad s. dic qz dr sm cassiodor ysi et Bn. qz
oris racio si racionabile petatur, alias non est
oro sola de vbis et no alie c s, et p hoc videtur
qz erat eo vocalis, de quo dicit sub vi mebo.
Secundo dicit qz cassianus sup aplm i ad thimo.
iii hac dividit in quatuor partes sc obsecratoz
qua quis compunctus pro peccatis veniam deprecatur.
oracionem p quam fit ascensus intellectus in deum,
vel p quam deo aliquid vovetur ul' offertur.
postulacionem qua constitutus in spiritus fervore
pro aliis solet emittere. graciarum actionem quam
mens deo refert per excessum ineffabilem recor-
dando pietatem dei beneficia ul considerando presencia
vel perpendendo futura cum qz spiritu, Dilecti B
Beati Benedictus in quodam sermone dr qz obsecra-
ciones sunt affectus verecundi, oraciones puri, postu-
laciones amplos, graciarum actiones devoti. De quarto
dic qz porrigenda e ad deum Math vi Cum
oraveritis dicite Pr in ce. Ad sanctos ut porrigi
p, no tamen qz per ipsos implenda sed ut precibus et
meritis ipsorum exaudiatur a deo, hic pzt q modo
orandi qo petit ecclesia ad xpm eius no dicat
ora pro nobis sed audi nos vel miserere nobis
ad sanctos dicit ora p nobis. Et tenent theologi qz
sancti oraciones nras cognoscunt Iuxta quod gregorius
bcd, in eterna dei videre, quid p sterna habundo
respicit, hic ad respicit ad perfectam beatitudinem ut
no habeat quicquid velit, nec habeat aliquid minus
diatiue, sz veteris valitudine quelibet cognoscere velit.
ipse ad deum ptinet, qui est sanctis vel eis nulla
vititudo desit. hic videtur. Oportet igitur qz vota
hominum oraciones z devociones in vbo cognoscant
itaz ad eorum gloriam ptinet, qz auxilium efficaciter
prbeant ad salutem sicut etiam dei cooperatores efficiuntur.
Et si dicis soli deus cognitor e cordium, de fmo
tua e si in quo oz oro consistit in corde quo re
sponde qz cordium cogitaciones solus deus novit
per se ipsum, sz tn alij cognoscere pnt quod eis re-
velatur vel p visionem vbi vel alio modo, sancti
quo qz oraciones quas ad sanctos ul' corde ul' vbo
digimus deo manifestante cognoscunt. De quinto dic qz
porrigenda e per bene disposit contritum
et penitentem itaz, no hanc qui displicent ut in
q vii Judicet xlix di c i vo et no Au-
diociones malorum possunt dici p quib orant re-
petit ad orare ex sine ppetrus vt dicat i de
hete ad irrez v n de hoc ad dubitatur An
exaudiat deus peticiones eorum qui sic i q i h
predolere, Ilz eo sicut mesit ut ad hi cia et
t Barnysca dt tho qz si peter petit aliquid
inquinendum peter i. sedm desiderium petit no audiet
a deo ex iram, sed qz exaudiet ad peduciem
dum permittet amplius vie in petra. Vn sm
Aug de Chri quedam negat propicius qe quedit
iratus sz si peticio oro procedit ex desiderio
bone nature, deus exaudit, no qz ex iustia
qz illis no meretur si ex pura mia sicut tn alia
in oracione quirunt, de quibus i dicetur De sexto
sciendum qz orare debemus proprie salutifera, Math
scdm qz primum quite regnum dei et iustitia eius, z licet
vi Bm quite regendi, et iustitia eius, z licet
valerius li vii c ii dicit qz Socrates qui quidam
humane sapientie terrestre oraculum, nichil vltra
petendum a dijs immortalibus arbitrabatur
ut bona tribuerent, pzt tn ex orone dnica
qz est aliquid determinate petere possumus

Unde Augustinus dicit ad Probam quod ad deum ad licet
orare quod licet desiderare dicens. Cetera oratio dominica
cuditur et talia a deo peti possunt. Unde dicit Ricar-
dus compendium theologie. Dicendum quod theologi quod talia
a deo orando petere possumus et sine conditione
in illis sed ut sit admonitio blandiens conditione
ut sint quod nisi spiritualia nobis deserviant ad sus-
tentacionem vite corporalis ex eadem ad actus virtuosos.
Facit 13 in [illegible] et quod dixi de regul-
aribus in capitulo secundo. De septimo scilicet quod hoc
in psalmo videlicet post xiiii quod requirit in oratione
scilicet quod sit fidelis serena humilis discreta devota
verecunda secreta pura lacrimosa affecta quies-
cenda operosa et assidua. Sed in quantum ad pre-
sentes pertinet dicit breviter quod modus orandi
requirit humiliacionem corporis devocionem cordis
attencionem et breviloquium. De primo canonica xxxv
Quod humiliantes se penitentes nubes et celi.
Vide psalmum et prologum lectione vi. Et Cyprianus de oratione
dominica Sit orantibus sermo et disciplina
quietem continens et pudorem, secundum tamen vel
corporis humiliacionem refectionis et devocionis
obtentu sed dicit, ut dicit Cassianus et facit viii
q. i Sacerdotem, de quibus quoque plenius in summa lxxx
ii de sacerdotibus probatur de votis. Matrimonia cetera se-
et psalmo dicit videlicet pro[illegible] et prologum. Et Augustinus
clamor non preest strepitus labiorum sed motus est cor-
dis. Et Gregorius in moralibus Veracius orare est amaros
in compunctione gemitus non verba composita resonare.
Et [illegible] Amaror verba sunt ipsa desideria in quibus
casto [illegible] quibus clamat. Quantum magis desiderat de-
[illegible] quidem etiam de consecratione distinctione v. Nunquam in prin-
cipio et Cyprianus Nil aliud cogitet animus nisi id
solum quod precatur de consecratione distinctione i. Qui autem. Et dicit Gregorius
quod illa orantis deus non audit cui ille qui
orat non attendit. Dicit tamen theologus sicut intelligi
actu intencio nullo modo orandi conjungitur. Non
cum requiritur quod attencio semper maneat in oratione
actus. Canonica Unde psalmo xxix Cor meum
dereliquit me. Satis enim est quod maneat pro virtute.
Quod non bona intencione quis ad orandum
accedit, et si in processione mens ad alia rapitur
semper enim virtutis prime intencionis manet nisi talis
sit evagatio quod attencio omnino deperat. Et non
locum dicit ei quod dicit Cyprianus libro de oratione dominica
Quomodo audiri te a deo postulas cum te ipse non
audias. Et Bernardus Causam nobis deesse
gratie sed instet ipsa gratia conqueritur, nonnullos sed
dicisse. Et Cassianus Nunquam orat qui sibi etiam
flexis genibus evagatione distrahitur, et facit
quod dicit affirmans scriptum de tele misi. Dolentes
De quinto Matthei vi Cum oratis nolite multum
loqui et facit de consecratione distinctione v. Non mediocriter, et
Nicolaus quidem dicit non de cetera Et consilium et prologum in vigilia glo-
rie. Licet tamen paucis breviloquium est tamen sufficiens orans.
Nam oratio non solum sine sua causa, que est
desiderium caritatis, secundum sermonem [illegible] proprie
duratura. Nam et de Christo legimus, quod prolixius
orando. Luce vi et quod pluries orabat. Luce
xxii et dicit Luce xviii in principio. Oportet semper orare
et non deficere, facit lxxxvi distinctione Nosse. Et orationes
prorsus insistimus. Sed et ut dicit Augustinus
ad Probam multum loqui in orando est
necessariam rem superfluis agere verbis. Non pleraque
sunt negocium plus gemitibus quam sermonibus agatur.
Quod nos movent ad breviloquium. Nam et dicit
scilicet fratres frequentes et breves debet esse oratio ne
incidantibus nobis aliquid cordibus insidians
immittat. Sed dubitatur an oratio debeat esse vocalis.
Quod videtur per psalmum in lxxxviii ~~distinctione de~~ Voce mea
ad dominum clamavi, voce mea ad dominum deprecatus sum.

Vocalis oratio deo porrigitur. Ut dicitur extra de celebratione missarum capitulo Dolentes
tamen cogitat sensus tamen vox oris adjungitur. Facit ~~xxx~~
xxxviii distinctione Sedulo. Dicit theologus quod quibus oracio
fit pro communitate, scilicet xii q. i Duo sunt, in principio in persona
totius populi, et innotescat ei pro quo fit, [illegible] debet
esse vocalis ex institucione. Sed singularis oracio qui pro
se vel pro alio dirigitur, de necessitate non est vocalis.
Adjungitur tamen vox triplici ratione, primo ad excitandum
interiorem devocionem, verbis enim et signis nos ipsos interius
excitamus ad sanctum desiderium augendum, ut dicit Augustinus
ad Probam. Secundo ad reddicionem debiti, scilicet ut serviat
orans deo secundum se totum, scilicet corde et corpore, de consecratione distinctione v
[illegible] Tercio ex quadam redundancia ab anima in corpus
ex vehementi affectione. Unde psalmo xv Letatum est cor meum
et exultavit lingua mea. De octavo prout Matthei vi
Tu autem cum oraveris intra in cubiculum tuum, et clauso hostio
ora patrem tuum in abscondito. Et ut dicit Cassianus
Intra cubiculum oramus cum a cogitacionum et sollicitu-
dinum strepitu corde remoto secrete et familiariter
preces nostras soli deo reseramus, et facit quod nota xli di-
stinctione [illegible]. Et Augustinus de sermone domini Videri ab hominibus
non est nefas, sed id agere ut ab hominibus videaris.
Recipit enim ille mercedem suam de consecratione distinctione iii Tunc enim
Orandus est in ecclesia secundum principaliter faciende de prin-
cipio pars et unus de summa trinitate et. Decret libro vi tit. e quod de
[illegible] tamen ut dicit beatus Bernardus libro meditacionum Ubi-
cumque fueris intra temetipsum ora, si longe fueris ab oratorio
non queras locum, quia tu ipse locus es. Videtur
quidam quod sicut debeat ad orientem, secundum quod deus sit ubique,
ad omnem partem possumus ad eum orare. Quare tamen
orientem et misse sacrificium facimus versus orientem,
de hoc xi distinctione consuetudinis. De ultimo dicit quod orandus
effectus est duplex, scilicet enim virtute merendi et impe-
trandi. Et primum duplex pro quo patet tenetur virtute
Jeronimus super Matthei xiiii Tu temptacionem intrat qui
orare negligit. Et Augustinus Oratio est orantis
presidium, adversariis nocendum, angelis solatium,
deo gratum sacrificium. Nam principaliter valet contra
vicia spiritualia. Unde Jeronimus super Matthei xvii Tale
hoc genus demoniorum non eicitur nisi in oratione et ieiunio
quod est Matthei ix Dicitur sic Non sanat actum
quod sanat castramentum. Jeiunium sanatur pestes corporis.
Oratione vero sanantur pestes mentis. Secundo quod procedit
ex radice caritatis, penes quam consistit omne meritum
et in summis [illegible] de consecratione distinctione ii caritas et de regula
licet in se. De virtute impetrandi probatur xxiiii q.
viii In spiritualibus et q. de electione. Hic [illegible] in su-
mma xi dicentem quam orantes petitis credite quod
accipietis. Unde pater ordinem reuelant secta domina
viii q. i si ergo. Boecius dicit Non frustra in deo spes
ponitur, preces enim que recte sunt inefficaces esse
non possunt. Et beatus Bernardus libro meditacionum Ex duobus
unum indubitanter sperare debemus, aut dabit nobis
quod petimus, aut quod nouit esse utilius. Et Augustinus super
libro sententiarum prosperi dicit, cetera orantes pro fidelibus dura
audiuntur. Et misericorditer non audiuntur. Quid enim infirmis
sit utile, magis novit medicus quam egrotus.
De quibus Valerius libro viii c. ii dicit, Sepe vota expe-
timus quod non impetrasse melius foret, et post
exemplum dicens, Alienum apertis non nisi sunt
exiura horrendis [illegible] quam [illegible] persuaderent.
Regna terrena ipsa voluimus, quorum exitus sepe
miserabiles erunt, splendidis quoniam initiis
[illegible] ac si ut aliquam illustrasset, ita nonnumquam
funditus domos evertunt, [illegible] ergo celesti ar-
bitrio nostro subjicimus. Effectus orationis in Itala
[illegible] [illegible] expertus, cum enim contra illos [illegible]
exurgat deus et dissipentur inimici eius recepit
contra fortia rebellium [illegible], [illegible] et consummati
sunt subito quasi tertia [illegible] et omnis bellica
[illegible] domari non poterat. Unde facit xxxvi
distinctione et ultima Ubi dicit, cum orat Moyses vincebat populus.

vincebat aut eum dimittebat etc. Et vide Host[iensis] in summa de remissionibus § ad quid valet ubi fatetur ubi ponit exempla de Daniele propheta et David etc. Et talibus [illegible] legitur in tripartita historia Cassiodori Senatoris, Helinandi, [illegible] et historiographos invenimus quod Theodosius imperator semper suis orationibus miraculosam victoriam obtinuit contra Eugenium et Arbogastem, quorum exercitus iacula vehementissimus ventus retorquebat in ipsos, et iacula partis Theodosii ad maiorem fortitudinem ultra mensuram humanam ictus impingebat in illos. Et hoc voluit ille Claudianus poeta, qui tunc florebat dicens: O nimium dilecte deo, cui militat ether, et coniurati veniunt ad classica venti. Hec ait. Obtinuit ipsius Theodosii oratio, que talis fuisse legitur: Omnipotens deus, tu nosti quod in nomine filii tui ultionis iuste, ut puto, prelia suscepi; sin alias, in me vindica. Si vero cum causa iusta et in te confisus huc veni, porrige dexteram tuam, ne forte dicant gentes: ubi est deus eorum? Hec Hostiensis de voto [illegible] pa[illegible]. Et hinc glossa sic sic de cuius pluralitate sed et sanctitate, tum quia in orationibus suffragiorum sperans suum effectum illius exemplis in aggrediendis processibus et evitandis vel saltem temperandis adversitatibus, tum quia [illegible] debet [illegible] et si [illegible] non satisfecit, [illegible] de [illegible] glossa, licet non sit plene [illegible] [illegible] et [illegible] et [illegible] [illegible] confessis [illegible] laudabiliter [illegible] xxi. Hec [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] de [illegible] et [illegible] in ecclesia [illegible] quod [illegible] patet [illegible] non sufficit [illegible] extra [illegible] intelligo et si dicatur in privato oratorio [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible]

Martinus episcopus servus servorum dei ad perpetuam rei memoriam. Ineffabilis sacramenti sacerdos, medius [illegible] Christus dominus [illegible] [illegible] subire volens sue mortis [illegible], nobis ut eo digne refecti [illegible] [illegible] ipsius [illegible] sit [illegible] [illegible] gloriosi corporis et sanguinis eius misterium [illegible] a fidelibus quolibet attolendum fore [illegible] [illegible] et devotissimis laudum studiis amplectendum, nostri [illegible] thesauri fideles [illegible] quod tam [illegible] venerationi sacrati [illegible] affectibus et [illegible] [illegible] [illegible] intendant et [illegible] [illegible], ut [illegible] [illegible] [illegible] affat et illius celesti [illegible] vegetati, quod institutio sacrati [illegible] [illegible] ad salutem [illegible] dudum [illegible] recordationis Urbanus papa quartus predecessor noster ad [illegible] et corroborationem [illegible] exaltationem fidei, digne et rationabiliter statuens, ut de tanto sacramento, preter illam que quotidie in ecclesia fit memoriam, [illegible] ac specialior [illegible]. Atque ad celebrandum eius [illegible] gloriosum festum [illegible] post octavas penthecostes [illegible] designavit, ipsos [illegible] fideles ad colendum [illegible] donis spiritualibus animare volens, omnibus vere

penitentibus et confessis, qui in matutinali officio festi eiusdem in ecclesia in qua idem celebraretur interessent, C, qui vero misse totidem, illis vero qui prime, tercie, sexte, none ac completorii horarum officiis pro qualibet earum quadraginta, illis autem qui per octavas eiusdem festi matutinalibus, vesperis, misse ac predictarum horarum officiis interessent, singulis octavarum ipsarum diebus centum dies de iniunctis eis penitentiis misericorditer relaxavit.

Nos vero qui [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] guerrarum et [illegible] [illegible] et aliarum que dicti [illegible] [illegible] [illegible] ut formidamus offensa divine maiestatis, [illegible] [illegible] [illegible] prodolor calamitatibus [illegible] [illegible] [illegible] passim [illegible] amplioribus spiritualibus [illegible] [illegible] fideles [illegible] ad [illegible] pro veneratione sacramenti huiusmodi et ubi illud [illegible] quos [illegible] salvatur [illegible] corda [illegible] [illegible] [illegible] et devotionis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] singulis eis vere penitentibus et confessis, qui et quos [illegible] in [illegible] sacratissimi festi [illegible] vel loci illius aliud [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] in [illegible] [illegible] illud celebrari contigerit officiis interfuerint, videlicet [illegible] et alios [illegible] superioris [illegible] dictis officiis [illegible] interesse [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] matutinalibus, vesperis, [illegible] et qualibet [illegible] et [illegible] [illegible] videlicet prime, tercie, sexte, none et completorii [illegible] festi octavarum [illegible] [illegible] singulis matutinalibus octavarum diebus pro singulis [illegible] misse et vesperarum [illegible] C [illegible] [illegible] horarum officiorum huiusmodi quadraginta [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] huiusmodi pro [illegible] in festo et octavarum diebus huiusmodi pro [illegible] et [illegible] quinquaginta dies de iniunctis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] misericorditer relaxamus. [illegible] in festo et diebus octavarum huiusmodi [illegible] in [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et alta voce [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et illis [illegible] [illegible] vel occasione huiusmodi [illegible] [illegible] altari [illegible] [illegible] misse et officia [illegible] licite celebrari possint, auctoritate apostolica [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in suo robore [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] episcopos et episcopos et alios [illegible] prelatos [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] per apostolica scripta [illegible] et festo predicto [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] suffragante [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et fideles [illegible] [illegible] [illegible] augmento et ab illo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

ex hiis vite ... ad gloriam perducantur. Cum autem
difficile foret presentes ubique locis singulis
exhiberi, volumus et eadem auctoritate decernimus quod
ipsarum transumptis manu publica et sigillo
alicuius curie ecclesiastice vel superioris eiusdem munitis
tanquam presentibus si originales exhiberentur litteris
plena fides adhibeatur, et proinde stetur ac si
dicte originales littere forent exhibite vel
ostense. Datum Rome apud sanctos apostolos vi
kalendas Iunii pontificatus nostri anno xii

Edita est hec bulla seu indulgentia per
dominum dominum Martinum papam quintum anno a
nativitate domini millesimo ccccxxix°

116 Missa quid sit et de aliis quibus cum | a
Missam rursus celebrare potest et quibus non | b
119 Missa legere a tutore a licet proprius | b
Missio quando debet fieri possessorem et quid agere | a
61 Missio in possessionem non admittit | b
90 Mora debet fieri in tribus casibus | c
Monachus simplex an postulari debet vel eligi | c
7 Tenendum si prior suspectus ... | d
Monachus an potest dare clericis ... petat | a
Monachus in vita et quod sibi prohibeat | b
Monachorum conditores vide mutat | d
109 Monachi quando possint in ecclesiis ... | c
Monachus potest indulgere abbatis ... | d
Monachus an potest ... dispensatione | e
112 Monachorum capelle quod ... | a
171 Monachus ... debet ... |
116 Monachi prohibere ... | f
181 Monachus licet ... | c
Monachi debet ... 30 Monachi debet corrigi ... | n
183 In mortali peccato ... |
16 Mortuus ... potest ... | l

18 Mutus non debet ordinari propter | c
121 Mutus non debet prohiberi ab ... | a
6 Mutus non potest ... | b
188 Mulier non debet ... | f

Mutus est triplex
In nutricibus ... | g
129 Mutus potest dare ... | h
Mutus ... debet ... |

10 Negligentia prelati ... | e
60 Negatum duplex ... | g
18 Neophitus quid sit et ... | g
61 Notarius ... | b
16 Notorium duplex ... | h
186 Nuptie ... | a
18 Notorium ...

Obedientia in quibus consistit | e
Obedientia precepti et ... debet | f
33 Obediendum est ... pape |
Obedientia ... debet ... | g
Oblationes que sunt et ... | b
103 Oblationes ab aliquibus non debent recipi | c
16 Occultum aliquod dicitur | g
Officiales ... | f
188 ...

Ordo quid sit et que sunt ordines | a
188 Ordinationes ... | b
Ordo ... |
11 Ordines quibus ... | e
Ordinatus ... |
Ordinandi que sit forma |
Ordinatus ... |
Ordines ... |
12 Ordinandus ... | b
Ordinari ab episcopo ... | a
13 Ordines ... | b
Ordinari non debent ... etate | a
18 Ordine ... | b
Ordinandi ... |
Ordinandorum ... | e
Ordinari potest ... sacerdote |
14 Ordinari an potest ... |
13 Ordinari non potest ... | a
20 Ordinatores ... ad ... | a
14 Ordinari ... |
12 Ordo ... | a
111 De ordinando non baptizato | a
182 Ordinatores ... | c
18 Ordinandus debet ... | e

Pactum quid sit et que sunt species | a b
Pactum an debet ... | c
Pactum pro sepultura ... | d
Pacta ... | e
31 Pacta ... | f
Pactum an ... debet servari | g
Pactum ... | h
Pacta ... | i

11 Papa a quo debet consecrari | f
33 Pape est obediendum ... | f
116 Pape ... | a
188 Papa ... dispensare | g
183 Papales ... | g
Pax quid sit | b
38 Pallium quid sit et ... | a b
Pallium debet peti ... | c
Pallium sub qua forma ... | d
Pallium quid significet | e
Parrochia quid sit et ... | a
183 Parrochiani ... | d

17 Predator quis sit pena a
99 Pater potest vendere filium fame compulsus b
100 Pater filium in quibus casibus potest exheredare b
101 Pater potest petere filium contra retinentem [illegible] b
Patronum cum defraudat quid sit iuris d
113 Patronus clericus et laicus dicitur e
Peculium clericorum quid sit et unde dicatur a
99 Peculium quot sunt species et quid clerici facere debent de eo b
118 Pedagia unde dicantur f

Peccata mortalia et venialia que sunt
183 Peccata venialia qualiter deleantur g
Peccati contrahendi sunt multiplices h
Peccata semel dimissa an redeunt b
Pro peccato mortali que sunt consulenda 3
Pena quid sit et quot sunt species eius n
182 Pena que deponit et a quibus debet infligi a
Pena aliquando relaxatur multis c
188 Pena de qua debetur pro mortali peccato c d
Penitentia quid sit et unde dicatur a
Penitentie decedens sunt tres b
Pena species sunt tres c
183 Pena una tria respicit d
Pena secunda que sit n
Pena quomodo sit pro peccato iniungenda 3
13 Peregrinus quis dicatur a
56 Permutatio quid sit et quot modis committitur d
11 Pangania quid sit d
Permutatio quid sit et quod sit causa necessaria a
93 Permutatio in quibus potest fieri et in quibus non b
Persone que dicuntur et quot sunt eius [illegible] a
Persona corporalis generalis [illegible] c
140 Persona pena que sit d
188 Petitorium actio et possessoria dicuntur e
32 Petuntur aliqui ex officio [illegible] a
Pignus quid sit et unde dicatur c
97 Pignus contrahitur [illegible] et spoliatur a
73 Plus petitur quomodo et que pena plus petentium a
Postulatio quid sit a
Postulari qui possunt et quis digni b
Postulare quis potest c
Postulari in mediolibus [illegible] d
7 Postulatores an possint [illegible] e
Postulatus a postulato [illegible] f
Postulato postulatione quid [illegible] g
Postulatio [illegible] [illegible] h
Postulatores [illegible] i
Postulatio et electio dicuntur k
Postulatio quid sit et [illegible] a
31 Postulatio [illegible] b
Postulationem [illegible] c

Possessionis a petitione quid quod sit a
Possessio [illegible] b
Possessionis [illegible] c
18 Possessio et proprietas que [illegible] d
118 Possessor [illegible] e
Positio quid sit et quod debet [illegible] f
50 Positiones [illegible] g
Positio [illegible] h
18 Prebenda [illegible]
Prebenda quid sit
12 Prebenda et dignitas [illegible] a
Prebenda [illegible] c
82 Prebenda [illegible] a
Prebendas [illegible] b
[illegible]
88 Precarium quid sit et [illegible] a
Precarium in quibus [illegible] b
Precarium [illegible] c
173 Predicare quis potest et [illegible] g
18 In predicatione [illegible] attendenda h
186 Prelatus [illegible] d
10 Prelati officium [illegible] b
Prelati negligentia [illegible] c
87 Prelati [illegible] a
Et [illegible] c
98 Prelatus an potest [illegible] b
170 Prelatus non debet [illegible] a
116 Prelati [illegible] b
Prelati et alii [illegible] c
187 [illegible]
11 Presbiteri unde dicantur et [illegible] n
Prescriptio in quibus [illegible] d
81 Prescriptio que est et que non e
Prescriptio quid sit et [illegible] a
67 Prescriptio [illegible] b
Prescriptio [illegible] c
Prescriptio quid sit a
Prescribere quis potest et quis non b
Ad prescriptionem [illegible] d
10 Prescriptio [illegible] e
Prescriptionis [illegible] f
188 Prevaricator quid a

Privilegium quid sit et unde dicatur a
Privilegiorum due sunt species b
118 Privilegium quid sit generale et quot de iure concessum c
Privilegio quis renunciare potest c
Privilegium clericale quid sit c
11 Probacio quid sit et unde dicatur c
61 Probaciones species sunt sex d
Procurator quid sit et quid procurare debet gerere a
Procurator quando debet esse satisfacio excepto actore b
Procurator in quibus casibus admittitur sine mandato c
Procurator rei non tenetur satisdare si non in quibus casibus d
38 Procurator qui potest revocari seu mandatum e
Contra procuratorem excepciones que possunt apponi f
Procuratorem quis possit constituere g
Procurator quis potest constitui h
Procuratoris officio i
Procurator an teneatur dominum defendere k
Procurator quid debet satisdare l
Procuratoris negligencia debet imputari constituti g
81 Procurator an sit in generalibus nominare
16 Procuracio triplex e
118
Professio fit in tribus modis b
107 Professionem aliquis facere prohibetur c
19 Predicare prohibetur in genere ... a
6 Pronunciacio ad curiam ... quot ... habet d
Protestacio diffinitur
2 Protestacio fit duobus modis h
Purgacio quid sit et quot sint eius species a
149 Purgacio in quibus casibus est indicenda b
Purgatores quot debent esse c
180 Purgacio vulgaris que sit a

Raptor dicitur duobus modis a
162 Raptus mulierum quid sit c
Raptorum restitucio f
77 Rasura quid sufficit in clericis de
10 11 Recreacionem qui debet et cum eligenda
117 Religiosi et clerici non inducuntur ad scripturas f
102 Reclamacio que dicitur et unde dicatur a
107 Regulari de novo c
110 Religionem qui potest intrare vel congregacionem a
106 Religiose domus que dicuntur a
110 Religiosi que debent renunciare ... b
119 Regula quid sit et quid exigitur ad regulam a
188 Regule et differencie in quibus ... b
Relacio quid sit et quis est eius effectus h
12 Res iudicata quid sit et que ... ...

Reconvencio ubi debet fieri et qualiter et quando a
85 Reconvencio ad quod tempus debet fieri et quando cessat b

Renunciacio quid sit a
Renunciacio non debet fieri b
Renunciacio beneficii ... ... fit ... c
9 Renunciacio literarum quid faciat d
Renunciare quis potest f
Renunciacio propter quas causas debet fieri g
Renunciacio potest fieri per procuratorem i
Renunciacionis effectus l
Replicacio quid sit a
67 Rescriptum diffinitur a
Rescriptum quid sit generale b
Rescriptorum que sit differencia c
Rescriptum tollitur d
Rescripti autem qui incipit currere f
3 Rescriptorum commodo quod debent tenere h
Rescriptum dicitur falsum k
Rescriptum durat m
Rescriptum quibus restitui potest n
Rescripti copia debet tradi adverse parti o
Rescriptum falsum impetrantis punietur b
71 Respondere alicui per alios potest

Restitucio dicitur in integrum postulari a
32 Restitucio in integrum quid sit et que debet esse b
Restitucio quo petitur c
Restitucio ex quibus causis debet esse d
21 Restitucio minor vel etiam ... f
Restitucionis effectus g
72 Restitucio petenda ab adversario ... c

Restitucio spoliatorum a
Restitucio cessat in sex casibus b
Ad restitucionem quomodo quid tenetur d
77 Restitucio furti et usure e
Restitucio raptorum ... f
Restitucio clerici debet ... ... h
Restitucio ... acquisitorum k
Restitucio talliarum ... et in bello raptorum

Rebus sufficit ... a
120 Rogacionum tribus diebus tenetur homo ... c

16 Sacramentum quid sit a
Sacrificium quid sit b
Sacra ta sunt vii c
Sacra que dici sunt spes e
Sacrata aliqua sunt [illegible] aliqua [illegible] f
16 Sacra offertum g
Sacrata aliqua sunt stabilia aliqua non h
Sacratum [illegible] [illegible] k
Sacrata non stabilia [illegible] l
116 Sacratum et res sacrati quid sint m
16 Signum sacrati quid sit
Sacerdotes [illegible] prelatorum legandi [illegible]
183 Sacerdos [illegible] quis debeat [illegible]
Sacerdos quanti debet audire confessiones [illegible]
18 Sacerdotes debent scire [illegible] prelatos e
Sacerdos non debet [illegible] [illegible] [illegible]
6 Sacerdotes curatorum prochialium quid debent scire e
11 Sacerdotes [illegible] [illegible] [illegible] prelatos e
183 Sacerdos quid debet scire 32
184 Sacerdos a [illegible] celebrans
Sacerdos [illegible] a te dicat horas 29
31 Sacerdotes pro quibus advocare possunt n
77 Sacerdotes tenent [illegible] male acquisita 5
11 Sacerdotes non possunt contrahere [illegible] 7 b

26 Sacriste officium absolvit a malicia a
123 Sacerdoti portanti [illegible] maleficia adherens b
183 Satisfactio quid sit
162 Sacrilegium quid sit et quot modis committitur d
16 Sacrificium quid sit 12
111 Scandalum quid sit et unde dicatur c
Scandali [illegible] sunt species a
128 Secularia negotia que [illegible]
32 Sententia [illegible] sedendo e
Sententia quid sit et quot sunt eius species a
Sententia in aliquibus casibus [illegible] b
Sententia in aliquibus casibus [illegible] c
11 Sententias quis debet ferre d
Sententia [illegible] quid facit e
Sententia quanti [illegible] debeat f
Sententia [illegible] in aliquibus casibus valet g
Sententia debet [illegible] aliquis [illegible] aliquis [illegible] h
Sententia quomodo [illegible] retractatur i
Sententia [illegible] lata ab homine [illegible] debet [illegible] d
187 Sententia [illegible] triplex dicitur iniusta r
Sententia sit iniusta [illegible] timenda [illegible] r
186 Sententias [illegible] [illegible] x
Sententia [illegible] temporis
Sepultura quid sit t
37 [illegible] sepulture [illegible] an sit [illegible] d
102 Sepelli [illegible] aliquem
Sepelli debent ubi [illegible] sepelire
123 Sepelli [illegible] debent in ecclesia e
108 Sepultura [illegible] layca [illegible] f
110 Sermo [illegible] dicitur triplex b

18 Scisma quid sit et unde dicatur a
Scismaticorum [illegible] que sit b
5 Sequestratio quid sit et quid [illegible]
19 Sequestratio [illegible] sit in xiii casibus a
68 Scriptura [illegible] autentica [illegible] b
Scriptura [illegible] [illegible] quid [illegible] 5
18 Servi non debent ordinari a
Simonia quid sit et unde dicatur a
39 Simonia [illegible] committitur b
Simoniaci [illegible] c
Simoniacus [illegible] d
68 Sigillum [illegible] [illegible] b
181 Significatio quid sit et [illegible] a
Simonia quid sit et unde dicatur a
Simonia a quibus [illegible] recipitur b
Simonia quandoque committitur c
Simonia non committitur [illegible] d
Simoniaca [illegible] [illegible] [illegible] e
189 Simoniaci [illegible] m
Simoniaci [illegible] p
[illegible] simoniaci testes admittitur q
Simoniacus [illegible] in ordine [illegible] r
Simoniacus a quo dispensatur [illegible] s
Simoniace ordinati [illegible] dispensari t
Simoniaci [illegible] v
8 Simoniace et [illegible] appellatur [illegible] h
6 Sors [illegible] sortilegium quid sit a
1[illegible] Sors et sortilegium [illegible] b
Sors [illegible] [illegible]
91 Salutis quid sit et quot sunt eius species a
Sponsalia quid sit et unde dicatur a
127 Sponsalia [illegible] b
Sponsalia [illegible] c
Sponsalia [illegible] d
126 Sponsalia quantum [illegible] b
121 Sponsalia [illegible] prohibetur b
De [illegible]
77 Spoliatus [illegible] dicitur [illegible] b
68 Stuprum quid sit a
11 [illegible] ordines b
170 Successor prelati an teneatur stare [illegible] predecessoris b
112 Suspendi a [illegible] et officio [illegible] e
187 Suspendit [illegible] 3
10 De supplenda negligentia prelatorum a
11 Suffraganei [illegible] m
24 Subdelegatus quid sit a
16 Suspensio [illegible] clericos [illegible]
Suspensio [illegible] [illegible] c

... actus non tenet ex impedimento ... non habet ... xxiii q. ii ... in ult. glo. ... extra ... Et ... fallit in illo ... ult. Et de preben. ... li. vi ...

JESUS CHRISTUS MARIA

... Nicolai de Radom

bonū est nos hic

